LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ ::	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ::	250 »	130 »	—
Ամերիկա ::	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ ::	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

2 FÉVRIER 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1792

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՂԱԳՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ

«... մեզի համար այսօր, այս ճգնաժամային պահուն, գոյութիւն չունի, գոյութիւն պէտք չէ ունենայ Հայուն փրկութենէն դուրս որ եւ բան... Աչքերը դէպի Հա՛յը»:

«... Անվերջ հայհոյեցիք թուրքին: կը նմանէիք մանուկի մը որ քնացող գազանի մը վրայ խճաքարեր կը նետէ՝ բարկացած եւ դժգոհ ըլլալուն համար: բայց նախ քան այդ ինքզինքը չէ պատսպարած վանդակորմին ետեւ: նախ քան այդ՝ չէ սորված գազանազսպութիւնը: Հապա եթէ գազանը արթննա՛ր, Արթնցա՛ւ»:

Ըսինք արդէն — Շահնուրները չեն կարդացած Հայոց պատմութիւնը: կարդացած են Ժիտ, Վալէրի, Փրուստ: Բաներ մը գիտեն ֆրոյտիզմի, մոլթքէականութեան, գերիրապաշտութեան կամ Պէրկսոնի փիլիսոփայութեան մասին. բայց չեն գիտեր մեր ժամանակակից պատմութիւնը, որ ոչ քերթուածներով կրնայ պատկերացուիլ, ոչ ալ ճառերով:

Եթէ գիտնային, չպիտի ստորագրէին վերի տողերը: Չպիտի համարձակէին գրել թէ՝ անդրանիկ սերունդի գրողներուն միակ հասարակաց գիծը՝ «Թուրքին դէմ հայհոյելու փափաքն էր»:

Այդ փափաքը ունեցողներ եղած են: Եւ կան այսօր ալ: Տեսակ մը՝ արուեստը արուեստին համար: Բայց եթէ Շահնուրները կ'ուզեն ըսել թէ սխալ էր կռիւի ճամբան, բարեկամաբար յիշեցնենք որ ուշ են մնացեր: Այդ «իմաստութիւնը» շատո՜նց արտայայտեցին Գէորգ Դ. կաթողիկոսները, Զամչեան եպիսկոպոսները, Տատեան Արթին փաշաները, Նորատունկեան էֆէնտիները, (յետոյ «ամբոխ»ին միանալու համար), բայց լսող չեղաւ: Ոչ սահմանէն ասդին, ոչ ալ անդին:

Դեռ աւելին, — այդ քաղաքականութեան դէմ ծառացան հայ սոցիալ-դեմոկրատները, Մարքսի հետեւորդները, բոլշեւիկները: Եւ մինչեւ այսօր ալ անխնայ կը ձաղկեն, եղած-չեղած բոլոր աղէտները վերագրելով հայկական յեղափոխութեան: Նոյն իսկ արդարացնելով հայաջինջ սարսափները:

Մէկ խօսքով, նորութիւն չկայ եղած մեղադրանքին մէջ: Եւ ուշ է: Շատ ուշ:

Հեռո՛ւ մեզմէ՝ ճակատագրական սխալներ, վրիպումներ արդարացնելու միտքը:

Բայց, աններելի կը գտնենք որ Շահնուրները, այնքան թեթեւսոլով եւ թեթեւամտութեամբ վճիռներ արձակեն Փարիզի պողոտաներէն, եւ իրենց դատնութեան մէջ, հայ ազատագրական շարժումը նմանցնեն «մանուկի մը որ քնացող գազանի մը վրայ խճաքարեր կը նետէ, բարկացած եւ դժգոհ ըլլալուն համար»:

Այս արդէն ուրի՛շ բան կը նշանակէ: Եւ որովհետեւ մեր նպատակը պատմութիւն գրել չէ, կ'ուզենք զանց առնել, կարճ կապել, յիշեցնելով Անդրանիկի Յուշերուն վերջաբանը.

— «Ընթերցո՛ղ, ով որ ալ ըլլաս, իմ կողմէս թոյլ չեմ տար քննադատութիւն ընելու այն ընկերներուն, որոնք երկիր չեն մտեր: Նոյնիսկ դուք ձեզ մի՛ թոյլ տաք քննադատութիւն ընելու այն բանի մասին, որի հետ ծանօթ չէք:

«Լիազօրութեամբ թոյլ կուտամ քննադատութիւն ընելու այն ընկերներուն, որոնք գնալով երկիր՝ հոն մնացեր են առնուազն մի տարի եւ ծանօթացեր են այն անտանելի կեանքին»:

×

Կրկնենք անգամ մըն ալ,— այդ պատմութիւնը փակած է շատ մը դուռներ եւ մեզ նետած՝ անկինադարձի մը առջեւ:

Եւ հիմա — «աչքերը դէպի Հա՛յը»: Դարձեալ բանաձեւ մը, որ չունի նորութեան մը հրապոյրը, բայց ունի ուրոյն բովանդակութիւն:

— «Մինչդեռ դուք ձեր աչքերը Երեւան էք դարձուցած, եւ կը զբաղիք հիմայնքով մը որ զբաղող ունի ու կը լքէք Թրքահայը, մենք կեցած ենք անոր կողքին:

«... Որովհետեւ քիչ մը շատ անվայել եւ վատ հանգամանք առած է Ռուսահայաստանի հանդէպ տածուած սէրը: ճշմարիտ նորաձեւութիւն՝ մտաւորական որոշ դասակարգի մը մէջ. շատեր կարծես բոլորովին վստահ են արեւելահայերէնին յաղթանակին վրայ՝ եւ արեւմտահայերէնով գրուած ամէն բան ժամանակաւոր ու անցաւոր կը նկատեն:

«... Եթէ ոչ նիւթապէս, գոնէ բարոյապէս կ'օգնենք ու պիտի օգնենք միայն եւ միայն գաղթահայութեան: Այդպէսով օգնած կ'ըլլանք ամբողջ հայութեան»:

Անկեղծօրէն խոստովանինք որ քիչ մը կը դժուարանանք խորացնել այս տեսակէտը, — այնքան միամիտ ու սրտառուչ: Միականի ու միակողմանի: Եւ քիչ մըն ալ թշնամական:

Կը դժուարանանք անոր համար որ, հարկ պիտի ըլլար կրկնել առածի կարգ անցած ճշմարտութիւններ. — Չկայ ռուսահայ-թրքահայ, այլ կայ ամբողջական հայութիւն: Չկայ Ռուսահայաստան, այլ կայ միայն Հայաստան, — կորիզը հայրենիքի մը, այսօր կրճատ, խորթ ու ձախաւեր, բայց վաղը ամբողջական:

Որովհետեւ Շահնուրները քաղաքական դաւանանք չունին, աւելորդ է կանգ առնել այս անվիճաբանելի ճշմարտութիւններուն վրայ:

Բայց անոնք ունին դառնութիւն մը, «Տրտունջք» մը, որ հիմնաւոր է եւ արդար:

— Ընդվզում՝ այն միւս միականի, սոփեստ քաղաքականութեան, սովորամոլութեան դէմ, որով «մտաւորական որոշ դասակարգ մը» խակապէս որ ոչ թէ աչքերը, այլ կռնակը դարձուցած է արտասահմանի հալածական (100ին 98 թրքահայ) բազմութիւններուն, եւ կ'ուզէ ամէն ինչ մատաղ ընել այսօրուան Երեւանին:

Ըմբոստացում՝ սորկամտութեան մը դէմ որ «ի յառաջագունէ» մահուան դատապարտած է այդ պատկառելի, կենսայորդ համրանքը: Նոյնիսկ իր մշակոյթով.— ամէնէն առաջ լեզուով:

Այդ լքումը կամ դասալքութիւնն է որ հանդգնակութիւններ կատարել կուտայ Երեւանի — իշխանութեան մը — «օթօպիւս» պարգեւելու համար: Բայց, մտքէ չանցըներ Երեւանէն գումար մը բերել տալ, կամ տեղւոյն վրայ գումար մը ճարել՝ Յունաստանի, Սուրիոյ, Միջագետքի կամ Պուլկարիոյ գաղթակայաններու անտէր, «հայմաթլըս», նքաւոր — իսկապէս պրոլետար — բազմութիւններուն բարիքին համար: Հողի, դպրոցի, լծկանի, աշխատանքի համար: Մշակոյթի եւ տնտեսութեան համար:

Խնդիրը այսպէս ձեւակերպելէ յետոյ, իրաւունք ունինք հարցնելու «1932ի Հայերուն.

— Ի՞նչ կ'ընէք դուք, կենալով գաղթահայութեան կողքին: Ի՞նչպէս կը յաւակնիք արժեցնել ձեր հաւատքը՝ ի խնդիր «փոքրիկ Հայաստաններու»:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԶՕՐԱԿՈՉ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մեր փոքր եւ հեռատես հայրենակիցները գիտեն թէ խօսքը մէկ անգամ միայն Աստուծոյ բերնով գործ տեսաւ եւ ստեղծեց այս կործանելի աշխարհը: Գիտեն նաեւ թէ այդ մոռցուելիք թուականէն ասդին, այլեւս խօսքը ո՛չ իսկ հաւկիթ կը խաշէ, բայց չեն մոռցած խենթին գլորած քարը... ու կը պահանջեն յաճախ որ վերջ տրուի ճառերու առատութեան որ կ'ողողէ ազգային հրապարակը:

Եւ այս անգամ պարագան իրաւունք կուտայ իրենց:

Մասնաւոր եւ ստոյգ աղբիւրներէ գորս, ի հարկին՝ յայտնել մեզ կը վերապահենք, կ'իմանանք թէ ընդհանուր զօրակոչ յայտարարուած է Հայաստանի մէջ, գործօն բանակը հրաման ստացած է արագօրէն մեկնելու դէպի պարսկական սահմանագլուխ, եւ ռազմանիւթի գործարանները գիշերը ցերեկին խառնած անընդհատ կ'արտադրեն...:

Ատկից զատ, Մոսկուա 10 զօրաբաժիններու հրաման տուած է մեկնելու դէպի Հայաստան եւ տրամադրուելու հայկական ուժերու ընդհ. հրամանատարութեան...

Եւ այս ամբողջ իրարանցման պատճա՞ռը: Հատուած մը մեր ընկերոջ կարօ Սասունիի մէկ ճառէն, խօսուած՝ Ալֆորվիլի մէջ եւ արտատպուած փարիզեան թերթի մը մէջ.—

«Թէ արտասահմանի մէջ 700 հազարի չափ հայ գաղթականութիւն մը կայ, որ եթէ հաշուենք որ 10 հոգիի վրայ մէկը զինուորցու է, ուրեմն կ'ունենանք 70 հազար զինուորցու, եւ եթէ ասոնց բոլորը Պարսկաստանի վրայով ղրկենք Խորհ. Հայաստանի վրայ, կրնանք քիչ ժամանակուայ մէջ գրաւել այդ երկիրը»:

Ահա, այս լուրին վրայ է որ Հայաստանի կառավարութիւնը պաշտօնական լուրջ միջոցներու դիմած է եւ դաշնակցական յարձակման ճամբան բռնելու եւ խափանելու համար, վճռապէս որոշեր է խորհրդ. Հայաստանի վրայով անցնիլ Պարսկաստան եւ քիչ ժամանակուայ մէջ գրաւել այդ երկիրը»...

Այս մասին մեր կատարած մանրակրկիտ եւ խիստ քննութեան արդիւնքէն մաս մը անգաղտնապահութիւն չենք նկատեր յայտնել ընթերցողներուն:

Ընկեր Կ. Սասունի կը պնդէ թէ ինք այդ տեսակ բան չէ ըսած, թէ յիշեալ թերթին թղթակիցը ոչ լսածը կը հասկնայ, ոչ ալ ըսուածը, եւ որպէսզի թղթակցին լսողութիւնն ու տեսողութիւնը զարգանան, կ'առաջարկէ քանի մը ամիս զայն ղրկել Շարանթօն, որ ինչպէս գիտէք՝ Փարիզի եռի քովն է...:

ԽԱՐՏՈՅ

«Թուրք ժողովուրդը ծանր հիւանդ է»

Աթէնքի «Էլէֆթէրոս Անթրոփոս» թերթին թղթակիցը, որ Փոքր Ասիոյ մէջ քննական պտոյտ կը կատարէր, թերթին ղրկած է առաջին թղթակցութիւնը,

Թղթակիցը կը գրէ.—

Օտար լրագրողները «Վոսփորի հիւանդը» ըսելով կ'ուզէին հասկցնել Սուլթանը: Վոսփորի իրական հիւանդը թուրք ժողովուրդն է: Հիւանդ բառը լոկ առողջական նշանակութիւն ունի հոս: Թուրք ժողովուրդը հիւանդ է եւ շատ լուրջ հիւանդ: Ասիկա կը հաստատուի էնկիւրիի կառավարութեան պատրաստած վիճակագրութիւնով, որ խիստ գաղտնի կը պահուի, որովհետեւ անոր հրապարակումը երեւան պիտի հանէ Թուրք հանրապետութեան ներքին փտութիւնը, վերջնականապէս հաստատուած է որ ծնունդները աւելի քիչ են քան մահերը. Թուրք ժողովուրդը վարակուած է սիֆիլիսով: Թուրք ժողովուրդ ինչ որ էր Սուլթաններու օրով, նոյնն է նաեւ այսօր: Հիւանդ է ոչ միայն միտքով այլեւ մարմինով»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԻՆԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ?

Բուռն կռիւներ Շանկհայի մէջ

Վտանգաւոր կացութիւն Խարպինի մէջ

Հեռագրական գործակալութիւնները հաղորդեցին թէ չինական կառավարութիւնը պատերազմ յայտարարած է Ճափոնի դէմ: Սակայն այս լուրը չհաստատուեցաւ ո՛չ չինական, ո՛չ ալ ճափոնական պաշտօնական աղբիւրներէ: Այսուհանդերձ երկու երկիրներուն միջեւ կը տիրէ պատերազմական վիճակ, եւ երկուստեք ոչ միայն կը կռուին կատաղօրէն, այլեւ պատրաստութիւններ կը տեսնեն յառաջիկայ աւելի մեծ ու ծաւալուն կռիւներու նախատեսութեամբ:

Ազգերու Դաշնակցութեան չինական պատուիրակութիւնը հրատարակութեան տուաւ երեք զեկուցագրեր, որոնց մէջ յիշատակութիւնը չըլլար պատերազմի յայտարարութեան: Այս զեկուցագրերէն մէկը ամփոփելէ յետոյ կարգ մը տեղեկութիւններ Շանկհայի դէպքերուն ծագման եւ զարգացման մասին, կ'եզրակացնէ.

— Այս պայմաններով, չինական իշխանութիւնները ապահովելու համար իրենց վեհապետական իրաւունքներուն կիրարկումը, ստիպուեցան բռնի ուժի դիմել ինքնապաշտպանութեան եւ կարելի կերպով դիմադրել Ճափոնական ուժերու յարձակման: Շանկհայը նուաճելու եւ գրաւելու ճափոնական այս փորձը կը կազմէ Ազգերու Դաշնակցութեան դաշինքին եւ որոշումներուն, Փարիզի դաշինքին եւ 9 պետութեանց պայմանագրութեանց մէկ նոր բռնաբարումը, մինչ Չինաստան կը յարգէ զանոնք:

Չինաստան Ազգերու Դաշնակցութենէն կը պահանջէ արագ եւ ազդու միջոցներ, արգիլելու համար յարձակողական նոր արժէքներ՝ Ճափոնի կողմէ:

Չինաստան կը վերապահէ Ճափոնի պատճառած վնասներուն դէմ հատուցում պահանջելու իրաւունքը»:

Մայրաքաղաքը կը տեղափոխեն

Նանքինէն տրուած լուրի մը համաձայն կառավարութիւնը իր կեդրոնը տեղափոխած է Լուայ-Եանկ (Հոնան):

Շանկհայի մէջ կազմուած է փրկութեան կոմիտէ մը, վարելու համար քաղաքի գործերը եւ մասնաւորաբար կռուելու համար ճափոնական յարձակման դէմ:

Չինական նոր արտաքին նախարարը յայտարարեց.— Կը պատերազմինք առանց պատերազմ յայտարարելու: Չինաստան երբեք պատերազմ չպիտի յայտարարէ, բայց ինչպէս ըսինք ազգին ուղղած մեր յայտարարութեան մէջ, պիտի կռուինք մինչեւ վերջին մարդը, եւ մինչեւ վերջին գնդակը, այնքան ատեն որ Ճափոն ուզէ մեզ պարտադրել բռնութիւն եւ նուաստացում»:

Չինաստան ուրեմն, կը պատերազմի առանց պատերազմ յայտարարելու, ինքզինքը նկատելով ինքնապաշտպանութեան օրինաւոր վիճակի մէջ:

Չինաստանի պատրաստութիւնները

Շանկհայի անգլիական հիւպատոսարանին մէջ տեղի ունեցեր էին խաղաղութեան բանակցութիւնները՝ որոնք տեւեցին երեք ժամ: Բանակցութիւններու եզրակացութիւնն եղաւ այն որ, որոշուեցաւ զինադադարը հռչակել, այսուհանդերձ կռիւները կը շարունակուին, Շանկհայի օտարականներու թաղին մօտերը:

Նախորդ առտու, Ճափոնցիները օդանաւային ցոյց մը կատարեցին, ահուդողի մատնելով բնակչութիւնը:

Բազմաթիւ Չինացիներ կը շարունակեն խուժել Շանկհայի օտարականներու թաղը, ապաստան փնտռելու համար:

Չինական զօրքերու ընդհ. հրամանատարը հետեւեալ ռազմական յատակագիծը ծրագրած է.

1.— Շանկայի մօտերը կեդրոնացնել յիսուն հազար մարդ 19րդ զօրաբանակէն եւ երեք հազար մարդ ալ ուրիշ զօրաբաժնէ մը,

2.— Հոնանէն Նանքին բերել քառասուն օդանաւեր,

3.— Դիմադրութիւն ցոյց չտալու ձեւին տակ, արագ զօրակոչի ենթարկել բնակչութիւնը: Անմիջապէս որ զօրակոչը լրանայ, ձեռնարկել արագ յարձակողականի՝ ընդդէմ ճափոնական ուժերուն:

Նանքինի մէջ կը սպասուի որ Հոնանէն ղրկուած երեսուն հազարնոց զօրախումբ մը հասնի պաշտպանելու համար քաղաքը:

Չինացիները պարտուած

Ճափոնական աղբիւրէ տրուած լուրերու համաձայն 3 հազարնոց չինական զօրասիւն մը յարձակում գործեց Խարպինի մօտերը, կայարանի մը վրայ:

Բուռն ռմբակոծութենէ մը յետոյ, Չինացիները սուինաւոր յարձակում մը գործեցին, սակայն գիրկընդխառն կատաղի կռիւէ մը վերջ, ետ մղուեցան: Ճափոնցիները կորսնցուցին 21 հոգի: 28 ալ վիրաւոր ունին:

Մուքտէնէն տրուած լուրի մը համաձայն, ճափոնական զօրախումբերը կը շարունակեն յառաջանալ դէպի Խարպին, հիւսիսի կողմէն: Խորհրդային կառավարութիւնը թոյլ տուած է որ ճափոնցիները օգտագործեն Արեւելեան չինական երկաթուղիի մէկ մասը:

Ամերիկա կը բողոքէ եւ մարտանաւ կը ղրկէ

Ամերիկեան կառավարութիւնը նոր բողոք մը եւս ուղղեց Ճափոնի կառավարութեան, այն առարկութեամբ թէ Շանկհայի նուաճումը ճափոնցիներու կողմէ կը կազմէ բռնաբարում մը միջազգային օրէնքներու:

Ամերիկայի ասիական նաւատորմին հրամանատարը հրահանգ ստացաւ մեկնելու Շանկհայի ուղղութեամբ: Այս նաւատորմը բաղկացած է մէկ զրահաւորէ եւ երեք թորփիլահալածներէ: Ցամաքային զօրաբաժին մը եւս հրաման ստացած է մեկնելու Շանկհայ:

Անգլիա ուժ կը ղրկէ Շանկհայ

Պաշտօնական զեկոյց մը կը հաղորդէ թէ անգլիական կառավարութիւնը իր վերջին նիստին մէջ զբաղած է Շանկայի դէպքերով: Շանկայի կացութիւնը մանրամասնօրէն քննուած է զինուորական եւ նաւային տեսակէտով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ. էջ)

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ի՞նչ նպաստ կը ստանան անգործները

Այս հարցման պատասխանելու եւ փարիզի անգործներուն՝ նպաստի իրաւունքներուն մասին ճիշդ տեղեկութիւններ տալու համար, ստորեւ կուտանք հետեւեալ տախտակը:

Համաձայն 1932 յունուար 1ի հրովարտակին որ կը ճշդէ այն նպաստները որոնց պիտի մասնակցի կառավարութիւնը եւ ըստ 1931 դեկտ. 31ին, փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին եւ Սէնի ընդհ. խորհուրդին քուէարկած որոշումներուն, անգործներու նպաստի յաւելման եւյլն. մասին, ահա թէ ի՛նչ նպաստներ կը տրուին 1932ի ընթացքին, համաձայն պարագային, եւ շաբաթը 7 օր վճարելու պայմանաւ:

Ընտանիքի տէր կամ ամուրի մը օրական կը ստանայ 10 ֆրանք: Իր կնոջ համար անգործը կ'առնէ 4,50 ֆրանք: Որով անզաւակ այր եւ կին մը օրական կը ստանան 14,50: Իսկ իւրաքանչիւր զաւկի համար կը տրուի 4 ֆրանք: Այսպէս մէկ զաւակով ընտանիք մը կը ստանայ

Այրը՝ 10 ֆրանք օրական
կինը 4,50
Զաւակը 4 —

—————

գումար 18,50

Երկու զաւակով ընտանիք մը, 22,50, երեք զաւակով 26,50, եւլն:

16 տարեկանէն վեր անգործ տղայ մը կը ստանայ 5 ֆրանք:

Իսկ ընտանիքի պետերուն վրայ ծանրացող մօտիկ ազգականներուն համար, հայր, մայր եւլն, կը տրուի օրական 4,50 ֆրանք:

Աւելցնենք նաեւ թէ փարիզի մէջ, անգործներուն կը տրուի նաեւ յաւելուածական հետեւեալ նպաստները.

1) Ամսական 25 ֆրանքի ածուխ 1932ի առաջին եռամսեայի ընթացքին:

2) Վարձակալ անգործներուն եւ նաեւ կէս-անգործներուն վարձքի սպաստ մը, օրական 2 ֆրանքի հաշուով այր եւ կնոջ համար, եւ կէս ֆրանք ալ զաւակներուն համար:

3) Անգործներու զաւակները իրաւունք ունին առանց վճարումի ճաշելու դպրոցական ճաշարաններուն մէջ:

Թուրքիոյ բնակչութեան թիւը 17 միլիոն կը հաշուեն...

Այս տարի ալ ընդհանուր մարդահամար տեղի չպիտի ունենայ: Ասոր պատճառն է ելմտական միջոցներու անթոյլատու վիճակը եւ պէտք եղած 200,000 մարդահամարի պաշտօնեաներ գտնելու դժուարութիւնը:

Անցեալ անգամ կատարուած մարդահամարին առթիւ, արաբական տառերով եղած 9 հարցումները լեցնելու համար, 90,000 մարդահամարի պաշտօնեայ պէտք եղած էր:

Այս անգամ տետրակները եւ անձնագրերը պիտի փոխուին եւ 16 հարցումներ լեցնել պէտք ըլլալով, նոր տառերուն համար աւելի շատ մարդու պէտք կայ: Կատարուած քննութեամբ հասկցուած է որ մարդահամարէն յետոյ անցած 4—5 տարուան մէջ, ծնունդները աւելցած են կարեւոր չափով: Երկրին բնակչութիւնը ասկէ առաջ 14 միլիոնի մօտ հաշուուած էր: Մարդահամարի ընդհանուր տնօրէնը այս մասին հետեւեալ բացատրութիւնը տուած է.— Կատարուած քննութեամբ հասկցուած է որ թուրքիոյ բնակչութիւնը մարդահամարէն յետոյ 15 միլիոնի բարձրացած է, ծնունդները շատ են: Նոյն իսկ զինուորագրութեան արձանագրութիւնները եթէ հիմ բռնուին, այս քանակութիւնը 17 միլիոնի կը բարձրանայ:

ԱՐԴԻ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

Այս խորագրին տակ, ընկ. Ս. Վրացեան հարեւանցի —եւ միակողմանի— ակնարկ մը նետած էր գաղթահայ մամուլին վրայ, «Հայրենիք»ի մէջ:

«Հայրենիք» այս առթիւ գրած է խմբագրական մը, որ կը շօշափէ դրուած հարցերը եւ կ'ուղղէ կարգ մը թիւրիմացութիւններ:

Ստորեւ՝ այդ խմբագրականը, ամբողջութեամբ.—

Մեծապէս շահեկան էր արդի հայ մամուլի մասին ընկ. Ս. Վրացեանի գրած յօդուածը, զոր հրատարակեցինք առջի օր: Յօդուածը կը պարունակէր կարգ մը հետաքրքրական թիւեր, փաստեր եւ դիտողութիւններ, որոնք բաւականաչափ նիւթ կուտան ընթերցողին խորհրդածութեանց համար:

Յարգելի ընկերոջ այդ առթիւ ըրած քննադատութեանց մէջ սակայն, կային քանի մը կէտեր, որոնք զերծ չէին չափազանցութիւններէ եւ կարօտ էին որոշ սրբագրութեան:

Այսպէս, օրինակ, ընկ. Ս. Վրացեան անվերապահ գովեստով կը խօսի անցեալի հայ մամուլի մտաւոր բարոյական մակարդակի մասին եւ մեծ անկում կը տեսնէ ներկայի հայ մամուլի մտաւոր ու բարոյական որակին մէջ: Մինչդեռ իրականին մէջ, եթէ կարգ մը կողմերով հայ մամուլը ներկայիս որոշ անկում կը ցուցնէ, միեւնոյն ատեն սակայն կարգ մը ուրիշ կողմերով նկատելի առաջադիմութիւն ըրած է անցեալի համեմատութեամբ, թէ՛ մամուլի ծառայող անձերու մտաւոր պատրաստութեան եւ թէ բարոյական ըմբռնումներուն ու բարքերուն տեսակէտով:

Եթէ ընկ. Ս. Վրացեան իր ներկայ գնահատութեան չափերով այժմ ուշադրութեամբ թղթատէ «Հորիզոն»ի եւ «Ազատամարտ»ի հաւաքածոները, չենք կարծեր, թէ պիտի պահէ նախկին հիացումը, որ անկասկած աւելի նուազ խստապահանջ եւ աւելի խանդավառ օրերու արդիւնք է:

Ձենք ժխտեր հարկաւ, որ փոփոխութիւն մը դէպի վատը կայ մեր նախկին եւ այժմեան թերթերուն միջեւ՝ բովանդակութեան տեսակէտով: Այդ փոփոխութիւնը սակայն, մեր կարծիքով, բովանդակութեան աղքատացման մէջ չէ, ոչ ալ աւելի աչք ծակող վրիպումներու մէջ, այլ մամուլի մշակներու եւ ընթերցող հասարակութեան ընդհանուր հոգեբանութեան մէջ տեղի ունեցած բեկումին մէջ: Որոշ է, թէ հայ մամուլը նախկին օրերու խանդավառ ոգին ու թռիչքը չունի, բայց ատիկա ոչ թէ այն պատճառով որ ինկած է հայ հրապարակագիրներու եւ խմբագիրներու մտաւոր կամ բարոյական մակարդակը, այլ այն պատճառով որ մեր ժողովուրդի վիճակը հիմնովին փոխուած է եւ հայութիւնը զրկուած է նախկին խանդավառութեան հաստատուն ու անմիջական աղբիւրներէն:

Ընկ. Ս. Վրացեան, երբ մեր արտասահմանի թերթերը կը համեմատէ Թիֆլիսի «Հորիզոն»ին եւ Պոլսոյ «Ազատամարտ»ին հետ, կը մոռնայ, որ վերջինները կը հրատարակուէին մայր հայրենիքին մօտ, իրենց ետեւն ունենալով երկրի մայր զանգուածը եւ իրենց ձեռքն ունենալով անոր կենդանի զարկերակը: Մեր յարգելի ընկերը կը մոռնայ, որ «Յուսաբեր», «Յառաջ» կամ «Հայրենիք» կը հրատարակուին հայրենիքէն կտրուած ու հեռաւոր գաղութներու մէջ եւ համազգային քաղաքական տեսակէտով բացառապէս ծնշիչ պայմաններու տակ:

×

Սրբագրութեան կարօտ կը նկատենք նաեւ ընկ. Ս. Վրացեանի կողմէ իբր թերութիւն մատնանշուած այն իրողութիւնը, թէ «հայ թերթերը, կուսակցական թէ ոչ, բոլորը աւելի կամ պակաս չափով անձնական կնիք ունին եւ զունաւորուած են խմբագրի անհատական յատկութիւններով— մտաւոր պաշար, խառնուածք, գաղափարական նախասիրութիւններ, եւայլն»:

Ասիկա եթէ ճիշդ է, այսինքն համապատասխան իրականութեան, մեր կարծիքով աւելի առաւելութիւն մըն է, քան թերութիւն մը: Պարզենք մեր միտքը:

Այսօր դրամատիրական աշխարհին մէջ տիրող ձգտումը թերթերը քանի մը խոշոր դրամատիրական խմբակցութեանց ձեռքը կեդրոնացնելն ու զանոնք միեւնոյն կաղապարէն անցնելն է: Այս ձգտումը արդէն խոշոր նուաճումներ ըրած է մանաւորապէս Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ: Ասոր հետեւանքը սակայն այն է, որ թերթերը կ'անհետացնեն իրենց արտաքին ուժի մը հակակշռին եւ խմբագիրները կը զրկուին ազատութենէ՝ իրենց թերթերը վարելու խղճի մտօք եւ արտայայտելու իրենց անկախ կարծիքները: Այս է պատճառը, որ հասարակութեան լուսամիտ ու ազատախոհ տարրը կ'աշխատի, որ թերթերը չկորսնցնեն իրենց նախկին անկախութիւնը:

Արդ՝ եթէ մեր թերթերը, հակառակ մեծ մասամբ կուսակցական ըլլալնուն եւ կուսակցական մարմիններու հսկողութեան ենթակայ ըլլալուն, այնուամենայնիւ իրենց խմբագիրներուն բաւականաչափ ազատութիւն կը ձգեն իրենց անձնական կարողութեան, ճաշակի, դատողութեան համաձայն վարելու զանոնք, ատիկա բարիք մը պէտք է նկատել եւ ոչ թէ չարիք մը:

Մեր կարծիքով թերութիւն կրնայ ըլլալ ոչ թէ այն, որ թերթ մը շատ բնական կերպով կը կրէ իր խմբագրին անձնական դրոշմը, այլ այն, որ խմբագիր մը ի չարը կը գործածէ իր կարողութիւնը, մտաւոր պաշարը, խառնուածքը, ճաշակն ու դատողութիւնը թերթը խմբագրելու ատեն:

Վերջերս մեռաւ Զարլզ Սքաթ, անգլիական «Մանչեսթըր Կարտիըն» թերթի աշխարհահռչակ խմբագիրը, որ իր թերթը հասցուցած էր աննախընթաց բարձրութեան մը՝ դարձնելով զայն աշխարհի ամէնէն հեղինակաւոր ու ազդեցիկ թերթերէն մէկը եւ այդ կրցած էր ընել միմիայն այն պատճառով, որ իր թերթին վրայ դրոշմած էր իր արտակարգ տաղանդին, մտաւոր պաշարին, ճաշակին եւ դատողութեան ազնուացնող անձնական կնիքը: Եթէ խմբագրի մը անձնականութիւնը արգելք ըլլար թերթի մը զարգացման, «Մանչեսթըր Կարտիըն եւ ուրիշ շատ մը լաւագոյն թերթեր երբեք պիտի չբարգաւաճէին:

Հարկաւ, ոչ մէկ թերթ կրնայ գոյութիւն ունենալ միայն խմբագրի կամ խմբագիրներու աշխատանքով: Թերթի մը յաջողութիւնը ոչ նուազ չափով կախուած է նաեւ անոր աշխատակիցներու աշխատանքէն: Խմբագրի մը անձնականութիւնը երբեք պէտք չէ արգելք ըլլայ, որ անոր թերթին շուրջը համախմբուին լաւագոյն աշխատակիցներ:

Արդ՝ եթէ խմբագիր մը իր բոլոր անձնական ցայտուն գծերով հանդերձ կը յաջողի իր թերթին հետ կապել իր ժամանակի ամէնէն շնորհալի գրողներն ու հրապարակագիրները եւ իր թերթին բովանդակութեան շնորհիւ տեւականօրէն գրաւել ընթերցող լայն հասարակութեան մը համակրանքը, ատիկա ինքնին պերճախօս ապացոյց մըն է, որ խմբագիրը ի չարը չի գործածեր իր անձնական հակումներն ու նախասիրութիւնները, այլ լաւագոյն կերպով կը գործածէ իր անձնական կարողութիւնը եւ դատողութիւնը իր կատարած հանրային պարտականութեան մէջ:

×

Ձենք կրնար առանց վերապահութեան ընդունիլ նաեւ ընկ. Ս. Վրացեանի յայտնած այն կարծիքը, թէ «հայերէն թերթերում գրելը այսօր էլ դեռ համարւում է ազգասիրական պարտականութիւն եւ ոչ մի այնպիսի աշխատանք, ինչպէս, օրինակ, դպրոցում ուսուցչութիւն կամ գրասենեակում գրագրութիւն անելը»:

Ամէն պարագայի տակ այս կարծիքը ճիշդ չէ դէթ «Հայրենիք»ի վերաբերմամբ, որովհետեւ տարիներէ ի վեր մեր ամսագիրն եւ օրաթերթը իբրեւ սկզբունք ոչ միայն ընդունած, այլեւ գործադրած են աշխատակիցներու վճարման սիսթեմը այնպիսի չափով, ծաւալով, կանոնաւորութեամբ ու յարատեւութեամբ, որ, եթէ չհաշուենք «Գործ» ամսագրի կարճատեւ փորձը, բացառիկ է այդ հայ մամուլի ամբողջ պատմութեան մէջ: Բաւական է ըսել, որ տարիներէ ի վեր «Հայրենիք» տարեկան մօտ 4000 տոլար կը վճարէ դուրսէն գրող իր աշխատակիցներուն:

Վերջին դիտողութիւն մը եւս: Համաձայն ենք ընկ. Ս. Վրացեանի հետ, որ հայ մամուլի լեզուն ու բառքերը չափազանց պակասաւոր են: Սակայն, պէտք չէ մոռնանք, որ անցեալին մէջ հայ մամուլի բարքերն ու լեզուն ոչ միայն աւելի բարեկիրթ չեն եղած, այլ ներկայէն ալ երբեմն շատ աւելի անզուսպ ու անկիրթ են եղած: Այդ տեսակէտէն ալ սակայն արդար չէ ամբողջ հայ մամուլը մէկ ամանի մէջ լուանալ: Անհամեստութիւն թող չսեպուի եթէ ըսենք, որ «Հայրենիք» իր գործածած լեզուով համեմատաբար քիչ կը մեղանչէ բարեկրթութեան եւ պատշաճութեան պահանջներուն դէմ:

Մեր թերութիւնները տեսնելն եւ յաճախ շեշտելը շատ օգտակար գործ մըն է, անկասկած, բայց պէտք չէ այդ զբաղումը չափազանցութեան տանինք եւ մանաւանդ պէտք չէ մոռնանք երբեք նաեւ ճանչնալ մեր առաւելութիւններն ու մանաւանդ գնահատել մեր ըրած առաջադիմութիւնները:

Alpha et Oméga

1.— Արտաքին Թշնամիներէ աւելի կը փնտռենք ներքին Թշնամիներ:

2.— Սրտին տեղ մտքին գերակշռութիւնը ընդունելով՝ կը զսպենք մենք մեզ...:

3.— Դուք կը լքէք Թրքահայը, մենք կեցած ենք անոր կողքին: Պիտի օգնենք միայն գաղթահայութեան:

«Յառաջ»ի երեք յաջորդական համարներում Շահան Շահնուրը գրական ու քաղաքական խնդիրներ իրար խառնելով՝ փորձել է տալ այն տարբերութիւնները, որոնք իրեն եւ իրեն պէս մտածողներին բաժանում է հին սերնդից:

Ըստ Շահնուրի, հին սերունդը շատ քիչ է զբաղուել ներքին ճակատով, չի փնտռել ներքին թշնամիները, որոնք արգելք էին հանդիսանում հայ ժողովրդի հզօրացման: Նաեւ, հին սերունդը, տարուած լինելով՝ արտաքին թշնամիների դէմ իր բացած պայքարով՝ անհրաժեշտ ուշադրութիւնը չէր կարողանում դարձնել իր ներքին ճակատի ճանաչման եւ ամրապնդման վրայ: Եւ դրա արդիւնքը այն է լինում, որ հայ յեղափոխական շարժումը գործիքանցնում, առանց ներքնապէս հզօր ու պատրաստ լինելու:

Եւ յետոյ, զգացմունքների մեծ տեղ տալով գրականութեան եւ քաղաքականութեան մէջ, հին սերունդը պատճառ է դարձել մեծամեծ յուսախաբութիւնների եւ սխալների:

Այսպէս, իր ուշադրութիւնը կենտրոնացրած լինելով արտաքին թշնամիների վրայ եւ տարուած լինելով լոկ զգացմունքներով, հին սերունդը լքել է Թրքահայութեան բեկորները եւ չափից աւելի է զբաղւում «Ռուսահայաստան»ով:

Այսպէս է եղել հին սերունդը եւ այդպէս էլ մնում է մինչեւ այսօր:

Հին սերնդի այս յատկանիշներին ի՞նչ է հակադրում երիտասարդ Շահնուրը՛

Նոր սերունդը ամէն տեսակի պայքարի մտնելուց առաջ, նախ իր ուժերի գիտակցութիւնը պիտի ունենայ եւ ուժգնօրէն պիտի պայքարի ներքին թշնամիների դէմ: Նոր սերունդը պէտք է լինի իրապաշտ կեանքի բոլոր ասպարէզներում:

Եւ վերջապէս, գաղթահայ նոր սերունդը չպէտք է զբաղուի «Ռուսահայաստան»ով, այլ միայն ու միայն Թրքահայութեամբ:

Հին սերնդի դէմ ուղղուած մեղադրանքների մէջ կան ճշմարտութիւններ, թէեւ չափազանցուած: Ճիշդ է, որ մեր երեսնամեայ (1890-1920) յեղափոխական շարժման ընթացքում գործուած են սխալներ, որոնք արդիւնք են բացառաբար մեր ուժերի գերագնահատութեան եւ ներքին ճակատի անկազմակերպութեան: Ճիշդ է, որ մենք խաղացինք առիւծի հետ, առանց անհրաժեշտ ինքնապաշտպանութեան մասին մտածելու:

Մեր յեղափոխական շարժման մէջ մեծ տեղ է տուել պատմական ընդհանուր երեւոյթներին, հետեւել ենք ուրիշ ժողովուրդների ազատագրական շարժումների օրինակներին ու գործելակերպին, առանց նկատի ունենալու մեր պատմականօրէն հաստատուած իւրայատուկ պայմանները:

Գինովցել ենք մեր յեղափոխական շարժումներով եւ մեր հարիւր զինուորը մենք բանակի տեղ ենք ընդունել: Ջատել ենք թշնամուն ցոյց տալ մեր սրի փայլը, առանց նախապէս ինքնապաշտպանութեան բոլոր միջոցները ձեռք առնելու:

Այո՛, գերագնահատել ենք մեր ուժերը (այն էլ ներքնապէս ոչ լաւ կազմակերպուած), թուրք եւ թաթար թշնամիների հանդէպ:

Այսքանը՝ լաւ: Համաձայնք ենք Շահնուրի հետ, որ յանուն հայ ժողովրդի, նոր սերունդը պիտի ձգտի ձերբազատել հին սերնդի վերոյիշեալ թերութիւններից:

Բայց ինչպէ՞ս...

Ահա այստեղ է, որ Շահնուրը՝ իր սանձարձակ զգացմունքներով ոտքի է տալիս եւ՛ միտք եւ՛ տրամաբանութիւն: Եւ փոխանակ հին սերունդին մեղադրական աթոռի վրայ թողնելու, նրան ոտքի է կանգնեցնում եւ նրա յանդիմանութիւններին արժանանում:

Հին սերունդը, իր բոլոր թերութիւններով հանդերձ, կարողացաւ փոխադարձ զոհողութեան հասցնել այն հատուածները, որոնք իրարից բաժանուած էին դարերից ի վեր: Եւ եթէ այսօր գոյութիւն ունի մի փոքրիկ հողամաս, մէկ միլիոն հայութեամբ, այդ պարտական ենք այդ փոխադարձ զոհողութեան:

Նոր սերնդի պարտականութիւնն է ամրապնդել այդ կապը՝ դիւրացնելու համար մեր ազատագրական շարժումը: Որովհետեւ առանց գաղութների եւ Հայաստանի սերտ գործակցութեան, մեր քաղաքական անկախութիւնը դառնում է թէական:

Սակայն Շահնուրը մեղադրում է հին սերնդին, որ նա շատ է զբաղւում «Ռուսահայաստան»ով...

Մի անգամ ընդմիշտ Շահնուրները պիտի հասկնան, որ այսօրուայ «Խորհրդային Հայաստան» կոչուած հողամասը, հակառակ ժամանակաւոր տիրապետութեան, պատկանում է ամբողջ հայ ժողովրդին: Նրա գոյութեան համար իր արիւնը թափել է եւ՛ Ռուսահայը եւ՛ Թրքահայը. անգամ Թրքահայը աւելի քան Ռուսահայը, որովհետեւ այսօր ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ եւ խոստովանենք, որ մեր մէկ միլիոն Թրքահայութիւնը չջարդուեց իր հայ լինելու համար, այլ իր ազատագրական ձգտումների համար զոհ գնաց բարձրացաւ:

Եթէ կարողանանք այս մի հատիկ եղրակացութիւնը դուրս բերել մեր մօտիկ անցեալից, մենք լիովին ըմբռնած կը լինենք արժէքը այն հողամասի, որ այսօր կոչւում է «Խորհրդային Հայաստան»: Թողնել նրան մենակ, քաշուել սփական պատեանի մէջ, այդ նշանակում է պատմութեան դէմ գործել մի երկրորդ ոճիր՝ նման մեր մէկ միլիոնի ջարդին:

Եթէ այսօր Հայաստանի կրծքին չոքած անկոչ իշխանութիւնը բարեացակամ չէ դէպի գաղթահայութիւնը (բայց ոչ առանձնապէս դէպի Թրքահայութիւնը), դրա մէջ յանցաւոր չպէտք է բռնել այն ժողովուրդը, որի մարտական եւ մտաւորական լաւագոյն ուժերը իրենց գերեզմանը գտան Թրքահայաստանի լեռներում ու ձորերում:

Մանաւանդ որ այսօրուան խորհրդային Հայաստանում պատսպարուած ժողովուրդը աւելի երջանիկ չէ քան գաղթահայութիւնը, գտնուելով պատմութեան մէջ չտեսնուած բռնակալ մի իրաւակարգի ներքեւ:

Դէպի սրբազան կղզիացո՞ւմ...

Այն օր, երբ Շահնուրների այդ ցանկութիւնը դառնայ իրականութիւն, մի երկրորդ խաչ պիտի դրւի Թրքահայութեան վրայ եւ մի երկրորդ՝ այն քաղաքական ձգտումների, որոնք մեզ դէպի Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան պիտի առաջնորդեն:

Դառնութեան վայրկեաններ թող չմթագնեն մեր քաղաքական մտքի հորիզոնը: Գաղթահայութիւնը կարող է վստահ լինել, որ Հիւսիսային Սառոյցի տակ իրեն համար բաբախում է Ռուսահայութեան տաք սիրտը՝ ընդունակ հին օրերի իր եղբայրական ձեռքը դէպի գաղթահայութիւնը երկարելու:

Իսկ մինչ այդ, հակառակ տիրող իրաւակարգի յարուցած արհեստական դժուարութիւններին, ամուր պահենք կապը մարդկութեան այն հատուածի հետ, որ մսով ու ոսկորով մերն է...

ԱԼ. ԴՕՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Կեանքը Պելժիքոյ մէջ

ՊՐԻՒՔՍԷԼ, 27 յունուար.— Ինչպէս գիտենք, Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթականներու Դիւանի Բարձր Քոմիսէրութիւնը վերջերս նպաստաւոր կարգադրութիւններ ըրած էր հայ եւ ռուս գաղթականներու իրական վիճակին մասին:

Ցիշեալ պատուիրակութեան գործունէութեան ծարզին ծէջ կը գտնուին ի ծէջ այլոց հետեւեալ գործառնութիւնները.—

1) Ճշդել գաղթականներու ինքնութիւնն ու հանգամանքը.

2) Ցետ քննութեան՝ յանձնարարել զանոնք պատկան իշխանութեանց վիզայի անցագրի եւյլն. խնդիրներու կարգադրութեան համար.

3) Դիւրացնել ստացումը Պելճիքայի ծէջ նորեկներու բնակութեան իրաւունքին, երբ անոնց ինքնութեան թուղթերը կանոնաւոր վիճակի մը ծէջ կը գտնուին:

4) Տալ անոնց պէտք եղած վկայագիրներ, ամուսնական, ծննդեան եւյլն. խնդիրներու համար:

Արդ, վերոյիշեալ գործողութիւններու կանոնաւոր ընթացքը ապահովելու համար, Պելճիքայի Գաղթ. Վարչութիւնը գովելի գաղափարը ունեցած է ծասնաւոր տոմարի մը ծէջ արձանագրելու Պելճիքայի ծէջ բնակութիւն հաստատած ամէն հայ անհատի անունն ու ծականունը, տարիքը, զբաղումը, ծննդավայրը եւայլն: Այդ նպատակով Ազգ. Վարչութիւնը հարցարաններ ցրուած է Պրիւսէլի եւ Անվէրսի ծէջ բնակող բոլոր Հայերուն:

Վստահ ենք թէ՛ ծեր հայրենակիցները իրենց իսկ օգտին համար, պիտի ուղեն դիւրացնել Վարչութեան գործը, անյապաղ պատասխանելով պէտք եղած հարցումներուն:

Ինդրոյ առարկայ չեն կրնար ըլլալ անշուշտ անոնք որ առանց անցագրի Պելճիքա կուգան գործ փնտռելու կամ ուրկէ անկէ դրամ կորզելու համար: Այդպիսիները առանց այլեւայլի դուրս կը վտարուին երկրէն:

Ինչ կը վերաբերի գործազրկութեան, հո՛ս ալ անգործներուն թիւը սկսած է օրէ օր աճիլ: Տեղական կառավարութիւնը, հակառակ իր բարի կամեցողութեան եւ տուած նպաստներուն, ի վիճակի չէ առաջքն առնել գործազրկութեան աղէտին, որ կը սպառնայ ծեծ համեմատութիւններու հասնիլ:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

Կեանքը Ալեքսանտրէթի մէջ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹ.— Նոր տարուան առթիւ Ազգ. վարժարանի եւ Նուպարեան վարժարանի տնօրէնութիւնները միացած ուժերով հանդէս մը սարքած էին, որ դժբախտաբար «ներկայանալի» չէր:

Բեմը պատրաստուած էր միայն կաղանդի ծառով մը, պտուղներով բեռնաւոր: Ուրիշ ոչինչ: Անվերջանալի արտասանութիւններ, հայկական տարազով պարեր՝ անխնամ: «Բամ Փորոտան»ը կ'երգուի խաղերէն յետոյ, ներկաները ակամայ ոտքի կ'ելլեն, բայց կարմիր ֆէսերը իրենց տեղէն չեն շարժիր: Յետոյ սուրիական քայլերգը: Ժողովուրդը ոտքի չելլեր, յետոյ արտասանութիւններ արաբերէն, ֆրանսերէն եւ հայերէն. պարեր, ու վերջացաւ...

Սրահին մէջ կ'երթան կուգան. աղմուկ: Եւ այս բոլորը Ալէքսանտրէթի պէս հոծ գաղութի մը մէջ որ մօտաւորապէս 5500 հայ կը համրէ, ունի 5—600 աշակերտ: Պիտի խնդրէինք տնօրէններէն, հոգաբարձուներէն եւ կազմակերպիչ յանձնախումբերէն որ ուրիշ անգամ աւելի ուշադիր ըլլային: Նախընտրելի է կրճատել եւ դասաւորել արտասանութիւնները, երգերը: Վերջապէս ներկայանալի յայտագրով դուրս գալ: Անհրաժեշտ են բացման եւ փակման խօսքերը, որպէսզի հանդիսականն ալ տպաւորուած դուրս գայ:

— Ալեքսանտրէթի կլիման շատ փոփոխական է: Մէկ օրուան մէջ 7-8 անգամ օդը կը փոխուի. եւ անմիջապէս կը բռնուիս կրիփի: Եթէ անտարբեր գտնուիս, թոքատապը անխուսափելի է: Առողջ մէկը 3-4 օր պառկելով կը մեռնի: Քաղաքը շըրջապատուած է երեք կողմէ աղտոտ ճահիճներով, զորս կ'աշխատին չորցնել, իսկ մէկ կողմը ծով է: Աղքատ Հայերը շատ են եւ ոչ ոք կը հետաքրքրուի անոնցմով: Հարուստ Հայեր ալ շատ կան: Անոնք ալ հետաքրքրուելու պէտք չունին: Ոչ մէկ ներկայացում կամ հանդէս, ժող[ովուրդը] քիչ մը իրարու մօտեցնել[ու] ոչ մէկ ճիգ: Մեռեալ քաղաք: Ամ[են] ոք իր գործին եւ իր շահուն ետ[եւ]էն: Կան երկու միութիւններ, Դր[օ]սիրաց եւ Հ. Մ. Ը. Մ.: Մէկը միւս[էն] աւելի կը քնանայ հակառակ անո[ր] որ երկուքին ալ պահանջը զգալի [է], երկուքն ալ լայն գետին ունին ա[շխատ]ելու եւ յառաջանալու. ո՞վ պիտի ... Արդեօ՞ք պիտի արթննան ... ծերն ալ, որ հեռուէն դիտողի ... կը կատարեն: Արդեօք ճամբայ ... ցոյց պիտի տա՞ն այս երիտասա[րդ]ներուն, որոնք ընդունակ են գործ[ե]լու... Չխօսինք քանի մը Թափթփ[ած]ներու մասին, որոնք հոս ու ... Դաշնակցութեան անունը կ'ու[զեն] մրոտել: Այս խրախճանքի հերոսնե[րը] եւ դատարկ պոռոտախօսները պէտ[ք] է գիտակցին որ, թշնամին գա[ղթակա]նանք չի հարցներ — ինչպէս կ... լիկ ես թէ բողոքական չհարց[ուց] 1915ին—այլ հայ կը ճանչնայ ... լորս եւ ինք մամուլով թէ լրտե[ս]ներով ու գործակալներով միջոց... րու մէջ խտրութիւնչիկներ, նոր ... դէտներ կազմակերպելու համար:

Ե՛րբ պիտի զգաստանանք: Պէտ[ք] է նախ քով քովի գալ, Հայը հայ[ու] հելու միջոցը փնտռել, կամունք... առաջ:

Երիտասարդնե՛ր, զոհողութ[իւն] ըրէք փոխադարձաբար եւ կա[տա]րեցէք ձեր պարտականութիւնը. ... դէն շատ ուշ էք մնացեր: Բոլոր ... փահաս որբեր, ձեր պարտակա[նու]թիւնը շատ ծանր է: Բաւական է ... քան քնացաք, ոտքի՛ այլեւս: Ազ[գը] գործողներու պէտք ունի: Ձեր գործ[ն] է որ ցոյց պիտի տայ ձեր արժէք[ը]:

Գո՛րծ, գո՛րծ, եւ ոչ թէ խօսք:

Վ.րէժունի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Անասնաբուժական վարժարանը

Գրած էինք թէ Անասնաբուժա[կան] Համալսարանէն յունուա[րի] սկիզբը շրջանաւարտ եղան — ա[ռա]ջին հունձք — 94 երիտասարդ անա[ս]նաբոյժներ, 46ը Հայ, 20ը Վրաց[ի], 14ը Թուրք, 14ը զանազան ազգեր[է]: Այս առթիւ, Երեւանի Արուեստ[ի] Տանը մէջ տրուած հանդէսի մը ը[ն]թացքին, Երզնկեանի բացման խ[օսք]էն յետոյ խօսք կ'առնէ անասն[ա]բուժական համալսարանին տեսուչ[ը] փրոֆ. Մասսինօ, եւ կ'ըսէ.

— 1928ին Երեւանի մէջ բացու[ե]ցաւ Անդրկովկասեան Անասնաբո[ւ]ժական Համալսարանը, երբ առա[ջ]ին առթիւ ընդունուած ուսանողնե[]րուն թիւն էր 120: Այս ուսանողնե[]րը կուգային Հայաստանի, Վրաս[]տանի եւ Ազրբէջանի գիւղերէն: ... դուլ անդադար աշխատելով, ... լի եղաւ 3 տարուան ընթ[ացքին] հիմնել 3 շէնքեր դասաւանդութ[եան] համար, 3 շէնքեր ուսանողն[երու] բնակութեան համար, 1 շէնք ու[սու]ցիչներու բնակութեան համար, ... 30 աշխատանոց գիտական փորձ[առու]կութեանց համար: Համալսարա[նը] օժտուած է մասնագիտական ... տեսակ գործիքներով ու կահոր[ու]քով, զարմանք պատճառելու ... ճան օտար այցելուներուն: Այս[օր] Լոնտոնի անասնաբուժական կայ[ս]րական համալսարանը, որ գո[յու]թիւն ունի 180 տարիէ ի վեր, ... քատ է բաղդատմամբ մեր համ[ա]լսարանին:

Լոնտոնի անասնաբուժական համ[ա]լսարանին տեսուչը անգլիակ[ան] պաշտօնաթերթի մը մէջ հրատա[]րակութեան է տուած Լոնտոնի ... Երեւանի համալսարաններուն պ[ատ]կերները, որոնց տակ զետեղուա[ծ է] հետեւեալ հարցումը.— «Ահա Եր[ե]ւանի անասնաբուժական համալ[ս]րանը: Մի՞թէ մեր երկիրը արժա[նի] չէ, որ նոյն ուշադրութիւնը ընծ[այ]ուի անասնաբուժական կրթութե[ան]: Մենք բոլորին ուշադրութիւնը ... հրաւիրենք այս արտասովոր փ[աս]տին վրայ»:

Եւրոպայի ամենամեծ մանրէ[]բաններէն Փրոֆ. Նէօլլէր Պերլ[ինի] մանրէաբանական ընկերութեան ... կ'ըսէր թէ «Երեւանի Անդրկովկա[ս]եան անասնաբուժական համալս[ա]րանը օրինակելի հաստատութի[ւն] մըն է, այդ համալսարանին հիմն[ա]դրութեան պէտք է տալ մեծ կար[ե]ւորութիւն, որովհետեւ առաջ[ին] կարգ վարժարան մըն է այդ ... կանգնած է Հայաստանի մէջ, ... կը ծառայէ իբրեւ անասնաբուժ[ու]թեան յենակէտ Թուրքիոյ եւ Պարս[կաստանի] ...

կատանի սահմանագլխին վրայ»: Նման վկայութիւններ տուած են գերմանացի Փրոֆ. Աշեւ եւ ամերիկացի փրոֆէսէօրներ Տիքսըն ու Չէմպըր:

Ահա այսպիսի հաստատութեան մը կ'ըլլեն 94 երիտասարդ մասնագէտներ, որոնց 3ը կը մտնեն Անդրկովկասեան հողային գործավարութեան, 27ը Հայաստանի, 47ը Վրաստանի, 19ը Ադրբէջանի կառավարութեանց տրամադրութեան տակ, ռայօնային շրջաններու, քննիչ, 13ը 14ը պատնգանոցներու գիտական ուսումնասիրութիւններու յատկացուած»: Յետոյ փրոֆ. Մուսինօ, իր խօսքը շրջանաւարտներուն ուղղելով, յաջողութիւն մաղթեց: Այնուհետեւ յաջորդաբար խօսեցան Պ. Պետրոսեան, Ա. Գուլոյեան, Դ. Սիմոնեան, Բաբաեւ, փրոֆ. Բիցկին եւ արհեստակցական միութեանց ներկայացուցիչները:

Շրջանաւարտներն ալ իրենց կարգին ճառերով պատասխանեցին, յետոյ երաժշտանոցի ուսանողներուն կողմէ տրուած համերգով մը վերջացաւ հանդէսը:

Հանքախուզութիւն

Հայաստանի հողերը հարուստ են զանազան հանքերով, եւ այդ ծանօթ է հինէն ի վեր, ինչպէս կը հաստատէ նաեւ Ղազար Փարպեցին:

Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է այս տարի աւելի մեծ կարեւորութիւն տալ հանքախուզութեան: Այսպէս հետախուզութիւն պիտի կատարուի Ազարակի եւ Միխանի մէջ, երեւան հանելու համար թաղուած հանքերը: Պղինձի, կապարի եւ զինկի երակներ կան Ախտալայի, Չիբուխլիի, Չոշխանայի, Օխչիի, Պիրդովեդէնի շրջաններուն, ինչպէս նաեւ Աթկիզի, Զանգարարայի, Աղաքեանդի, Շամշադինի, Դսեղի, Լօրուտի մէջ:

Այս առթիւ որոշում տրուած է նաեւ հայթայթել նիւթերը, որ անհրաժեշտ են հանքախուզութեան համար:

Ծրագիրներ Երեւանի մասին

«Խորհ. Հայաստան» 12 յունուարի թիւով կը հրատարակէ որոշում մը, որ կը խօսի Երեւանի եւ Լէնինականի բարեզարդման եւ ընդարձակման մասին:

Զանց կ'ընենք այդ ծրագիրը, որ շատ երկար է, սակայն այս առթիւ կ'արժէ ներկայացնել Լ. Յովսէփեանի մէկ յօդուածը, որ կը խօսի նոր ծրագրին մասին («յունուար 15»). — Երեւանի կանանչազարդման հարցը չափազանց կարեւոր է: Պէտք է անտառով պաշտպանել քաղաքը, մանաւորաբար հիւսիս-արեւմտեան եւ արեւելեան կողմէն, բնական պատնէշ ստեղծելու համար փչող սաստիկ քամիներուն դէմ, որոնք քաղաքը բառին բուն առումով կը թաղեն փոշիի ամպերու մէջ եւ ապրիլ-օգոստոս ամիսներուն անտանելի կը դարձնեն կեանքը: Հիմնել Քանաքեռի խճուղիին արեւելեան կողմը հանգստեան պարտէզ, ծառուղի, եւ քաղաքին մէջ՝ թաղային պարտէզներ սիզամարգերով (gazon) պճնուած: Ծառ տնկել շուկայի լայն հրապարակին վրայ, որ կը քանդուի ներկայիս, շարունակելով նախկին Ս. Սարգսի փողոցէն մինչեւ Զանգուի ափերը, ուր պիտի ստեղծուի յին մը, մէկ քիլոմեթր երկարութեամբ:

Ուրիշ կարեւոր հարց մըն է քաղաքին սահմանագծին ընդլայնումը: Երեւան քաղաքը ներկայիս ունի 5,700 հեկտար տարածութիւն, որ հաւասարաչափ թեքումով փռուած է հիւսիսէն հարաւ: Այս տարածութենէն, համաձայն նոր յատակագծին, 2105 հեկտար պիտի յատկացուի բնակութեան եւ համայնական հաստատութեանց շէնքերուն կառուցման համար, տեղաւորելու պայմանով 400 հազար բնակիչ:

Սակայն այդքան հողամասի վրայ 400 հազար հոգի բնակեցնելով չափազանց կը խտացուի բնակչութիւնը, եւ ատկից կը ծագին անհանդուրժելի ժխոր, ապառողջ պայմաններ, ուր մարդիկ, զրկուած արեւէ եւ օդէ, պիտի թօշնին: Ուստի անհրաժեշտ է ընդարձակել քաղաքիս սահմանագիծը: Նախնական հաշիւով մը, քաղաքին բնակչութեան բնական աճումն ու առոր կապուած բնաշխարհագրական հարցը կը պահանջեն 99033 հեկտար տարածութիւն:

Քաղաքին սահմանագծին ընդարձակումը պէտք է կատարուի հիւսիս եւ հարաւ արեւելեան ուղղութեամբ, այսինքն դէպի կայարան եւ դէպի Քանաքեռի սարահարթը: Քաղաքին արդիւնաբերական շինութիւններն արդէն հասեր են Շէնգաւիթներուն, Նորագաւիթին, Քանաքեռի հողամասերուն: Այս փաստն իսկ կը թելադրէ հողային եւ վարչական տեսակէտով Երեւանի հետ ձուլել Վ. եւ Ն. Շէնգաւիթները, Նոր Կողբը, Վ. եւ Ն. Չարբախները, Նորագաւիթը, Նոր Մալաթիան եւ Քանաքեռը:

Ուրիշ առթիւ մը կը ներկայացնենք ինչ որ կը խորհին ընել Լէնինականի քաղաքին բարեզարդութեան համար:

ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ

Խօսքը Յ. Օշականի նոր վէպի մասին չէ:

Սեղանի վրայ ունինք դէզ մը թղթակցութիւններ եւ կոչեր, զանազան քաղաքներէ: Հակառակ մեր բարեացակամութեան եւ թերթին ծաւալին ընդարձակման, կարելի չեղաւ հրատարակել ո՛ր եւ է օր: Կա՛մ շատ երկար են, կամ հինցած, եւ կամ կարեւորն ու անկարեւորը իրար խառնուած:

Գոհացում տուած ըլլալու համար, ստորեւ կ'ամփոփենք բոլորը: Եւ այս առթիւ, անգամ մըն ալ կը յանձնարարենք, կը խնդրենք, որ՝

1.— Գրեն ՕՐԸ ՕՐԻՆ, կարելի եղածին չափ ԿԱՐՃ եւ ԱՄՓՈՓ:

2.— ՉԶԲԱՂԻՆ եւ ՉԶԲԱՂԵՑՆԵՆ այս կամ այն թերթին, խմբակին պոչաւոր սիւներուն եւ քսութիւններուն երկար-բարակ պատասխան գրելով:

3.— Հանդէսներու նկարագրութեան առթին, զանց առնեն սովորական մանրամասնութիւնները եւ մանաւանդ շարքը անուններու (երգեց... Արտասանեց...): Բացառութիւնները նկատի կ'առնենք:

4.— Մասնաւոր կարեւորութիւն տան գաղութի ներքին կեանքին, աշխատաւորներու կացութեան, մշակոյթի եայլն. ձեռնարկներուն, տնտեսական տագնապին: (Որ եւ է քաղաքի գործազրկութեան տագնապը նկարագրելու համար անհրաժեշտ չէ տեսութիւններ պարզել համաշխարհային տագնապի մասին: Ինչպէս որ, այս կամ այն գաւառի հայրենակիցներուն համար կոչ մը խմբագրած ատեն, աւելորդ է պատմել 1915ի սարսափները):

5.— Գրել ՄԱՔՈՒՐ եւ ՄԵԼԱՆՈՎ: (Ցածախ կարելի չըլլար կարդալ): Մանաւանդ ուշադրութիւն ընել անուններուն:

6.— Խօսուած ճառերուն իմաստը միայն տալ: (Բացառիկ պարագաները ըստ հայեցողութեան): Հետեւիլ կատարուած սրբագրութիւններուն (լեզուի, շարադրութեան եայլն.):

×

Ուրեմն, ահա կ'ամփոփենք ինչ որ կայ ձեռքի տակ:

ՔԱՆ-ՕՏՏՈՅԻ (Մարսէյլ) հայ երիտասարդներու միութիւնը ֆութպոլի յաջող մրցում մը կատարած է, սպանիական խումբի մը հետ եւ յաղթած՝ 3 — 2ով. Հայ ֆութպոլիստները հագած էին եռագոյն համազգեստ: Միութիւնը կազմուած է 1931ին եւ ունի 21 անդամ:

ՄՆՁՈՒՐԻ Հայր. Միութիւնը (Փարիզի ճիւղ) կոչով մը կը հրաւիրէ հայրենակիցները, որ արձանագրուին եւ բարոյապէս ու նիւթապէս օգնեն, որպէսզի կարելի ըլլայ յաղթել գործազրկութեան տագնապին: «Հայր. Միութիւնը արդէն կ'օգնէ քանի մը հայրենակիցներու, բայց չի կրնար երկար տոկալ, եթէ բոլոր հայրենակիցները չբերեն իրենց աջակցութիւնը: Մէկ ֆրանքը հինգ ֆրանք կ'արժէ գործազուրկին համար»:

ՄԱՐՍԷՅԼէն Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան վարչութիւնը յունուար 27 թուակիր նամակով մը կը յայտարարէ թէ «պաշտօնապէս չէ մասնակցած Հրանդ Վիտինեանի բողոքի միթինկին»:

Եւ կ'աւելցնէ.

— «Մեր երկար տարիներու փորձառութեամբ մենք համոզուած ենք թէ բողոքը ոչինչ է. շատ լացինք, լսող չեղաւ: Կարեւորը գործն է: Ո՛վ որ քաջ է, թող հրապարակ գայ»:

ԼԻՈՆԷՆ Արաբկիրի Միութեան մասնաճիւղը բողոքելով օրացոյցի հրատարակութեան առթիւ եղած քննադատութեան մը դէմ, կը յայտարարէ թէ «Մասնաճիւղին անդամներս ո՛ր եւ է կուսակցական պրոպագանդ կամ հակում գոյութիւն չունին»:

ՍԱՄՍՈՆԻ ՇՐՋԱՆԻ Չարշամպացիներու Միութիւնը, որ կազմուած է 1931ի վերջերը, Փիւժէ Սիւռ Առժանի մէջ (Վառ), յունուար 19 թուակիր կոչով մը կը հրաւիրէ իր հայրենակիցները, որ իրենց գտնուած տեղերն ալ մասնաճիւղեր կազմեն: «Այն վայրերուն մէջ ուր հնարաւորութիւն չկայ միութիւն կազմելու, կը խնդրենք մեր հայրենակիցներէն թղթակցիլ Միութեանս հետ եւ հրահանգներ ստանալ»: Միութիւնը վաւերացուած է եւ ունի կանոնագիր-ծրագիր: Առաջին գործը պիտի ըլլայ հայրենակիցներու մարդահամարը կատարել, որպէսզի կարենայ օգնել անկարներուն: Հասցէ.— Barouyr Kéchichian, Usine de Brique, Pujet s/ Argent (Var) France.

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ԹՈՒՐՔԻԱ

"Զօն լաւաւես հայրենակիցներուս,,

■■■

Թուրք քննադատ Փէյեամի Սէֆա պէյ, այս խորագրին տակ, «Սօն Փօսթա»յի մէջ, վեր առնելով «Լա Պիւլկարի»ի շահեկան մէկ վիճակագրութիւնը, կը գրէ.

— Պուլկարները մեր կիսուն չափ ազգ մըն են: «Լա Պիւլկարի» անուն ֆրանսերէն լեզուով քարոզութեան թերթ մը ունին, որուն միջոցաւ իրենք զիրենք կը ճանչցնեն բոլոր ազգերուն: (Մենք այսպիսի թերթ մը չունինք):

«Լա Պիւլկարի»ի մէջ վիճակագրութիւն մը տեսայ, որ տեղեկութիւններ կուտայ Պուլկարիոյ մէջ տեղի ունեցած հրատարակութիւններու մասին: (Մենք այսպիսի վիճակագրակութիւն մը չունինք):

Կարգ մը մասերը կը թարգմանեմ.—

«Պուլկարիոյ մէջ, ամէն տարի 2800 գիրք կը հրատարակուի, որոնց 2300ը հեղինակութիւն, իսկ մնացեալը օտար լեզուներէ թարգմանութիւններ են»: (Վստահ չեմ որ մեր մօտ այս թիւին մէկ տասներորդը կը հրատարակուի):

«Առհասարակ պուլկարերէնի թարգմանուած են աշխարհի ծանօթ դասական գործերէն մեծ մասը»: (Մեր մօտ դասական գործերու ոչ թէ մեծ մասը, այլ քիչն իսկ չէ թարգմանուած: Եղածներն ալ կիսկատար բաներ են եւ հազուագիւտ է կատարեալ, գեղեցիկ եւ անսխալ թարգմանութիւն մը):

«Հեղինակուած գործերէն 803ը քննադատական գիրքեր են»: (Կրնամ ըսել որ, վերջին տարիները մեր մօտ ո՛չ մէկ քննադատական գործ լոյս տեսած է):

«Հեղինակութիւններուն 525ը գրական, իսկ 260 հատն ալ գիտական, քաղաքական եւ տնտեսական գործեր են»:

«Այսօր, Պուլկարիոյ մէջ, 898 հանդէս լոյս կը տեսնէ, որոնց 500ը մայրաքաղաքին մէջ կը հրատարակուի»: (Մեր մօտ, եթէ նկատի չունենանք տիրող երիտասարդութեան հրատարակած 5-10 հանդէսները, ո՛չ մէկ հատ գոյութիւն ունի):

«Շաբթուան մէջ վեցեակ մը գրական թերթ լոյս կը տեսնէ»: (Մեր մօտ այդպիսի բան գոյութիւն չունի):

«Պուլկարիոյ մէջ 40 օրաթերթ կը հրատարակուի»: (Մեր մօտ, բացի ձեռքի ծանուցման ծաւալը ունեցող եւ կուսակցութիւններու մէջ հրատարակուող թերթերէ, ընդամէնը 7 հատ օրաթերթ կը հրատարակուի):

«Զօրա, որ առաւօտեան լաւագոյն օրաթերթն է, 30,000 հատ կը հրատարակուի»: (Մեր մօտ ամէնէն փայլուն եւ բարձր թիրաժ 15000 է: Թէեւ մեր օրաթերթերուն մեծ մասին թիրաժի թիւը 5 հազարը չանցնիր):

Պուլկարիոյ մէջ ալ տնտեսական տագնապ կայ: Նէօյիի դաշնագիրը խիստ կերպով կաշկանդած է մեր այս հին զինակիցը:

Պուլկարիոյ տնտեսական բոլոր շնչերակները գոցուած են եւ գրեթէ ճեղք մը չունի օդ առնելու համար: Այս երկիրը, բաղդատելով մեզի, աւելի աննպաստ պայմաններու մէջ կը գտնուի: Հակառակ ասոր, իր տնտեսական կացութիւնը մեզմէ աւելի լաւ է: Հետեւաբար սխալ է համաշխարհային տնտեսական տագնապով բացատրել մեր իմացական եւ հրատարակչական կեանքի մէջ ցոյց տուած ամլութիւնը»:

ՄԱՄՈՒԼ

Ծանր տագնապ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը խմբագրականով մը ուշադրութեան կը յանձնէ Յունահայ դպրոցներուն ծանր վիճակը (26 յունուար).

— «Տիրող տնտեսական տագնապին եւ անգործութեան հետեւանքով, յունահայ վարժարանները մատնուած են նիւթական շատ գէշ դրութեան: Լաւ օրերուն անգամ, վարժարանները պիւտճէի բաց եւ դրամական տագնապ ունէին: Իսկ հիմակ, բոլորովին յուսահատական վիճակ կը ներկայացնեն:

Չկայ վարժարան մը, որ անձկութեան մատնուած չըլլայ: Ուսուցիչները, անհատականութեան գնով, կը տանին իրենց ուսերուն վրայ դրուած պարտականութիւնը: Ամիսներով վճարում չեն ստանար: Թշուառութիւնը մտած է անոնց դուռնէն ներս: Այսպէս ըլլալով մէկտեղ, գնահատելի անձնազոհութեամբ, անոնք իրենց գործին փարած են, նոր սերունդին տալով այն՝ ինչ որ կը սպասուէր իրենցմէ:

Հոգաբարձութիւնները, կարելիութեան սահմանին մէջ, կ'աշխատին թեթեւցնել ուսուցիչներու բեռը: Հանդէսներ կը կազմակերպեն, նուիրահաւաքութիւններ կ'ընեն, բայց վարժարանական պիւտճէն կարելի չէ հաւասարակշռել պատահական հասոյթներով:

Ազգային իշխանութիւններն ալ ձեռնթափ եղած են. ոչ մէկ օժանդակութիւն վարժարաններուն: Եթէ շարունակուի այս վիճակը, դժուար չէ նախատեսել հետեւանքները: Բարեգործականի գործիչ Պ. Օ. Թադէոսեան՝ մէկ առ մէկ քննելէ յետոյ Աթէնքի հայ վարժարաններու վիճակը, հաւաստիքներ տուած է թէ անհրաժեշտ դիմումները պիտի կատարէ Բարեգործականի կեդրոնին մօտ:

Պ. Օ. Թադէոսեան աջ ու ձախ խոստումներ տուած եւ թոյլ տրուի մեզի ըսելու թէ քիչ մըն ալ դուրս ելած է իր առաքելութեան սահմանէն, իր ուսուցիչներու եւ հոգաբարձու մարմիններու հետ ունեցած շփումի ընթացքին, Բարեգործականի գործիչը միջամտած է իրեն չվերաբերող խնդիրներու: Առանց նախապէս տեղեակ պահելու Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը, բոլոր ուսուցիչներուն հարցարաններ ղրկած է ամենակարճ ժամանակի մէջ անոնց լեցուիլը եւ իրեն վերադարձուիլը պահանջելով:»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Ոչ հաց ոչ գործ»

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 27 յունուար (Սեփ. Թղթ.—Մեր քաղաքապետը այսպէս կը պատասխանէ... այն անգործ օտարականին որ իր ապրուստի համար կառավարութեան դուռը ափ կ'առնէ: Առաջին օրերուն շատերուն երեսը կը ժպտէր թէ գոնէ ծանրաբեռնուած հայ ընտանիքները պիտի օգտուին նպաստէն, բայց ահա նոր յուսախաբութիւն: Այսպէս, որեւէ օգուտ չունեցաւ Պ. Զօպանեանի անհատական դիմումը: Ու հիմա Սէն Շամոնի գործազուրկներու յանձնախումբն ալ ինքզինքը անզօր կը զգայ կացութեան առջեւ: Մանաւանդ որ տեղական Միութիւնները քար անտարբերութիւն կը պահեն, նոյնիսկ Կրթասիրացի սրահը փակելով անոնց ժողովին առջեւ:

Այս գաղութը սկիզբէն ի վեր նշանաւոր եղած է անտարբերութեամբ եւ անմիաբանութեամբ: Կը տիրապետէ «Ինչուս պէտքը» մանաւանդ այս օրերուս: Մեր աչքերը յառած էինք հոդ, լուսաւոր Փարիզի մէջ կազմուելիք Գործազուրկներու Օգ. Մարմին, բայց թերթերէն տեղեկացանք թէ եղածը միայն Փարիզի համար է: Հապա գաւա՞ռը: Ո՞վ պիտի հետաքրքրուի, այսպիսի անկիւններ նետուած, լեզուի, օրէնքի անտեղեակ դժբախտներու վիճակով: Ինչո՞ւ միշտ կիսկատար գործեր: Վերջապէս չպի՞տի ունենանք տագնապի համար մասնաւոր եւ զօրաւոր մարմին մը, որ թեւ եւ թիկունք հանդիսանար սովալլուկ «հայմաթլոս»ներուն:

Ամէն օր կը ստիպեն զիս որ գրեմ «Յառաջ»ին, Ս. Շամոնի նպաստէ զրկուած, անգործ Հայերուն մասին: Ուրիշ մը «օֆիս»ներու, հասցէ կը փնտռէ, որպէսզի նպաստի ճամբան գիւրացնեն, պաշտօնապէս դիմելով Լուառի նահանգապետին եւ բացատրելով թէ նահանգին գլխաւոր քաղաքներուն օտարականները նպաստ կը ստանան տեղացիին հետ հաւասար, բացի Ս. Շամոնէ:

Կը տեղեկանամ թէ քաղաքապետ Պ. Բինէյ մերժած է նպաստ տալ, համաձայն քաղաքական ժողովի որոշումին: Այս խնդիրը նախ եւ առաջ պէտք է հետաքրքրէ Պ. Զօպանեանը, եւ իր Գաղթ. Յանձնաժողովը, քանի որ ինքը կատարեց առաջին դիմումները: Իսկ «Մեր Ուղին»ները թող շարունակեն անգործ աշխատաւորները մղել վտանգաւոր ցոյցերու, որ կրնան նոյնիսկ սահմանէն դուրս հանել տալ...

Մ. Ազատ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ձեկոյց Աղխատախմբի

Փարիզի եւ շրջականներու հայ կարօտեալներու օգնութեան գործը կանոնաւորելով, իսկական կարօտեալներու միայն եղբայրական ձեռք երկարելու եւ հանրային աջակցութիւնը չարաշահողներուն դէմ պայքարելու համար, Վարչութիւնս կը յայտնէ յարգոյ հասարակութեան թէ՝ իր միջոցներուն ներած չափով ընթացք կրնայ տալ, յետ քննութեան միայն այն գրաւոր դիմումներուն, որոնք եկեղեցւոյ հասցէով կ'ուղղուին ընկերութեանս:

Արդ, բացարձակապէս անօգուտ է անձնական դիմումներ ընել Վարչութեանս անդամներուն, որոնք ոչ մէկ պարագայի իրաւասու չեն խնդրանքները նկատի առնելու եւ կամ նպաստ յատկացնելու առանց Վարչութեան որոշման:

Վարչութիւն

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■■

Ա. ՄԱՍ

III

Գրիգոր ու Նազար աղբիւրին մօտ հազիւ հասած, ծայր կուտար ուրիշ պատմութիւն մը: Ցանկարծ կը սկսէին վազել: Ու «ջրտուքը»՝ իրարու վրայ: Նոյն պահուն, արդէն, զանազան փողոցներէ ուրիշ տղաք կը հասնէին եւ [illegible] կախ տուած պայուսակները գնելով մէկ մէկ անկիւն, կը մասնակցէին խաղին, թրջելով իրար: Քիչ յետոյ, իրենցմէ մէկուն լացին հետ կուիւը ծայր կուտար կրկին, մինչեւ որ թանգարանին անկիւնէն — որ այդ անունը կրող սրճարան մըն էր — կը փրթէր «Բաբօ»ն, — սպիտակահեր, ծօրուաւոր, հաստիկեկ, բարձրահասակ, «ճիյերի պէս կարմիր ֆէսը» գլխին:

Այն ատեն, բոլո՛րը, քարի բռնուած թռչուններու նման, կը վազէին դէպի դպրոց, անցնելով եկեղեցւոյ բակի մեծ դռնէն, ու ցրուած կ'ըլլային տղոցը մէջ, երբ Բաբօն կը հասնէր: Ուսուցիչը, որ «փալախանճի»ի համբաւը ունէր, գլուխը կախ կը յառաջանար, իբրեւ թէ ոչինչ նշմարած ըլլար, քթին ծայրովը հազիւ բարեւելէն պատին տակերն ու մեծ շագանակենիին տակ սարսափահար շարուած տղաքը, որոնք, մէկ մէկ «պառն Աստուծոյ» կտրած, «էֆէնտի»ին առջեւ [illegible] ուժո՛վ մը կ'իջեցնէին բաղնիքի թակերու նման: Ու յետոյ, Բաբօյին կռնակէն, Նազարին գլխաւորութեամբ կը սկսէին կեղծել զայն, — [illegible] ձեռքերը տարածելով մէջքերուն, յօնքերը պռստած, հատիկ հատիկ նետելէն քայլերը, եւ խստաբիբ բարեւներ տալէն՝ խնդուքը հազիւ զսպող եւ անշշուկ անցնող տղոցը:

Ցակոբ աւելի ուշ կուգար: Երբեմն, նոյնիսկ, դասի զանգակէն վերջ: Խնամով ու մաքուր հագուած, ու բռնած իրենց տանը աղախինին ձեռքէն: Երկչոտ էր ու բթամիտ: Լեզուն միշտ շրթունքներուն միջեւ: Նազարը գիտէր որ անպայման պտուղ մը կամ պնակ մը անուշ կայ սակառին մէջ, խղճոտ պատառներէն անջատ: Ու, ճաշէն առաջ, սպրդած՝ պակսեցուցած կ'ըլլար արդէն, պտուղէն կամ անուշէն մաս մը:

Օր մը, նորէն, Նազար ձեւով մը թուցուցեր էր սալորին չորերը: Ճաշի ատեն, Ցակոբ կախեց պռկները, յօնքերը կիտեց, բռունցքը տարաւ աչքին ու լացը ծայր տուաւ:

— Հա՛, զուռնան սկսաւ, — ծաղրեց Նազար:

Ու բոլո՛րը սկսան խնդալ: Նազար ոտքի ելաւ եւ իբրեւ թէ բնաւ լուր ունեցած չըլլար, խստօրէն հարցուց թէ՝ «Վո՞վ առած է մեր Ցակոբին սալորները»: Ոչ ոք պատասխանեց, թէեւ ամէնքը հասկցած էին խնդրին էութիւնը: Աղմուկը այնքան շատցաւ, որ Բաբօն եկաւ ներս, ու Ցակոբ վախէն ձայնը կտրեց... Իսկ Նազար տխտիկ ըրեր էր արդէն եւ գլուխը կախ՝ բուռ մը սեւ հաց կը թխէր բերանը:

Անիկա սովորութիւն ունէր «վերցնելու», նաեւ, ինչ որ ձեռքը հասնէր դասարանին մէջ, — մատիտ, թուղթ, շաքար, ձիթ: Այնպէս որ իր փոքրիկ անուան քով աւելցուցին նաեւ [illegible] յատկանիշ՝ յայն կոչելով — Գող Նազար: Իր գլխաւոր հաճոյքն էր, նաեւ, բոլորին սակառներուն մէջ եղածները տեղափոխել, խառնել-խառնշտկել, ու ճաշի սկզբնաւորութեան իրարանցում մը ստեղծել — «Հաւկիթս չկայ» — «Մէ՛, պուլամայիս խուրմին» — «Էֆէնտի, զեթինս Սերոբը առեր է» — Արթին աղբա՛ր, վո՞վ առաւ իմ պանիրս...:»

Նազարին տրուած այդ երկու բառերը հետզհետէ գործածուեցան իրարու: Մանաւանդ որ չափազանց դէզ, յամառ ու ինքնավստահ ըլլալով, հետզհետէ անզօր կ'ըլլային պատիժներն ու փալախանները:

Նազարին տրուած այս որակումը աւելի շեշտուեցաւ հոկտեմբերի սկիզբը, առտու մը, երբ անոնց տունին [illegible] հայերէնի գիրք մը, որուն առաջին էջին վրայ ստամնաւոր մը կար:

Ծխոյն արեւ մը կար այդ օրը ու կը փչէր թեթեւ հով մը: Կիսամերկ ծառերուն վրայ թռչուններ կը ճլլային: Զանգի երկրորդ հնչիւնին, տղաքը սկսան խռնուիլ, թէեւ այդ «կարգ ըլլալը» ամենամեծ անկարգութեան պահն էր: Վժլտուքը սկսաւ: Հրմշտուք, կանչ, հայհոյանք, ֆէսերը օդը նետելներ, մինչեւ որ Բաբօն երեւցաւ սանդուղներուն վերջամասին, վար սեւեռելով իր զարհուրելի նայուածքը:

Ու վերելքը սկսաւ: Նախ՝ ոտքերու խշրտոցը, զոր զիտմամբ կը շատցնէին միշտ: Մինչեւ սանդուղներուն ծայրը, Նազար ու Գրիգոր քանի մը հոգի գետին ձգեցին: Եղա՛ւ, սխալեցան, մարդկութիւն է, վերջապէս... կարգը եկաւ Ցակոբին ու... լացին:

— Չի՛ քալես մէ՛, ի՞շ կ'աւրես կոր կարգը, — սաստեց բարձրաձայն յանկարծ Նազար՝ իր առջին տխտիկ ընող ու լացող Ցակոբը:

Բայց, Բաբօն անդրադարձաւ խնդրին էութեան: Մինչ Նազար հազիւ մօտեցեր էր անոր, ականջը գտաւ ձեռքի մը մէջ...: Բաբօն ճմլեց, ոլորեց՝ առանց բառ մը արտասանելու, ինչպէս սովորութիւնն էր:

Այնքան գէշ ու երկար, որ Նազար, հակառակ իր տոկուն խառնուածքին, ճչաց, կաս-կարմիր կտրեցաւ, գլորեցաւ քանի մը անգամ, ծունկի վրայ, ու եկաւ միացաւ կարգին, մոլտուն հայհոյանք մը բերնին՝ Ցակոբին ուղղուած.

— Էս քու բաւլախ տղու...

Եւ հազիւ դասարան մտած, նետուեցաւ ծանչուկին վրայ, կէս մը դրաւ յետոյքին, եւ անցնելով տեղը.

— Հատի նորէն լաց — ըսաւ:

Ներս մտաւ Սարգիս էֆէնտին: Սուրբ Սարգիսի նման բան մը՝ այս մարդը: Դանդաղաշարժ, կարճահասակ, չորցած կաթիլ մը խլիք՝ սեւ պեխին վրայ, որուն ծայրերը շրթունքէն ներս կախուած էին: Կը կապէր բաւական երկար գօտի մը, զոր իրեն յանձնարարած էր, տարիներ առաջ, Պզտի Պախալը, իրեն նման «մեջքը թուլ» ըլլալուն:

Աչքերը պճլոտ էին ու մատը միշտ քթին էր. այնպէս որ տղաքը բերնի ծածոց ըրեր էին ու կը յեղյեղէին իրարու. — «Էֆէնտին հապ կը շինէ կոր»...

(Շար.) Կ. ՄԽՉԵԱՆ

Շանկհայի մէջ ներկայիս կան երեք անգլիական զօրագունդեր: Որոշուած է Հոնկ-Քոնկէն հոն ղրկել նաեւ մարտանաւ մը, որ պիտի փոխադրէ գունդ մը Թնդանօթածիգ: Այս ուժերու առաքումը որոշուած է Շանկհայի անգլիական հրամանատարին խնդրանքին վրայ:

Չինեւճապոնական վէճը եւ ժընեւի ժողովը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը առայժմ կը սպասէ դէպքերու ելքին եւ չորեքշաբթի օրուընէ առաջ չպիտի հաւաքուի, եթէ բացառիկ դէպք մը չպատահի:

Միւս կողմէ սակայն, բանակցութիւնները կը շարունակուին ժընեւի եւ Ուաշինկթընի միջեւ, գիտնալու համար թէ Ամերիկա պիտի յօժարի՞ աւելի սերտօրէն գործակցելու Ազգերու Դաշնակցութեան հետ, հարթելու համար չինեւճապոնական վէճը:

Գալով Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած Մանչուրիոյ քննիչ յանձնախումբին, վաղը պիտի հաւաքուի Փարիզ, որոշելու համար թէ ի՞նչ ճամբով պիտի մեկնի...

Զինաթափութեան ժողովը

Զինաթափութեան ժողովին բացումը կը կատարուի այսօր, ժընեւի մէջ: Ու թէեւ, զանազան պետութեանց պատուիրակները արդէն հասած են, սակայն, ժողովին յետաձգման մասին զրոյցներ կը շրջին: Ամէնէն խանդավառները կը փափաքին որ զինաթափութեան հարցին վիճաբանութիւնները սկսին անմիջապէս, սակայն ուրիշ պատգամաւորներ որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն, կը շեշտեն թէ ժողովը ձախողութեան դատապարտուած է եւ թէ այս պահուս երբ պատերազմի շշուկներ կը շրջին, եւ թնդանօթը կը գոռայ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ, ոչ մէկ պետութիւն տրամադիր է կրճատելու իր ռազմական ուժերը:

Առաջարկողներ կան որ ժողովին բացումէն յետոյ, որ տեղի պիտի ունենայ նախագահին՝ Հէնտըրսընի ճառով, մէկ-երկու շաբթուան յետաձգում մը պարտադրուի, թոյլ տալու համար Ազգերու դաշնակցութեան որ զբաղի չինեւճապոնական վէճով:

Ընտրութիւնները եւ ընկերվարականները

Ֆրանսայի ընկերվարականները բացառիկ ընդհ. ժողով մը գումարեցին Փարիզի մէջ, զբաղելու համար միմիայն յառաջիկայ ընտրութիւններով:

Ընտրական պայքարի ծրագիրը ներկայացուեցաւ Լէոն Պլումի կողմէ: Ծրագիրը ընդունուեցաւ գրեթէ միաձայնութեամբ: Բանաձեւերու յանձնախումբը առաջարկեր էր վերընդունիլ 1928ի ծրագիրը, օրուան պահանջներուն յարմարցնելու հոգը յանձնելով մասնախումբի մը:

Ծրագիրը հետեւեալ վեց կէտերը կը բովանդակէ.— Պայքար ընդդէմ պատերազմի, աշխատանքի անապահովութեան, արտադրութեան անիշխանական վիճակին, դրամատիրական շահագործման, քաղաքական անարդարութեան եւ անգիտութեան:

Գալով ընտրական եղանակին, ընդունուեցաւ դարձեալ 1928ի եղանակը որ հետեւեալն է.— Ընկերվարական կուսակցութիւնը թեկնածու մը կը ներկայացնէ ամէն մէկ շրջանակի մէջ: Երկրորդ քուէարկութեան ուժ կուտայ այս թեկնածուին, եթէ ամէնէն աւելի քուէ շահած է: Եթէ ոչ, այս թեկնածուն կը հրաժարի ի նպաստ այն թեկնածուին, որ ամէնէն աւելի հաւանականութիւն կը ներկայացնէ խափանելու յետադիմութեան ճամբան:

1928ի այս բանաձեւը, որ թոյլ կուտայ դաշնակցիլ ձախ տարրերուն հետ, ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարգպետ խումբի դասախօսական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Կը խօսի Ընկ. Կ. Տայեան: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. ծրագրի պարզաբանում»: Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

Լոյս տեսաւ

Ազգային հերոս Սեբաստացի Մուրատի կենսագրութիւնը,

„ՄՈՒՐԱՏ"

Գրեց՝ Պ. Միքայէլ Վարանդեան, հրատարակութիւն Մուրատ Ֆօնտի կեդր. վարչութեան: Գիրքը կը բաղկանայ 350 էջերէ եւ 45 նկարներէ: «Մուրատ» տպուած է սահմանափակ թիւով. փութացէք օր առաջ ապահովել օրինակ մը: Գին՝ թղթակազմ 30 փրանք, լաթակազմ՝ 40 փրանք: Գաւառներու համար ղրկել փոստի ծախք 2 փրանք: Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը Լ. Գեւոնեանի կամ Ներսէս Գշիկեանի, 24 rue Anatol France, Issy-les-Moulineaux. (Seine) France

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Օրտուի Գօշաճա գիւղէն Մարիամ Համալեան, որ Ամերիկա գացած է 1918ին Բժ. Այվազեանի հետ: Կը խնդրուի իր հասցէն տեղեկացնել Նշան Երոյեանի, 10 Rue François Garcin Lyon: «Հայրենիք»էն ու Ամերիկայի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

— Լոնտոնէն կը փնտռուի Միհրան Զաքմաքճեան, Տարսոնցի, 50 տարեկան: Ունի անգլիացի կին մը, Gertrude, զաւակ մը՝ Լայընէլ Տըկլաս Հէյկ 7—8 տարեկան: Ծնողքին անունը՝ Աբրահամ եւ Մարիցա: Գրել Friends of Arménia, 47 Victoria St. London, S. W. 1.

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (138)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերը

18.— ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

Սակայն հասկցուեցաւ, որ, երբ Վօյվոտայի հրապարակէն, Օսմանեան Պանքայէն ռումբի եւ ղէնքի ձայները լսելի եղան, այս մարդիկը կը համախմբուէին Ֆընտըքլըի ծովեզերքը, ու յարձակում կը գործեն խալամ տուներուն վրայ, կը վիրաւորեն ու կը սպաննեն հանդիպած զինուորն ու ոստիկանը: Լուր կը տրուի Պէշիկթաշի պահականոցին, եւ մէկ գումարտակ զինուոր կը ղրկուի դէպքին վայրը: 15 վայրկեան փողոցային ճակատամարտ մը տեղի կ'ունենայ: Հայերը մեծ կորուստ կը կրեն:

Այսպէս կը վերահաստատուի խաղաղութիւնը: Այն Հայերը որոնք ողջ մնացին, խուռն երամով բանտ առաջնորդուեցան: Հինգշաբթի օրն ալ այսպէս անցաւ: Բայց երբ «այսպէս անցաւ» կ'ըսեմ, տակաւին չի նշանակեր թէ խաղաղութիւնը բացարձակապէս վերահաստատուեցաւ:

Երբ Ֆընտըքլըի կռիւները կը դադրին, իրիկուան դէմ Կալաթայէն սրընթաց կառք մը կ'անցնի դէպի Պէշիկթաշ: Այս կառքին մէջ կը գտնուէր ֆէտայի մը, որուն անունը վերջէն հասկցուեցաւ որ Կարապետ է: Կառքը սրընթաց անցաւ գնաց եւ կանգ առաւ Պէշիկթաշի շուկային մէջ: Կարապետ սկսաւ բարձրաղաղակ ճառել արնտեղ.

— Հայե՛ր, տակաւին ի՞նչ կը սպասէք: Գրաւեցինք Պոլիսը, արեան ծովը մինչեւ մեր կուրծքը հասաւ արդէն, թուրք զինուորները փախան, թուրք կառավարութիւնը շուարած մնացած է, առէք ձեր զէնքերը, այսպէս անշարժ նստելու օր չէ այսօր:

Այս գերագրգիռ յայտարարութեան վրայ, Իսլամները շուարած իրարու երես կը նայէին: Կամիտէճի Յակոբ յանկարծ կը յայտնուի իր հրացանով, զոր կ'ուղղէ բազմութեան եւ կը կրակէ: Առաջին գնդակով նահատակ կ'իյնայ հողագործ Օսմանը: Ժողովուրդը իրար կը խառնուի եւ կռիւը կը սկսի: Կարապետ եւ Յակոբ կը սպաննուին տեղն ու տեղը: Թուրքերէն քանի մը հոգի նահատակ կ'իյնան, եւ կը վիրաւորուին 4 հոգի: Իսկ Հայերէն որոնք շուկայ եկած էին, կը սպաննուին 16 հոգի, նոյնքան ալ վիրաւոր: Ոստիկանները կը հասնին պահականոցէն եւ կը յաջողին դադրեցնել ջարդը:

Պէշէքի մէջ, երբ ժողովուրդը իրիկուան աղօթքին նստած էր, յանկարծ զէնք կ'արձակուի Պօղոսին փուռէն եւ թեթեւակի կը վիրաւորուին 2 թուրքեր: 7—8 թուրք երիտասարդներ, Պէշէքի բնակիչներէն կը զինուին ու կը պաշարեն յիշեալ փուռը եւ կը սպաննեն 4 զինեալ Հայեր, որոնք փուռին մէջ կը գտնուէին: Բիրէճպուրնուի պահականոցին զինուորներէն մին, որ պահակ կը սպասէր, տեսնելով 2 Հայեր, որոնք զինուած էին եւ յարձակման կ'երթային, կը կրակէ եւ մէկը սպաննէ, իսկ միւսը ողջամբ կը ձերբակալէ:

Այս բոլոր դէպքերը կը հաստատուին պաշտօնական արձանագրութիւններով: Ես կ'ուզեմ աւելցնել միայն այն, որ առնցմով չվերջացան դէպքերը, այլ ամէն օր եւ ամէն կողմ նոր դէպքեր կը ծագէին Պոլսոյ մէջ:

Յաջորդ օրը ուրբաթ էր: Ապտիւլ Համիտ այս արիւնոտ դէպքերէն չափազանց յուզուած եւ զգուած էր: Այսուհանդերձ Սէլամլըքի արարողութիւնը ամենայն շքեղութեամբ ու ծնքծնքումով կատարուեցաւ: Նաւային զինուորներու գունդ մը մը, որ Սէլամլըքէն կը դառնար եւ Բերայի շիտակ ճամբէն կ'անցնէր, մինչ առջեւէն կը նուագէր նուագախումբը, Բերայի կառավարչատան առջեւը հասած պահուն, յարձակման կ'ենթարկուի: Կալաթա Սէրայի դիմացի դեղարանին վրայի սենեակէն երկու ռումբ կը նետեն զինուորներուն վրայ:

Սակայն բախտին բերումով, նետուած ռումբերը սենեակին մէջ կ'իյնան ու կը պայթին: Ոչ զինուորներուն վնաս հասաւ, ոչ ալ ժողովուրդին: Անմիջապէս հասան ոստիկանները, ձերբակալելու համար ֆէտայիները, որոնք նոյն սենեակէն սկսան զէնք արձակել: Ոստիկաններն ալ փոխադարձեցին իրենց կարգին եւ տեղն ու տեղը սպաննեցին երկու հայ կոմիտէճիներ:

Ուրբաթ օրը Պոլսոյ զանազան շրջաններուն մէջ Հայերը յարձակում կը գործեն զէնքով, ռումբով ու դաշոյնով եւ հոս ու հոն կը սպաննեն ընդամէնը 27 թուրքեր, եւ կը վիրաւորեն 48 հոգի:

Ուրբաթ օրը եւ գիշերը այսպէս անցաւ: Այլեւս ոչ քուն կար մեզի համար, ոչ ալ հանգիստ: Պոլիս կը յիշեցնէր քաղաք մը, որ դեռ նոր գրաւուած է օտար պետութեան մը կողմէ: Ոստիկաններն ու զինուորները կը շրջէին փողոցները, [...]ութիւն կը կատարէին ամէն [...] այսուհանդերձ չէին դադրեր [...]ութիւնները: Շաբաթ [...] դարձեալ պայթիւն մը լսուեցաւ [...]մանեան Պանքային կողմէն: Չոր[եք]շաբթի օրուան դէպքէն ի վեր, [...]յի մը հրամանին տակ մէկ [...] զինուոր պահակ կը սպասէր [...]քային առջեւ: Պանքային դի[մաց] էին Վիթալիս խանը եւ գերմա[...]կան Պոմոնթի գարեջրատան [...] բանոցներէն քարուկիր շէնք [...] Այս շէնքին մէջ պահուըտած աւելի քան քսան կոմիտէճի[ներ] որոնք, ինչպէս հաստատուեց[աւ] ռումբ նետեր էին զինուորնե[րու] վրայ: Երկու խալամներ եւ մէկ հ[...] որոնք ճամբէն կ'անցնէին, կը սպա[ն]նուին: Կը վիրաւորուին նաեւ [...] ու մէկ զինուոր: Զինուորները սկսին փոխադարձել, միւս կո[ղմէն] օգնութեան կը հասնին ոստիկ[աններ] ները, որոնք կը մտնեն շէնք[ին մէջ] ներս: Պահ մը կոմիտէճիներն ու [ոս]տիկանները կը կռուին: Անընդ[հատ] կը կրակեն դէմ առ դէմ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

3 FÉVRIER 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1793 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶԻՆԱԺՈՂՈՎ ԵՒ ԶԻՆԱՄԱՐՏ

Երկու տարուան երկունքէ մը յետոյ, երէկ բացուեցաւ զինաթափութեան առաջին խորհրդաժողովը, Ժընեւի մէջ։

Հրաւիրուած են 64 պետութիւններ։ Պատուիրակներուն և թղթակիցներուն թիւը կ'անցնի երկու հազարը։

Մէկ խօսքով, պատկառելի համախմբում մը, որ պիտի ջանայ ճար մը գտնել սպառազինութիւնները «կլորցնելու»։

Մինչ այս մինչ այն, արիւնը կը հոսի Չինաստանի դուռներուն առջեւ, եւ շահակից պետութիւնները իրար անցած են։

Ի՞նչ ելք պիտի ունենայ զինաթափութեան խորհրդաժողովը, — Ազգերու Դաշնակցութեան այս առկախ կտակը։

Աւելորդ հարցում։ Կը գտնուինք Եւրոպայի սիրտին վրայ, դիւրութիւն ունինք օրը օրին, ժամը ժամին իմանալու ամէն բան։ Նոյն իսկ փողոցէն անցած ատեն, լուսացայտ հեռագրալուրերով։

Խնդիրը կը փոխուի, եթէ փոխենք հարցումը — պիտի ունենա՞յ ո՛ր եւ է ելք։

Իսկ ատոր պատասխանը կը դիւրանայ, եթէ քիչ մը քրքրենք գլխաւոր պետութեանց միտումներն ու սպառնալիքները։

Այս հարցին մէջ ալ, առանցքը նորէն Խ. Միութիւնը եւ Գերմանիան են։

Առաջինը՝ իր ուրոյն կարգ ու սարքով, կը ձգտի խորտակել դրամատիրական պետութեանց խարխուլը։ Եւ այդ առաջադրութեամբ, դեռ 1929-1930 ին, նախնական խորհրդակցութեանց ընթացքին, ներկայացուց հրաշագե՛ղ ծրագիր մը իսկական զինաթափութեան։ Պահանջեց ցրուել բոլոր զինուորները, փակել բոլոր զինագործարանները, ոչնչացնել թնդանօթներն ու մարտանաւերը, զօրանոցներն ու նաւաքանները։

Ծրագիրը, այս վիճակին մէջ, արդէն կը նշանակէր ոչ թէ գործ կատարել, այլ խանգարել։ Թունդ բոլշեւիկեան մարզանք մը։

Գերմանիան ալ, իր բռնի զինաթափութեան վրէժը լուծելու համար, միացաւ այս ծրագրին։ Եւ մինչեւ այսօր ալ Մոսկուայի հետ կը քալէ։ Շատ պարզ է գերմանական տեսակէտը,— ամբողջական զինաթափութիւն բոլորին համար, կամ իրաւունք սպառազինուելու միւսներուն չափ։ Ինք արդէն զէնքերը վար դրած է, Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութեամբ։ Հետեւաբար, միւսներն ալ պէտք է իր աստիճանին իջնեն, կամ իրաւունք տան իրենց աստիճանին հասնելու։

Այս շարքին վրայ կանգնած է նաեւ Թուրքիան, որ կորսնցնելիք բան մը չունի, անդամ չըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան, եւ կռնակն ունենալով Խ. իշխանութիւնը։

Իրարմէ բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունին արեւմտեան Եւրոպայի երեք մեծերը, — Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա։

Առաջինը կ'ուզէ պահել իր առանձնաշնորհեալ դիրքը՝ ծովերու տիրապետութեան համար։ Ծովային ուժն է իր խարիսխը, հետեւաբար չուզեր կորսնցնել անդրանկութեան իրաւունքը։ Միւս կողմէ, անհանդուրժելի կը գտնէ որ Ֆրանսան տիրապետէ ցամաքի վրայ, իր վիթխարի բանակներով։ (Ինչպէս չհանդուրժեց Գերմանիոյ, պատերազմէն առաջ)։ Բայց կ'ուզէ ասպետական երեւալ...

Ֆրանսա իր զինուորական կազմակերպութիւնը ձեւած-չափած է գերմանական վտանգին վրայ։ Եւ հիմա որ յարաճուն թափով մը կ'աճի, կ'ուռի ղառնութեան ալիքը՝ Գերմանիոյ մէջ, եւ լրջօրէն խախտած են Վերսայլի դաշնագրին հիմերը, աւելի քան կը դժկամակի՝ որոշ չափէ մը աւելի ապազինուելու։ Երկու տարի առաջ, նախնական խորհրդակցութիւններու ատեն, երեւան եկաւ Ֆրանսայի այս գիծը, եւ քիչ մնաց խզում տեղի կ'ունենար (Լոնտոնի ժողով)։ Փարիզ ունի իրեն յատուկ բանաձեւ մը, — նախ ապահովութիւն, «խաղաղութեան կազմակերպում», յետոյ զինաթափութիւն։ Այդ արդէն կը նշանակէ գործել համաձայն իր հայեցողութեան եւ շահերուն։

Իտալիան, մինչեւ ակռաները սպառազէն, վերջերս շատ կը խօսի սպառազինութեանց կրճատման մասին, բայց տեսակ մը ռազմավարութիւն է այդ ալ։ Մուսոլինի չէ հրաժարած Ֆրանսայի հաւասար ծովային եւ ցամաքային ուժ ունենալու պահանջէն։ Բայց որովհետեւ երբթին, արկածալի հարց է այդ, ընդ առաջ կ'երթայ բոլոր ժողովներուն եւ բանաձեւերուն, կը բաւէ որ դրացի ուժը կրճատումներ կրէ։

Գալով Մ. Նահանգներուն, անոնք միշտ ալ կը պահեն իրենց «ամերիկեան դիտողի» աւանդութիւնը, այլ եւ անկախութիւնը։ Ինչպէս եւրոպական բոլոր գործերու մէջ։

Ահա թէ ի՛նչպիսի մթնոլորտի մը մէջ է որ տեղի կ'ունենայ զինաթափութեան խորհրդաժողովը։

Ձախողանցութիւն պիտի ըլլայ բոլորովին յոռետեսութեան յանձիլ։ Այս տքնութիւններն ալ, անվերջ ժողովներն ու անընդհատ խորհրդակցութիւնները, կ'ապացուցանեն թէ բան մը պիտի փոխուի։

Բայց, որպէսզի կարելի ըլլայ իսկապէս կրճատել սպառազինութիւնները եւ կասեցնել խելագար զինարշաւը, որ կը շարունակուի Մեծ Պատերազմէն ի վեր, անհրաժեշտ են արմատական բարեփոխումներ։

Ատոնց առաջինն ու անմիջականն է՝ վերաքննութիւնը պատերազմական դաշնագիրներու եւ վերահաստատումը փոխադարձ վստահութեան։ Պէտք է անհետանայ յաղթականի եւ պարտեալի հոգեբանութիւնը, եւ իւրաքանչիւր ժողովուրդ ստանայ իր արդար իրաւունքները։

Իսկ այս հանգոյցը կա՛մ աշխատաւոր բազմութիւններու պոռթկումով պիտի քակուի, եւ կամ նոր եւ աւելի ահաւոր պատերազմով մը։

×

Չինեւճափոնական պատերազմ չկայ տակաւին, բայց կրնայ ծագիլ։

Մանչուրիոյ դէպքերէն յետոյ Շանկհայի միջադէպը՝ չափազանց լարած են երկու կողմի կիրքերը։ Ճափոն կ'ուզէ օգտուիլ առիթէն — Չինաստանի անկերպարան վիճակէն — ամրացնելու համար իր տիրապետութիւնը կարգ մը շրջաններու մէջ։ Շանկհայի դէպքը ծագում առաւ ճափոնական ապրանքներու դէմ մղուած պայքարէն։ Չինաստանի մէջ կազմուած են բազմաթիւ ընկերակցութիւններ, որոնք ոչ միայն կը խափանեն ճափոնական ապրանքներու վաճառումը, այլ եւ կը փճացնեն կամ կ'իւրացնեն զանոնք, առանց որեւէ հատուցում ընելու։ Խաղաղ պատերազմ։

Ազգեցութեան պայքար՝ այստեղ ալ։ Զինամարտ, — քանի որ բոլորն ալ կ'ուզեն ապահովել իրենց աւարը։ Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՆՃՈՒԿ

կատարեալ Թնճուկ՝ ողբացեալ Հրանդ Ճանիկեանի սպանութեան առթիւ սարքուած միթինկը՝ Մարսէյլի մէջ։

Միթինկը ճագիւ սարքուած՝ ահա բողոք մը՝ դեղին Թուղթի վրայ, դեղնագոյն ճոգեբանութեամբ։

Գրողը՝ Ս. Դ. Հնչակեաններու Մարսէյլի մասնաճիւղը։

Յետոյ՝ ճերքում-բողոքներ, խրատաքարոզներ՝ զանազան թերթերու մէջ։

Յետոյ՝ նկարագրութիւնը միթինկին, ուր իւրաքանչիւրը կ'երեւար իր կերպարանքով։

Յետոյ պաշտօնական զեկոյց մը, որ կրկին եւ կրկին կը ճաստատէր թէ միթինկին խորհրդակցութեան մասնակցած են ոչ միայն Հնչակեանները, այլեւ Ռամկավարները։

Առջի օր ալ՝ բողոք մը Տարօնցուրուբերանի Հայր. Միութեան վարչութենէն, որ սուտ կը ճռչակէ իրենց մասնակցութիւնը, եւ կ'ըսէ թէ իրենք խօսքի ժարդ չեն, այլ գործի։

Իսկ երէկ՝ դարձեալ դեղին Թուղթի վրայ, «ակամայ պատասխան մը բոլոր զրպարտող, խեղադիւրող եւ միամիտ փոլիթիքոսներուն»։ Ստորագրութիւնը՝ «Հաճնոյ Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղ»։

Այսքանը՝ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն կ'իմանամ։

Անշուշտ ուրիշ երեւելի եւ աներեւոյթ գործեր ալ կան, որոնց տեղեակ չեմ։

Եւ ճիմա, պաճեցէք ձեր պաղարիւնը եւ մի ճարցնէք։

— Երբ տարրական ճամերաշխութիւն չի գոյանար նոյնիսկ բարբարոսութեան զոհի մը յիշատակին շուրջ, եւ Թռուցիկներ կը տեղան օդին մէջ, փողոցէ փողոց, թո՞ւրքն է որ առջաջ գացեր է թէ մենք...

Թո՞ւրքը, որ գործ կը կատարէ առանց աջ-ձախ նայելու, թէ՞ մենք որ խօսքի ճամար անգամ տասնըչ որս ճակատի կը բաժնուինք։

ՎԱՐԱԶ

Մակեդոնական համաժողովը Սոֆիայի մէջ

Սօֆիայի Ռոյեալ Թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է համազգային հողեհանգիստ մը մինչեւ հիմա զոհուած Մակեդոնացիներու յիշատակին, Մետրապոլիտ Սթեֆան արքեպիսկոպոսի նախագահութեամբ։

Ներկայ գտնուած են հազարաւոր Մակեդոնացիներ եւ մտաւորականներու խուռն բազմութիւն մը։ Հողեհանգիստը, որ կը կատարուէր մակեդոնական կազմակերպութեանց 10րդ համագումարին որոշումով՝ առած է քաղաքական ցոյցի մը կերպարանքը։

Օրուան բանախօսն էր ազգային կոմիտէի նախագահը Պ. Սթանչէֆ, որ իր ճառին մէջ վեր առաւ Մակեդոնիոյ անկախութեան համար մինչեւ հիմա վերաքննել տալու համար դաշնագիրները եւ անդադրում կ'աշխատի միւս կողմէ ի նպաստ Մակեդոնիոյ ինքնավարութեան։

Արարողութենէն եւ ճառէն վերջ, բոլոր հանդիսականները, սգաւոր դրօշակներով ցոյց մը սարքեցին մայրաքաղաքի գլխաւոր փողոցներուն մէջ։

Այս սկսան մակեդոնական համագումարին կանոնաւոր աշխատանքները։

Սէն-Նազէրի անգործները

Ֆրանսական դահլիճը երէկ զբաղեցաւ կարգ մը կարեւոր հարցերով, որոնց մէջ նաեւ Անդրատլանտեան նաւային ընկերութեան կացութիւնը, որ ամէն օր աւելի կը ծանրանայ։

Ընկերութիւնը, ինչպէս քիչ անգին կը պատմենք, արձակած է քանի մը հազար գործաւորներ եւ եթէ անանկանայ, մօտ 35,000 բանուորներ են որ թշուառութեան պիտի մատնուին։

Այս հարցն է որ զբաղեցուցած է մասնաւորաբար դահլիճը, քանի որ մանաւանդ, այդ առթիւ օրինագիծ մըն ալ ներկայացուած է ծերակոյտին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԻՆԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Բուռն կռիւ Նանքինի մէջ

Ճափոնական մարտանաւերը երկուշաբթի կէս գիշերին մօտերը սկսան ռմբակոծել Նանքինը։ Այս ռմբակոծումէն վերջ, ճափոնցի ծովային զինուորներ ցամաք ելան եւ բուռն կռիւ մը բռնուեցան Չինացիներուն հետ։

Երբ Ճափոնցիներն սկսան քաղաքը ռմբակոծել, օտար հիւպատոսարաններն արդէն անհրաժեշտ միջոցներու դիմած էին, պարպելու համար օտարականներու բնակարանները։ Սակայն պէտք չտեսնուեցաւ եւ օտարականները մնացին իրենց բնակարաններուն մէջ։

Շանկհայի մէջ, բաղդատաբար հանդարտութիւն կը տիրէ. ժամը 4էն վերջ արգիլուած է լոյս վառել։ Օտարականները մասնաւոր արտօնագրով միայն կրնան իրենց թաղէն դուրս ելլել։

Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ, Ամերիկայէն ու Անգլիայէն յետոյ, գունդ մը զօրք ղրկած է Շանկհայ։

Լոնտոնի մէջ հետեւեալ կերպով ցոյց կը տրուի ամերիկեան, անգլիական եւ ճափոնական տորմիղներու ուժը Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ։

Չինական Ջուրերը գտնուող անգլիական նաւատորմը կը բաղկանայ 6 յածանաւէ, 8 Թորփիլահալածներէ, 1 սաւառնակ փոխադրող նաւէ, 11 ընդծովեաներէ եւ 19 թնդանօթաձիգ նաւերէ։

Ճափոն տրամադրած է 5 յածանաւ, 20ի չափ Թորփիլահալած, 60 սաւառնակ փոխադրելու կարող երկու նաւեր եւ 26 Ջրասաւառնակ։

Իսկ առայժմ, ամերիկեան նաւատորմը կը բաղկանայ 1 յածանաւէ, 2 Թորփիլահալածներէ, 12 թնդանօթաձիգներէ։ 12 ընդծովեաներ ալ ճամբայ ելած են դէպի Շանկհայ։ Իսկ Ամերիկայի ասիական նաւատորմը ունի 18 Թորփիլահալած, որոնց եօթը ճամբայ ելած են դէպի Շանկհայ։

Ֆրանսա Շանկհայ ղրկած է գունդ մը թնդանօթաձիգ։ Այս կերպով, Շանկհայի ֆրանսական զօրքերու թիւը կը բարձրանայ 3000ի։

Վենիզելոս Եւրոպայի մէջ

Յունաստանի վարչապետը Պ. Վենիզելոս նախորդ օր իր տեսակցութիւնները շարունակեց Լոնտոնի մէջ, անգլիացի դրամատէրներու եւ ելմտագէտներու հետ։ Կը կարծուի թէ այս տեսակցութիւնները շարունակութիւնը կը կազմեն Փարիզի մէջ. Պ. Վէնիզէլոսի ունեցած տեսակցութիւններուն եւ առաջարկած է որ անգլիացի հեղինակաւոր անձնաւորութիւն մը քննութիւն կատարէ Յունաստանի ելմտական եւ տնտեսական կացութեան մասին։

Հատուցումներու եւ պարտքերու հարցն ալ ալ քննուած է այս տեսակցութեանց ընթացքին։

Անգլիական շրջանակները շատ չեն յուսար որ Լոնտոնի այս տեսակցութիւններէն սպասուած արդիւնքը քաղէ Յունաստանի վարչապետը։

Նախորդ օր, Պ. Վէնիզէլոս՝ Լոնտոնէն մեկնեցաւ Փարիզ, ուր նոյնպէս, Ֆրանսայի վարչապետին եւ ելմտական նախարարին հետ տեսակցելէ յետոյ, մեկնեցաւ Ժընեւ։

Պալքանեան Խորհրդաժողովը

Պալքանեան Բ. խորհրդաժողովի խորհուրդը իր հինգերորդ նիստը գումարեց Պոլսոյ մէջ, Հասան պէյի նախագահութեամբ։ Ներկայ էին Պալքանեան հինգ երկիրներու ներկայացուցիչները։

Հասան պէյ պարզեց խորհուրդին կողմէ ուսումնասիրուած հարցերը եւ խորհուրդին չորրորդ նիստէն ի վեր կատարուած աշխատանքները։ Նշանակուեցան այն մասնախումբերը որոնք պիտի ուսումնասիրեն պալքանեան դաշինքը եւ պալքանեան հպատակներու՝ պալքանեան երկիրներու մէջ բնակութեան պայմանները։ Յունաստանի պատուիրակը առաջարկեց որ տնտեսական յանձնախումբ մըն ալ կազմուի։

Փոքր-համաձայնական խորհրդաժողովը

Փոքր համաձայնական արտաքին նախարարները խորհրդակցութիւն մը ունեցան Մոնթրէօյի մէջ։

Խորհրդակցութենէն վերջ հրատարակուած զեկոյց մը կը յայտնէ թէ փոքր համաձայնական արտաքին նախարարները ուսումնասիրած են արտաքին քաղաքական կացութիւնը եւ կարծիքներու փոխանակութիւն են ունեցած։

Յետոյ, քննած են Փոքր-Համաձայնութիւնը շահագրգռող հարցերը եւ անդրադառնալով զինաթափութեան, ուսումնասիրած են իրենց հետեւելիք ուղղութիւնը։

Ոչ-յարձակման դաշինքները

Լեհոնիոյ եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ կնքուած ոչ-յարձակման դաշինքին ստորագրումը յետաձգուեցաւ, լեթոն կառավարութեան կողմէ պահանջուած կարգ մը երաշխիքներու շուրջ՝ համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով։

Ռումինիոյ պատուիրակը նոր հրահանգներ ուզեց Մոսկուայէն։

Լեհաստանի արտաքին նախարարին այն յայտարարութիւնները թէ լեհեւռուս ոչ-յարձակման դաշինքը այն ատեն միայն պիտի ստորագրուի, երբ ռուսեւռումէն նման դաշինք մըն ալ կնքուի, մեծ գոհունակութեամբ ընդունուած են ռումանական մամուլին եւ քաղաքական շրջանակներուն կողմէ։

Ռուսեւռումէն բանակցութեանց մասին տարածուած զրոյցներուն առթիւ, ռումէն կէս-պաշտօնական գործակալութիւնը հետեւեալ զեկոյցը կը հրատարակէ.—

«Իրաւասու շրջանակներ կը յայտնեն թէ խօսակցութիւնները ընդհատուած են եւ ոչ թէ խզուած, որովհետեւ անելի մը յանգած էին։ Յայտնի է թէ Ռուսիա փորձեց դուրս ելլել ոչ-յարձակման դաշինքի շրջանակէն։ Որպէս զի խորհրդային կառավարութիւնը աւելի տրամաբանական ճամբու մէջ մտնէ, ռումանական կառավարութիւնը՝ դաշինքի գաղափարին չափազանց յարմար առաջարկ մը ներկայացուց։

«Ժընեւի մէջ Ռումանիոյ եւ Ռուսիոյ արտաքին գործավարներուն միջեւ, ուղղակի խօսակցութեանց ճամբան բաց կը մնայ։ Կը հերքուի այս լուրը թէ խորհրդային կառավարութիւնը, Ռիկայի բանակցութեանց ընթացքին, առաջարկած է որ երկու երկիրներու սահմանագլուխը Տշղուի Պրութ գետով։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ 4էջ)

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՍԿԱՅ ՑՈՅՑ ՄԸ ՍԷՆ-ՆԱԶԷՐԻ ՄԷՋ

Ֆրանսական Անդրատլանտեան շոգենաւային մեծ ընկերութիւնը սնանկանալու վրայ է եւ այս պահուս, ֆրանսայի ծերակոյտը իր սեղանին վրայ ունի այդ ընկերութեան համար օժանդակութեան առաջարկ մը։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ կարեւոր օժանդակութեամբ մը փրկել այս ընկերութիւնը։ Մինչ այդ սակայն, ընկերութիւնը ստիպուած է գործաւորներ ճամբել։ Այսպէս, շանփիլէն եւ Սիւփեր-Իլ տը-Ֆրանս նաւերուն շինութիւնը կիսատ մնացած է ի չգոյէ դրամական միջոցներու...։ Ընկերութիւնը արդէն ճամբած է 2000 գործաւորներ, որոնք Սէն-Նազէրի մէջ կ'աշխատէին շանփիլէնի շինութեան եւ վախ կայ որ 2000 գործաւորներ եւս արձակէ։ Այս արձակումները Սէն-Նազէրի մէջ տեղի տուին մեծ ցոյցի մը՝ Առեւտրականներու Սէնտիքային եւ գործաւորական սէնտիքաներու միութեան կոչով։ Ցոյցը տեղի ունեցաւ փետրուար 1ին։ Հսկայ ամբոխ մը խռնուած էր կայարանին մեծ հրապարակը։ Բոլոր մեծ վաճառատուններն ու խանութները գոցուած էին։

Բանուորական սէնտիքաներու քարտուղարը ճառի մը մէջ բացատրեց ցոյցին նպատակը, պախարակելով նաւային վարչութեան ապիկարութիւնը՝ որուն երեսէն թշուառութեան վտանգին ենթակայ կը մնան հինգ հազար տուն եւ ամբողջ քաղաքին առեւտուրը։ Ուրիշներու կարգին խօսք առաւ նաեւ Սէն-Նազէրի քաղաքապետը, որ ձայնակցելով նախորդ բանախօսներու պահանջներուն, հաւաստեց թէ անգործները երեսի վրայ չպիտի ձգուին։

Ի վերջոյ, բազմութեան ներկայացուեցաւ բանաձեւ մը, որով կը պահանջուի որ նաւային ընդհատուած աշխատանքները շարունակելու միջոցներ տրամադրուին, հազարաւոր ընտանիքներ փրկելու համար թշուառութենէ։

Բազմութիւնը յետոյ, առանց միջադէպի, ուղղուեցաւ դէպի քաղաքապետարան, ուր պատուիրակութիւն մը, բանաձեւը ներկայացուց նահանգապետին, որ հաւաստեց թէ իր կողմէ ալ ուժ պիտի տայ որ պահանջները ընդունուին կառավարութեան կողմէ։

Յատուկ պատուիրակութիւն մը մեկնեցաւ փարիզ, աշխատանքի նախարարին ներկայացնելու ժողովուրդին պահանջները։

Անգլիա կը վճարէ Ֆրանսայի

30 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ

Անգլիոյ դրամատունը նախորդ օր Ֆրանսայի հետ փակեց 50 միլիոն ստերլինի հաշիւ մը, որ 6 ամիս առաջ Նիւ-Եորքի դաշնակցային պահեստի դրամատան մասնակցութեամբ, վարկով տրուած էր։ Ֆրանքի հաշուով վեց միլիառ 850 միլիոնի գումար մը։

Քսան միլիոն ստերլին արդէն վերադարձուած էր նոյեմբեր 1ին։ Մնացորդ 30 միլիոնին պայմանաժամը երկարաձգուած էր։ Այս գումարն էր որ միաժամանակ վճարուեցաւ Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի։ Իբր իր բաժինն ուրեմն, Ֆրանսայի Դրամատունը կը ստանայ մէկ միլիառ 875 միլիոն ֆրանք։

■■■

Եգիպտոս կը դեղչէ,— Եգիպտոսի նախարարները որոշեցին ճարիւրին 10ի զեղչ մը ընդունիլ իրենց Թոշակներուն վրայ։

Գերման ազգայնականները, գլխաւորաբար երիտասարդ տարրեր ը, Պերլինի մէջ ցոյց մը կատարեցին, պահանջելու համար որ Գերմանիա իրաւունք ստանայ զինուելու։

Ցոյցին ներկայ էին պաշտօնական անձնաւորութիւններ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Անգլիացիները առիթ ունեցայ քանի մը խորհրդածութիւններ գրի առնելու մեր քաղաքական դաստիարակութեան մասին։

Պատճառներ չունինք սիրահարելու այս կամ այն ժողովուրդին։ Այդ տեսակ տրամադրութիւն մը պիտի ըլլար անբնական եւ կեղծ։ Ներելի է միայն չափաւոր ու գիտակից համակրութիւն մը՝ համապատասխան այն բարեկամական զգացումներուն, զորս ուրիշներըկը տածեն մեր մասին։

Արդ, անաչառ աչքով ու մեր իսկ բարիքին համար դիտենք սա հըպարտ ժողովուրդը։

Անոնք որ մօտէն հետեւեցան վերջին քանի մը ամիսներու քաղաքական անցուդարձերուն, տեսան թէ Անգլիոյ վարիչները ի՛նչ լուրջ եւ հայրենասէր վերաբերում ցոյց տուին օրուան տագնապին առջեւ։ Մոռցան կուսակցական եւ անհատական վէճերը։ Միացան բոլորը առանց քաղաքական եւ ընկերային դաւանանքի խտրութեան, կազմեցին ամրակուռ ճակատ մը եւ գլուխ-գլխի, ձեռք-ձեռքի սկսան աշխատիլ յանուն հայրենիքի գերագոյն շահերուն։

Պէտք չկայ աւելի հեռուները երթալու։ Ազգային կառավարութեան մը գոյութիւնը այս ահաւոր ճգնաժամուն, հրաշալի ապացոյց մըն է անգլիացի ժողովուրդին քաղաքական ուժեղ դաստիարակութեան։

Անգլիոյ սահմաններէն անդին անկարելի էր ազգային համերաշխութեան այս փառաւոր յաղթանակը։

Համբաւաւոր են Անգլիացիները իրենց պաղարիւն խառնուածքով։ Թերութիւն մըն է. պիտի ըսեն ոմանք։ Ընդհակառակն, այդ գիծը խոշոր աղդակներէն մէկն է իրենց մեծութեան եւ փառքին։ Տաքարիւն, դիւրագրգիռ մարդիկ չեն կրնար յաջող քաղաքական գործիչներ ըլլալ։ Վերապահ է այս ժողովուրդը թէ անհատական եւ թէ քաղաքական կեանքի մէջ։ Զգացում չի դներ իր քայլերուն մէջ, այլ չորուցամաք հաշիւ եւ տրամաբանութիւն։ Դանդաղ է՝ մեր հասկացողութիւնով, բայց ճկուն եւ հեռատես։ Թաքուն են իր զգացումները եւ հանելուկի չափ գաղտնի՝ իր միտքը։ Դիւրահաւատ չէ եւ ուշադրաւ է արտայայտելու կարողութեան իր պակասը,

Չի խնդար, կը ժպտի. չի լար, կը տխրի. չի զայրանար, կը վճռի. չի խանդավառուիր. կ՚ուրախանայ. չի խօսիր, կը փսփսայ. չի սպառեր ու չի մաշեցներ ինքզինքը։ Այսպէս է «փողոցէն անցնող» մարդը, մի՛ջին Անգլիացին, այսպէս է նաեւ պետական վարիչը։ Եթէ տարբեր ըլլար իր դիմագիծը, այս ծովածաւալ կայսրութիւնը կը փլէր մէկ օրէն միւսը։

Արտաքին հոգերէն զատ, ունին ներքին պայքարներ. էրիկ-կնկան կռիւ իրենց տանը մէջ։ Որքա՛ն լուրջ ու մանաւանդ արդար են նոյն իսկ այդտեղ։

Դիւանագէտ եւ շրջահայեաց են, երբ կը հայհոյեն իրարու եւ անաչառ ու անկեղծ՝ երբ պէտք է գնահատեն հակառակորդին արժանիքները։

Յաւիտենական ոխ ու վրէժ չունին իրարու դէմ։ Խորհրդարանին մէջ կամ կուսակցական բեմերու վրայ կծու քննադատութիւններ կ՚ընեն իրարու հասցէի, բայց դուրսը բարեկամ են։ Անսովոր չէ պահպանողական Չըրչիլի ստորագրութեան հանդիպիլ «Տէյլի Հէրալտ»ի սիւնակներու մէջ կամ կարդալ ընկերվարական լորտ Սնոտընի յօդուածը «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի մէջ։ Աշխատաւորականներու օրկանը գովասանքը կը հիւսէ Պոլտուինի նկարագրին եւ պարկեշտութեան մասին։ Մարդը եւ հանրային գործիչին քաղաքական ըմբռնումները չեն շփոթեր իրարու հետ։ «Թայմզ» խանդավառութեամբ կ՚արտատպէ Մաքտոնըլտի բանախօսութեան ամփոփումը։ Հակառակորդ մամուլը «ցաւով» կ՚արձանագրէ Լոյտ Ճորճի հիւանդութեան մանրամասնութիւնները եւ մաղթանքներ կ՚ընէ ապաքինման համար։

Երեւոյթներ են այս բոլորը որ կ՚ապացուցանեն քաղաքական հասուն դաստիարակութիւն մը, անգլեւսաքսոն դաստիարակութիւն մը ո՜րուն այնքա՛ն պէտք ունէինք։ Հապա՞ մենք։

×

Բաղդատել Անգլիացիները եւ Հայերը այս հարցին մէջ, պիտի ըլլար ծիծաղելի փորձ մը։ Շատ հասկնալի է որ մենք չէինք կրնար երբեք ունենալ միեւնոյն բարքերն ու դաստիարակութիւնը։ Անոնք պատմութեան ամէնէն հզօր ազգը. մենք՝ պատմութեան ամէնէն լքուածը, բնականօրէն պիտի ունենայինք տարբեր դիմագիծ։

Պիտի փորձեմ, հետեւաբար, ճանանչել մեր այն թերութիւնները զորս կրնայինք սրբագրել, եթէ քիչ մը աւելի մօտէն ուսումնասիրած ըլլայինք այս երկիրը իր քաղաքակրթական արժէքներուն մէջ։

Անժխտելի փաստ է որ հայ ժողովուրդին գլխաւոր դաստիարակութիւնը լատինական է իր մանրամասնութիւններով։ Անհրաժեշտ չէ դարերով՝ ետ երթալ, համոզուելու համար այս ճշմարտութեան։

Վերջին հարիւրամեակը բաւական է իբրեւ նիւթ։ Այդ շրջանին է որ սկսած ենք կազմակերպուիլ, այդ շրջանին է որ ձեւ ու մարմին առած են մեր դպրոցը, մեր գրականութիւնը, մեր արուեստը ու մանաւանդ ձեւ ու մարմին առած՝ մեր քաղաքական կեանքը։

Վիէննայի դաշնագրէն յետոյ (1815) երբ եւրոպական պետութիւնները մեծ թափով նուիրուեցան գաղթային քաղաքականութեան, անոնցմէ մանաւանդ երկուքը՝ Անգլիան ու Ֆրանսան, նոր հողամասեր գրաւելու մտահոգութենէն առաջ, աշխատեցան ազդեցութեան շրջաններ փնտռել աջ ու ձախ։

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պետական վարիչները շատ լաւ գիտէին թէ հողային ընդարձակման համար, զէնքին ու թնդանօթին չափ անհրաժեշտ էր քաղաքակրթականնուաճումը։ Այդ ուղղութեամբ ալ գործեցին։

Մեծն Բրիտանիա երկարեց իր թաթը հեռաւոր Արեւելք, իսկ Ֆրանսա իր ափին մէջ առաւ արեւելեան Եւրոպան. իր ետեւէն քաշեց յետոյ Գերմանիան, բայց արդէն ուշ էր։

Արդ, Պալքաններէն մինչեւ Կովկաս, մանր մունր ժողովուրդներ ինկան ֆրանսական (նաեւ ռուսական) քաղաքակրթութեան ազդեցութեան տակ։ Յոյնը, Սերպը, Պուլկարը, Ռումանացին, Թուրքը եւ Հայը ընտելացան անոր եւ իրենց ազգային մշակոյթը զարգացուցին, ընդօրինակելով ֆրանսականը, լատինը։

Այո. եւ Հայը։

Մի՛ ընդմիջէք ըսելու համար որ հայ ժողովուրդը ունի ինքնուրոյն քաղաքակրթութիւն եւ մշակոյթ։ Կ՚ընդունիմ որ ազգային շատ մը արժէքներ ունինք որոնք սեփական են մեզի — մեր լեզուն, մեր եկեղեցին, մեր բարքերը — բայց դժուար է ընդունիլ որ բացարձակօրէն ինքնատիպ ենք եւ չենք կրած որեւէ օտար ազդեցութիւն։

Մերձաւոր Արեւելքի մէջ լատին քաղաքակրթութեան ենթարկուած է ամէնէն աւելի հայ ժողովուրդը, որովհետեւ ան միակն էր որ չունեցաւ «կռթնելիք տեղ մը», չունեցաւ անկախ հայրենիք մը, որպէսզի ինքն իր մէջ ամփոփուէր եւ զարգացնէր իր ազգային մշակոյթը։ Երբ ռումանացին կամ Յոյնը իր սեփական հայրենիքին մէջ հասակ կը նետէր, մենք հարեւան եւ հպատակ մնացինք մեզմէ շատ վատ մակարդակի վրայ գտնուող ժողովուրդիմը։

Մեր աչքերը Եւրոպա էր, մանաւանդ Փարիզ, լոյսի-քաղաքը որուն պողոտաներուն վրայ պիտի թափառէինք յետոյ, կարծես ճակատագրականօրէն։ Ուրեմն իւրացուցինք ամէն բան որ կուգար այդ մեծ երկրէն, լեզու, արուեստ, գրականութիւն։ Ֆրանսան իր գոյնզգոյն հրապոյրներով կախարդեց մեզի. լատին քաղաքակրթութիւնը պատուաստեց մերինը, իր հոգիէն բան մը դրաւ մեր հոգիներուն մէջ, իր ներշնչումներով գինովցուց, խանդավառեց մեզ։ Պղատոնական հա՞մակրանք եւ հիացո՞ւմ էր միայն որ ունեցանք հանդէպ լատին քաղաքակրթութեան։ Ո՛չ։ Գործնականօրէն ալ հետեւեցանք անոր։

Արեւմտահայ գրականութիւնը խորապէս ազդուած է լատինականէն. հայերէն լեզուն կրած է ֆրանսերէնի ազդեցութիւնը։ Մեր ուսումնական ծրագիրը խմբագրուած է «հետեւողաբար» ֆրանսականին։ Մեր դպրոցներուն մէջ պատմութիւնը, աշխարհագրութիւնը, թուաբանութիւնը, մատենագրութիւն (օտար), գիտութիւնները կը սորվինք ֆրանսերէն դասագիրքերով. երկրորդական վարժարանի մը աշակերտը առանց դժուարութեան կրնայ ձեզի համրել տասը. քանի ֆրանսացի գրագէտի անուն, կրնայ ձեզի խօսիլ Ֆրանսայի պատմութեան մասին, բայց կը կակազէ եթէ բաներ հարցնէք Անգլիոյ կամ Գերմանիոյ մասին։ Շատ անգամ բարձրագոյն դասարաններու ուսուցիչները ֆրանսացի են կամ եղած են։ Մեր դպրոցներու ներքին կեանքը, ժամանակացոյցը, կազմակերպութիւնը, նոյնիսկ աշակերտներուն տարազը, տետրակին, մատիտին, գրասեղանի ձեւն ու տեսակը ֆրանսական են։

Մեր թերթերը շատ չե՞ն նմանիր ֆրանսականներուն։ Ո՞ւր կը ղրկէինք կամ կը ղրկենք տակաւին մեր համալսարանական ուսանողները, Փարի՞զ թէ Լոնտոն։ Բիչ շատ մտաւորական մէկը անպատճառ կը կարդայ Տիւման ու Վիքթոր Հիւկօն, բայց ձեռքն անգամ չառնէր Տիքընսը կամ Քիփլինկը։ Հատինացանք զուտ մշակութային հարցերու մէջ, լատինացանք նաեւ մեր քաղաքական կեանքը կազմակերպելու ատեն։

Մեր ազգային սահմանադրութիւնը կրնար խմբագրուած ըլլալ Ֆրանսացիի մը կողմէ. մեր ներքին-վարչական օրէնքները շատ մօտ են ֆրանսականներուն։ Մեր հանրային գործիչները քաղաքականութիւն եւ դիւանագիտութիւն սորվեցան Փարիզի մէջ։

Ընդունուած ճշմարտութիւն մըն է որ «երբ ժողովուրդի մը լեզուն գիտես, բնազդաբար կը սիրես այդ ժողովուրդը»։ Մենք ոչ միայն լեզուն է որ սորվեցանք, այլ ընդօրինակեցինք ինչ որ ունէին անոնք։ Այսպէսով մեր ազգային դիմագիծն ալ հետզհետէ նմանեցաւ ֆրանսացի ժողովուրդի դիմագծին։

Ամէն համեմատութիւն պահելով, կրնանք ըսել որ Հայը իր խառնուածքով եւ հոգեկան տրամադրութիւններով շատ կը նմանի այդ ժողովուրդին. կապ մը կայ մեր եւ անոր միջեւ։ Տաքարիւն ենք, զգայուն, հետեւաբար դիւրագրգիռ, շուտով կը խանդավառուինք. շուտով կը յուսալքուինք. այդ է պատճառը որ աւելի շատ թիւով բանաստեղծ ու արուեստագէտ կ՚արտադրէ մեր ժողովուրդը քան դիւանագէտ ու պետական մարդ։

Դեռ առիթ կ՚ունենամ շարունակելու։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՖԻՆԼԱՆՏԱԿԱՆ խորհրդարանը քուէարկեց այն օրինագիծը որ ընկերուն (?) ...

ՖԻՆԼԱՆՏԱԿԱՆ խորհրդարանը քուէարկեց այն օրինագիծը որ ընկերութիւն ...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԵԱՆՔԸ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ,— ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ Կ'ՈՒՇԱՑՆԷ, ՐԻԼԻՖԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ, ԹՈՇԱԿՆԵՐԸ ՉԵՆ ԳԱՆՁՈՒԻՐ,— 32 ԴՊՐՈՑ, 134 ՈՒՍՈՒՑԻՉ, ՈՐՈՆՑ 14Ը ՄԻԱՅՆ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ.— ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ.

Վերջապէս- այսօր պիտի կրնամ յարգել խոստումս կարելի եղածին չափ պատկերացնելովմեր գաղութին ընդհանուր կեանքը, իր զանազան երեսներով։

Առաջին առթիւ՝ կրթական կեանքը։ Մանաւանդ որ այս տարի եւ մասնաւորաբար ներկայիս այս գործը կը գտնուի բացառաբար տագնապալի վիճակի մը մէջ, շնորհիւ Բարեգործականի անպատո եւ անհասկնալի «պիտի»ներուն», որոնց վերջը չտեսանք տակաւին։ Չար բերաններ կ՚ըսեն թէ տեսնելիք ալ չունինք,— քանի որ «Յունահայ վարժարանները ինքնաբաւ են» ըսուած է, իբրեւ թէ։

Ինչպէս ըսի, կրթական գործը կը գտնուի անմխիթար կացութեան մը մէջ։ Կրթական խորհուրդ չկայ։ Եղած օրէն արդէն լուծուելու դատապարտուած էր այս մարմինը, քանի որ անոր մէջ երկու հոգի միայն ունէին անհրաժեշտ ստորոգելիները նման մարմնի մը մաս կազմելու համար։ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը ձեռնթափ եղած է եւ օրեւ խնդիր է այլեւս, անոր հաւաքական հրաժարականը, քանի որ իր դերը խախտած է Պ. Եասօնիտիսի միջամտէպին առթիւ։ Կ՚ըսուի թէ Րիլիֆին տեղեկագիր մը քաշուած է, պարզելով դպրոցներու ներկայ վիճակը եւ նոր օժանդակութիւն խնդրելով։ Ինչպէս կը տեղեկանամ, պատասխանը անգոհացուցիչ է։ Թաղական եւ հոգաբարձու մարմիններ կ՚աշխատին բաներ մը ընել, հասնելու համար կարիքներուն։

Մինչ այս մինչ այն, ուսուցիչները կը տապկուին անօրինակ տապակի մը մէջ… առանց խիղի, ունենալով մէկուկէսական ամսաթոշակի պահանջներ, եւ սպասելով «հայկական փոքրիկ հանրապետութենէն» Հ. Բ. Ը. Միութենէն գալիք նպաստներուն։ Կարելի է երեւակայել կրթական գործին դժբախտ վիճակը, եթէ Բարեգործականը յանկարծ ջնջէ իր տարեկան նպաստները, քանի որ, ինչպէս կը տեղեկանամ, մասնաւոր հրահանգի մը համաձայն, Աթէնքի մասնաճիւղը պատրաստելու վրայ է խնայողութեան ընդարձակ ծրագիր մը։ Բարեգործականի ներկայացուցիչը, Պ. Օ. Թադէոսեան մանրամասնօրէն նկարագրած է դպրոցներու վիճակը, կազմած է անոնց նիւթական եւ բարոյական բազմապիսի կարիքներուն ցուցակները։ Անշուշտ ձեւի համար չեն այս բոլորը։

Միւս կողմէ, աննախընթաց գործազրկութիւնը եւ համատարած թշուառութիւնը կը դժուարացնեն աշակերտներու թոշակներուն գանձումը։

Քանի որ կը խօսինք կրթական կեանքին վրայ, «Յառաջ»ի ընթերցողներուն պիտի ներկայացնեմ ճշգրական տախտակ մը Հին եւ Նոր Յունաստանի ու նաեւ կղզիներու եւ շրջաններու մէջ, ներկայիս գոյութիւն ունեցող ազգային, նուանական եւ մասնաւոր վարժարաններուն, պաշտօնավարող ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիներու թիւերով։

Այս առթիւ, պիտի ճշդեմ նաեւ մասնաւորաբար Դաշնակցական ուսուցիչներու թիւը, քանի որ Բարեգործականը՝ գործիք ըլլալով կավարներուն,— զոհէ Աթէնքի — իր լիազօրին ստորագրութեամբ հաւատաքննական հարցարան [illegible] ուղղեց ուսուցիչներուն։ Ուրեմն, խօսինք փաստերով եւ չոր թուանշաններով։

1) Հին եւ Նոր Յունաստանի եւ կղզիներու մէջ գոյութիւն ունին (ազգային, յարանուանական եւ մասնաւոր) 32 երկսեռ դպրոցներ, մանկապարտէզներով միասին։

2) Այս 32 դպրոցները ունին 134 ուսուցիչ եւ ուսուցչուհի։ Դպրոցներէն 8ը ունին՝ 1ական եւ 3 հատ ալ՝ 2ական ուսուցիչներ։

3) Այս 134 երկսեռ կրթական մշակներէն միմիայն 14ը դաշնակցականներ են։

4) Այս 14 դաշնակցական ուսուցիչներէն 8ը կը պաշտօնավարեն յարանուանական վարժարաններուն մէջ։

5) 134— 14= 120 մնացեալ ուսուցիչներէն հազիւ 20 հոգին կարելի է նկատել Դաշնակցութեան համակիր, կամ անոր պէս խորհողներ։

6) Մնացեալ՝100ը կը բաղկանայ ռամկավար, հնչակ եւ հակադաշնակցական տարրերէ։

Այս հաշիւը պիտի կրնա՞յ [illegible] ժել «գայթակղեալ» միտքերը, գաղափար մը տալով Դաշնակցականներու թուին մասին, որ ընդհանուր թուին մէջ կը կազմէ աննշան փոքրամասնութիւն մը։ Մինչ ռամկավար թղթակիցներ եւ Բարեգործականի մունետիկներ, կրակ առած յունահայ բոլոր դպրոցները Դաշնակցութեան բոյներ կը ներկայացնեն։

— Երկար խօսեցայ կրթական գործին վրայ։ Բայց, կը խորհիմ թէ պէտք էր, քանի որ ուրիշ աւելի կարեւոր եւ անյետաձգելի գործ չկայ՝ գաղութներուն մէջ, մանաւանդ հոն, ուր տակաւին դիւրութիւններ կան… տակաւին։ Բայց արդէն կրթական գործին լուծումը [illegible] գրաւծներուս մէկ կարեւոր մասը [illegible] պատկանի նաեւ մեր ազգային հանուր կեանքին, Կեդր. Վարչութեան ներկայ ձեռնթափ վիճակին եւ յունահայ քիչ մը ձգտուած [illegible] ճակին։ Մէկ խօսքով մեր ընդհանուր կեանքին։ Միայն պէտք է որ ձանագրեմ, որ առհասարակ տխուր [illegible]

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ՕՐԷՆՔԸ

Գործնական ծանօթութիւններ

ԺԱ.

Գ.— ՄԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓՈԽԱՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընկերային Ապահովագրութեանց օրէնքը փոխարինութիւններ կուտայ նաեւ մայրութեան պարագային։

Մայրութեան Ապահովագրութեան (Assurance - Maternité) փոխարինութիւնները երեք տեսակ են։

1.— Մասնակի փոխարինութիւն յղութեան եւ ծննդաբերութեան առթիւ եղած բժշկական, դեղագործական եւ, ի պահանջել հարկին, հիւանդանոցային ծախքերուն։ Այդ առթիւ միանուագ կը վճարուի 240 ֆր. (գիւղական սակագին) կամ 300 ֆրանք (քաղաքային սակագին),պակաս 15 կամ 20 առ հարիւր։

2. — կէս օրական հատուցում մը, հաւասար հիմնավարձքի կէսին։ Ֆրանսացի կիները այս հատուցումէն զատ, իւրաքանչիւր զաւակի համար օրական մէկ ֆրանք եւս կը ստանան։

3.— Մայրական կաթնատուութեան համար ամսական պարգեւներ (Primes mensuelles d'allaitement maternel). երախաները իրենց կաթով սնուցանող մայրերը ծննդաբերութենէ յետոյ առաջին չորս ամիսներու ընթացքին ամսական 150 ֆրանք, 5րդ եւ 6րդ ամիսներուն՝ ամսական 100 ֆր.։ եւ 7րդ, 8րդ,9րդ ամիսներուն՝ ամսական 50 ֆր. կը ստանան. կաթի տոմսեր կը տրուին այն մայրերուն որոնք մասամբ միայն մայրական կաթով կրնան սնուցանել իրենց երախաները։

Այս երեք առաւելութիւններուն իրաւունք ունին միայն այն կիները որոնքիրենք իսկ ապահովագրեալ են։

Միայն առաջին առաւելութեան իրաւունք ունին այն կիները որոնց ամուսինը միայն ապահովագրուած է, այսինքն ապահովագրեալի կինն։

Որքա՛ն ժամանակ կը տրուին այս փոխարինութիւնները.

Առաջինը՝ յղութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, նաեւ ծննդաբերութենէն յետոյ մինչեւ վեց ամիս։

Երկրորդը՝ ծննդաբերութենէն առաջ եւ յետոյ վեցական շաբաթ։

Երրորդը՝ ծննդաբերութենէն յետոյ մինչեւ ինն ամիս։

Ախտաւոր յղութեան պարագային, երբ յղութեան եւ ծննդաբերութեան հետեւանքով հիւանդութիւններ կամ բարդութիւններ կը պատահին, հիւանդութեան ապահովագրութիւնըեւանկարողութեան ապահովագրութիւնըկը գործեն, այսինքն հիւանդութեան ծախքերը զատ կը հաշուուին եւ ըստ այնմ կը վճարուին։

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ա) բժշկական եւ դեղագործական ծախքերուն իրաւունք ունենալու համար, պայման է որ,

— Յղի կինը կամ իր ամուսինը ապահովագրուած ըլլայ.

— Ապահովագրուած յղի կինը կամ ապահովագրուած վարձուորը, որուն կինը յղի է, յղութեան վիճակը հաստատող բժշկական առաջին քննութիւնը նախորդող եռամսեայի ընթացքին 60 օրուան, կամ տարուան ընթացքին 240 օրուան բաժնեվճար տուած ըլլայ։

— Յղի կինը օրէնքով նախատեսուած զանազան հսկակշիռներուն ենթարկուի։

բ) կէս օրավարձքի հատուցման իրաւունք ունենալու համար, պայման է որ յղի կինը

— Ինքն իսկ ապահովագրուած ըլլայ, ապահովագրուած վարձուորի մը ոչ ապահովագրուած կինը իրաւունք չունի կէս-օրական հատուցումին,

— Ամբողջովին դադրեցնէ իր աշխատանքը հատուցման համար որոշուած շրջանին (ծննդաբերութենէն 6 շաբաթ առաջ եւ 6 շաբաթ յետոյ),

— Ամբողջութեամբ տուած ըլլայ իր բաժնեվճարները (60 օր կամ 240 օր)։

գ) կաթնատուութեան ամսական պարգեւի եւ կաթի տոմսերու իրաւունք ունենալու համար, պայման է որ ծննդաբերող կինը,

— Ինքն իսկ ապահովագրուած ըլլայ,

— Իր իսկ կաթով եթէ սնուցանէ երախան, այս պարագային կը ստանայ կաթնատուութեան պարգեւներ։

—Կամ զէթ խառն կաթնատուութեամբ (այսինքն մասամբ մայրական եւ մասամբ դրսի կաթով) սնուցանէ իր երախան. այդ պարագային կաթի տոմսեր կը ստանայ։

— Ենթարկուի Ապ. Սնտուկին կողմէ պէտք տեսնուած բժշկական քննութեանց եւ հսկակշիռներուն։

ՁԵՒԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ա) բժշկական եւ դեղագործական ծախքերը ստանալու համար, պէտք է որ յղի կինը, ծննդաբերութեան մօտաւոր թուականէն առնուազն երկու ամիս առաջ Ապ. Սնտուկին կամ անոր տեղական մասնաճիւղին ներկայացնէ իր կամ ամուսնին անուանագրութեան թուղթը եւ բժշկիմըկամ մանկաբարձուհիի մը կողմէ ստորագրուած յղութեան վկայագիր (certificat de grossesse) մը, որուն տպուած օրինակը քաղաքապետարանէն կարելի է ստանալ։Այդ վկայագիրը առնելով Ապ. Սնտուկը փոխարէն կուտայ մայրութեան թուղթ մը (feuille de maternité) եւ ծննդաբերութենէն առաջ եւ յետոյ յղի կնոջ ենթարկուելիք պայմաններուն մասին ընդհանուր հրահանգներ։

— Ծննդաբերութենէն առ առաւելն 48 ժամ յետոյ Ապ. Սնտուկին ղրկէ մանկաբարձ բժիշկին կամ մանկաբարձուհիին կողմէ ստորագրուած ծննդաբերութեան վկայական մը (certificat d'accouchement)։

բ) կէս օրական հատուցումը ստանալու համար, ապահովագրեալ յղի կինը Ապահով. Սնտուկին պէտք է ղրկէ.

— Ծննդաբերութեան մօտաւոր թուականէն առնուազն 6 շաբաթ առաջ, իր գործատէրէն վկայական մը, որուն մէջ կ՚արձանագրուի աշխատանքի դադարման թուականը եւ որ կը պարունակէ յանձնառութիւն որով յղի կինը յանձն կ՚առնէ որ վեց շաբաթուան ընթացքին որ եւ է վճարովի աշխատանք չկատարել [illegible] հանգիստ ընել։

— Գործատէրի վկայական [illegible] ծննդաբերութենէ վեց շաբաթ [illegible] տոյ, աշխատանքի վերսկսումը [illegible] տատող.

գ) կաթնատուութեան պարգեւներ եւ կաթի տոմսեր ստանալու համար, պէտք է ապահովագրեալ կինը բժշկական վկայագրով հաստատել թէ միայն իր կաթով կը սնուցանէ երախան եւ կամ ֆիզիքապէս [illegible] կարող է միայն իր կաթով սնուցանելու զայն։ Ասկէ զատ, երախան կանոնաւորաբար պէտք է ներկայացնէ ծծկաններու բուժարանի (consultation de nourrissons), եւ եթէ իր գտնուած տեղը յատուկ բուժարան չկայ, պարբերաբար քննութեան տանի զայն [illegible] տան բժիշկին։

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Մեր աշխատակիցներէն չմոռնալ նշանակել հեղինակին անունը, երբ թարգմանութիւններ կը կատարեն օտար գրականութենէ։

...այս իրագործութեանց մէջ, փոքրիկ սպասիս մըն էր, հելլէն մամուլի անօրէնութեան պաշտօնական ... ընկերակցութիւնը՝ ուղղուած «Նոր ...»ին, հելլէն կառավարութեան եւ ... ժողովուրդին հանդէպ արտայայտած անկեղծ զգացումներուն համար։ Նաեւ «Յառաջ»ի վերջին ... խմբագրականին «Պիտի չմոռնա՛նք, Հելլադա՛»ի առթիւ, Ա. կարաւանին ... հետ գրուած։

— Գեղեցիկ եւ սփոփարար ովասիս մը նաեւ, որ անեղծութեամբ կը կենցաղի Հ. Յ. Դ.ի շրջանակներուն, այս տխուր օրերուն մեր ... սփոփելու ու զարգացնելու նախաձեռնութեամբ։

Անիկա՝ Հ. Կ. Խաչի Թիքսի ակումբին նորոգութիւնն ու ... բացման հանդէսն էր, որ տեղի ունեցաւ 24 յունուարին, ... հաւաքման մը ներկայութեան։ Սրահը գոյութիւն ունէր արդէն, բայց կիսկատար վիճակով մը։ Վերջերս՝ ընկ. Գ. Լազեանի մասնաւոր ջանքերով եւ Թիքսի ... բացառիկ նիւթական, բարոյական եւ ֆիզիքական աշխատանքներուն շնորհիւ, սրահը վերածուեցաւ՝ բոլորովին ներկայանալի վիճակի մը, ծառայելու համար իբր ակումբ, հաւաքավայր Թիքսի բոլոր ընթերցասէր երկսեռ երիտասարդութեան։

Ինչպէս կը լսեմ, արդէն կանոնաւոր կերպով ակումբը կը ստանայ ... եւ արտասահմանեան բոլոր հայերէն թերթերը։ Ունի գեղեցիկ գրադարան մը եւ զարդարուած է գեղարուեստական ու ազգային նկարներով, կեդրոնը ունենալով Հ. Կ. Խաչի խորհրդանշանը՝ մասնաւոր կերպով պատրաստուած։

Հանդէսին նախագահեց՝ ընկ. Գ. Լազեան, բանախօսեց՝ ընկ. Կառավարենց։ Եղան՝ երգեր, արտասանութիւններ եւ մեներգներ։ Գեղեցիկ կտորներ նուագեց ակումբին նուագախումբը։ Մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնեց ոստիկանապետը, որ ներկայ էր հրաւէրով։

Սրահին անունը դրուեցաւ աճուրդով, կնքահայրը եղաւ Պ. Յովհ. Ազարեան, միանուագ նուիրելով 1000 դրախմի։ Ակումբը մկրտուեցաւ «Վասպուրական» անունով։ Հանդէսէն գոյացաւ զուտ հասոյթ՝ մօտաւորապէս 4000 դրախմի։ Յետոյ տեղի ունեցաւ պարահանդէս, որ տեւեց մինչեւ առտուան ժամը 3։ Ներկայ էր նաեւ Աթէնքի առեւտրական դասէն ընտրանին։

— Բարեգործականի մասնաճիւղն ալ, իր պատուիրակին մեկնումին առթիւ կազմակերպած է ... թէյասեղան մը, Աթէնքի «Պանթէոն»ի ընդարձակ եւ բազմածաղիկ սրահներուն մէջ։ Ներկայ էին բաւական թիւով Հայեր եւ հելլէն կառավարական շրջանակներէն ու Ազգերու Դաշնակցութենէն անձնաւորութիւններ, նաեւ՝ տավարիչ՝ Շահվէրտով ու Գարտաշով՝ որոնց համար կ'ըսեն թէ Շահվէրտեանի վրայ ... համար ընկերացած է անոր։ Խօսեցաւ Պ. Թադէոսեան ֆրանսերէն եւ հայերէն լեզուներով, բացատրելով Բարեգործականին դերը, շնորհակալութիւն յայտնելով հելլէն կառավարութեան, անոր ընծայած դիւրութեանց համար Ա. կարաւանին մեկնումին առթիւ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Գրական Տասնամեակ մը

▪▪▪

Նախանցեալ երեկոյ, Գրական Ակումբի սովորական հաւաքոյթին մէջ, խօսեցաւ Պ. Վահան Թէքէեան, նիւթ ունենալով «Արեւմտահայ գրականութիւնը ԺԹ. դարու վերջին տասնամեակին»։

Անշուշտ հետաքրքիր էր նիւթը, որովհետեւ դասախօսը՝ ինքը կը պատկանէր այդ սերունդին եւ խիստ իրազեկ էր գրական-մտաւոր հողին վրայ կատարուած այդ տասնամեակի շարժումներուն։

Բայց տեսնենք թէ որքանո՛վ իր ունկնդիր մտաւորականութեան հետաքրքրութիւնը,

Ահա Պ. Վահան Թէքէեանի զեկոյցը իր ամփոփ ձեւերուն մէջ.—

1890ական թուականներուն արեւմտահայ գրականութիւնը, անկլինաքար գրականութեան մը տպաւորութիւնը կը թողու։ Անոր նախորդող գրական շրջանի տուրքը եղած է ցանցառ եւ հիմնուած է պատմագրական եւ աշուղական գրականութեան վրայ, մեծ մասամբ իր սնունդն առնելով Մխիթարեան Հայրերու բզականութենէն, որ իրականին մէջ արեւմտահայ գրականութեան մաս չէր կազմեր, որովհետեւ արեւմտահայ էր անոնց գրականութիւնը միայն լեզուով։ 90ական թուականներու գրականութեան վրայ մեծ ազդեցութիւն են ունեցած Սրբուհի Տիւսաբի, Ծերենցի, Րաֆֆիի եւ Գամառ Քաթիպայի երկերը։ 90ական թուականներու գրական սերունդը յանկարծակի չէր որ կը յայտնուէր։ Անոնց մէկ մասը՝ Արփիարեան, Բաշալեան, Տէմիրճիպաշեան, Հրանտ Ասատուր, իրենց գրական յայտնութիւնը այդ թուականէն առաջ կատարած էին, բայց 90էն յետոյ էր որ կազմաւորուեցան։ Հայ գրին վիճակուած էր այդ օրերուն տխուր ճակատագիր մը։ Գրաքննութիւնը իր սաստկութեամբ նստած էր անոր արտադրութեան վրայ։ Եւ խրատքանչիւր գրագէտ իր լեզուն նրբացնելով, կ'ուզէր գրաքննութեան աչքին տակէն բան մը փախցնել՝ չեղած բան մը կամ բառ մը կրկնակ իմաստի վերածել, զուշակել՝ գրողին գրածին տակէն չգրածը։ Եւ այդ առթիւ յիշեց քանի մը շահեկան պատահարներ։

Բացի այդ, 90ական թուականներու շարժումը որ «Արեւելք»ով սկսաւ եւ «Հայրենիք»ով կազմաւորուեցաւ, բերաւ իր բոլոր մարզերուն մէջ նոր խօսք մը կամ աւելի ճիշդ, նոր շեշտ մը։

Նախ լեզուն, համեմատաբար զտուեցաւ 90ական թուականներէն յետոյ եւ ստացաւ ներկայ աշխարհաբարի կերպարանքը։ Արփիարի, Զօհրապի, Բաշալեանի եւ Տ. Կամսարականի միջոցաւ, ֆրանսական ազդեցութեան տակ, հանդէս եկաւ գրական նոր ձեւ մը՝ նորավէպը։ Կարճ, իրական կեանքէ առնուած եւ ռանկավար շունչով մը։ Եկեղեցական, գրական գործիչներն եւս՝ Խրիմեանի, Նարպէյի եւ Սրուանձտեանի միջոցով բնաշխարհի շեշտ մը դրին այդ օրերու ծաղկող գրականութեան վրայ, «Հայրենիք»ի մէջ կը փնտռուէին Արմաշական Շահրիկեանի «Կունծիկ Աբեղայ» եկեղեցական յօդուածները։ Պ. Թէքէեան 1893ին «Հայրենիք»ի կաղանդի թուին մէջ առաջին անգամ հանդէս է եկած, մօրմէն քաղելով կաղանդի սովորութիւնը Կեսարիոյ մէջ, որովհետեւ իր ծնողքները Կեսարացի էին, իսկ ինքը Պոլսեցի։ Յօդուածը սկսեր է «Ես Կեսարացի չեմ» խորագրով։ Մանզումէի էֆքեարը քաշքշեր է այդ յօդուածը ըսելով «պու եալանը եազան գահրաման»։

Ակնարկ մը ներկայ ընտանեկան կեանքէն վերջ Պոլսոյ տնտեսական կեանքին վրայ եւ ըսաւ որ ճարտարարուեստ գոյութիւն չունենալուն պատճառով, բանուորութիւն գոյութիւն չէ ունեցեր։ Բայց ունեցեր է գաւառի բեռնակիրներու (համալներու) ստուար թիւ մը, որ եկեր են հոն, իրենց հագուստ-կապուստով եւ բարքերով ու սովորութիւններով։ Եւ գաւառացի բեռնակիրներու ներկայութիւնը նոր ներշնչում մը բերաւ գրականութեան մէջ, ուր Կիւրճեան, Արփիար, Զօհրապ եւ Կամսարական թափեցին իրենց գրականութեան մէջ։ Եւ թուեց 90ական թուականներու առաջնակարգ եւ միջակ գրագէտներու շարք մը անուններ՝ Տէմիրճիպաշեան, Ռ. Պէրպէրեան, Արփիար, Տ. Կամսարական, Բաշալեան, Զօհրապ, Տիրան Քէլէկեան, Գ. Ֆնտըքեան, Լ. Շանթ, Տիկին եւ Վահրամ Սվաճեան (մայր ու որդի), Աղեքս. Փանոսեան, Յ. Սեթեան, Երուխան, Օտեան, Զօպանեան, Կարապետ Ոսկան (բանաստեղծ մը որ սակաւ է արտադրած, բայց շատ մեծ շունչով), Միհր. Յովհաննէսեան, Յ. Մրմրեան, Գ. Տէր Կարապետեան Ալփիար եւ այլն։

Մուսա բէկի եւ Էնկիւրիի Հնչակեան յեղափոխականներու դատավարութիւնը, նմանապէս ձգած է իր դրոշմը գրականութեան վրայ։

Այդ տասնամեակին յայտնուած բանաստեղծներն էին Աճէմեան, Սէթեան, Վահան վրդ. Տ. Մինասեան, կին գրողներէն՝ Սիպիլ, յետոյ Որբերեան, Զօպանեան, Մալէզեան, Արտ. Յարութիւնեան, Ռ. Զարդարեան եւլն.։

1896ի Պանքայի դէպքէն վերջ մտաւորականութիւնը Պոլսէն կը ցրուի եւ կ'երթայ ուրիշ երկիրներ՝ Եգիպտոս եւ այլուր։

96էն յետոյ հանդէս եկած գրագէտներէն պէտք է յիշել Ա. Անտոնեան, իր յարձակողական գրականութեամբ, (մասնաւորապէս Քէչեանի եւ Օրմանեանի դէմ), Մուշեղ եպ., Բաբգէն եպ., Գալուստ Տ. Անդրէասեան, եւ վերջապէս, ըստ Թէքէեանի 19րդ դարու ամէնէն մեծ հայ գրագէտը՝ Ինտրան (Չրաքեան) իր Ներաշխարհով։

1899ի առէնները կը յայտնուին նաեւ Զ. Եսայեան, 1900ին Սիամանթօ, Թէոդիկ, Չիֆթէ Սարաֆ, Շամտանճեան։

Եւ Պ. Թէքէեան յիշեց, որ այս շրջանը եղաւ տեսակ մը օղակ մեր գրականութեան պատմութեան մէջ։ Մերմէջ նախորդներունմասինանգիտակցութիւն մը կայ, որ ներելի չէ։

Ահա Պ. Թէքէեանի զեկոյց-տեղեկատուութիւնը, որ դժբախտաբար այն չէր ինչ որ կը սպասուէր Պ. Թէքէեանէ։ Տեսակ մը թեթեւ վերաբերում կար հանդէպ իր նիւթին եւ ատոր համար ալ դարձաւ «աշակերտական» եւ ձանձրացուցիչ։

Ինքն ալ զգալով այս պարագան, ներողութիւն խնդրեց որ պատրաստուած չէր։

ՎԻՆ-ՀԱՐ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՀԵՐԵԱՆ

«Հայրենիք»էն ցաւով կ'իմանանք մահը երէց ընկերոջ մը, Մարտիրոս Հերեանի։ Բնիկ Եւդոկիացի էր Հերեան։ Մինչեւ իր 25 տարիքը՝ հոն ապրած ու գործած է։ Զոհ՝ թրքական բռնակալութեան, իր եղբօր՝ Ռուբէնի հետ ձերբակալուելով, բանտարկուած է եւ աւելի քան 9 ամիսներ ենթարկուած է բանտային չարչարանքներու։ Հազիւ ազատուած՝ 90ական թուականներու սկիզբը ան թողած է իր ծննդավայր քաղաքը եւ անցած՝ Պոլիս։ Կոտորածներէն անմիջապէս յետոյ սակայն, մեկնած է Եգիպտոս, ուր ապրած է քանի մը տարի, իսկ 1898 թուին եկած է Ամերիկա եւ դարձած՝ ծնունդն անդամը այս գաղութին։

Ըլլալով յեղափոխական գաղափարներու ջերմ համակիր, առաջին օրէն որ ոտք դրած է այս երկիրը, անդամագրուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Պոսթընի կոմիտէին մասնաւորապէս, եղած է ան ընտանիքը՝ որու ծոցին մէջ ան անցուց երեսուն երեք երկար տարիներ, Ու այդ ժամանակամիջոցի ընթացքին բոլորը սիրեցին զինքը — հինները, նորերը ու նաեւ անոնք՝ որ ճանչցան զինքը։

Հերեան ոչ խօսող էր, ոչ գրող, ոչ ալ մտաւորական ուժ մը։ Բայց ան ուրիշ բան էր, աւելի բարձր թերեւս քան շատերը։ Իր թանկագին յատկութիւններուն շնորհիւ ան կամաց-կամաց կրցած էր գիտող աչք մը, իրական «պօս» մը, բարոյական հեղինակութիւն մը իր կոմիտէին մէջ։

Իր գործով, իր անձնական կեանքով ու օրինակով, Մարտիրոս Հերեան եղաւ պարտականութիւններու ճշմարիտ փողահար մը։ Վա՜յ անոր, որ կը սիրէր խօսիլ ու ճառել, բայց չմտածել իր պարտքի կատարման մասին։ Հերեանի համար մարդն ա՛ն էր, որ գոհել գիտէր։ Եւ ան, հաւատարիմ ինքն իրեն ու իր ներքին ձայնին, գոհեց՝ ինչով եւ ի՛նչ չափով որ կրցաւ։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Երեկոյթ

ՍԱՐՍԷԼ.— Անցեալ շաբաթ իրիկուն՝ Սալ Ժաքմարի մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սարսէլի մասնաճիւղի սկաուտական երեկոյթթէյասեղանը։ Ներկայ էին սկաուտական վերին մարմնի անդամներէն Պ. Պ. Գ. Յովհաննէսեան եւ Ա. Պէրպէրեան։ Երեկոյթի բացումէն առաջ կարգով սրահը մտան ներկաներու ծափերու մէջ՝ 20 կայտառ սկաուտ պատանիներ եւ 6 սկաուտ աղջիկներ ու երգեցին «Յառաջ Նահատակ»ը որ լսուեցաւ յոտնկայս։

Օրուան նախագահը ՝ բանալով հանդէսը, խօսքը տուաւ Պ. Գ. Յովհաննէսեանին որ յուզուած եւ գեղեցիկ ձառով մը փառաբանեց մեր մեծասքանչ գիրն ու լեզուն, վեր հանեց մեր ցեղին գեղեցկութիւններն ու առաքինութիւնները, յորդորեց պահպանել մեր ազգային արժէքներն ու յիշատակները եւ բացատրեց այն դերը զոր Հ. Մ. Ը. Մ.ը ստանձնած է ազգապահպանման գործին մէջ։

Այս երեկոյթին առթիւ Պ. Պէրպէրեան բացումը կատարեց Սարսէլի Արենուշներու ՝ մասնաճիւղին։ Առաջին անգամ ըլլալով սկաուտական համազգեստ հագած 6 աղջիկներ ոտքի վրայ լսեցին Պ. Պէրպէրեանի գեղեցիկ յորդորը, որոնց պատասխանատու վարիչ նշանակուեցաւ Օր. Մելինէ Օսմանջեան։ Յոյս ունինք որ այս թիւը պիտի աւելնայ կարճ ժամանակի մէջ։

Յաջող արտասանութիւններ ըրին սկաուտներ Ե. Անդիլեան, Յ. Երկանեան, Հ. Դաւիթեան, Տ. Քիլչիր՝ եան, Ս. Ղանդուրեան, Վահագն եւ Օր. Մ. Օսմանջեան։

Մէջընդմէջ նուագեցին հայկական երգեր եւ ֆրանսական կտորներ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամ Պրն. Ժ. Տալկալեան, իր ֆրանսացի բարեկամը եւ սկաուտ Ս. Փանոսեան։

Յետոյ աճուրդի դրուեցաւ փոքրիկ գորգ մը։ Աճուրդը բացաւ Պ. Գ. Յովհաննէսեանը պատմելով գեղեցիկ դրուագ մը մեր ցեղին զոհողութեան մասին եւ իր կողմէն նուիրեց գումար մը։ Ներկաները խանդավառութեամբ եւ առատաձեռնօրէն մասնակցեցան աճուրդին որ կարճ ժամանակին մէջ բարձրացաւ 340 ֆրանքի։ Գորգը շահեցաւ Գ. Սարգիսեան, զոր նուիրեց Հ. Մ. Ը. Մ.ին։

Ցաւալի է որ սրահը սպասուածին չափ լեցուն չէր, կը բացակայէին նոյնիսկ շատ ծնողքներ։ Ասանց համար տնտեսական ներկայ տագնապը պատրուակ է բացակայելու այս տեսակ հաւաքոյթներէն։ Այսուամենայնիւ Սարսէլի Հ. Մ. Ը. Մ.ականները շատ քաջալերուած կը զգան իրենք զիրենք իրենց հետ ունենալով Հ. Մ. Ը. Մ.ի դերը լիովին ըմբռնող ու զոհաբերող հասարակութիւն մը, թուով քիչ, բայց որակով բարձր։

Վ. Ներկարարեան

ՄԱՄՈՒԼ

Դէպի թրքացում

«Հայրենիք» յիշելով Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց հիմար մշակուած նոր օրինագիծը, դիտել կուտայ (14 յունուար).

— «կասկած չկայ, որ օրինագիծը պզտիկ սրբագրութիւններով պիտի վաւերացուի շուտով եւ օրէնք դառնայ։

Այս նոր օրէնքի գործադրութեան անմիջական եւ շօշափելի հետեւանքը Թուրքիոյ մնացած հայկական բեկորներուն համար մասնաւորապէս այն պիտի ըլլայ, որ հարկ պիտի ըլլայ հիմնապէս փոխելու Հայոց ազգային սահմանադրութիւնը՝ վերածելով հայ հասարակութիւնը Պոլսոյ մէջ պարզ կրօնական համայնքի մը, ուր կրօնական պետերը իրաւունք պիտի չունենան այլեւս զուտ կրօնական գործերէ տարբեր (օրինակ, կրթական կամ բարեսիրական) խնդիրներով զբաղելու, իսկ աշխարհականներն ալ պիտի զրկուած ըլլան հնարաւորութենէ, մասնակցելու իրենց համայնքի կրօնական գործերու վարչութեան։

Թուրքերու նպատակը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ եկեղեցիէն անջատել բոլոր ազգային մշակութային ու բարեսիրական գործառնութիւնները եւ՝ հոգեւորականներու ու աշխարհականներու իրաւունքները սահմանափակելով՝ ջլատել ոչ-թուրք ազգային փոքրամասնութեանց համայնքները ոչ միայն իբրեւ ազգային միաւորներ, այլ եւ կրօնական կազմակերպութիւններ։

Անիկա անկասկած նոր քայլ մըն է Թուրքիոյ մէջ ապրող փոքրամասնութեանց եւ մասնաւորապէս հայ տարրի թրքացման ճամբուն վրայ։»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հայ գործաւորներ Համ. շինութեանց մէջ

ՊՕԼԷՆ 29 յունուար.— Ուշի ուշով հետեւելով օրուան կացութեան եւ «լոյս» քաղաքէն եկած լուրերու, կը սպասէինք որ «Յառաջ»ի արծարծած կենսական խնդիրները գործնական ձեւ մը կ'առնեն։

Սակայն Աղքատախնամի նախաձեռնութեամբ կազմուած մարմնին որոշումները եկան պաղ ջուր լեցնելու գաւառի դժբախտներու գլխուն։ Ինչո՞ւ կը սահմանափակուին միայն Փարիզով։ Հապա գաւառնե՞րը։ Ի՞նչ ընեն գաւառաբնակ դժբախտները։

Հոս համայնավար հատուածը հանգստակաւմեան ձեռնարկեց ան. գործներու համար եւ 1500 ֆրանք հաւաքելով գնեց 3000 քիլօ փաթաթէ։ Ու սկսաւ բաժնել տուն գլուխ 23 քիլօ, առանց ազգի խտրութեան։ Երբ իրենց պարզեցինք քանի մը դժբախտ հայ ընտանիքներու վիճակը, անոնց ալ տուին սիրայօժար...։ Իսկ դուք, հայ կարմրուկներ, հայ գործաւորներու ոսկորներուն վրայ է որ պիտի կառուցանէք սոցիալիզմը, այնպէս չէ՞։

— Ճիշդ այսօր մեզի հաղորդուեցաւ, թէ Վառ նահանգին մէջ կառուցուելիք հիւանդանոցին համար 30 հայ աշխատաւոր պէտք են...։ Մենք միայն 33 հոգի ենք անգործ եւ կը սպասենք հրամանի, մեկնելու համար դէպի աշխատանք։

Ութ օր առաջ ալ, 150 գործազուրկներէ 37 տեղացիներ գործի դրուեցան ճամբաներու շինութեան համար։

Ա. Շ.

Գեղեցիկ ձեռնարկ մը

ՎԱԼԱՆՍ, 25 Յունուար.— Երկու քիլոմեթր դէպի հարաւ գեղեցիկ պարտէզներով շրջապատուած Մալատիէր թաղին մէջ հաստատուած են աւելի քան 15 ընտանիքներ որոնք նախանձելի վիճակ ունին, սեփական տուն ու ընդարձակ տարածութեամբ պարտէզ։ Իսկ ուրիշներ հասարակ բանուորներ են եւ անգործ, բայց Վալանսէն նպաստ կը ստանան։

Այս թաղի մեր հայրենակիցները ունեւոր թէ աղքատ գեղեցիկ գաղափարը կ'ունենան կազմելու ՑառաջդիմասէրՄիութիւն մը, որուն նպատակը պիտի ըլլայ փոքրիկներուն սորվեցնել մայրենի լեզուն, եւ Հայոց Պատմութիւնը։ Արդէն սկսած են շաբաթը երկու օր դասաւանդութիւն ընել։ Կը յուսանք որ այս շատ անհրաժեշտ Միութիւնը Վալանսի համար ալ օգտակար պիտի ըլլայ։ Օրինակ առնենք անոնց համերաշխութիւնը եւ եռանդը։ Վարչութեան անդամներ են Պ. Պ. Պօղոս Թորոսեան, Պաղտասար Աշճեան, Մկրտիչ Բոզաղամեան, Կարապետ Ավճեան, Օհան Հայրապետեան։ Կը մաղթենք յաջողութիւն։

Ն. Թէպօեան

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

Ա. ՄԱՍ

III

Յաճախ, գօտիին ծարիկը կախ ինկած կ'ըլլար բաճկոնակին տակէն, ու դասարանին մէջ, գրասեղանէ գրասեղան ծայր կուտար շշնչուն խմբերգը՝

Լուսընկայ, լուսնէն ինկայ
Ծովուն վրայ կանթեղ մը կայ
Առնեմ իքէն մէջը ինկայ
Սուրբ Սէրգիս, բռնէ գօտիս
Չելլէ՛ հոգիս...։

Այդ առտուն, հազիւ ներս մտած էր Սարգիս էֆէնտին, երբ ոտքի ելան աշակերտները՝ անօրինակ ու անզսպելի աղմուկով մը, ինչպէս ոտքերնին ու ղարակներուն կափարիչները զարնելէն եւ խուլ ու բազմաձայն «բարի լոյս» մը ձգելէն։

Ու սկսան աղօթքը։ Ո՛չ, սկսած էր, արդէն, Նազարենց անկիւնէն, նախ Նազարով, յետոյ՝ Գրիգորով, եւ, այսպէս, յաջորդաբար՝

Հայր մեր, որ յերկինս ես..
Մինչ մէկ մասը՝
... Զհաց մեր հանապազօրը
անցած էին արդէն։

Աղօթքը վերջացաւ ու նստան։ Եստղիկ, որ նոյն դասարանն էր, ծռեր մատիտը կը վերցնէր։ Այդ պահուն, Նազարը կամաց մը ծռեցաւ եւ, լը՛փ, կամիթ մը տուաւ Յակոբի թօմպուլիկ յետոյքին... Նազարն ու Գրիգորը, գիրք չունենալնուն, կը հետեւէին անոր գրքին։ Նորէն ճի՛չ, լաց, խնդուք, ու մինչ Սարգիս էֆէնտին ձայնը եւ քիթը բարձրացուց, յանցաւորը փնտռելու համար՝

— Կը կոմթէ կոր, էֆէնտի, — պոռաց Նազար։

Էֆէնտին գիտէր, անշուշտ, թէ ո՛վ էր մեղաւորը։ Բայց, իր աթոռէն մինչեւ այդ անկիւնը գալը խրամ մը անցնելու չափ դժուար էր իրեն համար։ Ուզեց քանակը առնել, ձեռքը երկարեց։ Բայց, լը՛փ, փախաւ քանակը ու մտաւ գրասեղաններուն տակ։ Նազար նախապէս կապեր էր սեւ դերձանով մը ու ճիշդ նոյն պահուն քաշեր էր...

Ու ցուցմունքը ծայր տուաւ.
— Սահակն է, էֆէնտի։
— Յակոբը։
— Ես չէի, էֆէնտի...։ Քեզի վո՞վ ըսաւ ծէ, պո՛ւշ...։
— Մարկոսը, Մարկոսը։
— Էս Ակոբին քովն եմ, ի՞նչ է...։
— Վարդանն էր, Վարդանը...
— Սերոբը... Դաւիթը... Մեսրոպը...։

Ու բոլոր անունները յաջորդաբար կրկնուեցան, հոգ չէ թէ անոնցմէ շատերը Յակոբէն բաւական հեռու նստած ըլլային եւ ոմանք ալ բացակայ։

Այդ խառնիճաղանճին մէջ յանկարծ Նազարին ձայնը բարձրացաւ, յետոյ՝ ինքսիկ ամէնէն վերջ՝ նիւթը փոխելու միտումով՝ ձայնը.

— Կոմթելը հայրէ՞ն է, էֆէնտի...։

— Հրամմեր ես, — պատասխանեց, անմիջապէս, Սարգիս էֆէնտի, ճարահատ ու «կոճակ անել»ու միտումով։ Եւ գոհանալով, որ առիթը չի տրուիր իրեն՝ պրպտելու կոմիթին խնդիրը...։

Այս վէճը հազիւ վերջացած, ծայր տուաւ ուրիշ պատմութիւն մը։ Կոշտ մը թուղթ՝ տետրակէ մը կտրեցին, ծամեցին, եւ, լը՛փ, վեր՝ առաստաղին, ուր փակած մնաց, բոլորին ուշադրութիւնը հոն կեդրոնացնելէն։ Մարիկէն կախուած էր թղթէ բարակ մազուկ մը, որ թեւերը բացած կը ճօճէր։ Նազարը, տեսնելով որ էֆէնտին գիրք կը թղթատէ, ու դժգոհ՝ դասի սկսելու ազդանշանէն, կրկին ոտքի ելաւ հարցում մը շրթներուն.

— Պեօճէկին հայրէնը ի՞նչ է, էֆէնտի...։

Այդ «պեօճէկ»ը հեգնանք մըն էր, սակայն։ Աւելի ճիշդ՝ մակդիր մը, զոր դրած էին Սարգիս էֆէնտիին՝ անոր Պեօճէկեան մականունին, պճլտող աչքերուն, եւ կտրտող մէջքին մէջ միջատի նմանութիւն մը գտնելով...

Գամուած մնաց Սարգիս էֆէնտին։ Թուքը կլլեց։ Բայց, կատակել, դարձաւ ուրիշի մը եւ՝

— Նասը՞... — ըսաւ՝ գլուխը շարժելէն, ժպտելէն, աջ ձեռնին ցուցամատն ու միջամատը անկիւնաձեւ բանալէն, հեծցնելէն ձախ ձեռքին ցուցամատին վրայ ու ձայնելէն — տի՛... էշուն կեր տուի՞ր ծէ, ունկուզ թօթվել պէտ 'թա՞նք...։

— Անոնց էշը շատ տըռուտան է, էֆէնտի, — պոռաց յանկարծ մէկը...

— Հէ՞, սըւոր նայեցէ՛ք.. դո՛ւրս սա տեղէն...

Ու երերտկաց Սարգիս էֆէնտի, փայտը փնտռեց, տղաքը իրար անցան, խնդուքն ու վժլտուքը շատցան, ... հոյին խառնչի շինելիք փայտ մը հանեց զարանէն ու երկնցուց Սարգիս էֆէնտիին, ու մինչ տղան կը պատրաստուէր մէկ նստարանէն միւսը ցատկելու, դուռը բացուեցաւ...։ Բաբօն էր։ Իր հետ՝ լռութիւնը։

Բաբօյին քաշուելէն վերջ, Սարգիս էֆէնտին, ուժ առած.

— Բացէ՛ք գրքերը — պոռաց։

Յետոյ, դառնալով անկիւնը նստող տղեկի մը.

— Տէ՛, էշու կտոր, խըլինքդ սրբէ... Գրքի՛ն քի՛նք... հէ՛յ...։

Ու գրքերը բացին բոլորը։

Յակոբ, խեղօքիկ մը ծալած թեւերը, գլուխը կախեր՝ կը նայէր գրքին։

— Էջ 7, «Նազարը», — ձայնեց էֆէնտին։

Ու այս բառը բաւական եղաւ, որ բոլորը դառնան Նազարին։ Քանի մը տղաք ծիծաղեցան։

— Նազար... Ճի՛շդ...

Սարգիս էֆէնտի հազաց ու սկսաւ.

Գող Նազարը
«Գող Նազարը» ձայնեցին բոլորը։
Մինչ Նազար, կաս-կարմիր կտրած, կը նայէր շուրջը։
«Նազար, Նազար».
Դուն գող Նազար
«Դուն գո՛ղ Նազար»...

Ու, բուռն ծիծաղ մը ծայր տուաւ։ Ոմանք սկսան բացագանչել։ Նազար մնաց անշարժ։ Քարացած ու անշարժացած։ Շրթները կը դողդղային ու չափազանց այլուած էր։ Գրիգոր անոր կը նայէր նոյնքան այլուած։ Նազարը իր գրասեղանի ու փողոցի ընկերն էր, չարութիւններու եւ կռիւներու մեղսակիցը։ Յաճախ իրագործողը, նոյնիսկ, «ծրագիր»ներուն...։ Ու մինչ խնդուքը, ծիծաղը, կանչը կը շարունակուէր, Նազար ոտքի ելաւ։ Ամբողջ դասարանը մէկէն լռեց։

(Շար.)

Կ. ՄԻՀԵԱՆ

«Գալով լեհեւռուս ոչ-յարձակման դաշնագրին որ դեռ չէ ծակագրուած Վարշաւիոյ կողմէ, կը շեշտուի թէ Լեհաստանի ընթացքը հանդէպ Ռումանիոյ՝ եղած է շատ պարկեշտ։ Լեհական կառավարութիւնը բացարձակ ապահովութիւն տուած է թէ Ռուսիոյ հետ դաշինք չպիտի ստորագրէ, մինչեւ որ ռուսեւռումէն բանակցութիւնները չվերջանան։

Հնդկական խռովութիւնները

Պոմպէյի մէջ, ոստիկանութիւնը յարձակում գործեց ամբոխին վրայ, որ հաւաքուած էր տօնելու համար Փեշավէրի դէպքերուն տարեդարձը եւ կը մերժէր ցրուիլ։ Երկու հարիւրի չափ ցուցարարներ վիրաւորուեցան, որոնց քանը ծանր։ Մէկ հոգի սպաննուեցաւ։

Քաշմիրէն տրուած լուրի մը համաձայն, Քոտլի քաղաքին վրայ յարձակում գործեց 1000 հոգինոց զինեալ ըմբոստներու խումբ մը։ Ըմբոստները կրակեցին քաղաքին զօրանոցին վրայ եւ աւարի տուին դրամատուն մը, ըմբոստներէն երեք հոգի սպաննուեցան։

Կլոր Սեղանի կողմէ նշանակուած յանձնախումբին մասնակցող 60 հնդիկ ներկայացուցիչները Պոմպէյ հասան։ Շուկաները իբր բողոքի ցոյց փակուած էին, իսկ ամբոխը սեւ դրօշներ պարզած, ցոյց մը կատարեց ընդդէմ գործակցութեան, այն ճամբուն վրայ ուրկէ անցնելով պատուիրակները պիտի երթային կառավարչատուն։

Բոլշեւիկեան ԺԷ. ընդհ. ժողովը

Մոսկուայի մէջ, բոլշեւիկեան 17րդ ընդհ. ժողովի բացման առթիւ, խորհրդային քաղաքականութեան մասին ճառեց գործավարներու խորհուրդին նախագահը Մոլոտով.

— Խորհրդային Միութեան արտաքին քաղաքականութիւնն ըսաւ, յստակ է խաղաղութեան քաղաքականութիւն մըն է։ Ամբողջովին կլանուած ենք մեր երկրին խաղաղ շինարարութեան գործովը եւ ամէն ջանք կը թափենք արգիլելու համար մեր ընկերվարական հանրապետութեան վրայ՝ ամէն նոր յարձակում։ Այսուհանդերձ խաղաղութիւնը խափանելու ձգտող գրգռութիւնները չեն դադրիր։ Ծայրագոյն-Արեւելքի դէպքերը մեզմէ կը պահանջեն ...

Ցամաքային զինաթափման խնդիրը

Լեհ-ռուսական դաշնագիրը

«Արդիւն ձայնը» Հնդիկի դէմ

Հնդիկ ընկերական վարչութիւն

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն դասախօսութեան կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Մութալիթէի սրահը։

Կը խօսի ընկեր Վրացեան, նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. ներքին կեանքի մասին»։

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին rue Ville d'Avrayի ծանօթ սրճարանի սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ Զէյթուն կոմիտէի դասախօսականժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին rue Charles Chefson, ծխավաճառին սրճարանը։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարգպետ խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։ Կը խօսի Ընկ. Կ. Տայեան։ Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. ծրագրի պարզաբանում»։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

"ՅԱՌԱՋ,, ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ

1. ՄԱՐՍԷՅԼ	Tzeriguiantz G. 13 rue des Dominicains
2. ԼԻՈՆ	khatchadourian Antranik, 202 rue Boileau.
3. ՏԷՍԻՆ	Bodourian G., Avenue B. Palissy.
4. ՎԱԼԱՆՍ	Perzikian Avedis, 26 Boulevard Vauban.
5. ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ	Germain Marcel, 34 Place du la Liberté.
6. ՍԷՆ Թ՛ԷԹԻԷՆ	Madame Digonner, Place du Peuple (kiosk).
7. ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ	Eramian David, rue de la Liberté (Beulangerie Curtat).
8. ԼԱՆՍԷՑ	Djelalian Simon, 4 rue Dr. Michaud.
9. ԼԱ ՍԻՈԹԱ	Azadian kazaros, 11 rue Palamideau.
10. ՊԱՐԿ ՏԸ ՓԷԱԺ	kassabian Souren, 50 Grand'rue.
11. ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՊԸՆՈԽԱ	Teissonnier, Dépositaire.

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է ԵՒ ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

"ՓՈԹՈՐԿԷՆ ՎԵՐՋ,,

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Թատերական շքեղ ներկայացում

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

"ԱՐՓԻ,,

ԵՐԿՐՈՐԴ ԹԻՒ

28 Յունուար 1932

ԳԻՐՔ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Ակումբը Վարդանանց տարեդարձին առթիւ կազմակերպած է հանդէս մը, որ տեղի պիտի ունենայ իր սրահներուն մէջ 114 Rue de Rome, այս Կիրակի, ժամը ...

Ձեր փնտռած գիրքեր

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Օրտուի գիւղէն Մարիամ Համալեան, որ մեկնած է 1918ին ...

Gertrude ...

Friends of Armenia, Victoria St. London. S. W.

ՎԱՐՁՈՒ Է

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿ

96 R. Rivoli

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (139)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերը

18.— ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

Հրացանի եւ ատրճանակի այս անդադրում ձայները լսելով, Պոլսոյ ժողովուրդը դարձեալ խռովութեան սկսելու նշան ցոյց տուաւ։ Կոմիտէճիներէն 8 հոգի սպաննուեցան ...

Համիտի մասնաւոր լրտեսը նոյնքան շատ դրամ կը ստանար Եըլտըզի Պալատէն, չափազանց նենգ եւ Թուրքին թշնամի մարդ մըն էր։ Արդէն տեսակ մը առանձնաշնորհ...

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

4 FÉVRIER 1932

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1794

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

Համեմատելով նախընթաց ամիսներու կացութեան հետ, բաւական կազդուրիչ տեղեկութիւններ արձանագրուեցան «Յառաջ»ի մէջ, Յունուարի ընթացքին։

Տագնապը կը պահէ իր սաստկութիւնը։ Ոչ միայն կը շարունակուի օտար — նոյն իսկ տեղացի — բանուորներու արձակումը, այլ եւ աշխատանքի օրերու կամ ժամագիներու կրճատումը։ Եւ մտահոգութիւնը այնքան ծանր է որ, շաբաթը 3-4 օր աշխատանք ունեցողներն ալ փառք կուտան, վախնալով բացարձակ անգործութենէ։

Յետոյ, յաճախադէպ են դարձած տեղափոխութիւնները։

Բայց, կը դիտենք որ նախկին շուարումը տեղի է տուած աւելի լուրջ գիտակցութեան։ Ինքնապաշտպանութիւնը ձեւ ու մարմին կ'առնէ հետզհետէ։ Խորհրդակցութիւններ կատարուած, փոքր կորիզներ կազմուած են գաւառի այս կամ այն քաղաքին մէջ։ Այլեւս բոլորն ալ կը զգան, թէ անօգուտ է ողբ ու կոծ արձակել եւ ձեռնածալ սպասել։

Միւս կողմէ, հայաշատ կեդրոններու մեծ մասին մէջ ապահովուած է գործազրկութեան նպաստի ստացումը։

Այսպէս, Վալանսի մեր թղթակիցը ուրախութեամբ կը հաղորդէր թէ, Նոր տարիէն ի վեր, հայ գործազուրկներն ալ նպաստ կը ստանան։

— «Շաբաթական 24էն մինչեւ 125 ֆրանք ստացող կայ։ 24 ֆրանք կը ստանան այն կիները որոնց ամուսինները կ'աշխատին։ Նաեւ Նոր Տարիէն սկսեալ ընտանիքւորի թէ ամուրիի ամիսը հարիւր քիլօ ածուխ կուտան։ Վերջապէս Վալանսի գաղութը բախտաւոր վիճակի մը հասաւ»։

Այս այն գաղութն է որ տարիներով չէն օրեր անցընելէ յետոյ, այսօր կը համրէ 180-200 գործազուրկ։

Նպաստ ապահովուած է նաեւ Պոլէնի մէջ, որ սկիզբէն ի վեր կը գալարուի տագնապի մէջ, Մարսէյլի քթին տակ։ Այս քաղաքէն ալ ստացանք ուրախառիթ լուր մը, երկու օր առաջ։

— «Վառի նահանգին մէջ կառուցուելիք հիւանդանոցին համար 30 հայ աշխատաւորներ պէտք են։ մենք միայն 33 հոգի ենք անգործ եւ կը սպասենք հրամանի, մեկնելու համար դէպի աշխատանք»։

Նպաստ կը բաշխուի, առանց խտրութեան, Լուառի նահանգին գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, բացի Սէն Շամոնէն։ Այս քաղաքին անունով եղած դիմումները մերժուեր են քաղաքապետական ժողովին կողմէ, եւ գործազուրկները ճար կը սպասեն Փարիզէն, — գաղթականներու գրասենեակներէն։ (Հաւատա՞նք թէ կարելին պիտի փորձուի)։

Ստոյգ տեղեկութիւններ չունինք Լիոնէն եւ Մարսէյլէն — երկու բազմահայ կեդրոններ, որոնք նոյնքան ազդուած են տագնապին հետեւանքներէն։ Մանաւանդ առաջինը։

Ուրեմն, ոչ թէ գործերու բարւոքում, այլ գործազուրկներու վիճակի թեթեւացում կայ, որոշ չափով։

Ի հարկէ այս առժամեայ կարգադրութիւնները, կիսամիջոցները չէ որ պիտի փարատեն մտահոգութիւնը։ Աւելի քան հիմնաւոր է վաղուան վախը։ Բայց, այս նպաստաւոր իրողութիւնները կ'օգնեն խուճապը կասեցնելու, սպասելով որ գործերը բացուին։

Այս առթիւ, մխիթարական երեւոյթ մըն է, նաեւ, Փարիզի Աղքատախնամին նախաձեռնութեամբ կազմուած մարմինը։

«Կիսկատար գործ» անուանեցինք մենք այս ձեռնարկը։ Եւ այդպէս ալ եղաւ, իբրեւ սկզբնաւորութիւն։

Հիմա մեզի կը հաւաստեն թէ՝ դարմանուած են կարգ մը թերիներ, թէ գործակցութեան հրաւիրուած են ոչ միայն գաղթականներու զոյգ «օֆիս»ները, այլ եւ յարանուանութիւնները, եւ թէ արուարձաններէն ալ ներկայացուցիչներ պիտի հրաւիրուին։ Գալով Փարիզէն դուրս ալ գործելու հարցին, մեզի կը հաղորդեն թէ այդ պարագան ևս նկատի պիտի առնուի ժամանակի ընթացքին։

Իբրեւ տեղեկութիւն արձանագրելով այս բոլորը, կ'ուզէինք որ իսկապէս հիմնական եւ գործնական ձեւ մը առնէր այս նոր կազմակերպութիւնը, եւ ոչ թէ դառնար նպաստաբաշխ մեքենայ մը։

Ձեւակերպութիւնները չեն հետաքրքրեր մեզ։ Իրական եւ անմիջական գործն է որ արժէք ունի։ Նոր Մարմինը այժմէն կրնայ հետաքրքրուիլ գաւառի ցաւերով, գոնէ վարչական դիմումներու համար (ինչպէս Սէն Շամոնի պարագան)։

Գնահատելի է նոր կազմակերպութեան որոշումը՝ ամսական հինգ ֆրանք տուրքի մասին։ «Տագնապի Տուրք», ինչպէս կոչեցինք առաջին օրէն։

Սպասելով որ վերջնապէս կազմակերպուի եկամուտի այս աղբիւրը, պարտականութիւն կը սեպենք հիմակուընէ յիշեցնել բոլոր բախտաւորներուն, գործ եւ միջոց ունեցողներուն, որ վարժուին այս նորութեան, քաղաքացիական այս գիտակցութեան։

Թերեւս ճիշդ չէ «նորութիւն» բառը, քանի որ այս ժողովուրդը տարիներով ինքնաբերաբար վճարած է եւ կը վճարէ իւղագին, ազգային կամ կրթական տուրք, հայրենիքի տուրք եւն.։

Նորութիւնը կը կայանայ նպատակին մէջ, որ նոյնքան կենսական է եւ նուիրական։ Պայմանները փոխուած են, բայց նոյն ժողովուրդն է որ իր ինքնապաշտպանութիւնը պիտի ապահովէ փոխադարձաբար։ Ինքնօգնութեամբ եւ իրերօգնութեամբ։

Տխուր բան պիտի ըլլար, եթէ անճրկէինք այս ճակատին վրայ։

Ընկրկումը կամ անճրկումը պիտի նշանակէր ոչ միայն անգիտակցութիւն, այլ եւ դասալքութիւն։ Մանաւանդ նկատի առնելով սահմանուած վճարը, — ամսական հինգ ֆրանք։ Երկու տուփ սովորական ցիգարէթի կամ սուրճի գինը։

Եթէ լաւ կազմակերպուի այս տուրքը, կը դիւրացնէ ոչ միայն անմիջական օգնութեան գործը, այլ եւ աւելի հիմնական եւ տեւական ձեռնարկի մը իրականացումը, — փոխադարձ օգնութեան կամ նման ծրագիր մը։ Այսօրուան տագնապը կրնայ փարատիլ կամ թեթեւնալ. բայց տագնապներ միշտ ալ գոյութիւն պիտի ունենան։ Գործազրկութիւնը քրոնիկ հիւանդութիւն մըն է այս պողոտաներուն վրայ, մանաւանդ ճարտարարուեստական կեդրոններու մէջ։ Դեռ չենք խօսիր անակնկալներու մասին։

Այս առթիւ, նորէն կը յիշեցնենք մեր թղթակիցներուն կամ կամաւոր աշխատակիցներուն, որ բան-գործ ընեն բարեխղճօրէն ներկայացնել իրենց շրջանի տագնապին զանազան երեւոյթները, լաւ կամ գէշ։ Եւ երեմիականի փոխարէն փաստեր ներկայացնելով։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՐԵԼ

Գրելու արուեստին օրէնքները չէ որ պիտի պարզեմ — եթէ ունի։ Մանաւանդ որ ես ալ լաւ չեմ գիտեր ու վարպետիս դասը դեռ չեմ մոռցած, — թէ ամէն գրող իր օրէնքն ունի։

Այլ պիտի ներկայացնեմ գրող-բրոց բարեկամի մը տրտունջները.

— Խօսիլը կ'ըսէր, բաւական դիւրին է, բաղդատաբար։ Գիտես թէ հասարակութիւնը հաւաքուած է բերնէդ լսելու իր սիրած խօսքերը։ Ու դուն կը ջանաս զանոնք հրամցնել։ Մնացեալը՝ լաւ հռետորի մը համար, ձայնի, շեշտի եւ օդային կոփամարտութեան խնդիր է։ Բայց գրելը՝ որուն օրէնքներուն դէմ անսաստումը՝ բարեբախտաբար ոչ բանտով, ոչ ալ տուգանքով կը պատժուի, հանելուկ դարձած է այս օրերուս։

«Գրողը, եթէ ուզէ բոլորը դժգոհ ձգել, հրատարակիչ չի գտներ։ Եթէ ուզէ բոլորը գոհ ձգել նախ ինքը դժգոհ կը մնայ։ Իսկ իբր «ջուրի եւ օճառի չդպող» գրութիւն, ամէն ատեն լուր խմբագրել չըլլար։ Սլաքներով կը գոհանաս։ Կ'ըսեն մեղմ է, անջիղ. պարզապէս՝ քեզի չեն վայլեցներ։ Կը սկսիս ուժեղ կոխել. կ'ըսեն՝ կը հայհոյես եւ համերաշխութեան դէմ կը մեղանչես։ Անմեղ դիտողութիւն մը կ'ընես։ Քեզ «հակասական» կը գտնեն եւ ի վերջոյ շուրջդ կը ստեղծեն ոստայն մը, զոր գրիչդ՝ — սուրի լայնք ու երկայնք ալ ունենայ — չի կրնար ծակել ու պատռել։

«Ի՞նչպէս գրել...»։

Հարցը տուաւ ու լռեց, գրող-բրոց բարեկամս եւ ինկաւ խորհրդածութեան անել բաւիղին մէջ, հանելուկին թելը գտնելու յոյսով...

Ու դեռ, կը փնտռէ...

Աստուած իրեն օգնական...

Մ. Ե.

Աղաբեկով եւ Չեկա դէմ առ դէմ

Ռումանական մամուլը մանրամասնութիւնները կուտայ Կոստանցայի մէջ ձերբակալուած չէկիստներու հարցաքննութեան։ Այս հարցաքննութիւններէն կը յայտնուի որ չէկիստ Ալեքսիյեւ, Կէփէուի հրամանին վրայ պէտք է ահաբեկէր Աղաբեկովը զոր միայն լուսանկարով կը ճանչնար։

Պոլսոյ խորհրդային հիւպատոսարանին մէջ էր որ Ալեքսիյեւ հրաման ստացաւ Աղաբեկովը ձեռք ձգելու «ողջ կամ մեռած»։ Հոն էր դարձեալ որ ճանչցաւ Սամուրիտիսը, Յոյն մը։ Այս վերջինը զինքը տեղաւորեց յունական «Ֆիլոմէնա» նաւուն մէջ Ռումանիա անցընելու համար։

Ալեքսիյեւ, նախ ուզեց թունաւորել Աղաբեկովը։ Յետոյ, միտքը փոխեց եւ որոշեց սպաննել։ Սամուրիտիս Չեկային ցոյց տուաւ ճաշարանը, ուր Աղաբեկով կը ճաշէր։ Թանի մը անգամ, նոյն ճաշարանին մէջ Ալեքսիյեւ ուզեց սպաննել Աղաբեկովը, սակայն վախցաւ որ գնդակը կը վրիպի, կամ զէնքը չպայթեցուցած, ուրիշներ զինքը զինաթափ կ'ընեն. որովհետեւ իր չար բախտէն ճաշարանը միշտ լեցուն կ'ըլլար եւ եւ բազմութիւնը զինքը կ'ահաբեկէր...

Այն ատեն Ալեքսիյեւ, քանի մը անգամ դիրք բռնեց ճաշարանին դուրսը, սպասելով որ Աղաբեկովի դուրս ելած պահուն, կրակէ։ Բայց ամէն անգամ ալ Աղաբեկով, ուրիշներով շրջապատուած կ'ըլլար։ Այսպէս գործը ձգձգուեցաւ մինչեւ որ ահաբեկիչը ծուղակն ինկաւ։

Անգլեւռուս պարտքերը

Անգլիոյ արտաքին նախարարը յայտնեց Երեսփ. Ժողովին թէ կառավարութիւնը իմաց տուած է խորհրդային դեսպանին թէ այլեւս պէտք չի տեսներ բանակցութիւններ շարունակելու, անգլեւռուս պարտքերու մասին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱՑՈՒՄ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Բոլշեւիկեան առաջին ձախողութիւն մը

Փետր. 2ին, Ժընեւի մէջ, զինաթափութեան ժողովի բացումը ուշացաւ մէկ ժամու չափ, հետեւեալ պարագաներու մէջ։ Կէսօրէն վերջ, պաշտօնական շրջանակները լուր կը ստանային թէ խորհրդային պատուիրակութիւնը մտադրած է ցոյց մը կատարել այն պահուն, երբ, ժողովին նախագահը Հէնտըրսըն ոտքի պիտի ելլէր բացման ճառը արտասանելու։

Քաղուած տեղեկութիւնները հաստատեցին թէ խորհրդային պատուիրակութիւնը ժողովի բացման պահուն միջադէպ մը պիտի ստեղծէ, ժողովին հեղինակութիւնը կոտրելու համար, շահագործելով Չինաստանի դէպքերը։

Այս խաղին առաջքն առնելու համար համար, որոշուեցաւ բացումէն ժողովի հրաւիրել Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը՝ նախքան զինաթափութեան ժողովին բացումը, որպէսզի քննէ Նանքինի ռմբակոծման պարագաները եւ Ճափոնի կառավարութեան կատարուած վերջին դիմումները։

Խորհուրդին տախպողական գումարման հետեւանքով, զինաթափութեան ժողովին բացումն ուրեմն, ուշացաւ մէկ ժամ։

Հէնտըրսընի ճառը

Զինաթափութեան ժողովին նախագահը Հէնտըրսըն ինչպէս կը յիշուի, Անգլիոյ աշխատաւորական դահլիճին արտաքին նախարարն էր երբ նշանակուեցաւ նախագահ զինաթափութեան ժողովին։

Ահա Հէնտըրսընի ճառին գլխաւոր մասերը.

— Պարտաւոր ենք ուսումնասիրութեան եւ վճռաբանութեան ենթարկել հարցեր, որոնք կենսական կարեւորութիւն ունին բոլոր ազգերուն եւ ընկերային բոլոր դասակարգերուն համար։ Եթէ չենք ուզեր ծածկել դժուարութիւնները՝ որոնց անշուշտ պիտի հանդիպինք, պէտք չէ թոյլ տանք որ այս դժուարութիւնները մեզ յուսալքեն կամ մեզ շեղեցնեն մեր նպատակէն։ Ընդհակառակն պարտաւոր ենք զանոնք դիմագրաւել վստահութեամբ եւ քաջութեամբ։

Ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ մեր գործը։ Ըստ իս երեքի կը բաժնուի.

1) Պէտք է յանգինք գործնական առաջարկներու դրական ծրագրի մը, որ արագօրէն պիտի ապահովէ ազգային բոլոր սպառազինումներու զգալի նուազում մը եւ սահմանափակում մը։

2) Պէտք է առաջադրենք որ որեւէ սպառազինում պէտք չէ խուսափի այս դաշնագրին տարողութենէն, որով ժողովին մէջ ներկայացուած բոլոր ազգերը պարտաւոր են իբր հաւաքական նպատակ ճշդորոշել տիեզերական զինաթափութեան իրագործումը։

3) Պարտաւոր ենք ապահովել դէպի վերջին նպատակ մեր յառաջդիմութեան շարունակումը եւ որեւէ կերպով, առանց կարեւորութիւնը նուազեցնելու մեր անմիջական ճիգերուն բարեբաստ արդիւնքին, պէտք է որ նման խորհրդակցութիւններ ունենանք, մերթ ընդ մերթ։

Հէնտըրսըն երկարօրէն անդրադառնալէ յետոյ 12 տարիէ ի վեր կատարուած ճիգերուն, եզրակացուց.

— Բանակի թիւերու, թնդանօթի թիւերու, տարողութեանց, դասակարգերու եւլն, արհեստագիտական բոլոր բարդութիւններէն վեր կայ մարդկային բարգաւաճումը եւ մեր քաղաքակրթութեան զարգացման ապագան։

Կը մերժեմ նախատեսել ձախողութեան մը կարելիութիւնը, որովհետեւ եթէ ձախողինք, ոչ ոք պիտի կրնայ գուշակել աղիտաբեր հետեւանքները։

Յանձնախումբեր

Բացման ճառէն յետոյ, պահ մը դադար տրուեցաւ. որմէ վերջ, ձեռնարկուեցաւ երեք յանձնախումբերու կազմութեան.— Լիազօրագրերու ստուգման յանձնախումբ 5 անդամով, — կանոնագրի մշակման յանձնախումբ 16 անդամով, եւ երրորդ մը որ կը բաղկանայ 5 անդամներէ։ Կանոնաւոր ժողովները պիտի սկսին երկուշաբթի օր։

Այս երրորդ յանձնախումբը, կ'ըսուի թէ իր կողմէ պիտի առաջարկէ հինգ ուրիշ ծամանախումբերու կազմութիւնը։

1.— Ցամաքային յանձնախումբը որ պիտի զբաղի ցամաքային սպառազինումներով։

2.— Նաւային յանձնախումբ, որ պիտի զբաղի ծովային սպառազինումներով։

3.— Օդանաւային յանձնախումբ, զբաղելու համար օդանաւային պատերազմով։

4.— Ազգային պաշտպանութեան յանձնախումբ, որուն իրաւասութեան մէջ պիտի մտնէ պատերազմական ելմտացոյցերու կրճատման քննութիւնը։

5) Խորհրդաժողովի յանձնախումբը որ իրականին մէջ պիտի ըլլայ քաղաքական յանձնախումբ։

Ազգերու Խորհուրդին բացառիկ նիստը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց զբաղելու համար չինեւճափոնական վերջին դէպքերով։ Անգլիական պատուիրակութեան պետը պարզեց Անգլիոյ եւ Ամերիկայի թափած ջանքերը վերջ դնելու համար չինեւճափոնական վէճին։ — Անկարելի է եզրակացուց, թոյլ տալ որ ներկայ կացութիւնը շարունակէ Ծայրագոյն-Արեւելքի մէջ, եւ հաղորդեց թէ Անգլիա որոշած է դիմում մըն ալ կատարել Ճափոնի, հետեւեալ պահանջներով.

1) Պէտք է վերջ դնել ամէն տեսակի բռնութեան եւ թշնամութեանց ամէն նոր պատրաստութեան։

2) Շանկհայի մէջ, երկու կողմերը պէտք է քաշեն իրենց զօրախումբերը եւ անոնց միջեւ պէտք է ստեղծել չէզոք շրջանակ մը, պահպանելու համար միջազգային գօտին։

3) Անմիջապէս պէտք է սկսիլ բանակցութեանց՝ Փարիզի (Պրիան-Քելլոկ) դաշնագրին ոգիով։

Ամերիկա եւս միացած է Անգլիոյ այս դիմումներուն։

Խօսեցան նաեւ զանազան պետութեանց ներկայացուցիչները, որոնցմէ վերջ խօսք տրուեցաւ Չինաստանի ներկայացուցչին, որ յայտնեց թէ իր կառավարութիւնը կը միանայ խորհուրդին խաղաղասիրական բաղձանքներուն։ Իսկ Ճափոնի ներկայացուցիչը պահանջեց որ վերջ տրուի չինական յարձակողականին։

Այս բացատրութիւնները ըսելէ յետոյ, ժողովին նախագահը գումարման նպատակը իրականացած համարելով, փակեց նիստը։

Չինեւճափոնական պատերազմը

Նախորդ՝օր, Շանկհայի մէջ հանդարտութիւն կը տիրէր. սակայն երէկ կռիւը վերսկսաւ երկու հակառակորդներուն միջեւ։ Շանկհայի փողոցներունմէջ, երկու կողմերը գիրկընդխառն կռուի մը բռնուեցան։ Կէս օրէն վերջզինուորները յարձակեցան ճափոնական կայանի մը վրայ, իսկ ճափոնացիները սուինաւոր փոխյարձակման դիմեր են։

Կրօնասիրական եռանդը Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը գրեն «Օպզըրվըր»ի (28 Յունուար).—

Ռամազանը լաւագոյն միջոցն է չափելու կրօնական զգացումներուն վիճակը Թուրքիոյ, մանաւանդ Պոլսոյ մէջ։ Մինչ Անատոլուի աւելի փոքր քաղաքներուն մէջ մզկիթ երթալը կը պարտադրուի հանրային կարծիքին կողմէ եւ շատ քիչերը զանց կ'առնեն, Պոլսոյ մէջ ամէն մարդ ազատ է իր սեփական հակումներուն հետեւելու։

Այժմ յայտնապէս հակազդեցութիւն մը կը տեսնուի քանի մը տարի առաջուան կրօնական անտարբերութեան դէմ։ «Նամազ»ի ժամերուն, մանաւանդ կէս օրին, Պոլսոյ պատկառելի մզկիթները լեցուն են ամէն դասակարգէ բազմութեամբ, Անատոլուի գիւղացիէն մինչեւ ոստիկանը եւ համալսարանի փրոֆէսորը։

Ծոմապահութիւնը աւելի շատ կը յարգուի քան նախընթաց տարիներուն, եւ ինչ որ աչքի կը զարնէ, — երիտասարդները, որոնք ծոմ չէին պահեր, հիմա կը պահեն։ Տղաքն ալ, երբ հարկադրուած են աշխատիլ, ծոմ կը պահեն, գոնէ շաբաթը մէկ օր, Ուրբաթ, որ Թուրքին հանգստեան օրն է։ Իսլամական ծոմապահութիւնը շատ խիստ է։ Բերանը բան չեն դներ, արշալոյսէն մինչեւ վերջալոյս։ Նոյն իսկ ծխելը արգիլուած է, եւ երբ արեւը մարը մտնէ, ճշմարիտ հաւատացեալին առաջին գործը կ'ըլլայ սիկառէթ մը վառել, որուն կարօտը կը քաշէր օրն ի բուն։

Ամէնէն կարեւոր բարեփոխումներէն մէկն է Գուրանին թուրքերէնի վերածումն ու ընթերցումը։ Առաջին ընթերցումը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու, երբ կայլին նուագախումբին արեւելեան բաժնին պետը, Հաֆըզ Եաշար, որ գոց գիտէ Գուրանը, արաբերէնի փոխարէն թուրքերէն բսաւ աղօթքները՝ զօր. Տէրվիշ փաշայի թաղման առթիւ։ Հաւանական է որ այս փորձը կրկնուի ուրիշ տեղեր ալ, եւ եթէ յաջողի, Գուրանին թուրքերէն ընթերցումը պիտի տարածուի ուրիշ մզկիթներու մէջ։ Նոր քայլ՝ արաբական ժառանգութիւնը թօթափելու։

Ոչ-յարձակման Դաշինքներուն շուրջ

Ռումանիոյ խորհրդարանին վերաբացման առթիւ, վարչապետ Եօրկա հաստատեց թէ ոչ-յարձակման դաշինքները որոնք մակագրուած են Ֆրանսայի, Լեհաստանի եւ Խորհրդային միութեան կողմէ, որեւէ կերպով չեն վնասեր Ռումանիոյ իրաւունքներուն, որոնք պիտի յարգուին։ Իսկ ժամուլին տրուած գեկոյցով մը, Պ. Եօրկա կը յայտնէ թէ Ռումանիա համերաշխօրէն կը գործէ Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի հետ։

Եօրկայի այն յայտարարութիւնները թէ բացարձակ հաւաստիքներ ստացած է որ Ֆրանսա եւ Լեհաստան պիտի պաշտպանեն Ռումանիոյ իրաւունքներն ու շահերը՝ Ռուսիոյ հետ իրենց համաձայնութեանց ընթացքին, նպաստաւոր ընդունելութիւն գտած են։

Թէվֆիք Ռիւշտի մեկնեցաւ Թեհրանէն

Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիք Ռիւշտի որ Պարսկաստան գացեր էր սահմանային եւ այլ խնդիրներու կարգադրութեան համար, Թեհրանէն մեկնեցաւ օդանաւով դէպի Թուրքիա։ Երկաթուղին չի բանիր, առատ ձիւն տեղացած ըլլալով։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ԱՆՍԱՆՁ ԲՌՆԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային Միութիւններու շուրջ արեւմտեան ազգերու հետաքրքրութիւնը կը շարունակէ զարգանալ գրական եւ բարոյական ուղղութիւններով։

Երկրէ երկիր, տարբեր նկատումներն ու հաշիւներն են որ տուն կուտան այդ հետաքրքրութեան, համաձայն օրուան կարգախօսին։

Եւ այս պատճառով ալ, իրար խաչաձեւող ծայրայեղ տեսակէտներէն զատ, դժուար է ծանօթանալ անաչառ եւ արդար եզրակացութեան մը, որ ըլլար իրական գնահատութիւնը խորհրդային հանրապետութեանց։

Ստալինը գիտէ սակայն գնահատել այս կացութիւնը, եւ ճիշդ է, ասկէ ալ սիրտ առած՝ կը ձգտի մրցանիշը կոտրել աշխարհի մէջ գոյութիւն ունեցող բոլոր բռնաւորներուն։

«Սոցիալիստական հայրենիք» ստեղծելու կախարդիչ իր մոլուցքին մէջ, ան կը հանդիսանայ դաժան թշնամին մարդկային մտքին ազատ զարգացումին։

Ասիական բռնաւորի կատարեալ նմանութեամբ, ապաւինած Լէնինի շուքին եւ անոր հմայքին, ան իր կամքն ու քմահաճոյքը գործաւորին ու գիւղացիին հետ կը պարտադրէ մտաւոր ամէն կարգի հեղինակութիւններուն, իբրեւ բացարձակ ճշմարտութիւն, անվիճելի ու անքննելի։

Իր այսօրուան դիրքին այս ուղղութեամբ հասած, ան անհետացուցեր է բազմահազար գործակիցներ ամէնէն քստմնելի միջոցներով։ Աքսորեր եւ չէզոքացուցեր է մտքի մշակներ, գիտական իրական արժէքներ։

Ո՛չ մէկ ազգ եւ ո՛չ մէկ հանրապետութիւն — Խորհր. Միութիւններէն — զերծ չեն Ստալինի այս արհեստ [?] քաղաքականութենէն։ Մոսկուայէն մինչեւ Երեւան, անոր խեղդիչ շունչը, ուրականի նման կը չորցնէ մարդկային միտքը, ստեղծագործող թռիչքը։ Բացառիկ երեւոյթ չէ ասիկա, այլ սովորական զէնք մը, կիրառելի բռնաւորին խախտած դիրքը ամրացնելու համար։

Կուսակցական ներքին հակամարտութիւններու, օրուան քաղաքականութեան դէմ արտայայտուած դժգոհութիւններու պարագային Ստալինը միշտ ճարպիկ ռազմավար է։ Ան գիտէ հանրային ուշադրութիւնը ուղղել տարբեր ուղղութիւններու, երբ անխուսափելի են առհասարակ կուսակցութեան եւ երկրին դէմ երեւակայական վտանգները։

Դեռ վերջերս էր որ ան, կուսակցութեան ծոցին մէջ զարգացող հակատրամադրութիւնները իր իշխանութեան դէմ չէզոքացնելու համար, մէջտեղ նետեց նորէն «տրոցկիզմի» վտանգը, մտաւորական շրջանակին։

Հիմա օրուան կարգախօսը, այս «վտանգ»ին դէմ հրամայուած պայքարն է, որմէ անշուշտ անմասն չէ նաեւ մեր խեղճ հայրենիքը։ Այս կարեւորութեամբ ալ, փորձենք ծանօթանալ ուրեմն Ստալինի այս նոր խաղին։

Անցեալ դեկտեմբերին, խորհրդային բոլոր օրկաններու նման, «Խորհրդային Հայաստան»ն ալ առանձին յաւելուածով տպագրութեան տուաւ Ստալինի բաց նամակը, «Բոլշեւիզմի Պատմութեան մի քանի հարցերի մասին», ուղղուած «Պրոլետարսկայա Ռէվոլուցիա» թերթի խմբագրութեան։

Այս նամակէն յայտնի կ'ըլլայ որ Սլուցկին՝ մէկը պարբերականի կարեւոր խմբագիրներէն — յօդուածով մը փորձեր է Լէնինի նախապատերազմեան գործունէութիւնը քննել։ Եզրակացութիւնները, նման աշխատութիւններու մէջ, բնական է թէ կրնան տարբերուիլ ըստ տիրող կամ գոյութիւն ունեցող տրամադրութիւններուն։ Եւ որովհետեւ Սլուցկին վիճելի է գտեր Լէնինի նախապատերազմեան գործունէութեան մասին կազմուած գաղափարները, Ստալինը կատարեալ ամբոխավարի մը նման սկսեր է ահա իր յարձակողական ելոյթը.

— «Վճռաբար բողոքում եմ — կը սկսի իր նամակը — Սլուցկու «Բոլշեւիկները գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիայի մինչպատերազմեան ճգնաժամի շրջանի մասին» հակակուսակցական եւ կիսատրոցկիստական յօդուածը Պ. Ռ. ժուռնալում (Թիւ 6, 1930), որպէս դիսկուսիոն (վիճաբանական) յօդուած զետեղելու դէմ»։

Իր այս սպառնական բողոքը հիմնաւորելու համար. Ստալինը կը ծանրանայ գլխաւորաբար ակնարկուած յօդուածի այն մասին վրայ, ուր Սլուցկին կը յայտնէ թէ.

— «Լէնինը (բոլշեւիկները) թերագնահատում էր ցենտրիզմի վտանգը գերմանական եւ առհասարակ նախապատերազմեան սոցիալ-դեմոկրատիայի մէջ»։

Այս արտայայտութիւնը բաւական է, որպէսզի Ստալինը իրաւունք ունենայ պարսաւագրել Սլուցկիին հետեւեալ եզրակացութիւնը.

— «Այսպէսով դուրս է գալիս, որ Լէնինը պատերազմին նախորդող շրջանում դեռ եւս իսկական բոլշեւիկ չէր, որ միայն իմպերիալիստական պատերազմի շրջանում կամ նոյնիսկ այդ պատերազմի վախճանին՝ Լէնինը դարձաւ իսկական բոլշեւիկ»։

Թէ որքան կը համապատասխանէ այս վճիռը Սլուցկիի յօդուածին, դժբախտաբար չենք գիտեր, բնագիրը մեզի անծանօթ ըլլալուն պատճառով։ Իրականութիւնը սակայն այն է թէ Սլուցկին եւ դեռ ուրիշներ չեն փորձեր Լէնինի բոլշեւիզմը սահմանափակելու Ռուսաստանի մէջ, ձեւաւորուած գլխաւորաբար Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն յետոյ։ Այս գնահատանքով ուրեմն, բոլշեւիկեան քննադատական պատմութիւնը կը ժխտէ Լէնինի գործունէութիւնը՝ ի նպաստ համայնավարական շարժման։

Քննադատական պատմութիւն կազմելու համար այս ուղղութեամբ առաջ տարուած աշխատանքները անըմբռնելի են Ստալինի համար։ Ան կողմնակից ըլլալով մէկտեղ, դէմ է սակայն այն բոլոր քննութիւններուն, որոնք ըստ «Պ. Ռ.» թերթի խմբագրութեան կը նկատուին կարեւոր։

— «Պրոբլէմների (հարցեր) այն ամբողջ խմբի մշակումը, որոնք կապւած են բոլշեւիկների՝ նախապատերազմեան երկրորդ ինտերնացիոնալի հետ ունեցած փոխ-յարաբերութիւնների հետ»։

— Ո՛չ, կը յայտարարէ կտրականապէս կարմիր բռնաւորը իր հպատակ գիտական մշակներուն, այդ ուղղութեամբ եւ ոչ մէկ քննութիւն, որովհետեւ ատոնք բոլորը ճշդուած են ու վճռուած վերջնապէս։

Հակառակ ուղղութեամբ քննութիւն մը գիտական թերթի կողմէն «Բոլշեւիզմի աքսիոմա (առած) համարուող հարցերի վերաբերմամբ» կրնայ նոյնպէս գլխու ցաւ պատճառել Ստալինին։ Չէ՛ որ հող կրնայ տեսնել իր իսկական դէմքն ալ, որ այնքան շատ տարբեր է եւ անհամապատասխան իր օրուան արտայայտութեանը։

Սեփական կաշիի վախը, պատմութեան էջերու քննութեամբ, — ան կը ծածկէ վարդապետութեամբ — Լէնինի շուրջ կեդրոնացնելով հարցի ծանրութիւնը։ Եւ այս պատճառով ալ, ան աւելի շեշտ դրած իր արտայայտութիւններուն, կը վրդովի թէ ինչպէ՛ս հնարաւոր է.

— Լէնինի բոլշեւիզմի հարցը աքսիոմից վերածել պրոբլեմի»։

Չմտնենք աւելի չայն մանրամասնութիւններու մէջ։ Հետաքրքրականը այս պատմութեան մէջ Ստալինի բացարձակ արգելքն է բոլշեւիկեան պատմական ուսումնասիրութեան մասին։

Աւելի զարշելի եւ վանդալական վերաբերմունք դէպի պատմութիւնը, այն ալ բոլշեւիկեան պատմութիւնը, որ չափազանց շատ մութ մնացած էջեր ունի, անհնար է երեւակայել։

Եւ սակայն այս աներեւակայելի եւ քստմնելի բռնութիւնն է, որ իր արձագանգը կը գտնէ երկրի մէկ ծայրէն միւսը։ Բոլորը մէկ ոտքի են ելեր «մեծ առաջնորդի» ազդանշանին վրայ, խափանելու մտաւոր շարժումը, սահմանափակելու գիտական ու պրպտող միտքը։

Կուսակցութեան ծոցին մէջ Սլուցկին կը նկատուի «դարանակալ» աղանդաւոր, հետեւաբար թշնամի բոլշեւիզմին։ Հաւատաքննութիւնը հիմա արգելքի տակ է առեր ոչ միայն Սլուցկիի յօդուածը, այլ եւ փոշիներու տակէն կը քննուին տարիներ առաջ եղած հրատարակութիւնները։

Հայաստանի մէջ Բզնունիները ու Մկրտիչեանները իրենց բռնաւորին օրինակով զզուելի գրաքննութիւն մըն են բացեր օրուան հրատարակութիւններու վրայ։ Անոնք ալ չեն մոռնար զգրոյները պրպտել, գտնելու համար բառեր եւ պարբերութիւններ, որոնք դատապարտուած են իրենց «առաջնորդի» բոլշեւիզմի «արթուն պահակ»ի կողմէն։

Նոր զոհեր կան արդէն, եւ անկասկած որ ասոնց թիւը պիտի մեծնայ օրըօրին։

Այսպէս է որ Ստալինն ու իր մեծ ու փոքր իշխանաւորները կ'ապահովեն իրենց զզուելի բռնատիրական գահերը, մտային անապատի վերածելով երբեմնի այնքան բեղմնաւոր միջավայրը։

Ինչ հոգ արեւմտեան ընչաքաղց ձգտումներու համար այս ողբերգութիւնը, երբ ատոնք արգելք մը չեն շահաւոր առեւտուրին։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՒ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Վերածնութեան շրջան մը

Շաբաթ օր, 30 յունուար, հոծ ու ընտիր հասարակութեան մը ներկայութեանը տեղի ունեցաւ Սէվրի Մուրատեան վարժարանի դահլիճին մէջ, ֆրանսացի հայագէտ եւ Հ. Հ. ֆրանսական կցորդ Հ. Փուատըպարի բանախօսութիւնը։ Նիւթն էր՝ «Սուրիոյ հայ գաղթականներու վիճակն ու հայ ասեղնագործութեան արուեստը»։

Բացումը կատարեց վարժարանի պատուակալ տեսուչ Պ. Զատիկ Խանզատեանը, ջերմապէս շնորհաւորելով երեսփոխան Պ. Անրի Լօրէնը, որ բարեհաճած էր նախագահել, եւ հասարակութեան ներկայացուց բանախօս Փուատըպարը, որպէս մեծ գիտուն մը եւ լաւ հայագէտ մը, ինչպէս նաեւ հմուտ աշխարհագէտ մը, որուն տրամադրութեան տակ կառավարութիւնը քանի մը սաւառնակներ է դրած եւ անոր ցուցմունքներովն է որ կառավարութիւնը կը գծէ Սուրիոյ եւ Իրաքի սահմանները։

Հ. Փուատըպար իր շնորհակալութիւններն յայտնելով, մասնաւոր երախտագիտութիւն յայտնեց Հ. Յովհաննէսին ու Հ. Սահակին, որոնք իր Մխիթարեան Ակադեմիային անդամակցութեան առաջարկն էին բերած։ Յետոյ նիւթին անցնելով, ներողութիւն խնդրեց որ չպիտի կրնար հայերէն բանախօսել, նախ՝ որովհետեւ հասարակութեան մէջ Ֆրանսացիներ ու օտարներ ալ կը գտնուէին եւ յետոյ Սուրիոյ անապատներուն մէջ քիչ մը մոռցած էր հայ գեղեցիկ լեզուն։ Հինգ ամիս է որ՝ բսաւ, թողած եմ Սուրիան եւ տասնեւհինգ օրէն նորէն պիտի վերադառնամ։

Բանախօսութիւնը տեւեց մէկ ժամ։ Հ. Փուատըպար վիճակագրութիւն մը չներկայացուց եւ ոչ ալ իր զեկուցումը տարածեց բովանդակ Սուրիոյ վրայ, այլ զբաղեցաւ Պէյրութի եւ Հալէպի գաղթականներով։

Հասկցուեցաւ որ այս երկու գաղթակայաններու մէջ, որոնցմէ Պէյրութը 25,000, իսկ Հալէպը 60,000 հոգի կը պարունակեն, արդէն կիսով չափ փոխադրուած են նորաշէն եւ առողջապահիկ տուներու մէջ։ Ամէն մէկ տան շինութիւնը արժած է 1100 ֆր. որ հոգացուած է Ժընեւի, Լոնտոնի եւ ամերիկեան կոմիտէներու կողմէ։ Շինուած տուներու թիւը առայժմ 4000 է, որոնց 2000ը Պէյրութի եւ 2000ը Հալէպի մէջ։ Շատ չանցած գաղթակայաններու մնացեալ բնակիչներն ալ տուներու մէջ պիտի փոխադրուին։ Այս առթիւ գովեստ բրաւ մարդասէր [?] պան Պ. Փոնսոյի, որ կը գործէ իր խղճէն եւ պայծառատեսութենէն առաջնորդուած։ «Այս իմաստուն վարիչը եթէ խնդրանք մը ունի, այն է որ՝ շատ չգրուի, մանաւանդ իր մասին, ինչպէս նաեւ ֆրանսական կառավարութեան կողմէ կատարուած մեծ ճիգերու մասին։ Ժամանակը խօսքին ու բէքլամին չէ՛, այլ կենդանի գործին»։

Հ. Փուատըպարի զեկուցման զուգրնթաց իրարու ետեւէ կը յաջորդէին լուսապատկերներ (մեծ մասամբ Հ. Մարեանի քլիշէները), որոնք պերճախօսօրէն կը ցուցադրէին թէ՝ ինչպէս տրտում ամայութեան վրայ իրարու ետեւէ տուները կը կանգնէին կենսունակ ու շէն եւ իրար կցուելով կը կազմէին փոքրիկ քաղաքներ։ Խմբակցութիւնները միշտ կը կատարուին միեւնոյն քաղաքէն կամ շրջանէն գաղթած բնակչութիւններով։ Եւ բանախօսը նկատեց հայկականընտրոշ գիծ մը։ Գաղթակայանները, որ վրանաքաղաքներու տեսքն ունէին, կը փոխուէին փայտաշէն խրճիթներու եւ այս վերջինները իբրեւ իսկական առողջապահիկ քարաշէն տուներու, իրենց մաքուր, զարդով ու հիւանդանոցով։ Այս տուներու շինութեան մէջ մասնաւորապէս շեշտեց հայ դիմացկունութիւնն ու հանճարը։ Իրենք, Հայերը շինութեան առատ քարն են գտեր Հալէպի հիւսիսակողմը, մէկ մեղր խորութեան վրայ։ Ջուրը, նոյնպէս հայ տոկուն աշխատանքն է որ կը գտնէ։

Ալէքսանտրէթի կլիման վատառողջ ըլլալով, խորհեր են նոր քաղաքը շինել բարձունքներուն վրայ, սակայն նկատելով որ 3-4 քիլոմեդր հեռու կ'իյնայ նաւահանգիստէն, իրենք Հայերը յարմար են դատած նաւահանգստին շուրջը գետեղուիլ, քանի որ հոն է իրենց աշխատանքը։

Շուտով ուղիղ գիծ մը Պէյրութը Ալէքսանտրէթին պիտի միացնէ՝ Կասիուս լերան ստորոտէն անցնելով։

Ամփոփելով իր տեղեկութիւնները գաղթակայաններու մասին, յայտնեց որ բովանդակ Սուրիոյ մէջ, ամենաուշը չորս տարիներու ընթացքին, ամէն հայ գաղթական պիտի ունենայ իր սեփական օդասուն եւ ընդարձակ տունը, յարակից պարտէզով։ Եւ այս՝ շնորհիւ հայ ցեղի ապրելու եւ լաւ ապրելու յամառ կամքին եւ անվհատ աշխատանքին։

Յետոյ Հ. բանախօսը անցաւ ասեղնագործութեան արուեստին եւ իբրեւ յատկանշական ոճեր, առաւ Մարաշի Ա. եւ Բ. ոճը եւ Մալաթիան։ Իրարու յաջորդող լուսապատկերները կը ցուցադրէին նրբին աշխատանքներ՝ վերմակի երես, կապոց, բարձի երես եւ խանձարուր։ Այս աշխատանքը ստեղծուած եւ զարկ էր տրուած կորուստէն փրկելու համար Հայ ցեղի արժանիքներէն մէկը— ասեղնագործութեան արուեստի— գոյութիւնը, որ դարէ դար եւ սերունդէ սերունդ եկած հասած էր մինչեւ Մեծ եղեռնը։

Այս հայ արուեստով հնարաւոր է ուսումնասիրել ամբողջ Ծայրագոյն Ասիոյ ասեղնագործութեան արուեստը, եւ ինչպէս հայ գորգերը, նմանապէս այս ասեղնագործները, մեծ մասամբ հարսանեկան օժիտի համար բանուած՝ կը ցուցադրեն հայ ճաշակն ու անոր գերազանցօրէն խոր մտածումի ու պատկերացումի նրբութիւնն եւ ինքնատպութիւնը։ Նոյնիսկ պատառ պատառ եղած ձեռագործներ, որոնք ազատուած են ընդհանուր ընչազրկումի վանդալական թալանէն՝ կը ներկայացնեն տակաւին այնքան գեղեցկութիւն եւ նրբին արուեստ, որ մարդ չի կրնար ծածկել իր հացումը կանացի այն մատներուն համար, որոնք ստեղծագործած են զանոնք։ Ասոնցմէ բաւական մաս մը բերուած են Փարիզ եւ նշանաւոր արուեստագէտներու միահամուռ հիացումին արժանացած։ Հայ ցեղն ինք է որ կ'ապրի իր ասեղնագործութեան մէջ, տոկուն, համագրական, մտացի եւ անկորնչելի։ Եւ այս սքանչելի ձեռագործները բանուած են հասարակ թելերով եւ միայն Հայ կինն է որ գիտէ զանոնք հրաշալիքներ տալու, այնքան նրբին եւ այնքան փայլուն, որ կարծես մետաքսով բանուած ըլլան։

Մալաթիան, կարաւաններու երթեւեկով աւելի կապուած ըլլալով Ծայրագոյն Արեւելքին, շատ աւելի կրած է չինական, մոնկոլեան, հնդկական եւ պարսկական ազդեցութիւնները։ Ընդհանրապէս գրեթէ նոյն ոսկէ տերեւներն են, նոյն թռչուններն ու ծաղիկները, վարդն ու շուշանը եւ լօթիւս ծաղիկը՝ իրենց ինքնայատուկ խորհրդանիշերով։ Մարաշը, աւելի մեկուսացած՝ պահած է իր ինքնատպութիւնը, մանաւանդ իր Ա. ոճը, որ իր բարձրագոյն նրբութեանն էր հասած ասկէ դեռ 150-200 տարի առաջ, երբ տակաւին գերման ապրանքները Արեւելքի շուկաները չէին ողողած։ Բայց եւ այնպէս, հակառակ Ծայրագոյն Արեւելքէն կրած ազդեցութիւններուն, հայ կինը գիտցեր է տալ իր ցեղի ինքնութեան դրոշմը, ամէն պատկերացումի վրայ։

Մանաւանդ խաչաձեւն է որ մարգարտաշարով կամ շուշաններու ասեղնահիւսքով փոխած է հեթանոս պատկերներու ընդհանուր տեսքը՝ կամ ուղղակի խաչի պատկերացումով եւ կամ խաչաձեւ խորքով։

Ամէն պատկերացում, ամէն թռչուն կամ ծաղիկ, իր յատուկ խորհրդանշական իմաստն ունի եւ որոնք ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ զաւակութիւններ [?], մաղթանքներ եւ ցանկութիւններ։ Չար աչքէ պահելու, պարկեշտութեան, մաքրութեան եւ անմահութեան խորհրդանշաններ։ Վերջապէս միշտ միտք մը կ'ուզէ արտայայտել ասեղը, խօսք մը, զգացում մը։

Ու այս հինաւուրց ասեղնագործուած բեհեզներուն վրայ, ո՛չ միայն խոր ու մեծ արուեստի մը ներկայութիւնը կը խռովէ դիտողը, այլ եւ այն մտածումը թէ՝ ասոնք բանուած են այն անուշ ու անդորր օրերուն, երբ սարսափը դեռ անծանօթ էր, եւ հայ ընտանիքը հայրենակորոյս, տարաանորդուած ու անպաշտպան [?] չէր դարձած...

Աչքի զարնող երեւոյթ մը։ Մինչ քիւրտ կիները իրենց կոշտ ասեղնագործները կը զարդարեն ընտանի կենդանիներով՝ ոչխար, այծ եւ կամ հաւեղէններով, հայ կինը կը նախընտրէ թռչնիկներն ու թիթեռները։

Մասնաւոր խնամքի առարկայ են մանկական խանձարուրներու ասեղնագործութիւնը։ Հայ մայրը իր նորածինը կը սիրէ փաթթել հնդիկ, մոնկոլ, չին եւ պարսիկ բարի խորհրդանիշերով եւ որոնց վրայ կ'աւելցնէ զուտ հայկական-ցեղային քրիստոնէականը։

Այս հայ արուեստը շատ աւելի մանրամասն ու խոր ուսումնասիրութեան մը պէտքն ունի։ Արուեստ մը որ դար դարի փոխադրելով՝ ապրած է անյիշատակ ժամանակներէ։ Պէտք է իջնել մինչեւ իր ակունքները, որոնք ժամանակի մշուշներուն մէջ կը կորսուին։ Հայ մտքի գերակշռութիւնը, որպէս գեղագիտական ճաշակ, աւել իշխող է ու տիրական՝ Ասիոյ ճաշակին վրայ։ Պահանջ է այսօր վերանորոգել այս գեղեցիկ ու խոր արուեստը, կամ գէթ համախմբել, ինչ որ դարերն են տուած՝ որովհետեւ ասիկա իրական եւ մեծ պարծանք մըն է Հայ ցեղին։

Բանախօսութեան աւարտին, յուսապատկերով մը ցուցադրուեցաւ Կասիուս լերան ստորոտը Թա[…] նոր քաղաք մը, ուր Հ. բանախօ[…] առաջին այցելութեանը միայն կ[…] կու տուն կայ եղեր եւ այսօր […] դէն կոկիկ քաղաք մըն է։ Անոր […] չորրորդը միայն Հայ է, մնացած[…] սուրիացի քրիստոնեաներ։ Այս […] նապատաքաղաքը պաշտպանուած է ջոկատ մը ֆրանսական զինուո[…] ներով, որոնք քաղաքի զանազան […] տարբեր կէտերու մէջ են գետե[…] ուած։

Նաեւ ցուցադրուեցաւ խոպան […] մայութիւն մը, որ ասորական պե[…] թեան կործանումէն ասդին հ[…] չէր տեսած եւ ահա շնորհիւ […] աշխատանքին, այսօր սքեհանակեր[…] ծով մը կը ծածկէ խոպան ամայ[…] թեան կծղած լերկութիւնը։ Ու […] մանրանկար պատկերն է հայ ցեղ[…] մեծ արժանիքին եւ տեսակ մը […] հրդանիշը, որ ան ամայութիւն[…] ոսկիով կը ծածկէ, անբնակելին բն[…] կելի կը դարձնէ ամէն անգամ, […] ուժեղ պաշտպանութեան տակ […] նուիրուի աշխատանքի։ Ան այսպ[…] սով կը ստեղծէ հայ մեծ արժէքներ, որոնք օր մը, իր մայր-հայրենիք[…] նեղութեան մէկ պահուն՝ անոր […] նութեան կը փութան։

Հ. բանախօսը աւարտած ըլլալով փակման խօսքն բրաւ երեսփո[…] խան Պ. Անրի Լօրէնը, որ Հ. բա[…] նախօսին գրուատիքն բրաւ։

«Չնայած որ ասեղնագործու[…] թեան մէջ մասնագէտ մը չեմ, բայ[…] մեծ բացատրող մըն էք հայ ցեղ[…] խորունկ հոգիին։ Դուք ներկայացուցի[…] էք՝ յառնող քաղաքներուն, շարու[…] նակուող արուեստի աւանդութիւն[…] ներուն, որոնց մէջէն հայ ցեղի ան[…] մեռ հոգին է որ կը խօսի։ Դուք կը ճանչնաք հայ մեծութիւնը, եւ ինչ հոգ թէ հօտի մը մէջ գտնուին նաեւ […] նուազ արժէքով ոչխարներ, զայ[…] մեծը կը փնտռէք, արժէքաւորը, ընդհանուրը։ Եւ սա բաւ է հայ հոգին ճանչնալու համար»։ Եւ Սու[…] րիոյ մէջ տեղաւորուած հայութեան արժէքին զուտ ֆրանսական բարե[…] նումով գնահատական մը ընելով վերջացուց իր խօսքը։

Պզտիկ դադարէ մը վերջ, իր[…] կան եւ հաճելի անակնկալ մը եղա[…] երգեցիկ երկսեռ խումբ մը […] որ երկու քաղցր ու ներդաշնակ եր[…] գերով «Ալագեազ» եւ «Հօրովել» […] գեւորութիւն սփռեց։ Գնահատելի […] էր երիտասարդ ղեկավարը Պ. Ալեք[…] շան՝ վենետիկեան սան մը։

ԱՐԱՄ ՎՏԱՐԱՆԴԻ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Մի մոռնար տուրքի թուականը

Եկամուտի, արտասահմանէն առնելիքներու եւ այլնի մասին, անհրաժեշտ յայտարարութիւնը պէտք է ընել փետրուար 29էն առաջ։ Այս պայմանաժամը երկարաձգուած է սակայն մինչեւ մարտ 31, այն առեւտրականներուն եւ ճարտարարուեստագործներուն, ինչպէս եւ այն մեծ երկրագործներուն համար, որոնք իրենց հաշիւները փակած են 1931 դեկտ. 31ին կամ յունուարին։

Տպուած յատուկ թերթեր դրուած են անոնց տրամադրութեան տակ՝ Թաղապետարաններուն եւ հարկաւաքներու պաշտօնատան, ինչպէս նաեւ քսան հազարէ աւելի բնակիչ ունեցող քաղաքներու նամակատուններուն մէջ։

Այս տպուած թերթերուն վրայ պէտք է յայտարարել.

1.— Նախորդ տարուան կամ ընթացիկ տարուան (եթէ հաշուեփակ կատարուած է) զուտ հասոյթը։

3.— Ընդհ. գործառնութեանց գումարը. այս գումարէն մանրավաճառները իրաւունք ունին զեղչելու արտասահման, Ալճերիա եւ ֆրանսական գաղթավայրերը ղրկուած ապրանքներու գումարները։

3.— Աշկերտութեան տուրք.— Առեւտրական եւ ճարտարագործական հաստատութիւնները, այս գլուխին մէջ պարտաւոր են ներկայացնել իրենց պաշտօնէութեան վճարած թոշակներու կամ օրավարձքերու գումարները։

4.— Երկրագործական շահ. — տարուան մէջ գոյացած շահը։

5,— Եկամուտի ընդհ. տուրք։

6.— Արտասահմանէն առնելիքներ, — Արտասահմանի մէջ առնելիք ունեցող Ֆրանսացիները պարտաւոր են մանրամասնել այս կէտը, նշանակելով համապատասխան եկամուտը։

Դաշնակ մը անգործութեան դէմ

Փերիկէօի մէջ, նահանգային առեւտրական տասներկու սենեակ[…] րու մասնակցութեամբ, խորհրդակ[…] ցութիւն մը տեղի ունեցաւ, տնտ[…] սական հարցերու մասին։

Ժողովը, մասնաւորաբար զբաղ[…] ցաւ ինքնաշարժի ճարտարարուե[…] տով, եւ վերջացաւ խնջոյքով մը որուն ընթացքին, Ֆրանսայի վար[…] չապետին Պ. Լավալի ուղղուած հե[…] ռագրով մը, խնդրուեցաւ որ նո[…] տուրքեր չդրուին կէս միլիոն մարդ բանեցնող ինքնաշարժի ճարտար[…] արուեստին վրայ։

Ժողովը ընդունած է նաեւ բաղ[…] ձանք մը, որուն համաձայն, պէտք է հիմնուի «Քանդումի Սնտուկ» մը։ Այս սնտուկը պիտի ծառայէ փճացնելու այն ինքնաշարժները՝ որոնք տասը տարիէն աւելի գործածուած են։ Այս կերպով կարելի պիտի ըլլայ տարեկան փճացնել 45 հազար ինքնաշարժ, ըսել է Ֆրանսայի տարեկան ամբողջ արտադրութեան քառորդը։

Այս կերպով, կը յուսան, գործատէրերը, թէ մեծ մղում տուած պիտի ըլլան ինքնաշարժի ճարտարարուեստին։

Անդրատլանտեան Ընկերութիւնը

Ֆրանսական Անդրատլանտեան շոգենաւային ընկերութիւնը […] կութեան եզրը հասած է։ Ընկերութիւնը փրկելու համար այս վտանգէն, որպէսզի կառավարութիւնը կարենայ օժանդակել, Երեսփ. Ժողովը քուէարկած էր օրինագիծ մը թէեւ ամիս մըն է ներկայացուած է Ծերակոյտին, սակայն դեռ վերջնական հաւանութիւն չէ ստացած։ Մինչ, բացայայտ է թէ ձգձգումը միայն մեծապէս կը վնասէ ընկերութեան, այլ նաեւ կրնայ զայն բոլորովին կործանման մատնել։

Երեսփ. Ժողովի մէջ, օրինադծին քուէարկութենէն յետոյ, իր պատասխանատուութեամբ, կառավարութիւնն արդէն ընկերութեան վարիչներուն տրամադրած է տասնեակ մը միլիոն։ Առով սակայն կացութիւնը չէ փրկուած։ Ընկերութիւնն արդէն գագրեցուցած է երկու մեծ նաւերու շինութիւնը, անգործութեան մատնելով հազարաւոր բանուորներ։ Առոր հետեւանքով ալ՝ Սէն-Նազէրի ցոյցերը, որոնց մանրամասնութիւնները տուինք երէկ։

Սակայն, այս քանի մը հազարներու անգործութեամբ, հարցը չի փակուիր։ Նաւերու շինութեան համար, զանազան գործարաններու եւ արհեստանոցներու մէջ աշխատող մօտ 20 հազար բանուորներ եւս պիտի դատապարտուին անգործութեան։

Առկից զատ, եթէ ընկերութիւնը հաշուեյարդարի ենթարկուի, ազատ պիտի արձակէ 5 հազար նաւազներ եւ 5 հազար ալ աշխատաւորներ, որոնք կը գործեն նաւերու նորոգութեան կամ զանազան նիւթերու հայթայթման գործին մէջ։ Մօտ ուրեմն, մէկ ընկերութեան մը սնանկացումով 35 հազարի չափ գործաւորներ եւ պաշտօնեաներ անգործ պիտի մնան։

Կը հաշուուին նաեւ հետեւեալ փաստերը։ Կառավարութիւնը որ մէկ միլիառի չափ առնելիք ունի ընկերութենէն, հաշուեյարդարի պարագային պիտի կորսնցնէ հարիւրին 8–10ը, մինչ անոր վարկ բանալով եւ ընկերութիւնը փրկելով, ամբողջովին պիտի փրկէր նաեւ իր առնելիքը։

Կայ եւ աւելի կարեւորը հետեւեալ նկատումներով.—

Այս ընկերութեան նաւերը կը հանդիպին ամբողջ աշխարհի բոլոր նաւահանգիստները, ֆրանսական դրօշը պարզած։ Եթէ ընկերութիւնը հաշուեյարդարի ենթարկուի, օտար առնելիքուորը համաձայն ծովային միջազգային օրէնքին, կրնայ այս նաւերէն մէկը քաշել տալ աւազանի մը մէջ եւ արգելքի տակ դնել, վարկաբեկելով ֆրանսական դրօշը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Լենինի արձանը Երեւանի մէջ

Որոշուած է այս տարի Երեւանի մէջ կանգնել Լէնինի արձանը։ Արձանի պատրաստութեան մասին, կրթական գործավարութիւնը խորհրդակցութիւններ ունեցաւ նշանաւոր ճարտարապետներու եւ արձանագործներու հետ։ Արդէն ուսումնասիրուած են յուշարձանին հիմնական մանրամասնութիւնները։ Կրթական գործավարութեան կարծիքով, յուշարձանը պէտք է աչքի զարնէ քաղաքին մէջ ամէն կողմէ, իր շուրջն ունենայ ընդարձակ հրապարակ մը, որպէսզի բոլոր փողոցներէն աչքերն ուղղուին Լէնինին։ Այդ հրապարակը պէտք է, որ տօնական եւ ցուցարարական հանդէսներուն՝ կարենայ տեղ հայթայթել 100,000 հանդիսատեսի։

Յուշարձանը այնպիսի գեղարուեստական ձեւ մը պիտի ունենայ, որ նման ըլլալով հանդերձ Լէնինի դիմագծին, պիտի արտայայտէ նաեւ լէնինիզմի սկզբունքները։

Հրապարակը պէտք է ներդաշնակօրէն ամբողջացնէ յուշարձանը։ Շուտով մրցման պիտի հրաւիրուին խորհրդային ամբողջ Միութեան լաւագոյն ճարտարապետները, նկարիչները եւ արձանագործները։

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան 8րդ համագումարը

Յունուար 17ին, երեկոյեան, բացուեցաւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան 8րդ համագումարը Երեւանի Արուեստի Տանը մէջ։ Նիստէն առաջ տեղի ունեցաւ բանուորական հսկայ ցոյց մը։

Համագումարը բացաւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղարը, Աղասի Խանջեան։

Համագումարի աշխատանքներուն մասին պիտի տանք մանրամասնութիւններ, քաղելով տեղեկագիրներէն։ Առայժմ ըսենք միայն թէ Հայաստանի թերթերը լեցուն են ճառերով ու տեղեկագիրներով, բոլորը միակողմանի տեսութիւններ։ Երկրին կեանքէն ոչ մէկ լուր կամ արձագանգ։ Եւ երբ մեր թերթին Հայաստանի սիւնակները կը լեցնենք փոքրիկ արձագանգներով, պէտք է գիտնալ որ առոնք քաղուած են երկարապատում յօդուածներէ, որոնց ընթերցումը այնքան դժնդակ է, որքան քրտնաբեր՝ տեղեկութիւն մը կորզելը stéréotypé տարազներու ու խօսքերու մէջէն։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Դպրոցասէրի թէյասեղանը

Անցեալ կիրակի կէսօրէն յետոյ, Դպրոցասէրը ստացած էր իր տօնական օրերու երեւոյթը։

Սանուց Միութեան կազմակերպած Յոբելենական անմոռանալի ցերեկոյթին յաջողութեան սատարող արուեստագէտները եւ մտերիմները հրաւիրուած էին հաճելի թէյասեղանի մը, որուն յաջողութեան համար Սանուց Միութիւնը ունեցած էր նուրբ հոգածութիւն։

Այս վերջիններին կողմէ տնօրէն Պ. Վ. Իչգալացեան շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ արուեստագէտներուն, տքնաջան աշխատող բարեկամներուն եւ բացակայ համակիրներուն, որոնք այս հնամենի Տունը եւ իր տարած աշխատանքը կը գնահատեն արժանաւորապէս։

Օրուան նախագահը Պ. Շահխաթունի խօսքը տուաւ Պ. Պառնագրեանի, որ հանդէսին յաջողութենէն լայն բաժին հանեց Դպրոցասէրի երգիչ սանուհիներուն, պարուհիներուն։ Շահխաթունի գնահատանքի խօսքեր ուղղեց նաեւ Տիկին պատմագրեանին, որ իր ամուսնոյն հեղինակած «Հէքեաթ»ին այնքան պրաւէչ որբուհին եղած էր։ Պ. Բարեան շեշտեց հայ ցեղին կենսունակութիւնը։

Գնահատական խօսքեր եղան նաեւ բոլոր անոնց, որոնք Դպրոցասէրի սանուհիները պատրաստած էին գեղագիտական թէ մարմնակրթական տեսակէտէն։ Պ. Մալումեան վարժարանի մարզական ուսուցիչը կրնար հպարտ ըլլալ իր վարժ մարզիկներով։

Եղան արտասանութիւններ, մեներգներ եւ խմբերգներ, որոնք ստեղծեցին հայրենի յիշատակներով ծանր բայց մխիթարական, յոյզերով եւ յոյսերով տաք մթնոլորտ մը։

Մասնաւորապէս հաճելի էին Օր. Ներ Աստղիկ Պարսամեան, Աղաւնի Պապիկեան եւ Շաքէ Պօյաճեան։

Սիրուն անակնկալ մը եղաւ Միւթիւալիթէի բեմին վրայ այնքան ծափահարուած հինգ դաճաններուն երեւոյթը, իրենց հաճելի պարին մէջ։

Ուշ ատեն այդ սիրուն հանդէսին հրաւիրեալները բաժնուեցան Դպրոցասէրի հիւրընկալ յարկէն, փոխադարձ համակրանքի զգացումներով։

Հր. Ալեանաք

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տագնապը Տէսինի մէջ

ՏԷՍԻՆ, 1 Փետր.— Նախորդ թղթակցութեամբ տեղեկութիւններ տուած էի գաղութիս մասին։

Անգործութիւնը թեւեր առած կը սաւառնի, կուլ տալով իր առջեւ հանդիպողը։ Շաբաթը 3—4 օր աշխատողները ահ ու դողի մատնուած են։ Ինչպէս կ'ըսէ բանուոր բարեկամս, «հագուստնիս պատրաստ՝ ամէն օր սէրթիֆիքաներուն բաժնուելուն կըսպասենք»։

Ի՞նչ կը մտածէ մեր գաղութը ինքնապաշտպանութեան մասին։ Տէսինի մէջ 3000 հոգի կ'ապրին համախմբուած։ Պատեհութիւն մը որմէ զուրկ են ուրիշ գաղութներ։ Կրնանք դիւրութեամբ գլուխ հանել ո եւ է ձեռնարկ։ Կը մնայ հաւաքել, առանց խտրութեան, բոլոր քաղաքական եւ հայրենակցական կազմակերպութիւնները եւ ձեռնարկել գործի։

Աւելորդ պիտի ըլլար ներկայացնել թշուառութեան պատկերներ, քանի որ մենք բոլորս ականատես ենք ամէն օր։ Փողոցները թափառող 6-7 տարեկան մանուկները խանութներու ցուցափեղկերուն առջեւ կըսպասեն, իրենց աչքերը գամած անուշ կարկանդակներուն։

Այս երեխաներուն ծնողքները անգործ են երկար ժամանակէ ի վեր։ Ի՞նչն է որ մեզ կը կաշկանդէ մեր այս թշուառ հայրենակիցներուն օգնութեան հասնելու պարտականութեան մէջ, կամ ի՞նչն է որ կը պակսի։

Անշուշտ բախտաւորներ ալ կան։ Ունինք չորս մսավաճառ եօթը նպարավաճառ, չորս սրճարան։ Անշուշտ միայն անհատական գործ ընողներ։

3000 էն 1500ը օրական կէս ֆրանք չի՞ կրնար տրամադրել եղբայրական օգնութեան եւ կամ «սրան կէսին կէսը»։

Վերջին պահուն կ'իմանամ թէ քանի մը ընկերներ եւ սրտցաւ հայրենակիցներ կ'աշխատին կազմակերպել անմիջական օգնութեան գործը։

Կը շնորհաւորենք այս ձեռնարկը, մաղթելով յաջողութիւն։

Ենովք

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Փակելու համար ցաւոտ հարց մը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Թուրք ոստիկանութեան արիւնոտ ձեռքը Հայ մը խողխողեց առանց դատի ու դատաւանի։ Մարդկային խիղճը լռեց իրեն յատուկ շնականութեամբ այս եպերելի ոճրին առջեւ։ Ազգային խիղճը, սակայն, տեղ տեղ միահամուռ, ու տեղ տեղ ալ մասնակի կերպով ցնցուեցաւ ու սթափեցաւ։ Բարի նշան։ Որովհետեւ, հոն ուր կայ ցնցում, սթափում, դժգոհութիւն ու բողոք, հոն կայ կենսունակութիւն, տեւելու եւ ապրելու կամք, իսկ ընդհակառակն, հոն ուր կը տիրէ համակերպումի իմաստութիւնը կամ ինքնալքումը, հոն կը գործէ այլասերումը իր բոլոր պժգալի կողմերով։

Մարսէյլի հայութիւնը այս արիւնոտ հարցին մէջ ցոյց տուաւ իրեն պատիւ բերող կորով ու կեցուածք։ Բոլոր քաղաքական կազմակերպութիւնները (բացի հայ համայնավարներէն), ինչպէս նաեւ Հայրենակցական Միութիւնները, եւ առանցմէ բխած Գործադիր Մարմինը, նիւթական ու բարոյական ամէն զոհողութիւն ի գործ դրին ընդգծուած սահմանին մէջ հարցը հետապնդելու։ Եւ պէտք է ըսել ր այս ուղղութեամբ տրուած որոշումները լիուլի գործադրուեցան։

Խնդրոյն փակումէն յետոյ տեղի ունեցաւ հնչակ ու ռամկավար ելոյթը, դատապարտելի նկատուեցաւ եւ՛ տակտի եւ՛ սկզբունքի տեսակէտէն։ Անոնց այս քայլը պախարակելի դասալքութիւններու կարգին դասուեցաւ։ Ու խոստովանելի է որ այս տխուր նահանջին մէջ ռամկավարները աւելի խոհեմ գտնուեցան։ Փող ու թմբուկ չզարկին։ Հնչակեաններու թռուցիկը, խմբագրուած փողոցային լեզուով, եւ հիւսուած՝ յերիւրանքով ու խեղաթիւրումով, նկատուեցաւ տեսակ մը աննուազակի մատնութիւն, որուն մէջ հակասութիւններ ալ չէին պակսեր։

Գործադիր մարմնի պաշտօնական զեկոյցը անոնց համար շառաչուն ապտակ մը եղաւ։ Հասարակութիւնը հասկցաւ անոնց տղայականութիւնն ու խակութիւնը։ Կամ բնաւ մասնակցելու չէին, եւ կամ մասնակցելէ յետոյ, լռելու էին։ Այդ կը պահանջէր ազգին եւ իրենց իսկ շահը։

Մեռասաներորդ պահուն լոյս ընծայուած Հաճնոյ Հայր. Միութեան թռուցիկը ամէնուն կողմէ դատապարտուեցաւ, որովհետեւ, նախ խմբագրողը նոյնինքն ծանօթ Ալթունեանն է։ Երկրորդ իր արտայայտած մեծամիտ այլ սնամէջ գաղափարները բան չեն ապացուցաներ։ Այդ երկերես եւ պառակտիչ մարդը սուտ կը խօսի երբ կ'ըսէ թէ քառասուն Հայրենակցականներ չէին մասնակցած։ Ինչո՞ւ խուսափած էր տալ այդ երեւակայական Միութիւններու անունները։ Երբ կը յիշէ 10 հազար Հաճընցիներու ջարդը, «ծծկեր երեխայէն մինչեւ անդամալոյծ ծերը» փաստած կ'ըլլայ Թուրքին բնածին ջարդարարութիւնը, որուն առջեւ ինքնապաշտպանութիւնը բնական պահանջ մը կը դառնայ, բայց մեծ պատիւ պիտի ըլլար աւելի զբաղիլ այս կարգի ոչնչութիւններով։

Իրազեկ

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ լրտեսներ

Պէյրութի Ազդակը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 յունուար).

— «Հայ ժողովուրդը իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին արձանագրած չէ բարոյական սնանկութեան եւ անկման շրջան մը, որ այսօրուան չափ տխուր եւ յուսահատական ըլլայ։ Նոյնիսկ սուլթանական բռնութեան ամենատաժանելի օրերուն, հայ ժողովուրդը իր ծոցէն արտադրած չէր այնքան ազգադաւ եւ անխիղճ սրիկաներ, որքան այսօր։

Եւ մեր պատմութեան ոչ մէկ շրջանին լրտեսներն ու մատնիչները այնքան սանձարձակ գործած եւ անպատիժ մնացած են, որքան մեր այս վերջին տարագրութեան շրջանին։

Բարոյական աննախընթաց անկում։

Չէ՞ք զարմանար երբ իմանաք թէ դեռ մինչեւ այսօր մեր մէջ կը գտնուին հայանուն ոճրագործներ, որոնք մեր թշնամիներու հաշւոյն լրտեսութիւն կ'ընեն, փոխան նիւթական առատ վարձատրութիւններու։ Կը հաւատա՞ք երբ ձեզի տեղեկացնեն թէ քանի մը դաւաճան Հայեր, թշնամի պաշտօնական հաստատութեան մը հրահանգով «ժուռնալ»ներ կը պատրաստեն, յաճախ բոլորովին անհիմն ու յերիւրածոյ պատմութիւններ ստեղծելով, վնասելու համար հայ ժողովուրդին։ Չէ՞ք սարսափիր երբ ձեզի ըսեն թէ «Միլլիյէթ»ներու եւ «Վագըթ»ներու թափած անվերջ հակահայ թոյներն ու հրատարակութիւնները խմբագրուած են Թուրքիայէն դուրս տեղ մը, չորնալիք հայ մատներու կողմէ։

Հաւատացէ՛ք, հայրենակիցներ, հաւատացէ՛ք, որովհետեւ ձեր ծոցին մէջ կը գտնուին իրենց խիղճն ու հոգին դրամի ծախած եւ ոճրարբու հրէշներ, որոնք կանգ չեն առներ միջոցներու առջեւ եւ կը գիշանին աղտոտ եւ ստոր արարքներու։ Ինչպէս շեշտած ենք անկէ առաջ քանիցս, հայանուն լրտեսներ կան մեր մէջ, որոնք կաշառուած են մեր թշնամիներուն կողմէ եւ կը գործեն անոնց հաշւոյն։ «Միլլիյէթ»ներու եւ «Վագըթ»ներու թունալից հրատարակութեանց նիւթ հայթայթողները հայ անունը կրող մարդասպաններ են, որոնք սերտ կապ կը պահեն թշնամի պաշտօնական հաստատութեան հետ։

Ահա անոնցմէ մէկը, վերջապէս ինքզինքը յայտնի ըրած է։ Սամուէլ Թումաճան անուն ճէրիֆը։ Այն օրերուն, երբ Թումաճան դեռ կը գտնուէր հովանաւորեալ երկիրներու մէջ եւ կը խմբագրէր հայատառ թերթ մը, գրեցինք հայ լրտեսներու գոյութեան մասին։

Թումաճան երկար ատեն որպէս խմբագրապետ շրջելէ վերջ Սուրիան եւ Լիբանանը, եւ ատեն մըն ալ ինքզինքը ցնդած ու խենթ ներկայացնելէ յետոյ, վերադարձաւ Թուրքիա, ի հարկէ իր տեղ նշանակելով ուրիշներ։

Թումաճանէն վերջ այդ պաշտօնին կոչուողները շարունակեցին աւելի հաւատարմութեամբ ծառայել մեր թշնամիներուն եւ ստանալ աւելի մեծ վարձատրութիւններ...։»

Նուէր թանգարանին

Փարիզաբնակ Պ. Հրանդ Համամճեան Երուսաղէմի վանքին նուիրած է 10 կտոր ձեռագիրներ՝ Օրմանեան Պատրիարքէն, Եղիշէ արք. Դուրեանէ, Դանիէլ Վարուժանէ, Ռուբէն Զարդարեանէ, Արտաշէս Յարութիւնեանէ, Եղիա Տէմիրճիպաշեանէ եւն.։

Իսկ Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի ձեռնարկած Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան թատրոնի բացման առթիւ նոյն հաստատութեան նուիրուած Պէշիկթաշլեանի մահուան մօտ գրած բանաստեղծութեան ձեռագիրը։

Պ. Համամճեան Վենետիկի վանքին ղրկած է նաեւ երեսունէ աւելի օտար գիրքեր եւ թերթեր, որոնք կը խօսին հայկական կեանքի մասին եւ կը պարունակեն Եւրոպացիներու կարծիքները եւ շարժումները՝ ազգային հարցին շուրջ։

Փարիզի առողջութիւնը

Առողջապահական պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, 11—20 յունուար Փարիզի մէջ պատահած են 23 ժանտատենդի, 159 կարմրախտի, 99 քութէշի, 115 կեղծմաշկի դէպքեր, ինչ որ կը հաստատէ թէ մէկ շաբթուան ընթացքին կրկնապէս աւելցած են հիւանդութեանց դէպքերը։ Նոյն շրջանին մեռած են 1166 հոգի։ Ծնունդ՝ 1073 (563 մանչ, 510 աղջիկ)։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ամսագրի 1932 Յունուար 1ի թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Նիկ. Սարաֆեան՝ Մակընթացութիւն։ Կ. Զարեան՝ Բանկօօպը եւ մամութի ոսկորները։ Մաժակցի՝ Մեղուները։ Համաստեղ՝ Սպիտակ ձիաւորը։ Արմ. Տիգրանեան - Ահարոնեան՝ Միշտ զգում եմ ես։ Ա. Անմեռուկ՝ Բաղձանք։ Անտոն Կազէլ՝ Իտալացի արուեստագէտի մը շիրմին առջեւ։ Ռուբէն՝ Որբերը (Երրորդ մաս)։ Խ. Զաւէն՝ Ցապանագիր։ Զարեհ Պլպուլ՝ Յոյս պստմուածան։ Վ. Վալադեան՝ Գարամանեան Հրանտ։ Արմէն Անուշ՝ Իրիկուան երգ։ Ա. Ահարոնեան՝ Ալարայրի ոգեկոչումը (Ղարաքիլիսայի ճակատամարտը)։ Վ. Սօֆեան՝ Ամպը։ Մաննիկ Պէրպէրեան՝ Արուեստագէտներու գիւղը։ Գ. Չէքիճեան՝ Օրերուն հետ։ Լուսեր Կորկոտեան՝ Կը հաւատա՞ս։ Տարագիր՝ Յիշողութիւններ մօտիկ եւ հեռաւոր անցեալէս։ Կ. Սասունի՝ Գաղափարական Թշուառութիւն։ Մ. Վարանդեան՝ Ճգնաժամ մը եւ անոր հրահանգները։ Յ. Զաւրեան՝ Մխիթարեան Միաբանութիւններու բաժանումը։ Ռ. Բերբերեան՝ Համառ Գաթիպա։ Կարէն՝ Արեւմտահայ գաղութ մը կովկասի մէջ։ Վազգէն՝ Ատրպատականի գոյամարտը։ Ա. Աթան՝ Հայ կեանքը։ Մ. Օ.՝ Ամերիկահայ կեանքը։ Գրախօսականներ։

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

III

Ակռաները կճրտեց, թուքերը կը վազվզէին ու ակնարկը սեւեռած էր առաջին գրասեղանին առջեւ նստածողեկի մը, որ դեռ կը խնդար՝ ափը դրած բերնին։ Նազար քարետախտակը վերցուց ու, շը՛խկ, շպրտեց զայն դէպի տղան... Բայց, շպրտելէն, քարետախտակը զպաւ Նատղիկին... Խեղճ աղջկան քթէն արիւն ու աչքերէն արցունք կը հոսէր։ Կրկին վվուկ, կանչ, իրարանցում։ Եւ, ընդհանուր այդ խառնիճաղանճին մէջ, յուզուած, գրգռուած, ինքնիրմէ ելած, Գրիգոր ոտքի ցատկեց եւ ուժգին բռունցք մը իջեցուց Նազարի գանկին, քիթը փակցնելով գրասեղանին...

Ու դասավերջի զանգը հնչեց։

×

Երեկոյեան, դպրոցէն դարձին, Գրիգոր, Նազար եւ Աշոտ, ինչպէս նաեւ քանի մը ուրիշ տղաք հաւաքուեցան Գրիգորենց տանը առջեւ գտնուող ընդարձակ տարածութեանը վրայ, որ նախապէս թրքական թաղ էր եղած, եւ որ, հետզհետէ, դարձած էր հարթ վայր մը, մանելով հայկ. թաղի սահմաններէն ներս, թէեւ դեռ հին յունական թաղի իր անունը կը պահէր — Հոռոմ կալեր։

Հոռոմ – կալերու ճիշդ մէջտեղը կար հասարակաց «տիւպէկ» մը, մարմարեայ ու լայն։ Նման՝ գուռի մը, ուր, կալերէն անմիջապէս վերջ, սօր-անոր ցորենը կը ծեծէր ջրկիր կարապետը։

Կարապետ, մինչեւ նոյեմբեր գրաւած կ'ըլլար տիւպէկը։ Հաստ ու լայն փորով «թոխմախ» մըն էր իրը, բարակցող կոթով մը, զոր կը տանէր ուսին, եւ կ'իջեցնէր՝ հեւքը հեւքին եւ կապոյտ շալվարին երկար աղը երերցնելով։

Իւղոտած ֆէսը գլխուն ու ականջները լեղող թաշկինակ մը անոր վրայ, կարապետ այդ իրիկուն կրկին ցորեն կը ծեծէր, երբ տղաքը մէյմէկ անկիւնէ փրթան՝ մէյմէկ կոշտ հաց ձեռքերնին։

Կարապետ գիտէր, որ անպատճառ (գլխուն գալիք մը կայ) նորէն։ Մռեցաւ, վերցուց ու տիւպէկին քովիկը դրուած բաճկոնին տակը պահեց այն փոքր տոպրակը, ուր, ամէն իրիկուն, իր «հախ»ը կը դնէր ու տուն կը տանէր։

Անդիէն երեւցան երկու աւելի մեծ տղաք, մօտեցան, քանի մը խօսք փոխանակեցին ու մին առաւ թակը։ Եւ՝ կի՛ւմ, կի՛ւմ՝ հարուածներն սկսան։ Տղոց մէն ո՞վ չէր փափաքեր հեղ մը վերցնել այդ թակը, կանգնիլ կարապետի նման, թափել ցորենը մէջը ու հարուածել։ Բայց հազիւ վերցուցած՝ ինքն իր վրայ դարձած էր թակը։ Նոյնիսկ, անգամ մըն ալ իջած զարկած էր Աշոտին ուսին, երբ Գրիգոր փորձած էր վերցնել։

Կարապետ տիւպէկ ծեծելու բացառիկ շնորհը ունէր։ Եւ առիկա իր միա՛կ շնորհն էր։

Սրտնեղած, բայց՝ անճար, կանգներ էր հիմայ տիւպէկին քով, նման այն ամուսիններուն, որոնք, սրտերնին հատած ու շփոթած կը կանգնին մէկուսի, երբ աշխոյժ ու տիրական այր մը կուգայ՝ կը դարպասէ իրենց գեղեցիկ կնոջը...։

Եւ որովհետեւ անփորձ էր հարուածողը, ցորենը տարտղնեցաւ, ցատկռտեց դուրս։ Ու տղաքը, քջուջ ընող հաւերու պէս, տապլտկեցան գետին, ափոտկելով ու լափելով...

Կարապետ բարկացաւ։ Ականջները շարժուեցան, ինչպէս սովորութիւնն էր, իր միամիտ ու պզտիկ աչքերը փայլատակեցին, ծռեցաւ գետին՝ իբրեւ թէ քար մը առնելու սպառնալիքով, եւ՝

— Ճէհէննէմ եղէք սակէ, շա՛ն զաւկըներ, — պոռաց, թակը առնելով տղուն ձեռքէն, որ ընկերոջը հետ կը հեռանար արդէն։

Կարապետ բոլոր կ-երը կ'արտասանէր Տ. իսկ ր-ները՝ Լ։ Այնպէս որ, զինքն ալ Տալապետ կ'որակէին։

Տալապետը, ուրեմն, փորձեց իր ծեծագոյն սպառնալիքը, որուն յաճախ կը դիմէր։ Տղաքը գիտէին, սակայն, որ անգամ մը պարպած այդ զէնքը՝ անձնատուր էր արդէն։ Նահանջի վրայ։

Ու սկսաւ հակահարուածը։ Բար քարի ու հայհոյանք հայհոյանքի տեղացուցին գլխուն, ծաղրելով ու անարգելով զինքը միաբերան՝

Տալապետ տալմիլ վալպետ
Էկօ ծեծեմ, գնա վալպետ

Յետոյ, Նազարը գաղտագողի անցաւ անոր կռնակը։ Կածաց մը մօտեցաւ, ու մինչ Տալապետը կը կ'օրօրէր թակին հետ, լո՛փ, բռնեց աղին ծայրը, քաշեց ուժգնօրէն եւ մէկէն թող տուաւ... Եւ Տալապետը փռուեցա՛ւ գետին, կռնակի վրայ, ոտքերը վեր...։ Ու մինչ կը փորձէր ելլել, Նազար անոր բաճկոնը վերցուց ու երեքը վազեցին փողոցին անկիւնը, վերսկսելով յանկերգը։

Յանկարծ երեւցաւ Բարթող Էֆֆին, իր դրանը առջեւ։ Կը բնակէր տիւպէկին ճիշդ դէմը։ Անձրեւներուն հետ, անակը թողեր՝ իջեր էր քաղաք։

Տալապետին ձայնէն կռահեր էր որ նորէն «տուլիկ չեն տար» տղաքը։

Կանգնած՝ տանը առջեւ, խիստ կը նայեցաւ տղոց։ Տղաքը գիտէին, որ Բարթող Էֆֆիի ներկայութեան դժուար է դպիլ Տալապետին։ Անշուշտ, Տալապետը միշտ նոյն Տալապետն էր։ Տիւպէկը, թակը, եւ ինք։ Անոնք երրորդութիւն մըն էին արդէն։

Ու Բարթող Էֆֆին, նստած դրանը առջեւ, կեռասենիէ գաւազանը ձեռքին ու շունը ոտքերուն, թոյլ չէր տար, որ մէկը նեղէր զայն։ Ու եթէ պատահէր, որ տղոցմէ մին որեւէ ձեւով փորձէր խանգարել Տալապետին աշխատանքը, Բարթող Էֆֆին, զայրացած, կը շարժէր յետոյքին վրայ, կ'երկննար, հանդիպած քարը կ'առնէր ու, շը՛փ, մէջքին կ'իջեցնէր տղուն։ Բարի թէեւ, անիկա տարօրինակ կերպով կը զայրանար աշխատանքի մը խանգարման դէմ։ Մանաւանդ Տալապետին աշխատանքին։ Այս պարագան անըմբռնելի կը թուէր Գրիգորին։ Ի՞նչ կապ այս մարդուն եւ Տալապետին միջեւ՝ կը խորհէր յաճախ, ու անոր պատանիի ուղեղը կը չարչարուէր՝ անպատասխանի մնացող այս ինքնածին հարցումէն։ Մանաւանդ որ, մտերմական կապ մը չէր անոնցը։ Ի՞նչ գիտնար, առտու իրիկուն բարեւ մը մէկը միւսին։

(շար.) Կ. ՄՆՀԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1932Ի ԱՄԵՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ

Հայերու հասցէներ Փարիզի եւ շրջաններու, Մարսէյլի, Լիոնի, Տէսինի, Պորտոյի, Վալանսի. Նիսի, Սէն-Շամոնի, Սէն Թ'էթիէնի, Կրընոպլի, Շարվիէօյի եւն., ինչպէս նաեւ Անգլիոյ, Պելճիքայի, Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Զուիցերիոյ, Աւստրիոյ ու Չեխոսլովաքիոյ: Օակէ զատ Ֆրանսահայ գաղութին հասցէները դասաւորուած ըստ արհեստներու: Ամենուն համար անհրաժեշտ գիրք մը: Ընդամէնը՝ 256 էջ, մաքուր տպագրութեամբ:

Գինն է միայն 6 ֆր., փոստի ծախքով 7.50: Արտասահման 10 ֆրանք: Դիմել.— L. Mozian, 5 Rue Champlain, Paris (20).

ԾԱԽՈՒ Է գուլպայի, փուլօվէրի եւ այլն կրպակ մը, շատ նպաստաւոր գիներով, բանուկ փողոցի մը վրայ: Ամէն օր մարշէ: Պայմաններու համար անձամբ դիմել Պէրպէրեանի 13 Rue des Martyrs, Փարիզ:

ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ-ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

211 bis, Bld. Jean Jaurès, Billancourt (Seine)

Ապսպրանքի վրայ կը կարենք ամենավերջին նորաձեւութեամբ արանց եւ կանանց կօշիկներ: Կը կատարենք կօշիկներու նորոգութիւն ամենայաւ տեսակի կաշիով: Մասնաւոր զեղչ Պիյանքուրի, Իսի լէ Մուլինոյի եւ շրջանի հայրենակիցներուն:

ԾԱՆՕԹ.— Ամէնուն Հասցէին մէջ բոլորովին սխալ արձանագրուած է մեր վաճառատան հասցէն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Ակումբը Վարդանանց տարեդարձին առթիւ կազմակերպած է հանդէս մը, որ տեղի պիտի ունենայ իր սրահներուն մէջ 114 Rue de Rome, այս Կիրակի, ժամը 2.30ին: Կը հրաւիրուին անդամները ազգականներով եւ բարեկամներով: Մուտքի վճարում չկայ:

ՓԱՐԻԶ եւ արուարձանները բնակող բոլոր Քղեցի հայրենակիցներէն կը խնդրուի որ իրենց անունը, մականունը յայտնեն Պ. Էմիրխանեանի, 28 Rue du Levant, Vincennes, (Seine).

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Միութիւնիթէի սրահին մէջ, 24 Րիւ Սէն Վիքթօր: Կը խօսի Տօքթ. Շ. Այվազեան, նիւթ՝ երկրորդ դասու ֆիւանդապահութեան: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ շրջանի Ռազմիկ Հայր. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին 40 Րիւ տը Պէլվիլի սրահը: Օրակարգ՝ տարեկան նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ կարեւոր խնդիրներ: Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ կարեւոր ժողովին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հաւաքէ իր բոլոր անդամները այ Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պառ Մոնիւմանթալի սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Օրտուի Գօշաճա գիւղէն Մարիամ Համալեան, որ Ամերիկա գացած է 1918ին Բժ. Այվազեանի հետ: Կը խնդրուի իր հասցէն տեղեկացնել Նշան Երոյեանի, 10 Rue François Garcin Lyon: «Հայրենիք»էն ու Ամերիկայի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

— Լոնտոնէն կը փնտռուի Միհրան Զաքմաքճեան, Տարսոնցի, 50 տարեկան: Ունի անգլիացի կին մը, Gertrude, զաւակ մը՝ Լայընէլ Տրկլաս Հէյկ 7—8 տարեկան: Ծնողքին անունը՝ Աբրահամ եւ Մարիցա: Գրել Friends of Arménia, 47 Victoria St. London, S. W. 1.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ հանրակառքերու կեդրոնը, ամէն հինգ վայրկեան անգամ մը երթեւեկ, մինչեւ գիշերուան ժամը մէկ, St. Just.ի, «Magic Ciné»ի եւեւը, 18 Bld. Michel, նորաշէն երկյարկանի տանը մէջ, վարձու են սենեակ եւ խոհանոց, շատ յարմար գիներով: Դիմել ամէն օր, առաւօտեան ժամը 3էն երեկոյեան 8ը, Յ. Ջուրիկեանի, 18 Bld. Michel St. Just, Marseille.

ճանուածանօթ ՓԱՍՏԱԲԱՆ
ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ (ԳՐԻՄԻԹԷԼ)
Ամէն տեսակ դատական եւ
արկածի գործեր
72 rue de Ménilmontant,
Paris XX Tél. Ménil. 96-74

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

ԳՈՐԾ կը փնտռէ գրասենեակի կամ արհեստանոցի մէջ հայ օրիորդ մը որ գիտէ լաւ ֆրանսերէն: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՎԱՐՁՈՒ Է բանուկ պողոտայի վրայ սենեակ մը խոհանոցով միասին, յարմար բնակութեան եւ գրասենեակի: Թոնֆոր մօտէն: Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն դասախօսութեան կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Միւթիւալիթէի սրահը:

Կը խօսի ընկեր Վրացեան, նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. ներքին կեանքի մասին»:

ՇԱՎԻԼԻ Արզումեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին rue Ville d'Avrayի ծանօթ սրճարանի սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱՆԻԷՌ-ԳՈԼՈՄՊ ՔՈՒՐՊԻՒ Զէյթուն կոմիտէի դասախօսականժողովըվաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 80 rue Charles Chefson, ծխավաճառին սրճարանը:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Կը խօսի Ընկ. Կ. Տայեան: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. ծրագրի պարզաբանում»: Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիքի մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Աղբիւր-Սերոբ ենթակոմիտէի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ջաւարեան, Քրիստափոր Եռագոյն եւ Կորիւն խումբի բոլոր ընկերները այս Կիրակի ժամը 2,30ին Ը. Յ. Դ. Տան մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պատ. Միութեան բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով:

«ՃԳՆԱԺՈՐ»ԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

MAISON DE LA MUTUALITÉի մէջ

24 Rue St. Victor, Paris (5) (Métro Maubert-Mutualité)

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Հովանաւորութեամբ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Տիկ. Սուրաբեան, Օր. Անահիտ, Տիկ. Ժ. Շահ-Պարոնեան, Օր. Աթանասեան, Օր. Ս. Քօլմանօֆ, Օր. Սօֆի Քօլմանօֆ Պ.Պ. Կոթիկեան, Սարաֆեան, Տէրվիշեան, Հայ-Վարդ, Կ. Սրապ եւ Գմբէթեան կ'արտասանեն, կ'երգեն, կը նուագեն: Գեղարուեստական բաժինը կը տեւէ մինչեւ կէս գիշեր:

ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐԸ, ԳՐԻԶ Է...

եւ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՌԸՎԻԻ

Կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ շքեղ պարահանդէս

Եւրոպական օրքէսթր ղեկավարութեամբ Թաուսա փորժի

Բօթիլեօնի առարկաներ, ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին ամէն տեղ եւ կավուօշի խմբագրատունը՝ 208bis Rue Lafayette, Paris (10).

Թատերական շքեղ ներկայացում

Մուրատեան վարժարանի նորակառոյց գեղեցիկ թատերասրահին մէջ, Փրոֆ. Աճէմեանի գեղարուեստական շքեղ բեմանկարներով, տեղի պիտի ունենայ թատերա_երաժշտական (Operette) զուարթ ներկայացում մը՝ ղեկավարութեամբ Փրոֆ. Գուրգէն Ալէմշահի, այս Կիրակի, ժամը 3ին:

Տոմսերու գիներն են՝ 10 եւ 20 ֆրանք: Կը ծախուին Վարժարանին մէջ Ֆլօրիա եւ Լիլա ճաշարանները, Հրանտ Սամուէլ գրատունը եւ ներկայացման օրը մուտքին առջեւ:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
CONSTANTINOPLE

Եւրոպական եւ արեւելեան առաջնակարգ նպարեղէններ անմրցելի գիներով:
ԹՐՔԱԿԱՆ ԷՔՍԹՐԱ ՍՈՒՐՃ = Ապրանքները կըյանձնուին բնակարան:
Թէլ. Taitbout 56-96 R. C. Seine 519,052. Մէթրօ Cadet.

ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ ԵՒ ՓԱՆՈՍԵԱՆ
37. Rue de Trévise, PARIS (9)

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ_ՍԱՄՈՒԷԼ

51 rue Monsieur-le-Prince, Paris (6). Tél. Danton 88.65

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Etude de Me BERNARD VAHÉ (ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)

(11 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISÇONSULTE
Conseil juridique à la Défense Automobile
et Sportive de Paris et à la Mutuelle Militaire
18, Rue Dauphine, Paris (6e) Tél. Danton 73.9[illegible]

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ [illegible] տարբեր դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutume [illegible] կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ [illegible] գործողութիւնները. կուտայ խորհրդակցութիւններ ֆրանսական [illegible] միջազգային օրէնքներու մասին—ամէն օր, բացի կիրակի եւ [illegible] օրերէ, երեկոյեան ժամը 6-7 եւ անկէ դուրս ժամադրութեամբ:

ԾԱՆՕԹ.— Նկատի առնելով ներկայ տնտեսական ճգնաժամը [illegible] ճայերու համար խիստ դիւրամատչելի պայմաններ կ'ընծայուին:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ — ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԳՈՒՇԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ
բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն
ՄԱՔՈՒՐ եւ ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօնի օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու
Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօնի օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ_կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothéraphie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու [illegible] գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն: Հակաշիւճախտային [illegible] խարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ բնէածական, ՁԵլադրական եւ ֆիզ[illegible] եան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Դարմանատունը ունի ատամնաբուժարանը որուն մէքանիսիէնն է Պ. Վ. ԹԱՇՃԵԱՆ Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ [illegible] հիւանդներուս.

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

Ամէնուն ցանկացած Հայկ. ճաշարանը բացուած է փարիզի կեդրոնը
44 Rue de Trévise Metro: Cadet Tél. Provence 64-74

Au Duc de Trévise

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՄԱՔՍՈՒՏ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

Կէս օրին ՄԱՔՍՈՒՏԻՆ եկուր, հոն եմ 7.50 ֆրանքով կը [illegible] շեմ, կը կշտանամ ու միշտ գոհ եմ:

Մաքուրը կը յարմարի օրուան տագնապին: Եկէք եւ տեսէք [illegible] Արեւելեան եւ կովկասեան կերակուրներ, ամենաընտիր օղի եւ [illegible] գինի պոլսական եւ ռուսական ազանդերներով:

Տրամադրելի սրահ հարսանիքներու, հանդիպումներու եւ [illegible] ղումներու:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (140)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դաժիճը կը պատմէ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերը

18.— ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

Դեսպանատան թարգմանը իրապէս բարեխի՛ղճ («ինսաֆլը») մարդ էր. լաւ որ մեզմէ չպահանջեց նաւազախումբ եւն, աւելի մեծ շուքով ու մեծարանքով նաւամատոյց առաջնորդելու համար այդ հերոսները:

Կացութիւնը պարզեցի եպարքոսին: Խնդրեցի որ որոշում մը տայ եւ ինծի իմացնէ: Ժամ մը յետոյ Բերայի կառավարիչը հեռագիրով մը կը տեղեկացնէր թէ թարգմանը կ'աճապարէ եւ կ'ուզէ որ շուտով կարգադրուի: Ու կառավարիչը կը խնդրէր հեռագրով իմացնել թէ ի՛նչ պէտք է ընել: Հետեւեալ պատասխանը տուի, 19 օգոստոս 1896 թուականով.

— Մինչեւ որ եպարքոսը որոշում մը չտայ եւ ինծի չիմացնէ թէ ի՛նչ պէտք է ընել դեսպանատան ծառաներու մեկնումին մասին, նախարարութիւնս բան մըն ալ չի կրնար ընել: Ուստի, այդ որոշումը տրուելէ առաջ եթէ ծառաները փոխադրուին, արգիլեցէք:

Իրիկուան դէմ Բերայի կառավարիչէն հետեւեալ պատասխանն ստացայ.

— Գրած էինք ձեզի թէ ռուս դեսպանատան թարգմանը յամառութեամբ կը պահանջէ, որ զինուոր կամ ոստիկան յատկացուի, առաջնորդելու համար դեսպանատան մօտ հարիւր ծառաները դէպի նաւամատոյց: Տակաւին պատասխան մը չառինք: Դեսպանը կը պնդէ եւ կը պահանջէ, որ անմիջապէս զինուոր տրուի, եւ հիմա իսկ նաւ առաջնորդեն ծառաները: Այս պատճառով, ռուսական դեսպանատուն ղրկեցինք ջոկատ մը զինուոր եւ ոստիկան, Հիւսէյին փաշայի հրամանին տակ: Շուտով ծառաները կը փոխադրուին ռուսական նաւ մը, սակայն անհրաժեշտ է խիստ հսկողութեան տակ պահել զանոնք ծովուն վրայ, ամէն հաւանականութեան դէմ:

Դարձեալ պատասխանեցի կառավարիչին.—

«Ինչպէս ժամ մը առաջ գրած էի, կը կրկնեմ որ երբ Պապը Ալիի կողմէ որոշում մը չէ տրուած, ոստիկանական նախարարութիւնը բան մըն ալ ընելու տրամադրութիւն չունի, հետեւաբար եթէ օսմանեան հպատակ են այդ ծառաները, արգիլեցէք»:

Բերայի կառավարիչը կէս ժամ ետքը ոստիկանական նախարարութեան շէնքը եկաւ: Ու ըսաւ յետոյ թէ դեսպանը տակաւին պատասխանի կը սպասէ կառավարչատան մէջ, աւելցուց.

—«Եթէ զինուոր կամ ոստիկան չընկերացնենք, թարգմանը ռուս դեսպանատան զինուորներով հիմա նաւամատոյց պիտի առաջնորդէ զանոնք, ի՞նչ պիտի ընենք հիմա»:

— Եթէ ռուսական զինուորներով նաւամատոյց առաջնորդուին, անշուշտ լաւ չըլլար: Եթէ կոմիտէճիները տեսնեն, աւելի եւս պիտի ոգեւորուին, եւ թերեւս նորէն ոտքի ելլեն: Եպարքոսին ստիպողական հեռագիր մը ղրկած եմ, տակաւին պատասխան չկայ: Այդ պարագային ստիպուած ենք զինուոր ու ոստիկան տալ:

«Սակայն այս որքա՛ն արգահատելի ու թշուառ կացութիւն է: Կառավարական ի՞նչ մեքենայ է այս: Չհասկցայ: Ի՞նչ ընենք: Քանի որ դուք Հիւսէյին փաշայի հրամանին տակ զինուոր ու ոստիկան էք ղրկեր, թող անոնք մինչեւ շոգենաւ առաջնորդեն այդ աւազակները: Լաւ կ'ըլլայ, որ Վէհպի փաշան ալ միասին ղրկէք: Անկարգութիւն մը չպատահի»:

Դեսպանատուններու բոլոր թարգմանները, երբ կացութիւնը այսպէսանընական երեւոյթ կը ստանար, կարեւոր դեր մը կը խաղային եւ մեծ տալավէրաներ կը կատարէին: Ամէն տեսակ միջոցի կը դիմէին, բանտէն ազատելու եւ փրկելու համար բազմաթիւ ոճրագործներ: Եւ կառավարութեան բոլոր պաշտօնատուններուն մէջ մեծարանքի եւ ընդունելութեան կ'արժանանային: Երբ այսպէս պիտի շարունակուէր, ի՞նչ հարկ կար այլեւս ոստիկանական մեքենային գոյութեան: Կարելի չէր խօսք հասկցնել եպարքոսութեան: Պալատը շուարած շփոթած էր: Հրամաններ կուտային մէկը միւսին հակառակ, երախայական կացութիւն մը ստեղծելով:

Բերայի եւ Սկիւտարի կառավարչութիւնները ձանձրացած ու զզուած էին այլեւս դեսպանատուններու թարգմաններէն, ուստի ամէն առթիւ ինծի կը դիմէին: Կը պատասխանէի թէ, երբ թարգմանները որեւէ դիմում կատարեն թրքահպատակ Հայերու համար, ըսէք որ ուղղակի դիմեն արտաքին նախարարութեան: Եւ այսպէս կառավարիչները քանի մը անգամ [illegible] ցին թարգմանները: Վա՜յ [illegible] խըրատ տուիր կառավարիչներ[illegible] Պալատին աւագ քարտուղար[illegible] կայպէս թիկնապահ ղրկելով, [illegible] Սուլթանին բացատրութիւն կը [illegible] հանջէր ինձմէ այդ մասին: Պ[illegible] աւագթարգմանին պատասխան[illegible]

«Նկատելով որ երբ օտար [illegible] նատանց թարգմանները [illegible] կը կատարեն կառավարչութ[illegible] բարեխօսելու համար խռովու[illegible] պատճառով իբրեւ ամբաստան[illegible] կամ կասկածելի ձերբակալուա[illegible] յերու մասին, փափկանկատու[illegible] եւ բարեկրթութեան ամէն չափ[illegible] սահման կ'անցընեն, նոյն ատե[illegible] դժուարացնեն ոստիկանական [illegible] ծունէութիւնը,եւ նկատելով որ [illegible] հափառութեան հրամանով բա[illegible] թիւ յանձնախումբեր կազմուած ու կը քննեն ամբաստանեալ[illegible] խնդիրները, Բերայի եւ Սկիւ[illegible] կառավարչութեանց շրջաբերակ[illegible] մը հաղորդեցի թէ թարգման[illegible] դիմումին իբրեւ պատասխան՝ [illegible] է յայտնել որ իրենց դիմումը [illegible] տարեն ուղղակի արտաքին նախարարութեան»:

(Շար[illegible]

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

5 FÉVRIER 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1795 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԼԵՒԱՆՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Առաջին եւ վերջին անգամ ըլլալով, երկու խօսք ալ մեր կողմէ բաց վէրքի մը մասին որ պարբերաբար կը քերուի, կը քրքրուի մեր մամուլին մէջ։

Նոր բառ մը չէ լեւանտականութիւնը, բայց այնքան գործածուեցաւ տեղի ու անտեղի, որ շփոթութեան մատնած է ոչ միայն ընթերցողները, այլ եւ գրողները։

Նոր առիթը կուտայ ընկեր Կ. Սասունի, իր վերջին յօդուածով — «Լեւանտէնները եւ Հայկական Ազատագրութիւնը»։ («Յառաջ», 31 Յունուար)։

Առողջ տեսակէտ մը պաշտպանելու ճիգին մէջ, մեր աշխատակիցը բարդացնելով խնդիրը, իր կարգին կ'իյնայ թիւրիմացութեան մէջ։ կամ տեղի կուտայ թիւրիմացութեանց։

Վէճին տուն տուաւ, անցեալ տարի, փրոֆ. Ադոնցի մէկ ուսումնասիրութիւնը, «Հայրենիք» ամսագրին մէջ (1931 ապրիլ)։

Դժբախտաբար փրոֆէսէօրը իր գրութեան տուած էր մարտաշունչ եւ քիչ մը գրգռիչ, եթէ ոչ հատուածական շեշտ։ Այնպէս որ, աղի-լեղի խօսքեր փոխանակուեցան։ Տրտնջացողներուն, բողոքողներուն հետ, մէջտեղ ելան նաեւ ծափահարողներ։ «Աֆէրին»պոռացողներ։

Գարշելի էր ինչ որ հրատարակուեցաւ, այս առթիւ, «Մենք» պարբերաթերթի կողքին վրայ։ Բայց նոյնքան կոպիտ փոքրոգութիւն կը մատնէր «Հայրենիք» օրաթերթի գրախօսին չարախնդութիւնը, փրոֆէսէօրին տուած «ջախջախիչ դասին» առթիւ։ (Բուն բառերը աչքի առջեւ չունինք. բայց միտքը այս էր)։

Եւ հիմա ընկեր Կ. Սասունին կը փորձէ չքմեղացնել փրոֆէսէօրը, երկու տարբեր նախադասութիւններով.

— «Ադոնց գրած է Չօպանեանի դէմ եւ անոր քաղաքական բացատրութիւնները Կիլիկիոյ մասին որակած է որպէս լեւանտէն Հայու հոգեբանութիւն»։

«... Ու կը կարծենք թէ փրոֆ. Ն. Ադոնցի սլաքը այս խաւի քաղաքական տիպս միտքերուն դէմ ուղղուած է եւ ոչ թէ այն ժողովուրդին որ Ղարաբաղէն մինչեւ Կիլիկիա նետուեցաւ հայկական ազատութեան հրդեհին մէջ»։

Արդ, մէջտեղն են յարգելի փրէֆէսէօրին խօսքերը, եւ ահա կ'արտատպենք նոյնութեամբ։ «Ի պէտս զարգացելոց».

— «Պէտք է ասել, որ կիլիկիայի հարցը քաղաքական մի մշուշ է մի կարգ լեւանտացի Հայերի գլխում, ուր դիւրութեամբ զետեղւում է 300 ամեայ մի գաղութ, բայց ոչ 3000ամեայ մի հայրենիք։ Կիլիկիան եղել է եւ է Հայի համար գաղութ, եւ ոչ հայրենիք, եւ եթէ այնտեղ ծածանուել է հայ դրօշակը, ծածանուել է այնպիսի ծանր պայմանների հետեւանքով որոնց կրկնութիւնը ցանկալի չէ։ Թող չզարմանան եւ չվրդովուեն կիլիկեան հայրենասէրները»։ (էջ 93).

— «Կիլիկիան լեւանտացի հայութեան «ազգային տունն է»։ (էջ 94)։

— «Մեր հայեացքով գոնէ, Հայաստանը աւելի թանգ է քան կիլիկիան եւ ապա ուրեմն Պէշիկթաշլեան աւելի բարձր է քան Թումանեան, քան կաթոլիկ համայնքը, որ կիլիկեան ծրագրի ջերմ կողմնակիցն է եւ հոգեւոր ծնողը, բարձր է քան Պոլսի այն լուսաւորչական մտաւորականները որոնց մտաւոր ճառագայթները համնում են մինչեւ կիլիկիա, բայց չեն զօրում անցնել մայր հայրենիք»։ (էջ 94)։

Այնքան վճռական — եւ միակողմանի — այս յայտարարութիւնը՝ շատ բան կը նշանակէ, բայց ոչ այն ինչ որ կ'ուզէ եզրակացնել մեր աշխատակիցը, յիշողութեամբ տարուելով կամ կլորցնելով սլաքը։

×

Այս միջանկեալ բացատրութենէն յետոյ, անցնելով բուն յօդուածին, կը նկատենք որ մեր աշխատակիցը չափազանց ընդհանրացուցած է «լեւանտականութիւնը»։

Ան «ապազգային ու անհայրենիք» ձգտում կամ «չարաշահութիւն» եւ «տհասութիւն» կը տեսնէ նոյնիսկ այն խարխափումներուն, պրպտումներուն եւ բաղձանքներուն մէջ, որ առաւելապէս անելէն ելք մը գտնելու ճիգեր են։ (Անշուշտ հայրենի հողի վրայ)։

Անարդար է «լեւանտէն առեւտրական գործ» հռչակել այս խարխափումները։

Պատմութեան «լեւանտէն»ը տեղ չունի այս մարզանքին մէջ, թէեւ լեւանտէններ, «շարլաթան»ներ եւ «չարչի»ներ ալ խառնուած են կարաւանին։

Արդ, երբեւ Դաշնակցականներ, որ ունինք մեր դաւանանքն ու բացորոշ տեսակէտը, որ գիտենք թէ ի՛նչպէս կ'ընթանայ ազատագրական հոլովոյթը, պիտի ջանանք հասկնալ այս խաւին հոգեբանութիւնը, եւ ոչ թէ արհամարհանքի կամ արգահատանքի կեցուածք մը բռնել, եւ տեղի-անտեղի քշել աժան-կարապետ բանաձեւը — լեւանտականութիւն։

Միամտութիւն, վրիպում, երազատեսութի՞ւն է ակնարկուած մարզանքը։

Անշուշտ։ Հասած տեղդ, ուզած ժամուդ հայրենիք չի շինուիր։ — Ազատ եւ ինքնավար հայրենիք, որ ըլլայ քու տունդ։

Բայց, լեւանտականութիւն չէ այս։ Լեւանտականութիւնը բոլորովին ուրիշ բան է։

Եթէ այդ բարի մարդիկը հնարը գտնէին սա ցիրուցան ժողովուրդը հայրենի ժառանգութեան մէկ մասին վրայ համախմբելու, զայն արմատապէս փրկելու այլասերումէ եւ կորուստէ,— օրհնութիւն մը պիտի ըլլար վաղուան հայրենիքին համար։

Մենք չենք հաւատար այդ հրաշքին։ Գոնէ ներկայ պայմաններուն մէջ։ Բայց իրաւունք չունինք «լեւանտէն» կոչելու հաւատացողները։

×

Երկու խօսք ալ մեր Նարդունիին, որ եթէ քիչ մը կենայ, շունչը կ'առնէ Գրադարան, եւ դէզ մը ձեռագիր կը բերէ, աղաղակելով — ահա «մենք», ահա «դուք»։

Լա՛ւ է հիներուն «հախէն գալու» այս տենդը, բայց ոչ ամէն բան։ Մեզի համար տակաւին խոշոր հարցական մըն է «մենք»ը,— հինն ու նորը։ Պատրանք մը — գոնէ Փարիզի համար խօսելով։

Կան գոյնզգոյն «մենք»եր, անհաւասար տարիքներով, խառն ի խուռն ձգտումներով եւ հակասական խարխափումներով։ Ու չափէն աւելի ցուցադրական ստոստումներով։ Այնպէս որ, մեր «աշխատաւոր եւ աշխատասէր» խմբագիրը կրնայ խօսիլ իր մասին — յաճախ արդար հպարտութեամբ — բայց ոչ սերունդի մը անունով։

Այդ սերունդը կ'երերայ, կը յամենայ տակաւին...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՂԱԶԷԹԱՃԻՆ»

«Կը հարցնէի օր մը երեք խմբագիր-գրագէտի մը.— Ձեր ո՞ր ուժին վստահելով, այդքան շատ կը հայհոյէիք Թուրքին, երբ որ անոր թաթին տակն էիք։ Պատասխանեց.— Եթէ այդպէս չընէինք, թերթ կարդացող չէր ըլլար»

Շ. Շահնուր
(Յառաջ 27 Յունուար)

«Ահա ձեր պատասխանատուութիւնը», կ'եզրակացնէ Շահնուր, նոյն աւազանին մէջ մկրտելով բոլորը։ Բայց եթէ յիշէր թէ խօսքը առնուազն 20 տարի ետ կը տանի մեզ, արդար պիտի ըլլար դասաւորման ենթարկելու «ղազէթաճին»։

Երեք խմբագիր-գրագէտին (զոր կը ճանչնանք մօտէն՝ կուսակցութեանց հանդէպ իր «չէզոք» կարծիքով, բերնին մէջ՝ կը խօսի դասակարգ մը որ այդ թուականէն քանի մը տարի առաջ ալ, անորակելի ներբողականներ կը հիւսէր նոյն Թուրքին, հայհուչներու տարափ մը թափելով հայ յեղափոխականին գլխուն։ Ժամանակները փոխուեցան։ Թուրքը կը մնար նոյնը՝ Հայուն դէմ. իսկ հայ յառաջապահ *ղազէթաճին*... Թուրքին հանդէպ իր ատելութեան արտայայտութեան մէջ, բաւական ետ կը մնար իր «խմբագիր-գրագէտ»... պաշտօնակիցներէն։

Ի՜նչ կար սակայն պարտկուած այդ ատելութեան խորը եւ անոր արտայայտութեան մէջ։ Մէկը կը հաւատար արդար պահանջներու պաշտպանութեանը ծառայել։ Իր արտայայտութիւնը՝ կծու, հեգնոտ, վիրաւորական, կը մեկնէր ատկից։

Միւսը իր արտայայտութեան եղանակով, այո՛, շիտակ է թէ թերթ կը քշէր...

Առաջինին պահանջը չէր, ոչ ալ արտայայտութիւնը որ արթնցուցին «գազան»ը։ Արթուն էր, երբ մենք կը քնանայինք։ Ընդհակառակն, գազանին պարբերական կատաղութիւններն էին որ մեզ արթնցուցին եւ շարժման դրին։ Այդ շարժման մէջ՝ միամտութիւններու եւ «վիպապաշտութեան» բաժինները անուրանալի են։ Սակայն չէն կրնար դատապարտել շարժում մը (ընդդէմ Թուրքին) որ ճակատագրուած էր, չէր կրնար չըլլալ։ Պատմութիւն մը կայ որ, դժբախտաբար գրուած է, չէ ամփոփուած, դասագրքի մէջ չէ անցած անհրաժեշտ տարրերով եւ հեռու կը մնայ շատ «նոր»երու հետաքրքրութենէն։

Այդ պատմութեան ծանօթացումը պիտի ուղղէր շատ ծուռ դատաստաններ, աւելի ճի՛շդ, վճռի տարբերը պիտի կանչէր հաւասարակշռութեան ու կապակցութեան եւ աւելի յստակ ու ցայտուն, երեւան պիտի բերէր դիմագիծը ղազէթաճիներուն, որոնք Թուրքին կը հայհոյէին միայն թերթ քշելու մտահոգութեամբ։

Մ. Ե.

Կոնստանցայի առեւանգման շուրջ

Կոնստանցայի մէջ, Աղաբեկովի առեւանգման գործին առթիւ, գրուած էր թէ Պոլսէն ալ քանի մը մարդիկ, առանց անցագրի «Ֆիլոմէնա» շոգենաւը նստած եւ մասնակցած են Աղաբեկովի առեւանգումին։ Այս առթիւ Պոլսոյ ոստիկանական տնօրէն Ալի Րիզա հետեւեալը յայտարարած է.—«Ֆիլոմէնա» շոգենաւը Մարսէյլէն ճամբայ ելած, Իզմիր հանդիպած եւ ապա յունուար 3ին Պոլիս ժամանած է։ Նաւը պարապ եկած է եւ ամսուն 8ին, դարձեալ առանց բեռ առնելու դէպի Սեւ ծով մեկնած է։

Շոգենաւը 23 նաւաստի ունէր եւ ասկէ զատ դուրսէն ոչ ոք կար։ Նկատելով որ յիշեալ շոգենաւը հինգ օր Պոլսոյ մէջ գտնուած միջոցին միշտ ոստիկանական հսկողութեան ներքեւ եղած է, անկարելի է որ առանց անցագրի մարդ մտած ըլլայ հոն։ Հաւանական է որ խնդրոյ առարկայ անձերը շոգենաւ մտած ըլլան, անոր Սեւ ծով ելլելէն յետոյ եւ կամ պուլկարական նաւահանգիստներէն»։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾԷ
եւ կը մերժէ ընդունիլ մեծ պետութեանց առաջարկները

Բուռն ճակատամարտ մը կը մղուի Շափէյի մէջ (Շանկհայ), գրաւելու համար Հիւսիսի կայարանը, որ ռազմագիտական կարեւոր կէտ մը կը կազմէ։ Ճափոնական օդանաւերը շարունակ կը ռմբակոծեն չինական դիրքերը։

Միւս կողմէ, ճափոնական ուժերը յարձակում գործեցին Վուսա-Սունկի բերդին վրայ։ Յարձակումը տեղի ունեցաւ ծովէն եւ ցամաքէն։

Ճափոնական վեց թորփիլահալածներ կը շարունակեն ռմբակոծել ամրոցները, պաշտպանելու համար զինուորներու ցամաք ելլելը։

Ճափոնի ծովային նախարարութիւնը զեկոյցով մը կը հաղորդէ թէ Վուսա-Սունկէն արձակուած ռումբի մը հետեւանքով էր որ հրաման տրուեցաւ ռմբակոծել բերդաքաղաքը։

Չինական ընդհ. սպայակոյտը կը յայտնէ թէ ճափոնական թորփիլահալած մը որ սկսեր էր ռմբակոծել Վուսա-Սունկը, ընկղմեցաւ չինական ռումբերէն։

Նանքինի մէջ, պատերազմական վիճակ յայտարարուեցաւ, որմէ վերջ անգլիացի եւ ամերիկացի կիներն ու մանուկները սկսան պարպել քաղաքը եւ կ'երթան Շանկհայ, որ ծովով մէկ օրուան հեռաւորութիւն ունի։ Ցամաքով չեն կրնար երթալ, որովհետեւ Նանքին-Շանկհայ երկաթուղին խճողուած է զօրախումբերով եւ յետոյ, Շանկհայի կայարանը Շափէյ՝ ուր բուռն կռիւներ կը մղուին, աւերակի վերածուած է։

Նանքինի զինուորական հրամանատարը հրահանգեց տեղական իշխանութեանց որ անհրաժեշտ ամէն միջոցի դիմեն, պաշտպանելու համար տեղացի եւ օտար բնակիչները։

Խարպինը կը գրաւուի

Երկար յապաղումներէ յետոյ, որուն պատճառ դարձեր էր երկաթուղիներու աւերուած վիճակը, Մանչուրիոյ հիւսիսէն ղրկուած ճափոնական արշաւախումբը հասած է Խարպինի մօտերը եւ կը պատրաստուի գրաւել զայն։

Քննիչ յանձնախումբը

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած յանձնախումբը որ քննութիւններ պիտի կատարէ Մանչուրիոյ մէջ, Հավրէն նաւ նստաւ Նիւ-Եորք երթալու համար, ուր իրենց պիտի միանայ Ամերիկայի ներկայացուցիչը։

Պետութեանց առաջարկները

Ուաշինկթընի արտաքին նախարարութիւնը կը յայտնէ թէ Նանքինէն ստացած է չինական պետութեան պատասխանը պետութեանց առաջարկներու մասին։ Չինաստան համաձայնութիւն կը յայտնէ վէճը լուծելու համար Ամերիկայի եւ Անգլիոյ ներկայացուցած առաջարկներուն։

Իսկ Լոնտոնի ճափոնական դեսպանը յայտնեց Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան թէ իր կառավարութիւնը չպիտի կրնայ ընդունիլ իրենց ներկայ ձեւին մէջ՝ այն առաջարկները՝ որոնք ներկայացուած են Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի կողմէ, վէճին կարգադրութիւնը դիւրացնելու համար։

Ճափոն ներկայացուցած է հետեւեալ առարկութիւնները.

1.— Ճափոն տրամադիր է ընդունելու առաջին առաջարկը, պայմանաւ որ Չինաստան եւս զգուշանայ որեւէ բռնութենէ։

2.— Ճափոն չի կրնար ընդունիլ որ արգիլուին նոր թշնամութեանց նախատեսութեամբ՝ անհրաժեշտ պատրաստութիւնները, քանի չէ համոզուած չինական կառավարութեան անկեղծութիւնը՝ այս մասին։

3.— Գալով՝ Շանկհայի մէջ երկու կողմի ուժերուն միջեւ, չէզոք գօտիի մը հաստատման, ճափոն չի կրնար ընդունիլ, եթէ Չինացիները չքաշուին այնքան հեռու, որքան պէտք է ճափոնցի բնակչութեան անդորրութիւնը ապահովելու համար։

Զինաթափութեան ժողովը

Զինաթափութեան ժողովը կը պատրաստուի բուն աշխատանքներուն սկսելու երկուշաբթի օր։ Մինչ այդ կազմուած յանձնախումբերն արդէն կը գործեն։ Երրորդ յանձնախումբը սկսած է դասաւորել առաջարկները, զորս նախագահը՝ Հէնտըրսըն կ'ուզէ ներկայացնել ժողովի լիակատար նիստին՝ ամէնէն առաջ, վաղը իսկ։

Երկրորդ յանձնախումբը որուն կը նախագահէ Հէնտըրսըն կը մշակէ ժողովին կանոնագրութիւնը։

Զինաթափութիւնը եւ Թուրքիա

Զինաթափութեան ժողովի Թուրք պատուիրակութեան նախագահը Թէվֆիք պէյ, Պոլսէն մեկնելէ առաջ, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.—

«Համոզուած ենք որ Զինաթափութեան խորհրդաժողովը լաւ եւ նպաստաւոր արդիւնքներ պիտի տայ։ Ժողովուրդները ամէն պարագայի տակ միջոց մը պիտի գտնեն այս խիստ ծանր, ճնշող նեղութենէն գոնէ քիչ մը ազատելու համար։ Խորհրդաժողովին մէջ մեր պաշտպանելիք տեսակէտը պիտի ըլլայ սպառազինութեանց անպայմանօրէն սահմանափակումը։ Մենք կատարեալ անկեղծութեամբ կը փափաքինք որ այս նպատակը իրագործուի»։

Սանթիակօ քաղաքը մասամբ կործանած

Նախորդ կէս գիշերէն քիչ յետոյ, երկրաշարժի չորս բուռն ցնցումներ մեծապէս վտանգեցին Քուպայի Սանթիակօ քաղաքը։

Բնակիչները մութին մէջ ցնցումներէն արթնցած եւ զարհուրած, առաջին առթիւ կարծեր էին թէ հազարաւոր մեռեալներ կան փլատակներուն տակ թաղուած։ Սակայն, ըստ պաշտօնական գնահատութեանց, մեռեալներու թիւն է 11, վիրաւորներունը 350, որոնց 90ը ծանր,

Նիւթական վնասները բաւական մեծ են։ Բոլոր շէնքերը վնասուած են։ Առանց հաշուելու անհատական բնակարանները, հանրային 150 շէնքեր քանդուած են, որոնց մէջ քաղաքապետարանը եւ բանտը, երկու հիւանդանոցներ, շուկան, զօրանոցը։

Անգլիական օդանաւերը եւ Պարսկաստան

Թէհրանէն ստացուած լուրերու համաձայն, պարսիկ կառավարութիւնը իմաց տուած է անգլիական դեսպանին թէ տրամադիր չէ նորոգելու համաձայնագիրը, որ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՅԱՌԱՋի երէկուան թիւէն քանի մը հարիւր օրինակ տպուած է առանց ճակատի թիւը փոխելու։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ։

Օսմանեան Պարտքերը

Էնկիւրիէէն հեռագիր մը կ'ըսէ.

«Փարիզի մէջ տեղի ունենալիք բանակցութեանց ընթացքին Թուրք կառավարութիւնը պիտի պահանջէ որ Օսմանեան Պարտուց շուրջ գոյութիւն ունեցող համաձայնագիրը նկատի առնուի, այսինքն նուազին պարտքերը եւ թէ վճարներու ժամանակաշրջանը երկարի մինչեւ 1937»։

Այս հեռագիրը հրատարակելէ վերջ, սուրիական «Էլ Ահրար»ը կը գրէ իր կողմէ.

«Իսկ մենք Լիբանանցիներս եւ Սուրիացիներս, պարտաւորուած ենք մինչեւ 80 տարի վճարել այդ պարտքերը։ Մեր պետական մարդիկը երբեք չեն մտածեր այս մասին։ Բուն պարտատէրը Թուրքիան երբ այսպէս կ'ընէ եւ չի վճարեր. ինչո՞ւ մենք անոր փորձանքը պիտի քաշենք։ Կը պահանջենք որ մեր երեսփոխաններն ու հանրապետութեան նախագահը աշխատին եւ իրենք ալ յետաձգել տան այդ պարտքերը։

«Թուրքերը ցարդ միայն յետաձգել կ'ուզէին այդ պարտքերը, բայց այժմ թէ՛ յետաձգել եւ թէ նուազեցնել կ'ուզեն։ Մեր երկիրը իր այսօրուան տագնապը կը պարտի այս ծանր տուրքին։»

Պալքանեան խորհրդաժողովը

Պալքանեան խորհրդաժողովին վարչական խորհուրդի նիստը տեղի կ'ունենայ Պոլսոյ մէջ, ինչպէս հաղորդած էինք։

Նուկօսլաւ պատուիրակը յայտարարած է թէ, Նուկօսլաւիոյ մէջ ապրող Թուրքերուն հողային խնդիրը լուծման մէջ է կազմուած յանձնախումբին ջանքերուն շնորհիւ։ Հակառակ իր ներկայացուցած կնճռոտ հանգամանքին, կ'աշխատուի յարմար լուծում մը գտնել Թուրքիոյ մէջ գտնուող այն թրքահպատակներուն որոնք կալուած ունին Նուկօսլաւիոյ մէջ, թէեւ կալուածաթուղթերու չգոյութիւնը անհնարութեան կը մատնէ անոնց արժէքին գնահատումը։ Հաւանաբար այդ կալուածներուն փոխարէն, Նուկօսլաւ կառավարութիւնը նիւթական հատուցում մը ընէ Թուրքիոյ։ Ներկայիս յանձնախումբը կ'աշխատի այդ գումարը ճշդել։ Մօտ օրէն, Թուրքիոյ ու Նուկօսլաւիոյ միջեւ ափիոնի համաձայնագիր մը եւս պիտի ստորագրուի։

Գերմանիոյ վարկերը

Նիւ Եորքի Դաշնակցային Պահեստի գլխաւորութիւնը հաւանած է Գերմանիոյ տրուած 25 միլիոն տոլարի հատուցման երկարաձգման մէկ ամիս եւս։ Այս գումարը մաս կը կազմէ 100 միլիոն տոլարի փոխին, որ Գերմանիոյ տրուած էր Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Միջազգային Դրամատուններու մասնակցութեամբ։

Ռատէք Զուիցերիոյ մէջ

Խորհրդային Միութեան արտաքին նախարար եւ զինաթափութեան ժողովի խորհրդային պատուիրակութեան պետ Լիտվինով դիմած էր Զուիցերիոյ կառավարութեան, որպէս զի թոյլատրէ Ռատէքի մուտքը Զուիցերիա, իբրեւ բոլշեւիկեան «Իզվեստիա» թերթին թղթակիցը զինաթափութեան ժողովին մէջ։ Զուիցերիա նախապէս մերժելէ յետոյ, թոյլատրած է Ռատէքի մուտքը։

Համայնավար ամփոփավայր

Յունաստանի դատական նախարարութիւնը որոշեց մէկ վայրի մէջ կեդրոնացնել դատապարտուած եւ աքսորուած համայնավարները։ Երկար քննութենէ յետոյ, Քէֆալոնիոյ մօտերը գտնուող Ասու կղզեակը հաւաքավայր որոշուած է։ Կղզեակին մէջ, պիտի շինուին պզտիկ հիւղակներ։ Համայնավարներու կեդրոնացման աշխատանքները պիտի սկսին ապրիլի սկիզբները։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան բարդ եւ խայտաբղէտ կազմակերպութեան մէջ, բազմաթիւ դիւաններու կողքին՝ գրասենեակ մըն ալ կայ, որ լուռ մունջ կը գործէ: Ասիկա Աշխատանքի Միջազգային գրասենեակն է:

Անաղմուկ կը գործէ ըսելը, բացառութեան եղանակ մըն է լոկ, որովհետեւ, իրականին մէջ, այս դիւանին տնօրէնը, ընկերվարական Ալպէր Թոման, անխոնջ ու գործօն եռանդ մըն է որ ցոյց կու տայ տասնեակ մը տարիներէ ի վեր: Իրաւ ալ, ան շարունակ կը ճամբորդէ երկիրէ երկիր, կը բանախօսէ, կը գրէ անդադրում, միութեան գիծ մը ջանալով ստեղծել, մէկ կողմէ՝ բոլոր ազգերու գործարանատէրերուն եւ անոնց աշխատաւորներուն եւ միւս կողմէ՝ կառավարական պաշտօնական շրջանակներուն միջեւ:

Այս կազմակերպութեան շնորհիւ է որ, հակամարտ շահեր ներկայացնող երեք կարեւոր ուժերու մէջ — գործարանատէր, աշխատաւորութիւն եւ կառավարութիւններ — կարելի եղած է ստեղծել միութեան գիծ մը՝ որ այս երեք ուժերը հաւասար չափով շահագրգռող շատ մը խնդիրներու լուծումը մեծապէս դիւրացուցած է:

Մասնաւորաբար սփոփարար է տեսնել թէ ի՞նչպէս այս երեք ուժերը, որոնց ներկայացուցիչները պաշտօնապէս կը մասնակցին Գրասենեակի նիստերուն, գրեթէ միշտ համերաշխ ոգի մը ցոյց տուած են կարելի եղածին չափ արդիւնաւոր ըլլալու համար Ազգերու Դաշնակցութեան հիմնական կանոնագիրներուն կողմէ իրենց տրուած պաշտօնը:

×

Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակին գործունէութիւնը մասնաւոր կերպով ուշագրաւ եղած է վերջացող տարուոյն ընթացքին: Տնտեսական տագնապը բացառիկ կարեւորութիւն մը տուած էր աշխատանքի վերաբերեալ խնդիրներուն եւ մանաւանդ գործազրկութեան հետեւանքով ծագում առած հարցերուն:

Բացի այն ընդհանուր քննութենէն՝ զոր կատարած է տագնապին մասին, Գրասենեակը մասնաւորապէս ի վեր հանած է այն գլխաւոր երեւոյթը, զոր գործազրկութիւնը առաջ բերած է աշխարհի զանազան երկիրներուն մէջ ու այս խնդրին վերաբերեալ բրած է կարգ մը գործնական առաջարկներ:

Այս առաջարկները կարելի է ամփոփել հետեւեալ չորս կէտերուն մէջ:

Ա.— Միջազգային շուկաներու մէջ անգործներու զբաղում հայթայթելու համար նոր կազմակերպութեան մը պէտքը:

Բ.— Միջազգային կամ ազգային մեծ շինութիւններու սկիզբը դնել դարման տանելու համար գործազրկութեան:

Գ.— Անգործներու ապահովագրութեան լայն սահմաններու մէջ գործադրումը եւ՝

Դ.— Միջազգային համաձայնութիւններու կնքումը աշխատութեան ժամերու թիւը որոշող:

Իր ջանքերուն շնորհիւ է որ, հանրապէս տիրող տնտեսական տագնապին՝ աշխատաւորներու պաշտպանութեան համար նախապէս ձեռք առնուած միջոցները նուիրագործող միջազգային պայմանագրութիւնները մուտ գործած են իւրաքանչիւր ազգի ներքին օրէնսդրութեան մէջ: Վերջացող տարուան մէջ անոնց թիւը հասած է 35ի, ցարդ վաւերացուած պայմանագրութիւններուն ընդհանուր թիւը ըլլալով 449:

Խորապէս համոզուած գործազրկութեան հարցին վերաբերս կարեւորութեան՝ Աշխատութեան Միջազգային Գրասենեակը անցեալ շաբթու բոլոր ճարտարարուեստական կազմակերպութիւններուն ուշադրութեան յանձնեց կարգ մը միջոցներու գործադրութեան պէտքը՝ մեղմացնելու համար ընկերային այս աղէտին առաջ բերած հետեւանքները:

Այսպէս՝ եթէ Գրասենեակին առաջարկները ընդունուին— ինչ որ շատ հաւանական է— գործատէրերը արտօնուած չպիտի ըլլան այլեւս օրէնքով սահմանուած ժամերէն աւելի աշխատութիւն տալ իրենց աշխատաւորներուն:

Ցեառոյ, կարելիութեան սահմանին մէջ փոյթ պիտի տարուի որ փոխանակ աշխատաւոր ճամբելու, միեւնոյն գործարանին մէջ աշխատող բոլոր բանուորներուն ժամերը ընդհանուր կերպով կրճատուին, որպէսզի աւելնուն համար ալ հաւասար կերպով գործ հայթայթել կարելի ըլլայ:

×

Անշուշտ միամիտ ըլլալու չէ, կարծելու համար որ Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակին գործունէութիւնը բաւական է, որպէսզի ջնջուի աղբիւրը այն ամէն վէճերուն, որոնք դեռ այսօր ալ գոյութիւն ունին բանուորական կազմակերպութիւններուն եւ գործարանատէրերուն մէջ:

Վէճի նիւթ եղած խնդիրները գրեթէ ամէնքն ալ արդիւնքն են տնտեսական ներկայ կարգուսարքին ու ընկերային այժմու կազմակերպութեան: Սակայն եւ այնպէս, այս ուղղութեամբ առնուած ամէն քայլ կոչուած է իր բարերար ազդեցութիւնը գործելու գործատէրերուն ու բանուորին փոխադարձ յարաբերութիւններուն վրայ, անոնց տալով բնականոն ու խաղաղ ընթացք մը:

Ահա աս է այն դերը՝ զոր անվհատ կամքով առաջ կը տանի Աշխատութեան Միջազգային Գրասենեակը տարիներէ ի վեր: Ազգերու Դաշնակցութեան ազմկալից ու շաղակրատութիւններով լեցուն եւ ամուլ հաւաքոյթներուն մէջ, իրական եւ շօշափելի գործ մըն է որ կը կատարէ ուրեմն Աշխատութեան Գրասենեակը:

«Ձեր գրասենեակը միջազգային կազմակերպութեան խառնածին մէկ զաւակն է (bâtard)», ըսած էր օր մը Ալպէր Թոմայի ֆրանսացի պետական մարդը, Լէոն Պուրժուա որ կարեւոր դեր մը կատարած է Ազգաժողովի հիմնարկութեան: «Կրնայ ըլլալ, պատասխանած է, Ալպէր Թոմա, բայց խառնածին զաւակներ կան, որոնք մարդկային ցեղին պատիւ բերած են»:

Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակը մարդկային ցեղին պատիւ բերող գործ մը տեսած չէ տակաւին, բայց այն դերը՝ զոր կը կատարէ այս պահուս միջազգային բանուորական հարցերու կարգադրութեան մէջ, աննախընթաց է տնտեսական պատմութեան մէջ: Այդ դերը մեծ յոյս կը ներշնչէ որ ամէն ազգի ու ամէն դասակարգի աշխատաւորներ իրենց միտքն ու մարմինը չարչրկող հարցերուն համար գոհացուցիչ լուծումներ պիտի կրնան գտնել ատուոր ապագայի մը մէջ:

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Եւրոպայի զինուորական ուժը Շանկայի մէջ

Ամերիկեան թերթ մը կու տայ հետեւեալ թիւերը, որոնք կը ներկայացնեն եւրոպական պետութեանց զինուորական ուժերուն քանակը Շանկայի մէջ.—

Ֆրանսա՝ 5000, Անգլիա՝ 3,500, Ամերիկա՝ 1,400, Իտալիա 6,000:

Շանկայի ջուրերուն մէջ կը գտնուին ֆրանսական Ալթէր, Վալտէք — Ռուսօ ռազմանաւերը: Ամերիկեան ճակայ փոխադրանաւ մը վերջերս 1000 զինուորով ճամբայ ելաւ դէպի Շանկայ: Անգլիական ճեռագիր մը կը հաղորդէ թէ անգլիական եւ ամերիկեան բանակին մէջ կը նշմարուին գրգռութեան եւ զայրոյթի նշաններ ճապոնցիներուն:

Կեցցէ զինաթափութիւն

Հռոմէն ճասած ճեռագիրի մը ճամաձայն, կառավարութիւնը նուազուրդով 80 միլիոն լիր յատկացուցած է մեծ ընկերութեան մը, որ պիտի շինէ տիպար զրաճաւոր մը: Այս լուրը ուրախութիւն պատճառած է ժողովուրդին, որովճետեւ բազմաթիւ բանուորներ գործ պիտի գտնեն երկար ժամանակի մը ճամար: Այս զրաճաւորը պիտի ունենայ 170 մեթր երկարութիւն, 18 մեթր լայնութիւն, 7300 թոնօ տարողութիւն, եւ հրաշալի ձեւով մը զինուած:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

...ՈՒՐ ԽԵԼՔՍ ՉՀԱՍԱՒ — եւ ԲԱՆԻԿ ՄԸ ՉՀԱՍԿՑԱՅ

Յառաջի մէջ, Կարօ Սասունի յօդուած մը ունէր կիրակնօրեայ, պոյով պոստով, երեք սիւնակ: Խորագիրն էր «Լեւանդէնները եւ հայկական ազատագրութիւնը»: Անոնց կը ներկայացնէր «լեւանդէնիզմը» իր գիտցած ձեւով: Բոլորովին տարբեր է ինչ որ գիտեմ «լեւանդէնիզմի» ծագման եւ էութեան մասին: Այդ չէ որ կը հետաքրքրէ զիս հիմա: Այլ այն հակասութիւնները, որ կան հին սերունդին բացատրութիւններուն մէջ «լեւանդէններուն» եւ հայ ազատագրական շարժման մասին:

Ահա քաղ մը.—

Փրոֆ. Ադոնց կը գրէ Հայրենիքի մէջ (1931, թիւ 6).— «Կիլիկիայի հարցը քաղաքական մի մշուշ է մի կարգ լեւանտացի Հայերի գլխում»:

Ու երբ, այս յիմար խօսքին առթիւ, մեր երիտասարդ գրողներէն մին, Ուխտաւոր, իր խայթոցը երկարեց մինչեւ մեծ ու պզտիկ Ադոնցները, Կարօ Սասունի ելաւ գրեց Յառաջի մէջ (31 յունուար 1932).

— «(Լեւանդէններու) ապազգային ու անհայրենիք խաւի չարաշահ մասին դէմ նողկանք, իսկ միամիտ ու երազատես մասին դէմ՝ արգահատանք ունինք: Ու կը կարծենք թէ փրոֆ. Ն. Ադոնցի ալաքը այս խաւի քաղաքական տեսաւ մտքերուն դէմ ուղղուած է: Այդպիսի ալաքը կը պատկանի հայ յեղափոխութեան որմէ զայն փոխ առած է փրոֆ. Ադոնց»:

Եւ յօդուածը կը վերջացնէ սա խօսքով.

— «Հայրենի բոլոր հողերու ազատագրումը կ'իյնայ հայ ազատագրական շարժման ամբողջութեան մէջ: Անկէ դուրս մնացածը լեւանդէնիզմ է, չարաշահ տեսակէն»:

Հիմա կարդանք կարծիքը փրոֆ. Ադոնցի հայ ազատագրական շարժման մասին, այնպէս ինչպէս «փոխ առած է հայ յեղափոխութենէն».

— «Երբ ազատագրութեան ծառը ներածոյ չլինէր, այլ տեղական տունկ ու տեղի սերմերից ծլած, Հայաստանը սպանդանոց չէր դառնալ այնպիսի արագութեամբ»:

Այս տողերը գրուած են Դաշնակցական Հայրենիքի մէջ(1928,թիւ 8,էջ 72): Այս տեսակէտը, ուրեմն, «փոխ առնուած է» հայ յեղափոխութենէն, եւ տպուած է Դաշնակցական թերթի մէջ: Եթէ խաստը դուք ալ չհասկցաք, ինչպէս ես, կարդանք Ա. Արեգեանի բացատրութիւնները, որոնք շատ լաւ կը պարզեն այդ գեղեցիկ պատմագիտութիւնը:

Արեգեան կը գրէ նոյն Հայրենիքին մէջ (1928, թիւ 9).

— «Եթէ մենք ուշի ուշով քննելու լինենք մեր մօտիկ անցեալը, եթէ մենք քննական մեթոդը կիրառելու լինենք մեր մօտաւոր անցեալի վերաբերմամբ, ապա պիտի գանք այն անհերքելի եզրակացութեան, որ մեր բոլոր մեծ սխալների, մեր բոլոր անյաջողութիւնների եւ յուսախաբութիւնների մի կարեւոր արմատն այդտեղ է թաղուած,— ճայրենիքի, Հայաստանի իրականութիւնից դուրս գտնւելում: Թիֆլիսը աւելի մեծ դեր է խաղացել մեր ազգային քաղաքականութեան խնդիրներում, քան օրինակ Երեւանը, Մոսկւան աւելի՝ քան Ալեքսանդրապոլը, Կ. Պոլիսը անբաղդատելիօրէն աւելի՝ քան Վանն ու Կարինը, չխօսելու համար արդէն Փարիզի, Լոնտոնի եւ Ժընեւի մասին»:

Հիմա մենք դէմ առ դէմ դնենք կամ շարայարենք դուքերուն տեսակէտները.

1.— Փրոֆ. Ադոնց կը հաստատէ թէ իսկական Հայեր չէին անոնք որ հիմնեցին Կիլիկիոյ անկախ հայկական պետութիւնը,— լեւանտացիներ էին:

2.— Կարօ Սասունի կը հաստատէ թէ հայ բոլշեւիկներն ալ,իբրեւ միջազգային յեղափոխութեան միջնորդ, դուրսէն բերին յեղափոխութիւնը,— լեւանդէններ էին:

3.— Փրոֆ. Ադոնց կը հաստատէ թէ հայ ազատագրական շարժման ղեկավարները (դրսեցիներ) օտար երկրէ ներածեցին յեղափոխութիւնը,— լեւանդէններ էին:

Ուրեմն, լեւանդէններ են կիլիկեցիները, հայ բոլշեւիկները, Դաշնակցականները, Հնչակեանները: Բայց որո՞նք էին իսկական Հայերը:

Վա՜յ ինձ, վա՜յ ինձ, տղէտ եմ եւ «ծանծաղամիտ», զի չեմ հասկնար ինչ որ կ'ուսուցանեն հին սերունդի կարգ մը պատմագէտները: Եւ դեռ ցաւաչ երիտասարդներուն վրայ կը յարձակի, զանգատելով թէ չեն կարդացած Հայոց Պատմութիւնը:

Ներողութի՛ւն,«մենք»երը կարդացած ենք շատ մը «դուք»երու աւանդած պատմութիւնը, սակայն տեսած են որ «դուք»երուն տեսակէտները ոչ միայն կը հակասեն իրար, այլեւ կը հակազդեն իրարու դէմ եւ պատմութեան առջեւ:

Իսկ եթէ կ'ուզէք, որ իբրեւ պատմագէտի դաս՝ կլլենք ինչ որ գրած են բոլոր մեծերը, թոյլ տուէք ըմբոստանալ այդ ստրկութեան դէմ: Ո՛չ եւ ո՛չ, «մենք»երը չեն ուզեր իբրեւ ճշմարտութիւն լսել կասկածելիպատմագէտներունպատմած դասերը: Վերջերս կարդացինք պատմագէտ փրոֆ. Ն. Ադոնցի տեսակէտները Կիլիկիոյ հին պատմութեան մասին,— եթէ թոյլ տրուի ինծի, իմ ուզած լեզուովս եւ ոճովս, ներկայացնելու Կիլիկիոյ իսկական պատմութիւնը եւ քանդելու այդ հին պատմագէտին տեսակէտները, կը յուսամ թէ «դուք»երը ի վերջոյ կ'ընդունին որ «մենք»երը լաւ սորված են պատմութեան իրենց դասը: Ասիկա թերեւս առիթ մը ըլլայ ցոյց տալու թէ ամէն բան չեն գիտեր — կամ լաւ չեն գիտեր— հին մտաւորականները մեր ազգային պատմութեան մասին, զոր, ինչպէս Յակոբ Պարոնեան կը հեգնէր, հայ թագաւորներու այցաքարտի հաւաքածոյ մըկը կարծէին յաճախ: Վկայ՝ ոչ միայն Ադոնցի կիլիկեցիխաութիւնը, այլ եւ այն մեղքը, որ «ներածոյ» ազատագրական շարժման կը վերագրէ Հայաստանի սպանդանոցեան ջարդերուն պատճառը, ճիշդ ինչպէս հիմա կը գրեն Թուրք թերթերը: Այո՛, «դուք»երուն ներուեցաւ ամէն բան, Ադոնց պաշտպանուեցաւ ամէն առեն, — երբ հայհոյեց մեր ազատագրական շարժումներուն,երբ «լեւանտացի» անուանեց Կիլիկիոյ հիմնադիրները: Իսկ մեզի չե՛ն ներեր որեւէ չեղում որ եւ է առթիւ:

Բայց մենք, երիտասարդներ, հուրէ եւ սուրէ փախած, ըմբոստ եւ դաժան, մենք երիտասարդներ, աշխատաւոր եւ աշխատասէր, կը յայտարարենք.

— Ո՛չ, մենք կը մերժե՛նք բարեւել Դէսլերի յարդէ գլխարկը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԽՄԲ.— Պիտի խօսինք այս, ինչպէս եւ ընկ. կ. Սասունիի յօդուածին առթիւ:

ԹԱՏՐՈՆ

ԵՐԵՔ ՆՈՐ ԽԱՂԵՐ

Comédie Françaiseի վերջին Répétition Généraleը մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը ստեղծած էր մամուլին եւ հրաւիրեալներուն մէջ:

Ներկայացուած գործերուն մէջ կար ծանօթ,աշխարհածանօթ կարելի է ըսել — գրագէտ եւ աշխարհաշրջիկ Փօլ Մօռանի— վիպագիր Մօռանի — մեծ թատերգութիւնը, առաջինը, երկու արարուածով:

Օրուան հերոսն էր, եւ արդարացուց լիովին ակնկալուածը:

Յայտագիրը կը բաղկանար երեք նոր գործերէ: Փ. Մօռանի Le Voyageur et l'Amour, Պ. G. L. Garnierի ծանօթ բանաստեղծին մէկ արարուած La Symphonie Inachevéeն, եւ յայտնի թատերագիր E. Séeի Charitéն, երկու գործողութեամբ:

Ներկայացումը սկսաւ Symphonieով: Ալհեհր երաժիշտ մը ստիպուած է դասերով ապրիլ՝ անկարող նուիրուելու լիովին իր արուեստին — եւ նոյնիսկ վերջացնելու իր անկատար մնացած մէկ symphonieին — կքած ըլլալով ընտանեկան հոգերու եւ պարտականութիւններու ամէնօրեայ եւ լկող ծանրութեան տակ: Իր անհետացած մէկ բարեկամին տղան — եւ իր աշակերտը — սիրահարուած է իր աղջկան, եւ դասաւանդութեան մը պահուն կը խնդրէ անոր ձեռքը:

Ծերունի վարպետը գրուած է հայրական զգացումներուն եւ ուսուցչական պարտականութիւններուն երկընտրանքին առջեւ: Չի վարանիր: Երկարաշունչ խորհրդածութիւններով — եւ իր անձնական օրինակով — ցոյց կու տայ նորահաս տղաքանդին այն խոշոր խոչընդոտները, որոնք պիտի ցցուին իր ընտանեկան յարկին տակ՝ զինքը կասեցնելու համար արուեստին գժուարամատչելի գագաթներուն իր խոյանքին մէջ...

Գաղափարներու եւ տեսակէտներու պայքարը երկուքին մէջ յուզիչ է եւ գեղեցիկ: Նիւթը եւ արուեստը կը դիմագրաւեն հոն: Տղան յուսահատօրէն կը ճգնի պաշտպանել իր սէրը: Հայրը ցաւագին քաջութեամբ մը կը զոհէ իր աղջկան երջանկութիւնը արուեստին խորանին վրայ, դնելով իր աշակերտին թեւերուն մէջ իր անաւարտ symphonieին տետրակը, պարտադրելով զայն լրացնել, իր ամբողջ հոգին եւ մտածումը նուիրել անոր, եւ մոռնալ կինը:

Արուեստին սէրը կը յաղթանակէ: Տղան կը մեկնի տետրակը անութին տակ, գլխիկոր՝ բայց հաստատ քայլերով:

Պ. Լըռու Տէր երգահանի բերնին մէջ դրաւ խորտակուած ապագայի մը՝ տարիներու ընթացքին՝ կաթկթած դառնութեան վրդովիչ շեշտերը:

Պ. Ժան Վէպլէր զգայուն եւ միամիտ աշակերտը եղաւ գեղեցկօրէն, խորունկ եւ անկեղծ ապրումներով: Լեզուն ճոխ, բանաստեղծականճախրումներով,Comédieին արժանի մթնոլորտի մը մէջ պահեցին այդ փոքրիկ արարուածը՝ որ մեծ մասամբ մը կը պարունակէ:

Comédie Françaiseը վերջերս երիտասարդանալու ցանկութիւն մը կը ցուցադրէ: Իր ծննդեան թուականը — 1680 — կարծես քիչ մը վախ կ'ազդէ իրեն, եւ նոր աւիշի մը որոնումը երբեմն իր դարաւոր դժուարահաճութիւնը կը չէզոքացնէ:

Այդպէս եղած է — իմ կարծիքով — E. Séeի գործին հանդէպ, որուն երկու արարուածները պուլվառներու մէկ բեմին վրայ աւելի ներդաշնակօրէն իրենց մթնոլորտին մէջ պիտի ըլլային, քան Մօլիէռի տան մէջ:

Մոնփառնասի պոհէմ նկարիչներու կեանքէն առնուած այդ նիւթը օտարական մը պէս յայտնուեցաւ եւ անցաւ, անբացատրելի անհանդստութիւն մը ձգելով ետին:

Երկու նկարիչներ երկու համանուներով, որոնց հետ կ'ապրին տարիներէ ի վեր:

Մէկը՝ Անտրէ Մառոլ (A.Brunol) սկսած է յաջողիլ, ծախել, եւ բարեկիրթ, նեցուկ ըլլալ իր՝ աւելի անբախտ ընկերներուն, նիւթական օժանդակութիւններով, երբ իր բարեկամուհին մերժած է վերջերս աղուէսի մուշտակ մը՝ որուն այնքան կը ցանկար:

Ու կը յայտնուի իր մէկ ընկերոջ — Կառոլթէլի (Ch. Granval) հոմանուհին, որ Մառոլի կնոջ կը ներշնչէ խաբէութեամբ ձեռք բերել այդ դրամը, անստորագիր խնդրագրով մը — իբրեւ մեռած յայտնի նկարիչի մը կինը — դրամական օգնութիւն մը խնդրելով:

Դրամը ճարելու ուրիշ ձեւի մը առաջարկը — ծանօթ հրեայ նկարավաճառի մը հաճոյքներուն են թարկուիլը, — մերժումի կը հանդիպի Մառոլի կնոջ կողմէ... եւ սակայն այդ փորձութեան տեսարանը եւ խօսակցութիւնը վրդովիչ է նաեւ Comédieի հասարակութեան համար:

Նամակը կը գրուի, եւ սակայն Կառոլթէլ՝ որ եկած է իր բարեկամէն փոխառութիւն մը ընելու,կնոջը հետ կռուելէ յետոյ՝ որոշած ըլլալով հեռանալ, անոր պատճառաբանեալ մերժումին վրայ — հազար ֆրանք տրուած նկարիչի մը այրին — երեւան կը հանէ խաբէութիւնը, որ ծանօթ է իրեն, իր կնոջ կողմէ քանիցս գործադրուած ըլլալով ծանօթ հրեայ վաճառականին մօտ, որուն կը ստիպէր նաեւ գնել իր նկարները ըլլալով նաեւ անոր սիրուհին:

Տեսարանը կը վերջանայ լացով, բողոքով եւ վերստին հաշտութեամբը... երկու զոյգերուն, իբրեւ բարոյական մեզի ձգելով սա ընաբանը: Նոյնիսկ ամէնէն լաւ կինը ինքզինքը զրկուած կը համարի, երբեք ի փոխս ուրիշին եղած բարիքէ մը:

Կեանքի— մասնաւոր դասակարգի— կտոր մը, յաջողապէս գրուած եւ մեծ յաջողութեամբ վերարտադրուած վերոյիշեալներէն զատ տիկիններ Ed. Feuillèreի եւ C. Cavéի կողմէ... բայց բնակարանի սխալմունք եղած էր:

Ցերեկոյթին հրապոյրը եւ հետաքրքրութիւնը խտացաւ Փօլ Մօռանի «Ճամբորդը եւ Սէրը» տխրադրամ երկու արարուածին շուրջը, որ մէկ անգամէն եւ վերջնապէս իր տեղը գտաւ Comédie խաղացանկին մէջ:

Ճամբորդ մը, յաւիտենականօրէն թափառական մը— ինչպէս զինակը ինքն է— կրնա՞յ սիրել: Բացակայութիւնը տանա՞նք է թէ երջանկութիւն:

Մօռան պատասխանած է հանցին: Իր ճամբորդը ժիլ (Yonnel) եւ իր նաւակիցը բարեկամը՝ Լէոփոլ (P. Berlin) իրենց ուշադրութեամբ կը շրջապատեն երիտասարդ այրի մը՝ Ռէժին (Mme. Renaud):

Հեռաւոր եւ անծանօթ հորիզոններու հրապոյրը կայ ժիլի վրայ, անդիմադրելի եւ խորհրդաւոր, սակայն Ռէժին կը նախընտրէ նաւակից կեանքը.չի կրնար հաւատալ թափառական ամուսինի մը զաղափարին հետ առանց սակայն քաջալերելու Լիւտովիքի մտադրութիւնները եւ ուշադրութիւնը:

Եւ ժիլի մէկ այցելութեան մէջ ջոցին երբ ան կը հաւաստէ թէ այլեւս չպիտի մեկնի, բարեկամուհիի մը ձայնը հեռախօսին մէջէն անոր կը յայտնէ ժիլի մօտալուտ մեկնումը: Ռէժին կ'անէ անայ ... հեռապատկերին առջեւ:

Երկրորդ արարին ժիլ հեռացած է: Ռէժին անհամբեր նամակներու եւ թղթաբերներուն օրերը կը համրէ: Այսօր նամակ պէտք է գայ. ... դէն եւ չեկաւ: Տառապանքը անհամբեր է. կը սիրէ՝. ինքն ալ չի գիտեր ... սպասուհին. նամակ մը. ինչ երջանկութիւն... բայց նամակը ... համբերօրէն բացուած, գորովի ... ներ չի պարունակեր. սովորական բառեր, քանի մը խնդրանքներ. եւ ընկճումի այդ պահուն կը հասնի Լիւտովիք, կը գուշակէ հոգեբանութիւնը Ռէժինին, եւ կ'առաջարկէ մոռնալ ճամբորդը եւ երթալ միասին ճաշել զուարթօրէն: Ռէժին գիջելու վրայ է. կը հագուի, երբ հեռախօսին զանգը կը հնչէ: Անդրաթլանտեան ձայն մը — բացակայ թափառականին ձայնը — կը խօսի Ռէժինի ականջին, որ հեւասպառ, երջանկութենէն արբշիռ, ծիծաղի եւ լացի հեկեկանքները կոկորդին, կը խօսի, կը կակազէ.

— Ժի՛լ, ե՞րբ պիտի վերադառնաս. Ժի՛լ... խօսէ՛. ա՜հ...

Հաղորդակցութիւնը կտրուած է, երեք վայրկեան միայն...

— Բացակայ չկայ այլեւս, կը հեկեկայ Ռէժին, լսած հեռախօսի քով կքած:

Տկն. M. Renaud եւ Պ. Yonnel անթերի ապրեցուցին իրենց դերը զգացումներու եւ արտայայտութիւններու գերազանց վայելչութեամբ եւ երանգաւորումով: Հոգեկան վրդովմունքներու պահերը անարգել ծաւալեցան հասարակութեան վրայ, որուն յուզումը եւ հիացումը թարգմանուեցաւ հինգ անգամ բեմ հրաւիրելով երեք դերակատարները ծափերու տարափի մը տակ:

ՀՐ. ԱԼԻԽԱՆԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱՐՍԹԸ

Զինաթափութիւն կամ պատերազմ

Մինչ մէկ կողմէ զինաթափութեան ժողովը կը գումարուի, միւս կողմէ պատերազմի շշուկները շրջին երկրէ երկիր ու քաղաքէ քաղաք, մինչեւ որ Ֆրանսայի պատերազմական նախարարութիւնը դրական հերքում մը տալու համար արհաւիրքի ենթադրութիւններուն ժամանակէն առաջ արձակումը որոշեց երկու դաս զինուորներու:

Բայց աշխարհը այնքան պղտոր է, եւ միջպետական հակամարտութիւնները — միշտ անշուշտ յանուն տնեզերական խաղաղութեան — այնքան սաստկացած են որ պատերազմի հոտ կու գայ, ուրախացնելով զինակապաջոնները...

Ու այս բարեյոյս նշանները աւելի եւս կը զօրանան անկեղծ իր ղաղափարներու փախերովը:

Այսպէս է որ Le Soirի մէկ աշխատակիցը կը դնէ երկընտրանքը: «Զինաթափութիւն կամ Պատերազմ»: Եթէ, կ'ըսէ, Ֆրանսան առաջարկած դրական, անմիջական, համագործ հակակշռուած, եւ ապահովութեան նոր երաշխիքներով չպայմանաւորուած զինաթափում մը, ինչ վտանգներ կրնան ծագիլ:

«Առով կը տկարացնէ իր ապահովութիւնը: Կը դաւէ՞ իր շահերուն:

«Պա՛հ: Ֆրանսա յեղաշրջում մը կը կատարէ ոչ միայն դիւանագիտական խաղին այլ նաեւ — ինչ որ կենսական է — տիեզերական ... բարոյին կարծիքին մէջ:

«Եթէ անոր առաջարկները ...

ժուին, ինք չէ որ պիտի կրէ խորհրդաժողովը ձախողեցուցած ըլլալու ճնշող պատասխանատուութիւնը։ Դիմակազերծ ըրած պիտի ըլլայ կեդրոնական այն տիրակալական պետութիւնները, որոնք իբր զինաթափութեան առաքեալներ կը ներկայանան, եւ սակայն, սրտանց ծայրայեղ պաշտպանողութիւն կ'ուզեն։

«Եթէ այդ առաջարկները որդեգրուին, ջուրը ձգած պիտի ըլլայ այն կախեալ կարծիքները, որոնցմով զէնքը կը պաշտպանեն, կասկածը որով ներկայիս կը հարուածեն, իր քաղաքականութիւնը արգիլած պիտի ըլլայ Գերմանիոյ վերստին սպառազինումը եւ ջնջած պիտի ըլլայ հիտլերեան քարոզչութեան ամէնէն ուժեղ փաստերէն մէկը։

«Զինաթափութեան ժողովին ձախողումը, իր քաղաքական, տնտեսական, դիւանագիտական, հոգեբանական բոլոր հետեւանքներով, պիտի յանգի պատերազմի։

«Ժողովին յաջողութիւնը թերեւս վերջնական կերպով չպիտի ապահովէ խաղաղութիւնը, բայց խաղաղութեան համար լուրջ նեցուկ մը պիտի ըլլայ»։

Պարտք եւ հատուցումներ

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, Ելմտական նախարարը հետեւեալ կերպով ճշդեց կառավարութեան դիրքը հատուցումներու հարցին հանդէպ.

— «Հատուցումներու հարցին հանդէպ, կառավարութեան քաղաքականութիւնը նպատակ ունի որքան կարելի է արագ, ընդհանուր եւ տեւական կարգադրութեան մը։ Կը կարծենք թէ իրարու յաջորդող կառավարութիւնները նկատած են որ այս նպատակին հասնելու լաւագոյն միջոցն է յաջողցնել հատուցումներու եւ պարտքերու ընդհանուր ջնջում մը։

Անմիջապէս որ ստացանք Պալի յանձնախումբին տեղեկագիրը, բուռն կերպով պնդեցինք որ կառավարութիւնները համաձայնութեան գան հատուցումներու տեւական կարգադրութեան մը մասին, մասնագէտներու տեղեկագրին մէջ նշանակուած հիման վրայ։ Յայտնի եղաւ որ այս հիման վրայ, համաձայնութեան մը թոյլատու չեն ներկայ պարագաները։ Հետեւաբար, համաձայնեցանք որ մինչեւ յունիս կամ յուլիս, միջազգային խորհրդաժողովը յետաձգուի։ Այդ թուականին, կը յուսանք որ պայմանները աւելի նպաստաւոր ըլլան։

Նոյնպէս, թելադրեցինք ժամանակաւոր կարգադրութիւն մը, որ սկսի յառաջիկայ յուլիս 1էն, երբ կը վերջանայ Հուվըրի ծրագիրը։

Այս մասին, արդէն, կարծիքի փոխանակութիւններ տեղի ունեցան ֆրանսական կառավարութեան հետ, բայց դեռ, կարելի չեղաւ շահագրգիռ գլխաւոր պետութեանց հետ նախապէս համաձայնութեան գալ։ Որով, լաւագոյն կը թուի հարցին ամբողջութիւնը վերապահել խորհրդաժողովին որոշման։

Մինչ այդ, կը նախընտրուի զգուշանալ որեւէ յայտարարութենէ որ կրնայ աւելի դժուարացնել խորհրդաժողովին աշխատանքը։

Կրնամ աւելցնել որ Գերմանիոյ օրինաւոր պարտաւորութիւնները հաստատուած են Լահէյի համաձայնութեամբ եւ չեն կրնար ջնջուիլ կամ փոփոխութեան ենթարկուիլ Գերմանիոյ միակողմանի արարքով։

Ասիկա պարզ է եւ որքան գիտեմ, որ եւ կողմէ վէճի չէ ենթարկուած, բայց նոյնպէս յստակ է թէ, համաձայն Պալի տեղեկագրին, Գերմանիա ի վիճակի չէ կատարելու իր բոլոր պարտաւորութիւնները, եւ բացայայտ է որ պահանջատէր պետութիւնները պիտի ստիպուին քննելու ապագայ տրամադրութիւնները։»

Հինտէնպուրկի թեկնածութիւնը

Գերմանիոյ մէջ յատուկ յանձնախումբի մը կողմէ հրատարակուած կոչը՝ ի նպաստ Հինտէնպուրկի իբր հանրապետութեան նախագահ վերընտրութեան, կը բանայ նախագահական ընտրութեան պայքարի շրջանը։

Ասկից առաջ, Գերմանիոյ վարչապետը, արդէն փորձ մը կատարեր էր Հինտէնպուրկի անունին շուրջ միութիւն գոյացնելու եւ ձախողեր էր։ Այս երկրորդ փորձը՝ աւելի նպաստաւոր արդիւնք չէ տուած առ այժմ։ Այս տեսակէտէն ալ եւ փոխանակ միաձայնութեան, որ Պրիւնինկի ձախողութենէն յետոյ այլեւս անկարելի կը նկատուի, կը յուսացուէր գոնէ Հինտէնպուրկի անունին շուրջ համախմբել կարեւոր ուժ մը։

Արդ, կոչը սպասուած արդիւնքը չէ տուած, հակառակ որ խմբագրուած էր աջերուն գոհունակութիւն պատճառելու ձեւով եւ բովանդակութեամբ։ Կոչը ինչպէս գրեր էինք, աւելի կը շեշտէր Հինտէնպուրկի զինուորական առաքինութիւններն ու հեղինակութիւնը, քան քաղաքական առաւելութիւնները։

Հակառակ ասոր սակայն, մարաջախտին նախկին ընկերներէն ոչ ոք ուզած է ստորագրել կոչը։

Զինուորական շրջանակներէն զատ, քաղաքական շրջանակներն ալ նոյն վերապահ ընդունելութիւնը կ'ընեն։

Ասոր հանդերձ, Հինտէնպուրկի թեկնածութիւնը պաշտօնապէս գրուած կը համարուի ուրեմն, բայց անհրաժեշտ է որ համաձայն Գերմանիոյ սահմանադրական օրէնքին այս առաջարկը հաւանութիւնն ստանայ քան հազար ընտրողներու։ Այս նպատակով ալ կարգ մը թերթեր բացած են ցանկեր, որոնք պիտի ստորագրուին Հինտէնպուրկի կողմնակից ընտրողներու կողմէ։ Շաբաթ օր, այս ցանկերը պիտի փակուին եւ այն ատեն է որ յանձնախումբը պիտի առաջարկէ Հինտէնպուրկի ընդ առաջ երթալ կոչին եւ ասով պիտի յայտնուի թէ Հինտէնպուրկ պիտի ընդունի՞ թէ մերժէ թեկնածութիւնը։

Ճափոն կը մերժէ

Թոքիոյի հեռագիրները կը հաղորդեն թէ ճափոն մերժած է անգլիական առաջարկը, որ կը ծրագրէր չէզոք գօտի մը ստեղծել։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայ գաղթականները

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ թէ յունուար 15ին, առաւօտուն, Երեւան հասան 150 ընտանիքներ, որոնք մաս կը կազմէին ներգաղթի առաջին կարաւանին։

Դիմաւորելու համար, կայարան կը գտնուէին կառավարական դէմքերը, ինչպէս Ա. Երզնկեան, Ռ. Դաշտոյեան, Դգնունի, Մ. Մարգարեան, Սիմակ եւ ուրիշներ։

Գաղթականներու քանի մը խումբեր իջած էին Սադախլու, Ալլահվերդի եւ Լէնինական (482 ընտանիք)։

Կայարան եկած էին նաեւ տնտեսական եւ շինարարական զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, որոնք ստանձնած էին այդ 150 ընտանիքները տեղաւորելու եւ աշխատանքի լծելու հոգը։

Սարդարաբադէն հեռախօսով կը տեղեկացնեն «Խորհ. Հայաստան»ի.—

Յունուար 14ի գիշերը Սարդարաբադի կայարանը իջան ներգաղթի կարաւանէն խումբ մը գաղթականներ։ Դիմաւորելու եկած էին Ղուրդուղուլուի ներկայացուցիչները։

Յունուար 15ի առտուն շրջանի հաւաքական եւ խորհրդային գիւղատնտեսութեանց բանուորները կարմիր դրօշներով, տաւուլ-զուռնայով, ինքնաշարժներով կայարան հասան՝ ընդունելու գաղթականները։ Ժամը 10ին տեղի ունեցաւ միթինկ մը։ Ճառ ու ճառախօսութիւններէ յետոյ, գաղթականները բաժնեցին մասերու։

Խումբ մը, որ կը բաղկանար 17 ընտանիքէ եւ 14 մենակեացներէ, գրուեցաւ այգեգործական խորհրդային գիւղատնտեսութեան տրամադրութեան տակ։ Երկրորդ խումբն ալ, որ կը բաղկանար 11 մենակեացներէ եւ 38 ընտանիքէ, գրուեցաւ բամպակամշակութեան խորհրդային գիւղատնտեսութեան տրամադրութեան տակ։

Այս գաղթականները 669 հոգի են եւ կը կազմեն 147 տուն։ Տեղւոյն վրայ պատրաստուած են բնակարաններ այս գաղթականներուն բնակութեան համար, եւ յարմարութիւններ անոնց բժշկական եւ առողջապահական անհրաժեշտութիւններուն համար։

Լէնինականէն կը գրեն «Խորհ. Հայաստան»ի.—

Յունուար 14ին, երեկոյեան, Լէնինականի կայարանը իջան ներգաղթի կարաւանէն 234 հոգի։ Կայարանը լեցուած էր արդէն բանուորներով եւ զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներով։ Այս առթիւ քաղաքին կեդրոնական փողոցները եւ կայարանը դրօշազարդուած էին։

Շոգեկառքը հազիւ կայարան մտած, վակոններէն կը լսուին թութակային խօսքեր, մասնաւորապէս սպառնական արտայայտութիւններ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։ (Սպաննելու համար պէտք էր Հայաստա՞ն երթալ)։

Միթինկ մը կը գումարուի, քիչ մը ճառ ու կանչ, քիչ մըն ալ պար, յետոյ 52 ընտանիք եւ 38 մենակեաց կը տեղաւորուին հիւսուածեղէնի գործարանին մօտիկ պատրաստուած բնակարաններու մէջ։

Տպաւորութիւններ։ «Խորհ Հայաստան»ի թղթակիցն է, որ կը նկարագրէ գաղթականներուն ժամանումը Սադախլուի կայարանը։

Մութ է։

Խաղաղ ու անդորր են Բորչալուի դաշտերը։ Այդ պահուն, գիշերային այդ անեզր ու անհուն մթութեան մէջ, Սադախլուի կայարանը լոյսի «ռադիօ»ի կը նմանի։ Կայարանին մէջ արտասովոր եռուզեռ։ Կը խօսին ու կը կատակեն։

Հայերէն, թուրքերէն, վրացերէն, ռուսերէն։ Նոյն լեզուներով խօսքեր են գրուած պաստառներուն վրայ։ Ալլահվերդիի հանքերուն ու ձուլարանին, Լամբալուի խորհրդային տնտեսութեան բանուորները կարմիր դրօշներ ի ձեռին։

Փողային նուագախումբի ձայներուն կը խառնուին բանուորներուն զուռնային զիլ ու աններդաշնակ եւեւէջները, եւ այդ տարօրինակ երաժշտութեան տակ կը պարեն խորհրդային գիւղատնտեսութեան ռուս բանուորներն ու բանուորուհիները, իսկ անդին կ'ոստոստէ աշխոյժ քոչարին։ Խումբ մը ջահակիրներ իրենց ջահերուն բոցով կը լուսաւորեն պարողներուն պայծառ դէմքը։

Անթարթ, կարմիր աչքերը դիմացի անսահման խաւարին յառած, կը սլանա՛յ շոգեկառքը Բորչալուի դաշտին մէջէն։ Սուլիչի կոկորդէն կը ժայթքէ զոլորշին։ Կայարանին մէջ կը դադրի քոչարին, կը լռէ զուռնան, ու յանկարծ կը հնչէ «Միջազգայնականը»։ Կը թնդան ողջոյնները։

Գաղթականները կը մտնեն Սադախլուի կայարանը։

Միթինկ։

Կը հնչէ նուագախումբը։ Նորեկ գաղթականները կ'երգեն «Միջազգայնականը» եւ մինչեւ շոգեկառքին շարժիլը, կը պարեն թուրք եւ ռուս բանուորներու հետ։

Շոգեկառքը, Սադախլուի լոյսերը ետեւը թողած, կը սուրայ յառաջ անթափանց խաւարին մէջէն։

Ալլահվերդի։

Ուշ գիշեր է։

Շոգեկառքին սուլիչը։ Նուագախումբը։ Վար կ'իջնեն գաղթականները, եւ հետաքրքրուած, հարցումներ կ'ուղղեն Ալլահվերդիի գործարանային կեանքին եւ գործաւորներու վիճակին մասին։

Գաղթական մը կը հարցնէ.

— Անուշեղէն պատրաստողի պէտք չունի՞ք։

— Ես կտաւ կը գործեմ, Լէնինականի մէջ անշուշտ գործ կը գտնուի ինծի։

— Անգործ չենք մնար, եափո՛ւմ...

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Պատգամաւորական ընտրութիւնները

Պուքրէշի պատգամաւորական ընտրութիւնները տեղի ունեցան յունուար 24ին։

Այս առթիւ «Նոր Արշալոյս» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Պուքրէշի Դաշնակցականները յատուկ թռուցիկով մը յայտարարած էին թէ իրենք պաշտօնապէս չեն մասնակցիր ընտրութեանց, ՀՕԿը նոյնպէս պաշտօնապէս չէր մասնակցեր, բայց իրականութեան մէջ «անպաշտօն կերպով» կը մասնակցէին թէ մէկը եւ թէ միւսը։

Անպաշտօն կերպով կը մասնակցէին ընտրութեանց նաեւ Պուքրէշի Հնչակեան կազմակերպութիւնը եւ Բանուորական Միութիւնը։ Այս երկուքը համաձայնած էին ՀՕԿի հետ եւ երեքը միասին կազմած էին մէկ ընտրական միութիւն «Զանազան հոսանքներու Միացեալ Մարմին» անունին տակ։

Դաշնակցականներն ալ միացած էին չէզոքներու մէկ խմբակի մը հետ եւ կազմած էին «Ժողովրդական հոսանք» կոչուած ընտրական միութիւնը։

Բացի այդ երկու խմբակցութիւններէն, ընտրութիւններուն կը մասնակցէր նաեւ Թաղականութիւնը, իր ամբողջ կազմով։

Ուրեմն Պուքրէշի ազգային գործերով հետաքրքրուող հայութիւնը 3 խումբերու էր բաժնուած եւ իւրաքանչիւրը հանդէս էր եկած իր յատուկ թեկնածուներու ընտրելու համար։

Ընտրական դիւանին մօտ արձանագրուած եւ ընտրողի թուղթ ստացած էին Պուքրէշէն 1053 հոգի, բայց քուէարկութեան մասնակցեցան 729 հոգի, ինչպէս նաեւ 48 հոգի Ճուրճուվայէն, եւ 46 հոգի Փլոէշթէն, ընդամէնը 823 հոգի։

Սոյն 823 քուէներէն 35ը չեղեալ համարուեցան։

Քուէհամարը տուաւ հետեւեալ արդիւնքը.— Դ. Դանիէլեան 651, Ա. Գասպարճեան 645, Յ. Տօքուզեան 575, Ա. Աքթէրեան 483, Ա. Տիրացեան 401, Գ. Հաճի Արթինեան 316, Ա. Պօյաճեան 275, Ա. Մանիսալեան 132։

Ընտրուած յայտարարուեցան Պ. Պ. Դ. Դանիէլեան, Ա. Գասպարճեան, Յ. Տօքուզեան, Ա. Աքթէրեան եւ Ա. Տիրացեան։

ՅԱՌԱՋ.— կատարուած են նաեւ Քոնսթանցայի ընտրութիւնները։ Այս առթիւ ստացած ենք մանրամասն թղթակցութիւն մը, զոր պիտի հրատարակենք յաջորդով։

ՄԱՄՈՒԼ

Հօկը եւ Բարեգործականը

«Հայրենիք» ուշադրութեան կը յանձնէ ողբալի պարագայ մը, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 յունուար)։

— «Հայաստանի ներգաղթին ի նպաստ Ամերիկայի մէջ հանգանակութիւն մը ընելու համար Հօկի նախաձեռնութեամբ շաբաթներ առաջ Նիւ Եորքի մէջ կազմուած էր խառն յանձնախումբ մը, որուն մասնակցելու հրաւիրուած էին ոչ թէ ներգաղթին օգնելու տրամադիր բոլոր ամերիկահայ խմբակցութիւնները, այլ միայն խորհրդային կառավարութեան բարեկամ նկատուած կազմակերպութիւնները։

Հրաւիրուածներու մէջ, ինչպէս այժմ կը պարզուի, եղած է նաեւ Բարեգործականը, որ սակայն մերժած է մասնակցիլ այն պատճառաբանութեամբ, թէ «ներգաղթի հանգանակութիւնը յաջողցնելու համար ներկայ կազմակերպութիւնը համագաղութային ըլլալու հանգամանքով ներկայացուցչական ըլլալ կարելի չէ եղած եւ ակնկալուած արդիւնքը արտադրելու յոյս չի ներշնչեր»։

Այս մերժումը առիթ տուած է Հօկեան յանձնախումբին չափազանց գրգռիչ կերպով մը յարձակում գործելու Բարեգործականին վրայ՝ զայն ամբաստանելով շարք մը ծանցուած մեղքեր գործած ըլլալու մէջ։ «Բանուոր» պոլշեւիկեան թերթին մէջ տպուած երկար գրութեամբ մը Հօկճիները կը ներկայացնեն Բարեգործականը՝ իբրեւ կազմակերպութիւն մը, որ կ'աշխատի ամէն կերպով ձախողեցնել ոչ միայն Ամերիկայի մէջ իրենց ձեռնարկած հանգանակութիւնը, այլ եւ Հայաստան ներգաղթի ամբողջ շարժումը։

Հօկճիները կը մեղադրեն Բարեգործականը նաեւ այն բանին մէջ, որ վերջին գերազանցապէս հետաքրքրուած է Սուրիոյ մէջ հայ գաղթականները տեղաւորելու խնդրով եւ դրամ կը հաւաքէ Սուրիոյ ներգաղթին ուժ տալու համար։ Անոնք կ'ըսեն «Բանուոր»ի մէջ, որ Հայաստանի Նուպարաշէնի մէջ տակաւին 100 տուն իսկ չկառուցուած՝ Բարեգործականը Նուպարաշէնի հաւաքած 300,000 տոլարի գումարէն 200,000ը կը պահէ արտասահմանի մէջ, մինչդեռ միեւնոյն ատեն Սուրիոյ մէջ կը կառուցանէ Բաբշէնը։»

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Երէկ 20, այսօր 8

Իսա վէյմըթէն կը գրեն «Հայրենիք»ի.—

Ինչպէս ամէն տեղ, այս տեղ ալ տնտեսական տագնապը իր աւերները կը գործէ։

Գաղութս որ հինգ վեց տարի առաջ քանի չափ հայ ընտանիքներ կը ներկայացնէր, այսօր անոր թիւը միայն ութի իջած է։ Անգործութիւնը ցրուեց գաղութիս Հայերը։ Ոմանք դժբախտութիւնն ունեցան կորսնցնելու իրենց կալուածները, ուրիշներ անգործութեան պատճառով հեռացան, եւ այսպէս մեր փոքրիկ հայ գաղութի նախկին եռուզեռն ու ուրախ օրերը անհետ եղան։

Կուսակցական կեանք ալ գոյութիւն չունի։ Հին օրերու ամուրի երիտասարդները ամուսնացած ըլլալով, բեռնաւորուած են այժմ ընտանեկան հոգերով։

Կազմուած էր Դպրոցասիրաց Միութիւն մը գաղութիս անունով։ Առաջին տարին որոշ գումար ալ գոյացաւ նոր սերունդի պէտքերուն գործածուելու համար, սակայն արտագաղթը ծայր տալով, այդ գեղեցիկ գործն ալ մնաց երեսի վրայ։

Այսօր միայն ութ ընտանիքներ հոս կ'ապրին, որոնց ամբողջ յոյսը դրուած է կօշիկի գործարաններուն վրայ, որոնք բարեբախտաբար բոլորովին փակ չեն, օրը երկու երեք ժամուան արտադրութիւն կուտան, այդ պատճառով ալ նպաստընկալներ չունինք։

«Թրքահայ գաւառներու բանահիւսութիւնը»

Ինչպէս ժամանակ մը «Յառաջ», այսօր ալ «Հայրենիք» ձեռնարկած է հրատարակելու Թրքահայ գաւառներու բանահիւսութեան գանձերը, կորուստէ փրկելու համար զանոնք։ Եւ կոչով մը կը խնդրէ Ամերիկայի գաղութէն, իրեն ղրկել ժողովրդական առակներ, առածներ, ասացուածքներ, երգեր եւ հէքեաթներ։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

III

կած, աշնան այդ օրերուն, միջօրէին, երբ «արեւի տաք» մը կ'ոխէր յանկարծ, ու Տալապետը լողար քրտինքի մէջ, մէջքը ուղղելով կուգար Բարթող Էմմիին դրան առջեւ, կարմիր ու մեծկակ թաշկինակը կը քաշէր գօտիէն, քրտինքը կ'առնէր, ու վարանոտ, սիրտը դող եւ թուքը կլլելով

— Աննա քուրիկ... ... Աննա քուրի՛կ, քիչ մը ջուր կ'ուտա՞ս — կ'ըսէր Էմմիին ապուպ քրոջը։

«Քիչ մը» բառը մեծկակ թաս մըն էր, որմէ կը խմէին Աննային կովն ու Տալապետը։ Երբեմն կը խմէր Աննան ալ, Տալապետին տալէ առաջ, ու Տալապետ, իր միամիտ աչքերուն մէջ զօրաւոր բայց երկչոտ ցանկութիւն մը արտացոլացնելով կը նայէր, աչքերը կը քթթէր, ծամերը անզգալաբար կը խաղցնէր, դիտելով թէ Աննան խմած ատեն ու՛ր դպաւ շրթները... Ու կ'ըմպէր, դողդղալէն, թասը ծռած, եւ ջուրին մէջ կանգնած Աննային դէմքը... Տալապետ, աչքերը բացած, երջանի՛կ, շրթները կուտար ջուրին՝ ըմպելով եւ հոգիին ու մարմնին ծարաւը յագեցնելով ջուրով ու Աննային դէմքովը...։

Երջանիկ ու անդո՛րր օրերուն, երբ արեգակը կամացո՛ւկ մը կը քալէր տանիքներէն որպէս զի կալուորներուն մեկնելէն յետոյ դեռ եւս քնացող ու մամիկներուն կամ պապիկներուն հետ առանձին մնացող տղաքը չարթնան, եւ երբ քիւերուն շուքերը թեւ ու ոտք պառկած «ալապուճուք» կամ «չպուխէ օտքերով փէրլներ» կը կազմէին հսկելով գիւղը, պառաւած, ճանճը կոպերուն ու կճուխներուն թաթերուն՝ առտուընէ մինչեւ իրիկուն քնացող շուներուն հետ, Տալապետը, քաղքին ծայրը, իրենց խարխուլ խրճիթին մէջ, հասակ էր նետած եղան մը հետ։ Անիկա նստած կ'ըլլար միշտ իրենց դրան առջեւ, ուր տղայ չկար. այնպէս, որ երկար տարիներ, Տալապետը իր կուրքամակ ու լուսահոգի մօրմէն առած էր միայն աշխատանք, կովէն ու եզնէն անտրտունջ համբերութիւն, եւ հօրմէն բարութիւն... Գողութիւն չէր սորված, որովհետեւ կատու չունէին, եւ ոչ ալ կռիւ՝ քանի որ ո՛չ իսկ շուն կ'անցնէր իրենց փողոցէն։ Ու հիմա, հասակ նետած՝ իր ապրուստը կը հանէր ջուր կրելով ու ցորեն ծեծելով։

Բարթող Էմմին այդ տղուն մէջ սիրած էր մօրմէն, եզնէն ու հօրմէն կազմուած Տալապետը, որ անվհատ ու անտրտունջ Աշխատանքն էր եւ, այդ իսկ պատճառաւ, որեւէ չարակամ արգելք կը զայրացնէր զինքը։

Տղաքը կը հնազանդէին իրեն, կամ կ'ականջէին իրմէ, եւ ոչ թէ կը վախնային։ Որովհետեւ, Էմմին քաղքին խելքը-խրատն էր։ Անխոնջ ու աղքատ արտաքինի մը տակ, արժէքը եւ իմաստութիւնը։ «Փորձառու մարդ է» կ'ըսէին մեծերը. «պապենական է», կ'աւելցնէր Տէր Մեսրոպ Հայրը, իրապէ՛ս, անոր մէկ նայուածքը թելադրանք մըն էր, տղոց համար, գետնէն վերցուած քարը խելօքի՛կ մը տեղը ձգելու համար...։

Աշո՛ր համար էր, որ, այդ իրիկուն, հազիւ երեւցած, տղաքը լռեցուցին յանկերգը ու, զառնուկ դարձած՝ բերին Տալապետին հագուստը, եւ դրին տիւպէկին քով։

Ետքոյ, կաթը փաթած կատուներու նման, շրջապատեցին Էմմին։ Ու մինչ կը սպասէին կշտամբանքի.

— Դուք — ըսաւ ան — սիրեցէք սա մարդը. անիկա ամէն հայ տան պէտքերէն ու օրհնութիւններէն է... Ու ձեր կերած ամէն մէկ պատառին մէջ իր քրտինքէն կաթիլ մը կայ։

Այս բառերը արտասանեց լրջութեամբ։ Սիրո՛վ մը։ Քաղցրութեամբ մը, որ կ'անցնէր Գրիգորի եւ Աշոտի հոգիին խորը ու կը լռեցնէր զանոնք։

Ու նստեցուց զանոնք իր քով, հեռացնելով Նազարը։

— Մարդ ըլլալիք չունի սա տղան — աւելցուց։ Խեր չկա՛յ... Երէկ ալ մարդուն կոշտ մը հացը ձեռքէ դրեր ու ծով գացեր էր...

— Ամէն օր կ'երթայ, Բարթող Էմմի, — վրայ բերաւ Աշոտը՝ տեղաւորուելով գետինը ու ձախ ոտքը աջին տակը զետեղելով։

— Հա, ի՛նչ դօդօշ է...։

— Ի՞նչ, ի՞նչ — ձայն տուաւ Գրիգոր։

— Դօդօ՛շ... չէ՞ք գիտեր... սա վուր է գորտերը կան, գարա ղուրպաղաները, մէ՛... ջուրէն՝ ցամաք, ցամաքէն ջուրը կը մտնեն կ'ելլեն...

— Հա՛, հա՛, — հաստատեցին երկուքը՝ միաբերան, — անցած օր բռնած էր հատ մը... ոտքին չուան մը կապած գլուխ բերաւ...։

— Է՛հ, նման գնմանս սիրեցէք...

Ու «Դօդօշ»ը, այն օրէն սաղին աւելի տեւական մակդիր մը եղաւ Նազարի համար։ Մանաւանդ որ Բարթող Էմմին ալուոր ու զուարճալի պատմութիւն մ'ալ պատմեց այդ առթիւ։ Ետքոյ, տեսնելով տղոց լարուած հետաքրքրութիւնը, բացաւ «հէքեաթին տոպրակը», ինչպէս կ'ըսէր յաճախ։ Ու գրեթէ միշտ՝ նոր մը։ «Սեւ առուին սեւ Դեւը», աչառւսիկ։ «Քալող Սարը» ու «կարմիր տերեւներով Նոճին», «որուն տէրը անջրդի թողած ըլլալով զինքը, գիշերը ճուղը կոխելուն, իր ճիւղերը կ'երկարէր հոն մանկալող հօտին, ու կ'ըմպէր զառներու կամ ոչխարներու արիւնը...»։

— Տերեւներո՞վը — հարցուց Աշոտ՝ զարմացած։

— Այո՛... Այդ արիւնը ջուր չէր, անշուշտ։ Ու ծառը, որ արիւնով կ'աշխատէր սնանիլ, անօրինակ էր իբրեւ կարմիր տերեւներով ու անպտուղ ծառ... Եւ օրըստօրէ ճիւղերը կը չորնան, կը փտտկտուի, կը թեւատի ծառը, եւ...

— Ինքնիրեն — մէջ ինկաւ, այս անգամ, Գրիգոր։

— Հարկաւ... օր մը չէ օր մը իյնալիք է ազ ծառը։ Հեռուէն ու մօտէն մարդիկ կուգան ու ճիւղեր կը կտրեն։ Ու հովիւը, աշխատունակ բայց անճար մարդ մը, ցերեկը հօտը կ'արածէ ու գիշերը զանակ կը սրէ, տարիներէ՛ ի վեր, արմատէն կտրել՝ նետելու, ինչպէս նաեւ՝ իր օճախը տաքցնելու եւ ոչխարները փրկելու համար։

(Շար.)

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

իրաւունք կուտար անգլիական օդանաւերուն՝ սաւառնելու պարսկական հողին վրայ, երթալու համար դէպի Հնդկաստան, կամ անկէց վերադառնալու։ Եթէ նոր համաձայնութիւն մը չգոյանայ, Անգլիա պիտի ստիպուի նոր ճամբայ մը ընտրելու, հաւանաբար Իրաքի վրայէն, իբր կայան ընդունելով Պահրէյն կղզին։

Մաքսանենգութեան նոր ցանց մը Թուրքիոյ մէջ

Մաքսանենգութեան դէմ հրատարակուած օրէնքը մեծ գործունէութեան մղած է մաքսային պաշտօնեաները. կարճ ժամանակուան մը մէջ յայտնի է որ մեծապէս պիտի նուազին այս դէպքերը, կը գրեն Թուրք թերթերը։ Մաքսային տնօրինութեան կատարած քննութեանց հետեւանքով, կարելի եղած է մաքսանենգութեան կարեւոր ցանց մը երեւան հանել։ Օտար շոգենաւով մը, արտասահմանէն կարեւոր քանակութեամբ մետաքսեղէն բերելով, մաքսանենգները կը ջանային դուրս հանել ապրանքը։ Բայց նախապէս տեղեկութիւն ստանալով դէտերը յաջողեցան գրաւել մետաքսեղէնները ճիշդ ցամաք հանուած պահուն։ Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս խնդրին, որ օտար շոգենաւերու մասնակցութեամբ կազմուած մաքսանենգութեան մը գաղտնիքը երեւան պիտի հանէ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶ եւ արուարձանները բնակող բոլոր Քղեցի հայրենակիցներէն կը խնդրուի որ իրենց անունը, մականունը յայտնեն Պ. Իմիրխանեանի, 28 Rue du Levant, Vincennes, (Seine).

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ շրջանի Ռազմիկ Հայր. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին 40 Րիւ տը Պէլվիլի սրահը։ Օրակարգ՝ տարեկան նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ կարեւոր խնդիրներ։ Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ կարեւոր ժողովին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հաւիրէ իր բոլոր անդամները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պառ Մոնիւմանթալի սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Եօզկատի Բարեգ. Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 41 բիւ Թիւպանօ սրճարանի ներքնասրահին մէջ։ Կարեւոր խորհրդակցութիւն անդորձներու շուրջ։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թունուզ, Վ. Ե.— 35։
Քամէլ, Գ. Տ. Խ.— 25։
Լանսէյ, Գործ.— 228.60։
Քոլմոժ, Տիլ.— 50։
Սէն Մօր, Քուս.— 40։
Փորթլէնտ, Տէր Ա.— 5 տոլար։
Շքոտրա, Հ. Ե.— 100։
Օպէրվիլիէ, Խ. Պ.— 10։
Թարար, Օ. Մ.— 35։
Քան, Գ. Կ.— 105։
Վիէն, Խաչ.— 35։
Մարսէյլ, Տէր Վ.— 50։
Անվէրս, Քուպ.— 50։
Տէսին, Ց. Պ.— 35։
Սէն Սաթիւրնէն- Զ. Գ.— 150։
Մէօտօն, Բ. Զ.— 70։
Հալէպ, Գ. Կ.— 140։

Հասցէի փոփոխութիւն

Անիէռ, Պուա - Քոլոմպի Սահակ - Մեսրոպ վարժարանը կը փոխադրուի Փետրուար 8ին 26 rue du Président Krüger, Asnières, (79 rue Villebois-Mareuilleսի ետեւի փողոցը)։ Կը խնդրուի ընթերցողներէն դիմել Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8.30էն մինչեւ 10։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

Փարիզ եւ արուարձաններ

Ց. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն դասախօսութեան կը հրաւիրէ բոլորընկերներըայսօր Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Միւթիւալիթէի սրահը։

Կը խօսի ընկեր ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթ՝ «Հ. Յ. Դ. ներքին կեանքի մասին»։

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին rue Ville d'Avrayի ծանօթ սրճարանի սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻՋէյթուն կոմիտէի դասախօսականժողովըայսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 80 rue Charles Chefson, ծխավաճառին սրճարանը։ Կը խօսի ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիքի մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Աղբիւր-Սերոբ ենթակոմիտէի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՏԵՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ջաւարեան, Քրիստափոր Եռազոյն եւ Կորիւն խումբի բոլոր ընկերները այս Կիրակի ժամը 2,30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պատ. Միութեան բոլոր ընկերներըվաղըՇաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընկերահաւաքական խնճոյքը այս Կիրակի ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Փասկալի Ապառաժ խումբը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8էն 10ը Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ՝ Ընկ. Արամ Գառօնէ, նիւթ Հ. Յ. Դ. ծրագրի մեկնաբանում, կը հրաւիրուին երիտասարդ համակիրները, եւ Պատ. միութեան անդամները:

Իսկ Քրիստափոր խումբը 13 փետր. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8էն 10ը Խաժակ Ակումբին մէջ։ Դասախօսութիւն վերի նիւթի շուրջ Կը խօսի ընկ. Արամ Գառօնէ։

Փարիզի Գրական Ակումբ *վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 rue Cambronne, Métro Vaugirard, կը խօսի Պ. Կ. Սասունի, «Գրական քննադատութիւնը մեր գրականութեան մէջ»։ Մուտքը ազատ է։*

"ՅԱՌԱՋ,, ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

1.— ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ
ԹԱՒՐԻԶ............ Mélkoumian Khatchik
2.— ՌՈՒՄԱՆԻԱ
ա) ՊՈՒՔՐԷՇ............ Giknavorian, B. P. 487
բ) ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ............ Deirmendjian, Str. Stefan Cel mare 60
գ) ՍԻԼԻՍՏՐԷ............ Atamian Onnig, Str. Berlin No. 13
3. ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ
ա/ ՍՕՖԻԱ............ Ismirlian S., B. P. 152
բ/ ՎԱՌՆԱ............ Tchividjian Garo, 3 rue Radina
գ/ ՖԻԼԻՊԷ............ Garabedian
4.— ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ
ՍԵԼԱՆԻԿ............ Librairie Française, 19 rue Tsimiski
5.— ԻՏԱԼԻԱ
ՄԻԼԱՆ............ Onnik S., Radegouda 7
6.— ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ
ՆԻՒ—ԵՈՐՔ............ Massis Bookstore, 137 1/2 E. 27 th Street
7.— ՍՈՒՐԻԱ
ՊԷՅՐՈՒԹ............ Sahaguian T., B. P. 517

Լոյս տեսաւ

Ազգային հերոս Սեբաստացի Մուրատի կենսագրութիւնը,

"ՄՈՒՐԱՏ"

Գրեց՝ Պ. Միքայէլ Վարանդեան, հրատարակութիւն Մուրատ... կեդր. վարչութեան։ Գիրքը կը բաղկանայ 350 էջերէ եւ 45 նկա... «Մուրատ» տպուած է սահմանափակ թիւով. փութացէք օր առաջ ... վել օրինակ մը։ Գին՝ Թղթակազմ 30 ֆրանք, լաթակազմ՝ 40 ֆրանք... ւառներու համար ղրկել փոստի ծախք 2 ֆրանք։ Դիմել «Յառաջ»ի ... գրատունը Լ. Գեւոնեանի կամ Ներսէս Գչիկեանի, 24 rue Anatol Fra... Issy-les-Moulineaux. (Seine) France

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (141)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերը

18.— ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

Այս երրորդ յեղափոխութեան ընթացքին ի՛նչ նշանակէտ ունէին Հայերը։ Իրենց ծրագիրներուն նշանակէտը ի՛նչ էր։ Տակաւին ուրիշ ի՛նչ պիտի ընէին։ Երկար բարակ քննեցինք այս կէտերը։ Զաւանին ծայրէն բռնեցինք, շնորհիւ հայ ֆէտայիի մը։ Այս ֆէտային այն կապտան Յակոբն էր, որ դէպքին առտուն Տօլապտէրէի մէջ երկու ոսմբ նետեց։ Երբ այս դէպքն ալ զսպեցինք Հայոց կատարեալ պարտութեամբը, բերել տուի Յակոբը իր բանտէն եւ հարցաքննեցի.

— Այլեւս ըլլալիքը եղաւ։ Հակառակ կածիքիդ, օսմանեան կառավարութիւնը չկործանեցաւ չորեքշաբթի օր։ Ընդհակառակն բոլոր ընկերներդ ձերբակալուեցան։ Հարիւրաւոր կոմիտէճիներու հետ, սպաննուեցան նաեւ հայ յոյն, հրեայ, թուրք անմեղներ, զինուորներ ու ոստիկաններ։ Անշուշտ զղջացիք։ Եթէ ցոյց տաք որ կը զղջաք եւ մեզի լուսաբանութիւն տաք դէպքերուն մասին, կը թեթեւնայ ձեր պատիժը։ Դուք էիք, որ անձամբ՝ բացիք ապստամբութեան դրօշը, առաջին ռումբը նետելով ոստիկաններուն վրայ։

— Նախ սա ըսեմ թէ զղջացած չեմ։Յետոյ գիտցէք որ հարցը փակուած չէ։ Դաշնակցական կոմիտէն, որ կատարեց այս յեղափոխութիւնը։ Դաշնակցական կոմիտէն Հնչակեաններուն ու Դրօշակեաններուն նման գործը կէս չի ձգեր։ Բուն դէպքերը ասկից վերջ պիտի պատահին։ Այս վերջին դէպքը սկզբնաւորութիւն մըն էր դեռ, Նազըմ փաշա։ Մեր ուժերուն կեդրոնը կը գտնուի Թիֆլիզի մէջ։ Նոր ուժեր պիտի գան Թիֆլիզէն։ Թերեւս ալ եկած են։ Դուք ի զուր կը յոգնիք։ Այսուհետեւ լուծի տակ չպիտի ապրինք մենք։ Ուխտ ըրած ենք։

— Լաւ, սակայն, տղաս, շատ անփորձ կը շարժիք։ Օրինակի համար, ինչի՞ ծառայեց ռումբ նետելդ Տօլապտէրէի մէջ։

— Հա՛, բացատրեմ տիկս, քանի որ այլեւս եղաւ լմնցաւ։ Պատահած բաները կրնամ ձեզի բացատրել ամբողջովին։ Ես այդ ռումբերն առեր էի երկու ընկերներէս, Թորոսէն ու Յովհաննէսէն, որոնք կը գտնուէին Հասքէօյի կղմինտրի գործարանին մէջ։ Տօլապտէրէի մէջ ռումբ չնետեցի։ Արկածով ինկաւ ձեռքէս։ Իմ պարտականութիւնս էր սպանել Կամուրջին գլուխը, եւ երբ Շէյխ-Իւլ-Իսլամը անցնէր, նետել վրան ու սպաննել։ Իսկ միւս ընկերներս ռումբ պիտի նետէին Վալիտայի պահականոցին, Կալաթա Սէրայի, Թաքսիմի յունական Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիին եւ Հայոց Պատրիարքարանին վրայ։ Իմ գիտցածս այսքան է։ Ուրիշ բազմաթիւ կոմիտէճիներ իրենց կարգին ռումբ պիտի նետէին Պոլսոյ զանազան կողմերը։

— Հասկնալի է ռումբ նետելը պահականոցներուն վրայ, սակայն ինչո՞ւ ռումբ պիտի նետէիք Պատրիարքարանին վրայ։

— Օ՛, փաշա՛, մեր Պատրիարքարանը չէ այդ, հիմակուան Պատրիարքը ձեր սպասաւորն է, մեր Պատրիարքը Իզմիրլեանն էր, անիծեալ ըլլայ հիմակուան Պատրիարքը։

— Լաւ, ի՛նչ կ՚ուզէիք յունական եկեղեցիէն։

— Մենք յիմար չենք։ Այն կոմիտէճիները, որոնք ռումբ պիտի նետէին յունական եկեղեցիին վրայ, հոճայի պէս պիտի հագուէին։ Երբ Յոյները տեսնէին, կարծելով թէ Իսլամներն են ռումբ արձակողները, պիտի ապստամբէին։ Սակայն թափուած ամբողջ արեան մեղքը ոչ միայն ձեր կառավարութեան վրայ կ՚իյնայ, այլ եւ բոլոր մեծ պետութիւններուն։ Մեր կոմիտէն անոնց վերջնագիր մը տուաւ։ «Վրէժ պիտի լուծենք թափուած հայ արեան համար, օգնեցէք մեզի, խոստացած էիք անկախութիւն տալ մեզի, յարգեցէք ձեր խօսքը»։ ըսինք։ Մտիկ չըրին։ Արդէն անոնք չե՞ն, որ աշխարհը կը խառնշտկեն։ Մանաւանդ Անգլիա՛ն, ի՛նչ խայտառակ է ան։ Նախ մեզ կը քաջալերէ, բայց խաբելով Սուլթանը, Կիպրոսն առնելէ յետոյ, կռնակ կը դարձնէ մեզի։ Սակայն մենք վրէժ պիտի լուծենք աշխարհի բոլոր պետութիւններէն։

— Ի՞նչպէս հայթայթեցիք այս ռումբերը։

— Այդ չպիտի ըսեմ։ Որովհետեւ մեզի միշտ ռումբ պէտք է, կռիւը դեռ նոր սկսանք։ Ինձմէ ալ ուրիշ խօսք չէք կրնար կորզել։ Ասոնք կը պատմեմ, որովհետեւ լմնցած բաներ են։ Ըլլալիքներուն մասին բան մըն ալ չպիտի ըսեմ։ Մի յոգնիք։

Յակոբը բանտ ղրկեցի... Եթէ ռուս դեսպանատան... չին թարգմանը Մաքսիմով ... արկածախնդիր եւ յիմար մը... երրորդ թարգմանը, Պ. Մակ... իմ վրաս այն տպաւորութիւնը ... որ կրթեալ եւ բարեհամբաւ ... էր, կոմիտէճիներուն եւ անիշ... նականներուն հակառակ էր, ... կարծեմ որ թրքասէր ալ էր։

Յիշեալին հետ մասնաւոր ... սակցութիւն մը ունեցայ։ Հարց... թէ կոմիտէն որ եւ է նամակ ղրկ... է դեսպանատուններուն։ Մակ... պատասխանեց.

— Այո, դէպքերէն առաջ կ... տէն վերջնագիր ղրկած է։ Մի... մեզի չէ, այլ բոլոր դեսպանատ... ներուն։ Ես ըսի, որ անհրաժեշտ ... օսմանեան կառավարութեան ... դրութեան յանձնել, բայց...

— Բայց Մաքսիմով արգ... եղաւ, չէ՞...

(Շար.)

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 6 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932
6 FÉVRIER 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1796

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԿԱՏՂԱԾ ՇՈՒՆԵՐ» ԵՒ ԸՆԿ.

Ձեռքի տակ է «Հայկոմկուսի կենտկոմ»ի 8րդ համագումարին մէջ կարդացուած զեկուցումը, փռուած «Խորհրդային Հայաստան»ի երեք թիւերու մէջ, երեք-չորսական էջերով: (Յունուար 20, 21 եւ 22):

Որոշած ըլլալով հետզհետէ ներկայացնել զեկուցման — այդ զարհուրելի բառակոյտին — գլխաւոր մասերը, այսօր կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել մասնաւոր պարագայ մը:

Խորհրդային բարբառի «Նրբութիւններ»ուն անծանօթ ընթերցողներու համար, ըսենք որ Հայ կոմկուսի կենտկոմ»ը Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն է,—մէկ աննշան մասնիկը համաուսական կուսակցութեան: Խողովակ մը, որ պաշտօն ունի Մոսկուայի հրամանները քարոզել ու գործադրել Հայաստան աշխարհին մէջ, թութակի նմանողութեամբ եւ կապիկի ծեքծեքումներով:

Թող փափկասուն ջիղեր չվիրաւորուին այս որակումներէն, որոնք «կոմպլիմենտ»ներ են, բաղդատելով զեկուցման առթիւ գործածուած և գրի առնուած լրբութիւններուն հետ:

Ուրեմն, Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան տարեկան ընդհանուր, ութերորդ ժողովի մասին է խօսքը:

Յայմաւուրք-զեկուցումը կարդացած է Վանեցի Աղասի Խանջեան, կեդր. կոմիտէին ընդհ. քարտուղարը, որ փոքրիկ Ստալինի հովերով ման կուգայ Երեւանի մէջ եւ Աղա-Նազար կը խաղայ, Չեկայի սարսափէն անհարեկ զանգուածներու գլխուն:

Զեկուցման մէջ, որ ընդհանուր հաշուետուութիւնն է մէկ շրջանէն միւսը կատարուած աշխատանքներուն, լայն տեղ ունի նաեւ «հակայեղափոխական Դաշնակցութիւնը»: Բացի աջ ու ձախ նետուած սլաքներէն, մօտաւորապէս չորս սիւնակ շան-քարոզ կը գտնենք յատկապէս Դաշնակցութեան մասին: («Խորհրդային Հայաստան», 22 յունուար, էջ 4):

Եւ ինչե՛ր, ինչե՛ր: Պ. Ա. Խանջեան կ'ուզէ համոզել թէ «պատմութիւնը անդարձ վճռել է» Դաշնակցութեան ճակատագիրը, թէ՝ ան եթէ ուժ ունենար, մինչեւ հիմա «հարիւր անգամ» զինուած ապստամբութիւն սարքած կ'ըլլար:

Բայց, այս պոռոտախօսութիւններէն յետոյ, ստիճանաբար կ'իջնէ ճարտասանական թափը, եւ փոքրիկ Ստալինը կը յանձնարարէ «աւելի կործանիչ դարձնել կրակը Դաշնակցութեան դէմ»:

Ինչ որ կը նշանակէ թէ, ամէն բանէ առաջ Դաշնակցութեան մղձաւանջն է որ կը հալածէ, կը կատղեցնէ, մարդկութենէ կը հանէ զիրենք:

Աւելի լաւ պիտի ըլլար խօսիլ բուն իսկ Խանջեանի բերնով.

— «կասկած չկայ որ դաշնակները եթէ ուժ ունենային, եթէ կարողանային՝ մինչեւ այժմ հարիւր անգամ բարձրացրած կը լինէին զինուած պայքար Հայաստանի բանուորների եւ գիւղացիների դէմ, տապալելու համար խորհրդային իշխանութիւնը: Եթէ չեն արել, իրենց մեղքը չէ ի հարկէ. շատ անգամ են մտածել, ծրագրել եւ փորձել, բայց ամէն անգամ ջարդ ու փշուր են եղել Հայաստանի բանուորների, կոլտնտեսականների եւ աշխատաւոր գիւղացիների միասնական հարուածների տակ»:

— «Պարզ է, ընկերներ, որ ինչքան էլ կատաղեն եւ գազազեն մեր դասակարգային թշնամիները, ինչ քան էլ ատամներ կրճտացնեն դաշնակ շները այստեղ եւ արտասահմանում, պատմութիւնը վճռել է արդէն, եւ վճռել է անվերապահ կերպով, նրանց ճակատագիրը»:

Իսկ այս «հուսկ բանք»ը բնագրին մէջ ալ շարուած է մասնաւոր տառերով, իբրեւ մարտակոչ.

— «Արտասահմանի հայ աշխատաւորները պէտք է աւելի կործանիչ դարձնեն կրակը դաշնակցութեան դէմ: Դաշնակցութիւնը, նրա ամէն մի արտայայտութիւնը պէտք է ջախջախել եւ ոչնչացնել. աhա հիմնական խնդիրը:

«... Հայաստանի գիտակից աշխատաւորութիւնը չի կարող այդ պատճառով նայել դաշնակցութեան վրայ այլ կերպ քան կատաղած շան վրայ: կատաղած շանը ոչնչացնում են տեղն ու տեղը: ճիշդ այդպէս էլ պիտի վարուել Դաշնակցութեան ամէն մի արտայայտութեան հետ, առանց խղճալու կամ խնայելու»: («Խ. Հ.» 22 յունուար 1932)

Ինչպէս կը տեսնէք, իսկապէս որ կատղած շուներու հետ է մեր գործը:

Եւ հիմա թող բոլոր բարեմիտները գլուխ գլխի տան եւ իրար լուսաբանեն թէ՝ ի՛նչպէս կը կառավարուի մեր աշխարհը,— «Մեր հայրենիք ազատ, անկախ»...

Սո՞ւտն է աւելի պերճախօս, թէ լրբութիւնը: Սուլթան համիտեան հալածա՞նքը, թէ սանձակոտոր խելագարութիւնը:

Պատասխանը դուք տուէք: Մենք օրինակեցինք ինչ որ գրուած է սեւով ճերմակի վրայ: Եւ տակաւին առիթ պիտի ունենանք այլապէս հրաշալի գոհարներ արտատպելու:

Փա՛ռք Ստալինի, այլ եւս ոչ «շինծու» նամակներու խնդիր կայ, ոչ ալ փախստականի պատմութիւն: կա՛յ եւ կը մնայ «Խորհրդային Հայաստան»ը, Ն. Մեծութիւն Աղասի Խանջեանի զեկուցումով: Անոր կարկտախառն գոռում-գոչումով.

— «Հայաստանի գիտակից աշխատաւորութիւնը չի կարող նայել դաշնակցութեան վրայ այլ կերպ քան կատաղած շան վրայ: կատաղած շանը ոչնչացնում են տեղն ու տեղը»:

Ուրեմն, Երեւանի մէջ ունինք ոչ թէ կուսակցութիւն մը, որ նուիրուած է հայ բանուորներու եւ գիւղացիներու բարօրութեան, այլ կատղած շուներ եւ Ընկ.ը, որ գիշեր-ցերեկ Դաշնակցութեան մղձաւանջովը կը ցնցուի, եւ իր ամբողջ քաղաքականութիւնը կը ձեւակերպէ անոր համեմատ:

Այս եզրակացութիւնը աւելի կ'ամրանայ, երբ մէջտեղ բերենք այդ գլուխ-գործոց զեկուցման միւս «յեղափոխական» մասերը:

Առ այժմ բաւական թող համարուի շեշտել թէ՝ այս բոլոր վայրահաջութիւնները կ'ապացուցանեն ոչ թէ ուժ եւ ինքնավստահութիւն, այլ կատաղութիւն եւ խուճապ:

Այդ ալ բարիք մըն է, — զառանցել ու կաղկանձել միշտ վախի տակ: Գալարուիլ եւ ոռնալ մեղքի գիտակցութենէն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐԷՆ "ՂԱԶԷԹԱՃԻՆ,,

Խօսքը նոյն «ղազէթաճի» դասին մասին է, որ ժամանակին, թուրքին կը հայհոյէր, թերթ ծախելու համար:

Այսօր սակայն ի՛նչ կ'ընէ:

Պարզապէս կը մնայ նոյն դիրքին վրայ՝ միայն ճակատ փոխելով: Պաբագային համեմատ ինքն իր վրայ կէս շրջան մը բոլորելու հարց: Երէկ, Պոլսոյ մէջ նստած կը հայհոյէր թուրքին ու թերթ կը ծախէր: Այսօր, նոյն գրիչով կը փառաբանէ թուրքը ու փոխարէն,կը հայհոյէ իր այն պաշտօնակցին, որ թուրքին ուղղած հայհոյնին մէջ՝ չունի եւ չի կրնար ունենալ թերթ ծախելու մտահոգութիւնը: Նոյն մարդը, երբ վաղը՝ նետուի արտասահման եւ իր մէջէն փարատէ թուրքին մղձաւանջը, պիտի վերսկսի անոր դէմ իր հայհոյութիւններուն՝ միշտ թերթ ծախելու համար:

Այս տիպարը, չի կրնար հիմ ծառայել որեւէ լուրջ դատաստանի, երբ մանաւանդ, հարցը կը դառնայ պատասխանատուութիւններ ճշդելու շուրջ: Հասարակ խանութպան մըն է, որուն սկզբունքը՝ եթէ ունի, կը մեկնի իր քսակէն: Եւ ճիշդ ատոր համար ալ, կը ծախէ ինչ որ մանաւանդ շատ կը բերէ:

Ամէնէն յատկանշական տիպարը կը գտնէք տակաւին Պոլսոյ մէջ, եթէ դիպուածը ձեր ձեռքը ձգէ «Նոր Լոյս» կոչուած թերթ մը:

Երէկ կը հայհոյէր թուրքին: Հարցուցէք թէ ինչո՞ւ:

Այսօր կը հայհոյէ դաշնակցութեան: Հարցուցէք թէ ինչո՞ւ:

Իսկ երբ ճշմարիտ պատասխանը ստանաք, ընդհանրացման սխալը մի գործէք սակայն, ինչպէս ըրած է Շահնուր, յանգելով յուսալքող եզրակացութեան մը:

«Երեց խմբագիր-գրագէտին» պատասխանը՝ ճշմարտութիւնն է միայն դասի մը լրագրողներու:

Մ. Ե.

Ռուսիա եւ Նորվեկիա

Ռուսիա բանակցութիւններ կը կատարէր Նորվեկիոյ հետ, այս տարուան ընթացքին կարգ մը գնումներ կատարելու համար: Այս բանակցութիւնները չեն յաջողած գլխաւորաբար այն պատճառաւ որ, Ռուսիա ուզած է խորհրդային ապրանքներու ներածման մասին նոր եւ չափազանց պահանջներ պարտադրել:

Պոլսէն Պերլին

Ադրբէջանի ազգայնական վաբիչներէն Ռէսուլզատէ Պոլսէն Պերլին փոխադրուած ըլլալով, այնտեղ պիտի հրատարակէ նոր թերթ մը «Իսթիքլալ» (Անկախութիւն), ինչպէս կը գրէ «Պրավտա»:

Ինչպէս ծանօթ է, Մոսկուայի պահանջով թրքական կառավարութիւնը իրարու ետեւէ փակեց «Ազէրի Թիւրք»ը, «Օտլու Եուրտ»ը եւ «Պիլտիրիշ»ը, որոնք Ազէրի ազգայնականներուն օրկաններն էին Պոլսոյ մէջ:

Համայնավարներու պառակտում

Համայնավար ծանօթ երեսփոխան Անտրէ Պերթոն հեռացած է համայնավար կուսակցութենէն,ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան շուրջ իր կուսակցութեան հետ անհամաձայնութեան հետեւանքով:

Համայնավարները որոշած են յառաջիկայ ընտրութեանց իր տեղ թեկնածու ներկայացնել գործաւոր մը: Անտրէ Պերթօն երեսփոխան ընտրուած էր 13րդ թաղամասէն:

ԳԱՏՐԻ ԿԻՐԱԿԻ տօնին առթիւ, Գուրանը եւ «Թէքպիր»ը թուրքերէն կարդացուեցան Պոլսոյ բոլոր մզկիթներուն մէջ, իսկ Այա Սոֆիայի մզկիթին արարողութիւնները ամէն կողմէ կը լսէին բարձրախօսով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՒՐԵՐ ԿՈՎԿԱՍԷՆ

Փախուստի ճամբուն վրայ կը սպաննուին

Մասնաւոր թղթակցութենէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (23 յունուար).

— Արաքսի ջուրը քիչ եւ սառած լինելու պատճառով, Նախիջեւանի շրջանից մօտ 400 տնտեսութիւն պատրաստում են անցնիլ Պարսկաստան,սակայն բոլշեւիկները իմանում են եւ Նախիջեւանի զօրամասը առաջ քաշելով, թնդանօթների ու գնդացիրների կրակի տակ, վերադարձնում են կէս ճանապարհից: Բազմաթիւ վիրաւորներ ու սպաննուածներ կան:

Ըստ լուրերի Դարալագեազի շրջանի կոլէկտիւները քայքայուել են:

ՊԱՐԵՐԱԶՄ ԵՒ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆ

Ճափոնցիները կը ռմբակոծեն Շափէյը

Մեծ պետութիւնները դիմում կը կատարեն...

Շանկհայի Շափէյ թաղին մէջ, Ճափոնցիներն ու Չինացիները նոր եւ բուռն կռիւներ կը շարունակեն մղել իրարու դէմ:

Նախորդ գիշեր, Չինացիները օգնական ուժ ստացած ըլլալով, յաջողեցան ետ մղել Ճափոնական յարձակումները եւ կայարանին մօտ՝ պահել իրենց դիրքերը:

Առաւօտ դէմ Ճափոնցիներն սկսան ռմբակոծել թաղը եւ չինական դիրքերը: Ռմբակոծումը տեւեց ամբողջ օրը: Հակառակ ասոր չինական ուժերը կը շարունակեն պահել կայարանի իրենց դիրքերը: Մօտակայ թաղին մէջ տակաւին ապաստանած կը մնայ չինական չխուն հազարնոց բազմութիւն մը:

Թոքիոյի ֆրանսական դեսպանը դիմում կատարեց Ճափոնի արտաքին նախարարութեան, պնդելու համար Շանկհայի օտարականներու թաղին չէզոքութիւնը յարգելու անհրաժեշտութեան վրայ:

Ուաշինկթընէն տրուած լուրի մը համաձայն ամերիկեան եւ անգլիական կառավարութիւնները կրկին դիմում կատարեցին Ճափոնական կառավարութեան, բողոքելով որ Շանկհայի օտարականներու թաղը կ'օգտագործուի իբր Ճափոնական գործողութեանց կայան:

Պետութեանց կողմէ, ներկայացուած առաջարկներուն Ճափոնական կառավարութիւնը տուած է հետեւեալ պատասխանը.

1) Ճափոն տրամադիր է վերջ տալու թշնամութեանց, անմիջապէս որ չինական զօրախումբերը դադրին գրգռութիւններէ եւ միջադէպեր ստեղծելէ: Մինչ այդ, Ճափոնի կառավարութիւնը կը պահէ իր գործելու ազատութիւնը:

2) Նկատի ունենալով ներկայ կացութեան ծանրութիւնը եւ չինական զօրախումբերու հանդէպ վստահութեան պակասը, Ճափոն չիկրնար ետ կենալ իր ուժերը զէնքի կոչելէ եւ զինուորական գործողութիւններն ալ չի լքեր:

3) Եթէ անհրաժեշտ կը նկատուի, Ճափոն դէմ չէ Շանկհայի մէջ, երկու թշնամի բանակներուն միջեւ չէզոք գօտի ստեղծելու առաջարկին:

4) Ճափոն չընդունիր բանակցութեանց սկսելու առաջարկը, քանի որ անոնց պիտի մասնակցին օտար պետութեանց ներկայացուցիչներ, կարգադրելու համար չինեւճափոնական վէճը:

Զինաթափութեան ժողովը

Զինաթափութեան ժողովը դանդաղօրէն կը շարունակէ իր աշխատանքներու կազմակերպումը: Բացի զանազան յանձնախումբերէ, որոշուած է նաեւ կազմել ընդհ. յանձնախումբ մը, որ պիտի բաղկանայ բոլոր պատուիրակութեան պետերէն:

Ժողովը առանց վիճաբանութեան ընդունեց իր ներքին կանոնագիրը, որոշելով մէկտեղ յետաձգել յանձնախումբերու նշանակումը: Յանձնախումբերը պիտի կազմուին վիճաբանութեանց ընթացքին, համաձայն օրակարգի պահանջին:

Անգլիա կը սաստկացնէ մաքսատուրքերը

ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԾՈՑԻՆ ՄԷՋ

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովի վերջին նիստին մէջ, ելմտական նախարարը ներկայացուց նոր օրինագիծ մը,որ առեւտրական հաւասարակշռութիւնը յաջողցնելու ձգտումով, կ'առաջարկէ նոր մաքսատուրքերու հաստատումը:

Այս օրինագծին համաձայն, նախկին մաքսատուրքերուն վրայ պիտի աւելնայ հարիւրին 10ի նոր տուրք մը՝ ապրանքներու արժէքը նկատի առնելով: Այս տուրքին պիտի ենթարկուին բոլոր ներածումները, ցորենէն, թէյէն, անգլիական նաւերով որսացուած ձկնեղէնէն, եւ բամպակի ու բուրդի նման կարգ մը նախանիւթերէ զատ:

Ելմտական նախարարութիւնը պիտի կրնայ հարիւրին 10 նոր տուրք մը բարդել պերճանքի առարկաներուն վրայ, եթէ պարագաները պահանջեն: Իսկ պերճանքի առարկայ ըսելով, ելմտական նախարարը կը հասկնայ բոլոր այն ապրանքները, որոնք անհրաժեշտօրէն պէտք չեն երկրին տնտեսական կեանքին:

Ելմտական նախարարը իր բացատրութեան ընթացքին յայտնեց թէ կառավարութիւնը ուշադրութեամբ քննած է կացութիւնը՝ որ ստեղծուած է կարգ մը պետութեանց՝ ընդդէմ Անգլիոյ կիրարկած մաքսային միջոցներուն հետեւանքով:

Այս կացութեան հանդէպ, առեւտրական եւ ելմտական նախարարները պիտի կրնան բացի հաստատուած մաքսատուրքերէն, հարիւրին հարիւր արժէքային մաքսատուրքի ենթարկել բոլոր այն ապրանքները՝ որոնք Անգլիա կը ներածուին այդ երկիրներէն:

Ելմտական նախարարին ճառէն յետոյ, ներքին նախարարը՝ ազատական Հէրպըրթ Սէմուըլ խօսք առաւ եւ շատ սեղմ քննադատութեան մը ենթարկեց կառավարութեան առաջարկները: Այս քննադատութիւնը որուն ոճը կծու էր, մեծ վրդովումի ենթարկեց պահպանողականները՝ որոնք անմիջապէս պահանջեցին անոր հրաժարումը: Որովհետեւ, կը սպասուէր որ փոխանակ քննադատելու, ներքին նախարարը պարզ զեկոյց մը ընէ եւ յայտնէ կարծիքի տարբերութիւնը որ կը տիրէ կառավարութեան զանազան անդամներուն միջեւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

Կոնստանցայի դատը

Ֆրանսացի ճարտարագէտ Լըքոքը որ կոնստանցայի մէջ, Աղաբեկովի առեւանգման գործին առթիւ ձերբակալուած էր իբրեւ Չեկայի գործակալ, հարցաքննութեան ընթացքին պնդեց թէ որ եւ է կապ չունի անոր հետ, թէ իր օժանդակութիւնը տուած է միմիայն դիւրացնելու համար Ռուսայէն փախուստը երկու վրացի կիներու, տիկին եւ օրիորդ Ֆիլիայի:

Լըքոք կ'ըսէ թէ ինք յանձն առած էր Աղաբեկովի համար յաջողցնել Պուլկարիա մտնելու արտօնութիւն մը, թէ Աղաբեկովը նախ ճանչցած է ո՛չ թէ իբրեւ Չեկայի նախկին գործակալ, այլ իբրեւ Պելճիքացի մը՝ Արութինոֆ անունով:

Արտօնութիւնը մերժուեցաւ: Սակայն ինք չյուսահատեցաւ այս մերժումէն: Ռումանիա գացեր էր, կոնստանցայի մէջ՝ սրճարանի գործ մը կարգադրելու եւ դարձին, Պուլկարիոյ մէջ կը յուսար յաջողցնել Աղաբեկովի անցագիրը:

Լըքոք կը բողոքէ կոնստանցայի գործին եւ կուտեպովի առեւանգման միջեւ ենթադրուած կապին դէմ:

Պուլկար-սերպ միջադէպ

Մակեդոնական կուսակցութեան գաղտնի հրատարակուած մէկ թերթին մէջ, Սոֆիայի սերպ դեսպանին դէմ շատ կծու յօդուած մը երեւցած ըլլալով, սերպ դեսպանը պուլկար կառավարութեան ներկայացուց բողոքագիր մը, որով կը պահանջէ յայտնել յօդուածագրին անունը եւ տպարանը ուր կը տպուի մակեդոնական օրկանը: Այս թերթին հրատարակումը պաշտօնապէս արգիլուած ըլլալով, գաղտնի կը տպուի:

Այս յօդուածը արտատպուած էր «Մակեդոնիա» թերթին մէջ, որուն հրատարակութիւնը դադրեցուց կառավարութիւնը:

Հնդկական խռովութիւններ

Լուքնով քաղաքին ամէնէն բանուկ մէկ կէտին մէջ՝ ձեռնառումբ արձակուեցաւ ոստիկաններուն վրայ: վեց ոստիկան-սպաներ վիրաւորուեցան թեթեւօրէն:

Կանտիի զաւակներէն մէկը ձերբակալուեցաւ Նոր-Տէլհիի կայարանին մէջ, երբ կը պատրաստուէր մեկնիլ դէպի սահմանագլուխ:

Տրախմի ներածումը արգիլուած

Յունաստանի ելմտական նախարարութիւնը շրջաբերականով մը կը հաղորդէ երկրի մաքսային իշխանութեանց, թէ սակէ վերջը արգիլուած է տրախմի ներածումը, արտասահմանէն եկող ճամբորդներու կողմէ: Իր անհատական կարիքներուն համար, իւրաքանչիւր օտարական ճամբորդ կրնայ հետը տանիլ 1000 տրախմիի գումար մը, իսկ հելլէնահպատակները կրնան ունենալ առ առաւելն 2000 տրախմի:

Թրակիոյ սահմանամերձ բնակչութեանց շարժման համար բացառաբար հրահանգ տրուած է Զիխիուի մաքսային տնօրէնին թոյլատրել ճամբորդներուն իրենց հետ ունենալ 3000 տրախմիի կամ 80 թրքական ոսկիի գումար մը:

Համայնավարներու ձերբակալում

Ռումանիոյ մէջ.— Ռումանիոյ մէջ, ձերբակալուեցան 15ի չափ համայնավարներ: Ասոնց մէջ կայ օտեսացի Ռուս մը, որ խոստովանեցաւ թէ մտադրութիւն ունէր օդը հանելու Տնիեսդրի կամուրջներէն մէկը:

Յունաստանի մէջ.— 100ի չափ յոյն համայնավարներ, որոնք հակառակ ոստիկանական արգելքին, ցոյցեր կատարեր էին Աթէնքի մէջ, բանտի մէջ մեռած իրենց մէկ ընկերոջ մահուան տարեդարձին առթիւ, ձերբակալուեցան:

Ձերբակալման պահուն կռիւ մը տեղի ունեցաւ: Երեք ոստիկաններ խոշտանգուեցան համայնավարներու կողմէ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆԸ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ժամանակէ մը ի վեր Թուրք թերթերը չափէն աւելի կը զբաղին արտասահմանի Հայերով։ Բայց մանաւանդ Դաշնակցականներով։ Ամիս չանցնիր, որ հեղինակաւոր թերթեր յօդուածաշարքեր չհրատարակեն մեր մասին։ Մերթ քրտական խնդիրը մատի փաթթոց կ'ընեն, մերթ վրան բաց սուտեր կը յերիւրեն, Թուրք ընդդիմադիրներու եւ Դաշնակցութեան կարծեցեալ գործակցութեան մասին. ուրիշ առթիւ Սուրիոյ հայ գաղթականներուն տեղաւորման գործը վտանգ մը կը նկատեն Թուրքիոյ ապահովութեան դէմ եւ ջարդի սպառնալիքներ կը տեղան։

Այս բոլոր դիտումնաւոր հրատարակութիւնները, որոնք տեղի կ'ունենան վերէն տրուած հրամանի մը վրայ եւ մասնաւոր ծրագրով մը, արձագանգ գտած են հայ մամուլին մէջ, Թուրքիայէն ներս եւ դուրս։

Բռնակալ վարչաձեւը, որուն տակ կ'ապրի Թուրքիոյ հայութիւնը Քէմալի գահակալութենէն ի վեր, բնական ճամբով կը մղէ Պոլսոյ հայ թերթերը դիմել ինքնապաշտպանութեան։ Թուրք մամուլի ակնյայտնի գրպարտութեանց դէմ, անոնք առիթը կը գտնեն թրքահայութեան հաւատարմական զգացումները արտայայտելու՝ հանդէպ Ղազիին եւ իր «արդարակորով» կառավարութեան։

Բայց այսքանով ալ չեն բաւականանար եւ իրենց կարգին կը յարձակին Դաշնակցութեան վրայ։ Այս մասին անոնց ճամբայ ցոյց կու տան արդէն Թուրք թերթերը, որոնք իրենց ծանօթ հրատարակութիւններուն մէջ մասնաւոր խնամք կը տանին՝ հակաթուրք բոլոր արտայայտութեանց միակ պատասխանատու ցոյց տալու համար Դաշնակցականները, իսկ ոչ-դաշնակցական Հայերու մասին ո՛չ մէկ վիրաւորական խօսք։ Ընդհակառակն փաղաքշանք ունին հանդէպ այն հայ գրողներուն եւ թերթերուն, որոնք առիթ չեն փախցներ Դաշնակցութիւնը քարկոծելու եւ ամէն մեղք անոր վիզին փաթթելու համար։

«Արեւելք», որ քանի մը ամիսէ ի վեր իբրեւ առտուան թերթ կը հրատարակուի Պոլսոյ մէջ. անցած շաբաթ խմբագրական մը հրատարակած է այս նիւթին շուրջ։ «Նոր Կիւն» իր 27 Յունուարի թիւին մէջ արտատպած է այդ յօդուածը, տալով նաեւ թերթին հայերէն անունը, խոշոր խորագիրներով. «Ո՛չ մէկ Հայ համաձայն է արտասահմանի թերթերուն հակաթուրք հրատարակութեանց» եւ այլն։

Ըստ «Նոր Կիւն»ի, «Արեւելք» կ'ըսէ թէ ինչպէս Թուրքիոյ բոլոր Հայերը, նոյնպէս արտասահմանի հայութեան մեծագոյն մասը, կացութիւնը կը դիտեն իրատես աչքերով, անցեալի ցաւալի դէպքերը պատմութեան անցած կը նկատեն, ու կը փափաքին տեսնել որ Թուրքեւհայ յարաբերութիւնները ներկայ պայմաններուն պարտադրած նոր փուլի մը մէջ մտնեն։ Կ'աւելցնէ թէ Թուրքիայէն դուրս հրատարակուող «ողջամիտ» հայ թերթերը իրենց պարտականութիւն կը համարին զգուշանալ որեւէ հրատարակութենէ, որ կրնայ վիրաւորել Թուրքերու ազգային զգացումը։ Աւելին, անոնք խստիւ կը մեղադրեն Դաշնակցութեան կողմէ Թուրքիոյ եւ Թուրքերու դէմ կատարուած հրատարակութիւնները։

«Նոր Կիւն» իր կողմէ իբրեւ ծանօթութիւն կ'աւելցնէ թէ, ինչպէս իր վերջին հրատարակութիւնները ցոյց տուին, Թուրքերը քայլ առ քայլ կը հետեւին Դաշնակներու եւ հայրենադաւներու շարժումներուն։

«կասկած չունինք որ, կ'ըսէ Թուրքիոյ հայ հայրենակիցները (վաթանտաշ) ճշմարիտ հայրենակիցներ են»։

Պոլսոյ միւս թերթերն ալ («Նոր Լոյս», «Ժամանակ» եւն.) փութացին նոյնիմաստ յօդուածներ հրատարակել։ Սուլթան Համիտի օրով ալ նոյն խմբագիրները (կամ անոնց հայրերն ու հօրեղբայրները) նման գրութիւններ կը ստորագրէին։

Քանի որ կ'ապրին Թուրքիոյ մէջ, հասկնալի են այս բոլորը։ Եւ իրաւունք չունինք մեղադրելու։

Բայց ի՞նչ ըսել Եւրոպայի, եւ Ամերիկայի ազատ երկիրներուն տակ ապրող մարդոց, որոնք թրքական ծուղակին մէջ ինկած են եւ Թուրք թերթերուն հետ միաբերան կը յարձակին Դաշնակցութեան դէմ («վուրըն ապալըյա»), միեւնոյն ոճով եւ միեւնոյն մեղադրանքներով, ի՛նչպէս որակել ասոնց ընթացքը։

Դաշնակցութեան դէմ իրենց մոլեգին ատելութեան մէջ, անոնք ապաստանած Թուրքերուն հայթայթած «փաստ»երուն, անոնց հիման վրայ եւ ճիշդ Թուրքերուն պէս, նոր խաչակրութեան մը ձեռնարկած են կազմակերպութեան մը դէմ, որ ծնած է այս ժողովուրդին ծոցէն ու անոր ազատատենչ ձգտումներուն եւ ազնուական զգացումներուն հարազատ արտայայտիչն է։

Պարտուողականութիւնը (défaitisme) ծայր տուած է պահպանողական — ռամկավար — պատուելիական շարքերուն մէջ։ Ասոնք կ'իւրացնեն թրքական տեսակէտները Դաշնակցութեան գործունէութեան մասին եւ առանց կարմրելու, յաճախ կը ստորագրեն տողեր, որոնց ամէնէն թեթեւ ածականը հակասութիւնն է։

Ամերիկացի «խոհական» պատուելիներուն թերթը՝ Հայաստանի կոչնակ կը գրէր խմբագրականի մը մէջ.

— «Ամէնէն յանդուգն եւ պոռոտախօս մարտականն իսկ, երբ դիմացը տեսնէ գերազօր հակառակորդ մը, հսկայամարմին եւ սպառազէն, կը խոնարհի անոր առջեւ եւ կը ջանայ անոր սիրտը շինելու... Արդ ի՞նչ ըսել այն գործիչներուն որ Սուրիոյ հայկական «օճախ» հիմնելու ձեւերը կ'առնեն եւ այն միւս ծայրայեղականներուն, որ այդ ձեւերը խեղաթիւրելով օտարներուն կասկածը կը սաստկացնեն։

Ի՞նչ ըսել այն ղեկավարներուն, որ քրտական ապստամբութիւնը կը ծափահարեն եւ անոր նպաստելու համար գործաւորին քսակը կը պարպեն...։»

Երբ Թուրքերը Էնկիւրիէն մինչեւ Պոլիս եւ Անատոլուի ամէնէն հեռաւոր անկիւնը մէկ սիրտ մէկ բերան համազգային մէկ քաղաքականութիւն կը վարեն եւ հայրենիքի շահը ամէն բանէ բարձր կը դասեն, մեր մէջ վերը յիշուած դասակարգը մոռցած ազգ ու հայրենիք, հող եւ ազատութիւն, փուճ վիճաբանութիւններով ժամավաճառ կ'ըլլայ։ Երբ անդին Թուրքը իր ոճիրներուն պատիժը չկրելէ զատ, խսպառ ջնջել կ'ուզէ զոհերուն արդար իրաւունքները, ասդին այդ իրաւունքներու ստացումին ձգտող հզօր կազմակերպութիւն մը անորակելի յարձակումներու կ'ենթարկուի, աջէն ու ձախէն։

Ռամկավար կուսակցութիւնը իր վերջին պատգամաւորական ժողովին մէջ ընդունած էր հետեւեալ բանաձեւը, Թուրքիոյ մասին.

— «Մեր օտարաբնակ Թրքահայութիւնը իրաւունքներ ունի իր հայրենիքին մէջ, ուրկէ բռնութեամբ տարագրուած է։ Անկորնչելի կը մնան մեր այդ իրաւունքները, որոնց հետապնդումը կը կատարէ Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը յստակատես քաղաքականութեամբ»։

Կ'ընդունին ուրեմն որ Թրքահայաստանը մեր հայրենիքն է եւ հոն անկորնչելի իրաւունքներ ունինք։ Բայց ո՞ւր է այն «յստակատես քաղաքականութիւն»ը, որուն շնորհիւ ձեռք պիտի բերուին այդ իրաւունքները։ Այս բանաձեւէն ի վեր մօտ երկու տարի անցաւ եւ մենք երբեք չտեսանք այդ քաղաքականութեան շօշափելի արդիւնքը։

Ու այսօր Դաշնակցութեան դէմ ուղղուած յարձակողականին մէջ, թրքական ճակատին վրայ դիրք բռնելով, ռամկավար-ազատական կուսակցութիւնը շեղած է իր գերագոյն մարմնին գծած ճամբէն եւ ինկած բոլորովին հակառակ հունի մէջ։

Ժամանակ է որ բոլորը հասկնան թէ Դաշնակցութեան դէմ նոր յարձակողականի ձեռնարկելով, Թուրքերը կ'ուզեն միանգամ ընդ միշտ թաղել հայկական դատը — քանի որ այդ դատին ամէնէն աննկուն ախոյեանը կը մնայ Դաշնակցութիւնը։

Ժամանակ է որ (եթէ արդէն ուշ չէ) բոլոր Հայերը, աշխարհի ո՛ր ծայրն ալ գտնուին, ի՛նչ հոսանքի որ ալ պատկանին, ձեռք ձեռքի տան, մէկ ճակատ կազմեն, ձեռք բերելու համար իրենց միակ ծրագրին իրագործումը, — ազատ եւ անկախ հայրենիք։

Թո՛ղ Թուրքը օրինակ հանդիսանայ մեզի գոնէ այս մասին։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԵՒ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Օգտուելով Հայ Բարեգործականի ներկայացուցիչ Պ. Օ. Թաշճեանի Սելանիկ այցէն, մասնաւոր տեսակցութիւն մը կ'ունենամ հետը։ Մեծ հաճոյքով կը պատասխանէ կարգ մը հարցումներուս։ Ստորեւ՝ պատասխաններուն ամփոփումը։

— Եկած եմ Սելանիկ, մօտէն ուսումնասիրելու համար տեղւոյս կրթական հաստատութիւնները ու մասնաւորաբար հայ կարօտ գաղթականներու ընդհանուր կացութիւնը։ Պիտի ջանամ նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան շուրջ հետաքրքրութիւն ստեղծել, սեղաններու շուրջ հրաւիրելով գաղութին ընտրանին, անոնց բացատրելու համար Բարեգործականի դերն ու առաջադրութիւնները։

Աթէնքէն ու Սելանիկէն կրած տպաւորութիւնս այն է, որ, կրթական գործը յառաջ կը տարուի մեծ անձնազոհութեամբ, ուսուցիչներու եւ հոգաբարձութեանց կողմէ։ Դժբախտաբար, վարժարաններու շատերը հարկադրուած են աշխատիլ աննպաստ պայմաններու մէջ, շէնքի, դասարաններու եւ ներքին կարգուսարքի տեսակէտով։ Այս մարզին մէջ շատ բան կայ հիմնովին բարեփոխելիք։ Անհրաժեշտ են նիւթական լայն միջոցներ։ Տեղական կազմակերպութիւններ իրենց կարելի ճիգը բերելով հանդերձ, անկարող են իրենց ուժերով հոգալու այս բոլոր միջոցները։ Անոնք կը կարօտին բովանդակ գաղթահայութեան եղբայրական աջակցութեան։ Այս կէտը մասնաւորաբար ուշադրութեանը պիտի յանձնեմ Բարեգործականի մեր կեդրոնին։ Յունահայերը իրենց դպրոցներու ներկայ ցանցով, արժանի են բոլոր սրտցաւ խորհողներու ուրգուրանքին։

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, սկսած է հետեւիլ գաղթահայ կրթական գործին, այդ ուղղութեամբ, այժմ շուրջ ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ։ Իմ առաքելութեան գլխաւոր պարտականութիւններէն մէկն էր նաեւ, քննել Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ մեր նպաստընկալ եւայլ դպրոցները։ Դժբախտաբար, կամքէ անկախ պատճառներով, ներգաղթի գործերը երկարեցան, ու թոյլ չտուին անձամբ գլուխ հանելու այս քննական գործն, ու առանց Պուլկարիա հանդիպելու պիտի դառնամ Փարիզ, այնպէս որ, ստիպուած եմ բաւականանալ Աթէնքի ու Սելանիկի վարժարաններու քննութիւնովս միայն։ Իսկ մնացեալ դպրոցներու մասին միջոցներ ձեռք առած եմ, ունենալու համար վստահելի վիճակագրական տեղեկութիւններ, որոնց վրայ պիտի հիմնեմ ընդարձակ տեղեկագիրս։

Առաջին կարաւանին մեկնումը թէեւ ուշ, բայց լաւ պայմաններու մէջ կատարուեցաւ, որոնց մէջ մեծ դեր ստանձնեցին Հելլէն կառավարութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը, Անգլ. Հայասէր Ընկերակցութիւնը, Միջազգային եւ Հելլէն Կ. Խաչերը, ինչպէս նաեւ Բարեգործականը։ Վերոյիշեալներու պատկառելի նիւթական զոհողութեանց գնով ապահովուեցաւ 2000նոց կարաւանին հանդիստ ուղեւորութիւնը։ Կրնաք վստահ ըլլալ որ, կարաւանները իրարու պիտի յաջորդեն, միայն թէ, Հայաստանի կառավարութիւնը փութով յառաջ տանի տեղաւորման աշխատանքները, ինչպէս խոստացած է հանդիսաւորապէս։

Ըստ նախապէս եղած բանակցութիւններու արդիւնքին, Հելլէն կառավարութիւնը յանձն առած է ապահովել 10.000 Հայերու ձրի փոխադրութիւնը։ Անոնց 6000ին տեղաւորման համար, ինչպէս կը հաւատեն մեզի, Հայաստանի կառավարութիւնը անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած է արդէն, ու մնացեալ 4000ին համար ալ պատրաստութեան մէջ է։ Պուլկարիայէն, առայժմ, նախատեսուած թիւը հազար է, որոնց փոխադրութիւնը կը հանդիպի նիւթական դժուարութեանց։ Կը յուսամ թէ այս դժուարութիւններն ալ պիտի յաղթահարուին, ու անոնք ալ մաս պիտի կազմեն կարաւաններուն։

Ազգ. Դաշնակցութիւնը ստանձնած է ներգաղթի ելմտական ղեկավարութիւնը, գործակցութեամբ Բարեգործականի։ Ազգերու Դաշնակցութեան Աթէնքի ներկայացուցիչ Պ. Բէօթէլնիքովի հետ ունեցայ խիստ սիրալիր գործակցութիւն, որուն շնորհիւ դիւրաւ հարթուեցան ներգաղթի պատրաստութեան ընթացքին պատահած բազմաթիւ դժուարութիւնները։ Հայաստան ներգաղթողներու տասը հազարին մինչեւ Պաթում նիւթական ծախքերը կը հոգացուին Միջազգային Կ. Խաչի, Անգլ. Հայասիրական կազմակերպութեանց ու Բարեգործականի կողմէ, հաւասար չափով։ Անշուշտ, յունական կառավարութեան տրամադրած միջոցները (ձրի շոգենաւ եւն.) խիստ թանկագին օգտակարութիւն ու ծախքերու թեթեւացում յառաջ կը բերէ, որուն համար ազգովին երախտապարտ ենք։ Հակառակ ներգաղթի առթիւ բարձրացած աղմուկին, բացի Հ. Բ. Ը. Միութենէն, ոչ մէկ հայ կազմակերպութիւն անմիջական օգտակարութիւն է ունեցած։

Սուրիոյ ներգաղթի շարժման գոյութիւնը կ'անգիտանամ։ Անհատական մեկնումներ կրնան տեղի ունեցած ըլլալ ու կ'ըլլան։ Առայժմ, այս մասին յայտարարելիք ոչինչ ունիմ։

×

Պ. Թաշճեան ծանր մղձաւանջի մը մատնուած է, Սելանիկի գաղթակայանները այցելութենէն վերջ։ «Այս հազարաւոր անբախտներուն միակ փրկութիւնը, արագ մեկնումով կարելի է գտնել»։ Իր մօտ էր երբ ստացաւ ներգաղթի յետաձգման լուրը։ Անմիջապէս հեռագրական հաղորդակցութիւն կատարեց Փարիզ, իր կեդրոնին հետ, ամէն գնով Սելանիկէն կարաւան մը ճամբայ հանելու պահանջով։ Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ արդիւնք տուաւ իր դիմումը։ Հայաստանի կառավարութիւնը, նոր արթնցողի պէս, «եղանակի ցրտութիւնը» յառաջ քշելով, կասեցուց կարաւաններու մեկնումը։

Պ. Թաշճեան իր հիւրանոցը հրաւիրեց ուսուցչութիւնը, երիտասարդութիւնը, եւ Միութեան անդամները։ Անոնց առջեւ խօսեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասին։ Կոչ ըրաւ ամէնուն, բոլորուիլ անոր շուրջ, առանց կուսակցական եւայլ խտրութեանց։ Յետոյ թուեց Բարեգործականի ձեռնարկները եւ առաջադրութիւնները։ Հաւաքուած նուէրներու եւ անդամավճարներու հանդէպ որդեգրած սիսթէմը բացատրելով, գրաւոր թրըսթի ձեւը, [illegible] օրհնութիւն մըն է, որ ոչ միայն ժամանակի ընթացքին չի հալիր, այլ կը շատնայ ու մի՛շտ սահմանուած հասոյթը կուտայ ամէն օր...

Անժխտելի է Բարեգործականի արժէքը։ Անժխտելի է նաեւ որ, զայն իրապէս համազգային հողի վրայ դնելու համար, ճառերը եւ գեղեցիկ հաւաստիքները բաւական չեն։ Պէտք է գործնական ըլլալ ու թօթափել քառորդ դար առաջ տիրող հոգեբանութիւնը, եւ իրապէս, աւելի մօտենալով ժողովուրդին, անխտրաբար գործակցիլ անոր նեղ օրերուն, օգտուելով նաեւ անոր լայն օրերէն, իր գործունէութիւնը յարմարցնելով մեր ժամանակներու պայմաններուն։ Այն ատեն է որ, աւելի լայն հորիզոններ կ'ունենայ ու արժանի կ'ըլլայ Համազգային Միութիւն կոչուելու։

ՎԱՀԱԳՆ

250 պատուիրակ

1,700,000,000 ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը, որ բացուեցաւ փետրուար 2ին, ունի 250 պատուիրակներ, յանուն 1 միլիառ 700 միլիոն ժողովուրդներու։ Բոլոր պատուիրակները հաւաքուած են կեդրոնական սրահներուն մէջ, իրենց երկու կողմերն ունենալով մասնագէտները եւ դիւանագիտական պաշտօնատարները։ Ունկնդիրներու բաժնին մէջ կան հինգ հարիւր թղթակիցներ եւ հասարակութեան այն մասը որ իրաւունք ստացած է ներկայ ըլլալու։

Նախագահ Հէնտըրսընի ճառը աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ կը լսուէր բարձրախօս գործիքներով։ Բացման նիստին առթիւ, սրահը ողողուած էր 12 հզօր լուսարձակներու լոյսով։

Ամսթէրտամէն ոսկերիչ մը նախագահին նուիրած է փղոսկրէ գունդ մը, որուն վրայ փորագրուած է «Խաղաղութիւն ամենեցուն»։

ԱՄԱԿՆԵՐ ԴԱՆՈՒԲԻ ԱՓԵՐԷՆ

ԿՈՆՍՏԱՆՑԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԿՈՆՍՏԱՆՑԱ, 25 յունուար.— Մեծն Ռումանիոյ հովանաւորութեան տակ ապրող հայ ժողովուրդը վերջապէս կրցաւ ձեռք բերել Ռումանիոյ հայ թեմի կազմութեան օրինական իրաւունքը. որու հիման վրայ գաղութիս առաջնորդ Յուսիկ Արք. բոլոր թեմերուն հրահանգեց որ անմիջապէս ձեռնարկեն պատգամաւորի ընտրութեանց։

Կոնսթանցայի հայ գաղութը՝ յունուար երեքին իր ընդհ. ժողովը գումարելով՝ ընտրութեան պատրաստութիւններով զբաղեցաւ։ Միաձայնութեամբ ընտրեց Ընտրական Յանձնախումբ մը, որուն պաշտօն տրուեցաւ կազմել գաղութիս ընտրողներու ցանկը. եւ պատրաստելու նոյնպէս ընտրուողներու ցանկը։ «Ընտրական յանձնախումբի անդամներէն Պ. Պ. Կ. Զարդարեան, Մալխասեան, Խ. Ֆէսճեան, Ս. Չթիկեան, Օ. Աշճեան։ Ընտրական յանձնախումբը իր ընտրութեան օրէն մինչեւ յունուար 23, բարեխղճօրէն կատարեց արձանագրութիւնները. եւ բոլոր ընտրող հայրենակիցները ստացան իրենց ընտրելու իրաւունքը հաստատող թուղթերը (քառթէ տէ ալէկաթոռ)։ Որոշուեցաւ ընտրուող պատգամաւորներու եւ փոխ-անդամներու եռապատիկ ցանկը։

Գաղութը շարունակ մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւած է ազգային այսպիսի ընտրութիւններով, եւ այս պարագան առիթ տուած է կուսակցական պայքարի, պայքար մը որ իր տգեղ ծայրայեղութիւնները, իր յոռի հետեւանքները չէ ունեցած։ Ամէն հոսանք, ամէն անհատ քաղաքացիական պարտականութեան գիտակցութեամբ իր մասնակցութիւնը բերած է այսպիսի ընտրութիւններու ատեն։ Թեմական պատգամաւորի ընտրութիւնը ըլլալով գաղութիս ազգային գլխաւոր գործերէն մէկը, չէր կրնար շուրջը չստեղծել քաղաքացիական ազնիւ պայքար։ Անխուսափելին տեղի ունեցաւ։ Յունուար 3էն մինչեւ յունուար 23 հոսանքները լուռ աշխատանքներ թափեցին՝ իրենց ընտրելիները արձանագրելու համար։

Գեղեցիկ ու օրինակելի էր խաղաղ այդ պայքարը, որ վերջնապէս յայտնի պիտի ըլլար Յունուար 24ի կիրակիօր, երբ տեղի կ'ունենային ընտրութիւնները։

Թէեւ հոսանքները՝ թռուցիկ, յայտարարութիւն չհրատարակեցին, սակայն, իրողութիւն էր որ անոնք ոգի ի բռին կ'աշխատէին։

Երկու գլխաւոր կողմեր կային։ Առաջինը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ առանձին։ Երկրորդը՝ ռամկավարներու, հնչակեաններու, հօկերու եւ քանի մը Հայրենակցական Միութիւններու խմբակը։

Մինչեւ յունուար 23ի երեկոյեան ժամը 9.30 բոլոր հոսանքներէն արձանագրուած եւ քուէարկելու իրաւունք ունեցողներու գումարը եղած էր մօտ 660 անձ։

Յունուար 24ին, առտուան ժամը 9էն սկսեալ մինչեւ ժամը 5 քուէարկութիւնը տեղի ունեցաւ խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ։ Ու յանկարծ ռումբի պէս պայթեցաւ թէ երկրորդ (ռամկավարներ) խմբակը քուէարկութեան չի մասնակցիր։ Անոնց մարդիկը սրճարանէ սրճարան, տունէ տուն պտտելով կ'ազդարարեն թէ «քուէարկութիւնը յետաձգուած է», եւ նոյնիսկ քուէի գացող շատ մը հայրենակիցներ ետ դառնալու ստիպուած են կէս ճամբէն։ Միւս կողմէ ընտրական յանձնախումբը կը յայտարարէր թէ «յետաձգում չկայ, քուէարկութիւնը կը շարունակուի»։ Վերջի վերջոյ կը պարզուի որ յունուար 3էն մինչեւ յունուար 23ի երեկոյեան (վերջին վայրկեանը) ռամկավար-հնչակ-հօկ խմբակը իր հնարաւոր եւ անհնար աշխատանքը տանելով հանդերձ կը տեսնէ որ իր պարտութիւնը անխուսափելի է եւ մետասաներորդ ժամուն նահանջի ճամբան կը բռնէ։ Տխուր էր երեւոյթը։ Պայքարի ատեն պարտուիլը կէս յաղթանակ է, առանց պայքարի նահանջը՝ երկչոտութիւն եւ դասալքութիւն։ Անշուշտ քուէարկութեան չմասնակցող խմբակը ունի իր առարկութիւնները, որոնք այնքան անհիմն են որ, իսկապէս խելքը գլխին մէկը կուշտ ու կուռ կը խնդայ։ Նախ ըսենք որ եթէ քուէարկուներու անուններու արձանագրութեան պահուն որեւէ գեղծում պատահած է, պէտք էր այդ միջոցին բո
եւ եղած զեղծումը երեւան
Այդ բանը չէ պատահած
յունուար 23ը ժամը 9, երբ
արձանագրութիւններու պա
ժամը կը լրանար։ Երկրորդ
նախումբի չորս անդամներ
Թաղ. խորհուրդը բարե
յայտնեցին թէ արձանագրութ
րը եղած են բացարձակապէ
քի սահմանին մէջ։ Ընտ
յանձնախումբի մէկ անդամ
Մալխասեան միայն յունուա
հեռացած է իր պաշտօնէն
գինքը դրած է շատ ծիծաղե
ցութեան մը մէջ։

Յունուար 24ի ընտրութ
տեղի ունեցաւ առանց որեւէ
դէպի։ Քուէտուփին վրայ
կէին ընտրական յանձնախ
չորս անդամները եւ Թաղակ
հուրդէն երեք անդամներ։
էին ընտրելի պատգամաւորն
փոխանդամները։ Կուսակցու
երկերկու ներկայացուցիչներ
ւիրուած էին, բայց ներկայ
միայն Հ. Յ. Դաշնակցութեան
ներկայացուցիչները։

Այս բոլորէն դուրս քուէ
յանձնուած էր ռումէն պե
մէկ պաշտօնեային։ Ներկայ
թերթերու թղթակիցները։

Քուէտուփը բացուեցաւ
ճիշդ 5ին, հոգեւոր հովիւ
գասպ քհնյ. Պետիկեանի
Արդիւնքը,— Քուէարկութեան
նակցած են 431 անձ, որոն
քուէն սխալ գրուած ըլլալով
գունելի նկատուեցան, 4 հա
ճերմակ դուրս ելան։ Այս հա
394 քուէի օրինաւորութիւնը
դունուեցաւ։ 394 քուէի դէմ ըն
լիներըունեցան հետեւեալ ձայնե

Պ. Պ. Արմենակ Յակոբեան 380
Արտաշէս Թովմասեան 356,
Քեսիքպաշեան՝ 27, Լ. Տիրատուրեա
28, Մ. Ռէիզ օղլու՝ 3։

Փոխ - անդամներ.—

Պ. Պ. Մարտիրոս Մարտիրոս
35 ձայն, Յաբէթ Գասպարեան

Ընտրուած երկու պատգամ
ները եւ մէկ փոխ-անդամը
Դաշնակցութեան թեկնած
էին։ Եթէ ընդունինք որ երկ
խմբակն ալ մասնակցէր ըն
թեան, հետեւեալ արդիւնքը
ունենայինք։

Ընդհանուր արձանագրուող
գումար 660, ընտրութեան մաս
ցող Ա. խմբակի բաժին 380,
սուած քուէներ 37...։ Բ. խմբ
բաժին կը մնայ 243։ Այս հա
Ա. հոսանքը դեռ 137 քուէի
ւելութիւն մը պիտի ունենար։

Քուէարկութիւնը լրանալէն
ի դիմաց ընտրական յանձնախ
Պ. Օ. Աշճեան լայն բացատ
թիւններ տուաւ յանձնախումբի
խատանքներուն մասին, ըսել
«Յանձնախումբս կատարեալ
կողմնակալութեամբ. բարեխղճ
եւ օրէնքի տառացի պահան
վրայ արձանագրութիւնները
տարած է, ճշդելով քուէարկ
պահանջուած բոլոր հանգամա
ները։»

Խօսք առաւ Թաղական
հուրդի կողմէ Պ. Պէյազճեան։ Յա
րարեց թէ «այսպիսի խաղաղ
օրինաւոր ընտրութիւն դեռ
ունեցած չէ Կոնստանցայի մէջ
Պէյազճեան ռումանական պե
թեան եւ թագաւորին ու ռում
ասպնջական ժողովուրդին եր
կութեան եւ յաջողութեան հա
մաղթանքներ բրաւ. երկար
ծափերու մէջ։

Նորընտիր պատգամաւոր Պ.
մենակ Յակոբեան իր շնորհակա
թիւնը յայտնեց զինքը ընտրող
րուն եւ բոլոր գաղութին,
ցնելով.—

«Ես փա՛ռք, տիտղոս, պա
սիրողներէն չեմ, եւ արդէն գ
գամաւոր ընտրուիլս ինձ համար
փառք ոչ ալ տիտղոս է։ Ես ն
տակ մը ունիմ, — իմ կար
թեանս եւ ուժիս սահմանին մէ
տակար դառնալ իմ պատկանած
գին։ Ես կուսակցական մարդ
ինձ համար ամէն բանէ վեր է
գին շահը։ Այս գիտակցութեամբ
այս խոստումով պիտի կատար
այն պարտականութիւնը զոր
ձայներ ինձ տուին»։

Ներկաները ծափահարեցին
պատգամաւորին անկեղծ եւ շի
խօսքերը։

Յաջողութիւն ձեզի, Պ. Պ. պա
գամաւորներ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ընտրութիւններ

Գրած էինք թէ յունուար 17ին Երեւանի մէջ բացուեցաւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան 8րդ համաժողովը: Արդէն վերջացած են աշխատանքները եւ ընտրութիւնները կատարուած:

Կեդր. Կոմիտէի անդամ ընտրուեցան Աղասի Խանջեան, Սեդրակ Օթեան, Ա. Ակոպով, Ա. Անանեան, Տէր Գաբրիէլեան, Պապիկ Մկրտիչեան, Մարտիկեան, Դէմիրճեան, Պետիկ Պետրոսեան, Գումեդին, Ալի Թաղի Զադէ, Աբուլեան, Գուլոյեան, եւ փոխ-անդամներ Լիպարիտ Բարսեղեան, Վարդանեան:

Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար ընտրուեցան Խանջեան՝ առաջին քարտուղար, Օթեան՝ երկրորդ քարտուղար, Ակոպով՝ մատակարարման քարտուղար, Մկրտիչեան՝ փոխադրութեանց քարտուղար, Պետրոսեան՝ օգնական քարտուղար:

«Խորհ. Հայաստան»ի խմբագիր նշանակուեցաւ Ընձակ Վահանեան: Խմբագրութեան մէջ կը գտնուին Մկրտիչեան, Աղոյեան, Անուշաւան Արզումանեան, Մանուչարեան:

Կոմունիստ կուսակցութեան 17րդ համաժողովի պատգամաւոր ընտրուեցան Խանջեան, Օթեան, Գալոյեան, խորհրդակցական ձայնով՝ Պետրոսեան եւ Գումեդին:

Կեդր. Վերստուգիչ Յանձնաժողովի անդամ ընտրուեցան Գալոյեան (նախագահ), Սարգսեան Մինաս, Վարդապետեան Արամ, Ռոզա Վինսբերգ, Զարիֆեան Սեդրակ, Սիմակ, Վարդանեան, Վահան Յովսէփեան, Մղդսի, Խոջամիրեան Նրուանդ, Աղամալեան Արտեմ, Գէորգեան Միսակ, Յովհաննիսեան Արշաւիր:

Առողջապահական Տեղեկագիր

Հայաստանի առողջապահական գործավարը, Գ. Ղեւոնդեան, Խորհր. Հայաստանի մէջ ունի յօդուած մը, որ տեսակ մը տեղեկագիր է, — կ'արտատպենք կարեւոր մասերը:

— 1913ին Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունէին 7 հիւանդանոց (212 մահճակալ), 16 բուժակայան, 7 դեղարան:

Հանրապետութեան շրջանին այս թիւերը նուազած էին:

1932ին գոյութիւն ունին 44 հիւանդանոց (1937 մահճակալ), 151 բժշկական, ծննդաբերական եւ հիւանդապահական կայաններ, իսկ բժշկական լրիւ քննութեանց համար 340 կայաններ: Կան նաեւ կայաններ հիւծախտի, վեներական հիւանդութեանց, ատամնաբուժական, բնաբուժական, ջրաբուժական:

Հակառակ այս նուաճումներուն, Հայաստանի բժշկական եւ առողջապահական պայմանները տակաւին յետամնաց են բաղդատմամբ տնտեսութեան զարգացման:

Հետզհետէ կը մշակուին ծրագիրներ, ստեղծելու համար միասնական բուժարաններու դրութիւն մը, որ բանուորներու մէջ կը կոչուի ընկերվարական առողջապահութեան հսկայ գործարան:

Հետեւեալ ցուցակը կը ներկայացնէ Հայաստանի առողջապահական հաստատութեանց թիւին աճումը ըստ տարիներու.

Արդիւնաբեր. վայրեր եւ քաղաքներ	1931	1932	1933
Բուժակայան	14	34	50
Լրիւ բժշկ. քննթ.	171	225	282
Ատամնաբուժ.	26	37	60
Հիւծախտ.	4	6	10
Վեներական	10	10	20
Ատամն. վիրաբուժ.	4	5	8
Շողաքննութիւն	7	8	9
Բնաբուժութիւն	4	7	10
Ջրաբուժութիւն եւ ցեխաբուժութիւն	—	2	3
Բուժարաններ	—	—	5
Մահճակալի թիւ	886	1235	1465
Ծննդաբերական	75	108	200
Սուր վարակիչ հիւանդ.	60	105	146

Հաւասար չափով կ'աւելնայ նաեւ բժշկական առողջապահական հաստատութիւններու ցանցը գիւղերուն մէջ: Այս տարի կը բացուին գիւղերուն մէջ 1 շողաքննական (Ռէօթկէն) կայան, 3 բնաբուժական կայաններ, 215 մահճակալներ, 46 ծննդաբերական նոր կայաններ:

Հետեւեալ ցուցակը կը ներկայացնէ Հայաստանի համաճարակային եւ հասարակածային հիւանդութեանց դէմ պայքարի համար ստեղծուած հաստատութեանց ցանցը:

	1931	1932
Դեղարան	4	2
Մանրէաբանական	7	16
Մասնագէտ բժիշկներ	30	62
Հասարակածային հիւանդակայաններ	5	5
եւ բուժարաններ	5	15
Ճահճատենդի կայաններ	16	14
Պատուաստի կայաններ	1	15
Արշաւախումբեր	1	2

Այս բաժնին մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ պայքարը ճահճատենդի դէմ, որ մեր երկրին ընկերային մեծագոյն չարիքն է: Ճահճատենդէն շատ են վնասուած մեր աշխատաւորները, մասնաւորաբար բամպակամշակութեան շրջաններուն մէջ: Այս պայքարը պիտի շարունակուի նաեւ ճահիճներու չորացման աշխատանքով: Առողջապահական մարմինները ջրային տնտեսութեան մարմիններուն հետ այս տարի պիտի ցամքեցնեն Սարդարապատի, Արաքսի, Ղուրի-Արագի, Գէչրլուի (Ղուրդուղուլուի շրջան) ճահճախումբը: 1933ին աւելի եւս պիտի ընդարձակուին ճահիճները չորցնելու աշխատանքները: Ցամքեցնելէ յետոյ Ղուրի-Արագի, Արագդայանի ճահիճները, պիտի ցամքեցուին Ջանգիբասար-Կարասուի ճահիճները:

Ճահճատենդի դէմ պայքար մղելու համար անհրաժեշտ է մթերել՝

	1932	1933
Փարիզեան կանաչ	2,5 թոնօ	4 թոնօ
Քարիւղ	40 »	50 »
Քինին	4890 քիլ.	5420 քիլ.

Ճահիճներու ցամքեցումին հետ աստիճանաբար կը նուազին ճահճատենդի դէմ պայքարի համար անհրաժեշտ նիւթերու (քինին, փարիզեան կանաչ, քարիւղ) ծախքերը: 1937ին, փոխանակ 104 բժիշկի, պէտք պիտի ըլլայ միայն 40, քինինի պահանջն ալ նոյնպէս կէս առ կէս կը նուազի:

Մանուկներու եւ մայրերու պաշտպանութեան գործը եւս զարգացած է վերջին 3 տարուան ընթացքին: Մասնաւորաբար արդիւնաբերական եւ բամպակամշակութեան շրջաններուն մէջ:

Թէ ի՛նչ քաղաքականութիւն կը վարէ այս հարցին մէջ Հայաստանի առողջապահական վերին մարմինը, կը ներկայացնենք ուրիշ առթիւ մը:

Մեր Միութիւնները

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Միութիւնը զօրութիւն է»:

Ահա նշանաբանը Մարսէյլի մէջ կազմուած բազմաթիւ Միութիւններու, որոնց մեծամասնութիւնը հայրենակցականներ են:

Եւրոպայի մէջ կ'ապրինք եւ բարի բաղձանքն ունինք անոնց նմանելու, այսինքն Եւրոպացիներու պէս հագուելու, ներկուելու, պարելու, եւ, ինչո՞ւ չէ, անոնց լեզուով, շեշտով ու ձեւերով շաղակրատելու:

Տեսնենք այժմ թէ միութիւններու համար ալ ունի՞նք այն՝ ինչ որ կը տեսնենք անոնց մօտ:

Եւրոպացիները, մանաւանդ Ֆրանսացիները շատ կը սիրեն միութիւնները, կը յարգեն ու կը զոհաբերուին շարունակ:

Միլիոններ կը ծախսուին մարզական, գրական ու գեղարուեստական միութիւններու համար, որոնք ունին իրենց առանձին օրկանները եւ գրեթէ քաղաքական թերթերու չափ սպառում:

Ֆրանսացի ամէն գեղարուեստասէր կամ գրող ունի իր որոշ քաղաքական տեսակէտը անշուշտ միշտ իրարու հակընդդէմ: Սակայն տեսնուած չէ որ գնդակախաղի խմբապետը լաւ մարզիկ յառաջապահ մը խաղէ զրկէ, քաղաքականապէս իրեն հակառակ ուղեգիծ ունենալուն համար: Նոյնպէս գրական դասախօսութեանց մէջ երբեք նկատի չեն առներ դասախօսին կուսակցական հանգամանքը: Անշուշտ խօսողն ալ իր կարգին շեղումներ չըներ:

Մենք Հայերս, Փարիզէն Լիոն, Մարսէյլ եւ մինչեւ հեռաւոր գաղութներ դեռ չենք կրցած ըմբռնել միութիւններու իսկական իմաստը:

Անկախ միութեան մը հիմնադիրը կամ ատենապետը երբ որեւէ կուսակցութեան պատկանած ըլլալու «մահացու մեղքը» ունենայ, անոր հակառակ կուսակցութիւններ կը սկսին խաչաձեւումներու, կ'աշխատին ներսէն ու դուրսէն պառակտել, կազմալուծել կամ անգործութեան դատապարտել:

Այսպիսի միութիւններու անուններ բաւական շատ են արձանագրուած Առաջնորդարանի տետրակին մէջ, որոնք բացման հանդէս մը եւ պարահանդէս մը սարքած ու դադրած են գոյութենէ:

Նման միութիւններով չարժեր զբաղիլ եւ ժամավաճառ ըլլալ ցառաջի ընթերցողներ:

Ուրեմն տանք անունները այն միութեանց, որոնք համեմատաբար շօշափելի գործունէութիւն կը ցուցնեն:

Վասպուրական, Սեւերեկ, Երզնկա, Եոզղատ եւ Մարաշ,— հինգ Հայրենակցական Միութիւններ երկու տարի առաջ համագործակցելով, կազմակերպեր էին գիշերային դասախօսութիւններ հայերէնի, ֆրանսերէնի, Հայոց պատմութեան եւ թուաբանութեան: Երկու տարի շարունակուեցաւ այս օգտաշատ գործը յիսունի բարձրացեր էր չափահաս աշակերտութեան թիւն ու կը սպասուէր աւելին, սակայն գաղափարներու տարակարծութիւնը եւ ոմանց կամայական գործունէութիւնը վերջ տուին նաեւ այս գեղեցիկ գործին:

Այժմ հայրենակցականներու գործունէութիւնը սահմանափակուած է ներկայացումներ ու հանդէսներ սարքելու մէջ:

Վասպուրական իր հերոսամարտի տօնակատարութիւնը ունի, Մարաշը՝ քաղաքին անկման տարեդարձը, Սեւերեկ-Չապարը՝ իր Ծնունդի ծառահանդէսը, Եոզկատը՝ իր ներկայացումն ու պարահանդէսը եւն. եւն.: Ասոնցմէ դուրս անոնք նպաստ կը հանգանակեն ունեւորներէն եւ կը բաժնեն չունեւորներուն ու երբեմն ալ իրենց հայրենակիցներուն ինքնութեան վկայաթուղթ կուտան, ամուսնութեան կամ Ազգ. Վարչութեան հետ կարգադրուելիք որեւէ խնդրի առթիւ:

Այսպէս, հայրենակցական միութիւններ առանձնապէս մեծ ուժ մը չեն ներկայացներ, սակայն ունին արժէք բերել ազդակներ, թէ նիւթական տեսակէտով եւ թէ Հայը Հայ պահելու կենսական գործին մէջ:

Հայրենակցականներու միացման մասին Յառաջ քանի մը խմբագրականներ նուիրեց: Հրապարակուեցան նաեւ ուրիշ յօդուածներ: Անշուշտ մեծ եւ ուժեղ կազմակերպութիւն մը կրնար երեւան գալ, եթէ առաջարկուած համագործակցութիւնը ստեղծուէր: Սակայն այդ գեղեցիկ առաջարկները անիրականալի մնացին:

Սեբաստիոյ հայրենակցականը բաւական լաւ էր իր հիմնադրութեան տարիներուն, սակայն այսօր լճացած վիճակ մը ունի, վասնզի իր մէջէն դուրս եկան տասնեակ մը նահանգային միութիւններ եւ ապա կազմուեցաւ «Պարթեւ» երիտասարդաց Միութիւն մը եւս որ հայրենակցականին ուժերը ջլատեց: Իսկ այժմ կը լսենք թէ հայրենակցականը եւ «Պարթեւ»ը միացած են:

Նոյնը կարելի է ըսել Սեւերի-Հիսարի Միութեան համար: Մարսէյլի մէջ ուշագրաւ համրանք մը ունին Սեւերի-Հիսարցիները ու կրնան ազգային կեանքի մէջ մեծ դեր կատարել, եթէ պէտք եղած կերպով կազմակերպուին ու գործեն:

Ներկայանալի ու առողջ երիտասարդութիւն մը ունին, որ կրնայ հիացում պատճառել, սակայն այդ արտաքին երեւոյթն է: Իրականին մէջ անոնք ոչ միայն անտեղեակ են իրենց ազգային պատմութեան, այլեւ շատեր չեն գիտեր իրենց մայրենի լեզուն:

Գովելի են Թրքախօս հայրենակիցներու ջանքերը Միութիւններ կազմելու մէջ: Օրինակ, Եօզկատցիները, Կեսարիացիները, Ատանացիները, Ագ.-շէհիրցիները: Վերջերս կազմակերպուեցան Քէօթահեացիները եւ Պիլէճիքցիները: Այս Միութիւնները եւս ունին «արդիականացած» պատանիներու եւ երիտասարդներու խոշոր թիւ մը, որոնց առօրեայ լեզուն թուրքերէն է դժբախտաբար: Անոնք ալ գրեթէ ոչինչ գիտեն հայ ազգի անցեալէն եւ երբեք չեն հետաքրքրուիր ներկայով: Անոնց խանդավառութիւնը սահմանափակուած է երեկոյթներու եւ պարահանդէսներու մէջ: Եւ ցաւալին այն է որ այս միութիւններու վարիչ մարմինները գոնէ նոր սերունդին համար թրքախօսութիւնը արգիլելու եւ մայրենի լեզուն սիրցնելու համար որեւէ ձեռնարկ չեն ըներ:

Մարսէյլի Միութեանց այս այլազան ցանցին մէջ իր արու կերպարանքով կը ցցուի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութիւնը, իր 8 տարուան բեղնաւոր գործունէութեամբ, իր ճոխ գրադարանով, դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովներով:

Պատանի միտքեր կ'աշխատին շարունակ ամէն տարի յառաջդիմութեան նոր ուղիներ գծելու համար:

Այս տարի կ'ուզեն փանֆարի խումբ մը եւս կազմել եւ այդ առթիւ Դաշնակցութեան օժանդակութիւնը կը խնդրեն: Ինչո՞ւ ընկրկիլ, երբ գործը խօսուն է ու գեղեցիկ:

Պէտք չէ ուշադրութենէ վրիպեցնել նաեւ հայ կնոջ դերը:

Կարմիր Խաչը միակ կազմակերպութիւնն է որուն վրայ պէտք է գուրգուրալ, զայն հասցնելու համար իր կատարելութեան:

Կոմիտասի յոբելեանին տօնակատարութիւնը ծնունդ տուաւ նաեւ նոր միութեան մը, երգչախումբին 60 անդամները չուզեցին լքել այս գերազանցապէս հայրենաշունչ եւ եղակի գործը եւ կազմեցին «Մարսէյլի Երաժշտական Միութիւն» անունով ընկերակցութիւն մը, որ նպատակ ունի հայ երաժշտութիւնը սիրցնել այլասերման ենթակայ նոր սերունդին, կազմել փանֆառ մը եւ սկսիլ ձայնագրութեան դասընթացքի եւ ապա կազմակերպել մրցումներ, երաժշտութեան աւանդ երիտասարդները քաջալերելու համար, տալ համերգներ ու դասախօսութիւններ արդի հայ երաժշտութեան մասին:

Այս նպատակները իրագործելու եւ իր կազմութիւնը հանդիսաւորապէս գաղութին ներկայացնելու համար, միութիւնը որոշած է ապրիլ ամսուան մէջ տալ բացման հանդէս մը, որով կը յուսայ նաեւ գոյացնել շօշափելի հիմնադրամ մը:

Ս. Միլտոնեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԻՆՔՆԱՄՓՈՓՈՒՄ

Թեհրանի Ալիքը կը շեշտէ իր տարեկան տեսութեան մէջ (1 յունուար).

— «Մեզ պէտք է ամենից առաջ ՄԻՈՒԹԻՒՆ եւ ԻՆՔՆԱՄՓՈՓՈՒՄ, — պատասխանում են Զօր. Թորգոմը եւ յոյն մեծ հայասէր Ալէքսանդր Ֆիլատէլֆոսը, խառնելով իրենց ձայնն այն բազմաթիւ համանման կոչերին, գիմումներին ու յայտարարութիւններին, որոնք տրուել են տարագրութեան այս երկար ու ձիգ տարիների ընթացքում եւ մնացել են դժբախտաբար անհետեւանք, ապարդիւն...

Եւ մի՞թէ այս վերջին թախանձանքն էլ պիտի մատնուի նոյն տխուր վիճակին:

Չէ՞ որ ինքնապաշտպանութեան բնազդը բնութեան օրէնք է: Չէ՞ որ ամէն մի կենդանի արարած պահում ու պահպանում է իր գոյութիւնը արտաքին վտանգների հանդէպ, երբ ինքը իրեն թոյլ է զգում թշնամու դէմ, ինքնամփոփուելով, կծկուելով իր մէջ, հաւաքելով ի մի իր ուժերը, եւ ապա ներքուստ զօրացած դիմագրաւում մահացու վտանգին:

Հայի դարաւոր պատմութիւնը անհերքելի ապացոյց է, որ ինքնապաշտպանութեան զգացումը միշտ եղել է զօրեղ ու անխորտակելի:

Հետեւաբար, այսօր էլ ուզում ենք հաւատալ ու յուսալ, որ 1932 թուին արտասահմանեան հայութիւնը, եթէ անկարող եղաւ տալ ազգային միութեան գաղափարին արտաքին ձեւաւորումն, — որ, արդարեւ այնքան դժուարին է մեր ցաք ու ցրիւ եղած դաժան պայմաններով, — գէթ կարողանայ հոգեբանօրէն ու գաղափարականօրէն իրագործել այն, վերածելով համազգային բարոյական սկզբունքի, պարտադիր ամէն մի Հայի համար իր առօրեայ կեանքին մէջ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Արգելքներ օտար շրջուն վաճառորդներու դէմ

ԹՈՒԼՈՒԶ, 3 փետր.— Դեռ քանի մը ամիս առաջ էր որ օտար աշխատաւորներու հանդէպ հարիւրին տասը միայն ընդունելու օրէնք մը ելաւ, որ անխտիր բոլոր օտարականները մատնեց շուարումի:

Այս օրէնքէն ամէնէն շատ ազդուողները եղան մեր «համաթ-լոս» հայրենակիցները:

Իսկ հիմա կարգը եկած է ա-

ՔԱՋԱՋՈՒՆ ՆԱԶՏԱՆԵԱՆ ՕՐ. ՄԱՌԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

30 յունվար 1932 շաբաթ

Baudaire (Gard) Lyod

ռեւտրականներուն: Յունուար 17էն սկսեալ օտար շրջուն վաճառորդները (մառշէ-ի) մասնաւոր քննութեան կ'ենթարկուին գրեթէ բոլոր քաղաքներու տօնավաճառներուն մէջ:

Այժմ աւելի խստացուած են հետապնդումները: Փետր. 1ին Լօթ նահանգի Քաօր քաղաքին մէջ բոլոր օտար վաճառորդներու թուղթերը (Récépissé de déclaration) ժողվեցին ոստիկանները, ճիշդ աշխատանքի պահուն, ու վրան գրեցին թէ եթէ օտար վաճառորդ մը չլրացնէ սա պայմանները, իրենց ներկայ թուղթերով չիկրնար շարունակել գործը: Այդ օրէնքները կուգամ ուշադրութեանը յանձնել բոլոր այն հայրենակիցներուն որայք գործով կը զբաղին, ինչու որ մինչեւ Փարիզի կողմերէն եկած հայ վաճառորդներ կան, որ քանի մը օրէ ի վեր չեն կրնար ոչ մէկ քաղաքի մէջ աշխատիլ:

Ահա նոր կարգադրութիւնը: Ներքին գործերու նախարարին 24 օգոստոս 931 որոշման համաձայն, օտարական մը կրնայ շարունակել իր գործը, եթէ լրացնէ հետեւեալ պայմանները.—

1. Պէտք է ունենայ հաստատ բնակութեան վայր մը (domicile fixe):

2. Վարձած տունը պէտք է ըլլայ առանց կահ կարասիի: Ինք գնած պիտի ըլլայ այդ բոլորը:

3. Պէտք է ունենայ ապրանք դնելու տեղ մը (dépot):

4. Արտօնագիրը (patente) պէտք է հանէ բնակած քաղաքէն:

5. Պէտք է ունենայ քանի մը հազար ֆրանքի ապրանք կամ դրամագլուխ, եւն.:

Իմ տկար կարծիքով, այս նոր օրէնքը կը գործադրեն անոր համար որ, նկատելի: Շատ մը օտարականներու մէջ եկեր հազար ֆրանքով գործի սկսիլը, եւ շատ պարզ է որ այս պայմաններուն մէջ շատեր չպիտի կրնան շարունակել իրենց գործը, քանի որ միայն այս պայմանները լրացնելու համար պէտք է քանի մը հազար ֆրանք: Արդէն արտօնագիրին գինը եռապատկուած է եւ կան շատ մը ուրիշ տուրքեր:

Աւելորդ է ըսել որ այս առթիւ ալ առաջին տուժողները մենք Հայերս պիտի ըլլանք, որով պէտք կը զգամ շեշտել որ մեր հայրենակիցները առդին անդին զոհ չերթան, առանց այս պայմաններուն թուղթ հանելով: Այս շրջանի կարգ մը թերթերու մէջ արդէն պաշտօնապէս գրուած է այս մասին: Մինեւնոյն ատեն օտար վաճառորդներու հանդէպ մասնաւոր դժգոհութիւն մը կայ:

Շատ մը տօնավաճառներու մէջ օտար փերեզակներու առանձին տեղ (փըլաս) որոշած են, իսկ այս անգամ ժողովուրդը ուղղակի հոն դիմած է: Ասոր ալ պատճառը այն է որ օտարականները միշտ վար գինով կը ծախեն:

Նոր թշուառութեան մը առաջքը առնելու համար, ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ Փարիզի մեր երկու Գրասենեակներուն, որպէս զի իրենց կարելին ընեն, գէթ Հայերուս համար դիւրութիւններ ձեռք բերելու համար:

Կը վերջացնեմ, անգամ մը եւս կրկնելով որ մեր հայրենակիցները չըլլայ թէ իրենց հին թուղթերով այս կողմերը աշխատելու գան, (Հօթ Կարօն, Թուր, Լօթ եւ Լօ է Կարօն նահանգները), վասն զի իրենց թուղթերը կը գրաւուին:

Անցորդ

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վ Է Պ)

Ա. ՄԱՍ

III

— Է՞, կտրա՞ծ է հիմա հովիւը ծառը, — կրկին հարցուց Աշոտ:

Բարթող էմմին մէջքը շտկեց: Շունչ մը առաւ: Ակռաները սեղմեց: Նայուածքը հեշտակի ուղղեց Գրիգորին եւ Աշոտին ու աւելցուց.

— Հովիւը չկրցա՞ւ, տղա՛քը, հէ՞, տղաքը չկրցա՞ն, թոռները... մինչեւ որ ծառը տապալի, հասկցա՞ք, հը՞, Գրիգոր, հասկցա՞ր...:

Հասկցա՛ւ, ի հա՛րկէ: Ի՞նչ անհասկնալի բան կար հոդ: Ծառ մը, ոչխարներ, հովիւը, դանակը...: Եւ սակայն, անհասկնալի էր, Գրիգորին համար, ուրի՛շ բան մը: Բարթող էմմին այս անգամ, նորէն՞ երբ այս հէքեաթը պատմեց, կրքոտեցաւ: Սկսաւ շարժուկիլ: Փայտը առաւ ու կանգնեցաւ...

— Մնացածը վաղը՛, վաղը՛ մնացածը — կրկնելէն:

Ու հակառակ անոնց թախանձանքներուն, մերժեց շարունակել: Նոյնիսկ իր անբաժան շունը, նստած տղոցը քով, պռչիկին վրայ, ու կթնած [illegible] աչքերուն, կը նայէր իրեն, կարծես աղաչելով իր կարգին, որ այդ «մնացածը» ըսէ: Գրիգոր ու Աշոտ գիտէին, որ «վաղը» պարզ օր չէր: կիրակի մըն էր: Այսինքն այդ «վերջը» կիրակի օր մը պիտի գար: Ու էմմին իրենց ըսած էր, նաեւ թէ՝ պարզ կիրակի մը չըլլար ան..

— Մե՛ծ կիրակի մը, մե՛ծ, շա՛տ մե՛ծ...:

— Ծնունդի՞...:

— Այո՛... աւե՛լի մեծ...:

— Զատկի՞...

— Հա՛. Զատկի՛... Յարութեա՛ն կիրակի մը...

Ու, հեռացաւ դէպի շուկայ:

Գրիգոր, հակառակ իր սովորութեան, ուշացեր էր խանութ երթալու: Ուզեց մեկնիլ: կաթը առաւ յանկարծ: Նազարը, կրկին երեւցած էր փողոցին անկիւնը:

— Դօդօ՛շը, Դօդօ՛շը, — պոռաց Աշոտ:

— Ի՞նչ, ձայնը բարձրացուց Նազար:

— Դօդօ՛շ... էմմին ըսաւ... Դօդօ՛շ Դօդօշ — ծափ տուաւ ու ցատկռտեց:

Նազար բարկացաւ: Չհասկցաւ բառին իմաստը: Բայց, կռահեց որ անարգանք մըն էր այդ: Նախ որ, էմմին կ'ատէր զինքը ու, երկրորդ, Աշոտ ծաղրական շեշտով մը ըսած էր իրեն: Արիւնը գլուխը ժայթքեց: Նայեցաւ հեղ մը Աշոտին: Գրիգորը կար, որ, իրմէ տարիքով փոքր թէեւ, իր բռունցքին համը տուած էր քանի մը անգամ...:

Իր ու Գրիգորին նայուածքները իրար ինկան նո՛յն պահուն, ինչպէս կատուն ու շունը իրար կը նային: Ու երկուքն ալ յիշեցին Աստղիկին լացը... Գրիգորի աչքերը աւե՛լի փայլատակեցին: Զայրոյթի կայծ մըն ալ Նազարի բիբերուն մէջ կար...: Հեւքը շատցաւ: Նայեցաւ շուրջը: Ու, [illegible] վազեց, գնաց Բարթող էմմին դրան ժանգոտած ճկիկը առաւ ափը, եւ, իր սեւ ու զուռ ծաղերը ցցած, հեգնոտ ու չարախինդ սկսաւ ծաղրել Աննան, բարձրաձայն պոռչտալով՝

Աննան ապուր եփեր է,
Իւղը վրան թափեր է,
Վա՛ր էկօ, Աննա՛, վա՛ր էկօ,
Տէօշէկ ձգեմ, եա՛ն էկօ...

Ու վար եկաւ Աննան. անշո՛ւշտ: Բայց, զայրացած: Նրսանկը ձեռքին, ու անէծքը շրթներուն, երբ արդէն Նազարը վազն ի վազ փախաւ անցաւ տուպէկին քովէն, ձեռքը փակցուց Տալապետին գօտիին ծայրին, եւ սկսաւ քաշել իր հետ.. Ու Տալապետը թակը ձեռքը եւ բառերը շրթներուն, սկսաւ քշուիլ ու դառնալ հովի մը նման, ջանալով քաշել ու ազատել գօտին...:

IV

Կիրակի:

Անզայտ ու զօրշ ամպեր: Դեռ թաց գետին մը: Կառքի մը ճռինչը: «Խէչօ աղբա՛ր, թէքէրլախին չիվին ինկա՛ւ»: Կեցուց, նայեցաւ. խաբուեր էր. «քովդ գամ նէ, փի՛ճ...»: Հիւանդ արեւ մը հանդիպակաց սարին ետեւ:

Գարնանզօ՛վ շունչ մը: Կատուն մը տանիքին վրայ: Շուրջը ուրիշներ: «Մը՛ռռ... փը՛շշ»: Վառվառենց թթենին, բարձր ու բազմաճիւղ, որ կ'օրօրուի գագաթէն:

Դեռ քանի մը անցորդներ միայն: Ու զօղանջը եկեղեցիի զանգակատան: Վարպետ Ռուբէն ելեր՝ պարտէզը հունտ կը տնկէ:

Արթնցաւ Գրիգոր: Ցատկեց: Վա՛յ չար սատանայ, — երազին մէջ այնպէ՛ս կը կռուէր Դօդօշին հետ: Աշոտն ալ, գաղտագողի, չուան մը անցուցեր էր անոր ոտքին ու քաշելէն կը պոռար՝

— Դօդօ՛շ, Դօդօ՛շ...:

Իսկ Աստղիկը, կեցեր փողոցին անկիւնը, խնձոր կ'ուտէր: Խածաւ, մնացածը իրեն տուաւ: Ի՞նչ համով էր:

Շփեց աչքերը: Վար իջաւ: Փոքրիկ քոյրը, Սիրանը, մայրիկին հագուստէն բռնած, շերտ մը հացով պուլամա կը ծամէր: կատակել ուզեց ու առաւ: Լաց մըն է փրցուց Սիրանը: Մայրը, վրայ հասաւ:

— Ի՞շ կը լացնես տղեկը, ծէ՛... էկօ՛, աղջիկս...:

(Շար.) Կ. ՄՆՋԵԱՆ

Բոլշեւիկեան ձախող ցոյց մը

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը եւ կարմիր սէնտիքան նախորդ օրուան համար կազմակերպած էին յեղափոխական ցոյցի օր մը՝ որ ձախող անցաւ, հակառակ իրենց թերթին՝ «Իւմանիթէ»ի մէջ՝ խոշոր տառերով եւ վեց սիւնակի վրայ յայտարարուած յաջողութեան...

Փարիզի զանազան կէտերուն վրայ, ցոյցեր տեղի ունեցան առանց միջադէպի։ Ցոյցերէն ամէնէն յաջողն էր 5-6 տարեկան մանկիկներու համերգը, 19րդ թաղամասին մէջ։ Երբ այդ մանկիկները մանկապարտէզէն դուրս կ՚ելլէին, համայնավար մէկ քանի երիտասարդներ երգել տուին «Միջազգայինը»...

Ոստիկանութիւնը Շուազիի մէջ ձերբակալեց տասնի չափ ցուցարարներ, Իվրիի մէջ յիսուն հոգի ձերբակալուեցան։ Իվրիի մէջ, ցուցարար մը յարձակեցաւ հեծանւորդ ոստիկանի մը վրայ որ առանձին էր. զայն գետին տապալեց ու սկսաւ կատաղօրէն հարուածել։ Ոստիկանը ծանրօրէն վիրաւորուած, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։

Ձերբակալութիւններ կատարուեցան նաեւ Սէն Տընիի եւ Սէն Մորի մէջ։

Թուրքուանի մէջ, երեք հարիւրի չափ ցուցարարներ դիմադրեցին ոստիկանութեան։ Ցուցարարները յարձակեցան տեղւոյն ոստիկանապետին վրայ, զոր խոշտանգեցին։

Լիոնի մէջ միայն հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ ու ճառեր արտասանուեցան։

Սթրազպուրկի մէջ, փորձ մը կատարուեցաւ ցոյցի, բայց զինուորական շրջուն պահակախումբերը շուտով ցրուեցին ցուցարարները։

Պալքանեան խորհրդաժողովը

Պալքանեան խորհրդաժողովի խորհուրդը որ իր նիստերը կը գումարէր Պոլսոյ մէջ, վերջացուց իր աշխատանքները, ուսումնասիրելէ յետոյ Պալքանեան դաշինքի մը նախագիծը եւ Պալքանեան երկիրներու մէջ բնակող Պալքանեան հպատակներու իրաւական կացութիւնը։ Պալքանեան յառաջիկայ խորհրդաժողովը պիտի հաւաքուի Պուքրէշի մէջ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ոսկի կը շինէ.— Լեհ գիտնականը Ցունիքովսկի որ իր հնարած գործիքով հողէն ոսկի հանելու յաւակնութիւնն ունի եւ իբր խաբեբայ դատի ենթարկուած է, դատական մարմնի եւ մասնագէտներու հսկողութեան տակ փորձեր կատարեց։ Յաջորդական չորս փորձեր ապարդիւն ելան։ Փորձերը պիտի շարունակուին յառաջիկային։

Ամերիկա ոսկի կը ղրկէ.— Փետրուարի ընթացքին, Ամերիկայէն Ֆրանսա եկող բոլոր նաւերը գրեթէ, ոսկի պիտի փոխադրեն։ Նախորդ օր, նոր բեռ մը ոսկի հանուեցաւ Շէրպուրկ, 220 տակառի մէջ զետեղուած եւ 275 միլիոն ֆրանք արժէքով։ Ուրիշ նաւով մըն ալ, այսօր հասաւ 120 տակառի բեռ մը ոսկի, 150 միլիոն ֆրանք արժէքով։ Այս ոսկիները պիտի փոխադրուին Ֆրանսայի դրամատան նկուղները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶ եւ արուարձանները բնակող բոլոր Քղեցի հայրենակիցներէն կը խնդրուի որ իրենց անունը, մականունը յայտնեն Պ. Էմիրխանեանի, 28 Rue du Levant, Vincennes, (Seine).

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ շրջանի Ռազմիկ Հայր. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին 40 Րիւ տը Պէլվիլի սրահը։ Օրակարգ՝ տարեկան նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ կարեւոր խնդիրներ։ Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ կարեւոր ժողովին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պատ Մոնիւմանթալի սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Եոզկատի Բարեն. Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 41 րիւ Թիւպանօ սրճարանի ներքնասրահին մէջ։ Կարեւոր խորհրդակցութիւն անդործներու շուրջ։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ։

Պ. ԴԱՒԻԴՕՖԼ կը խնդրուի ներկայանալ «Յառաջ»ի վարչութեան ստանալու համար իր հասցէին եկած աւանդ մը։

ՆՇԱՆ Թուռունճեանէ կը խնդրուի իր հասցէն յայտնել «Յառաջ»ի վարչութեան»։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Ա. Գ.— Ստացանք ղրկել. նոր բաժանորդին։
Մարսէյլ, Գործ.— 915։
Կրընոպլը, Փ. Ս.— Ստացանք ղրկել նոր բաժանորդին։
Լիոն, Յ. Տ. Մ.— 140։
ՇամօնՓօրսիէն, Ե. Տ. Խ.— 70։
Փարիզ. (4) Ս. Ռ.— 50

Ցերեկոյթ Ալֆորվիլի մէջ

Ալֆորվիլի Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի ցերեկոյթը տեղի կ՚ունենայ վաղը Կիրակի ժամը 3ին Հայ Ակումբին մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Մարզուանցի Յակոբ Սինանեան, հօր անուն՝ Յովհաննէս։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջակաները։ Իմացնել իր հօրեղբօրորդւոյն Քերովբէ Սինանեանի, Cité Déchirolle No. 3708. Par Pont de Clail: Isère.

Հասցէի փոփոխութիւն

Անիէռ, Պուա - Քոլոմպի Սահակ Մեսրոպ գրադարանը կը փոխադրուի Փետրուար 8ին 26 rue du Président Krüger, Asnières, (79 rue Villebois-Mareuilleսի ետեւի փողոցը)։ Կը խնդրուի ընթերցողներէն դիմել Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8.30էն մինչեւ 10։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ 14 Փետրուար Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Խաժակ Ակումբին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Բացակայողները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Աղբիւր-Սերոբ ենթակոմիտէի ընկերները ոտիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՏԵՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ջաւարեան, Քրիստափոր Եռագոյն եւ Կորիւն խումբի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի ժամը 2,30ին Ը. Յ. Դ. Տան մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պատ. Միութեան բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընկերահամակրական խնճոյքը վաղը Կիրակի ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Փասկալի Ապառաժ խումբը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8էն 10ը Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Ակումբին մէջ։ Կը դասախօսէ՝ Ընկ. Արամ Գառօնէ, նիւթ Հ. Յ. Դ. ծրագրի մեկնաբանում, կը հրաւիրուին երիտասարդ համակիրները, եւ Պատ. միութեան անդամները։

Իսկ Քրիստափոր խումբը 13 փետր. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8էն 10ը Խաժակ Ակումբին մէջ։ Դասախօսութիւն վերի նիւթի շուրջ կը խօսի ընկ. Արամ Գառօնէ։

“ՓԵՏՐ. 18Ը„ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

Փարիզի Գրական Ակումբ *այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 rue Cambronne, Métro Vaugirard, կը խօսի Պ. Կ. Սասունի, «Դրական քննադատութիւնը մեր գրականութեան մէջ»։ Մուտքը ազատ է։*

«ՃԳՆԱԻՈՐ»ԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

MAISON DE LA MUTUALITÉի մէջ

24 Rue St. Victor, Paris (5) (Métro Maubert-Mutualité)

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
Հովանաւորութեամբ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Տիկ. Սուրաբեան, Օր. Անահիտ, Տիկ. Ժ. Շահ-Պարոնեան, Օր. Աթանասեան, Օր. Ս. Քօլմանոֆ, Օր. Սօֆի Քօլմանոֆ Պ.Պ. Կոթիկեան, Սարաֆեան, Տէրվիշեան, Հայ-Վարդ, Կ. Սրապ եւ Գմբէթեան *կ՚արտասանեն, կ՚երգեն, կը նուագեն։ Գեղարուեստական բաժինը կը տեւէ մինչեւ կէս գիշեր։*

ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐԸ, ԳՐԻԶ Է...
եւ ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՌԸՎԻԻ
Կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ շքեղ պարահանդէս
Եւրոպական օրքէսթր ղեկավարութեամբ Թաթուլ ֆօրժի
Քօթիյեօնի առարկաներ, ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով
ՄՈՒՏՔ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին ամէն տեղ եւ կավռօշի խմբագրատունը՝ 208bis Rue Lafayette, Paris (10).

Թատերական շքեղ ներկայացում

Մուրատեան վարժարանի նորակառոյց գեղեցիկ թատերասրահին մէջ, Փրօֆ. Աճէմեանի գեղարուեստական շքեղ բեմանկարներով, տեղի պիտի ունենայ թատերա-երաժշտական (Operette) զուարթ ներկայացում մը՝ ղեկավարութեամբ Փրօֆ. Գուրգէն Ալէմշահի, վաղը Կիրակի, ժամը 3ին։

Տոմսերու գիներն են՝ 10 եւ 20 ֆրանք։ Կը ծախուին Վարժարանին մէջ Ֆլօրիա եւ Լիլա ճաշարանները, Հրանտ-Սամուէլ գրատունը եւ ներկայացման օրը մուտքին առջեւ։

ՎԱՐՁՈՒ Է *բանուկ պողոտայի վրայ սենեակ մը խոհանոցով միասին, յարմար բնակութեան եւ գրասենեակի։ Քոնֆոր մօտէռն։ Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը։*

ՎԱՐՁՈՒ Է *մեծ աշխատանոց մը, 70 քառ. մեթր տարածութեամբ։ Մէթրոյին ճիշդ դէմը։ Ելեկտրականութիւն եւ ֆօրս։ Ամէն աշխատանքի կարելիութիւն։ Դիմել խմբագրատունը։*

“ՅԱՌԱՋ” ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶ

1.— ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ Գրատուն	51, Rue Monsieur-le-Prince:
2.— ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ	7, Boulevard Saint-Michel-ի դիմացի քէօշկը
3.— ՕՏԷՕՆ	5, Carrefour de l'Odéon
4.— ՔԱՏԷ	Մէթրօ Քատէյի մուտքի քէօշկը
5.— ՄՕՆՄԱՐԹՐ	59, Fbg. Montmartre-ի դիմացի քէօշկը
6.— ՓԼԱՍ ՏԷ ՖԷԹ	Մէթրօյին դիմացի քէօշկը
7.— ՐԷՊԷՎԱԼ	92, Rue Rébéval
8.— ՊԷԼՎԻԼ	19, » de Belleville
9.— ՓԱԼԻՔԱՕ	3, » Palikao
10.— ՍԷՆ - ԼԱԶԱՐ	Քաֆէ Թէրմինիւսի անկիւնի քէօշկը

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆ

11.— ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ	Գրավաճառ l'Ecriture. 13, Boul. Galliéni
12.— ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՐ	Գրավաճառ Օֆէնիա, Փլաս Նասիոնալ

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (142)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերը

18.— ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

— Թերեւս։ Մաքսիմով զարմանալի մարդ մըն է, մէկ կողմէ կը ծառայէ Սուլթանին, եւ առատ առատ նուէրներ կը ստանայ անկէց, միւս կողմէ կ՚օժանդակէ կոմիտէճիներուն, օգտուելով անանցմէ, եւ նոյն ատեն գաղտնօրէն «Ժուրնալ» կը ղրկէ Ցարին, իբր թէ օրը օրին լուր կուտայ Թուրքիա ապաստանած ոչնչապաշտներուն մասին, եւ առատ վարձատրութիւն կը ստանայ նաեւ Փեթերսպուրկէն։ Բոլոր այս բաներս մեր մէջ մնան, փաշա՛, որովհետեւ շատ պզգեցիկ է։

— Վստահ կրնաք ըլլալ որ մեր խօսակցութիւնը ամբողջովին գաղտնի պիտի մնայ։ Մեր նպատակն է խորհրդակցիլ կոմիտէճիներուն մասին, որոնք կ՚ուզեն տակն ու վրայ ընել ընկերային ներկայ կարգը։ Այսպէսով միջոց մը գտնենք թերեւս պաշտպանելու համար մարդկութիւնը։ Անշուշտ այդ մասին համակարծիք էք ինծի հետ։

— Անշուշտ, փաշա՛։ Դաշնակցականներուն կեդրոնը Թիֆլիզի մէջ է։ Հիմնադիրն է «Արձագանգ» թերթին խմբագրապետը, Սիմոն Հախասով (Հախումեանց.")։ Իսկ Մանթաշով շոգենաւը, ռուս անիշխանականներէն ու ոչնչապաշտներէն պայթուցիկ նիւթեր հաւաքելով, Պոլիս կը բերէ, օգտակար ըլլալու համար խռովարարներուն։ Լաւ կը ճանչնաք այս շոգենաւը, բոլոր աշխատաւորները հայ կոմիտէին կը պատկանին։

— Գիտեմ, սակայն մենք լուրջ քննութիւն կը կատարենք եւ շրջահայեաց կը գտնուինք մաքսատան մէջ։ Ինչպէս ցամաք կրնան հանել։

— Փաշա՛, կը սխալիք այդ մասին։ Պէտք է խոստովանիք, որ ձեր մաքսային կազմակերպութիւնները լաւ չեն գործեր։ Ձեր մաքսային կազմակերպութեանց մէջ կը տիրէ կաշառակերութեան ահաւոր հիւանդութիւնը։ Միւս կողմէ, այս պայթուցիկ նիւթերը կը ներածուին ձէթի եւ քարիւղի տակառներով։ Լսած եմ նաեւ, որ Պոլսոյ մէջ ալ պայթուցիկ կը պատրաստեն։ Լուր առի, որ կոմիտէն վերջերս Վանայի մէջ ալ մեծ մասնաճիւղ մը բացեր է, եւ աշխատանք կը թափէ յեղափոխութիւն մըն ալ Օտեսայի մէջ յարուցանել։ Շատ կը ցաւիմ ձեր վրայ, մինակ մնացած էք։ Այն կոմիտէճիները, զորս Մաքսիմով սակից ղրկեց, պիտի վերադառնան շուտով։ Թերեւս ալ վերադարձած են։

— Ձեր անկեղծութեան, մտերմութեան եւ բարեկամութեան համար, յանուն մարդկութեան շնորհակալութիւն կը յայտնեմ։ Արդեօք կրնա՞ք ինծի հայթայթել պատճէնը կամ ընդօրինակութիւնը այն ծանուցագրին, զոր կոմիտէճիները յանձնեցին դեսպաններուն։

— Յօժարութեամբ։ Իսկական պատճէնը պիտի տամ ձեզի, որովհետեւ 5—10 օրինակ ղրկած են։ Իմ գրասեղանիս դարակին մէջ ալ կայ օրինակ մը։ Իրիկունը անձամբ կը բերեմ ու կը յանձնեմ ձեզի։

— Շատ շնորհակալ կ՚ըլլամ։ Այսուհետեւ միշտ տեսնուինք։ Կը խնդրեմ որ օժանդակէք ինծի։

— Կը վախնամ շատ տեսակցելէ։ Գիտէք անշուշտ, որ Մաքսիմով լրտեսներ ունի։ Ժուրնալ կը գրէ իմ մասիս ցարին եւ գլխուս փորձանք մը կուգայ։ Խնդրեմ, այսքանը բաւական է, մեկնիմ։ Իրիկունը կը բերեմ հայ կոմիտէճիներուն ծանուցագիրը։

Արդարեւ Մայքով իրիկուան դէմ ինծի բերաւ հայ կոմիտէճիներուն վերջնագիրը։ Նոյնութեամբ կ՚արտատպեմ.

— Շարունակաբար եւրոպացի բողոքած ենք Թուրքիոյ հարստահարութեանց համար։ Սակայն մեր արդար բողոքները մերժուեցան։ Թուրք կառավարութիւնը մեզի պատասխանեց արիւնով։ Եւրոպա լռեց այս ահաւոր ոճրագործութեան առջեւ։ Եւրոպա, փոխանակ արգիլելու դաժինծին հարստահարութիւնները, չուզեց լսել մեր աղաղակն ու աղերսանքը։ Մերժելով մարդկային մեր իրաւունքները, ծաղրելով մեզ, խեղդելով մեր աղաղակները մեր արեան մէջ, աշխատեցաւ քանդել մեր ազգային գիտակցութիւնը։ Մեր սուրբ արիւնով նուիրագործուած ազգային պահանջները առանց նկատի առնելու, Եւրոպա իր ոճրային անտարբերութեամբ պատասխանեց մեզի թէ իրաւունքը զօրաւորինն է։ Մենք, Թշուառ Հայերս, որոնց մարդկային իրաւունքները ոտնակոխ են եղած, նետելու համար Թուրքին անհանդուրժելի եւ անիծեալ լուծը, ստիպուեցանք դիմել գիտութեան ուժին։ Այլեւս անցած է դիւանագիտական խաղերուն ժամանակը։ Հարիւր հազարաւոր մեր նահատակներուն թափած արիւնը մեզի իրաւունք կուտայ հետապնդելու մեր արդար դատը։ Առանց նկատի առնելու Թշնամիին Թուական առաւելութիւնը, կը պահանջենք եւ պիտի պահանջենք մեր անկորնչելի իրաւունքները հետեւեալ պայմաններով.

1.— Եւրոպայի վեց մեծ պետութիւնները եւրոպացի մարզպան մը պէտք է նշանակեն Հայաստանի համար։

2.— Կուսակալները եւ գաւառապետները պիտի նշանակուին մարզպանին կողմէ եւ Սուլթանը պիտի վաւերացնէ այդ նշանակումները։

3.— Պահակազօրքը եւ ոստիկանութիւնը պիտի կազմուին տեղացիներէն, եւրոպացի սպաներու հրամանին տակ։

4. Դատարանները պիտի կազմուին եւրոպական ձեւով։

5. Կրօնքը, մամուլը եւ կրթութիւնը ազատ հռչակել։

6. Եկամուտին երեք չորրորդը յատկացնել տեղական պահանջներուն։

7. Ցետնեալ տուրքերուն ջնջում...

8. Տուրքերը 5 տարի չպիտի գանձուին, 5 տարուան տուրքերը պիտի յատկացուին այն Հայերուն, որոնք վնասուած են վերջին յեղափոխութեան ընթացքին։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ՝ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932
7 FÉVRIER 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1797 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՒԺԱՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ականջ տուէք Աղասի Խանջեանի միւս հէքեաթներուն։

Նորափետուր իշխանաւորը կ'ուզէ համոզել «Հայկոմկուսի կենտկոմ»ին 8րդ համագումարը, թէ «այրւում է Դաշնակների ոտքի տակի հողը» ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ արտասահմանի մէջ.

— «Այդ տեսնում ենք աշխատաւորական էլեմենտների (տարր) կողմից դաշնակցութեան շարքերի լքման երեւոյթի մասսայական բնոյթի մէջ։ Նայեցէք արտասահմանի աշխատաւորական թերթերը, օր չի լինում որ այդ թերթերի միջոցով հրապարակ չգան երէկուայ դաշնակցականները, հայ բուրժուազիայի ֆաշիստական կուսակցութեան շարքերից հեռանալու յայտարարութիւններով. հարիւրների է հասնում նախկին դաշնակ բանուորների եւ աշխատաւորների թիւը, որոնք դաշնակցութեան դէմ ուղղուած ակտիվ պայքարով այսօր քաւում են դասակարգի առաջ որոշ ժամանակ դաշնակցութեան օգտին աշխատելու մեղքը»։ («Խ. Հ.» 22 Յունուար)։

Մեր հայերէնով — արտասահմանի մէջ ալ աշխատաւորները զանգուածօրէն կը հեռանան Դաշնակցութենէն. հարիւրաւորնե՛ր կը լքեն Դաշնակցութեան շարքերը եւ գործօն պայքար կը մղեն անոր դէմ, քաւելով իրենց հին մեղքերը...

Այս աւետաբեր լուրերը հաղորդած ատեն, Աղասի Խանջեանը գիտէ որ «արտասահմանի աշխատաւորական թերթ» ըլլալով, Հայաստան կը մտնեն միայն եւ միայն քանի մը քուրջի կտորներ, եւ թունդ հակադաշնակցական հրատարակութիւններ։

Այլապէս, չպիտի համարձակէր մէջտեղ նետել այդքան վրան-բաց սուտ մը։ Որովհետեւ, եթէ պարկեշտութիւնն ունենար համրելու 1921 — 1931 փտարուած, հեռացած կամ ուրացող Դաշնակցականներուն թիւը, ոչ իսկ հարիւրի գումար մը պիտի գտնէր։

Ասո՞ր կ'ըսեն զանգուածային (մասսայական) կամ «հարիւրներ»։

Տակաւին չենք խօսիր նոյն տասնամեակի ընթացքին, նոյն իսկ վերջին մէկ-երկու տարուան ընթացքին նոր արձանագրուած երիտասարդներու, իսկապէս հարիւրաւորներու մասին։

Ոչի՛նչ։ Թող այդ մխիթարութեամբ ուռին։ Թող պաշտօնական ժողովի մը մէջ ալ կրկնեն անոպայ սրիկաներու եւ ճերմակ մազերով պոլիտիկոններու այն խայտառակ սուտը, թէ Դաշնակները Փիքսի մէջ մահափորձ կատարած են Շահվերտեանի դէմ։ Ուրիշ ի՛նչ միջոց ունին գրաւելու Հայաստանի գիւղացիներուն եւ բանուորներուն ուշադրութիւնը եւ խափանելու յարաճուն բողոքներն ու դառնութիւնները։

Այնպէս որ, չենք զարմանար նաեւ հետեւեալ «յայտնութիւններուն վրայ.

— «Դաշնակները Սուրիայում՝ տասնեակներով եւ հարիւրներով ֆրանսական իմպերիալիզմի բանտերն են լցնել տալիս գիտակցութեան եկած հայ աշխատաւորներին, ֆրանսիայում՝ մատնութիւններով եւ պրովոկացիաներով զրկում են վերջին պատառ հացից դաշնակների դէմ պայքարող հայ բանւորներին. եւ այսպէս բոլոր գաղութներում»։

Յետոյ յիմարը կամ ամէնէն թթու հակադաշնակցականն ալ կրնար տալ այս գարշելի բանսարկութեան պատասխանը, Խանջեաններու աչքը խօթելով իրենց «քաջ»երուն գրաւոր եւ բանաւոր գործունէութեան հայատառ փաստերը, Յունաստանէն մինչեւ Սուրիա կամ Ամերիկա։

Բայց, ըսե՛նք տակաւին, հետեւելով միեւնոյն զեկուցման.

— «Սուրիայի «ազգային օջախ» արիւնոտ ավանտուրան խոշոր հարուած ստացաւ Ներգաղթի խորհրդային ծրագրով։ Անյաջողութիւնները, սակայն, «տղերքին չեն վհատեցնում»։ Միջազգային դրութեան ամէն մի բարդացում յոյս է ներշնչում դաշնակներին, այդ երեւում է հէնց դաշնակցականների մամուլի՝ խորհրդային Միութեան դէմ պրովոկացիոն դիրքից՝ ինչպէս անցեալ տարուայ չինական կոնֆլիկտի ժամանակ, նմանապէս եւ այս տարուայ մանչուրիական դէպքերի կապակցութեամբ։ Ինչ էլ լինի, իմպերիալիստական որոշ շրջանների կողմից՝ որպէս նրանց հասարակ լրտեսական կազմակերպութիւն՝ դաշնակները «նպաստով» ապահովուած են»։

Ներգաղթի աւետիսը տրուած օրն իսկ, մեզի համար անծանօթ չէին անոր ներքին ծալքերը։ Գիտէինք թէ «բանը ինչո՛ւմն է»։

Գիտէինք որ Երեւանը Էնկիւրիին չափ, եթէ ոչ աւելի, իրար անցած է Սուրիոյ տեղաւորման ձեռնարկէն։

Գիտէինք, վերջապէս, որ Ներգաղթի ուքազը Մոսկուան շնորհեց, ոչ այնքան աշխատաւորներ ճարելու, որքան հաճոյք պատճառելու համար «ընկեր» կամ «եղբայր» Քէմալին։

Եւ ահա «Հայկոմկուսի կենտկոմ»ի քարտուղարը, Հայաստանի Ստալինիկը իր կարգին կը հաստատէ անվիճելի ճշմարտութիւնը.

— «Սուրիոյ «ազգային օջախ» արիւնոտ ավանտուրան (արկածախնդրութիւն) խոշոր հարուած ստացաւ Ներգաղթի խորհրդային ծրագրով»։

Երեւանցիները շատ լաւ գիտեն որ առասպել է «հայկական օջախ»ի պատմութիւնը։ Թուրքերու կողմէ մէջտեղ նետուած քսութիւն մը, որ կը ձգտի «ցիրուցան եւ փերիշան» դարձնել ջարդէն ու աւարառութենէն ազատած եւ հազիւ տեղաւորուած, հողին կապուած բազմութիւնները։

Գիտեն, բայց — «Պաշտօնս խամբալ է»։ Զառանցել, զրգռել, թունաւորել։ Իսկ եւ իսկ «արիւնոտ ավանտուրա»։

Եւ հիմա հարցուցէք դուք ձեզի, — այս պժգալի արկածախնդրութեան, այս դիւային դաւադրութեան մէջ, Էնկիւրի՞ն աւելի բարեխիղճ է թէ Երեւանը։ «Միլլիյէթ»ները, «Վագըթ»ներն ու «Ճիւմհուրիյէթ»ներ՞ը աւելի պարկեշտ են, թէ Աղասի Խանջեաններ եւ Ընկ.։

Եւ յետոյ, իսկապէս «կատղած շուն»ի մոլեգնութիւն մը չէ՞ որ, փրփուրը բերնին, ըսել կուտայ հանդիսաւորապէս, — թէ Դաշնակցականները յոյսեր կապած են Չինաստանի կամ Մանչուրիոյ դէպքերուն։ «կամ նպաստով ապահովուած», ինչպէս իրենք, իսկական լրտեսներն ու «ագէնտ»ները։

Բայց, չենք զարմանար, քանի որ սուտն ու խուժանավարութիւնը հռչակած են պետական իմաստութիւն, յանուն Մարքս - Լէնինի։

Քանի որ, ծախու հանած իրենց խիղճը եւ վարձու բռնելով հա՞զարաւոր խիղճեր — զառամեալ թէ նորելուկ — իրենց կանգունին վրայ կը չափեն աշխարհը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ԵՏԵՒԷՆ

Բոլոր անոնք որ կը յամենան անցեալի քննադատութեան վրայ, կը վազեն կորսուած ժամանակին ետեւէն։

Այո՛, քննադատութիւնը մօտաւոր կամ հեռաւոր այն դէպքերուն, որոնք պատմութեան քառուղին առջեւ, հայ ճակատագիրը շեղեցին, պատասխանատուութեան որոնումները հանդէպ այն դէմքերուն՝ որոնք սպարծուկ յաւակնութիւններու կամ ձախորդ անճարակութիւններու սխալը գործեցին պատմական պահերու մէջ, կենսական նշանակութիւն ունին։ Նախ հաւաքականութեան համար որ իբր ազգ կ'ուզէ տեւել, եւ յետոյ, անհատին համար՝ որ կը մտածէ ու կը գործէ ի նպաստ ազգային հաւաքականութեան։

Ինչ որ սակայն, ներկայիս, այս ճամբուն վրայ կը կատարուի զանազան յաւակնութիւններով, առհասարակ զուրկ է նպատակի մը, յատուկ հետապնդումի մը խորհուրդէն ու մեծութենէն։

Կը քննադատուի անցեալը, կը փնտռուի պատմական դէմքերու պատասխանատուութիւնը։ Բայց քանդելու համար։

Ձիգը անուրանալի է դաս հանելու։ Կը պակսի սակայն քաջութիւնը հետեւելու՝ դասերու մատնանշումին։

Ու կը կրկնուի ինչ որ պատահեր է եւ կը քննադատուի այսօր՝ իբր անցեալի սխալ։

Որովհետեւ, ազգային քաղաքականութեան ու պատմութեան այսօրուան քննադատը որ նոր է — տարիքով — եւ սերունդի հարց կը փորձէ արծարծել վարանումներով, ինքն իր մէջ շփոթ է։ Քաղաքականութիւն կ'ընէ, վախնալով պղտորելէ գրագէտ-գեղարուեստագէտի իր խառնուածքն ու ճաշակը։ Ո՛չ միտք կը յոգնեցնէ, ոչ ալ մարմին, հաւաքականութեան մէջ՝ իր ճամբուն շտկելու եւ իր ամպիոնը բարձրացնելու համար։ Դուրս՝ բոլոր հոսանքներէն հաւասարապէս, իր քաղաքական կենդանիի բնորոշումը՝ «չէզոքութիւն» բառին մէջ է, բայց որակականով մը — որեւէ։ Որովհետեւ, բոլորովին չէզոք չէ, այլ կողմ մըն է, նոյնիսկ մոլեռանդ ու թթու՝ մօտաւոր անցեալի դէպքերուն ու դէմքերուն հանդէպ։ Իսկ այսօր՝ կը հանդուրժէ որ հայ ճակատագրին խաղերը իրմէ դուրս կատարուին։

Որովհետեւ, կրկնենք, իր քաղած դասերուն հետեւելու քաջութիւնը չունի. վախնալով մէկ կամ միւս հոսանքի հրմշտուքներէն, սէկդի կը քաշուի, — դարբերէ ի վեր փորձուած ճամբայ. բայց կեանքը զայն մէջտեղ կը նետէ։ Հետեւա՞նք։

Կը ստանայ բոլոր հոսանքներուն հարուածները։

Մ. Ե.

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Վիճակագրութիւն

Աշխատանքի Նախարարութեան վերջին վիճակագրութիւնը կ'արձանագրէ հետեւեալ նոր յաւելումը անգործներու թիւին վրայ։

Յունուար 30ին, արձանագրուած անգործներու թիւն էր 241,487։ ըսել է 15,663ի յաւելում մը։

Անցեալ տարի, յունուարի նոյն օրը արձանագրուած անգործներու թիւն էր 28,536 հոգի։

Փարիզ քաղաքը, յունուար 30ին կը համրէր 74,839 անգործ։ Սէնի մնացեալ վայրերը 57,350։ Ամբողջ նահանգին մէջ ուրեմն, 131,189 անգործ։

Ատկից զատ, աշխատանքի գրասենեակները չեն կրցած գոհացում տալ 278,683 գործի խնդրանքի։ Անցեալ շաբթու խնդրանքներու թիւն էր 263,762. ուրեմն մէկ շաբթուան մէջ 14,921ի յաւելում մը։

Արդ շաբթուան ընթացքին Ֆրանսա մտած են 221, Ֆրանսայէն մեկնած են 3352 օտար գործաւորներ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ներգաղթը դէպի Հայաստան

Դ. Շահվերտեանի նոր յայտարարութիւնը

Ներգաղթի պատուիրակ Դ. Շահվերտեան հետեւեալ պաշտօնական յայտարարութիւնը հրատարակութեան տուած է.

Ու ի տեղեկութիւն կ'իմացնենք երկրորդ կարաւանով Խ. Հայաստան մեկնելիք այն բոլոր սափրիչ, կօշկակար եւ դերձակ արձանագրուողներուն, որ չպիտի կրնան իրենց արհեստները ի գործ դնել, նկատելով որ Խ. Հայաստանի մէջ պէտք չկայ այդ արհեստաւորներուն։

× Վերոյիշեալ արհեստաւորները տարբեր աշխատանքներով կրնան զբաղիլ։

Ամիս մը առաջ, Հայաստանէն հրահանգուած էր որ նախընտրութիւն տրուի գրաշարներու ներգաղթին։ Այս իմաստով յայտարարութիւններ ալ եղան։ Այժմ կը հաղորդուի թէ գրաշարները երկրորդ կարաւանով չպիտի կրնան մեկնիլ եւ «հաւանական է որ նկատի առնուին 3րդ կարաւանով»։

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Ֆրանսական կարեւոր ծրագիր մը

Զինաթափութեան ժողովին վերջին նիստին մէջ, Ֆրանսական պատուիրակութեան նախագահը պատերազմական նախարար Պ. Թարտիէօ, դիւանին յանձնեց մանրամասն ծրագիր մը որ կը ձգտի պաշտպանել բնակչութիւնները եւ առաջքն առնել յարձակումներուն։

Ահա այդ ծրագրին կարեւոր կէտերը։

Ֆրանսական ծրագիրը, քաղաքներու բնակչութեանց համար ամէնէն վտանգաւորը նկատելով օդանաւերը, կ'առաջարկէ միջազգայնացնել քաղաքային օդանաւորդութիւնը։ Պետութեանց հպատակները միայն պիտի կրնան շինել եւ գործածել որոշ տարողութեամբ օդանաւեր, որոնք չկարենան օգտագործուիլ զինուորական նպատակներու համար։ Այս տարողութենէն վեր օդանաւերու շինութիւնը պիտի պատկանի Ազգերու Դաշնակցութենէն կախում ունեցող կազմակերպութեան։

Օդանաւային յարձակման ենթարկուած պետութիւն մը՝ իրաւունք ունի իր զինուորական օդանաւերը գործածելու ինքնապաշտպանութեան համար, իմաց տալով Ազգերու Դաշնակցութեան։

Ֆրանսական ծրագիրը կ'առաջարկէ Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրութեան տակ դնել նաեւ ցամաքային եւ ծովային հետեւեալ պատերազմական նիւթեղէնները.— Մեծ ուժով ծանր հրետանի, 203 միլիմեդրէն վեր թնդանօթներ ունեցող մարտանաւեր կամ 10000 թօնօ տարողութենէ վեր մարտանաւեր, ինչպէս նաեւ ընդծովեաներ, որոնց տարողութիւնը վեր է նշանակուած չափէ մը։

Ծրագիրը կ'առաջարկէ նաեւ իւրաքանչիւր պետութեան մասնակցութեամբ կազմել միջազգային կարգապահական ուժ մը՝ որ առաջքն առնելու ծառայէ պատերազմին, ինչպէս նաեւ անհրաժեշտ ուժ մը, որ պատերազմը զսպէ եւ օգնութեան փութայ յարձակման ենթակայ պետութեան։

Ի՞նչպէս կազմակերպել ապահովութիւնը

Միջազգային գործակցութեամբ կազմակերպուած այս ուժերը պիտի դրուին Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրութեան տակ, որ պիտի կազմակերպէ անոր հրամանատարութիւնը։

Ֆրանսական ծրագիրը կը յայտնէ նաեւ թէ այս առաջարկները կը պահանջեն նաեւ կարգ մը քաղաքական միջոցներ, որոնց կարգին, իրաւախոհութիւնը, յարձակող բառին իմաստի ճշդորոշումը, յատուկ երաշխիքներ այն իշխանութեան համար որ այս ուժերուն կը հրամայէ, սպառազինմանց կանոնադրութեան համար միջազգային հսկողութիւն եւ հակակշիռ։

Քաղաքային բնակչութեանց պաշտպանութեան համար եւս, ծրագիրը նախատեսած է կարգ մը արգելքներ, եւ կը շեշտէ նաեւ քաղաքական միջոցներու անհրաժեշտութիւնը։

Չինական պատերազմը

Շանկհայի շրջանին մէջ չինական եւ ճափոնական ուժերը կը շարունակեն կռուիլ։ Ճափոնական զօրաբաժին մը 20ի չափ դաշտային թնդանօթներով ելաւ Եանկ-Ձէի գետաբերնին մօտերը, անկից դէպի Շանկհայ մեկնելու համար։ Վերջին կռիւները որեւէ փոփոխութիւն չեն մտցուցած կռուող կողմերու կացութեան վրայ։ Ճափոնական ծովային զինուորներ կրցեր էին յառաջ խաղալ եւ գրաւել չինական մաս մը դիրքեր. սակայն ստիպուեցան նահանջել եւ վերադառնալ իրենց նախկին դիրքերը։ Չինական օդանաւ մը որ Նանքինէն Շանկհայ կ'երթար, վար առաւ ճափոնական օդանաւ մը, եւ ստիպեց երկու ուրիշ օդանաւեր որ իջնան չինական դիծերուն վրայ։

Ճափոնական ուժերը կը յարձակին Շանկհայի երկաթուղիին արեւելեան եւ արեւմտեան ուղղութեամբ։ Նախորդ օրուան կռուի ընթացքին, Ճափոնական կորուստներն եղած են 7 սպանեալ եւ 50 վիրաւոր։

Շանկհայ հասաւ ամերիկեան հազար հոգինոց զօրախումբ մը։ Ամերիկա ղրկած է նաեւ 7 թորփիլահալածներ եւ զրահաւոր մը։

Ճափոնական զօրքը մտաւ Խարպին. անմիջապէս յետոյ, քաղաքին մէջ պաշարման վիճակ յայտարարուեցաւ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՌՈՒՍԵՒԳԵՐՄԱՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ.— 1931ի ընթացքին, Ռուսիոյ կողմէ գերման ճարտարարուեստին տրուած ապսպրանքները կը ներկայացնեն 919 միլիոն մառքի գումար մը. (աւելի քան 5,5 միլիառ ֆրանք)։ Բաղդատմամբ 1930ի, հարիւրին 62 աւելի։

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՕԴԱՆԱՒԸ.— Անցեալ կիրակի օր, ֆրանսական օդանաւ մը, ստիպուեր էր իջնել Հարաւային Ալճերիոյ անապատին մէջ։ Այդ օրէն ասդին, փնտռտուք-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

Անգործութիւնը Երեսփ. ժողովին առջեւ

Մէկ քանի երեսփոխաններու, պահանջներով, անգործութեան հարցը կրկին արծարծուեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ։ Երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ անգործութեան նպաստը, ամէն տեղ նոյն հաւասարութեամբ չի կիրարկուիր։ Ընկերվարական Սալէնկրօ, անդրադառնալով օրավարձքերու նուազման մասին շրջող զրոյցներու, վնասակար գտաւ այդ ծրագիրը.— Օրավարձքերը նուազեցնել ըսաւ, կը նշանակէ նուազեցնել աշխատաւորներու գնման կարողութիւնը, եւ հետեւաբար ծանրացնել տագնապը։ Միւս կողմէ, աւելցուց, կը նշանակէ թշուառութեան մէջ՝ գոհացութիւն պահանջել անոնցմէ, որոնք բարգաւաճման օրերու շահէն հեռու պահուած են։

Ուրիշ երեսփոխան մը պահանջեց որ անգործները օգտուին տան վարձքերու վճարման յետաձգումէ մը, եւ կառավարութիւնը շատ կարճ ատենուան մէջ, խորհրդարանին ներկայացնէ ծրագիր մը, որ եթէ բոլորովին առաջքը չառնէ տագնապին, գոնէ թոյլ տայ անգործներուն որ առանց մեծ տանջանքի եւ վնասի անցընեն այս օրերը.

Ամէնէն վերջ խօսեցաւ աշխատանքի նախարարը Պ. Լանտրի որ յայտնելէ վերջ թէ տագնապը հետզհետէ աւելի կը ծանրանայ, տուաւ կարգ մը թիւեր։ Ներկայիս կան 241,487 անգործներ, առանց համրելու կէս-անգործները, որոնք նպաստ կը ստանան յատուկ սնտուկներէ, եւ ոչ ալ բարեգործական գրասենեակներէ օգտուողները։ Տարուան վերջաւորութենէն ասդին, ամէն շաբաթ 12.25 հազար աւելի անգործ կը համրուի։ Սակայն, այս վերջին կիսամսեայէն ասդին, անգործութիւնը դանդաղօրէն կը զարգանայ։

Ծանր է նաեւ կէս-անգործներու վիճակը։ Անցեալ յունուարին կէս-անգործները կը ներկայացնէին հարիւրին 40,55 համեմատութիւն մը, հարիւրին 45,49 դեկտեմբեր 1ին, իսկ այս յունուար 1ին հարիւրին 51,60։

Աշխատանքի նախարարը դիտել կուտայ թէ ապրուստը քիչ մը աժանցած է եւ այդ կերպով տագնապի ծանրութիւնը կը մեղմանայ չափով մը։ Չի կարծեր թէ կարելի ըլլայ ամբողջական ծրագիր մը մշակել կացութեան մը հանդէպ որ բացառիկ է եւ պիտի անցնի։ Աւելի լաւ պիտի ըլլայ կը կարծէ, եթէ տագնապէն առաջ համայնքները անգործութեան նպաստի սնտուկներ հաստատած ըլլային։

Հարցաքննման պահանջ մըն ալ ներկայացուած է հանքերու մէջ տիրող անգործութեան մասին։

×

Անգործութեան մասին, *Թան*ի մէջ կը կարդանք հետեւեալ տողերը։

«Պաշտօնական վերջին վիճակագրութիւնները մեզ կը յայտնեն թէ յունուար 23ին, 225,824 անգործներ արձանագրուած էին նպաստի սնտուկներուն մէջ եւ 5258 հոգի ալ բարեգործական զրասենեակները։ Այս թիւերը հեռու կը մնան իրականութենէն։

«Աշխատանքի Նախարարութեան ամսական քննութիւնը 100ին 13,3 նուազում մը ցոյց կուտայ հարիւրէ աւելի մարդ բանեցնող հաստատութիւններու մէջ։

«Նկատի առնելով նաեւ օտար գործաւորներու մեկնումն ալ, կրնանք եզրակացնել թէ առ նուազն կէս միլիոն լրիւ անգործ ունինք։

«Ցենք տառապիր այն ծանր չարիքէն որ կը տիրէ ուրիշ շատ երկիրներու մէջ։ Կը կարծենք թէ տնտեսական տագնապը կը մօտենայ իր ելքին, եթէ քաղաքական խռովութիւններ ամէն ինչ տակնուվրայ չընեն։ Բայց դեռ ամբողջ շաբաթներ կամ թերեւս ամիսներ, անգործութիւնը պիտի անցնի մեր երկրէն թշուառութեանց իր կարաւանովը»։

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ
ԳՐԱԳԷՏԸ

> փորձառութիւնները կը պնդեն թէ թռչնիկին սիրտը իր բոյնին հետ է:
>
> Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Մտաւորականներու հոգեկան կառուցուածքը բարդ է. սակայն աւելի բարդ է արուեստագէտ մտաւորականինը: Ամէնէն զգայունն է ան, որ գիտակցութեան հասած օրէն մինչեւ կեանքին վերջին րոպէն, անձնատուր երազի, գեղեցկին գիւտովութեան, տարակոյսներու եւ մտահոգութիւններու, արուեստի գործերու մէջ կը փնտռէ իր գերագոյն հաճոյքը:

Բացառիկ այս հանգամանքին հետեւանքով է որ արուեստագէտին անձին մէջ երկուութիւն կայ միշտ: Մարդը եւ Արուեստագէտը կը քալեն իրարու հակոտնեայ ճամբաներէ: Մէկը կը հալածէ ու կը լռեցնէ միւսը: Մէկը աջ կ'երթայ, միւսը՝ ձախ: Մէկը կը տառապի միւսին համար: Հոգեբանական այս ճշմարտութեան անծանօթներն են, որ չեն կրնար հաշտեցնել այս երկուութիւնը: Մինչ արուեստագէտը, նկարագիրի, կամքի եւ տաղանդի ուժով հրաշակերտներ կը կերտէ, մարդը ամբոխին հետ կը շփուի, կ'ապրի իր սովորական օրը, մարդկային բոլոր պայմանադրականութիւններուն կը հպատակի, կը տառապի ու կը պայքարի:

Երբ կը փորձեմ գծել Արփիար Արփիարեանի անձին մէջ գրագէտին դիմաստուերը, չեմ կրնար չանդրադառնալ այս պատկերին:

Կրնայինք չհամակրիլ մարդուն եւ նկարագիրի իր զարտուղութիւններուն: Կրնայինք վիճելի նկատել հրապարակագրին գաղափարները, համոզումներն ու աշխարհահայեցքը, սակայն անկարելի է գթութեան զգացումով չհամակուիլ գրագէտին անձին հանդէպ, որուն հոգին տարօրինակ փոթորիկներու թատր հանդիսացաւ: Գթութիւնը, այո՛, մարդուն եւ տկարութիւններուն համար, բայց հիացում եւ յարգանք արուեստի գործին հանդէպ, որ երեւան եկաւ ներքին հակամարտ ուժերու բախումէն:

Ծանօթ են անոր կեանքին դժնդակ պայմանները, որոնց մէջէն կենդանի նահատակի մը պէս քալեց Արփիարեան, նման բոլոր այն հայ մտաւորականներուն, որոնք հայկական իրականութեան մէջ իրենց ճակատագրին կը հետեւին անխուսափելի կերպով: Եթէ Արփիարեան գրագէտ ծնած էր, կեանքը զայն հանրային գործիչ ու հրապարակագիր դարձուց նախ: Խմբագիր տարբեր թուականներու եւ տարբեր թերթերու, թափառայած երթեւեկ քաղաքէ քաղաք, կուսակցական-քաղաքական գործունէութիւն, ընտանեկան հոգեր, կեանքի անապահովութիւն, ազգային անորոշութիւն եւ մտաւորականի անձէն բխող ներքին դժգոհութիւն... Այս բոլորը կը կաշկանդէին արուեստի մարդուն տրամադրութիւններն ու կարելիութիւնները. Թոյլ չէին տար ունենալ այն համեմատական անդորրութիւնը, ուր կը փթթին արուեստի գործերը: Արտաքին եւ ներքին այս աննպաստ պայմաններով էր որ, Արփիարեանի մէջ արուեստագէտը միշտ տիրապետութեանը ենթակայ էր հրապարակագրին:

Վերանորոգչական նոյն կորովը, ընկերային ազատագրութեան եւ արտայայտութեան նոյն ձգտումը, անհատապաշտութեան նոյն քարոզը, մտքի եւ հոգիի անկախութեան նոյն ներբողը: Միջավայրը եւ տեղը այս գրականութեան՝ ազգային գրականութիւնն էր, որմէ հեռացողը շուտով ստիպուած էր վերադառնալ իր հարազատ բոյնը, անոր ուրախութեան եւ տրտմութեան երգը հնչեցնելու համար: Արփիարեանի համար գրագէտ-արուեստագէտը թռչուն մըն է, որ լայնածաւալ ծովուն ալիքներուն վրայ տատանող շոգենաւէն թռիչք կ'առնէ, հեռուները երթալու համար: «Պիտի գայ, պիտի չգայ» կը լսուի ամէն լեզուով. (այսպէս կը նկարագրէ ծովուն հետ գրական սիրուն էջի մը մէջ). իր բոյնը շոգենաւին մէջ դրած պզտիկ թռչուն մըն է, ծիծեռնա՞կ թէ ճնճղուկ, չեմ կրնար որոշել, որ իր սահմանը նեղ գտնելով թռիչքը առած է դէպի անհունութիւն: Ցամաք չի նշմարուիր, շոգենաւը կը յառաջանայ, թռչնիկն ալ հակառակ ուղղութեամբ կ'երթայ. անջրպետը հետզհետէ կ'ընդլայնի, տարակոյս չկայ թէ իր անքոյթ ապաստանարանէն հեռու, տկար թռչնիկը շուտով պիտի յոգնի, ու ազատութեան անսահմանութեանը մէջ պիտի կորսուի: Փորձառութիւնները սակայն կը պնդեն թէ անոր սիրտը միշտ «իր բունին» հետ է. կը դառնայ, կը դառնայ՝ նորէն հոն կուգայ. ու իրաւ ալ քանի մը վայրկեանէն եկաւ նորէն հանգչելու իր բունիկը: —Թի՛չ մը այս թռչունին չե՞նք նմանիր մենք Հայերս ալ: Մտքերնիս ո՛րքան նեղ կը գտնէ ազգային-կրօնական աւանդութիւններու նաւը, ու կ'ուզէ թռիչ առնել, անհունութեան մէջ սաւառնիլ: Փորձերը կ'ընենք եւ սակայն ետ կը դառնանք նորէն նաւը»:

Պէտք կա՞յ սահմանելու իմաստը այս գրական քաղաքականութեան, որ ամբողջ ծրագիր մը կ'արժէ, իր գեղեցկութեան ու ամբողջ տրամաբանութեան մէջ: Ցիսուն տարի առաջուան գրական սերունդի լաւագոյն մէկ ներկայացուցիչը եւ իր գեղեցկագիտութիւնը ողեկոչելով, չէ՞ք զգար մեծութիւնն ու լայնախոհութիւնը իր խօսքին: Ուրիշ խօսքով, գեղեցկութիւնն ու մարդկայնութիւնը խոտոր չեն համեմատիր մշակոյթի ազգային արժէքներուն հետ, և թէ արուեստի գործի մը մէջ, անկախ անոր հայկական բնոյթէն ու հոգեբանութենէն, կրնանք ապրեցնել գեղեցիկն ու մարդկայինը, կը բաւէ, որ տաղանդի ճաճանչներով պսակուած ըլլայ ան:

Այս է Արփիար Արփիարեանի գեղարուեստական գրականութեան ընդհանուր նկարագիրը:

Տիպարնե՞րը: Անոնք ոչ միայն կենդանի են, այլ իրական, ճշմարիտ, մարդկային, ընկերային, բոլորն ալ իր փորձառութեամբ ձեռք բերուած գեղեցկութիւններ: Անտարակոյս իր անձը չէզոքացուած չէ, հակառակ բոլոր զգուշութիւններուն: Թափանցիկ են անոնք, եւ անոնց մորթին ու ստուերին տակ կը զգանք գրագէտին միտքերը եւ զգացումները, առանց եսականութեան տանելու, եւ ենթակայական ապրումները մեզի ներկայացնելու համար չափազանցութիւններու մէջ իյնալու:

Այսօր ալ դուք չէ՞ք գտներ Հայրապետ էֆէնտիներ, Տէր Յուսիկներ, Արշամներ, (կարմիր ժամուցի մէջ) Թորոս աղբարներ ու Գասպար էֆէնտիներ (Մինչեւ ե՞րբի մէջ) գրաշար Ղուկասներ, (Ոսկի ապրջանի մէջ), Նաւարեաններ, Արուսեակներ ու Ծարէններ (Հոգիի ցաւակին մէջ): Հարազատ ու ճիշդ վերարտադրուած են նաեւ ժամանակի հոգեբանութիւնը, միջավայրի պայմանները եւ առ հասարակ այն շունչն ու ոգին, որոնք չեն կրնար շօշափուիլ եւ սակայն տարիներ անցնելէ վերջ, նոյնիսկ այսօր, կը զգացուին ու կը վերապրուին:

Արփիար Արփիարեան ժամանակը եւ իր բարքերը բռնող ու կեցնող, թուղթին յանձնող վիպագիրն է գերազանցօրէն: Ոչ մէկ չափազանցութիւն իր յղացումներուն մէջ: Անիկա կը պահէ միշտ ճշդութեան, չափի եւ տարածութեան գիծերը, որովհետեւ ինքն ալ ապրած է ու տառապած հոն, ուր իր դէմքերը կը գործեն ու կ'ապրին:

×

Ինչպէս իր նկարագրեն երեք հիմնական գիծերը, գրականութիւնն ալ կը քալէ երեք ուղղութեամբ: Տրտմութեան եւ սկեպտիկութեան գիծը կը կազմէ երգիծանքի եւ հեգնութեան գրականութիւնը. դէպի խեղճերը եւ խոնարհ մարդիկը ունեցած կարեկցութեան եւ գութի զգացումները իր մէջ կը ձեւակերպեն աշխատաւորական վիպագիրը. իսկ անկախ եւ ազատական գաղափարներու անունով պայքարող հայրենասէր մտաւորականը կուտայ տիպարներ, որոնք ազգային անկախութեան եւ ցեղային արժէքներու եւ գոյութեան պահպանման ու տեւականացման անունով կը գործեն մեր իրականութեան մէջ:

Իր բացասական տիպարներուն ալ կը համակրինք այնքան՝ որքան դրական տիպարներուն, որովհետեւ անոնք կեղծ չեն, կը շարժին մեր աչքերուն առջեւ, կ'ապրին անհատական ու հաւաքական ողբերգութիւններ, ոմանք ճնազով, ուրիշներ հաւատքով ու իմացականութեան ուժով:

Յ. Պարոնեանէն յետոյ եւ Ե. Օտեանէն առաջ, մեր կեանքին տգեղութիւնները, զարտուղի անհատականութիւնները, հոգեկան այլանդակութիւնները եւ նկարագրի բացասական գիծեր ունեցող դէմքերը, Արփիարեանի երգիծանքին առարկայ եղեր են: Արուեստագէտ է ան, որ կեանքի եւ մարդոց վրայ հեգնութեան թունաւոր ժպիտը կը պտտցնէ, եւ մինչ ուրիշներ բերանաբաց պիտի խնդային, իր հոգին կ'արտասուէ խորունկէն: Կեանքէն վերարտադրուած բազմաթիւ էջերէն անկախաբար, (Օրինակ Գերդաստանը, Արուեստաբանդէս գացող կովկասցին, Ազգիս բարերարները, Չերոս-Հոփոս, ժամանցներ եւայլն), Արփիարեանի երգիծանքն ու հեգնութիւնը մաս կը կազմեն իր ամբողջ գործին, անոր քմահաճոյքը ցանուած է անոնցմէ աջ ու ձախ, իր գրական գործերուն մէջ: Երեւութապէս ընթերցողը անոնց մէջ յաճախ չափազանցութիւններ կը գտնէ, սակայն խորքին մէջ դժուար չէ գտնել աղաղակող ճշմարտութիւնը, զոր գտնելու համար դառնալու է յանդուգն լուղորդը, ալիքները ճեղքող, թանկագին մարգարիտը պարունակող ոստրէին հանելու համար: Երգիծանքի առարկայ կ'ընէ հայ ընկերութեան բարձր դասու անհատները, որոնց հանդէպ անողոք է: Յաճախ անգութ է իր հարուածներուն մէջ, խայթող եւ սուր միշտ հոն՝ ուր ճշմարտութեան կը մօտենայ: Իր պարզութեան մէջ միշտ ծանր եւ իմաստալից, այլաբանութիւններով հարուստ: Անիկա խորը կուտայ մթութիւններէ, առանց իյնալու հասարակին մէջ, թէեւ ժողովուրդին վիպագիրն է, պատմողը, Երգիծանք ունէր նաեւ ընտանեկան ու ընկերական խօսակցութիւններու մէջ. յաճախ դառնութեամբ լեցուն, բայց ո՛չ մեր օրերու նենգամիտ, ամբարտաւան, տգէտ եւ արհամարհող երգիծանքն ու հեգնութիւնը: Ինչպէս, բոլոր մեծ գրագէտները, որոնց գործին մէջ աղ ու պղպեղ է հեգնութիւնը եւ հեղինակին հոգիին տարակոյսներն ու յոռետեսութիւնը փայլատակումով մը կը լուսաւորէ ու կ'անցնի, այնպէս ալ Ար. Արփիարեանի երգիծանքն ու հեգնութիւնը նոյն դերը կը կատարէին: Վարպետ էր սակայն, իբրեւ հանրային գործիչ ու ժողովուրդին մարդը, բառով ու գրուած խօսքին մէջ պահելու իր ներքին հոգեկան դառնութիւնը, որ յոռետեսներուն յատուկ է:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Պուլկ. փոքրիկ արձակէ մը)

Արդարութիւնը՝ խեղօք, մինուճար,
Ծերունի մըն էր՝ բարի, բայց անճար
Կարճուկ, կապուճուկ, մօրուքով ճերմակ,
Բալող կամացուկ, կ'ըսես՝ չո՛ւք մ'ըլլար:

Անարդարութի՛ւն,— ահե՜ղ մի հսկայ,
Կաղնիի պէս լայն, կարծես՝ ամդահա,
Սեւ սեւ յօնքերով, կատուի պեխեր,
Ապրեր էր հազար, է՛յ հազար դաբեր...

Մէկը՝ նիհարիկ. գեփ դեղին կորած
Միւսը՝ հուժկո՛ւ, կերած, խմոռած.
Իրարմէ հեռու, իրար թշնամի,
Վա՛յ թէ հանդիպին, Աստուած ոգորմի՛...

Օր մը արեւոտ, տաք օր մը, սակայն
Երբ դեռ չէր նմջեր չար, նենգ սատանան,
Դէմ դիմաց ելան, կարծես կռիւի,
Ծեծուիլ՝ ծեծելու, շունի կատուի..

Անարդարութիւնն կ'ուզե՛ս որ սակայն,
Ծոփ ու ժպտի, մօտենայ մինքան,
Ու թեւը մտնէ, առնէ ու տանի
Արդարութիւնը խեղօք ու բարի...

Եւ անհետացան: Մէկ մըն ալ տեսնես,
Նառեր դէմ դէմի՝ ճաշարանէն ներս...
Ճաշարանապետ գօգնոցը առջին,
Կուտա՛յ ու կ'ուտեն՝ ախորժով արջին...

Մէկէն կանգնեցան՝ թեւ թեւի մտած.
Ու ճիշդ որ հասան դրան մօտերը,
Տէրն է որ կեցաւ անոնց առջեւը:
«— Է՛յ, բարեկամներ, կերաք կշտացաք,

Կը մեկնի՞ք հիմա, պարտքե՞րդ կը մնաք»:

— «Ի՞նչ պարտք, ի՞նչ հաշիւ, ահամօթութի՛ւն»
Գոչեց, բարկացած, Անարդարութիւն...

— «Ձեր կերածինը. ի՞նչ տուիք ինծի.
Դէ՛հ, դրա՛մ տուէք, ես կ'ըսեմ ձեզի»:

— «Գնա՛ գործիդ պէ, կարօ՞տ ես ծեծի»,
Անարդարութիւն նետուեցաւ կռուի.
Թեւը բարձրացուց, բռունցքը սեղմեց:

Մարդուկը վախցած միւսին դիմեց.
— «Ըսէ՛ ուրեմն, ով Արդարութի՛ւն»...
Ծի՛շդն ու իրաւը, անպատկառութի՛ւն»...

Բայց, որո՞ւ կ'ըսես, եկուր տես որ դուն,
Դաւաճանեց շատ մեր Արդարութիւն:
Աչքը կլորեց, շրթները սրբեց,
Ու թաթիկովը փորիկը գգուեց.
— «Նիտակն ըսեմ — յարեց ան մէկէն —
Կերայ, կշտացայ անոր կռնակէն...
Հարկա՛ւ մենք տուինք դրամը քեզի»:
Ու առաջին դարկը ինքնաւսակիցի...

Այն օրէն ի վեր իգոր հէգ մարդեր
Երդում երդումի, աջ ձախ են ինկեր,
Թէ ճշմարտութիւն, իրաւունք, բարիք
Չեն կրնար ըլլալ Չարիքին գործիք...

Մինչ Արդարութիւնն իր փոխտ մարմնով
Կ'ելլէ՝ կը նայի, խերով ու բարով,
Անարդարութեան քովիկը զուարթիկ
Որ կշտացնէ, լեցնէ փորիկ...

Ֆիլիպէ ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԷ՛Ն
Աշխատաւորական Գրականութիւն

> Աշխատաւորական գրականութիւնը գրական դպրոց մը չէ:
> Ու չենթարկուիր ընկերային որեւէ տեսութեան:
> Անոր սահմանը աշխատաւոր մարդն է, բառին ամէնէն անկախ եւ լայն առումով:

Ըսած էի. հայ գրականութիւնը, —հայ կեանքի ներկայ պայմաններու ու աշխարհի բարոյական մթնոլորտի բերումով,— չի կրնար այլեւս թարթափիլ իր աւանդական կածաններու վրայ: «Հայրենի» ըսուած գրականութեան շրջանը փակուած է գրեթէ: Անդունդ մը, ի՛նչ կ'ըսեմ, գերեզման մը կը բաժնէ մեզ մեր գիւղի ու գաւառի կաթնաղբիւրներէն, աղջիկներէն ու հէքեաթներէն: Աւելի քան երբեք հայ միտքը դարձած է նոր անջրպետներու, ու, ուզենք չուզենք, ստիպուած ենք կարուիլ անդրպատերազմեան մեր անցեալէն ու աշխարհի ներկային հետ փնտռել շփումի, հասկցողութեան եզրեր: (Խմբ.— Վիճելի է այս տեսակէտը):

Այո, անխուսափելիօրէն, աւելի քան երբեք, հարկադրուած ենք շնչել միջազգային գրական մթնոլորտը, ապրիլ անով. ու աւելցուցած էի նաեւ, դարու իմացական խառնիճաղանճին մէջէն աշխատաւորական գրականութիւնն է, մանաւանդ որ կը պատշաճի մեր ցեղային խառնուածքին, հայ գրողի ճակատագրին:

Կը մնայ ճշդել ուրեմն թէ ո՞ր գրականութիւնն է զոր կը նկատեմ աշխատաւորական:

Նախ, ստոյգ է որ մէկէ աւելի գրական հոսանքներ կը յաւակնին արտայայտիչը ըլլալ աշխատանքի աշխարհին, նոյն նշանաբանին տակ զանազան բանաձեւեր կը խաչաձեւեն իրար եւ երբեմն դժուար է բաներուն եռին գտնել շունչը եւ հոգին որ մեզ կը շահագրգռէ: Օրինակ, զուտ պրոլետարական գրական շարժումը, ահա ժողովրդապաշտութիւնը (populisme), ահա ընկերային գրականութեան փորձերը, ահա վերջապէս գաւառական գրականութեան (régionalisme) եւ կամ գեղջկական գրականութեան զանազան արտայայտութիւնները:

Չենք ուրանար որ այդ բոլոր շարժումները կը ծնին ջերմ եւ անկեղծ շահախնդրութենէ մը որ ուղղուած է դէպի նոր, խլրտող, բարձրացող ուժերը ընկերային զանգուածին: Անոնց իւրաքանչիւրը բերած է աւելի կամ պակաս հարազատ պատկերներ այն մութին, անխիղճ ափիւնքի կեանքին, որ կը կոչուի ժողովուրդ, ամբոխ, զանգուած:

Բայց ինչպէս որեւէ նորագոյն շարժում, այդ գրական հոսանքներն ալ կը մոլորին յաճախ իրենց ծայրայեղութեան, մոլեռանդութեան անելին մէջ:

Առ այժմ, նպատակս դուրս է ներկայացնել իւրաքանչիւրը այդ գրական ձգտումներէն: Բայց անհրաժեշտ կը նկատեմ տեսակէտ մը յայտնել պրոլետարական գրականութեան մասին, որու խանդավառութիւնները բաժնելու պատճառներ ունինք, եթէ երբեք...

Որովհետեւ այնպէ՛ս ինչպէս կը կիրարկուի գործաւորական այդ գրականութիւնը կարմիր Ռուսիոյ մէջ, կեդրոնէն մինչեւ ծայրագաւառները, ու այն ձեւով, որուն կը հանդիպինք պրոլետարական արտայայտութիւններու արեւմուտքի բանուորական էջերու մէջ, ստիպուած ենք ըսելու պարզօրէն, թէ, ո՛չ, անիկա չէ այն գրականութիւնը զոր կ'որոնենք, զոր կ'անուանենք աշխատաւորական,

Ըստ Ռուսիոյ մէջ տիրող մտայնութեան, պրոլետարական է այն գրականութիւնը որ տոգորուն է ընկերային որոշ, գրեթէ տոկմաթիկ վարդապետութեամբ մը, մարքսիզմով: Ահա մտաւորապէս իրենց պատճառաբանութիւնը.

—«Բանուորական գրականութիւնը յեղափոխական գրականութիւն մըն է որ կը բերէ տեսնելու նոր եղանակ մը, եղանակը՝ դասակարգի մը որ հասած է ինքնիրեն գիտակցութեան: Արդ, մարքսիզմն է միայն որ բանուոր դասակարգին տուած է այդ ինքնագիտակցութիւնը: Գրականութիւն մը որ չէ ըմբռնած մարքսիզմի ցուցմունքները, այսինքն պրոլետարիատի պատմական դերը, կրնայ ի հարկէ ըլլալ ժողովրդական, բանուորական,— այսինքն պատկերացնել անոնց ներկայ կեանքը,— բայց երբեք պրոլետարական: Պրոլետարական է այն պարագային, միայն երբ կը ներկայացնէ կազմակերպութեան մէջ եղող աշխարհը եւ բանուորը՝ որ գիտակից է իր նշանակութեան»: (Սիւզան Էնկըլսոն):

Արուեստի այս հասկացողութիւնը որ ապահովաբար մաս կը կազմէ կարմիր դաւանանքին— ենթադրել կուտայ ուրեմն որ ոեւէ գրող, պրոլետարիատի բանբերն ըլլալու համար, անխուսափելիօրէն թաթաւուն լինելու է մարքսեան աշխարհահայեցքով: Արտաքոյ մարքսիզմի չիք գործաւորական արուեստ:

Այս ըմբռնումը, որ կը նշանակէ շփոթել արուեստի եւ քաղաքականութեան գործը, յանգած է այն տրամաբանական արդիւնքին, որ կը ստիպէ գրագէտը իր մտածումը, իր ներշնչումը, իր գրիչը ի սպաս դնել կամ տեսաբանութեան մը, կամ կուսակցական նշանաբաններու, նոյնիսկ տիրող վարչաձեւին:

Անկեղծ ըլլանք ընդունելու որ բանուորական դասը անպայման գրիչներու ու գրչակներու օժանդակութեան պէտք չունի: Իր ուժը, իր մէջն իսկ է, ու արուեստը մեծութի եւ գործելակերպի հարց մը նկատելը, զայն զէնք մը ընդունիլը վերջի վերջոյ կը խեղաթիւրէ, կ'այլասերէ զայն:

Ու ահա թէ ինչու այդ ազդանշմօղ, դասակարգամոլ գրականութիւնը ոչինչ ունի հասարակաց այն լայն հասկացողութեան հետ, զոր կ'որակեմ աշխատաւորական բառով:

Ու նմանապէս այդ, բացառութեամբ չեմ հասկնար այն գրական դպրոցը — populsme,— որուն շուրջ աղմուկը լռած չէ տակաւին Ֆրանսայի գրական շրջանակներուն մէջ: Չենք ժխտեր այդ դպրոցին առողջ շարժառիթները որ ճիգ մը կը մատնեն ժողովրդական խոնարհ խաւերու կեանքը արուեստին բարձրացնելու. անիկա տուած է եւ կրնայ տալ յատկանշական գործեր. բայց ան քմայքն է առաւելապէս քաղքենի ուծացած գրողներու, որոնք վերին խաւերու փտախտէն զզուած, բերանփոխ մը, փախուստ մը կը փնտռեն դէպի ժողովրդական անխարդախ ու կենսաբախխ զանգուածը:

Ասոնց կը պակսի օրկանական կապակցութիւնը իրենց նիւթին հետ: Կեանքը կը դիտեն յաճախ դրսէն, ոչ թէ ներսէն, ու մանաւանդ անընդունակ են ըմբռնելու այն խորախորհուրդ գաղափարականութիւնը որ թաքուն ջերմի մը նման կը տաքցնէ ժողովուրդի այն անանուն քուրայի ալքերուն մէջ:

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Երկրորդ հնգամեայ ծրագիրը

Մոսկուայի մէջ, բոլշեւիկեան կուսակցութեան 17րդ ընդհ. ժողովին, Կուլպիշեւ ներկայացուց երկրորդ հնգամեայ ծրագրի տեղեկագիրը։ Նախ պարզեց առաջին հնգամեայի դժուարութիւնները, կուլակներու, փտանարարներու եւ դրամատիրական պաշտպան դէմ մղուած պայքարները։

— Եւ մղեցինք ըսաւ, մեր դասակարգային բոլոր թշնամիներուն յարձակումները, շարժման մէջ դրինք մեր բոլոր ուժերը, կիրարկեցինք եւ միշտ կը կիրարկենք աշխատանքի նոր եղանակները եւ յաջողեցանք առաջին հնգամեայ ծրագիրը իրականացնել 4 տարուան ընթացքին։

Դրամատիրական աշխարհի հետ մեր մրցակցութեան մէջ, գործնականօրէն փաստեցինք ընկերվարական տնտեսութեան գերակշռութիւնը։ Անգործութիւն, թշուառութիւն, սով ահա ինչ որ կը բնորոշէ աշխատաւորներու կացութիւնը դրամատիրական երկիրներու մէջ։

Մենք վերջ տուինք անգործութեան, նշանակելի կերպով բարելաւեցինք աշխատաւոր զանգուածներու նիւթական պայմանները, գործաւորներուն համար յաջողեցուցինք եօթնժամեայ աշխատանքի օրը։ Աշխատաւորներուն համար կը շինենք բնակարաններ, դպրոցներ, ակումբներ, թատրոններ, սինէմաներ։ եւն։

Առաջին հնգամեակի ընթացքին, լրացուցինք ընկերվարական տնտեսութեան հիմերու կառուցումը, երկրորդ հնգամեայ ծրագրին գործը պիտի ըլլայ ընկերվարական ընկերութեան կերտումը։

Երկրորդ հնգամեայ ծրագիրը մինչեւ 1937, պէտք է մեզի տայ 22 միլիոն թոնոյի արտադրութիւն մը եւ այսպէս մեզ դնէ եւրոպական երկիրներու գլուխը։ Ածուխի արտադրութեան մէջ, գրեթէ պիտի հասնինք Անգլիոյ (250 միլիոն թոնօ)։ Մեր մեքենական շինութիւնները մեզ պիտի դնեն երկրորդ կարգի վրայ։ Միայն Միացեալ-Նահանգներն նոր մեզ պիտի գլեն ինքնաշարժներու արտադրութեան մէջ։

Լենինի գործերը

Լենինի մահուան տարեդարձին առթիւ, «Իզվեստիա» կարգ մը մանրամասնութիւններ կուտայ Լենինի գործերուն տարածման մասին։ Լենինի ամբողջական գործերուն 27րդ հատորը հրապարակ ելած է։ Ընդամէնը պիտի ըլլայ 30 հատոր։ Վերջին հատորը պիտի բովանդակէ նիշեր եւ նիւթերու ցուցակագրութիւնը։ 1923էն մինչեւ 1932, հրատարակուած են 12,061,000 հատոր Լենինի գործերէն։ Ամբողջական գործերու առաջին տպագրութիւնը լոյս տեսած էր 100 հազար օրինակով, երկրորդը 95 հազար, երրորդը 300 հազար։

Առկէց զատ, կայ նաեւ 6 հատորնոց հաւաքածոյ մը Լենինի գործերէն։ Այս հաւաքածոն լոյս տեսած է 400 հազար օրինակ։ Այս հատորներէն մաս մը լոյս պիտի տեսնէ 15 տարբեր լեզուներով, ֆրանսերէն, անգլիերէն, պարսկերէն, հնդկերէն, չինարէն եւն.։

Կան նաեւ 18 յատուկ հաւաքածոներ 25 հազար օրինակ տպուած, որոնք կը բովանդակեն Լենինի թղթակցութիւնը, ընթերցման նիշերը եւ անտիպ ձեռագրերը։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Քայլուածք նկարագիր

Մարդկային ամէն շարժում կը մատնէ մեր նկարագիրը։

Գրելու ձեւէն, խօսելու ձեւէն, հոգեբանները կրնան հետեւցնել թէ ի՛նչ կը խորհին մարդիկ եւ ի՛նչ նկարագիր ունին։

Նոյնպէս քալելու ձեւէն։

Չինացիները, երբ ուզեն բացատրել մարդու մը արժէքը, կ'ըսեն.

— «Մէկը որ դանդաղ կը քալէ»։ Արդարեւ, ըստ Չինացիներուն, դանդաղ քայլերըպատկառանք կը ներշնչեն, տակաւ արքայական քայլն է կամ ազնուական քայլը, որ չաճապարեր բայց «կը սպասեցնէ»։ Եւրոպայի մէջ եւս ժամանակին դանդաղ կը քալէին ազնուականները։ Սակայն հիմա, արագութեան այս դարուն, դանդաղ քայլերը անհետեցան փողոցէն, ու կը տեսնուին միայն սալոններու մէջ։ Հիմա փողոցին մէջ դանդաղ քայլը կ'ենթադրէ ծանր հիւանդութիւն մը, որուն անունը դժուար է ըսել։

Քալուածքի յեղափոխութիւն մը տեղի ունեցած է վերջին տարիներուն, այնպէս որ կիներն իսկ յեղաշրջած են իրենց քայլը։

Հին ատեն, կիները, որ կը հագնէին երկար շրջազգեստներ, ծփուն ու վէտվէտուն քղանցքով, պարտաւոր էին քալելու յամրանալ։ Ներկայիս կարճ են շրջազգեստները, եւ բարձր՝ կօշիկներուն կրունկը, այնպէս որ կիները կարծես կը մղուին արագ քալելու։

Տնտեսական պայքարը, որ հաղորդակցութեանց արագութեամբ, աւելի սուր հանգամանք մը ստացած է, հիմա կը մղէ, կին ու այր, ոչ թէ արագ քալելու, այլ վազելու։ Հակառակ այդ արագութեան, ամէն մարդ իր քալուածքին մէջ կը դնէ քիչ մը ինքնատպութիւն կամ քիչ մը նկարագիր։ Այսպէս կան գողի քալուածքներ, փիլիսոփայի քալուածքներ, բանաստեղծի քալուածքներ, բռնակալի քալուածքներ, վեհերոտ քալուածքներ, կամակոր քալուածքներ, ջղային քալուածքներ...։ Ոմանք կը քալեն՝ շարժելով իրենց մարմինը մաղի պէս, ոմանք վեր նետելով իրենց մէկ ուսը, ուրիշներ՝ ցնցումներով, եւ դեռ շատեր «երթամ-չերթամ» մտածելով։ Մասնագէտները տակաւին ի՛նչ հետաքրքրական եզրակացութիւններ կը հանեն՝ գիտելով քայլերու այդ զանազանութիւնը փողոցին մէջ։

Բանաստեղծութիւնը բանտերու մէջ

La Courte Paille գրական ամսագիրը իր վերջին թիւին մէջ կը հրատարակէ թարգմանութիւնը քանի մը քերթուածներու, զորս գրած են համբաւաւոր եւ աննշան բանտարկեալներ, հաւատաքննութեան շրջանին, Սպանիոյ բանտերուն մէջ։

Ահա Սալամանքայի Համալսարանին դասախօսը, Լուի տէ Լէօն, որ ձերբակալուած ու բանտ է նետուած, որովհետեւ համարձակած է սպաներէնի թարգմանել Երգ Երգոցը։ Հինգ տարի բանտին մէջ անանուն չարչարանքներու ենթարկուելէ յետոյ, ազատ կ'արձակուի եւ իրեն վերստին թոյլ կը տրուի շարունակելու իր դասախօսութիւնները։ Առաջին դասին, երբ ուսանողները կը խնդրեն իրմէ պատմել բանտի կեանքը, Լուի տէ Լէօն կ'սկսի խօսիլ.— «Մեր երէկուան դասին մէջ խօսած էինք...»։ Հինգ տարուան չարչարանքները մոռնալ եւ, ուսուցիչներուն սովորական խօսքով, սկսիլ իր դասը, զոր կարծես երէկ ըլլար ընդհատած, — ի՛նչ զարմանալի մարդ։

Իրմէ հետեւեալ տուն մը ոտանաւորը, որուն խորագիրն է «Բանտէն ելլելու ատեն».

Այստեղ արգելափակած էին զիս
Սուտ եւ նախանձը
Երջանիկ է համեստ կեանքը,
Իմաստունին, որ քաշուած է
Անարգութեան աշխարհէն։

Ահա Տավիտ Ապէնաթար Մէլօ, որ այն ամբաստանութեամբ թէ սպաներէն ոտանաւորներու է վերածեր Դաւիթի երգերը, բանտ կը նետուի եւ կը չարչարուի հաւատաքննիչներուն կողմէ։ Հրաշքով կ'ազատի եւ կը հրատարակէ հաւաքածոյ մը երգերու, ուր բանտի իր կեանքն է որ կը պատկերանայ։ Իրմէ հետեւեալ ոտանաւորը «Նոր Ղազարոս» խորագրին տակ.

Խուսափեցայ ծաղուընէ։
Խորտակուած, դուրս կ'ելլեմ գերեզմանէս
Բանտապահներս ու դահիճներս
Չարչարանքներու մատնած էին զիս։
Անճանաչելի դարձած էի,
Սարսռեցուցիչ սարսափէն ծերացած,
Ես իսկ չճանչցայ զիս,
Երբ հայելիին մէջ նայեցայ։
Առանց արտասուքի, այլ եռանդագին,
Անցընելու համար գրողները,
Ձեռքս առի գրիչս՝
Թաթխելով իմ սեւ վիշտերուս մէջ։

Եւ վերջապէս ահա Տանիէլ Լէվի տէ Պարրիոս, որ ծնած է Անտալուզիոյ մէջ։ Բանի կաթոլիկ մկրտուած, մարրան, հարիւրապետ սպանիական բանակին մէջ, օժտուած՝ բանաստեղծի շնորհով։ Փիքասօ շատ կը սիրէ այս բանաստեղծը, որ Սպանիացիներուն Մալարմէն է։

Ժամանակ մը կը լքէ զինուորական ասպարէզը։ Հաւատաքննիչներուն ճանկին մէջ կ'իյնայ։ Կ'ազատի։ Յետոյ դրամի սիրոյն, չափածոյ դամբանականներ կը գրէ հարուստ Հրեաներու մահուան առթիւ։ Ու այն շրջանին, երբ ամէն կողմէ Մեսիաներ կ'ողջունուէին, միսթիսիզմի մէջ կ'իյնայ, հրաշքներու կը սպասէ, կը խելագարի ու կը մեռնի թշուառ։

Իրմէ հետեւեալ քերթուածը, «Նըկար» վերնագրին տակ.

Գեղանի պատանի, իր աչքերը պատշգամներ են,
Ուրկէ առկախ՝ երկու աղջնակներ,
Նետ կ'արձակեն իրենց աղեղներով
Անոնց վրայ, որոնք կ'ապրին իր քաղքին մէջ։
Ցանկարծ կիտովին կը բացուի իր բերանը,
Որ ծիծաղուն նուռ մըն է,
Եւ Տարրօ գետը, իր շրթներուն մէջէն,
Մեղի հնչուն ճետաղ կը նետէ։

L'Echo de Parisի մէջ Ժէրար Պօէր կը ներկայացնէ Սիլվիօ Փէլլիքոյի մէկ հատորը, որուն խորագիրն է Բանտի կեանքս։ Փէլլիքօ այս գիրքը գրած է 1832ին։ Ունի ուրիշ գործեր ալ, ողբերգութիւններ եւ բանաստեղծութիւններ։ Ամէն մարդ իրմէ կը սպասէր բանտային կեանքին նկարագրութիւնը։ Փէլլիքօ կը վախնար, բայց ինք ալ չէր հաւներ իր գործերուն։ Օր մը, կ'ըսէ, առի գրիչս, եւ տեսնելով որ ուրիշ գրելիք մը չունիմ, գրեցի իմ կեանքս»։ Բանտի իր կեանքն է այդ։ Եւ այդ է, որ համբաւ շինեց իրեն։

Մանկութիւնը անցուցած էր բանտի շէնքի մը դրացնութեան մէջ։ Ի՛նչ զուգադիպութիւն, որ ետքէն, իր չափահասութեանը, կեանքը անցուց բանտի մէջ։ Փէլլիքօ Միլանի մէջ կը յաճախէր գրական ակումբ մը, ուր երեւցած են Ուկօ Ֆոսքոլօ, Պայրըն, Սթանտալ, տիկին տը Սթալ, Շլէգէլ, եւ ուրիշներ։

Ռոմանթիք տխրութիւն մը, եւ իրապաշտ նկարագրութիւն մը բանտի կեանքի այդ օրագրութեան մէջ, հաճելի կը դարձնեն ընթերցումը իր գրքին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տագնապը Կրընոպլի մէջ

Երեք հայ կինէր սովամահ

ԿՐԸՆՈՊԼ 5 փետր. (Սեփ. Թղթ.)— Նախորդ թղթակցութեամբ Կրընոպլի եւ շրջանի բոլոր անգործներու թիւը հաշուած էի 200։

Մինչեւ հիմա գործազուրկները օրը իրիկուն ընելով, արտ ու արօտ վազելով յաճախ իրենց կը ճարէին իրենց բանջարն ու մրգեղէնը եւ կրնային տոկալ։

Սակայն այդ միջոցներն ալ սպառեցան, ձմրան պատճառով։ Բոլոր բանջարեղէնները սառած են ցուրտին հետեւանքով։ Շատերը նոր կը զգան տագնապին ազդեցութիւնը։ Մանաւանդ որ ունին երեք աւելի զաւակներ։ Երեխաները կաթ կ'ուզեն, հաց կ'ուզեն, հագուստ կ'ուզեն։ Խեղճ հայրը կամ մայրը ի՛նչպէս ճարէ։

Մէկ կողմէն տանտէրը տունին վարձքը կը պահանջէ, կը սպառնայ փողոց նետել։

Քաղաքապետութեան նպաստը հազիւ շաբաթական չոր հացի դրամ է. ան ալ չի բաւեր։ Ամէն կողմ անտարբերութիւն։

Շրջակայ գիւղի մը մէջ երեք հայ կիներ սովամահ եղած են, կը գրէ «Լը Փըթի Տօֆինուա» թերթը (յունուար 27)։ Այս քանի մը շաբթուան ընթացքին Կրընոպլի գործարաններէն արձակուածներ չկան։ Ռոնտոյի գործարանէն 45 Յունգաբացիներ զրկուեցան իրենց հայրենիքը, նաեւ 27 Սպանիացիներ եւ 17 Իտալացիներ։ Հայերու եւ Ռուսերու պարագան յաճախ նկատի կ'առնուի։ 1931 յուլիս 13ին սկսաւ Ռոնտոյի անգործութիւնը եւ մինչեւ հիմա 275 օտարականներ արձակած է, եւ Հայերէն 8 հոգի միայն։ Ռոնտոյի մէջ կը բնակին 12 ընտանիք Հայեր։ Բոլորն ալ կ'աշխատին։ Խաղաղ է ժողովուրդին կեանքը։

Անցեալ օր երկու հայ անգործներ Ռոնտօ եկան գործ փնտռելու։ Մէկը պատմեց.— Եղբայրս 11 ամիսէ ի վեր գործ չունի։ Տունէն ելած կը թափառինք աջին ձախին։ Ֆրանսայի մէջ գործարան չթողուցինք, սակայն չկրցանք գործ մը գտնել։ Ունեցած քանի մը ֆրանքս ալ հատաւ։ Տունը ձգած եմ երկու պզտիկներ, կինս, մայրս անօթի ու մերկ վիճակի մէջ...

Նոյնիսկ շոգեկառքի ծախք չէ մնացած հայ բանուորին քով։

Հակառակ տիրող տագնապին, քանի մը երիտասարդներ քով քովի եկանք ու մեր մէջ փոքրիկ հանգանակութիւն մը կատարեցինք եւ հազիւ կրցինք ճարել երկու բանուորներուն ճամբու ծախքը, 75 ֆրանք (Կրընոպլէն Լիոն)։

Կը թելադրենք՝ բոլոր գործազուրկներուն որ գործի յոյսով Ռոնտօ չգան։

Ա. Գլանեան

"Գողթան,, երգչախումբ

ԼԻՈՆ.— Փարիզէն, Տէսինէն եւ Մարսէյլէն վերջ՝ Լիոնն ալ ունեցաւ իր երգեցիկ խումբը, շնորհիւ ձեռնհաս եւ անխոնջ երաժշտագէտի մը, — Պ. Պետրոս Պետրոսեանի։ Ծընած Իզմիր։ Իր նախնական ուսումը ստացած է Մեսրոպեան վարժարանը, ապա որբանոցի ճամբով մեկնած է Երուսաղէմ։ Ժառանգաւորաց Վարժարանի փայլուն սաներէն եւ բազմավաստակ երաժշտագէտ Պ. Լ. Չիլինկիրեանի ամենայաջող աշակերտներէն մէկը։

«Գողթան» երկսեռ երգչախումբը ճիշտ է որ գոյութիւն ունէր քանի մը ամիսներ առաջ, բայց որ եւ է որոշ քայլ առած չէր։ Միայն յաճախ իր մասնակցութիւնը տուած է այս կամ այն Հայրենակցական Միութեանց հանդէսին։

Իսկ այժմ երգեցիկ խումբը ունի առողջ կազմ եւ խոստմնալից ապագայ։ Արդէն ունի քսան անդամներ, մանչ եւ աղջիկ։ Խումբը կ'ունենայ իր հերթական փորձերը կանոնաւորաբար, ամէն կիրակի ղեկավար ընկերոջ բնակարանին մէջ (առաւօտեան ժամը 10էն 12) եւ ի հարկին լուր օրեր։

Այս առթիւ, աւելորդ պիտի ըլլար կոչ ուղղել ձեռնհաս երիտասարդ ուժերու, որ չզլանային իրենց լոկ բարոյական օժանդակութիւնը բերել սոյն օգտաշատ ձեռնարկին, իրենց իսկ օգտին համար։

Յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն՝ երգչախումբին։

Միսաք Միրզէ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի խումբերը եռանդուն գործունէութեան մէջ են։ Ա. Խումբը միշտ կը ճամբորդէ գաւառները, եւ արդէն 15 հազար քիլօմեթրէ աւելի ճամբայ կտրած է։ Պահեստի խումբը մօտակայ գաւառները կը ճամբորդէ լաւ արդիւնքներ ձգելով։ Venders խումբը կը խաղայ ամէն կիրակի Փարիզի մօտիկ արուարձաններուն մէջ։ Ծիծեռնակ խումբը նմանապէս կանոնաւոր կերպով մրցումներ կը կատարէ Փարիզի շրջակայքը։

Junior խումբը, որ կազմուած է տարէց սկաուտներէ, սկաուտական արշաւ չունեցած կիրակիները կը մրցի կարեւոր խումբերու հետ եւ յաղթանակներ կը տանի։

Վերջերս Մխիթարեան վարժարանի սաներէն կազմուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Scolaire խումբը, որ հակառակ պատանիներէ բաղկացած ըլլալուն, արդէն իսկ ապագայ կը խոստանայ։ Այսպէս, սոյն խումբը անցեալները իր առաջին պաշտօնական մրցումը կատարեց C. A. Français Junior խումբին դէմ որուն յաղթեց 0ի դէմ 3 նշանակէտով։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպօլի յանձնախումբը իր հին ֆութպօլիստներէն Պ. Խ. Յարութիւնեանը կարգած է իբր մարզիչ սոյն խումբին։ Յաջորդաբար մրցումներ պիտի կատարուին նաեւ հինգշաբթի օրերը, դպրոցական խումբերու հետ։ Յոյս կայ որ Մխիթարեան Հայրերու գովելի աջակցութեամբ, սոյն խումբը պատուաբեր դիրք մը գրաւէ։

Ք. Ժ.

Կոխը Պոլսոյ մէջ

Պոլսոյ մէջ կոխի համաճարակը կը պահէ իր բովանդակ ուժգնութիւնը։ Բոլոր փակուած վարժարաններուն մէջ հիմնական մաքրութիւն կը կատարուի։ Բազմաթիւ պաշտօնական եւ մասնաւոր հաստատութեանց տնօրէններ ու պաշտօնեաներ հիւանդութեան պատճառաւ կը բացակային իրենց գործէն։

Պատկան մարմինները այն կարծիքը ունին թէ կացութիւնը այս կերպ շարունակուելու պարագային պիտի ստիպուին սինէմաներն ալ փակել նախզգուշութեան համար։

— Էնկիւրիի մէջ եւս կոխի համաճարակը կը շարունակուի հետզհետէ աւելի ծաւալ գտնելով։ Բոլոր նախակրթարանները փակուած են Պայրամէն յետոյ։

Թուրքիոյ աշխատանքի օրէնքը բարեփոխուած

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ Աշխատանքի օրինագիծին մէջ զանազան բարեփոխութիւններ կատարուած են, գործավարութիւններու կողմէ յայտնուած կարծիքներուն համաձայն։

Օրինագիծը խիստ կարեւոր տրամադրութիւններ կը պարունակէ։

Այսպէս ճշդուած են աշխատանքի ժամերը, դադարի օրերը, գիշերային աշխատանքի սահմանը, գործաւորներուն իրաւական դիրքը հանդէպ գործատէրերուն, փոքրերու կատարելիք աշխատութիւնները եւլն.։

Նոյնպէս մասնաւոր տրամադրութիւններ դրուած են կիներու աշխատութեանց համար։ Գործաւորներու ապահովագրութիւնը, ինչպէս նաեւ անոնց առողջապահական պայմաններու բարելաւումը ամբողջ նախատեսուած են։

Օրէնքին գործադրութեան հսկելու համար քննչութիւններ պիտի հաստատուին եւ մասնաւորաբար անոնց թիւը պիտի աւելցուի այն վայրերուն մէջ, ուր խիտ բանուոր դասակարգ մը գոյութիւն ունի։

Ռումբ՝ Գահիրէի մէջ

Գահիրէ հրատարակուող ազգայնական թերթ մը կը հաղորդէ թէ Եգիպտոսի վարչապետին Սըտքը փաշայի տան դրան առջեւէն գտնուած է ռումբ մը, որուն պատրոյգը վառած էր։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին բայ եւ մելանով։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

III

Գրիգոր, ժպտուն, եւ տուաւ հացը, բայց լսեցի՞ք «չափ»ը, աղուո՞ր պաշիկ մը առաւ փոխարէնը։

Ու լուացուիլը, հագուիլը եւ դուրս ելլելը մէկ եղաւ։ Արեւը անցեր էր եկեղեցիին մեծ դրան կռնակէն, երբ Գրիգոր ներս մտաւ։ Կը սպասէ՞ իրեն։ Ճամբան, Չոնի երկու ձագեր տեսեր էր, սեւուլիկ, գնտլիկ, մե՜ծ ականջներով, ու սիրեր, գրկեր, համբուրեր եւ քանի մը լու փոխ առեր էր...։ Մէկ ալ տեսնես երկրորդ զանգակը։

Ու վազեր, եկեր էր։

Արփազունը, Թաւալուն ու հետզհետէ չեղտուող կարմրութեամբ մը կը բարձրանար հիմա ծովուն հեռաւոր հորիզոնէն, ու կ'իջնէր 'բարձրադիր ու լայնանիստ եկեղեցիին գմբէթին։ Ետոյ՝ զանգակատան բակի մեծ ու սպիտակ դուռին։ Կը ցնցուղուէր հաստափոր ու վայրի շագանակենիին ճիւղերէն։ Լայն ու լուսաւոր՝ կը փռուէր հորէն մինչեւ վանքին հինաւուրց սանդուղներուն ոտքը։

Գրիգոր, հազիւ ներս մտած, տեսաւ որ գետինը թափած վայրի շագանակներ կան։ Ժողվեց ու լեցուց մատնեկին ծոցը։ Կը կխեր՝ ակնոց կ'ընէր։ Ծակոտիկ կը խաղար։ Կը ծակէր, բարակ փայտ մը կ'անցընէր մէջքին ու հոլ կը շինէր։

Նոյն պահուն, իր խուցէն դուրս եկաւ ժամկոչ Արթին աղբարը։ Հանդարտ ու ծանր քայլերով յառաջացաւ։ Առտուն կանուխ, ո՛ւր, սատանան տաներ զինքը։ Ի՛նչ ալ գեշ նայեցաւ։ Գրիգոր ժպտեցա՞ւ, թէ բարեւեց։ Բանե՛ր մը ըրաւ, վերջապէս, եւ, երեսի ջուրով, եկեղեցիին մեծ դուռը շտկուեցաւ։ Ժամկոչը յառաջացած էր։ Գրիգոր աչքին ծարիկովը նայեցաւ։ Դեռ քանի մը շագանակներ կային։ Դարձաւ։ Ժամկոչն ալ գլուխը դարձուց, ու քանի մը քայլ եւս առաւ. գէ՛շ մըն ալ հազցը...։ Թռչունները, որոնք խումբով ու [illegible] իջած էին եկեղեցիին առջեւ, բակի մարմարեայ մասին վրայ, մինչեւ դպրոցին բարձրահաս սանդուղները, հաճաթափ թռան վեր։

Ժամկոչը հասաւ զանգակատան։ Չուանին «տոլապ»ը բացաւ։ Պո՛ղ մը պարան, եղան մը հաստ աղիքին պէս, անցուց բազուկին ու, քակելէ յետոյ, սկսաւ շարժել։

Ու ծա՛նր, հատո՛ւ, բարձրահնչիւն զարկը կրկին սկսաւ։ Աղաւնիները, սարսափած, բայց եւ սպասուն՝ հանապազօրեայ այդ բարձրագոռ կանչէն, խմբովին թռան վեր, շա՜տ վեր, մինչեւ երկաթորմերը վերնատան ապակիներուն — ուրկէ աղջիկ մը քիթը դուրս հաներ էր «խաչխաչ երկաթէն» — կամ՝ քիւին, իրենց մնջիւնը խառնելէն զանգակի տիրական ձայնին։

Տալապետը, վարի դռնէն, եկեր կեցեր էր ժամկոչին ճիշդ դէմը, երկու ձեռքերը դրած շալվարին գրպանները, սիկառը շրթունքին, ու զանգակատան չուանին ու ժամկոչին հետ անընդհատ գլուխը իջեցնելէն ու բարձրացնելէն։

— Հեղ մը տա՛ս նէ, Արթի՛ն աղբար...

— Անդին գնա մէ՜... ա՜, երկա՜ն արիր ալ... սըտը նայէ... ատ քու ուտելիք ապու՞րդ է...

Հը՛։ Եթէ Արթին աղբարը տանկ «հեղ մը տայ» իրեն չուանին ծայրը. թօհա՜փ. ինտո՞ր չի գիտեր. «չուանին աղը տանկ կերկի չըն բռներ իշտէ... կախ ձգելու է, կախ քի, քաշես նէ...»։

— Ը՜... Արթին աղբար...

— Ղառնախաի...։

Տանկ, տանկ, տանկ,
Տանկ, տանկ, տանկ...

Գրիգոր անցաւ դէպի պահարանին դուռը։ «Սա քէսթանէները»... Դառնա՞ր արդեօք։ «... Փառք քեզ Աստուա՛ծ»...։ Նազարը ներսն էր, արդէն։

Գրիգոր ու Նազար տեւական ծոմակալներն էին։ Թէեւ, հիմա, այլեւս [illegible]սը կը դնէր դպրապետը՝ լաւ ձայն ունենալնուն ու հասակ նետած ըլլալնուն։ Նազարը, սակայն, «ուհաթ կեցած» ունի՛։ Մասնաւորապէս «ներձ առ դուռն կենաց»էն յետոյ, «Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ»ը խելօք մը կ'երգէր, բայց... «Որ էնն Աստուած սատ բազմեցաւ»ին, դպրապետէն գաղտնի, կը ծռմռէր քիթը, բերանը, բազմելու ձեւեր առնելով, իսկ... «Համբոյրս յօդ լըրման տուաւ»ին ու... «Սէրն ընդհանուրս սփռեցաւ»ին «համբոյր»ը եւ «սէր»ը ուժո՛վ մը կ'երկարէր՝ աչքին մէկը խփելով շուրջի տղոցը...։ Մանաւանդ աւելի վերջ, «սէրդ սիրով խոնարհեցաւ»ին։ Այնպէս որ, Տէր Մեսրոպ հայրը օր մը նկատեց ու անհամբեր եւ գլուխը շարժելէն մրլտաց. «Դուն ի՛նչ Սերովբէ ես սրբաբան»...։

Մասնաւորապէս տօն օրերուն, առաջին զանգակէն կանուխ կուգային առնոնք։ Լուսարարին ոտքերուն տակ՝ շապիկին նորը կտրելու վրայ։ Ու, պահարանէն դասը չմտած, մէյ մը դպած կ'ըլլային իրար։ Մինչեւ որ կարճահասակ, ծաղկոտ երեսով, թթթուած լուսարարը գար ու գանգատէր Տէր Մեսրոպին, մինչ վերջինս, համբիչը ձեռքին կ'երկարէր մինչեւ պահարանին դուռը խիստ մը նայելով ներս...։

Նազարը տուով չէր բաւականանար, սակայն։ Աւետարանի ընթերցման պահուն, երբ ծոմը ձեռքը խորանին ետեւէն կ'անցնէր, Բատուցէն կամաց մը կը վերցնէր բուրվառը կամ անկիւնէն՝ քշոցը, ու կը դնէր աւագանին սենեակը։ Ետոյ, «ի՞շ կայ բան չկայ»ի ձեւով մը կուգար, կը կանգնէր Գրիգորին դէմը։

Տէր Մեսրոպը միշտ ամէնէն կանուխ եկողն էր։ Կուգար հաստատ ու արու քայլերով ու կը մտնէր պահարան։ Ժամկոչ, լուսարար, տնտես ու դպիր բոլորը կ'ակնածէին իրմէ։ Պատկառելի ու ազդող բան մը կար դէմքին վրայ։ Բարձրահասակ — քրոջը՝ Թագուհիին՝ Գրիգորին մօրը նման — նիհար, ջղուտ ու յոգնակեաց։ Սպիտակ մօրուքով՝ մինչեւ կուրծքը իջնող։ Աքեմին վրայ կուրծքի կոճակին անցուցած էր արծաթ ու բարակ շղթայ մը, որով ժամացոյցը կը բռնէր՝ փոքրիկ գրպանին մէջ։ Լռակեաց էր։ Բայց, երբ խօսէր, այնպէ՛ս կը քաղցրանար։ Այսուհանդերձ, չափազանց օրինապահ էր ու խստապահանջ։

Ցածախ, աջ ձեռքը կը տանէր մօրուքին, կը խաղար թելերուն հետ, ու գլուխը միշտուղղաձիգ կը սկսէր հրահանգել։

(շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ները կը շարունակուին օդանաւերով։ Թէեւ, կորսուած օդանաւէն կարելի եղած է անթելի հաղորդակցութիւն հաստատել, սակայն տակաւին չէ ճշդուած օդանաւին վայրը։ Կը վախցուի որ օդանաւորդները ծայր աստիճան տառապին ծարաւէ։

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ԼՐՏԵՍ ՄԸ.— Ֆրանսական Ընդհ. Ապահովութիւնը Սթրազպուրկի մէջ ձերբակալեց գերմանացի երիտասարդ ճարտարագէտ մը, որ կը լրտեսէր սահմանագլուխին վրայ կատարուած պաշտպանողական շինութիւնները։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՉԻ ՎՃԱՐԵՐ.— Պուլկարիոյ երկրագործական Նախարարը յայտարարեց երկրագործներու համագումարին մէջ թէ, Պուլկարիա չպիտի վճարէ հատուցումները։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

1.— ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ԹԱՒՐԻԶ........... Mélkoumian Khatchik

2.— ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ա) ՊՈՒՔՐԷՇ.............. Giknavorian, B. P. 487

բ) ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ........... Deirmendjian, Str. Stefan Cel mare 60

գ) ՍԻԼԻՍՏՐԷ.............. Atamian Onnig, Str. Berlin No. 13

3. ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

ա/ ՍՕՖԻԱ................. Ismirlian S., B. P. 152

բ/ ՎԱՌՆԱ.................. Tchividjian Garo, 3 rue Radina

գ/ ՖԻԼԻՊԷ................ Garabedian

4.— ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՍԵԼԱՆԻԿ................ Librairie Française, 19 rue Tsimiski

5.— ԻՏԱԼԻԱ

ՄԻԼԱՆ.................... Onnik S., Radegouda 7

6.— ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՆԻՒ–ԵՈՐՔ.............. Massis Bookstore, 137½ E. 27 th Street

7.— ՍՈՒՐԻԱ

ՊԷՅՐՈՒԹ................ Sahaguian T., B. P. 517

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Մարզուանցի Յակոբ Սինանեան, հօր անուն՝ Յովհաննէս։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջականները։ Իմացնել իր հօրեղբօրորդւոյն Քերովբէ Սինանեանի, Cité Déchirolle No. 3708. Par Pont de Clait: Isère.

ՎԱՐՁՈՒ Է մեծ աշխատանոց մը, 70 քառ. մեթր տարածութեամբ։ Մէթրոյին ճիշդ դէմը։ Ելեկտրականութիւն եւ ֆորս։ Ամէն աշխատանքի կարելիութիւն։ Դիմել խմբագրատուն։

ՎԱՐՁՈՒ Է բանուկ պողոտայի վրայ սենեակ մը խոհանոցով միասին, յարմար բնակութեան եւ գրասենեակի։ Քոնֆոր մոտէռն։ Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

25,000 Gilets à Solder

ԸՆՏԻՐ ԲՈՒՐԴԷ, ԵՐԿԱՐ ԹԵՒՈՎ, 300 ԿՐԱՄ, ԱՄԷՆ ԳՈՅՆէ

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԱՅՍ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՊԱՏԵՀՈՒԹԵՆԷՆ

ԳԻՆ **17.50** ՖՐԱՆՔ

Անոնք որ չեն համոզուիր մեր րսածին, թող հաճին անգամ մը այցելել մեր հաստատութիւնը եւ քսեն

ԵԿԱՅ, ՏԵՍԱՅ, ԶԱՐՄԱՑԱՅ

Tricots TERZIAN

20 Rue Mélingue, Métro: Buttes-Chaumont Tél. Botzaris 22-98

ԿԸ ՂՐԿԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄԸ

ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Médaille d'Or 1930

«ՇԻՐԱԿ»

26 Rue de Trévise, Paris (9) Métro Cadet, Tél. Prov. 38-63

ԲՈԼՈՐ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ 100ին 25 ԶԵՂՉ

Diplôme d'Honneur 1931

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

GYMNASE JAURÈSի մէջ, Փարիզ

87 Avenue Jean Jaurès

21 ՓԵՏՐՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Etude de Me **BERNARD VAHÉ** (ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)

(11 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Conseil juridique à la Défense Automobile et Sportive de Paris et à la Mutuelle Militaire

18, Rue Dauphine, Paris (6e) Tél. Danton 73-97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ *certificats de coutumes*ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները. կուտայ խորհրդակցութիւններ ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու մասին—ամէն օր, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, երեկոյեան ժամը 6-7 եւ անկէ դուրս ժամադրութեամբ։

ԾԱՆՕԹ.— Նկատի առնելով ներկայ տնտեսական հանգամանքները, հայերու համար խիստ դիւրամատչելի պայմաններ կ'ընծայուին։

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳԻՐՔԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

51 rue Monsieur-le-Prince, Paris (6). Tél. Danton 88-65

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մետայլ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothéraphie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն։ Հակաշիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ բնէածական, թելադրական եւ ֆրէօտեան մեթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։

Դարմանատունը ունի ատամնաբուժարանը որուն մէքանիսիէնն է Պ. Վ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ ... հիւանդներուս.

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:

Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

Ծանուցմամբ ՓԱՍՏԱԲԱՆ

ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ (ԳՐԻՄԻԹԷԼ)

Ամէն տեսակ դատական եւ արկածի գործեր

72 rue de Ménilmontant, Paris XX Tél. Ménil. 96-74

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտ, գարմ.արանց եւ կանանց մորթի, արեան վեներ. հիւանդութիւն եւ փարիսի։ Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12։

Հասցէի փոփոխութիւն

Անիէս, Պուա - Քոլոմպի Սահակ Մեսրոպ վարժարանը կը փոխադրուի Փետրուար 8ին 26 rue du Président Krüger, Asnières, (79 rue Villebois-Mareuillesի ետեւի փողոցը)։ Կը խնդրուի ընթերցողներէն դիմել Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկուները ժամը 8.30էն մինչեւ 10։

Բացառիկ պատեհութիւն

Ծախու է 6 հոգինոց Peugeot, conduite intérieur օթօմօպիլ մը։ Բացարձակ անթերի մեքենական վիճակ։ Գեղեցիկ, խնայողական, արագընթաց եւ դիմացկուն։ Գին՝ 5000 ֆրանք։ Դիմել Կավօշի, 208bis Rue Lafayette.

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ ԵՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՏԵՍԱՐԱՆ, ՄԱՔՈՒՐ ՕԴ,

Porte d'Orléansէն ՈՒԹԸ ՎԱՅՐԿԵԱՆ ՄԻԱՅՆ ՀԵՌՈՒ

1, 2, 3 սենեակնոց յարկաբաժիններ, *Entrée, W. C.*, խոհանոց, *Cave, chauffage central*, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Այցելելու եւ պայմաններուն տեղեկանալու համար դիմել ամէն օր տեղւոյն վրայ *115 Route d'Orléans* (առնել *Porte d'Orléans*էն 88 թիւ թրամվէյը, իջնել *Bagneux*) կամ ժամը *10-12* ջորմիսեանի, *80 Rue de Bondy, Paris (Porte St. Martin)*.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1932Ի ԱՄԵՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ

Հայերու հասցէներ Փարիզի եւ շրջաններու, Մարսէյլի, Լիոնի, Տէսինի, Գրենոպլի, Վալանսի, Նիսի, Սէն-Շամոնի, Սէնթ Էթիէնի, Գրընոպլի, Շարվիէօյի եւն., ինչպէս նաեւ Անգլիոյ, Պելճիքայի, Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Զուիցերիոյ, Աւստրիոյ ու Չեխօսլովաքիոյ։ Ասկէ զատ Ֆրանսահայ գաղութին հասցէները դասաւորուած ըստ արհեստներու։ Ամենուն համար անհրաժեշտ գիրք մը։ Ընդամէնը՝ 256 էջ, մաքուր տպագրութեամբ։

Գինն է միայն 6 ֆր., փոստի ծախքով 7.50։ Արտասահման 10 ֆրանք։ Դիմել.— L. Mozian, 5 Rue Champlain, Paris (20).

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ CONSTANTINOPLE

Եւրոպական եւ արեւելեան առաջնակարգ նպարեղէններ անմրցելի գիներով։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԷՔՍԹՐԱ ՍՈՒՐՃ — Ապրանքները կը յանձնուին բնակարան։

Թէլ. *Taitbout 56-96 R. C. Seine 519,052.* Մէթրօ *Cadet.*

ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ ԵՒ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

37. Rue de Trévise, PARIS (9)

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ — ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԿՈՒԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

Բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

ՄԱՔՈՒՐ եւ ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

Ամէնուն ցանկացած Հայկ. ճաշարանը բացուած է Փարիզի կեդրոնը

44 Rue de Trévise Metro: Cadet Tél. Provence 64-74

Au Duc de Trévise

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՄԱՔՍՈՒՍ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆի

Կէս օրին ՄԱՔՍՈՒՍԻՆ եկուր, հոն եմ 7.50 ֆրանքով կը ճաշեմ, կը կշտանամ ու միշտ գոհ եմ։

Մաքսուսը կը յարմարի օրուան տագնապին։ Եկէք եւ տեսէք՝ Արեւելեան եւ կովկասեան կերակուրներ, ամենաընտիր օղի եւ գինի պոլսական եւ ռուսական աղանդերներով։

Տրամադրելի սրահ հարսնիքներու, հանդիպումներու եւ ժողովներու։

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (143)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերը

18.— ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

9.— Գրաւեալ գոյքերը իրենց տէրերուն պիտի վերադարձուին։

10.— Փախստական Հայերը ազատօրէն պիտի վերադառնան։

11.— Հայ քաղաքական դատապարտեալներուն ընդհ. ներում շնորհել։

12.— Յիշեալ պահանջներուն իրագործման համար, Հայաստանի ամենամեծ քաղաքին մէջ, Եւրոպայի մեծ պետութիւններուն ներկայացուցիչներէն բաղկացած առժամեայ յանձնախումբ մը կազմել։

Մեր պահանջները ասոնք են։ Հասնելու համար մեր նպատակին, չպիտի խնայենք ոչ մէկ զոհողութիւն։ Հետեւաբար հիմակուընէ կը յայտարարենք թէ ոչ մէկ պատասխանատուութիւն կը ստանձնենք։ Այժմէն մեր ցաւակցութիւնը կը յայտնենք այն օտարահպատակներուն կամ երկրացիներուն համար, որոնք զոհ պիտի երթան ընդհանուր յեղափոխութեան ընթացքին։ Թերեւս աւելորդ է ցաւակցութիւն յայտնել այդ մասին, որովհետեւ ընդհանուր աղէտներու առջեւ մասնակի ցաւակցութիւններ յայտնելը անիմաստ է։ Լաւ գիտենք թէ պիտի մեռնինք, սակայն մինչեւ մարդկային մեր իրաւունքներուն ստացումը, յեղափոխութեան գաղափարը, որ արմատ արձակած է Հայոց երակներուն մէջ, եթէ նոյնիսկ մէկ Հայ միայ աշխարհի վրայ, պիտի շարունակէ վտանգ մը հանդիսանալ օսմանեան պետութեան համար։»

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

Չկայ մէկը, որ անծանօթ ըլլայ Ապտիւլ Համիտի շրջանին չարիքներուն։ Այդ շրջանի չարիքներէն մենք Թուրքերս, պետական ազգ, նոյնքան վնասուած ու զզուած էինք։ Այնպէս որ ոչ-իսլամ եւ ոչ-Թուրք տարրերէն չէինք կրնար բռնապետական վարչաձեւին մասին համակրանք սպասել։ Անոնք որ պիտի կարդան Հայոց այս ծանուցագիրը, թերեւս ցաւին ծանուցագրին հեղինակներուն վրայ, թերեւս իրաւունք տան անոնց։ Սակայն հայ կոմիտէճիները չէին կռուէր ազատութեանը համար բոլոր անոնց, որոնք կ'ապրէին օսմանեան կայսրութեան մէջ։ Ասկից զատ, ամէն մարդ կը յիշէ անշուշտ թէ, այդ շրջանին ամէնէն աւելի կը չարչրկուէին հարազատ Թուրքերը։ Տաճկերէն եւ զինուորագրութենէն նախ Թուրքերն էին, որ կը վնասուէին։ Անգամ մը որ Մէհմէտճիկը զինուոր երթար, այլեւս դժուար կ'ազատէր իր օձիքը, ութ-տասը տարի կը մնար։ Ու երբ զինուորութենէ վերադառնար, մարդկութենէ ելած կ'ըլլար։ Այլեւս այդ էակին մէջ օջախ շէնցնելու, սերունդ շատցնելու կարողութիւն չէր մնար։ Թուրքն էր, որ իր արիւնը կը թափէր Եմէնի, Պալքաններուն, Արաբիոյ մէջ եւ բոլոր սահմաններուն վրայ։ Իսկ Յոյներն ու Հայերը, իբրեւ հաւատարիմ հպատակներ, հանգիստ կ'ապրէին, վաճառականութիւն կ'ընէին, արհեստի ապարէզները կը գրաւէին, տարեկան զինուորական փոքրիկ տուրքով մը կ'ազատէին, իրենց տունէն դուրս չէին ելլեր, միշտ զաւակ կը շատցնէին։ Այսպիսի անհերքելի ճշմարտութեանց դիմաց, երբ Հայերը շարունակ կը կրկնեն թէ «զզուած են Թուրքերու անիծեալ լուծէն», ճշմարտութեան հակառակ կը խօսին։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

9 FÉVRIER 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1798

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

...ՀԱՐՑԸ ՄՆԱՑ ԱՌԿԱԽ

Մեր յունուար 26ի եւ 27ի խմբագրականներով, շեշտակի դրած էինք հարց մը,— Անոնք որ չեն հաւատար Թուրքիոյ դէմ մղուած պայքարին, պէտք է փորձեն միւս ճամբան,— լեզու գտնել Թուրքին հետ։

—«Այն «խոհականութիւնը», «շրջահայեցողութիւնը», «խոհեմութիւնը» եւ նման առաքինութիւնները զորս կը ջատագովեն այդ օրկանները(*հնչնակը* եւ ռամկավար թերթերը), մշակուելով եւ զարգանալով եկած յանգած են... բան մը չընելու քաղաքականութեան։ Եւ ուրեմն համակերպում, ընկրկում, նահանջ։ Նոյնիսկ դասալքութիւն։

Որովհետեւ, ի՞նչ կը նշանակէ շարունակ յեղյեղել «մեծ ցեխլքը», երբեմն յիշել Հայկական դատը եւ յաճախ հառաչել մեր «իղձեր»ու սրբութեան մասին,—բայց երբեք մատը մատին չզարնել, անոնց եթէ ոչ իրականացման, գոնէ արծարծման, ամրապնդման եւ տեւականութեան համար։

«... կա՞յ ուրիշ ելք, բացի կռիւէն եւ հաշտարար քաղաքականութենէն։

«Մենք չենք հաւատար երկրորդ միջոցին։ Եւ առաջինը համարելով միակ բնական ճամբան, կը գործենք, կը ճգնինք, կը մարտնչինք, համաձայն օրուան պահանջին եւ մեր կարողութեան»։ (*Յառաջ*, 26 յունուար)։

Երկրորդ խմբագրականով, գործունէութեան ասպարէզ ալ ցոյց տուած էինք, մասնաւորապէս Ամերիկայի մէջ, ուր վրդովիչ համեմատութիւններ ստացած է Թրքանպաստ հոսանքը։ Ինչ որ կը նշանակէ տեղատուութիւն հայանպաստ շարժումի.

— «Որ եւ է ատեն մտածե՞ր են այս ուղղութեամբ։

Պարտաւոր են պատասխան տալ այս հարցին, այլապէս իրենց քարոզած «խոհականութիւնը» կը դառնայ շան-քարոզ։

«Հայ ժողովուրդը այնպիսի վտանգի մը մատնուած է որ, ոչ մէկ հոսանք, ոչ իսկ պատուելիներն ու չէզոք ուսուցչականները իրաւունք ունին մեկուսանալու եւ իմաստութիւն ծախելու փղոսկրեայ աշտարակներու կատարէն։

կռիւը, բանաւոր կամ գործնական պայքարը նպատակ չէ, այլ միջոց։ Անոնք որ չեն հաւատար այս քաղաքականութեան, պարտաւոր են ամէն միջոց փորձել, միւսը յաջողցնելու համար»։ («Յառաջ», 27 յունուար)։

×

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, որ միեւնոյն ատեն կեդր. վարչութեան բերանն է, երեք խմբագրականներով կը պատասխանէ մեր դրած հարցին։

Նարդացինք երեքն ալ, եւ դժբախտաբար եկանք այն եզրակացութեան թէ հարցը կը մնայ առկախ։

Մեր ընդդիմախօսը կը ճառէ շատ մը բաներու մասին։ Կը ձաղկէ ամբոխային հոգեբանութիւնը եւ զանազան միամտութիւններ, բայց կամացուկ մը կը խուսափի բուն հարցէն։

Կը կարծես թէ ահա կը մօտենայ իրականութեան, բայց յանկարծ կը ցատկէ մինչեւ 40 տարի ետ եւ հայ յեղափոխական շարժման մէջ կը տեսնէ միայն ջարդերու պատմութիւն մը։ «Պարտուողի բախտն ալ չունեցանք»։ Ու կը թողնէ մետասաներորդ ժամու պոռթկում մըն ալ.— «Գոնէ կարենայինք մէկ անգամ ապստամբութեան դրօշ պարզել, գոնէ այդ դրօշին տակ իյնար 1915-1916ի մեր զոհերուն մէկ հարիւրերորդը»։ («Ապագայ», 3 փետր.)։

Տե՞ղն էր հարցնել թէ ի՞նչ կը բանէին երէկ, ի՞նչ դիրք բռներ էին, երբ այդպիսի հարցեր կը դրուէին .— «Գոնէ մէկ անգամ ապստամբութեան դրօշ պարզել»...

Բայց չշեղինք նիւթէն։

Եզրակացութիւններ կան անշուշտ։ Եւ գլխաւորը այն է որ, մենք ուժ չենք։

—«Թէեւ դառն է, բայց պէտք է խոստովանինք որ մենք ներքնապէս չենք այն, ինչ որ արտաքնապէս ցոյց կուտանք։ Մեր բարձրաղաղակ ճիչերով կ'ուզենք հաւատացնել ուրիշներուն, եւ մասնաւորապէս թուրքերուն թէ՝ մենք ոյժ մըն ենք, ոյժ մը որ կրնայ թշնամական կամ բարեկամական դիրք որդեգրել Թուրքիոյ հանդէպ. մինչ բնաւ չենք անդրադարձած թէ ո՛ւր է այդ ոյժը, կամ ինչպէս կարելի պիտի ըլլայ ստեղծել զայն»։ (30 յունուար)։

Այս համոզումն ունենալէ յետոյ, ռամկավար պաշտօնաթերթը այնքան կը խեղճանայ ու կը խեղճացնէ հայկական իրականութիւնը, որ տրամաբանօրէն կը յանգի... բան մը չընելու քաղաքականութեան, թէ պայքարելու եւ թէ լեզու գտնելու տեսակէտէն։

— «Պայքարիլ մէկու մը դէմ կամ բարեկամանալ անոր հետ հնարաւոր կ'ըլլայ միայն՝ երբ պայքարողը կամ բարեկամացողը ուժ մըն է։ Մենք այդ ոյժը չենք»։ (3 փետր.)։

— «Մեր այսօրուան իրականութիւնը ոչ պայքարին կրնայ տոկալ եւ ոչ ալ հակառակորդը կը հրապուրէ մեզ հետ բարեկամանալու։ Իրաւունք մը ունինք, Հայրենիքի իրաւունք զոր կորսնցուցած ենք եօթը լեռներու ետեւ։ Անոր հասնելու համար պէտք չկայ «բազմաճակատեան» դաշտերու, այլ կայ հարկադրանքը մէկ ճակատին։ Մէկ ճակատ՝ մեր տկարութիւնները ըմբռնելու եւ անոնց դարմանումին ճամբան բռնելու համար»։ (6 փետր.)։

×

Տուած եղանք ամփոփումը գլխաւոր տեսակէտներուն։

Ուրեմն, տունը նստինք եւ տեսնենք... Տէրը ի՞նչ կը կամենայ։

Այստեղ է որ կը բաժնուին մեր ճամբաները։ Իսկ այս բաժանումը չի նշանակեր ճակատները բազմացնել, այլ կը ձգտի ամփոփել զանոնք, եւ իւրաքանչիւրը դնել իր դերին մէջ։

Ռամկավար պաշտօնաթերթը ի զուր չորս ճակատ կը տեսնէ Թուրքիոյ հանդէպ,—1. Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերու ճակատը, 2. Հայաստանի Խ. իշխանութեան ճակատը, 3. արտասահմանի «պայքարող» հատուածի ճակատը. 4. արտասահմանի «բարեկամացող» հատուածին ճակատը։

Թող թոյլ տան ըսելու թէ՝ քաղաքական տեսութիւն չէ որ կը պարզուի այստեղ, այլ փաստաբանական մարզանք։

Կ'արժէ առանձին քննել այդ խնդիրը, փարատելու համար խոշոր թիւրիմացութիւն մը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԵՑՑԷ ԿԻՐՔԸ

«Յառաջ»ը այսօր արտատպած է հատուած մը՝ «Պայքար»ի մէկ խմբագրականէն (21 յունուար)։

Ինծի ալ ցոյց տուին ռամկավար պաշտօնաթերթին այդ խմբագրականը, որ Սուրիոյ ընտրութեանց մասին կը խօսի, բայց «ազգասիրութեան» չափն անցընելով, կը յանգի կատարեալ «ժուռնալ»ի մը։

Եւ որպէսզի զրպարտութիւն չհամարէք, միասին կարդանք մէկ-երկու հատուածներ.

— «Ասոր համար պէտք եղած իրատեսութիւնն ու ու ողջմտութիւնը չի պակսիր Սուրիոյ հայ գաղութին եւ անոր վարիչներուն, եթէ մեր մէջ իր արկածախնդրութեամբ ծանօթ հոսանքը «բարձր քաղաքականութիւն» վարելու յաւակնութեամբ գործի չխառնուի եւ հանգիստ թողու զանոնք»։

— «Բայց, ե՞րբ եւ ո՞ւր տեսնուած է որ հասութաբեր պաշտօնի ու աթոռներու խնդիր ըլլայ եւ մեր «*անշահախնդիր*», «*անձնուէր*» *մարտականները*, ոտքով գլխով մէջտեղ չմտնեն եւ զանոնք ամէն գնով ձեռք անցընելու չաշխատին։

—«Այս անգամ ալ անոնք, առանց մէկուն բան հարցնելու, ինքնագլուխ Սուրիոյ հայութեան անունով սակարկութեան մտած եւ երեք աթոռի փոխարէն, յանձն առած են կողմ բռնել արաբ ազգայնականներուն դէմ, եւ ընտրութեանց առթիւ իվնաս անոնց զեղծումներ գործած են, զայրոյթ ու դժգոհութիւն գրգռելով ընդդէմ ամբողջ հայութեան։

—«Մեր տնաշէնները աշխատած են, որպէսզի ազգայնականներու հակառակ երկրորդ կարգի ընտրողներու տրուին Հայոց քուէները։

--«Այսչափով ալ չեն գոհացած, մէկ մարդու տասնեակ անգամներ քուէարկել տուած եւ ամէն ընտրութեան մէջ իրենց համար սովորական զեղծումներ գործած են արծակ համարձակ, ինչ որ Արաբները տեսած եւ հասկցած են։

— «Սակայն, դաշնակցականներու անխորհուրդ, կարճատես արկածախնդրութեան պատճառաւ, հայ տարրին դէմ բնիկներու կրած յոռի տպաւորութիւնն ու գրգռութիւնը կը մնայ, եւ հետեւանքը երբեք նպաստաւոր ու օգտակար չի կրնար ըլլայ»։

Այս տողերը կարդացողը անշուշտ պիտի կարծէ թէ կատարուածը Սուրիոյ սահմանադիր ժողովի ընտրութիւն չէ, այլ Հալէպի եւ Անտիոքի... թաղ. Խորհուրդի կամ հոգաբարձութեան ընտրութիւն, ուր «մեր տնաշէնները» գործեր են «արձակ-համարձակ»....

Բայց ըսելիքս այդ չէր։ Այսքանը դրելէ յետոյ, կը մնայ որ «Պայքար»ի աղա Նազարը արաբերէնի թարգմանէ զանոնք եւ ցրուէ հազարաւոր օրինակներով, Հալէպէն մինչեւ Դամասկոս եւ մինչեւ ծովափ։

Ամօթ է կէս ճամբան մնալ։

ՎԱՐԱԶ

Հայ կառնուկներ ալ

Գրեր էինք թէ ցոյցի մը հետեւանքով, 100ի չափ համայնավարներ ձերբակալուած են Աթէնքի մէջ։ Այս առթիւ, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը տրուին.—

Հարիւրի մօտ համայնավարներ, Սինտաղմայի հրապարակը հաւաքուելով, կարմիր դրօշ պարզած եւ «անկցի բռնակալութիւնը, անկցին ոճրագործները» աղաղակներով ցոյցեր ըրած են։

Համայնավարները յետոյ յարձակած են դատական նախարարութեան վրայ, կարմիր գոյնով ջուր որսկած են պատերուն վրայ, փորձելով կարմիր դրօշակ կախել շէնքին վրայ։

Թերթերը կը գրեն թէ ցոյցին մասնակցած են նաեւ հայ համայնավարները։ Ցոյցի միջոցին վիրաւորուած է ոստիկան մը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Սարաճ օղլու Շիւքրիւ Փարիզի մէջ

Թուրքիոյ նախկին ելմտական նախարարը Սարաճ օղլու Շիւքրիւ, Փարիզ հասած է, Թուրք կառավարութեան կողմէ վարելու համար բանակցութիւնները, որ պիտի սկսին օսմանեան պարտքերու վարչութեան հետ, պարտքերու հարցին վերջնական կարգադրութեան համար։

Սարաճ օղլու Շիւքրիւ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «L'Information»ի.—

«Փարիզ եկայ օսմանեան փոխառութեանց հարցին վերջնական լուծում մը տալու հաստատ մտադրութեամբ։ Պաշտօնատէրերուն ներկայացուցիչներուն հետ, առաջին շփումներու ընթացքին, մեծ գոհունակութեամբ հաստատեցի թէ կատարեալ համաձայնութեան մը գալու համար, Թուրք կառավարութեան ցոյց տուած բարեացակամութիւնը՝ իր ճիշդ արժէքով գնահատուած է Փարիզի մէջ։ Հետեւաբար, կը յուսամ թէ պիտի կրնանք մօտերս լուծել օսմանեան պարտքերու հարցը, որ երկար ատենէ ի վեր կը քաշքշուի»։

Չինաճափոնական պատերազմը

Ճափոնական մարտանաւերը բուռն ռմբակոծման մը ենթարկեցին Շանկհայի Վու-Սունկ ամրոցը, որմէ յետոյ, ճափոնական զօրախումբերը գրաւեցին Վու-Սունկ գիւղը, սակայն չինական զօրքը տակաւին կը պահէ ամրոցը։

Այս կռիւներու ընթացքին, Ճափոնցիներու կորուստն եղաւ 10 սպաննեալ եւ 40 վիրաւոր։ Չինական կորուստները յայտնի չեն։

Թոքիոյէն ղրկուած 10.000 հոգիէ զօրաբաժինին յառաջապահները 900 հոգի Վու-Սունկ բերդէն քանի հեռու ցամաք ելան եւ հոն կը մնան։ Կը կարծուի սակայն թէ այս զօրախումբը Շանկհայի վրայ քալելէ առաջ, պիտի աշխատի գրաւել Վու-Սունկ բերդը։

Շանկհայի մէջ, Ճափոնցիներու ընթացքը պատճառ եղաւ որ, ցարդ իրարու թշնամի բոլոր չինացի զօրավարները իրարու մօտենան եւ հեռագիր-շրջաբերականով մը հաւանութիւն յայտնեն Շանկ-Հայ-Շէքի կողմէ յայտարարուած զօրակոչին։ Չինական նոր զօրախումբեր պիտի ղրկուին Շանկհայի շրջանը, եթէ պէտք տեսնուի, մինչ Չինաստանի հիւսիսը գտնուող զօրախումբերը, քաշւելով Շանկհայի յաջողութիւններէն, կ'ըսուի թէ յարձակում մը կը պատրաստեն դէպի Շանկհայ-Քուան, Ճափոնցիներու տիրապետութենէն խլելու համար Մանչուրիան հողամասը։

Չինական մէկ. սպայակոյտը կը հաղորդէ թէ Շանկհայի շրջանին մէջ գործող օդանաւային ուժերը աւելի զօրացած են զինուորական 26 օդանաւերու ժամանումով։ Օդանաւորդները մարզուած են Ամերիկայի եւ Եւրոպայի մէջ։ Այս ուժերը դրուած են չինական Շանկ-Ուի-Շանկ զօրավարին հրամանին տակ, որ կ'ըսուի թէ ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ ամերիկացի օդանաւորդ մը՝ Պէրթ Հըլ։ Այս օդանաւորը որ մեծ պատերազմի ընթացքին, 20ի չափ գերմանական օդանաւեր վար էր առեր, մասնակցեցած է թրքական եւ պոլ կարական օդանաւային ուժերու կազմակերպման։

— Վլատիվոսթոքի մէջ, ռուսական ուժերու կեդրոնացման մասին, Մոսկուայէն հետեւեալ հերքումը կը տրուի.— Խորհրդային կառավարական շրջանակներ կը հերքեն ճափոնական աղբիւրէ տրուած այն լուրը թէ 70 հազարնոց ուժ մը կեդրոնացուած է Վլատիվոսթոքի մէջ։

Միւս կողմէ Մոսկուայի ճափոնական դեսպանը կը յայտնէ թէ լուր չունի որ Վլատիվոսթոքի մէջ պատերազմական վիճակ յայտարարուած է։

— Ճափոնական եւ չինական ուժերու միջեւ, բուռն կռիւ մը մը մղուի Ներկայիս Խարպինի շրջակայքը։ Կռուին կը մասնակցին զինուորական օդանաւեր եւ ծանր հրետանին։

Խարպինի մէջ, բոլոր վաճառատուները գոց են։ Քանի մը ռումբ ինկաւ թաղի մը մէջ, ուր բազմաթիւ բնակիչներ վիրաւորուեցան։

Ճափոնական օգնական ուժ կը հասնի անընդհատ։

ՌՈՒՍԵՐՈՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄ ՎԼԱՏԻՎՈՍԹՈՔԻ ՄԷՋ

Վլատիվոսթոքի Ճափոնական հիւպատոսը իր կառավարութեան հեռագրեց թէ այդ քաղաքին խորհրդային իշխանութիւնները այս վերջերս, ձեռնարկած են զանգուածային ձերբակալութիւններու Սպիտակ Ռուսերու շրջանակին մէջ։ Ասոնց վրայ այն կասկածը կը տիրէ թէ հակախորհրդային գործէունէութեան լծուած են։ Բանտերը լեփ-լեցուն են, այնքան որ հասարակ ոճրագործներ ղրկուեցան Սիպերիա, տեղ բանալու համար ձերբակալեալներուն։

Ճափոնի հիւպատոսը կ'աւելցնէ թէ խորհրդային իշխանութեանց այս խստութիւնները ուղղուած չեն Ճափոնի դէմ։ Աւելի մտահոգուած են Մանչուրիոյ մէջ եւ ռուսական սահմանագլուխին մօտերը հարիւր հազարաւոր Ռուսերու ներկայութեամբ։

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը

Խաղաղասէրներու տողանցքը ժողովին մէջ

Զինաթափութեան ժողովը բացառիկ նիստ մը գումարեց թոյլ տալու համար որ խաղաղասիրական զանազան հաստատութեանց ներկայացուցիչները յայտնեն իրենց բաղձանքները։

Խաղաղութեան խնդրարկուներու առաջին ներկայացուցիչն էր Պ. Թիթուլէսքօ, որ ժողովին նախագահին յանձնեց Ռումանիոյ մէջ հաւաքուած երկու միլիոն ստորագրութիւն կրող մագաղաթ մը։

Յետոյ խօսք տրուեցաւ Տիկին Տինկմանի (Ամերիկա), որ կը ներկայանար յանուն իգական 15 կազմակերպութիւններու։ Այս կազմակերպութիւնները կը ներկայացնեն 45 միլիոն համախոհ։ — «Այս խնդրագրերը որ ձեզ կը ներկայացնենք բաւ, չեն կրնար նկատուիլ իբր պարզ թուղթի կտորներ։ Անոնք արտայայտութիւնն են ջերմ փափաքի մը եւ կենսական պէտքի մը. — խաղաղութեան փափաքն ու պէտքը»։

Տիկին Տինկմանի ներկայացուցած խնդրագրերը կը բովանդակէին մօտ 9 միլիոն ստորագրութիւն։

Խօսեցան նաեւ բողոքական եկեղեցիներու եւ զանազան ազգութեանց պատկանող երիտասարդական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՅՈՎՀ. ԽԱՆ ՄԱՍԵՀԵԱՆ

ԹԱՂՈՒԱԾ... ՄԱՀՄԷՏԱԿԱՆ ԾԷՍՈՎ

Երէկ Խարպինէն (Մանչուրիա) ստացանք հետեւեալ նամակը, Յունուար 20 թուականով.—

Ինչպէս գիտէք, անցեալ նոյեմբերին Խարպինի մէջ իր մահկանացուն կնքած էր Թօքիոյի պարսկական դեսպան հայազգի Յովհաննէս խան Մասեհեան։ Մեր հայրենակիցը թիւրիմացութեամբ ժամանակաւորապէս հողին է յանձնուած *մահմէտական ծէսով*։

Հանգուցեալը քանի մը օր առաջ եկած էր տեղս պետական մասնաւոր գործով։ Երրորդ օրը կը հիւանդանայ թոքերու բորբոքումով, կը փոխադրուի հիւանդանոց եւ կարճատեւ հիւանդութենէ յետոյ կը մեռնի։ Հանգուցեալին անցագիրը եւ այլ փաստաթղթերը յանձնուած են ֆրանսական հիւպատոսին, որ պաշտպանն է պարսկահպատակներու շահերուն։

Հանգուցեալին Հայ ըլլալը պարզուեցաւ միայն երկու օր առաջ, տեղիս Ազգ. վարչ. նախագահ բժ. Ստեփան Մղտէսեանի ստացած «Յուսաբեր»ի դեկտ. 11—12 թիւերէն։

Վարչութիւնը անմիջապէս դիմեց ֆրանսական հիւպատոսին, եղած թիւրիմացութեան առթիւ։ Հիւպատոսարանը ցոյց է տուած հանգուցեալին անցագիրը, ուր կայ իր ձեռագիր ստորագրութիւնը՝ *H. K. Masseh*. իսկ ազգութիւնը (հպատակութիւն) գրուած է *de nationalité perse*. Ահա այդ պարագան է բուն թիւրիմացութեան աղբիւրը։

Հայ համայնքը կը խորհի ազգային յուղարկաւորութիւն կատարել, մանաւանդ որ հանգուցեալը վարած է ազգային պաշտօններ եւ եղած է պատգամաւոր պարսկական խորհրդարանին մէջ։

ԿԱՍՊ

Հայ երիտասարդ մը գնդակահարուած

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք.—

Թիֆլիսի մեր ընկերներէն Յուլակ Շահնազարեանին եղբայրը, Մկրտիչ Շահնազարեան Հայաստանէն Պարսկաստան անցնելու պահուն, գնդակահարուած է կարմիր զինուորներու կողմէ։ Մկրտիչ 27 տարեկան էր։ Նախապէս եղած է գրաշար։ Ներապական պատերազմի պահուն կամաւոր հայկական զօրամասերու մէջ, գացած է մինչեւ Տէրսիմի շրջանը։ Վերջերս ծառայած է կարմիր բանակին մէջ։ Իր շրջանը աւարտելէ յետոյ Բագու կը գտնուէր, ուրկէ անցած է պարսկական սահմանը։

Մկրտիչ Շահնազարեան կուսակցական եղած չէ։ Կը կարծուի թէ դաւաճանութեան զոհ գացած է։

Ֆրանսիոյն առեւտ. դաշնագիրը կը ջնջուի

Աթէնքի ֆրանս. դեսպանը երկար տեսակցութիւն ունեցած է յոյն արտաքին նախարարին հետ, յայտարարելով թէ իր կառավարութիւնը կը ջնջէ այն բացառիկ դիւրութիւնը, որ տրուած էր յունական գինիին ֆրանսա ներածման համար։ Դեսպանը ըսած է թէ տիրող տնտեսական տագնապը, մաքսային նոր տուրքերը եւ գինիի առատ արդիւնաբերութիւնը Ֆրանսայի մէջ, ստիպած են ֆրանսական կառավարութիւնը այս միջոցին դիմելու։

Յոյն արտաքին նախարարը երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է ազգ. տնտեսութեան նախարարին եւ Առեւտր. Ընկերակին նախագահին հետ, ստեղծուած այս նոր կացութեան մասին։ Նախարարաց խորհուրդը բացառիկ նիստ պիտի գումարէ, այս մասին որոշում տալու համար։ Կ'ըսուի թէ ֆրանքօ-հելլէն առեւտր. դաշնագիրը պիտի ջնջուի եւ ֆրանսայէն եկած ապրանքները ամենաբարձր մաքսերու պիտի ենթարկուին։

ԿԻՊՐՈՍԸ՝ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա.

Կիպրոսի վերջին քաղաքական դէպքերը պատճառ եղան որ, այս համառօտ գծերը կղզիին պատմական անցեալին մասին, գրի առնեմ «Յառաջ»ի համար։

Սուրիոյ եւ Հայոց Ծոցի, կամ Կիլիկիոյ դիմաց, Միջերկրականեան այս կղզին՝ հին ժամանակներուն եղած է ազգերու միջեւ միացման կամ մերձեցման կապ մը, շնորհիւ իր յաջող վաճառականութեան եւ արուեստներուն։ Ունի 9300 ք. ք. մ. տարածութիւն, որ 1)3ն է մեր ներկայ Հայաստանի։ Իր բնակիչները հին ատեն կը պարծենային իրենց շինած նակայ եւ հաստատուն նաւերով, նաեւ հպարտ էին որ իրենց նաւերը իրենք կը շինեն, օտար երկիրներէ չեն ստանար։ Կիպրոսցիները եղած են անուանի նաւորդներ։ Փարաւոններու արձանագրութիւններէ կ'իմացուի որ Կիպրոս կոչուած է հին ժամանակ Ազի։ Ասորեստանը զայն կը կոչէր Իա, Իա Նանա։ Հռովմէացիները անոր մէկ պղինձին անունը դրին Cyprium։ Բայց Կիպրոս անունը իր բուն ծագումը առած է Կիպարիս, նոճի ծառէն որոնցմով հարուստ է այս կղզին։

Փիւնիկէի (Լիբանան) Պիպրոս եւ Սիդոն հարուստ, վաճառաշահ քաղաքները, գրաւեր են կղզիին հարաւային ծովափունքները, գաղութներ են հաստատեր հոն եւ առեր Կիպրոսը հետզհետէ իրենց ազդեցութեանը տակ։ Ք. Ա. 3000, 2000 թուականներուն, ծագումով անծանօթ իր բնակչութիւնը չէր հասած դեռ նշանակելի գիրքի մը ճարտարագործութեան, արուեստի, գիտութեան եւ վաճառականութեան մէջ։ Աւելի յետոյ է որ կը քաղաքակրթուի շնորհիւ նորեկ ցեղերու որ իր հետ կը խառնուին։ Այդ դուրսէն եկած նոր ցեղերն են որ կը գտնեն ու կը շահագործեն կղզիին հարուստ հանքերը ու անտառները, պտղատու ծառերը։ Կը զարգացնեն երկրագործութիւնը, արհեստները, ձկնորսութիւնը։ Ու աւելի յետոյ է որ Կիպրոս Եգիպտոսի կը հայթայթէ Թութմէս Ա.ի օրով, պղինձ, երկաթ եւայլն, 16րդ դարուն։ Ք. Ա. նոյնպէս Կրետէ կղզիի հետ ան վա- [illegible] Թագաւորը իր գեղեցիկ անօթները, հողէ ամանները, զարդերը, սափորները, զէնքեր, զրահներ, նկարներ, ձեռագործներ Կիպրոսէն կը գնէր։ Հին Միջագետքի ժողովուրդները Հիթիթները եւս յարաբերութեան մէջ են եղած անոր հետ, երկա՛ր ժամանակ։

14էն մինչեւ 13րդ դար (Ք. Ա.) Եգէական կղզիներուն, արեւմտեան Փոքր-Ասիոյ յոյն ցեղերը, եւ Տրովադայի պատերազմէն յետոյ Աքիացիները կ'իջնեն նախ Կիլիկիա, ապա կը մտնեն Կիպրոս որուն հիւսիսային եզերքներու տէր կը դառնան եւ հոն կը հաստատուին։ Անոնք կը մշակեն իրենց նոր հայրենիքի հողերուն վրայ Միկենեան քաղաքակրթութիւնը, յառաջ կը բերեն, գիր, գրականութիւն։ Ահա այդ հին դարերէն սկսեալ կղզին ցեղագրական նոր կնիք մը կ'առնէ,— յունական կնիքը կամ նկարագիրը։ Յետոյ, շնորհիւ իր լաւ նաւերուն, ան կ'ունենայ շատ փայլուն ճարտարարուեստ մը։ Վաճառականութիւնը եւ երկրագործութիւնը կը հարստացնեն զինքը։ Իր հարուստ արտադրութիւնները կը փոխանակէ հեռաւոր երկիրներու հետ, ինչպէս Եգիպտոս, Միջագետք, Հայաստան, Փոքր-Ասիա, Սուրիա, Յունաստան եւայլն։ Յոյն ուրիշ քաղաքակիրթ եւ խելացի ցեղ մը Դորիացիներն եւս կուգան յետագային եւ կը միանան Աքիացիներու։ Այս երկուքը միասին մասնաւորաբար կը զարգացնեն երկաթի, պղինձի շահագործութիւնը, գործածութիւնը։

Աքիացիներէ եւ Դորիացիներէ կազմուած յոյն գաղութները կղզիին հիւսիսային ծովափերուն, եւ կեդրոնական մասերուն վրայ հաստատուելով, կը հիմնեն մանր մունր քաղաքապետութիւններ, թագաւորութիւններ, ինչպէս մեր Նաիրի-Ուրարտացիները, ինչպէս մեր Բագրատունիները, որ իրենց շուրջը ունէին մօտ եօթը թագաւորութիւններ, Անիի թ., Կարուց թ., Սիւնեաց թ., Արծրունեաց թ., Ռշտունեանց թ., Անձեւացեաց թ., Ղորիի թ.։

Բացի Սալամիսի, Պաֆոսի, Կիրինիայի, Լապիտոսի, Թամասոսի, Սօլիի յոյն թագաւորութիւններէն, կային դեռ հինգ ուրիշ թագաւորութիւններ, որոնք կը կարծուին ըլլալ Փիւնիկեան։ Փիւնիկեցիներու հետ խառնուած կ'ապրէին նաեւ բազմաթիւ Հրեաներ, երկուքն ալ սեմական ցեղէն։

Պաֆոսի մէջ կը գտնուէր Աֆրոդիտէի (Աստղիկ) սքանչելի, մեծ մարմարէ արձանը եւ տաճարը. որոնց ուխտի կուգային տարին մէկէ աւելի անգամներ աշխարհի չորս կողմէն հաւաքուած բազմաթիւ Յոյներ։ Հոն տեղի կ'ունենային օրերով (ինչպէս մեր Նաւասարդեան տօնին) ի պատիւ սիրոյ եւ գեղեցկութեան Աստուածուհիին, ողիմպիական խաղեր, մրցումներ, երգեր, պարեր, ներկայացումներ։ Հոն է որ երիտասարդ աղջիկներ, տղաք սէր կ'առնէին, սէր կուտային իրարու, Կիպրական գեղեցիկ արեգակին տակ, Աստղիկի սիրավառ նայուածքներուն մօտ, Միջերկրականի անմահօրէն կապոյտ ալիքներու գիրկը... Պաֆոս հին ժամանակ կղզիին գլխաւոր եւ նուիրական քաղաքն է եղած։ Հիմա աւերակ։

11րդ դարուն (Ք. Ա.) Փիւնիկեցիները երբ կը հաստատուին կղզիին հարաւային կողմերը, Ֆամակուստայէն մինչեւ Լարնաքա իրենց հետ կը բերեն նաեւ իրենց Աստարտէ դիցուհիին արձանը, պաշտամունքը։ Աստարտէն՝ երկրի, հողի, պտղաբերութեան, արգասաւորութեան աստուածուհին էր։ Յոյները շատ բան փոխ առին Փիւնիկեցիներէն։ Իրենց հետ բերին նաեւ իրենց զմայլելի գիտութիւնները, վաճառականութեան գաղտնիքները։ Ոչ մէկ ժողովուրդ չէ եղած հին ժամանակ, այնքան ճարպիկ վաճառական եւ նաւորդ, որքան այսօրուան Լիբանանի նախկին բնակիչները։ Անոնք Միջերկրական ծովը ամբողջ դարձուցած էին «Փիւնիկեան լիճ» մը։ Նոյնիսկ անկէ դուրս գալով քերած էին բրիտանական եւ Պալթիկեան եզերքները։ Ու կ'ըսուի նոյնիսկ որ անոնք դեռ Վասկօ տէ Կամայէն շատ աւելի առաջ Ափրիկէի շուրջն են դարձած իրենց առագաստանաւերով։

Այդ երկու մեծ եւ կարեւոր ցեղերուն Յոյներ եւ Փիւնիկեցիներ, (առաջինը արիական եւ երկրորդը սեմական ցեղ) կղզիին մէջ հաստատուելուն արդիւնքը այն կ'ըլլայ որ այլազան եւ հարուստ քաղաքակրթութիւն մը [illegible] ներս եւ դուրս։ Սակայն Արեւելքէն հսկայ մը թեւերը լայն բացած՝ ահա կը մօտենայ անոր։ Ասորեստանն է։ Այս երկիրը, Հայաստանի հարաւային, Միջագետքի հիւսիսային կողմը, 9րդ դարուն (Ք. Ա.) հասած էր հողային իր ամենաբարձր կէտին։ Մեծածաւալ կայսրութիւն մը, Նեղոսէն մինչեւ Պարսկաստան, Նաիրի Ուրարտուէն մինչեւ Փոքր-Ասիա, Կիլիկիա։ Թիգլաթ Բալասարներ, Սալմանասարներ, Ասուր Նազիր-Ալներ, Սարգոններ, ոչ միայն աշխարհներու, ցեղերու, ժողովուրդներու տէր դարձան, այլ ստեղծեցին զարգացուցին, թէեւ կոպիտ խորքին եւ ձեւին մէջ, բայց հզօր եւ մեծ քաղաքակրթութիւն մը։ Փիւնիկեցիները իրենց գիրը Ասորեստանէն փոխ առին եւ տարածեցին Յոյներուն եւ ուրիշ ցեղերու մէջ։ Ասորեստանի արքաներուն շինել տուած ճոխ մատենադարանները, պալատները հոյակապ.անոնց բանալ տուած բազմաթիւ ջրանցքները այդ կայսրութեան իրական մեծութեան մէկ մէկ վկաներ են։ Չմոռնանք որ, Ասորեստանի քաղաքակրթութենէն օգտուեցան նաեւ Պարսկաստան, Հնդկաստան, Հին Հայերը, Փոքր Ասիան, Յոյները եւայլն։

Ասորեստանի արքայից-արքաները կը մտածէին որ առանց Կիպրոս կղզիին չպիտի կրնան ապահով եւ երկար մնալ Կիլիկիոյ եւ Սուրիոյ մէջ։ Մէկ խօսքով Միջերկրականի հիւսիսային եւ արեւելեան ու հարաւային իրենց կալուածներուն բանալին Կիպրոսն է կ'ըսէին։

Ասորեստան կը կարծէր մինչեւ 9րդ դար (876 Ք. Ա.)որ Կիպրոս զուտ յունական կղզի մըն է։ Կղզիին ոչ-փիւնիկեան գաղութները, ոչ ալ 7 թագաւորութիւնները կրցան դէմ դնել արեւելեան գերազօր կայսրութեան լաւ կազմակերպուած բանակներու։ Փիլիպպոս թագաւորն ու իր որդին՝ Մեծն Աղեքսանդր, ասորական բանակէն շատ բան փոխ առին։ 9րդ դարու վերջերը (809 Ք. Ա.)Կիպրոս հպատակ է Նինուէի ու կը ղրկէ ամէն տարի իբր հնազանդութեան նշան բազմաթիւ արծաթեղէն, երկաթեղէն առարկաներ, եւայլ հարուստ նուէրներ։ Կիպրոսի մայրաքաղաքին թանգարանը այսօր լեցուն է ասորական շրջանէն վերագտնուած արձաններով ու զէնքերով եւ այլ առարկաներով.անոնք յստակ գաղափար մը կազմել կուտան մեր մտքին մէջ, թէ ինչպէս Նինուէն իր գիտութեան, արուեստի դրոշմը դրեր էր նաեւ այս կղզիին վրայ։

Բայց այս զօրաւոր կայսրութիւնը 7րդ դարուն (Ք. Ա.) վերջերը հասեր է արդէն իր անկման խոր անդունդի եզերքին վրայ։ Ներքին պալատական դաւեր, արքայական շքեղ երեկոյթներ, կերուխումներ, հարեմական մեղկ խրախճանքներ, սադրանք, նախանձ եւ արտաքին նոր ուժեր դարան մտած կը սպասեն անհամբեր։ Մարաստան, Նաիրի-Ուրարտու, Բաբելոն դաշնակցած կը կործանեն Նինուէն։ Մարերը (Կիաքսար) սակայն չեն կրնար երկար պահել իրենց նոր ստեղծած կայսրութիւնը։ Պարսիկները, շնորհիւ հզօր կազմակերպիչի մը, մարական եւ Ասորեստանի հին կայսրութիւններուն վրայ կը հիմնեն նորը,իրենցը Պարսկաստանը։ Կիւրոս մեծի, կամ Աքեմենեան կայսրութիւնը (6-5 դար Ք. Ա.) իրեն սահման ունէր Ինդոսէն (Հնդկաստան) մինչեւ Մարմարա ծով, Արքիպեղագոս կղզիները, Կովկասէն մինչեւ Նեղոս։ Այս հարստութիւնը տուաւ մեծ աշխարհակալներ Կամբիւս, Դարեհ, Քսերքսէս։Դարեհի օրով պարսկական կայսրութիւնը բաժնուած էր երեսուն եւ մէկ կուսակալութիւններու կամ սատրապութիւններու, որոնց մէկն ալ Կիպրոսն էր։ Պարսիկները ինչպէս Հայաստանի,Ասորեստանի,Բաբելոնի եւ այլ իրենց գրաւած երկիրներու, նոյնպէս եւ Կիպրոսի մէջ բռնութիւն ի գործ չդրին հպատակ ժողովուրդներուն վրայ։ Ընդհակառակն անոնք քաջալերեցին Կիպրոսի Յոյներու վաճառականութիւնը ու արուեստները։Անոնք երբեք չդպան Կիպրոսցիներու լեզուին, կրօնքին, ազգային սովորութիւններուն, օրէնքներուն։ Պարսիկները իրենց գրաւած երկիրներու բնակիչներէն երկու բան կը պահանջէին,— Տուրք եւ հնազանդութիւն։ Կիւրոսն էր որ Բաբելոնի հրեայ գերիները իրենց երկիրը ղրկեց։ Ան էր որ գերի բռնուած Կրեսոս թագաւորը սպաննել չտուաւ եւ պահեց պատուաւոր կերպով։ Պէտք է ըսել որ պարսկական տիրապետութեան օրով Կիպրոս շատ զարգացաւ եւ հարստացաւ, նիւթապէս, մտաւորապէս, կրօնական տեսակէտով, բարոյապէս։ Բայց Մարական մեծ պատերազմներու ժամանակ, այս կղզիին Յոյները երբեք չդադրեցան զէնք բարձրացնելէ օտար պարսկա- [illegible] նաւերով, դրամով, կամաւորական գունդերով կը կռուին քաջաբար Մարաթոնի դաշտին վրայ, Սալամինայի նեղուցին առջեւ, Աթէնքի պարիսպներուն տակ։ Մարական երկրորդ պատերազմէն (50 տարի Ք. Ա.)վերջ Քսերքսէսի եւ ամօթալի պարտութենէն յետոյ Փոքր-Ասիան ու Կիպրոսը կը միանան մայր հայրենիքին՝ Հելլադայի։

Պելոպոնէսեան պատերազմներէ, «նահանջ բիւրուց»էն յետոյ Պարսկաստան սակայն իր ոսկիին ու դիւանագիտութեամբը Սպարդան ու Աթէնքը կրկին իրար դէմ հանեց։ Որով Կիպրոս կրկին կը կցուի պարսկական կայսրութեան Արտաշէս Բ.ի օրով։

Բուռ մը քաջեր կարողացան Դարեհի եւ անոր որդւոյն Քսերքսէսի ահռելի, անհամար բանակներուն եւ հզօր նաւերուն յաղթել։ Այդ պատերազմներուն, Կիպրոս միշտ կապուած մնաց հոգիով եւ մարմինով մայր հայրենիքին։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ հեռաւոր նախապէս իր բնակիչները անոր ծոցէն, մօտիկ ծովափերէն էին։ Կիպրոս կ'ըսէր նաեւ, որ իր Սալամին քաղաքն է հայրենիքը մեծ Հոմերոսի։ Եւ դարձեալ իրենք են եղած որ Փիւնիկեցիներէն առաջին անգամ գիրերը փոխ են առած եւ տարածած Փոքր Ասիոյ, կղզիներու եւ Յունաստանի Յոյներուն մէջ։

Սակայն այս անգամ ալ Կիպրոս չի կրնար երկար մնալ պարսկական լուծին տակ։ Մակեդոնա-յունական նոր պետութիւն մը, Մեծն Աղեքսանդրի հիմնած նոր մեծածաւալ կայսրութեանը մաս կը կազմէ ան 4րդ դարէն մինչեւ 2րդ դար (Ք. Ա.)։ Այս ժամանակամիջոցին, կղզիին ազգաբնակչութիւնը բոլորովին յունացած է լեզուով, սովորութիւններով, քաղաքակրթութեամբ։ Վաճառականութիւնը այս շրջանին կը ծաղկի աւելի եւ աւելի։ Հիմա ազատօրէն կ'երթան կիպրական նաւերը մինչեւ Յունաստան, մինչեւ Իտալիա, Ֆրանսա, Փոքր Ասիոյ քաղաքները, Կիլիկիա, Եգիպտոս, Սուրիա, Պաղեստին, Լիբանան։Մինչեւ հեռաւոր Շուշա, Բաբելոն, Վան (Հայաստան), Հնդկաստան՝ կ'երթան իր ճարտար արհեստաւորներ, վաճառականները, արուեստագէտներն ու գիտունները։

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Յառաջ»ի մէջ տուի Հ. Փուստրփաճի սփոփարար եւ շահեկան բանախօսութեան ամփոփումը։

Ընթերցողները անշուշտ գոհունակութեան զգացում մը ունեցան, իրազեկ դառնալով այս վաւերական իրողութեան թէ՝ մեր Սուրիոյ ցեղակիցներու կեանքին պայմանները հետզհետէ կը դառնան տանելի եւ կը մտնեն բնականոն վիճակի մը մէջ։ Ու եթէ մեր ստորնդական մէկ մասին հաստատ բնակութիւնը համեմատաբար երկար շրջան մը բոլորէ ապահովութեան եւ խաղաղութեան, այն ատեն բովանդակ աշխարհը, աւելորդ անգամ մը ըլլալով պիտի վկայէ թէ՝ Հայը մի՛շտ շինարար եւ ստեղծագործ տարր մըն է եւ արժանի է տեւելու իրականացումը իր ազգային երազներուն։

Զգիտեմ ինչո՞ւ երբ հայ ցեղի արժանիքներու մասին հրապարակային օտար գնահատում մը կ'ըլլայ, տրտմութեան մթնամած ամպեր կը չոքին սրտիս վրայ։ Ինքզինքս անհունօրէն լքուած կը զգամ եւ տարօրինակ, տեսակ մը ամօթապարտ։

Ի՞նչ հակասական ազդեցութիւն։

Արդեօ՞ք հեռաւոր հայրենիքիս արփիլուսայ ամայութիւնն է որ յանկարծ ուրշակուած պարտէզներուն եւ փլատակ ոստաններուն ընդմէջէն սպառնագին կը ցցուի հոգիիս նայուածքին առջեւ, թէ, ցեղիս դեռ միշտ անյայտ ու անորոշ ճակատագիրն է, յաւիտեան լեղի, ու մի՛շտ անողորմ, որ աչքերս կը մթագնէ... Զարմանալի է։ Այսպիսի պահերուն ես կ'ապրիմ ճիշդ այն զգացումը, ինչ ապրած եմ, երբ զօ՜րակոչի առթիւ քննիչ պաշտօնեաներու առջեւ կը հրամայուին մեր, կանայք... կամ ախտազննութեան պատգարակին վրայ, երբ առարկան կը դառնաս անսիրտ նայուածքներու հետաքրքրութեան...

Կար ատեն մը, երբ սակարանի արժէք մըն էինք եւ ձեռքէ ձեռք կը փոխադրուէինք, եւ հիմա հնագիտական փլատակ մը, կենդանի մեռել մը։ Կը պեղեն մեր խոր թշուառութիւնը՝ արժէքներ դուրս բերելու [illegible] ապրելու իրաւունք, այլ հանդուրժանքի գթութիւն արթնցնելու համար...

Երախտագիտութիւն եւ յարգանք մեծանուն Հ. Փուստրփաճի, որ մեր ցեղի մէկ մասին թշուառութիւնը մեղմելու սրբազան գործին լծուած է ասպետականօրէն։

Բայց եւ այնպէս, այս բոլորը անհամալի տրտմութիւն մը, նուաստացում մը կը ծնին մէջս, ինչո՞ւ...

Այսպէս, լուսապատկերի ճերմակ պաստառակը իբրեւ ցեղիս պատանքը թուեցաւ աչքիս, միայն արիւնոտ չէր, իսկ անոր վրայէն եկող անցնող ստուերական լուռ պատ՝կերները մտքիս առջեւ վերարտադրեցին Մեծ Եղեռնին զանազան դրուագները, որ հակառակ տարիներու հնութեան՝ միշտ քամելի, միշտ արթուն է ամէն հայ ուղեղի մէջ...

Հայ արուեստի մէկ խեղճ ճիւղին փառաբանանքը, խլեակներու մէջ երկիւղածօրէն պահուած, դարերէն հայած գեղեցկութիւն մը, որ այլ սրբութիւններու հետ, յապաղանակ ուխտի մը հանգոյն Հայը իր հետ կը փոխադրէ հո՛ն, ուր կայան մը, ժամանակաւոր հանգրուան մը իրեն կ'առաջարկէ յանուն տիեզերական մարդկային գթութեան... բայց մինչեւ ե՞րբ...

Ինչպէ՞ս գալ ըմբոստացող ինքնասիրութիւնը...

Ամէն նոր հանգրուանի շուրջ, իւրաքանչիւր վերելքի եւ վերաշինման մտքի զարկին, գայլերը կ'ոռնան հեռուէն... բորենները արիւնէն ծարաւի ցուլկերը կը ծծեն յարաժամ...

Զօկատ մը ֆրանսական գինուորներ ամայութեան ծոցէն յառած քաղաքի մը ապահովութիւնը կ'երաշխաւորեն... Բայց մինչեւ ե՞րբ... վա՞ղը... օհ, որքա՛ն դառն է այս բոլորը խորհիլը, ահաւոր գալիքը կանխատեսելն ու անզօր ըլլալը... ի՜նչ զարհուրելի բան է, սերունդէ սերունդ դառնալ մարդկային գթութեան patentè նպաստընկալը...

Եւ սակայն հինաւուրց եւ ազնուական ցեղ մըն էինք եւ ենք այս օր ալ. ազգ մը կազմելու եւ ազատ ապրելու բոլոր արժանիքներով ու ամէն տաղանդներով, գթացող մարդկութեան էտին իսկ բարձրագագակ եւ յարակրկնում վկայութեամբն իսկ...

Եւ սակայն գթութեան տեղ ինչո՞ւ չստացանք ու տակաւին չենք ստանար իրաւունքի արդարութիւնը, որուն արժանի ենք մեր հաւատարմութեամբ, մեր արուեստով ու ամէնի զոհաբերութեամբ...

Մարաշի հայութեան ասեղնագործութիւնը... խո՛ր արուեստի անջնջելի դրոշմնե՛ր, հայ աղջկան մատներով յաւերժացած իր կուսական օժիտին վրայ... Բարձն ու վերմակին ծածկոցը — ճերմակեղէններու կապոյտն ու ենթադրական զաւկին խանձարո՛ւրը...

Խե՜ղճ աղջիկներ ու մայրեր ու ապաբախտ նորածիններ... հակառակ բոլոր հմայեակներուն ու լաւագոյն մաղթանքներուն, մայրական գուրգուրանքին ու քրիստոնէական հաւատքին, պարբերական ջարդերու ու մեծ Սպանդին զոհեր եղաք... Իսկ գաղթակայաններու մէջ նոր գալիքները, ո՞վ գիտէ որ անյայտ ճակատագիրներուն համար հասակ պիտի նետեն...

Եւ սակայն ինչո՞ւ այս լքկանութիւնը,.. Մի՞թէ հնար է սրընթաց հեղեղն ամբարտակել,երբ ան խելագար վազքով մը՝ կ'ուզէ իր ճամբան քալել...

Միթէ կը սանձահարուի ուրուականը, երբ ան կը սուրայ,կ'ուզէ սուրալ բոլոր արգելքներուն վրայէն ու հիմունքներէ...

Մի՞թէ հնար է խափանել իրաւունքը, երբ վճռական կամքը կ'աղաղակէ եւ սրտէ սիրտ ու ազգէ ազգ իր ուխտին խարոյկները կը բոցավառէ պրկուող բռունցքներուն մէջ գետեղելով երկաթը, որ ամէն ճամբայ գիտէ եւ ամէն պար խաղ կը փշրէ... Աշխարհը համարձակներունն է... Սակայն հեքեաթ մը կը պատմուի...

Կ'ըսեն թէ՝ Հայաստան մը կայ, ծովերէն անդին, բնաշխարհին մէջ, պապենական հողին վրայ, որ այլեւս աշխարհագրական սին անուն մը չէ. այլ իր որոշ եւ ուրոյն սահմաններով երկրամաս մը, հայ բնակչութեամբ եւ հայ կառավարութեամբ... Եւ սակայն ո՞ւր է կայքը... Ո՞ւր է հայրական բազուկը... Ինչո՞ւ կ'ուշանայ իջնել դէպի մեր թշուառութիւնը...

Ա՜հ, որքան լեղի են այս բոլորը... Ե՞րբ, ե՞րբ արդեօք վերջապէս դարերու խմառութիւնը՝ գերագոյն ու բախտորոշ խորհրդակցութեան մը պիտի նստի հայ [illegible] հետ... Ու երկարատեւ ու անհանդուրժելի խաւարներու ո՞ր պահին, որպէսզի Նոր-Ուխտի պատ՝գամը եւ Վահագնեան Ծննդոցը ժայթքէ մեր անսահման տառապանքի կարմիր ծովէն ու իր արեւական հայլուածքներով ու շանթարձակ ձեռքերով պղնձապատէն մեր հայրենիքը, մեր ազատ, անկախ Հայաստանը։

ԱՐԱՄ ՎՏԱՐԱՆԴԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ԵՒ ՊԵԼԺ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Cité Universitaireի հանդարտ թաղամասը անցեալ հինգշաբթի գիշեր բացառիկ կենդանութիւն մը ստացած էր, շնորհիւ հայ եւ պելժ ուսանողներու գեղեցիկ նախաձեռնութեան։ Հրաւիրեալները ենթադրուածէն աւելի խուռն բազմութեամբ եկած էին գրաւելու պելժ ուսանողական տան հանդիսասրահը, որուն շարժուն պատերը հարկ եղան ծալլել։

Յայտագիրը ունէր երկու բաժին, որոնց առաջինը յատկացուած էր պելժ երաժշտութեան։

V. Meyersի «Trio en la mineur»ը ունկնդրուեցաւ առաջին անգամ ըլլալով եւ մեծ հաճոյքով։

Երիտասարդ հեղինակը, որ կը մասնակցէր իր գործին կատարումին, հաճելի thèmeի մը վրայ շարադրած էր թեթեւ, երփներանգ նախադասութիւններ՝ որոնք աւելի հարաւի արեւը կ'երգէին քան հիւսիսի մառախուղը։

Պ. C. Beichtի ղեկավարութեան տակ Լիւքսէմպուրկցի կաթոլիկ ուսանողներու երգչախումբին երգած Ons Hémechtը (Մեր հայրենիք) ընդհակառակն կը յայտնագործէր հիւսիսի տարօրինակ ու մշուշոտ երաժշտութիւնը։ Հայրենաբաղձ շեշտ մը՝ տխրութեամբ քօղարկուած։

Նոյն նկարագիրը ունէր նաեւ խումբի ղեկավարին հեղինակած «Riedche Tommel dech»ը, շատ բնատանմիկ, եւ «Wann d'Klacke lauden» (Զանգակները), որ երեւան բերաւ ուշագրաւ գիտութիւն մը եւ ինքնատպութիւն, թէեւ կարելի չեղաւ [illegible] վին արժեւորել, նկատի առնելով խումբին սահմանափակ ուժերը ([illegible] հոգի) եւ ձայներու անհաւասար dosageը՝ առաջին ձայներու պակասին պատճառով։

Հայկական բաժնին անցնելէ առաջ, խօսք տրուեցաւ Schola Cantorumի ուսուցչապետ Պ. A. Gastoué[illegible] Յարգելի դասախօսը՝ որ լաւ [illegible] բազմակողմանի ծանօթութիւն [illegible] ունէր հայ ցեղին եւ անոր երաժշտութեան մասին, կարճ, խտացուած կերպով ներկայացուց Հայուն եւ [illegible] նոր երաժշտութեան նկարագիրը։

Ազգագրական, աշխարհագրական ծանօթութիւններու մէջ՝ ան ծա[illegible] բացաւ բնութեան դերին վրա[illegible] «Բնութիւնը կազմած է ժողովուրդը» եւ այդ տեսակէտէն ինքնուրոյն գտաւ հայ երգը։ Ան կ'երգէր ժամանակին առանց նօթի, բերնէ բերան ժամանակի ընթացքին ենթարկուելով փոփոխութիւններու։ Այս առթիւ յիշեց Կոմիտաս վարդապետի նշանակելի դերը անոր մաքրագործման մէջ։

Երեկոյթին առանցքը կը կազմէր Օր. Հ. Թարոսեանի բաժինը։

Ղեկավարուած ստոյգ վարպետութեամբ եւ թաթաւուն զգացմամբ, օրիորդին հաճելի ձայնը [illegible] ղեկօրէն արժեցուց մեր հայրենի երգերուն անուշ հմայքը, պատմելով [illegible] ւոր նկարագիրը, դնելով իւրաքանչիւր վանկի, շեշտի վրայ անձնական ըմբռնումի կնիքը՝ որ հարազատ է իր մօտ եւ ճշգրիտ։

Սրինգի ընկերակցութեամբ [illegible] բովէլ»ը, «Առաւօտուն բարի լոյս» [illegible] «Լօրիկ չան»ը ունկնդրուեցան [illegible] կիւղածօրէն, յուզումով եւ [illegible] ծափերով, թէ Հայերէն եւ թէ պելժ [illegible] բազմաթիւ հրաւիրեալներու կողմէ։

Պ. Ալէմշահի նորակազմ «Սիփկիա» երգչախումբը շատ աւելի ստուարաթիւ քան պելժականը՝ երգեց «Արա հօ՛» «Անձրեւ եկաւ» «Ալագեազ» որոնք բաւարար յաջողութիւն ունեցան։

Նկատելի էր որոշ դանդաղութիւն, եկեղեցական մեղեդիի [illegible] ռիթմը, որ զգալի էր նոյնպէս [illegible] միտաս վարդապետին նուիրուած հանդէսին օրը, Պ. Սէրգոեանի [illegible] կավարութեան տակ երգող խումբի [illegible] արտայայտութեան մէջ։ Երկու [illegible] կավարներուն կրօնական շրջանակներուն մօտաւորութիւնը կրնայ բացատրել այս երեւոյթը, պակաս կեանքին, ապրումին եւ ճկունութեան, գիւղացիի ջիղին՝ որ [illegible] յայտնուի նոյն իսկ ողբերուն մէջ։

Այդ դանդաղութիւնը մասնաւորապէս նկատելի եղաւ «Զիգ [illegible] քաշի՛... արա հօ»ին մէջ, որ [illegible] զուարթ աշխատանքի արեւոտ [illegible] ղակ մըն է։

Խումբը՝ ինչպէս ըսինք նոր կազմ է, եւ պիտի կրնայ կատարելագործուիլ անշուշտ։

Թերութիւն մը՝ որ ազգային լալու բնոյթը առած է, մեր [illegible] ներկայ երգչախումբերուն [illegible] basseերուն անբաւականութիւնը [illegible] տկարութիւնը որ միշտ խանգարած է ձայներու հաւասարակշռութիւնը եւ զրկած հայ երգը՝ այն պատշաճ [illegible] ազդու տարրէն, որ երաժշտական պատկերի մը, գործողութեան [illegible] ՖՕՆը պիտի կազմէր։

Անցեալ գիշեր այդ պակասը [illegible] աւելի ցայտուն եղաւ, տրուած [illegible] լով պելժ խումբին ուժեղ basseեր[illegible] տիրապետող կազմը, իսկ թերին [illegible] բիններուն։

Պ. Պարթեւեանի ներդաշնակ[illegible] քանի մը եղանակները «Դու [illegible] խնդրես», «Վասպուրականի [illegible]» «Սահակ Մեսրոպի օրհներգը» [illegible] կատարուած հեղինակին եւ [illegible] ջութակահար Պ. Wormsի կողմ[illegible] բուռն ծափերու արժանացան [illegible] տայայտութեան եւ ներդաշնակ[illegible] թեան վայելուչ ձեւով, նախադա[illegible] թիւններու եւ հաճելի կրկնութիւններ[illegible] նախասիրութեամբ, որոնք ան[illegible] պէս գրաւիչ կը դարձնեն իր [illegible] նակները, որոնք զոյնի հաճելի փ[illegible] լատակումներ, ծածանումներ [illegible] անմոռանալի երազանքի մը [illegible] րին մէջ։

Արեւ կայ Պարթեւեանի [illegible] ժշտութեան մէջ, ու մեր թռչ[illegible] բացուին անոր լոյսին, կենսա[illegible] ներշնչումով մը։ Իր յաջողութիւն[illegible] անկեղծ եղաւ։

Պէտք է ջերմօրէն շնորհաւորել [illegible] ուսանողները եւ իրենց վարչութիւն[illegible] այն սիրուն գաղափարին համար [illegible] ունեցած են՝ ծանօթացնելու համ[illegible] հայ երգը մեր բարեկամներուն։

Հանդէսէն յետոյ մասնաւոր պ[illegible] փէ մը առաջնորդուեցան մաս[illegible] հանդիսականներ, որոնք ջերմ [illegible] հաւորութիւններ ուղղեցին պելժ [illegible] հայ ուսանողներուն շամբանեա[illegible] բաժակները ձեռքին։

ՀՐ. Ա[illegible]

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի՞նչպէս կ'աճին ու կ'ապրին բանուորները

Խոստացեր էինք տալ Ա. Խանջեանի ճառին ամէնէն յատկանշական մասերը: Հերթութի՛ւն է կարդալ այդ ճառը, եւ գտնել ինչ որ կը հետաքրքրէ մեր ընթերցողները: Այս անգամ կուտանք հատուած մը, ուր Խանջեան կը ներկայացնէ բանուորներուն կեանքը, զոր կ'ապրին անոնք, համաձայն հաւաքապաշտ վարչապետութեան բարիքներուն:

—Վերջին շրջանին բարելաւուած են բանուորներու կենցաղային ու մշակութային պայմանները: Աւոր պերճախօս փաստն այն է, որ կ'աճի երկրին բնակիչներուն թիւը:

1928ին Հայաստանի մէջ ունէինք 922 հազար բնակիչ: Այս տարի Հայաստանի բնակիչներուն թիւը հասած է 1 միլիոն 40 հազարի: Տարեկան աճումը, վերջին այս տարիներուն, երբեք չէ իջած հարիւրին չորս համեմատութենէն վար: Բնակչութեան աճումը այս վերջին տարիներուն կը հասնի մրցանիշի բարձրութեան վրայ, տարեկան 38-39 առ հազար, երբ քաղքենի երկիրներու մէջ, անոնց բնական աճման նիշն է տասը առ հազար:

Աւելի նշանակալից է քաղաքի բնակչութեան աճումը, 1928ին Հայաստանի քաղաքներու բնակչութեան թիւն էր 172 հազար, ներկայիս՝ 220 հազար, աճման տարեկան նիշը՝ 10: Կ'աճի՛ բանուոր դասակարգը: Վարձուորներու թիւը 1928-1929ին կը հասնէր 45 հազարի, 1929-1930ին՝ 60 հազարի, 1931ին, 72 հազարի, տարեկան աճման նիշը՝ 20: Բանուորներու թուական աճման հետ կը զարգանայ նաեւ անոնց տնտեսական վիճակը՝ Ճինարարութեան յատկացուած բանուորներուն աշխատավարձը 1930ին 94 րուբլի էր, անցեալ տարի՝ 113 րուբլի, լուսաւորութեան (կրթութեան) աշխատաւորները 1930ին կը ստանային 65 րուբլի, անցեալ տարի 91 րուբլի: Աշխատանքի օրը պարտաւորիչ կերպով եօթը ժամ է բոլոր գործարաններուն մէջ:

Աշխատաւորներու նիւթական պայմաններուն բարելաւումը կապ ունի նաեւ ընկերային ապահովագրութեանց, հանրային առողջապահութեան եւ հաւաքական տնտեսութեան մարմիններուն աշխատանքին հետ: Ընկերային ապահովագրութեանց պիւտճէն վերջին մէկ տարուան ընթացքին 4,300,000 էն բարձրացաւ 7,700,000ի: Առողջապահական գործավարութեան պիւտճէն վերջին մէկ տարուան մէջ 4 միլիոնէն բարձրացաւ 6 միլիոն 700,000 րուբլիի: Բնակարաններու շինութեան վարկային գումարը եւս կ'աճի տարուէ տարի: 1929ին շինեցինք 37 հազար քառակուսի մեթր, 1930ին 46 հազար քառ. մեթր, 1931ին՝ 54 հազար քառ. մեթր:

Բարելաւուած է նաեւ բանուորներու մատակարարման գործը: 1930ին ունէինք 289 եւ 1931ին 467 մատակարարման եւ բաշխման կէտեր: Պետական եւ գործակցական խանութներու առուտուրը 1930ին 78 միլիոն րուբլի էր, 1931ին՝ 135 միլիոն: Միւս կողմէ անհատական առուտուրը կը նուազի, 1930ին 20 միլիոնէն իջած էր 11 միլիոնի, 1931ին՝ 5 միլիոնի: Հանրային սնունդի մատակարարման գործը հետզհետէ կը զարգանայ, 1930ին ունէինք 161, իսկ 1931ին 437 կէտեր սնունդ մատակարարելու համար: Այս գործին մէջ կ'աշխատին 115 հազար հոգի:

Այս չոր ու ցամաք թիւերը տալէ յետոյ, քանի մը պատկերներ, որոնք շատ բան կը խօսին, իւրաքանչիւրը սինեմա մը կամ վէպ մը կ'արժէ:

Ծանօթացէ՛ք — Բանուոր Սարգարեան Յովհաննէս, 12 տարուան աշխատաւոր, ամսական կը ստանայ 220 րուբլի, կ'ապրի նորաշէն բնակարանի մէջ, իր տրամադրութեան տակ ունի 14 քառ. մեթր տարածութիւն, ընտանիքը կը բաղկանայ 3 հոգիէ, կը հետեւի բանուորական համալսարանին դասընթացքներուն, իսկ կինը ելմտական աշխատանոցին, երկուքին աշխատավարձը բաւական է ծածկելու համար տնտեսական բոլոր ծախքերը, այս տարի կը ստանան դոհացուցիչ սնունդ, ամէն օր միսով տաք ճաշ, գիրքերու եւ թերթերու համար ամսական կրնան ծախսել 5-6 րուբլի, կը ծխէ, ունի բարձրախօս, յաճախ զուարճութեան ժամեր կը կազմակերպէ իր սենեակին մէջ, ամսական 3 անգամ սինէմա կամ թատրոն կը յաճախէ: Ինչ որ կը պակսի, ջուրն ու ճաշարանն է, որ տանը մօտ չկայ:

Ուրիշ բանուոր մը, Մարիկեան Գուրգէն, կ'աշխատի գործարանի մէջ, աշխատաւոր է վեց տարիէ ի վեր, կը ստանայ ամսական 120 րուբլի, ընտանիքը կը բաղկանայ 3 հոգիէ, կ'ապրի նորաշէն բնակարանի մէջ, իր տրամադրութեան տակ ունի 12 քառ. մեթր տարածութիւն, բնակարանը ունի լոյս եւ ջուր, ամէն օր կը ստանայ տաք ճաշ, քոյրը կը յաճախէ միջնակարգ վարժարան, իսկ ինք՝ բանուորական համալսարան, ամիսը երկու անգամ սինէմա կամ թատրոն կ'երթան, կը ստանան երկու թերթեր, գիրքի եւ թերթի համար ամսական կը ծախսեն 10—12 րուբլի: Կը պակսի միայն բարձրախօսը, իսկ քոյրը կօշիկ եւ հագուստ չունի:

Անցալ երրորդ բանուոր մը, Մուսինեան Յակոբ, կ'աշխատի Ալլահվերդիի ձուլարանին մէջ, արհեստաւոր է, 18 տարուան գործաւոր, հինգ տարի աշխատած է Ֆրանսացիներուն մօտ, ամսական կը ստանայ 425 րուբլի, ընտանիքը կը բաղկանայ հինգ հոգիէ, կ'ապրի նորաշէն բնակարանի մէջ, ունի խոհանոց, փոքրիկ շտեմարան, լոյս: Ջուր չունի: Ամսական կը ծախսէ պնձնական պահանջներու համար չորս րուբլի: Սնունդը կը ստանայ առաջին կարգի բանուորներուն չափով, իր տան մօտիկ բաշխումի խանութէն, ամէն օր կը ստանայ տաք ճաշ, այս վերջին տարիներուն կինն ու ինքը գրել-կարդալ սորվելու համար մասնաւոր դասընթացքի կը հետեւին, երախաներէն մէկը մանկապարտէզ կ'երթայ, իսկ միւսը 8-10 անգամ թատրոն կամ սինէմա կ'երթան, կը ստանայ գրքոյկներ ու թերթեր, որոնց կը վճարէ ամսական վեց րուբլի: Ունի բարձրախօս, երկու անգամ արհեստ սորվելու համար Ուրալ ղրկուած է, ամէն տարի ամառը իր ընտանիքը գիւղ կը ղրկէ:

Բանուոր մը եւս, Ոլիխանեան Լաւրէնտի, կ'աշխատի 11 տարիէ ի վեր, ամսական 180-200 րուբլի, ընտանիքը՝ 5 հոգի, կը բնակի նորաշէն տան մէջ, սնունդի մատակարարութիւնը այս տարի բարելաւուած է համեմատաբար, ամէն օր կը ստանայ տաք ճաշ, բայց միսով ճաշը՝ ամիսը 15 անգամ: Վերջին 2 տարուան ընթացքին գրել-կարդալ սորված են, թերթերու եւ գիրքերու համար ամսական կը ծախսեն 4 րուբլի, ունին բարձրախօս: Մէկ երախան մանկապարտէզ կ'երթայ, սինեմա եւ թատրոն չեն երթար, որովհետեւ շատ ծանրաբեռնուած են, ընտանիքը ամառը գիւղ կ'երթայ, կը գանգատին որ փայտ եւ ջուր չունին:

Եւ Խանջեան սինէմայի պէս կը կը ներկայացնէ բազմաթիւ բանուորներու կեանքը,—ոմանք սենեակ ունին, բայց փոքր, ոմանք շաքար չունին, կամ կօշիկ, կամ լոյս: Առանք այն բանուորներն են որոնց պահանջներուն մեծ մասը ապահովուած է արդէն: Բայց եւ այնպէս այս շարժանկարը բաւական թելադրիչ է, երեւակայելու համար իրական կեանքը մեր բանուորներուն:

Ի՛նչ կ'արժէր կորսուած Գուրանը

■■■

Գրեցինք թէ կորսուած է թանկագին Գուրան մը, որ մեծ արժէք ունէր նաեւ պատմական տեսակէտով:

Երուսաղէմէն հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն այս մասին.—

Պաղեստինի մահմետականները մեծապէս զայրացած են Գուրանի մէկ հատորի խորհրդաւոր կորուստին առիթով, եւ պատասխանատու կը բռնեն Հաճի Ամին Էլ Հիւսէյնի, որ Երուսաղէմի Մեծ Միւֆթին է եւ մահմետականներու գերագոյն խորհուրդի նախագահը:

Եօթանասնամեակ Յէյխ Խալիլ Էլ Խալտի, որ թրքական իշխանութեան ներքեւ Պաղեստինի նուիրական վայրերու եւ յիշատակարաններու ընդհանուր վերահսկիչն էր, իսկ այժմ Երուսաղէմի մահմետականներու կրօնական վերաքննիչ ատեանի նախագահը, եւ որ մեծ հեղինակութիւն կը ճանչցուի իսլամական եւ արաբական պատմութեան մասին, խօսելով այս Գուրանի մասին կ'ըսէ.

— Անցեալ տարի, երբ Միւֆթին, Հաճի Ամին Էլ Հիւսէյնի, Գուրանի թանկագին հատորները Էլ Աքսա մզկիթէն կը փոխադրէր Օմարի մզկիթին թանգարանը, զգուշացուցի զինք այն վտանգէն, զոր ան անտարբերութեամբ յանձն կ'առնէր.

Կորսուած Գուրանը գրուած էր Մարոքի Սուլթան Ապու Հասան Մուրինիի կողմէ, որ խլեց Ճիպրալթարը Սպանիացիներուն ձեռքէն 13րդ դարուն: Այս Գուրանի 35 հատորներն ալ գրուած են եղնիկի կաշիի վրայ, իսկ գրութեան մելանը պատրաստուած էր արաբական անուշաբոյր մուշկի եւ քրքումի (զաֆրան) խառնուրդով, որուն բոյրը տակաւին զգալի է, թէեւ գրուած էր 655 տարի առաջ, երբ ներկայացուեցաւ Երուսաղէմի Օմար մզկիթի մօտերը ապրող Մարոքցիներու համայնքին:

Այս Գուրանին արժէքը կը կայանայ հետեւեալ իրողութեանց մէջ: Առաջին՝ ան գործն է հռչակաւոր մաւրիկ յաղթականին, երկրորդ՝ անոր հին ձեռագիրը զարդարուած է գեղեցիկ կերպով, երրորդ՝ ան գրուած է այն հին ոճով, որով գրուած է Հռոմէական Գուրանը, գտնուած Գորտովայի մզկիթին մէջ: Այս վերջինը գրուած էր Օսման Իպնը Աֆղան խալիֆային կողմէ, բայց կորսուեցաւ սպանեմաւրիկեան պատերազմներու ժամանակ:

Եթէ, այս հատորը ծախու հանուի աշխարհի գրական շուկային մէջ, մեծ սրբապղծութիւն մը պիտի գործուի:

Գուրանի կողքերը ծածկուած են ոսկի եւ արծաթ զարդերով, եւ կը կրեն մաւրիկ ու անտալուզեան տարօրինակ պատկերներ: Այս Գուրանին հատորները կը պահուէին ապակեայ դարակի մը մէջ, որուն բանալիներէն մին կը գտնուէր Մահմետական Գերագոյն Խորհուրդին մօտ, երկրորդը՝ Երուսաղէմի Մարոքցիներու շէյխին մօտ, իսկ երրորդը վերջինին օգնականին:

Երուսաղէմի միւֆթին կը յայտարարէ թէ զուր տեղը մահմետականները իրար անցեր են, որովհետեւ Գուրանի կորսուած հատորը հազիւ թէ 1000 տոլար կ'արժէր: (Հակառակորդները կը գնահատեն զայն 100,000 տոլար):

ԶՈՐՍ ՀՈՎԵՐԷՆ

Բանաստեղծը հրամայեց կրակել ու դատարան ինկաւ

■■■

Եթէ աշխարհի բոլոր դատաւորները հետեւէին փարիզեան հարցաքննիչ դատաւորին, գրականութիւնը անշուշտ չէր մեռնէր, սակայն կ'ապրէր ծանր վիրաւորի կեանք մը: Այս դատաւորը մարդը ամբաստանելու համար, արարքի չի նայիր, ոչ ալ փաստի եւ մտադրութեան: Խօսք մը կը բաւէ: Եւ եթէ իր շուրջ աղմուկ բարձրացնելու վախը չունենայ, հաւանաբար դատի պիտի քաշէր բոլոր այն վիպագիրները որոնք բանակներով մարդ կը սպաննեն թուղթի վրայ: Երեւակայեցէք նեղ վիճակը վիպագրին որ դատաւորի ու դատաստանի վախէն ինքզինքին պիտի արգիլէր իր վէպերուն մէջ մարդ մեռցնելու հաճոյքը... Եւ յետոյ այդ տեսակ վէպ մը, ուր սպանութիւն չկայ, ո՞վ կը կարդայ:

Դատաւորը իրաւունք չունի ու՞րեմն, այդքան բարակ մտածելու: Այս վստահութեամբ էր անշուշտ որ Լուի Արակօն, նախկին տատայական եւ այժմու գերիրապաշտ ծանօթ բանաստեղծ, որեւէ անպատեհութիւն չտեսաւ քանի մը հոգի հրացանի բռնելու բանաստեղծութեամբ մը, հրատարակուած ծայրայեղ յեղափոխական հանդէսի մը մէջ: Բայց ինքը որեւէ վիպագիրէ քանի մը քայլ ալ անդին անցաւ ու փոխանակ երեւակայական արարածներ գրկելու կեանքի հաճոյքներէն ու զաւնութիւններէն, յեղափոխական հրամանատարի մը պէս գոչեց իր ընթերցողներուն.

կրա՛կ Լէոն Պլումի վրայ.
կրա՛կ Պոնքուռի, Ֆրօսառի վրայ.
կրա՛կ սոց.-դեմոկրատիայի գիտուն արջերուն վրայ.

Բայց հարցաքննիչ դատաւորը որ բանաստեղծ չէր, մանաւանդ գերիրապաշտ, Արակօնի պէս չէր մտածեր եւ իրեն իմացուց թէ իր գրական մարդասպանութիւնը կ'իյնայ օրէնքի խստութեան տակ:

Գործը սակայն, տարբեր գոյն առած է: Ո՛րեւէ հոսանքի չպատկանող ֆրանսացի գրագէտներ, բողոքի ձայն բարձրացուցած են ընդդէմ դատաւորին եւ հանրագրութեան մը կ'ըսեն.— «Կարմիր ճակատ» անունով իր բանաստեղծութեան համար, Արակօնի դէմ եղած մեղադրանքը, որ զինքը կ'ենթարկէ հինգ տարուան պատժի սպառնալիքին, Ֆրանսայի մէջ կը կազմէ աննախընթաց իրողութիւն մը: Դէմ կը կանգնինք դատական նկատումներով բանաստեղծութիւններ մեկնաբանելու որ եւ է փորձի եւ կը պահանջենք անմիջապէս դադրեցնել հետապնդումները»:

Մէկ քանի ծանօթ գրողներ ալ՝ որոնց կարգին Փոլ Էլիւառ, Անտրէ Պրըթոն կը պահանջեն որ իրենք ամբաստանուին Արակօնի հետ:

ՄԱՄՈՒԼ

«Անտեղի գործեր»

Մեր ընթերցողներուն յայտնի է Սուրիոյ Սահմանադիր ժողովին ընտրութեանց արդիւնքը (բացի Դամասկոսէն եւ Հալէպէն): ընտրուած են նաեւ չորս հայ երեսփոխաններ, որոնց երկուքը դաշնակցական:

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը, այս առթիւ հետեւեալ իմաստո՛ւն եւ «ազգասիրական» խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (21 յուն.)

— «Հոգատար իշխանութեան կողմէ գծուած հրահանգներուն մէջ, Հայոց համար սահմանուած է երեք աթոռ, երկուքը՝ Հալէպէն եւ մէկը Սուէյտիոյ շրջանակէն: Պարզ է թէ ասիկա գործնական եւ ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէ: 71 երեսփոխաններու մէջ, երեք երեսփոխան զանցառելի ուժ մը միայն կը կազմեն եւ ոչինչ կրնան ընել: Կարելի է ըսել մինչեւ անգամ թէ Հայոց վերաբերեալ խնդիր մը, եթէ երբեք պատահի, բարեկամ արաբ երեսփոխաններ աւելի օգտակար կրնան ըլլալ, քան թէ Հայերը: Սուրիոյ ազգային իշխանութիւնները կրնային Հայոց արդարութիւն ընելու նպատակաւ սահմանուած երեք աթոռներու համար, Հոգատար Իշխանութեան եւ Արաբ Ազգայնականներու միահամայն ընդունելի յարմար թեկնածուներ ներկայացնել, եւ ընտրութեանց առթիւ զգոյշ եւ հեռու մնալ որեւէ կողմ բռնելէ: Նախորդ ընտրութեան մէջ գրեթէ այսպէս եղաւ, եւ ընտրուած հայ երեսփոխանը ամէն տեսակէտով արժանաւոր ու ազգին պատուաբեր անձնաւորութիւն մըն էր: Բայց, ե՞րբ եւ ո՞ւր տեսնուած է որ հաւաթարներ պաշտօնի ու աթոռներու խնդիր ըլլայ եւ մեր «անշահախնդիր», «անձնուէր» մարտակա[ն]ները ոտքով գլխով մէջտեղ չ[իյնան] եւ զանոնք ամէն գնով ձեռք անց[ընելու] չաշխատին:

Այս անգամ ալ անոնք, [...] մէկուն բան մը հարցնելու, [...] գլուխ Սուրիոյ Հայութեան ան[...] սակարկութեան մտած եւ երեք ա[...]թոռի փոխարէն յանձն առած են կողմ բռնել Արաբ Ազգայնականներու դէմ, եւ ընտրութեանց առթիւ ի միասս անոնց զեղծումներ գործած են, զայրոյթ ու դժգոհութիւն գրգռելով ընդդէմ ամբողջ Հայութեան:

Անշուշտ, եթէ խնդիրը միայն երկու հայ թեկնածուներու ընտրութեան շուրջ դառնար, Արաբ Ազգայնականները կարեւորութիւն չէին տար: Պէտք է գիտնալ սակայն թէ Սուրիոյ մէջ ընտրութիւնները ուղղակի չեն կատարուիր: Ժողովուրդը Երկրորդ Կարգի ընտրողներ կ'ընտրէ եւ ապա անոնք կ'ընտրեն երեսփոխանները: Մեր տնաշէնները աշխատած են, որպէս զի Ազգայնականներու հակառակ երկրորդ կարգի ընտրողներու տրուին Հայոց քուէները: Այսչափով ալ չեն գոհացած, մէկ մարդու տասնեակ անգամներ քուէարկել տուած եւ ամէն ընտրութեան մէջ իրենց համար սովորական զեղծումներ գործած են արձակ ու համարձակ, ինչ որ Արաբներ տեսած ու հասկցած են եւ հարկ չկայ բացատրելու թէ ինչո՞ւ գրգռուած են»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Դատապարտութիւն մը

Նիսի «Էքլէրէօր» թերթը կը գրէ (յունուար 6).—

Խնդիրը կը դառնայ հիմակ Պոլսեցի թուրքի մը մասին: Այս թուրքը (թրքահպատակ ըսել կ'ուզէ) որ Ալեքսանդր Սարեան կը կոչուի, 50 տարեկան է, յանձնակատար, եւ որ յաջողութեամբ դրամաշորթութիւն կ'ընէ:

Նիսաբնակ, անցեալ յունիս[...] հազար ֆրանքի փոխարէն խոստ[...]ցաւ 700 Ֆր. կանխավճար ստ[...]լով, եւրոպական Թուրքիա եր[...] համար անցագիր մը հանել ա[...] առանց որեւէ դժուարութեան եւ ո[...]քան կարելի է կարճ ժամանակամիջոցի մէջ: Այն պարոնը որ յիշեալին դիմում կատարած էր, կը կոչուէր Սամուէլ Փէնթաս: Արդ, Սարեան, որ կը հաւատացնէր թէ ինքը Նիսի հայ գաղութին նախագահն էր, որեւէ բան չէր ըրած խնդրոյ առարկայ թուղթը առնելու համար, առանց սակայն Ս. Փէնթասի 700 ֆրանքը փախցնել մոռնալու, ինչպէս նաեւ անոր եւ իր տիկնոջ ինքնութեան թուղթերը եւ ուրիշ պաշտօնական թուղթերը: Այդ օրուընէ սկսեալ զինքը չտեսան այլեւս:

Այս վստահութեան զեղծումին համար Սարեան դատապարտուեցաւ ի բացակայութեան, երեք ամսուան բանտարկութեան եւ 25 ֆրանք տուգանքի:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Յունուար 20ին լրացած ըլլալով «Յառաջ»ի պարգեւաւոր բաժանորդագրութիւնը, այլ եւս նկատի չեն առնուիր նոր դիմումներ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇԻՐԻՆԻ ՍԻՐՏԸ (դերվիշական զրոյց). Հեղ. Եղ. Հայլեա: Մատենաշար «Վերածնունդ» թիւ 1: Թէհրան: Գին 3 ղրան:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐ, հաւաքեց՝ Արամ Երեմեան: Մատենաշար «Վերածնունդ»: Թիւ 2: Գին 3 ղրան: Արտասահմանի 5 ֆրանք:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վ. Է Պ)

■■■■■■■■■

Ա. ՄԱՍ

III

— կանթեղը պահարանին... կան՝

— «Փառք ի բարձունս»ին զանգա՛կը, շո՛ւտ, ըսէ՛ Արթին աղբօ՛ր... ինչո՞ւ կ'ուշանայ...

Ու Գրիգոր կամ Նազար անմիջապէս կը նետուէին, ...«ի ծարղիկ հաճութիւն»ին վերադարձած ըլլալով: Անոնք այնքան կը սիրէին զայն, որ արտակարգ ակնածանք մը ունէին: Անշո՛ւշտ, Տէր Ղեւոնդին նկատմամբ եւս յարգանք ունէին: Յետոյ՝ Տէր Գէորգին, որ անունի տէրերուն անխուսափելի հիւրն էր՝ «ծուխս չէք ասծա, էս Քրիստոսի, դուք ալ իմ զաւակներս էք» ըսելով: Իւրոտ պատառներուն սիրահարն էր) լօխումը միշտ զայդ կ'առնէր՝ «մէկը ծանչուն» համար, եւ որ, երբ որեւէ պատանի կամ աղջիկ աջը առնէր, միշտ միեւնոյն ծաղթանքը ունէր.

— Ապրի՛ս, Տէր պահէ, Տէր Գէորգը պահէ...

Բայց «եպիսկոպոսի պէս Աւետարան կը կարդար», սանկ՝ «սօնթօլոլ», — «պիւիմը ըլյափէթի ա փէ՛ք տեղն է ք'աղջի», — ու Գրիգորի հօրեղբայրը՝ Դաւիթ Էֆէնտին անպատճառ կը հաւնէր անոր «Հաւատամք»ին, թէեւ բնա՛ւ չէր հաւատար անոր խօսքերուն...: «Լաքին, ծանրը գլուխ ծարդ է, հա՛, չէ քի Տէր Մեսրոպին պէս...»:

Երբ ժամուորը կը ծեկնէր, Նազար աճապարանքով մը դուրս ելաւ: Բակի ետեւի դրան սանդուղէն իջնելուն, նկատեց Աստղիկը: Խոպոպները կախեր, կարծիր ու ծեծ ժապաւէն մը կապեր, կը վերադառնար տուն: Վարդ մը ինկած էր գետինը: Նազար խորանէն նշմարեր էր զայն: Առաւօտեան պատկերը ի՛նչ աղուոր ծաքրեր էր, այդ օրը, լուսաբարը: Նազար անծանօթ եւ հետզհետէ զգացուող փափաք մը ունէր իր ծէջ՝ Աստղիկը յաճախ տեսնելու: Մանաւանդ որ, այդ տարին, աղջիկները անջատ դասարան էին փոխադրուեր: Մօտեցաւ: Ուզեց խօսիլ: Վարանեցաւ: Շփոթեցաւ, նոյնիսկ, ի՞նչ ըսէր: Նաեւ Նայեցաւ: Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ՝ Գրիգոր կրնար տեսնել յանկարծ...: Աստղիկ, իր կարգին, նշմարեց Նազարը: Տարիքոտ կին մը կ'անցնէր: Սկսաւ անոր քովէն քալել. կարծես ծանօթը ըլլար: Զարմանալի՛: Ինչո՞ւ այսպէս: Դպրոցը քի՞չ կը պատահէր որ Նազարը տեսնէր:

Յանկարծ, Գրիգորը անցաւ քովէն: կռնկին մօծ սպիտա՛կ կաթիլ մը. եւ՝ ակնարկ մը: Զեղո՛ւն: Զնայեցաւ իրեն: Զնայեցա՞ւ: Ի՛նք ալ: Ի՞նք ալ...: Երեկ գիշեր ինք ու ծայրիկը Գրիգորենց էին: Խօսեցան: Հին գիրք մը գտան ու պատմութիւն մը կարդացին: Յետոյ, անոր ըսաւ թէ ինք ալ եկեղեցի պիտի գար այս առտու: Զեկաւ: Ծա՛տ վշտացաւ: Պիտի ըսէր անոր թէ...: Ըսէ՞ր:

Բայց, Նազարին շուքը խառնուեցաւ իր շուքին: Արագացուց քայլերը: Ինք հետը չէր անոր, չէ՞: Եւ ուզեց որ Գրիգոր դառնայ ու տեսնէ...

Բայց, ուղի՛ղ անհետացաւ ան:

Ու, գնաց տուն, հետզհետէ աւելի շտապելով: Րոպէ մը որոշեց ա՛լ Աստղիկին հետ չխօսիլ: Այսինքն... Եւ եթէ նորէն գան ծայրիկին հետ իրենց — որովհետեւ ծօրը կողմէ ազգականներ էին — վեր ելլել ու... Եւ եթէ կրկին նստի իր քով սեղանին առջեւ... Բայց, ծտաբերեց, նորէն, երեկ գիշերուան իրենց ընթերցումը, քիչիկ մը ան կարդացեր էր, քիչիկ մ'ալ ինք: Ի՛նչքան ծեղծ կը կարդար: Վեր՝ սենեակ ելաւ: կրկին ձեռքը առաւ նոյն գիրքը: Բացաւ նոյն էջը: Գոցեց: Շուրջը նայեցաւ: Ժամացոյցն էր պատին վրայ, ուժո՛վ թիք. թաք, թիք, թաք...: կրկին բացաւ նոյն էջը: Ո՞ւր էր, հա. սա: տողը «... եւ Լեւոնիկ՝ Վերժինը...»: Ո՛չ, չէր կրցեր ձայնով կարդալ ծիւս բառը: Գլուխը վերցուցած ու նայած էր անոր, յետոյ՝ իրարու եւ գետին: կատուն քսուեր էր իր ոտքին, յետոյ անոր. ինք երերցուցեր էր ոտքը ու դպեր էր... Հիմա, ի՛նք ուզեց կարդալ: կրնար կարդալ — «... Եւ Լեւոնիկ Վերժինը համբուրեց...»:

Սիրտը աւելի ուժգնօրէն տրոփեց: Ցիշեց Նազարը: Զայրացաւ:

Նազարը՛:

Ու, օրը իրիկուն ըրաւ տանը ծէջ: Նոյնիսկ, կամք ըրաւ ու չելաւ պարտէզ, որ կից էր Աստղիկենց պարտէզին՝ ցած պատով մը, ու անոնց պատուհանները կը նայէին իրենց պարտէզին: Տրտում էր: Ծա՞նր ու ճնշող բան մը կար այս սեւաչուի ու թուխ տղուն հոգիին ծէջ:

Իրիկուան դէմ հով մը ելաւ: Մութ ամպեր ծածկեցին երկինքը:

×

Ընթրիքէն վերջ, Սիրանոյշ յոգնա՛ծ, երկնցեր էր բազմոցին վրայ: Հովը կը շարունակէր սուլել: Ոտքերը քաշուեր էին, ու բարակ անձրեւ մը կը ծեծէր ապակիները: Լուռ էր տունը: Ու Սիրանին ծանր շնչառութիւնը կը լսուէր: Օրն ի բուն «հիւր» խաղացեր էր դրացի Վառվառին աղջկան հետ ու յոգներ էր: Իր պզտիկ պէպէքը, զոր ծայրը շինած էր իր թախանձանքին վրայ՝ քանի ծը կտոր լաթ իրարու կարելով, դրած էր քովիկը, թեւը վրան, ու անձնատուր էր եղած երջանիկ եւ անդորր քունի ծը: Անդին, ծիւս բազմոցին երկնցաւ Գրիգոր: Թեւերը խաչաձեւեց ճակտին, ու փակեց թարթիչները: Հայրն ու ծայրը նստեր էին անկիւնը: Հայրը կը ծխէր. Իսկ ծայրը, ակնոցը դրած քթին ծայրին, գուլպայ ծը կը քակէր:

— Հիմակուան դարուն, — վերսկսաւ Ռուբէն՝ քիչ առաջ կէս ծնացած իր խօսքը — տէրտէր բաժնղ քիչ ծը ծակ աչք ըլլալու է: Մէկը ձիու զող — ակնարկը Տէր Ղեւոնդին էր — ծէկալը՝ հին առու-փախու — Տէր Գէորգ[ին] համար էր — աս ծերինը ըսես՝ [...] ծիտքը պաշխա բանի տուած է, ծինչ[եւ] քի փորձանքի ծը գայ ու տեսնէ...

Փորձանքի՞:

Ի՞նչ փորձանքի, ծտածեց Գրիգոր՝ սրտատրոփ: Տէր ծօրեղբայրը, զոր ինք այնքան կը սիրէր, ինչո՞վ եւ ինչո՞ւ պիտի [...] վտանգուէր: Բայց, չհամարձակեցաւ աչքերը բանալ ու հարց տալ հօրը:

(Շար.) Կ. ՄԽՀԵԱՆ

Աշխատաւորական միջազգային սէնտիքաներու կողմէ խօսեցաւ Ժուօ, Ֆրանսայի Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան քարտուղարը.— «Զինաթափութիւնն ըսաւ, այլ եւս յապաղման ենթարկուելու չէ։ կարելի է. որովհետեւ, ապահովութիւնը արդէն գոյութիւն ունի։ Այդ կը պահանջենք յանուն 20 միլիոն անգործներու եւ 60 միլիոն մարդկային էակներու, որոնք կը տառապին»։

Ամէնէն վերջ խօսք առաւ ժողովին նախագահը Հէնտըրսըն որ շնորհաւորեց իգական կազմակերպութիւնները, շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր ներկայացուցիչներուն եւ վստահութիւն ներշնչեց։

— Ժողովին այսօրուան նիստին մէջ, պիտի լսուին պատուիրակութեանց պետերուն զեկոյցները։ Ամենէն առաջ խօսք պիտի առնէ Սըր Ճօն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին Նախարարը, որուն պիտի յաջորդէ Ֆրանսայի պատերազմական նախարարը Պ. Թարտիէօ։

Հնդկաստանի խռովութիւնները

Բաշմիրի նահանգին մէջ նոր խռովութիւններ ծագեցան։ Արինակորի մէջ 4000 հոգինոց ամբոխ մը յարձակում գործեց ոստիկանութեան եւ հարկահաւաքներուն վրայ։ Ոստիկան սպայ մը սպաննուեցաւ։ 100ի մօտ ցուցարարներ ձերբակալուեցան։

Ուռիի մէջ, ամբոխը կողոպուտի տուաւ շուկան եւ քարկոծեց կառաբական պաշտօնեաները, որոնցմէ շատերը վիրաւորուեցան։ Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ կրակ բանալ այս ցուցարարներուն վրայ։ Երկու հոգի սպաննուեցան, 10ի չափ վիրաւորներ կան։

Հրացաններով եւ տապարներով զինուած ամբոխ մը պաշարեց Հանտէարա գիւղը, ուր կողոպտեց շուկան։ Ոստիկան մը սպաննուեցաւ։ Զօրախումբ մը ստիպուեցաւ կրակ բանալ ամբոխին վրայ։

Վենիզելոսի ճամբորդութենէն յետոյ

Պաշտօնական զեկոյց մը կը հաղորդէ թէ յոյն նախարարներու խորհուրդին մէջ, վարչապետը՝ Պ. Վենիզելոս յայտնեց թէ Անգլիա, Իտալիա եւ Ֆրանսա կատարած իր վերջին ճամբորդութեան ընթացքին, մանրամասնօրէն պարզած է Յունաստանի տնտեսական եւ ելմտական կացութիւնը եւ կառավարութեանց նիւթական օժանդակութիւնը ուզած է, որպէսզի Յունաստան կարենայ հաւասարակշռել իր ելեւմուտքը, ամրացնել իր դրամը եւ ապահովել արտաքին կարգ մը պարտքերու վճարումը։

Զեկոյցը կ՚աւելցնէ նաեւ թէ ֆրանսական, անգլիական եւ իտալական կառավարութիւնները որոշած են նշանակել ելմտական յանձնախումբ մը, որ տեղեկագիր մը պիտի պատրաստէ Յունաստանի տնտեսական կացութեան մասին։

Մահափորձ մը Լիտվինովի դէմ

Ալ սովորութիւն եղաւ։ Ամէն անգամ, որ բոլշեւիկ անձնաւորութիւն մը արտասահման մեկնի, Չեկան անպատճառ անոր դէմ սարքած մահափորձ մը երեւան կը հանէ։

Այս անգամ ալ կարգը Լիտվինովին էր, արտաքին գործավարին՝ որ ինչպէս գիտենք, Ժընեւ գացած է ժողովուրդները զինաթափելու՝ ըստ բոլշեւիկ տեսաբանութեան...

Այս մահափորձի մասին, բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հնարէ...։ — Լիտվինովի դէպի Ժընեւ մեկնումէն անմիջապէս յետոյ, խորհրդային կառավարութիւնը լուր առաւ թէ Լիտվինովի դէմ դաւ մը պատրաստուած է, զայն սպաննելու մտադրութեամբ։

Խորհրդային կառավարութիւնը ստոյգ տեղեկութիւններ քաղեց թէ Փարիզ բնակող ռուս գաղթականները, որոնք հաւաքուած են Միլլէր, Տրէկոմիրով եւ Շաթիրով զօրավարներուն շուրջ, կազմակերպած են խումբ մը, որուն նպատակն է սպաննել զինաթափութեան ժողովի ռուս պատուիրակութեան նախագահը։

Համաձայն այս տեղեկութիւններուն, այս սպանութիւնը պէտք է կատարուի ձեռամբ Ժորժ Լասիկէնսկիի, որ կը բնակի Զուիցերիա եւ նախկին նախագահն է ցարական կառավարութեան օրով, Կարմիր Խաչի ռուսական ընկերութեան մը։

Այս տեղեկութիւններու հիման վրայ, խորհրդային արտաքին գործավարութեան օգնական Կրէստինսկի, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին ուղղած է հեռագիր մը, կ՚երեւի, անհրաժեշտ կարգադրութեան համար...

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը այս տեղեկութիւններն իր կարգին հաղորդած է զուիցերիական կառավարութեան։

Մուսոլինի Վատիկանի մէջ

Հռոմի մէջ զրոյց կը շրջի թէ Մուսոլինի Վատիկան պիտի այցելէ փետրուար 11ին, այն կրկնակ պատճառներով որ նախ այս թուականը տարեդարձն է Լաղրանի համաձայնագրին ստորագրութեան։ Իսկ յաջորդ օրը տասներորդ տարեդարձն է Պապին թագադրութեան։

Այս տեսակցութեան մեծ կարեւորութիւն կը տրուի։ Երեք տարիէ ի վեր. մերթ ընդ մերթ հրապարակ կը նետուի Մուսոլինիի կողմէ Պապին տրուելիք այցելութեան մը զրոյցը։

Թեվֆիք Ռիւշտի Մոսկուայի մէջ

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Թէվֆիք Ռիւշտի Մոսկուա հասաւ։ Անկից պիտի մեկնի Ժընեւ։ Կայարանը զինքը դիմաւորելու գացեր էին Գարախան, խորհրդային արտաքին պաշտօնատարներ եւ իտալական, պարսիկ եւ Թուրք դեսպանները։

ՈՍԿԻ ԿԸ ՂՐԿԵՆ.— Նիւ-Եորքէն եկող նաւ մը, Կիրակի առտու Շէրպուրկ հանեց 220 տակառ ոսկի, որ պիտի յանձնուի Ֆրանսայի դրամատան։ Նոյն օրը, ուրիշ ամերիկեան շոգենաւ մը ցամաք հանեց 121 տակառ ոսկի։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՌՈՍՏՈՄԻ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ 14 Փետրուար Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Խաժակ Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Իսկ Քրիստափոր խումբը 13 փետր. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8էն 10ը Խաժակ Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկ. Արամ Գառօնէ։

"ՅԱՌԱՋ„ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ

1.	ՄԱՐՍԷՅԼ	Tzeriguiantz G. 13 rue des Dominicains
2.	ԼԻՈՆ	khatchadourian Antranik, 202 rue Boileau.
3.	ՏԷՍԻՆ	Bodourian G., Avenue B. Palissy.
4.	ՎԱԼԱՆՍ	Perzikian Avedis, 26 Boulevard Vauban.
5.	ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ	Germain Marcel, 34 Place du la Liberté.
6.	ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ	Madame Digonner, Place du Peuple (kiosk).
7.	ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ	Eramian David, rue de la Liberté (Beulangerie Curtat).
8.	ԼԱՆՍԷՅ	Djelalian Simon, 4 rue Dr. Michaud.
9.	ԼԱ ՍԻՈԹԱ	Azadian kazaros, 11 rue Palamideau.
10.	ՊԱՐԿ ՏԸ ՓԷԱԺ	kassabian Souren, 50 Grand'rue.
11.	ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՊԸՆՈՒԱ	Teissonnier, Dépositaire.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Կուսինա Կ. Կարապետեան եւ իր պարագաները կուգան յայտնել իրենց խորին շնորհակալութիւնը այն անոնց որոնք հաճեցան ներկայ գտնուիլ իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, եղբօր եւ մօրեղբօր՝ Պ. Կ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ տխուր յուղարկաւորութեանը։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Շամոն, Մ. Թ.— 157.50։
Նիս, Պ. Պ.— 35։
Քանթամանեը, Գոր.— 35։
Վիլֆրանշ, Լ. Կ.— 80։

Լոյս տեսաւ

Ազգային հերոս Սեբաստացի Մուրատի կենսագրութիւնը,

„ՄՈՒՐԱՏ"

Գրեց՝ Պ. Միքայէլ Վարանդեան, հրատարակութիւն Մուրատ Ֆոնի կեդր. վարչութեան։ Գիրքը կը բաղկանայ 350 էջերէ եւ 45 նկարներէ։ «Մուրատ» տպուած է սահմանափակ թիւով. փութացէք օր առաջ ապահովել օրինակ մը։ Գին՝ թղթակազմ 30 ֆրանք, լաթակազմ՝ 40 ֆրանք։ Գաւառներու համար դրկել փոստի ծախք 2 ֆրանք։ Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը կամ Լ. Գեւոնեանի կամ Ներսէս Գըշիկեանի, 24 rue Anatol France Issy-les-Moulineaux. (Seine) France

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (144)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերը

18.— ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

Կոմիտէճիները, երբ մէկ կողմէ այս ծանուցագիրը կը յանձնէին օտար դեսպաններուն, միւս կողմէ Թուրքերն ալ ապստամբութեան մղելու համար, իսլամ ժողովուրդին մէջ տարածեցին հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

ՀՐԱՒԷՐ ԻՍԼԱՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Է՛յ իսլամ ժողովուրդ, հասկցնելու համար թէ քու մասիդ երբեք չար նպատակներ չունինք, այս հրաւէրով կը դիմենք քեզի։ Եթէ քեզի կը դիմենք, պատճառը այն չէ որ կը վախնանք, կամ ուրիշ նպատակներ կը հետապնդենք, ո՛չ։ Մենք, մեր քաջ նայուածքով կը դիմաւորենք մահը։ Այդ ալ մեզի սորվեցուց քու կառավարութիւնդ։ Հազարակաց հայրենիքին մէջ դարերէ ի վեր միասին ապրելով հանդերձ, վերջերս յանցապարտ կառավարութիւնը թէ քեզ եւ թէ մեզ խեղդելու համար, խռովութեան սերմ ցանեց մեր միջեւ։ Իսկ դուն, է՛յ իսլամ ժողովուրդ, քաղաքական այս դաւը չհասկնալով, ձեռքերդ աւրինեցիր մեր եղբայրներուն անմեղ արիւնովը, գործելով մեծ ոճիր մը։

Է՛յ Թուրք եղբայր, լաւ հասկցիր որ մեր կռիւը քեզի դէմ չէ, հարստահարիչ կառավարութեանդ դէմ է։ Անոր ներկայ վատ վարչաձեւին պատճառով է, որ քու զարգացած եւ սիրելի զաւակներէդ շատերը կը պայքարին վերստանալու իրենց արդար եւ օրինաւոր իրաւունքները, սակայն կը խեղդուին վոսփորի եւ Մարմարայի ալիքներուն մէջ։

Ճանչցի՛ր թշնամիդ ու բարեկամդ է՛յ իսլամ ժողովուրդ»։

Զարմեր նոյնիսկ ըսել թէ անկեղծութեան ոչ իսկ նշոյլը կայ այս յայտարարութեան մէջ։ Հայ կոմիտէճիներն էին, որ յեղափոխութեան ընթացքին, գնդակով ու ռումբով սպաննեցին բոլոր այն անմեղ Թուրքերը, որոնք ճամբէն կ՚անցնէին, իրենց գործին կ՚երթային. Նոյնիսկ չքաշուեցան վայրագաբար յօշոտել Թուրք անմեղ մանուկները։ Այլեւս ի՞նչպէս հաւատալ անոնց խօսքին թէ, «Է՛յ Թուրք եղբայր, կռիւը քեզի դէմ չէ ուղղուած»,

Անկից զատ, գիտէինք նաեւ թէ Հնչակեան, Դրօշակեան եւ Դաշնակցական կոմիտէները չէին ներկայացներ ամբողջ հայ ազգը, ոչ ալ յանուն հայ ժողովուրդին կը գործէին։ Այսուհանդերձ յաջողած էին նախկին պատրիարք Իզմիրլեանն ալ իրենց մէջ առնել, որովհետեւ անոր հոգին ալ յեղափոխութեան գաղափարով պղտորած էր, ինչպէս նաեւ ուրիշ հոգեւորականներ։ Այսպէս յաջողած էին ոճիրի բոյն դարձնել բոլոր եկեղեցիները եւ առաջնորդարանները։ Սակայն անկից շատ դժգոհ էին այն բազմաթիւ Հայերը, որոնք իրենց գործով կը զբաղէին, իրենց օրապահիկը հանելու կ՚աշխատէին, իրենց արհեստին ու առուտուրին շնորհիւ դիրք մը շինելու կը ջանային եւ վերջապէս միայն իրենց ընտանիքին երջանկութիւնը ապահովելու մասին կը խորհէին։ Երբ Իզմիրլեան Պատրիարքը պաշտօնանկ եղաւ եւ Երուսաղէմ աքսորուեցաւ, կոմիտէճիները կատղեցան։ Որովհետեւ նոր պատրիարքը հաւատարիմ էր իր կրօնական պաշտօնին, կը զգուշանար ամէն տեսակ քաղաքական շարժումներէ եւ դաւերէ, ինչպէս որ բոլոր եկեղեցիները մաքրեց, կոմիտէճիները արտաքսեց։ Այսպէս առաջուան պէս հայ ժողովուրդին ներշնչեց հաւատարմութիւն հանդէպ կառավարութեան։ Հայ երրորդ յեղափոխութիւնը չզգալուած, այսինքն օսմանեան Պանքային գրաւման պահուն, Հայոց Պատրիարքական տեղապահը եպարքոսին ուղղած էր յուշագիր մը, խնդրելով պաշտօնապէս հրատարակութեան տալ զայն։ Ցոյց տալու համար հայ կոմիտէճիներուն չարագործութիւններն ու հարստահարութիւնները, նոյնութեամբ կ՚արտատպեմ այստեղ։

— «Կարգ մը ոճրագործներ, որոնք հայ խռովարարական ընկերութեան կը պատկանին, երկար ժամանակէ ի վեր հոս ու հոն, մասնաւորապէս մայրաքաղաքին մէջ զանազան ոճիրներ գործելէ յետոյ, երէկ չորեքշաբթի, յեղափոխութիւն յարուցանելու նպատակով, աղդին անդին իրենց գործած ոճիրները շարունակելու համար, մեծ բազմութեամբ կը յարձակին Օսմանեան Պանքային վրայ եւ կը սպաննեն պահակ զինուորները, սպաները, բազմաթիւ անմեղ անձեր, ամէնէն յոռի եւ պարսաւելի ոճիրը, որուն զգուանքով եւ յուզումով ականատես եղած են շատեր։ Բարեբախտաբար, շնորհիւ հզօր Կայսեր ջանքերուն, հանրային ապահովութիւնը առանց խանգարել տալու, կարելի եղած է առաջքն առնել այս խռովութիւններուն։ Խռովարարական այս ընկերութեան ընթացքը, գործունէութիւնը եւ նպատակը, իրենց գործած եւ սարսափելի ոճիրները այնքան հակառակ են հանրային եւ Կայսեր նուիրական իրաւունքներուն, որ եղինակները պատասխանատուութեան պէտք է ենթարկուին եւ անոնց հանդէպ ամենախիստ պատիժները տնօրինուին։ Եթէ անոնք կը յաւելուն թէ գործեն յանուն հայ ազգին, հայ տարմութեան նուիրական պարտականութեանս գիտակից՝ իմ խոնարհ ժողովուրդիս կողմէ յանուն կրօնքի, ազգի, խիղճի, պատիւի, վերջապէս յանուն աշխարհիս վրայ ծանօթ բոլոր նուիրական զգացումներուն, մերժենք եւ աշխարհի առջեւ անարգելի եւ կը յայտարարենք։ Նկատելով որ իսլամ եւ ոչ-իսլամ ժողովուրդները կը կարծեն թէ այսպիսի չարագործ մարդոց յարուցած խռովութիւններն ու խառնակչութիւնները կրնան ցաւալի դէպքերու ծագում պատճառ դառնալ, կը խնդրուի ալ աչքով տեսնուած իրենց ոճիրներուն համար ձերբակալեալները եւ մեղսակալութեան մասնակիցները պատժուին օրինական պատիժով մը, առանց ժամանակ կորսնցնելու։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

10 FÉVRIER 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1799 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՒՍԱՓՈՒՄ ՉԿԱՅ

Իրականին մէջ, ունինք երկու ճակատ՝ Թուրքիոյ հանդէպ:

Մէկը այն՝ զոր բռնած է Երեւանը, հետեւողութեամբ Մոսկուայի: Միւսը այն՝ որուն վրայ կեցած է Դաշնակցութիւնը, իրեն հետ ունենալով զարնողին զարնել սորվելու, դիմադրելու, մարտնչելու եւ թշնամին զգաստացնելու ընդունակ տարրերը:

Աւելորդ է այս բանավէճերուն խառնել անունն իսկ Թուրքիա մնացած Հայերուն —ինչպէս կ'ընէ «Ապագայ»: Անոնք իրենց ճակատագիրը կապած են այդ երկրին հետ եւ չեն կրնար ուրիշ ճամբու հետեւիլ:

Իսկ «արտասահմանեան փուշերու վրայ թառած հայութեան» այն հատուածը որ չի հաւատար բանաւոր եւ գործնական պայքարին, ինքնաբերաբար կ'իյնայ Երեւանի քաղաքականութեան շրջագիծին մէջ: Եւ ատով իսկ, ունի «անելիք»:

Ուրեմն, խոշոր թիւրիմացութիւն մըն է «բազմաճակատեան» մտավախութիւնը:

Դեռ աւելի առաջ երթալով, պիտի ըսէինք թէ Թուրքիոյ հանդէպ չի կրնար ըլլալ նոյն իսկ երկու ճակատ: Մեր կենսական շահը կը պահանջէ ունենալ միայն մէկ ճակատ: Միեւնոյն ճակատը:

Բայց որովհետեւ «ազգովին» քաղաքագէտ ենք, եւ իւրաքանչիւր հոսանք փրկարար կը համարէ միայն իր քաղաքականութիւնը, ընդունինք երկու ճակատը եւ թող իւրաքանչիւրը գործէ իր հասկացողութեամբ:

Միայն թէ գործէ, փոխանակ հառաչելու կամ տունը նստած՝ ուրիշներուն աշխատանքի մասին կարծիք յայտնելու:

Այստեղ կը ծագի ուժի խնդիրը, թէ թշնամական եւ թէ բարեկամական:

Ռամկավար պաշտօնաթերթը ի զուր այնքան խեղճ կը տեսնէ մեր կշիռը, երկու պարագային ալ:

Մենք հրաշքներու հաւատացողներէն չենք: Ոչ ալ հակամէտ մեծ-մեծ ջարդելու: Ըսած ենք, նաեւ, որ այսօրուան Թուրքիան երէկուանը չէ, ուժի եւ ազգային քաղաքականութեան տեսակէտով:

Բայց գիտենք նաեւ որ Թուրքերը երբեք զանցառելի քանակութիւն, արհամարհելի արժէք չեն համարած մեզ եւ չեն համարեր մինչեւ այսօր:

Ապացոյց՝ իրենց իրարանցումը վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին եւ իրենց սուր հետաքրքրութիւնը՝ հանդէպ հայկական անցուդարձին:

Զարմանք է այդ հետաքրքրութիւնը, բայց իմաստալից:

Թուրքը գիտէ որ չենք մարսած 1915ի սարսափները:

Գիտէ որ չիրականացաւ իրենց երազը եւ մենք ոտքի կանգնեցանք ոչ թէ յիսուն, այլ հինգ տարիէն:

Գիտէ որ մենք արժէք ենք Կովկասի մէջ: (Ինչպէս գիտեն մեր հաբեւանները):

Գիտէ որ չենք հրաժարած մեր իրաւունքներէն, եւ աւելի քան ամուր կապուած կը մնանք մեր արդար դատին, կ'ուզենք վերստանալ մեր հայրենիքն ու ազատութիւնը:

Թուրք մամուլին արիւնածարաւ գրգռութիւններն անգամ յուսախաբութեան եւ կատաղութեան ախտանշաններ են: «Գող, սիրտը դող» մարդու դիւային խաղեր, մեզ լռութեան դատապարտելու, մեր հարեւանները մեզի դէմ հանելու, Քիւրտը, Արաբը, Պարսիկը մեզ թշնամացնելու առաջադրութեամբ:

Կարելի է երկար խօսիլ այս մասին, դոնբաց կամ դռնփակ, բաւական է որ մեր ընդդիմախօսները ընդունին, վերջապէս, թէ «եօթը լեռներու ետեւ կորսուած» իրաւունքները ուշ-կանուխ կը փրկուին միայն եւ միայն գործքով: Ոչ թէ կռնակը պատին տալով եւ յուսահատական շարժումներ փորձելով,

Գործքը, աշխատանքն է միայն, որ պիտի հարթէ ճամբան:

Եթէ Թուրքերը ռամկավարներուն եւ «կոչնակ»ներուն պէս մտածէին եւ բանի տեղ չդնէին մեզ, հազարաւոր կարմիր ոսկիներ չէին թափեր Սուրիոյ մէջ, ընիկները մեզի դէմ գրգռելու համար: Ոչ ալ 70 հազար տոլար կը փութացնէին Ամերիկա, հայանպաստ հոսանքը ջլատելու, չէզոքացնելու համար:

Անշուշտ մեծ բաներ չեն ասոնք, եւ մխիթարանքի համար չէ որ կը յիշեցնենք: Քրտական շարժումն ալ մեր ոտքը գետնէն կտրած չէ:

Բայց, արժէքի արտայայտութիւններ են:

Այդ արտայայտութիւնները կրնան աւելի զօրանալ, շօշափելի ձեւ ստանալ, եթէ գիտնանք միեւնոյն ճամբէն քալել, գոնէ այս հարցին մէջ, փոխանակ չորս ճամբու վրայ ձի խաղցնելու:

Մենք յաւակնութիւնը չունինք բոլոր բանալիները գտած ըլլալու: Մեր ուղեգիծն է՝ անցեալ պատմութիւնը եւ այսօրուան իրականութիւնը,

Մենք խոր հաւատք ունինք մեր արժէքներու մասին, եւ կը հաւատանք յեղափոխական գործունէութեան, համաձայն օրուան պահանջներուն եւ մեր կարողութեան: Եւ կը գործենք այդ ուղղութեամբ, փորձելով բոլոր կարելի միջոցները:

Արդ, անոնք որ չեն հաւատար այս ճամբուն, պարտաւոր են փորձել միւսը: Մանաւանդ որ իրենց հետ ունին Երեւանը, եւ բազմութիւն մը «ողջամիտներու»:

Քանի որ Թուրքը նկատի կ'առնէ մեր արժէքը իբրեւ թշնամական ազդակ, անշուշտ չպիտի արհամարհէ բարեկամական հաւաստիքներն ալ...

Իսկ եթէ մեր ընդդիմախօսները կը պահանջեն որ ոչ մէկը ըլլայ ոչ ալ միւսը, եւ մեր ձայնը քաշենք ու մեր Դատը յանձնենք Ալլահի բարի կամքին, — ահա այն ատեն է որ Թուրքը բոլորովին պիտի արհամարհէ մեզ, եւ խաղաղութեամբ պիտի վայելէ ինչ որ կատարեց անպատիժ:

Այն ատեն է որ, իսկապէս, մենք պիտի նետուինք թանգարան, ինչպէս լեռնակուտակ մագաղաթները հայկական հարցին, սկսելով 1878էն:

Գիտենք որ ռամկավարներուն ուզածը այս չէ: Բայց ի՞նչ է, վերջապէս...

«Տեսիլք»ն ալ պչրուհի մըն է: Ինքնաբերաբար չի գար: Պէտի հետապնդես:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՈՐՀՐԴ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՆՈՐ ՎՏԱՆԳԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

Զինաթափութեան ժողովը վախնամ որ աւելի ծառայէ մտքերը գրգռելու եւ նոր պատերազմներ նախապատրաստելու, քան թէ աշխարհը խաղաղեցնելու:

Իրօք, Շանկհայի մէջ արձակուած ռումբերը այնքան աղմուկ չեն հաներ այս միջոցիս, որքան Ժընեւի մէջ խօսուած ճառերը:

Պէտք է ընդունիլ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը բոլորովին ապարդիւն գոյութիւն մը չէ որ բոլորած է: Ըրած է գիւտեր, որոնք եթէ մարդկութիւնը չփրկեն ալ, գոնէ կը զուարճացնեն, ինչպէս օրինակ աշխարհի բոլոր ծանօթ դէմքերը քով քովի բերել եւ խօսեցնել, անոնց քննութեան ենթարկել նիւթեր՝ որոնց մասին ոչ ոք համաձայն է:

Սակայն, այս գիւտը աւելի կատարելագործուելու համար, փոքր փոփոխութեան մը կը կարօտի: Ժընեւի պատուիրակները արդէն մեծ յառաջդիմութիւն ըրած են հաստատելով թէ իրենց մէջ ո՛չ ոք համամիտ է միւսին կարծիքին: Քայլ մըն ալ առաջ պէտք է երթան եւ փոխանակ խօսք առնելու՝ հետեւելով սովորական եւ աւանդական կարգին, —յաջորդաբար խօսիլ, մէկուն խօսած ատեն՝ լռել, եւայլն— պէտք է աշխատին ժողովին մէջ՝ Թրքական բաղնիքի մթնոլորտ մը ստեղծելու: Արդէն ո՛չ ոք համաձայն է միւսին տեսակէտին՝ ո՛չ ոք տրամադիր է համաձայնելու: Կը մնայ որ բոլորը մէկ սկսին խօսիլ եւ այս կերպով ստեղծեն քաոս մը, ուրկէ հաւանաբար լոյսը բխի:

Մասնաւորելով մեր խօսքը՝ յայտնենք թէ ֆրանսական պատուիրակութեան առաջարկը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրելու զինուորական ուժ, մեծ իրարանցումի մատնած է Հայաստանի կառավարութիւնը՝ համաձայն մեզ տրուած գաղտնի եւ ստոյգ լուրերու, եւ ճնշում բանեցուցած է Մոսկուայի վրայ, որ Լիտվինով ջանայ ջուրը ձգել այդ ծրագիրը:

Հայաստանի կառավարութիւնը կը վախնայ որ, երբ զինուորական ուժ եւ ռազմանիւթ տրամադրուի Ազգերու Դաշնակցութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը յաջողի իր ազդեցութեան տակ առնել զայն, եւ հրահանգել որ անոր բանակները՝ «Պարսկաստանի վրայով երթան խորհրդ. Հայաստան եւ քիչ ժամանակուայ մէջ՝ գրաւեն այդ երկիրը»:

Իրօք, Սասունիի ճառին եւ այս ծրագրին սերտ կապակցութիւնը ակներեւ է եւ Հայաստան՝ իրաւունք ունի այժմէն իսկ մտահոգուելու եւ դիմադրական լուրջ նախապատրաստութիւններ տեսնելու:

ԽԱՐՏՈՑ

Մահ Աղա Պետրոս Էլիուի

Ասորի հռչակաւոր պետ մը Աղա Պետրոս Էլիու, մեռաւ Նիսի իր ապարանքին մէջ, որ իրեն նուիրուած էր անգլիական կառավարութեան կողմէ: Յիշեալը մեծ պատերազմի ընթացքին, կարեւոր ծառայութիւններ մատուցած էր դաշնակիցներուն, մասնաւորաբար Թուրքերուն դէմ տրամադրելով իր ուժերը եւ ապահովեր էր Սուէդի Ջրանցքին ապահով երթեւեկը: Բազմաթիւ շքանշաններ ստացեր էր:

Ո՞ւր են օդանաւերը.— *Երեք անգլիական օդանաւեր որոնք մաս կը կազմէին Պաղտատէն Գահիրէ գացող օդանաւային տորմիղի մը, մէջտեղ չկան: Կը կարծուի թէ փոթորիկի բռնուած ըլլալով, ստիպուած են անապատը վար իջնալ:*

Ագռաւները կ'արշաւեն.— *Ագռաւներու սեւ ամպեր նստած են հիւսիսի (Սերպիա) շրջակայ դաշտերուն վրայ եւ մեծ աւեր կը գործեն: Գիւղացիները զէնք ուզեցին կառավարութենէն, պատերազմելու համար այս անակնկալ թշնամիներուն դէմ:*

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԽՕՍՔԷՆ ԳՈՐԾԻ ԱՆՑԱՆ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

250 ԱՆՁԵՐՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԷՆ ՀԵՌԱՑՄԱՆ ՊԱՀԱՆՋ

Անարժէքները ալ գործի վրայ

Հալէպէն կը գրեն մեզի, Փետրուար 2 թուականով. —

Քանի մը ամիսառաջ Թուրք թերթերու ազատ-համարձակ ըրած սպառնալիքները, դժբախտաբար այսօր իրականացելու ճամբու վրայ են: Քսան օր առաջ Թէլ-Ապիատի կայարանը, գրեթէ օր ցերեկով (ժամը 5ին) Թուրքերը ատրճանակի կրկնակ հարուածներով գետին տապալեցին 25 տարեկան Մարտինցի Ասորի Սաիտ անուն երիտասարդը: Անկէ տասը օր յետոյ, Թուրք կառավարութեան պնդումին վրայ Թէլ-Ապիատէն չորս հոգի սահմանէն ներս քաշուելու ազդարարագիր ստացան եւ կանչուեցան Դամասկոս, ներկայանալու համար ընդհ. Ապահովութեան Գրասենեակը, Յունուար 27ին: Մարդիկը հնազանդելով ֆրանսական իշխանութեան կոչնագրին, ճիշդ նոյն թուականին ներկայացան Դամասկոսի ընդհ. Ապահովութեան դիւանը:

Ստացած ստոյգ տեղեկութեանս համաձայն, պիտի ազատ բնակին Դամասկոս, եւ շաբաթը անգամ մը պիտի ստորագրեն իրենց ներկայութիւնը:

Առաջինն է Աբգարեան Աբգար, որուն զբաղումն է Հալէպի իր գործատիրոջ՝ Պ. Յովակիմ Ջալեանի կողմէ խանութպաններու ղրկուած առեւտրական ապրանքները ստանալ եւ յանձնել իրենց տէրերուն. ասիկա ամսականաւոր պաշտօնեայ մըն է. առուտուրի հետ գործ չունի: Երկրորդը ատամնաբոյժ Խարարճեան Կարպիս, աս ալ առուծախի հետ կապ չունի: Երրորդը՝ Մխսի Անթուան (Ասորի) խանութպան, իսկ չորրորդը՝ Նիքօլա անուն անգործ մը (Յոյն՝ Հալէպցի):

Բացի ասոնցմէ, Թուրք կառավարութիւնը պահանջած է հեռացումը *երկու հարիւր յիսուն անձերու, որոնք կը բնակին սահմանագլխի զանազան վայրերուն մէջ,* Գամըշլի, Հասիճէ, Րէս-իւլ-Այն, (Թէլ-Ապիատէն դարձեալ քանի մը անձեր), Արաբ-փունար, Ճարապլուս, Ազէզ, Գաթմա եւ Էքպէզ Մէյտանի: Հաստատուած եւ քիչ շատ գործ, զբաղում ապահոված մարդիկ, որոնք տուն-տեղ շինած, տնտեսութիւն հաստատած են:

Այս վերջին լուրը հաղորդողը ինծ, տակաւին երկու օր առաջ եկաւ Հալէպ: Կը պատմէ, թէ սահմանագլուխի ամբողջ երկայնքը լեցուած է Թուրք զինուորներով: Սուրիաբնակ ժողովուրդը մատնուած է անօրինակ յուզման եւ վախի: Վերեւ մատնանշուած երկու հարիւր յիսուն անձերուն մէջ կը գտնուին բացի Հայերէ, Քիւրտեր եւ Ասորիներ ալ, նոյն իսկ Նորընտիր Երեսփոխան (Ճարապլուս) Շահին պէյ եւ իր եղբայրը որ նախագահն է Քաղաքապետութեան: Այս մարդիկը հաւաքաբար դիմում կատարած են մարզպանութեան, յետաձգել տալու այս որոշումը: Պատասխանուած է թէ բան մը չեն կրնար ընել, մօտերս Անգորայի մէջ ժողով պիտի գումարուի այս խնդրոյն շուրջ եւլն.:

Դարձեալ բացի այս բոլոր յաջողութիւններէն, Թրքական իշխանութիւնը սահմանի երկայնքին ցրուեր է աճապեկիչ Թուրցիկ խումբեր, որոնք անցնելով սահմանին այս կողմը, առուտուր ընելու պատրուակին տակ, մահափորձեր պիտի կատարեն սուրիական ժողովուրդին մէջ:

Անցեալ շաբաթ Հասիճէ կուգան երկու Թուրքեր եւ ուշ ատեն կը ներկայանան հայ խանութպանի մը, իբրեւ գնորդ: Խանութպանը իրենց ուզած բոլոր իրերը կ'իջեցնէ, իսկ միւս կողմէ կասկածելով իրենց արտաքին երեւոյթէն, զգոյշ կը կենայ: Երբ աճապեկիչ գնորդը զէնքը հանելու եւ յարձակելու կ'ըլլայ, հայ խանութպանը աւելի ճարպիկ կը գտնուի եւ երկու գնորդներուն դասը կուտայ:

Զինաթափութեան ժողովին մէջ

Առայժմ կը գտնուան ճամբով

Զինաթափութեան ժողովը իր երկուշաբթի օրուան հրապարակային նիստին մէջ լսեց երկու ճառեր, Անգլիոյ արտաքին Նախարարին Ճօն Սայմընին՝ որ պարզեց անգլիական տեսակէտը եւ Ֆրանսայի պատերազմական Նախարարին՝ որ հիմնաւորեց ֆրանսական տեսակէտը:

Սայմընի ճառը

Ցիշելէ յետոյ թէ կարգ մը յօռետեսներ՝ զինաթափութեան ժողովին գումարման թուականը անյարմար կը գտնեն, ազդուելով Մայրագոյն-Արեւելքի դէպքերէն. Անգլիոյ արտաքին Նախարարը ըսաւ.

— Մենք զինաթափութիւնը կը փնտռենք, որովհետեւ ազգու եղանակ մըն է խաղաղութեան պաշտպան ամբարտակ մը ստեղծելու եւ անակնկալ ու աւերիչ պատերազմի մը վտանգները սահմանափակելու համար: Այլեւս հաւատացող չկայ թէ աշխարհի խաղաղութիւնը պէտք է երաշխաւորուի պատերազմի պատրաստութիւններով: Զէնքերը, միայն վայրի մը մէջ կը ստեղծեն ապահովութեան պատրանքը, մինչ ուրիշ տեղ կը ստեղծեն անապահովութեան զգացումը: Զինաթափութեան երկու եղանակներ կրնան կիրարկուիլ, ըլլայ անջատ, ըլլայ միասին: Մէկը՝ ճշգրորշելով առաւելագոյն սահմանները, որոնցմէ անդին մեզմէ իւրաքանչիւրը յանձն կ'առնէ չանցնիլ: Միւսը՝ միջազգային համաձայնութեամբ՝ արգիլել կարգ մը եղանակներու կիրարկումը:

«Ցանուն Մեծն Բրիտանիոյ կառավարութեան, կը յայտնեմ թէ իմ երկիրս համամիտ է միանգամայն երկու եղանակներու կիրարկման:

«Անոնց կիրարկման համար, նոր երաշխիքներու պէտք ունինք եւ միջազգային իշխանութիւն մը պէտք է ապահովէ որ նախատեսուած սահմանները չպիտի խախտուին»:

Անցնելով ֆրանսական առաջարկներուն, Ճօն Սայմըն յայտնեց թէ անգլիական կառավարութիւնը մանրակրկիտ կերպով պիտի քննէ զանոնք:

Գալով ընդծովեաններու հարցին, կարգ մը երկիրներ, ըսաւ, այն կարծիքն ունին թէ ընդծովեանները պաշտպանողական զէնքեր են: Անգլիա հակառակը կը կարծէ: Անգլիա անկեղծօրէն համոզուած է թէ սխալ է այդ կարծիքը: Վերջին պատերազմին փորձերը ցոյց կուտան թէ ընդծովեան շատ աւելի չարաղէտ է, քան ուրիշ որեւէ զէնք: Ամբողջ աշխարհի օգուտը կը պահանջէ ջնջել ընդծովեանները:

Գալով նաւային զինաթափութեան հարցին, Ճօն Սայմըն կը գտնէ որ Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի դաշնագրերը կը ներկայացնեն էական օժանդակութիւն մը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԴՐՕՇԱԿ”ի

փետրուարի թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Թուրք մամուլի արշաւանքը՝ *Խմբ.*, Նշանակալից տասնամեակ՝ *Աշոտ Արծրունի:* Օտար դրամագլուխը Թուրքիայում՝ *Վ.:* Բագուի Թրքագիտական հանդէսը՝ *Ն. Բաղալեան:* Ը. Ա. Ինտերնասիոնալը 1931ին՝ *Ս. Ջամալեան:* Կարմիր գծից ներս (*Խորհր. Միութիւն, Անդրկովկաս, Հայաստան*): Զանգեզուրի լեռներում՝ *Գուրգէն:* Լորէնս, դետերտինգ եւ դաշնակները: Վասպուրականի վիճակը: Ինտերնասիոնալ: Մի ճշդում: Գրախօսական:

«Դրօշակ»ի նոր հասցէն է.— Rédaction Droshak, 71, Ave. Kléber, Paris 16me:

Տարեկան բաժնեգինն է 25 ֆրանք կամ 2 տոլար: Հատը՝ 2 ֆր. 50:

Նոր ուս մը «Ռօմանիա» շոգենաւին մէջ

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

«Ռօմանիա» շոգենաւը անցեալ շաբթու Աղեքսանդրիայէն Պոլիս հասած ատեն, ծովային պաշտօնեաներու կողմէ խուզարկուելով, երեւան հանուած է մեծ քանակութեամբ մաքսանենգեալ ապրանք:

Այսպէս խաղի թուղթ, սիկառէթ, փրնձափոշի, մետաքսեայ վզնոցներ եւայլն: Շոգենաւին պաշտօնէութենէն 5 Ռումանացիներ եւ Գէորգ անուն փախստական հայ մը ձերբակալուելով դատարան յանձնուած են: Նկատելով որ ապրանքները Ռումանիա կը տարուէին, յիշեալները անպարտ արձակուած են, սակայն Գէորգ վար դրուած է ոստիկանութեան մօտ:

Այս Հայը, որ Պոլսէն փախստական մըն էր, թէեւ միւս ամբաստանեալներուն հետ անպարտութեան վճիռ ստացած է պատկան ատեանին կողմէ, սակայն իր մասին քննութիւն կը կատարուի:

Ընդհ. դատախազը օրինական պատճառ մը չէ տեսած միւս նաւազները վար դնելու համար:

ԽՄԲ.—Այս այն նաւն է որուն մէջ խեղդամահ եղաւ Ճանիկեան (Կ. Վիտինեան):

Թուրք-խորհրդային յարաբերութիւնները

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Թէվֆիք Րիւշտի Մոսկուայի մէջ հիւրասիրուեցաւ խորհրդային գործավարներու նախագահին Մոլոտովի եւ պատերազմական գործավարին Վորոշիլովի կողմէ: Ի պատիւ Թէվֆիք Րիւշտիի ընդունելութիւններ սարքուեցան Մոսկուայի Թուրք եւ պարսիկ դեսպանատուններուն մէջ:

Թէվֆիք Րիւշտի մեկնեցաւ դէպի Ժընեւ:

Ալպանիա եւ Իտալիա

Տիրանա հրատարակուող ալպանական *Օրա* թերթը վերջերս յօդուած մը հրատարակեց, բողոքելով 1925ին Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ միջեւ կնքուած առեւտրական դաշնագրին յօդուածներուն դէմ: Այս դաշնագիրը վեց ամիսէն անգամ մը ինքնաբերաբար կ'երկարաձգուի:

Օրաթերթը կը բողոքէ մասնաւորաբար այն տրամադրութեան դէմ որ ալպանական ծովեզրի վրայ ձկնորսութեան իրաւունքը կուտայ միայն Իտալացիներուն, ինչպէս նաեւ այն դժուարութեանց դէմ, որոնք կը յարուցուին Իտալացիներուն կողմէ՝ ալպանական ձիերու ներածման դէմ: Դիտել կուտայ նաեւ թէ ալպանական ձիերու Իտալիա մուտքը թոյլատրող յօդուածը խաբէական է: Որովհետեւ, ալպանական ձիերը որոնք համբաւաւոր են իրենց կարճ հասակով, երբեք չեն համիր դաշնագրով տրամադրուած բարձրութեան:

ՎՐԻՊԱԿ.— Բ. էջի Բ. յօդուածին մէջ, 5րդ սիւնակ, վարէն վեր, Բ. տող՝ «կ'ուզէ» — պիտի ըլլայ կ'ուզուի: *20րդ տող՝ «խստացնել» —* խստացնել

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՅԱՂԱԳՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Մեր պայմանները ունեցող ժողովուրդ մը պէտք է ըլլար քիչ մը աւելի վերապահ, ծանր, զգոյշ արտաքին ճակատի վրայ եւ արդար, անաչառ եւ իմաստուն ինքն իր մէջ։ Այն դաստիարակութիւնը որուն մէջ թրծուեր ենք, ճիշդ հակառակն է որ ընել կուտայ դժբախտաբար։

Քաղաքական կեանքի մէջ զգացումն է որ կ'առաջնորդէ մեզ։ Ամէն բան կը մեկնենք համաձայն մեր սրտին, մեր տենչանքներուն, մեր ներշնչումներուն։ Հաշիւ չկայ մեր դատողութեանց մէջ։ Կը գրենք, կը շաղախօսենք առանց հեռատեսութեան, կը ծափահարենք կամ կը հայհոյենք միեւնոյն դիւրութեամբ։ Յախուռն ենք եւ ջղային զալարումներ կ'ունենանք յաճախ։ Ունինք բարոյականի սրբակրօն ըմբռնումներ որոնց հանդէպ յարգանք կը պահանջենք օտարներէն, առանց երբեք մտածելու որ ազգային շահը եւ բարոյագիտութիւնը իրարու հակամարտ երեւոյթներ են։ Ու երբ կը խառնուինք քաղաքական աշխարհի մէջ, փոխանակ ինքնամփոփ մեր հիմնական յանցանքները սրբագրելու, կը սկսինք իրար բզքտել։ Ո՞վ ըսաւ որ Հրեաներուն չափ խորամանկ ենք։ Շուկան՝ առեւտուրի մէջ թերեւս, բայց ազգային-քաղաքական կեանքի մէջ՝ երբեք։

Լատին կրթութիւնը ասպետականութիւն դրած է մեր կուրծքին տակ, բայց միշտ ի վնաս մեր ազգային շահերուն։ Զարգացուցած է մեր այն գիծերը որոնք իրականին մէջ խոչընդոտ են քաղաքական լուրջ դաստիարակութեան համար, այն դաստիարակութեան որ արդիականն է եւ որուն պէտքը կը զգանք այսքան յուսախաբութիւններէ յետոյ։

Եթէ մէկ ճակատ չունինք արտաքին աշխարհի դէմ, պատճառը այն է որ չափէն աւելի մեծ կարեւորութիւն կուտանք մեր եսին. մեր անհատական ըմբռնումներուն։ Քիչ շատ այսպէս են բոլոր լատին ցեղերը։ Անգլեւսաքսոն ժողովուրդներուն համար եսը գոյութիւն չունի, երբ սեղանի վրայ է հայրենիքին շահը։ Անգլիոյ ներկայ դահլիճը ամէնէն թարմ օրինակն է։

Կրնա՞նք երեւակայել այդ տեսակ ազգային կառավարութիւն մը Երեւանի մէջ, օրինակ ասկէ տասը տարի յետոյ։ Երբ Ահարոնեան վարչապետ է, Զօպանեանին գլուխը կոտրէի՞ք թղթատարական նախարար չպիտի ըլլար միեւնոյն դահլիճին մէջ։

Ահաւասիկ սա վերջին տասնեակ մը տարիներուն, —ցաւի եւ տառապանքի երկար շրջան մը, անկարելի եղաւ մեծ ճակատ եւ մէկ քաղաքականութիւն վարել։ Ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ վաղը մեր անկախ հայրենիքին մէջ պիտի ըլլանք աւելի իմաստուն։

Այս բոլորը անոր համար, որ մեր վարիչ կազմակերպութիւններէն ոմանք մանրամասնութիւններով կը զբաղին, մոռցեր են էականը, եւ ջուր կը ծեծեն։ Տարբեր չէինք կրնար ըլլալ, քանի որ մեր շարժումները ենթարկուած են մեր զգացումներուն եւ զգայարանքներուն ազդեցութեան։

Ըսի որ արդար են Անգլիացիները իրենց ներքին պայքարներուն մէջ, իսկ մե՞նք։ Յուսահատօրէն ետ կը մնանք։

Կարդացէք մեր մամուլը, լսեցէք կուսակցական բեմերէ արտասանուած ճառերը, դիտեցէք տարբեր կազմակերպութիւններու պատկանող երկու հայրենակիցներու «բարեկամութիւնը» եւ պիտի համոզուիք որ ինչպէս իր ճամբան կորսնցուցեր է այս ժողովուրդը։ Գաղափարական պայքարը այնքան խեղաթիւրուած է, կիրքերը այնքան լարուած են որ բնականօրէն ստեղծուած է փոխադարձ ատելութիւն, քէն, ոխ մէկէն միւսը։ Ո՛ւր կը մնայ ազգին գերագոյն շահը, բարիքը, երբ ղեկավարներն անգամ իրար կ'ուտեն։ Ամէն հանրային գործիչ կը պահանջէ որ իր տեսակէտը սրբութիւն մը ըլլայ իր հակառակորդին համար, եւ կան մարդիկ որ կը նախընտրեն հայ ժողովուրդին համար այսինչ նպաստաւոր դէպքը չպատահի, որպէսզի իրենք յաղթած ըլլան իրենց հակառակ տեսակէտին մէջ։

Աւելի մաքուր չենք անձնական արժէքներու գնահատութեան մէջ ալ։

Ռամկավար խմբագիրը չի քաշեր իր դաշնակցական պաշտօնակիցը եւ ընդունիր անոր բացառիկ ձիրքերը։ Հնչակեան դերասանին համար ռամկավար հակումներ ունեցող դերասանը «ոչնչութիւն է»։ Կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ այսպէս ենք — անլուրջ, միակողմանի, անարդար։ Երբեմն մեր փոքրոգութիւնը աւելի յառաջ կը տանինք։ Ամէն հատուած ինքն իր մէջ կղզիացած կը զբաղի միայն իր շուրջիններով։ Տեսա՞ծ էք դաշնակցականի մը գրական մէկ յօդուածը միւս կուսակցութեան օրկանին մէջ։ «Ջէզոք» գրութիւն մը ուզեցէք ռամկավարէ մը, դաշնակցական թերթի մը համար։ Պատասխանը — «Եղբա՛յր, ի՞նչպէս կարելի է. հապա եթէ տեսնեն...»։

×

Տակաւին կրնայի յիշել հազարու մէկ օրինակներ մեր ամենօրեայ կեանքէն։ Այսքանն ալ բաւական է եզրակացութեան մը յանգելու համար։

Բայց սխալ չհասկցուելու համար պէտք է շեշտեմ երկու գլխաւոր կէտեր։

Նախ, հեռու ինձմէ լատին ժողովուրդներու հրաշալի քաղաքակրթութիւնը քննադատելու յանդգնութիւնը։ Անվերապահ սէր եւ հիացում ունիմ անոր հանդէպ ու մանաւանդ փորձառութեամբ գիտեմ թէ Անգլիոյ այս մշուշապատ հորիզոնին վրայ ապրող Հայը, որ նախապէս ստացեր է լատին կրթութիւն մը ուրիշ երկնքի տակ, շատ դժուարութիւնով է որ կրնայ իր մէջէն վանել անոր ազդեցութիւնը։

Երկրորդ, մտքէս անգամ չանցնիր մեր ազգային բոլոր տեսանելի եւ անտեսանելի թերութիւնները բացարձակօրէն վերագրել լատին ազդեցութեան։ Երբեք. այդպէսով դատապարտած պիտի ըլլայի զայն։

Կ'ուզէի ըսել միայն որ, լատին դաստիարակութիւնը բարդուելով մեր Արեւելքցիի խառնուածքին վրայ, ըրած է մեզ աւելի թոյլ, անհաշիւ, եւ անտրամաբանող ազգ մը։ Մեր վառ երեւակայութիւնը եւ անոնց ծայրայեղ *sentimentalisme* զուգորդուած՝ կորսնցնել տուած են մեզի մեր մտքին պայծառութիւնը։ Մեր աչքերը գոց կը խարխափենք մութին մէջ. չենք ուզեր զիջողութիւններ ընել, որովհետեւ տակաւին չենք սորվեր որ հայրենիքին փրկութիւնը գերազանցօրէն աւելի բարձր է եւ նուիրական, քան անհատին արժանապատուութիւնը, անհատին տեսակէտը։

Չեմ խօսիր մեր ազգային թերութիւններուն այն մասին վրայ որ հետեւանք է կարգ մը բացառիկ պայմաններու որոնց մէջ ապրեցանք դարերով։ Անարդար պիտի ըլլար յանցաւորներ փնտռել հոս ու հոն։

Ուզեցի մատս դնել բուն վէրքին վրայ եւ շեշտել որ հայ ժողովուրդին համար անհրաժեշտ է անգլեւսաքսոն դաստիարակութիւն մը։ Երկար մաքառումներէ ետք, ահաւասիկ հասեր ենք հանգրուանի մը ուր պէտք է ուժեղ կերպով կազմակերպուինք։ Սաղմնային վիճակի մէջ է դեռ մեր ազգային-պետական կեանքին ձեւակերպումը։ Եթէ յաւերժացնենք մեր այն ուղղութիւնը եւ ձգտումները որոնցմով դաստիարակեցինք անցնող սերունդները, անկասկած պիտի կրկնուին շատ մը սխալներ։

Մեր պայմանները կրնան փոխուիլ վաղը եւ կրնանք բոլորս միասին հաւաքուիլ միեւնոյն երդիքին տակ. հիմակուընէ պիտի ջանանք սրբագրել մեր թերութիւնները եւ պիտի համոզուինք որ թափառական բազմութիւնները կարգապահութեան վարժեցնելու եւ պետականօրէն զարգացնելու, կրթելու համար անպայման պարտաւոր ենք փոփոխութեան ենթարկել հինցած, մաշած մեթոտները եւ որդեգրել աւելի թարմ, կայտառ եւ ուժեղ դաստիարակութիւն մը։

Մեր քննադատութիւնը եւ ազգային աւանդութիւնները ամուր ապահովելով հանդերձ, պիտի աշխատինք պատուաստել նոր հիւթով մը։

Անգլեւսաքսոն դաստիարակութիւն մը կրնայ մեծ չափով սատարել այդ աշխատանքին։ Ատոր համար հարկաւոր չէ որ պիտի հետեւինք այս հսկայ երկրին եւ լրջօրէն պիտի ուսումնասիրենք զայն, որովհետեւ շատ քիչ բան գիտենք իր մասին։

Պիտի պահենք մեր տոհմային դիմագիծը, բայց պիտի ջանանք «նորոգուիլ»։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"ԼԵՒԱՆՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ"

Ընկեր Շ. Միսաքեան անցած ուրբաթ օրուան խմբագրականով անդրադարձած էր իմ յօդուածին, որ կը կրէր «Լեւանտէնները եւ հայկական ազատագրութիւնը» վերնագիրը («Յառաջ» 31 Յունուար)։

Ընկերն այդ առթիւ կը գրէ.

— «Առողջ տեսակէտ մը պաշտպանելու ճիգին մէջ. մեր աշխատակիցը բարդացնելով խնդիրը, իր կարգին կ'իյնայ Թիւրիմացութեան մէջ։ կամ տեղի կուտայ Թիւրիմացութեանց»։

Արդ, այս երկու կարծիքները որ գրուած են առանց հաստատումի եւ անոնցմէ մէկուն ընտրութիւնը թողուած է ընթերցողներուն, ես իմ բաժին ընտրութիւնը կ'ընեմ։ — Ես թիւրիմացութեան մէջ ինկած չեմ. որոշակի տեսակէտ մը ունիմ, որ կը բխի մեր ընդհանուր եւ հիմնական քաղաքականութենէն, եւ այդ տեսակէտը ըսած եմ ընդգծուած եւ շեշտուած։ Իսկ եթէ այդ կարծիքները «տեղի կուտան թիւրիմացութեանց», այդ թիւրիմացութիւնը կը պատկանի ուրիշներուն, որոնք եթէ Թիւրատեսութիւն չունենան, թիւրիմացութեան մէջ չեն իյնար։

Ըստ էութեան, ընկեր խմբագրին եւ իմ միջեւ հիմնական խնդրի մասին տարակարծութիւն չկայ։ Միջանկեալ բացատրութիւնը որ մեծ տեղ գրաւած է խմբագրականին մէջ, իմ հետաքրքրութենէն դուրս կը մնայ եւ Ազնոնց-Զօպանեան բանակռիւը (տարի մը առաջ արխիւ նետուած) չէ որ շահագրգռութիւն կը ներկայացնէ այս պարագային։ Թերեւս խմբագրութիւնը, «ի բաժնումն գայթակղեալ մտաց» (փոխան «ի պէտս զարգալեցոց»ի) պէտք տեսած է այդ մէջբերումներուն, սակայն պէտք կը զգամ վերջնականապէս յայտնելու որ զանազան արտայայտութիւններէն ու պատմական ժամանակաշրջաններու վերագնահատման խնդրէն աւելի՝ մեր ներկայ իրականութիւնը զիս կը մտահոգէ եւ այսօրուան քաղաքական համոզումներն են որ դրդիչ կը հանդիսանան բան մը ըսելու հրապարակով։

Հետեւաբար, Ազնոնց-Զօպանեան վէճը ինծի համար գոյութիւն չունի խնդրոյ առարկայ յօդուածիս մէջ։ Ես պատասխանատու եմ իմ յայտնած մտքերուն եւ ուշադրութեան կրնամ առնել այն առարկութիւնները, որոնք քննութեան նիւթ կը դարձնեն յիշեալ կարծիքները։

Խմբագրականը անդրադառնալով բուն խնդրին, մերժելով հանդերձ որոշ որակումները, էականին համամիտ կը գտնուի։ Ուրիշ կերպ ալ կարելի չէր, որովհետեւ այս տեսակէտները քաղաքական նոյն համոզումներ ունեցող մեր հաւաքականութեան կը պատկանին, մեր հիմնական ուղեգծէն կը բխին, մեր ընդհանուր գործի բացատրականին մաս կը կազմեն։

Ընկ. Շ. Միսաքեան կը գրէ.

«Միամտութի՞ւն, վրիպում, երազատեսութի՞ւն է ակնարկուած մարզանքը։

«Անշուշտ։ Հասած տեղդ, ուզած ժամուդ հայրենիք չի շինուիր։— Ազատ եւ ինքնավար հայրենիք, որ ըլլայ քու տունդ։

«Բայց, լեւանտականութիւն չէ այս... Թէեւ լեւանտէններ, «շարլաթան»ներ եւ «չարչի»ներ ալ խառնուած են կարաւանին»։

Էականը ըսուած է, մնացած մեղմացումները բարեսրտութեան գործ են։ Քաղաքական այն դաւանանքը որ մենք որդեգրած ենք, եւ այն դառն փորձառութիւնը, որ մեզի ժառանգութիւն մնացած է անցեալէն, ինձ կը թելադրեն պայքարիլ «միամտութիւն»ներուն, «վրիպում»ներուն եւ «երազատեսութիւն»ներուն դէմ, արգահատիլ անոնց հեղինակներուն վրայ, ու միեւնոյն ժամանակ պայքարիլ անոնց դէմ, որովհետեւ, Հայոց ազատագրութեան խնդիրը մտամարզանք մը չէ, այլ հայ ժողովրդի գոյութեան խնդիրն է։ Իսկ երբ դէմքերնիս դարձնենք կարաւանին խառնուած լեւանտէններուն, «շարլաթան»ներուն եւ «չարչի»ներուն (որոնց գոյութիւնը Շ.ն ալ կ'ընդունի), չենք կարող լեւանդէն ու չարաշահ չկոչել այն բոլորը, որոնք հայ տառապանքին հետ կը խաղան, եւ մեր ժողովուրդի ազատագրական սրբազան զգացումները կը շահագործեն։

«Լեւանտականութիւն» երբ կ'ըսենք, այդ որակում մըն է որ այս պարագային կ'առնենք իր քաղաքական նշանակութեամբ։ Լեւանտէնը որոշ ազգի մը չի պատկանիր, կամ չի զգար թէ պէտք է որոշ ազգի մը պատկանիլ՝ ետ երթալով մինչեւ իր ծագումը. հայրենիքի գաղափարը չունի, որովհետեւ որոշ հայրենիքի մը կապուած չէ։ Կարող ենք ըսել։—«Ուր տեղ հաց, հոն տեղ կաց»ի հոգեբանութիւնն ունի։ Լեւանտէնի հոգեբանութիւնը եւ հայեացքը կը կոչենք «լեւանտականութիւն», հայրենիքի եւ ազգի հաւաքական ու որոշ գաղափարէ զուրկ։ Այս վիրաւորական ածականը մենք կուտանք անոնց, որ հայ ազգային հաւաքականութեան եւ հայ հայրենիքի կեդրոնաձիգ գաղափարէն կը շեղին եւ իրենց հոգեբանութեամբ կը մօտենան լեւանտականութեան։

Էականը, վերջապէս, որակումները չեն։ Ընկեր խմբագիրը կրնայ զանոնք մեղմել իր ուզածին չափ, ու ես կարող եմ խտացնել՝ երբ առիթը ներկայանայ։ Կարեւորը մեր քաղաքական մտածողութեան յատկութիւնն է, մեր ազատագրական գործի ըմբռնողութիւնը։ Փոթորկալի յիսնամեակէ մը յետոյ, յոյսերէ եւ յուսախաբութիւններէ յետոյ, յաջողութիւններէ եւ ձախողութիւններէ յետոյ, վերագնահատութեան եւ զգաստութեան ճիգով մը հազիւ ամրացած է հայրենիքի եւ անոր անկախութեան գաղափարը հայ ազատատենչ ժողովուրդին մէջ, քաղաքական հասունութեան եւ հաւաքական ըմբռնման յատկանիշները հազիւ իւրացուցած՝ հաւաքական կամքի եւ կուռ կազմակերպութեան անհրաժեշտութիւնը հազիւ ըմբռնած, նորէն կ'ուզէ վարակել այդ բազմութիւնները նաւաբեկման հոգեբանութեամբ ազօտացնել հիմնական նպա մոռնալ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք կարկառել երեւակայ փրկութեան պատրանքներու՝ որ սա փրփուրէ զատ ուրիշ բան չեն մեզ։

Ահա, այս տեղն է, որ գի ու պատասխանատու հայ մ բականութիւնը հրապարակ պէ գայ, ըսէ իր խօսքը յստակ ու տակի, անկեղծ համոզումով մը դիմելով համոզիչ խօսքեր տեղ՝ մտրակումի։

Եթէ նախորդ սերունդները բեմացութեամբ կամ անգ թեամբ սխալներ գործած են ու ցաւոր կը նկատուին այսօր, ժամանակակիցներս ոճրագործ նկատուինք, եթէ այդքան փո ութիւններէն յետոյ, որոշ չըմբռնենք բոլոր տեսակի մշուշ ու կասկածելի մտածումներու ծերու հանդէպ։

×

Երկու խօսք ընկեր Շ. Նարդ յօդուածի առթիւ, տպուած նա անցած ուրբաթ օրուան «Յառա մէջ, որպէս պատասխան իմ ուածին։

Դժբախտաբար Նարդունին է զանազան խնդիրներու եւ նակներու մասին, որոնք առնչ չունին իմ արծարծած հարցին Իսկ բուն հարցին չէ անդրադար որով իր կարծիքը կամ առա թիւններն անյայտ կը մնան։ հանդերձ, դոնէ մէկ անգամ մար, քանի մը դիտողութի ընկերօրէն։

Թէ Ազնոնց հայ յեղափոխու եւ հայկական ջարդերու մասին գրած է. թէ ընկ. Ա. Արեղեան կեանքի զարգացման փուլերը պէս ներկայացուցած է, իմ յօդու ծիս հետ ոչ մէկ կապ ունին։ Ես ի ինքնուրոյն տեսակէտն ունեցած այդ խնդիրներու մասին եւ ընդ ձակ գրութիւններով ժամանա յայտնած եմ իմ համեստ կարծ Ի՞նչ խօսք հակասութիւններու ւին։ Դաշնակցութեան հակառա ներէն շատերը, ռամկավարէն չեւ բոլշեւիկը, ինձմէ տարբ ինձմէ կրտսեր, ինչպէս երէկ նոյնպէս կը թշնամանեն հայ տագրական շարժումը եւ հա կան ջարդերու պատասխանատ դանեն հայ յեղափոխութիւնը հակառակորդ այս խարխուլ կարծիքները բազմաթիւ անգա հերքուած են. այդ ուղղութ Դաշնակցութեան գրականութ հարուստ է, ու Նարդունին լիովին գոհացում գտնել, եթէ բեխիղճ պրպտում մը կատարէ խնդրին մէջ իմ յօդուածս չունի կատարելիք։

Այդ ջրոտ խառնուրդը,— րն ու «դուք»երը իր հորիզոնի գոյութիւն չունին։ Նարդունին լորդ յօղնութիւնը յանձն յօդուած մը գրելու, առանց կէտի, մանաւանդ՝ առանց

Փոխանակ դրուած հարցի տասխան մը տալու, տար դարձեալ Ազնոնցի մղձաւանջ

Եթէ Ազնոնցի դէմ վիճելու

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ՕՐԷՆՔԸ

Գործնական ծանօթութիւններ

ԺԱ.

Գ.— ՄԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓՈԽԱՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ցղութեան եւ ծննդաբերութեան առթիւ եղած ծախքերը ենթական ինքն իսկ կը վճարէ իր ընտրած բժիշկին, մանկաբարձուհիին եւ դեղագործին, որոնք մայրութեան թուղթին վրայ կ'արձանագրեն կատարուած բժշկական արարքները դեղերու եւ դեղագործական պիտոյքներու համար վճարուած գումարները։

Բժշկական եւ դեղագործական ծախքերուն մասնակի հատուցումը ստանալու համար ծննդաբերող կինը կամ իր փոխանորդը Ապ. Սնտուկին կը ներկայացնէ.

— Իր կամ ամուսնոյն անուանագրութեան թուղթը.

— Իր կամ ամուսնոյն բաժնեվճարներու եռամսեայ թուղթը կամ գործատէրէն վկայագիր մը հաստատելու համար վերջին եռամսեայի ընթացքին 60 օրուան բաժնեվճար տուած ըլլալը.

— Մայրութեան թուղթը.

— Ընտանեկան տետրը (*livret de famille*), եթէ կինը անձնապէս ապահովագրուած չէ, այլ ապահովագրեալի մը կինն է։

Կէս օրական հատուցումը ստանալու համար, վերոյիշեալ թուղթերէն զատ պէտք է ներկայացնել ծննդաբերութենէն առաջ եւ վերջ աշխատանքի դադարման եւ վերսկսման վկայագիրները։

Հիւանդանոց պառկելու պարագային, յղի կինը բժշկական վկայագրով մը կը ներկայանայ հիւանդանոց, կը ծանօթացնէ իր ապահովագրեալ կամ ապահովագրեալ վարձուորի կին ըլլալը, եւ կուտայ բաժնեվճարները տուած ըլլալը հաստատող գործատէրի վկայագիր մը։ Հիւանդանոցը Ապ. Սնտուկէն կը գանձէ ծախքերու մէկ մասը, իսկ մնացեալն ալ կը պահանջէ ծննդաբերող կինէն կամ համայնքէն։

Դ.— ԱՆԿԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հիւանդութեան ապահովագրութեան շնորհիւ հիւանդ ապահովագրեալը 6 ամիս շարունակ կրնայ դարմանուիլ եւ բժշկական ու դեղագործական ծախքերու, ինչպէս նաեւ օրավարձքի մասնաւոր հատուցում ստանալ։

Վեց ամսուան պայմանաժամը լրանալէ յետոյ, եթէ սկզբնական հիւանդութիւնը բուժուած չէ, այդ պարագային ապահովագրեալը, որոշ պայմաններով կրնայ Անկարութեան Ապահովագրութենէն (*Assurance-Invalidité*) օգտուիլ, շարունակելու համար իր հիւանդութեան դարմանումը։

Անկարութեան ապահովագրութենէն օգտուելու համար պայման է որ

ա) Ապահովագրեալը անկար ըլլայ, այսինքն այն հիւանդութիւնը կամ արկածը որուն համար վեց ամիս դարմանուած է, աշխատանքի կարողութեան երկու երրորդի կորուստին պատճառ եղած ըլլայ։ Ապահովագրեալը այս պարագան հաստատող բժշկական վկայագիր մը կը ներկայացնէ Ապ. Սնտուկին, որ կրնայ չընդունիլ եւ բժշկական յանձնախումբի մը քննութեան ենթարկել ապահովագրեալին անկարողութեան աստիճանը։ Կը նշանակէ որ, եթէ ապահովագրեալը սկզբնական հիւանդութեան հետեւանքով անկար եղած չէ, այլեւս բժշկական եւ դեղագործական ծախքերու հատուցում չի ստանար այդ հիւանդութեան դարմանումը շարունակելու համար։ Բայց երբ նոր հիւանդութեան մը բռնուի, այդ պարագային դարձեալ կրնայ Հիւանդութեան Ապահովագրութենէն օգտուիլ (Տե՛ս թերթօն թիւ 14)։

բ) Անկարութիւն պատճառող հիւանդութենէն առնուազն երկու տարի առաջ իբրեւ ապահովագրեալ անուանագրուած ըլլայ (*immatriculé*), եւ այդ երկու տարուան ընթացքին 480 օրուան բաժնեվճար տուած ըլլայ։

Այս երկու հիմնական պայմանները լրացնող ապահովագրեալը միայն իրաւունք ունի օգտուելու անկարութեան ապահովագրութենէն. այսինքն հինգ տարի շարունակ ստանալու միայն բժշկական եւ դեղագործական ծախքերու մասնակի հատուցումը, համաձայն Հիւանդութեան Ապահովագրութեան սակացոյցին։

Ընկ. Ապահովագրութեանց օրէնքը 1930 յուլիսին հրատարակուած ըլլալով, Անկարութեան Ապահովագրութիւնը պիտի սկսի 1932 յուլիսին, քանի որ առնուազն երկու տարիէ ի վեր պէտք է ապահովագրուած ըլլալ անկէ օգտուելու համար։

Ե.— ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հիւանդութենէն զատ՝ Ընկ. Ապահովագրութեանց օրէնքը կ'ապահովագրէ նաեւ մահուան պարագան (*Assurance-Décès*), 1931 յուլիս ամսէն սկսեալ։

Մահուան պարագային հետեւեալ փոխարինութիւնները կը տրուին.

— Մահու դրամագլուխ մը.

— Որբերուն թոշակ.

— Ընտանեկան բեռի համար յաւելումներ.

Մահուան դրամագլուխը (*capital décès*) կը վճարուի օրինաւոր ժառանգորդներուն, երբ ապահովագրեալ մը կը մեռնի։ Վճարուած դրամագլուխը հաւասար է ապահովագրեալին տարեկան միջին վաստակին 20 առ հարիւրին։ Տարեկան միջին վաստակը կը հաշուուի ապահովագրութեան թուականէն ի վեր տրուած տարեկան բաժնեվճարներուն միջին գումարը հիմ բռնելով։ Ամէն պարագայի, մահու դրամագլուխը նուազագոյն 1000 ֆրանք է, եւ չի կրնար հանգուցեալին տարեկան վարձքի երկու երրորդէն աւելի ըլլալ։

Մահու դրամագլուխին իրաւունք ունենալու համար պէտք է որ ապահովագրեալը առնուազն տարիէ մը ի վեր անուանագրուած ըլլայ իբրեւ ապահովագրեալ եւ մահուան թուականը նախորդող եռամսեայի ընթացքին 60 օրուան, կամ 12 ամիսներու ընթացքին 240 օրուան բ նեվճար տուած ըլլայ։

Որբերուն համար թոշակ ստանայ անոնց մայրը կամ մակալը, պայմանաւ որ երեք որբ եւ 13 տարեկանէն ըլլան։ Այս առաւելագոյն 16ի կը բարձրանայ, եթէ հանրային կամ մասնաւոր մը մէջ կ'ուսանին, կամ են, կամ հիւանդ ու անկար բաքանչիւր որբի համար առնուազն 120 ֆրանք կը վ

Որբերու թոշակին իրաւունք ունենալու համար պայման է որ գուցեալ ապահովագրեալը մէկ տարի բաժնեվճար տու լայ։

Ընտանեկան բեռի համար լումները կը տրուին միայն սացիներուն։

×

Յօդուածաշարքով մը (թ թիւ 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 17) ջանացի մատչելի դարձ ծանօթացնել Ընկ. Ապահով թեան օրէնքին գործնական րը։ Եթէ անանց համար մութ մնացին, պատրաստ եմ նութիւններ տալու, այնքան թոյլ կուտան օրէնքի խրթ յաճախ անորոշ յօդուածները։

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵ

ծոյքէն չէ ձանձրացած Շ. Նար-դունին, երկու տասնեակ յօդուածներ գրելէ յետոյ կարող է նոր շարք մը սկսիլ եւ շարունակել, որքան կ'ու-զէ, բայց այդ բոլորը իմ մտահոգու-թիւններուն հետ առնչութիւն չեն ունեցած եւ չեն կրնար ունենալ։

Իմ մտքիս մէջ չէր պատկերա-նար ծամծմուած «մենք»ը եւ ոչ ալ խարխլած ու բազմազոյն «դուք»ը։ Կայ կուռ քաղաքական կազմակեր-պութիւն մը մեր իրականութեան մէջ, միաձոյլ հաւատքով, տոգոր-ուած նոյն նպատակով եւ զոհողու-թիւններով, կոչուած՝ վարելու եւ զունաւորելու հայկական կեանքը։

Դաշնակցութիւնն է հայ ժողո-վուրդին եւ մտաւորականութեան ՄԵՆՔը, ու բոլոր կենսունակ ուժե-րը՝ կապուած այդ «մենք»ին։ Անկէ դուրս գտնուած բոլոր տեսակի խըլ-եակները, հին ու նոր սերունդէն, յետադիմական, աջ կամ ձախ, այդ հզօր ՄԵՆՔի դէմ կանգնած՝ իրենց ողբը տարածած են կրկնելով միշտ, դուք, դուք, դուք...

Նարդունիներուն չիյնար այդ ջրապտոյտներուն վրայէն նաւար-կել։

Տխուր բան է ստիպուած ըլլալ զբաղիլ այս կարգի անկապակից բանավէճով, երբ մեր կեանքը, — քաղաքական ու մշակութային, — ա՛յնքան խոր վէրքեր ունի, երբ մեր ժամանակը ա՛յնքան օգտակար կրնանք դարձնել, միշտ շեշտակի ու ուղղաձիգ՝ դէպի հիմնական նպա-տակի մտահոգութիւններով, եւ ոչ թէ «բանդիտութեան» մտահոգու-թեամբ։

Նարդունին, որ գաղափար ունի ընչազուրկի մասին, կրնայ ձեզի խնայել այս նոր տեսակի ընչազուր-կը։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կոմունիզմի Համալսարանը

23 յունուարին Երեւանի Արուես-տի տան մէջ կատարուեցաւ հան-դէս մը Կոմունիզմի Համալսարանին բացման առթիւ։ Խօսեցան Ա. Անան-եան, Մ. Գրիգորեան, Լ. Բարսեղ-եան, Ա. Ադոյեան։

Համալսարանի տնօրէնութեան կողմէ Գարագաշ յայտնեց թէ Հա-մալսարան մտնելու համար դիմում կատարած են 146 հոգի։ Ընդուն-ուած ուսանողներուն մեծ մասը բանուորներ են։

Բրտական դպրոցներ

Յունուար 15ին Թալինի շրջանէն քրտական 12 գիւղերու մէջ բաց-ուեցան քրտական դպրոցներ, մէկ ընթերցարան եւ մէկ մանկապար-տէզ։

Երեւանի քրտական ուսուցչանոցը ներկայիս ունի 105 ուսանող։ Այդ թիւը յոյս կայ որ, շուտով հասնի 240ի։

Միւս կողմէ քրտական Ռիա-Թազա թերթը այս տարի կը տօնէ իր հիմնադրութեան առաջին տարե-դարձը, որ կը զուգադիպի քրտա-կան ուսուցչանոցի հիմնադրութեան տարեդարձին։

Յիշեալ թերթը, որ անցեալ տա-րի սկսաւ լոյս տեսնել առանց մէկ բաժանորդ ունենալու, ներկայիս ունի եօթ հարիւր բաժանորդ։

Բաժանորդներուն մեծ մասը հո-վիւներ են, որոնք երեւի մէկ կողմէ ոչխարները կ'արածեն, միւս կողմէ թերթ կը կարդան։

Միսաք Մեծարենց

Երեւանի գրողներէն Ալազան եւ Վ. Նորենց ստանձնած են Միսաք Մե-ծարենցի ամբողջական գործերուն հաւաքման հոգը։ «Լիակատար ժողո-վածու»նպիտի պարունակէ յառաջա-բան, քննադատական, վերլուծում Մեծարենցի ստեղծագործութիւննե-րուն մասին, անոր կենսագրութիւնը, չափածոյ գրուածքները, արձակնե-րը, թարգմանութիւնները, ծանօ-թութիւններ ու ծանօթագրութիւններ, մատենագրութիւն, տպուած եւ ան-տիպ լուսանկարներ, ձեռագրերու նմոյշներ եւ բառարան։

Մանր լուրեր

Խորհրդային Հայաստան լոյս կը տեսնէ մերթ երկու էջով, մերթ փոքր ծաւալով։

× 22 յունուարին, ի յիշատակ Լէնինի մահուան, տօն յայտարար-ուած էր ամբողջ Հայաստանի մէջ։ Աշխատելու իրաւունք ունէին միայն հիւանդանոցները, հեռախօսի, ջըր-մուղի, ելեկտրական գործարանի եւ կոյուղիի բանուորները։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Աստակարգ բազմութիւն Գուրպան պայրամին ընթերցման առթիւ

Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը գրեն.-

Փետր. 31ի գիշերը Այա Սոֆիա-յի մէջ 40,000 հոգիի չափ բազմու-թիւն կար։ Ժողովուրդը ժամը իրիկ-ուան 4էն սկսած էր լեցուիլ եւ մզ-կիթին մէջ ասեղ ձգելու տեղ չէր մնացած։ Այր, կին, բոլորն ալ խառն։ Հազարաւոր ժողովուրդ դուրսը մնաց։ Այնպէս որ կարելի է ըսել թէ ներ-սով դուրսով 70 հազար հոգի խռո-նուած էր Այա Սոֆիա։ Գուրանը Թուրքերէն կարդացուեցաւ եւ 30 գեղաձայն հաֆըզներ միաբերան սկսան երգել թէքպիրները։

Ժողովուրդն ալ կը մասնակցէր այս ձայներուն։ Ժամը 10ին վեր-ջացան կրօնական արարողութիւն-ները։ Այա Սոֆիայի վերի յարկը օտարներուն եւ դեսպաններուն յատ-կացուած էր։ 3—4000ի չափ էին անոնք։ Ներկայ էին անգլ. ֆրանս. գերման, հունգար, ռուսէն դեսպան-ները եւ դեսպանատան պաշտօնեա-ները իրենց տիկիններովՖրանսացի կրօնաւորներ եւ օտար շրջանակնե-րու պատկանող հայաւոր այցե-լուներ երկսեռ։ Մզկիթին ներսն ու դուրսը ոստիկան զինուորներ եւ ոս-տիկաններ կարգը կը պահէին։ Ոչ մէկ դէպք տեղի ունեցաւ։ Միայն քսակահատ մը բռնուեցաւ յանցան-քի վրայ։ Ժողովուրդը գայն բռնե-լով ոստիկանութեան յանձնեց։

Այա Սոֆիայի այս կրօնական հանդէսը անթելով աշխարհի ամէն կողմը լսուեցաւ։ Շատեր իրենց տուները նստած անթելով մասնակ-ցեցան մզկիթին հանդիսութեանց։ Շատեր որ չէին կրցած տեղ բռնել Այա Սոֆիայի մէջ, քաղաքին զա-նազան թաղերը դրուած անթելնե-րով հետեւեցան։ Այն բոլոր քաղի-ոներն ու սրճարանները որ ռատիօ ունէին, լեցուած էին հոծ բազմու-թեամբ։

× Էնկիւրիէն ալ կը հեռագրուի թէ այս մեծ հանդիսութեան մեծ կարեւորութեամբ հետեւեցան տե-ղացիները։ Մեծ անթելին առջեւ հսկայ բազմութիւն մը ժամերով ունկնդիր եղաւ։ Նոյնը պատահեցաւ նաեւ Անատօլուի կարգ մը վայրե-րուն մէջ։

× Սօֆիայէն ալ կը հեռաձայնուի թէ անթելով լսուած է Այա Սօֆիայի մէջ եղած տօնակատարութիւնը։

«Լքեալ» գոյքերու առարը

Ճիւմհուրիյէթ կը գրէ թէ լքեալ գոյքերու մասին տեղեկութիւն տուողներու կարեւոր շահեր ապա-հովուած ըլլալով, Տէֆթէրտարու-թեան նոր տեղեկութիւններ տրուած են։

Այս կարգին մէջ Տէֆթէրտարու-թեան տեղեկութիւն տրուած է, որ Ղալաթիոյ Վօյվօտա խանին կարե-ւոր մէկ մասը լքեալ է։ Տէֆթէրտա-րութիւնը այս մասին քննութեան ձեռնարկած է։

Այդ խանին մէջ գտնուած դա-տարանի մասը եւ այդ շէնքին մէջի սակարանի բաժինին մէկ մասը 23, 91, 93, 69, 71, 64, 33 եւ 73 թիւ յարկերը լքեալ գոյք ըլլալով, դեռ վերջերս իրենց տէրերուն կողմէ սենեկապան Անժէլ անուն կնոջ մը կողմէ կը կառավարուէին։

Այդ կինը վերջերս հանուած եւ տեղը Թուրք մը բերուած է։ Այս Թուրքը բերուելէ յետոյ, տեսնուած է որ վարձակալները գոհ չեն մնա-ցած եւ քննութիւն կատարուելով, հասկցուած է որ կարգ մը անձեր այդ լքեալ գոյքէն գաղտնի կերպով հեռացած են։

Տէֆթէրտարութիւնը կը քննէ թէ այս կալուածը լքեա՞լ է թէ ոչ, եւ ոստիկանութիւնն ալ կը քննէ թէ գործին մէջ կեղծարարութիւն կա՞յ։

Այս կալուածին արժէքը 150 հազար ոսկիէն շատ աւելի է։

— «Միլլիյէթ» կը գրէ թէ իբր լքեալ գոյք տեղեկութիւն տրուած խանը Ղալաթիոյ Խավեար խանն է, որուն 100 բաժինէն մէկ մասը լքեալ գոյք կը նկատուի։ Խանին դռնապանը տէֆթէրտարութեան դի-մելով, յարկաբաժիններէ մէկ մա՛-սին լքեալ ըլլալը իմացուցած է։ Այս անձը ըսեր է թէ խանին հին դռնապանը, Հայ մը, այս խանին լքեալ ըլլալը գիտէ եղեր։ Այս լքեալ յարկաբաժիններու արժէքը 100 հազար ոսկի է։ Քննութիւն կը կատարուի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տագնապը Փոն տը Շէրիի մէջ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ, 6 փետր. (սեփ. թղթ.).— Գործազրկութիւնը երթա-լով կը ծաւալի։ Ժամանակէ մը ի վեր գրեթէ մարդ չէին արձակեր միայն ժամերը կրճատած էին եւ շաբաթական 4 օր կը բանեցնէին։ Այս շաբաթ Կռամոնի գործարանը կը յայտարարէր թէ 100էն 10 պիտի կրճատէ վճարումները։ Իսկ փետր. 5ին 15 գործաւոր մէկէն դուրս նետեց, բոլորն ալ ամուրի եւ օտարական (4ը Հայ)։

Ժողովուրդը նորէն վախի մէջ է։ Միւս կողմէ նպաստ ալ չեն տար։ Արդէն 70ի չափ հայ գործազուրկ ունինք։ Բանի քանի անգամներ դի-մումներ կատարուեցան քաղաքապե-տին, բայց ապարդիւն։ Այս առթիւ դիմում կատարուեցաւ նաեւ հայ Գաղթականաց Օֆիսին որ դիմում կատարած է Իզէրի նահանգապետին։ Այդ ալ արդիւնք մը չէ տուած մին-չեւ այսօր։

Գործազուրկներուն վիճակը եր-թալով կը ծանրանայ։ Չունի մար-մին մը որ իրեն ցաւերուն դարման մը խորհի։ Այս այն գաղութն է որ միշտ կը մասնակցէր եղբայրական օգնութեան։ Չունինք հարուստներ, բոլորն ալ բանուորներ են, երբ գոր-ծէն կը հանուին, վաղուան հացի կարօտ են։ Մեր գաղութը միշտ համերաշխ ապրած է, բայց մինչեւ չունի փոխադարձ օգնութեան եւ փրկութիւնը դուրսէն, լոյս քա-ղաքէն կը սպասէ։ Բայց ո՞վ է լսո-ղը...

Յառաջի իրերօգնութեան սնտու-կի առաջարկը հոս ալ արձա-գանգ տուաւ։ Յառաջը պահան-ջեց մարմին մը կազմել օրուան հո-գերուն դարման մը գտնելու առա-ջադրութեամբ, բայց դժբախտա-բար կ'ուշանայ։ Փարիզի աղքա-տախնամին նախաձեռնութիւնը քիչ մը յոյս ներշնչած էր, յուսախաբու-թիւնը չուշացաւ, քանի որ սահմա-նափակուած է Փարիզի մէջ։ Իսկ ի՞նչ ընեն այն գործազուրկները որ ցրուած են գաւառները, առանց ճար ճամբայ գիտնալու եւ մեծ մասամբ զուրկ ամէն միջոցներէ։

Մեր խնլացիները եւ հարուստ-ները հաւաքուած են Փարիզ, եւ եղած կարգադրութիւններէն պիտի օգտուին միայն անոնք որ կը բնա-կին Փարիզ կամ արուարձանները։

Մեր գաղութը որքան ալ ինքն իր մէջ կազմակերպուի, չի կրնար գոհացում տալ. որովհետեւ նախ գոր-ծաւոր են, իսկ երկրորդ մեծ մա-սամբ անգործ եւ կատարուած հան-գանակութեանց հազիւ պիտի կրնան մասնակցիլ 3-10ով։ Կազմուեցաւ մարմին մը, բայց չունի որեւէ եկա-մուտ։ Հանգանակութեան մը ձեռ-նարկեց որմէ գոյացաւ 637 ֆրանք 50 սանթիմ։

Կը խորհինք սարքել ներկայա-ցում մը այնպատակին համար։ Կը յուսանք նոյնքան գումար մըն ալ այս առթիւ ճարել։ Այսքան դրամով ի՞նչ կրնանք ընել, եթէ դուրսէն որեւէ օգնութիւն չհասնի։

Կը յուսանք թէ այս առթիւ «Յառաջ»ը մեր թարգմանը պիտի ըլլայ։

Թղթակից

Լիպեքի դատը

Փրոֆ. Քալմէթի հականիւծախ-տային շինուկը, ինչպէս կը յիշուի, Լիպեքի մէջ տեղի տուեր էր դատի մը, որ կը շարունակուէր երկար ատենէ ի վեր։ Երկու գերման փրո-ֆէսօրներու սխալին հետեւանքով թունաւորուեր ու մեռեր էին բազ-մաթիւ մանուկներ։

Լիպեքի դատարանը անցեալ օր 2 տարի բանտարկութեան դատա-պարտեց փրոֆ. Տէրքէն եւ 15 ամ-սուան ալ փրոֆ. Ալշթէտը։

Դատարանը նկատած է որ Փա-րիզի Փասթէօրեան հաստատութե-նէն դրկուած շինուկը աղտոտած է, կամ Լիպէքի գիտ. աշխատանոց-ցին մէջ պատրաստուած շինուկի մը հետ շփոթութիւն տեղի ունեցած է։

Շինուկին հնարիչը փրոֆ. Քալ-մէթ որ սկիզբէն իսկ յուզումով եւ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր դատին, գոհ մնացած է որ դատա-րանը վերջնապէս ընդունած է թէ իր շինուկին հետեւանքով չէր որ մեռան բազմաթիւ մանուկները։

Օտար բժիշկներու դէմ

Պարբերաբար կը յուզուի պայ-քարը օտար բժիշկներու դէմ, որոնք կը գործեն Ֆրանսայի մէջ։ Հակա-ռակ այն դժուարութիւններուն, որոնք կ'արգիլեն օտարներուն իր-րեւ բժիշկ գործել Ֆրանսայի մէջ, դարձեալ կը տեսնուի որ օրէ օր կ'աւելնայ գործող օտար բժիշկնե-րու թիւը։ Փարիզի բժշկական Հա-մալսարանին տեսուչը, Փրոֆ. Պալ-թազար, կ'աշխատի հետզհետէ աւե-լի խիստ օրէնքներ դնել տալ, չքաժ-ներու համար Ֆրանսայի հացը օտար բժիշկներուն հետ։

Արդի օրէնքով, օտարներուն ար՛-գիլուած է բժշկութիւն ընել Ֆրան-սայի մէջ, եթէ նոյնիսկ իրենց բժշ-կական ուսումն ու վկայականը ստա-նան Փարիզի կամ գաւառի բժշկա-կան համալսարաններէն։

Անկից առաջ, ֆրանսական բժշ-կական համալսարան կրնային մտնել բոլոր այն օտարները, որոնք իրենց երկրորդական կրթութիւնը ստա-ցած էին արտասահմանի մէջ։

Անոնք թէեւ աւարտելով ֆրան-սական Համալսարանը՝ չէին կրնար իրաւունք ստանալ գործելու Ֆրան-սայի մէջ, բայց այսուհետեւ այդ օտար ուսանողներն ալ չպիտի ըն-դունուին Ֆրանսական Բժշկական Համալսարան։

Ուրեմն, Բժշկական Համալսարան մտնելու համար օտար նոր ուսա-նողները պէտք է իրենց երկրորդա-կան ուսման վարժարաններն ալ ա-ւարտեն Ֆրանսայի մէջ, եւքէն մտնելու համար Համալսարան։

Այս մեծ արգելք մըն է օտար-ներուն համար, բայց փրոֆ. Պալ-թազար կը խորհի թէ քիչ է այս, եւ անհրաժեշտ կը գտնէ դեռ աւելի սահմանափակել Ֆրանսայի մէջ գործող օտար բժիշկներու թիւը։

Զեկան կը պատմէ

Ջերնոֆ որ Չեկայի կողմէ ձեր-բակալուած էր, հրացանազարկ ե-ղաւ։ Ջերնոֆ, տարիներ առաջ Պուր-բէշի մէջ ձերբակալուեր էր դրամա-տէր մը։

Իր վրայէն գտնուեցան կարգ մը բոլշեւիկեան գաղտնի փաստաթուղ-թեր։ Կ'ըսուի թէ այս մարդը կը գոր-ծէր ի ճաշիւ Անգլիոյ լրտեսական կազմակերպութեան։

ՄԱՄՈՒԼ

Փախուստ մը եւս

Ամերիկայի պաշտօնաթերթէն յե-տոյ, Եգիպտոսի Ռամկավար պաշ-տօնաթերթն ալ բաներ մը կը փըս-փսայ Սուրիոյ սահմանադիր ժողովի ընտրութեանց առթիւ, թէեւ աւելի գգոյշ (30 յունուար).

—«Զենք ուզեր ծանրանալ Հա-յերու բռնած դիրքին վրայ, որ դըժ-բախտաբար պոռոտ ու աչքառու գոյներով ներկայացաւ. աւելորդ խանդավառութիւն, աղմուկ, եռուզեռ մինչեւ իսկ ծեծ ծեծկուուք, աւելորդ փութկոտութիւն, ինչ որ տեղացի տարրերուն հաճոյք պատճառելէ շատ հեռու էր՝ բնական կերպով։

Ինչո՞ւ այս բոլորը։ Ինչո՞ւ համար այսքան բթամիտ ենք ու անհեռա-տես, եւ ինչո՞ւ համար այսքան դիւ-րութեամբ կը կուրնայ ոմանց տե-սողութիւնը երբ իրենց աչքին կը շողացուի հատուածական շահը։ Եր-կու երեսփոխա՞ն ունենալու համար։

Ինչո՞ւ չխորհիլ վաղուան վրայ, մօայլ հաւանականութեանց վրայ՝ որ կրնան գալ մէկ օրէն միւսը, երբ շղթայուած կիրքերը ազատ աս-պարէզ գտնեն...։

Այն ատեն ո՞վ պիտի փրկէ տխուր կացութիւնը՝ որուն նշան՛-ները հիմակուընէ կ'երեւան, եւ ո՞վ պիտի պաշտպանէ դժբախտ հայ ժողովուրդը՝ գալիք նոր աղէտներէն։

Արդեօք երկու դաշնակցական ե-րեսփոխաննե՞րն են որ պիտի պաշտ-պանեն...։

Վաղուան մասին ոչ ոք կը մտա-ծէ դժբախտաբար ու մեր դաշնակ-ցական աղբարիկները ուրախ են ու երջանիկ որ... երկու երեսփոխան տուած են սուրիական խորհրդարա-նին։

Բայց ի՞նչ գնով։ Առիկա մենք գիտենք, բայց կը նախընտրենք լռել առ այժմ։ Կը խօսինք երբ ժա-մանակը գայ։

Առ այժմ կը մաղթենք որ զըղ-ջալու պատճառներ չունենանք վաղը կամ միւս օր, սուրիական ընտրու-թեանց մասնակցած ըլլալնուս հա-բար՝ այսքան անբաղձալի կերպով։

Կը մաղթենք որ սուրիահայու-թեան դէմ ի գործ դրուած պայքարը մնայ գէթ իր ներկայ սահմանին մէջ եւ ցոյց չտայ թէ ազդուած է մեր անհեռատես ու տղայական մաս՛-նակցութենէն՝ կատարուած վերջին ընտրութեանց»։

«ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ»Ը

ՊՐԱԿ ԱՌ ՊՐԱԿ

Յուսաբեր որոշած է Յ. ՕՇԱԿԱՆԻ վէպը՝ հրապարակ հանել պրակ առ պրակ։

Առաջին գոյգ պրակը հրապարակ ելած է Յունուար 30ին, 52 մեծադիր էջերով։

Դիւրութիւն տալու համար բոլոր գրասէրներուն, հաստատուած է բա-ժանորդագրութեան դրութիւնը։

25 պրակը, քսան եգ. դահեկանի (կանխիկ)։

Ջոկէ կը ծախուի 32 էջը՝ 1 եգ. դահեկանի։

Այս առթիւ, մեր պաշտօնակիցը կոչ կ'ընէ մասնաւորաբար հայ գրա-կանութեան բարեկամներուն, որ ի-րենց աջակցութիւնը բերեն՝ այս մեծածախս եւ մեծարժէք գործին հրատարակութեան համար։

Կը յանձնարարուի օրը օրին ա-պահովել յաջորդական պրակները, նկատի ունենալով որ սահմանափակ թիւով կը ապագրուին անոնք եւ մէկ ամիս ետք (մինչեւ Մարտ 1) զգալապէս պիտի փոխուին թէ՛ բա-ժանորդագրութեան պայմանները եւ թէ նախընթաց պրակներուն գի-ները։

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

III

— Փորձա՞նքս ո՛րն է, — վրայ բերաւ ծայրիկը։Անկէ ձենձ փորձա՞նք կ'ըլլայ.չարչրւէ՛,կեցիր։Լուսըլուսնայ մէջ մը կայ արտերուն ծայրը...։ Փէ՛ք ալ աղէկ կ'ընեն — բարձրացուց ձայնը։ — Դուն ալ էրիկ մարդ եղեր, օրթան էլեր ես... ՙՄեծէ՛, հա՛, վաղը ձութնուլուսուն գնա ծեծէ երկաթդ քի, իրիկուն չեղած տա՛ծ-կիդ տաս վ_սատակդ...

— Չի տամ՛ ի՞նչ անեմ, օղջ գլօխս աւետարանին տա՞կ դնեմ... ճիտերնիս ծուռ եկանք, ծուռ ա պէտ'թանք...։ Առ աղբարդ պէլալը գործի մէջ է... տէրտէր բամդ, Թագուհի...

Ու շուրջը նայեցաւ։ Նստած էր ոտնածալ, գլուխը կախ, ու կը խօսէր անկամ դժգոհութեամբ մը։

— Ամա՞ն, ճանը՛մ Ռուբէն, — ձայն տուաւ կրկին մայրը՝ զսպուած զայրոյթ մը դնելով շեշտին մէջ — ձեր ձենձ պէլան քու աղ խելքդ է... Քա մարդս, քու ճիտդ ծուռ ձնաց չէքիճդ ուսդ տանել-բերելէն) լուզուզ ա՝ փակած՝ բերնիդ...։

Ու ոտքի ելաւ։ Հովը ուժգնօրէն հարուածեր ու բացեր էր պարտէզին դուռը։ Առոյգ ու յաղթամարմին, գնաց, փակեց դուռը ու շարունակելով քակել գուլպան, աւելցուց.

— Մալդ ծիւլքդ առաւ, ձան չըսա-նեցիր. կանկիդ նստաւ, եվալլահ արիր... որը՛դ սատկեր է, հասկցա՞ր... Աստուծուն օրը պատառ կ'առնէ, նորէն գլօխ կը ծռես... էս կնիկ իքէն, օր մը չէքիճը վերցնել՝ գլօխին իջեցնելս կուզայ կոր... Աս կեա՞նք է, շա՞ն չարչարանք...

Ու վէճը շարունակուեցաւ։ Վարպետ Ռուբէն կը լռէր գլուխը կախած ու ատե-նը մէկ չիպուխը զարնելէն ծոխրամանին։ Գրիգոր, քնանալ ձեւացնելէն, շարունա-կեց ունկնդրել։ Մութ ու կանխակալ տրամադրութիւններ իր միտքը լարուած կը պահէին։ Ոչինչ կը հասկնար։ Իր ու-շադրութիւնը գրաւեցին սակայն կարգ մը ծեղադրանքները — «հացին պատառ»ը եւ տէր հօրը ակնարկած «շատ աղէկ կ'անէ»ն։ Մանաւանդ որ մայրը առանցձէ առաջինը արտասաներ էր խորունկ յուզումով, ու երկրորդը՝ հեգնով ու զայրոյթով։

Նոյն պահուն կրկին ոտքի ելաւ մայրը։ Նայուածքը նետեց Սիրանին։ Յե-տոյ Գրիգորին։ Գնաց ծածկեց առաջինը։ Մօտեցաւ մանչուն, շոյեց, շա՛տ ջերմօ-րէն շոյեց անոր ճակատը, եւ դառնա-շունչ ու տրտում ձայնով մը շարունակեց.

— Դուն ի՞նչ արիր քուկիններուդ, ուերնին վարտիք մը չկայ... կերածնին սեւ հաց մը չէ՞... աղբարդ ըսես տաճիկ կտրեր է գլխուդ։ Աստծմէ՛ գտնէ... ին-շալլահ, օր մը հացը էոջեւէն կը վազէ տէ, ինք ետեւէն չի հասնիր...

— Է՛, Թագուհի, ազբարս ի՞շ մեջ խառնեցիր տուրուդ տեղը...

— Ինտո՞ր չի խառնեմ. ան չէ՞ ար-տերուդ վրայ նստողը... խիղճ, խղճմտանք ա չունի... Մեղք իւղեխին, ղըյաֆէթին... Անանկ է զաթէն, էրբ էղը իյնի, դանակ-ւորը կը շատնայ...

— Ինծի նայէ, կնի՛կ, էս քեզի հազար հեղ ըսած եմ քի աղբօրս էտեւէն պըտ չխօսիս, հասկցա՞ր։

— Չխօսիմ, հէ՞ — ակնոցը վար քաշեց ու մօտեցաւ Թագուհի հանըմ — չխօսի՛մ... աղբա՛րդ... հը՞... Ծնուռիդ պլաւ ըսելէ... մէկ ծառէն թի ա կ'ըլ-լայ, խաչ ա... մի խօսիր, մի՛ խօսիր քի մխղ ուտէ՝ կենայ... արածը օր մը կը գտնէ էւէջ Աստուած... ինք չգտնէ, զաւկըները կը գտնեն...

— Է՛, կ'օգտէ տէ՛...

— Հապա՞, ի՞շ գիտցար... շատ տականքին՝ պատանքը բաժին... Ան տղա՞ն հապա... ալ Աստծու հո՞րթը... Պապա՞ն էլած է ծակաշք... մարը առեր էկեր էր աս օր. էրես ա ունին... լա՛ց մը լայ, լա՛ց մը լայ՝ Գիրգորին վէգերը կ'ուզէ...

— Տայի՛ր...

— Տալի՛, ի՞շ պըտ'անիմ... ձանը կը կտրէ՞ շանը...

— Փէք աղէք արիր էս, չորս վէ-գին ա լափը կ'ըլլայ.., տղայ են, իշաէ..

— Տղայ մի՞... ըլոր նայէ... քու-կինդ շան ձագ է, անորը՝ վերի արտին ցորե՞նն է, ի՞նչ է...

Անձրեւը, նիհար ծառներու նման, կը շարունակէր ծեծել պատուհանները։ Լամբին պատրոյգը բարձրացեր՝ կը ծխար։ Մայրիկը մօտեցաւ, իջեցուց։ Սիրանը կը ննջէր հանդարտ քունով մը։ Շան մը հաչոցը լսուեցաւ։ Յետոյ՝ պահապանին ճոխանին ձայնը։

Գրիգոր կը շարունակէր մտիկ ընել՝ ջանալով բառ չփախցնել։ Լոյսը՝ սեղանին դրուած՝ զարկեր էր դէմքին, ու իր եր-կար թարթիչները ստուեր ձգեր էին կո-պերուն ներքեւ։ Կը շնչէր արտակարգ խռովքով մը, պառկած միշտ նո՛յն դիր-քով։

Վարպետ Ռուբէն, դժգոհ ու սրտա-բեկ էր։ Կ'ըմբռնէր այն խո՛ր դառնու-թիւնը որ կուտակուած էր կնոջը ներսը։ Դառնութիւն մը, որ կը ճնշէր եւ իր հոգին... Այսուհանդերձ, կը նախընտրէր լռել, ծածկել ու համբերել։

Յուզուած՝ նայեցաւ Սիրանուշին։ Շլխշլխկացուց համրիչը։ Նետեց սպառած սիկարը ծխամանին։ Վերէն՝ ձեղունէն՝ ոտքի հարուածներ լսուեցան։ Նաեւ տար-տամ շշուկ մը։ Հայրիկն ու մայրիկը վեր նայեցան։ Յետոյ՝ իրարու։ Ու լռեցին։

Քիչ վերջ, շրթասայ քանի մը բա-ռեր դուրս տուաւ հայրիկը, ու ոտքի ել-լելով.

— Պառկինք տեաշխարհը մոռնանք, Թագուհի — աւելցուց։

Քիչ յետոյ լոյսը մարեցաւ տանը մէջ։

Մեծ ու թաւամազ կատուն, զոր տարիներ առաջ, Վարպետ Ռուբէն Էն-կիւրիէն էր բերեր՝ գործով մը ճամբոր-դած ըլլալով, բազմած էր բազմոցին այն անկիւնը, ուր Սիրանն էր քնացած քիչ առաջ ու կը մրափէր։ Սիրանը տեղաւոր-ուած էր հօրն ու մօրը անկողիններուն միջեւ։

Իսկ Գրիգոր՝ սրտայոյզ, ճնշուած՝ անծանօթ ու մեծ թախէ մը, կծկուած էր իր յարդէ անկողնին մէջ, քաշելէ, քաշքշելէ վերմակը վրան, ու անփոփ-ուիլ ջանալէ անոր տակ։ Մինչ հովը անպիսան ու անսանձ, կուգար կը բա-խէր պատուհաններուն՝ կոտրած ապա-կիներուն տեղ փակցուած թղթերը դող-դղացնելէն։

(Շար.)

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

այս հարցին լուծման եւ պէտք է պահպանուին մինչեւ 1936, անոնց աւարտման թուականը։

— կարճ, եզրակացուց Անգլիոյ արտաքին Նախարարը, երբ մեր յառաջիկայ վիճարանութեանց ծեծնակէտ, կ'ընդունինք զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնախումբին կողմէ մշակուած պայմանագրութեան նախագիծը։ Ուժ կուտանք զինաթափութեան մնայուն յանձնախումբի կազմութեան ծրագրին։ Կը պաշտպանենք քիմիական պատերազմի արգիլումը. կը պահանջենք ընդծովեաններու ջնջումը։ Պարտադիր զինուորական ծառայութեան ջնջումը վիճելի նիւթ է. բայց համաձայնութեամբ կարելի է։ Կը պահանջենք սպառազինմանց սահմանափակումը՝ գործնական միջոցներով։

Ֆրանսական տեսակէտը

Ճօն Սայմընէ վերջ, խօսք առաւ Ֆրանսայի պատերազմական նախարարը Պ. Թարտիէօ, որուն ճառին գլխաւոր հատուածները կուտանք ստորեւ.

— Համրային կարծիքը յոգնած է այսքան ապարդիւն հաւաքոյթներէ։ Աշխարհը որ մեզ կը նայի, մեզ կը պոռայ.— Որեւէ յանձնառութիւն մը, նոյնիսկ կարճ, սահմանափակ, ամէնէն պարզը թող ըլլայ, կը բաւէ որ իրական ըլլայ, ապրի եւ յայտնուի իբր հիւթեղ, գործի ծնունդ։

«Յստակ յանձնառութիւններէ ծնած այս գործերուն է որ յատակնութիւնն ունի ձեզ հրաւիրելու ֆրանսական պատգամաւորութեան ծրագիրը։

Մեր նպատակն է կերտել Դաշինքի հիման վրայ, փոխանակ նոր հիմեր փնտռելու, որովհետեւ զինաթափութեան մեր ըմբռնումը սահմանաւորուած է Ազգերու Դաշնակցութեան մեր ըմբռնումով. եւ կը մտածենք թէ քանի Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր տրամադրութեան տակ չունի իր որոշումներու կիրարկումը ապահովող միջոցներ, պէտք նահանջէ այս որոշումներուն իսկ առջեւ։

Ֆրանսական ծրագիրը հիմնուած է 1930ի պայմանագրութեան նախագծին վրայ եւ անկից կը հանէ անմիջական եզրակացութիւն մը։

Ֆրանսա, հակառակ սպառազինումներու սահմանափակման, որուն յօժարեցաւ ինքնաբերաբար, պատրաստ է ընդունելու փոխադարձ յանձնառութիւն մը՝ որոշ ժամանակի մը համար սահմանափակելու իր սպառազինումները։ Ֆրանսան պարտաւոր է ատիկա ընելու առանց որեւէ պայմանի։

Ֆրանսա, ատկից զատ բանաձեւած է կարգ մը առաջարկներ՝ նկատի ունենալով այն զէնքերը որոնք միանգամայն աւելի զօրեղ, աւելի յարձակողական եւ աւելի վտանգաւոր են քաղաքային բնակչութեանց համար։

Միւս կողմէ, Ֆրանսա կ'առաջարկէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունենայ երեք տեսակ ուժեր, առաջին երկուքը օդանաւային, կազմուած քաղաքային եւ զինուորական օդանաւերէ։ Երրորդը՝ ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային ուժերէ բաղկացած ամբողջութիւն մը, որուն կազմութեան պէտք է մասնակցին դաշնադիր պետութիւնները։

Ֆրանսա, աւելի առաջ երթալով, կը յայտնէ թէ պատրաստ է նոյն պայմաններու մէջ քննելու սպառազինման նոր սահմանափակումներ, բացի անոնցմէ որ կ'առաջարկէ պայմանագրութեան նախագծով։

Չինաճափոնական պատերազմը

Չինեւճափոնական թշնամութիւնները դադրեցնելու համար, ամերիկեան ծովակալին թափած ջանքերը Շանկհայի մէջ ձախողեցան եւ կացութիւնը աւելի ծանրացաւ, Հանկ-Քէուն նուաճելու համար՝ չինացի զօրավարներու սպառնալիքին հետեւանքով։ Եւ արդէն, չինական ծանր հրետանին սկսաւ ռմբակոծել Հանկ-Քէուն, որ կը գտնուի Շանկհայի օտարականներու թաղին կից,

Վու-Սունկի շուրջ կատարուած կռիւներու ընթացքին, բաւական մեծ կորուստներու ենթարկուած են թշնամի կողմերը։ Մինչեւ նախորդ իրիկուն, չինական ուժերը կը պահէին Վու-Սունկի բերդը, թէեւ գիւղը ինկած է ճափոնցիներու ձեռքը։

Շանկհայ գտնուող քննիչ յանձնախումբին տեղեկագիրը որ ղրկուած էր Ժընեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան, հրատարակութեան տրուեցաւ։ Տեղեկագիրը դէպքերը կը պարզէ մինչեւ յունուար 31։

Ռուսեւռումէն ոչ-յարձակման դաշինքը

Հակառակ պաշտօնական հաւաստիքներուն թէ լեհեւռուս ոչ-յարձակման դաշնագիրը կիրարկութեան չպիտի մտնէ, մինչեւ որ ռուսեւռումէն դաշնագիրը չկնքուի, ռումէն ժողովուրդը այս գործին մէջ կը տեսնէ կառավարութեան ձախողութիւնը։

Կարեւոր կուսակցութեանց պաշտօնաթերթերը խստօրէն կը քննադատեն ռումէն արտաքին նախարարութիւնը թէ զոհ գացած է խորհրդային դիւանագէտներու խաղերուն։

Վարչապետ Պ. Եօրկա, որ արտաքին նախարարին բացակայութեան, փոխանորդաբար կը վարէ այդ նախարարութիւնը, զեկոյցի մը մէջ կը յայտնէ թէ հակառակ ռուսեւռումէն բանակցութեանց մասին շրջող զրոյցներուն, Ռումանիա համերաշխաբար կը գործէ Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի հետ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիէն, Ուգ.— 162։
Բաղայեան, Վ. Մ.— 35։
Բլամառ, Պար.— 100։
Մոնթրէօյլ, Բաթ.— 35։
Տէսին, Գործ.— 350։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻԹՕԼԻԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 32 Ave. Gobelins, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ, 241 rue Jean Jeaques Rousseau, Կը խօսի՝ ընկ. ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ 14 Փետրուար Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Խաժակ Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Իսկ Քրիստափոր խումբը 13 փետր. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8էն 10ը Խաժակ Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկ. Արամ Գառօնէ։

ՄԱՐՍԷՅԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պոլ. Օտտօի Պատ. Միութեան բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէնթ Անթուանի ընկեր Կարօ խումբի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այս Կիրակի ժամը 5ին։ Կը խօսի ընկ. Պ. ՀԻՒՍԻՆԵԱՆ, նիւթ ունենալով «Հատուցումներու հարցը եւ միջազգային քաղաքականութիւնը»։

Պարահանդէս դիմակաւոր եւ անդիմակ

Կազմակերպուած Պոլսեցիներու միութեան կողմէ

27 Փետրուար Շաբաթ գիշեր ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ Sabotireի սրահներուն մէջ (à la Plage).

Ջազ, ֆանֆար, օրքեսթր եւ ճագպանտ՝ մասնակցութեամբ ճագիստ Մաթիէօի։ Պարերը կը ղեկավարէ Պ. Բաբակ Բաբսեղեան։ Քօթիյեօն, անակնկալներ, սէրբանթէն, Քօնֆէթի եւայլն, կէս գիշերին դիմակաւորներուն տողանցք, ճոխ պիւֆէ։

1000 ֆրանք նուէր գեղեցիկ հագուստներով ծպտուածներուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. Միութեան պարբերական դասախօսութիւնը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Միթիւալիթէի սրահին մէջ, (24 rue St. Victor)։ Դասախօս Պ. Լեւոն Մեսրոպ, նիւթ՝ Արեւելագիտութիւնը եւ Մամիկոնեաններու չինական ծագումը։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պոլսեցիներու միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընիկ պոլսեցիները, անդամ կամ ոչ անդամ, այս Կիրակի ժամը 2ին Café Noailles, 75 La Cannebiereի սրահին մէջ։

Ցերեկոյթ-պարահանդէս

Փարիզի Հայ Ուս. Միութեան

Այս Կիրակի, ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Salle des Centraux, 8 rue Jean Goujon, հովանաւորութեամբ Փարիզի Տիկնանց Միութեան։ Սիրուն անակնկալներ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գ. Ծ. Վրդ. Շահլամեան կը փնտռէ իր ազգականները, Մարտիրոս Սարոնճեան՝ ծնած Կարին, Զամուր Սոքաք, 1903ին, հօր անունը՝ Տիգրան, կօշկակար, մօր անունը՝ Սաթենիկ, ծնեալ Մկրեան, հօրեղբայրներ՝ Աւետիս եւ Գրիգոր Սարոնճեան, մօրեղբայր՝ Մարտիրոս Մկրեան, մօրաքոյր Սօֆիա Թիւթիւնճեան, զրացիներ՝ Խերպէկեան եւ Թարոյեան։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԳՈՐԾ կը փնտռէ գրասենեակի կամ արհեստանոցի մէջ հայ օրիորդ մը որ գիտէ լաւ ֆրանսերէն։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (145)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերը

18.— ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

«Ջերմակալեալները եւ ձերբակալուելիքները պէտք է պատժուին արժանի պատիժով մը, որպէս զի իսլամ եւ քրիստոնեայ ժողովուրդներուն առջեւ հայ հաւատարիմ ազգը մաքրուի եւ պաշտպանուի արատէ, որպէսզի պահպանուի վեց դարու մեր սէրը եւ յաւիտենական բարեկամութիւնը իսլամ եղբայրներուն հետ, մեր անփոփոխելի հաւատարմութիւնն ու հնազանդութիւնը հանդէպ Վեհափառ Սուլթանին։ Ու այս ճշմարտութիւնները ծանօթացնելու համար օսմանեան կայսրութեան բոլոր բնակիչներուն, կը խնդրուի պաշտօնապէս հրատարակել մեր խոնարհ հովուութեան անունով այս բոլոր յայտարարութիւնները։ Նոյնպէս կը խնդրուի ամբողջովին ու փութով Կայսեր հաղորդել ինչ որ կը յայտարարենք, աւելցնելով մեր ցաւակցութիւնները։ Այս առթիւ կը յայտարարենք թէ հրահանգներ տրուած են օսմանեան կայսրութեան մէջ գտնուած բոլոր հայ եկեղեցիներուն, որպէսզի անհրաժեշտ կարգադրութիւնը ընեն վերոյիշեալ ոճրագործներուն մասին»։

Շատ անկեղծ էր Պատրիարքարանի այս յայտարարութիւնը։ Ես երբեք չէի կասկածեր այդ մասին։ Որովհետեւ Պետական Խորհուրդի անդամներէն Նուրեան էֆէնտի, որ մեզի կը պատմէր ինչ որ լսէր Հայոց գաղտնի ծրագիրներուն եւ յեղափոխական շարժումներուն մասին, ամէն օր շփման մէջ էր Պատրիարքին հետ, եւ ինծի տեղեկութիւն կուտար ամէն բանի մասին։

6 օգոստոսին հասեր էինք։ Նուրեան գիշեր տունէն բնակարանս այցելութեան եկաւ ինծի եւ ըսաւ.

— Պատրիարքը շատ ազդուած է թէ անցեալ դէպքերէն եւ թէ նոր խռովութեան մը պատրաստութեան արձագանգէն։ Կարգ մը մարդիկ, որոնք կոմիտէին կը պատկանին, առանց գիտնալու թէ Պատրիարքը որքան անկեղծութեամբ հաւատարմութիւն ուխտած է կառավարութեան եւ թուրք ազգին, իրեն կարգ մը յայտնութիւններ կ'ընեն։ Այս մարդիկը այնքան վստահ են Պատրիարքին մասին, որ կարծեր են թէ ճիշդ ժամանակին կատարուած խաղ մըն է այն յայտարարութիւնը զոր Պատրիարքը տուաւ Օսմանեան Պանքային դէպքին յաջորդ օրը։ Իբր թէ այդ յայտարարութիւնը ըրեր է խաբելու համար կառավարութիւնը։ Որքան կրցայ հասկնալ, բաւական լուրեր ունի Պատրիարքը։ Լաւ կ'ըլլար, եթէ տեսակցութիւն մը ունենայիք հետը։

— Շատ շնորհակալ եմ։ Սակայն իմ այցելութիւնս կրնայ ուշադրութիւն գրաւել։ Վաղը ուրիշ մէկը ղրկեմ։ Այդ անձը ծպտուած պիտի գայ Պատրիարքարան։

— Լաւ կ'ըլլայ։ Կը կարծեմ թէ այդ անիծեալ կոմիտէճիները դաշնակցած են այս անգամ։ Ամէն իրաւասութիւն եւ լիազօրութիւն յանձնուած է Դաշնակցական կոմիտէին։ Սկիւտարի կողմը խռովութիւն մը կը պատրաստուի։ Շրջահայեաց եղէք, փաշա՛։

— Շնորհակալ եմ ձեր տուած լուրին ու թելադրանքին համար։

Յաջորդ օրը կանչեցի պահականոցներու քննիչ գնդապետ Հիւսէյին Տալիմ պէյը։ Պարզեցի խնդիրը եւ ըսի.

— Հիմա անմիջապէս ծպտուեցէք եւ գացէք Հայոց Պատրիարքարանը, տեսակցելու Պատրիարքական տեղապահին հետ։ Կարեւոր լուրեր պիտի ստանաք իրմէ։ Եթէ կ'ուզէք, քաղաքային զգեստներ հագէք եւ գլխարկ մըն ալ դրէք։

— Լա՛ւ։ Եթէ պէտք ըլլայ, քահանայի փակեղ մըն ալ կը դնեմ գլուխս։

Հիւսէյին Տալիմ պէյ գնաց եւ մէկուկէս ժամէն վերադարձաւ։

— Է՛հ, պատմեցէք նայիմ, ի՞նչեր լսեցիք։

— Ինչ որ լսեցի, արդարեւ շատ կարեւոր են, փաշա՛։ Սակայն ի՞նչպէս դաս մը տալ այս կոմիտէճիներուն։ Այս մարդիկը ապահովաբար վստահ են թէ յետ մահու, նոյնիսկ մահուընէ մէկ օր յետոյ, պիտի ողջնան նորէն, այլապէս ի՞նչպէս պիտի ուզէին կրկնել իրենց արկածախնդրութիւնը, այսքան ծանր պարտութիւններէ եւ կործանումէ յետոյ։ Պատրիարքը այսպէս ըսաւ բառ առ բառ.— «Վստահելի անձերու մասնաւոր պաշտօն տուած եմ, հետապնդելու համար հայ յեղափոխականներու շարժումները։ Անոնք օրը օրին լուր կը բերեն ինծի։ Միւս կողմէ կարգ մը կոմիտէճիներ անձնապէս ինծի եկան յայտնութիւններ ընելու։ Այսպէս, իմացայ, որ վերջերս Հասքէօյի եկեղեցիին մէջ պահուըտած էին 4 ֆէտայիներ, Վարդագար, Տաքէս, Չէօմլէքճեան Տիրան, Մանավեան Արամ։ Իրենց մօտ ունէին մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ եւ ռումբ։ Եթէ ոստիկանները երթային պաշարել եկեղեցին, ռումբ պիտի նետէին ոստիկաններուն վրայ եւ եկեղեցին օդը պիտի հանէին։ Իմ մարդոցս երկու հոգի տեսակցած են այս մարդոց հետ, իրենց աչքով տեսեր են ռումբերն ու զէնքերը։

Սակայն անցեալ իրիկուն, ինչպէս անհետացեր են եկեղեցիէն։ Տիրան, առաւօտուն շոգենաւ նստելով, Մարսիլիա մեկներ է։ Միւս երեքը ապաստաներ են [...] սական դեսպանատունը։ Ռումբերն ու ռազմանիւթերը կամ իրենց հետ են տարեր, կամ մօտակայ վայր մը պահած են։ Եթէ շրջակայքը պտոյտ մը կատարէք, լաւ կ'ըլլայ կարծեմ։ Սկիւտարի եկեղեցին մէջ ներկայիս բան մը չկայ։ Սա[...] կայն խռովարարական խումբ մը որ կը բաղկանայ մեծ մասամբ Սկիւտարցիներէ եւ մասամբ Ռուսահայերէ, 36 հոգի, ռումբ [...] ուժանակ տարեր են Սէլամսըզ [...] բոնեանի տունը։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

11 FÉVRIER 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1800

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԱՂՈՒԱՆ ՍԱՐՍԱՓԸ

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ Ժընեւի մէջ, իբրեւ Զինաթափութեան խորհրդաժողով, աննախընթաց է մեր ժամանակներու պատմութեան մէջ։ Աննախընթաց՝ ոչ միայն իր տարողութեամբ եւ բովանդակութեամբ, այլ եւ իր ժամանակաշրջանով։

Արդարեւ, այսօրուան կացութիւնը իր նմանը չունի ժամանակակից պատմութեան մէջ։ Հեռաւոր նմանութիւն մը կարելի է գտնել 1914ի հետ. բայց տարբերութիւնը շատ մեծ է։

Մինչեւ 1914, կար հաստատ կացութիւն մը։ Կային ամբակուռ օրկաններ, իբրեւ պետական կամ ընկերային կազմ։ Չկար յաղթական եւ պարտեալ։ Չկար բոլշեւիզմ կամ ֆաշիզմ։ Չկար այն ահաւոր չարիքը որ կը կոչուի համաշխարհային տնտեսական տագնապ։ Եւ աշխատաւոր բազմութիւնները չունէին այն ուժն ու թափը որ կը տեսնուի այսօր։

Մէկ խօսքով, բոլորովին ուրիշ աշխարհ մըն էր երէկ։

Իսկ այսօր... Փողոցէն անցնող մարդն ալ կը տեսնէ, կ'ըմբռնէ թէ ինչ է որ տեղի կ'ունենայ։

Մանաւանդ որ, կը գտնուի ոչ թէ հեռաւոր Արեւելքի մէջ, այլ միջազգային խառնարանի դուռներուն առջեւ, անոր պողոտաներուն վրայ։ Օրը օրին կը հետեւի բարձրացող ալիքներուն, կը լսէ ստորերկրեայ որոտումները, ինչպէս ճարճատումը սահմանէ սահման։

Այս կացութեան մէջ, այնքան խելքի մօտ են անակնկալները որ, օրուան հզօրները, յաղթականն ու պարտեալը հաւասարապէս կը գալարուին ահաւոր մղձաւանջի մը տակ, եւ անկարելին կը փորձեն, խափանելու համար աշխարհասասան նաւաբեկութիւնը։

Տիրող անստուգութեան, սպառնացող փլուզման կամ գալիք փոթորիկներուն պատճառած ջղագրգռութիւնն է որ, ժողով ժողովի վրայ գումարել կուտայ, 1920էն ի վեր։

Այլ եւս հաշիւը չկայ ոչ կատարուած խորհրդակցութիւններուն, ոչ գումարուած ժողովներուն, ոչ ալ ստորագրուած թուղթերուն։

Եւ բոլորը՝ յանուն խաղաղութեան։ Յանուն «իրաց վիճակի պահպանման»։

×

Ահա վերջին փորձը, զինաթափութեան խորհրդաժողովը, որ բացուեցաւ փետրուար 2ին, Ժընեւի մէջ։

Պիտի յաջողի՞։ Պիտի ձախողի՞։ Հետեւեցէք խօսուած ճառերու եւ ներկայացուած բանաձեւերու տեղատարափին, եւ կազմեցէք ձեր դատաստանը։

Հակառակ ճարտասանական բոլոր մարզանքներուն, գեղեցիկ ասացուածքներուն կամ բառերու հմայքին, իւրաքանչիւրը «իր կարապետն է որ կուլայ»։

Օրակարգը՝ սպառազինութեանց կրճատումն է — տարրական միջոց մը՝ վաղուան սարսափը սահմանափակելու։ Բայց, առաջին օրէն իսկ, ֆրանսական պատուիրակութիւնը մէջտեղ դրաւ ծրագիր մը, որ բոլորովին ուրի՛շ ճամբու կ'առաջնորդէ։

Մակերեսէն դատելով, հրաշալի է այդ ծրագիրը, — վերակենդանացնել Ազգերու Դաշնակցութիւնը, անոր տրամադրութեան տակ դնելով զինուորական ուժ։ Քանի որ, սկզբնական Ուխտն ալ այդպէս կը կը թելադրէր, եւ մինչեւ հիմա կատարուած փորձերը ցոյց տուին թէ բարոյական ուժը բաւական չէ, կռիւները խափանելու կամ արդարութիւնը տեղը բերելու համար։

Բարոյական ուժի այդ անբաւականութեան, խեղճութեան առաջին լեղին մենք էր որ քամեցինք 1920ին, երբ Թուրքերը հինգ թեւերով արշաւեցին Հայաստանի վրայ, եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր քննիչ յանձնախումբն իսկ չկրցաւ ճամբայ հանել...

Ֆրանսական ծրագիրը կը ձգտի Ազգերու Դաշնակցութիւնը վերածել «գերպետութեան» մը։ Բոլոր պետութիւններէն վեր, բոլորին համար իրաւարար եւ վճռական ուժի մը։

Եւ սակայն, ծրագիրը հազիւ կարդացուած, քրթմնջիւնները ծայր տուին։ Երկու տիրական ուժեր, Անգլիա եւ Ամերիկա, հիմնովին դէմ ըլլալով այս ծրագրին, բաւականացան միայն յայտարարել թէ պիտի ուսումնասիրեն։ Ձեւ բանի...

Մնաց որ, Ֆրանսա ինքն ալ շատ հաւատք չունի այդ ծրագրին յաջողութեան մասին։

Ռազմախաղ մըն է այդ առաջարկը, բուն զինաթափութեան փոխարէն «ապահովութիւնը կազմակերպելու» համար։

Միւս կողմէ, առարկողները դիտել կուտան թէ այդ խնդիրը քննուեցաւ 1919ին եւ մէկդի դրուեցաւ ոչ միայն իբրեւ անիրագործելի, այլ եւ վտանգաւոր։ Ուրիշ խնդիր, եթէ այսօր բոլորն ալ ընդունին թէ պայմանները փոխուած են։ Արդ, համաձայնութիւն չկայ այս մասին ալ, Ազգերու Դաշնակցութեան ծոցին մէջ։ Իսկ երկու հզօր ազդակներ, Խ. Միութիւնը (Ռուսիա) եւ Մ. Նահանգները դուրս կը մնան այդ միջազգային կազմակերպութենէն։

Ամէնէն լաւատես ենթադրութիւնն ընելով, զինաթափութեան խորհրդաժողովը յաջողած պիտի համարուի, եթէ կարենայ համաձայնիլ ոչ թէ սպառազինութիւնները կրճատելու, այլ խափանելու պատերազմի կարգ մը ձեւեր ու գործիքներ, — սուզանաւ, օդանաւ, ծանր եւ հեռաձիգ հրետանի, քիմիական պատերազմ եւլն.։ (Թունաւոր կազ, մանրէ եւլն.)։

Երեւոյթները քիչ մը բարենշան են այս ճակատին վրայ։ Թէեւ, չարամիտներ դիտել կուտան թէ իւրաքանչիւր պետութիւն այս մարտական միջոցներէն մէկը կամ միւսը կ'ուզէ արգիլել տալ, նկատի առնելով իր կացութիւնը։

Օրինակ, եթէ Մեծն Բրիտանիան տկար է սուզանաւի կողմէ կամ ամէնէն աւելի կը վախնայ այդ փորձանքէն, կ'ուզէ որ նախ ան խափանուի։ Ուրիշ պետութիւն մըն ալ՝ տարբեր տեսակէտ մը կը պաշտպանէ, համաձայն իր ներքին հաշիւներուն։

Ամէն պարագայի մէջ, տաժանելի երկունք մըն է որ տեղի կ'ունենայ։ Երկունք մը, որմէ կախում ունի վաղուան բարիքը կամ չարիքը։

Զափազանց խոր են ներկայ ողբերգութեան արմատները, եւ կարելի չէ արմատական բարելաւում սպասել, առանց դղրդագին ցնցումներու։

Բայց, կայ նաեւ հանրային կարծիքը, միլիոններու զանգուածը, որ յարաճուն ուժգնութեամբ կ'ըմբոստանայ նոր պատերազմի մը հաւանականութեան դէմ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԻԷՆԻ ԴԷՊՔԸ

Պ. Արշակ Ջօպանեան, պէտք տեսեր է «Ապագայ»ի մէջ հինգ սիւնակ գրաւելու, անդրադառնալու համար Վիէնի դէպքին։

Իր զեկոյցը՝ դէպքի ծագման պարագաներուն մասին, կը կարօտի կարեւոր ճշդումներու։

Առ այժմ զանց կ'առնենք սակայն, երբ ինքն իսկ կը յայտարարէ.— *Ես որեւէ մէկէն աւելի փափաքող եմ որ այդ տխուր պատմութիւնը հաշտութեամբ վերջանայ, հաշտութեամբ մը, որ արդարութեան հիմունքի մը վրայ կատարուի եւ մեր մէջ միայն անցնի։*

Բայց Վիէնի ռամկավարները չքմեղացնելէ յետոյ, երբ ամբողջ մեղքը կը փորձէ ձգել քանի մը դաշնակցական երիտասարդներու վրայ, որոնք *«կուսակցական եռանդի ողբալի կերպով սխալ ըմբռնուած կիրարկում մըն է որ ըրեր են»* եղեր, եւ մանաւանդ, երբ պէտքը կը շեշտէ *«հայրաբար իրենց խրատ տալու»*, հոդ կը բաժնուինք իրարմէ։

Երբ հարկ ըլլայ, փաստաթուղթի ձեռքին, կրնանք հաստատել թէ, թէեւ ոչ «հայրաբար», բայց յաճախ խրատներ տրուած եւ այդ կերպով առաջքն առնուած են, նոյնքան ցաւալի միջադէպերու, թէ շատ աւելի գարշելի գրգռութիւններու եւ անվայելվիբաւորանքներու հանդէպ՝ մերկուսակցական մարմիններն ու գործիչները զսպած են ընկերներու արդար զայրոյթի պոռթկումները։

Եւ այս՝ նոյն մտահոգութեամբ որ Պ. Ջօպանեանինն է այսօր,— ստաբին առջեւ չմաքրել մեր աղտերը եւ մէկ-երկուքին յանցանքին համար, տուժումի չենթարկել գաղթական զանգուածները։

Բուն ճշմարտութիւնն ուրեմն, Վիէնի դէպքի մանրամասնութիւններուն ու ծագման պարագաներուն մէջ չէ։ Արդարութիւն եթէ պիտի փնտռուի, անոր դատաստանին պէտք է ենթարկուին ո՛չ թէ Վիէնի դէպքին մասնակից երկու կողմերը, այլ անոնք որ իրենց անհեռատես եւ յաճախակի գրգռութիւններով լեցուցած են հոգիները։

Եթէ բարի ըլլայ իր յիշողութիւնը քրքրելու պահ մը, կամ ռամկավար մամուլի հաւաքածոները պրպտելու, Պ. Ջօպանեան կը ստիպուի մատը դնելու բուն վէրքին վրայ։

Բուն արդարութիւնը Վիէնի մէջ փնտռելու տեղ, աւելի լաւ կ'ըլլայ որ փնտռուի ղեկավարութեան գրասենեակներուն մէջ։

Ռամկավար «Պայքար»ի յունուար 21ի խմբագրականը բաւական բնորոշ է այս մասին։

Մ. Ե.

Պուլկարիա չի վճարեր

Պուլկարիոյ ելմտական նախարար Պ. Սթէֆանով որ Ժընեւ գացեր էր, վերադարձաւ Սոֆիա, Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբի պատուիրակին հետ։

Սթէֆանով կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն, տնտեսական ներկայ կացութեան հետեւանքով՝ անհրաժեշտ դարձած միջոցներուն մասին։

Այս յայտարարութիւններէն կը հասկցուի թէ Պուլկարիա ստիպուած պիտի ըլլայ պարտքերու վճարման յետաձգում յայտարարելու։ Այս յետաձգման մանրամասնութիւնները պիտի ճշդուին, երբ Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական պատուիրակը մանրակրկիտ քննութենէ անցընէ Պուլկարիոյ ելեւմուտքը։

Անգլիա փաճառականներու դէմ

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները կը յայտնեն թէ կառավարութիւնը կը նախատեսէ յատուկ միջոցներ, վերջ դնելու համար խորհրդային փաճառաժողովին որ մեծ չափով կը շարունակուի Անգլիոյ մէջ։

«Տէյլի Մէյլ» կը յայտնէ թէ այս միջոցներէն մէկը պիտի ըլլայ խզել աշխատաւորական դաշինքին օրով կնքուած անգլեւխորհրդային առեւտրական դաշնագիրը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Ամերիկայի եւ Գերմանիոյ տեսակէտները

Զինաթափութեան ժողովին մէջ, Ամերիկայի պատուիրակը՝ իր երկրին տեսակէտները ամփոփեց հետեւեալ 9 կէտերուն շուրջ։

1) Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը տրամադիր ըլլալով մէկտեղ լայնօրէն նկատի առնելու յաւելուածական ամէն առաջարկ որ կը ծառայէ հասարակաց նպատակին մօտենալու, պարտաւոր է պայմանագրութեան նախագիծը նկատել իբր վիճաբանութեան օգտակար հիմ։

2) Ամերիկա կը թելադրէ Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի մէջ գոյացած նաւային համաձայնութեանց իրագործման կարելիութիւնը եւ համամիտ է այս համաձայնութեանց որքան կարելի է շուտ իրականացման, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ յարումով։

3) Ամերիկա համաձայն է Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի նաւային համաձայնութեամբ հաստատուած չափերու նուազման, այն պահուն որ Ուաշինկթընի դաշնագրին ստորագրողները մնան այս համաձայնութեանց շրջանակին մէջ։

4) Համամիտ է ընդծովեաներու ջնջման եւ այս՝ երկար ատենէ ի վեր։

5) Պիտի մասնակցի բոլոր այն ճիգերուն, որոնք կը ձգտին սահմանելու՝ օդային ռմբակոծման դէմ քաղաքային բնակչութիւնը պաշտպանող ազդու միջոցներ։

6) Համամիտ է մահացու կազերու եւ մէքրոպային պատերազմի ամբողջական ջնջման։

7) Համամիտ է զինուորական ուժերը հաշուելու դրութեան մը, որ կազմուած ըլլայ ներքին կարգը պահպանելու անհրաժեշտ ուժերը հիմ բռնելով, այդ ուժերուն վրայ աւելցնելով ազգային պաշտպանութեան համար բաւաւոր ուժ մը։

Գալով ներքին կարգի պահպանման անհրաժեշտ ուժերուն, անշուշտ, անկարելի է զանոնք կրճատել։ Իսկ ազգային պաշտպանութեան յատուկ ուժերու հարցը կը մնայ յարաբերական։

8) Ամերիկա համամիտ է անոնց, որոնք կը պաշտպանեն մասնաւոր սահմանափակում մը հրասայլերու եւ շարժուն ծանր հրետաններու համար, այսինքն այն զէնքերուն համար, որոնք մասնաւորաբար յարձակողական են։

9) Ամերիկա, պատրաստ է նկատի առնելու պատերազմական նիւթեղէնի ծախքերու սահմանափակում մը, իբր ուղղակի սահմանափակումը լրացնող եղանակ մը, որովհետեւ այն կարծիքն ունի թէ այս եղանակը կրնայ արգիլել որակական սպառազինումները, անգամ մը որ քանակական սահմանափակումը հաստատուի։

Ամերիկայի պատգամաւորը յայտնեց նաեւ թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է վիճաբանելու սպառազինումներու կրճատման եւ սահմանափակման մասին արդէն հաստատուած սկզբունքներու շուրջ եւ նոյնիսկ, ընդլայնելու անոնց տարողութիւնը, ինչպէս նաեւ քննելու եւ ընդունելու նոր սկզբունքներ, կը բաւէ որ անոնք նպաստեն ուղղուելու դէպի նպատակ եւ վերջացուց յայտարարելով թէ սպառազինումներու նուազումը հիմն իսկ է ոչ միայն տնտեսական վերականգնումին, այլ նաեւ խաղաղութեան պահպանման՝ ամբողջ աշխարհի մէջ։

Պրիւնինկի ճառը

Ամերիկայի պատգամաւորին ճառին թարգմանութենէն յետոյ, բեմ բարձրացաւ Գերմանիոյ վարչապետը՝ Պրիւնինկ։ Ահա իր ճառին ամփոփումը։

— Արդէն երկար ատենէ ի վեր, գերման ժողովուրդը անհամբերութեամբ կը սպասէր այս վայրկեանին։ Պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, կառավարութիւնները անխուսափելի պարտականութեան առջեւ կը գտնուին հաւաքաբար հաստատելու արմատական զինաթափութեան տրամաբանական ծրագիր մը, արդար եւ ըմբռնելի, որ հիմնուած ըլլայ իրաւունքներու եւ պարտականութիւններու կատարեալ հաւասարութեան մը վրայ։

«Պատերազմի տնտեսական եւ ելմտական վերջին հետեւանքներու լայն եւ վճռական հաշուեյարդարին քով, բոլոր պետութեանց կամաւոր եւ փոխադարձ զինաթափութիւնը կը կազմէ ամէնէն կարեւոր եւ ստիպողական արարքը»։

Թելադրելէ յետոյ թէ պէտք է վստահութեամբ նայիլ ապագային, Պրիւնինկ շարունակեց.

— Միջազգային վստահութիւնը չի կրնար հիմնուիլ վախի վրայ։ Բարի կամեցողութեան վրայ միայն կրնայ հիմնուիլ։ Ահա թէ ինչու խաղաղութեան նոր կամքը պէտք է յստակօրէն հեռացնէ պատերազմով շահ մը հետապնդելու գաղափարը, կամ զինու զօրութեամբ վէճ մը կարգադրելու կամեցումը, պատերազմը օգտագործելով իբր ազգային քաղաքականութեան գործիք մը։

«Մեր որդեգրելիք ուղղութեան մէջ ուրեմն, պէտք է զգուշանանք որ իւրաքանչիւրը այնքան քիչ զինաթափուի, որքան կրնայ։ Ամէն մէկը, ընդհակառակն, պէտք է խղճմտօրէն եւ հոգւոյն քննէ թէ հաւասար եւ ընդհանուր զինաթափութեան մը պայմանաւ, ո՞րն է վերջին սահմանը, ուր կրնայ երթալ, կրճատելու համար իր զէնքերը, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ նախատեսուած նուազագոյնին։

«Տիեզերական տնտեսական տագնապը կը բխի մանաւանդ քաղաքական պարտքերէն, ինչպէս նաեւ սպառազինմանց անհաւասարութենէն եւ չափազանցումէն։

«Գերման կառավարութիւնն ու ժողովուրդը կը պահանջեն որ իրենց զինաթափումին հետեւի ընդհանուր զինաթափում մը։

«Բարոյապէս եւ իրաւապէս, Գերմանիա ի վիճակի է պահանջելու իրաւունք մը, որ ոչ ոք կրնայ ժխտել։ Գերման ժողովուրդը կը վստահի ներկայ խորհրդաժողովին, որ ընդհանուր զինաթափութեան հարցը պիտի լուծուի բոլոր ժողովուրդներուն համար հաւասար իրաւունքներու եւ հաւասար ապահովութեան հիման վրայ։ Մեր պատգամաւորներուն պարտականութիւն տրուած է կորովի կերպով հետապնդելու այս նպատակը։ Բայց գերման պատգամաւորութիւնը, իբր գործնական աշխատանքներու մեկնակէտ, չի կրնար միմիայն նկատի ունենալ զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնաժողովին կողմէ մշակուած պայմանագրութեան նախագիծը։ Այդ նախագիծը չի համապատասխաներ ներկայ վայրկեանին պահանջներուն. Թերի կողմեր ունի ունի եւ լռութեամբ կ'անցնի էական կէտերու վրայէն։ Գերման պատգամաւորութիւնը իրեն կը վերապահէ այս կացութիւնը դարմանելու սահմանուած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Սուրիա եւ Լիբանան 11 տարուան ընթացքին

Համաձայն պաշտօնական տեղեկագրիմը 1920էն ի վեր, Սուրիոյ մշակեալ հողերու տարածութիւնը 70 հազար հեքթարէն անցած է մէկ միլիոն 800,000 հեքթարի։

Պտղածառերուն մշակութեան զարգացումը շատ մեծ է։ Ձիթենիներու տունկերը անցած են տասը միլիոնը։ Դէպի Հոմսի հիւսիս-արեւմուտքը երկարող շրջանին մէջ միայն, 1929ին տնկուած է մէկ միլիոնէ աւելի ծառ։

Միւս կողմէն, ծրագիր մը մշակուած է Լիբանանի լերան մէջ անտառ հասցնելու համար, հարիւր յիսուն հազար հեքթար տարածութեան մը վրայ։ Ծախքի ընդհ. գումարը կը հաշուուի երեք հարիւր հազար սուրիական ոսկի (ոսկեդրամ)։

Հոգատարութեան ենթակայ պետութեանց ընդհ. պիւտճէն գոցուած է 1923էն ի վեր, հասոյթներու գնահատելի առաւելութեամբ։ Հասոյթներու այս առաւելութիւնը քանըմէկ միլիոն ֆրանքէն անցած է 63,062,920 ֆրանքի։

Մուսուլի քարիւղներու եւ խողովակի խնդիրը լուծուած է գոհացում տալով ֆրանսական եւ սուրիական շահերու։ Խողովակը պիտի մեկնի Քալա-Կէրկուքի մերձակայ վայրէ մը եւ պիտի երկարի դէպի սուրիական սահմանագլուխը եւ յետոյ պիտի բաժնուի երկու ճիւղի որուն մէկը պիտի երթայ դէպի Հայֆայի Պաղեստինեան նաւահանգիստը եւ միւսը՝ դէպի Տրիպոլիս սուրիական-լիբանանեան նաւահանգիստը։ Ուստի, նկատելի է շինութեան համար պէտք եղած աշխատանքներու կարեւորութիւնը։

Աւելի կարեւոր է Միջագետքի նաւթահանքերու հասոյթներու խնդիրը։ Իրաք Բէթրոլիում ընկերութեան կողմէ փորուած հորերէն ոմանք յուսացուածէն շատ աւելի մեծ արդիւնքներ տուած են։

Քալա-Կէրկուքի հորը առանձինն երեք օրուան մէջ արտադրած է 36 հազար թոնօ, ինչ որ ենթադրել կուտայ տարեկան չորս միլիոն թոնօն անցնող ամբողջական արտադրութիւն մը, երբ քարիւղատար խողովակը սկսի ապահովել քարիւղի փոխադրութիւնը դէպի Միջերկրականի ծովափը։

Համաձայն Սան Րէմոյի դաշնագրին, Ֆրանսա իրաւունք ունի Միջագետքի քարիւղներուն հարիւրին 23.75ին, ան պիտի ստանայ վերոյիշեալ չորս միլիոն թոնոյէն մէկ միլիոն թոնօ տարեկան, այսինքն՝ իր տարեկան ներածած քարիւղին կէսը որուն փոխարէնը կը հաշուուի երեք միլիոն ֆրանք։ Շահագործող ընկերութիւնը պիտի փորէ տակաւին ուրիշ հորեր։

Պիտի շինուին նաեւ երկու երկաթուղիներ, որոնց մէկը պիտի մեկնի Տրիպոլիսէն եւ պիտի երկարի մինչեւ Նախուրա, եւ միւսը՝ մեկնելով Տրիպոլիսէն խողովակին քովէն երկարելով պիտի անցնի Հոմսէն, Տէր-Զօրէն եւ Ապու-Քէմալէն։

Երկաթուղային սոյն ծրագիրներուն կապուած է Պէյրութի նաւահանգիստը մեծցնելու ծրագիրը։

Պէյրութի նաւահանգիստը որուն առեւտրական գործառնութիւնը անցած է, 1919էն ի վեր, հարիւր յիսուն հազար թոնոյէն 519,000 թոն, քսան հեքթար տարածութիւն ունի։ Սոյն տարածութիւնը պիտի հասցուի 70 հեքթարի եւ իր քարափները չորս հարիւր մեդրէն պիտի անցնին հազար երկու հարիւր մեդրի։

Ձիւն Փարիզի մէջ

Փարիզ դարձեալ ձմեռնային ցուրտ օրեր կ'անցընէ։ Երէկ գիշեր առատօրէն սկսաւ ձիւնել։ Արուարձաններ ծածկուած են ձիւնի թեթեւ խաւի մը տակ։

Միեւնոյն ատեն, սաստիկ հով մը կը փչէ։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՈՒՐԱՑՈՂՆ ԱԼ ՉԻ ՓՐԿՈՒԻՐ

«Սոցիալիզմի հայրենիքում» կեանքը իր բոլոր երեւոյթներով, պէտք է հարազատ արտայայտութիւնը ըլլայ «սոցիալիզմ կառուցող» կուսակցութեան տնտեսական եւ գաղափարական հիմնական վարդապետութեան։

Այս տեսակէտէն, ողբալի կացութեան մէջ են մտքի մշակները ընդհանրապէս. «պրոլետ գրողները» մասնաւորապէս։

Ճիշտ է, որ Հայաստանի «պրոլետ գրողները» առանց ընդդիմութեան ուրախութեամբ պիտի փորձէին իրենց ուղեղը զարգացնել օրուան վարիչներու ցանկացած եղանակով, եթէ միայն ատիկա ըլլար հնարաւոր բնախօսական օրէնքներով։

Իրենց գրական եւ ստեղծագործական ձեռնարկներուն մէջ, անոնք կը մատնեն իրենց ներքինհակամարտութիւնը, — մարմինս յօժար է, բայց հոգիս տկար։

Առով չեմ ուզեր թերագնահատել մեր «պրոլետ գրողներ»ու յեղափոխական մարտունակութիւնը։ Նազովրեցի Յիսուսն ալ, իրեն առաջարկուած խաչելութեան տանջանքի առջեւ գոչեց — «Հոգիս յօժար է, բայց մարմինս տկար»։ Եթէ Հրեաներու տեղ իր դէմը ունենար բոլշեւիկը, անտարակոյս ան եւս պիտի խոստովանէր իր հոգեկան անկարողութիւնը։

Բազմաթիւ «պրոլետ-գրողներ»ու կարգին հոգեկան անճրկումի է մատնուեր այս անգամ, Պ. Վ. Թոթովենց իր մէկ նոր գործին — «Հայ ազգի «փրկիչ» Դաշնակները» — հրատարակութեան առթիւ։

Այս թեթեւսոլիկ բանաստեղծը բոլորովին անծանօթ մէկը չէ։ Համաշխարհային պատերազմին, շատերու նման ան եւս «հայրենասիրական» պարտք սեպեց փութալ Կովկաս իբրեւ «կամաւոր զինուոր», զէնք բռնելով Թուրքերու դէմ... Թիֆլիսի պողոտաներուն վրայ։ Դժգոհ դաշնակցական «ղեկավարութենէն» եւ գլխաւորաբար Դաշնակցութեան «ընկերվարական հակումներէն» վրէժի եւ արիւնի այդ պայքարի օրերուն, ներկայացաւ իբրեւ հանդուցեալ Անդրանիկի շուրջ խմբուած ցաւագար խառնակիչ խմբակցութեան դէմքերէն։ Պահպանողական եւ գերազանցօրէն յետադիմական ընկերային շարժումներու մէջ, Թոթովենցը այդ օրերուն ոչ միայն հաւատացող չէր համայնավարական վարդապետութեան, այլ եւ կը դատապարտէր բոլոր անոնք, որոնց մէջ ո եւ է չափով ընկերվարութեան ամենատարրական պահանջը ընդունելութիւն կը գտնէր։

Այս մարդն է ահա որ վարպետութեամբ իր տեղն է գրաւած «պրոլետ գրողներ»ու բանակին մէջ, իբրեւ ջերմ հաւատացող մը համայնավար յեղափոխութեան եւ անոր գործնական քաղաքականութեանը։

Ոչինչ տարօրինակ, կրնանք ըսել այս այլակերպման մասին, նկատի ունենալով բարոյական այն ապականած մթնոլորտը որ կը տիրէ Խորհրդային աշխարհին մէջ։

Մինչեւ հոս Թոթովենցը կը մատնէ շրջապատի ազդեցութեան ենթարկուելու իր բատ ամենայնի հարուստ յարմարութիւնները։

Յաջողութիւնը երկար չի տեւեր սակայն։

Ծայրայեղ ազգայնականութենէ համայնավար գրողի դիրքերը յաջողութեամբ հասած Թոթովենցը, իր վազքին մէջ կը դանդաղի, կը դողդղայ, երբ օրին մէկը իրեն կը մատնանշուի Դաշնակցութիւնը՝ իբրեւ «չարիք» հայութեան։ «Պրոլետգրող» Թոթովենցը հակառակ իր ցանկութեանը կը մատնէ իր անցեալը, Դաշնակցութեան գնահատութեան գործին մէջ, խռոված ու դժգոհ, գլխաւոր անհատներէ, ան կը մատնէ իր անկարողութիւնը բոլշեւիկեան ակնոցներով դիտելու Դաշնակցութիւնը — իբրեւ գաղափարական շարժում։

Եւ ճիշդ անոր համար ալ «Խորհրդային Գրողների Ֆեդերացիայի Քարտուղարութիւնը» հարկ է տեսեր հրատարակութեան տալ զեկոյց մը, ուր կը գտնենք հետեւեալ գնահատութիւնները.—

«Քարտուղարութիւնը առանձնապէս շեշտում է ընկ. Թոթովենցի կոպիտ սխալները դաշնակցութեան սոցիալական էութեան եւ նրա գործունէութեան բնորոշման մէջ...։ Մի կողմից հայ քաղքենի «հասարակայնութիւն» «ծուռ նայելու մէջ գունեհկացնում է Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութեան Մարքս-Լենինեան բնորոշում դաշնակցութեան սոցիալական էութեան մասին՝ իբրեւ բուրժուազիայի կուսակցութեան՝ եւ միւս կողմից տալիս է դաշնակցութեան «պատմութիւն» մի չյաջողուած մակերեսային «պամֆլէտ (պարսաւագիր) որ մի շարք հարցերում յանգում է բուրժուա-նացիոնալիստական եւ ըստ ձեւի մեշչենական (քաղքենի) «քննադատութեան»«դաշնակցական 40ամեայ հակապրոլետարական եւ հակայեղափոխական գործունէութեան մասին»: («Խորհ. Հայաստան» 12 յունուար)։

Ինչո՞ւ այս ապերախտ վճիռը մարդու մը մասին, որ նպատակ ունի դիրք բռնելու Դաշնակցութեան դէմ, եւ «սերտօրէն լծուելու սոցիալիզմի կառուցմանը Կ. կուսակցութեան ղեկավարութեան տակ»։

Այս խնչուն կը լուծէ «Խորհրդային Հայաստան»ի մէկ ուրիշ աշխատակիցը։

Դաշնակցութեան գնահատութեան մէջ, Թոթովենցը առաջնորդուեր է «իրայատուկ բարոյագիտական» ըմբռնումներով, մինչ անհրաժեշտ է մօտենալ «դասակարգային - մարքսիստական» ուղղութեամբ, եւ այս պատճառով ալ ան ինկեր է «սկզբունքային բնոյթի կոպիտ սխալների» ցանցին մէջ:

Թոթովենցը երբ ընդունուած կարգով կ'ուզէ. Դաշնակցութիւնը ներկայացնել իբրեւ գործակից— հայ եկեղեցիին, դրամատիրութեան, Թուրքին, Բրիտին, եւ վերջապէս բոլոր հակայեղափոխական եւ յետադիմական կազմակերպութիւններուն, կ'անճրկի հիմնաւորել իր փոխ առած տեսակէտները։ Եւ կը սկսի հայհոյել, կամ մեղադրել այնպիսի եղանակով մը, որմէ չազդուիր սակայն Դաշնակցութեան բարոյական դէմքը։

«Հիմնականն այստեղ այն է, որ պրակցիակայի (գործնական) հիման վրայ ցոյց տրուի, թէ իր գործունէութեան առանձին շրջաններում եւ իր ողջ պատմութեան ընթացքում դաշնակցութիւնն ինչպէ՞ս է իրականացրել իմպէրիալիզմի եւ հայկական բուրժուազիայի շահերից բղխող քաղաքականութիւնը»։

Հակառակ այս անվիճելի անհրաժեշտութեան, կը գրէ Գ. Անդրէասեանը, «Թոթովենցը մոռանում է այդ եւ դրա փոխարէն առաջ է մղում ոչ թէ դաշնակցութեան գործունէութիւնն իբրեւ քաղաքական կուսակցութիւն, այլ նրա առանձին անդամների եւ առանձին հատուածների թալանչիութեան փաստերը»:

Պարզ է պատկերը:

Բոլշեւիկները «Պրոլետ Գրողներէն» միայն հայհոյանք չէ որ կը պահանջեն եւ ոչ ալ խծբծանք այս կամ այն անհատի եւ նոյնիսկ հատուածներու մասին, Անոնք բոլորը անհրաժեշտ ըլլալով մէկտեղ, Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարը պէտք է ուղղուի անոր գաղափարականութեան դէմ՝ անոր գործունէութեան դէմ։ Վճիռը ո՛չ թէ անհատներու՝ այլ բարոյական մթութեան — հաւաքականութեան դէմ, ահա հիմնական պահանջը։

Դաշնակցութիւնը «միմոսական կուսակցութիւն» բնորոշումը նոյնպէս բաւական չէ. այդ ընդհակառակն վտանգաւոր է, որ կրնայ իր բացասական ազդեցութիւնը թողուլ «մասսաների» վրայ։ Եւ որպէսզի հակադաշնակցական ուղղութիւնը արժատանայ եւ տեղի չտայ նպաստաւոր ուղղութեան, պէտք է ուրեմն նախ գծել Դաշնակցութեան դէմքը, իբրեւ քաղաքական կազմակերպութիւն, եւ ապա ցոյց տալ անոր թշնամական կեցուածքը աշխատաւորական շարժումներու մէջ, իբրեւ «իմպերիալիստների եւ բուրժուազիայ»ի գործակից։

«Դաշնակցութիւնը՝ դա հայկական բուրժուազիայի աւանգարդն է (յառաջապահ), նրա մարտական ֆաշիստական կուսակցութիւնը, որ անցեալում հրով ու սրով հաստատել եւ աշխատել է ամրապնդել հայկական բուրժուազիայի դիկտատուրան եւ իմպէրիալիզմի գաղութ դարձնել մեր երկիրը,որներկայումս իր տրամադրութեան տակեղածբոլորմիջոցներով կատաղի, յուսահատական պայքար է մղում նոյն այդ նպատակի համար»:

Անմարսելի դեղահատ մը Թոթովենցի համար։

Պիտի մարսէ՞, ընդունելու համար Լէնինի ընտանիքին մէջ։ Հարցը այդ չէ։ Կ'ուզէի պարզել այն գարշելի մթնոլորտը որ կը ներկայացնէ ներշնչման միակ աղբիւրը, բոլոր տեսակի Թոթովենցներու համար։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՓՐՈՖ. Հ. ԱՃԱՌԵԱՆԻ ՀԵՏ

Տքնաջան աշխատանք հայկական մշակոյթին համար

Ամերիկահայ Ուս. Միութենէն Պ. Մանասէ Սեւակ, եթէ չենք սխալիր՝ ողբացեալ Ռուբէն Սեւակի եղբայրը, որ իբրեւ շրջիկ Հայաստան գնաց անցեալ տարի, իր տպաւորութիւնները կը հրատարակէ *Կոչնակի* մէջ։

Մէկդի դնելով անոր զարմանազան պատմութիւնները, որոնք միայն լուսաւոր կէտերը կը ներկայացնեն մանկունակ միամտութեամբ մը, ստորեւ կ'ամփոփենք իր տեսակցութիւնը փրոֆ. Աճառեանի հետ, գիտական-լեզուաբանական աշխատանքներու մասին.—

— Գիտութեան Ինստիտուտի գրասենեակներէն ներս եմ. կը ծանօթանամ առաջին անգամ փրոֆ. Հ. Աճառեանի հետ, որ իր երկու օգնական հայուհիներու հետ, կը զբաղէր Հայերէն Արմատական Բառարանին հինգերորդ հատորին ապակետպութեամբ։ Ա. Բ. Գ. եւ Դ. հատորները — 1232 + 1350 + 1492 + 1350 էջեր —, որոնք կը պարունակեն Ա—Յ տառերը, արդէն լոյս տեսած են։ Ընդամէնը պիտի ըլլայ վեց հատոր։ Ամբողջ ապակետպութիւնը նոյնութեամբ կը կատարուի ձեռագիր բնագիրէն եւ հին ուղղագրութեամբ։ Փրոֆ. Աճառեանին ծանօթանալէ եւ տպագրութեան մեթոտին տեղեկանալէ յետոյ հարցուցի.—

«Ինչո՞ւ տպարան չէք յանձներ, եւ այս մանրակրկիտ, բիւրեղեայ կերպով այսպիսի մեծ աշխատանք մը ձեռագրելու հոգէն ազատ լինել»։

Ակնոցը աչքէն վերցուց, թողուց իր գործը վայրկեանի մը համար, տպուած թերթ մը վերցուց եւ ցոյց տուաւ ինձ բացատրելով.

«Ըսէ՛ք, ո՛ր տպարանը կարող է այս տպել», ուշադրութիւնս հրաւիրելով ստուգաբանական բառերու վրայ, գրուած պարսկերէն, պահլաւերէն, արաբերէն. ֆրանսերէն, եբրայեցերէն, յունարէն եւ բազմաթիւ ուրիշ լեզուներու տառերով։ Հիացումով հետեւեցայ կատարուած հսկայ եւ խնամեալ աշխատանքին, եւ թերթատեցի հարեւանցի կերպով 5500 հսկայ էջերու կոյտերը որոնք արդէն ապակետպուած էին այնպէս, ինչպէս որ նա ձեռագրած էր:

Խօսակցելով անկիւն մը անցանք եւ հարցումներ տուի ծանօթանալու իր ուրիշ աշխատասիրութիւններուն։ Պատրաստման մէջ է ընդհանուր քերականութիւն մը բոլոր լեզուներու որ պիտի ըլլայ միակը իր տեսակին մէջ, աշխարհի բոլոր լեզուներուն մէջ։ Նա արդէն գրած է երկու հազար էջեր եւ. հարկաւոր է գրել երկու հազար էջեր եւս։ Փրոֆ. Աճառեան կը պատրաստէ նաեւ «Բառարան Յատուկ Անուններու», որ կը զբաղի յատուկ անուններու ծագումով, անոնց գրականութեամբ եւ պատմութեամբ սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը։ Կ'ուրուագծէ անուններու հոլովոյթը եւ անոնց ներկայիս գործածուած ձեւը, եւ այդ անուններով եկած բոլոր անձերու կենսագրութիւնները եւ յիշատակագրերը։ Այստեղ պէտք է յիշատակեմ որ իր բոլոր աշխատանքները կը տպուին հին ուղղագրութեամբ։

«Մեր ներկայ մտահոգութեան կեդրոնը կը կազմեն Էջմիածնի 8000 գրչագրերը, անոնցմէ ոմանց հրատարակութիւնը, եւ կամ անոնց խնամեալ գրացուցակի մը պատրաստութիւնը։ Մեր ամբողջ անցեալը եւ կուլտուրան անոնց մէջ թաղուած են, պէտք է կանգնեցնել մեր ներկան՝ ծանօթանալով անցեալի մեր ցեղային կուլտուրային եւ հարստութիւններուն, հրատարակել մանրանկարները եւ անոնց պատմութիւնը, ահա մեր հոգերէն ոմանք։

«Ունինք մեր տրամադրութեան տակ Գարեգին Եպիսկոպոս Յովսէփեանի «Հայ Մանրանկարչութեան Պատմութիւնը», Գիտութեանց ճեմարանը որոշեր է համառօտակի հրատարակել այս աշխատասիրութիւնը որ 20 տարիէ ի վեր հրատարակութեան կը սպասէր։ Նա ունի մի ուրիշ աշխատութիւն «Հայ Գրչագրերու Յիշատակարանները» անունով։ Նա արտագրած է 10,000 գրչագրերու յիշատակարանները։ Եթէ իւրաքանչիւր յիշատակարան գրաւէ կէս էջ, մենք կ'ունենանք առնուազն 5 հազար էջեր եւ կամ վեց հատորներ։ Նա զբաղած է այս գործով երեսուն տարիէ ի վեր։ Ահա ասոնց մէջ թաղուած է Հայաստանի քաղաքական եւ կուլտուրական պատմութիւնը։ Մեր հոգն է լոյս ընծայել ասոնք եւ զայն յանձնել հայ ժողովուրդին։ Կարիք կայ արտակարգ աջակցութեան։

«Ունինք նաեւ անտիպ հէքեաթներու հաւաքածոյ մը— 1500 հէքեաթներ Ռուսահայաստանի, Էրզրումի, Պիթլիսի, Մուշի եւ Վանայ Հայոց կեանքէն, հաւաքուած Երուանդ Լալայեանի կողմէն, որ մեռաւ անցեալ փետրուարին։ Այս հէքեաթները մեր ժողովուրդին ստեղծագործութիւնն են, անոնց աշխարհահայեացքի հայելին։ 1500 հէքեաթներ որոնք առնուազն կարելի է զետեղել 50 հատորներու մէջ։ Ունինք մօտաւորապէս հազար ժողովրդական երգեր հաւաքուած Հայաստանի գոնսերվաթուարի տեսուչ Սպիրիտոն Մելիքեանի ջանքերով։ Ասոնց մէկ մասը հրատարակուած է, մէկ ուրիշ մաս կը հրատարակուի, եւ ապա ամբողջը՝ եթէ հնարաւոր ըլլայ։ Ու մենք ունինք ժողովրդական վէպերու հաւաքման գործը, 19 վարիանթ լոյս տեսած են պատերազմէն առաջ գրուած սաղին անդին։ Նաեւ Սասմայ Ծռերու 25 հատ ձեռագիրներ եւ 19 հատ տպուած, բայց հոս ու հոն ցիրուցան»։ Ես հետեւեցայ անոր, ուշի ուշով նօթագրեցի եւ տարուեցայ այն օրերու երազներով երբ այս գանձերը ոգի կ'առնեն եւ կ'ըլլան մեր կուլտուրական օճախներու հարստութիւնները՝ խառնուելու նոր ուղիին, նոր իրաւակարգերուն որ մեզ կը տանին դէպի անակնկալ բարձրութիւններ։

Մեր խօսակցութիւնը կ'ընդհատուէր շարունակ դիմումնագրերով, արտօնական գործերով եւ մէջ ընդ մէջ կը հարցնեմ կարիքներու շուրջ։

«Մեր առջեւ բացուած է է աշխատանքի մեծ դաշտ, բնագիտական, պատմական, հնագիտական, երկրաբանական եւայլն։ Պէտք է մեր պատմութիւնը անցընել մաղէ, պէտք է դասաւորել նիւթերը, եւ ներկայացնել ժողովուրդին մատչելի եւ հարազատ ձեւով։ Ահա անսպառ աշխատանքի աղբիւր։ Մեր տպարանը ծանրաբեռնուած է, մեր պիւտճէն սահմանափակ։ Ահա կարիքներ՝ որոնք պէտք է մեղմացնել՝ թեւեր տալու մեր հողին տակ թաղուած գանձերու վերաքննական աշխատանքներուն եւ շաղախելու զանոնք նոր կեանքին որ կ'ընթանայ թափով»։

Աչքէ կ'անցնեմ Արեւելահայ գրողներու թանգարանը, ուր հաւաքուած են Նալպանտեանի, Աբովեանի, Գամառ Քաթիպայի եւ ուրիշներու լուսանկարները. անձնական իրերը, նամակները եւայլն: Իւրաքանչիւր գրողի յատկացուած է անկիւն մը եւ իրերը կղպուած են փեղկերու մէջ։ Ապա աչքէ կ'անցնենք թանգարանի հայ գրչագրերը։ Հոն հաւաքուած են 1200 գրչագրեր՝ ամէն սեռի, որոնցմէ ամենահինը կը պատկանի 986 թուականին։ Աչքիս առջեւ փեղկի մը մէջ բաց կը ցուցադրուին մեծադիր էջերով եւ մանրանկարներով գրչագրեր։ Կը հետեւիմ այդ նուրբ արուեստի գիծերուն, աչքս վեր կ'առնեմ եւ կը հարցնեմ փրոֆ. Աճառեանին եւ Լիսիցեանին.

«Ընդամէնը քա՞նի գրչագրեր ունինք աշխարհի զանազան մասերուն մէջ»։ Վերիվերոյ հաշուեցին իրենց մէջ եւ տուին ինձ թիւերը.

«Էջմիածին՝ 8000, Հայաստանի Պետական Թանգարան՝ 1200, Վենետիկ՝ մօտ 5000, Երուսաղէմ՝ մօտ 5000, Վիեննա՝ մօտ 1000, եւ զանազան հոս ու հոն ցրուած ձեռագիրներ, որով կը կարծենք թէ հայ գրչագրերու ընդհանուր թիւը կը հասնի 25,000ի»:

Փրոֆ. Աճառեանի հետ կ'անցնինք թանգարանի անցքերով եւ կ'ուղղենք մեր քայլերը Խորհրդ. Հայաստանի Հանրային Մատենադարանը։ Կը ծանօթանամ Արամ Պապաեանին, որ իսկոյն կ'ընկերանայ մեզի ծանօթացնելու մատենադարանը։

«Ունինք մօտ 35,000 հայերէն հատորներ, կը սկսի նա, «200,000 ռուսերէն, 15,000 եւրոպական լեզուներով, 130,000 ամսագրեր եւ ուրիշ բազմաթիւ թերթեր, որոնց ընդհանուր թիւը կը հասնի 600,000ի։ Մենք ունինք Խորհրդային Հանրապետութիւններու մէջ պարտադիր փոխանակութեան սիստէմ, որով մեր դրադարանը ինքնաբերաբար յաւելում կ'ունենայ ամէն տարի 109,000 հատորներով»։

«Գաղափար մը կարո՞ղ էք տալ թէ ի՛նչ թիւով յաճախողներ ունիք ամէն տարի», կը հարցնեմ։

1930ին մատենադարան յաճախած են 120,000 անձեր, իսկ մօտ 135,000 գիրքեր տրամադրուած են ընթերցողներուն։

«Իսկ անոնց քանի՞ տոկոսը գիտական ընթերցողներ են»։

«Ունեցած ենք 6-7000 գիտական յաճախորդներ եւ տրամադրած ենք 10,000 գիտական գիրքեր»։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

"ԳՐԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ,,

Փետրուար 6ին, Գրական Ակումբին մէջ, Կարօ Սասունի խօսեցաւ «Գրական քննադատութեան դերը հայ գրականութեան մէջ» նիւթին մասին։

Ահա այն հիմնական յատակագիծը, որուն վրայ Սասունի ձեւեց իր մտքերը.—

Ա.— Քննադատութեան նշանակութիւնը եւ տեսակները. հրապարակագրութի՞ւն է քննադատութիւնը թէ քննադատական, վերլուծական եւ գեղարուեստական գրականութեան սեռ մը։

Բ.— Գրական քննադատութիւնը մեր արդի գրականութեան համար ի՞նչպիսի ազդակ կը հանդիսանայ։

Գ.— Հայ գրականութեան մէջ կիրարկուած քննադատութիւնը։

Գրական քննադատութեան նիւթն է գեղեցիկ գրականութեան վերլուծումը եւ ներկայացումը։ Քննել, դատել եւ եզրակացնել։ *Քննադատութիւնը, իր ուժերը կը դասաւորէ գրական ստեղծագործութեան ամբողջ շտեմարանին դիմաց։ Քննադատութեան առջեւ կը կանգնի հոգեկան շէնք մը, մշակութային խորունկ հարստութիւն մը, որ կը քննէ, կը վերլուծէ, կը բացատրէ եւ կը դատէ անոր արժէքը։ Այս աշխատանքին մէջ քննադատութիւնը կը դիմէ նախնական մեթոտներէն մինչեւ ամէնէն բարդ մեթոտներուն.— առօրեայ տեղեկատուութիւն (քրոնիկ), առօրեայ գրախօսութիւն, գրական շարժման ընդհ. հաշուետուութիւն, հինի եւ նորի բաղդատական քննութիւն, գրական պատմութեան կապակցութիւն եւ ազդեցութիւններ։*

Մեր երկու գրականութիւններուն մէջ, սկսած 1850ական թուականներէն մինչեւ մեր օրերը քննադատական գրականութիւնը բաւական տկար է։ Արեւելահայ գրականութիւնը համեմատաբար բախտաւոր է, որովհետեւ ունի թէ գրականութեան պատմութիւն եւ թէ քննադատութիւն։ Արեւմտահայ գրականութիւնը չէ ունեցած ո՛չ մէկը եւ ո՛չ միւսը։

Արեւելահայ *գրականութեան մէջ 90ական թուականէն յետոյ, գեղարուեստական գրականութեան զուգահեռ հրապարակ են եկած գրախօսողներ ու քննադատներ Ս. Հախումեան, Վ. Նալբանդեան, Ն. Աղբալեան, Տէրտէրեան, Մատէնճեան, Լէօ, Յ. Խանզադեան, Բ. Իշխանեան, Սուրխաթեան։ Ասոնց մէկ մասը աւելի ընկերային քաղաքական տեսակէտով մօտեցած են, բայց որոշ քննադատի համբաւի հասածները քննադատութեան ընդհ. պահանջներուն համապատասխանող ձեւով մօտեցած են գրականութեան եւ կրցած են ստեղծել յաջորդական մթնոլորտ մը։ Նոյնիսկ գրուեցան գրականութեան պատմութիւններ Լ. Մանուէլեանի, Լէօի եւ Վրթ. Փափազեանի կողմէ։*

Արեւմտահայ *քննադատութեան մէջ հանդէս եկան (1870—1890) Պարոնեան եւ Տէմիրճիպաշեան, անոնցմէ յետոյ քրոնիկագիր Զօպանեան, որ փորձեց նաեւ քննադատութիւն, միշտ մնալով քրոնիկագիր։ 1895էն յետոյ կ'երեւի Ա. Յարութիւնեան, աւելի յետոյ Ռ. Դարբինեան եւ Յ. Օշական։ Որպէս գրական քննադատ կազմաւորուած դէմք է Օշականը, որուն կը պակսի ընկերաբանական-փիլիսոփայական պատրաստութիւնը եւ արուեստի պատմութեան ըմբռնումը։ Մեր մէջ* իսկական կատարելատիպ քննադատ կը մնայ միմիայն Նիկոլ Աղբալեանը։

Ներկայ տասնամեակը քննադատ չհասցուց։ Հայաստանը թողած իր տեղը, արտասահմանի վաւերական դէմքերը կը մնան Աղբալեան եւ Օշական։ Ընդհանրապէս բուն քննադատութիւնը կը բացակ

Դասախօսը տուաւ նաեւ քննա տութեան մասունքները (քրոն գրախօսական, գրական վերլուծ գրականութեան պատմութիւն եւ անոնց անհրաժեշտութիւնը եւ գր կանութեան աստիճանական զարգ ցումը։ Ցոյց տուաւ քննադատու թեան յատկանիշները, դատաւ հանգամանքը, չկրկնուելու, ըն չփոխելու պարագան։ Եւ եզրակա ցուց թէ քննադատութիւնը ցուած հրապարակագրութիւն է։

Դասախօսութենէն յետոյ տեղի ունեցաւ մտքերու փոխանակ թիւն, որուն մասնակցեցան Պ. Ռ. Բերբերեան, Ջամալեան, Խոնդ կարեան, Վ. Համբարձումեան Բալուեան։

Ռ. Բերբերեան.— *Գրական քնն դատութի-նը ստեղծագործութի թէ գիտական աշխատանք։ Օտա գրականութեան մէջ տարինե ծեծուած է այս հարցը եւ եկած այն եզրակացութեան թէ քննա տութիւնը գիտական աշխատա չէ։ Հնագոյն պատմութեան մէ կային Զօիլ եւ Արիստոտել. Զօ կծու քննադատ էր եւ հեգնող։ Ար Արիստոտէլ բարեացակամ։ բարեացակամ գիծը շարունակո ցաւ մինչեւ Պուալօ։ Իսկ աւելի տոյ, Թէն, Սէնթ Պէօվ, Պրիւնթի Անաթօլ-Ֆրանս, տարբեր հայեցա կէտով մօտեցան եւ քննադատու թիւնը դրին փիլիսոփայական հ վրայ։*

Հայ գրական քննադատութի սկսած է Մ. Նալբանդեանով, Պռօշեանի «Սօս եւ Վարդիթեր եւ Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաս տան»ի վրայ, 60ական թուականն րուն, տակաւին բանար եղած ժա մանակ, ուսումնասիրութիւններ գրած։ Ապա Պետրոս Ադամեան 80ական թուականներուն Շէքսփիրի գործերուն եւ մասնաւորապէս Համլէթի մասին։ Գրական քննադատը պէտք է ունենայ խոր մտաւոր պատրաստութիւն։

Վ. Համբարձումեան.— *Մեր գր կան քննադատութիւնը պատմու թիւն չէ ունեցած եւ ստացած էա տահական բնոյթ։ Բացի այդ, հա քննադատը ո՛չ կրցած է հեղինա ստեղծել, երբ անյայտ է, եւ ո՛չ զինակ մեռցնել, երբ սին անուն է։ Սխալ է որ արեւմտահայութիւ նը գրականութեան պատմութ չէ ունեցած։ Արեւմտահայութեան գրականութեան պատմութիւն ցած է, բայց քննադատութիւն ունեցած արեւելահայերուն նմա բացի Ա. Յարութիւնեանէ, և Պազարճեանէ եւ Օշականէ։*

Գրական քննադատութիւնը կոչման կը ծառայէ միմիայն ժամանակ, երբ իր բոլոր սեռեր մասնագիտական *հանգամանք ստանայ եւ այդ ուղղութեամբ խորանայ, այլապէս հայ քննադա մը չի կրնար ամէն բանի մասի մինեւնոյն հեղինակութեամբ արտա յայտուիլ։*

Ա. Ջամալեան.—*Քննադատութեան հետ կապուած են կարգ մը անհրա ժեշտնախատարրեր։ Քննադատ նօթ պիտի ըլլայ միջավայրին, կեանքին, արուեստագէտի նուածք ու ճաշակ պիտի ունենայ Հայ քննադատի նիւթական մանները հնարաւորութիւն չեն այդ իրագործելու։ Բացի այդ նաեւ ընդհ. զարգացումի պակաս Արտասահմանի նոր սերունդին որոշ հետաքրքրութիւն ու ճիգ այդ ուղղութեամբ։*

Ա. Խոնդկարեան.—*Ն. Աղբալեան լինելով մեր ամենալաւ քննադատ չէ ստեղծած ո՛չ Տէրեանը եւ ո՛չ Չարենցը, այլ յայտնաբերած է։ Քննա դատութիւնը կարող է մեռցնել մը, եթէ յիրաւի ոչինչ կայ գրականութեան մէջ։ Ռուսակ քանի մը հեղինակներ, քննադատ թեան միջոցով մարեցան։ Սէնթ Պէօվէն մինչեւ Պռանտէս Պելինսկի, քննադատութիւնը ձաւ գրական ստեղծագործական մը: Եւրոպայի մէջ այժմ հռչակ ւոր քննադատ չկայ, որովհետեւ պահանջ չկայ։ Այժմ հասունցած ընթերցող հասարակութիւնը։ մեր կեանքը տակաւին այդ հաս նութիւնը չունի եւ կ'ապրի Սէնթ Պէօվի ժամանակաշրջանը։*

Հ. Բալուեան.— *Ժան Տիւրէն կարեւոր մէկ գործին մէջ կ'ըսէ քննադատը կրկնապէս արուեստա գէտ մըն է։ Քննադատ մը միա մանակ ստեղծագործող մըն է։ Ս Օշ ֆան Ցուայկ մը եւ մեր մէջ կան իրենց քննադատականներ ստեղծագործողներ են։ Ռուսահա քննադատները հետեւած են Թէյ եւ ուրիշներու։ Մասնաւոր արժէք չեն ներկայացներ, որովհետեւ ամէնքն ալ կաղապարի վրայ ուած են։*

Դասախօսը պատասխանեց րուցուած հարցերուն։

ՎԻՆ-ՀԱՄ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Անգործութեան տագնապին պատճառները բազմաթիւ են։ Մէկ կողմէ՝ մէկ գերարտադրութիւն։ Միւս կողմէ՝ սպառման պակաս, որմէ առաջ կու գայ համաշխարհային տնտեսական դաշինքներուն, առեւտրական դաշինքներու տակ, երկրագործութեան վնաս։ Ֆրանսայի մէջ՝ մաքսային օրէնքի կարգ մը թերութիւններ, անկարող կը թողուն երկրապաշտպան արտադրութիւնը մինչ գործական երկիրներ կը դիմեն մաքսային ծայրայեղ պաշտպանութեան։

Երկրագործին անընդհատ խորհուրդ կը տրուէր ուժ տալ արտադրութեան, ինչ որ լաւ էր բնականոն պայմաններու մէջ, բայց ներկայիս՝ աղէտաբեր։ Ու երկրագործը՝ չխնայեց հետեւելու խորհուրդին։ Հետեւա՞նքը։ Յաւելում արտադրութեան գիներու, մինչ վաճառման գիները կը նուազէին, այնքան որ երկրագործը հարստութիւն ցանկց եւ չքաւորութիւն հնձեց, կարելի է ըսել։

Իսկ գերարտադրութիւնը միմիայն Ֆրանսայի յատուկ չէր, այլ ամբողջ աշխարհի։ Կարգ մը երկիրներ, ինչպէս Ամերիկա, Գանատա, իրենց աւելցուքը կը թափէին Ֆրանսա։ Ռուսիա, երկար քունէ մը վերջ, կը ջանար հետզհետէ միջազգային շուկայի վրայ գրաւել իր նախկին դիրքը։ Պալքանները անգամ կը սկսէին իրենց պէտքէն շատ աւելի արտադրել, ուժ տալու համար արտածման։ Հաշւի եղած է որ աշխարհ կ՚արտադրէ 343 միլիոն կենդինար ցորեն, մինչ կը սպառէ 225 միլիոն։ Ստուգման կարօտ թուանշաններ են. բայց կայ անհերքելի իրականութիւն մը, գերարտադրութիւնը։

Իսկ այս համաշխարհային գերարտադրութեան հանդէպ ի՞նչ կը տեսնուի։ Սպառումը անընդհատ կը նուազի։ Բացատրութիւնը պարզ է։ Սպառողը ինչ դասակարգի ալ պատկանի, վերապահութեամբ կը ծախսէ։ Գործաւորը, որուն օրական ծախսերուն մէջ ամէն մեծ տեղը կը գրաւէ ուտելիքը, անգործութեան հետեւանքով ստիպուեցաւ սեղմ բռնել քսակին բերանը։

Իսկ հարուստները, զանազան պատճառներով, նոյնպէս ստիպուեցան կրճատել իրենց ծախքերը, մինչ միւս կողմէ, անընդհատ եւ աւելի դիզելու համար, նետուեցան շահադիտական գործերու մէջ, ուր մխրճուեցան, մինչեւ որ շատերը սնանկացան։ Ժամանակին երկրագործը կ՚արտածէր, ինչ որ չէր կրնար սպառել ներքին շուկային մէջ։ Հիմա սակայն, արտաքին շուկային դռները փակուած են իր առջեւ։ Երկիրները ամուր պատնէշներ կանգնած են արտածումներուն առջեւ։ Արդ, անգլիական շուկան որ ամէնէն աւելի կ՚իւրացնէր Ֆրանսայի երկրագործական արտադրութիւնները, ամէնէն բարձր ու հաստ պատնէշը կանգնած է հիմա, անոնց դէմ։ Քանի մը թիւեր։ 1930ին, Անգլիա Ֆրանսայէն գնած էր 15 միլիոնի՝ ծնեբեկ (asperge), 20 միլիոնի արտածման վրայ։ 20 միլիոն ծաղկեկաղամբ, Ֆրանսայի արտադրութեան կէսը՝ 16 միլիոնի աղցան։ Նոյնպէս պտուղներու համար։ Ֆրանսա, Անգլիոյ կը ծախէր մօտ 15 միլիոնի եղակ եւ 5 միլիոնի կեռաս։ Իսկ հիմա, արտադրութիւնը մնալով մէկտեղ նոյնը, խափանուած է։

Անգլիոյ այս ընթացքին առջեւ, Ֆրանսա երկար ատեն մնացած է վարանոտ եւ ոչ միայն փոխվրէժի չէ դիմած, այլ թոյլ տուած որ անգլիական արտածումներու առջեւ, իր դռները բաց մնան։ Յունիսէն մինչեւ օգոստոս 1931, միայն Մօտանի եւ Վէնթիմիլի ճամբով, Ֆրանսա կը մտնէր օրական 247 կով։ Այս կացութիւնը կը բացատրուի անով որ, օգտուելով 1928ին, Իտալիոյ հետ կնքուած առեւտրական դաշինքէն, հեգը. Եւրոպայի պետութիւնները՝ Ռումանիա, Չեխոսլովաքիա, Հունգարիա, կը շարունակէին իրենց աւելի արտադրութիւնը մտցնել Ֆրանսա։ Այդ օրերուն դեռ, 500 հազար կենդինար սառած միս կը մտնէր Հավրի շտեմարաններէ, մինչ Հիւսիսային սահմանէն, Դանիա եւ Հոլանտա կը շարունակէին Ֆրանսան ողողել թարմ միսով։

Որ կողմն ալ դառնանք, երեւոյթը նոյնն է, գերարտադրութիւն եւ ներածութիւն։ Այս կրկնակ պատճառը, չափազանց մնաց գինիի գիներուն։ Նախապէս 18ի եւ 20ի ծախուած գիները, ինկան մինչեւ 8ի եւ 9ի։ Միւս կողմէ օտար ցորենը կուգար մրցիլ ֆրանսական ցորենին հետ, այնքան որ Ֆրանսացի շատ ագարակապաններ, ստիպուած էին իրենց ցորենը ծախել արտադրութեան գինէն աւելի վար գինով։ Նոյնը ուրիշ կարգի արտադրութեանց մէջ, շաքար, կաթ, եւայլն։

Ի՞նչ ըրաւ Ֆրանսա այս կացութեան հանդէպ։ Նախ, փակեց կամ կէս մը վրայ ըրաւ մաքսային դռները, տուրքերը բարձրացուց, կամ ներածումներուն չափ մը դրաւ եւ տեղական արտադրութիւնը դարձուց պարտադիր։ Նախապէս իտալական սահմանագլուխէն Ֆրանսա կը մտնէր 47հազար կով, իջաւ 29 հազարի, խոզ՝ 140 հազար, իջաւ 30 հազարի։

Գալով գինիին, կացութիւնը շատ աւելի վատ է եւ շնորհիւ խիստ միջոցներու, կը յուսացուի խուսափիլ աղէտի մը առաջքն առնել։

Երկրագործութեան տագնապը այս ընդհանուր գիծերով ներկայացնելէ վերջ, յօդուածագիր մը հետեւեալ կերպով կը ներկայացնէ Ֆրանսայի երկրագործական կացութիւնը.— Յուսահատութիւնը հետզհետէ կը բռնէ գիւղերը։ Ամէն օր, կը շատնայ թիւն անոնց, որոնք կը հրաժարին երկրագործութենէ եւ եթէ երկրագործական աշխատաւորները ստիպուին փախիլ գիւղերէն, գործարան կամ արհեստանոց պիտի երթան հաց փնտռելու։ Բայց, պիտի գտնե՞ն։

Անգլիոյ անգործները

Անգլիոյ մէջ, անգործներու թիւը սկսած է նորէն աւելնալ։ Աշխատանքի նախարարութեան կողմէ հրատարակուած վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան 218 հազարի յաւելում մը։

Յունուար 25ին ամբողջ Անգլիոյ մէջ, անգործներու թիւն էր 2 միլիոն 728 հազար։

Սղութիւնը Անգլիոյ մէջ

Անգլիա չի կրնար գոհացում տալ իր սպառման պէտքերուն, չի կրնար նաեւ խուսափիլ մաքսապաշտպան գրութեան անդրադարձումներէն։ Տուրքի ենթարկեց օտար ցորենը, բայց առանց խօսքն ընելու հացին, արդէն բազմաթիւ հաւարոյծներ, աւելի սուղ կը վճարեն իրենց հացերուն տրուելիք սնունդը։ Ելեւմուտքը թեթեւցնելու համար, ջնջեց շաքարի ճարտարարուեստին յատկացուած երկու միլիոն ոսկիի նպաստը, բայց անոր տեղ դրաւ տուրք մը որ պիտի ելլէ սպառողներուն գրպանէն։

Այնպէս որ, սղութիւնը անխուսափելի կը թուի։ Անխուսափելի էր սահմանափակել ներածումները, եւ անհրաժեշտ էր հասոյթի աշխարհներ փնտռել մաքսատուրքերու մէջ, բայց ուրիշ դարման մըն ալ պէտք եւ այս մասին, «Թայմզ»ի մէկ թղթակիցը կը գրէ.— Անգլիական գիները շատ բարձր են, որովհետեւ օրավարձքերը շատ բարձր են։ Ներկայիս, երբ գնման կարողութեան նշանացոյց ընդունելով հարիւրը, անգլիական օրավարձքին հանդէպ գերմանականը կը ներկայացնէ 74, ֆրանսականը 59, իտալականը 40։ Նման պայմաններու մէջ, անկարելի է որ Անգլիա կարենայ կռուիլ իր մրցակիցներուն դէմ՝ համաշխարհային շուկային վրայ։ Մանաւանդ արտասահմանի մէջ էր որ կ՚ուզէինք տեսնել «անգլիական ապրանք գնեցէք»ը, որպէսզի մեր արտածումները փոխարինեն ընդեղէնն ու նախանիւթերը որոնք դուրսէն պէտք բերել տանք։ Մինակ չենք կրնար բաւել մեր անունդին։ Պէտք է ուրիշ փոխել մեր ապրելու եղանակը, կրճատել մեր ծախքերը կամ մեռնիլ անօթութենէ»։

ՅԱՆՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

ԺԸՆԵՒԻ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՑՈՅՑԸ

Ինչպէս գրած էինք, զինաթափութեան խորհրդաժողովին առթիւ, միլիոնաւոր ստորագրութեամբ հանրագրութիւններ ներկայացուեցան, աշխարհի բոլոր երկիրներէն եւ զանազան կազմակերպութեանց ա՛նունով։

Խորհրդաժողովը արտակարգ նիստ մը գումարեց փետրուար 7ին եւ ամբողջ երկուքուկէս ժամ յատկացուց, լսելու համար այդ հանրագրութիւններն ու բանաձեւերը։

Ժողովին նախագահը, Հէնտըրսըն նախ կարդաց մաս մը հեռագիրներ՝ հազարաւորներու մէջէն, ուղղուած Գործակցական Դաշնակցութեան Սթրազպուրկի միթինկէն, որ կը խօսէր 70 միլիոն ընտանիքներու կողմէ, բաժնուած՝ 44 երկիրներու մէջ։ Կարդաց հեռագիր մը՝ Մեթոտական Համաժողովին կողմէ, որ կը ներկայացնէր 50 միլիոնի տեղեկագրերի բազմութիւն մը։ Եւ ուրիշ հեռագիր մը՝ Ֆրանսայի 190 հազար մտաւորական մշակներու կողմէ, չորրորդ մը 34 երկիրներու 45 գրական ակումբներու կողմէ, եւ հինգերորդ մը՝ 173 հազար ճափոնցի այրերու եւ կիններու կողմէ։

Մէլպուրնի (Աւստրալիա) արքեպիսկոպոսը հեռագիր մը ուղղած էր եկեղեցիներու մեծ ժողովի մը կողմէ։ Բազմաթիւ հեռագիրներ ղրկուած էին Անգլիոյ եւ ուրիշ երկիրներու եկեղեցիներէն։ Պ. Թիթուլէսքու, Լոնտոնի ռումանական դեսպանը, իբրեւ նախագահ Ազգերու Դաշնակցութեան 12րդ ընդհ. ժողովին, ներկայացուց հանրագրութիւն մը զոր ստորագրած էին 2 1/2միլիոն Հոլանտացիներ։ Յետոյ Օր. Մէրի Տինկմէն կիներու Միջազգային Կազմակերպութեան յանձնախումբին նախագահը ներկայացուց հանրագրութիւն մը, յանուն 15 երկիրներու կնոջական կազմակերպութեանց որոնք ունին 45 միլիոն անդամ։ Օր. Տինկմէն դիտել տուաւ թէ նոյնիսկ տնտեսական ամենասուր տագնապի ընթացքին, աւելի քան 65 միլիոն ֆրանք կը ծախսուի ամէն քանի չորս ժամը, պատերազմի պատրաստութեան համար։

Յետոյ Օր. Տէնկմէն նախագահին ներկայացուց հանրագրութեանց բնագիրները, մինչ իրենց պատկանած երկիրներուն անունը կրող ժիներ, ճերմակ գօտիներով կը լեցուէին դահլիճը։ Ստորագրութիւններուն գումարն էր 8 միլիոն, գլուխն ըլլալով Մեծն Բրիտանիան, աւելի քան երկու միլիոնով։ Մ. Նահանգներու կիներուն ստորագրութիւնը կը հասնէր մէկուկէս միլիոնի. Գերմանուհիներունը՝ աւելի քան մէկ միլիոն։ Ֆրանսայի կողմէ ստորագրած էին 534,832 կիներ, Չեխոսլովաքիոյ կողմէ՝ 580 հազար, Զուիցերիայէն՝ 302, 132 եւլն,։ Ասոնց ետեւէն կուգար հռոմէական կիներուն թափօրը։ որուն պատգամաւորը, Տիկին Սթէնպէրկ, յայտարարեց թէ 25 միլիոն կազմակերպուած կիներ վճռած են գործակցիլ խաղաղութեան համար։

Ուրիշ թափօր մը կը ներկայացնէր այրերու կազմակերպութիւններ, — Քրիստոնէական Միութիւն, Ե. Ք. Ընկերութիւն. Ուսանողներու Քրիստոնէական Դաշնակցութիւն եւլն.

Յետոյ բանաձեւ մը ներկայացուց ուսանողներու եւ մարզական միութիւններու կազմակերպութեանց պատուիրակը, յանուն երկու միլիոն անդամներու, մէջն ըլլալով անգլ. 29 համալսարաններու եւ ճեմարաններու ուսանողները։ Մ. Նահանգներու եւ Անգլիոյ «Եղբայրական Տուներու» կազմակերպութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ եկած են ոչ թէ «աղերսագիր», այլ «վերջնագիր» յանձնելու։ «Պատրանքի մը զո՞հն էին այն տասը միլիոն երիտասարդները, երբ գետին փռուեցան քանի մը տարի առաջ, եւ որոնք կեանքը կը սիրէին այնպէս ինչպէս իրենք»։

Ամէնէն վերջը խօսեցան Պ. Պ. Վանտէրվէլտ եւ Ժուհօ, յանուն ընկերվարական կազմակերպութեանց եւ արհեստակցական միութեանց, որոնք հաւաքաբար ունին 39 միլիոն անդամ։

Ունկնդրութեան միջոցին իր ամբողջ կազմով կը փայլէր բրիտանական կազմակերպութիւնը։ Երեք պատուիրակութիւններ մինչեւ վերջը բացակայ էին, իսկ եօթըուրիշներ ալ միայն մէկ մէկ ներկայացուցիչ ունէին։

ՄԱՄՈՒԼ

Ուրիշներու օրինակով

«Յուսաբեր» ֆետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ յունուար 30ի խմբագրականով.—

— «Մենք պիտի բաղձայինք, որ հայ Կանտի մը՝ հնդիկ պարագլուխի հոգեկան հզօրութեամբ կարենար զանգուածները կապել մեր արիւնոտ Դատին։

Պիտի փափաքէինք, որ հայ Հիթլէր մը՝ գերման մարտնչողի վարակիչ վրիժառութեամբ քնացած ցեղը ոտքի հանէր եւ պարտեալի հոգիին մէջ հաւատքի ու յաղթանակի ջահը վառէր։

Պիտի ուզէինք, որ հայ Լէնին մը, ռուս համայնավարի խանդավառ մոլեռանդութեամբ յուսալքուած ամբոխները եռնէր եւ աշխարհէ աշխարհ ցեղը համախմբէր իր լոյս երազին շուրջ։

— Այն ազգերը միայն պիտի կարողանան ապրիլ, որոնք ինքնուրոյն եւ ուժեղ մշակոյթ ունին, որոնք կարող են իշխել ուրիշներու վրայ իրենց մտքի եւ հոգիի զօրութեամբ։ Հայ ազգը պէտք ունի թէ զէնքով կռուողներու եւ թէ մանաւանդ մտաւոր աղնուական դասի։

Կրկնենք անգամ մըն ալ հայ Նըբին գրագէտի իմաստուն պատգամը։

Ցիրուցան ցեղը անկարող է ապրիլ, եթէ հզօր գաղափար մը չխռովէ անոր հանդիսատը եւ շարժման մէջ չդնէ նիրհած բազմութիւնները։ Ոգի մը՝ որ գիտէ գէպքեր ստեղծել ու պատմութիւն կերտել։ Իտէալը ցեղին, որուն շուրջ փոթորկած պիտի մնայ միշտ հայ կեանքի ծովը, օր մը ճահիճ չդառնալու եւ իր խաբուսիկ խաղաղութեան մէջ մեզ բոլորս չխեղդելու համար։

Պատերազմը, Ապրիլ 24ն ու Նոյ. 29ը հիմէն յեղաշրջեցին հայ կեանքը, աւերներու վրայ թառած ու մեր փառքերէն մերկացած, այսօր մենք առաւելաբար գործեր կը սիրենք։ (Գոնէ շարունակ այդ մասին կը խօսինք)։ Դէմ չենք գործերուն, սակայն եթէ մեռած է խօսքը առանց գործի, ապա աւելի քան անկենդան է գործը առանց Բանի։ Առանց մարտնչումի եւ ստեղծագործութեան այն հզօր ուժին, որ կեանք կ՚առնէ մտքի եւ ոգիի կախարդող ակունքներէն։

Թափառահալած ցեղը պէտք ունի արքաներու, որոնց գահը բազմութեանց սրտին մէջ է, իսկ թագը՝ մտքի։

Ա՛յս վանձը փրկել— կը նշանակէ եւ՛ հայրենիք պահել եւ՛ ժողովուրդ կերտել»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Վարդանանցի տօնը

ՄԱՐՍԷՅԼ, 7 փետրուար։— Հայ Ակումբի Վարչութիւնը գովելի գաղափարը ունեցած էր տօնելու Վարդանանցը, իր սեփական սրահին մէջ։ Ներկայ էր երկսեռ ընտրանի բազմութիւն մը։ Հանդէսին փայլ կուտար Միութեան նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. Մալապանեանի ու Պ. Գէորգոֆի։

Հրաւիրեալներուն մէջ կը նշմարուէին զանազան Միութեանց ներկայացուցիչներ ու անհատ հայրենակիցներ ու Ֆրանսացիներ։ Հանդէսը բացուեցաւ Փամ Փորոտանով, որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ։

Հանդէսին նախագահն էր Պ. Կ. Կիւմիւշեան, որ բացատրեց օրուան տօնին իմաստը։ «Քառասուն տարի առաջ, երբ Մարսէյլը հազիւ ունէր մատի վրայ համրուած հայ ընտանիքներ ու մտաւորականներ, մենք «Վարդանանց»ը տօնեցինք խեղճուկ պիտի մը մէջ, քանի մը հայանուէր հայրենակիցներով»։

Նուագախումբը միջանկեալ կը հնչեցնէր գեղեցիկ կտորներ օտար եւ հայ երաժշտութենէ։ Կարդացուեցաւ Պալաքեան եպսկ.ի նամակը, որով կը չքմեղացնէր իր բացակայութիւնը։ Օրուան բանախօսն էր Պ. Ա. Յակոբեան որ ամփոփ գիծերով ներկայացուց Վարդանանցը եւ անոր հերոսը, Վարդանը։

Յաջող անցան արտասանութիւնները, անակնկալները եւ կենդանի պատկերները։

Տէր եւ Տիկին Հիւկօ, ֆրանսացի հիւրեր, դաշնակի վրայ երգեցին ու նուագեցին գեղեցիկ կտորներ։ Հանդէսը անցաւ շատ յաջող։

Կը մաղթենք որ շարունակեն այսպէս, ազգային նախանձախնդրութեամբ։

Ն. Արծրունի

ՕՐ. ՍԻՐԱՆՈՒՇ ՊԱԳՐՃԵԱՆ
ԵՒ
ՊՐ. ԱՐՇԱԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ

փարիզ 7 փետր. 1932

Բանավէճի մը առթիւ

Մարսէյլի մեր Թղթակիցը կարգ դիտողութիւններ գրի առած էր Մշակոյթի ցօնին առթիւ, որուն պատասխանեց օրուան բանախօսը, Պ. Ենովք Արմէն։

Մեր Թղթակիցը փութաց պատասխանել երկրորդ եւ երկար գրութեամբ մը, որուն առաջին մասը միայն հրատարակեր էինք։ Պ. Ե. Արմէն իր կարգին ղրկած է նոր պատասխան մը։

Մեր Թղթակցին գրութեան երկրորդ մասը հրատարակութեան տրուած չըլլալով, պիտի խնդրէինք երկու կողմէն ալ՝ կարճ կապել այս բանավէճը, որ մեծ մասով թիւրիմացութեան հետեւանք է, եւ կապ չունի բուն հանդէսին հետ։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Թուրքերու պահանջով

Հալէպի «Թէգատտում» թերթը կը գրէ թէ Հալէպ գտնուող չորս Թուրքեր, որոնք այսօրուան Քէմալական կառավարութեան հակառակ են, հրաման ստացան Հալէպէն հեռանալու... որովհետեւ Էնկիւրի այդպէս պահանջած է։

Լիբանանի Հայոց վիճակագրութիւնը

1930ին Լիբանանի մէջ պսակուած են 268 հոգի, 1931ին 206 պսակի խորհուրդ կատարուած է։ 1930ին տեղի ունեցած է 933 ծնունդ, 1931ին ծնունդներութիւնէ818 որուն422ը արու եւ 396աղջիկ։1930ին Լիբանանի մէջ մեռած են 237 Հայեր, 1931ին 255 հոգի,152 արու.103աղջիկ։ 1931ի մեռնողներէն109ը մինչեւերեք տարեկան մանուկներ են։

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

III

Գրիգորի քունը չէր գար, սակայն։ Միտքը կը չարչարուէր։ Ականջին մէջ կը հնչէին, կարգաւ, մօրը բառերը, զորս քիչ առաջ լսեր էր։ կը մտաբերէր գլխահակ ունկնդրութիւնը հօրը համրիչին շխշխկոցը, եւ հառաչանքները՝ մոխրածանին վրայ. մօրը շոյանքը՝ իր ճակտին, եւ... եւ «սեւ հացի կտորը», «վարտիք»ը՝ հօրեղբայրը, վէգերը, «պատառը յափշտակողը», «մուրճը»...

Ու մտաբերեց, ահա, հայրը՝ կանգնած օճախին վերեւ, Խորէնին ճի՛շդ դէմը, տըքալէն ու հառաչելէն, իսկ ինք՝ հնոցին ետեւ, փքոցին փակած եւ չայն շարժել ջանալէն։ Յետոյ, յանկարծ, իր աչքին պատկերացաւ Տէր Մեսրոպ մօրեղբայրը՝ իր սպիտակ մօրուքով ու ձիգ հասակով։ Վերյիշեց հօրը արտասանած «փորձանք»ը։ Աւելի հին խօսակցութիւն մը... ամիսներ առաջ էր։ Այո՛, ձմեռ գիշեր մը։ Ձիւնը դիզուեր էր դուրսը, ու հայրն ու մայրը նստեր էին երկուքովը կրակարանին որ կարմիր աչքերով կը նայէր իրենց։ Ինք դասերը կը գրէր։ Խանութի ու տան գրաւման խօսքեր եկեր էին ականջին։ Ուշ չէր դրեր։ Մե՛ղք։

Բայց յիշեց, ահա... այո՛... մայրիկը կրկին վրդովուեր էր։ Տարօրինա՛կ բան։ Ինչո՞ւ երբեմն կրակ կը կտրէր մայրիկը, որ ա՛յնքան գուրգուրոտ, բարի, ջերմ էր տանը մէջ ու դրացիներուն հետ։ «Խաչոր Թագուհի սիրտ ունի մեր Թագուկը», կ՚ըսէր, յաճախ, Մարիամ հօրքուրը, իր հարսին կռնակը ծեծելէն։ Գաբռէլ քեռին ըսեր՝ կ՚ոգեւորուէր, «պզտի լուսին կ՚երեւար», երբ անոր խօսքը կ՚ըլլար.

— «Հէ՛մ էլաէ վար, հեմ տիլաէ»— կ՚աւելցնէր — խա՛ս, խա՛ս մալ, ինկիլիզի չէլեկի պէս...։

Եւ սակայն, այդ «չէլիկ»ը կրակ կը դառնար երբեմն։ Ահա իր զայրոցկոտ երեւոյթը՝ Գրիգորի երեւակայութեանը առջեւ։ Ջանաց մէկ առ մէկ յիշել այդ հեռաւոր ու ձմեռնային ցուրտ գիշերուան մէջ անոր արտասանած բառերը, երբ պատուհանին ծակոտիներէն փչող սառնամանիք չար քամին քանի մը անգամներ մարեր էր լամբը, ու խենթ, անողորմ հառաչանքներով տապալեր էր իրենց ծխնելոյզը, կէս գիշերէն վերջ, ահ ու դողի մատնելով զիրենք ու «լեղին պատռելով» քաղցրանոյշ դէմքով ու չէկ Սիրանին։ Այն գիշերը մայրիկը Օսման էֆէնտիին անունն ալ տուած էր, յետոյ՝ «Թափու, Թափու» կը կրկնէր ատենը մէկ։ Յետո՞յ... ը՛ը... չար սատանայ... հա՛... նոյնՏէր մօրեղբօրը մասին խօսած էր, նեղացած էր հայրիկին, թելադրած էր որ վարձք չտայ, պահանջէ տանն ու խանութին տէր ըլլալ...։ Բայց, հայրը, գլուխը կախ, լռած էր...։

Ու իր պատանիի ուղեղը չկրցաւ հասկնալ թէ՝ իրենց այդ խաղաղ, աշխատունակ, սիրով ու զօրովով առլցուն երդիքը անողորմ ու տեւական հառաչանքի մը ենթակայ էր։

Իրենց պապենական այդ ժառանգը, որ տարիներու ընթացքին հինցած խանութ մը ու անոր կից տուն մըն էր, իրենց կուգար շա՜տ հին անցեալէ մը, երբ իր պապերուն պապը տիրացեր էր այդ հողին ու իր յաջորդները երդիք մը շիներ էին, խանութի մը կից։ Բայց, տարիներ վերջ, Գրիգորի մեծ հօրը գործակից Օսման էֆէնտիին, մեծ հօրը մահէն յետոյ, «Թափու»ի թուղթին կէսը պատրաստել տուեր, կառավարութեան արձանագրութեանց մէջ իր անունն էր փոխանցել տուեր, եւ բրտօրէն տիրացեր էր անոնց։

Ու հիմա կը ճնշէր անընդհատ, տանը ու խանութին դնելով անհամեմատ վարձք մը։ Ու ինք, իր ընտանիքով, եկեր՝ կը բնակէր խանութին ու տան վրայ ընդարձա՛կ յարկին մէջ։

Այս մանրամասնութիւնները անծանօթ էին Գրիգորին։ Ան յիշեց, միայն, որ կիրակի մը Տէր մօրեղբայրը, կէսօրէ վերջ եկած ըլլալով իրենց, իր կարգին երկար վէճ մը ունեցեր էր հայրիկին հետ, ու ինք, պարտէզէն «սօփան» մտած ատեն, լսեր էր անոր քանի մը բառերը.

— ... կառավարութեան ալ ուզածն է...։ Մզկիթին քով Հայու տուն կը թողո՞ւ...։

Ու այս քանի մը չարաշուք վերյիշումները պատճառ եղան, որ, գարնանամուտի այդ իրիկունով, երբ դուրսէն պահապանին հատու եւ արթուն մնացած տղոց հոգիները սարսափեցնող ճոկանին ձայնը կուգար, Գրիգորին աչքերը բա՛ց մնան, մարմինը կծկուի վերմակին ներքեւ, ու իր պատանիի երեւակայութեանը առջեւ վերսկսի շարքը աղօտ չարչրկող հարցերուն, դաւաճանող կամ յարձակող բառերու, կրկին Տէր Մեսրոպին շնորհալի դէմքն ու արծուի աչքերը. հայրը, Օսման էֆէնտիին՝ սպիտակ ու ապրշումէ բանուածքով փաթթոցը գլխին, երկարահասակ, սպիտակախառն ու անխնամ մօրուքով, դեղին ու սաթէ համրիչը ձեռքին, ու երկար՝ կանաչ ենթարի մը հագած... ճիշդ այնպէս, ինչպէս քանի մը օրեր առաջ կ՚անցնէր էր իրենց խանութին մէջ, խտաբեր ու դժնէ, ու չէր մեկնէր, մինչեւ որ հայրը թողեր էր մուրճը, մօտեցեն հաներ էր մրոտ քսակէն, — որ մուկի պոչի մը պէս նիհար էր՝ դարձուցեր՝ պարպեր էր քանի մը չէնթէգ ու մեթալիկ, եւ, բացած չըլլալուն, Խորէնը վազեր՝ դրամ բերեր էր տէր հօրմէն...

Օսման էֆէնտին... մի՛շտ կուգար ան։ Անո՞ր համար էր, արդեօք, որ, այս գիշեր, երբ ձեղունէն անոնց ոտքի հառաչանքները լռեցան, լռեցին հայրիկն ու մայրիկը... Այդ ձայնը, քանի՛ քանի անգամներ, բնազդօրէն, կապանք դրած էր իր շրթներուն ու թարթիչներուն։ Ու հիմա իրեն այնպէս թուեցաւ թէ վերէն, իրենց տանը, իրենց օճախին ու անթեղուած կրակարանին, բարի ու երջանի՛կ անդորրութեամբ մը ճնշող քրօջն ու իր ծաղկատի երազներուն վրայ տանջարող, իրենց ձայները լռեցնող, եւ իջնելու պատրաստ բան մը կար, որմէ կը խուսափէին ու կը վախնային իր ծնողքը։ Ու, ինքնիրեն փորձեց բացատրել։ Բայց, բնազդական մղումով մը խուսափեցաւ գտնելէ այդ հարցին պատասխանելէ ...Ու ջանաց երեւակայութենէն հեռացնել Օսման էֆէնտիին խոժոռ ու վաւաշոտ դէմքը։

(Շար.) Կ. ՄԻՀԵԱՆ

առաջարկներ ներկայացնելու իրաւունքը։ Այս առաջարկները պիտի ձգտին ցոյց տալու սպառազինման իրական եւ ընդհանուր կրճատման համար, դրական եղանակներ՝ էապէս յարձակողական զէնքերու արգիլումով եւ սահմանափակումով։

«Կը յայտարարեմ ուրեմն թէ իրր անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ այս ժողովին, Գերմանիա լիովին վայելելով այն իրաւունքը եւ լիովին ստանձնելով պատասխանատուութիւնները որոնք կը բխին այս երկու հանգամանքներէն, իր ամբողջ ուժով պիտի պաշտպանէ ընդհանուր զինաթափութեան մը դատը, ոչ թէ երկրիմի զինաթափութիւն մը, ինչպէս նախատեսուած է դաշինքին մէջ, այլ հաւասար բոլոր անդամներուն համար, ընդհանուր զինաթափութիւն մը, որ բոլոր ժողովուրդներուն համար պէտք է իրականանայ համաձայն նոյն սկզբունքներուն եւ բոլոր ազգերուն համար ստեղծէ հաւասար ապահովութիւն։

Չինեւճափոնական պատերազմը

Չինական եւ ճափոնական ուժերը կը շարունակեն զիրար ռմբակոծել։ Ճափոնական օդանաւերը չինական դիրքերուն վրայ արձակեցին 150 քիլօ ծանրութեամբ բազմաթիւ ռումբեր եւ 400 քիլօնոց ական մը։ Սակայն, չինական ուժերը յաջողեցան ետ մղել ճափոնական յարձակումները եւ իրենք իսկ յարձակման անցնելով՝ կէս քիլոմեդր յառաջացան դէպի ճափոնական դիրքերը։ Ճափոնական բանակը օդնական ուժ ստանալէ վերջ, կրկին ձեռնարկեց յարձակման եւ վերագրաւեց կորսնցուցած դիրքերը։ Երկու կողմէն ալ մեծ կորուստներու ենթարկուած են։

— Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր վերջին նիստին մէջ կրկին քննեց չինեւճափոնական վէճը։ Չինաստանի եւ Ճափոնի ներկայացուցիչները դարձեալ բացատրեցին իրենց տեսակէտները։ Ճափոնի ներկայացուցչին խօսած պահուն, ունկնդիր հասարակութիւնը՝ հակառակ սովորութեան թշնամական ցոյցեր կատարեց, մինչեւ որ ժողովին նախագահը Փօլ Պօնքուր ստիպուեցաւ միջամտել լռութիւն պարտադրելու համար։

ԸՆԿԵՐՈՒՀԻ
ՍԱԹԵՆԻԿ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ՊԵՏՐՈՍ ՍԱՐԱՃԵԱՆ
Նշանուած

7 Փետր. 1932 Մարսէյլ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԴՐՕՇԱԿ"ի

փետրուարի թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Թուրք մամուլի արշաւանքը՝ *Խմբ.*, Նշանակալից տամնամեակ՝ *Աշոտ Արծրունի*։ Օտար դրամագլուխը Թուրքիայում՝ *Վ.*։ Բագուի Թրքագիտական հանդէսը՝ *Ն. Բաղալեան*։ Ը. Աինտերնասիոնալը 1931ին՝ *Ա. Ջամալեան*։ Կարմիր գծից ներս (*Խորհ. Միութիւն, Անդրկովկաս, Հայաստան*)։ Զանգեզուրի լեռներում՝ *Դուրգէն*։ Լոքէնս, գետերտինգ եւ դաշնակները։ Վասպուրականի վիճակը։ Ինտերնասիոնալ։ Մի ծչդում։ Գրախօսական։

«Դրօշակ»ի նոր հասցէն է.— *Rédaction Droshak, 71, Ave. Kléber, Paris 16me*։

Տարեկան բաժնեգինն է 25 ֆրանք կամ 2 տոլար։ Հատը՝ 2 ֆր. 50։

ՑՈՒՑԱՏԵՍԸ

Ա. Ե. Կ. Խաչի Մանուկներու Պաշտպանութիւն մասնաճիւղի հերթական զրոյցը այս Կիրակի ժամը 3ին, 71 Ave. Kléber։ Կը խօսի Տիկին Ս. Տէր Դաւիթեան։ Նիւթ՝ «Մանուկներու սեռական դաստիարակութիւնը»։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարբերական դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Միթիւալիթէի սրահին մէջ, (24 rue St. Victor)։ Դասախօս Պ. Լեւոն Մեսրոպ, նիւթ՝ Արեւելագիտութիւնը եւ Մամիկոնեաններու չինական ծագումը։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պոլսեցիներու միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընիկ պոլսեցիները, անդամ կամ ոչ անդամ, այս Կիրակի ժամը 2ին Café Noailles, 75 La Cannebiere սրահին մէջ։

ԿԻԼԻԿԵԱՆ Հայր. միութեան ընդհանուր ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Փըթիթ Սուրս։ Մէթրօ Օտէօն։

Ա. Ե. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղը թէյասեղանի մը հրաւիրէ բոլոր անոնք որ Կարմիր Խաչի գործը իրենց սրտին մօտիկ կը սեպեն։ Հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի ժամը 5ին, Bar Monumantal սրահին մէջ, 59 Bld. Dugommier։ Տեղի պիտի ունենան անակընկալներ անդամուհիներու կողմէ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարտիրոս Սապոնճեան՝ ծնած Կարին, Զամուր Սոքաք, 1903ին, հօր անունը՝ Տիգրան, կօշկակար, մօր անունը՝ Սաթենիկ, ծնեալ Մկրեան, կը փնտռէ իր ազգականները, Հօրեղբայրներ՝ Սեւտիս եւ Գրիգոր Սապոնճեան, մօրեղբայր՝ Մարտիրոս Մկրեան, մօրաքոյր Սօֆիա Թիւթիւնճեան, զրացինէր՝ Խերպէկեան եւ Թարօյեան, կը փնտռէ իր ազգականները։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՎԱՐՁՈՒ Է բանուկ պողոտայի վրայ սենեակ մը խոհանոցով միասին, յարմար բնակութեան եւ գրասենեակի։ Բոնֆոր մօտէրն։ Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

Բացառիկ պատեհութիւն

Ծախու է 6 հոգինոց Peugeot, conduite intérieur օթօմօպիլ մը։ Բացարձակ անթերի մեքենական վիճակ։ Գեղեցիկ, խնայողական, արագընթաց եւ դիմացկուն։ Գին՝ 5000 ֆրանք։ Դիմել Կավոզի, 208bis Rue Lafayette.

ՎԱՐՁՈՒ Է մեծ աշխատանոց մը, 70 քառ. մէթր տարածութեամբ։ Մէթրօյին ճիշդ դէմը։ Ելեկտրականութիւն եւ ֆօռ։ Ամէն աշխատանքի կարելիութիւն։ Դիմել խմբագրատուն։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբխումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 32 Ave. Gobelins, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէի դասախօսական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ, 241 rue Jean Jeaques Rousseau, Կը խօսի՝ ընկ. ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ։

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մշոյի խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն 8.30ին Ակումբին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Համազասպ, Կայծակ, Կուկունեան, Մարզպետ եւ Կար տը Վէզի Անդրանիկ խումբերու ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի անդամական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 262 Rue Duguesclin։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Իսկ Կուկունեան խումբի Գ. դասախօսական ժողովը 20 փետրուար Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 262 Rue Duguesclin կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։ Կը խօսի ընկ. Վ. ՋՈՒԼՀԷՐԵԱՆ, Նիւթ՝ «տնտեսական պահանջներ»։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ 14 Փետրուար Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Խաժակ Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Իսկ Քրիստափոր խումբը 13 փետր. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8էն 10ը Խաժակ Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկ. Արամ Դառոնէ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պոլ. Օտտօի Պատ. Միութեան բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէնթ Անթուանի ընկեր Կարօ խումբի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այս Կիրակի ժամը 5ին։ Կը խօսի ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ, նիւթ ունենալով «Հատուցումներու հարցը եւ միջազգային քաղաքականութիւնը»։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Կէրլա Ա. Է.— 100։ Սկսանք ղրկել։ Սէն Ռամպէր տ'Ալպոն, Թ. Ս.— 5։ Լիոն, Տ. Ա.— 35։ Ղրկեցինք։ Միլան. Ռ. Մ.— 5։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (146)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերը

18.— ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

«Բայց Քորոնեան լուր չունի այդ մասին։ Ընտանիքով հիւր գացած է ուրիշ թաղ մը։ Կոմիտէճիները զաղտնի բանալիով դիշեր ատեն կը բանան Քորոնեանի տան դուռը եւ զէնքերը կը պահեն պարտէզին մէջ յարմար տեղ մը։ Յետոյ կասկածելով որ երեւան կ'ելլէ, ատառուան դէմ կը վերցնեն ու կը փոխադրեն շրջակայքը ուրիշ տուն մը։ Լաւ կ'ըլլայ, որ պրպտում մը կատարել տաք այդկողմերը։ Այնտեղ կը դտնուի բողքականներու անգլիական Հօմ վարժարանը։ Այդ դպրոցին վրայ ալ կասկածները ունիմ։ 36 հոգինոց խռովարարական խումբը անպայման փորձանք մը պիտի բանայ այդ կողմէն։ Որպէսզի չփոթեցնեն ոստիկանութիւնը, Պոլսոյ կողմն ալ տեղի պիտի ունենան մանր մանր դէպքեր։ Կէտիք փաշա, Պալի փաշայի զառիվերին վրայ, 8 տունի մէջ եւս լաւ գիտեմ որ ումանակ եւ զէնք կայ։ Ափսոս որ տուներուն թիւը լաւ չեմ յիշեր։ Խիստ քննութիւն եւ պրպտում կատարեցէք։ Պալաթիթէնէրին մէջ ալ,Անգլիացիի մը տնօրէնութեան տակ կը գտնուի Թիֆթիկի երկու գործարան։ Լսեցի որ այդ տեղ ալ ռումբ պահուած է։

Կարեւոր կէտը հետեւեալն է, ուշադրութիւն ըրէք։ 40 ֆէտայիներ պատրաստ կը սպասեն Ռուսիոյ մէջ եւ մէկ ամիսէն Պոլիս պիտի հասնին, բոլոր հաստատութիւնները, դրամատուները եւայլն տակն ու վրայ պիտի ընեն։ Բոլոր այս պատրաստութիւնները կը կատարուին ռուս դեսպանատան պաշտպանութեանը տակ։ Ա՛խ, սա աւաղ թարգման Մաքսիմովը չկա՞յ, ի՛նչ օձ է ան։ Թերեւս զրաւած է ձեր ուշադրութիւնը։ Ռուսիոյ եւ Աւստրիոյ կայսրերը անցեալները տեսակցութիւն մը ունեցան։ Ռուսիոյ Ցարը յայտներ է Աւստրիոյ կայսեր թէ Պոլսոյ մէջ, Հայոց կատարած բոլոր խռովութիւնները ոչնչապաշտներու գործէն տարբերութիւն չունին, թէ օսմանեան կառավարութիւնը որքան խիստ միջոցներու դիմէ այդ խռովարարներուն դէմ, իրաւունք ունի, թէ այդ առթիւ արտաքին միջամտութեան հարկ չպիտի տեսնուի։ Այս մասին համակարծիք յայտնուեր են երկու կայսրերն ալ։ Երբ խնդիրն այսպէս է, ի՛նչպէս բացատրել որ Պոլսոյ ռուս դեսպանատան պաշտօնատարները կը պաշտպանեն հայ յեղափոխականները, քանի որ այդ հակառակ է ռուս կայսեր արտայայտութիւններուն։ Բոլոր այդ պաշտօնատարներուն բռնած դիրքէն աւելի կը շփանան հայ կոմիտէճիները։ Տեսնուեցաւ արդէն, որ Օսմ. Պանքային դէպքին յաջորդ օրը մօտ հարիւր կոմիտէճի, իրենց ձեռքերը շարժելով ու փարտելով,ռուսական շոգենաւ մտան ու գացին։ Եթէ Փեթերսպուրկի թուրք դեսպանը այս բոլոր բաները բացատրէ Ցարին, վստահ եմ որ ռուս կայսրը ազդու հրամաններ կուտայ Պոլսոյ իր դեսպանին, այս անկարգութիւններն ալ վերջապէս կը շտկուին։ Անցեալները պետական խորհուրդի անդամներէն Նուրեան էֆէնտի ինծի այցելութեան եկաւ։ Ան ալ ինծի պէս զարմանք կը յայտնէր որ այսքան անտարբերութիւն ցոյց կուտայ Փեթերսպուրկի դեսպանը։ Վերջին դէպքերուն ընթացքին, Վեհափառ Սուլթանը վիրաւորուած Հայերուն բուռ բուռ ոսկի եւ նուէրներ տուաւ. բայց ոչ ոք խօսեցաւ այդ մասին, իսկ երբ ռուս դեսպանատան աւագ թարգմանը, Մաքսիմով քանի մը գլուխ պանիր ու երկու երեք հաց կը տանի վիրաւորներուն, հայ խռովարարները կը կարծեն թէ Ռուսիա պաշտպանութեան եկաւ իրենց։ Միւս դեսպանատուններուն պաշտօնատարներն ալ դաւեր կը լարեն։ Կը կարծեմ որ, լաւ չէք հասկեր թէ ո՛ր կ'երթան, որո՛ւ հետ կը խօսին։ Իմ կարծիքովս, ձեր լրտեսութեան եւ տեղեկաբերութեան սպասարկութիւնը թերի է։ Յետոյ կը խնդրեմ, որ ինծի տեղեկացնէք հայ խռովարարական կազմակերպութեանց թերթերուն բովանդակութիւնը։ Կրնամ իմ կարծիքս ու խորհուրդս յայտնել անոնց մասին։ Ինծի տեղեկացուցէք նաեւ անունները այն կոմիտէճիներուն, որոնք ռումբով ու զէնքով միասին ձերբակալուած էք, որպէսզի իմ անձնական լրտեսներուս միջոցով կարենամ երեւան հանել անոնց ընկերներն ալ։ Այս ձեւով կրնամ ծառայութիւն մը մատուցած ըլլալ։

Ձեզմէ բան մը պիտի խնդրեմ։ Հաճեցէք Նազըմ փաշայի ներկայացնել յարգանքներս ու այս խնդրանքս։ Բնական է, որ բազմաթիւ հայ ընտանիքներ ինծի դիմեն, իրենց իրենց Պատրիարքին, խնդրելով որ միջնորդեմ ու բարեխօսեմ իբրեւ անվստահելի կամ ամբաստանեալ՝ ձերբակալուած կամ հսկողութեան տակ առնուած անձերուն համար։ Գիտէք, թէ դիրքս կը պահանջէ... չմերժեմ եւ ետ չղրկեմ զանոնք... սապէս կը մտածեմ,— եթէ կ'ուզէ... արձանագրեմ եւ տետրակով... ձեզի յանձնեմ անունները... որ յանցաւոր կարծուելով ձերբակ... ուած են, թէեւ ուշ կանուխ ... անպարտ ազատ պիտի արձակ... Այս ձեւով հայ ժողովուրդը ... հասկնայ թէ իրեն ծառայութիւն ... կատարած եմ, եւ կոմիտէճիներ... այսպէս նուազ պիտի կասկ... ինձմէ։

Սակայն ինչպէս ըսի, այս ... րանքս միայն անոնց համար ... որոնք բոլորովին անմեղ են։ Ընդ... կառակն կը խնդրեմ, որ ... ներուն ամենախիստ պատիժ... տրուին։ Մի մոռնաք սա կէտն... որ Մանթաշով շոգենաւուն բոլոր... աշխատաւորները կոմիտէճիներ ... Այս շոգենաւով է, որ ռումբ եւ ... մանիւթ կը փոխադրուին, եւ ... հարկ ըլլայ, խռովարարները ... շոգենաւը կ'ապաստանին եւ կ'... տեն իրենց օձիքը։ Ասոր ... մը տարէք»։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932
12 FÉVRIER 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1801 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՍԿ ՍԱ ԼՔԵԱԼ ԳՈ՞ՅՔԸ...

Ծանօթ երեք խմբագրականներուն մէջ, Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը կը սահեցնէր հետեւեալ տողերը.

— «... Մէկ ճակատ՝ մեր տկարութիւնները ըմբռնելու եւ անոնց դարմանումին ճամբան փնտռելու: Մէկ ճակատ՝ մեր ներքին վէրքերը դարմանելու համար, մեր ուժերը գերագնահատելու մոլութենէն բուժուելու համար: Մէկ ճակատ մանաւանդ պայքարելու համար այն հիւծիչ պայքարին դէմ որ սպառեց եւ կը շարունակէ սպառել այս ժողովուրդը հոգեպէս, մտաւորապէս, ֆիզիքապէս եւ քաղաքականապէս»: (Ապագայ 6 փետր.):

Միջանկեալ եւ իբրեւ եզրակացութիւն գրի առնուած այս տողերը եթէ սխալ չենք հասկնար, կը շօշափեն գաղութներու կեանքը: Քանի որ, ռամկավարները ունին անփոփոխ եւ չափազանց լաւատես հայեացք՝ Խ. Հայաստանի մասին. իսկ Թուրքիոյ հանդէպ իրենց տեսակէտը կամ «անելիք»ը ... կը փնտռենք տակաւին:

Այդ հասկացողութեամբ ալ, շեշտակի կը դնենք նա՛եւ այս հարցը.

— Ի՞նչ ընել, ի՞նչպէս ընել, «մեր ներքին վէրքերը դարմանելու համար»: «Պայքարելու համար այն հիւծիչ պայքարին դէմ որ սպառեց եւ կը շարունակէ սպառել այս ժողովուրդը հոգեպէս, մտաւորապէս, ֆիզիքապէս եւ քաղաքականապէս»:

Երեւանը՝ իր գլխուն: Իր եւ ձեր ուզածին պէս:

Իսկ մե՞նք: Ի՞նչ կը բանինք բոլորս մէկ, Փարիզէն մինչեւ Թաւրիզ եւ մինչեւ Ուրուկուէյ ցրուած «գաղթականութեան», ամբողջ ժողովուրդի մը աւելի քան կէս միլիոն մնացորդին վէրքերը բուժելու համար:

Եւ որպէսզի բանգիտութեան ցոյցեր չկատարուին, ըսենք անմիջապէս որ քաղաքական խնդիրներ չենք յարուցաներ:

Այո, այսօրուան Հայաստանն է խարիսխը՝ վաղուան հայրենիքին: Ամէն ճիգ պիտի թափենք, որպէսզի զօրանայ, ծաղկի ու բարգաւաճի այդ յօշոտուած մանրանկարը: Ուժ պիտի տանք վերաշինութեան: Պիտի համբերենք անորակելի չարիքներու, աւելի ահաւոր անելի մը չհանդիպելու համար:

Հասարակ տեղիք ճշմարտութիւններ են այս բոլորը, եւ տաղտկալի պիտի ըլլար կրկնել:

Բայց, Երեւանը ամէն բան չէ, եւ չի կրնար ըլլալ, ներկայ պայմաններուն մէջ: Երեւանը ինքն ալ չունի այդ յաւակնութիւնը: Եթէ յիշեցնէք իր պարտականութիւնները կամ պետական իմաստութեան պայմանները,— կը պոռայ ձեր երեսին, վերջէն տեսած (parvenu) հարուստի մը գոռոզութեամբ.

— Ես Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չեմ: Ես ձեզ չեմ ճանչնար: Դուք, արտասահմանի 330,000 Թրքահայերդ, ոչ հայրենիք ունիք, ոչ ալ իրաւական ո՛ր եւ է հանգամանք:

Ուրեմն, կը հարցնենք նորէն, այս անգամ տարեցներուն, ինչպէս երէկ հարցուցինք երիտասարդներուն.

— Ի՞նչ կ'ընենք, ի՞նչ պիտի ընենք, այս 330,000ին «վէրքերը բուժելու համար»:

Անոնք որ յաւակնութիւնն ունին իրատես քաղաքականութիւն վարելու, չեն կրնար պատ ի պատ պատասխաններ տալ այս հարցին, որ շատոնց սուր հանգամանք ստացած է: Այսօր աւելի քան երբեք:

Եւ վէրքերը այնքան ակներեւ են, թանձրացեալ եւ շօշափելի, որ աւելորդ պիտի ըլլար մանրամասնութեանց մէջ մտնել:

Ահաւասիկ Յունաստանը: Այնքան փորձանքներէ յետոյ հազիւ ինքզինքը գտած, այս երիցս թշուառ գաղութը այսօր կը գտնուի կազմալուծման, քայքայման ճամբուն վրայ:

Կարծես դեռ նոր գաղթեց երկիրէ երկիր, եւ ոչ թէ 1922ին:

Երկրին չքաւորութիւնը, Թուրքեւհելլէն համաձայնութիւնը, տնտեսական յարաճուն տագնապը, նոյնիսկ ներգաղթը վեր ի վայր շրջեցին ամէն բան: «Հրաշքով կ'ապրի այս ժողովուրդը», ինչպէս կը գրէր Իրազեկ մը: Իրազեկ մըն ալ Բարեգործականի ներկայացուցիչն է.— բարի եղէք լսել կամ կարդալ իր տեղեկագիրները:

Ի՞նչ ըրինք, ի՞նչ կ'ընենք, ի՞նչ պիտի ընենք, որպէսզի չարիքը դարմանուի: Որպէսզի 30,000 հոգի կարենան տոկալ, կարենան ապրիլ, օրուան հացը ճարել եւ տարրալուծումէ մը փրկուիլ, «մինչեւ բացուին դռներն յուսոյ»...

Ներգա՞ղթ: Բայց գացողը գնաց եւ երթալիքն ալ հազիւ թէ երբեք հազարը անցնի:

Ահա Սուրիան: Բախտաւոր՝ բաղդատելով Յունաստանի հետ. բայց այլապէս տարուբեր: Եւ ենթակայ՝ վրդովիչ անակնկալներու:

Այստեղ ալ, ինչպէս Յունաստանի մէջ, Թուրքերը ամէն միջոցի կը դիմեն: Շարժման մէջ դրած են դեսպան, հիւպատոս, առեւտրական, լրտես, գործակալ, թրքասէր օտարական կամ «հայազգի», որպէսզի անտանելի դարձնեն մեր բազմութիւններուն կեանքը: Որպէսզի բնիկն ու իր իշխանութիւնը գրգռեն, լարեն մեզի դէմ:

Ահա Պուլկարիան: Նոյնպէս չքաւոր եւ անճար: Նոյնպէս հեռու աչքէ եւ սրտէ, բայց Թուրքերու աչքին տակ, իբրեւ անմիջական հարեւան:

Տակաւին չյիշեցինք Միջագետքը, որ կը տապլտի անապատին մէջ, իսկապէս աչքէ հեռու: Գաղութ մը որուն գոյութենէն իսկ լուր չունին շատեր: կամ գոնէ չեն գիտեր թէ ի՞նչ կ'ընէ, ի՞նչպէս կ'ապրի, ի՞նչպէս կը տոկայ, ի փառս Հայոց ազգի...

Ներգա՞ղթն է համայնաբոյժ սպեղանին այս յուսաբեկ, ճղակոտոր բազմութիւններուն համար: Ձեռնածալ սպասե՞լ մը:

Կը խնդրենք որ աւելի լուրջ մտածեն մեր ընդդիմախօսները, եւ սուրերը չշփոթեն իրականութեան հետ:

Մենք ուշադրութեան յանձնեցինք միայն չորս մասնաւոր պարագաներ, որոնք ամբողջ ծրագիր մը կը պահանջեն:

Բայց չենք սահմանափակեր մեր ըսելիքը: Արտասահմանի բոլոր գաղութները, մեծէն մինչեւ փոքրը, մօտաւորէն մինչեւ հեռաւորը, կը պահանջեն սրտցաւ, մեթոտիկ աշխատանք: Յստակ ծրագիր եւ կազմակերպութիւն:

Արդ, կա՞յ տրամադրութիւն մէկ ճակատով իրականացնելու այս բոլորը: Հոգալու սա լքեալ գոյքը որ կը կոչուի Սփիւռք... Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ... «ՀՈՌՈՓԻԿ ՏՈՒՏՈՒ»

Կար ու չկար ՑԱՐԴԳՈՂ մը կար ի փարիզ, կունտլիկ ու մեծխօսիկ Միութիւն մը: Գրական Միութիւններուն ամէնէն կրտսերն էր, ահա թէ ինչո՛ւ շատ քաջ էր, քաջ քաջ կը ջարդէր, ըսել կ'ուզեմ՝ կը քննադատէր:

Խելացի՛, խելացի՛, շատ խելացի միութիւն մըն էր: Ափսո՛ս որ մեռաւ ծաղկահասակ: Հազիւ ապրեցաւ երեք տարի:

«Հանճարները» շուտ կը մեռնին:

Եւ սակայն անմահ են անոնք: Այսպէս, յանկարծ յարութիւն առաւ ՑԱՐԴԳՈՂը: Եւ որովհետեւ քիչ մը տարիքը յառաջացած էր, շինծուկ առաւ ու երիտասարդացաւ: Անունն ալ փոխեց, — Գրական Ակումբ դրաւ:

Վերջերս ալ, դասախօսութեան մը ընթացքին եւ դասախօսութենէն յետոյ անխուսափելի վիճաբանութիւններու պահուն, այնպիսի միտքեր յայտնեց քննադատութեան մասին, որ, կրնանք ըսել թէ, Ցարդգողի պատմութեան մէջ տեսնուած չէր այսքան... ջահիլութիւն, (այս բառն առնել իսկական իմաստով):

Այսպէս, մէկն ըսեր է թէ Եւրոպայի մէջ քննադատ չկայ: Հապա ըսո՞ղը, որ Եւրոպա կ'ապրի: Ուրիշ երկիր չըլլա՛յ մեր գիտցած Եւրոպան: Նոյն անձը աւելցուցեր է նաեւ թէ Հայերը, որ քննադատ չունին, իրենց քննադատութեան արդի վիճակովը տակաւին կը մնան Սէնթ-Պէօվի ժամանակուան մէջ: (Մէկը Սէնթ-Պէօֆ (!) էր գրեր: Որքան գիտենք, Սէնթ-Պէօվ ամենամեծ քննադատն է Ֆրանսայի, որ չունեցաւ դեռ նմանը: Եւրոպական ուրիշ ազգեր ալ կը նախանձին անոր: Արդ, մենք այնքան բարձր աստիճանի հասա՞նք արդէն: Բայց աւելին, հայ քննադատութեան արժէքին քննադատը կ'ըսէ թէ Աղբալեան չէ կրցեր Տէրեան մը ստեղծել: Ի՞նչ, քննադատը կաղապա՞ր է, որ իր... փորէն Տէրեաններ եւ նման մեծ բանաստեղծներ դուրս հանէ:

Հրաշալի գիւտ մըն ալ կար այդ դասախօսութեան մէջ: Իմացանք որ մեր առաջին գրական քննադատն է Ց. Պարոնեան:

Լա՛, ինչո՞ւ ուրանալ այն ատեն, որ հիմա քննադատ չկայ:

Հապա... «Հոռոփիկ Տուտո՞ւն»:

ՀԱՐԹՈՅ

Անգլօ-ֆրանսական բանակցութիւնները

Հատուցումներու հարցին շուրջ Լոնտոնի եւ Փարիզի միջեւ բացուած բանակցութիւնները չեն ընդհատուած, եւ կ'ըսուի թէ Անգլիոյ կառավարութիւնը մշակելու վրայ է բանաձեւ մը, որ շատ քիչ տարբերութիւն պիտի ունենայ ֆրանսական տեսակէտէն:

Անգլիական այս բանաձեւը, այս օրերս պիտի ենթարկուի ֆրանսական կառավարութեան քննութեան, Փարիզի անգլիական դեսպանին կողմէ:

Կ'ըսուի նաեւ թէ հատուցումներու խորհրդաժողովը գումարման պիտի հրաւիրուի յառաջիկայ յունիսին:

Անգլիական «Տէյլի Մէյլ» թերթը կը գրէ թէ հաւանական է որ մօտ ատենէն Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ գոյանայ համաձայնութիւն մը, որով ջնջուի Անգլիայէն Ֆրանսա ներածուած կարգ մը ապրանքներու եւ մասնաւորաբար անձուխի հարիւրին 15 յաւելուածական մաքսատուրքը:

Այս զիջումին փոխարէն, անգլիական կառավարութիւնը տրամադիր պիտի ըլլայ կնքելու առեւտրական նոր համաձայնութիւն մը Ֆրանսայի հետ, թէեւ, որ եւ է վերջնական կարգադրութիւն կարելի չէ ընել անտեսական կայսերական խորհրդաժողովէն առաջ, որ տեղի պիտի ունենայ յուլիսին Օթթովայի մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Իտալիոյ, Ճափոնի եւ Լեհաստանի տեսակէտները

Իտալիոյ արտաքին նախարարը Պ. Կրանտի Զինաթափութեան ժողովին մէջ պարզեց իր երկրին տեսակէտը՝ հարցին մասին:

— Պէտք է ըսել, ուղղակի քրքրել զինաթափութեան հարցը: Ծայրագոյն Արեւելքի դէպքերը բոլորին համար ազդարարութիւն մըն են: Մեր գործը պիտի ըլլայ ուժեղացնել արդարութիւնը եւ ոչ թէ արդարացնել ուժը:

«Եթէ իրօք կ'ուզուի մեր երկիրները դնել Ազգերու Դաշնակցութեան ծառայութեան մէջ, աւելցնել անոր հմայքը եւ հեղինակութիւնը, պէտք է կրճատել սպառազինումները: Երբ զանազան երկիրներու սպառազինումները ամենէն ցած մակարդակին իջնան, մակարդակի մը ուր այլ եւս որ եւ է կասկածի տեղի չկարենան տալ եւ վախ արթնցնել, այն ատեն միայն Ազգերու Դաշինքին 8րդ յօդուածին առաջին հատուածը պիտի կրնայ աղդու կերպով կիրարկուիլ յարձակման մը պահուն»:

Այս նախաբանէն յետոյ, Իտալիոյ պատուիրակութեան պետը անդրադառնալով բուն հարցին, կը յիշէ երկու էական կէտերը՝ զորս Մուսոլինի սահմաներ էր իտալական քաղաքականութեան համար,— բոլոր պետութեանց միջեւ իրաւունքներու հաւասարութիւն եւ զինեալ ուժերու հաւասար բաշխում ամենէն ցած մակարդակի վրայ:

«Հետեւելի ուղղութեան մէջ՝ Իտալիա որոշ հակում չունի, կը հաւաստէ Պ. Կրանտի: Որեւէ առաջարկ որ կը ձգտի լրջօրէն հասնիլ այստեղ հետապնդուած նպատակին — սպառազինումներու սահմանափակումն ու կրճատումը,— մեր կողմէ պիտի քննուի անկեղծ գործակցութեան ոգիով եւ լաւագոյն բարեացակամութեամբ:»

Իսկ ֆրանսական ծրագրին մասին, Իտալիոյ արտաքին նախարարը յայտնեց հետեւեալ միտքերը.

— Ֆրանսական պատուիրակութեան ծրագիրը կը բովանդակէ շատ թանկագին գաղափարներ եւ թելադրութիւններ: Միեւնոյն ատեն կ'արծարծէ իրաւաբանական, քաղաքական եւ արհեստագիտական հարցեր, որոնք կապ ունին Ազգերու Դաշնակցութեան կազմին հետ իսկ եւ բնականաբար խոր քննութեան կը կարօտին: Իտալական պատուիրակութիւնը պատրաստ է զանոնք ուսումնասիրելու:

Գալով պատերազմական կարգ մը զէնքերու ջնջման, Լոնտոնի նաւային խորհրդաժողովի մէջ, Իտալիա յայտնեց թէ պատրաստ է ընդունելու ծովային պատերազմի ամենէն մահացու միջոցներէն երկուքին ջնջումը,— առաջին գծի մարտանաւերը եւ ընդծովեանները: Իտալիա միշտ պատրաստ է յառաջանալու այս գետնին վրայ: Բոլորովին համաձայն եմ Անգլիոյ արտաքին նախարարին Սըր Ճօն Սայմընի, քանակական եւ որակական սահմանափակումներու կրկնակ եղանակին մասին:

«Իտալիա պատրաստ է իր հաշուոյն ընդունելու որակական սահմանափակումի ծրագիր մը, որ կը բովանդակէ՝ նաւային մարզի վրայ,— 1) ընդծովեաններու եւ առաջին գծի մարտանաւերու միաժամանակ ջնջումը: 2) Սաւառնակատար նաւերու ջնջումը: Ցամաքի վրայ, 1) Ամէն տեսակ ծանր հրետանիներու ջնջում, 2) Ամէն տեսակ հրասայլերու ջնջում:

Օդանաւային,— ջնջում ռմբակոծման յատուկ օդանաւերու:

Իսկ բոլոր մարզերուն վրայ,— 1) ջնջում ամէն տեսակ քիմիական եւ միքրոպային պատերազմի յարձակողական միջոցներու,— 2) վերաքննութիւն պատերազմական օրէնքներու, քաղաքային բնակչութեան պաշտպանութիւնն ապահովելու համար՝ աւելի ազդու եւ կատարեալ եղանակով:

Պ. Կրանտի իր ճառը եզրակացուց հետեւեալ խօսքերով.— Երկու մութ սպառնալիքներ կը ծնշեն աշխարհի վրայ,— Սպառազինումները եւ տնտեսական տագնապը.— Չենք կրնար մեր մտածումն ուղղել դէպի մէկը, առանց զգալու միւսին ծանրութիւնը: Ահա թէ ինչո՞ւ այս պահուս, աւելի քան երբեք զինաթափութեան դատին հաւատացողբարեացակամ անձեր որոնքժընեւիմէջ կը ծառայեն անոր, իրենց հետ պիտի ունենան հանրային կարծիքը զօրեղ ու բնազդական համամտութիւնը այն բոլոր ժողովուրդներուն, որոնք կը տառապին, կը սպասեն եւ կը յուսան:

Ճափոնի տեսակէտը

Ճափոնի պատուիրակը նախ պէտք տեսաւ անդրադառնալու Ծայրագոյն-Արեւելքի դէպքերուն, որմէ յետոյ յայտնեց թէ Ճափոն սերտ կապ կը գտնէ զինաթափութեան եւ ազգային ապահովութեան հարցերուն միջեւ: Ազգային ապահովութեան հարցը պէտք է քննել նկատի ունենալով իւրաքանչիւր երկրի մասնաւոր պայմանները եւ իր դրացիներուն բանակի ուժերն ու քաղաքական վիճակը:

Ճափոն իբր վիճաբանութեան մեկնակէտ կ'ընդունի զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնախումբին կողմէ մշակուած նախագիծը:

Գալով նաւային ուժերուն, Ճափոնի նաւատորմը սահմանափակուած է ներկայիս գոյութիւն ունեցող դաշնագրերով: Ճափոն կը կարծէ թէ, ժողովին ներկայացուցիչ ղրկող բոլոր պետութիւնները կրնան արդար եւ բանաւոր հիման վրայ, համաձայնութիւն մը կնքել:

Ընդծովեաններու ջնջման մասին, Ճափոնի տեսակէտը հետեւեալն է.— Ընդծովեաններու հակամարդկային հանգամանքը կը բխի մանաւանդ անոնց գործածութեան եղանակէն: Մակերեսի մարտանաւերը պիտի կրնային նոյնքան հակամարդկային անգթութեամբ գործածուիլ: Լոնտոնի նաւային համաձայնութեան մէջ խիստ սահմանափակման մը ենթարկուած է ընդծովեայի գործածութիւնը: Ու բոլոր պետութիւնները նոյնը պէտք է ընեն մասնաւորաբար արգիլելով ընդծովեաններու յարձակումը ոչ-պատերազմական նաւերու դէմ:

Ճափոն համամիտ է նաեւ թունաւոր կազի, միքրոպներու եւ օդանաւային ռմբակոծման ջնջման:

Լեհաստանի տեսակէտը

Լեհաստան այն կարծիքն ունի թէ զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնաժողովին կողմէ մշակուած պայմանադրութեան նախագիծը կրնայ կազմել վիճաբանութեանց հիմը, ինչ որ սակայն չպիտի արգիլէ որ զանազան երկիրներու ներկայացուցիչները յաւիտենական թելադրութիւններ ընեն: Հարցին լուծումը պէտք է փնտռել երկու տեսակէտէ, — Պատերազմի կանխարգելիչ միջոցներ եւ պատերազմի արգիլման ու փոխադարձ օգնութեան միջոցներ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Կացութիւնը Վասպուրականի մէջ

Դրօշակ փետրուարի թիւին մէջ, հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Վասպուրականի կացութեան մասին, քաղելով վստահելի աղբիւրէ մը.—

Ժողովուրդի ապրելակերպը, կենցաղը անցեալի նման է գրեթէ: Գաւառական կեդրոններու մօտիկ նկատելի է մասնակի փոփոխութիւն, գլխաւորապէս արտաքին: Կառավարութեան ոյժն ու հեղինակութիւնը կը զգացուի ամէն տեղ, շնորհիւ խստագոյն ռեժիմի, վճռականութեան, անխնայ եւ աններող պատժի: Անագորոյն եւ բնաջնջո՛ղ դէպի ամէն մի հակապետական քայլ: Այդ է պատճառը, որ լեռնային խուլ գաւառներու մէջ, ուր Թուրքի հոտն իսկ չկայ, մէկ-երկու պետական պաշտօնեայ, 8-10 ոստիկան զինուորներ, կը պահեն կարգը:

Հայերու աշխատանքը Քիւրտերու հետ ամենէն աւելի կը կասկածեցնէ Թուրքը, որ բնազդօրէն կը զգայ հայքրտական գործակցութենէն իրեն հասնելիք վտանգը:

Կառավարութիւնը աւազակային դէպքերու համար այնքան մտահոգ չէ, որքան քաղաքական կամ հակապետական բնոյթ կրող գործերու եւ շարժումներու համար: Այսպէս, դէպի Քիւրտերու մէջ պատահած աւազակութիւնները, Թալանն ու սպանութիւնը կամ առեւտրական կարաւաններու վրայ եղած յարձակումները դաժան չէ, բայց Քիւրտերու մէջ կատարուած քաղաքական աշխատանքներու վերաբերմամբ խիստ անողոք է:

Կառավարութիւնը ուշադրութիւն կը դարձնէ ճանապարհներու եւ հաղորդակցութեան վրայ. կամուրջներ կը շինէ ու կը նորոգէ: Քիւրտերը գիւղերէն խումբերով կը տանի տարապարհակ աշխատանքի, առանց ի հարկէ, որեւէ վճարումի:

Նկատելի է օթօներու երթեւեկութիւնը: Յաճախ կը հանդիպին օթօներ, որոնք գաւաշէն կարճկանով կ'երթան Պիթլիս: Վանի մէջ կը պահուին ռազմական օդանաւեր, որոնք ի հարկին հետախուզութիւններ կը կատարեն: Այդպիսի երեք օդանաւեր մինչեւ Մոկս ու կարկառ թռիչք են կատարած, քրտական շրջանները հետախուզելու համար:

Վանայ ծովի վրայ առագաստանաւեր չեն տեսնուիր. կ'երեւին միայն ռուսերէ թողուած շոգեմակոյկներ: Հեռագրական եւ փոստային հաղորդակցութիւնը առաջուան նման է. Կապ կայ միայն Շատախի կեդրոնի եւ Ոստանի հետ: Մոկս, կարկառ, Հայաստային միւս գաւառներու մէջ հեռագրական գիծ չկայ: Փոստը պատահական է, այն ալ միայն պետական գործերու համար: Հեռախօսային գիծեր չկան:

Մեր վանքերէն Վարագը քանդեր են. աւերակ է Ձարահան Ս. Նշանի վանքը: Աղթամարը անմարդաբնակ եւ ամայի է: Նարեկայ վանքը կիսով քանդուած է: Փութկու վանքը, եղերով լեռներու մէջ, Քիւրտերու ձեռքն է եւ կը ծառայէ ճամբորդներուն իբրեւ ապաստանարան: Եկեղեցիի շէնքի գմբեթի խաչը վերցուած է:

Առհասարակ, ամէն կողմ կը տիրէ խեղճութիւն: Երկիրը՝ աւերակ ու ամայի: Ժողովուրդը, ուր որ կայ, թշուառ ու հարստահարուած: Երէկուան շէն ու կուշտ Վասպուրականն է այս»:

Մահ Էտկար Ուոլէսի

Անգլիացի հռչակաւոր վիպագիր եւ թատերագիր Էտկար Ուոլէս մեռաւ Հոլիվուտի մէջ, ուր գացեր էր իսկելու համար իր մէկ շարժանկարային պատրաստութեանը: Ուոլէս մօտ 150ի չափ վէպեր հրատարակած է: Կը պատահէր որ օրական մինչեւ 25 հազար բառ գրեր: Իր թատերգութիւններէն մէկը գրած է 14 ժամուան մէջ: Իր գրական արտադրութիւններով տարեկան կ'ապահովէր մօտ 40 հազար ստերլինի հասոյթ մը

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

„ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԴՐԱՄԸ"

Հայ տնտեսագէտի մը կարծիքը

Միջազգային անժխտելի համբաւի տիրացած երկու հայ տնտեսագէտներ ունինք՝ որոնց անունը դժբախտաբար քիչ ծանօթ է իրենց ազգակիցներուն: Մէկը փրոֆ. Դոդմեանցն է, այժմ դասախօս Փրակայի համալսարանին մէջ. միւսը՝ փրոֆ. Մենտոր Պունեադեանը, նախկին ուսուցիչ Թիֆլիսի Բագմարուեանեան Վարժարանին: Առաջինը ծանօթ իր «Տնտեսական եւ ընկերային վարդապետութեանց պատմութիւն»ով, իսկ երկրորդը՝ տնտեսական տագնապներու մասին իր գրած երկով մը:

Երկուքն ալ յաճախ կ'աշխատակցին օտար թերթերու, մերթ ալ ֆրանսականներուն: Փրոֆ. Պունեադեան ժամանակաւորաբար կը գրէ Capitalի մէջ, պարզելով միջազգային տնտեսական կեանքի մէջ ծագած երեւոյթները:

Անշուշտ Յառաջի ընթերցողները շահագրգռութեամբ պիտի տեղեկանան այն գաղափարներուն՝ զորս հայ տնտեսագէտը յայտնեց վերջերս վերոյիշեալ թերթին մէջ, տագնապը եւ դրամը խորագրով ուսումնասիրութեամբ մը:

×

Ներկայ տնտեսական տագնապը ծագում առնելէն ի վեր, այս տագնապին ինչպէս նաեւ գիներու անկման էական պատճառ ցոյց կը տրուին շարունակ դրամի պակասութիւնն ու վարկերու անբաւականութիւնը կամ չգոյութիւնը:

Ամէն կողմէ բարձրագոչ կ'աղաղակեն թէ՝ այս կացութեան դարման տանելու համար մէկ միջոց մը կայ,— դրամի առատութիւն առաջ բերել, որեւէ եղանակով: Դրամատուններու վարկերը ընդլայնել, արծաթ մետաղը իբրեւ հիմ ընդունիլ դրամական դրութեան, վարկային դրութեան հիմ ծառայող ոսկիի մթերքները աւելի համահաւասար կերպով բաշխել կամ զանոնք լաւագոյն կերպով օգտագործել եւն.):

Կը կարծուի թէ՝ ամէն միջոց եւ ամէն հնարք լաւ է, կը բաւէ որ ատոնց միջոցաւ դրամի առատութիւն առաջ գայ եւ գիները բարձրանան: Կ'ենթադրուի թէ՝ գիներուն բարձրացումը ինքնին արդէն բարգաւաճումի նշան մը կը կազմէ եւ բաւական է խթանելու համար տնտեսական գործունէութիւնը:

Փրոֆ. Պունեադեան համակարծիք չէ այս տեսութեան: Գործի մարդիկը, կ'առարկէ, պէտք է գիտնան թէ՝ տնտեսական գործունէութիւնը խթանող միակ ազդակը շահն է: Ուրեմն, եթէ դրամական կեղծ առատութեան մը շնորհիւ բոլոր գիներն ալ հաւասարապէս ու համեմատականօրէն բարձրանային, ատիկա բաւական չպիտի ըլլար որ առեւտրականին ալ շահերը նոյն համեմատութեամբ աւելնային, սա պարզ պատճառով որ շահը ուրիշ բանէ առաջ չի գար, եթէ ոչ գիներու տարբերութենէն: Առեւտրականին շահը ուրեմն համեմատաբար նոյնը պիտի մնար ու ինք միակ մխիթարութիւն մը պիտի ունենար, տեսնել իր կատարած գործառնութիւններու գումարին խոշորնալն ու պետութեան վճարած տուրքերուն աւելնալը,

Ասկէ զատ, եթէ բարձր գիները բարգաւաճ կեանքի մը նշանը կը կազմեն, տագնապի նախօրեակին անոնք արդէն գոյութիւն չունէի՞ն: Ի՞նչ օգուտ կայ ուրեմն վերադառնալ դէպի իրաց այն կացութիւնը՝ որ ներկայ տագնապին պատճառ եղած է: Գիներու անկումը այն բնական դարմանն է՝ զոր տնտեսական կազմաւորութիւնը ստեղծած է ինքզինքը պաշտպանելու համար:

Անոր պաշտօնն է սպառողներու բազմութեան գնման կարողութիւնը զօրացնել եւ խթան ըլլալ հետզհետէ պակսող խնդրանքին: Այս է միակ ճամբան դուրս ելլելու համար տնտեսական ներկայ դժուարութիւններէն:

Գործի մարդիկը, իրենց անհատական տնտեսութեան տեսակէտէն մեկնելով, կրնան կարծել որ դրամը ոչ միայն փոխանակութեան ծառայող պարզ միջնորդ մըն է, այլ միեւնոյն ատեն խթան մը՝ որ խնդրանքը կ'աւելցնէ մատուցման բաղդատմամբ: Այս տեսակէտէն մեկնելով՝ անոնք կրնան դարձնել են-

թադրել թէ՝ հրապարակ հանուած դրամի քանակի յաւելումը կրնայ միշտահոս մէկ աղբիւրը դառնալ խնդրանքին ալ աւելնալուն: Բայց, ասիկա հին պատրանք մըն է միայն, այնքան հին որքան դրամը ինքն իսկ եւ որ սակայն տագնապի շրջաններուն երեւան կ'ելլէ մանաւանդ ուժով մը:

Եւ արդէն 17րդ դարուն ապրող յատակատես մը, Սըր Տըտլի Նորթհ չէ՞ որ իր ժամանակի գործի մարդոց ուշադրութիւնը հրաւիրած է այս պատրանքներուն վրայ, սա բացատրութիւններով՝ որոնք արժանի են այսօրուան տնտեսագէտներուն ուշադրութիւնը գրաւելու.—

«Երկիր մը իր սովորաբար ըրած փոխանակութիւններուն համար ո՛չ շատ քիչ, ոչ ալ խիստ շատ դրամի պէտք ունի: Երբ տնտեսական կայունութեան շրջան մը գայ (իմա՛, տագնապ, որովհետեւ, ասիկա նոր երեւոյթ մը չէ, աւա՛ղ) մարդիկ սովոր են աղաղակելու թէ՝ դրամի անբաւականութիւն կայ, իբր թէ այս անբաւականութիւնն է որ պատճառ եղած ըլլար տագնապին: Ի՛նչ յիմարութիւն»:

Տարակոյս չկայ որ ոչ ոք դրամը ունենալ կ'ուզէ, դրամ ըլլալուն համար: Ընդհակառակն՝ աղքատը կը փափաքի ունենալ զայն իր հանապազօրեայ հացը գնելու համար, երկրագործը՝ իր ցորենը, իր արջառը ծախելու համար:

Այն պարագային, երբ այս վաճառումը կարելի չէ, հետեւեալ երեք պատճառներէն մէկն է որ գոյութիւն ունի ուրեմն. կամ ներքին շուկան ողողուած է այս կարգի ապրանքներով (գերարտադրութիւն), կամ դժուարութիւններ կան արտաքին յարաբերութիւններու մէջ եւ կամ ըսպառումը պակսած է թշուառութեան բերումով: Հետեւաբար, դրամին քանակը աւելցնելով չէ որ կարելի է դարման տանիլ գործերու կայունութեան, այլ միայն վերը յիշուած պատճառները բառնալով»:

Սըր Նորթհի ժամանակակիցներուն անիրաւ դանգատները, Փրոֆ. Պունեադեան կը վերագրէ անոնց ադիտութեան, որով չեն կրցած թափանցել տնտեսական կեանքի մեքենականութեանը:

Ճիշդ է որ այս մեքենականութիւնը դժուար է ըմբռնել: Բայց խոստովանինք որ, կ'աւելցնէ հայ տնտեսագէտը, եթէ տնտեսական կեանքը երեք դարէ ի վեր հսկայաքայլ առաջ գացած է, այս կեանքին կազմածքներուն (rouage) ծանօթութիւնը շատ քիչ յառաջդիմութիւն ըրած է:

×

Փրօֆ. Պունեադեան այն հազուագիւտ տնտեսագէտներէն է որոնք զերծ մնացած են Քաղաքական Տնտեսութեան վերացական նկարագիր մը տուող տեսաբաններու թերութիւններէն: Ան միեւնոյն ատեն կը մերժէ տեսութիւնները այն ուրիշ կարգ մը տնտեսագէտներուն՝ որոնք փոքրիկ առեւտրականի ոգիով է որ կը բացատրեն այս գիտութիւնը եւ տնտեսական երեւոյթները կը մեկնեն անհատական տնտեսութեան միակողմանի եւ թերի ակնոցով:

Ընդհակառակն, այս հայ տնտեսագէտը ջանացած է միշտ կարելի եղածին չափ առարկայականօրէն մօտենալ տնտեսական երեւոյթներուն: Ճիշդ ասոր համար է որ շահեկան է հետեւիլ իր գննութիւններուն զորս կը կատարէ զուտ գիտական հողի վրայ:

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կէօթէի հարիւրամեակը

Յառաջիկայ ամիս, գերմանիա կը տօնէ կէօթէի հարիւրամեակը: գերմանիոյ հետ, բազմաթիւ երկիրներ կը պատրաստուին փառաւոր հանդէսներ սարքել այդ առթիւ: Փարիզի մէջ եւս այդ նպատակով սկսան կազմել զանազան յանձնախումբեր:

Կէօթէի հարիւրամեակի տօնակատարութեանց այդ յանձնախումբին կը մասնակցին ֆրանսացի մեծ դէմքեր, ամէն հոսանքէ եւ ասպարէզէ:

Այսպէս, Փէնլըվէ՝ Նախագահ, Փօլ Վալէրի, Անաթոլ տը Մոնզի եւայլն.:

Փարիզի Ազգ. Մատենադարանը եւս ցուցահանդէս մը պիտի տայ, ներկայացնելու համար կէօթէի լուսանկարները, ձեռագիրները եւ յիշատակները:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՄՏԱՒՈՐ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Այս Թղթակցութիւնը ամփոփումն է վերջին չորս ամիսներու կեանքին: կարգ կը իրողութիւններ արդէն հրատարակուած են օրը օրին, բայց աւելորդ չենք համարեր հրատարակել ամբողջապէս, իբրեւ ընդհանուր պատկերը կենսունակ շրջանի մը.—

Հոկտեմբեր 10ին Արամեան Թատերասրահում տեղի ունեցաւ Հայ Մշակոյթի տօնը՝ մասնակցութեամբ տեղիս երեք ազգային դպրոցների: Հանդէսին փայլ էր տալիս վաստակաւոր երաժիշտ Պ. Լեւոն Գրիգորեանի երգչախումբը: Եղան պատշաճ արտասանութիւններ: Օրուան բանախօսն էր Յովակ Ստեփանեան, որ նախ պարզեց մշակոյթի էութիւնը, ապա կանգ առաւ հայկական մշակոյթի դժնդակ պայմանների վրայ: «Հայկական մշակոյթը յաւէտ պիտի ապրի, որովհետեւ շաղախուած է ո՛չ թէ միայն Հայի արդար աշխատանքով եւ ազնիւ քրտինքով, այլեւ նրա լացով ու արեամբ... Հայ մշակոյթի պատուանդաններն են առաքինութիւնը եւ զոհողութիւնը եւ այդ տեսակէտից նա եզակի է համայն մարդկութեան մէջ, ուստի եւ պիտի ապրէ եւ ապրեցնէ իրեն ծնունդ տուող ժողովրդին»:

Վերջում, առաջնորդ Ներսէս արքեպիսկոպոս Մելիք-Թանգեանը առաջ բերաւ հայկական տառերի գիւտի համառօտ պատմութիւնը եւ հրաւէր կարդաց հաւաքուած երիտասարդութեանը՝ «միշտ սիրել հայ գիրն ու գրականութիւնը, որոնցմով միայն կարող է պայծառ ու շէն մնալ հայկական օջախը»:

Սրահը լեցուն էր կանանցով, օրիորդներով ու երկսեռ դպրոցականներով: Բացակայում էին տարեց եւ առեւտրական մարդիկ, որոնք չէին կարողացել գէթ երկու ժամով ազատագրուել իրենց նիւթական շահերից...

Հոկտեմբեր 18ին տեղի ունեցաւ Թաւրիզի Հայոց Կուլտուրական Տան հանդիսաւոր բացումը: Բացման խօսք ասաց առաջնորդը: Կուլտուրական Տունը համարեց երեկոյեան դասընթացքներ, ուր կարող են զարգանալ ցանկացողները, մանաւանդ որ տեղի են ունենում գիտական ու գրական բովանդակութեամբ դասախօսութիւններ, դատեր ու վիճաբանութիւններ եւ տրամադրելի է միացեալ ու ճոխ գրադարան-ընթերցարան մը: Վերջում, կուլտուրականի վարչութեան նախագահ ընկ. Վահէ Արծրունին շեշտեց Սփիւռքի հայութեան համար կուլտուրական տան պէս հաստատութիւնների խոշոր դերը՝ հայութեան նկարագիրը պահպանելու տեսակէտից:

Ապա Թաւրիզի կարող ուժերի մասնակցութեամբ խաղացուեց «Մարիէտա» վոտեւիլը մէկ գործողութեամբ:

Երեկոյթին նուագում էր «Սալոն» օրկէստրը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Լեւոն Գրիգորեանի: Վերջում եղան ընդհանուր պարեր:

Հոկտեմբեր 19ին, տեղի ունեցաւ Թաւրիզի Հայ Արիների Միութեան երեկոյթը՝ նուիրուած Միութեան վեցամեակին: Բացման խօսքն ասաց Ժ. Ոսկանեանը, որից յետոյ երդուեցին նոր արիները:

Ս. Յարութիւնեանի հակիրճ բանախօսութիւնից պարզուեց, որ Թաւրիզի հայ արիների Միութեան հիմնադիրն է Պ. Ա. Ալչուճեանը, որ ներկայումս ուսուցչական պաշտօնով տեղափոխուել է Նոր Ջուղա-Սպահան:

«Բարձրացի՛ր եւ բարձրացո՛ւր» գողտրիկ նշանաբանով հայ արիները կրթում են տարիներից ի վեր եւ զարգացնում իրենց ֆիզիքական եւ բարոյական կարողութիւնները: Պէտք է ծնողները եւ շրջապատի մարդիկ ամէն կերպ զօրավիգ լինեն, որ այդ առողջ շարժումը չմեռնի, մանաւանդ նրա պետի Թաւրիզից հեռանալուց յետոյ:

Եղան բազմաթիւ արտասանութիւններ եւ նուագներ, ինչպէս եւ մարզանքներ: Վերջում խաղացին «Ո՞վ ում խաբեց» օպերէտը, որ անցեալ տարի Ամանորին խաղացուել էր Հայկազեան-Թամարեան դպրոցում:

Հոկտեմբեր 20ին Կուլտուրական Միութեան դահլիճում դասախօսեց բժիշկ Սմբատ Եղիազարեանը, բուսակերութեան մասին: Տալով բուսակերութեան համառօտ պատմականը, բժիշկը շեշտեց որ դա հին ուսմունք է եւ մեր պապերը բաւական իմաստուն մարդիկ են եղել՝ որ առաջնութիւնը տալ են բուսական սնունդին՝ հակառակ մսակերութեան: Սերմերը, հատիկները, պտուղները, մրգերը, հացը, կաթը, մածունը, կարագը, ձուն, մեղրը, բրինձը եւ ուրիշ հացահատիկներն ու պանիրը, սերը եւայլն աւելի նպատակայարմար են, քան մսեղէն սնունդները: Վերջիններս մարդ արարածին դարձնում են անհամբեր եւ ջղային ու գազանային յատկութիւններով օժտուած էակ, որ ցանկալի չէ: Սնունդ առանց սպանութեան— ահա բուսակերների կարգախօսը, պէտք է բաւականանալ այն բոլորով, ինչ որ մեզ տալիս են կենդանիները ո՛չ սպանուած վիճակում:

Այս ուսումն ունի այժմ շատ կողմնակիցներ, ինչպէս եւ բազմաթիւ հակառակորդներ: Յարգելի բժիշկը գիտական տուեալներով եւ «վիտամին»երի տեսութեան աղիւսակներով ապացուցուց, որ գերադասութիւն պէտք է տալ բուսակերութեան:

Ցաւալի է որ դասախօսութեանը ներկայ չգտնուեցին քաղաքիս հայ բժիշկները, որոնց մէջ անշուշտ կը լինէին այդ ուսմունքի հակառակորդներ եւ իրենց ընդդիմախօսութիւններով էլ աւելի հետաքրքրաշարժ կը դարձնէին նիւթը: Ունկնդիրներից մի քանիսը, որոնց մէջ ներկայ գտնուող մի հատիկ բժիշկ Պ. Եազմաճեանը— բաւականացան լոկ մի քանի հարցեր տալով: Դասախօսութիւնը գրաւել էր հոծ բազմութիւն:

Հոկտեմբեր 27ին Կուլտուրական Տան Ակումբում տեղի ունեցաւ Պ. Աշոտ Գասպարեանի դասախօսութիւնը,— Ո՞վ է զարգացած մարդը:

Պարզելով արեւմտեան եւ արեւելեան երկիրների մէջ ապրողների զարգացման տարբեր միջավայրերը՝ իրենց քաղաքակրթութեան եւ ժառանգական ուրոյն պայմաններով ու յատկութիւններով՝ յարգելի դասախօսը շեշտեց, որ ազգային միջավայրն է այն խարիսխը, ուր անհատը կարող է զարգանալ եւ օգտակար լինել՝ յաղթահարելով միջավայրի խոչընդոտները, մինչ նոյն զարգացած անհատը օտար միջավայրում համարեա՝ թէ անպիտան կը լինի— խորթ մթնոլորտի եւ տարբեր հոգեբանութեան պատճառով:

Յետոյ՝ դասախօսը թուեց զարգացման նպաստող պայմանները եւ վերջապէս փորձեց սահմանել, թէ ո՞վ է զարգացած մարդը:

Ի միջի այլոց շեշտեց, որ ընթերցանութիւնը խոշոր գործօն է զարգացման ընթացքում, քանի որ նրա միջոցով է անհատը դուրս գալիս հոգեկան կղզիացումից, բայց միւս կողմից զարգացած լինել— չի նշանակում թէ շատ կարդացած է. մէկը կարող է շատ կարդալ, բայց քիչ ըմբռնել եւ չմարսել կարդացածը, իսկ միւսն ընդհակառակն, նա է զարգանում, ով ըմբռնում է իր կոչումը եւ ընթանում է իր ուղիով:

Հակառակ իր բոլոր ճիգերին, մեզ թւում է այնուամենայնիւ, որ յարգելի դասախօսը միակողմանի որոշեց զարգացած մարդու սահմանները:

Յ. Ս.

Թուրքեւպուլկար դաշինք

Բարեկամական դաշինքին յարակից փրօթօքօլին մեկնաբանութենէն յառաջ եկած խնդիրները քննելու պաշտօն ունեցող Թուրքեւպուլկար յանձնաժողովը արտաքին գործոց Նախարարութեան մէջ գումարած է իր առաջին նիստը:

Արտաքին գործոց Նախարարութեան ընդհանուր քարտուղարը Բատէֆ, յանուն Նախարարին ողջունած է Թուրք պատուիրակութիւնը եւ յաջողութեան մաղթանքներ ըրած անոր:

Թուրք պատուիրակ Թէվֆիք Քեամիլ պէյ շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ, մաղթանքներ ըրած է գործին յաջողութեան համար:

Յետոյ յանձնաժողովը աշխատութեան ձեռնարկած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ՝ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԵՐՆՈՎ

ԾՑՈՒ ԱՌԱՋ, ԱՋՈՐ ՋԱՆ

Աղասի Խանջեան, տարեկան իր հաշուետուութեան մէջ, երբ բարձրագոյն կը յայտարարէ կատարուած նուաճումները երկրին մէջ, խոնարհաբար կը թուէ նաեւ թերութիւնները որ տեսնուած են իրենց աշխատանքին ընթացքին: Այսպէս իր ճառը նմանի եւ ու առաջխաղին: Քաղ մը եւս իր ճառէն.—

Ոռոգման հարցը

Լենին, խօսելով ոռոգման կարեւորութեան մասին, կ'ըսէ թէ է ոռոգումը «կը վերստեղծէ երկիրը, կը թաղէ անցեալը, կը նպաստէ երկրին փոխանցման շրջանին ամրացման դէպի ընկերվարութիւն»: Ըմբռնելով այդ կարեւորութիւնը, լծուելով ջրային տնտեսութեան աշխատանքներուն, այսօր ունինք թիւեր, որ կը վկայեն մեր նուաճումներուն մասին: 1925ին կ'ոռոգէինք 87,000 հեկտար, ներկայիս՝ 144,600 հեկտար, ասկից դաշտային շրջաններուն մէջ, 69 հազար հեկտար: Ոռոգման աշխատանքները ծաւալած են մանաւանդ վերջին տարիներուն: Անցեալ տարի վերջացաւ փոքր Սարդարաբադի ջրանցքը, որ կ'ոռոգէ 25 հազար հեկտար, ասկից 8 հազար հեկտարը նոր հողեր են: Վերջացաւ Կարճեւանի ջրանցքը:

Թերութիւններ

Անվիճելի են մեր նուաճումները ոռոգման ճակատին վրայ: Սակայն անհերքելի են նաեւ մեր թերութիւնները նոյն ճակատին վրայ:

Նախ, մեր կուսակցական եւ կառավարական մարմինները, թերագնահատելով ջրային տնտեսութեան աշխատանքին կարեւորութիւնը, չեն կրցած գործաշարժի ենթարկել տեղական ուժերը, մաքրելու համար առուները, կարգի գնելու համար ջրհանները, եւլն: Ամէն աշխատանքի համար, յաճախ այնքան փոքր, որ գիւղային խորհուրդին նախաձեռնութեամբ եւ գիւղացիներու ձեռքով կարելի էր գլուխ հանել, կը սպասեն որ պետական պիւտճէէն վարկ բացուի: Ջրային նոր ցանցեր բանալէ առաջ, անհրաժեշտ է կարգի դնել եւ բարելաւել բացուած առուները. եւ այդ՝ տեղական ուժերով:

Երկրորդ, յաճախ ոռոգման աշխատանքները սկսուած են առանց նախնական լուրջ ուսումնասիրութեան: Այդպիսի սխալ քայլի մը օրինակն է Կարճեւանի ջրանցքը, որուն աշխատանքները վերջապէս աւարտեցան ահագին քաշքշուքներէ, նախահաշուով սահմանուած գումարէն անհաւատալի մեծ ծախքեր կատարուելէ յետոյ:

Եվջիլարի ջրանցքին շինութիւնն ալ օրինակ է ուրիշ տեսակի թերութեան: Ահագին ծախքեր եղան, բայց ջրանցքը թերաւարտ մնաց ու լքուեցաւ: 2000 հեկտարը, զոր պիտի ոռոգէր Եվջիլարի ջրանցքը, կը մնայ տակաւին անմշակ:

Երրորդ, ոռոգման ցանցին ծրագիրները չեն իրագործուիր լիովին: Այղըր լճին ջրանցքը, որ ըստ ծրագրի պիտի ջրէր 6000 հեկտար, այժմ կ'ոռոգէ ոչ աւելի քան 2000 հեկտար: փոքր Սարդարաբադն ալ շատ քիչ տարածութիւն կ'ոռոգէ, բաղդատմամբ ծրագրուածին: Ղռերու ոռոգման աշխատանքներն ալ թերի են: Ջրային տնտեսութիւնը, գրեթէ ամբողջովին ծախսելով ըստ ծրագրի նախատեսուած տարեկան գումարը՝ վերջացուց տարին, առանց աւարտելու աշխատանքները: Եւ ահագին տարածութիւններու այս տարուան ոռոգման հարցը կը մնայ վտանգի տակ:

Այս տարի պէտք է տարածել ոռոգման աշխատանքները, որպէսզի գալ տարի կարելի ըլլայ աւարտել Ղռերու ոռոգման աշխատանքները: Պէտք է աւարտել Զանգիբասարի եւ Սեւ-Ջուրի ճահիճներու ցամաքեցումը եւ ոռոգման աշխատանքները:

Թռի՛ր, Պեգաս

Հարկ չկայ անշուշտ բացատրելու այս աշխատանքներուն տնտեսական նշանակութիւնը: Կատարելով այդ աշխատանքները, մենք բերրի դաշտերու կը վերածենք Արարատեան դաշտին տասնեակ հազարաւոր հեկտար ճահճացած կամ աղով պատած հողերը, կ'առողջացնենք ջերմախտի դարաւոր բոյները, հսկայական թիւ կուտանք ճարտարարուեստական բոյսերու, բամպակի եւ խաղողի մշակութեան զարգացման: Սեւանի խնդրին [illegible] ման հետ, Ջրային Տնտեսութիւնը պէտք է արագացնէ Մեծ Սարդարաբադի ոռոգման հարցին ուսումնասիրութիւնը: Հայաստանի հողերուն ոռոգման այս վերջին եւ նախոշոր խնդիրը պէտք է կատարուի երկրորդ հնգամեակի ոռոգման խաստանքներուն հիմնական [illegible] Մեծ աշխատանքներու երկրորդ հնգամեակը պէտք է որ Արարատեան ամբողջ դաշտը վերածէ հաւաքական եւ խորհրդային գիւղատնտեսութեան, բամպակամշակութեան այգեգործութեան ծաղկած երկրի մը.

Անասնաբուծութիւն

16րդ համագումարին մէջ Ստալին, խօսելով անասնաբուծութեան մասին, հաստատեց, որ անասնաբուծութեան ճակատին վրայ, փոխանակ գերազանցելու 1926 տարուան թիւերը նահանջ մը ցոյց կուտան. Քննելով միայն հարցը, Ստալին հրահանգ տուաւ միաժամանակ լուծել անասնաբուծութեան խնդիրը: Եւ այդ նպատակով՝ քալել նոր ճամբէն, ուրկէ անցանք՝ լուծելու համար ցորենի հարցը,— կազմակերպել խորհրդային եւ հաւաքական տնտեսութիւնները:

Ի՞նչ վիճակի մէջ կը գտնուի անասնաբուծութիւնը Հայաստանի մէջ: Մեր երկիրը առաւելապէս անասնապահական երկիր է, 26 [illegible] ջաններէն 20ը կը զբաղին անասնապահութեամբ: Մեր երկրին պայմանները դիւրութիւն ցոյց կուտան զարգացնելու համար անասնաբուծութիւնը: Բայց խտացնելով կատարուած աշխատանքներու պատկերը, կուգանք այն եզրակացութեան թէ, մինչեւ վերջին տարիները, անասնապահութեան խնդիրները արժանացած չեն լուրջ ուշադրութեան: Անցեալ տարի էր, որ շարժում մը սկսաւ անասնաբուծութեան ճակատին վրայ: Արդարեւ մինչեւ 1931 [illegible] շարունակուէր անասուններու թիւի նուազումը:

1931ին Հայաստանի մէջ [illegible] ունէինք 757,800 գլուխ խոշոր եղջերաւոր անասուն, ասկից 233,10[illegible] կովեր եւ մատակ գոմէշներ [illegible] 1931ին մեր փոքր եղջերաւոր անասուններուն թիւն էր 1,490,000 [illegible] թիւերը ցոյց կուտան, որ դեռ [illegible] չեւ անցեալ տարի անասուններ[illegible] բացի կովերէն, կը քիչնային երկրի [illegible] մէջ: Պատճառն այն է, որ [illegible] տական գիւղատնտեսութեան յանձ[illegible] կողմնակիցները անխնայ կը մորթ[illegible] իրենց անասունները: Եւ դեռ մի[illegible] չեւ այժմ, կարելի չեղաւ բոլորովին արգիլել այդ:

Միւս կողմէ, հաւաքական [illegible] խորհրդային գիւղատնտեսութեան ասպարէզին մէջ հետզհետէ կ'աճի անասուններուն թիւը: 1931ին [illegible] բայնացուած էին 87 հազար խոշոր եւ 141 հազար փոքր անասուններ[illegible] Իսկ խորհրդային գիւղատնտեսութեանց մէջ 1931ին ունէինք 16,7[illegible] խոշոր եւ 85 հազար փոքր անասուններ:

Անվիճելի յաջողութիւններ [illegible] ասոնք: Սակայն նորանոր նուաճումներու համար, անհրաժեշտ է լծել խորհրդային անասնապահական [illegible] կաթնատնտեսական մեծ շինարարութիւններու: 1931ին ունէինք [illegible] նասնապահական կաթնատնտեսական 7 խորհրդային կոլխոզ[illegible] (1920ին այդ թիւը 3 էր), 10,5[illegible] գլուխ կով, 57,341 ոչխար, 28[illegible] մալը խոզ:

Շինե՛նք ախոռներ

Այս տարի դարձնե՛նք մեր [illegible] բեւները անասնաբուծութեան [illegible] պարէզին: Եւ նախ զարկ [illegible] շինարարութեան, նկատի ունենալով [illegible] որ անցեալ տարի խոշոր թերացում[illegible] ներ ունեցանք: Խորհրդային գիւղ[illegible] տնտեսութեան ճակատին վրայ, [illegible] խոռներուն շինութեան անցեալ տա[illegible] ուան ծրագիրը կատարուեցաւ [illegible] գիւ հարիւրին 40 համեմատութեամբ[illegible] հաւաքական գիւղատնտեսութեան ճակատին վրայ՝ հարիւրին 30 [illegible] մեմատութեամբ: Խորհրդային [illegible] տեսութեան անասուններու [illegible] մէկ կարեւոր մասը պատսպար[illegible] է գիւղական գոմերու մէջ, գէշ պայ[illegible] մաններու տակ: Հաւաքական գիւ[illegible] ղատնտեսութեան վարիչները, [illegible] խոռներու շինութեան համար, [illegible] խանակ օգտուելու տեղական [illegible]

...տառներէն, զարմանալի հանգամանքեամբ նստած կը սպասեն, որ Լօ-ռիէն, Տիլիջանէ հեռաւոր գիւղերուն համար փայտ հասնի... Վո-րոնէժէն:

Այս պատճառով, անցեալ տարի կարելի չեղաւ օգտագործել բոլոր այն փայտերը, որ յատկացուած էին աշխատանքներու շինութեան:

Ուստի այժմէն պէտք է առատ հաւաքել, բանուոր արձանագրել եւ ամէն պատրաստել, որպէսզի ապառնան տրուի 1933ի անոր հօտին:

Խոտ ու կեր

Կարեւոր հարց մըն է անասուններուն հայթայթել խոտ ու կեր: Մեր արօտներու վիճակը գոհացուցիչ չէ, որովհետեւ չեն կրնար կեր հայթայթել մեր հօտերուն: Մինչեւ այժմ ոչինչ ըրած ենք, ընդարձակելու համար մեր արօտները եւ հայթայթելու համար կեր անասուններուն: Անցեալ տարի ցանեցինք 6000 հեկտար խոտ, այս տարի պէտք է ցանենք 20 հազար հեկտար: Անցեալ տարի էր որ սկսանք խոտի հորեր պատրաստել (խոտը թաղելու եղանակ մը, ձմեռն ալ կանանչ պահելու համար զայն): Այս տարի անասնապահական գլխաւոր շրջանները, Ստեփանաւան, Մարտունի, Ալաբաշ, Ալլա, պիտի ունենան մասնաւոր մեքենաներ խոտ հնձելու համար: Ալ չեմ խօսիր թէ դեռ ի՛նչ մեծ գործեր ունինք կատարելիք, ազնուացնելու համար կենդանիներուն ցեղը, պարարտացնելու համար անասունները, բարձրացնելու համար անոնց կաթնատուութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՈՎ Է ՍԱՄՈՒԷԼ ԹՈՒՄԱՃԵԱՆ

Գիտենք թէ Սամուէլ Թումաճեան անուն թշուառական մը գրքոյկ մը հրատարակած է Պոլսոյ մէջ, յորդորներ ուղղելով հայ յեղափոխականներուն:

Ֆէրիգիւղի (Պոլիս) նախկին աւագերէց Վարդան քահանայ Գարաճեօզեան, որ այժմ Աղեքսանդրիա կը գտնուի, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը ստորագրէ «Յուսաբեր»ի մէջ (3 փետր.), այդ մարդու կեանքի եւ «գործունէութեան» մասին.—

Հնչակեան կուսակցութեան պատկանող եւ ընդհ. պատերազմի ընթացքին կախաղան բարձրացած 20 հնչակեաններու դէմ դաւաճանած եւ զինադադարին մահուամբ պատժուող Հմայեակ Արամեանց իր հրատարակած «Անկախ Հայաստան»ի 9. համարին մէջ 1919, սոյն նահատակներու դատավարութեան նկարագրութիւնն ընելով, ի մէջ այլոց, կը գրէ. «Մինչ այս մինչ այն, յունուար 28ի գիշերը Արշաւիրի դէմ մահափորձ կատարուելէն օր մը առաջ, Սամուէլ Թումաճեան եւ Արծրունի, կը դիմեն ոստիկանութեան տնօրէնութեան եւ յանուն կուսակցութեան կը յայտարարեն թէ Արշաւիրի դէմ մահափորձ մը պիտի կատարուի, հետեւաբար կանխաւ կ'իմացնենք, որպէսզի կառավարութիւնը կանխարգել միջոցներ ձեռք առնէ եւ յառաջիկային հնչակեան կուսակցութեան վրայ որեւէ պատասխանատուութիւն չձգէ»:

Հմայեակ Արամեանց կ'աւելցնէ. «Այս տողերը գրելէ առաջ ուզեցի Թումաճեանէն բացատրութիւն մը ստանալ: Թումաճեան խոստովանեցաւ իրողութիւնը եւ յայտնեց թէ Պոլսոյ հնչակեան կեդրոնն ի պաշտօնէ ղրկած էր զինքն այդ յայտարարութիւնն ընելու, կուսակցութիւնն ապագայ պատասխանատուութենէ փրկելու նպատակով, եւ թէ նոյնիսկ ընկերներ համաձայն էին եղած, որպէսզի Արշաւիրի դէմ Պոլսոյ մէջ մահափորձ չկատարուի»:

Ահա փաստ մը իր դաւաճանական ու մատնութեան արարքին:

Հիմակ գանք ինծի հետ ունեցած միջադէպին:

Այս անիծեալ մարդուկը Պոլիս, Ֆէրիգիւղի բնակարանիս քով բնակած եւ ինծի դրացնութիւն ըրած է ժամանակ մը: Նոյն առեններն իբր հնչակեան գործակցած է Մուրատի (Պօյաճեան), Զաքրեանի (Ամերիկայի Առաջնորդ Տ. Ղեւոնդ Դուրեան Ս.ի քեռայր) իբր անդամ հնչակեան կուսակցութեան կոմիտէի: Միեւնոյն տան մտերիմ բարեկամն եղած է Արշաւիրի, Հմայեակ Արամեանցի, Յարութիւն Մկրտիչեանի: (Երեքն ալ իբրեւ մատնիչներ պատուուած, Յուսաբեր):

1915 Ապրիլ 24ին Պոլսոյ առաջին տարագրութեան առթիւ, յիշեալ Սամուէլ Թումաճեան մեզ հետ տարագրուեցաւ Չանկըրը, ուր պահ մը կասկածեցանք իր մասին իբր լրտես. բայց բան մը չէինք կրնար ընել: Այս անիծեալին Պոլսոյ գրսմը սիասի միւտիւրի Պէհաէտտին Շաքիրի հետ ունեցած շարունակական թղթակցութիւնները մեր կասկածները հաստատեցին:

1915ի Վարդավառի օրը Չանկըրըէն աքսորուեցան յիսուն եւ երկու հոգի, որոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ յիշեալ Թումաճանեան, եւ որոնք Անքարայի բանտին մէջ մի քանի օր մնալէ յետոյ նահատակուեցան, քաղաքէն մի քիչ հեռու, իսկ այս դաւաճանը Պոլիս ղրկուեցաւ ի վարձ իր ծառայութեանց ուր եւ պատերազմի միջոցին ճոխ կեանք մը անցուց:

Սամուէլ զիս աքսորէն փրկելու խոստումով, երեցկինէն կը ստանայ հարիւրքսան ոսկի, բայց չկրնալով մարսել, սոյն գումարին 3)4ը մաս առ մաս կը վճարէ եւ մնացեալ 30 ոսկին կոկորդը կ'անցընէ:

Զինադադարէն վերջ երբ Պոլիս վերադարձայ, 15 օր ինծի չմօտեցաւ հակառակ դրացի ըլլալունս: Օր մը տունէն մեկնած առենը զինքը կանչեցի, բայց չուզեց գալ ըսելով որ «ես քեզ չեմ ճանչնար»: Կարգ մը ըսի-ըսաներէ վերջ, 15 օր պայմանաժամ տուի սոյն գումարը վերադարձնելու համար: Եւ երբ պայմանաժամը լրացաւ, օր մը ժամը 4ին առտուները, մեր տանը մօտ օձիքէն բռնեցի եւ դրամս պահանջեցի: Հրէշը ձեռքը ետին տարաւ, ատրճանակը հանեց զիս սպաննելու համար: Իսկ ես ձեռքէն խլեցի ատրճանակը եւ լաւ ափող մը քաշեցի: Վրայ հասան երիտասարդներ, որոնք եւս տեսնելէ վերջ տարին Բանկալթիի պահականոցը, որուն մէմուրը (ոստիկանական ընդհ. քննիչ) Պ. Գրիգոր Շահինեանն էր, որ այժմ կը գտնուի Աղեքսանդրիա, ոսկերիչ է:

Երբ Պ. Գր. Շահինեան տեսաւ զայն, զարմացմամբ ըսաւ ինծի թէ՝ ի՞նչ կ'ուզես որ ընեմ այս մարդը, մենք շատ կը փնտռէինք, բայց չէինք գտներ, ո՞ւրկէ ձեռք ձգեցիր: Իրողութիւնը պատմելէ վերջ ըսի թէ թող այս գիշեր բանտ մնայ, վաղը կը խորհինք: Նոյն երեկոյին եղբայրը, որ պատուական անձ մըն էր, եկաւ աղաչեց-պաղատեց որ ազատ կացուցանել տամ զայն, եւ ինքը երաշխաւոր ըլլալով, Սամուէլ ազատ ձգուեցաւ: Իմ պայմանագրութեանս համաձայն, երեք օր միայն բնակեցաւ նոյն տունը եւ իր հետքը կորսնցունելու համար, գնաց բնակեցաւ Վափոր-Պոյաճը գիւղ:

Իսկ երբ քէմալական պաշտօնեաները Պոլիս ոտք դրին, կրկին ցցեց իր օձագլուխը եւ սկսաւ իր վատ գործին, եւ շատ հաւանական է որ 1922 դեկտ. 7ին ստացած մահուան սպառնալիքս ալ անոր եւ իր լրտես արբանեակներուն գործն էր, որուն վրայ ստիպուեցայ փախուստ տալ Պոլսէն տղուս հետ:»

ՓԱՐԻԶԵԻ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Բարեկենդանի առթիւ, Մուրատեան վարժարանի սարքած թատերական ներկայացումները տեղի ունեցան կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, վարժարանին նորակառոյց թատերասրահին մէջ, ընտիր եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Գեղարուեստական եւ ճոխ յայտագիր մը՝ որ հաճելի նորոյթ մըն էր Փարիզի հայ գաղութին համար: Ներկայացումներուն երաժշտական բաժնի ղեկավարն էր փրոֆ. Գ. Ալէմշահ: Իսկ փրոֆ. Յ. Աճէմեան հեղինակած էր գեղեցիկ եւ ճոխ բեմանկարները:

Վարագոյրը բացուելէն առաջ, բեմ բարձրացաւ տեսուչ Հ. Սահակ վրդ. Տէր-Մովսէսեան որ ամփոփ գիծերով պատկերացուց Վարդանանց պատերազմի ճակատագրական դերը հայ ժողովուրդի գոյութեան մէջ: Մենք, ըսաւ, գիտակից պաշտամունքը ունինք Աւարայրի մէջ ինկած դիւցազներուն եւ ասոր համար է որ ամէն տարի խանդավառ կերպով կը տօնենք անոնց յիշատակը: Վարդանանց պատերազմը բարոյական յաղթանակ մը ապահովեց մեզի: Հայ ազգի պատմութեան մէջ մենք ունինք աւելի փայլուն դէպքեր եւ աւելի շքեղ յաղթանակներ: Բայց ասոնց ամէնքը կը նսեմանան Վարդանանց պատերազմի յիշատակին քով, որովհետեւ հոն հայ ազգը պայքարեցաւ ձուլման վտանգին դէմ, պայքարեցաւ իր անկախութեան եւ կրօնքին համար, եւ հոն է որ մենք կը տեսնենք հայ կնոջ գործակից եւ վճռական դերը՝ ի խնդիր հայրենիքի պաշտպանութեան սրբազան գործին»:

Ներկայացուեցաւ նախ ֆրանսերէն լեզուով «Երկու ծխանյարդարներ»ը գեղեցիկ վօտվիլը՝ որուն մէջ Միրաբի Տէր-Թովմասեան, Վահէ Պօղոսեան եւ Արշաւիր Կլորիկեան երեւան եկան իրենց գերասանական ձիրքերով:

Յետոյ յաջորդեց «Անտառ»ը, գիշերային երաժշտախառն կենդանի պատկեր մը, հեղինակութիւն Ալէմշահի: Ներկաներուն հիացումը մեծ էր երաժշտութեան եւ անտառին մոգական գեղեցկութեան վրայ:

Սէն Կրասիէնի Անարատ Յղութեան Քերց աղջկանց երգչախումբը ինչպէս նաեւ Մ. Ռ. Ն. Ա. Միութեան «Կիլիկիա» երգչախումբը յաջողապէս երգեցին քանի մը ժողովրդական բազմաձայն երգեր: Սէն Կրասիէնի Քոյրերու երգչախումբը իսկական յայտնութիւն մը եղաւ ներկաներուն համար:

Քանի մը վայրկեան դադարէ յետոյ, վարժարանին աշակերտները խաղացին «Երկու ծայրայեղներ»ը, Հ. Ա. Վ. Տիրոյեանի զաւեշտը՝ որ անվերջ քրքիջներ խլեց:

Իսկ յայտագրին վերջին եւ գլխաւոր մասը «Gran via» գեղեցիկ եւ ծանօթ օփէրէթը մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց: Յաջորդաբար բեմ եկան փոքրիկ նաւաստիներու խումբը իրենց համաչափ քալուածքներով, գողերու խումբը իրենց միջնադարեան զգեստներով, ծառան եւ վերջապէս ամբոխը՝ իր շնորհալի ասպետովը:

Հանդէսը փակուեցաւ ծափերու մէջ եւ ժողովուրդը փափաք յայտնեց որ վերստին կրկնուին այս գեղարդ ներկայացումները:

Տեղեկատու

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

(ԱՆՓՈՓՈՒՄ ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ)

ՄԱՐՍԷՅԼ. Ա. Յակոբեան երկար գրութեամբ մը ողբալի կը գտնէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին կացութիւնը:

— «Պատգմ. ժողովէն յետոյ, 18 շրջաններու կեդրոնը մէկզի ձգած իր գլխաւոր առաքելութիւնը, Փարիզի մէջ մանր-մունր շարժումներ կը վարէ, կարծես Փարիզն ըլլար իր կեդրոնը:

Ահա Մարսէյլը, որ իր քթին տակն է, եւ անելի մը մատնուած: Հ. Մ. Ը. Մ.ի այս տեղի դրամարկղը սուր մը կարօտը կը քաշէ, իսկ սկաուտական գանձը գրեթէ պարպուած է: Սկաուտ խմբապետ մը 950 ֆր. առած ու գացած է Յունաստան. ստացագրի մը պատրանքը թողլով: Ուրիշ մը, սկաուտական յանձնախումբի անդամ, տարիէ մը ի վեր հինգէն վեց հարիւր ֆրանք իր գրպանը կը պահէ:

Միւս կողմէ, ատրճանաւորներէն շատերը, որ վերջերս ատրճանի բարձրացած ալ ունեցան, կը թերանան իրենց ամէնէն տարրական պարտականութեան մէջ: Ինչ կը վերաբերի Հ.Մ. Ը. Մ.ի շրջանային գործադիր մարմինին, փոքրամասնութեան մէջ է, ու մարզական յանձնախումբին է մնացեր ասպարէզը, որ գնդախաղի համար կը վատնէ ամբողջ հասոյթը Հ. Մ. Ը. Մ.ի:

Մարսէյլի շրջանը մաքրագործումի եւ վերակազմութեան կը կարօտի:

Վերջերս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնին լիազօր ներկայացուցիչը եկաւ Փարիզէն: Խոստացաւ ու գնաց: Նամակներն իսկ մնացին անպատասխան:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մէկ երկու ամիս առաջ հարիւրաւոր գործաւորներ արձակեց Քոտէրի վակոնի գործարանը, առանց ցեղի խտրութեան: Իսկ հիմա սկսած է տեղացի գործաւոր վարձել:

Նպաստընկալ բանուորներու թիւը, որ 5—600 էր, այսօր 1500ի կը հասնի եւ օրէ օր կ'աւելնայ 20—30ով: Աննկարագրելի է 3—4 զաւակի տէր հայ ընտանիքներու վիճակը: Կան շատեր որ Յունաստանէն եկած են եւ չունին կանոնաւոր ինքնութեան թուղթ: Հարիւրներու կը հասնի անոնց թիւը: Ո՞ւր դիմեն, ո՞ր քարին զարնեն իրենց գլուխները: Ճար մը, ճամբայ մը ցուցուցէք, ազգի մեծամեծներ:

Հայրենակցական Միութիւնները չե՞ն կրնար իրենց եկամուտին 4էն մէկը յատկացնել անգործ եղբայրներուն:

Ինչո՞ւ չի շարժիր Մարսէյլը որ ունի առաջնորդարան, ազգային վարչութիւն եւն.: Եթէ Մարսէյլը շարժի, առաջին արձանագրուողը ես պիտի ըլլամ, 50 ֆրանք մուտքի դրամ եւ ամիսը 10 ֆրանքով:

Լ. Օվիկեան

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ.— Վերջերս անհամբերութեամբ սպասուած բազմութեան մը եւ Տէր եւ Տիկին Պ. Կոշէի ներկայութեամբ հանդիսաւոր պատարագ մատուցուեցաւ Մատուռին մէջ: Երբ Մատուռ մը բանալու գաղափարը յղացանք, յոյն գաղթականներէն Պ. Արիսթիտին էր որ ամէն ջանք ի գործ դրաւ իր արհեստանոցին վերնայարկը տրամադրելու հայ գաղթականութեան: Անհրաժեշտ կարգ մը առարկաներն ալ ինք իր միջոցներով հայթայթեց: Իսկ վերջերս գեղեցիկ գաղափարը յղացած էր մեր քահանան ու Ազգ. Միութիւնը ծանօթացնելու յունական փոխ հիւպատոս Պ. Կոշէի (ֆրանսացի), որ ունի գինագործարան մը եւ վստահութիւնը կը վայելէ յոյն կառավարութեան: Պ. Կոշէ իր ընտանիքով փոխադարձ այցելութեան մը եկաւ մեր մատուռը եւ ներկայ եղաւ պատարագի արարողութեան, ընկերակցութեամբ Պ. Արիսթիտիի:

Պատարագէ վերջ հիւրերը առաջնորդուեցան վարդապետին սենեակը եւ հիւրասիրուեցան անոյշ ժամեր ըմպելիներով: Թարգմանի պաշտօնը կը կատարէր Ազգ. Միութեան անդամ Պ. Շամլեանը: Տիկին Կոշէ խորապէս ազդուած՝ արարողութիւններէն ըսաւ.«Դժբախտաբար հայ լեզուն ինծի անծանօթ է, սակայն այս օրուան արարողութիւնը կուգայ հաստատել իմ համոզումս թէ դուք իսկապէս պատմական անցեալի տէր մեծ ազգ մը եւ աւանդութիւններուն պահպանման նախանձախնդիր, ապրելու արժանի ժողովուրդ մըն էք: Ինծի համար անհանդուրժելի է լսել Թուրք բարբարոս ժողովուրդին կողմէ ձեր վրայ ի գործ դրուած քստմնելի վայրագութիւններուն դէմ»: Պ. Կոշէ իր կարգին քանի մը քաջալերական խօսքերէ յետոյ խոստացաւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար պէտք եղած աջակցութիւնը չխնայել:

Մօտ մէկ ժամուան մտերմիկ խօսակցութիւններէ վերջ, մեր հիւրերը մեկնեցան մեծ գոհունակութեամբ, իրենց ձեռքերուն մէջ գուրգուրանքով բռնած նշխարն ու մասը:

Դժբախտաբար մեր հայրենակիցներէն շատերը չկրցան հասկնալ թէ եկեղեցին արճարան չէ...:

Վարդանթել

ՄԱՄՈՒԼ

Հրեաները եւ մենք

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 յունուար).

— «Ամերիկեան թերթերու մէջ հրատարակուած տեղեկութիւններէն կ'երեւի, թէ սիոնականները այս պահուս զօրաւոր քաղաքական քէմփէյնի մը ձեռնարկած են Միացեալ Նահանգներու հանրային կարծիքը շահելու եւ պետական շրջանակներու գործակցութիւնը ապահովելու համար ի նպաստ Հրէական Ազգային Տան հաստատման Պաղեստինի մէջ:

Պէտք է ըսել, որ Հրեաներու տարիներու ընթացքին կատարած տքնաջան եւ յամառ աշխատանքը այս երկրի մէջ արդէն նպաստաւոր գետին մը պատրաստած է: Շնորհիւ Հրեաներու պատկառելի թիւին եւ նիւթական ու բարոյական մեծ կշիռին Միացեալ Նահանգներու կեանքին մէջ, Ուաշինկթընի կառավարական շրջանակներն ալ հետզհետէ կը հարկադրուին աւելի լրջօրէն հետաքրքրուիլ հրէական շարժումով:

Դժբախտաբար, նոյնը չենք կըրնար ըսել հայկական հարցի մասին, որ այժմ փաստօրէն դադրած է միջազգային խնդիր մը ըլլալէ եւ որով պաշտօնապէս ոչ մէկ կառավարութիւն կը հետաքրքրուի այժմ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, ուր առեն մը ոչ միայն հանրային կարծիքը այնքան ջերմ համակրանք ցոյց կուտար հայկական դատին հանդէպ, այլեւ կառավարութիւնները որոշ յանձնառութիւններու տակ մտան հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքները պաշտպանելու համար:

Հայերս Հրեաներու քաղաքական իմաստութիւնը չունեցանք եւ թոյլ տուինք որ դէպքերու բերումով խախտուած մեր քաղաքական դիրքերը բոլորովին քանդուին մասամբ նաեւ մեր անհոգութեան եւ անհեռատեսութեան շնորհիւ: Այլապէս երբեք թոյլ պիտի չտայինք, որ այնքան արդիւնաւոր կերպով գործող հայ-ամերիկեան Փրէս-Բիւրօն նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան պակասի հետեւանքով անգործութեան մատնուէր:»

Վեց տարեկան մանուկին նոր նուագահանդէսը

Վաղը, շաբաթ, ժամը 5.45ին, Սալ Շօփէնի մէջ (8 Rue Daru) տեղի կ'ունենայ վեցամեայ Բաֆֆի Պետրոսեանի երկրորդ նուագահանդէսը:

Այս արտակարգ մանուկը առանց «նօթ»ի, միայն յիշողութեամբ պիտի նուագէ կտորներ Մոցարթէն, Սքարլաթթիէն, Պէթհովէնէն, Շումանէն, Շոփէնէն, Շուպէրթէն եւ ուրիշ աշխարհահռչակ երաժիշտներէ:

Անոնք որ առաջին անգամ տեսան, անշուշտ նորէն պիտի ուզեն վայելել այս արտասովոր երեւոյթը: Իսկ անոնք որ չտեսան, ահա կ'ունենան նոր եւ թերեւս վերջին պատեհութիւն մը:

Ֆրանսացի մասնագէտներ ալ ներկայ պիտի ըլլան:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

III

Անդրադարձաւ հօրը: Իրա՛ւ, ի՞նչ աղքատ էր հայրը: Այդպէս չէր հօրեղբայրը: Հարուստ էր ան: Աղուո՛ր ալ կառք մը ունէր: Քանի՛ անգամներ տեսեր էր, փողոցը եղած ատեն, որ հօրեղբայրը կանչեր էր Ցակոբը, նստեցուցեր կառքին մէջ, ու հեռացեր՝ իր բարի սիրտ ցանկացող նայուածքը քաշել տանելէն իրենց հետ...

Այսուհանդերձ, երբ հայրն ալ առաջ կը գրկէր երբեմն զինքը, կը շոյէր ու կը ժպտէր այնքան մե՛ծ ու առլցող գորովով, որուն ուժգնութիւնը միայն աղքատ ու զգայուն հոգիով տղաքը կրնան զգալ..

Ու սիրտը բաբախեց, նորէն: Ճնշուած էր, սրտաբեկ: Մեծ ու անօգուտ ծանրութեան մը տակ: Անհանդարտ ու տաք հեւք մը լեցուց կուրծքը: Աչքերը լեցուեցան: Մութին մէջ, իր մութ ու սեւ աչքերը լեցուեցան: Ու հզօր, տիրական, անդիմադրելի՛ սէր մը նո՛յնքան հզօր ու նո՛յնքան անդիմադրելի տրտմութեան մը հետ, ծաւալեցաւ, բարձրացաւ, առլցե՛ց իր հոգին...: Բնազդաբար գլուխը բարձրացուց: Ու այդ անդո՛րր լռութեանը մէջ լսեց հեւքը ննջող ու վաստակաբեկ հայրենիքին, ու յանկարծ, անոր ձայնը երագին մէջ — «Հը... քեօրփէքը... հավա տուր օճախին...»:

Ու սրսփաց: Լեցուեցա՛ւ:

Մինչ հովը կը փչէր, շան մը հեռաւոր կաղկանձիւնը կը լսուէր, ու անձրեւը, իր չոր ծածերով, կը հարուածէր իր հայրենի երդիքին կոտրտած ապակիները...

Դուրսը, Աստղիկենց պատնէշէն աքաղաղ մը կանչեց: Ցիշեց զայն: Ուզեց տեսնել, ծո՛ւթ էր... Կը լուսնա՞ր, արդեօք: Անձրեւո՞վ թէ արեւով...

V

— Վա՛յ շունշանորդիներ... է՛հ, ձեռքս հասնիք մէյ մը...

Ու խանութը դեռ կէս բացած՝ ներս մտաւ Պզտին: Ներսը քարով լեցեր էր: Փորը մէկ կողմ ըրաւ, ծռեցաւ, տքալով ու հայհոյելով փորձեց հաւաքել ու դուրս նետել: Հո՛ն ալ, ասդի՛ն ալ... կը հասնի՞... «խայլըռըղ չունէր...»: Ը՛հ... վերջը չեկաւ: Ցոգնեցաւ: Հեւքը սկսաւ:

— Պզտի՛, պօշշուր չթափի՛, — կատակեց, յանկարծ, Գաբրէլ քեռին, որ գոմէշները առջին ձգած՝ ծովը կը տանէր: Ու հաղաց հեռ մը:

= Զգէ՛, Աստուածդ սիրես—մէջքը շտկեց Պզտին — գործ տեսանք տէ, սօպային ծակը բաց ձգեյինք աս գիշեր... նայէ՛ ի՛շ խա՛յթ կերեր են...:

— Հա՛, ծակը բաց ձգել չըլլար, Պզտի՛... ի՞նչ է նորէն, հէ՞, — դարձաւ ծուռ մը նայեցաւ Գրիգորին, որ նախորդ գիշեր իրենց մնացեր էր եւ որ հիմա գօթօթին ետին մտնել կը ջանար, թեւը բոլորովին անմեղ էր:

Ու մինչ Քեռին ծաղկը ծղեց գոմէշներուն, աւելի արագ ընթանալու համար.

— Գաբրէ՛լ, Գաբրէ՛լ, — ձայնը բարձրացուց Պզտին — կեցի՛ր հելէ՛...

Ու, փորին հետեւելով, բացաւ խանութին ներսի դուռը, մտաւ ներքնամասը, անցաւ դիզուած պարկերուն ետին, բացաւ պարկ մը, որուն վրայ իր անուան սկզբնատառերը աւելի մեծ գրերով գրուած էին, շալփկին թեղանիքը սոթտեց, թեւը խօթեց ու հանեց տպագրեալ պրակ մը: Խօթեց ծոցը եւ եկաւ կանչեց քեռին: Ցետոյ, ուշի ուշով դիտեց փողոցը ու կամաց մը հանելով պրակը, տուաւ Քեռիին, եւ

— Տէր պապային կուտաս — ըսաւ: Ինծի նայէ, Քեռի՛, աս ներսերը դիր...

= Անհոգ եղիր, ճա՛նըմ, — սրտնեղեցաւ Քեռին — թօշա՞փ պէ, ջանքի սըփտա կ'ընենք կոր աս գործերը...

Ու ճամբայ ինկան գոմէշները առջին ու Գրիգորը ետին ձգած:

Գրիգոր հեռուէն նշմարեց այս բոլորը: Պահ մը ծօտեցած էր, նոյնիսկ, ու տեսած գիր մը, մեծ ու սեւ: Շատ ու շատ ծռածեց թէ՝ ի՞նչ կրնար ըլլալ, բայց, խելքը չկտրեց: Գաղտնիքի մը բնազդը միայն ունեցաւ, դատելով երկուքին շարժումներէն ու խօսքերէն:

Փողոցներէն անցուդարձը սկսեր էր, արդէն: Ու տուները հետզհետէ կ'ամայանային՝ խանութպանները շուկային, իսկ արտուորները դաշտին ճամբան բռնած ըլլալով:

Արփիեան կապոյտ ու անպարագիծ երկինք մը կար: Արագիլներն ու ծիծեռնակները վերադարձեր էին ու Բարթող էմմին բարձրացեր էր իր տնակը: Հեռաւոր դաշտերուն ետեւէն բարձրացող լեռնաշղթան ծանիշակագոյն տրտմութիւն մը ունէր:

Խաղաղութիւն մը, որ ծուխէն քիչ առաջ ծննաւոր դաշտերուն կ'այցելէ, ու արեւծագէն յետոյ կը սկսի խոյս տալ կրկին: Արտակարգ տաք մը սկսեր էր այդ տարին:

Քեռին ու Գրիգոր անցան թրքական փողոցէն: Ցետոյ՝ լայն ճամբէ մը, ու իջան ծովեզր: Ջուրերը խաղաղ էին, ու ծովուն վճիտ հայելիին մէջ անհամար ցոլքեր կը բեկբեկէին: Թրքական դրօշ պարզած սպիտակ առագաստանաւ մը հազիւ կը փորձէր յառաջանալ: Ու փոքրիկ ալիքներ, ճերմ փշշինով մը, կը փշրուէին եզերքը ձգուած ձկնորսի նաւակի մը կողերուն վրայ:

Աւազին վրայ կին մը կապերտներ փռած էր ու կը չորցնէր: Մօտեցան: Բարթող էմմին քոյրն էր, Աննան: Գրիգոր բռնեց գոմէշներուն չուանը, տաբատին ծայրերը ժողվեց, ու քշեց զանոնք ծով: Գոմէշները ծով մտան հանդարտ ու հաճոյական: Գօթօթը ծանրաշարժ էր: Անմիջապէս ծնրադրեց, պոչը դարձուց ու, լո՛ւփ) հարուած մը տուաւ ջուրին, խոնաւ դարձնելով Գրիգորը:

— Հայտէ՛, նորէն ծով էթանք ըսէ, քերքէնէզ, — պոռաց ու խնդաց Գաբրէլ քեռին, որ Աննային քովը գացեր՝ կը խօսէր վերէն վարէն:

Նոյն պահուն, քաղքէն դէպի ծովեզերեայ զօրանոցները գացող քանի մը թուրք զինուորներ անցան: Կը սուլէին: Անոնցմէ մին քար մը վերցուց ու ծովը նետեց: Գրիգորին գլխուն պիտի կպէր: Զայրացաւ Քեռին: Գլուխը դարձուց: Զինուորները խնդուք մը փրցուցին: Քեռին կատղեցաւ: Բաներ մը փսփսաց:

(Շար.)

Կ. ՄՆՋԵԱՆ

Չին-ճափոնական պատերազմը

Թշնամութիւնները կը սաստկանան

Չինաստանի արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ Շանկհայի կացութեան մէջ որեւէ բարուոքում չի տեսներ:

—Անգլիոյ եւ ուրիշ պետութեանց դեսպաններու միջամտութեամբն ըսաւ փորձեցի զինադուլ մը կարգադրել, բայց բոլոր ջանքերը ձախողեցան: Կ'երեւի թէ ճափոն որոշած է շարունակել իր յաձակումները:

Իսկ ճափոնի ներկայացուցիչը իր կարգին հաստատելէ յետոյ թէ Շանկհայի մէջ զինադուլ մը կարգադրելու փորձերը վերջնապէս ձախողած են, պատասխանատուութիւնը ձգեց գիւղացիներուն վրայ:

Չինացիները կը յայտնեն թէ ամէն ջանք պիտի թափեն, որպէս զի իրենց ուժերը որ եւ է կերպով տեղի չտան Շանկհայի մէջ: Չինական կարեւոր ուժեր հրահանգ ստացան մեկնելու Շանկհայի արեւմուտքը, կտրելու համար ճափոնական հաղորդակցութեան միջոցները:

Ճափոն դարձեալ օգնական ուժեր հանեց Վու-Սունկի մօտերը: Իսկ Չինացիները նախորդ գիշեր երկու անգամ յարձակում գործեցին Շափէյի ճափոնական դիրքերուն վրայ:

✕ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կողմէ նշանակուած յանձնախումբը որ Մանչուրիոյ մէջ քննութիւն պիտի կատարէ, հասաւ Նիւ Եորք, ուրկէ ճափոն անցնելու համար, պիտի մեկնի դէպի Սան-Ֆրանչիսկօ:

Ցուրտ ձիւն եւ փոթորիկ

Ցուրտը կը շարունակէ սաստկութեամբ մանաւորաբար Փարիզի մէջ եւ շրջակայքը: Մանշի վրայ տիրող ձիւնի փոթորիկը բաւական վնասներ պատճառեց եւ այս փոթորիկին հետեւանքով ալ Լոնտոնի ճեպընթացը յապաղումով հասաւ Փարիզ:

Ֆրանսական երկաթուղիներու վարչութիւնը ղեկոյցով մը կը յայտնէ թէ Մանշի վրայ տիրող փոթորիկին հետեւանքով, շոգենաւերը չեն կրցած ապահովել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ սպասարկութիւնը:

Անգլիոյ մէջ սաստիկ ցուրտ կը տիրէ: Լոնտոնի մէջ առատ ձիւն տեղացած է:

1929էն ի վեր, Լոնտոն այսքան սաստիկ ցուրտ չէր տեսած: Սառնային հով մը կը փչէ ամբողջ Անգլիոյ մէջ եւ հսկայ ալիքներ կը նետէ քարափներուն ու նաւերու կամուրջներուն վրայ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւրսերոբխումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 32 Ave. Gobelins, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Իսի-լէ-Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մջոյի խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն 8.30ին Ակումբին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Համազասպ, Կայծակ, Կուկունեան, Մարզպետ եւ Կար տը Վէզի Անդրանիկ խումբերու ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը:

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի անդամական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 262 Rue Duguesclin: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Խաժակ Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Իսկ Քրիստափոր խումբը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8էն 10ը Խաժակ Ակումբին մէջ: Կը խօսի ընկ. Արամ Գառօնէ:

ՄԱՐՍԷՅԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պուլ. Օտտօի Պատ. Միութեան բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէնթ Անթուանի ընկեր Կարօ խումբի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այս Կիրակի ժամը 5ին: Կը խօսի ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ, նիւթ ունենալով «Հատուցումներու հարցը եւ միջազգային քաղաքականութիւնը»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՏԷՍԻՆԻ Պատանեկան Միութեան վիճաբանական ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Քաֆէ տը լա Փէի մէջ: Նիւթ՝ «Ապագայ Հայաստանը»: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները»:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—Մարտիրոս Սապոնճեան՝ ծնած Կարին, Զաւուր Սոքաք, 1903ին, հօր անունը՝ Տիգրան, կօշկակար, մօր անունը՝ Սաթենիկ, ծնեալ Մկրեան, կը փնտռէ իր ազգականները, Հօրեղբայրներ՝ Աւետիս եւ Գրիգոր Սապոնճեան, մօրեղբայր՝ Մարտիրոս Մկրեան, մօրաքոյր Սօֆիա Թիւթինճեան, դրացիներ՝ Խերպէկեան եւ Թարոյեան, կը փնտռէ իր ազգականները: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Փարիզի Գրական Ակումբ

վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Rue Cambronne, métro Vaugirard. Կը խօսի Պ. Արշակ Չօպանեան, նիւթ ունենալով «Օմար Խայամ եւ Նահապետ Քուչակ»: Մուտքը ազատ է:

Թատերական ներկայացում Լիոնի մէջ

Եռզկատի Շրջ. ընդհ. Հայր. միութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ հայ անգործներուն:

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 6րդ քաղաքապետարանի սրահին մէջ Rue du Sèze, Lyon:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Կ. Խաչի ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Ա. Ե. Կ. Խաչի Մանուկներու Պաշտպանութիւն մասնաճիւղի հերթական զրոյցը այս Կիրակի ժամը 3ին, 71 Ave. Kleber: Կը խօսի Տիկին Ս. Տէր Դաւթեան: Նիւթ՝ «Մանուկներու սեռական դաստիարակութիւնը»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պոլսեցիներու միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր բնիկ պոլսեցիները, անդամ կամ ոչ անդամ, այս Կիրակի ժամը 2ին Café Noailles, 75 La Cannebiereի սրահին մէջ:

ԿԻԼԻԿԵԱՆ Հայր. միութեան ընդհանուր ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Փըթիթ Օտրս: Մէթրօ Օտէօն:

Ա. Ե. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղը թէյասեղանի մը հրաւիրէ բոլոր անոնք որ Կարմիր Խաչի գործը իրենց սրտին մօտիկ կը սեպեն: Հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի ժամը 5ին, Bar Monumentalի սրահին մէջ, 59 Bld. Dugommier: Տեղի պիտի ունենան անակընկալներ անդամուհիներու կողմէ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 910:

Պրինեոլ, Կէտ.— 35:

Պանժա-Լուքա, Բժ. Յ. Ղ.— 100:

Դասախօսութիւն

Մարսէյլի Հայ Ակումբին մէջ: Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 114 rue de Rome.

Կը խօսի Պ. Վահրամ Թօրամանեան, նիւթ՝ «Մեքենան եւ տնտեսական տագնապը:

Մուտքը ազատ է:

Ձեր փնտռած գիրերը

ԹԷՕՖԱՆՕ վէպ Փոլ Տիմիթրաքօփուլօ (Բիւզանդիոնի Հայազգի կայսր Յովհ. Չմիշկին է այս վէպին գլխաւոր հերոսը եւ Թէօֆանօ կայսրուհին իր սիրային արկածախնդրութիւններով: Կը կարդացուի հեւ ի հեւ): Գին 25 ֆրանք:

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ. վէպ Փոլ Տիմիթրաքօփուլօ (Սուլթան Համիտի Հարէմականներուն իր շուայտութիւններով եւ դաւադրութիւններով, վրէժխնդիր Հայ երիտասարդ մըն է վէպին գլխաւոր դէմքը): Գին 30 ֆրանք:

ՎԱԼԱՆԹԻՆ. ֆրանսացի նշանաւոր վէպիսակ, Ժորժ Սանի սիրային ամէնէն գեղեցիկ վէպը: Գին 20 ֆրանք:

ԽԵՆԹ ԵՒ ՃԱԼԱԼԷԴԴԻՆ. Րաֆֆի 25 ֆրանք:

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄՏՔԵՐ. Քրիստափոր Միքայէլեանի միակ հրատարակութիւնը Բ. տպագրութիւն: Գին 10 ֆրանք:

ԱՆԱՀՏԱԿԱՆ. բանաստեղծ. գրքոյկ Վահան Թէքէեանի: Գին 8 ֆրանք:

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ» խմբագրատունը Լեւոն Գուանեանի 17 rue Damesme, Paris (13).

ՏԱՒԻՂ ԵՒՈԼԵԱՆ գրքոյկ Կաւալարենց: Բանաստեղծութեանց փունջ մը, գեղարուեստական արտադրութիւն, զարդանկարուած Մ. Քէչեանէ, գին 20 ֆրանք:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (147)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

Ե Ր Ր Ո Ր Դ Մ Ա Ս

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերը

18.— ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

«Շնորհակալութիւն յայտնեցի պատրիարքական տեղապահին(1) որ այս տեղեկութիւնները տուաւ ինծի: Եւ հրաժեշտ առի: Երբ վար կ'իջնէի սանդուղէն, ըսաւ ինծի.

— «Պէյ էֆէնտի, մոռցայ կարեւոր կէտը:Լրտեսներս ինծի ըսին, որ կոմիտէն մահուան դատապարտած է Նուրեան էֆէնտին: Կը խնդրեմ հսկեցէք այս անձին վրայ, փորձանք մը չպատահի»: Յետոյ բաժնուեցայ եւ եկայ:

Հիւսէյին Տայիս պէյին բերած տեղեկութիւնները լսելէ յետոյ, համոզուեցայ որ թերի է լրտեսութեան մեր կազմակերպութիւնը: Միւս կողմէ ռուս դեսպանատան, ինչպէս նաեւ բոլոր միւս դեսպանատուններու պաշտօնատարներուն լարած դաւերուն ու խաղերուն պատճառով, Պալատին սխալ ու կամայական ընթացքով, անկարելի պիտի ըլլայ գլուխ ելլել հայ կոմիտէճիներուն հետ: Մանաւանդ անոր համար, որ բոլոր այս գործերուն մէջ մինակ մնացեր էի:

Գրութիւն մը պատրաստեցի եպարքոսին ղրկելու համար, բացատրելով խնդիրը ամենայն մանրամասնութեամբ:Հասկցուցի թէ, քանի Պալատը Ալին փութով եւ լուրջ կերպով միջոցներ ձեռք չառնէր արգիլելու համար օտար դեսպանատուններու թարգմաններուն միջամտութիւնը եւ խաղերը, դժուար թէ ոստիկանութեան ջանքերով կարելի ըլլայ վերջնապէս խափանել խռովարարական փորձերը:

Այլեւս ժամ կ'իյնար երեւան հանել պահուած ռումբերն ու զէնքերը, ձերբակալել պահուըտած խռովարարներն ու կոմիտէճիները, թրքական հողին վրայ ոտք դնելու միջոց չտալ այն Հայերուն, որոնք պիտի գային արտասահմանէն, մանաւանդ Ռուսիայէն: Աշխատեցանք եւ այդպէս ալ ըրինք: Այս խուզարկութեանց շնորհիւ, 2 ուժանակ գտանք ձուլիչ Տիգրանի տունին պարտէզէն, Սուլու Մանաստըրի մէջ, 4 ուժանակ՝ Միհրդատի տունէն: Այդ մարդիկը արդէն ձերբակալուած ու բանտ նետուած էին: Դարձեալ, դրաւեցինք բաղի տակառները,որոնք Կիպրոսէն կը ղրկուէին: Այդ տակառներուն մէջ կային ուժանակով եւ ռումբով լեցուն քարիւղի թիթեղներ: Հասքէօյի եկեղեցիին գմբէթէն ելաւ 5 ռումբ,11 ատրճանակ, 200 փամփուշտ: Սամաթիոյ մէջ իրրեւ կոմիտէճի ձերբակալուած էր ոսկերիչ Գաբրիէլը: Այս մարդուն ընկերներէն էր տպագրիչ Սահակը, որ նոյնպէս ձերբակալուած էր Օսմանեան Պանքային դէպքէն 5 օր յետոյ: Սահակի տունէն ալ գտանք 2 ուժանակ եւ բազմաթիւ ատրճանակներ:

Սակայն ռումբերուն մթերանոցը Սկիւտար էր: Պատրիարքն ալ այդպէս կ'ըսէր: Լրտեսները, գիշեր ցերեկ հետապնդելով, կրցան հասկնալ որ բոլոր ռումբերն ու զէնքերը բաշխուած էին Թըղթավաճառ Աւետիս Ֆէրտինանտի տունէն, որ կը գտնուի Սկիւտար, Սէլամսըզի մօտ: Խուզարկուեցաւ այդ տունը, բայց բան մը գտնել կարելի չեղաւ:Ու երբ իր տունէն բան մը չգտնուեցաւ,այս Աւետիսը սկսաւ բարձրէն խօսիլ:

— Ես միայն իմ գործերովս կը զբաղիմ, ես վաճառական մըն եմ, կոմիտէին հետ կապ չունիմ:

Եւ այսպէս ըսաւ ու պնդեց:Հրաման ըրի, որ մօտս բերեն Աւետիսը: Բերին: Անձամբ հարցաքննեցի.

— Ես ալ հիմա գիտեմ որ բան մը չկայ ձեր տանը մէջ: Սակայն զէնքի բաշխումը ձեր տան մէջ կատարուած է: Համոզուած եմ այդ մասին: Պարապ տեղը մի՛ ուրանաք: Ով որ շիտակը կը խօսի, կը վաստկի: Խոստովանէ՛:

— Շիտակը այն է, որ ես այդպիսի աղտոտ գործերու հետ կապ չունիմ: Երդում կ'ընեմ:

— Ուրեմն բացարձակապէս կ'ուրանաք, որ ձեր տունը ոչ զէնք բերուած է, ոչ ալ ռումբ: Սակայն եթէ հիմա քանի մը հայ վկաներ բերեմ, ձեր առջեւը կանգնեցնեմ, հաստատել տալու համար ճշմարտութիւնը, ի՞նչ պիտի պատասխանէք:

— Վալլահի՛, փաշա՛, կոմիտէին ու ոճրագործներուն հետ որեւէ կապ չունիմ:

— Հարցումիս պատասխանը չէ այդ: Ես չհարցուցի թէ կոմիտէին հետ կապ ունիք կամ ոչ: Կը հարցնեմ թէ ձեր տունը զէնք եւ ռումբ բերուա՞ծ են թէ ոչ:

— Աստուծոյ փորձանքին հանդիպի, Զարեհ անունով մէկը կ'աշխատէր քովս 5 տարիէ ի վեր: Երբ հասկցայ թէ կոմիտէին հետ կապեր ունի, վռնտեցի: Զարեհի հետ շարունակ կը տեսնուէին երկու հոգի, մէկը Խաչիկ կը կոչուէր, միւսը Աւետիս, որ հողաթափ կը ծախէր: Դէպքէն 3 օր առաջ, այս մարդիկը տունէս բերին տոպրակի մը մէջ դրուած 30 ատրճանակ, եւ ռումբով լեցուն քարիւղի սնտուկ մը: Չեմ ընդունիր, վերցուցէք տարէք, ըսի: Վերցուցին: Ժամ մը յետոյ մօտս եկան եւ ըսին թէ բոլորը բաժնած են, քեզի ալ ռումբ մը եւ ատրճանակ մը տանք: Հարցուցին: Մերժեցի: Ելան գացին: Այս է գիտցածս:

Անմիջապէս ձերբակալել տուի հողաթափի վաճառական Աւետիսը: Այս մարդը բնաւ չուրացաւ:

— Այո՛, փաշա, բոլոր ռումբերը ալ բաժնեցի: Սկիւտարի Հնչակեան մասնաճիւղին անդամներուն բաժնելու համար, յիշեալ կոմիտէի մասնաճիւղին պետ հողաթափի վաճառական Եղիա Մարտիկեանի յանձնեցի 40 ռումբ, 30 ատրճանակ, քանի մը հարիւր փամփուշտ, եւ ասոր ցուցակն ալ առի Եղիայէն:

«Աւելի քան 40 ռումբ ես իմ ձեռքովս բաժնեցի Սկիւտարի Հայերուն ոմանց: Քովս կը մնային տակաւին բաւական քանակութեամբ ռումբ եւ ատրճանակ»:

(Շար.)

---

(1) ՅԱՌԱՋ.— Բարթուղիմէոս արքեպիսկոպոս Չամիչեան:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.266

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 13 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

13 FÉVRIER 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1802

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԱԲՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, ԱՐԱԲՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Միշտ մասնաւոր ուշադրութեան արժանի է Սուրիան, ոչ միայն իբրեւ նորազատ եւ հարեւան ու բարեկամ երկիր, այլ եւ իբրեւ երկիրամաս մը ուր ունինք պատկառելի համրանք եւ բացառիկ իրաւունքներ։

Առաջին անգամ չէ որ մեր ժողովուրդը շփում կ'ունենայ արաբական աշխարհին հետ։

Դարեր առաջ, երբ գոյութիւն ունէր պատմական Հայաստանը, կամ երբ կիլիկեան իշխանութիւն մը ծաղկեցաւ, աւելի անմիջական էր շփումը։

Բայց, այդ շրջանին, երկու ժողովուրդները կ'ապրէին ճակատ ճակատի։ Այդ շրջանին, Արաբը ճանչցանք իր աշխարհակալ ամիրապետներով եւ խալիֆաներով։ Անոնց անընդհատ արշաւանքներով եւ արիւնահեղութեամբ։

Մեր անկախութեան անհետացումէն աւելի երկար չտեւեց արաբական աշխարհին ինքնուրոյն գոյութիւնն ալ։ Եկան ուրիշ ազգեր եւ ուրիշ ազգակներ, եւ Արաբներն ալ ճաշակեցին պարտութեան դառնութիւնները։ Ունեցան զարհուրելի վեր ի վայրումներ եւ կրեցին մասնաւորապէս Թրքական բարբարոսութեան աղէտները, մինչեւ որ պայթեցաւ Մեծ Պատերազմը։

Արաբները տակաւին չունին իրենց առաջադրած համարաբական Դաշնակցութիւնը։ Միհենոյնդրօշը չի ծածանիր, տակաւին, ամբողջ ազատ բարբառին եւ արաբախօս աշխարհին վրայ։ Բայց, մեր ժամանակներու ամէնէն բարբարոս եւ արիւնազանգ լուծէն ազատեցաւ Արաբը, եւ այսօր կը վայելէ ազատութեան բարիքը, բաժնուած զանազան երկրամասերու կամ պետութիւններու։

Այդ շարքին մաս կը կազմէ Սուրիան, — թէեւ ենթակայ հոգատարութեան, բայց ընդունակ՝ տիրանալու իր ամբողջական ազատութեան։

Երկիրը վերջնապէս չէ կազմակերպուած տակաւին։ Հոգատար իշխանութեան զանազան փորձերն ու ձեռնարկները եկան յանգեցան Սահմանադիր Ժողովին, որ պիտի մշակէ բուն կազմական կանոնագիրը։ Ընտրութիւնները հանդիպեցան բուռն դժգոհութեանց, եւ յետաձգուեցան երկու ազգայնական վառարաններու, Դամասկոսի եւ Համայի մէջ։ Միւս շրջանները խաղաղած են առ այժմ, եւ յոյս կայ որ յետաձգուած ընտրութիւններն ալ կատարուին այս ամսուան ընթացքին, լրացնելով 71 պատգամաւորներու թիւը։

×

Կասկած չկայ որ հոգատար իշխանութիւնը աչալուրջ կը հսկէ, որպէսզի կազմական կանոնագիրը չհակասէ իր շահերուն։

Արաբ ազգայնականները ծրագիր մը կազմած էին արդէն, քանի մը տարի առաջ, բայց հոգատար իշխանութիւնը խափանեց զայն, մասնաւորապէս առարկելով չորս կէտերու դէմ։ Նոր Սահմանադիրը աւելի չափաւոր տարրերէ կազմուած ըլլալով, յոյս կայ որ այդ վիճելի խնդիրներն ալ կարգադրուին փոխադարձ համաձայնութեամբ, եւ երկիրը առնայ բնականոն վիճակ, ինչպէս հարեւան պետութիւնը, Իրաք։

Վերջին ընտրութիւններուն առթիւ, գոհհիկ փսփսուքներ, գրգռիչ բանսարկութիւններ երեւցան հակադաշնակցական թերթերու մէջ։ Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը պարտք սեպեց «բանալ» Արաբներուն աչքերը, «զեղծումներ» մատնանշելով։

Մենք տակաւին ձեռքի տակ չունինք բոլոր մանրամասնութիւնները։ Բայց կը կարծենք թէ «Պայքար»ներու եւ «Արեւ»ներու այդ «մերկացումները» ուրիշ բանի չեն ծառայեր, եթէ ոչ իւղ լեցնել կրակին վրայ։ Թանձրացնել մթնոլորտը եւ պատրուակներ ստեղծել տխուր թիւրիմացութեանց։

Եւ թող մեր պատուարժան հակառակորդները չկարծեն թէ Դաշնակցութեան ոտքը գետնէն կտրած է, երկու ընկերներու ընտրութեամբ։ Կրնային ուրիշ երկու Հայեր ընտրել տալ անոնց տեղ, եթէ ուժ ունէին։

Մեզի համար — եւ բոլորին համար — բուն հոգը պիտի ըլլայ ոչ թէ խմբակցական խնդիրներ յարուցանել, այլ աչքերը չորս բանալ, որպէսզի Սահմանադիր Ժողովը կարենայ ներդաշնակել արաբ ժողովուրդին եւ Սուրիա ապաստանած փոքրամասնութեանց շահերը։

Փոքրամասնութիւններն ալ քաղաքացիներ են, եւ ունին անձեռնմխելի, բնական իրաւունքներ, որոնց ապահովումը ոչ միայն չի հակասեր բնիկ ժողովուրդի շահերուն, այլեւ կ'ամրապնդէ զանոնք։

Այս հասարակ ճշմարտութիւնը արժեցնելու համար, անհրաժեշտ է ոչ թէ հրապարակային բանակռիւ, քէն կամ պղատոնական իմաստութիւն, այլ հաւաքական աշխատանք։ Ամէն բանէ առաջ՝ ներքին հասկացողութիւն։

Մեր մէջ պէտք չէ գոյութիւն ունենան քանի մը ճակատներ՝ արաբ ժողովուրդին հանդէպ։ Որ եւ է հոսանք իրաւունք չունի աւելի հաւատարիմ կամ արաբասէր երեւալու։

Իբրեւ խոշոր փոքրամասնութիւն մը, մենք պէտք է ունենանք յստակ ուղեգիծ մը։ Կաթողիկոսարանէն մինչեւ Առաջնորդարանները, մինչեւ կուսակցութիւններն ու այսպէս կոչուած չէզոքները իրենք իրենց թոյլ չպիտի տան ճատրակ խաղալ իրարու դէմ, մրցակցութեամբ կամ բանգիտութեամբ։

Այս ուղղութիւնը անհրաժեշտ է այսօր աւելի քան ուրիշատեն։

Բոլորս ալ գիտենք թէ «ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ» Սուրիոյ մէջ, եւ Սուրիոյ սահմանին վրայ։

Մեր անհոգութեան հետեւանքով ծագած թիւրիմացութիւնները կը թանձրանան, կը բարդանան Թուրքերու յարաճուն գործունէութեամբ, որ վտանգաւոր ձեւեր առած է արդէն։

Եթէ ուրիշ ոչ մէկ բան կ'ազդէ մեր ջիղերուն վրայ, այս վտանգը միայն բաւական է, կարճ կապելու հարս-կեսուրի մրլտուքները, եւ գլուխ գլխի տուած՝ ելքեր գտնելու։

Հասկնալի է որ պիտի ըլլանք Արաբին հետ, ապացուցանելով մեր իրաւունքներուն արդարութիւնը եւ մեր դիրքին պայծառութիւնը։

Եւ Արաբը ուրիշ բան չի կրնար պահանջել մեզմէ, եթէ ոչ դիրք չբռնել քաղաքական խնդիրներու մէջ։

Մեր ձեռքն է ապացուցանել թէ ազատ ենք այդ մեղքէն եւ մեղադրանքէն։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՐՓԻ»

Սեղանի վրայ է արդէն երրորդ թիւը, եւ շուտով կը հասնի չորրորդը։

Կիսամսեայ հրատարակութիւն մը, «որ պիտի ձգտի ըլլալ հայ ընտանիքին պարբերականը։ Պիտի ունենայ մանուկներու, պատանիներու եւ ծնողներու յատուկ բաժիններ»։

Շատ գեղեցիկ տպագրութիւն, հաճելի ու վճիտ լեզու եւ պատկերազարդ։ Եւ ընդունակ՝ զարգանալու։

Գիտեմ որ «Արփի»ն արդէն տաք ընդունելութիւն գտած է Ամերիկայի մէջ, ուր կը հրատարակուի։ Կարմիր Խաչը բաժանորդագրուած է հարիւր օրինակ, իր մասնաճիւղերուն համար։

Իսկ մե՞ր մէջ։ Իսկ Ֆրանսա՞ն, որ չունի այսպիսի հրատարակութիւն մը, բայց կարօտը կը քաշէր անոր։

Երբ «Յառաջ»ը հարցարան մը բացաւ «նոր սերունդի փրկութեան» համար, եկած պատասխաններուն մեծ մասը անհրաժեշտ կը գտնէր մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ թերթ մը։

Ահա «Արփի»ն։

Անպատճառ փարիզէն չպիտի ծագի ամէն լոյս։ Սուրճ մը, «կոլուազ» մը պակաս,— եւ ամէն տուն կ'ունենայ իր «Արփի»ն։

Տուէք մանուկի մը ձեռքը, եւ պիտի տեսնէք թէ ինչ խանդաղատանքով կ'իյնայ գրուածքին, պատկերներուն վրայ։ Կ'աղաչէ մայրիկին, որպէսզի աղուէսին կամ գորտին պատմութիւնը կարդայ։

«Արփի»ն տեսնելով, պատանին պիտի սիրէ իր լեզուն եւ պատմութիւնը։

Եթէ դժուար է մէկ անգամէն վճարել տարեկան երկու տոլարը (50 ֆրանք), ի՞նչու չգնել հատով։

Ի՜նչ երկու ֆրանքներ կը մսխենք ամէն օր, հոտած սրճարաններու մէջ։

Մե՞ծ բան է երկու ֆրանքով ուրախացնել — եւ փրկել — ձեր զաւակը։

ՎԱՀԷ

Անգլիոյ մաքսային օրէնքը

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովը 76ի դէմ 452 ձայնով քուէարկեց թիւ 1 օրէնքը, որ 10 առ հարիւր արժէքային մաքսատուրքի կ'ենթարկէ բոլոր գործուած արտադրութիւնները, ինչպէս նաեւ կարգ մը ուտեստի վերաբերեալ նիւթեր։ Այս քուէարկութենէն առաջ, երկար ճառ մը արտասանեց առեւտրական նախարարը որ բացատրեց թէ, եթէ Անգլիա հրաժարեցաւ ազատ - փոխանակութեան սկզբունքէն, պատճառն այն է որ մաքսատուրքը պարտադիր կը դառնար.

— Մի մոռնաք որ, ըսաւ, եթէ անգլիական ոսկին սկսի իյնալ, ոչինչ պիտի կրնայ զայն կասեցնել։ Այնքան լաւատես չեմ որքան ներքին նախարարը, որ անցեալ օր խորհրդարանին մէջ ըսաւ թէ կատարեալ վստահութեամբ կը նայի մեր դրամին վրայ։

Եթէ մեր խորհրդարանը իմաստութեամբ չշարժի, մեր դրամական միութիւնը կրնայ խորտակուիլ։ Բացառիկ մաքսատուրքերը, որոնք արդէն կը կիրարկուին, վիրաբուժական գործողութիւն մը կը կազմէին եւ ծրագիրը որ ձեզ կը ներկայացնենք քուէարկութեան համար, բուժական եղանակ մըն է։ Բացարձակապէս պէտք է որ մեր հասոյթներն աւելցնենք եւ հարիւրին տասի մաքսատուրքը ազգային մնաւուկը պիտի մտցնէ երեսուն միլիոն ստերլին, առանց նկատելի վնաս մը հասցնելու առեւտուրին, ճարտարարուեստին եւ հարկատուին։

Մաքսային օրէնքներու այս քուէարկութիւնները Երեսփ. Ժողովին մէջ՝ պատճառ դարձան որ աւելի յստակ կերպով հրապարակուի դահլիճին մէջ տիրող տարակարծութիւնը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Պելճիքայի եւ Ռուսիոյ տեսակէտները

Զինաթափութեան ժողովի չորրորդ նիստին մէջ, լսուեցան Պելճիքայի եւ Խորհրդ. Միութեան տեսակէտները՝ զինաթափութեան հարցին մասին։

Պելճիքայի տեսակէտը

Պելճիքա երկու մտածումով կը ներկայանայ այս ժողովին.— աշխատակցիլ միջազգային համաձայնութեան մը՝ զէնքերու սահմանափակման կամ կրճատման համար եւ հսկել իր ապահովութեան։ Կ'ուզէ օգնել խաղաղութեան պահպանման, իրեն եւ ուրիշ երկիրներու համար, միւս կողմէ սակայն, պէտքը կը տեսնէ պահել զինուորական այն գործիքները որոնք անհրաժեշտ են պաշտպանելու համար իր անկախութիւնը՝ սպառնալիքի կամ յարձակման պարագային։

Զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնախումբը մշակած է պայմանագրութեան նախագիծ մը, որ կրնայ հիմ ծառայել ընդհանուր համաձայնութեան մը։

Միւս կողմէ, յայտնուեցան նոր գաղափարներ, որոնք կրնան դիւրացնել համաձայնութիւնը։ Ֆրանսական պատուիրակութեան ներկայացուցած ծրագիրը կարելի չէ մանրամասն քննութեան ենթարկել այս նախնական վիճաբանութեան ընթացքին։ Բայց պէտք է այժմէն շեշտել անոր կարգ մը կէտերը, որոնք նպաստաւոր արդիւնքներու համբայ կրնան բանալ, ինչպէս ամէնէն ուժեղ եւ ամէնէն մահացու զէնքերու վրայ արգելքը, ռմբաձիգ օդանաւերու եւ երկար հասողութեամբ թնդանօթներու, քիմիական եւ մանրէաբանական պատերազմի վերացումը։ Նաեւ սպառազինումներու վրայ միջազգային հսկողի կազմակերպումը եւ հակակշիռը։

Պելճիքայի պատուիրակը կ'ընդունի որ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ 10 տարիէ ի վեր կատարուած գործը խաղաղութեան իրաւական կազմակերպման համար, նշանակելի է, բայց ո՛չ ոք պիտի կրնայ պնդել թէ կատարեալ է։ «Աշխարհի քաղաքական եւ բարոյական հողը շատ աւելի կայուն եւ ամուր պիտի ըլլար, եթէ ժողովուրդները այն ապահովութիւնն ունենային թէ՝ յարձակման պարագային՝ յարձակողին դէմ գործակցութիւնը պիտի կատարուէր ազդու կերպով եւ արագօրէն։

Պելճիքայի պատուիրակը կը հաւաստէ թէ նիւթական զինաթափութիւնը կարելի է այն չափով որ կը կատարուի բարոյական զինաթափութիւնը։ Հանգրուան առ հանգրուան կարելի է ընթանալ դէպի ապահովութիւն։ Նաեւ հանգրուանէ հանգրուան կարելի պիտի ըլլայ իրականացնել զինաթափութիւնը։

Ռուսիոյ տեսակէտը

Խորհրդային արտաքին գործավարը Լիտվինով բեմ բարձրացաւ պատուիրակներու պաղ ու վերապահ նայուածքներուն առջեւ։ Հակառակ արգելքին, հոլանտացի լրագրող մը փորձեց ծափահարել. իրեն հետեւեցան ուրիշ մէկ քանի պատուիրակներ ու Լիտվինով սկսաւ խօսիլ։

Խորհրդային պատուիրակը յայտնեց ամէնէն առաջ թէ իր կառավարութիւնը սկիզբէն իսկ դատապարտած է պատերազմը՝ իբր ազգային քաղաքականութեան գործիք, դէմ արտայայտուած է պատերազմական հարկերուն եւ հոլային կցումներուն, ժողովուրդներու ճնշման ուրիշ ժողովուրդներու կողմէ եւ յայտարարած է իւրաքանչիւր ժողովուրդի ազատ ինքնորոշման իրաւունքը։

— Անկից ի վեր, խորհրդային կառավարութիւնը, երբեք չէ հեռացած, կ'ըսէ Լիտվինով, ուրիշ ժողովուրդներու հետ խաղաղասիրական գործակցութեան իր քաղաքականութենէն։ Պատերազմը մերժած ըլլալով իբր ազգային քաղաքականութեան գործիք, երբեք չէ սեսած եւ չի տեսներ որ եւ է զինեալուժի պահպանման մէջ՝ անխուսափելի անհրաժեշտութիւն։ Եւ այդ պատճառով ալ, 10 տարի առաջ, միջազգային խորհրդաժողովի մը մէջ, ան առաջարկեց ընդհանուր եւ ամբողջական զինաթափութիւն՝ իբր միակ միջոցը պատերազմը ջնջելու համար եւ այս առաջարկը կրկնեց այն վայրկեանին իսկ, երբ մասնակցեցաւ այս խորհրդաժողովին նախապատրաստական յանձնախումբի աշխատանքներուն։

Այսօր, զինաթափութեան ժողովը կը բացուի «թնդանօթներու ձայնով եւ օդանաւերու ռումբերուն պայթիւններովը։ Երկու պետութիւններ որոնք իրարու կապուած են Ազգերու Դաշինքով ու եւ Փարիզի դաշնագրովը, հինգ ամիսէ ի վեր իրապէս կը գտնուին պատերազմական վիճակին մէջ։ Պատերազմը չյայտարարուեցաւ նօտաներով, բայց այս պետութիւններէն մէկուն ընդարձակ նահանգները գրաւուած են միւսին զօրախումբերուն կողմէ եւ երկու երկիրներու կանոնաւոր բանակներուն միջեւ ճակատամարտներ կը մղուին»։ Մայրցամաք-Արեւելքի դէպքերը չե՞ն կրնար սկիզբն ըլլալ նոր պատերազմի մը։

Ըստ Լիտվինովի, զինաթափութեան ժողովին կողմէ լուծուելիք հարցն է հետեւեալը.— Ապահովութիւն՝ ընդդէմ պատերազմի։ Պէտք է որ ան ձգտի անկարելի դարձնել պատերազմը։

Լիտվինով յետոյ, ձեռնարկեց ֆրանսական պատուիրակութեան ծրագրի քննադատութեան.— Պէտք է ամէնէն առաջ հաստատել ըսաւ, թէ զէնքերու սահմանափակման տեսակէտէն, ֆրանսական առաջարկները մեզ չեն մօտեցներ նպատակին։ Այս պայմաններու վիճաբանութիւնը՝ անհրաժեշտօրէն այս ժողովը պիտի վերածէ ապագայ զինաթափութեան նախապատրաստական խորհրդաժողովի մը։ Անկից պիտի բխի լայն իրաւասութիւններով օժտուած միջազգային նոր կազմակերպութեան մը ստեղծման շուրջ վիճաբանութիւն, ինչ որ մեզ պիտի պարտադրէ կազմական նոր կանոնագրի մը, միջազգային բանակի գործածութեան վերաբերեալ կանոններու, յարձակման սահմանաւորման մասին վիճաբանութիւն մը, նաեւ ատիկա պիտի նշանակէ վերարծարծել բոլոր այն հարցերը՝ որոնք ասսը տարիէ ի վեր Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ կը ծեծուին առանց արդիւնքի, աւելցնելով նաեւ աւելի բարդ եւ նոր հարցեր»։

Լիտվինով կը քննադատէ միջազգային բանակի սկզբունքը։ Ի՞նչպէս երաշխաւորել թէ այդ բանակը չպիտի գործածուի այս կամ այն պետութեան, կամ համաձայնութիւններով եւ զինակցութիւններով կապուած պետական խմբակցութեան մը օգտին համար։ Ֆրանսական ծրագիրը բան մը չըսեր զինակցութիւնները արգիլելու մասին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ներգաղթի Բ. կարաւանը պատրաստ

«Նոր Օր» կը գրէ.—

Մասնաւոր աղբիւրէ կը տեղեկանանք թէ ներգաղթի երկրորդ կարաւանը ճամբայ հանելու համար Պ. Դ. Շահվէրտեան կարելի ամէն աշխատանք ի գործ կը դնէ։

Կ'ըսուի թէ երկրորդ կարաւանին մաս կազմելիք գաղթականներուն ցանկերը յանձնուած են արտաքին նախարարութեան։ Հաւանական է որ կարաւանը ճամբայ ելլէ փետրուար 15ին։

Այս կարաւանին պարենաւորման գործին, ինչպէս հաղորդուեցաւ մեզի, Բարեգործականը չպիտի մասնակցի։ Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան Օֆիսի ներկայացուցիչը դարձեալ իր օժանդակութիւնը պիտի շարունակէ։

Երկրորդ կարաւանին մաս կազմողները առանձին առանձին բժշկական քննութենէ պիտի անցնին։ Թելադրուած է ներգաղթողներուն պէտք չեղած իրերը չվերցնել իրենց հետ, ճամբու ընթացքին դժուարութիւն չկրելու համար։ Ամէն գաղթական իր կապոցին վրայ պէտք է գրէ անունը, մականունը, քաղաքի անունը եւ կարգաթիւ։

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ երկրորդ կարաւանով 1000-1200 հոգի պիտի մեկնին, թէեւ այս թիւը վերջնական կերպով ճշդուած չէ տակաւին։

Օտարները Մարսէյլի մէջ

ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ 25,000?

«Մարսէյլ Մաթէն» կը գրէ.—

31 դեկտեմբեր 1930ին մարդահամարը ցոյց կուտար, որ 212,805 օտարներ կ'ապրին Մարսիլիոյ շրջանին մէջ։ Ասոնց 15,572ը Հայեր են, 23,788ը Սպանիացիներ, 135,467ը Իտալացիներ։ Ասոնք են այն ազգերը, որ ամէնէն մեծ թիւերը կը ներկայացնեն այս շրջանին մէջ։

31 դեկտեմբեր 1931ի վիճակագրութիւն մը ցոյց կուտայ, որ մէկ տարուան մէջ օտարներուն թիւը աւելցած է 5,184։

Հայերը, վերջին վիճակագրութեան համաձայն 16,358, Անգլիացիները 3,445, Սպանիացիները 24,683, Վրացիները 14, Յոյները 6,572, Իտալացիները 138,044, Լիբանանցիները 2,706, Պաղեստինցիները 182, Պարսիկները 638, Ռուսերը 5,770, Զուիցերիացիները 4,101, Սուրիացիները 3,817, Թուրքերը 4,970։

Պէտք է ենթադրել, որ բազմաթիւ Հայեր, արձանագրուած ըլլալով Թուրքիոյ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի կառավարութիւններուն, հաւանաբար համրուած են Թուրքերուն, Սուրիացիներուն ու Լիբանանցիներուն հետ։ Այնպէս որ Մարսիլիոյ Հայերը կ'ենթադրեն թէ իրենց թիւը 25 հազարի կը հասնի այս շրջանին մէջ։

Ցուրտ եւ ձիւն

Մանշի վրայ տիրող բուռն փոթորիկին հետեւանքով, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ շոգենաւային երթեւեկը ընդհատուած է։

Փարիզ եւ Ֆրանսայի շատ մը նահանգները ձիւնի խաւի մը տակ ծածկուած են։

Ցուրտը կը շարունակէ ամէն տեղ՝ Փարիզ զրոյէն 7 աստիճան վար, Մարսէյլ՝ նոյնպէս, Վիթրիի մէջ 12։ Նանթիի մէջ աւելի ցուրտ կ'ընէ։ Կը նախատեսուի որ ցուրտը պիտի շարունակուի եւ սառոյցի կտորները պիտի արգիլեն Լուարի վրայ նաւային երթեւեկը։

× Գերմանիոյ մէջ եւս, երեք օրէ ի վեր սաստիկ ցուրտ կը տիրէ։ Պերլինի մէջ 15 աստիճան, Տրէզտէնի մէջ՝ 21։

— Լեհաստանի մէջ երկաթուղիներու երթեւեկը խանգարուած է ցուրտին հետեւանքով։ Կարպաթեան լեռներուն մէջ ցուրտին աստիճանն է 35։ Ձիւն եւ փոթորիկ նաեւ Իտալիոյ մէջ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ՏԱՐԻ

Նոր տարուան առթիւ, Թուրք թերթերը հրապարակ նետեցին նոր կարգախօս մը.— 1932ը ճարտարարուեստի տարի պէտք է ըլլայ. ներկայ տարուան ընթացքին Թուրքիոյ ամէն կողմերը նոր նոր գործարաններ պէտք է շինուին, մինարէներու փոխարէն՝ ծխաններ պէտք է կանգնին, հոգ չէ թէ անոնցմէ բարձրացող ծուխն ու մուխը ապականեն քաղաքներու մաքուր օդը: «Ֆապրիքա՛, ֆապրիքա՛», ա՛յս է օրուան նշանաբանը:

Տասը տարիէ ի վեր արտաքին պատերազմներէ զերծ, Թուրքիա նուիրուած է ներքին շինարար աշխատանքի: Հակառակ տնտեսական տագնապին եւ յետպատերազմեան ծանր պայմաններուն, շատ բարեփոխութիւններ եղած են հոն: Վերջերս Թուրքիայէն վերադարձած ճամբորդներ հիացումով կը խօսին այս մասին: Կ'ըսեն թէ Անատոլուի շատ մը քաղաքները այսօր անճանաչելի ըլլալու աստիճան փոխուած են: Ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ փոխադրութեան միջոցներու զարգացումը: Այլեւս պատմութեան կը պատկանին այն հին բարի օրերը, երբ երթեւեկը կը կատարուէր ջորիի կամ իշու կռնակին վրայ: Լաւագոյն պարագային ձիու կառքով: Այսօր երկաթուղին կ'ակօսէ Փոքր Ասիոյ սիրտը բազմաթիւ երակներով, իրար միացնելով հեռաւոր նահանգներ: Խճուղիներու վրայէն կը սուրան ինքնաշարժները՝ ճամբորդներով եւ բեռներով լեցուն: Արագութեան դարուն մէջ կ'ապրինք եւ Թուրքիա անմասն չէ մնացած յետպատերազմեան յառաջդիմութիւններէն: Կը մտածեն նոյնիսկ առաւելագոյն օգուտը քաղել օդանաւերէն՝ թղթատարի եւ ճամբորդի փոխադրութեան համար:

Երկրորդ բարեփոխումն է քաղաքներու ելեկտրականութեամբ լուսաւորումը: Այս ուղղութեամբ ալ մեծ աշխատանք տարուած է: Վերջերս Սեւ ծովու եզերքի փոքրիկ քաղաքէ մը վերադարձած հայրենակից մը կը պատմէր թէ Փարիզի արուարձաններէն աւելի լաւ լուսաւորուած են Անատոլուի ծովեզերեայ գիւղաքաղաքները:

Եթէ նոյնիսկ չափազանցութիւններ ըլլան պատմուածներուն մէջ, սա ստոյգ է թէ բան մը փոխուած է մեր ճանչցած Թուրքիոյ մէջ: Մարդիկը չեն քնանար բնաւ. արդիականացման ճամբուն մէջ մտած են եւ բան չեն խնայեր երկիրը օժտելու համար քաղաքակրթութեան բոլոր արդիական բարիքներով: Եւ սակա՝ երկիրը տնտեսապէս քայքայելու եւ ժողովուրդը անօթի ձգելու գնով:

Ձերբազատուած կապիտուլասիոններէն, Հանրային Պարտքի Վարչութենէն, օտար հակակշիռէն ու եւրոպական մրցակցութենէն, Թուրքերը զարկ կուտան հիմա արդիւնաբերական ձեռնարկներու, կը քաջալերեն տեղական ճարտարարուեստն ու արտադրութիւնները՝ օտարամերժ ազգայնամոլութեամբ:

Թուրքին դրամը Թուրքիոյ մէջ պահել: Դուրսէն գնել միայն խիստ ստիպողական անհրաժեշտութիւն ներկայացնող առարկաները, զորս անկարելի է հայթայթել երկրին մէջ: Ա՛յս է ահա ընդհանուր սկզբունքը, որ կը կիրարկուի քանի մը տարիներէ ի վեր: Ասիկա տնտեսական պատերազմն է՝ Թուրքիան փրկելու համար Եւրոպայի գերութենէն: Քաղաքական անկախութենէն վերջ՝ տնտեսական անկախութիւն. ահա՛ գերագոյն նպատակը:

Ինչպէս արդիացման բոլոր ձեռնարկներուն մէջ, այս մարզին մէջ ալ Մ. Քէմալ ինք անձամբ օրինակը կուտայ՝ հանդիսաւորապէս գործածելով տեղական ապրանքէ պատրաստուած հագուստեղէն: «Տեղական ապրանք գնեցէք» կարգախօսը արձագանգ կը գտնէ երկրին մէկ ծայրէն միւսը: Ամէն տարի կարեւոր քաղաքներու մէջ տեղական ապրանքներու մասնաւոր ցուցահանդէսներ կը կազմակերպուին եւ մրցանակներ կը բաշխուին՝ զանազան ճարտարարուեստներ քաջալերելու համար:

Թուրքիա գերազանցապէս երկրագործական երկիր է: Իր գլխաւոր բերքերը՝ արմտիք, չամիչ, թուզ, կաղին, բամպակ, ծխախոտ եւ այլն, արտածումի շնորհիւ ցարդ կարեւոր գումար մը կ'ապահովէին իրեն, մեծ մասամբ գոցելով ներածումի համար եղած ծախքերը եւ կարեւոր ազդակ մը ըլլալով առեւտրական հաշուեկշիռի հաւասարակշռութեան մէջ:

Սակայն ներկայիս բոլոր երկիրներն ալ մաքսապաշտպան խիստ քաղաքականութեան կը հետեւին: Ամէն երկիր ամուր փակած է իր դուռները՝ օտար արտադրութեանց դէմ: Մաքսի սակերը անհամեմատ բարձրացած են: Ամէն երկիր միաժամանակ ուժ կուտայ թէ երկրագործութեան եւ թէ ճարտարարուեստի, աշխատելով ինքնաբաւ դառնալ, օտարէն գնելով ինչ որ նիւթապէս անհնար է հայթայթել իր սեփական հողին վրայ:

Ա՛յս է պատճառը, որ ատենէ մը ի վեր, Թուրքիա իր երկրագործական բերքերը չի կրնար առաջուան պէս դիւրաւ սպառել օտար հրապարակներու վրայ: Յետոյ շատ ուրիշ երկիրներ ալ, մասնաւորապէս Յունաստան, կը մրցին իրեն հետ արտաքին շուկային մէջ: Արդիւնքը կ'ըլլայ այն, որ թրքական ապրանքները կը փտին մթերանոցներու մէջ, սնանկութիւնները իրարու կը յաջորդեն:

Ներկայ դարուն, երբ բոլոր ազգերը եսասէր դարձած են եւ ամուր պատնէշներ կանգնած օտար ապրանքներու դէմ, Թուրքիա կը զգայ թէ անհրաժեշտ է զարկ տալ ճարտարարուեստին՝ իր արտադրած նախանիւթերը օգտագործելու համար իր իսկ երկրին մէջ եւ գործուած ապրանքներու հաշուոյն միլիոններ չհանելու համար երկրէն դուրս: Պահելով հանդերձ երկրագործական երկրի իր հանգամանքը, դառնալ ճարտարարուեստական երկիր մը: Փոխանակ հում մետաքսն ու բամպակը արտածելու եւ ետքէն բանուած մետաքսեղէն ու բամպակեղէն գնելու, հիւսուածեղէնի գործարաններ բանալ Թուրքիոյ մէջ եւ երկրին մէջ պահել օտարին գրպանը մտնելիք դրամը:

Քանի մը տարի առաջ, վէճի առարկայ էր այն հարցը թէ ճարտարարուեստի ո՞ր ճիւղին զարկ պէտք է տալ նախ Թուրքիոյ մէջ: Երեք ճերմակներո՞ւն թէ երեք սեւերուն: Երեք ճերմակներն էին՝ ալիւր, շաքար եւ բամպակեղէն: Երեք սեւերը՝ ածուխ, երկաթ եւ քարիւղ: Կեանքի պահանջները առաջնութիւնը տուին երեք ճերմակներուն: Այսօր այլեւս արտասահմանէն ալիւր չի մտներ Թուրքիա: Ընդհակառակն այս վերջինը մաս մը ալիւր կ'արտածէ օտար երկիրներ: Շաքարի գործարաններ հիմնուած ըլլալով վերջին տարիներս, կը յուսացուի ներածման այդ գլխաւոր նիւթէն ալ ազատուիլ հետզհետէ: Հակառակ կատարուած աշխատանքներուն եւ բացուած գործարաններուն, բամպակեղէնը մեծ տեղ մը կը գրաւէ արտասահմանէն ներածուած ապրանքներու շարքին մէջ: Նոր Թուրքիոյ վարիչները ամէն ճիգ կը թափեն այժմ հիւսուածեղէնի գործարանները բազմացնելու եւ ժողովուրդը մղելու համար որ տեղական հիւսուածեղէն գործածէ:

«Ճերմակ»ներու շարքին մէջ, կը մտածեն բանալ նաեւ թուղթի եւ շիշի գործարաններ: Այս առարկաներն ալ շատ գործածական են եւ մեծաքանակ կը ներածուին դուրսէն:

Չենք ըսեր թէ մէկ օրէն միւսը Թուրքիան քառասմբակ կը յառաջդիմէ եւ եւրոպական երկիր կը դառնայ: Մենք կ'արձանագրենք միայն փաստերը այնպէս ինչպէս կը ներկայանան: Ճիգը՝ զոր կը կատարեն մեր հարեւանները՝ տնտեսական անկախութեան տիրանալու համար: Կարգախօսը՝ զոր անոնք հրապարակ կը նետեն 1932 տարին ճարտարարուեստի եւ գործարանները շինելու տարի հռչակելով:

Այս արդէն յառաջդիմութիւն մըն է ինքնին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Ուաշինկթընի 200րդ տարեդարձը

Փետրուար 22ին, Ամերիկեան վեթերաններու ընկերակցութիւնը Փարիզի մէջ պիտի տօնէ Ուաշինկթընի ծննդեան 200րդ տարեդարձը: Եւ մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած են: Նոյն օրը, առտուն վեթերանները պիտի հաւաքուին որոշուած վայր մը եւ թափօր կազմած պիտի երթան Ուաշինկթընի արձանին վրայ՝ Փլաս տ'Իենա:

Թափօրին պիտի մասնակցին ֆրանսական նախկին պատերազմիկներու, ամերիկեան դեսպանատան ֆրանսայի պատերազմական, ծովային եւ արտաքին նախարարութեանց ներկայացուցիչները:

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԻՑ)

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՁԱԽՈՂ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ,— ԻՍԿԱԿԱՆ ՀՈՂԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ԶՐԿՈՒԱԾ,— ՓՃԱՑՈՒՄ ՑՈՐԵՆԻ, ԲԱՄՊԱԿԻ ԵՒ ԱՅԳԻՆԵՐՈՒ,— ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ ՎԱՐԻՉԻ ՄԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ,— «ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՍՈՎԱԾ ԵՒ ՏԿԼՈՐ ԴԷՍ ՈՒ ԴԷՆ Է ՓԱԽՉՈՒՄ»,— ԹԱԹԱՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱ Կ'ԱՆՑՆԻՆ,— ԱՆՏԱՆԵԼԻ ՏՈՒՐՔԵՐ,—

ՅՈՒՆՈՒԱՐ, 23 (Սեփ. Թղթ.).— Ինչքան էլ սովետական հովերով տարուած թերթերն ու տիկին Նուարդ Գէորգիզեանը (Ամերիկայում) ջղայնանան մեր ականատեսի պատմածներից, բայց խորհրդային կարգերում, մասնաւորապէս Հայաստանում տեղի ունեցող այլանդակութիւնները ընդհանուրի սեփականութիւնը դարձնելու համար ուրիշ աղբիւր չունենք, եթէ ոչ «դրախտ»ից ճողոպրած ականատեսները, որոնք առանց կրքի ու չափազանցութիւնների պատմում եւ գրում են այն ինչ որ իրենց աչքերով տեսել եւ ապրել են: Ահա մէկն էլ, Ա. Շ.—

1931 թւին բոլշեւիկները ամբողջ Հայաստանը հաւաքական տնտեսութեան ենթարկեցին եւ սպառնալիքների տակ գիւղացիներին «կոլխոզ»ների մէջ մտցրին: Այսպէս օրինակ, գլխաւոր գիւղացիութիւնը աւելի սարսափի մէջ ձգելու համար, գիւղերում երբ ժողովներ էին գումարում, առաջին հերթին յայտարարում էին.

— «Մենք երկու ճանապարհ ունինք, մէկը՝ սոցիալիստական, միւսը՝ հակայեղափոխական: Ովքեր մեզ հետ են, առաջին ճամբով պիտի քալեն, իսկ ովքեր դէմ են, նրանց ճանապարհը երկրորդն է, իսկ այդպիսիներին կը համարենք մեզ թշնամի»:

Եւ այդ ձեւով հազիւ կարողացան ամբողջ Հայաստանում հարիւրին 35 հաւաքական տնտեսութեանց մէջ մտցնել, այն էլ ամէն ինչից զուրկ եւ գործի միանգամայն անընդունակ մարդկանց: Իսկ բուն հողագործները դուրս մնացին եւ իշխանութեան թշնամիներ համարուելով, հազար ու մի զրկանքների ու տանջանքների ենթարկուեցին: Այս անճարակ եւ ծոյլ «Կոլխոզ»ները Հայաստանի գիւղատնտեսութիւնը իջեցրին ողբալի աստիճանի մը: Ղամարլուի շրջանին «Կոլխոզ»ների ցանած բամպակներն ու ցորենը առանց քաղհանի մնացին, իսկ շատ տեղերում էլ սերմը փճացած լինելով, նոյնիսկ չկանաչեց: Այգիների խաղողը չկարողացան հաւաքել եւ ձիւնի տակ մնաց: Չնայած Ղամարլուի «Շրջկուսկոմիտէ»ի յայտարարութեան որ ամբողջ շրջանի բամպակը բոկսիրներով պէտք է քաղհանել, նորէն Ուլուխանլուի, Նորագաւիթի, Թազագիւղի եւ ուրիշ գիւղերի բամպակները մնացին խոտերի մէջ: Միայն այդ շրջանում 1931 թւականին 5-6 հարիւր հեկտար բամպակ փճացաւ:

Բաշգեառնի շրջանի ասորի Գեօլ գիւղի եւ Բասարգեչարի, Գեօլերքէնջ եւ մի քանի գիւղերի «կոլխոզ»ների ցորենները փճացան, հնձուոր չլինելու պատճառով:

Ղամարլուի, (Վերին եւ Ներքին), Իւվայի, Դարղալուի, Դողաքլուի, Դալուլարի, Բաշնալուի, Ջիրդամլուի եւ Իմանշալուի այգիների խաղողները մնացին ձիւնի տակ, իսկ միւս շրջաններում էլ շատ այգիներ առանց թաղելու մնացին:

Էջմիածնի, Ղամարլուի, Երեւանի, Հրազդանի, Սարդարաբադի, Շարուր-Նախիջեւանի գիւղերը այս տարի (խօսքը 1931 թ. մասին է) աշնանը մի հատիկ ցորեն չկարողացան գետին գցել, որովհետեւ կառավարութիւնը թոյլ չէր տալիս, պատճառաբանելով, որ եկող տարի (1932 թ.) Հայաստանի բոլոր շրջաններում բամպակ պիտի ցանեն: Իսկ Շարուր-Նախիջեւանի շրջանի գիւղացիներից վախենալով, որ կարող են Թուրքիա անցնել, թոյլ էին տուել իւրաքանչիւր տնտեսութեան 1-3 փութ ցորեն ցանելու:

Մէկ օր Իմանշալուում, նոյն գիւղի ղեկավար կոմունիստ Հ. Ա. «կոլխոզ»ների ու անհատ տնտեսութիւնների մասին խօսելուց, այսպէս ասաց.

— Տներումը հաց չկայ, թեւներումը ուժ, սոված փորով ի՞նչ սրտով պիտի աշխատեն կոլխոզնիկները: Այս տարի (1931 թ.) մեր գիւղի «Կոլխոզ»ը պայման է կնքել այգեգործական ընկերութեան հետ, որպէսզի 200 խալվար խաղող յանձնեն, իսկ մենք հազիւ կարողացանք 20 խալվար յանձնել, յետոյ, քիչ-քիչ խաղող էինք բաժանել մեր գիւղում, որպէսզի «դոշաբ» եփեն, սակայն այդ էլ արդիւնք չտուաւ, որովհետեւ գիւղացիները քաղցած լինելով, խաղողը տարան ուրիշ շրջաններ եւ հացի հետ փոխանակեցին: Եւ վերջապէս մեր «կոլխոզ»ները աշխատում են, բայց կառավարութիւնը նրանց հաւաքած, ամբարած մթերքների մեծ մասը արտասահման է արտահանում, իսկ մեր ժողովուրդը սոված ու տկլոր դէս ու դէն է փախչում»:

Բոլշեւիկների խստութիւններից ազատուելու համար, Նախիջեւանից եւ Շարուրից խմբերով թաթարներ են անցել Թուրքիա: Արփավար գիւղում 110 տուն մտել էին հաւաքական տնտեսութեան մէջ: Չկարողանալով տանել բոլշեւիկեան այլանդակութիւնները, մի քանի ամսից յետոյ, դիմում են տալիս «Շրջգործկոմ»ին եւ հրաժարւում, որից յետոյ 7 ընտանիք իրենց ստացուածքը լարձում են սայլերին եւ գիշերով անցնում թրքական հողը, բայց Թուրքերը նրանց չեն ընդունում եւ վերադարձնում են: Մինչեւ այսօր էլ այդ 7 ընտանիքի չափհաս տղամարդիկ նստած են Չեկայի նկուղներում, իսկ նրանց ստացուածքը ամբողջովին թալանեցին: Վէդի Բասարի Ալմամանդ գիւղի կոլխոզը իր ամբողջ կազմով, կոմունիստներով ու պաշտօնեաներով 1931 թ. աշնանը գիշերով գաղթել էր Թուրքիա եւ միայն 6 տնտեսութիւն էր մնացել գիւղում: Երբ Անդրկովկասի Կենտգործկոմի նախագահ Անանեանը գալիս է այդ գիւղը եւ հարց է տալիս մնացած 6 տնտեսութեան անդամներին, թէ ինչո՞ւ են իրենք մնացել, ծերունի Հաշիմը պատասխանում է.

— Մենք էլ կ'երթայինք, բայց վախեցանք որ Թուրքերն էլ ձեզ պէս մեզ կը չարչարեն, դորա համար էլ բարւոք համարեցինք մեր տեղում մնալ. իսկ եթէ ձեզ հաճելի է, թոյլ տուէք մենք էլ գնանք:

Անցեալ կէսը, Ջրինի գիւղերից, Ղամարլուի շրջանի Դոխկուզից եւ ուրիշ շատ գիւղերից անհաշիւ թաթարներ են անցել թէ Թուրքիա եւ թէ Պարսկաստան: Հայերից շատ քիչերն են անցնում Թուրքիա, աւելի շատ անցնում են Պարսկաստան:

Արփավարից, Էֆակլուից, Վերին Աղբաշից, Ջանաթլուից, Ղարահամզալուից, Թօփաղ Ղալից, Ղարաղօյունլուից եւ Ուլուխանլուից մօտ 300 տուն անցան Շարուր:

Կոլխոզներից դուրս մնացած գիւղացիները շատ ծանր պայմանների մէջ կ'ապրին: Իրենց ունեցած մէկ այծը կամ մէկ ոչխարը առանց «գիւղխորհրդ»ին իրաւունք չունին մորթելու, իսկ վերջինս էլ թոյլ տալուց յետոյ, պիտի գիւղի կոպերատիվում անձանագրի, որպէսզի հարիւրին 10 վճարէ կոպերատիվին: Գիւղացիների վրայ այնպիսի տուրքեր են դնում, որ ստիպուած են լինում իրենց ստացուածքը ծախել եւ նշանակուած տուրքը վճարել: Արփավար գիւղում Ե. Յ. 9 հոգուց բաղկացած ընտանիք է. նրա տղան գիւղի հովիւն էր, իբրեւ վարձ գիւղացիներից ստացել էր 40 փութ ցորեն, իսկ իրենց վարածից էլ 30 փութ էր վերցրել, ուրեմն ընդամէնը 9 շնչի մէկ տարուան համար 70 փութ ցորեն էր հաւաքել: Գիւղխորհուրդը 40 փութը գրաւեց եւ 9 հոգու համար 30 փութ թողեց: Իսկ Արտէմ Ալոյեանի ունեցած 22 փութ ցորենը գրաւեցին, որովհետեւ իր տուրքը չէր վճարել:

Մեր գիւղում ես ցանել էի 24 լիտր ցորեն, 10 լիտր առուոյտ (եօնջա) եւ ունէի մէկ անպտուղ նորատունկ այգի: Այդ բոլորի համար «Շրջգործկոմ»ը տուրք էր նշանակել ինձ, երեք նւագով վճարելու պայմանով, 1480 ռ. 40 կ.: Առաջին նւագը՝ 313 ռ. հազիւ կարողացայ վճարել, խնդրեցի մի քանի ամիս երկարաձգել 2 եւ 3րդ նւագի պայմանաժամը, սակայն ուշադրութիւն չդարձրին եւ մէկ հատ կովս ու եզս 1200 ռ. արժողութեամբ, վերցրին եւ 75 ռուբլի հաշւեցին: Այդ էլ դեռ բաւական չէր, ստացուածքս ձեռքից խլեցին, իսկ երբ ցանկացան ինձ էլ ձերբակալել, թողի ընտանիքս ու երախաներս սովի ճիրաններում ու Պարսկաստան անցայ:

Առհասարակ բոլշեւիկները իրենց մասին շատ են գրում թերթերում. մէկ առու կամ մէկ գոմ շինելուց օրերով թերթերի մէջ աղաղակում են: Վերջերս էլ Հայաստան եկող գաղթականութեան մասին են գրում անվերջ: Նրանց համար, Ղամարլուի շրջանի Աղբաշի եւ Աղհամզալուի վերեւի ղսերում գիւղեր են շինում: Ջանգուից առուներ են հանել եւ ջուրը ջրում են, մէկ գիւղ շինեցին, անունը Նուբարաշէն դրին, բայց քանդեցին եւ մօտեցրին Աղբաշի Նոր Գիւղ Դիտակի մօտ:

Ջանաթլուում կառուցող ելեկտրական կայանը նորից քանդեցին: Դաւալուի ցիմենտի գործարանը կանգ է առել եւ չեն աշխատեցնում: Աբազդայեանի Սովխոզի 44 հազար ոչխարը օրական 100-150 հատ կոտորուելով փճացաւ, գոմ եւ խոտ չլինելու պատճառով: Վերջին պահուն Սովխոզը գիւղօրայքից մարդ էր հաւաքել եւ խուրձը մէկ ռուբլով եղէգ էր հաւաքել տալիս, բայց այդ ուշացած էր: Հանքերում աշխատանքները դադարելուց, կառավարութիւնը, բոլոր գիւղերից կոմունիստներին «կուրսեր ենք ուղարկում» անուան տակ տանում էր [...] հանքերում բանեցնում, իսկ [...] ջիններս էլ իմանալով կառավա[...] թեան նպատակը, թողնում փա[...] չում էին: Այդպիսիներին կառա[...] րութիւնը կամ հեռացնում էր [...] սակցութիւնից եւ կամ բան[...] կում:

Մեծ քանակութեամբ մթե[...] կամ միրգ գնելուց կասկածի [...] է ընկնում գնողը: Նախկ[...] նում մօնպասը, սերկեւիլը [...] ը եւ ուրիշ մրգեր գաղտագողի [...] գնում գիւղացիները: Երբ չեկ[...] ները նկատում էին, որ մէկը [...] կիլօ միրգ է գնում, իսկոյն ձեռ[...] խլում էին եւ իրեն էլ բանտարկ[...] Գինի, օղի արգիլուած է գիւղ[...] ծախել: Հայ Դւինցի ծերունի [...] (Դանիէլ) ձեռքում չեկիստները [...] բաժակ բաց օղի են բռնում, [...] ջապէս դատի են տալիս եւ 3 [...] րով խեղճ մարդուն բանտ են նս[...] ցնում:

Եւ այսպէս Հայաստանի վ[...] ները խեղճ գիւղացիութիւնը [...] դարձրած, ինչ խաղեր ասէք խաղ[...] են գլխին: Շատերը լուռ ու [...] տանում են բոլշեւիկների բռն[...] րութիւնները, իսկ ովքեր [...] յայտնում են, անմիջապէս բանտ[...] ւում են:

Բ. ՄՈՒՍԱՅԵԼ[...]

ԿԻՊՐՈՍԸ՝ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ք. Ա. 3րդ դարուն նոր ուժ մը, Հռոմ, մօտեցած է արդէն կղզիին: Հռոմէական կայսրութիւնը կը տարածուէր մինչեւ 5րդ դար (Ք. Յ.) Անգլիայէն Եփրատ, Պալթիկ ծովէն Նեղոս:

Ու Կիպրոս արդէն զարգացած՝ այդ դարերուն շարունակեց աւելի նրբացնել իր քաղաքակրթութիւնը, ընդարձակել իր քաղաքները, ճարտարարուեստը, վաճառականութիւնը, եւայլն: Բայց երբ բարբարոսներու մեծ արշաւանքները կը սկսին, ու յետոյ Կեսարներու, Օգոստոսներու կայսրութիւնը կը բաժնուի վանտալներու, Գոթերու, Պուրկոններու ձեռքով, կայսրութեան արեւելեան մասին վրայ երեւան կուգայ նոր պետութիւն մը՝ Բիւզանդիոն:

Սկիզբը, Կոստանդինի հիմնած քաղաքը հռոմէական աւանդութիւններն ու օրէնքները շարունակող մը եղաւ: Բայց այդ պետութիւնը երթալով յունացաւ, լեզուով, կրօնով, քաղաքակրթութեամբ: Անոր գահուն վրայ նստան նոյնիսկ մինչեւ քսան երեւելի հայ կայսրեր եւ կայսրուհիներ: Անոր բանակին ամէնէն քաջ զօրքերը կազմեցին երբեմն Հայաստանի լեռներու խիզախ եւ արի որդիները: Ու եղան հայ զօրավարներ որոնք համաշխարհային համբաւ շահեցան:

Կիպրոս 6րդ դարուն (Ք. Յ.) արդէն մաս կը կազմէ Մեծն Յուստինիանոսի հիմնած ընդարձակ եւ գեղեցիկ կայսրութեան: Անկէ յետոյ երկու անգամ խռովեցաւ այդ կղզիին ներքին կեանքը դարձեալ: Ա. Արաբներու եւ Բ. խաչակիրներու արշաւանքներով: Թէեւ Արաբները քանի մը անգամ (7 - 8 դար) տիրեցին անոր, բայց Բիւզանդիոնի յաղթական եւ հայ անուանի զօրավարներու եւ կայսրերու կողմէ անոնք դուրս վռնտուեցան կրկին (958): Խաչակիրներն էին որ վերջապէս Բիւզանդիոնի զինուորները դուրս վռնտեցին կղզիէն եւ անոր տէր դարձան:

12րդ դարուն Անգլիոյ Ռիչարդ Առիւծասիրտ թագաւորը կը գրաւէ Կիպրոսը, Լիմասոլի նաւահանգիստէն դուրս հանելով իր զինուորները: Երկար չի մնար սակայն հոն: Կղզին կը ծախէ Տաճարական ասպետներու որոնք Եւրոպայէն եկած էին Փոքր Ասիա, Քրիստոսի խաչն ու գերեզմանը ազատելու մահմետականներու, «անհաւատներու» ձեռքէն:

Այս Ասպետներն ալ չեն կրնար կառավարել կղզին, կը ծախեն Ֆրանսացի Գուիտոն Լուսինեան իշխանին որ նոյնպէս Երուսաղէմը Իսլամին ձեռքէն ազատելու համար արեւելք էր եկած բազմաթիւ ուրիշ իշխաններով, ասպետներով, զօրքերով, զէնքերով:

12րդ դարու վերջերը, Լուսինեան իշխանով կը սկսի նոր շրջան մը, թագաւորութիւն մը Կիպրոսի համար որ կը տեւէ մօտ երեք դար մինչեւ 1489:

Նիւթէս դուրս է խօսիլ մանրամասնօրէն լատին թագաւորներու շինարարութեան, անոնց կեր[...] քաղաքակրթութեան վրայ, երբեմ[...] այս գեղեցիկ կղզիին մէջ: Բա[...] չպիտի կրնամ չյիշել անոնց (ին[...] պէս 10րդ դարուն մեր Բագրատու[...] նիներու) զմայլելի ճարտարապե[...] տութեանը գլուխ գործոցները Ֆամակուստայի, Նիկոսիոյ, Պէլլա-Փա[...] յէսի եւայլն: Ֆամակուստայի [...] Նիկողայոսը եւ աւելի բարձր [...] քան Փարիզի Նօթր-Տամը: Ինչ [...] ուցուածք անխախտ, հաստատ [...] ամուր, ի՛նչ ձեւ, ի՛նչ ոճ, ինչ [...] թիւն, հաւա՛տք, գրեր են Լուս[...] եանները՝ այս աստուածային [...] լատներուն, դղեակներուն, բե[...] րուն, պարիսպներուն, մայր եկե[...] ցիներուն, վանքերուն վրայ: Դա[...] են անցեր, Լուսինեաններու գե[...] մաններն իսկ չկան այսօր, բայց [...] նոնց արուեստի գործերը կան ու [...] մնան:

Լուսինեաններու օրով Կիլիկ[...] հայկական նաւերը կը վխտա[...] կղզիին նաւահանգիստին առջեւ[...] Կիպրոսի նաւերը կ'երթային Հայ[...] Տոցի երկու մեծ նաւահանգիստ[...] ը՝ Այաս, Փայաս, կ'երթային [...] դեքսանդրիա, Իտալիա, Վենետի[...] Ֆրանսա, առեւտուր կ'ընէին: Լ[...] սինեանները հոգ կը տանէին կղզի[...] ներքին խաղաղութեանը, ու զ[...] գացման համար: Անոնք հոն [...] ցուցին եւրոպական օրէնք, [...] րութիւններ, քաղաքակրթութ[...] գիր, գրականութիւն: Յառաջ [...] ֆրանսական՝ եւրոպական ճաշակ[...] եւ ձգտումներով ազնուականութ[...] մը: Սակայն պէտք է ըսել որ բն[...] չութեան մեծամասնութիւնը ([...] Հայեր, Վրացիներ, Սուրիացի[...] Իտալացիներ, Ֆրանսացիներ [...] Յոյները ընդհանրապէս կա[...] մնացին միշտ իրենց լեզուին, կր[...] նին եւ ազգային աւանդութիւ[...] րու եւ մինչեւ այսօր...

Կիպրոսի Լուսինեան 18 թագ[...] ւորներէն վերջինը կ'ըլլայ Յակ[...] որ շուտով կը մեռնի եւ կինը, [...] դեբիկն Կատարինէ Գորնարօ որ [...] նետիկցի ազնուականի մը զաւ[...] էր. գահ կը բարձրանայ կառավա[...] լով կղզին ատեն մը: Վենետի[...] հանրապետութիւնը 1489ին բոլո[...] վին կը գրաւէ կղզին՝ Կիպրոսը: [...] 80 տարի Վենետիկցիները կը [...] ռավարեն զայն: Անոնք չկրցան [...] կայն Լուսինեաններու նման ար[...] եւ խելացի կերպով կառավարել [...] գին: Ժողովուրդը իրենցմէ [...] մնաց: Զարգացան կրօնական [...] վէճերը: Ազնուականութեան եւ [...] ղովուրդի խոնարհ դասերուն մէ[...] ատելութիւն եւ անվստահութ[...] յառաջ եկաւ հետզհետէ: [...] տուրքերը եւ եկեղեցական կո[...] ը, ժողովուրդին մեծամասնութ[...] դարձուցած էին ուղղակի թշն[...] կառավարութեան դէմ: Վենետիկ[...] ները երբեք չաշխատեցան ժա[...] նակին կղզին ռազմական դիրք[...] ուժեղցնել, պատրաստ գտնուիլ [...] աքին ամէն յանկարծական վտա[...] ներու առաջ:

Անդին բիւզանդական կայսր[...]

թիւնը կործանուած էր (այս կայսրութեան միջնադարեան քաղաքական ամենամեծ սխալն է եղած, իր միայն Բագրատունիներու չօգնելը այլեւ անոնց անկախութեան իր խոկ ձեռքովը վերջ տալը: Բիւզանդիոն եւ Հայաստան կը մնային մինչեւ այսօր, եթէ անոնք ըլլային միշտ բարեկամ, միշտ դաշնակից, միշտ կողք կողքի արտաքին ուժով թշնամիի մը դէմ), Կ. Պոլիսը գրաւուած (1453ին եւ յաղթական օսմանեան սուլթանները անարգել յառաջացած էին սարսափ ձգելով, մինչեւ Հունգարիա, մինչեւ Վիեննա: Ու ի միջի այլոց պէտք է ըսել որ, Թուրքերը կրցան ընդարձակ կայսրութիւն մը հիմնել 16րդ դարուն՝ շնորհիւ քրիստոնեայ պետութիւններու կրօնական սին վէճերուն, եւ յետոյ, եւրոպական այն ժամանակուան աւատապետական դրութեան:

Փոքր Ասիոյ, Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ համար, Կիպրոսի ունեցած քաղաքական կարեւորութիւնը, բոլոր հին ժամանակներու աշխարհակալ պետութիւնները գնահատեր էին:

Հիմա կարգը եկած է Թուրքիոյ: Օսմանեան հզօր կայսր սուլթան Սուլէյման Գ. ի յաջորդ Սէլիմ Բ. Հրեայի մը խորհուրդին վրայ կ'որոշէ գրաւել Կիպրոսը: 16րդ դարուն (1570) Թուրքերը նաւերով զօրք ցամաք կը հանեն Լիմասոլէն: Հարիւր հազար Թրքական ուժ մէկ ամիսէն աւելի կը պաշարէ մայրաքաղաքը Նիկոսիան: Մօտ հարիւր հազար ալ կղզին պատրաստ կռուող մէջտեղ կը բերէ: Այս երկու ահռելի բանակները ճակատ ճակտի կռուեցան քաջաբար: Թուրքերը օդնական զօրք կը ստանային դուրսէն:

Ի վերջոյ մայրաքաղաքը կ'իյնայ հերոսաբար: Քսան հազար դիակներ Նիկոսիոյ պարիսպներուն տակ: Ալ ծանօթ է Թուրքին ջարդը, կոտորածը, թալանը, հրդեհը, կիներու եւ աղջիկներու առեւանգումը: Հազար գեղեցիկ աղջիկներ նաւ դրուեցան բռնի, Սուլթանին նուէր ղրկելու համար: Բայց անոնցմէ մէկը գեղեցկագեղն Արնալտան, պատիւը բռնութենէն եւ ստրկութենէն նախամեծար համարեց: Նախընտրեց մահը քան անպատիւ կեանքը: Կրակ տուաւ նաւուն վառօդարանին: Նաւը, նաւաստիները, հազար գեղեցիկ աղջիկներ այրեցան բոցերու մէջ:

Թուրքերը 16րդ դարէն մինչեւ 19րդ դարուն կէսը, մօտ երեք դար, տէր եղան կղզիին:

Միջին դարէն մինչեւ այսօր ոչ մէկ երկրի կառավարութիւն չէ եղած այնքան բարբարոս դէպի իր հպատակները, որքան Թուրք կառավարութիւնը: Ոչ մէկ ժողովուրդ չէ ունեցած այնքան բացասական վերաբերմունք, դէպի իր եւ ուրիշ ազգերու քաղաքակրթութիւնը դարձեալ՝ որքան Թուրք ժողովուրդը:

Բիւզանդական կայսրութեան տասը երկար եւ աւելի դարեր դիմանալու պատճառներէն մին, կարելի է ըսել բուն պատճառը, Փոքր-Ասիան եւ Հայաստան աշխարհն էին: Քանի տեսակ ազգեր, ժողովուրդներ, նաեւ Հայերը աշխատեցան հրաշալի կերպով, հաւատարմօրէն այդ կայսրութեան կրօնական, գիտական, գրական, առեւտրական, զինուորական եւ քաղաքական հոյակապ վերելքներուն: Պատի՛ւ Բիւզանդիոնի, որ իր կայսրութեան հպատակ տարրերէն կրցաւ օգտուիլ: Թուրքը սակայն Թուրք է...: Անոր տեղը Կասպից ծովու արեւելեան կողմը չորս մեծ անապատներու լայնատարած աւազներն են: Ան գրաւեց Միջագետքը, Ասորեստան, Հայաստան, Կիլիկիա, Կապադովկիա, Փոքր-Ասիա, Սուրիա, Պաղեստին, Արաբիա, Եգիպտոս, Ալճէրիա, Թունուզ, Մարօք, Արեւելեան Միջերկրականի բոլոր կղզիները, Մակեդոնիա, Յունաստան, Պուլկարիա, Սերպիա, Ռումանիա, Ալպանիա, Դարատաղ, Հունգարիա եւ բոլորին մէջ իբրեւ պետական սկզբունք ունեցաւ անարդարութիւնը: Կրօնական, բարոյական, մտաւորական ոչ մէկ իրական վերելք ունեցաւ ան: Իր ոչ-Թուրք հպատակները ուզեց բռնի ձուլել տիրող տարրին հետ: Անիկա 18րդ եւ 19րդ դարերու Եւրոպայի հսկայական յառաջդիմութենէն, նոր գիտութիւններէն, քաղաքակրթութիւններէն բնաւ չօգտուեցաւ արժէապէս: Արեւելեան խնդիրը Եւրոպան չէր որ ստեղծեց, այլ Թուրքը իր բարբարոսութեամբ:

Ահա կ'անցնին այսօր, Նիկոսիոյ, Ֆամակուսթայի, Քիրենիոյ փողոցներէն, ճամբաներէն, գեղեցիկ աչքերով, յունական քթով, ճկուն, սպիտակ կամ նուրբ թխադէղ մարմիններով Թրքուհիներ: Անոնք դարեր առաջ, մինչեւ 30 տարի առաջ դեռ Յոյներ էին, լատին, իտալացի, կամ Հայեր էին: Ո՞վ ըսաւ որ անոնք Թուրք են իսկապէս ցեղով, ծագումով: Անոնց շեշտն իսկ կը բաւէ իբրեւ ապացոյց թէ՝ անոնք արիական ցեղին կը պատկանին:

Ո՞ւր մնացին դեռ Լուսինեաններու օրով գոյութիւն ունեցող սքանչելի հարուստ պարտէզները, անտառները, պուրակները, Կիպրոսի ազատ ծառերը: Ի՞նչ եղան այս կղզիին հին դարերու արդիւնաբերութիւնը, ճարտարարուեստը, արուեստը, վաճառականութիւնը:

Այս բոլորը կանգ է առած, երբ Թուրքն է մտած ներս: Ոչ մէկ ժամանակ Կիպրոս չէ տեսած՝ քաղաքական անապահովութիւն, մութի, խղճի, օրէնքի, բացարձակ բռնատիրութիւն՝ որքան Թրքական տիրապետութեան օրով:

1898ին ռուսեւթրքական պատերազմէն յետոյ, Պերլին գումարուած վեհաժողովը ընդունեց Կիպրոսի գրաւումը անգլիական զինուորներու կողմէ: Պերլինի վեհաժողովէն առաջ, Համիտ եւ Անգլիոյ միջեւ գաղտնի դաշինք էր կնքուած Կիպրոսի մասին: Սուլթան Համիտ կղզին կը պարգեւէր Անգլիոյ՝ պահելու համար հաւատարիմ կերպով Հայաստանն ու Կիլիկիան, Փոքր-Ասիան: Նենգամիտ Ալպիոնը օսմանեան կայսրութեան պաշտպան կը կանգնէր ընդդէմ հիւսիսային մեծ վտանգին:

Կէս դար է, ահաւասիկ, որ Կիպրոսի ժողովուրդը մի անգամ ընդ միշտ ազատագրուած է Թրքական վայրենի կառավարութեան կարգերէն ու օրէնքներէն: 50 տարի առաջ Կիպրոսցին կ'ապրէր իբրեւ գերաստ, կենդանի, ոչխար: 50 տարի յետոյ այսօր, ինչպէ՞ս կ'ապրի կղզիին բնակչութիւնը: Երանի՜ թէ անոր ապրած, վայելած ազատ կեանքին կէսին կէսը ունենայինք մենք երէկ եւ այսօր:

Բայց ներկայ դարը ազգերու լիակատար անկախութեան դարն է: Յոյները, մեծ անցեալով, կ'ուզեն վերագտնել իրենց պատմական հողային ամբողջութիւնը: Անոնք բացարձակ մեծամասնութիւն են ցեղով, կրօնով, լեզուով, կղզիին մէջ: Անոնք կ'ուզեն միանալ մայր հայրենիքին: Ասոր համար ապստամբեցան վերջերս օտար կառավարութեան դէմ եւ պարտուեցան բրիտանական ահռելի ուժէն: Բայց անոնց հոգիին մէջ վառ է եւ սաստիկ, ազատութեան սէրն ու կրակը:

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

13 նորագիրներ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Փետրուար 7ին, Պուլվար Օտտոյի «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընկերահաւաքական խնճոյքը անգամ մը եւս հաստատեց թէ Դաշնակցութեան գաղափարականութիւնը հայ ժողովուրդի ազգային բնական պահանջն է:

Խնճոյքի ընթացքին սեղանապետ ընկեր Գարագաշ կարդաց հետեւեալ նամակը.—

«Ընկերնե՛ր, մենք՝ ստորագրեալ համակիրներս որպէս տառապանքի հովտի գաղութեան ճաշակող ժողովուրդի հարազատ ծնունդ. երկար տարիներ օտար աստղերու տակ անորոշ կացութեան մէջ ապրելով, վճռեցինք միահամուռ թռիչք մը գործել եւ խիզախօրէն մտնել Հ. Յ. Դաշնակցութեան ընտանեկան սեմէն ներս եւ խտացնել շարքերը, ենթարկուելով կանոնագրին ու ծրագրին, աշխատելով գործադրել եւ իրականացնել զայն եւ դիւրացնել ճանապարհը, որ հայ ժողովուրդը պիտի տանի հասցնէ իր իտէալին, Միացեալ անկախ Հայաստանի: Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Շրջանի մարմինէն կը խնդրենք իսկոյն ընթացք տալ մեր պահանջին եւ ազատել մեզ անորոշութենէ»:

Այս նամակը ստորագրած են 13 հայ երիտասարդ ու չափահաս աշխատաւորներ, որոնցմէ շատեր ընտանիքի ու զաւակներու տէր են եւ զուգէ գործադուլներ:

Նամակի ընթերցումէն վերջ, խօսք տրուեցաւ ընկեր Մ. Մարութեանի, որ լայն բացատրութիւններ տուաւ կուսակցութեան ծրագիր կանոնագրին շուրջ, զգացուց թէ ծանր պարտականութեան մը տակ կը մտնեն, մասնաւորապէս ներկայ տագնապի միջոցին:

Խօսեցան նաեւ ընկեր Ազգին Մարտիրոսեան եւ շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը, պարզելով Դաշնակցութեան տեսակէտները:

Ընկերները հանդիսաւորապէս կատարեցին իրենց ուխտը, համբուրելով հայկական եռագոյնը:

Ողջո՜յն մեր նորեկ ընկերներուն:

Ս. Միլտոնեան

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Յունուար 20ին լրացած ըլլալով «Յառաջ»ի պարգեւաւոր բաժանորդագրութիւնը, այլ եւս նկատի չեն առնուիր նոր դիմումները:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անգործութիւն Լիոնի մէջ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՄԽԻԹԱՐԱԿԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ

ԼԻՈՆ.— Անգործութեան մասին նպաստաւոր լուր մը տալու համար երկար ատեն լուռ կեցանք, յուսալով որ 1926-27ի շրջանին պէս տագնապը ժամանակի ընթացքին կ'անհետանայ կ'երթայ:

Դժբախտաբար մեր ենթադրութիւնները ի դերեւ ելան, եւ նկատի առնելով տագնապին ընթացքը, չենք գիտեր թէ այդ բարի լուրը տալու համար որքա՛ն ատենի պէտք է սպասենք:

Գաղութին թիւը առանց չափազանցութեան պէտք է հաշուել 7-8 հազար: Մենք առնենք նուազագոյն թիւը — 7 հազարը, իւրաքանչիւր ընտանիք հաշուելով չորսական հոգիէն՝ կ'ունենանք 1750 ընտանիք: Թուաբանական հաշիւ մը ընենք, տեսնելու համար թէ այս 1750 ընտանիքէն քանի հոգին պարապ են, կամ կ'աշխատին: Այս թիւէն պէտք է զեղչենք 350ը, համարելով անհատապէս կամ ընկերակցաբար գործ ունեցողներ, անդին կը մնայ 1400 ընտանիք:

Դժբախտաբար անգործութիւնը այս 1400 ընտանիքներու սեմերէն ներս մտած ու տեղաւորուած է, կամ ուրիշ խօսքով չորս հոգինոց ընտանիքէն երկու, ընդհանրապէս երեք հոգին անպատճառ չեն աշխատիր: Ուրեմն, չորսէն մէկը աշխատաւոր է: Իսկ այդ մէկ հոգին իր բանած պակաս ժամերով ստիպուած է ապրեցնել միացեալ երեք հոգին: Չխօսեցանք դեռ աւելի բազմանդամ ընտանիքներու մասին, որոնց պարագան աւելի ծանր է: Իսկ շատ մը ընտանիքներ բոլորովին պարապ են, ենթակայ ամէն օր փողոց նետուելու վտանգին, քանի որ չեն կրնար սենեակի դրամ վճարել:

Բարեբախտաբար մխիթարական պարագայ մը կայ, կառավարութեան նպաստը, որ կը տրուի միայն ֆրանսացի, հայ եւ ռուս անգործներուն: Վերջերս սկսած են ընտանիքի հայրերուն ամսական, իսկ երախաներուն համար կաթի դրամ տալ:

Այս ծանր կացութեան հանդէպ, ի՞նչ կը խորհին մեր երեւելի եւ անհրաժեշտ ազգ. եւ Հայր. Միութիւնները կամ հարուստները... Այս վերջիններէն յոյս չունինք, քիչ մը ունեւոր դասակարգն ալ կծկուած իր պատեանին մէջ, չուզեր տեսնել կամ լսել իր ազգակիցներուն թշուառութիւնը: Եթէ գործ մը պիտի կրնան տեսնել այն ալ Հայր. Միութիւններն են: Անհատի մը կամ ընտանիքի մը թշուառութիւնը, իր հայրենակիցը կամ Հայրենակցական Միութիւնն է որ պիտի տեսնէ եւ ձեռքէն եկած օգնութիւնը ընէ:

Այսպիսի օրերու մէջ եթէ իրարու ցաւը չպիտի հասկնան, իրարու չպիտի օգնեն, թող այդ «Հայրենակցական» բառը մէջտեղէն վերցնեն, լուծուին երթան:

Տագնապէն ազդուած են նաեւ մեր առեւտրականները ու մասնաւորապէս արհեստաւորները, որոնք գրեթէ գործ չունին:

Այս օրերս մետաքսի գործարանները սկսած են բարւոքումի նշաններ ցոյց տալ, Շարժում մը կը նշմարուի: Շաբաթը չորս օր աշխատող գործարան մը այսօր 5 օր կ'աշխատի, իսկ ոմանք հինգ ժամի փոխարէն 6 ժամ կը բանին: Կը յուսացուի թէ Լիոնի տօնավաճառն ալ (*Foire de Lyon*, որ յառաջիկային թէեւ ըլլայ Ֆրանսայի ամենամեծ եւ միակ ցուցահանդէսը) գործերու բարւոքում մը բերէ իր հետ:

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՄԱՄՈՒԼ

«Քէյլիկէօղլուն»

«Ասպարէզ» դիտել կու տայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 յունուար).

— «Արտասահմանի հայ գաղութներուն մէջ, վերջերս, հայ կարմիրները աւելի բազմացուցին իրենց «քէյլիկէօղլութիւն»ները: Այնպէս կը թուի թէ Ներգաղթի պատրաստ ծանուցումները աւելի ուժ տուած են այս տգեղ ու վնասակար արարքներուն՝ լաւագոյն վկայականներ ստանալու յոյսով: Դեռ աւելին, այդ «քէյլիկէօղլութիւն»ներուն մասնակից կը դարձնեն նաեւ օտար տարրեր:

Այսպէս, Յունաստանի մայրաքաղաքին քթին տակ, Փիքսի գաղթակայանին մէջ, Պ. Շահվէրդեանի ներշնչումով, կարգ մը քէյլիկէօղներ կը հաւաքուին եկեղեցիին դուռը եւ անոնցմէ մէկը կը բարձրանայ վերեւ եւ վար կ'առնէ յունական ու հայկական դրօշները եւ կը պատէ վերջինը: Այդ դրօշները յատկապէս այդ օրը դրուած չէին հոն, այլ բոլոր տօն ու կիրակի օրերը կը պարզուին եկեղեցիին վրայ: Այս արարքին կը հետեւի արիւնալի կռիւ, ոստիկանական միջամտութիւն, ձերբակալութիւն եւ տեղական մամուլի յարձակումներ հայ գաղութին դէմ:

«Հայրենիք»ի Պէյրութի թղթակիցը կը ծանուցանէ այն վտանգը, որ աստիճանաբար շօշափելի կը դառնայ փոքրաթիւ հայ կարմիրներու կատարած անմիտ ու անհաշիւ խեղկատակութիւններու հետեւանքով, գրգռելով՝ տեղական մամուլի եւ ժողովուրդի զայրոյթը հայ գաղութին դէմ:

Եգիպտոսի մէջ, հակապետական գրգռիչ ընթացքի մէջ գտնուող կարգ մը կարմիրներ կը ձերբակալուին, եւ անոնց մեծամասնութիւնը հայ անունը կը կրէին:

Հոս, մեր քթին տակ, հայ բարեգործական միութեան ծածկուած Հոկ անունով կազմակերպութիւն մը հրապարակ կը նետէ մարդիկ, որ աքլորային մեծամտութեամբ, սպառնալիք կը կարդան ո՛չ միայն հայ գաղութին, այլ նաեւ Անգլիական կառավարութեան՝ կասկածելի դարձնելով նաեւ հայ մշակութային եւ բարեգործական կազմակերպութիւնները:

Այս «քէյլիկէօղլութիւն»ները որեւէ դրական օգուտ մը չեն կրնար տալ իրենց տարփողած նպատակին — համաշխարհային յեղափոխութեան: Բայց մեծ վնաս կը պատճառեն հայ գաղութներուն, որոնք աննախընթացօրէն բացառիկ կարեւորութեան մէջ կը գտնուին՝ ներկայ ծանր պայմաններուն տակ:

Համաշխարհային յեղափոխութեան մեծ կարաւանին վրայ բան մը չաւելնար մեր «կաղ էշ»երը անոր վրայ աւելցնելով եւ ոչ ալ բան կը պակսի զանոնք անկէ դուրս հանելով: Սակայն անոնց ներկայութիւնը կարմիր լաթի մը գրգռիչ տպաւորութիւնը կը թողու զանազան երկիրներու մէջ, որուն ծանր եւ աղետալի արդիւնքը կը կրէ մեր հաւաքականութիւնը»:

Հրաշք տղան

Այս խորագրին տակ Կիւսթավ Պրէ կը գրէ *L'Intransigeant*ի մէջ.—

Տղաքներ կան, որ կը նուիրուին երաժշտութեան: Յաճախ իրենց ծնողքն է, որ պատճառ կ'ըլլայ: Տարիքին բերումով, կը յաջողին, Երաժշտանոցը կ'աւարտեն մրցանակով: Սակայն երաժշտագէ՞տ են, ապագան միայն կրնայ ըսել:

Ահա տղայ մը, 6 տարու: Դեռ գրել-կարդալ չի գիտեր, ոչ ալ կը ճանչնայ ձայնանիշերը: Գիրք կամ ձայնագրութիւն, տպագրուած ամէն էջ, անոր համար սեւով ճերմակ թուղթ մըն է: Այս մանուկը եղբայր մըն ալ ունի, որ դաշնակի դասեր կ'առնէ, — կը նուագէ Մոցարթ, Սքարլաթթի, Տաքէն, Շուպէրթ: Հրաշք տղան ծանօթ չէ այդ անուններուն, սակայն զոց կը սորվի անոնց երաժշտական կտորները, երբ եղբայրը կը նուագէ: Ու երբ եղբօր դասը կ'աւարտի, փոքրիկը կը ցատկէ կը թառի նստարանին վրայ, մատները կը դնէ ստեղնաշարին, եւ պարզապէս ականջի յիշողութեամբ կու տայ երաժշտութիւնը, զոր լսած էր:

Ո՞ր ասպարէզին է նախասահմանուած այս տղան, մեծ երաժի՞շտ մը պիտի դառնայ, հրա՞շք մը, թէ յարդի բոց մը պարզապէս: Ո՞վ գիտէ: Ինչ որ յայտնի է, այն է թէ այս տղան որոշ ձիրքեր ունի, զորս կ'արժէ մշակել:

Այսպիսի հրաշք տղաք չեն պակսիր: Շատ գոյութիւն ունին, բայց միշտ չեն տեսնուիր: Ես տեսայ նման հրաշք տղայ մը, որ այս շաբաթ (այսօր), Շոփէնի սրահին մէջ, դաշնակ պիտի նուագէ: Անունն է Ռաֆֆի Պետրոսեան:

Ան պիտի նուագէ պարզապէս առաջնորդ ունենալով իր բնազդը: Աշխոյժ աչքերով, ժպտուն ու յստակ դիմագիծով տղեկ մըն է ան: Կարծես նոյն ծագումն ունի Եուտի Մենուհինի պէս: Երանի թէ այն միւս հրաշալի փոքրիկ դաշնակահարին նման կարենար գտնել անձնուէր ու խորաթափանց առաջնորդ մը:

Թերեւս դաշնակի մեր վարպետներուն համար հետաքրքրական փորձերու գեղեցիկ միջոց մըն է ան: Ո՞վ պիտի ուզէր ստանձնել այդ:

ԽՄԲ.— փոքրիկ Ռաֆֆիի երկրորդ նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ այսօր, շաբաթ: Մանրամասնութիւնները կարդալ դ. էջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՓԻ, թիւ 3 (պատանիներու եւ մանուկներու պարբերական): Խմբագիր՝ Դոկտ. Ա. Բարսեղեան: Սիրուն բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ: Տարեկան բաժնեգին 2 տոլար: Հասցէ.— P. O. Box 77, Alston, Mass (U. S. A.):

Կը ծախուի նաեւ Յառաջի խմբագրատունը: Գին 2 ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

III

— Բերանդ ժողվէ, կեավուր, — սաստեց զինուորներէն մին:

— Սա խուֆած ծերուկին նայէ... վա՜յ քու տինդ իմանդ...:

Իսկ երրորդը՝

— Մարի՛ ղը՛զ, — ձայնեց Աննա քուրիկին՝ տափատին ձախ գրպանը ցնելէն ձախ ձեռքին դրամը, չգա՞ս սա քաբին եանին...:

Քեռիին արիւնը գլուխը խուժեց: Աննան վախցաւ: Իսկ Գրիգոր ապշած կը մնար ծովուն մէջ: Քեռին քայլ մը առաւ: Քայլ մ'ալ զինուորներէն մին...: Գրիգորն ալ: Իրարու նայեցան: Քեռիին աչքերը կը փայլատակէին: Հուժկու ու յաղթանդամ, պատրաստ էր շանսատակ ընելու երեքը մէկ...: Արկածալից անցեալ մը ունեցած էր: Ու ոստիկան մը փռած՝ հարսանիքի գիշեր մը, իր քսաներեք տարեկանին: Ալ անկէ յետոյ ատելութիւնը իր մէջ աճած էր դէպի Թուրքը: «Ախորժակը ուտելով կը բացուի», կ'ըսէր միշտ՝ երբ խօսքը կ'ըլլար: Այսուհանդերձ, զգուշացաւ:

Գրիգոր մօտեցած էր իրեն: Փոքրիկին գանկը անհանգիստ էր: Ու, երկուքին մտքին մէջ, միաժամանակ, ծոցին պրաունինկը վերածնաւ...: Ակնարկը դարձուց Քեռիին: Ձեռքը գօտիին տարաւ՝ արձակովը ճշդելու համար պրաունինկին հոն ըլլալը, ու ծխատուփը հանել ձեւացուց:

Զինուորները հեռացան, արդէն:

Վերադարձին, Գրիգոր բաժնուեցաւ Քեռիէն եւ ուղղուեցաւ դէպի տուն: Դեռ կը տրոփէր սիրտը: Վախ չէր, ինչ որ կը զգար: Այլ՝ անհանգիստ բան մը: Յուզում մը: Ու ծլող, ծաւալ գտնող վրդովում մը՝ կուրծքին տակ:

Զատկի արձակուրդի օրերն էին: Աւագ չորեքշաբթի: Ուզեց հեռեւի փողոցէն դառնալ: Անցնիլ Աստղիկենց տանը առջեւէն: Բայց, չենթարկուեցաւ իր ցանկութեան, ու մտաւ տուն: Մայրը թրեր՝ շիներ էր չէօրէկները: Կատուն հաւկիթին ու խմորին հոտը առած, կը ծլուէր խոհանոցին գոց դրանը առջեւ: Պօչը պարուրեց ու Գրիգորի ոտքերուն քսուեցաւ, անոր հետ խոհանոց մտնելու համար:

Գրիգոր առաւ «Թավա»ն ու փուռ գնաց: Միա՜ս, միա՜ս...: կամա՜ց, ա՜յ տղայ, փողոցին դրանը միջեւ պիտի սեղմուի կատուին մէջքը:

Քաղաքը կը ժպտէր պայծառ ու լուսաշող արեւի մը ցոլքերուն տակ: Անօրինակ եռուզեռ մը կար հայկական փողոցներուն մէջ: Բաց պատուհաններ, աւլուած, կիսագոց կուրծքերով ու մերկ բազուկներով կիներ կամ աղջիկներ՝ պատուհաններուն մէջերը բարձրացած, սպիտակ լաթի մը կտորով ապակիները կը սրբէին՝ երգ մը մռլտալով: Թուխ աղջիկ մը կեցած՝ պարտէզին նայող քարէ սանդուղին վրայ, եւ բաղնիքին ռունգ գգուող ու սիրտ գողգղացնող բոյրը ծաղկուն, գլուխը առջին ծռեր՝ իր սեւ ու երկարաձիգ մազերը կը սանտրէ: Ուրիշներ ծռած՝ կը լուան իրենց դռներուն առջեւը, մինչեւ իրենց զիստերը ցուցադրելէն...: Գրիգորի ուշադրութիւնը գրաւեց կոյր Սրապին քոյրը՝ դուռը բաց, նրբանցքը մաքրած ատեն:

Անո՜ւշ հող մը անցաւ մարմնէն: Կարմրեցաւ: Փախցուց ակնարկը, բայց կրկին փնտռեց որ գացեր...: ...քերը ինչո՞ւ դանդաղեցան: Արագացուց քայլերը: Յիշեց թէ՝ մայրը, 4-5 տարիներէ ի վեր միայն բաղնիք չի տանիր զինքը: Ինչո՞ւ, արդեօք: Իրեն ծանօթ բոլոր կիները հոն կ'ըլլային...: Է՜հ, դրացի Պայծառը շատ կը պոռար: Անգամ մը Յակոբն ալ հոն էր ու կուլար, թասը քարին զարնելէն ու մէկ ձեռքովը աչքը շփելէն... Յիշեց, որ մայրիկը զինքը կանուխ կը լուար, ու կը բերէր, կը նստեցնէր «սօլուխլըխ»ը: Թէեւ, ինք կը նախընտրէր պարապ գուռին առջեւ նստիլ, ծորակը բանալ, տաք ջուրը առնել թասով ու թափել սեւ միջատներուն վրայ: Ոտք մը, լո՜ւփ, սահեր էր ու բռներ Սրապին քրոջը զիստէն...: բռնուեցաւ սիրտը...: ու մտածեց թէ՝ Աստղիկն ալ երբեւիցէ իրեն հետ հո՞ն եղա՞ծ էր, արդեօք... Այդ պահուն սակայն, թուքը դժուար կլլեց: Ու յանկարծ, փուռին առջեւ տեսաւ զայն, իրենց աղախինին հետ: Շփոթեցաւ: Կարծես, պիտի իյնար: Արագացուց քայլերը եւ մօտեցաւ փուռին: Սրտին զարկը շատցաւ. ուրախ էր այդ հանդիպումէն: Յետոյ, գոհ եղաւ, որ Աստղիկ տեսած էր թէ իր մայրիկը եւս «չէօրէկ» շինած էր. հինգ տարի առաջ Աստղիկ ստիպած ու մէկ երկու անգամ իր չէօրէկէն տուած էր իրեն, երբ փողոցը կը խաղային: Է՜հ, սանկ հեղ մը կիրակին գար, ու հագնէր իր նոր տափատն ալ: Աստղիկը հարկաւ պիտի տեսնէր զինքը: Ճերմակ-գծաւոր ծառնէլը պատրաստ էր, արդէն:

Կիները փուռին առջեւ խմբուած կը խօսակցէին: Վառվառը նստած էր փուռին «ղռան դուրսիղին» ղրուած քարին վրայ:

— ...Խօսքիս նշա՛ն դիր, — շարունակեց պատմել բարձրաձայն — կանանչ կիրակին արածնուն պէս խօսքկապի պէտ'թան...:

— Ամա՛ն, ճանըմ Վառվառ, դուն ա «փէք» ձեռքովդ դրամի պէս կը խօբաթես...:

— Ես ի՛շ կ'ըսեմ կոր քեզի, դուն ան նայէ — աւելի ինքնավստահ շեշտ մը դրաւ Վառվառ իր ձայնին մէջ:

— Կըսմէթլի աղջիկ է եղեր, — վրայ ինկաւ ուրիշ մը:

Ու կարծիքները ծայր տուին: Նշանտուք, հարսանիք, մինչեւ տղաբերք: Յետոյ՝ աղջկան բնաւորութիւնն ու կեանքը: Նոյնիսկ ապագայ այդ էրիկ-կնիկը կռուեցուցին քանի մը անգամ: Զատեցին, նորէն իրարու տուին:

Գրիգոր կանգնած էր փուռին ներսի կողմը ու կը հետեւէր փռապան Ղուկաս աղբօր շարժումներուն, ու ճիգ կ'ընէր նայելու եւ չնայելու Աստղիկին, մինչ ան բարի ու կայծկլտուն աչքերը յաճախ կը սեւեռէր իրեն: Գրիգոր յիշեց թէ՝ այդ երկար թին, տարիներ առաջ, անգամ մը իջած էր ուսին, երբ դուրսէն կամաց մը ուզած էր բռնել ու Ղուկաս աղբօր գնտած հացը փուռին բերանը թափած էր...: Շատ «չզէտ» մարդ էր Ղուկաս աղբար:

(Շար.) Կ. ՄՆՀԵԱՆ

Խորհրդային պատուիրակութիւնը խաղաղութեան հարցին լուծումը կը գտնէ միայն ընդհանուր եւ ամբողջական զինաթափութեան մէջ: Մինչ այդ Մոսկուայի կառավարութիւնը պիտի շարունակէ առաջարկել ոչ-յարձակման դաշինքներ՝ առանց բացառութեան՝ բոլոր երկիրներուն: Բայց «ընդհանուր եւ ամբողջական զինաթափութիւնը կը կազմէ միակ ազդու երաշխիքը ընդդէմ պատերազմի եւ անոր աւերիչ հետեւանքներուն»:

— կատարեալ զինաթափութիւն մը միայն, կ'եզրակացնէ Լիտվինով, թոյլ կուտայ հասնելու բոլոր երկիրներուն համար հաւասար պայմաններու եւ հաւասար ապահովութեան: Գալով հսկողութեան եւ հակակշռին, բացայայտօրէն աւելի դիւրին չէ՞ յանցապարտութիւնը հաստատել պետութեան մը, որ հակառակ միջազգային պայմանադրութեան մը կը շինէ հրասայլեր, թնդանօթներ, գնդացիրներ, ռմբաձիգ օդանաւեր, քան թէ երեւան հանել զեղծումը այն պետութեան որ իր սպառազինութիւններուն մէջ՝ որեւէ չափով մը կ'անցնի պայմանադրութեամբ պարտադրուած սահմանները:

Խորհրդային պատուիրակութիւնը սակայն, տրամադիր է քննելու ամէն առաջարկ որ կը ձգտի աստիճանաբար եւ համեմատաբար նուազեցնել զէնքերը: Ատկից զատ, համամիտ է որ արգիլուին ամէնէն յարձակողական զէնքերը: Լիտվինովէ վերջ խօսեցաւ Շուէտի ներկայացուցիչը:

Պալքանեան գործակցութիւն

Պոլսոյ մէջ գումարուած Պալքանեան խորհրդաժողովի խորհուրդի նիստերուն մասնակցելէ վերջ, Աթէնք վերադարձին, յոյն պատուիրակներու պետը Պ. Փափանաստասիու, հետեւեալ կերպով ներկայացուց իր երկրին տեսակէտը Պալքանեան պետութեանց տնտեսական գործակցութեան մասին.

Ա.— Պալքանեան պետութեանց միջեւ, նախընտրական մաքսատուրքի մը հաստատում: Ասով, նուազագոյն մաքսատուրքերը պէտք է կրեն հարիւրին յիսունի նուազում մը: Այս նոր մաքսատուրքը պէտք է գործադրուի այն ապրանքներուն համար, որոնք Պալքանեան երկրէ մը կը ղրկուին, Պալքանեան ուրիշ երկիր մը:

Բ.— Պալքանեան երկիր մը ուրիշ երկրի մը հետ առեւտրական դաշինք մը կնքելէ առաջ, պէտք է կարծիքներու փոխանակութեան ձեռնարկէ պալքանեան միւս պետութեանց հետ, այնպէս որ պալքանեան թերակղզիին մէջ կիրարկուի տնտեսական միօրինակ քաղաքականութիւն մը:

Գ.— Հաստատել պալքանեան երկիրներու միայն յանձնախումբ մը, պալքանեան երկիրներու միջեւ, արտադրութեանց եւ ապրանքներու փոխանակութիւնը կարգի դնելու համար:

Յոյն պատուիրակը յայտնեց թէ անհրաժեշտ կը նկատէ միջպալքանեան յանձնախումբի մը կազմութիւնը:

Դանուբեան երկիրներու խորհրդակցութիւնը

Համեւրոպական միութեան առաջարկով, Պուքրէշի մէջ գումարուիլ սկսաւ խորհրդաժողով մը, որուն կը մասնակցին Դանուբեան երկիրներու քաղաքական ղեկավար անձնաւորութիւնները:

Փետրուար 22ին Պռնոյի մէջ տեղի պիտի ունենայ երկրորդ գումարում մը: Ժողովին անդամները պիտի քննեն Դանուբեան երկիրներու միջեւ տնտեսական մերձեցման եւ փոխադարձ օգնութեան կարելիութիւնները:

Այս ժողովները որոնք տեղի կ'ունենան Եւրոպայի մաքսային միութեան ազգային կազմակերպութիւններուն հովանաւորութեամբ, կը հետապնդեն Դանուբեան երկիրներու միջեւ անտեսական սերտ գործակցութեան մը անհրաժեշտութիւնը ցոյց տալու նպատակը:

Ցուրտը Մուսուլի մէջ

Մուսուլէն կը հեռագրեն թէ տարիներէ ի վեր չտեսնուած ցուրտ մը կը տիրէ ամբողջ երկրին մէջ: Ամբողջ նահանգին մէջ առատ ձիւն տեղացած է, ծանր կորուստներ պատճառելով արջառներուն եւ ոչխարներուն: Ամատիէի մէջ ձիւնամրրիկը թոյլ չի տար տուներէն դուրս ելլել: Երկու ոստիկաններ մեռած են ցուրտէն:

«ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ»Ը

ՊՐԱԿ ԱՌ ՊՐԱԿ

Յուսաբեր որոշած է Յ. ՕՇԱԿԱՆի վէպը՝ հրապարակ հանել պրակ առ պրակ:

Առաջին *զոյգ պրակը* հրապարակ ելած է Յունուար 30ին, 52 մեծադիր էջերով:

Դիւրութիւն տալու համար բոլոր գրասէրներուն, հաստատուած է բաժանորդագրութեան դրութիւնը:

25 պրակը, քսան եգ. դահեկանի (կանխիկ):

Ջեռքէ կը ծախուի 32 էջը՝ 1 եգ. դահեկանի:

Այս առթիւ, մեր պաշտօնակիցը կոչ կ'ընէ մասնաւորաբար հայ գրականութեան բարեկամներուն, որ իրենց աջակցութիւնը բերեն՝ այս մեծածախս եւ մեծարժէք գործին հրատարակութեան համար:

Կը յանձնարարուի որը օրին ապահովել յաջորդական պրակները, նկատի ունենալով որ *սահմանափակ թիւով* կը ապագրուին անոնք եւ *մէկ ամիս* ետք (մինչեւ Մարտ 1) զգալապէս պիտի փոխուին թէ՛ *բաժանորդագրութեան* պայմանները եւ թէ *նախընթաց* պրակներուն գիները:

Թատերական ներկայացում Լիոնի մէջ

Եազկատի Շրջ. ընդհ. Հայր. միութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ հայ անգործներուն

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 6րդ քաղաքապետարանի սրահին մէջ Rue du Sèze, Lyon:

Յ. Հ. Դ. — Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի Համազասպ, Կայծակ, Կուկունեան, Մարզպետ եւ Կար տը Վէզի Անդրանիկ խումբերու ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. Դրադարանը:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Խաժակ Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Իսկ Քրիստափոր խումբը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8էն 10ը Խաժակ Ակումբին մէջ: Կը խօսի ընկ. Արամ Գառոնէ:

ՄԱՐՍԷՅԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պուլ. Օտտօի Պատ. Միութեան բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէնթ Անթուանի ընկեր Կարօ խումբի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 5ին: Կը խօսի ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ, նիւթ ունենալով «Հատուցումներու հարցը եւ միջազգային քաղաքականութիւնը»:

ՏԷՍԻՆԻ Պատանեկան Միութեան վիճաբանական ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Քաֆէ տը լա Փէի մէջ: Նիւթ՝ «Ապագայ Հայաստանը»: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները»:

ԼԻՈՆի Համազասպ խումբի ժողովը այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Փարիզի Գրական Ակումբ *այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին,* 13ª *Rue Cambronne, métro Vaugirard. Կը խօսի Պ. Արշակ Չօպանեան, նիւթ ունենալով «Օմար Խայամ եւ Նահապետ Քուչակ»: Մուտքը ազատ է:*

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Կ. Խաչի ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Ա. Ե. Կ. Խաչի Մանուկներու Պաշտպանութեան մասնաճիւղի հերթական զբոյցը վաղը Կիրակի ժամը 3ին, 71 Ave. Kléber: Կը խօսի Տիկին Ս. Տէր Դաւթեան: Նիւթ՝ «Մանուկներու սեռական դաստիարակութիւնը»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պոլսեցիներու միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր բնիկ պոլսեցիները, անդամ կամ ոչ անդամ, վաղը Կիրակի ժամը 2ին Café Noailles, 75 La Cannebiereի սրահին մէջ:

Ա. Ե. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղը թէյասեղանի մը հրաւիրէ բոլոր անոնք որ Կարմիր Խաչի գործը իրենց սրտին մօտիկ կը սեպեն: Հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը Կիրակի ժամը 5ին, Bar Monumantalի սրահին մէջ, 59 Bld. Dugommier: Տեղի պիտի ունենան անակընկալներ անդամուհիներու կողմէ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէվրան, Խ. Պ.— 35:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—Մարտիրոս Սապոնճեան՝ ծնած Կարին, Ջամուր Սոքաք, 1903ին, հօր անունը՝ Տիգրան, կօշկակար, մօր անունը՝ Սաթենիկ, ծնեալ Մկրեան, կը փնտռէ իր ազգականները, Հօրեղբայրներ՝ Աւետիս եւ Գրիգոր Սապոնճեան, մօրեղբայր՝ Մարտիրոս Մկրեան, մօրաքոյր Սօֆիա Թիւթիւնճեան, զրացիներ՝ Խերպէկեան եւ Թարօյեան: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Դասախօսութիւն

Մարսէյլի Հայ Ակումբին մէջ: Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 114 rue de Rome.

Կը խօսի Պ. Վահրամ Թօրամեան, նիւթ՝ «Մեքենան եւ տնտեսական տագնապը»:

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին Պէլվիլի Ֆրանսական Աւետ. եկեղեցւոյ սրահին մէջ կը քարոզէ հայերէն լեզուով Վեր. Մ. Տէր Սահակեան: Մուտքը ազատ է: Մէթրօ Պէլվիլ, Թրամուէյ 26:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (148)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՑՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերը

18.— ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

«Կոմիտէն եւ առաւ սակայն: Տեսնուած պահանջին վրայ, պահեցինք Սէլամսըզի մօտակայքը, Դրօշակեան կոմիտէին անդամներէն կօշկակար Ստեփանի տանը պատին մէջ:

—Այդքան ռումբ ո՞ւրկէ ճարեցիք: Ռուսիայէ՞ն բերիք:

— Կ'ըսեն թէ Ռուսիայէն ալ կուգայ, սակայն այդ ռումբերը շինուած էին հոս, Սէլամսըզ, Թէքքէ Քափուսը, ձուլիչ Կարապետի գործարանին մէջ: Ձուլիչ Կարապետի տղաքը Միքայէլն ու Սարգիսն են, որ կը շինեն: Ռումբերը շինուած էին չորս տեսակ: Որքան գիտեմ, այդ գործարանին մէջ շինուեցան աւելի քան 650 ռումբ: Այդտեղէն կը փոխադրուին Բերա, չեմ գիտեր թէ ո՛ւր: Հոն կը լեցուին ռումբերը, եւ շղիկները (գափսիւլ) կ'ագուցուին, յետոյ կը բաժնուին:

Ուղղակի բանտ ղրկեցի այս լիրբ եւ վտանգաւոր կոմիտէճին: Խուզարկել տուի կօշկակար Ստեփանի տունը: Տանը մէջ, ածուխի մթերանոցին ձեղունէն երեւան ելան 16 ռումբ, 9 ատրճանակ, մէկ թաշկինակ ռումբի շղիկ, բազմաթիւ փամփուշտներ: Թիթեղեայ սնտուկի մը մէջ վտանգաւոր փաւերաթուղթեր: Ստեփանի հետ բանտարկուեցան գործարանին տէրը Կարապետ, տղաքը Սարգիս եւ Միքայէլ, Եղիա Մարտիկեան: Սէլամսըզի Հայոց եկեղեցիէն խուզարկութիւնը երեւան հանեց 2 ատրճանակ, 1 դաշոյն, բազմաթիւ փամփուշտներ, եւ քանի մը ձեռք զգեստներ, ֆէտայիներու յատուկ: Ասկից զատ գտնուեցան օճառի կաղապարով բազմաթիւ ռումբեր:

Հողաթափի վաճառական Աւետիս ըսած էր թէ ռումբերուն զունդերը կը շինուէին Սկիւտարի մէջ, իսկ լեցուելու եւ շղիկ ագուցուելու համար կը փոխադրուէին Բերա, անծանօթ տեղ մը: Փնտռեցինք, պրպտեցինք, բայց չկրցանք գտնել Բերայի զինագործարանը: Լրտեսները գիշեր ցերեկ հետապնդեցին, սակայն նշոյլ մը իսկ չյաջողեցան գտնել:

Օր մը, երբ խորախոյզ գաղտնի ոստիկան մը, Բերայի Քարնավալ Ճամբէն կ'անցնի, կը տեսնէ որ Իսկուհի անունով կնոջ մը տան պատուհանէն վար կ'իջնայ տրցակ մը բանալի,—օղակի մը անցուած 11 բանալիներ էին, եւ 1 հատ ալ գաղտնի բանալի: Պատուհանին մէջ 6-7 տարեկան աղջնակ մը այդ բանալիներուն հետ խաղացած պահուն, ձեռքէն կը ձգէ վար: Յայտնի էր որ տիկին Իսկուհի տունը չէր: Ու աղջնակը անկիւնէ մը գտնելով այդ բանալիները, հետը կը խաղայ ու փողոց կը ձգէ: Գաղտնի ոստիկանը կը գրպանէ այդ բանալիները, տան տեղը կը ճշդէ եւ ուղղակի ոստիկանական նախարարութիւն կուգայ: Ու կ'ըսէ թիկնապահիս.

— Ասոնք յատկապէս շինուած բանալիներ են: Գաղտնի բանալի մըն ալ կայ միասին: Կասկածներ ունիմ տան մը վրայ: Երբեմն երբեմն կը տեսնէի որ կասկածելի մարդիկ կը մտնէին այս տունէն ներս: Լուր տուէք Նազըմ փաշային:

Թիկնապահս խնդիրը ներկայացուց ինծի: Այս գաղտնի ոստիկանին ընկերացուցի բաւական թիւով ոստիկաններ, խուզարկելու համար Իսկուհիի տունը, ուրկէ գտանք 75 մասնաւոր եւ 7 գաղտնի բանալիներ: Իսկուհիի տունը կը գտնուէր: Կը պոռար, կ'աղաղակէր:

— Լուր չունիմ, դուք բերիք դրիք այդ բանալիները իմ տանս մէջ, կ'ուզէք գլխս կրակի մէջ նետել:

Սովորական ժամանակներու մէջ այս բանալիները կը համարուին գողի գործիքներ: Սակայն որոշ էր թէ խռովութեան եւ յեղափոխութեան օրերուն, այդ բանալիներուն պէտք էր տարբեր նշանակութիւն տալ: Այդ բանալիներով յեղափոխականները դիւրութեամբ կը բանային օտարահպատակներուն դուռները եւ եւ տուներէն ներս ռումբ կը նետէին, որպէսզի կարելի ըլլար արտաքին միջամտութիւն հրաւիրել:

Հրահանգ տուի խորագնին կերպով խուզարկել այդ տունը: Ի վերջոյ կարելի եղաւ երեւան հանել ռումբի մթերանոցը: Տան գետնայարկը, գետինը փորուած եւ հողը մէկ կողմ դիզուած էր: Տեսնուեցաւ 75 սանթիմեթր տրամագիծով բոլորաձեւ հորի մը բերանը: Երեք մեթր խորութիւն ունէր: Հորին պատերը ծածկուած էին աղիւսով: Յատակէն կը բացուէր 6 քառ. մեթր մեծնկուղ մը: Մտանք նկուղէն ներս, ինչե՛ր չկային այնտեղ: Կոմիտէին գլխաւոր մթերանոցն էր այդ:

5 հատ մեծ ռումբ, իւրաքանչիւրը 28 սանթիմեթր տրամագիծով պատրոյգով (պտուկաւոր), 13 [illegible] ծանրութեամբ, վրան Հ. Յ. Դաշնակցութեան նշանները հայատառ:

12 հատ ռումբ, «փէյք» երկաթէ ձուլուած, բաւական մեծ:

3 ռումբ, օճառի կաղապարով

11 տուփ ռումբի պատրոյգ

13 տուփ ումանակի շղիկ:

50 տրամ chlorate de potasse

28 բարակ ու երկար սրուակներ նիթրօկլիսէրինով լեցուն:

20 մեթր բամպակեայ ժամապատրոյգ (լաղըմ ֆիթիլի):

20մեթր կպրապատ պատրոյգ, տուփ ատրճանակի փամփուշտ:

2 չափոց, ճշդելու համար ռումբերուն պտուկներուն բացուածքը:

2 բանալի ռումբերը լեցնելու համար:

1—2 ումանակի կաղապարներ թիթեղէ շինուած:

Ընդօրինակութեան համար բ... բատախտակ:

Ընդօրինակութեան գլան:

Տպագրական տառեր զանազան մեծութեամբ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

14 FÉVRIER 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1803

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՖՐԱՆՍԱՆ ԱԼ ԴԷՊԻ ԱՋ

Քսան երկու — կամ 27 — ժամուան փոթորկալի նիստէ մը յետոյ, որ տեւեց հինգշաբթի ժամը տասնըմէկէն մինչեւ ուրբաթ առտու (փետր. 11-12), եւ ուր ձախակողմեան երեսփոխանները առին քալեցին, Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովը փոխեց ընտրական օրէնքը:

Տրուած որոշման համաձայն, —

Ա.— Այսուհետեւ երեսփոխանները պիտի ընտրուին մէկ քուէարկութեամբ: (կը ջնջուի համեմատականի մնացած ընտրութիւնը): Ամենաշատ քուէները շահող ընտրելին պիտի հռչակուի երեսփոխան: Եթէ քուէները հաւասար ըլլան, ամէնէն տարէց թեկնածուն կը համարուի երեսփոխան: Երկրորդ քուէարկութիւն մը պիտի կատարուի միայն այն ատեն, երբ թեկնածուն չէ շահեր արձանագրուած քուէներու մէկ չորրորդը:

Բ.— Կիներն ալ ընտրող եւ ընտրելի պիտի ըլլան, այրերու համար սահմանուած պայմաններով (տարիք, կարողութիւն եւլն.):

Գ.— Նոր Երեսփ. Ժողովին անդամներու թիւը պիտի ըլլայ 613:

Դ.— Քուէարկութիւնը պարտաւորիչ է: Պատիժներ պիտի տնօրինուին թերացողներուն:

Այս որոշումը վերջնական չէ, անշուշտ: Ծերակոյտն ալ պէտք է վաւերացնէ, որպէսզի դառնայ օրէնք: Անոր քննութիւնը տեղի պիտի ունենայ երեքշաբթի օր, եւ ընդդիմադիրները կը կարծեն թէ պիտի մերժեն վաւերացնել, 80ի դէմ 180 ձայնով, քանի որ Ծերակոյտը յաճախ աւելի արմատական է, քան Երեսփ. Ժողովը: Մանաւանդ ժողովին այսօրուան մեծամասնութիւնը:

×

Ամիսներէ ի վեր կը մղուէր այս պայքարը: Երեսփ. Ժողովին աջակողմեան մեծամասնութիւնը զանազան առիթներով մէջտեղ դրաւ ընտրական «բարեփոխման» խնդիրը, եւ հանդիպեցաւ բուռն ընդդիմութեան: Բայց, միտքերը նախապատրաստուած էին արդէն, եւ 40 առ 100ի մեծամասնութիւն մը ապահովուած էր:

Ձախակողմեանները կը կարծէին թէ ծրագիրը թաղուած, գոնէ յետաձգուած է յաջորդ շրջանին: Բայց, աջակողմեանները ռազմական խաղ մը սարքեցին փոթորկալի նիստի մը պահուն, եւ յաջողեցան քուէարկել տալ իրենց բանաձեւը: Մէկ ճակատ կազմեր էին ընկերվարականներն ու արմատական ընկերվարականները, իրենց ետեւէն քաշելով ուրիշ ձախակողմեան տարրեր: Կէս գիշերին, ճարտասանական ռումբեր արձակուեցան իրարու ետեւէ: Վերջին ճիգը փորձեց, յանուն ձախակողմեաններուն, նախկին վարչապետ Էրիօ: Բայց երբ տեսաւ որ յոյս չկայ, բեմէն իջաւ եւ ձախակողմեան բոլոր երեսփոխանները հանդիսաւորապէս դուրս ելան, իբրեւ բողոքի ցոյց:

Տրամաբանօրէն, համայնավար երեսփոխաններն ալ — 10 - 11 հոգի — պէտք է միանային այս թափօրին: Բայց անոնք իբրեւ վարպետ մաքիավելականներ, հանգիստ նստան իրենց տեղը, եւ քուէարկեցին ալ, ինչպէս կը պնդեն ընկերվարականները:

Նոր չէ որ համայնավարները ամէն տեղ եւ ամէն բանի մէջ կ'ապացուցանեն, թէ նպատակը կ'արդարացնէ միջոցը:

Չէ՞ որ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի մէջ ալ կղերին եւ միապետականներուն հետ են, իսկ Ասիոյ մէջ՝ փաշաներուն, մոլլաներուն եւ շէյխերուն, միայն եւ միայն հարուածելու համար ընկերվարականները, իրենց զզուելի խաղերուն դէմ ծառացող բոլոր առողջ տարրերը:

Ժամանակի նշան մըն է Երեսփ. Ժողովին տուած որոշումը: Յետախաղաց շարժում մը, որ երկար ատենէ ի վեր կ'ուրուագծուէր:

Դէպի աջ այս հակումը յատկանշական է մանաւանդ անոր համար որ, Երեսփ. Ժողովը իր վերջին օրերը կ'ապրի եւ յառաջիկայ ապրիլ-մայիսին պիտի կատարուին նոր ընտրութիւններ: Ուրեմն, աջակողմեանները կը ձգտին հարթել գետինը եւ զօրացնել իրենց խրամները:

Ձախակողմեան հոսանքը տարիներէ ի վեր կը ճգնի, ընդունիլ տալու համար համեմատական ընտրութեան դրութիւնը, որ վերջին ձեւն է, կարելի արդարութիւնը ապահովելու: Կարգ մը երկիրներ, նոյնիսկ Թշուառ Պուլկարիան ընդունած են այդ ձեւը, բայց յառաջապահ Ֆրանսան ոչ միայն կը մերժէ, այլ եւ աւելի առաջ կ'երթայ, երկրորդ քուէարկութեան մը պատեհութիւնն ալ զլանալով:

Հինգշաբթիէն ուրբաթ՝ գիշերուան քուէարկութիւնը այնքան զայրացուցած է ընդդիմադիրները, որ դիտել կուտան թէ աջակողմեան մեծամասնութիւնը եթէ ուզէր հանրապետութիւնն իսկ ջնջել տալ, պիտի յաջողէր:

Ըսել կ'ուզեն թէ մթնոլորտը չափազանց թունաւորուած է, եւ աջակողմեան հոսանքը իր գերակշռութեան զենիթին հասած:

Ինչպէս ուրիշ երկիրներու, Ֆրանսայի մէջ ալ «սրբազան եսասիրութիւն»ն է որ գլուխն առած կ'երթայ:

Այն օրէն որ Ռուսաստանը ինկաւ համայնավար յօրձանքին մէջ, իւրաքանչիւր երկիր կը տարուբերի երկու հոսանքներու միջեւ, — կա՛մ դէպի աջ, կա՛մ դէպի ձախ:

Մաշած են միջին ճամբաները: Միւս կողմէ, իւրաքանչիւր երկիր — աւելի ճիշդ իւրաքանչիւր հոսանք — կը զգուշանայ թերխաշ, յախուռն շարժուձեւերէ, տեսնելով մէկ ծայրը՝ բոլշեւիզմը, միւս ծայրը՝ ֆաշիզմը:

Այս ճակատագրական պայքարին մէջ, ընկերվարութիւնն է որ կը պահէ հաւասարակշռութիւնը: Ընկերվարութիւնը՝ ոչ թէ գիրքերէ փոխառնուած ասացուածքներով, այլ «դէպի իտէալը ընթանալով եւ իրականութիւնը հասկնալով»: (Ժոռէս):

Այս մարտնչումներուն մէջ, վճռական դեր կը կատարէ նաեւ տնտեսական տագնապը: Խախտած է դրամատիրութեան խարիսխը:

Այս տեսակէտով, ախտանշան մըն է Ֆրանսայի ընտրական օրէնքին «բարեփոխումը»:

Ախտանշան նաեւ այն տեսակէտով որ, աջակողմեանները նախնական ձեւի մը վերածելով ընտրական օրէնքը, միեւնոյն ատեն ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը կուտան կիներուն: — Յառաջդիմական ըմբռնում:

Զաւեշտական ու հետաքրքրական, զարմանալի՞ն է արդեօք յիշեցնել թէ, այստեղ ալ հետեւողական են աջերը, քանի որ կիները ճանչցուած են միշտ իբրեւ պահպանողական տարր...:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐ ԱՔՍՈՐԻ

կատարենք մեր խոստումը եւ ներկայացնենք աքսորի հնգամեայ ծրագիրը՝ Հայաստանի կառավարութեան, որ ամէն բանի միջոցը գտած է շնորհիւ Մուրքն Մոսկուայի, բայց իր հաստատման Թուականէն ի վեր, կ'անցկի ու կը մնայ ցամքեցնելու համար Հայուն արմատը:

Ուրեմն:

Աքսորի հնգամեայ ծրագրին նպատակն է աքսորել բոլոր Հայերը — աշխարհի որ մասին մէջ ալ գտնուին եւ ինչ լեզուով ալ խօսին — որ ծրագրի հրատարակման օրը Հայու անուն կը կրեն: (Բացառութիւն կը կազմեն անոնք որ Հայու անունին տակ Թուրքի կամ Ռուսի եւ կամ երկուքէն խառնուրդ (տէօնմէ ըսել կ'ուզէ) հոգի մը կը կրեն):

Աքսորի հնգամեայ ծրագրին նշանաբանն է «Հայաստանը առանց Հայու» Հայաստանի համար, եւ «Հայաստանը Հայերուն», գաղութներուն համար:

Այս Թուականէն սկսեալ մինչեւ 5րդ տարուան վերջը՝ Հայաստանի դռները բաց կը յայտարարուին ետեւէն եւ առջեւէն:

Առջեւէն կը մտնեն գաղթահայերը՝ առանց արհեստի, արուեստի, կրօնքի, կուսակցութեան, տարիքի եւ սեռի խտրութեան:

Գաղթահայերուն տեղ պատրաստելու համար, կառավարութիւնը ետեւի դռնէն Սիպերիա կը ղրկէ Հայաստանի ներկայ բնակչութիւնը:

Քաղաքները եւ գիւղերը չխճողելու համար, կառավարութիւնը՝ Հայաստանէն Սիպերիա մեկնող կարաւաններուն կը խառնէ գաղութներէն հասնող կարաւանները՝ առանց շունչ առնել տալու:

Իսկ հնգամեայ ծրագրի վերջաւորութեան, երբ արդէն ի չգոյէ Հայութեան, վերջնապէս վերջացած կ'ըլլայ Միացեալ-անկախի ծրագիրը, կառավարութիւնը Հայաստանի մէկ սահմանէն միւսը կը զետեղէ տախտակ մը վրան գրուած. — Անցեալ եւ ապագայ Հայաստան» ...

ԽԱՐՏՈՅ

Համայնավարներու ձերբակալութիւն

Պէյրութիմարաթ փողոցիմէջձերբակալուեցանՊարգեւ Տատուրեան եւ Մարտիրոս Պօժակեան անուն երկու Հայեր որոնք բոլշեւիկեան Թռուցիկներ կը ցրուէին:

Քառասունի չափ Թռուցիկներ գտնուած են անոնց մօտ: Ատոնցմով կոչ կ'ուղղուէր բանուորներու 4 փետրուարին ցոյց մը ընել քաբիթալիսթներու եւ գաղթավայրեր հաստատող»ներու դէմ եւ պահանջել «աշխատաւորներու անտեսուած իրաւունքը»:

Ձերբակալուած այս երկու անձերու բնակարանին մէջ կատարուած խուզարկութիւն մը երեւան հանած է բազմատիպ գործիք մը, համայնավար լիտրներու լուսանկարներու քլիշէներ եւ փրոփականտի գրքոյկներ:

Նոյն իրիկունը, Քրիսթալ Թատրոնի տէրը ոստիկանութեան տեղեկութիւն տուած է թէ Հայ մը նման Թռուցիկներ ցրուած է իր Թատրոնին մէջ:

Ամերիկայի մէջ տոկամաւ անգործներ

Ամերիկայի անգործներու Թիւը կը գնահատուի 8-12 միլիոն: Ասոնց Թշուառութիւնը սակայն աննկարագրելի է: Բազմաթիւ են անոնք որ անօթութենէ մեռնելու վիճակին հասած են: Գիւղական շրջաններու մէջ գրաւի տակ դրուած ագարակներու վաճառումը կը հասնի օրական 350ի: Մեծ քաղաքներու մէջ, իրենց բնակարաններէն կը վտարեն այն վարձակալները, որոնք չեն կրնար իրենց վարձքերը վճարել:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Աղմկալից վէճ մը որ կը տեւէ 22 ժամ

Կիները ընտրող եւ ընտրելի

Երեսփ. Ժողովը վերջացուց քուէարկութեան օրէնքի վիճաբանութիւնը, որ յստակօրէն իրարու դէմ հաներ էր աջերն ու ձախերը: Բուռն փոխասացութիւններէ եւ արմատական-ընկերվարականներու պետին Հէրիոյի վերջին կճու քննադատութենէն յետոյ՝ ուղղուած կառավարութեան եւ մեծամասնութեան, արմատական-ընկերվարականներն ու ընկերվարականները խմբովին դուրս ելան սրահէն, թոյլ տալու համար որ իրենց բացակայութեան, աջերը — ժողովին մեծամասնութիւնը — ստանձնեն իրենք իրենց օրէնքը քուէարկած ըլլալու պատասխանատուութիւնը:

Խորհրդարանին մէջ մնացին միմիայն աջերը, որոնք միաձայնութեամբ քուէարկեցին օրէնքը 22 ժամ անընդհատ ժողովէ յետոյ: Նոր օրէնքին համաձայն 290 ձայնով ջնջուեցաւ երկրորդ քուէարկութիւնը: 319 ձայնով ընդունուեցաւ կիներու ընտրութեան եւ ընտրելիութեան իրաւունքը եւ պարտադիր քուէ բոլոր քաղաքացիներուն:

Նոր օրէնքին տրամադրութիւնները

Երեսփ. Ժողովի անդամները կ'ընտրուին միանուն եւ միանգամ քուէարկութեամբ: Ամէնէն շատ քուէ ստացող թեկնածուն կը յայտարարուի ընտրուած: Քուէներու հաւասարութեան պարագային, թեկնածուներու ամէնէն տարիքոտը ընտրուած կը նկատուի:

Երկրորդ քուէարկութիւն կը կատարուի ամէն անգամ որ թեկնածուն չի ստանար արձանագրուած ձայներու քառորդը:

Կիները ընտրող եւ ընտրելի են Երեսփ. Ժողովի ընտրութեանց մէջ՝ այն պայմաններուն համաձայն որոնք ընդունուած են այրերուն համար:

Այս տրամադրութիւնները պիտի կիրարկուին յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ, (15րդը): Երեսփոխաններու յառաջիկայ թիւը պիտի ըլլայ 613:

Քուէարկութեանց մասնակցութիւնը պարտադիր է բոլոր քաղաքացիներուն համար: Զանցառուներուն համար կարգ մը պատիժներ նախատեսուած են:

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Սպանիոյ, Չեխօսլովաքիոյ եւ Դանիոյ տեսակէտները

Զինաթափութեան ժողովը լսեց Սպանիոյ, Չեխօսլովաքիոյ եւ Սպանիոյ տեսակէտները:

Սպանիոյ տեսակէտը

Սպանիոյ արտաքին նախարարը յայտնեց վերջ թէ կը ցաւի որ ժողովին նպատակն է զէնքերու սահմանափակումն ու կրճատումը եւ ոչ թէ ամբողջական զինաթափութիւնը, սեղմ ու ամփոփ, գծեց պատերազմի զարհուրելի պատկերը: — Պէտք է, ըսաւ, պատերազմը, այսինքն միջազգային անիշխանութիւնը ջնջելու համար, ջանալ որ հաստատուի միջազգային կարգը»:

Սպանիա ուրախ պիտի ըլլայ տեսնելով պարտադիր իրաւախոհութեան, վէճերու իրաւական կարգադրութեան, պատերազմ արգիլող պայմադրութեան արագ եւ խիստ կիրարկման զարգացումը եւ կը փափաքի որ զինաթափութիւնը ամբողջական ըլլայ. իսկ առայժմ կը ներկայացնէ հետեւեալ առաջարկները.

— Ջնջում յարձակողական զէնքերու, մեծ հասողութեամբ եւ արագաշարժ թնդանօթներու, ինչպէս նաեւ հրասայլերու, մեծ տարողութեամբ մարտանաւերու եւ մեծ հասողութեամբ ծովային թնդանօթներու: Ջնջում ամէն տեսակ զինուորական մարտանաւերու:

«Նաեւ սահմանափակում պատերազմական ելեւմուտքի, ու ռազմական մթերքներու: Ասկէց զատ, բոլոր երկիրները պէտք է ընդունին 1925ի զէնքերու միջազգային առեւտուրի պայմանադրութիւնը եւ պատերազմական նիւթեղէնի արտադրութեան վրայ խիստ հսկողութիւն որ պէտք է հաստատուի այս ժողովին կողմէ մշակուած պայմանադրութեամբ»:

Չեխօսլովաքիոյ տեսակէտը

Չեխօսլովաքիոյ ներկայացուցիչը վիճաբանութեանց համար հիմ կ'ընդունի զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնաժողովին մշակած նախագիծը, սակայն, Չեխօսլովաքիոյ կառավարութիւնը

1) Այն կարծիքն ունի թէ պայմանադրութեան այդ նախագիծը պէտք է յայտնէ զէնքերու յատուկ սահմանափակման մը սկզբունքը:

2) Պատրաստ է ընդունելու զօրաբանակի Թիւերու, զէնքերու, ռազմանիւթերու արտադրութեան վրայ հակակշիռ մը՝ աւելի կատարեալ եւ ազդու:

3) Կը փափաքի մշակուած տեսնել քիմիական եւ միքրոպային պատերազմի աւելի կատարեալ արգելքի դրութիւն մը եւ պատրաստ է այս արգելքը տարածելու յարձակողական պատերազմի միւս ձեւերուն վրայ, մասնաւորաբար օդայինը— որոնք կ'ուղղուին քաղաքային բնակչութեան, քաղաքներուն եւ մայրաքաղաքներուն դէմ:

4) Համոզուած է թէ պատերազմի ցարդ Թոյլատրուած կարգ մը միջոցներու արգելքը պէտք է կատարելագործուի պատժական դրութեամբ մը:

5) Քննելէ յետոյ ֆրանսական պատուիրակութեան առաջարկները կը յայտարարէ թէ անոնք շատ կարեւոր են եւ անհրաժեշտ է զանոնք աւելի խոր քննութեան ենթարկել:

6) Միջազգային հաստատութեանց հանդէպ վստահութեան խախտումը մասնաւոր քննութիւն մը անհրաժեշտ կը դարձնէ իր կարեւորութեամբ եւ կը պարտադրէ փնտռել այն միջոցները, որոնք Թոյլ պիտի տան աւելի ազդու, ամուր եւ կատարեալ կերպով հաստատել — միջազգային արտադրութեան վարչական կազմակերպութիւն մը:

Դանիոյ տեսակէտը

Դանիոյ պատուիրակը նախ շեշտեց թէ ցարդ կատարուած արտայայտութեանց մէջ՝ նշմարելի է ըմբռնելու որոշ միութեան կարգ մը կէտերու շուրջ, ինչ որ կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

ՑԱՆԿ 14

Լեւոն Կիւլէզեան (Վիլֆռանշ)	10.—
13րդ ցանկին գումարը	3184.—
Ընդհ. գումար	3194.—

Ցնծագին

Հայ կալուածներու նոր խաղերը

Լիփագմայէն (Պիրէոսի գաղթակայանը) կը տեղեկացնեն «Նոր Օր»ի (9 փետր.).— Երէկ, կիրակի, մինչ Թաղիս հոգեւոր հովիւ Մկրտիչ քհնյ. Մինասեանի նախագահութեամբ, Թաղիս բոլոր ազգայինները լայն խորհրդակցական ժողով մը կը գումարէին ազգ. վարժարանի սրահին մէջ, շրջաններէն հաւաքուած 50 է աւելի համայնավարներ սրահ խուժեցին եւ հակառակ եղած յորդորներուն, պոռչտուքներով եւ հայհոյանքներով խանգարել ուզեցին ժողովը: Եւ սակայն ժողովականներու կորովի կեցուածքին առջեւ տեղի տալով, դուրս շպրտուեցան սրահէն, իրենց հերոսութիւնը փորձելու համար եկեղեցւոյ վրայ ծածանող եռագոյնին վրայ: Հոդ եւս նապաստակներու փոհմակի մը երեւոյթը առին ի տես ժողովարանէն դուրս նետուող քանի մը ազգասէր երիտասարդներու եւ փախուստի դիմեցին, անամօթաբար հանդիսատես ըլլալով դրօշին վերածածանման:

Ժողովականներու պաղարիւն կեցուածքը մեծ արիւնահեղութեան մը առաջքը առաւ:

Ներգաղթի կարաւանին շուրջ

Ներգաղթի գրասենեակը՝ պաշտօնական յայտարարութիւնով մը կը ծանուցանէ թէ՝ Բ. կարաւանին մաս կազմող գաղթականները պէտք է պատրաստ ըլլան մինչեւ 15 փետրուար: Մեկնողները բոլորն ալ բժշկական քննութենէ պիտի անցնին իրենց գտնուած գաղթակայաններուն մէջ, մասնաւորապէս նշանակուած բժիշկներէն: Գաղթականները իրենց ունեցած ինքնութեան Թուղթերը պարտին յանձնել Հօկի մասնաճիւղերու, իսկ անոնք որ չունին ինքնութեան Թուղթ, պէտք է ստանան Հօկի վարչութենէն:

Բոլոր մեկնողները իրենց հետ կրնան տանիլ իրենց արհեստին վերաբերեալ ամէն տեսակ գործիքներ եւ իրեր, ամէն տեսակ սերմնցուներ, կարուած հագուստեղէններ, որսի հրացաններ, եւ առհասարակ այն ամէն իրերը, որոնք վաճառականութեան հետ կապ չունին:

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Վիճակագրութիւն

Անցեալ շաբթու Ֆրանսայի անգործներու թիւը կրած էր 16 հազարի յաւելում մը: Այս շաբթու, աշխատանքի նախարարութեան վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ 18 հազարի յաւելում մը:

Փետրուար 6ին անգործներու թիւն է 259,482, որոնց յիսուն հազարը կիներ:

Օտարականներու մեկնումը Ֆրանսայէն դէպի իրենց երկիրները կը շարունակուի մեծ չափով: Փետր. 1էն 6, Ֆրանսա մտած են ընդամէնը 174, Ֆրանսայէն մեկնած են 3111 օտար աշխատաւորներ:

Գողութիւն Հայու մը խանութէն

Պ. Ֆէսճեանի, 29, Փիա փողոց, կօշիկի վաճառատան մէջ գողեր մըտան եւ 20 հազարի ապրանք գողցան: Գողերը անյայտ մնացած են ցարդ:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԳՐԱԳԷՏԸ

Բ.

Երկրորդ շարքին կը պատկանին Ըրուան կեանքերը, Հողվորթիքները եւայլն, ընթացիկ նիւթեր, կենսագրական եւ գրական յիշատակներ քանիզան անձերու մասին, Անձնական յիշատակներ, քանիներ տեսայ, ոգեկոչումը իր երբեմնի ուսուցիչներուն եւ հանրային մարդոց, որոնց մէջ հեղինակին խիղճը եւ կարեկցութեան զգայնութիւնը արթուն կը հսկեն: Գրագէտի այս գիծը երեւան կուգայ ամենէն աւելի վիպակներուն եւ պատմուածքներուն մէջ, գեղարուեստական տարազի տակ:

Այսպէս, աշխատաւորական վէպին մաս կը կազմեն Մինչեւ ե՞րբ եւ Ոսկի ապրջան վիպակները. առաջինը գրուած 1889ին «Մասիս»ի մէջ, եւ երկրորդը՝ 1906ին «Շիրակ»ի մէջ: Թորոս աղբարը ընտանիք եւ զաւակներ լքելով դէպի ղարիպութիւն գացող եւ հոն աշխատանքին անիրաւ դառնութիւնը ճաշակող տիպարն է, որուն՝ նոյնքան իրական ներկայացուցիչները մեզի տուաւ Հրանդ, նոյնքինքն Արփիարեանի թելադրութեամբ եւ քաջալերանքով: (Նամակներ պանդուխտի կեանքէն) Թիւ 2. հրատ. Ն. Գ. Բ.ի): Թորոս աղբարը խորհրդանշան մըն է: Մէկն է անոնցմէ, որոնք օտար երկինքի տակ կը ծերանային, կ՚անիրաւուէին ու օրին մէկը, անտէր անտիրական, ազգային Հիւանդանոցին կողմէ, որ Փրկիչ կը կոչուէր, անծանօթ անկիւն մը թաղուելու համար: Անոնք կը մեռնէին, երազելով միշտ հայրենի տունը, արտն ու այգին, որովհետեւ «Արտը ծերութեան յոյսն էր, զաւկին ապաւէնը եւ թոռներուն ապագան»:

Թորոս աղբօր դէմ Արփիարեան կը հանէ ճարտարապետ Գասպար էֆէնտին, ա՛ն ալ գաւառացի, ճարպիկութեամբ գործի տէր դարձած, եւ որ կը հարստահարէ իր անլեզու հայրենակիցը: Ո՞վ էր Գասպար էֆէնտին. «Մասալներու մէջ օձը երբեմն կը կարեկցի պաղատող աչքերու, բայց որեւէ տասսպելարանութեան մէջ խակ,երբեք երեւակայուած չէ ստեղծել մասալ մը, որուն մէջ Գասպար էֆէնտի մը, օր մը օրանց գէթ օձին չափ գթասիրտ երեւնար,..»:

Ոսկի ապրջանի մէջ հերոսը Ղուկաս է, գրաշար մը, որուն ընտանիքը դժբախտ ճակատագրին զոհն է: Շա՜տ պարզ է պատմութիւնը, ինչպէս առաջինը: Բառասունէ հինգ երկար տարիներ գրաշարութիւն ընողը, ծերութեան պատճառով կը հեռացուի իր գործէն, որովհետեւ Ղուկասին եղբօր աղջիկը, Արմիկ, հիւանդ է, եւ դրաշարը կրնայ բացառիկ ծախսերու հնթարկուիլ, պարտքի տակ մնալ եւ բեռ դառնալ տպարանատիրոջ,..: Այս վերջինը հեռատես մարդ.. ծերունի գրաշարը կ՚արձակէ իր գործէն: Ի՞նչ կը մնայ ընել Ղուկասին, տարիներու դառն փորձառութենէն յետոյ. «Ջէնաաթը ոսկի ապրջա՞ն մի: քելեփչէ, քելեփչէ, ձեռքերս կոտրտեց»:

Ինչպէս կը տեսնէք, ժամանակի ընկերային հոգեր,— անգործութեան հետեւանքով դէպի օտար երկիր պանդխտութիւն, գիւղացիներու շահագործում, աշխատաւորի եւ արհեստաւորի իրաւունքները պաշտպանող օրէնքի բացակայութիւն եւ ժողովրդի անտարբերութիւն. տգիտութիւն եւն.—, առաջին անգամ ըլլալով կը խօսին վիպագիր Արփիարեանի հոգին: Այս էջերուն մէջ անիկա չի կրնար ծածկել իր դառնութիւնն ու բողոքը: Չափազանց միամիտ է սակայն արդարութեան եւ իրաւունքի յաղթանակին համար,որովհետեւ կը հաւատար վախճանական բարիին:

Արփիարեանի ստեղծագործութեան երրորդ տարրը, քաղաքական յեղափոխական մթնոլորտը եւ անոր հոգեբանութիւնը ներկայացնողվէպն է, կարմիր ժամուցը, գրուած՝ 1902ին: (Արտատպուած ցառաջի մէջ): Հանրային եւ յեղափոխական մարդն է, որ իր կնիքը դրած է գրական այս գործին վրայ: Քաղաքական եւ յեղափոխական կեանքի մէջ երազն ու իրականութիւնը, շատ անգամ իրարու հետ շփոթող գրագէտը, կը մտնէ այլեւս ժողովուրդին հոգիէն ներս, եւ տարիներով իրեն հետ պտտցուցած մարդկային էակներու ստուերները կը սահեցնէ այդ գործին մէջ: Ժամանակի մը եւ հոգեբանութեան մը գրական արձանը կը կերտէ: Երբ վիպագրէն կը պահանջուի հանդարտ եւ֊֊ինքնամփոփ պահեր, ինքն իր մէջ սուզուելու եւ մարմին տալու համար ժամանակին մէջ եւ անոր հետ քալող բոլոր ձգտումներուն, ընդհանրական հանրային մարդու հեւ ի հեւ կեանքը, որ անորն եղաւ,մէկէ աւելի ձեւերով իր բացասական ներգործութեանը տակ առած է նաեւ այս գործը: Կը զգաս թէ հեղինակը հալածանքի երկիւղին տակ ճնշուած, շնչակտուր վազքի մը մէջ, հազիւ քանի մը ազատ վայրկեաններ գտեր է թուղթին յանձնելու ա՛յն որ խոյս կուտայ միտքերէ ու կ՚անցնի: Հայ իրականութիւնը, հայ մարդը, հայ հոգին ճանչցած ըլլալու արժանիքներն են որ կը փրկեն այս գործն ալ: Խորապէս ճանչցեր է հայ քաղաքացիին ու գիւղացիին նկարագրի հակոտնեայ գիծերը եւ անոնց ներկայացուցիչները ամրեցուցած կարմիր ժամուցին մէջ:

Արփիարեան բազմաթիւ հարցեր կը ներկայացնէ այս վէպով: Հայ գիւղացիին հալածանքը, ինքնապաշտպանութեան եւ իրերօգնութեան գաղափարները. մշակոյթի արժէքներու պահպանումն ու տարածումը ժողովուրդին մէջ: Այս բոլորին գաղափարախօսն ու ներկայացուցիչն է Տէր Յուսիկը, ոսկոր դարձած, օր ու արեւ չի տեսած, ժողովրդական տիպարը: Ասոր հակոտնեան է Հայրապետ էֆէնտին, որուն հոգիին պատկերը նոյնքան վարպետօրէն գծեր է: Անիկա ներկայացուցիչն է այն դասակարգին, որուն համար ազգային դժբախտութիւններուն պատճառը հայ յեղափոխութիւնն է: Հայ առեւտրականութեան ալ ներկայացուցիչն է Հայրապետ էֆէնտին, եկեղեցիին, դպրոցին տէրն ու տիրականը, որ ազգային քաղաքականութեան ուղղութիւն տալու համար իր սեփական իմաստութիւնն ունի, «կտրել չկրցած ձեռքդ պա՛ղ եւ ճակտիդ դի՛ր»: Խոհեմութեան, զգուշաւոր քայլեր առնելու, փորձառութեամբ եւ հեռատեսութեամբ շարժելու իմաստութեան ներկայացուցիչն է: Ա՛ն ալ հայրենասէր է ինչպէս Տէր Յուսիկը: Երկու կենդանի ողբերգութիւններ, որոնք սնունդ կրնային գտնել միայն մերինին պէս դժբախտ իրականութեան մը մէջ: Հայրապետ էֆէնտիներու քաղաքականութիւնն ալ կասկածելի է կառավարութեան աչքին, անոր աչքը բանալով վերջապէս, եւ բանտի խոնաւ ու մռայլ պատերուն մէջ սորվելով ճշմարիտ եւ դրապաշտ հայրենասիրութիւնը: Բանտէն դուրս Հայրապետ էֆէնտին ստիպուած է ուժ տալ ինքնապաշտպանութեան գործին, քսակ մը ոսկի տալով Տէր Յուսիկին, իբրեւ կարմիր ժամուց: Մրրկածուփ եւ փոթորկայոյզ կեանքի մը մթնոլորտին ոգեկոչումն է զոր կ՚ունենանք: Ժողովրդական այս երկու դէմքերու կողքին կ՚ապրի նաեւ երազատես ուսուցիչը Արշամ:

Այս բոլորին մէջ Արփիարեանի գաղափարներուն պայքարը կը գտնենք: Մէկը որ կեանքի փորձառութեամբ մէկ կողմէն ուժ կուտայ գիւղական ներկայացուցչին պահանջներուն, չանտեսեր քաղաքացիին մտահոգութիւնները ազգային ինքնապաշտպանութեան իր ըմբռնումին մէջ, ինչպէս նաեւ չի կրնար բաժ չհանել մտաւորականութեան այն ներկայացուցիչը, որուն հետ գաղափարական մարտնչումներ ունեցաւ իր կեանքին գնովն իսկ: Դառն եւ տրամաթախիծ հեղինութեան շունչը կը ծաւալի գրքին մէկ ծայրէն միւսը: Կը զգաս որ իր ուղղութիւնը կորսնցուցած առաջնորդն է, որ ետեւը ամբոխն ունի, ժողովրդային բազմութիւնը ուղեկորոյս: Բայց ինքը հեռուն կեցած, չէզոքի մը պէս կը դիտէ, չեզրակացներ, սիրտէն արիւն կը հոսի, եւ կը սպասէ որ դէպքերը վարեն հոսանքներն ու անոնց ներկայացուցիչները: Կարմիր ժամուցը կենդանի պատասխան մըն է բոլոր տրամաբանութիւններուն եւ «ուշացած մարգարէներուն»:

Բացի յիշուած վիպակներէն Արփիարեան ունի նաեւ քանի մը պատմուածքներ, որոնց մէջ ուրիշ մտահոգութիւններ կը յաճախեն: Հանրային եւ ընկերային հարցերով տարուբեր հեղինակը կ՚իջնէ յաճախ հոգիներու յատակը, կ՚ապրի մարդկային զգացումներու ուրիշ մէկ աշխարհը, ուր գեղեցկութեան եւ ճշմարտութեան ուրիշ ծաղիկներ կը փթթին: Քօհրապի պէս ինքն ալ Պոլսահայ բարքերը պրպտեր է, ճանչնալու համար երկսեռ հոգիներու ներքին կրակը, իրենց բացասական ու դրական կողմերով: Հաճոյքի ճամբը պատմուածքին մէջ Եդուարդը տիպար մըն է, որ իր հաճոյքը ուրիշներու դժբախտութեան մէջ կը փնտռէ: Շնորհիւ հիւանդագին հետաքրքրութեան եւ բամբասանքի, շինելու տեղ կը քանդէ եւ ուրիշներուն համար գերեզման կը փորէ: Պատմուածքներուն միջավայրը միջին դասակարգն է յաճախ: Այդ դասակարգի մարդոց մէջն է որ կը գտնէ միշտ դրական գիծեր, այսպէս օրինակի համար Հօգու զաւակը երկու պատմուածքի դէմքերը: Ագրիպ էֆէնտին, եւ Սրբուհի հանըմի դէմ կը գտնենք Տիրան էֆէնտին, Նաւարեանը եւ օրիորդ Արուսեակը: 1880-1890ի բարքերն ու աւանդութիւնները կողք կողքի կը քալեն նոր միտքերուն հետ: Հօգու զաւակը ընկերային ըմբռնումներու դէմ պայքարող պատմուածք մըն է, որուն մէջ սիրոյ զգայութիւնը կը տառապեցնէ Նաւարեանի եւ Արուսեակի հոգիները: Արփիարեան շատ քիչ անգամ փոր՞ձեր է մտնել այդ առեղծուածին մէջ: Իր գրականութեան մէջ, սիրոյ, գեղեցկութեան եւ նախանձի մեծ զգայութիւնները զրեթէ կը բացակային, միայն Հօգու զաւկին մէջն է, որ կը շօշափէ զայն, գաղափարական ձեւով:

Այդ զգայութիւնը յաճախեր է գինքը շատ կանուխէն, տակաւին 1885ին, երբ կեանքի պատկերներ ա՞նունով հատորիկին մէջ, քով քովի կը բերէր նորավէպերու իր առաջին փորձերը, դատապարտեալը, Խրազի մը գինը, եւ կատակ մը, երեքն ալ սիրոյ խաղերուն ու քմահաճոյքին նուիրուած:

Մէկն է, որ կը սիրէ կիներու անկախութիւնը, ազատագրական ցանկութիւնը եւ նախապաշարումները թօթափելու համար անոնց ունեցած ձգտումը:

Երկու տիպար ունի Արուսեակը (Հօգու զաւակը)եւ Հերանոյշը (կեանքի պատկերներ-ֆոգեկան ուժ),որոնք ներկայացուցիչներն են այն շրջանին, երբ մեր մէջ ալ կիներու ազատագրական շարժումին հետաւոր արձագանգները կը հասնէին: Հօգու զաւակին մէջ Արուսեակի հետեւեալ խօսքերը բաւական թափանցիկ են ըմբռնելու համար անոնց իմաստը. «Երբ բան մը կ՚ուտենք, ախորժակնիս կը նայինք եւ անոր համեմատ կը կարգադրենք. ուրիշին հաճոյքը կամ տհաճութիւնը չազդեր պտուղ մը ուտելու համար մեր տուած որոշման վրայ, եւ սակայն մեր հոգեկան կեանքին, մեր ամէն վայելումներուն համար պէտք է հաշուի առնենք ուրիշին հաճոյքը, ուրիշին շահը»:

Արփիարեան մեր մէջ գաղափարներու,զգայնութիւններու,լեզուի եւ ոճի նորութիւն, թարմութեան ուժ եւ գեղեցկութիւն կը բերէր: Նոր սերունդը յարգանք եւ հիացում կը պարտի անոր, որ տարիներ առաջ, (ինչպէս ինքը գիտէր ապրեցնել յիշատակներու փունջի մը մէջ երբեմնի վաստակաւորներուն դէմքերը, քանիներ տեսայ, Հողվորթիք եւն.) կը խոնարհէր փողոցի մէջ քարտաշի մը առջեւ, որովհետեւ ժամանակին գիրք մը գրեր էր: Անոր՝ որ, ինչպէս այս յօդուածին սկիզբը կ՚ըսէինք, արուեստագէտ- մտաւորականի բարդ խառնուածքով, մեր մշակոյթի պատմութեան մէկ շատ փոթորկալից անկիւնադարձին, թափառական եւ սկեպտիկ մարդու ստուերը պտտցուց քաղաքէ քաղաք, օտար հորիզոններու տակ: Անոր, որ չապաստանեցաւ եսամոլի իր փղոսկրէ աշտարակին մէջ, հեռու՝ աշխարհէն ու մարդոցմէն,խուլ անոնց տառապանքին հանդէպ, այն խորունկ գիտակցութեամբ, որ արուեստագէտ մտաւորականին պարտականութիւնն է իջնել ամբոխին մէջ, քալել անոր հետ, ճանչնալ անոր հոգին, անոր բոլոր դառնութիւնը, աշխատիլ կարենալու համար իրականութեան հարազատ կտաւին վրայ, մի՛շտ գիտելով, թափանցելով ու խորանալով:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱԼՖՈՆՍ ՓԷՑՈԼՏ

Գերման գրականութիւնը առեղսարակ փակ գիրք մը եղած է մեզի համար:

Գրեթէ ոչինչ գիտենք իր անցեալէն, ոչինչ՝ մանաւանդ իր ներկայէն:

Բայց հաւատարիմ ցոլացումը գերման խռովակոծ կեանքին, իր գրականութիւնն ալ կը մտնէ խմորումներու տենդագին վիճակ մը:

Իմացական կռուէն դուրս կու գան սակայն երիտասարդ, կեանքի բնազդով հարուստ գրողներ, որոնք աշխարհի իրականութեան հանդէպ կը կանգնին մերկ ջղայնութեամբ գրեթէ կոյս հոգիով:

Ալֆոնս Փէցոլտ մէկն էահաւասիկ այդ պարզ, բայց հնչուն գրողներէն:

Փ. ՍԱՆ.

×

Անոնք կը սարսռան իրենց կալանաւոր որմերուն խորէն,

Ու կը վերյիշեն այն ժամանակը,

Երբ, տակաւին հեռու քաղաքներէն ու սուտէն,

Անոնք կ՚ապրէին ճշմարտօրէն:

Գերանը կը յիշէ իր թրթռուն անտառը.

Հիմնորմներու կրանիթը եւ սաֆալթը,

Երկաթը, պողպատը եւ բոլոր մետաղները,

— Փորձածուած՝ տուներու զէնուզարդին,—

Իրենց ներսիդին կը զգան վայրի ուժը նախնական աշխարհի:

Անոնք կ՚ընդվզին մարդուն պարտադրած գերութեան դէմ,

Ամէնը կը նախզգան եւ գիտեն

Թէ հոն հեռուն, աղջամղջային խաւարներու խորը,

Գիշերուան պաշտպանութեան տակ, կ՚ապրի Ազատութիւնը,

Եւ թէ հոն, ոչինչ չի հեծեր ճնշող լուծի տակ:

Խուլ յուզում մը կը սկսի բարձրանալ

Տուներու ալքերէն, իբրեւ թէ մրրիկն է որ կը մօտենայ.

Ճարճատիւննե՛ր, հեծեծիւննե՛ր, դղրդիւննե՛ր... կը պայթի խռովքը...

Բայց կը սողոսկի, մարդ դէպի պողպատեայ լծակը

Ելեկտրական հաղորդիչին. յանկարծ

Լոյսը կ՚ողողէ իրերու աշխարհը:

Ու մեղմ ու անողորմ այդ ալիքին հետ

Կը հոսի կը ցամքի տուներու կարօտախտի արիւնը..

Կրկին, անոնք կը մնան հոն մունջ ու սառած...

Գետ մը կը մրըլտայ հեռուն...

Հեռուն կը շշընչէ անտառ մը:

ՀԱՆՔԻ ԳՈՐԾԱՒՈՐԸ

Երբ իմ բրիչս կը մխրճի ժայռին գիշերուան մէջ,

Ու անոր խոր ալքերէն կը ժայթքէ բոցը,

Իմ սրտիս մէջ այն ատեն կը հնչէ թաւ երգը երկրին,

— Իմ երկրիս՝ որ ինծ կուտայ իմ հացը,—

«Միր ընկեր, – կ՚ըսէ ան ինծի, իմ խաւարս

Կը պահէ ածուխը, զոր քու բազուկդ կը խլէ.

Եւ որ իր զուարթ շողերովը, իր զօրութեամբը

Կը լուսաւորէ ու կը տաքցնէ քու կեանքդ:

«Իմ հոգս խորհրդանշանն է քու կեանքիդ,

Որովհետեւ դուն ալ, ժայռն ես եւ ծանր գիշերը,

Որ իր խոր խաւարին ծոցը կը ծածկէ

Լոյսը եւ տաքութիւնը՝ նոր Աշխարհին համար»:

ՏՈՒՆԵՐԸ՝ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ՊԱՀՈՒՆ

Հաւաքուած՝ իրիկուան մատներով Տուները կը կրթնին վերջալուսային պատին

Երկինքի, ու իրենց քարեղէն ականջները կ՚ուղղեն

Ալմուկներուն, որոնք կը հնչեն վերահաս գիշերուան խորը:

Որովհետեւ հազիւ թէ կը սկսի Աստղերու երգը

Պատերը կ՚օծուին զգայնութեամբ մը, հոգիով մը:

Եւ տուները, որոնց համբերատար քարերը

Կը հանդուրժեն ամբողջ օրը մարդոց աղմուկին,

Իրենց երակին, իրենց կմախքին մէջէն կը զգան

Հովիւը կարօտաբաղձութեան ալիքներուն,

— Այլուրներո՛ւ կարօտաբաղձութեան:

Թարգմ.՝ Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՕՏԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿԵԱՆՔԸ

(Ճուէտական ճէքեաթ)

Անգամ մը, թռչունները փաթթոց երգեր էին ու յոգներ: Երկար անդորրութեան մը յետոյ, անոնցմէ մին խզեց լռութիւնը, իրական փիլիսոփայի մը նման նայեցաւ իր ընկերներուն ու հարցուց.

— Ի՞նչ է կեանքը:

Բոլորը դողդղացին այս հարցումէն, բայց, փոքրիկն տուարծիկը պատասխանեց.

— Կեանքը երգ է:

— Ո՛չ, կեանքը պայքար է մթութեան դէմ, — ձայնեց խլուրդը՝ գլուխը բարձրացնելով հողին տակէն:

— Իսկ ես կը խորհիմ թէ կեանքը աճում է, — ըսաւ վարդին կոկոնը, յաջորդաբար բանալով իր կարմիր թերթերը, առ ի զոհունակութիւն զունագեղ թիթեռնիկին, որ զինքը համբուրեց ու ըսաւ.

— Կեանքը վայե՛լք է:

— Աւելի լաւ է զայն կոչել գարնանային գիւրասահ օր, — բզզաց տաղտկալի ճանճը, որ պատահաբար կը թեւածէր անոնց շուրջ:

— Ես անոր մէջ ծանր աշխատանքէն զատ ոչինչ կը տեսնեմ - գանգատեցաւ աւազի հատիկին չափ մանրիկ մրջիւնը, ջանալով շարժել իրմէ մեծ յարդի շիւղ մը:

Իսկ անձեղը զոհացաւ խնդալով, ծածկելու համար իր մաքին աղքատութիւնը: Այս թեթեւամտութիւնը ստեղծեց զարհուրելի ընդվզում մը, որ գիւրաւ պիտի վերածուէր կռիւի, եթէ նո՛յն բոպէին չանցնէր անձրեւը, որ մեղմօրէն շշնջաց.

— Կեանքը արտասուք է:

— Բոլորդ կը սխալիք, — ըսաւ արծիւը՝ իր լայնատարած թեւերով վսեմօրէն ճախրելէն, — կեանքը ազատութիւն է ու առնականութիւն:

Մութը իջաւ, ու զործնականօրէն տրամադրուած երաշտահաւը բոլորին առաջարկեց երթալ քնանալ, եւ գիշերային հովը մեղմօրէն մրմնջեց սաղարթներուն ընդմէջէն.

— Կեանքը նինջ է:

— Կեանքը յաւիտենական գաղտնիք մըն է, — աւելցուց առաւօտեան գեփիւռը:

Ու կարմի՛ր ճառագայթները լուսաւորեցին երկինքը, ողողեցին հորիզոնը, ոսկեզօծեցին տերեւոտ ծառերու գագաթները, եւ երբ առաւօտը ողջունե՛ց զարթնող հողը, ամբողջ աշխարհի մէջ տարածուեցաւ ուժեղ երգը՝

— Կեանքը սկի՛զբ է....

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏԻԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ոճիր-արկածներու վիպագիրը

Էտկար Ուոլէս, անգլիացի վիպագիրը, որուն մահը հաղորդեցինք առջի օր, հռչակաւոր էր իբրեւ ոճիրներու, արկածներու եւ ոստիկանական զաղտնիքներու հեղինակ: Իր կեանքն ալ արկածներու շարք մը եղած է: Ծնած էր 1875ին, անյայտ ծնողքէ: Ինը օրուան էր, երբ որդեգրուեցաւ ձկնորսի մը կողմէ, որուն ընտանիքը յետոյ նիւթ կազմեց վէպի մը, «Ժողովուրդ»: Դպրոցական օրերէն շատ կը սիրէր կարդալ Շէյքսփիր, «Հազար ու մէկ գիշերներ»ը եւ բանաստեղծութիւններ: Կանուխէն շփում ունեցաւ նաեւ ոճրագործական շրջանակներու հետ եւ մինչեւ վերջը պահեց այդ հաղորդակցութիւնը: Դպրոցը աւարտելէ յետոյ, ստիպուեցաւ ապրուստը ճարել փողոցները թերթ ծախելով: Այնուհետեւ փորձեց շատ մը գործեր: Ծառայեց տպարանի, գրատան, գործարանի մէջ, կաթնավաճառի մը քով եւն.: Յետոյ զինուոր գրուեցաւ եւ այդ հանգամանքով հարաւային Ափրիկէ ղրկուեցաւ 1896ին: Միջանկեալ կը գրէր ոտանաւորներ եւ ուրիշ ինչ որ կրնար, զանազան թերթերու համար: Պօէրական պատերազմին, երբ բանաստեղծ Քիփլինկ Քէյփթաուն կը գտնուէր, Ուոլէս ալ հրապարակեցաւ ճաշի մը, իր բարի զաւասի ոտանաւորը ուշադրութիւն գրաւած ըլլալով: Արդէն տեղ գրաւած էր լրագրական հրապարակին վրայ, եւ սկսաւ քննադատականներ գրել օրուան քաղաքական դէմքերու մասին: Երբ պատերազմը ծագեցաւ, թղթակից նշանակուեցաւ Լոնտոնի «Տէյլի Մէյլ» թերթին, որ մէկ միլիոնէ աւելի կը սպառէր եւ ստատօրէն կը վարձատրէր:

Այս պաշտօնին մէջ, աչքի կը զարնէր իր վարպետութիւնը՝ գրաքննութենէն լուրեր փախցնել[...] տերտրոմէն յետոյ, պահ մը [...] գիր եղաւ Եռհաննէսպուրկի [...] յետոյ վերադարձաւ Լոնտոն [...] դաւ լրաբեր, մեծամին [...] պակներ գրելով: Իր առաջին «Չորս Արդար՝ Մարդիկը», հա[...] բով ծախուեցաւ, բայց ինք [...] չշահեցաւ, որովհետեւ ա[...] մարնիր ծախսեց ծանուցում[...] մար եւ Մոլիերի վրայ, նաեւ [...] սահստութենէն բոլոր գիրք[...] ուեյարդարի ենթարկեց ամ[...] մը:

Բայց արդէն զտած էր իր [...] սապարէզը: Գիտեր ընելու [...] դանի տիպարներ ստեղծելու, [...] հանգոյցներ հնարելու իր [...] թիւնը եւ ոճիր-արկածներու [...] գիտութիւնը շինեցին իր հա[...] Իր վէպերուն թիւը արդէն կը [...] 130ի, որոնց ընթերցողներն [...] միայն հասարակ ժողովուրդը [...] եւ նախարարներ, եպիսկոպոս[...] փրոֆէսէօրներ, մանկամարդ [...] ներ, ինչպէս տարեց կիներ[...] զատ, դրած է 14 թատերախ[...] որոնց մէկը միայն ներկայա[...] ցաւ: Վերջերս հրաւիրուած [...] լիւուտ, իր կարգ մը գործերը [...] ժանկարի վերածելու համար [...] բաժը 8000 ստերլին... [...] վարձքով: Այնտեղ ալ մեռաւ:

Մեքենան եւ ստեղ[...]

Երկու դգայարանքներ, [...] ու «փոր»ը. կը հրամայեն մա[...] Ոմանք ըսած են թէ սեռը մարդ[...] է: Սակայն սխալ չէ ըսել նաեւ [...] «փորը» մարդն իսկ է: Ահա թէ[...] չո՛ւ եռկու վարդապետութիւն[...] ֆրոյտիզմ եւ մարքսիզմ, հիմն[...] են այս երկու զործարաններ[...] վրայ: Եւ կարծես թէ բռնած է[...] մէն բան:

Քաղաքակրթութեան պատմ[...] թեան մէջ, եղած են շրջաններ, [...] կը տիրապետէր սեռային փիլի[...] փայութիւնը: Ներկայ դարը կը [...] նուի ստամոքսին տիրապետութ[...] տակ: Փորն է որ կը հրամայէ [...] բանի:

Եւ փորն էր, որ ստեղծեց [...] նան:

Այս վերջին տարիներուն [...] կը խօսուի մեքենային մասի[...] նաւանդ հիմա, մեքենային [...] ւորութեան այս օրերուն, երբ [...] տուած է գործազրկութեան [...] նալը: Մարդը կը հեծէ ու կը [...] հանչէ մեքենային գերակշռութ[...] Սպառումը սահմանափակ է, [...] արտադրութիւնը չափ ու սա[...] չունի:

Անշուշտ առաջին անգամ [...] երեւան կուգայ մեքենան պատ[...] թեան մէջ: Ամէնէն նախնական [...] զովուրդներն իսկ մեքենայ մը [...] նէին իրենց ձեռքին տակ: Մեք[...] ներ կային նաեւ կիմմերեան [...] զաքակրթութեան օրերուն: [...] էր, որ կը դարձնէր այդ մեք[...] կամ գերիներու հսկայ բանա[...] Սակայն տարբեր է արդի մեք[...]

Շատեր, երբ կը գրեն մեք[...] ազդեցութեան մասին, որ կէ[...] նուի գրականութեան մէջ, կը [...] թեն խնդիրը: Մեքենան կար [...] մնար հին ատեն, ու իր երգն [...] չէ որ կը լսուի բանաստեղծ[...] մէջ: Հին ժողովուրդները երգ[...] մեքենան, ու մեքենային [...] ձայնութիւնը փորձուեր է աշ[...] ւորական հին գրականութեան [...] Մեքենային ազդեցութիւնը [...] կը յատկանշուի արագութեամբ [...] պէս որ մեքենայ կը նշանակ[...] րագութիւն: Արդարեւ, արդի [...] կանութիւնը մեքենայ-արագ[...] դրոշմն է, որ կը կրէ: Շնորհի[...] արագութեան, մեքենան յաղթ[...] մարդուն: Այնքան արագ եւ [...] կ՚արտադրէ, որ տագնապի [...] է մարդկութիւնը: Մեքենայի [...] խարհակալութիւնն է այս:

Ստամոքսն է, որ կը հր[...] մեքենային,— յաղթել ու [...] բոլոր շուկաներուն: Բայց [...] ճապ մը: Պէ՞տք է թոյլ [...] մեքենան, շնորհիւ իր արագ[...] տակաւին շարունակէ աշխար[...] լութիւնը: Պէ՞տք է թոյլ [...] սիրտը, միտքը եւ մարդկայ[...] միւս զգայարանքները գերի [...] ստամոքսի տիրապետութեան[...] են մտածել, արդէն, փիլիսոփ[...]

Տիկին Ճինա Լոմպրոզօ [...] մը մէջ, որուն խորագիրը [...] ցիկ է,— La Rançon du Machin[...] — կը կարծէ թէ տագնապը [...] լուծուի, եթէ մարդիկ վերադ[...] փոքր մեքենային, հին ձեռ[...] տնին ու գործակցական մեք[...] Ֆորթինա Սթրովսկի եւս իր [...] գին կ՚ուսումնասիրէ մեքենայի[...] ւերները եւ կը քննադատէ [...] մեքենային պաշտամունքը:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ընդհանուր տագնապը եւ Ֆրանսա

Տնտեսական տագնապը ընդհանուր է ամբողջ աշխարհի համար: Սակայն բոլոր երկիրները հաւասարապէս չեն ենթարկուած անոր հետեւանքներուն: Ինչ որ կը ջանայ հաստատել յօդուածագիր մը, ուսումնասիրելով Ֆրանսայի մասնաւոր պարագան:

Ամերիկայի մէջ, տնտեսական տագնապը պայթեցաւ երկրագործական արտադրութեանց նուազումով: Ֆրանսա այս տագնապը անցուց մասնայատուկ պայմաններու մէջ, այն իրողութեամբ որ ուրիշ երկիրներու հետ բաղդատմամբ, նուազ չափով մասնակցեցաւ 1925-29ի ճարտարագործական սրարշաւին: Եւ ահա թէ ինչու։

«1925-1929ի այս սրարշաւի ընթացքին Ֆրանսայի պետական ծարգոց եւ դրամատէրներու խոհեմութիւնը, դրամական դժուարութիւնները զորս հարթել պէտք եղաւ 1926ին, արտադրութեան վրայ դրուած ծանր տուրքերը մեր երկիրը արգիլեցին հետեւելու անկապակից զարգացմանը այն երկիրներուն, ուր տնտես. սրարշաւ բարգաւաճումը երեւան եկաւ անգլօսաքսոն դրամատէրներու գործակցութեամբ, ինչպէս Միացեալ Նահանգները, Քանատա, Արժանթին, Գերմանիա եւայլն: Եւ երբ տագնապը վրայ հասաւ, ազգային տնտեսութիւնը կորսնցուցած չէր ոչ իր դարաւոր ընդունակութիւնը, ոչ ալ ներքին ներդաշնակութիւնը տնտեսական եւ ճարտարարուեստական արտադրութեանց միջեւ։

«Այս պայմաններու մէջ, մաքսային տուրքերը կրցան ազդու կերպով պաշտպանել երկրագործութիւնը գոնէ մինչեւ 1931ի վերջը: Երկրագործ դասակարգը կորսնցուցած չըլլալով իր գնման կարողութիւնը, ֆրանսական կղզեակը պաշտպանուած մնաց»։

Սակայն, Ֆրանսա անկախ չէ աշխարհի փոխանակութեանց շղթայէն եւ արտաքին շարժման մէջ նշմարուած արգելքները՝ պիտի զգացնէին իրենց հետեւանքները՝ երկրին ներսը։

Ֆրանսա չէր կրնար խուսափիլ նախանիւթերու նուազման հետեւանքներէն։

«Միւս կողմէ ցորենի գինին բարձրացումը, գիւղացիներու գնման կարողութեան պակասումը, տուրքերու ճգմող ծանրութիւնը վտանգաւոր խզում մը կը ստեղծէին մեծաքանակի գիներուն, որոնք կ'իջնային — եւ ապրուստի գիներուն միջեւ որոնք կը բարձրանային նոյն շրջանին մէջ»։

Այս կացութիւնը ստեղծեց տնտեսական հաշուեկշռի բաց մը։

«Մխիթարուելու համար, կարելի է ըսել թէ երբ արտասահմանը կը ծախէ վնասով, աւելի լաւ է գնորդ ըլլալ քան թէ վաճառորդ, բայց, շիտակը՝ այս մխիթարութիւնը միջակ է եւ պէտք չէ ծածկել թէ գէշ օրերը հասան։ Երկրագործները ի վերջոյ վնասուեցան սահմանափակումներէն, զորս պարտադրեր էին իրենց ներքին յաճախորդները եւ աւելի եւս պիտի վնասուէին. Անգլիա որ մաքսային պատնէշներ կանգնեց, Նաեւ, յառաջատուաբար կը կորսնցնէր գնման կարողութենէն մաս մը»։

«Ֆրանսական ներքին գործառնութեանց շղթան ալ իր կարգին կը կծկուի»։

Բայց այս կացութեան վե՞րջը:

«Եթէ գործերու բացուիլը մօտ ըլլար, մեծաքանակի գիները պիտի հետեւէին արագ վերելքի մը եւ ֆրանսական ներքին փոքրաքանակի գիներուն հետ խոտոր համեմատութիւնը պիտի կրնար անհետանալ, ֆրանսական տնտեսութիւնը այնքան ծանրօրէն չխանգարուած։ Եթէ, ընդհակառակն, տագնապը երկարի, ֆրանսական ճարտարարուեստը երթալով աւելի պիտի անդամալուծուի, երկրագործութիւնը լրջօրէն պիտի սկսի տառապիլ եւ աւելի դժուար պիտի դառնայ պայմաններուն յարմարիլ։

Ֆրանսայի տնտեսական քաղաքականութիւնը

Վերջերս, Ֆրանսայի վարչապետը ճառ մը խօսեցաւ խնջոյքի մը մէջ, որ սարքուած էր ֆրանսական ճարտարարուեստի եւ առեւտուրի ընկերակցութեան կողմէ։ Իր ճառին մէջ, Պ. Լավալ անդրադարձաւ Ֆրանսայի տնտեսական քաղաքականութեան.— Ֆրանսան ըսաւ, գիտէք թէ անշարժ չմնաց, երբ տնտեսական տագնապի առաջին հարուածներուն, Եւրոպա փորձեց կազմակերպուիլ աւելի լաւ դիմադրելու համար։ Անցեալ տարի Ժընեւ տարաւ ամփոփ առաջարկներ եւ շինիչ ծրագիր մը։ Բայց դէպքերը աւելի զօրեղ եղան քան մարդիկ։ Տագնապը ընդլայնեց իր սահմանները։

Ֆրանսա որ ճանչցաւ թղթադրամի չափազանց շրջաբերութեան դժուար շահերը, այսօր զերծ է այս վերիվայրումներէն։ Սակայն, տագնապի հետեւանքով, անցեալ տարի թէեւ սպառումը արագօրէն նուազեցաւ, դրամի գնման կարողութիւնը մնաց անխախտ, եւ շնորհիւ օտար դրամներու անկումին, զրգռեց օտար ներածումները, մինչ Ֆրանսայի արտածումները կը բախէին նոյն պատճառներու հակազդեցութեան։ Եւ մինչ մեր առեւտրական նժարին բացը կը ծանրանար, տեսանք որ անգործութիւնը կը մեծնար։

«Այնքան ծանր տագնապի մը ընթացքին, երբ գործաւորը մտահոգութիւնն ունի վաղուան հացին, կառավարութեան պարտքն ու իրաւունքն է հսկել որ որ ազգային արտադրութիւնը ներքին շուկային վրայ պահպանէ տեղը որ իրեն կ'իյնայ։

«Ահա թէ ինչո՞ւ կառավարութիւնը այսօրուան բացառիկ պարագաներուն դիմադրաւելու համար, որոշած է չափացոյցներով սահմանափակել օտար ներածումները, ոչ թէ ծրագրուած կանոնաւորութեամբ, այլ համաձայն ապրանքին, երբ պահանջը զգալի դառնայ»։

Գործազրկութիւնը Մ. Նահանգներու մէջ

Մ. Նահանգներու աշխատանքի 105 կազմակերպութեանց նախագահները փետր. 9ին ներկայացան նախագահ Հուվըրի, կարգ մը պահանջներ դնելով։ Ասոնց հաշուով, գործազուրկներուն թիւն է 8,300,000. բայց աւելի իրազեկներ դիտել կուտան թէ 9,200,000էն պակաս չէ։

Ընդունելութենէն առաջ, ժողով մը տեղի ունեցաւ, ուր նախագահներէն մէկը յայտարարեց՝

— Մեր կազմակերպութիւնը կը ներկայացնէ երկու միլիոնէ աւելի բանուորներ: Արդ, երբ Ամերիկեան Լեգէոնը, որ միայն մէկ միլիոն անդամ ունի, կրնայ մէկ միլիառ տոլար ստանալ պետական գանձէն, ինչո՞ւ մեզ կը զրկեն այդ իրաւունքէն։

Ներկայանալով նախագահ Հուվըրի, 105 նախագահները պահանջեցին 375 միլիոն տոլար պետական վարկ, անմիջական օգնութեան համար։ Այս գումարին 125 միլիոնը կը պահանջեն 1932ի նախահաշիւէն, իսկ 250 միլիոնը՝ 1933ի հաշուէն։ Առաջարկեցին նաեւ հաստատել շաբաթական հինգ օր աշխատանք, թէ անհատական եւ թէ հանրային հաստատութեանց մէջ։ Այս առթիւ ներկայացուցին հանրագրութիւն մը, որ անմիջապէս յանձնուեցաւ Ծերակոյտի եւ Երես. Ժողովի նախագահութեանց։

Պատուիրակութիւնները յայտնեցին թէ գործազրկութիւնը երթալով կ'աւելնայ, թէ տեղական մարմինները չեն կրնար օգնութեան հասնիլ, թէ այրեր, կիներ եւ մանուկներ, «անօթի եւ մերկ» ուտելիք եւ հագուստ, պատսպարան եւ ջերմութիւն կը պահանջեն եւ թէ պէտք է ազգին բոլոր ուժերը շարժման մէջ դնել, կացութեան դարման տանելու համար։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Օրուան հոգերէն

ԼԻՈՆ, 10 Փետր.— Ամէնէն առաջ անգործներու օգնութեան մարմինն էր որ մէջտեղ պիտի գար իբր թէ՝ հայրենակցական միութիւններու ջանքերով։ Իրարու ետեւէ ժողովներ եւ փոխասացութիւններ, համեմուած՝ սխտորախառն քացախով։ Արդիւնքը՝ «եւ լեռը ծնաւ զմուկն չնչին»։ Մեր ազգային մարմինները յաճախ մեծ համարում ունին (յարգելով բացառութիւնները), քաղաքներու կամ գիւղերու անուններով կազմուած ամէն միութիւններու վրայ, որոնք օրը օրին աշխարհ կուգան հաւկիթէն ելլող վառեակներու նման, կ'աճին, կը մեծնան, կ'ուռին ու կը գեղգեղեն այլազան կանչերով, երբ առիթը ներկայանայ ճառելու, իսկ երբ կարգը գայ գործի՝ արդէն չափահաս հաւեր դարձած բոլորն ալ կ'աներեւութանան, երթալ թուխս նստելու համար իրենց միութիւններու հաւկիթաձեւ կնիքներուն վրայ։ Հիմա՝ որ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը մնաց ինքն իր գլխուն, մաղթենք որ չքնանայ իր կարգին եւ բաներ մը ընէ գոնէ ի նպաստ խոտ արածելու աստիճանին հասած բազմանդամ ընտանիքներուն, եթէ մինչեւ այդ երանելի օրը անգործութիւնը վերջ գտած կամ մեր հայրենակիցները անգործութեան մէջ լուծուած չըլլան արդէն, քիմիական տարրերու նման։

ԴԺԲԱԽՏ ԶՈՀԵՐԸ.— Մեր քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն մօտ 100 հոգիի կը հասնի Ռօնի նահանգի մէջ, Ֆրանսայէն արտաքսուելու հրաման ստացող հայրենակիցներու թիւը։ Ասոնց մէջ կան բազմանդամ ընտանիքներ, որոնք դատապարտուած են իրենց անկանոն թուղթերուն համար։ Այսպիսիները ամենադժբախտ զոհերն են սա մեր հայանուն կեղեքիչ սմսարներուն, որոնք հազարներ կորզած են ժամանակին, կեղծ ու խարդախ թուղթերու փոխարէն։ Կան ալ որ կանոնաւոր թուղթեր ունին, բայց անտեղեակ պետական օրէնքներուն եւ վարչական կարգ ու սարքին, թերացեր են քաղաքացիական տարրական պարտաւորութիւններու մէջ։

Կը լսենք թէ Լիոնի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը սկսած է պաշտօնապէս աշխատանքներ տանիլ պետական շրջանակներու մօտ, կարելի եղածին չափ մեղմելու համար ոստիկանական հետապնդումներն ու բառնալու այն բոլոր թիւրիմացութիւնները, որոնք ծագած են տեղական իշխանութեան եւ մեր հայրենակիցներու միջեւ։

Այս առթիւ աւելորդ չէ թելադրել Ռօնի նահանգին մէջ արտաքսման հրաման ստացող եւ այս պատճառով ոստիկանական անմիջական հետապնդման ենթակայ բոլոր հայրենակիցներուն որ օր առաջ դիմեն Լիոնի Ազգային Կեդր. Վարչութեան՝ 75 Ավընիւ Պէրթըլօ, տալու համար այն բոլոր մանրամասնութիւնները, որոնք պատճառ եղած են արտաքսման հրամանին։

Ե. Կ.

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱԼՊԱՌԷԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 8 Փետրուար.— Կարելի չէ հանդարտ սրտով հանդիսատես ըլլալ ու լռել, ձգել գործը ինքն իր գլխուն։

Ո՛չ, կարելի չէ համբերել, տեսնել վիճակը լճացած այս գաղութին, սա բազմութիւնը, սա նոր սերունդը որ օրէ օր կ'ուծանայ։

Ու այս Մարսէյլի սրտին մօտիկ, որ աչքէն հեռու չէ բայց կարծես սրտէն հեռու է իրապէս։ Եւ սակայն այս գաղութի ժողովուրդը իր երիտասարդներով եւ իր ընդունակ տարրերով շարժելու, գործելու կամքը, սիրտը չունի։

Տնտեսական տագնա՞պը կ'արգիլէ խորհիլ այս տեսակ «անկարեւոր» խնդիրներու մասին։

Դժբախտաբար՝ ո՛չ։

Առած մը կ'ըսէ. «Ջառիվերէն վեր ելլելդ ալ տեսանք, վար իջնելդ ալ»։

Անկէ առաջ «Յառաջ»ի մէջ գրած էի այս սիրուն ու բազմամարդ արուարձանի մասին եւ տուած կարգ մը տեղեկութիւններ։ Ու առաջարկած՝ կազմել միութիւն, թաղականութիւն, դպրոց եւայլն։ Այս առթիւ ոմանք քաջալերեցին զիս, եւ պատշաճ գտան։ Ասոր ու անոր կործիքը առինք։ Դժբախտաբար քանի մը հոգիի չկամութիւնը, անտեղի ու անիրաւ, վիժեցուց գործը։

Ո՛չ ոք կը հետաքրքրուի այս բերրի դաշտով, ուր կը պակսի հողագործը, աշխատաւորը, ինչպէս կը գրէր «Հայրենիք»ի թղթակիցը։

Միակ մխիթարական երեւոյթը «Ճաճոյասէր» խումբին գոյութիւնն է։ Մէկուկէս տարիէ կը գործէ, հանդէսներ, երեկոյթներ եւ խնջոյքներ կը կազմակերպէ այս թմրած գաղութին մէջ։

Այսպէս, անցեալ դեկտ. 26ին տարեգլխին սարքեց ընտանեկան խնջոյք մը, մինչեւ առաւօտ՝ հաճելի ժամանց։

Անցեալ շաբաթ իրիկուն, 6 փետրուար սարքեց երեկոյթ-պարահանդէս մը Պ. Պաղտատլեանի դըղեակի սրահին մէջ, որ լեցուն էր։ Բացման քանի մը խօսքերէ յետոյ արտասանեցին Պ. Փոլիկեան, Յարութիւն Կարապետեան։ Ներկայացուեցաւ «Երեք քաջեր»ը բաւական յաջող։

Հայ արբեններու սինէմայի գործիքով ցուցադրուեցան երեք ժապաւէններ—Արբեններու բանակումը, Նիսի պատկերներ, Չարլի Չէփլինի կեանքէն եւ Փարիզի 1931ի ցուցահանդէսէն։ Կէս գիշերէն վերջ դիմակաւոր եւ անդիմակ պարեր մինչեւ առաւօտ։ Մէջ ընդ մէջ եղան զուարճալիքներ Նուրհան Քավէզեանի կողմէ, որ նոյնպէս սինէման դարձուց։

Այս առթիւ կ'արժէ շնորհակալութիւն յայտնել Պ. Օննիկ Պաղտատլեանի, որ սրահը սիրայօժար կը տրամադրէ մեզ։

Կ. Պոլիկեան

Զ. Ռ. Մ.

Ապրիլ Տասնըմէկ

Զ. Ռ. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը որոշած է Ապրիլ Տասնըմէկը այս տարի Փարիզի մէջ տօնել իր հսկողութեան տակ։ Պիտի աշխատուի սգատօնին տալ համազգային արտայայտութեան մը նկարագիրը, արժանի յարգանքը Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին։ Սգատօնը տեղի պիտի ունենայ Փարիզի մէջ, 24 Ապրիլ կիրակի իրիկուն, Salle d'Horticulture.

Սգատօնի կազմակերպութեան համար, կեդր. Վարչութիւնը հրահանգ տուած է գաւառի եւ արտասահմանի իր մասնաճիւղերուն, իրենց վրայ վերցնել նախաձեռնութիւնը եւ զայն տօնել համազգային յարգանքի մը նկարագրով։

Նկատի ունենալով որ Զ. Ռ. Միութեան Պատգ. Ժողովը տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլի մէջ եւ պիտի զուգադիպի ապրիլի սկիզբի օրերուն, հրահանգ տրուած է Մարսէյլի Մասնաճիւղին, որ այժմէն սրահ վարձէ ապրիլ 10ի կիրակի օրուան համար, որպէս զի կարելի ըլլայ սգատօնը դնել կեդր. Վարչութեան նախագահութեան տակ։

Պատգամ. Ժողով

Այս տարի Զատկական տօներու արձակուրդէն օգտուելով, Զ. Ռ. Միութիւնը կը գումարէ իր երրորդ Պատգամ. Ժողովը Մարսէյլի մէջ մարտ ամսուն վերջը։ Այս առթիւ կատարուած են անհրաժեշտ կարգադրութիւնները։ Օրակարգի նիւթերը չափազանց հետաքրքրական են։ Իր ժամանակին կուտանք տեղեկութիւններ ժողովի աշխատանքներուն մասին։

Զ. Ռ. Միութեան
կեդր. Վարչութիւն

Հայրենակցական կոչեր

ԽԼԱԹ-ՍԱԼՆԱՁՈՐՑԻՆԵՐՈՒՆ

Հայրենակիցներու մէջ, սովորութիւն դարձաւ բոլորուիլ իրենց միութեան շուրջ, եւ այդ կերպով ամրացնել ու տեւականացնել կապերը՝ որոնք անհարազատ կեանքի ու մանաւանդ ցրուածի հետեւանքով, դատապարտուած են թուլնալու։

Օտարութեան այս ափերուն վրայ, ամէն Հայ պէտք կը զգայ աւելի սերտօրէն կապուելու մանաւանդ այն հայրենակցին, որուն ինքզինքը աւելի մօտ կը նկատէ սովորութիւններով, բարքով ու աւանդութիւններով։

Մենք ալ Խլաթ-Սալնաձորցիներս, պէտք է որ բոլորուինք մեր Միութեան շուրջ, մանաւանդ այս տագնապի օրերուն, երբ փոխադարձ օժանդակութեան եւ կապակցութեան պէտքը ամէնէն աւելի զգալի կը դառնայ։

Ուստի կոչ կ'ուղղենք Փարիզ եւ շրջակաները հաստատուած Խլաթ-Սալնաձորցիներուն, արձանագրուած ըլլան կամ ոչ, ներկայ ըլլալու հայրենակցական հաւաքոյթին, որ տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին, 163 Ավընիւ տ'Իթալի, սրճարանը, կազմելու համար մեր հայրենակցական Միութեան մասնաճիւղը։

Արմենակ Յակոբեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Մ.

Անցեալ Կիրակի, Պուլոնեը-Սիւր-Մէրի գեղեցիկ մարզադաշտին վրայ, եւ երկու հազարէ աւելի խուռն բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Մ.ի եւ Իւնիօն Սփօռթիվ Պուլօնէզի առաջին խումբերու միջեւ ֆութպօլի խիստ հետաքրքրական մրցում մը։

Տեղացի ժողովուրդը չափազանց հետաքրքրուելով, շարունակ կը քաջալերէր երկու կողմի խաղացողները։ Խաղարկութիւնը չափէն աւելի նուրբ էր, եւ գնդակը մէկ կողմէն միւսը կ'երթար անհաւատալի արագութեամբ։ Հ. Մ. Մ.ի խաղը չափազանց արագ էր։

Խաղը սկսելէ 40 վայրկեան յետոյ միայն Ֆրանսացիները կը յաջողին առաջին նշանակէտը ընել, «օֆ-սայտ»ով: Յետոյ երկրորդ եւ վերջին յաղթական նշանակէտը։

Տեղացիք, ֆրանսական խումբին խաղացողները եւ վարիչները շատ գոհ մնացած են Հ. Մ. Մ.ի խումբին խաղէն։

Երկրորդ անգամ ըլլալով Հ. Մ. Մ. կը պարտուի Իւնիօն Սփօռթիվ Պուլօնէզի խումբէն, որ մինչեւ 16րդ ֆինալին հասած էր Ֆրանսայի ընդհանուր բաժակի մրցման մէջ։

Վ. Հ.

Ազատ նաւահանգիստ Պէյրութի մէջ

Սուրիոյ մարզպանութիւնը երկար ատենէ ի վեր ծրագրած է ազատ նաւահանգիստ մը հիմնել Պէյրութի մէջ, որ պիտի ծառայէ իբրեւ թրանզիթ Իրաքի, Պարսկաստանի եւ Աֆղանիստանի հետ։

Այդ ծրագիրը բախած է մինչեւ ցարդ շատ մը միջազգային, քաղաքական եւ տնտեսական դժուարութեանց։ Մարզպանութիւնը աշխատած է հարթել այս դժուարութիւնները եւ ամէն ջանք կը թափէ այդ ուղղութեամբ։

Կ'ըսուի թէ Պաղտատի ֆրանսական հիւպատոս Պ. Լէֆիւիւէ պաշտօն ստացած է բանակցիլ Իրաքի կառավարութեան հետ, Պէյրութի մէջ հիմնելու համար Իրաքի կողմէ օգտագործելի ազատ նաւահանգիստ մը։ Յիշեալը պաշտօն ունի նաեւ բանակցելու համար Պարսկաստանի հետ։

Պ. Լէֆիւիւէ Պէյրութ հասած է վերջերս իր առաքելութեան մասին տեղեկութիւն տալու համար։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

III

Ճաղատ էր գլուխը, եւ մեծ ուռ մը կար վզին աջ կողմը։ Այնպէս որ գլուխը միշտ ձախ հակած կ'ըլլար։ Փուռին մէջ կած դուրսը, բարձրաձայն խօսակցութեան չէր հանդուրժեր։ Ատոր համար էր, որ երբ դուրսը աղմուկը շատցաւ.

— Է՛ — դժգոհեցաւ՝ փուռին բերնի երկաթ կափարիչը քաշելով — տըռ, տըռ, տըռ, տըռ, թող կըլլրեցաւ խափանիս պէ՛... ամմա երկան արիք հա՛...։

— Մեղա՛յ, կզլե՞նք, ի՞նչ անենք բերաննիս — ձայն տուաւ Վառվառը։

— Գլօխ մի ուռեցներ տէ, իշ կ'ուզես ան արէ...։

— Դուն քու գործդ նայէ...։

— Ես իմ գործս գիտեմ, հասկցա՞ր, խրատի ա պէտք չունիմ... քամի ունիս նէ՝ գնա քու աւլուդ փչէ...։

— Քուզում Վառվառ — փսփսաց քովի կինը — անոր հետ չխօսուիր... Զատկի շաբթուն «չըֆըտ» կը կըլրի, չէ՞ս տե՞ս...։

— Կը կըլրէ նէ՝ իր կնկանը թող էրեւայ — աւելի բարձրաձայն պատասխանեց Վառվառ — չի խօսինք եղեր... Եպիսկոպո՞ս է, ի՞նչ է... Գէ՛լ շուն...։

Ու վերջին բառերը աւելի ծեղծօրէն ըսաւ, բայց Ղուկաս աղբար լսելն ու թին քաշել-վերցնելը մէկ ըրաւ։ Ու, հազիւ շարժած՝ կոթը ուժգին կերպով զարկաւ Գրիգորի գլխուն։ Ծնցուեցաւ տղան։ Արիւնը սկսաւ հոսիլ։ Ղուկաս աղբար ու կիները իրար անցան։ Գրիգորի աչքերը լեցուեցան, բայց չլացաւ։ Աստղիկը դէմը կանգներ էր։ Մնաց անշողդողդ։ Ու մինչ, այդ վժլտուքին մէջ, կիներէն մին եկեր կտոր մը ծխախոտ կը դնէր արեան վրայ, Աստղիկ անզգալաբար մօտեցաւ, ձեռքը դրաւ Գրիգորի հակած գլխուն՝ կ'երեւի շօշափելու համար թէ ուռեցք կա՞յ, ու քաշեց... Գրիգոր զգաց։ Գլուխը բարձրացուց եւ իրենց պատանիի նայուածքները իրար ինկան...։ Աղջկան աչքերուն մէջ յուզում մը կար...։

Վառվառը, որ դրան մէջ կանգնած էր, արմուկը զպցնելով քովինին, ու Աստղիկը յօնքովը ցոյց տալով.

— Նայէ — շշնջեց — մատ մըն ին ամմա...

— Հա՛, հիմա տղայ կա՞յ...։

×

Գրիգոր երբ տուն վերադարձաւ, գլխուն լաթը հանած նետած էր արդէն։

Վառվառ կեցեր էր տանը դուռը եւ մայրիկին հետ քիթ քիթի կը խօսէր։ Պատմեց, նոյնիսկ, փուռը պատահածը եւ աւելցուց թէ՝ Աստղիկը...։

— Ամա՛ն, փէ՛ք թօհաֆ ես, Վառվառ — ընդմիջեց Գրիգորին մայրը — ձեռքս մեծցած աղջիկ է...։

— Հա՛, գիտեմ ամմա... սանքի բոել կ'ուզեմ քի...

— Ճանըմ, քուրուկս, մարդու անկած բան չըսանի. զիրա — խնդաց՝ ըսելիքը մեղմելու ծիծաղով մը — սալ չի թըշիր բերանդ...։

Նոյն պահուն, Վառվառին յղի հարսը եկաւ նստաւ իրենց տանը սեմին մէջտեղը։

— Քա՛ղջի՛, — ձայնեց անմիջապէս Վառվառ՝ հարսին ուղղելով խօսքը — աղէկ չէ դրանը էշիկին նստելը, էքիզ կը բերես, կ'ըսեն...։

— Աղէկ միտքս ձգեցիր — վրայ բերաւ Թագուհի հանըմ — ինծի՛ նայէ Վառվառ, վրայ եկիր՝ Թօփիկենց Սուրբիկը վաղը «դոնբացէք»ին տար... անկծի էտեւ չձգե՛ս... դոները կը բանայ կ'ըսէր, օղորմած հոգի մարս...։

— Հա՛ քա... մեղա՛յ, զարբուզի պէս ճաշիլ՝ անպտուղ մնաց... երկընէն է գահիր...։

Այդ պահուն էր որ Գրիգոր փողոցին անկիւնէն երեւցաւ։ Մայրիկը քանի մը քայլ առաւ, մօտեցաւ, ուզեց գլուխը նայիլ, կապել, բայց Գրիգորին ընդդիմութենէն ճարահատ.

— Մօրեղբայրդ ժամէն քեզ կանչեր է,— ըսաւ։

Գրիգոր չէօրէկները ձգեց ու ծծկնեցաւ եկեղեցի։ Բարձրացաւ բակ տանող վարի դրան սանդուխներէն։ Տալապետը նստած էր պատին տակ։ Մօտեցաւ։ Տէր հայրը հարցուց։ Պահարանն էր։ Ու երբ ներս մտաւ.

— Գրիգոր — ձայնեց Տէր Մեսրոպը — Զատկին նորէն ինծի հետ պիտի պտտիս «տուն օրհնէք»ի։

Եւ յանձնարարեց որ «չուշանայ վաղուան ժամերգութիւններէն»։

Գրիգոր դուրս ելաւ։ Տալապետը, գրպանէն հանելով հացի կտոր մը, փշրանքներ կը նետէր ճնճղուկներուն։ Մեծ ու սպիտակ [illegible] մը եկեր՝ կանգներ էր վերեւնին։ Աղաւնիները, յետոյքնին շարժելով, կը ծնշէին ու կը պտտէին։

Հաւ մը կրկուաց դպրապետին պարտէզէն ու պզտիկ տղեկ մը քար մը նետեց թութին ծառին. «Ինծի, ինծի ալ» «Խա՛մ է, մէ՛, խա՛մ»։ Որթատունկին վրայ ագռաւ մը կեցեր էր։

Առաջնորդարանի եպիսկոպոսանիստ սենեակը կը նայէր բակին՝ լայն պատուհանով մը, ուր յանկարծ երեւցաւ Ցաճատ վարդապետին շքեղ ու պատկառելի հասակը։ Բնիկ Տիգրանակերտցի էր։ Հայրը, իր ծնելէն շաբաթ մը առաջ սպաննուած էր Հալէպէն ապրանք բերած միջոցին։ Մայրը, այդ դժբախտութեան վրայ, յանկարծամահ էր եղած։ Եւ, տեղւոյն այն ատենի առաջնորդը, որբուկը առած կեսարիա ղրկած էր՝ վանքը, չափազանց ուշիմ ըլլալուն «եա վարժապետ, եա վարդապետ» ըսելով. իսկ անկէ Վան՝ Խրիմեան Հայրիկին քով։

Ցաճատ վարդապետ յաջորդաբար եղած էր Խարբերդ, Ամասիա եւ տարի մըն ալ Ռոտոսթօ, ուրկէ քիչ ատենէն ճամբու դրած էին, սակայն, ինչպէս իրենց սովորութիւնն էր։ Ան, հակառակ իր պերճախօսի համբաւին, միշտ մերժած էր եպիսկոպոս ձեռնադրուիլ, թէեւ համապատասխան առաջնորդութիւններ կը յանձնէին իրեն։

Խրիմեանի շունչով երիտասարդ կրօնական մըն էր եւ, լաւ թրքագէտ ըլլալուն, կրցեր էր ձեռով մը օձիքը ազատել, երբ Ամասիոյ Գաւառական ժողովի անդամներէն մին, չհանդուրժելով անոր ներկայութեան, ձեռքի տակէ ջանացեր էր Երուսաղէմ աքսորել տալ զինքը...։

(Շար.)

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ներքնչէ այն յոյսը թէ կարելի պիտի ըլլայ ստանալ կարգ մը նախապատրաստական արգիլումներ, եւ առով իրականացնել Ազգերու Դաշինքին Ցրդ յօդուածին մէջ արձանագրուած յանձնառութիւնները։

Անդրադառնալէ յետոյ Դերձանիոյ պաշտօնեքին (ծուխի պիտոյութեանց համար՝ իրաւունքներու հաւասարութիւն), Դանիոյ պատուիրակին եւ համաձայն գտնուեցաւ արգիլելու յարձակողական կարգ մը զէնքեր եւ քիմիական պատերազմը արգիլելէ զատ, պէտքը շեշտեց նաեւ արգիլելու քիմիական արտադրութիւնները եւ խիստ հսկողութեան տակ առնելու զանոնք։

Իսկ զէնքերու սահմանափակման, լաւագոյն եղանակը կը նկատէ բոլոր երկիրներուն համար պատերազմական ելեւմուտքի տարեկան կրճատումները, նկատի ունենալով սակայն, իւրաքանչիւր երկրի աշխարհագրական եւ քաղաքական դիրքը եւ ասոր համար կ'առաջարկէ հաստատել հակակշռի եւ հսկողութիւն կազմակերպութիւն մը, որ ներկայացնէ կնքելի պայմանագրութեան բոլոր ստորագիր կողմերը։

Դանիոյ պատուիրակը անդրադառնալով ֆրանսական առաջարկներուն, համաձայնութիւն կը յայտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան միջազգային ուժ տրամադրելու ծրագրին. բայց անոր դժուարութիւնը կը կայանայ նման ուժերու գործնական կարելիութիւնը կազմակերպելուն եւ անոր արդար եւ ազդու կիրարկումը ապահովելուն մէջ։

Չինեւճապոնական պատերազմը

Ճափոնցիներն սկսան Վու-Սունկը ռմբակոծել օդէն ու ցամաքէն, ինչպէս նաեւ Շափէյը ուրկէ բնակչութիւնը փախած է եւ ապաստանած Շանկհայ։

Չինաստանի ներկայացուցիչը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին հետ, որուն յանձնեց պաշտօնական նամակ մը։ Այդ նամակով, Չինաստան կը վերապահէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը նիստի հրաւիրելու իր իրաւունքը եւ կը խնդրէ բացառիկ նիստի հրաւէր ուղղել անմիջապէս։

Չինաստանի այս խնդրանքին գոհացում տրուելով, Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի հրաւիրուի բացառիկ նիստի մը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ.— Փետրուար 15ին, Հռոմի մէջ բանակցութիւններ պիտի սկսին, առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ.— Ռումանիոյ վարչապետը Պ. Եորկա իր հրաժարականը ներկայացուց Թագաւորին։ Այս հրաժարման պատճառ ցոյց կը տրուի Թիթուլէսքոյի Պուքրէշ ժամանումը։ Թագաւորին պնդումին վրայ, Պ. Եորկա ետ առաւ իր հրաժարականը։

ՀՈԼԱՆՏԱ.— Վերջերս ֆրանսական մամուլը ակնարկութիւններ ուղղած էր Հոլանտայի, զէնքերու եւ ռազմանիւթի գաղտնի առեւտուրի մասին։ Հոլանտական կառավարութիւնը զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ ո՛չ մէկ զէնք ու ռազմանիւթ կ'արտածուի, առանց կառավարութեան պաշտօնական արտօնութեան։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ.— Հանրապետական նախագահի ընտրութիւնները կը շարունակեն զբաղեցնել գերման մամուլը եւ հանրային կարծիքը։ Տակաւին յայտնի չէ թէ Հինտէնպուրկ պիտի ընդունի՞ թեկնածութիւնը։

— Հիդլերեաններու դէմ կազմուած «Արոյրէ ճակատ»ը կը շարունակէ գործել մանաւանդ այն վայրերուն մէջ, ուր վերջին ընտրութեանց ընթացքին Հիդլերեանները ամէնէն աւելի գործունէութիւն ցոյց տուած եւ քուէ շահած էին։

ՄԱՀ ՇԱՐԼ ԼԸ ԿՈՖԻՔԻ.— Ֆրանսացի վիպագիր, ակադեմական Շարլ Լը կոֆիք մեռաւ նախորդ իրիկուն։ 69 տարու էր։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ա. Ե. Կ. Խաչի Մանուկներու Պաշտպանութիւն մասնաճիւղի հեր. Թական զրոյցը այսօր Կիրակի ժամը 3ին, 71 Ave. Kleber: Կը խօսի Տիկին Ս. Տէր Դաւթեան։ Նիւթ՝ «Մանուկներու սեռական դաստիարակութիւնը»։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Շավիլ, Վ. Տ.— 70։

Թուլոն, Փամ.— 15։

Լիոն, Կ. Գ.— 35:

Լա Սէյն սիւր Մէր, Ս. Կ.— 35։

Գոնսթանցա, Գործ.— 1340: Կարգադրեցինք։

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին Պէլվիլի Ֆրանսական Աւետ. եկեղեցւոյ սրահին մէջ կը քարոզէ հայերէն լեզուով Վեր. Մ. Տէր Սահակեան։ Մուտքը ազատ է։

Հասցէ՝ 8 Boulevard Simon, Մէթրօ Պէլվիլ, Թրամուէյ 26։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—Մարտիրոս Սապոնճեան՝ ծնած Կարին, Զամուր Սոքաք, 1903ին, հօր անունը՝ Տիգրան, կօշկակար, մօր անունը՝ Սաթենիկ, ծնեալ Մկրեան, կը փնտռէ իր ազգականները, հօրեղբայրներ՝ Աւետիս եւ Գրիգոր Սապոնճեան, մօրեղբայր՝ Մարտիրոս Մկրեան, մօրաքոյր Սօֆիա Թինճեան, զարմիկներ՝ Խերպէկեան եւ Թարոյեան։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

■■ LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

16 FÉVRIER 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1804

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՂՈՒՐԱՆ

Շարունակելով իր սրընթաց եւ բռնի յեղաշրջման քաղաքականութիւնը, Մ. Քէմալ պարտադրեց նաեւ Ղուրանին թուրքերէն թարգմանութիւնը եւ ընթերցումը։

Իսկապէս աննախընթաց էր ինչ որ տեղի ունեցաւ յունուար 31ին, գասըր կիճէյիի տօնին առթիւ, Այա Սոֆիայի մզկիթին մէջ։

Թուրքերէն Ղուրանի առաջին հանդիսաւոր ընթերցումն էր որ կը կատարուէր, եւ արտակարգ պատրաստութիւններ տեսնուած էին, կարելի պատկառանքն ու շքեղութիւնը ստեղծելու համար։ Հրաւիրուած էին նաեւ օտար ներկայացուցիչները։ Արարողութիւնները անթելով կը լսուէին ուրիշ երկիրներու մէջ ալ, մինչեւ Պարսկաստան։ Խռնուած բազմութեան թիւր կը հաշուէին 70.000 հոգի։

Ընդունելով հանդերձ որ չափազանցութիւններ կան այս տեղեկութեանց մէջ. կարելի չէ ժխտել դէպքին արժէքը։

Ուրեմն, Մ. Քէմալ արմատական քայլ մը եւս կ՚առնէ, թօթուելու համար օտար, այս անգամ արաբական լուծը։ Քայլ մը, որ կը ձգտի ամրապնդել թուրք ազգային ոգին ու գիտակցութիւնը։

Ուրիշ ատեն, ոչ թէ յանցանք, այլ մահացու մեղք էր Ղուրանի թարգմանութեան միտքն իսկ։

Մահմետականները այն հաւատքն ունին թէ Ղուրանը Մարգարէին յանձնուած է արաբերէն լեզուով, հետեւաբար ան որ կը համարձակի թարգմանել, ուրացած կ՚ըլլայ իր հաւատքը, կը դառնայ «քեաֆիր»։

Համիտեան շրջանին, եւրոպացի գիտուն մը յաջողած էր գաղտնի թուրքերէնի թարգմանել Ղուրանը, թուրք հոճայի մը հետ։ Անմիջապէս լուր տրուեցաւ Պալատ, եւ հոճան դատապարտուեցաւ ծանր պատիժի մը։

Բայց հիմա, քանի որ հրամանը տրուած է եւ ուժ ալ ունին զայն պարտադրելու, ո՞վ է հոճա կրնայ քրքրել «Շէրիաթ»ը եւ ապացուցանել թէ... օրէնքին համաձայն է կատարուած յեղաշրջումը։

Այդպէս չեղա՞ւ ֆէսին համար ալ, որուն փոխարէն եթէ գլխարկ դնէիր, կամ եթէ համարձակէիր հողաթափի վերածել հինցած ֆէս մը, հետեւանքը բանտարկութիւնն էր, ծեծ ու փէտով։

Մինչդեռ հիմա ֆէս դնողը կամ գլխարկը նետողը պէտք է պատրաստ ըլլայ մինչեւ կախաղան բարձրանալու։

Այդպէս էր որ պարտադրուեցաւ նաեւ լատինատառ թուրքերէնը, փոխանակ արաբականի։

Ինչ տեսակէտներ ալ ունենանք Թուրքիոյ մասին, չպիտի կրնանք ուրանալ 1920էն ի վեր կատարուած դղրդագին փոփոխութեանց արժէքը։

Թո՛ղ ըլլան բռնի, արհեստական, պարտադրուած։ Հետքեր պիտի թողուն միշտ, նորոգելով եւ թունդ ազգային պետութիւն դարձնելով Թուրքիան։

Քանի մը թուականներ, աւելի որոշ տեսնելու համար պատկերը.—

Ա.— 1920 յունուար 20ին յայտարարուեցաւ Ազգ. Ուխտը (Միսաքը Միլլի)։

Բ.— 1920 ապրիլ 23ին գումարուեցաւ Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովը։

Գ.— 1921 յունուար 10ին հռչակուեցաւ նոր (քէմալական) սահմանադրութիւնը։

Դ.— 1922 նոյ. 2ին ջնջուեցաւ սուլթանութիւնը եւ խալիֆայութիւնը յայտարարուեցաւ ընտրովի։

Ե.— 1922 նոյ. 18ին իրաւազուրկ հռչակուեցաւ Ալ-Օսմանի գերդաստանը։

Զ.— 1923 հոկտ. 29ին հանրապետութիւն հռչակուեցաւ։

Է.— 1924 մարտ 2ին ջնջուեցաւ Խալիֆայութիւնը։

Ը.— 1924 մարտ 3ին ջնջուեցաւ կրօնական գործավարութիւնը։

Թ.— 1924 մարտ 4ին արտաքսուեցաւ կայս. գերդաստանը։

Ժ.— 1924 ապրիլ 20ին հռչակուեցաւ վերափոխուած Սահմանադրութիւնը։

ԺԱ.— 1925 նոյ. 30ին փակուեցան թէքքէները։

ԺԲ.— 1928 նոյ. 1ին ջնջուեցան արաբական տառերը, եւ 1929ին յունուար 7էն պարտաւորիչ հռչակուեցաւ լատինատառ այբուբենը։

Անշուշտ թերի է այս ցանկը։

Մենք յիշեցինք միայն գլխաւոր կէտերը, որոնք արդէն գաղափար կուտան ամբողջութեան մասին։

Մէկ խօսքով, քէմալապետութիւնը տիրաբար կ՚օգտագործէ իր հմայքն ու զինուորական ուժը, արդիացնելու համար Թուրքն ու Թուրքիան։

Կը հետեւի թէ Թուրքիան այն չէ ինչ որ կ՚ուզենք տեսնել։

Բարեփոխում չկայ ի նպաստ մեզի։ Բայց կա՛յ ի նպաստ անոր,— Թուրքին։

Որքան կ՚օգտուին, ո՛րքան պիտի օգտուին,— մեր գործը չէ այդ։ Իրարու ետեւէ հրամանագրուած, իրարու վրայ դիզուած այս փոփոխութիւնները չեն կրնար նոր սերունդ չպատրաստել կամ անհետ կորսուիլ։

Հին սերունդը ասպարէզէն քշուած է արդէն։

Եթէ կ՚ուզէք, այս բառը հասկցէք տարիքի իմաստով, որպէսզի չվիրաւորուին մեր փափուկ ջիղերը։

Գաղանային հոգեբանութիւնը, ժառանգական ախտերը կրնան շատ երկար տեւել տակաւին, նոր պապերէն մինչեւ նորագոյն թոռները։

Բայց, ինքնախաբէութիւն է պնդել թէ այս բոլորը շպար են, մազերուն կամ շրթունքներուն քսուած ներկեր, եւ անմիջապէս որ իշխանութիւնը փոխուի, պիտի թափին ծեփի պէս։

Ահաւոր ճեղքեր բացուած են արդէն, եւ ինչ որ ալ ըլլայ, հինը չի կրնար վերահաստատուիլ եղածին պէս, բռնել իր բոլոր դիրքերը։

Ամէնէն ծանր պարագային, ճեղք մը եւս պիտի բացուի հին եւ նոր ըմբռնումներուն միջեւ, նոր այլակծութեան մը մատնելով սա ծփուն առագաստանաւը որ Թուրքիա կը կոչուի։

Իսկ ամէն պարագայի մէջ, խոր արմատ ձգած պիտի ըլլայ ազգային, ազգայնամոլ ոգին, խեղդելով կրօնական-աւանդական կապանքները։

Ղուրանին թուրքերէն թարգմանութիւնն ալ նոր նուաճում մըն է այդ ճամբուն վրայ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԱՊԻԿԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Ջանծրոյթ տալու աստիճան կրկնուած է ու չգիտցող չէ մնացած։ Թէ հայ աշխատաւորին վիճակը, շա՜տ աւելի անտանելի է քան որեւէ օտար բախտակցի։ Թէ հոն ուր օրական չոր հացի մտահոգութիւնը կը փարատի որեւէ կերպով, կը ցցուի բնակութեան իրաւունքի կամ ինքնութեան թուղթի անկանոնութեան մղձաւանջը, իսկ տեղ տեղ՝ երկուքը մէկ։

Ու հայ բանուորը՝ որ ուզուած պահուն վարժուած է վեհանձնօրէն ձեռքը գրպանը տանելու եւ օժանդակելու ազգային որեւէ ձեռնարկի, ինքնագլուխ՝ ոչ հացի կամ գործի ճարը կը գտնէ, ու կը մատնուի վհատութեան. ոչ ալ թուղթի կամ բնակութեան իրաւունքի ու ձեռքն ու ոտքը կ՚իյնայ շողոքորթ, անխիղճ, տաճկի հոգիով սրմսարներու, որոնց օրուան տիտղոսն է «գործի մարդ»։

Ու այս կացութեան հանդէպ, պէտք կա՞յ հարցնելու թէ ինչ կը բանին ազգային խայտաբղէտ կազմակերպութիւններն ու միութիւնները։

Անոնց համար որ կը տառապին, եւ անոնց համար որ կը զգան անոնց տառապանքը, պատասխանը կարճ է.

— փաստը կուտան ազգային ապիկարութեան։

Անգործութեան այս նեղ օրերուն, հարիւրաւորներ են որ կը ստանան երկրէն մեկնելու հրաման։

Ո՞վ կը շարժի. եւ ո՞վ ինչ կը խորհի ու կը գործէ։

Շատ աւելի մեծ է թիւը անոնց որ օրէ օր կը հիւծին թշուառութեան ճիրաններուն տակ։

Ո՞վ, ի՞նչ դարման կը բերէ ու կը տանի։

Ու մանաւանդ, նոյնքան շատ են անոնք որ հեռաւոր անկիւն մը կծկըտած իրենց ցաւին մէջ, ամէն կապէ ու ծանօթէ հեռու, կը վարանին եղերական երկընտրանքին առջեւ, — վե՞րջ տալ թէ շարունակել...

Շատ լսեցինք ու լսեցուցինք անմիջական օգնութեան կանչեր, իրարանցումներ ու բարի տրամադրութիւններ։ Արդիւ՞նքը։

Առ այժմ լռութիւն։

Իսկ վերջաբա՞նը։

Այս ընթացքով, թերեւս հանդիսաւոր տխրութեան խօսք մը.— Օգնութեան պէտք չմնաց, որովհետեւ ուզող չմնաց...

Մ. Ե.

Որքա՞ն օդանաւ ունին

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին առթիւ, գերմանական տեղեկագիր մը հետեւեալ կերպով կը հաշուէ գլխաւոր պետութեանց առաջնակարգ օդանաւերուն թիւը.—

Մ. Նահանգներ 1752 հատ, Ֆրանսա՝ 1667, Իտալիա՝ 1507, Ռուսիա՝ 1300, Ճափոն 1385, Անգլիա՝ 838, Ռումանիա՝ 799, Լեհաստան՝ 700, Եուկոսլավիա՝ 627, Չեխոսլովաքիա՝ 546, Սպանիա՝ 354, Պելժիա՝ 195։

Մասնագէտ մը դիտել կուտայ թէ Ռուսիոյ համար տրուած թիւը չի համապատասխաներ իրականութեան, քանի որ Մոսկուան տեղեկագիր չի յանձներ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Չորս տարի առաջ, հազար երկու հարիւր յիսունէն հազար հինգ հարիւր կը հաշուէին խորհրդային օդանաւերուն թիւը։ Ջանքեր կը թափուին 1935ին հինգ հազարի բարձրացնելու այս թիւը։

Յոյն արտ. նախարարը Փարիզի մէջ

Յունաստանի արտաքին նախարարը, Պ. Միխալաքոփուլոս մօտերս Փարիզ պիտի գայ, Ժընեւի մէջ կարճ պահ մը կենալէ վերջ եւ ֆրանսական կառավարութեան հետ տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ, յունական գինիի եւ ուրիշ արտադրութեանց Ֆրանսա ներածման մասին։ Նոյն նպատակով, յոյն նախարարը յետոյ պիտի մեկնի նաեւ Փրակա։

Կաթին գինը

Այսօրուընէ սկսեալ, Փարիզի մէջ, կաթին գինը պիտի բարձրանայ 1.40էն 1.50 ֆրանքի։

Այս որոշման պատճառն է տիրող ցուրտը որ զգալի կերպով նուազեցուցած է կաթի արտադրութիւնը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Զինաթափութեան ժողովը իր շաբաթ օրուան նիստին մէջ լսեց Գանատայի, Լեթոնիոյ, Հունգարիոյ եւ Չինաստանի ներկայացուցիչները։

Գանատայի տեսակէտը

Գանատա մէկ քանի կէտերու փոփոխութեամբ, համամիտ է զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնախումբին կողմէ մշակուած պայմանագրութեան նախագծին, իբր վիճաբանութեանց մեկնակէտ։ Խաղաղութիւնը կազմակերպելու համար, աւելի, պէտք է ընդդէլ վէճերու արգիլման քան թէ յարձակողներու պատժարկութեան վրայ, պէտք է հաստատել հաշտեցման մեքենականութիւն մը, քան թէ պատիժներ նախատեսել։ Այս մեքենականութիւնը կայ արդէն իրաւարարութեան մէջ. այսուհանդերձ ապահովութիւն չի բխիր անկից անհրաժեշտօրէն, որովհետեւ, կարգ մը պետութիւններ որ եւ է կերպով չեն ուզեր իրենց ազգային պաշտպանութեան իրաւունքները սահմանափակել եւ կը զգուշանան իրենց կարգ մը վէճերը ենթարկել իրաւարարութեան։

Գանատայի պատուիրակը վերջացուց քննադատելով յարձակողներու դէմ պատիժ տրամադրելու առաջարկը։

Լեթոնիոյ տեսակէտը

Լեթոնիոյ պատուիրակը յատակ կերպով արտայայտուեցաւ ի նպաստ ֆրանսական առաջարկներուն։ Լեթոնիա կը փափաքի որ զէնքերու սահմանափակումը կատարուի, սակայն՝ լուրջ երաշխիքներով եւ կը յարի զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնախումբին նախագծին եւ ուժ կուտայ փոխադարձ օժանդակութեան եղանակի մը իրագործման, որով երաշխաւորուի երկիրներու ապահովութիւնն ու անկախութիւնը։

Հունգարիոյ տեսակէտը

Հունգարիոյ տեսակէտին հիմը կը կազմէ իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքը, որ ինչպէս կը յիշուի գերմանական է։

Հունգարիոյ պատուիրակութիւնը նախ պարզեց իր երկրին յատուկ կացութիւնը, որ զայն կը դնէ պատմական դէպքերու ճամբուն վրայ եւ ըսաւ

— Բարոյական օրէնք է որ, որեւէ ազգ պէտք է իր երջանկութիւնն ու իր զարգացումը փնտռէ ոչ թէ ուրիշներու անկման մէջ. այլընդհակառակն, բոլորին համերաշխութեան եւ գործակցութեան մէջ, որ հիմնուածըլլան արդարութեան եւ անաչառութեան վրայ։

Կը մնայ ճշդորոշել այս արդարութիւնն ու անաչառութիւնը։

Հունգարիոյ պատուիրակը, որ իր երկիրը կը նկատէ զոհ անարդարութեան եւ աչառութեան, գլխաւոր այն պատճառով որ զինաթափ է եղած համաձայն խաղաղութեան դաշնագրէն, փոխն ի փոխ գովեստներ ուղղեց Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Ամերիկայի, որոնք համակրութիւն ցոյց տուած են հանդէպ իր երկրին եւ քարեր գլորեց Ֆրանսայի, որ քաղաքական ճնշումներ կը բանեցնէ եղեր կարգ մը պետութեանց վրայ, ձախողեցնելու համար՝ իրաւական եւ բարոյական յանձնառութիւններ պարտադրող զինաթափութիւն մը։

Իւրաքանչիւր երկրի մէջ, զէնքերու սահմանափակման համար, իբր անհրաժեշտ չափանիշ, հունգար պատուիրակը կ՚ընդունի իւրաքանչիւր երկրի ազգային ապահովութիւնը, նկատի առնելով անոր աշխարհագրական կացութիւնը եւ յատուկ պայմանները։

Ահա Հունգարիոյ պահանջները.

1.— Կը պահանջենք Դաշինքի 8րդ յօդուածին ընդհանուր կիրարկումը, որ բոլորին համար կ՚ընդունի նուազագոյն սպառազինում մը՝ համաձայն ազգային ապահովութեան եւ միջազգային պարտաւորութեանց պէտքերուն եւ միեւնոյն ատեն, նոյն այս սկզբունքին կիրարկման համար, կը նախատեսէ նկատի առնել իւրաքանչիւր երկրի աշխարհագրական կացութիւնը եւ յատուկ պայմանները։

2.— Կը հաստատենք թէ «նուազագոյն» կարգադրութիւնը որ գործածուած է Դաշինքի 8րդ յօդուածին մէջ, կը նշանակէ ամէնէն մեծ նուազումը, որ կարելի է ստանալ։

3.— Կը մտածենք թէ այդ կը պահանջէ ոչ միայն բանակի ուժերու կրճատումը, այլ նաեւ պատերազմական նիւթեղէնի նուազեցումը, յարձակողական զէնքերու, օդանաւերու (մանաւանդ ռմբաձիգ) ամբողջական ջնջումը, համաձայն Թրիանոնի, Նէօյիի, Սէն-Ժերմէնի եւ Վերսայլի դաշնագրերուն զինուորական յօդուածներով տրամադրուած արգելքներուն։

4.— Եթէ այս կերպով բանաձեւուած նպատակը հանգրուան առ հանգրուան միայն կրնայ իրականանալ, կը պահանջենք որ այս հանգրուանները ճշդուին ամէնէն կարճ ժամանակամիջոցներու յատակագծի մը վրայ։

Չինաստանի տեսակէտը

«Եթէ, ըսաւ, Չինաստանի պատգամաւորը, խաղաղութիւն կ՚ուզենք, աշխարհի ամբողջ զէնքերը պէտք է նշանակելի կերպով նուազին։ Չինական կառավարութիւնը համոզուած է թէ ծամանաւորաբար յարձակողական զէնքերը պիտի ջնջուին։ Զրահաւորները, հրասայլերը, ծանր հրետանին, ռմբաձիգ օդանաւերը պէտք է ջնջուին այս ժողովին կողմէ։

Չինաստանի ներկայացուցիչը յետոյ պատմականն ըրաւ չինեւճապոնական վէճին եւ ներկայացուց իր երկրին պահանջները։

Հատուցումներու խորհրդաժողովը

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան պաշտօնական մէկ զեկոյցը կը հաղորդէ թէ Լօզանի ժողովին յետաձգման հետեւանքով, ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները խորհրդակցած են այն պայմաններուն մասին, որոնցմով պիտի կրնայ գումարուիլ հատուցումներու խորհրդաժողովը։

Այս խորհրդակցութիւնները՝ երկու պետութեանց միջեւ յանգած են համաձայնութեան մը, որուն մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնը կը հաղորդուին առ այժմ։

1) գերման, պելժ, անգլիական, ֆրանսական, իտալական, ճափոնական կառավարութիւնները տեղեկանալէ վերջ Պալի մասնագէտներու տեղեկագրին համաձայն են յանձնարարելու մասնակից պետութիւններուն, որ Լօզանի ժողովը յետաձգուի յունիսին։ 2) ըստ իրենց կարծիքին, խորհրդաժողովին նպատակը պիտի ըլլայ Պալի տեղեկագրին մէջ յիշուած հարցերուն, ինչպէս նաեւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

Ներգաղթը

«Նոր Օր» մասնաւոր աղբիւրէ կը տեղեկանայ թէ Հայաստանի կառավարութիւնը հեռագրական հրահանգ տուած է ներգաղթի պատուիրակ Պ. Շահվերտեանի, իրարու ետեւէ ճամբայ հանել երկրորդ եւ երրորդ կարաւանները։ Այս հրահանգին պատճառը տակաւին գաղտնի կը մնայ։ Երրորդ կարաւանը պիտի մեկնի Սելանիկէն։ Ցանկերը պատրաստ են արդէն։

Մեր պաշտօնակիցը կը գրէ.—

Մեր սեղանին վրայ կը գտնուին երկու նամակներ, ստացուած Երեւանէն։ Առ այժմ հրատարակութեան չենք տար, հասկնալի պատճառներով։ Ջանազան գիւղերու մէջ տեղաւորուած գաղթականներէն մի քանիները դժուարութիւններուն չտոկալով փախած ու Երեւան գացած են։ Ստացուած նամակներեն մին կուտայ բաւական մանրամասնութիւններ Պաթումէն Հայաստան փոխադրութեան մասին։

Բարեգործականի գրասենեակէն

Սելանիկէն Աթէնք գացած 120 որբերուն թշուառ վիճակը նկատի առնելով, կեդր. Վարչութեան, հեռագրով 30 հազար տրախմիի նպաստ մը տրամադրուեցաւ Միութեան կողմէ։ Քաղ. Շահվերդեան խոստացած է առնըյ մէկ կարեւոր մասը Հայաստան փոխադրել մարտի սկիզբը։

Առանց Միութեան գիտութեան, եւ ինչպէս ստուգուեցաւ, սխալմունքի մը հետեւանքով, Նանսէնեան Օֆիսի Աթէնքի ներկայացուցիչ Մ. Քօթելնիքօֆի կողմէ կողմէ 28 չքաւոր գաղթականներ վերջերս Սուրիա փոխադրուած ըլլալով, Միութեան Աթէնքի եւ Պէյրութի մասնաժողովները հարկադրուած են այդ խեղճերուն փոքր օգնութիւն մը ընձեռել։ Այդ մասին Միութիւնը դիտողութիւն ըրած է Ժընեւ։

Ձմեռը Պոլսոյ մէջ

Քանի մը տարիէ ի վեր Պոլսոյ թեթեւ ձմրան վարժուած ժողովուրդը երկու շաբաթէ ի վեր կրակարաններու շուրջը հաւաքուած կը դողայ։

Պոլսոյ գլխաւոր պողոտաները թաղապետութեան կողմէ կը մաքրուին, բայց քովնտի փողոցները ձիւնով լեցուած են։

Թուրքերէն թերթ մը կը գրէ թէ Թաղապետութեան բերել տուած ձիւն մաքրելու յատուկ մեքենաներուն համար ամէն տարի կը գրուի որ գործելու պիտի սկսին, բայց այդ կարգի մեքենայ մը չկրցանք տեսնել, կ՚ըսէ ու կը հարցնէ թէ «արդեօք Թաղապետութեան այդ ձիւն մաքրելու մեքենաները ամառը պաղպաղա՞կ շինելու պիտի գործածուին»։

Տիրող ձմեռը եւ ցուրտը, յարմար առիթ մը եղան փայտավաճառներուն եւ ածխավաճառներուն համար, որոնք կ՚երեւայ թէ անցեալ տարուան վնասը նոր շահերով դարմանելու միտք ունին։

Մինչեւ 400-450 ղրուշ ծախուած փայտը յանկարծ վեց հարիւր ղրուշի բարձրացաւ, եօթը ղրուշի ածուխը տասը ղրուշի ելաւ, էրէյլիի ածուխի թօնը երեսուն ոսկիի, իսկ անթրասիթը 40-44 ոսկիի բարձրացաւ։

Գալով քօքին, արդէն անգլիական քօք չկայ, իսկ գերմանականն ալ բարձրացած է ու տեղական քօքն է որ կը ծախուի 4-5 ոսկի բարձրացումով։

Եթէ ձմեռը եւ ձիւնը քիչ մը աւելի տեւեն եւ Քաղաքապետութիւնը միջոց մը չխորհի, այս գիները հաւանաբար աւելի բարձրանան։

Բժիշկի այցելագիններն ու դեղերն ալ սղած են։

Կրիփը կը նուազի հետզհետէ, թէեւ քիչ թուով թոքատապէ վարակուած կամ սրտի տագնապէ հիւանդացողներ կան եւ յանկարծական մահեր։

× Սաստիկ ձմեռ կը տիրէ նաեւ Անատոլուի մէջ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ՆԵՐԳԱՂԹ.— ՀԱԿԱՄԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ Ա. ԿԱՐԱՒԱՆԻ.— ԳԱՐՇԵՑՈՂԻ ԵՒ ԱՐՄԱՆՈՎԻ ԳԱՂՏՆԻ ՊԱՇՏՕՆՆԵՐԸ.— Բ. ԿԱՐԱՒԱՆԻՆ ՑԱՆԿԵՐԸ.— ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ՀԻՒՂԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐՊՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ.— ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ.—

Հիմա արդէն, գրեթէ ամէն օր, նամակներ կը հասնին Ե. հարաւանով մեկնած մեր հայրենակիցներէն: Վերջին նամակները կը կրեն յունուար 15-19 թուականները: Ուշագրաւ է այս թուականը, անոր համար, որ գաղթականութեան վերջնական գետեղման աշխատանքները աւարտեցան կամ աւարտած պիտի ըլլան հազիւ յունուար 18-19 թուականներուն, ինչպէս կը հասկցուի, իրենց իսկ թերթերուն տեղեկութիւններէն («Պրոլետար» եւ «Խ. Հայաստան»): Այնպէս որ այդ թուականին գրուած նամակ մը, չի կրնար տալ երկրին իրական եւ իրենց գաղթականներուն՝ վերջնական վիճակին ճշգրիտ պատկերը:

Եկած նամակները հակասական են առհասարակ: Ոմանք —քանի մը օրուան մէջ— արդէն «դրախտավայր»էն աւելի բան մը կը ներկայացնեն, թէ իրենց եւ թէ երկրին վիճակը: Ուրիշներ— աւելի շրջահայեացներ անշուշտ— «առ այժմ լաւ ենք»ով մը կը բաւականանան: Ու աւելի ուրիշներ ալ— կարմրուկներ եւ նոր կարմրած որձեւէգներ— կը հայհոյեն աջ ու ձախ, բայց, մասնաւորաբար «եօթ գլխանի հրէշին» Դաշնակցութեան: Իսկ դասակարգ մըն ալ, կը յանձնարարէ «շաքար բերել»:

Ա. կարաւանին հետ քանի մը փախստական երիտասարդներու մեկնած ըլլալուն մասին գրած էի նախապէս, առանց մանրամասնութեանց:

Այսօր ի վիճակի եմ հաստատելու որ, ներգաղթի կազմակերպիչները, մեղսակցութեամբ քանի մը որձեւէգ ծնչակեաններու,(առանց վիզէի Հայաստան փախցուցած են 1925ին Աթէնքի մէջ դաշնակցական Մարտիրոս Դարբինեանը (Սեբաստացի) վատաբար քսան ծակով սպաննող երկու իրական ոճրագործները, կարսցի Սիմոն եւ կրկին կարսցի Հաճի, եւ ընդհիշակառակ, պաթումէն եւ դարձուած է չեօֆէօր մը, Մանուկ Փօտուրեան, որուն ամբողջ մեղքը, իր նշանաւոր բաժնուիլ չուզելով փախստականնաւ մտնելը եղած է:

Մեկնումինները աւելորդ են:

Արդ, այս վերադարձուած երիտասարդ փախստականը, Մանուկ Փօտուրեան, կը պատմէ իր մահուան ողբականը, հաստատելով այն գրոյցը, որուն համաձայն ինքը կամրջակին ամբարը իջնալով մեռած էր: Բարբախտաբար երեք օր տառապելէ վերջ, ազատած է տղան, վրայ տալով իր մէկ ոտքը, որ քիչ մը կը կաղայ: Կը պատմէ նաեւ, իր մասին եղած պատմութեան մասին, զոր ըրած է Անդրանիկ, կամ աւելի ճիշդ «օրիորդ Անդրանիկ» կոչուած կնամարդի պատասխին, Պաթումի առջեւ մատնանշելով զինքը, իբրեւ փախստական: Եւ խեղճ հայրենադարձ երիտասարդը, կը բանտարկուի անմիջապէս, հակառակ իր սրտառուչ աղաչանքներուն եւ նշանածին արցունքներուն:

Առ այժմ չուզեր խօսիլ: Կը պատմէ միայն որ մինչեւ Պաթում ցեխի նման հաց մը կուտային գաղթականներուն:

Նախորդ թղթակցութեանս մէջ պզտիկ ակնարկութիւն մը ըրած էի, Գարաաշոլի «հսկող»ի պաշտօնին մասին, Շահվերտովի վրայ: Այժմ արդէն իրականութիւն է որ Գարաաշեան չեկիստ մըն է եւ պաշտօն ունէր հետեւելու Շահվերտեանի բոլոր շարժումներուն, ինչպէս նաեւ ներգաղթի հետ կապ ունեցող բոլոր գործերուն: Սակայն ինչպէս կը հասկցուի, Գարաաշօլ տեսնելով Աթէնքի կեանքին հանդստութիւնը, բերնին ջուրերը վազած են եւ այժմ ենթարկուած է Շահվերտովի, մոռնալով իր փափուկ պաշտօնը: Այսպատճառաւ ալ Աթէնք կը գտնուի պատուհասաբեր Արսլանով, որուն համար կ՚ըսեն որ կատարեալ այլանդակ մըն է, եւ շունչ առնել չի տար Շահվերտեանին, զայն յանդիմանելով շատ յաճախ:

— Ես էնց բան կ'եղնի՞,Շահվերտեան, դու մոռացել ես բոլորովին, որ երկրում մեզ հարկաւոր են մեր կարգերին թունդ համակիր բանուորները եւ ո՛չ թէ նրանք որ ուղարկել ես Ա. կարաւանով,ևնն: Եւ տաւարիչ բիշ Արսլանով զործնականապէս ալ կը հաստատէ իր «մեծութիւնը» Բ. կարաւանին մաս կազմել տալով առ առաւելն 1200 հոգի,որոնք կ՚ընտրուին կամ ընտրուեցան զգուելի քաշքշուքներով: Առ այժմ իբրեւ Բ. կարաւանցու հրատարակուած ցանկերուն նայելով, 920 անձ միայն յաջողած են: Կ՚ըսուի թէ 150-200 հոգինոց նոր ցանկ մըն ալ պիտի աւելցուի այս թիւին վրայ: Կ՚իմանամ թէ Մակեդոնիայէն եկած 120 որբեր որոնք կը գտնուին Թօքինիոյ մէջ, մաս պիտի չկազմեն այս կարաւանին, Բարեգործականը սատանձնած չըլլալով անոնց հոգը: Բազմաթիւ դժգոհութիւններ կան ուրձանագրուած եւ անորոշութեան մատնուած գաղթականներուն մէջ: Ամէն օր հարիւրաւորներ կը խըռնուին խորհրդային դեսպանատան առջեւ եւ կ՚աղմկեն պահանջելով որ չխաբեն զիրենք:

— Եղբայր, Հօկճի պէտք է ըլլաս, ամսական պէտք է տաս, «Նոր Շարժում» պէտք է կարդաս, Դաշնակցականներուն հետ կռիւ եւայլն պէտք է ընես» ըսին՝ որպէսզի Հայաստան երթաս:

«Ըրի, իրենց բոլոր ըսածները ըրի: Նայէ մինչեւ երէկ քեզի ալ բարեւ չէի տար… բայց… բայց խաբեցին սրիկանե՛րը… Ահա, ահա Հօկի թուղթերը, ահա անդամավճարներուս ընկալագրերը: Խաբուեցայ…

Առ այժմ փետր.ի 15ը ցոյց կը տրուի իբրեւ մեկնումի թուական: Այսօր փետր.8նէ, եւ տակաւին դրական ոչ մէկ պատրաստութիւն կամ շարժում կայ: Նոյնիսկ ցանկերը չեն լրացած տակաւին:

Այս կարաւանով կը մեկնին բոլոր այն «ընկերուհի եւ ընկերները» որոնք կապ ունէին եւ ունեցան՝ դրօշակներու վար առնուելուն (հելլէն եւ հայկական) ու հիւղակներու հարցին առթիւ եղած կռիւին հետ: Իբրեւ վարձատրութիւն անշուշտ այս ալ՝ «սօցիալիզմի կառուցման»:

Երրորդ կարաւանը պիտի մեկնի Սելանիկէն, իսկ չորրորդն ալ Պուլկարիայէն, ինչպէս կը յայտարարեն: Թէեւ Շահվերտովներու յայտարարութիւնները միշտ ալ կասկածանքով եւ վերապահութեամբ պէտք է ընդունիլ:

— Անգործութիւնը օրէ օր կը դառնայ համատարած եւ զարհուրելի: Մասնաւորաբար մեր հայրենակիցները ամէնէն աւելի կ՚ազդուին անշուշտ: Գործ չկայ: Նստած են բոլորը, եւ՛ բանուորը, եւ՛ արհեստաւորը, եւ՛ վաճառականը եւ՛ շուկայի մարդը, եւ՞ ուսուցիչը ,— բոլորը, բոլորը: Աւելցուցէ՛ք գրեթէ աննախընթաց ցուրտը այս տարուան, եւ կ՚ունենաք թշուառութեան ծանրութիւնը՝ պատկերազարդ եւ գունագեղ:

Միւս կողմէ հիւղակներու պարպումը կը շարունակուի, ըստ վճռական հրամանագրին՝ Պ. Եասօնիտիսի: Խնդիրը հետզհետէ ստացաւ բոլորովին տարբեր հանգամանք: Այսպէս.—

1. Անոնք որ երկու սենեակ ունին, մէկը պարպել կուտան, եւ պարպուածին մէջ կը տեղաւորեն… միշտ Յոյներ: (Մինչեւ այսօր մէկ հատիկ Հայ չեն տեղաւորած): Բացի որբեւայրի ընտանիքէ մը, այն ալ շնորհիւ իր հելլէնահպատակ ըլլալուն:

2. Անոնք, որ մեծկակ տուներ ունին, մէկ ընտանիքի համար շատ է կ՚ըսեն:

3. Արգիլուած է վարձքով տուն նստիլ: (Թէեւ ցարդ վարձքով նստող մէկ Հայու իսկ այդ օրէնքին ընծայած դիրքութիւնը չտուին):

Կը տեղեկանամ թէ առաջնորդը մասնաւոր յուշագիր մը ներկայացուցած է խնամատարական նախարարին, այս անիրաւութիւնները ուշադրութեան յանձնելով,եւ գոնէ երկրորդ կարաւանով մեկնելիքներուն փոքրիկ նիւթական ճպատուցում մը խնդրելով:

Տեղն է ըսել, որ եթէ կ՚ուզենք օգտակար ըլլալ մեզի վստահուած այս խեղճ ժողովուրդին, պէտք է շատ զօրաւոր աշխատանքներ թափենք, ազատելու համար զայն սա ինքնութեան թուղթ կոչուած փորձանքէն, որ անձ գլուխ 200 տրախմիի ծախք մը կ՚ենթադրէ, այն ալ այս նեղ ու անճար օրերուն:

— Դպրոցներու եւ առհասարակ հանրային զանազան կազմակերպութեանց մասին մանրամասնօրէն գրած եմ արդէն: Աւելցնեմ, որ հակառակ բոլոր դժուարութեանց, զանազան կազմակերպութիւններ (Հ. Կ. Խաչ, Հ. Յ. Դ., Հ. Մ. Ը. Մ., Վասպուրական ակումբ եւն.) կ՚աշխատին վառ պահել ճրագը:

Վերջերս կը նշմարուի նաեւ թատերական շարժում մը, Աթէնքի թատերասիրացին կողմէ: Գրական կեանք չկայ, եւ չունեցանք:

Թաղային գործերը կաղն ի կաղ կը քալեն եւ թաղերու մէջ ազգային կեանքը պէտք է ըսել, շատ աւելի մխիթարական է՝ բացի դպրոցներու նիւթականէն, որ օրէ օր կը խրի աւազանին մէջ: Կ՚ըսեն թէ Բարեգործականը պիտի փրկէ այս զաղութին կրթական գործը: Գոնէ մտիկ ընէին Պ. Թաղէոսեանի ցուցմունքներուն եւ տեղեկագրին, որ փաստացի կը ներկայացնէ կրթական գործին եւ ուսուցիչներու նիւթական զոհողութեանց իրական պատկերը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՅ

Խ. Մ. Բ. — դառնութեան ձիչ մը հնչեց հս. ցեղ կուտանք, չապաւելով քանի մը «կոպլիմէնտ»ներ:

Ինչպէս կ՚երեւայ, մեր երիտասարդ աշխատակիցը չէ տեսած ընկեր Կ. Սասունիի երկրորդ յօդուածը (Յառաջ, 10 փետր.), որով կը բացատրէ թէ «ի՛նչ ըսել կ՚ուզէ»:

Այս առթիւ, պզտիկ բացատրութիւն մը: «Լեւանտականութիւն»ը իր բառարանի նշանակութենէն զատ, ունի փոխաբերական իմաստ մը, որ վրիպած է Ուխտաւորի ուշադրութենէն:

Ուրիշ խնդիր թէ, անարդարութիւն պիտի ըլլար անպատճառ «լեւանտէն» մկրտել բոլոր անոնք որ կիլիկեցի են կամ կիլիկիա կ՚ուզեն, իբրեւ «աւելի դիւրին» կամ «ցանկալի» ծրագիր…

«Յառաջ»ի յունուար 31ին մէջ՝ երեք երկար սիւնակներէ բաղկացած «երկտող» մը ունի Կ. Սասունին: «Լեւանտէնները եւ հայկական ազատագրութիւնը»:

Այս երկտողին առիթ տուած է իմ մէկ թղթակցութիւնս: «Սա է ճշմարտութիւն», որ երեք չորս անգամ կարդացի զայն, բայց… չհասկցայ: Ու ասիկա շատ բնական է: Որովհետեւ, Կ. Սասունին, ինքն ալ իմ թղթակցութիւնս հասկցած չէր:

Ամբողջ «երկտողը», վերէն վար, քրտինք կը հոտի՝ ապացուցանելու համար՝ թէ «լեւանտէն»ները «այսպէս եւ այսպէս» են: Ու յետոյ՝ ոչինչ: Մինչդեռ, Փարիզի պէս տեղ մը, շա՜տ դիւրին է՝ քանի մը բառարաններ պրպտել ու այդ բառը հասկնալ:

Ահա թէ ի՛նչ գրուած է այդ բառին դիմաց՝ մեծ Լարուսին մէջ:

Levantin = personne née dans le Levant ou qui habite les contrées du Levan. Les Levantins = (Se dit spécialement de la population melée, qui n'est ni turque ni arabe, des côtes de l'Asie et de l'Egypte). Vol. 5, P. 663.

Կամ, ո՞վ չի գիտեր Թուրքիոյ հրաշալի բացատրութիւնը այս բառին համար: «Թաթլը սու ֆրէնկի»: Այսինքն արեւելածին Եւրոպացիներ, հօրը կամ մօրը կողմէն, որոնք մնալով սերունդէ սերունդ Արեւելքի մէջ, իրենք զիրենք ծովի կամ ովկիանոսի ձուկեր կ՚երեւակայէին:

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, Կ. Սասունին, բազմաբեղուն ճառ մը կը կարդայ իր «երկտող»ին մէջ եւ «լեւանտէն»ի տարազը փառաւորապէս կը հագցնէ՝ Հայերու:

Հայը Հայ է՝ ըլլայ յեղափոխական կամ ոչ-յեղափոխական: Եւ այս բոլոր Հայերը, որ հետաքրքրուած են Հայերու ազատութեամբ՝ հայկական ժառանգութեան այս կամ այն մասին վրայ, միայն ու միայն Հայեր են:

Թերեւս, Կ. Սասունին կ՚ուզէ պաշտպանել Փրոֆ. Ն. Ադոնցը, ըսելով թէ ան իր յօդուածը գրած էր Զօպանեանին դէմ:

Ավելորդ ճիգ:

Ես ներկայիս ժամանակ չունիմ փրոֆէսէօրով զբաղելու,բայց օր մը անշուշտ ուշ քան երբեք:

Փրոֆ. Ադոնց, հրապարակահայնոյեց թրքահայ մտաւորականութեան ընդհանրապէս, Կիլիկիոյ հայութեան՝ մասնաւորապէս:

Եւ, եթէ կան մարդիկ, որ սրսկուող այդ պղտոր ջուրը կ՚ուզեն իբրեւ անձրեւ օրհնաբանել, մենք պնդեցմէ չենք:

Մենք հայ ենք: Հայերուն մէջ «լեւանտէն» չենք կրնար երեւակայել:

«Կիլիկիան՝ լեւանտացի հայութեան «ազգային տունը» չէ:

Կիլիկիան՝ չէ՞ն՚ղ երկիրն է մեր Արմենիոյ:

Կիլիկիան՝ դաղթավայր չէ: Կիլիկիան՝ Հայոց Պատմութեան ամէնէն փառայեղ եւ բարձրօրէն հայեցի մէկ շրջանն է:

Ինչ կը վերաբերի «կղզի»ներու խնդրին, ես կ՚ուզէի, որ Կ. Սասունիի կարծիքը՝ կղզիանար:

Ամբողջ Հայաստանը ընտանիք մըն է: Բարձր-Հայքը, Տարօնը, Վասպուրականը, Սեբաստիան, ինչպէս նաեւ Կիլիկիան՝ այդ ընտանիքին հաւասարապէս սիրելի անդամներն են: Խորթ զաւակ չունի մեր մայրը: Եւ այս իւրաքանչիւր անդամներուն առանձին տունը, օճախը, ամենէն առաջ՝ իր ծնողքին տունն է: Կրնայ բնակիլ հո՛ն՝ ուր որ կ՚ուզէ: Հո՛ն ուր աւելի օգտաւէտ է, աւելի՛ արհեստ եւ աւելի՛ ապահով: Մեր մայրը այսօր կը բնակի Երեւանի մէջ:

Տեսակ մը սատուածային «երբորդութիւն»: Կան՝ որ իրենց աղօթքին մէջ կը կանչեն՝ Ս. Հոգին,կան՝ որ Հայր Աստուծմէ կը պահանջեն եւ կան՝ որ կը յուսան Որդի-Աստուծմէ: Բայց, ասոնց ամէնքն ալ, նախ եւ առաջ քրիստոնեաներ են:

«Մշո՞ւշ» է այս:

Կեցցէ՛ Չէյթունը:

Եւ յետոյ, նո՛րէն՝ Զէյթունը, Ուրֆան, Հաճընը եւ վերջապէս՝ Զօք-Մարզուանը, Մարաշն ու Այնթապը:

Օտարնե՞րը պիտի աւանդեն մեզի, որ Արարայէն մինչեւ Ամանոս, Տաւրոս՝ հայկական սրբատաճար մըն է՝ լեցո՛ւն ծաղիկ կեանքերով, երազներով: որոնք ինկած են Մայր Հայրենիքի Ցայսի այդ Դրան առջեւ՝ Արմէնիային համար:

«Լեւանտէննե՞ր» էին, գինադարին իրենց արիւնը Եփրատի ջուրերուն պէս յորդեցնող՝ հայ կամաւորները:

«Լեւանտէ՞ն» է, Ա. Ահարոնեանը որ ստորագրեց Սեվրի դաշնագիրը, ուր կար նաեւ կիլիկիան:

Զօպանեանին պատասխանելու համար հայութիւն մը չանարգուիր: Ինչպէս, որ կուսակցական գործիչի մը համար անվայել է՝ Ադոնց մը պաշտպանել՝ անարգելով ազգային հաւատք մը եւ աւանդութիւն մը:

Հայ Յեղափոխութիւնը փոխ չի տար իր սլաքը… պառակտիչ պայքարներու համար:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍԱԲԱՆ

Մուսոլինի Վատիկանի մէջ

Քանի մը օր առաջ Իտալիոյ վարչապետը այցելութիւն տուաւ Պապին: Այս այցելութիւնը կը նկատուի քաղաքական կարեւոր դէպք մը, մանաւանդ որ կը զուգադիպի Լատերանի դաշնագրին երրորդ տարեդարձին: Ինչպէս կը յիշուի, Լատերանի դաշնագիրը հաշտեցուց Վատիկանը եւ իտալական կառավարութիւնը. եւ մինչ, այս այցելութիւնը պէտք է տեղի ունենար դաշնագրի վաւերացումէն յետոյ, անակնկալ բարդութիւններ այն ատեն արգելք եղեր էին: Պետութեան եւ եկեղեցիին միջեւ գոյացած այս համաձայնութեամբ,կաթոլիկ մամուլը ուղեր էր եկեղեցիին համար չափազանց նպաստաւոր եզրակացութիւններ հանել: Այս պայմաններուն մէջ, Մուսոլինի ստիպուեր էր մէկ-մէկ ճառ արտասանել Իտալիոյ Ծերակոյտին եւ Երեսփ. Ժողովին մէջ, ճշդելով Լատերանի դաշնագրին տարողութիւնը, ակնարկութիւններ ուղղելով Վատիկանի բարձր շրջանակներուն եւ Պապին ալ:

Այս պատճառով ալ, Մուսոլինիի այցելութիւնը որ տեղի ունենալու էր 1929ին, ուշացաւ: Անկից ասդին, քանիցս այցելութիւններու զրոյցներ շրջեցան եւ միշտ ալ հերքուեցան:

Այս այցելութիւնն ուրեմն վերջ կը դնէ ձգտեալ վիճակին որ կը տիրէր նոյնիսկ հաշտութենէն յետոյ, Վատիկանի եւ Իտալիոյ միջեւ:

Ռուսական դաշնագիրը

Մոսկուայի մէջ, հրատարակութեան տրուեցաւ Ռուսիոյ եւ Լեթոնիոյ միջեւ կնքուած ոչ-յարձակման դաշնագիրը: Դաշնագիրը կը բովանդակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները.

— Երկու կողմերը փոխադարձաբար յանձն կ՚առնեն յարգել իրենց վեհապետական իրաւունքները, քաղաքական անկախութիւնը եւ հողային ամբողջականութիւնը:

— Յանձն կ՚առնեն իրարու վրայ չյարձակիլ եւ զգուշանալ միւս կողմի անկախութեան, հողային ամբողջութեան եւ անբռնաբարելիութեան դէմ ուղղուած բռնական արարքներէ, այս արարքները գործուած ըլլան առանձին պետութեան մը կողմէ կամ պետութիւններու կողմէ, պատերազմի յայտարարութեամբ թէ առանց յայտարարութեան:

— Դաշնագիր կողմերը յանձն կ՚առնեն չմասնակցիլ զինուորական թէ քաղաքական դաշնագրերու, պայմանագրութեանց կամ համաձայնութեանց, ընդդէմ միւս կողմէ ապահովութեան, հողային ամբողջութեան եւ անբռնաբարելիութեան, ինչպէս նաեւ բոլոր այն դաշնագրերուն, պայմանագրութիւններուն կամ համաձայնութիւններուն, որոնց նպատակն է միւս կողմը ենթարկել նիւթական կամ տնտեսական պոյքոթի:

— Ոչ-յարձակման այս դաշինքի տրամադրութիւնները չեն կրնար որեւէ կերպով սահմանափակել կամ փոփոխութեան ենթարկել միջազգային իրաւունքներն ու յանձնառութիւնները, որոնք կը բխին նախապէս կնքուած եւ այժմ ի զօրու եղող եւ երկու կողմերու պաշտօնաթերթերուն մէջ հրատարակուած դաշնագրերէն. պայմանաւ սակայն որ այս դաշնագրերը չբովանդակեն յարձակողական տարրեր:

— Ոչ-յարձակման այս դաշինքը՝ հաստատուած թուականէն սկսեալ, ի զօրու ու երեք տարի: Կողմերը կրնան դաշնագիրը դրժել երեք տարուան պայմանաժամէն վեց ամիս առաջ տրուած ազդարարութեամբ մը, կամ մէկ կամ միւս կողմի յարձակողական մէկ արարքով՝ ընդդէմ երրորդ պետութեան մը, եթէ յարձակումը կատարուի, առանց նախապէս իմաց տալու դաշնագիր միւս կողմին:

— Եթէ դաշնագիրը վեց ամիս առաջ տրուած ազդարարութեամբ չխզուի, ինքնաբերաբար երկարաձգուած կը նկատուի երկու տարուան համար եւս:

Անգլիոյ դաշինքին պառակտումը

Կը յիշուի թէ անցեալ շաբթու, անգլիական Երեսփ. Ժողովին մէջ, մաքսային օրէնքին մասին առեւտրական նախարարին ճառէն յետոյ, խօսք առեր էր ներքին նախարարը ազատական Հէրպըրթ Սէմուըլ, որ խստօրէն քննադատեր էր կառավարութեան ծրագիրը: Պահպանողականները ասոր վրայ պահանջ դրին որ ներքին նախարարը հրաժարի, իսկ աշխատաւորականները Երեսփ. Ժողովին ներկայացուցած են անվստահութեան բանաձեւ մը՝ հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— Երեսփ. Ժողովը չի կրնար վստահութիւն ունենալ հանդէպ կառավարութեան, որ կը խոստովանի թէ անկարող է միանալու քաղաքական ծրագրի մը շուրջ եւ կ՚առաջարկէ անտեսել դահլիճին հաւաքական պատասխանատուութեան մասին՝ աւանդական սկզբունքը, մտնելով մաքսային երկարատեւ միջոցներու կիրարկման մէջ, երբ բազմաթիւ նախարարներ կը յայտնեն թէ անոնց կիրարկումը աղիտաբեր է երկրին առեւտուրին եւ ճարտարուեստին համար:

Ընդդիմադիր աշխատաւորականներու պետը Լէնսպըրի, Երեսփ. Ժողովին մէջ պարզաբանելով այս բանաձեւը, հարց տուաւ թէ ո՞վ է որ թագաւորին զեկոյց պիտի տայ պառակտած դահլիճին ծրագիրներուն մասին, ի՞նչպէս կառավարութիւնը պիտի կրնայ ներկայանալ Օթթավայի կայսերական խորհրդաժողովին, առանց նախապէս համաձայնած ըլլալու, ի՞նչպէս այդ կառավարութիւնը կրնայ քաղաքականութիւն մը ունենալ հանդէպ Հնդկաստանի, երբ ազատական նախարար մը Երեսփ. Ժողովին մէջ կը խօսի այս ուղղութեամբ, մինչ ուրիշ մը, պահպանողական Լորտերու ժողովին մէջ կը խօսի ուրիշ ուղղութեամբ:

Ընդդիմադիր պետը պահանջեց որ այն նախարարները որոնք կառավարութեան մէ… ծամանութեան հրաժարին եւ եւ բակացուց թէ ազգային կառավարութեան վերագրուած միութիւնը գոյութիւն չունի:

Պահպանողական պետը Պոլտուին խօսք առաւ պաշտպանելու համար կառավարութեան քաղաքականութիւնը, ոգեկոչելով անգլիական սահմանադրութեան առաձգական թիւնը, որ թոյլ կուտայ նոր հանգոյցներ փորձել, յարգելով մէկական աւանդութիւնները: Պոլտուին գտաւ թէ, եթէ միակ կուսակցութիւն մը ներկայացնող դահլիճի մը համար, հաւաքական պատասխանատուութեան սկզբունքին հաւասարիմ մնալ էական է, այս պարագայութիւնը հրամայական կը դառնայ «ազգային» կառավարութեան մը համար:

Նեշուելէ յետոյ ազգային դահլիճին մէջ երեւան եկած տարակարծութեան դէշ հետեւանքները, Պոլտուին յայտնեց թէ կառավարութեան այդ առթիւ տուած որոշումները անհրաժեշտ դարձած էին հակակցութեան հետեւանքով:

Պոլտուինէն վերջ, խօսք առաւ կրթական նախարարը, որուն ճառին կը սպասուէր հետաքրքրութեամբ, անոր համար որ անոր ալ կարծիքը տարբեր է մաքսային հարցին մէջ: Կրթական նախարարը իր ճառին ոչ մէկ կասկած կը ձգէ իր ազատ փոխանակութեան կողմնակցութեան մասին: Եւ յոյս կը յայտնէ թէ օր մը Անգլիա կրկին պիտի ստիպուի վերադառնալու ազատ-փոխանակութեան սկզբունքին:

ՓՈՐՁԱՆՔ ՄԸ

Խ. Մ. Բ.— բարեկամի մը միջոցաւ ստացանք ցոքթ. Պարոնիկեանի պատասխանը, իրեն դէմ եղած քրատ… բակութեան մը առթիւ:

Շատ պիտի ուզէինք որ այդ բ… ընկամը իր ստորագրութեան տա… եկէր պաշտպանելու ցոքթ. Պարոնիկ… եանի անձն ու «գործը», որոնց եր… կուքին ալ ճանդէպ ալմեր ճամոզում… բացասական է:

Արդարութեան ճամար, տեղ կ… տանք պատասխանի գլխաւոր կէ… տերուն,—

Մեր նախկին սանը, Յակոբ Պե… րոսեան, «Յառաջ»ի մէջ (28 յու… ուար) իր յօդուածով կը պարծենայ թէ «Տրէզոնի քաղաքական ա… եանը ապա ազնուութիւնը ունեցա… ինձ զրաւոր ծանուցանելու, թէ զի… ուած զրամին մեծագոյն մասը ի… բժշկական ուսմանց եւ ընտանիքի համար կը գործածէ»: Սուտ է ար… ահա իրականութիւնը:

Տրէզոնի քաղաքական ատեա… կը գրէ մեզ հետեւեալը.— «Ի պա… տասխան ձեր 27 յունուար 1932 թուակիրին, կը յայտնենք ձեզ, թ… ոչ Պետրոսեանին եւ ոչ ալ որեւէ ուրիշ մէկի մը մեր կողմէն գրաւ… կամ բերանացի այդպիսի յայտա… րարութիւն մը եղած է, եւ ըստ ք… նութեան բոլոր սովորութիւններու… րիշ որեւէ պաշտօնական աղբիւր… այդպիսի լուր մը տրուած չէ իր… Ստորագրուած տոքթ. Տունեէ… նախագահ 2 փետր. 1932. Տրէզոն…

Ես ոչ թէ հաւաքածս դրամէն, մի լումայ չեմ գործածեր անձն… կան պէտքերուս, այլ հրապարակ… ըսեմ, որ անձնական հարստութեան… վերջին երեք տարիներու մէջ Մի… թեանս՝ մօտ 45,000 ոսկի մարք… 11,000 տօլար անտոկոս փոխա… ւութիւն ըրած եմ. կարծեմ ա… չափս կը բաւէ:

Յիշենք նաեւ որ, ո՛չ թէ «Ք… մը Հայեր» անձնական նամակնե… րով կը քաջալերեն մեր ձեռնարկը… այլ մեր պաշտօնական եկեղեցակա… պետերը եւ կարգ մը Առաջնորդն… պաշտօնական գրութիւններով… տագոված են մեր ձեռնարկը:

Եւ ի վերայ այսր ամենայնի, … համարձակի Յակոբ յայտարար… թէ՝ Սաքսոնիոյ կառավարութիւ… սահմանած է Պարոնիկեանի արժ… նաւոր պատիժը տալէ յետոյ, … կոյնիգերմանիոյ սահմաններէն դու… արտաքսել: Այս աններելի սուտ… կը պատասխանէ տեղւոյս կառավա… րութիւնը հետեւեալ կերպով.—

«Պերլինի Թրքական դեսպանա… թիւնը դիմած է գերման կառավա… րութեան եւ խնդրած է Պարոնիկեան… նը երկրէն արտաքսել, վասն զի ա… հոս հակաթրքական պրօպականտա…

մէջ, եւ հայկական Հարցերուն մա-սին կը գրէ։ Այս հարցը սակայն գերման պաշտօնական շրջանակներ ընդունելէ յետոյ ընթացք տուած չէին, եւ խնդիրը դատարանին տուած են, ու այժմ դատարանն է, որ պիտի քննէ թէ «բաւ գերման օրինաց ո՞ր ատեանի ազատութիւն ունի մէկը օտար բարեկամ պետութեան մը օտար, որպէս օտար, հակապրոպա-գանտ մղելու»։

Եւ այս իրականութիւնը Ցակոբի դէմ խղաթիւրուած մատուցանեցաւ Հայ թերթերու, երբ թէ ես արդէն որպէս խաբեբայ ու անբաղձալի տարր սահմանէն դուրս հանուած եմ։ Անոնք արձագանգեցին եւ շատ մը գերման խաբուած խմբագիրներ։ Մինչ ես հանգիստ տեղս նստած նպատակիս կը դիմեմ եւ կը մտա-ծեմ.— Արդեօ՞ք Ցակոբ եւ իր պաշտպանները չե՞ն խղճահարուիր սա իրականութեան առջեւ թէ, Պա-րոնիկեանի շնորհիւ 5 սաներ (ուկէս տարի ձրի կերակուր եւ բնակարան ստացան, փոխարէն իր տունը կրակի տուին...։

Վարչութիւնս այս ամէնը նկատի առնելով, եւ մեր մօտիկ բարե-րեկամներու խորհուրդին անսալով արձակեց անարժան միւս 4 սաները եւս (այս մասին իսկ՝ թէ թոյլ տային որ լռէինք ու չամփչէին մեզ արձակուած սաներու լրբութիւնները հրապարակելու...) եւ սպասել մին-չեւ ընտրութիւնը նոր կաթողիկոսին ու վերջնական վաւերացումն ճեմա-րանիս։ Մինչ այդ մենք կը պատ-րաստուինք եւ կը կազմակերպուինք անխոնջ կերպով։

ՏՕՔԹ. Ա. Ս. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆ

Հայագէտ մը Պարսկաստանի մէջ

■■■

ԹԱՒՐԻԶ, 30 Յունուար.— Ֆրան-սացի մեծանուն հայագէտ եւ յայտ-նի գիտնական Պրոֆ. Ֆրետէրիք Մաքլէրի աշակերտներէն Պրոֆ. Հէնրի Մասսէ վերջերս Միջագետ-քէն անցաւ Պարսկաստան, պատմա-գիտական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար։

Պրոֆ. Մասսէն պիտի զբաղի Պարսկաստանի ուսումնասիրու-թեամբ ընդհանրապէս եւ Պարսկա-հայութեան մշակոյթով մասնաւո-րապէս։

Յարգելի գիտնականը դեկտեմ-բերի վերջերը եղած է Սպահան եւ ապա Նոր Ջուղա, ուր այցելած է Ս. Ամենափրկիչ Հայոց վանքը եւ մա-տենադարան-թանգարանը։ Նոր Ջու-ղայի մէջ իր ուզած տեղեկութիւն-ները հաւաքելէ յետոյ, շատ գոհ տպաւորութեամբ մեկնած է դէպի Շիրազ՝ Պերսեպոլիսի աւերակներու ուսումնասիրութեամբ զբաղելու համար։

Նոր Ջուղայի Հայոց մատենա-դարան-թանգարանը ազգային պա-տիւ ու պարծանք է ոչ միայն տե-ղին, այլեւ ամբողջ հայութեան հա-մար։

Այս պատկառելի հիմնարկութիւ-նը տարիներ շարունակ հիացում պատճառած է մանաւանդ օտարազգի այցելուներուն Պարսիկներէն սկսած մինչեւ Եւրոպացիները, որոնք ի-րենց գնահատութեան եւ խորին տպաւորութեանց բերանացի եւ գրաւոր վկայութիւնները թողած են իբր յիշատակ։

Նոր Ջուղայի Հայոց մատենա-դարան-թանգարանը դարերու ըն-թացքին հարստացած է հայ եւ օ-տարազգի արուեստի եւ գրականու-թեան խմնկարժէք յիշատակներով, որոնք սերունդէ սերունդ պահուած են։

Եթէ փորձուի գրի առնել հայ մշակոյթի հոյակապ պատմութիւնը, Նոր Ջուղայի մատենադարան-թան-գարանն ալ իր պատուաւոր տեղը պիտի գրաւէ այդ պատմութեան մէջ։

Եւ ուրախալին այն է, որ Նոր Ջուղայի հայ համայնքը իր ազգային մարմիններով եւ հիմնար-կութիւններով միշտ ալ խնամքի եւ գուրգուրանքի առարկայ դարձուցեր են այս մատենադարան-թանգա-րանը։

ՄԱՍԻՍ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Պատգ. Ժողով

Ռումանիոյ նորընտիր պատգ. ժողովը գումարուեցաւ փետր. 8ին, Պուքրէշի մէջ։

— Պազարճըքէն պատգամաւոր ընտրուած են Տոքթ. Արամ Սալբի և Գարեգին Աւագեան։ Պրայլայէն՝ Գ. Հաճի Արթինեան։

— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Ժողովը որոշած է խնդրել թեմական խոր-հուրդէն որ մարզանքը պարտաւո-րիչ դարձնէ վարժարաններու մէջ։

— Ուս. Միութիւնը իր պատգա-մաւորական ժողովը գումարեց 34 անդամ անդամուհիներու մասնակ-ցութեամբ։ Ժողովը որոշեց շարու-նակել պարբերական դասախօսու-թիւնները, իսկ շաբաթը երեք օր բաց պահել իր ակումբը, ընթերցա-նութեան համար։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Գործազրկութիւն եւ թշուառութիւն

Պէթէնտօրֆէն կը գրեն «Հայրե-նիք»ի.—

Տեղւոյս մէջ կան 75-80 Հայեր, որոնց մեծ մասը չի գործեր մօտ եր-կու տարիէ ի վեր։

Վերջին երկու ամիսներուն կա-րօտեալները սկսան ստանալ շաբա-թական նպաստ, որ սակայն բոլո-րովին անբաւարար է։ Շատերուենն ենթարկուած են կատարեալ թշուա-ռութեան։

Ունինք երկաթի գործարան մը որ մօտաւորապէս երկու տարիէ ի վեր չի գործեր։ Շատեր, ու նաեւ Տարօնցիները այդ գործարանին մէջ կը գործէին, այժմ բոլորովին ան-գործ են։

Չքաւոր ընտանիքներուն եւ ան-հատներուն վերջերս նպաստ սկսած են տալ։ Ընտանիքներ, որոնք երեք չորս զաւակ ունին, կը ստանան շա-բաթական չորս տոլար, ամուրիներ՝ 1.50 տոլար։ Կը վճարուին նաեւ տան վարձքերը։

Շատեր բոլորովին անկարող են իրենց սեփական տուներու պետա-կան տուրքը եւ մօրկէյճները վճարե-լու, ինչպէս եւ իրենց կեանքի ա-պահովագինը՝ ապահովագրական ըն-կերութիւններուն։ Այս պատճառով ալ պիտի կորսնցնեն տարիներէ ի վեր իրենց վճարած գումարները։

Տարօն-Տուրուբերան Հայրենակ-ցական Միութիւնը փոխարինաբար օգնելու է երկու-հազար տոլարով իր այս տեղի հայրենակիցներուն։

× Ֆիլատելֆիան Ամերիկայի հայաշատ գաղութներէն մէկն է, որ իր մէջ կը համրէ երեք-չորս հազա-րի մօտ հայութիւն մը։

Այստեղ Հայերը կը զբաղին ընդ-հանրապէս մանրավաճառութեամբ, դերձակութեամբ, եւ հագուստներ մաքրելու գործով։ Կան բաւական թիւով կօշիկ նորոգողներ, ճաշարա-նի գործով զբաղողներ, տուներ նո-րոգողներ, գորգավաճառներ, տպա-րանական գործերով զբաղողներ եւ այլն։ Հայերու գրեթէ կէսը առեւ-տրական գործերով կը զբաղի։ Ու-րիշներ կը գործեն կերպասի, երկա-թի, կաշիի եւ այլ գործարաններու մէջ։ Այս վերջիններուն մէջ ալ ու-նինք բաւական թիւով արհեստա-ւորներ։

Տնտեսական տագնապը հոս ալ զգալի է։ Կան բաւական թիւով ան-գործներ։ Հանրային նպաստներէ օգտուողներ առայժմ գրեթէ չկան։ Ցաւալին սակայն այն է որ կացու-թիւնը օրէ օր կը վատթարանայ։ Քիչ ու շատ գործողները հազիւ շա-բաթը երկու - երեք օր կ'աշխա-տին։ Գործարաններու մէջ օրա-վարձերը անխնայ կը կրճատուին հարիւրին 10էն մինչեւ հարիւրին 50։

Մանր առեւտրականներ մասնա-ւորապէս զգալի կերպով ազդուած են տնտեսական տագնապէն։ Շատեր կը նախընտրեն գործարանի մէջ գործել, բայց այդ ալ չկայ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տագնապը Վիէնի մէջ

ՎԻԷՆ 11 փետր. — Թուականէս մէկ ու կէս ամիս առաջ էր, երկու յաջորդական թղթակցութիւններով մանրամասն նկարագրած էի Վիէնի եւ իր շրջաններու գործերու պատ-կերը։ Գրած էի որ ունինք մօտ 40 անգործներ, եւ մնացածին մեծ մասն ալ 3-4 օր կ'աշխատին։

Այսօր, մէկուկէս ամիս վերջ, գոր-ծերը հետզհետէ աւելի թուլցան, եւ մեր գաղութի 40 անգործներուն վրայ 20 եւս աւելնալով, բարձրացաւ 60ի ինչ որ փոքր թիւ մը չէ մեր գաղութին համար։

Նոր տարին եկաւ, բայց ոչ մէկ բարիք հետը բերաւ։ Ունեւորը կե-րաւ, խմեց, զուարճացաւ. բայց ան-գործ դժբախտ ընտանիքները իրենց երեխաներուն երեսը նայելով չզգա-ցին թէ նոր տարի՞ էր թէ հին տարի։

Ինչպէս ուրիշ առթիւ գրած եմ, Վիէնի գաղութը կը գտնուի երկու շրջաններու մէջ, Փօնթէվէք եւ Լատրէզէն։ Լատրէզէնի մեծ հիւս-ուածեղէնի գործարանը,— ուր կ'աշ-խատին մեր հայրենակիցները բոլորն ալ—մինչեւ այսօր շաբաթը 4 օր կը բանի եւ երբեմն մէկ երկուքով գործէ կը հանուին։ Մինչեւ այսօր բարելաւման որեւէ նշան չկայ. ա-ւելցնելով մեր անգործներու բազ-մութիւնը։

Փօնթէվէքի, շրջանին մէջ, Մա-քալիօն հիւսուածեղէնի գործարանը մինչեւ 15 օր առաջ, կանոնաւորա-պէս շաբաթը վեց օր կ'աշխատէր, բայց յարկարծ կենալով հարիւրա-ւոր գործաւորներ ճամբեց։ Այս գոր-ծարանին մէջ տասը Հայեր կ'աշ-խատէին։ Բոլորն ալ հանուեցան։

Ֆօնտրէին (ձուլարան) նոյնպէս այս շրջանին մէջ, մօտաւորապէս ամիս մըն է որ շաբաթը 3-4 օր կ'աշխատին։ Այս տեղ ալ ունինք ութը Հայեր, որոնք բազմանդամ ընտանիքներու տէրեր են։ Այս գոր-ծարանին աշխատանքը աւելի դժուար է եւ օրականները քիչ մը բարձր են, բաղդատելով միւս գործարաններուն հետ։ Ասոր համար, բազմանդամ ընտանիքի տէրեր կը նախընտրեն հոն աշխատիլ, միայն թէ աշխա-տանք ըլլայ։

Այս շրջանին մէջ, բախտաւոր են միայն կօշիկի գործարանը աշ-խատող հայրենակիցները։ Այս գոր-ծարանը մինչեւ այսօր չէ ազդուած գրեթէ գործազրկութենէն։ Թէեւ ու-րիշ տեղերու մէջ կօշիկի գործերը գրեթէ կիսովին կանգ առած են։ Գործարանը հետզհետէ ալ, արտա-դրութիւնը կ'աւելցնէ։ Օրինակի հա-մար, վեց ամիս առաջ 6-650 զոյգ կը հանէր, բայց ներկայիս միշտ 900 զոյգէն աւելի կ'արտադրէ։ Մարդ չի հասկնար գաղտնիքը։ Երբեք «մթոք» ալ չըներ, այլ շարունակ կը ծախէ։ Այս գործարանը, խաղա-խորդարանի բաժինով, ունի մօտա-ւորապէս 500 բանուոր-բանուորու-հիներ, որոնց 200ը հայեր են։ Այս վերջերս, միայն հինգ հայ գործա-ւորներ հանեց, 3ը կօշիկի բաժինէն զանազան պատճառներով, իսկ եր-կուքը, խաղախորդարանի բաժնէն։ Այս վերջին երկուքը (ռամկավար) անցեալ յունուար 16ի կռիւէն օրը իրենց գործը փոխանակ կէս օրուան ժամը 11.30ին ձգելու — սովորական ժամ— ձգած էին 11ին եւ կռիւի փութացած էին։ Գործատէրը հաս-տատելով այս իրողութիւնը անմի-ջապէս արձակեց։

Ուրեմն, ներկայիս մեր գաղութը ունի 60է ոչ պակաս անգործներ, որոնցմէ մէկ քանին նպաստ չեն ստանար, զանազան պատճառներով։ Իսկ մնացեալները բոլորն ալ նպաստ կը ստանան։ Կային հայրենակիցներ որոնց նպաստի 6 ամիս պայմանա-ժամը լրացած էր, եւ չէին ստանար։ Այս վերջերս սկսան կրկին տալ, բայց այս անգամ կէս նպաստ։ 8 ֆրանք առաջ ստացողը ներկայիս միայն 4 ֆրանք կը ստանայ եւ նոյնպէս իր պարագաները։ Մնացեալ-ները, ինչպէս ըսինք, մեծ մասը շաբաթը 3-4 օր կ'աշխատին, իսկ կօշիկի բանուորները առ այժմ 6 օր լման կ'աշխատին։

Անգործ բանուորներու օգնութեան ընտուկի մը մասին մինչեւ այսօր ոչ մէկ ձեռնարկ եղած է։ Այս ու-ղղութեամբ թէեւ խորհողներ կան, բայց գաղութը պառակտուած ըլլա-լով, ո՛չ ոք նախաձեռնութեան փորձ չէ ըրած։ Կան մարդիկ որ անընդ-հատ գաղութին կեանքը կը խանգա-րեն, իրենց եսասիրութեան եւ կամ կուսակցական մոլեռանդութեան պատճառով։ Ասոնց թիւը շատ չէ, բայց անմեղներ ալ կան որ անգի-տակցաբար կը հետեւին անոնց։ Այս-պէս չէ՞ որ անցեալ տարի Լատրէ-զէնի շրջանին մէջ հայ մանկիկնե-րու համար, ծաղկոց մը բանալու խորհրդակցական ժողովը վիժեցաւ եւ փոխանակ մէկ ծաղկոցի, այսօր երկու ծաղկոց ունինք։

Նոյնը չէ՞ր, յունուար 16ին, երբ մեր հայրենակիցներուն մէջ կռիւ մը տեղի ունեցաւ օր ցերեկով, փողոցին մէջ, մեր գաղութին վար-կը կոտրելով օտարներուն առջեւ։

Գործերու այս թուլութեան պատճառաւ, ազգային կեանքն ալ երթալով կը տժգունի։ Անցեալ տա-րի այս ժամանակ, ամէն շաբաթ հանդէս-ներկայացումներ, իրարու կը յաջորդէին, եւ ժողովուրդն ալ կը քաջալերէր միշտ եղած ձեռնարկ-ները, բայց ներկայիս, հազիւ մէկ-երկու ամիսը անգամ մը. ձեռնարկ մը կ'ըլլայ, անոր ալ քաջալերողներ շատ քիչ են։ Եթէ մեր գաղութը գնահատելի կողմ ունի, այն ալ սա երեք ծաղկոցներն են որոնք երրորդ տարին է որ անվհատ կը շարու-նակուին, շաբաթական 6-8 ժամ դասաւանդութիւններով։

Ն. ԳԱԼԷ

ՄԱՄՈՒԼ

Վտանգին հանդէպ

■■■

Պէյրութի Ազդակը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 փետրուար)․

— «Ջրկուած եւ լքուած ենք բարե-կամներէ ու անտէր եւ անհայրենիք 10 տարիէ ի վեր կը թափառինք աննպատակ ու անգիտակ։ Վտանգը հասած է մինչեւ մեր դռները եւ մենք ծաղամերձ, հիւանդ վիճակի մը մէջ կը գտնուինք սակայն չենք խորհիր երբեք դարմանի մասին։

Եհազանգի չեփորները կը հնչեն մեր ականջներն ի վեր, բայց մենք ձեռնածալ նստած, զբաղած ենք փոքր ու գձուձ հաշիւներով, իրար բամբասելով եւ իրար վարկաբեկելով։

Մեծով ու պզտիկով, պետերով եւ ա-ռաջնորդներով փոքրացեր ենք։ Առեղու-թիւն եւ կիրք մեր բոլոր գործերուն մէջ։ Քինախնդիր ոգի եւ ոխակալ վերաբեր-մունք իրար հանդէպ։

Ղեկավարի վայել հեռատեսութիւն եւ կացութեան գիտակցութիւն երբեք չու-նինք։ Վտանգի հանդէպ պատրաստ ըլ-լալու եւ զինուած սպասելու նախատե-սութիւնը չունինք։ Անխտրական եւ ա-նոխակալ ոգի ունեցող ազգային եւ հոգե-ւոր առաջնորդներ հազուագիւտ են։

Մէկ խօսքով, վտանգի հանդէպ կանգ-նած, փոխանակ կազմակերպուելու եւ ինք-նապաշտպանութեան միջոցները ձեռք առնելու, օրէ օր քիչ մը աւելի կը խորացը-նենք երկպառակութեան եւ անմիութեան անդունդները, ուրախութեան քրքիջներ պատճառելով ներքին եւ արտաքին թշ-նամիներուն։ Կը գլուրցնենք գործը ոսոխ-ներուն, որոնք երախաբաց կը սպասեն մեր դռներուն առջեւ։

Պատմութիւնը չէ ունեցած շրջան մը, ուր հայութիւնը ապրած ըլլայ այսքան մռայլ եւ մութ օրեր։ Տէրութիւնները, ըսինք, վտանգի պահուն եւ վտանգէն ա-ռաջ իրենց բանակները կը քննեն եւ պատրաստ կը սպասեն։ Իսկ նշանաւոր ռազմագէտ մը կ'ըսէ. «Ազնիւ քաղաքա-ցիներ վտանգուած քաղաքին դուռին առ-ջեւ իրարու հետ չեն կռուիր»։

Հայութիւնը ամենադժնդակ եւ ար-հաւրալից օրեր կ'ապրի։ Սպառնացող վը-տանգներուն դիմադրաւելու համար միայն մէկ միջոց եւ կարելիութիւն կայ։ Մէկ ճակատ։ Պէտք է իրագործել կացութեան պարտադրած այս միջոցը, եթէ Հայու-թեան շահը եւ գոյութիւնը վեր կը դա-սենք ամէն նկատումէ եւ անձնական ու հատուածական ճղճիմ հաշիւներէ»։

Անգործութեան Մղձաւանջը

ԿԱՐՏԱՆ.— Գործազրկութեան չարաբաստիկ ուրուականը բռնած է արդէն Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներն ու գիւղերը, ահու դողի մատնելով աշխատաւոր դասակարգը։

Հակառակ կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն եւ հանրօգուտ շինութեանց, տագնապը մեղմանա-լու միջոցներ չի ցուցներ։

Նախապէս գրած էի մեր գաղու-թին բախտաւորութեան մասին, ա-ւելցնելով որ «անգործութիւն չըլլա-լով մէկտեղ, նախկին աշխատաւոր-ներու համար կրկին գործ կուտայ ածուխի ընկերութեան պաշտօնէու-թիւնը»։

Այս անգամին սակայն, ցաւով պէտք է արձանագրեմ որ այստեղ ալ հասաւ տագնապը։ Այժմ ընկե-րութիւնը պարբերաբար պակաս օր կ'աշխատցնէ գործաւորները։ Ասկէ զատ, իւրաքանչիւր chantierէի աշ-խատաւորները մէկ օր տունը կը մնան։

Զրոյց կը շրջի թէ մօտերս օրա-վարձքերու վրայ նոր կրճատումներ պիտի ըլլան, (հարիւրին հինգ)։ Ան-գործութիւնը տակաւ առ տակաւ կ'իջնէ հանքերուն մէջ։

Ցաւօրդով պիտի գրեմ Միրոյի տեղական լեզուով վարի կամ «Ջու-րին հանք»ի մասին, ուր կան նաեւ աշխատաւոր հայրենակիցներ, նոյն-պէս պիտի ջանամ հետզհետէ ներ-կայացնել Էքսի եւ շրջանի տնտե-սական եւ ազգային կեանքը։

Կ. ԳԱՅԱՃԱՆԵԱՆ

Պէյրութի բնակչութիւնը

Վերջնականապէս յայտնի եղած չէ դեռ մարդահամարի արդիւնքը, սակայն կարգ մը շրջաններու ար-ձանագրութիւնները լմնցած ըլլալով, տեղական թերթեր կրցած են մօ-տաւոր թիւեր ստանալ։

Պէյրութի բնակչութեան թիւը մօտաւորապէս 180,000 կը հաշուուէր։ Այժմ հետեւեալ մանրամասնութիւն-ները կը տրուին.—

52,000 իսլամ Սիւննի, 11 հազար իսլամ Շիի, 3 հազար Տիւրզի, 30 հա-զար Մարոնի, 20 հազար յոյն օր-թոտոքս, 24 հազար Հայ, 8 հազար յոյն կաթոլիկ, 4 հազար բողոքա-կան, 3 հազար Հրեայ եւ ուրիշ փոք-րամասնութիւններ եւ քսան հազար օտարներ։

Որով 179,000 բնակչութեան 86 հազարը քրիստոնեաներ են եւ 73 հազարը ոչ-քրիստոնեաներ, իսկ 20 հազարը օտարներ։

Պէյրութի վաճառականները

ՄՕՐԱԹՕՐԻՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

Պէյրութի մէջ կարգ մը վաճա-ռականներ մօրաթօրիում պահան-ջած են, յայտնելով թէ Եգիպտական եւ Պրազիլիական կառավարութիւն-ները արդէն շատոնց մօրաթօրիում յայտարարած են։ Աղեքսանդրին մէջ տնտեսական կացութիւնը շատ մութ գոյներով կը ներկայացուի եւ կ'ըս-ուի թէ ժողովուրդը չի կրնար վճա-րել իր պարտքերը այս պայմաններուն տակ։

Լիբանանի նախարարական խորհուրդը մերժեց այդ պահանջքը, յայտնելով թէ մօրաթօրիում յայ-տարարուիլը աւելի գէշ կացութիւն մը յառաջ պիտի բերէ։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԵՐԳԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■■

Ա. ՄԱՍ

III

Ունէր վառվռուն աչեր, կեռ քիթ մը, սեւահեր էր ու տարօրինակ բոց մը կար աչքերուն մէջ։ Նօսր պեխ մը։ Ու կը խօսէր հատիկ հատիկ, թրթռուն ու արձագանգող հնչիւնով մը։ Սպիտակ, պզտիկ, լեցուն ու փափուկ ձեռքեր ունէր ու լանջախաչ մը, զոր կը կախէր միայն կառավարատուն գացած ատեն։

Դպրեվանքի փառքերէն է, կ'ըսէին իրեն համար։ Իրապէս մեծ յաջողութեամբ էր աւարտած, ու ատեն մը վերադարձած Իրենեան Հայրիկին քով, որուն աչքին լոյսն էր։ Տաճատ վարդապետ բացառիկ յարգանք ունէր, նաեւ, Դուրեան սրբա-զանի նկատմամբ, «մարմնացեալ սրբազ-նութիւն» կ'որակէր զայն, ու շեշտ-ուած հակակրանք մը ցոյց կուտար դէպի Օրմանեան պատրիարքը, զոր «Օսմանեան պատրիարք» կը կոչէր։ Իր այս կարծիքը աւելի որոշ կերպով արտայայտեց, օր մը, Քաղաք. Ժողովի նիստէն վերջ, երբ Դաւիթ էֆէնտին, բոլորին մեկնումէն յետոյ, մնացեր՝ Տէր Մեսրոպին հետ ամուսնալուծման խնդրի մը մասին կը խօսէր։ Սպասուած հաստատագիրը Պոլսոյ Պատրիարքարանէն կ'ուշանար՝ հակառակ Տաճատ վարդապետի գրաւոր դիմումներուն։ Սրտնեղեր էին։

— Պապը Ալիէն զատուած չունի՛ որ — ձայնեց յանկարծ սրբազանը, թողլով թիկնաթոռը ու սիկառին տուփը առնելով սեղանին վրայէն։

— Կ'էթայ նէ՝ ճիմպիւշի չէթար եա, ազգին ցաւերուն համար կ'էթայ հէլ-պէթ, — մէջ ինկաւ Դաւիթ էֆէնտի՝ դժգոհ շեշտով մը։ Քէշկէ բոլոր եկող-գացողները Օրմանեանին պէս ըլլային...։

— Մենք ալ Քուրանը կ'առնէինք ու կ'երթայինք...։

— Ինչո՞ւ ատանկ կ'ըսես, Հայր Սուրբ։

— Այսպէ՛ս է, այսպէ՛ս, եթէ կ'ու-զես բուն կարծիքս, Օսմանեան Պատրիարք եթէ աշխարհական ծնած ըլլար, Սուլթան Համիտ զայն ոստիկանութեան Նախարար կ'ընէր՝ Նազըմ փաշային տեղ...։

Ասոր վրայ, Դաւիթ էֆէնտի համրի-չը նետեց բաճկոնին գրպանը, գործ մը պատրուակեց ու գնաց։

— Բերանդ պագնեմ Հայր Սուրբս, — ըսաւ Տէր Մեսրոպ Դաւիթ էֆէնտիին երթալէն վերջը — ասանկնե-րուն ատանկ կը վայլէ... տեսա՞ր, կրակ կտրեցաւ։

— Վախցաւ, կ'երեւի, որ — պա-տասխանեց Տաճատ վարդապետ — իրեն պաշտօն չի մնար...։ Շունչանորդինե՛ր... «ազգ»... «ազգին ցաւերը».. բերնի ծամոց են ըրեր...։ Ի՞նչ ընենք, պիտի տանինք, մինչեւ որ կամուրջը անցնինք...։

Այդ «կամուրջ»ը ուժգնօրէն երազող-ներէն էր ինք։ Ուր որ երթար, իր առա-ջին գործերէն մին էր ամէն կերպով ուժ տալ եղափոխական կայծ կերպութեան։ Բայց, կը գործէր միայն մէկ հոգիի հետ կապ պահելով։ Հօս Տէր Մեսրոպն էր իր աջ թեւը։ Այսուհանդերձ.

— Սա աղա-էֆէնտիներուն հետ ալ արտաքին կապը պէտք չէ կտրել — կը թելադրէր Տէր Մեսրոպին, — թէեւ, շատ ալ փիշ-փիշ ընելու չի գար...։

Ու իր մնացեալ ժամանակը կը յատ-կացնէր գրական աշխատութիւններու։ Վանքը եղած ատեն, բանաստեղծութեանց տետրակ մը ունէր, քանի մը գեղեցիկ կտորներ գրական հանդէսի մը մէջ։ Հրա-տարակեց «Սօսանուէր» ծածկանունով։ Նոյնիսկ, Արփիար Արփիարեան, տեղե-կանալով ինքնութիւնը, նամակ մը գրած ու անոնցմէ մին «գլուխ գործոց» մը նկատած էր։ Զափազանց զգայուն էր. բայց, միշտ ալ իշխած էր իր կամքին, հակառակ դէպի կիները ունեցած իր տկարութեան։

— Հիչ խելքս չի կտրեր, — ըսեր էր, անգամ մը, Սարաֆեան Օննէս աղան, որ Դաւիթ էֆէնտիին հետ «մէկ ծակէ կը շուէր» եւ Քաղաքականի անդամ էր — կրակի պէս մարդ, վառվռուն, կ'եփի կոր կեցած տեղը, ինտո՞ր կ'ըլլայ տէ առանց կնկայ կ'ըլլայ ճանըմ...։

— Ատա՞նկ կը կարծես, Օննէս ա-ղա... կը պեճերեն անոնք...։ Ձե՞ս նայիր, Աստուծուն օրը ձեռք պագնել կայ՝ գա-ւիթը... աղջիկ կնիկ էթրաֆն են...։

— Հա՛, «փէք աղուոր ձեռքեր ու-նի» էղեր...

Տաճատ վարդապետ իրա՛պէս հե-թանոս հոգի ունէր։ Բայց արտակարգօրէն կապուած էր հայ եկեղեցիին։ Երկար ու-սումնասիրութիւն մը ունէր՝ Ամասիոյ մէջ պատրաստած՝ «Մեր եկեղեցին իբրեւ գե-րագոյն ազդակ մեր գոյութեան» խորա-գրով։ Յետոյ, բանասիրական աշխատանք մը՝ Բուրդել իշխանի կառուցած եկեղե-ցիի, Գեղարդայ Վանքի, ԺԳ. դարուն, Ակուլիսցիի աստուածաբանական ճառերու մասին, որոնք թարգմանուած էին Երզն-կացիէն։ Բանասիրական բուն վէճ մը ունեցած էր, Պոլսոյ «Մասիս»ին մէջ, Մրմրեանի հետ, ու մեծ շահագրգռութիւն ստեղծած։ Բայց իր ինքնութիւնը ծած-կած ըլլալով «Վանատուր» անուան տակ, շատեր «Դուրեան կը հոտի կոր» կ'ը-սէին։ Իսկ իր ամենէն աւելի փայփայած գործն էր, վերջանալու մօտ եղող իր մէկ ուրիշ ուսումնասիրութիւնը — «Զուգա-հեռագիծը՝ մեր պատմութեան մէջ» — ուր քննութեան կ'առնէր մեր ամբողջ անցեալը՝ իր յատկանշական դէպքերով, եւ հզօր ու տիրական վերելքի մը ցե-ղագրական կարելիութիւնները կը թուէր։

Այդ օրը այդ ձեռագրով զբաղած էր, ու, յոգնած ըլլալով, ելաւ կանգնեցաւ պատուհանին առջեւ, երբ Գրիգոր, պա-հարանէն ելլելով, մօտեցեր էր Տալապե-տին։ Տալապետ, տեսնելով վարդապետը, յանկարծ ոտքի կանգնեցաւ, ձեռքերը զետեղեց փորին վրայ, իր միամիտ աչքերը խորի՜ն ակնածանքով մը ուղղեց վարդա-պետին, ու գլուխը արագօրէն եւ յաջոր-դաբար սկսաւ տալ կուրծքին, մինչեւ որ Տաճատ վարդապետ նշմարեց, անդրա-դարձաւ, եւ գլխու հանդարտ ու թեթեւ շարժումով մը փոխարինեց բարեւը։ Յետոյ, խօսքը ուղղելով Գրիգորին.

— Եկուր տեսնեմ, տղա՛ս, — ձայնեց։

Գրիգոր արագօրէն անցաւ եկեղեցին առաջնորդարանին միացնող կամարակապ մասին տակէն, բարձրացաւ սանդուխնե-րէն ու մտաւ ներս։

(Շար.)

Կ. ՄԽՀԵԱՆ

համաշխարհային տագնապէն բխած ելմտական եւ տնտեսական հարցերու դարմանի միջոցներուն մասին հաստատել տեւական կանոնադրութիւն մը:

Գերման շրջանակները շատ գոհացուցիչ կը գտնեն այս կարգադրութիւնը:

Սըր Ճօն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը Ժընեւէն եկաւ Փարիզ, ուր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի վարչապետին եւ արտաքին նախարարին Պ. Լավալի հետ:

Ճեպընթաց մը օդը հանելու փորձ Վէնթիմիլ-Փարիզ գծին վրայ

Թուլոնի եւ Մարսիլիոյ միջեւ, ճեպընթացը մեծ վտանգ մը անցուց: Երկաթագծերուն վրայ դրուած ուժանակ մը պայթեցաւ այն պահուն որ կ'անցնէր Վէնթիմիլ-Փարիզ ճեպընթացը:

Ճեպընթացը որ կ'ընթանար ժամական 90 քիլոմէթր արագութեամբ, կ'անցնէր Փոմի կայարանէն, երբ տեղի ունեցաւ պայթումը: Ճեպընթացը 100 մեդրի չափ եւս շարունակեց ընթանալ: Բայց երկաթագծին մէկ մասը՝ պայթումէն քանդուած էր եւ չորս վակոններ գծէն դուրս ելլելով կ'իյնային հեղեղատի մը մէջ: Բախտին բերումով միայն, մեռնողներ չկան եւ միայն երեք ճամբորդներ վիրաւորուած են թեթեւօրէն, թէեւ վակոնները ամբողջովին ջարդուփշուր եղած են:

Ոստիկանութիւնը խիստ քննութիւններ կը կատարէ:

Կիպրոս՝ սովի վտանգին տակ

Նիկոսիայէն տրուած լուր մը, կիպրոսը ենթարկուած ցոյց կուտայ սովի լուրջ վտանգի մը, շատ աւելի մեծ քան 1902ի սովը: Ջրերն առաջին անձրեւները տեղացած են յունուար 21ին, այսինքն շատ աւելի ուշ քան 1902ին, եւ ատկից, առաջ եկած է անասուններու խոտի սով մը: Հազարաւոր ոչխարներ եւ գառնուկներ կորսուեցան այս պատճառով: կարելի չեղաւ գարի ցանել՝ իսկ ցորենի բերքը գրեթէ ամբողջովին վտանգուած է: Ժողովուրդին թշուառութիւնը մեղմելու համար կառավարութիւնը նուազեցուց աւստրիական ցորենի ներածման տուրքը. սակայն ապագան մռայլ կը մնայ:

Ց. Հ. Դ. **Գաւառ**

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Գրադարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան 1932ի շրջանի առաջին դասախօսութիւնը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.45ին: Կը խօսի ընկ. Մ. Մաքութեան հայ թատրոնի մասին: Իսկ ժամը 9.45ին կը խօսի Պ. Վահան Գույումճեան Հայաստանի աշխարհագրութեան մասին: Իւրաքանչիւր դասախօսութիւն կը տեւէ 45 վայրկեան: Դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան ամէն Հինգշաբթի Միութեան սրահին մէջ, 63 բիւ տը լա Րէփիւպլիք: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը վաղը երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

"ՓԵՏՐ. 18,, ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի կոմիտէին կողմէ
20 Փետրուար Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին
Սալոն Շաբի մէջ, 84 rue Chape
կը նախագահէ՝ ընկ. ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ *կը խօսի՝ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ*

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է ԵՒ ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

"ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋ,,

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Միւթիւալիթէ սրահին մէջ 24 Rue St. Victor: Դասախօս Պ. Արշակ Չօպանեան. նիւթ՝ Պետրոս Դուրեանի կեանքն ու արուեստը: *Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—Մարտիրոս Սապոնճեան՝ ծնած Կարին, Զամուր Սոքաք, 1903ին, հօր անունը՝ Տիգրան, կօշկակար, մօր անունը՝ Սաթենիկ, ծնեալ Մկրեան, կը փնտռէ իր ազգականները, հօրեղբայրներ՝ Աւետիս եւ Գրիգոր Սապոնճեան, մօրեղբայր՝ Մարտիրոս Մկրեան, մօրաքոյր Սօֆիա Թիւթինճեան, դրացիներ՝ Խերպէկեան եւ Թարոյեան: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Կարտուն, Ռ. Յ.— 165: Կարգադրեցինք:

"ՇԻՐԱԿ,,

ՄԵԾ ՆՓԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Médaille d'Or 1930 — Diplôme d'Honneur 1931

26 Rue de Trévise, Paris (9) Métro Cadet, Tél. Prov. 38-63

ԲՈԼՈՐ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ 100ին 25 ԶԵՂՉ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

21 փետրուար կիրակի ժամը 2.45էն մինչեւ կէս գիշեր

GYMNASE JAURÈS*ի մէջ, Փարիզ*

87 Avenue Jean Jaurès

Միրայօժար մասնակցութեամբ 70 հոգինոց ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին
Մարզական աննախընթաց ցուցադրութիւններ եւ մենամարտ՝
Ֆրանսացի եւ հայ մարզիկներու կողմէ

գայլուկներու, սկաուտներու եւ արենուշներու կողմէ զանազան խաղեր
գեղարուեստական հաճելի բաժին եւ անակնկալներ
պար՝ ճամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր ճոխ եւ աժան պիւֆէ

Տոմսերու գիներ 5, 7.50 եւ 10 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանտ-Սամուէլ գրատունը եւ Ֆլօրիա ճաշարանը:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— *Métro Jean Jaurès, Tramways 21a, 21b, 21c, 21d, 29a, 29b, 29c, 51, հանրակառքերը բոլորն ալ կանգ կ'առնեն Gymnaseին առջեւ: Autobus M եւ AT:*

ՊԱՆԹԷՕՅԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԹԷՕ-ԲԱՇԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԷՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին

Նախագահութեամբ Տիկ. ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

21 Փետրուար Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

3 Villa d'Orléans*ի մէջ*, Métro: Alesia

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ մասնակցութեամբ Փարիզահայ ծանօթ արուեստագէտներու.

40 փոքրիկներ պիտի երգեն ու արտասանեն մանկական զուարթ երգեր

Գեղարուեստասէր խումբ մը երիտասարդներու կողմէ

պիտի ներկայացուի՝ **"ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ"** յուզիչ դրամ 4 արար

Մուտք՝ 5 ֆրանք

"ԱՐՓԻ,,Ն

պիտի օգնէ ձեզի, հայերէն սորվեցնելու հինգ-վեց տարեկան մանուկներուն, ազգային պատմութիւն՝ աւելի մեծերուն:

Սիրուն պատմութիւններ, զուարճալիքներ եւ գեղեցիկ պատկերներ:

կը հրատարակուի ամիսը երկու անգամ:

Լոյս տեսած են արդէն առաջին երեք թիւերը:

Տարեկան բաժնեգին՝ 50 ֆրանք:
կը ծախուի նաեւ հատով, 2 ֆր.ի:
դիմել «Յառաջ»ի, կամ հրատարակիչին, *A. Barseghian, P. O. Box 77 Allston, Mass. (U. S. A.).*

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

Բացուած է բաժանորդագրութիւն

«ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ»

Հայագիտական ուսումնաթերթի

ԽԶ. ՏԱՐԻ = 1932

«Հանդէս Ամսօրեայ» հայագիտական ուսումնաթերթը կը հրատարակուի Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան կողմէն աշխատակցութեամբ ազգային եւ օտար բանասէր-գրագէտներու:

Կը քննէ, կ'ուսումնասիրէ հայ մշակոյթի պատմութիւնն անցեալին եւ ներկային մէջ. կը ծանօթացնէ հայագիտական աշխատասիրութիւնները հայ եւ օտար մամուլին մէջ. կը պահէ տեղեակ իր ընթերցողները հայ գրական կեանքի ընթացքին:

Կը հրաւիրուին բաժանորդագրուելու բոլոր հայ մտաւորականները, վաճառականները, տնատէրերը, գործատէրերն եւ գրասէր հայրենակիցները:

«Հանդէս Ամսօրեայ»ի տարեկան բաժանորդագինն է ամէն երկիրներու համար 5 տոլար: Դիմել Rédaction «Handes Amsorya», VII., Méchitharistengasse 4, Vienne, (Autriche).

ԼԵՌՆԵՐ ԵՒ ՁՈՐԵՐ

Տարեգիրքի Բ. տարին 1932
գունաւոր կողք, բազմաթիւ պատկերներ, գրական-գեղարուեստական եւ այժմէական բովանդակութիւն:
գին 30 ֆրանք, 1.50 տոլար:
դիմեցէք *M. BARSAMIAN, 94 Rue Lafayette Paris (10)*, ... տուն Հրանտ-Սամուէլ, 51 rue Mr. le Prince, paris (6), ... եան «Յառաջ»ի խմբագրատունը, 17 Rue Damesme, paris (13).

ՎԱՐՁՈՒ Է *արհեստանոց մը 10րդ թաղամասին մէջ, 50 քառ... տարածութիւն եւ 2 սենեակ, տարեկան վարձք՝ ... ֆրանք, բըփրիզ՝ 3,500 ֆրանք: Դիմել Հ. Արքէլեանի, 226 rue Lafa... Paris (10).*

ՎԱՐՁՈՒ Է *Boulevard de la Villetteի մօտ խանութ մը: Իր... կը տրուի ամէն տեսակ առեւտրական գործ... բեկան վարձք՝ 3000 ֆր., բըփրիզ՝ 15,000: Մանրամասնութեանց ... դիմել Հ. Արքէլեանի, 226 rue Lafayette, Métro Louis Blanc.*

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Ամէնուն ցանկացած Հայկ. ճաշարանը բացուած է փարիզի կեդրոնը
44 Rue de Trévise Metro: Cadet Tél. Provence 64-74

Au Duc de Trévise

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՄԱՔՍՈՒՍ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆի

Կէս օրին ՄԱՔՍՈՒՍԻՆ եկուր, հոն եմ 7.50 ֆրանքով կը ճաշեմ, կը կշտանամ ու միշտ գոհ եմ:

Մաքսուսը կը յարմարի օրուան տագնապին: Եկէք եւ տեսէք Արեւելեան եւ կովկասեան կերակուրներ, ամենաընտիր օղի ... գինի պոլսական եւ ռուսական աղանդերներով:

Տրամադրելի սրահ հարսնիքներու, հանդիպումներու եւ ժողովներու:

"ՅԱՌԱՋ,, ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ Մ...

1.— ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ
ԹԱՒՐԻԶ .... Mélkoumian Khatchik
2.— ՌՈՒՄԱՆԻԱ
ա) ՊՈՒՔՐԷՇ .... Giknavorian, B. P. 487
բ) ՔՕՆՍԹԱՆՑԱ .... Deirmendjian, Str. Stefan Cel mare 60
գ) ՍԻԼԻՍՏՐԷ .... Atamian Onnig, Str. Berlin No. 13
3. ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ
ա/ ՍՕՖԻԱ .... Ismirlian S., B. P. 152
բ/ ՎԱՌՆԱ .... Tchividjian Garo, 3 rue Radina
գ/ ՖԻԼԻՊԷ .... Garabedian
4.— ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ
ՍԵԼԱՆԻԿ .... Librairie Française, 19 rue Tsimiski
5.— ԻՏԱԼԻԱ
ՄԻԼԱՆ .... Onnik S., Radegouda 7
6.— ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ
ՆԻՒ—ԵՈՐՔ .... Massis Bookstore, 137 1/2 E. 27 th Street
7.— ՍՈՒՐԻԱ
ՊԷՅՐՈՒԹ .... Sahaguian T., B. P. 517

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (149)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերը

18.— ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

«Դրօշակ» եւ «Հնչակ» թերթերուն յայտարարութիւնները:

Բազմաթիւ լուսանկարներ եւ պատկերներ:

2 կնիք, հայ կոմիտէներուն անունով:

Եւայլն եւայլն:

Դեսպանատուններու թարգմանները շարունակ կը պաշտպանէին Հայերը: Ու կը պնդէին թէ Օսմանեան կառավարութիւնը առանց պատճառի խուճապ ու տագնապ ցոյց կուտայ, թէ դէպքերը կը մեծցնէ ու կը չափազանցէ: Երբ երեւան հանեցինք կոմիտէներուն այս մթերանոցը, անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները ուզեցին իրենց աչքով տեսնել այդ ռումբերն ու ռազմանիւթերը: Այդ նպատակով Բերայի կառավարչատուն եկան: Եւ սակայն դարձեալ չէին հաւատար եւ կը նախանձէին ոստիկանութեան յաջողութեան վրայ: Թէեւ վախ չկար, որ այդ ռումբերը պայթէին իրենց գտնուած տեղւոյն վրայ, այսուհանդերձ հրահանգ տուի Բերայի կառավարչութեան, որ օտար դեսպաններուն ու թարգմաններուն հեռուէն ցոյց տրուին այդ ռումբերը: Նոյն ատեն լուր ղրկեցի կայսերական Թոփհանէի հրամանատարին, որպէսզի վերցնել տայ այդ ռումբերն ու զէնքերը:

Պոլսոյ եւ Սկիւտարի կողմերէն ալ գտանք հետեւեալները.—

Սուլթանամէթը, ձուլիչ Գառնիկին տունէն 20 փամփուշտ, 1 դաշոյն, 1 ատրճանակ:

Սամաթիա. զինեվաճառ Գառնիկի տունէն 1 ատրճանակ, 10 փամփուշտ:

Ոսկերիչ Միհրդատի տունէն 1 ատրճանակ, 1 ռումբ:

Հայելիի վաճառական Արթաքիի տունէն 2 ատրճանակ, 1 ռումբ:

Սամաթիա. Հայոց եկեղեցիին շրջափակը, դպրոցէն 3 ռումբ:

Մուներիկ Միսաքի տունէն 1 ատրճանակ, 7 ռումբ: Աղջկանց վարժարանէն 36 ռումբ:

Եազմաճի Սիմոնին տունէն 7 ռումբ:

Սկիւտար, Իճատիէ թաղ, Ստեփանի տունէն 3 ուժանակի փամփուշտ, 1 ուժանակի շղիկ, 150 դրամ chlorate de potasse, *17 ատրճանակ, 4 հարիւր փամփուշտ, 15 ռումբ: Այս տունը երկրորդ անգամ եւս խուզարկեցինք ու գտանք 16 ռումբ: Պիւլպիւլտէրէ Արտակի տունէն 4 ատրճանակ, 50 փամփուշտ, 14 ռումբ:*

Բոլոր այս գրաւուած զէնքերը զրկուեցան Թօփհանէ: Ասկից դուրս են այն ռումբերն ու զէնքերը, զորս գրաւեցինք Օսմանեան Պանքային ու Բերայի մէջ: Օսմանեան Պանքայէն գրաւեցինք 49 ռումբ, 11,5 օխա ուժանակի վառօդ, 25 ուժանակի փամփուշտ, 5 տրցակ շղիկ, 100 ատրճանակի փամփուշտ, 1 տուփ ռումբի շղիկ, 4 մեգր ուժանակի պատրոյգ:

Բերա, Պալըքփազարի Հայոց եկեղեցիէն գրաւեցինք 7 ռումբ: Թաղապետական 6րդ շրջանակի Չրհանկիրներէն Ստեփանին տունէն 1 ռումբ: Հասքէօյի Հայոց եկեղեցիէն 5 ռումբի պատրոյգ եւ 1 ռումբ:

Հասքէօյի հայ վարժարանէն 11 ատրճանակ, 200 փամփուշտ:

Կալաթայի Հայոց եկեղեցիէն 3 ռումբ, 5 ատրճանակ, 48 փամփուշտ, Դրօշակի բազմաթիւ օրինակներ, բազմաթիւ վաւերաթուղթեր: Այստեղ երեւան հանեցինք քիմիական ամբողջ աշխատանոց մը, ամէն յարմարութիւններով օժտուած: Քիմիական աշխատանոցը այնքան կանոնաւոր էր, որ, ինչպէս քննութիւնը ցոյց տուաւ, ռումբերուն մեծ մասը այդտեղ կը պատրաստուէին: Միայն թնդանօթն էր, որ կը պակսէր հայ կոմիտէճիներուն: Նկատելով որ բազմաթիւ վաւերաթուղթեր եւ կնիքներ կը գտնուէին Կալաթայի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պէտք էր ենթադրել թէ հայկական յեղափոխութեանց ղեկավար կոմիտէն, Դաշնակցութիւնը, իրեն կեդրոնատեղի ընտրած էր այս եկեղեցին: Այս եկեղեցին կը գտնուէր Ունճեան Աբիկ էֆէնտիի հսկողութեան տակ: Անմիջապէս ձերբակալել տուի յիշեալը եւ հարցաքննեցի: Զգիտնալ կը կեղծէր եւ ամէն բան կ'ուրանար: Մէկիկ մէկիկ թարգմանել տուի եւ քննեցի գրաւեալ վաւերաթուղթերը: Այս քննութիւնը ցոյց տուաւ, որ Աբիկ էֆէնտի Ունճեան նախագահն էր Դաշնակ կոմիտէին Պոլսոյ մասնաճիւղին: Աբիկ էֆէնտի Ունճեանն էր, որ պատրաստած ու ղեկավարած էր բոլոր այս վերջին արիւնոտ դէպքերը: Բոլոր այն վաւերաթուղթերուն հետ, որոնք յստակօրէն կը հաստատէին իր յանցապարտութիւնը, Ունճեանը յանձնեցի դատական իշխանութեան:

Պոլսոյ մէջ, Հայոց փորձած այս երրորդ յեղափոխութեան դէպքերուն ընթացքին հաւատարիմ եւ անկեղծ ծառայութիւն ցոյց տուին երրորդ կարգի ոստիկանապետ... Տիգրան էֆէնտի, Պոլսոյ ... սերուն ընդհ. քննիչ Լեւոն ... լեան, ուստի կը յիշատակեմ իր... անունը:

Այլեւս զսպուած վերջացա... Պոլսոյ այս երրորդ յեղափոխ... նը: Կոմիտէճիներուն մէկ ... սպաննուած, մէկ մասն ալ ... ձերբակալուած ու բանտար... էին:

Դէպքէն 5 օր ետքը, Օսմ... պանքային տնօրէնը, Պ. ... Վինսընդ, այցելութեան եկաւ ... ոստիկանական նախարար... մէջ: Իր հետ կը գտնուէր Փա... էֆէնտի: Հարցուցի այցել... նպատակը: Պատասխանեց.

— Պանքային հայ աշխատ... ներէն մաս մը անհետացան: ... մըն ալ սպաննուեցաւ դէպքի... Տակաւին 14 ծառաներ ալ կան... գեմ ծառայութենէ հանել զա...

— Ատիկա ձեզի կը վերաբ... Ով կ'ուզէք, ան առէք ձեզի ... յութեան: Այդ մասին ինծի հետ... հրդակցելու պէտք չկայ, կար...

(Շար...)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

17 FÉVRIER 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1803 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՋՈՒԱՆԸ ՓՐԹԱԾ ՓԱԽՈՒԿՆԵՐ

«Զքոյդ ի քոյոց» քեզ մատուցանելով, կրնայինք ըսել — «կատ-ղած շուներ», քաղաքացի՛ Խանջեան:

Որովհետեւ, իսկապէս կատղածներու հետ է մեր գործը, Երեւա-նէն մինչեւ յետին գաղութը: Ջուանը փրթած, «Թօկից փախած» փա-խուկներու հետ:

Այս վերջերս երկակենցաղ Հօկի կամ հայ կարմրուկներու կատա-ղութիւնը հասած է այնպիսի աստիճանի մը, որ յանցաւոր պիտի ըլ-լայինք, եթէ պարբերաբար ուշադրութեան չյանձնէինք անոր ախտա-նշանները: Այլ մանաւանդ հետեւանքները:

Կը բաւէ աչքի առջեւ բերել միայն Յունաստանի պատկերը:

Ներգաղթի գործողութիւններէն ի վեր, շաբաթ չանցնիր առանց միջադէպի: Առանց խորհրդային կամ խլրդային դաւադրութեան մը:

Իրականին մէջ, հասարակ խեղկատակութիւններ են որ կը կա-տարուին: Խուժանային եւ գարշելի:

Բայց, «խենդը քար մը գլորեց, հազար խելօք չկրցան հանել»:

Իսկ հիմա որ խենդն ու խելօքը իրար խառնուած են, մեծ ու փոքր քարեր գլորելու համար, անհրաժեշտ է անխնայ շաչեցնել խարազանը, որպէս զի սթափին:

Անհրաժեշտ է մերկացնել անոնց բոլոր դաւերն եւ «քաջագործու-թիւնները», եթէ չենք ուզեր բոլորովին անփշխանութեան մատնել գա-ղութները:

Եւ այստեղ, տարբերութիւն չպիտի ըլլայ ո՛ր եւ է հոսանքի միջեւ: Ոչ ալ խուսափում ո՛ր եւ է պատրուակով:

Անոնք որ տուն-տեղ եղած Երեւանի մէջ և իրենց կռնակը տուած՝ ռուսական Թնդանօթին ու հրասայլին, կը փորձեն շփոթ, կազմալու-ծում յառաջ բերել գաղութներու մէջ, անոնք պէտք է հասկնան, թէ ան-տէր գիւղերու փողոցներէն չէ որ կ'անցնին:

Շահվերտոմներն ու Արսլանոմները պէտք է իմանան, վերջապէս թէ իրենց դիմացն ունին ժողովուրդ մը, որ քար դրած՝ սրտին վրայ, կը համբերէ շատ մը չարիքներու: Բայց չի կրնար անցնիլ համբերու-թեան մարդկային սահմանը:

Ներգա՞ղթ: Այո՛: Վերջացուցէք ժամ առաջ, կարճ-երկար: Եւ մի մոռնաք միասին տանիլ այն հրաշալիքները որ կը սողան սիգաճեմ Երե-ւանցիներու գարշապարներուն տակ, ի խնդիր հացի ու փառքի:

Տարէ՛ք ինչ որ պիտի տանիք, բայց ճանփիտ ձգեցէք մնացածը:

— «Այո՛, շնորհակալ ենք: Բայց կը մաղթենք որ շուտ վերջացնէք ձեր գործը. ձգէք մեզ մեզի, մեր ալքուօններուն, մեր ցաւերուն, մեր հայկական պզտիկ՝ բայց անկեղծ ուրախութիւններուն հետ:

«Օրերը կ'անցնին. կրմարի դարձեալ, ինչպէս տարիներ առաջ, Հօկերու կրկուոցը ու ծակամուտ կ'ըլլան ամէն տեսակի տականքները:

Բայց որքան շուտ, այնքան լաւ:

Խնայեցէք մեզի ձեր կարմիր սմօթը» («Նոր Օր», 10 փետր.):

Գիտենք. սմօթի զգացումէն ալ զուրկ են այս եղբայրադաւ «քէլ-լէկէօղութեանց» յայտնի եւ անյայտ հերոսիկները:

Եթէ ունենային այդ պզտիկ առաքինութիւնը, տասն անգամ գե-տինն անցած կ'ըլլային, տեսնելով Յունաստանի, Սուրիոյ կամ ուրիշ գաղութի մը գլխուն կախուած փորձանքները, իրենց իսկ մեղսակցու-թեամբ: Իրենց ագէտ, գարշելի և զզուիչ մարզանքներուն հետեւանքով:

Բայց որովհետեւ ոչ խելք ունին, ոչ ամօթ, անհրաժեշտ է սթա-փեցնել:

Իսկ այդ կը պահանջէ մէկ ուղեգիծ եւ մէկ ճակատ՝ բոլոր տե-սակի փախուկներուն հանդէպ:

Գաղութները ոչ անկելանոց ունին, ոչ ալ յիմարանոց:

Ուրեմն, իբրեւ առաջին քայլ, կրնան պահանջել Ներգաղթի կազ-մակերպիչներէն, որ միասին Երեւան տանին բոլոր մեծ ու փոքր փա-խուկները, իրենց աչքի լոյս փոքրաւորները, որոնց այնքան պէտք ունին «սոցիալիզմ կառուցելու» համար:

Ատով, մեծագոյն բարիքը ըրած կ'ըլլան նախ ենթականերուն, անստուգութենէ եւ անօթութենէ փրկելով զանոնք, և «կոլխոզ»ին կամ «Լուսժողկոմ»ին կապելով:

Ի՞նչ գործ ունին այստեղ, երբ խորհրդային դրախտը իրականա-ցա՛ծ՝ անհամբեր կը սպասէ «սպէց»ներու, «պիոնէր»ներու և «կառուցող»-ներու:

Այս պահանջը պէ՛տք է որ դնեն ազգային իշխանութիւնները, քանի արտասահման կը գտնուի Ներգաղթի «ձեռնհաս իշխանութիւնը», Շահվերտով կամ ուրիշ մը:

Եւ հին ու նոր հերոսները պէ՛տք է որ վայելեն անդրանկութեան իրաւունքը, շատոնց մարսած ըլլալով պնակ մը ոսպը:

Եւ այս քայլը պէտք է համարուի բարեկամական, քանի որ պիտի ծառայէ գաղութները խաղաղեցնելու, հետեւաբար Հայաստանի մասին մտածելու:

Իսկ եթէ կը կարծեն թէ այսպէս անվերջ կրնայ շարունակուիլ, թէ չուանէն փախած փախուկներ կրնան իրենց ուզածին պէս խաղալ գաղութներու ճակատագրին հետ, բարեկամաբար խորհուրդ կուտանք որ պատրանքներով չտարուին:

Տասն անգամ կոտորակուած ժողովուրդի մը վերջին մնացորդը չի կրնար կեր դառնալ կատղած շուներու:

Մեր մէջ աւելի քան ամուր է ինքնապաշտպանութեան գիտակ-ցութիւնը, բոլոր տեսակի թշնամիներուն դէմ:

Մենք չենք մաղթեր որ, չարաբաստիկ օր մը, «չափուելու» փորձ կատարուի:

Բայց, կը յորդորենք որ քաշեն սանձերը կարմիր-դեղին փա-խուկներուն:

Անոնք չեն գիտեր թէ ի՛նչ կը կատարեն, ձիարձակարան կարծե-լով գաղութներու ազգային կեանքը:

Անոնց եւտին սպասողական սմսեղուկներն են բուն պատասխա-նատուները:

Եւ մենք այդ սմսեղուկներուն է որ կ'ուղղենք մեր խօսքը, ո՛ւր որ ալ գտնուին:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

"ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ,,

— Ինծի ալ հատ մը:
— Երկու օրինակ ալ ինծի:
— Ես ալ կ'ուզեմ ունենալ:

Այս խօսակցութիւնները տեղի կ'ունենային առջի օր, «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ, երբ խմբագիրը կ'աւետէր «Մնացորդաց»ի առաջին երկու պրակներուն ստացումը:

Եւ պահանջողները... գրաշար-ներն էին:

Խմբագիրները, անշուշտ, ստա-ցան իրենց բաժինը: Բայց ուշագրաւ էր գրաշարներուն իրարանցումը:

Զար բերան մը կը փսփսար թէ գրաշարներէն ան որ երկու օրինակ ուզեց... հայրենակից կը համարուի Օշականի: կամ կը բնակի արուար-ձան մը, ուր մեծամասնութիւն են բիւթանացիները:

Թո՛ղ ըլլայ այդպէս:

Թող նոյնիսկ հայրենակցական կա-պերով փրկուի գրականութիւնը: Պարզէն դէպի բաղադրեալը:

Ուրեմն, բարենշան է երեւոյթը.

«Մնացորդաց»ը պիտի փրկուի: Պէտք է որ փրկուի:

Քանի որ «ազդօվին» անկարող եղանք մէկ անգամէն իբրեւ գիրք հրապարակ նետել այս տքնաջան եւ աննախընթաց գործը, թող կար-դացուի իբրեւ թերթօն: եւ թող տա-րածուի պրակ-պրակ:

Միայն թէ, կարելի եղածին չափ շուտ եւ շատ:

Ամբողջ կեանք մը կ'արժէ «Մնա-ցորդաց»ի յղացումն ու ստեղծագոր-ծումը:

Իր մտքին, երակներուն արիւնն է որ կը քամէ Օշական, magistral ծրագրով մը:

Մեր գրականութեան պատմու-թիւնը տակաւին չէ արձանագրած այսպիսի երկունք:

Եւ, վստահ ենք, արդիւնքը պիտի արժէ Օշականի հերոսական եւ ստեղ-ծագործ տառապանքը:

Պրակ-պրակ — ինչպէս մենք գիր ու ցան — բայց վարակիչ եւ ծաւա-լուն:

ՎԱՀԷ

Արիւնոտ խաղեր Սուրիոյ սահմանին վրայ

Հալէպի մեր թղթակիցը գրած էր թէ Թուրքերը պահանջած են սահ-մանագլուխէն հեռացնել 250 անձեր, — Հայ, Քիւրտ եւ Ասորի: Եփրատ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հա-ղորդէ այս մասին (30 յունուար).—

Վերջերս Ճարապլուսէն եւ Թէլ Ապիատէն եօթը անձերու, երեք Հայ, երկու Սուրիանի եւ երկու Թրքացած Քիւրտերու հրաման տրուած է տե-ղական իշխանութիւններու կողմէ փութով Դամասկոս երթալ, պաշտօ-նական զեկոյց մը ստանալու համար: Երկու Թուրքերը անմիջապէս Թուրք սահմանը անցած են, իսկ մնացած-ները Դամասկոս մեկնած են:

Ցարդ անյայտ կը մնայ թէ ի՞նչ է զեկոյցին էութիւնը: Կ'ըսուի թէ այդ անձերը, որոնց պիտի կցուին նաեւ սահմանի զանազան վայրերէն 170 անձեր, հրահանգ պիտի ստա-նան սահմանէն հեռանալու, Թուր-քիոյ պահանջին վրայ, մաքսանեն-գութեան հարցին պատճառաւ:

× Կ'իմանանք թէ այս շաբթու Թէլ Ապիատի մէջ Թուրքի մը կողմէ ատրճանակով զարնուած են երկու Հայեր, մէկը՝ գանկէն: Առաջինը ան-միջապէս մեռած է, իսկ երկրորդը՝ ծանրապէս վիրաւորուած:

Զինեւճափոխական կռիւը

Զինեւճափոխական կռիւը կը շարու-նակուի նոյն սաստկութեամբ Շանկհայի շուրջ:

Ճափոնցիները անընդհատ կը ռմ-բակոծէին Շափէյը եւ Վու-Սունկը: Շա-փէյի չինական իշխանութիւնները հրաման տուին բնակչութեան պարպելու քաղաքը: 2000 հոգի արդէն դուրս ելած են քա-ղաքէն: Բայց տակաւին կը մնան 200 հազար հոգի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Թեվֆիք Րիւշտիի ճառը

Զինաթափութեան ժողովը իր վերջին նիստին մէջ լսեց Թուրքիոյ, Նորվեկիոյ, Փորթուկալի եւ Հոլանտայի տեսակէտները:

Թուրքիոյ տեսակէտը

Թուրքիոյ արտաքին նախարարը Թեվֆիք Րիւշտի իր կառավարութեան տե-սակէտը պարզեց ֆրանսերէն ճառով մը: Ըստ Թեվֆիք Րիւշտիի, զինաթափութեան եղանակի մը խօսքը կրնայ ըլլալ բոլոր երկիրներու համար ուժերու հաւասարութիւն մը, իսկ այս սկզբունքին միայն մէկ լրացուցիչ կրնայ ըլլալ, այն է առաւելագոյն չափ մը նկատի ունենալով՝ սահմանափակել ուժերը, այնպէս որ որ եւ է երկիր չկա-րենայ անակնկալ յարձակում մը գործել:

Գալով ապահովութեան, Թեվֆիք Րիւշտի երկու մասի կը բաժնէ զայն. մէկը խօսքը եղանակ մը որով փոխադուած կացութիւնները վերահաստատուին ինքնաբերա-բար, միւսը՝ յարաբերական, որուն կ'երթայ ներկայիս՝ Թուրքիոյ համակրանքը:

Թեվֆիք Րիւշտի ուրախութիւն կը յայտնէ որ Թուրքիա բոլոր պետութեանց եւ մասնաւորաբար իր դրացիներուն հետ, բարի յարաբերութիւններ կը մշակէ եւ կը յուսայ թէ Թուրքիոյ եւ իր դրացիներու միջեւ յարատեւ եղբայրակցութիւնը հետզ-հետէ աւելի պիտի նուազեցնէ սահմաններու քաղաքական կարեւորութիւնը:

Թեվֆիք Րիւշտի շեշտեց այս վերջին տարիներուն, Թուրքիոյ կողմէ կատար-ուած զինուորական կրճատումները: Յետոյ կրկին անդրադարձաւ զինեալ ուժերու հաւասարութեան անհրաժեշտութեան վրայ: Թուրքիա ամբողջովին համամիտ է իտա-լական տեսակէտին եւ Թեվֆիք Րիւշտի կը հաստատէ թէ ուժերու հաւասարակշ-ռութիւնը կը ծառայէ վստահութիւնը ամրացնելու. ատկէ զատ. ատով կը վերնայ զինակցութեանց օգտակարութիւնը եւ միակ փափաքելի զինակցութիւնը կը մնայ բո-լոր պետութեանց զինակցութիւնը:

Գալով ֆրանսական առաջարկներուն, Թեվֆիք Րիւշտի կը յայտնէ թէ եթէ անոնք կը կազմեն ապառազինմանց միջազգայնացման սկիզբը, եւ եթէ կ'ենթադրեն միջազգային նոր կազմակերպութեան հաստատումը, Թուրք պատուիրակութիւնը պատրաստ է զանոնք քննելու: Եթէ այդ չէ ֆրանսական առաջարկներուն նպատա-կը, Թուրք պատուիրակութիւնը պիտի միանայ խորհրդային պատուիրակութեան կող-մէ կատարուած քննադատութեանց:

Թուրքիա համամիտ է յարձակողական եւ պաշտպանողական զէնքերու միջեւ դրուած տարբերութեան եւ պատրաստ է զէնքերու կրճատման մէջ աւելի հեռուն երթալ քան ֆրանսական առաջարկները: Թուրքիա համամիտ է որ ջնջուի զինուո-րական օդանաւորդութիւնը եւ հսկողութեան տակ առնուի քաղաքային օդանաւոր-դութիւնը: Գալով զինուորական եղանակին, Թեվֆիք Րիւշտի կ'առաջարկէ որ իւ-րաքանչիւր պետութիւն իրաւունք ունենայ կանգ առնելու զինուորական այն եղա-նակին վրայ որ ամէնէն աւելի կը յարմարի իր պէտքերուն եւ աւանդութիւններուն:

Յոյնեւ հայ կարմրուկներու նոր ցոյցը

Աթէնքի համայնավարները :Փետրուար 11ի գիշերը ցոյց կազմակերպեցին խորհրդարանին առջեւ, իբր թէ ընդհանուր զինաթափութեան իրենց տե-սակէտը պարտադրելու համար կառավարութեան:

Ոստիկանութիւնը նախապէս տեղեակ ըլլալով, պէտք եղած պաշտպա-նութեան միջոցները ձեռք առած էր: Համայնավարները տեսնելով որ դժուար պիտի ըլլայ հաւաքուիլ խորհրդարանին առջեւ, կը համախմբուին փլաթէա Մէթրօփօլէոս, ուրկէ փոքր խումբերով եւ տարբեր ճամբաներով կը դիմեն դէպի խորհրդարան: Հազիւ համախմբուած շէնքին առջեւ,

— «Անկցի՜ ֆաշիսմը, կեցցէ՜ սովիէթական հայրենիքը, կեցցէ՜ զինաթա-փութիւնը» կը պոռան, իսկ մեր կաղ փանջունիները, Ֆիքսի բջիջականները կ'երգեն «Միջազգայինը»:

Ոստիկանութիւնը անմիջապէս գործի կը ձեռնարկէ ցրուելու համար համայնավարները՝ որոնք ատրճանակով կը պատասխանեն: Կռիւը երկար չի տեւեր: Ոստիկանները կը ձերբակալեն աւելի քան յիսուն համայնավարներ, որոնց մէջ նաեւ Արթին Տիգրանեան, Արթին Փափազեան, Գէորգ Քափուն-ճեան, Մաղաք եւ ուրիշներ:

Ձերբակալուածները գիշերը ուշ ատեն ազատ ձգուած են: Թերթերը ի-րենց զայրոյթը կը յայտնեն Հայերու մասնակցութեան մասին, կառավարու-թենէն պահանջելով խիստ միջոցներ ձեռք առնել:

Ներքին գործոց նախարարը եւ դատական նախարարին փոխանորդը յայտարարեցին թէ խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին համայնավար-ներու դէմ:

Սերպեւպուլկար յարաբերութիւնները

Վերջերս, մակեդոնական կազմակերպութեան գաղտնի պաշտօ-նաթերթը վիրաւորական յօդուած մը գրած էր հանդէպ Սերպիոյ թա-գաւորին եւ Պուլկարիոյ սերպ դեսպանին: Այս առթիւ, սերպ կառա-վարութիւնը բողոքած էր պուլկար կառավարութեան, պահանջելով մակեդոնական գաղտնի թերթին խափանումը:

Իր պատասխանին մէջ, պուլկար կառավարութիւնը ցաւ կը յայտ-նէ միջադէպին առթիւ, բայց կը հաւաստէ թէ հակառակ կատարուած փնտռտուքներուն եւ քննութիւններուն, անկարելի եղած է երեւան հանել յօդուածին հեղինակները, ինչպէս նաեւ այն գաղտնի տպարա-նը՝ ուր կը տպուի մակեդոնական թերթը: Պուլկար կառավարութիւնը կը հաւաստէ նաեւ թէ ամէն ջանք պիտի թափէ արգիլելու միջադէպին կրկնութիւնն եւ թէ իր բարեացակամութեան փաստը տուած է գրա-ւելով մակեդոնական թերթը — «Մակեդոնիա»ն եւ դատական հետա-պնդման ենթարկելով թերթին խմբագիրները:

Ֆրանսացիներու ձերբակալում Իզմիրի մէջ

Թուրք իշխանութիւնները երեք Ֆրանսացիներ ձերբակալած են Իզմիրի մէջ, երեքն ալ պաշտօնեայ Քարափի ընկերութեան մէջ, եր-կուքը տնօրէն, երրորդը հաշուակալ: Անոնք կը մեղադրուին թէ զանա-զան զեղծումներ գործած են ընկերութեան հաշիւներուն մէջ եւ Թուրք պաշտօնեաներու կաշառք տուած են: Կառավարութեան ներկա-յացուցիչը եմին ալէյ, որ կը մեղադրուի թէ դիւրացուցած է երեք Ֆրանսացիներուն զեղծումները, յաջողած է փախիլ Եւրոպա: Կառավա-րութիւնը գրաւած է ընկերութեան շէնքը:

— Գերմանիոյ դեսպանին պահանջով, Թրքական իշխանութիւն.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Խռովութիւններ

Լոնտոնէն տրուած լուրի մը հա-մաձայն, Թէռ-Նէօվի մայրաքաղա-քին մէջ՝ մեծ խռովութիւններ ծա-գած են անգործութեան հետեւան-քով: կառավարութենէն գոհացում ստացած չըլլալով, երկու հազար ան-գործներ խմբովին գացին կառավար-չատուն, եւ ստիպելէ յետոյ որ ոս-տիկանութիւնը իրենց ճամբայ տայ, բռնութեամբ մտան վարչապետին գրասենեակը յարձակում գործեցին անոր վրայ եւ ապակիի կտորներով զայն վիրաւորեցին երկու տեղէ: Յե-տոյ, զայն բռնեցին ու սպառնացին պատուհանէն վար նետել, եթէ շա-րունակէ գոհացում չտալ իրենց պա-հանջներուն: Այս սպառնալիքին վը-րայ վարչապետը տեղի տուաւ:

Ցուցարարները մեկնեցան իրենց թաղերը՝ ուր կառավարութեան հրա-մանով՝ ստացան երկու օրուան չափ օրապահիկ: Անգլիական մարտանաւ մը հրաման ստացած է մեկնելու Թէռ-Նէօվի ջուրերը:

Անգործութեան նպաստը Լիոնի մէջ

Վերջին վիճակագրութեան համա-ձայն, պաշտօնապէս արձանագրուած նպաստընկալ անգործներու թիւը՝ Լիոնի մէջ կը հասնի 9210ի, որոնց 2089ը կիներ:

Լիոնի Առեւտրական Սենեակը ար-տօնութիւն ստացած է կնքելու երեք միլիոն ֆրանքի փոխառութիւն մը, որ իբր օժանդակութիւն պիտի յատ-կացուի Անգործներու Օգնութեան Սնտուկին: Այս փոխառութեան հա-տուցումը պիտի կատարուի երեսուն տարուան ընթացքին:

Լիոնի զանազան թաղերուն մէջ կը կազմակերպուին հանդէսներ եւ կըկա-տարուին հանգանակութիւններ, ո-րոնց արդիւնքը պիտի յատկացուի անգործներուն:

Անգործութեան նպաստը Փարիզի մէջ

Որպէս զի պանդոկատէրերը շատ նեղը չդնեն իրենց անգործ վարձա-կալները, փարիզի աշխատանքի եւ անգործութեան խաւուն յանձնախում-բը նոր որոշում մը տուաւ եւ ան-գործներու պանդոկի վարձքին յատ-կացուած երկու ֆրանքը բարձրացուց չորսի:

Այս կերպով, փարիզի անգործնե-րը, յետագային երբ իրենց բնակու-թեան պարտքերը վճարելու ի վի-ճակի ըլլան, նուազ պարտական պի-տի ըլլան:

Քննութիւն կը կատարուի նաեւ թեթեւցնելու վարձքը այն անգործ-ներուն, որոնք յարկաբաժիններու մէջ կը բնակին: Տակաւին յայտնի չէ թէ ի՞նչ կերպով կարելի պիտի ըլլայ այս օժանդակութիւնը կատարել: Այս մասին, կը սպասուի Աշխատանքի նախարարին որոշման:

Յոյս կայ ոն Աշխատանքի Նախա-րարութիւնը նպաստաւոր կարգա-դրութիւն մը պիտի ընէ:

Անգործ արուեստագէտները

Արուեստագէտներն ու մտաւորա-կանները իրաւունք չունին ստանալու անգործութեան տետրակ: Ֆրանսա-կան աշխատանքի օրէնքը թոյլ կտար մտքի աշխատաւորներուն ստանալու այս քարտը՝ եթէ վարձքով աշխա-տող չեն:

Ներկայիս դիմումներ կը կատար-ուին որպէս զի օրէնքի այս թերու-թիւնը վերնայ: Միւս կողմէ, ամիսէ մը ի վեր, Սէնի նահանգապետութեան հետ, բանակցութիւններ կը կատար-ուէին, որպէսզի օժանդակութիւն կատարուի թշուառութեան մատ-նուած արուեստագէտներուն եւ մը-տաւորականներուն: Արդէն յատկաց-ուած է 20 հազար ֆրանք, եւ յոյս կայ որ, աւելի կարեւոր գումար մը եւս յատկացուի մօտ ատենէն:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ

Տոլարը պիտի իյնա՞յ

Ամերիկա նոր քայլ մը կ'առնէ դէպի թղթադրամի չափազանց շրջաբերութիւնը։ Անկից առաջ, ձեռնարկ մը կատարեր էր արդէն դրամատուններ փրկելու կոչուած հաստատութեամբ մը — Reconstruction Finance Corporationը։ Այս հաստատութեան նպատակն էր ամերիկեան տնտեսութեան տրամադրութեան տակ դնել 2 միլիառ տոլարի յաւելուածական վարկ մը։

Այս վերջին շաբթուան ընթացքին, աւելի նշանակալի ձեռնարկի մը լուրը եկաւ Ամերիկայէն, որ մտադրած է կարեւոր փոփոխութեան մը ենթարկել Դաշնակցային Պահեստի Դրամատուններու կազմական կանոնագիրը, աւելի ընդլայնելու համար վարկի հիմերը։

Այս փոփոխութիւնը երկու գլխաւոր միջոցներ կը տրամադրէ։ Անկից վերջ, շրջաբերական հաստատութիւնները պիտի ընդունին գեղչել այն թուղթերը, որոնք ցարդ չէին ընդունուեր կանոնագրութեանց խստութեան հետեւանքով։ Պարզ խօսքով, դրամատունները եւ զանազան ձեռնարկութիւնները ներկայիս պիտի կրնան աւելի կարեւոր կանխավճարներ ստանալ քան անցեալին եւ այսպէս շարժման մէջ դնել իրենց առնելիքները, որոնք տեղ մը անշարժացած կը մնային։

Միւս կողմէ, Դաշնակցային Պահեստի Դրամատուններն արտօնութիւն ստացած են ի հարկին շահագործելու իրենց պահեստի ոսկիէն զատ, զանազան աղբիւրներ, ապահովելու համար դրամաթուղթերու երաշխաւորումը։

Համապատասխան օրինագիծ մը փութով պիտի ներկայացուի խորհրդարանին։

Այս միջոցներուն աւելի ուժ տալու համար, պիտի աշխատուի նաեւ զօրացնել հանրային վստահութիւնը. որովհետեւ, աւելի քան ուրիշ որեւէ տեղ, Ամերիկայի մէջ է որ վստահութիւնը եւ վարկը ամէնէն աւելի յարգի կ'անցնին։ Ամերիկեան տնտեսութեան ղեկավարները կը մտածեն թէ կը բաւէ պայքարիլ ընդդէմ վախին, որ դրամատէրները կը մղէ իրենց դրամը պահելու եւ սպառողին կը թելադրէ սահմանափակել իր գնումները, որպէսզի գործերը մտնեն բնականոն վիճակի մէջ եւ տնտեսական տագնապը վերջ գտնէ։ Կը մնայ ապացուցանել որ այդ վստահութիւնը պիտի վերակենդանանայ այս կարգի ուրիշ միջոցներով։

Նոյնպէս կը մնայ ապացուցանել որ այս կերպով, տագնապին պատճառները ազդու կերպով պիտի մեղմանան։ Չէ՞ որ տագնապը առաջ կուգայ գերարտադրութենէ մը, որ ինքն ալ իր կարգին կը բխի գերմեքենականութենէ։ Ատով արտաքին եւ ներքին շուկաներու սպառման կարողութենէն շատ աւելի արտադրուած է։

Ամերիկեան այս լաւատեսութեան հանդէպ, միջազգային շրջանակները կը մնան սկեպտիկ։ Անոնք չեն մոռնար թէ, արդէն քանիցս նախագահ Հուվըրի ձեռնարկները ելմտական հրապարակին վրայ արձակած են «մանրանկարային» բարգաւաճման օդապարիկներ, որոնք շուտով իջած են։

Միջազգային շրջանակները՝ մանաւանդ որոշ մտահոգութեամբ կը դիտեն այն պարագան թէ Ամերիկայի դրամական նոր քաղաքականութիւնը կը տկարացնէ տոլարին ուժը։ Ամերիկեան դրամաթուղթի կապը ոսկիին հետ, իրապէս խզուած է։

Այս մասին ֆրանսացի տնտեսագէտ մը կը գրէ.— Եթէ Ֆրանսա տակաւին կը գտնուի այն երկիրներու կարգը որոնք ամէնէն քիչ վնասուած են. ընդհակառակն, Ամերիկայի մէջ, բացը կը հասնի գրեթէ ելեւմուտքին մէկ երրորդին։ Այս ելմտական վնասը ազդա՞ծ է տրուած որոշման վրայ։

Որոշումը տակաւին նոր է եւ Նիւ Եորքի շուկան զայն ողջունեց մեծ լաւատեսութեամբ։

Ամերիկեան այս նոր ձեռնարկը յղի է ծանր հետեւանքներով։

Այժմէն իսկ, տոլարի սահմանումը փոխուած է։ Ոսկիի հետ անոր կապը բոլորովին նոյնը չէ ինչ որ էր ցարդ։ Եւրոպացիներ որոնք տոլարի աւանդներ կը պահանջեն Ամերիկայէն (այս աւանդները կը հաշուուին 6 կամ 700 միլիոն տոլար) կրնան ետ ուզել իրենց աւանդները։ Բայց Ամերիկացիները գիտել կուտան թէ իրենց դրամական նոր օրէնքը պիտի ազատէ մէկ միլիառ ոսկի տոլար, եւ ատով պիտի կրնան դիւրաւ վճարել Եւրոպացիներու կողմէ ետ ուզուած դրամական աւանդները։

Նոյն յօդուածագիրը, կը շարունակէ.— Եթէ Ամերիկա կ'ուզէ այսպէս ստեղծել նոր վարկեր, պատճառն այն է որ պէտքը կը զգայ անմիջապէս ազատելու տագնապէն։ Միայն ամերիկեան ելեւմուտքը չէ որ կը տառապի, այլ ամբողջ վարկային կազմակերպութիւնն է որ անարինութեան մատնուած է։ Երկընտրանքը միշտ նոյնն է,— պէ՞տք է թոյլ տալ որ դրամատունները իյնան, բարձր պահելով դրամը։

«Եւ կամ, աւելի լաւ չէ՞ դրամը դնել կորստեան մատնուած դրամատուններու տրամադրութեան տակ»։ Որով, դրամատուններու վտանգը կը փոխարինեն տոլարի վտանգով, բայց յուսալով որ կրնան այս վտանգին առաջքն առնել»։

Ամերիկա կը պայքարի անգործութեան դէմ

Ամերիկա, դեռ քանի մը տարի առաջ, ամէնէն բարգաւաճ երկիրը ամբողջ աշխարհի մէջ, ամէնէն աւելի վնասուած է ներկայիս, եւ ամէնէն աւելի շատ անգործ կը համրէ։ Քանի մը օր առաջ դեռ, Յառաջ կը գրէր թէ միլիոններու կը հասնի թիւը անոնց որ չոր հացի կարօտ, սովամահ ըլլալու դատապարտուած են։

Վերջին վիճակագրութիւն մը Ամերիկայի անգործներու թիւը ցոյց կուտար 8,5-12 միլիոն։ Այս կացութեան հանդէպ պէտք տեսնուեցաւ զանազան միջոցներ կիրարկել, օգնելու համար անգործութեան զոհերուն։ Կառավարութիւնը իր կողմէ պաշտօնապէս՝ զանազան ձեռնարկներ կը կատարէ։ Նոյնպէս մասնաւոր կազմակերպութիւնները։

Նախ, խորհրդարանը քուէարկեց վարկեր, որոնք յատկացուեցան հանրօգուտ շինութեանց մէջ աշխատող գործաւորներու վճարումին, բայց աւելի՛ արգիլելու հանրօգուտ շինութեանց ընդհատումը, դրամի չգոյութեան հետեւանքով։ Միեւնոյն ատեն կը նշանակուէր քննիչ յանձնախումբ մը, որ ամբողջ երկրին մէջ, պրպտումներ կատարեց շրջանէ շրջան երեւան հանելու անգործութեան ծանրութիւնը եւ ուսումնասիրեց դարմանի միջոցներ։ Միւս կողմէ, ամերիկեան զանազան պետութիւնները, քաղաքապետութիւնները կը հաստատէին նպաստի սնտուկներ եւ քննիչ յանձնախումբեր։ Ձմրան սկիզբը՝ միայն Նիւ Եորք քաղաքը օգնած էր աւելի քան 30 հազար հոգիի դրամով, գործով, ուտելիքով, եւն։

Նոյնքան զօրեղ միջոցներու դիմեցին նաեւ մասնաւոր, ոչ-պաշտօնական կազմակերպութիւնները։ Բնակչութեան այն մասը որ նուազ ազդուած էր տագնապէն, փութաց օգնել անգործներուն. բայց կազմակերպուած կերպով եւ ոչ թէ շռնդալից ու ցուցական բարեգործութեամբ մը, այնքան լաւ կազմակերպուած, որ գրեթէ վարչական կերպարանք ստացաւ։

Նիւ-Եորքի մէջ, ամենէն ազդու քաղաքացիներէն բաղկացած յանձնախումբ մը կազմուեցաւ 250 հոգիով։ Այս յանձնախումբը անմիջապէս վարձեց շէնք մը, ուր հաստատեց իր գրասենեակները՝ վեց հարիւր պաշտօնեաներով, մեծ մասամբ կամաւոր։ Ամենէն առաջ յաջողեցաւ հանգանակել 18 միլիոն տոլարի գումար մը, (450 միլիոն ֆրանք)։ Այս արդիւնքին հասնելու համար, ան յաջողեր էր կազմել մասնաճիւղեր, որոնց իւրաքանչիւրը յատուկ նպատակ մը ունէր։ Մէկը կոչ կ'ուղղէր դրամատուններու կարեկցութեան, ուրիշ մը մեծ վաճառատուններու, ուրիշ մը դպրոցներու։ 17 հազար կամաւորներ տունէ տուն պտտեցան հանգանակելու։

Բայց, փոխանակ դրամը, ուղղակի բաժնելու, ինչ որ նուաստացուցիչ էր կարգ մը անգործներու համար, յանձնախումբը զանազան հաստատութեանց վարիչներուն կը յանձնէր գումարներ՝ որոնք կը ծառայէին նորոգութիւնները կատարելու։ Այս նորոգութեանց մէջ՝ աշխատանք կը տրուի անգործներուն։

Այս եղանակին կրկին օգտակարութիւնն էր օժանդակելով մէկտեղ անգործներուն, նպաստել կառավարութեան կամ քաղաքին։

Այսպէս կը պայքարի Ամերիկա անգործութեան դէմ։ Ատով անշուշտ առաջքը չառներ աղէտին, բայց մեծ չափով կը թեթեւցնէ չարիքը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՄՏԱՒՈՐ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Այս թղթակցութեան առաջին մասը հրատարակուած է փետր. 12ին։

Նոյեմբեր 3ին Թաւրիզի Հայոց Կուլտուրական Տանը, Վահէ Արծրունին կարդաց դասախօսութիւն մը, Հոգու ոյժը, դասախօսը մի առ մի թուեց Սոկրատի, Պլատոնի, Բուդդայի, Քրիստոսի եւ այլոց կրօնաբարոյական ուսմունքների հոգեկան ուժը, աւելի շատ կանգ առաւ Հնդիկ գործիչ Գանտիի վրայ։ Դասախօսը շեշտեց, որ «հոգեկան ուժի ազդեցութեան թափն երեւան է գալիս քաղաքական ցնցումների ժամանակ»...

Պէտք է դիտել սակայն, որ ընկեր Վահէի այդ դասախօսութիւնը լաւ մշակուած չէր, ում շատ են տուել, նրանից էլ շատ պէտք է պահանջել։ Պ. Վ. Արծրունին ի վիճակի է աւելի սիստեմատիկ դասախօսութիւն տալու...

Նոյեմբեր 17ին, նոյն տեղը, Թաւրիզի հայկական գիմնազիոնի ուսուցիչ Պ. Առաքել Տէր-Թովմասեանը դասախօսեց «Մարդկութեան այլասերումը եւ նրա պատճառները» նիւթի շուրջը։ «Այլասերում» բառը թեր եւ դէմ դատողութիւնների տեղիք տուաւ, ուստի ցանկալի կը լինէր որ մեր դասախօսներն առհասարակ խուսափէին վիճելի արտայայտութիւններից եւ բառերը գործածէին սովորական— մատչելի մտքով։ Դասախօսը սահուն լեզուով թուեց, թէ ի՛նչ փուլերով է անցել մարդկային միտքը դէպի երջանկութիւն ձգտող իր երկար եւ անվերջանալի ուղիի վրայ, նա շեշտեց, թէ ի՛նչ փոփոխութիւններ(ըստ դասախօսի այլասերումներ) է կրել մարդկային բարոյականութիւնը, յառաջ բերաւ գաղափարական եւ նիւթական սկզբունքներ դաւանող ուսմունքների տարբերութիւնները։ Յիշատակեց թէ հետզհետէ թուլանում է գաղափարականութիւնը։

Տեղի ունեցան զանազան հարցեր, որոնց Պ. դասախօսը մի առ մի պատասխանեց։ Սակայն ցաւում ենք, որ երկուստեք էլ (հարցում անողների եւ դասախօսի կողմից) թոյլատրուեցին կրքոտ արտայայտութիւններ. որոնք յատի տպաւորութիւն թողին ունկնդիրների վրայ։

Նոյեմբեր 27ին ընկ. Հայկ Աճէմեանը դասախօսեց «Նոր Ջուղայի Հայ գաղութը» նիւթի շուրջը։

Դասախօսը, որ անցած ամառ մեկնել էր Նոր Ջուղա, բանասիրական նպատակով, նախ եւ առաջ տուաւ պատմական տեղեկութիւններ Հին Ջուղայի մասին, յիշատակեց եւրոպացի ճամբորդների հաղորդած գիտելիքները, ապա պատմեց Շահ Աբասի արշաւանքը եւ Հայերի գաղթը դէպի Սպահան։ Պատմական նոր տուեալներով դասախօսն ապացուցեց, որ Հայերի Արաքսն անցնելն այնքան էլ սրտաճմլիկ բնոյթ չի կրել, քանի որ հայ գաղթականներից շատերը, մանաւանդ Ջուղայեցիները, կարողացել են իրենց հետ Պարսկաստան բերել տան կահ կարասիներ, այլեւ մօտ 4000 ձեռագիրներ։ Այդ պատմական գաղթականութիւնը, մօտ 20,000 հոգի, անցաւ Պարսկաստան 1606 թուին եւ բնակութիւն հաստատեց Սպահան քաղաքի շրջանում՝ Շահ Աբաս Մեծի անմիջական հովանաւորութեամբ։ Շահը ցանկացաւ Հայերի միջոցով քաղաքակրթել Պարսիկներին եւ զարկ տալ առեւտուրին, սխալուած չէր ի հարկէ Շահ Աբասը։ Այնուհետեւ դասախօսը մանրամասն տեղեկութիւններ է տալիս Նոր Ջուղայի կացութեան մասին, յիշատակում Խօջաների դերը, նկարագրում է հայկական եկեղեցիները, վանքերն ու մատուռները, նրանց մէջ եղած նշանաւոր քանդակներն ու գրութիւնները, տպարանը (1640 թուից սկսած), Ջուղայեցիների դերը տպագրական գործում, Ջուղայեցի հայ զինուորական նշանաւոր գործիչների դերը Պարսից արքունիքում եւայլն։

Իր շահեկան դասախօսութեան երկրորդ մասում Պ. Աճէմեանը նկարագրում է Նոր Ջուղայի անկման շրջանը, սակայն շեշտում որ Հնդկաստան անցած Ջուղայեցիներն էին, որ հիմք դրին հայկական առաջին լրագրին (Ազդարար), որի խմբագիրն էր Շմաւոն քահանան։ Դրուատում է Լազարեան տոհմի եւ Էմինեան տան գործերը, ապա յիշատակում է Մեսրոպ Թաղիադեան պատմագէտ-բանաստեղծին, որի կինը Նոր Ջուղայեցի էր։ Այժմեան Ջուղան ունի բարեկարգ ազգային դպրոցներ (տարրական եւ թեմական), ապահովուած է կտակուած դրամագլուխներով, ունի նմանապէս բազմաթիւ շէն ու բարգաւաճ եկեղեցիներ, ձրի բուժարան, գրադարան, թանգարան եւայլն։ Ունկնդիրները հեռացան այն տպաւորութեան տակ, որ հեռաւոր հարաւային Պարսկաստանում ունինք ազգային առողջ նկարագրով ապրող մի գաղութ— Նոր Ջուղա։

Դեկտեմբեր 1ին երիտասարդ դասախօս ընկ. Անդրէ Տէր-Օհանեանը խօսեց Քաղաքակրթութեան զարգացման շրջանները նիւթի մասին։

Դասախօսը մատչելի եւ սահուն ոճով, այլեւ բարեխղճօրէն մշակուած եղանակով յառաջ բերաւ արեւելքի, ապա արեւմուտքի քաղաքակրթութիւնների փուլերը, որոնք գետերի եզերքներից անցան դէպի լճերը, ծովերը, ովկիանոսները եւ վերջն էլ նուաճեցին օդը։

Նա յաջորդաբար շարայարեց Չինաստանի, Հնդկաստանի, Միջագետքի, Եգիպտոսի, Յունաստանի, Հռոմի եւ ապա անգլեւամերիկեան քաղաքակրթութիւնների փուլերը եւ այդ ընդարձակ մշակութային շրջանը համեմատեց արեւի ծագման հետ, որ սկիզբն առնելով Արեւելքից, աստիճանաբար թեքւում է դէպի Արեւմուտք։ Աշխարհագրական եւ կլիմայական գործօնները վեր հանելով, բազմաթիւ ականաւոր գիտնականների վկայութիւններով ճշդեց իր տեսակէտները, ապա առաջ բերաւ մեծ պետութիւնների այն խմբակցութիւնները, որ յառաջ են եկել ներկայումս տնտեսական, հետեւապէս եւ քաղաքական մրցակցութիւնների պատճառով։

Ցանկալի է միայն, որ երիտասարդ դասախօսը կարողանայ անհրաժեշտ համաչափութիւնը մտցնել իր նիւթերի մասերի մէջ։ Այդ օրը նա Պանամայի Ջրանցքի կառուցման շուրջը սպասածից շատ աւելի կանգ առաւ, մանաւանդ որ կուլտուրական Ակումբում տեղի ունեցող դասախօսութիւնը մի ժամից աւելի չպիտի տեւէ։

Դեկտեմբեր 8ին ընկ. Արամ Գասպարեանը դասախօսեց՝ Ի՞նչ է հասարակական երեւոյթը նիւթին շուրջը։

Դասախօսը նախ պարզեց, որ հասարակական կեանքն ամբողջութիւնն է այն բոլոր փոխադարձ յարաբերութիւնների, որոնք տեղի են ունենում անհատների միջեւ, եթէ անհատները չփուէին, այլ կատարելապէս առանձին ապրէին, — գաղափարները չէին կարող գոյութիւն ունենալ, հասարակական կեանքը նոր բարիքներ է ծնում։ Հասարակական կեանքը բովանդակութիւն է ստանում անհատների համերաշխ աշխատակցութեամբ, որ տեղի է ունենում որոշ նպատակի հասնելու համար։ Նման հասարակական կեանքն է ստեղծում եւ մշակոյթ, կրօն, պետութիւն, գիտութիւն, գեղարուեստ, ճարտարապետութիւն եւայլն։ Այնուհետեւ ընկ. դասախօսը կանգ է առնում մանրամասնօրէն հասարակութեան եւ անհատի միջեւ գոյութիւն ունեցող փոխադարձ ազդեցութեան վրայ, մասնաւորապէս վեր է հանում շատ ուժեղ անհատների բացառիկ դերը։ Ընդհանրապէս պէտք է նկատել, որ Արամ Գասպարեանը գիտէ տարրացնել եւ մատչելի դարձնել իր ընտրած նիւթը, սակայն կատարում է յաճախակի կրկնութիւններ եւ ամփոփումներ, որոնք ձանձրալի են դառնում շատերի համար...

Դեկտեմբեր 15ին ընկ. Վահէ Արծրունին խօսեց Էդիսընի մասին եւ լի ու լի բաւարարեց հասարակութեանը։ Այս անգամ դասախօսը բարեխղճօրէն էր մշակել իր նիւթը օգտուելով անգլիերէն աղբիւրներից։ Ընկ. Վահէն էլ կը սիրէ երբեմն բուն նիւթից շեղել, ամէնից լաւ սակայն այն է, երբ դասախօսն անմիջապէս անցնում է իր առաջադրած որոշ նիւթին, առանց մանուածապատ ներածութիւնների եւ նիւթի հետ անմիջական կապ չունեցող մանրամասնութիւնների, որոնց կրճատումով անպայման լաւ կ'ունենայ բուն դասախօսութիւնը եւ կը դառնայ աւելի ըմբռնելի, համաչափ եւ տպաւորիչ։

Դեկտեմբեր 22ին բժիշկ Մաճեանը խօսեց վեներական ախտեր նիւթի շուրջը։ Գովելի է խորհրդային երկրից տեղափոխուած բժիշկին եռանդը։ Ահա երկրորդ...

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԿՐԻՓ

Կրիփը միշտ արդիական է 1918էն ի վեր, երբ ծայր տուաւ մահափիւռ համաճարակը։ Կարծէք պատերազմի հետ կ'առնէ, եւ չուզեր վերջնականապէս հեռանալ՝ գալիք առիթէն օգտուելու համար։ Եթէ խաղաղութիւնը գայ, թերեւս կրիփն ալ երթայ կորսուի... Մաղթենք։

Այդ բարեբաստիկ շրջանին սպասելով, պէտք է զգուշանալ կրիփէն եւ պաշտպանուիլ անոր հետեւանքներուն դէմ։ Որովհետեւ այդ անպիտան հիւանդութիւնը, եթէ թեթեւ իսկ անցնի, շատ մը հիւանդութիւններու դուռ կը բանայ։ «Դժբախտութիւն մը երբեք առանձին չի գար» կ'ըսէ ֆրանսական առածը. կարծէք առաջին դժբախտութիւնը, ընկճելով ենթական, տրամադիր կը դարձնէ ուրիշ դժբախտութիւններու։ Կրիփն ալ, նմանապէս, գրեթէ երբեք առանձին չի գար, հետեւորդներ ունի։ Կրիփի մասնաւոր մանրէն, որ անտեսանելի է եւ որ տակաւին ստոյգ չենք ճանչնար, կուտայ առաջին հարուածը, թեթեւ կամ ծանր, ուրիշ մանրէներ, որոնք սովորաբար կը բնակին մեր քթին, կոկորդին, թոքերուն եւ աղիքներուն մէջ, անոր անցած եւ տկարացուցած տեղերուն մէջ իրենց հաշւոյն կ'աշխատին եւ յաճախ վտանգաւոր բորբոքումներ յառաջ կը բերեն։ Այդ է պատճառը որ ամէն տարի կրիփին դիմագիծը կը փոխուի։ Մերթ բուն իսկ կրիփն է որ ջերմի պէս կը սկսի մահացու կերպով կը հարուածէ եւ քանի մը օրուան մէջ կ'առնէ, կը տանի։ Մերթ կրիփը ինքնին թեթեւ կ'անցնի, բայց բարդութիւններն են որ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն։ Այսպէս, տարի մը ականջի թարախալից բորբոքումները յաճախադէպ կը դառնան եւ երբեմն կը տարածուին մինչեւ ականջթոքը (mastoïde), ականջին անմիջապէս ետեւը գտնուող ոսկորը, որուն թարախումը (mastoïdite) անմիջական կամ գործողութիւնն և երկարատեւ խնամք կը պահանջէ։ Ուրիշ տարի մը կրիփի բռնուողները աւելի յաճախ այտոսկրերուն կամ քունքերուն ներքեւ գտնուող խոռոչներու բորբոքում (sinusite) կ'ունենան, որոնք եթէ կանխահաս դարմանումի չենթարկուին, քրոնիկ կը դառնան։ Կան տարիներ ուր կրիփը կը հարուածէ ջղային դրութիւնը, եւ այլազան ու յամառ ջղացաւեր կը յատկանշեն անոր այդ տարուան դիմագիծը։ Ուրիշ ժամանակ աղիքները եւ ընդհանրապէս մարսողական գործարանն է որ կը բորբոքին, բորբոքում մը որ կրնայ կուրաղիին մէջ տեղաւորուիլ։ Իսկ թոքային բարդութիւնները, մանաւանդ ցնցղաթոքատապը (bronchopneumonie), ամէն ատեն կ'ընկերանան կրիփին, մանաւանդ երախաներուն եւ ծերերուն քով։ Ամէնէն վերջը կը սկսի ծլիլ եւ աճիլ թոքախտի մանրէն, թէեւ ենթական բաւականաչափ տկարացած է կրիփին հետեւանքով եւ ապաքինումի շրջանին անհրաժեշտը չէ ըրած կազդուրուելու համար։

Անշուշտ ամէն հարբուխ, ցնցղատապ (պրոնշիթ), թոքատապ, ականջի բորբոքում եւ կոկորդի ցաւ անպատճառ կրիփի արդիւնք չէ։ Բայց դժուար է զանազանել եւ պէտք ալ չկայ զանազանելու։ Որովհետեւ հետեւանքները նոյնն են, մանաւանդ հիւսիսային երկիրներուն մէջ, ուր մշուշը, խոնաւութիւնը անպակաս են, բարեխառնութիւնը անկայուն է եւ ուր ամէնէն աննշան հարբուխը անսպասելի փորձանք կրնայ բերել ենթակային գլխուն։

Ուրեմն, պէտք է զգուշանալ կրիփին ենթարկուելէ, ըսել կ'ուզեմ որ պէտք չէ զայն իր վրայ հրաւիրել զանց առնելով կարգ մը կանխազգուշական տարրական միջոցներ, մանաւանդ երբ եղանակը եւ օդին վիճակը նպաստաւոր են կրիփի տարածման։

Ինչպէ՞ս զգուշանալ։ Էականը ամէն ոք գիտէ։ Բայց այս օրերուն լաւ է յիշեցնել։

Նախ պէտք է պաղառութեան ենթարկուիլ։ Պաղառութիւնը կը նուազեցնէ եւ կերպով մը կ'անդամալուծէ մարմինին դիմադրողական ուժը եւ պաշտպանողական միջոցները։ Ամէն կողմէ կարելի է պաղ առնել, բայց յաճախ պաղ կ'առնուի ոտքերէն, զորս չոր ու տաք պէտք է պահել։ Ուրիշ միջոցի չգոյութեան պարագային, ծալլուած եւ կօշիկներուն մէջ դրուած թերթ մը ոտքերը կը չէզոքացնէ գետնի խոնաւութենէն եւ պաղէն։ Պաղը անպատճառ դուրսէն չառնուիր, յաճախ տան մէջ ալ պաղ կ'առնուի երբ մէկ սենեակը փուռի պէս տաք է, իսկ միւս սառնարան է, եւ մէկ սենեակէն միւսը երթեւեկը անխուսափելի։ Միեւնոյն սենեակին մէջ երկար ատեն աթոռի վրայ նստիլ եւ ոտքերը վար կախած աշխատանքը պատճառ մըն է նաեւ ոտքերէն պաղառութեան։

Կրիփի մանրէն աչքերէն, քիթէն եւ բերանէն կը մտնէ, երբ հիւանդ մը փռնգտալով, հազալով եւ կամ խօսելով ձեր երեսին ի վեր կը նետէ լորձունքի, երբեմն ալ խուխի անշմարելի մասնիկներ։ Հետեւաբար երբ կրիփը գործի վրայ է, պէտք չէ յաճախել հանրային վայրեր (թատրոն, սրճարան, սինէմա, ժողով եւն.) ուր անխուսափելիօրէն շփման մէջ պիտի գտնուիք կրիփը ոտքի վրայ անցընել ուզող հիւանդներու հետ։ Հիւանդտեսի եւս պէտք չէ երթալ, անտեղի եւ վնասակար սովորութիւն մը որ արմատացած է մեր ժողովուրդին մէջ։ Յաճախ կարելի է 5—6 հոգիի հանդիպիլ (եւ մինչեւ 14 հոգի տեսած եմ) հիւանդին սենեակին մէջ. ժամերով կը նստին ու կը խօսին, իրենք զիրենք վարակման վտանգին ենթարկելով եւ միեւնոյն ատեն հիւանդին վիճակին ծանրացման պատճառ ըլլալով։ Ուրեմն մեկնեցէք կամ դուք ձեզի եւ կամ հիւանդին, եւ երբեք հիւանդտեսի մի երթաք, ինչ որ ալ ըլլայ հիւանդութիւնը։

Բայց ստիպուած էք գործի երթալ եւ որեւէ տեղ (հանրակառք, գործարան, ճաշարան) ակամայ շփում ունենալ հիւանդներու հետ։ Կարելի՞ է զգուշանալ անոնց մանրէներէն։

Փրոֆ. Թանոն կը յանձնարարէ հականեխական դիմակներ կրել։ Դժբախտաբար գործնական չէ, ժողովուրդը զուարճանալու սիրտ չունի, եւ արդէն Բարեկենդանը հեռացեր կը մեռնի։ Բայց դիմակին տեղ կարելի է goménol կամ eucalyptol (հականեխական հոտաւէտ իւղեր) կաթեցնել թաշկինակին վրայ եւ օրուան մէջ յաճախ շնչել, մանաւանդ բազմամարդ տեղերու մէջ։ Նոյնպէս օգտակար է առաւօտ եւ իրիկուն քանի մը կաթիլ հականեխական իւղ (huile goménolée) կամ ուրիշ լուծոյթ մը կաթեցնել քիթին մէջ։ Չմոռնալ որ քիթը շունչ առնելու կը ծառայէ. հետեւաբար պէտք չէ բերնով շունչ առնել, բայց բերանն ալ միշտ մաքուր պահելու է ճաշերէ յետոյ գէթ օճառ ջուրով ողողուելու է։

Կրիփը վատ հիւանդութիւն է տկարները կը հարուածէ։ Ուստի պէտք չէ մարմինը յոգնեցնել աւելորդ հաճոյքներով եւ անքնութեամբ։ Պէտք է լաւ սնունդ առնել, առաւօտուն առանց նախաճաշի դուրս չելլել։

Չեմ երաշխաւորեր որ այս կանխազգուշութիւնները ձեզ անպատճառ զերծ պիտի պահեն կրիփէն, բայց մեծ չափով պիտի նուազեցնեն կրիփի բռնուելու հաւանականութիւնները։ Եթէ բռնուիք, ջանացէք վիժեցնել զայն։

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Նիւթերու դասաւորումը դիւրացնելու համար, այսուհետեւ «Բժիշկին թերթօնը» պիտի հրատարակենք շաբաթ օրերը, փոխանակ երեքշաբթիի։

...ալին է, որ նա մի շարք չահեկան ...առաւութիւններ է տալիս Թիւ... ...իցէ կուլտուրական Ակումբում եւ ...ի բաւարարում եղած հար... ...ումներին:

1932 Թւի յունուար 12ին ընկ. ...բէշ Տէր-Օհանեանը դասախօսեց ...երկրագնդի ճարտարութիւնների բաշ... ...ումը նիւթի մասին:

...երիտասարդ դասախօսն այս ...անգամ շատ աւելի խնամքով էր ...պատրաստել իր նիւթը: Հիմք ունե... ...նելով այն տեսակէտը, թէ անտե... ...ական զարձմնն է, քաղաքական ...ներքի մէջ ուժերից կարեւորա... ...ը, դասախօսը մի առ մի թուեց ...թիւն, քարածուխի, երկաթի, ռա... ...լա եւայլ բնական հարստութիւննե... ...ի բաշխումն ըստ երկրների եւ ...ց, որ այդ հարստութիւննե... ...ն տիրելու, հետեւապէս եւ տնտե... ...ական ու քաղաքական գերիշխա... ...ութիւն ձեռք բերելու պատճառով ...ն ծագում համաշխարհային ու ...մանակի պատերազմները ազգու... ...թիւնների եւ պետութիւնների մի... ...ւ թուական տուեալներով ապա... ...ցոյց, որ վերոյիշեալ հարստու... ...թիւնների գերակշռութիւնը գտնւում ...է Ամերիկայում, ապա Անգլիայում ...եւ Ֆրանսայում:

Յունուար 16ին Կուլտուրական Միութեան Տանը տեղի ունեցաւ ...ուրախ երեկոյ՝ գրական-գեղարուեստական բաժնով, որից յետոյ խաղացին «Դժախին սիրահարութիւն» վոդեվիլը, ծարգ. Պ. Ա. Մելիք-Աբ... ...ջանեանի: Եղան յաջող արտասանութիւններ: Վոդեվիլն էլ բաւական յաջող խաղացին, սակայն երեկոն այնքան էլ ուրախ չէր...

Յունուար 19ին Պ. Առաքել Տէր-Թովմասեանը դասախօսեց Հին Թէ Նոր Աստուածներ նիւթի շուրջը: Կուլտուրական Տան սրահը ծայրէ ծայր լիքն էր, երկսեռ հասարակութեամբ: Դասախօսը հիմք ունենալով մեր տպագրութ... ...ղրող Լեւոն Շանթի Հին Աստուածները, հմտօրէն վերլուծեց հոգու եւ մարմնի բաշխումները, դրանց միջեւ եղած յաւիտենական պայքարը: Ըստ Պ. դասախօսին՝ Հին Աստուածներ աւելով պէտք է հասկանալ այն կապերը, որոնցմով մարդ էակը կապուած է կեանքին եւ այս աշխարհին:

Թէեւ դէպքերը տեղի են ունենում Սեւանում, հայկական միջավայրում, սակայն գրուածքը իր հիմնական գաղափարներով խորհրդանիշն է միջավայրին: Շանթը թէեւ փառաւոր յաղթանակը վերապահել է հին աստուածներին (մարմնական վայելքներին), սակայն իր գրուածքն այնպէս է կերտել, որ բացարձակապէս հոգու կամ մարմնի գերակշռութիւնը չի ցուցադրել կեանքի պայքարում — սա՛ եւս մի խոշոր առաւելութիւն է գեղարուեստական գրուածքի համար, որ նրան պահում է միշտ թարմ...

Նիւթապաշտական հեթանոսութեան եւ գաղափարապաշտական քրիստոնէութեան շուրջը մտքերի փոխանակութիւն եւ որոշ լուսաբանութիւններ տեղի ունեցան դասախօսի եւ մի քանի ունկնդիրների միջեւ, որից յետոյ ունկնդիրները հեռացան գոհ սրտով:

Յ. Ս.

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋԸ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տագնապը Վիլիեօ սիւռ Պուռպրի մէջ

■■■

ՎԻԼԻԷՕ ՍԻՒՌ ՊՈՒՌՊՐ 12 փետր. — Լիոն-Կրընոպլը երկաթուղագծին վրայ այս փոքրիկ գիւղաքաղաքը ունի մետաքսեայ կտաւի գործարան եւ մետաքսի մանարան մը (երկուքն ալ միեւնոյն գործարանատիրոջ կը պատկանին), ինչպէս նաեւ քանի մը մանր մունր մետաքսի եւ տախտակի եւայլն գործարաններ: Այս վերջիններուն մէջ աշխատող ոչ մէկ հայրենակից ունինք: Առաջին երկուքին համար 1925ի սկիզբը քանի մը ընտանիք Պոլսէն պայմանագրութեամբ բերուած են, իսկ անկէ ի վեր հետզհետէ աւելնալով մեր հայրենակիցներուն թիւը հասած է 70-80ի, որոնց բոլորն ալ Սթանոզցիներ են (Գաղատիա):

Գործազրկութիւնը հոս ալ զգալապէս ազդած ըլլալով, 3-4 ամիսէ ի վեր գործարանները բոլորովին գոցուած եւ դուրս ձգուած են 250 գործաւոր-գործաւորուհիներ, ֆրանսացի թէ օտարական: (Մանարան աշխատողները հոկտ. 22էն ի վեր, իսկ հիւսուածեղէնի աշխատողները նոյ. 20էն ի վեր բոլորովին գործէ զրկուած են:)

1927ի անգործութեան տագնապի ժամանակ այս գործարանը ոչ մէկ օր չէր գոցուած, որովհետեւ երբեք չէր ազդուած՝ նոյնիսկ աւելորդ ժամեր ալ կ՚աշխատցնէր, իսկ այժմ, ինչպէս ըսի, զգալապէս ազդուած ըլլալով 3-4 ամիսէ ի վեր բոլորովին գոցուած է:

Քաղաքապետարանը անգործներուն որեւէ նպաստ չի տար. տեղացիները եւ միւս օտարականները (Իտալացի եւայլն) ճամբաներու շինութեան կ՚աշխատցնեն, իսկ Հայերը չեն ընդունիր, առարկելով թէ միւս օտարականները իրենց կառավարութեան հետ պայմանագրուած են, գործազրկութեան պարագային կամ նպաստ եւ կամ գործ տալու, իսկ Հայերուն համար որ եւ է կարգադրութիւն չկայ: Բարեբախտաբար բնակարանի եւ վառելանիւթի մտահոգութիւն չունինք, որովհետեւ գործարանին կողմէ ձրի կը տրուին: Սակայն ապրուստի կողմէ ունինք բակապէս թշուառութեան մատնուած հայրենակիցներ, որոնք իրենց ժամանակին խնայած քանի մը հարիւր ֆրանքը մինչեւ հիմա ծախսեցին, այն համոզումով թէ գործարանը պիտի վերաբացուի յունուար 5ին կամ փետր. 5ին: Յունուար 5ը շատոնց անցաւ, փետրուար 5ն ալ անցաւ եւ աւհաւասիկ 15ն ալ եկաւ, բայց գործերու վերաբացման մասին ոչ մէկ յուսադրիչ լուր: Այլեւս յուսահատած ենք:

15 օր առաջ ստորագրեալս ֆրանսացի կարող պաշտօնեայի մը նամակ գրել տուաւ Կրընոպլի նահանգապետին եւ խնդրեց որ այստեղի անգործ Հայերուս նպաստի համար կարգադրութիւն մը ընեն: Դժբախտաբար որեւէ պատասխան չառինք: Երեւի նկատի չեն առած:

Քաղաքներու մէջ անգործ մը ուրիշ մանր-մունր գործ գտնելով գոնէ հացին դրամը կը հանէ, իսկ հոս փոքրիկ գիւղի մը մէջ ձմեռ ատեն ինչ կրնանք ընել, եթէ ոչ տուներու մէջ բանտարկուած նստիլ:

Մեր այս անտանելի վիճակը Փարիզի մեր Բարեգործական եւ ազգային Միութիւններուն նկատառութեան յանձնելով, կը խնդրենք որ մեզի ձեռք երկարեն մեր այս նեղ օրերուն: Ողորմութիւն չենք խնդրեր: Թող օգնեն գոնէ վերջէն վերադարձնելու պայմանաւ, և կամ մեր կողմէ դիմեն տեղական իշխանութեանց որ մեզի ալ միւս օտարականներուն պէս գործի ընդունին (ճամբաներու շինութեան) կամ նպաստ տան: Չափէն աւելի անտանելի վիճակի պիտի մատնուինք, եթէ մէկ երկու ամիս եւս տեւէ այս վիճակը:

Վերջերս հայրենակից մը «Յառաջ»ի միջոցաւ այստեղի գործազրկութեան վիճակը պարզելէ յետոյ, կը գրէր թէ այստեղի Հայերուն մէջ «ազգակցականվէճերը եւ արեւելեան մոլութիւնները» անպակաս են: Կ՚ըսէր նաեւ թէ ազգային որեւէ կազմակերպութիւն չկայ եւայլն...: Կ՚ըսեմ թէ այդ պարոնը նոր եկած ըլլալով, լրիւ տեղեկութիւն չունէր: Բացի գործազրկութեան տագնապին համար գրածներէն, միւս գրածները հարեւանցի տպաւորութիւններ են: Շատեր գործերու լաւ եղած ժամանակ իրենց խնայած դրամով ձայնագիրներ գնած են եւ միշտ կը թնդացնեն հայկական սիրուն երգեր, «Հայաստան», «Բամ Փորոտան» «Մայր Արաքսի», «Արիք Հայկազունք» եւայլն, ինչ որ բաւական մխիթարական է հայկական կեանքէ, հեռացած եւ զրկուած մեծերուն եւ մանուկներուն համար: Յետոյ 1928էն ի վեր ունինք Սթանոզի Հայր. Միութեան մասնաճիւղ մը, որ մինչեւ հիմա բաւական գործունէութիւն ցոյց տուած է, հանդէսներ ժողովներ սարքելով, հող տարած է նաեւ երիտասարդներու բարոյական զարգացման գործին եւայլն: Միութիւնը կարեւոր գումարներ չունենալով, չի կրնար որեւէ անգործ հայրենակցի նպաստ տալ: Եթէ տալ իսկ ուզէ, 8-10 հազար ֆրանք պիտի ճէնով իր 70-80 անգործ հայրենակիցներուն ո՞րքան ժամանակ կրնայ օգնել:

ԿԱՐԱՊԵՏ ԿԷՕՏԷԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԱՄԻՆ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

■■■

ՈՒԹ ՏԱՐԵԿԱՆ ԷՐ, ԿՈՐՍՈՒԵՑԱՒ, ՉԱՓԱՀԱՍ ԵՂԱԾ՝ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ

Տասը տարի առաջ Կիլիկիայէն երկու զաւակներով Հալէպ գաղթած հայ ընտանիքի մը հայրը անգործութեան մատնուելով, դիմում կատարած եւ Եգիպտոս բնակող իր հարուստ եղբօրմէն օգնութիւն խնդրած էր: Այս վերջինը յանձնարարած էր ճամբայ ելլել դէպի Եգիպտոս:

Այս ընտանիքը ճամբայ կ՚ելլէ թէեւ, սակայն կինը կը հիւանդանայ եւ սաստիկ ցաւերու մէջ ստիպուած Համա կ՚իջնեն: Բժշկական դարմաններով զբաղած միջոցին մանչ զաւակը 8 տարեկան Արամ, փողոց կ՚ելլէ եւ կը սկսի խաղալ Համացի փոքրիկներուն հետ, որոնք քիչ վերջը խենթ մը տեսնելով, կը սկսին քարկոծել եւ հալածել մինչեւ քաղաքէն դուրս երախաներու անհա՞գին բազմութեամբ մը:

Այդ օրերուն Համայի մօտ Սէվալի եւ Հատիտի ցեղերուն միջեւ կատարուած կռիւները դադրեցնելու համար ֆրանսական սաւառնակները ռմբակոծելու հրաման ստացած ըլլալով, ռումբ կ՚արձակեն: Երախաները կը փախչին եւ շուարած կը մնայ փոքրիկ Արամը: Քիչ երբ Սէվալի ցեղին չէյխերէն մինջալլամիմը վրայ հեծած կ՚անցնէր, Արամը փայլուն, մաքուր ու կայտառ տեսնելով կ՚առնէ ու կը տանի իր վրանը: Շէյխը միայն մէկ աղջիկ զաւակ ունենա՞լով, Արամին անունը Նէչիտ ու աղջկան եղբայրը կ՚անուանէ եւ տասը տարիներ կը մարզէ ասպատակութեան եւ պատերազմական մարզի մէջ: Իր քաջագործութիւններով Նէ՞չիտ հռչակ կը ստանայ թէեւ, սակայն օր մը գլխէն կը վիրաւորուի ու տունը կը դարմանուի իր քրոջ Զէյնէթին խնամքներով: Այդ պահուն կ՚որոշէն ամուսնանալու ։ա. մար միասին փախչիլ եւ Ջայլամ հեծնելով ճամբայ կ՚ելլեն:

Շէյխը այս դէպքէն խիստ զայրացած, հրաման կ՚արձակէ երկուքն ալ սպաննել եւ գիակները բերողին նուէրներ կը խոստանայ: Նէչիտ եւ Զէյնէթ կը հետապնդուին եւ անապատի մէջ բախում մը կ՚ունենան իրենց ցեղակիցներուն հետ: Զէյնէթ կը սպաննուի ու գիակը հօրը կը տարուի:Իսկ Նէչիտ կը յաջողի նախ Տէր Զօր եւ ապա Պաղտատ անցնիլ, ուր ապրուստ մը ապահովելու համար հայ մեքենավարի մը քով կ՚աշխատի, յայտնելով իր Հայ ըլլալը,անունը եւ Համայի մէջ ծնողքը կորսնցուցած ըլլալը առանց յիշելու հայրենիքը:

Շարժավարը Հալէպ կուգայ եւ իր արհեստակիցներուն հետ խօսակցութեան միջոցին կը պատմէ թէ Արամ անուն երիտասարդ մը իր քով կ՚աշխատի եւ կը փափաքի գտնել իր ծնողքը, որոնք կը յանձնարարեն երիտասարդը բերել: Պաղտատէն վերադարձին կը բերեն Արամը որ Սէլավիններու արաբերէնով կը պատմէ գիտցածները եւ կը ճանչցուի անոնցմէ:

Մայրը Համայի մէջ դարմանուելէն վերջ ընտանիքով Եգիպտոս գացած եւ հաստատուած ըլլալով, Արամին ողջ ըլլալը հեռագրուեցաւ հօրը, որ Հալէպ գնաց եւ գտաւ իր զաւակը ոչ թէ երեխայ, այլ երիտասարդ եւ մեծ խրախճանքով Եգիպտոս մեկնեցան:

Բարեգործականի ընդհ. քննիչը

Բարեգործականի վերջին գեկոյցէն կ՚իմանանք թէ առժամապէս ընդհ. քննիչ նշանակուած է Պ. Միքայէլ Ալէմշահ, նախկին քննիչ Հանր. Պարտքի Վարչութեան, «որ Կ. Պոլսի հայ կաթողիկ հասարակութեան մէջ ծանօթ եւ յարգուած դէմք մըն է եւ այժմ Փարիզ կը գտնուի»:

Նորընտիր ընդհ. քննիչը փետրուարի վերջը կը մեկնի Եգիպտոս, ուր Շրջանային Յանձնաժողովին հետ խորհրդակցելէ յետոյ, պիտի ձեռնարկէ իր պաշտօնին, սկսելով Պաղեստինէն եւ Սուրիայէն: Պ. Մ. Ալէմշահ ոչ միայն պիտի քննէ Միութեան ելեւմտական եւ նպաստընկալ հաստատութեանց վիճակը, այլ եւ տեղին վրայ պիտի զբաղի Միութեան պրոպականտի եւ կազմակերպութեան խնդիրներով:

ՄԱՄՈՒԼ

Գաւշէզի խաղեր

«Նոր Օր» խմբագրականով մը բոլորին ուշադրութեան կը յանձնէ յունահայ գաղութին գլխուն խաղցուած խաղերը, որոնք սիստեմատիկ ծանգամանք առած են Գ. Շահվերդեանի ժամանումէն ի վեր (10 փետր.).

Կարմիր պատուիրակները կը շարունակեն իրենց քայքայումի եւ պառակտումի աղտոտ գործը:

Դանոյշ Շահվերդեան պիտի խօսի Թիֆլիսի մէջ,— յարձակում դրօշակի վրայ եւ արիւն:

Ասլանոֆ եւ Շահվերդեան կ՚այցելեն Սենկրու․ պառակտում թաղին մէջ. գործակցութիւն անպատասխանատու ծանօթներու եւ Դաշնակցութեան սեւ խաբանը իրենց ճակտին կրող աննկարագիրներու միջեւ:

Ներգաղթ պիտի կազմակերպեն, ժողովուրդը պիտի փոխադրեն հայրենիք, եւ սակայն, միւս կողմէ յարձակում կը կազմակերպեն հոս ծնողքներու, Ազգ. կեդր. Վարչութեան վրայ:

Պոլշեւիկ լրագրողները Ներգաղթէն դուրս ուրիշ բանով պիտի չզբաղէին իբր թէ:

Հոկերու եւ կոմունիստ բջիջներու սեղանները իրարու կը յաջորդեն սակայն, եւ տգէտ ու մոլորած աշխատաւորներու ձեռքը զէնք կը տրուի իրենց եղբայրներուն միսը ուտելու համար:

Լիփազմայի մէջ որտոյս ազգայիններ իրենց թաղին եկեղեցիին ու վարժարանին բարելաւման համար խորհրդակցական ժողով կը գումարեն․ ու դասերնին վերէն ստացած խեղճուկրակ մարդոց խումբ մը կ՚ուզէ արգելք հանդիսանալ:

Անպաշտպան ու անմեղ դրօշակ մը յարձակում կը կրէ, կը գողցուի ու կը փախցուի, հաւերու գողի ճարպիկութեամբ...

Դեռ թուե՞նք վերջին քանի մը ամսուան ընթացքին Սելանիկ եւ այլուր տեղի ունեցած կռիւները, պառակտումը, ալան թալանը:

Խե՛ղճ գաղափարաբանութիւն, խե՛ղճ «դասակարգային պայքար»:

Սուտը, կեղծիքը, ամբոխավարութիւնը ձեռք ձեռքի տուած մրցման են ելեր կոտորակուած ժողովուրդի մը կասկածի տակ գտնուող հանգիստն աւրելու:

Կարգուսարք մը որ կոթնած է նմանը չտեսնուած լրտեսական կազմակերպութեան վրայ:»

✕ Բարեգործականի անդրանիկ մասնաճիւղը կազմուած է Թեհրանի մէջ, նախագահութեամբ Մովսէս խան Խաչատրեանի: Մասնաճիւղը որոշած է ուրիշ քաղաքներու մէջ եւս ճիւղեր կազմել:

Միութեան նորագոյն] մասնաճիւղերուն մէջէն յիշենք նաեւ Մուսուլէ վերջ, Մեքսիքայի մասնաճիւղը, որուն պիտի յաջորդէ Սան Փաւլոյի մասնաճիւղը, նախագահութեամբ Գիւտ Մխիթարեանի եւ Լ. Մոստիչեանի:

Յօգուտ Ներգաղթի 10000 պէլժ ֆրանք ղրկած են Պ. Ն. Միսաք (Պրիւսէլ) եւ 3000 ֆրանս. ֆրանք Պ. Թագւոր Պաքրճեան (Նիս), իսկ 1000 ֆրանք Զարեհ պէյ Նուպար, Աթէնքի չքաւոր ներգաղթողներուն համար:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Կոմիտաս երգչախումբ

«Կոմիտաս» երկսեռ երգչախումբի ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ փետրուար 7ի կիրակի օրը, օրակարգ ունենալով կանոնագրի վաւերացում եւ վարչութեան ընտրութիւն:

Ժողովին ներկայացուած ծրագիրը ընդունուեցաւ կարճ վիճաբանութենէ մը վերջ, իսկ վարչութեան անդամ ընտրուեցան, Պ. Սահակ Յովհաննէսեան (ատենապետ), տիկին Կիւլպօլեան (փոխ-ատենապետուհի), Պ. Զաւէն Յովհաննէսեան (ատենադպիր), Օր. Ս. Գարակէօզեան (փոխ-ատենադպիր), Պ. Վ. Սվաճեան (գանձապահ), Օր. Ա. Եսայեան եւ Պ. Թ. Ղազարոսեան:

«Կոմիտաս» երգչախումբը, որ գոյութիւն ունէր 1923էն ի վեր արական խումբի ձեւով եւ վերածուած էր երկսեռ խումբի 1930ի վերջերը Կոմիտաս վարդապետի վաթսունամեակին հանդիսութեանց առիթով, ղեկավար ունենալով միշտ Պ. Նշան Սերգոյեանը, կուգայ այսպէս կազմակերպուած իր տեղը գրաւել փարիզահայ գեղարուեստական շրջանակին մէջ: Իր՞ ծրագրին էական կէտերն են.— Մշակել հայ երաժշտութիւնը, տարածել զայն գաղթահայութեան մէջ, ծանօթացնել հայ երգը օտար շրջանակներու, կազմակերպել համերգներ եւ հաւաքոյթներ, մասնակցիլ ազգային հանդիսութեանց գեղարուեստական բաժնին, իր միջոցներուն ներած չափով սատարել մեր տարաբախտ վարդապետին խնամատարական գործին, եւն.:

Առաջին առթիւ, երգչախումբս, որ ունի ներկայիս 70 անդամներ, պիտի մասնակցի, սիրայօժար Հ. Մ. Ը. Մ.ի 21 փետրուար կիրակի օրուան դերապանցապէս ազգային հանդէսին:

Յուսով ենք որ երգչախումբս պիտի գտնէ պէտք եղած քաջալերութիւնը եւ օժանդակութիւնը՝ փարիզահայութեան մօտ:

Երգչախումբիս վերաբերեալ թղթակցութիւնները կը խնդրուի ուղղել վարչութեան՝ հասցէով. Monsieur Z. Ohannéssian, 17 Rue de Picardie, Paris 3e.

Իսկ խումբիս անդամակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել ղեկավար Պ. Ն. Սերգոյեանի, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15 Rue Jean Goujon, կամ Պ. Զաւէն Յովհաննէսեանի, վերոյիշեալ հասցէով:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ

■■■

Ստացանք Ց. Օշականի մեծ վէպին Ա. եւ Բ. պրակները, 32 մեծադիր էջ:

Փափաքողները կրնան դիմել Յառաջի կանոնաւորապէս ստանալու համար:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■■

Ա. ՄԱՍ

III

— Տո՛ւփ մը ծխախոտ — յանձնարարեց վարդապետը, գորովանքի շեշտ մը ձայնին մէջ, ինչ որ կը փայփայէր տղեկին հոգին:

Գրիգոր կը զգար թէ Տաճատ վարդապետ «ուրիշ ոչքով» կը նայէր իրեն: Ո՛ւր որ ալ հանդիպէր, կը կատակէր իր հետ: Անցեալ տարեվերջի քննութեան ներկայ էր եղած եւ իրեն հատ գիրք մը նուիրած էր: Քննութենէն յետոյ, տղաքը, բակին մէջ, շատ ուզեր էին ծէյծէկ անուած բռնել, բայց ինք մերժած էր ու միայն Սաղլիկին ցոյց տուած, երբ ան եւս ծօտեցած, փափաքած էր տեսնել, ինչ որ ի՛ր ալ բուռն փափաքն էր, բայց, երբ տղաքը Սաղլիկի շուրջն էին առած, Նազարը եւս եկած՝ զզած ըլլալով Գրիգոր ծէկէն այլափոխուած էր:

Գրիգոր սիկառին դրամը առաւ ու թռաւ Թանդարանին անկիւնէն ու վերադարձաւ դեռ «թուքը չչորցած»:

Երբ կրկին ներս մտաւ, Տէր Մեսրոպ ծօրեղբայրը եկեր նստեր էր. յառաջացաւ ու յանձնեց ծխախոտը: Ու վարդապետին սեղանին վրայ նշմարեց այն պլրակը զոր առտուն Պզտին տուեր էր Գաբուէլ քեռիին: Բայց, հազիւ ծօտեցած սեղանին, Տաճատ վարդապետ պրակը շրջեց: Տեսաւ, միայն, որ նոյն երկար ու սեւ գիրերն էին: Առաջինը Դ. էր, եթէ չէր սխալեր: Այսուհանդերձ, վիրաւորուեցաւ: Գաղտնիքի մը բնապղը հիմա աւելի շեշտուեցաւ իր մէջ: Ինչու կը ծածկէին իրմէ: կ՚ուզէր ըսել թէ՝ առաւօտ ինք եւս ծտահոգուած էր պրակին համար, երբ քեռին զինուորներուն հետ առած-տուած էր քիչ մը...:

Վարդապետն ու տէր հայրը կը խօսէին: Ճանճ մը կը բզզար ու գրչակալին վրայէն սեւ կոթով գրիչը ծռած ճնացեր էր սեղանին կանանչ կերպասին վրայ: Արեւ մը հետզհետէ կը տարածուէր գետնի գորգին վրայ, թափուած մեղրի մը նման: Տաճատ վարդապետ գրգռուած երեւոյթ մը ունէր: Ելաւ աթոռէն: Սկսաւ պտտիլ: Ու մինչ Գրիգոր մեկնելու վրայ էր.

— Սա նկարը — ըսաւ, ցոյց տալով շրջանակուած կենդանագիր մը — կախէ՝ աթոռին վրայ ելիր:

Այս յայտարարութիւնը խրախուսեց զինքը: Իրար անցաւ: Աթոռը զետեղելն ու բարձրանալը մէկ եղաւ: Ճանճը դեռ կը բզզար: Ահա՛, վարդապետին ուսին, քթի՛ն «վա՛յ, անպիտան կենդանի...», թէեւ վարդապետը, միանգամայն կը հետեւէր Գրիգորի շարժումներուն: Մօտեցաւ: Նայեցաւ:

— Գիտե՞ս ո՛վ է, — հարցուց:

Ժպտեցաւ Տէր Մեսրոպ: Բը՛զզ...: Նորէն քթին: «Է՛է...»:

— Այո՛, Խրիմեան Հայրիկն է, — պատասխանեց Գրիգոր:

— Կը սիրե՞ս:

Ու մինչ Գրիգոր կը պատրաստուէր պատասխանելու՝ արտացոլող ուրախութիւն մը աչքերուն մէջ, Տաճատ վարդապետ դառնալով տէր հօր.

— Մեր մեծագոյն սխալներէն մին եղաւ — ըսաւ — անոր կաթողիկոս ընտրուիլը: Ռուսիոյ հաւանութիւնը կը բխէր Թուրքիոյ նկատմամբ իր հետապնդած զո՛ւտ ռուսական շահերէն...:

Ու խօսքը բերանը մնաց: Դուռը բախեցին:

Բարապանը մտաւ: Փոստը բերած էր: Բացին թերթերը: Տէր հայրը առաւ «Բիւզանդիոն»ը: Տաճատ վարդապետ՝ նամակ մը: Սկսաւ կարդալ: Տժգունեցաւ յանկարծ: Բը՛զզ... դէմքին քով շուրջպարը ճանճին: կարմրեցաւ վարդապետը: Տէր հայրը շշնջալով կարդաց «երեկուան մեծ հրդեհը Սկիւտարի մէջ». քիչ մը անդին՝ «Պատրիարք Հօր անհանգստութիւնը»:

— Բը՛զզ... զը՛զ... «Ը՛ը, Տէր Հա՛յր...»

— «Այո՞, վարդապետ...»: Վարդապետը շարունակեց կարդալ: Տէր հայրը դարձուց թերթը «Սամաթիոյ Սրբուհի Գէորգ եկեղեցւոյ քահանայ յանկարծամահ», Աստուած ողորմի հոգուն...: Գրիգոր դամը չտեսնց. վերջապէ՛ս, ոտքին ծայրերուն վրայ կեցեր է՝ թեւերը երկարած պատին: Կ՚իյնա՞յ: «Կաթողիկոսական կոնդակ»: Գրիգոր դարձաւ: Իջաւ, նայեցաւ: Լա՛ւ կախուած է, լաւ: Վարդապետը նամակը շպրտեց սեղանին: Զայրացած էր:

— Մէկ հատիկ Հայ պիտի չթողուն այս շուները — բացագանչեց:

— Ինչո՞ւ, [illegible], ի՞նչ է պատահեր:

— Միշտ նոյն պատմութիւնը... Նամակը Ք.ի քահանայէն է: Գիւղացի մը սպաններ են. վերջն ալ աղջիկը առեր տարեր են... «գիւղը սարսափի մէջ է» կը գրէ...:

Տէր Հայրը առաւ նամակը: Գամուած մնաց Գրիգոր: Աչքին առջեւ պատկերացաւ առտուան դէպքը. զինուորները, Աննան...:

— Խարբերդ ալ օր ցերեկով փառապան մը խողխողեր են անցեալները — ըսաւ Տէր Հայրը՝ ակնոցին վրայէն նայելով: Դժբա՛խտ, դժբա՛խտ ժողովուրդ...: «Դրօշակ»ը լեցուն է ծանրածանութիւններով... տե՛ս...:

Եւ, ձեռքը երկարեց, ուզեց առնել բայց, անդրադառնալով Գրիգորի ներկայութեան, դարձաւ անոր ու՝

— Խանութ գացի՞ր, — հարցուց:

Գրիգոր կռահեց թէ պէտք էր մեկնիլ: Դուրս ելաւ: Իր մեկնելէն վերջ բացին «Դրօշակ»ը: Հայդուկներ իջած էին գիւղ մը: Բախում մը եղած էր: Հրայր յաջողած էր քանի մը հոգիով կռնակը առնել օգնութեան եկող թուրք վաշտի մը: Ու, ձորի մը մէջ, փառաւոր ջարդ մը տուած:

— Անզուգական հերոսներ ծնաւ այս ազգը, — ըսաւ վարդապետը՝ կոցելով պարբերաթերթը:

— Բայց, նո՛յնքան անզուգական ապուշներ ու տականքներ...: Դժբախտութիւնը հո՛ն է, որ այս վերջիններուն թիւն ու հասցուցած չարիքը անհամեմատօրէն աւելի շատ է՝ առաջիններուն թիւէն ու ապահոված բարիքէն:

— Կուգայ, անո՛նց ալ կարգը կուգայ...:

— Կուգայ, բայց բանը բանէն անցնելէ վերջ: Տե՛ս, լուրը չլուացած, Դաւիթ Էֆէնտին լուր է ղրկեր թէ՝ Պայրամ ըլլալուն պէտք է կառավարատուն երթալ... ուր է՝ ուր չէ կը տնկուին...:

(Շար.(

Կ. ՄԻՀԵԱՆ

ները արգիլեցին շարժանկարի մը ներկայացումը — «Դժոխքին Հրեշտակները» — որ մեծ պատերազմէն դրուագներ կը բովանդակէ:

Ռուսաճապոն գաղտնի դաշինք մը

Անգլիական «Տէյլի էքսփրէս» թերթը կը գրէ թէ Ռուսիա եւ Ճափոն կնքած են գաղտնի համաձայնութիւն մը, որով Ճափոնցիները կ՚ապահովեն Մոնկոլիոյ մէջ ազդեցութեան լայն շրջանակ մը, եւ Մանչուրիոյ մէջ՝ գործելու կատարեալ ազատութիւն:

Անգլիական թերթը կը գրէ թէ Ճափոն այս համաձայնութիւնը ստացած է Մոսկուայէն՝ պատերազմի սպառնալիքով:

Խորհրդային գործավարներու նիստին մէջ, բուռն վիճաբանութիններէ յետոյ, Ստալին յաջողած է համոզել իր գործակիցները թէ լաւագոյն է գոհացում տալ Ճափոնի եւ խաղաղ կերպով լուծել վէճը, այն պատճառաբանութեամբ թէ՝ Ռուսիա չպիտի կրնայ դիմադրել ճափոնական ուժերուն:

Ճափոնական հսկողութեան ենթարկուելիք հողամասը կը գրաւէ 2 միլիոն քառակուսի քիլոմէթրի տարածութիւն մը, 34 անգամ աւելի մեծ քան Անգլիան:

Ռուս գործավարներէն մաս մը պատերազմի կուսակից էր. իսկ ուրիշներ՝ որոնց գլուխը կը գտնուէր Ստալին՝ չէին մոռցած ռուսաճափոնական պատերազմին դասը եւ յիշած են թէ միայն 10000 քիլոմեթր երկայնութեամբ միակ երկաթագիծ մը Մոսկուան կը կապէ Սիպերիոյ անհունութեան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ.-- Պուլկարիոյ 88 քաղաքներուն մէջ, անցեալ շաբթու տեղի ունեցան թաղապետական ընտրութիւնները: կառավարական կուսակցութիւնները շահած են քուէներու հարիւրին 60ը: Յարդ. տրուած տեղեկութեանց համաձայն, ո՛չ մէկ վայրի մէջ համայնավարները կրցած են մեծամասնութիւն շահիլ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Փըթիթ Սուրսի մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է: Ներկայանալ անդամատետրերով: Ընթերցում շրջաբերականներու:

ԱՆԻԷՌ Պուա Քոլոնպի ընկերական ընդհ. դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 80 rue Charles Chefson: Շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան:

ԱՆԻԷՌ Պուա Քոլոնպի Պատանեկան Միութեան դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, սեփական Գրադարանին մէջ, 26 rue du Président Krüger. Կը խօսի ընկ. ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Գրադարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան 1932ի շրջանի առաջին դասախօսութիւնը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.45ին: Կը խօսի ընկ. Մ. Մաթութեան հայ թատրոնի մասին: Իսկ ժամը 9.45ին կը խօսի Պ. Վահան Պօյաճեան Հայաստանի աշխարհագրութեան մասին: Իւրաքանչիւր դասախօսութիւն կը տեւէ 45 վայրկեան: Դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան ամէն Հինգշաբթի Միութեան սրահին մէջ, 63 րիւ տը լա Բէփիւպլիք: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի հերթական դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Կը խօսի Կ. Տայեան, նիւթ՝ «Ծրագրի պարզաբանում»: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

"ՓԵՏՐ. 18,, ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի կոմիտէին կողմէ

20 Փետրուար Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Սալոն Շաբի մէջ, 84 rue Chape

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ — Կը խօսի՝ Պ. ՀԻԽՄԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ Մ. Մարութեան, Յ. Ուզունեան, Մ. Գաբրիէլեան (արտասանութիւն), Խ. Գալիթեան, Ս. Աւտօեան (մեներգ): Կը նուագէ Ժ. Մալայեանի նուագախումբը ընկերակցութեամբ դաշնակահար Պ. Կիւլպատեանի:

ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ՝ ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մուտքը ազատ է

Սեն Շամոնի մէջ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին Քաղաքապետարանի սրահին մէջ (Սալ տը Քոնֆէրանս):

Կը խօսի ընկ. ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Այս Կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին **Saciétés Savantes**ի սրահին մէջ, **8 rue Danton**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝ **ԴԵՐԱՍԱՆ ՔԻՆ**

ՏՐԱՄ 4 ԱՐԱՐ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐ ՏԻՒՄԱՅԻ

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկիններ ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ, ԱՆԱՀԻՏ, ԺԻՆԻԱ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ, Ս. ՄԷՐՔԻՒՐԷՆ: Պ. Պ. ՍԱՐԵԱՆ, ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Կ. ՍՐԱՊ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ եւ ԳՐ. ՎԱՀԱՆ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

տոմսերը կը ծախուին սովորական տեղերը եւ ներկայացման գիշերը՝ կիշէն

ՈՂՈՐԴԻ ՏՈՄՍԱԿ ՉՈՒԻ ՂԱՐԿՈՒԻՐ

կազմակերպիչ՝ Կ. ՍՐԱՊ — բեմադիր-ռէժիսէօր՝ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Այս կիրակի ժամը 2.45էն մինչեւ կէս գիշեր

GYMNASE JAURÈSի մէջ, Փարիզ

87 Avenue Jean Jaurès

Սիրայօժար մասնակցութեամբ 70 հոգինոց ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին

Մարզական աննախընթաց ցուցադրութիւններ եւ մենամարտ՝

Ֆրանսացի եւ հայ մարզիկներու կողմէ

Գայլուկներու, սկաուտներու եւ արենուշներու կողմէ զանազան խաղեր

գեղարուեստական հաճելի բաժին եւ անակնկալներ

Պար՝ ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր — ճոխ եւ աժան պիւֆէ

Տոմսերու գիներ 5, 7.50 եւ 10 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանտ-Սամուէլ գրատունը եւ Ֆլօրիա ճաշարանը:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Métro Jean Jaurès, Tramways 21a, 21b, 21c, 21d, 29a, 29b, 29c, 51, հանրակառքերը բոլորն ալ կանգ կ՚առնեն Gymnaseին առջեւ: Autobus M եւ AT:

ՊԱՆԵԷՕՅԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԷՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին

Նախագահութեամբ Տիկ. ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

21 Փետրուար Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

3 Villa d'Orléansի մէջ, Métro: Alesia

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ մասնակցութեամբ փարիզահայ ծանօթ արուեստագէտներու.

40 փոքրիկներ պիտի երգեն ու արտասանեն մանկական զուարթ երգեր

Գեղարուեստասէր խումբ մը երիտասարդներու կողմէ

պիտի ներկայացուի՝ «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ» յուզիչ տրամ 4 արար

Մուտք՝ 5 ֆրանք

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Միւթիւալիթէ սրահին մէջ 24 Rue St. Victor: Դասախօս Պ. Արշակ Չօպանեան, նիւթ՝ Պետրոս Դուրեանի կեանքն ու արուեստը: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք ՎԱՐԴԱՆ ԱԻԵՏԵԱՆԻ պարագաներուն իր դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 28 դեկտ. 1931 Մարսէյլ:

Տէր եւ Տիկին Մ. Ջամսարեան եւ որդի Վարդան Ջամսարեան, Տէր եւ Տիկ. Ջատիկ Կարապետեան Նիւ Եորք Նահանգ Ամերիկա Վօթրվլիթ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Ի. Թ.— 35: Ստացանք յունուար 2ին:

Պոլէն, Ա. Շ.— Պատրաստել և ղրկել:

Պուքրէշ, Գործ.— 1600:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Մուշի Պուլանուխ Թէղութ գիւղացի Սեդրակ Աւետիսեան, կնոջ անուն՝ Փերուզ (Էսկիշէհիրցի, եղբօր անուն՝ Յակոբ), որդիները՝ Կարապետ եւ Գասպար: 1931ի առաջին ամիսները կը գտնուէր Հեռնաւ Հայկեան՝ S. Avedissian c/o Pilibossian, Novea Zagora, Bulgarie. Իմացնել իր եղբօր Հլղաթ Աւետիսեանին, Site du Chemin de Fer 6-7, Décines, Isère.

Կը խնդրուի Պուլկարահայ թերթերէն արտատպել:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (150)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերը

18.— ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

— Բնականաբար, սակայն այս մարդիկը ծառայութենէ հանելէ յետոյ, կ՚ուզեմ Ամերիկա ղրկել:

— Լաւ, բայց անոնք ինծի խնդրագիր մը ղրկած են, եւ կ՚ուզեն որ արտօնութիւն տամ իրենց ծննդավայրը մեկնելու: Ոմանք Էրզրումցի են, ոմանք Սվազցի, Ակնցի, եւլն: Ի՞նչ գործ ունին Ամերիկայի մէջ:

— Ե՛ս կ՚ուզեմ, որ Ամերիկա մեկնին: Որովհետեւ եթէ ազատ ձգեմ, գիտեմ որ պիտի ձերբակալէք:

— Եթէ ձերբակալելու պատճառ մը կայ, հարկաւ կը ձերբակալեմ: Արդէն կ՚ըսեն թէ կոմիտէին հետ կապեր ունին: Այնպէս որ նախ քննութիւն մը կատարենք, յետոյ կը ղրկէք Ամերիկա:

— Ես ձեզի կրնամ յանձնել միայն հինգ հոգի: Որովհետեւ քննեցի եւ հասկցայ, որ միայն հինգը կապ ունին խռովութեանց հետ: Անոնք Պանքա մտցուցեր են կոմիտէճիները: Միւսները չեմ կրնար ձեզի յանձնել:

— Պ. Տնօրէն, այդ մարդիկը օսմանեան հպատակ չե՞ն միթէ: Դուք այնպիսի ձեւով կը խօսիք, որ կարծես ֆրանսահպատակ ըլլային: Գիտեմ թէ ինչ առանձնաշնորհներ ունին ձեր պետութեան հպատակները: Սակայն ինծի զարմանք կը պատճառէ, երբ այսքան հետաքրքրութիւն ցոյց կու տաք մեր հպատակներուն մասին:

Տնօրէնը ոտքի ելաւ:

— Ես բոլորն ալ միասին Ամերիկա պիտի ղրկեմ, նոյնիսկ այս իրիկուն: Մեսաժըրի ընկերութեան մէկ նաւով, որ կը մեկնի Մարսիլիա: Եթէ միջամտէք, պիտի բողոքեմ մեր դեսպանին:

Այսպիսի անհեթեթ սպառնալիքներով բաւական բարկացուց զիս ու մեկնեցաւ:

Եւ այդ օրը, լուր առի թէ անգլիական, իտալական եւ յունական շոգենաւերով, որոնք խարիսխ նետած էին Ոսկեղջիւրի մէջ, դեսպանատան թարգմանները կը պատրաստուէին արտասահման ղրկել 438 հայ ֆէտայիներ: Պապը Ալիին ու Պալատին տեղեկացուցի խնդիրը մասնաւոր գրութիւններով, աւելցնելով թէ խայտառակութիւն է այլեւս եւ անհանդուրժելի, պէտք է դարման մը խորհիլ, այսպէս չի կրնար շարունակուիլ, եթէ հայ կոմիտէները հազար անգամ յեղափոխութիւն յարուցանեն եւ մենք հազար անգամ միջոցը գտնենք զսպելու, դարձեալ վերջը չի գար այսպէս: Բայց ո՞վ մտիկ կ՚ընէր: Ոչ լսող կար, ոչ ալ պատասխան տուող:

Եւ վերջապէս իրիկուան դէմ 438 հայ ֆէտայիներ օտար շոգենաւերով արտասահման ղրկուեցան: Եւ այս ձեւով բազմաթիւ ոճրագործներ, որոնք կազմակերպած էին վերջին յեղափոխութիւնը, ազատեցին իրենց օձիքը օրէնքին մագիլներէն: Զարմանալին այն էր, որ Պոլսոյ մէջ Օսմանեան Պանքային տնօրէնը, Էտկար Վինսընտ, իր պաշտպանութեանը տակ առաւ հայ ոճրագործները եւ անոնց փախստականը դարձաւ, իսկ անգլիոյ ֆրանսական ոստիկանութիւնը ձերբակալեց զանոնք, երբ ոտք դրին Մարսիլիա: Անոնք 17 հոգի էին: Անոնց մէջ կը գտնուէին Արմէն Գարօ եւ Հրաչեայ, որոնք էին հրամանատարները Օսմանեան Պանքային վրայ կատարուած յարձակման:

Ֆրանսական ոստիկանութիւնը, ձերբակալելէ յետոյ զանոնք Մարսիլիոյ մէջ, բոլորն ալ վտարեց երկրէն դուրս եւ Ամերիկա ղրկեց:

■■■

Ցաւեցուած

1.— ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

Երբ կոմիտէճիները ծանր պարտութիւն մը կրեցին Պոլսոյ մէջ, այնուհետեւ փորձեցին իրենց խռովութիւնները շարունակել Անատոլուի մէջ:

Երբ լուր առնուեցաւ թէ Պարսկաստանէն Վան անցեր են ֆէտայիներու զօրաւոր խումբեր, եւ Վանի ժօտ Էրքի մէջ (Խմբ.— Հաւանաբար Վարագ) յեղափոխականներու տուներուն մէջ հաւաքուելով յարձակման նոր յատակագիծեր կը պատրաստեն, անմիջապէս զինուոր ղըրկուեցաւ պաշարելու համար Վարագը: Հայ ֆէտայիները որոնք պահուըտած էին տուներուն մէջ, սաստիկ կրակ բացին զինուորական շղթային վրայ: Զինուորները փոխադարձեցին կրակով: Հրաման տրուեցաւ քանդել կամ այրել տուները: Այս ձեւով կարելի եղաւ բնաջնջել ֆէտայիները, որոնց թիւը 30է աւելի էր: Լուր առնուած ըլլալով, որ քաղաքին շրջակայքն ալ ֆէտայիներ կը թափառին, զինուոր ղրկուեցաւ:

Ֆէտայիները ընդհարման մտան ... ուորներուն հետ: Կռիւի ընթացքին ... սպաննուեցան բոլոր հրամանատ... Հասոր (Խմբ.— Խանասո՞ր ...) մեկնող խումբ մը ֆէտայիներ, ... պատատանին մարագի մը մէջ, ... ինքնապաշտպանութեան կը դի... Կրակի կը տրուի այս մարագը ... ուր կը ջնջուին բոլոր ֆէտայիներ...

Այս ձեւով կը վերջի յեղափո...թիւնը, զոր հայ ֆէտայիները ... խաւէին յարուցանել Վանի մէջ...

2.— ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԱՔՍՈՐՈՒԵՑԱՒ

Պոլսոյ մէջ փորձուած երրորդ ... ղափոխութեան գլխաւոր ղեկավ... էր նախկին Պատրիարք Իզմիրլ... որ ականջ չէր դներ կառավ... թեան հրամաններուն ու խորհ... ներուն, ինքնակալի պէս կը գոր... ազատ համարձակ, մասնաւորաբ... ոստիկանական նախարարու... հանդէպ շատ լրբենի դիրքմը բռն... էր,— ասոր համար ալ պաշտօնա... եղաւ: Սակայն յիշեալը հանգի... չէր նստեր Պոլսոյ մէջ, բոլոր կա... տէներուն ներկայացուցիչը ... բելով ինքզինք, կ՚աշխատէր ... խռովութիւն մը եւս յարուցա... (Շար...)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

18 FÉVRIER 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1806

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՄԲՈՍՏԱՑՄԱՆ ՈԳԻՆ

Ինչ որ ամէնէն աւելի կը յատկանշէ 1921 Փետր. 18ը, ըմբոստացման ոգին է։

Ըմբոստացում՝ բռնութեան դէմ։ Ըմբոստացում՝ օտարածին լուծին դէմ, Հարստահարողներու, կեղեքիչներու, վարձու գիշատիչներու դէմ։

Տասնըմէկ տարի անցեր է արդէն, եւ մինչեւ հիմա եղած հրատարակութիւնները, «մերկացումներն» ու փաստաթուղթերը չկրցան ապացուցանել թէ շարժումը արհեստական էր եւ խմբակցական, սարքուած՝ այս կամ այն հոսանքին կողմէ, կորսուած աթոռը գրաւելու առաջադրութեամբ։

Ընդհակառակն, նոյնիսկ հակադաշնակցական եւ թունդ բոլշեւիկ դէմքեր հաստատեցին թէ՝ Խ. Հայաստանի անպրանիկ իշխանութիւնը այնպիսի ողբերգութեան մը մատնած էր երկիրն ու ժողովուրդը, որ ուրիշ ելք չկար եթէ ոչ գլուխ վերցնել։

Այդ վկայութիւններուն մէջ, առաջին տեղը կը բռնէ բոլշեւիկ Բորեանի երկհատոր գիրքը, որ հրատարակուեցաւ ռուսական լեզուով եւ Մոսկուայի մէջ։ Ասպարանքի վրայ պատասխաններ շատ գրուեցան Բորեանի մեղադրանքներուն դէմ, բայց կարելի չեղաւ ժխտել փաստերը։

Մնաց որ, այդ վկայութեան ալ պէտք չունինք։

Փետր. 18ի համաժողովրդական պոռթկումէն յետոյ, զայն արեան մէջ խեղդելով հանդերձ, կեդրոնը, նոյնինքն Լենին անհրաժեշտ համարեց փոխել Հայաստանի ղեկավար կազմը եւ Միասնիկեանը ղրկել Երեւան, յատուկ յանձնարարութեամբ։ Զափաւորութեան եւ իմաստութեան յորդորներով։

Ինչ որ մենք ըրինք Ռուսաստանի մէջ, դուք մի փորձէք Հայաստանի համար, — կը խրատէր Լենին։ Անշուշտ աւելի լաւ ճանչնալով մեր «պրոլետար», գիւղատնտեսական երկիրը քան շատ-շատերը հայանուն բոլշեւիկներու,— բուն բառով՝ սոփեստիկներ։

Իսկ հանգուցեալ Միասնիկեանը ունի հատու խօսք մը որ պատմութեան անցած է.

— «Այսօրւայ Հայաստանում պէտք է կիրառել խորհրդային կարգերը, պէտք է ուժեղացնել կոմմունիստական շարժման սաղմերը, բայց առանց բռնացի ընդօրինակութեան, առանց անպատճառ կրկնելու այն ամէնը որ տեղի է ունեցել Ռուսաստանում, որովհետեւ Մեծ Ռուսաստանի կարմիր գօտին մեր փոխր մարմնի համար շատ երկար կը լինի, ինչպէս հօրը գօտին՝ Սասունցի Դաւիթի մէջքին։ Դա կը լինի ծիծաղելի։ Եւ դա անօգուտ է, ինչպէս այդ մենք տեսնում ենք։ Եւ դա, աւելին, նոյնիսկ վնասակար է։ Գերազանցապէս գիւղացիական, յետամնաց եւ աղքատ գիւղացիական երկրում պէտք է ցոյց տալ խորհրդային կարգերի առաւելութիւնները առօրեայ գործնական աշխատանքով»։

Արդ, Հայաստանի առաջին չինովնիկները ամէն խայտառակութեան դիմեցին, նոր կարգերուն ոչ թէ «առաւելութիւնները» ապացուցանելու, այլ չարիքները բազմապատկելու համար։

Տաժանելի բան է կրկին եւ կրկին քրքրել պատմութեան այդ էջը, հակապետական դաւերու, արեւելեան գազանութեանց, զանգուածային ձերբակալութեանց եւ բանտարկութեանց, Թրքավայրի աւարառութեանց, բանտային խոշտանգումներու եւ գլխատումներու, մոնկոլ-թաթարական աննախընթաց այդ քստմնելի տարեգրութիւնը։

Եւ պոռթկումը դարձաւ անխուսափելի։

Ու եթէ հայ չինովնիկները իրենց կռնակը չունենային ռուսական բանակը, եթէ ամբողջ զսպանակը Մոսկուայի մէջ չըլլար, դժուար թէ կարենային վերադառնալ եւ տիրաբար տեղաւորուիլ Երեւանի մէջ։

Համբերութեան բաժակը յորդած էր ոչ միայն կատարուած աննախընթաց խժդժութիւններէն եւ կեղեքումներէն, այլ եւ շռայլուած խոստումներու սնանկութենէն։ Կարդացէք, դարձեալ Բորեանի գիրքը, համոզուելու համար թէ ի՛նչ քաղաքական բարիքներ խոստացեր էին, եւ ի՛նչ կրցան կամ ուզեցին իրականացնել։

×

Տասնըմէկ տարի անցած է արդէն, եւ ամէն ինչ պատմութեան անցած։

Բայց այս արիւնոտ ողբերգութենէն կը մնայ լուսաւոր կէտ մը։

Աջէն ձախէն հաւաքուած եւ իբրեւ վարիչ Երեւան ղրկուած հայ բոլշեւիկները «աչօք բացօք» տեսան՝ թէ կարելի չէ անպատիժ խաղալ ամբողջ ժողովուրդի մը համբերութեան հետ։

Տեսան ու համոզուեցան, թէ ազատութեան և անկախութեան գաղափարը խոր արմատներ ձգած է հայ ժողովուրդին մէջ։

Մինչեւ այսօր ալ, անզօր կատաղութեամբ կը տեսնեն եւ աւելի եւս կը համոզուին, թէ այդ ժողովուրդը իրենց հետ չէ, քանի որ իրենց ուժը դուրսէն կուգայ, ոչ թէ ներսէն։ Օտարէն, ոչ թէ հարազատէն։

Այդ գիտակցութիւնն է որ գիշեր ցերեկ մղձաւանջի կ՚ենթարկէ զիրենք եւ կը մղէ անընդհատ սրել խուժանավարութեան, հաւատաքննութեան, հալածանքի ու ասիական բարբարոսութեան ժանիքները, տառապանքէն քարացած ժողովուրդի մը գլխուն։

Այդ գիտակցութիւնն է, դարձեալ, որ ամէն կողմ եւ օրուան բոլոր ժամերուն թշնամութիւն, զինեալ միջամտութիւն, դաւ կամ պատերազմ երեւակայել կուտայ հայ չինովնիկներուն, ինչպէս Ներոններու կամ Համիտներու։

Ու վերջապէս, այդ գիտակցութիւնն է որ, խմբակցական դաւադրութիւններով, Երեւանէն քշել կուտայ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան յառաջապահները, քիչ-շատ հասունցած, խելքի եկած տարրերը, ասպարէզը ձգելով զանազան այլասերածներու, փախուկներու եւ սոփեստիկներու։

Փետրուար 18ը պատմութեան անցած է, իբրեւ բացառիկ դէպք։ Բայց անոր մղձաւանջը պիտի տեւէ տարիներ եւ տարիներ, իբրեւ ճակատագրական պատուհաս։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Դարերէ ի վեր Թուրքերը նկատուած են զինուորական ժողովուրդ, որ ի հարկին, կրնայ ամէնէն կենսական պահանջներէն հրաժարիլ — օրինակ քիւլահէն ու լէպլէպիէն,— բայց երբեք զէնքէն։ Այդ պատճառով ալ, քաղաքակիրթ աշխարհը — այս ըսել չէ թէ Թուրքիա վայրենի է — մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասէր Թուրքիոյ խօսքին՝ զինաթափութեան հարցին մէջ։

Ու Թուրքիա խօսեցաւ Թէվֆիք Րիւշտիի բերնով։

Եթէ ուշադրութեամբ հետեւեցաք, նշմարած պիտի ըլլաք անշուշտ թէ, Թէվֆիք Րիւշտի իբր վարպետ աճպարար միեւնոյն ատեն մէկը ֆաշիստական, միւսը բոլշեւիկեան լարերու վրայ խաղալով մէկտեղ, չմոռցաւ նաեւ շօշափել ֆրանսական գետինը — սապէս անցողակի, բայց բուն հարցին հիմնական լուծումը՝ իրօք, Թէվֆիք Րիւշտի, առաջարկեց որ իւրաքանչիւր պետութիւն, իրաւունք ունենայ կանգ առնելու զինուորական այն եղանակին վրայ, որ ամէնէն աւելի կը յարմարի իր պէտքերուն եւ աւանդութիւններուն։

Արդ, այստեղ, հաւեմատութեան հարց մը կը ծագի։ Թուրքիա այնքան կը նմանի ուրիշ պետութիւններու, որքան իր պէտքերն ու աւանդութիւնները կը տարբերին միւս պետութեանց պէտքերէն ու աւանդութիւններէն։

Եւ որովհետեւ իբր պետութիւն՝ Թուրքիա ոչինչով կը տարբերի միւսներէն, պէտքերու եւ աւանդութիւններու մէջ ալ տարբերութիւն չկայ ուրեմն։

Ի՞նչ են Թուրքիոյ եւ հետեւաբար նաեւ միւս պետութեանց պէտքերը։

— Ապահովութիւն ազգային պաշտպանութեան։

— Ի՞նչպէս։

— Անհետացնելով այն տարրերը որոնք կը խռովեն երկրին խաղաղութիւնը։

Այստեղ արդէն աւանդութիւնը գլուխ կը ցցէ եւ կը գոչէ հպարտօրէն,— ատոր ալ միջոցը գտնուած է դարերէ ի վեր,- ջարդել։

Իսկ տրամաբանութիւնը իր կարգին կը լրացնէ աւանդութեան թեւերին.— ջարդելու համար պէտք չկայ թունաւոր կազի, միքրոպի, հրասայլի, օդանաւի ու մարտանաւի։ Կը բաւէ «սոփա»մը յանձնել իբր նուիրական աւանդ՝ հաւատարիմ քաղաքացիներուն եւ սպասել յարմար պահուն։

Այս կերպով, զինաթափութիւնը կատարեալ եւ ընդհանուր կ՚ըլլայ՝ եթէ իւրաքանչիւր պետութիւն հետեւի Թուրքիոյ օրինակին։ Բանակ ու նաւատորմ կը վերնան, ռազմանիւթի եւ զէնքերու արտադրութիւնը կը կենայ ու կը զարգանայ միայն «սոփա»յի ճարտարարուեստը, որ կը ծառայէ ապահովելու ամէն մէկ պետութեան գլխաւոր պահանջը, — ազգային ապահովութիւն։

Այս կերպով, պետութեանց պէտքերն ալ գոհացում կը ստանան, աւանդութիւններն ալ։

Դարերը փոխուած են եւ հիմա։ Լոյսը Թուրքիայէն կը ծագի։

ԽԱՐՏՈՑ

Չինաճարոնական վէճը

Երկու օրուան հանդարտութենէ մը վերջ Ճնդամօթները դարձեալ սկսան գոռալ Շափէյի շուրջ։ Չինական կառավարութիւնը Նանքինէն Շանկհայ ճամբայ հանեց օգնական ուժեր։ Այսուհանդերձ վախ կայ որ ճափոնցիները յարձակում գործեն նաեւ Նանքինի վրայ, եւ այդ պատճառով ալ, Նանքինի շուրջը, կը կազմակերպուի կատարեալ պաշտպանութիւն մը։ Չինական իշխանութիւնները կը վախնան նաեւ որ ճափոն ընդլայնէ զինուորական գործողութիւնները եւ յարձակի Չինաստանի վրայ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Տէրակոյտը տապալեց Լավալի դահլիճը

Հարցապնդման մը թուականը ճշդելու պարզ հարցի մը հետեւանքով, առանց վիճաբանութեան, ֆրանսական կառավարութիւնը տապալեցաւ Ծերակոյտին կողմէ։

Օրէնսդրական այս վերջին շրջանին, երկրորդ անգամն է որ Ծերակոյտը կը տապալէ կառավարութիւն մը, որ մեծամասնութիւն էր շահեր Երեսփ. Ժողովին մէջ։

Կը յիշուի թէ ընտրական օրէնքի փոփոխութիւնը ինչ մեծ աղմուկ հաներ էր Երեսփ. Ժողովին մէջ։ Ներքին նախարարը երբ Ծերակոյտի սեղանին վրայ կը դնէր Երեսփ. Ժողովի կողմէ ընդունուած ընտրական օրէնքը, բազմաթիւ ծերակուտականներու կողմէ ընդունուեցաւ բացագանչութիւններով։

Ծերակոյտի նախագահը յայտնեց թէ ընդհ. քաղաքականութեան մասին հարցապնդման առաջարկ ներկայացուած է, որուն դէմ կառավարութիւնը կը ներկայացնէ յետաձգման առաջարկ։ Յետաձգման առաջարկը Ծերակոյտին կողմէ մերժուեցաւ 134ի դէմ 155 ձայնով։ Այս մերժումին վրայ, վարչապետը Պ. Լավալ խորհրդակցելէ վերջ ներկայ նախարարներուն հետ, վստահութեան հարց դրաւ։ Ի նպաստ կառավարութեան քուէարկեցին 134 ծերակուտականներ, ընդդէմ 157, որով Պ. Լավալի դահլիճը տապալեցաւ։

Պ. Լավալ դահլիճին հաւաքական հրաժարականը ներկայացուց Հանրապետութեան նախագահին, որ արդէն խորհրդակցութեանց սկսած է յաջորդին նշանակման համար։

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Պարսկաստանի տեսակէտը

Զինաթափութեան ժողովի վերջին նիստին մէջ խօսեցաւ պարսիկ պատգամաւորութեան պետը Խան Ալէա, որ պարզեց իր երկրին տեսակէտը։

Խան Ալէա յայտնեց թէ եթէ զինաթափութեան ժողովին խնդիրը կը կազմէ ընդհանուր եւ ամբողջական զինաթափութիւնը կամ ուժերու հաւասարեցումը ներկայի ընդհանուր ծոյլութիւնը նկատի առնելով պէտք է ընտրել ինչ որ գործնական եւ իրագործելի է։

Պարսկաստանի պատգամաւորը կը հաստատէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ապահովութեան երաշխիքները, ինչպէս իրաւախոհութիւն, զատական եղանակով կարգադրութիւն, ելմտական օժանդակութիւն եւայլն, որքան ալ գնահատելի ըլլան, բաւարար չեն։ Մայրաքաղաքի Արեւելքի դէպքերը այդ կը հաստատեն։ Խան Ալէա Ֆրանսայի առաջարկները կը նկատէ ամէնէն աւելի յարմար, հարցը լուծելու տեսակէտէն։

— Ֆրանսական ծրագրին բուն, կը ձգտի գործադրութեան դնելու դաշինքին տրամադրութիւնները, զորս Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամները յանձն առած են յարգել։

«Անտրամաբանական չպիտի ըլլայ ըսել թէ տեւական խաղաղութիւնը պէտք է հիմնուած ըլլայ միջազգային համերաշխութեան եւ փոխադարձ օժանդակութեան կարգի մը վրայ, որով որեւէ երկրի համար անօգուտ դառնայ նուաճողական ուժի պահպանումը։

«Ապահովութիւն եւ զինաթափութիւն երկու գաղափարներ են, որոնք պէտք է նկատի առնուին զուգընթացաբար։ Ապահովութեան մէջ՝ իւրաքանչիւր նոր հանգրուանի պէտք է համապատասխանէ զինաթափութեան հանգրուան մը։ Ամէնէն առաջ պէտք է ապահովել բարոյական զինաթափութիւնը։ Պէտք է որ միջազգային օրէնքներու հանդէպ յարգանքը դրոշմէ ժողովուրդներու խիղճը»։

Խան Ալէայէ վերջ խօսեցան նաեւ Զուիցերիոյ, Նոր Զելանտայի եւ Սերպիոյ պատուիրակները։

Սերպիոյ տեսակէտը

Սերպիոյ ներկայացուցիչը Պ. Մարինքովիչ, պէտքը շեշտեց զանազանելու յարձակողական եւ պաշտպանողական զէնքերը.

—Արդէն իսկ կը հաւատանք թէ կարելի պիտի ըլլայ, առանց որեւէ ժողովուրդի մը ապահովութիւնը վտանգելու, ջնջել նաւային բոլոր այն ուժերը, որոնք կրնան պատերազմը հեռուները տանիլ եւ հետեւաբար գործածուիլ յարձակողական պատերազմի եւ զանոնք սահմանափակել միայն ծովեզրերու պաշտպանութեան»։

Այս կերպով, ոչ միայն պիտի զօրանար ապահովութեան զգացումը ամբողջ աշխարհի մէջ, այլ պետութիւններու զինուորական ծախքերուն մէջ՝ հարիւրին 25ի կրճատում մը պիտի կատարուէր։

Պ. Մարինքովիչ պէտքը շեշտեց նաեւ արգիլելու քիմիական եւ միքրոպային պատերազմը՝ նոյնիսկ օրինաւոր պաշտպանութեան համար։

Նոր նահանջ խորհրդային աշխարհին մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կեդր. կոմիտէն որոշում մը քուէարկած է, որով կարգ մը կարեւոր փոփոխութիւններ կը կատարուին հաւաքական տնտեսութեանց ղեկավարման մէջ։ Այդ փոփոխութիւնները կը նշանակեն լուրջ նահանջ մը, ինչպէս եղաւ անցեալ յուլիսին ալ։ Այսպէս, հրաման տրուած է դադրեցնել արհեստական շտապումով արտէլները համայնավարական տնտեսութեանց վերածելու քաղաքականութիւնը, «որ լուրջ վտանգ մը կը ներկայացնէ»։ Այսուհետեւ գիւղացիները պիտի կազմակերպուին իբրեւ ջոկատներ, բայց չպիտի ծարզուին իբրեւ ծառագէտներ՝ հողագործական որոշ աշխատանքի մը մէջ։

Իւրաքանչիւր ջոկատ պիտի բաղկանայ մնայուն անդամներէ եւ ամբողջ տարին պիտի բանի որոշ հողամասի մը վրայ։ Աշխատանքը վարձատրելու եւ արտադրութիւնը բաշխելու դրութիւնը պիտի պահուի անուանապէս, բայց հրաման տրուած է զգուշանալ չափազանց եռանդի եւ հաւաքական տնտեսութեան վերածուած գիւղացիները իբրեւ վարձու աշխատաւորներ բանեցնելու քաղաքականութենէն։

Այս փոփոխութիւններով, գիւղացիական ջոկատները կը վերածուին հին «տվօր»ներու, վայելելով որոշ անկախութիւն, եւ կը ծնդմանին կարգ մը դժգոհութիւններ, որոնք վարակած են կարմիր բանակին գիւղացի զինուորներն իսկ։

Մամուլին եւ անթելի կայաններուն հրաման տրուած է տարփողել այս բարեփոխումները։

ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ

Ստացանք Յ. Օշականի մեծ վէպին Ա. եւ Բ. պրակները, 32 մեծադիր էջ։

Գին՝ մէկ ֆր. (երկուքը մէկ)։

Ներգաղթը կը խափանուի

ՈՐԲԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (13 փետրուար).—

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանանք թէ Ներգաղթի երկրորդ կարաւանին մեկնումը քանի մը օրով յետաձգուած է, ցանկերը պատրաստ չըլլալուն համար։ Կը կարծուի թէ կարաւանը ճամբայ պիտի ելլէ փետրուար 18ին կամ 19ին։

Օտար աղբիւրէ քաղելով, նախապէս գրած էինք թէ երկրորդ կարաւանի պարենաւորման ծախքին Բարեգործականը չպիտի մասնակցի։ Մեզ կը հաղորդեն թէ այդ լուրը սխալ է եւ թէ Բարեգործականը ըստ իր խոստման պիտի շարունակէ իր մասնակցութիւնը։ Պարենաւորման ցանկը արդէն պատրաստուած է։

Կը տեղեկանանք նաեւ թէ երկրորդ կարաւանին մաս պիտի կազմեն խումբ մը բջիջականներ, որոնք վըտանգաւոր նկատուած են Հանրային Ապահովութեան Տեսչութեան կողմէ, իրենց ցոյց տուած չափազանց եռանդին համար։

× Առաջին կարաւանին մեկնումէն առաջ, Գոքինիա հասած էին Սելանիկէն հարիւրի չափ նախկին որբեր։ Մինչեւ հիմա Բարեգործականը եւ տեղական ազգային մարմինները մեծ զոհողութիւններով խնամեցին։ Մեզի կ՚իմացնեն թէ Պ. Դ. Շահվէրտեան անըմբռնելի նպատակով մը, երկրորդ կարաւանին ալ արձանագրած չէ անոնցմէ ոչ մէկը, բոլորն ալ առողջ եւ աշխատունակ ձեռքեր։ Այդպէսով որբերու վիճակը պիտի վատթարանայ, եւ ազգային մարմիններուն համար պիտի ստեղծուի ծանր կացութիւն մը։

Իզմիրի Քարափներու խնդիրը

ԻՆՉՈ՞Ւ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Թուրք իշխանութիւնը ձերբակալած է Իզմիրի Քարափի Ընկերութեան ֆրանսացի վարիչները։ Վերջին թղթաբերով հասած Թուրք թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն այս մասին (11 փետր.).—

Նկատելով որ Իզմիրի Քարափի ընկերութեան քօմիսէր Էմին պէյ, որ Եւրոպա փախած է, կաշառք ստացած է ընկերութենէն, ընդհանուր դատախազութիւնը օրինական հետապնդումի ձեռնարկած է իր մասին, կաշառակերութեան Օրէնքին համաձայն, եւ փետրուար 7ին ձերբակալուած են ընկերութեան տնօրէնները՝ Պ. Կիֆրէ եւ Պ. Ժոմէն, ինչպէս նաեւ համարակալ Պ. Պառի։

Ընկերութեան փոխանորդ Պ. Կատ Ֆրանքոյի Իզմիր գալը կապ ունի այս խնդրին հետ։ Թէեւ փախցուած են կարգ մը տոմարներ որ պիտի կրնային մէջտեղ հանել գործուած զեղծումը, սակայն յանցանքը ապացուցանելու բաւարար կարեւոր փաստեր եւ վաւերաթուղթեր ձեռք անցուած են։

Քարափի ընկերութեան նախորդ տնօրէն Պ. Իվ, համարակալ Պ. Պառի եւ պատուիրակ-անդամ Պ. Ժուռտան ձերբակալուած են։ Ասոնք ամբաստանուած են թէ, ի վնաս պետական գանձին զեղծում գործած են Քարափի ընկերութեան հաշիւներուն մէջ։

Ձերբակալեալ Կիֆրէ, Ժուռտան եւ Փէռսէ հարցաքննուեցան դատական պաշտօնատան մէջ։ Ընկերութեան փոխանորդ Կատ Ֆրանքօ եւս հարցաքննուելէ յետոյ, ձերբակալուեցաւ։ Ընկերութեան նախորդ գործակատար Կալիպ պէյի վկայութիւնն ալ առնուած է։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

8ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

«Համամիութենական կոմունիստական կուսակցութեան Հայաստանի ջոկատը կատարում է վերջին շրջանի, մէկուկէս տարուան արդիւնքների հանրագումարը»։

Մէկուկէս տարուան, բաւական երկար շրջանին կատարուած աշխատանքներու գնահատութիւնն էր ուրեմն, Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան 8րդ համագումարը, համաձայն Պ. Ա. Խանջեանի յայտարարութեան։

Տարբեր պայմաններու մէջ, իրաւունք ունէինք անշուշտ լարուած հետաքրքրութեամբ հետեւելու այս կարեւոր համագումարի աշխատանքներուն, ծանօթանալու համար կատարուած գործերէն զատ՝ նաեւ տիրող տրամադրութիւններուն եւ գնահատութիւններուն։ Եւ որ ամենակարեւորն է, կրնայինք ծանօթանալ կուսակցութեան վարի խաւերու տրամադրութիւններուն, հանդէպ կուսակցութեան գործադիր իշխանութեան քաղաքականութեան, իբրեւ արտայայտութիւնը երկրի զանազան շրջաններուն։

Համայնավար համագումարները իրենց կազմութեամբ ու աշխատանքներով բոլորովին տարբեր են սակայն մեր գիտցածներէն։ Փաստօրէն այդ համագումարները կը կազմակերպուին գործադիր իշխանութիւններու կողմէ։ Բոլոր շրջաններէն անոնք միայն կրնան մասնակցիլ իբրեւ պատգամաւոր, որոնք եղեր են հաւատարիմ կամակատար եւ բացարձակապէս վստահելի գործօն ղեկավարութեան հանդէպ։

Եւ արդէն ընդդիմադիրը, դժգոհն ու բողոքողը չեն կրնար ապրիլ ու շնչել համայնավար իրականութեան մէջ։

1930ի 7րդ համագումարէն առաջին, Խանջեանի տիրակալութեան շրջանին, փաստօրէն Հայաստանի համայնավար կուսակցութիւնը գլխատուած էր։ Բոլոր արժէքները — հին եւ պատրաստուած գործիչները քշուած էին Հայաստանէն կամ հոն նետուած՝ անկարեւոր դիրքերու մէջ։ Որով բոլոր անոնք որ կրնային իրական գնահատականը տալ Խանջեանի ղեկավարած Կեդր. Կոմիտէին, ոչ եւս են, իբրեւ ուժ։ Մնացեալները ընդհանրապէս բոլորն ալ դերակատարներն են ու անմիջական գործակիցները օրուան ղեկավարութեան։

Այս պայմաններուն տակ, ինքնին պարզ է պատկերը այն համագումարին, որու արձագանգները արդէն իսկ հասեր են մեզի։

Իբրեւ ընդհանուր տպաւորութիւն, պէտք է ըսել, որ այս համագումարները իրականութեան մէջ կը հաւաքուին ա) լսելու երկարապատում եւ ձանձրացուցիչ «զեկոյցներ», բ) ծափահարելու եւ «ովացիաներ սարքելու» որոշ անուններու արտասանութեան պարագային, գ) «միաձայնութեամբ հաւանութեան բանաձեւեր ընդունելու», եւ վերջապէս դ) «միաձայնութեամբ» ընտրելու արդէն իսկ նշանակուած թեկնածուները։

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան 8րդ համագումարը բնական է թէ չէր կրնար տարբեր պատկեր մը ներկայացնել։ Ան հրաւիրուեցաւ Խանջեանէն, ծափահարելու Խանջեանը, լսելու Խանջեանը եւ ի վերջոյ ընտրելու Խանջեանը։ Անշուշտ այս բոլորին զուգընթաց չմոռնալով յիշել Ստալինը իբրեւ «տաղանդաւոր յաջորդը» Լէնինին, իսկ Խանջեանը իբրեւ անոնց հաւատարիմը ապա եւ բնական յաջորդը, առ այժմ Հայաստանի մէջ միայն։

Հայաստանէն եւ համայնավարութենէն դուրս, զրկուած ենք մասնակից ըլլալու այս առթիւ յառաջ եկած խանդավառութենէն, կրնանք մոռնալ այդ ցաւը, ունկնդրելով Խանջեանի «շինիչ» հաշուետուութիւնը, մեր երկրի ընդհանուր զարգացման մասին։ Բաժնենք առանձին մասերու.—

×

ա) գիւղատնտեսութեան նոր ուղղութիւնը եւ անոր զարգացման ընթացքը:

Ա. Խանջեանի ընդարձակապատում զեկուցման մէկ խոշոր մասը, նուիրուած է այս հարցին։ Այս կարեւորութիւնը պէտք է բացատրել ոչ միայն այն իրողութեամբ որ Հայաստանը գերազանցապէս գիւղացիական երկիր է, այլ եւ այն պատճառով, որ համայնավար կուսակցութիւնը որոշած է հիմնովին շրջել մեր գիւղի տնտեսութիւնը, նոր հիմունքներով։

Ճարտարարուեստական արդիւնաբերութեան նման, գիւղատնտեսութիւնն ալ համայնացնելու համար, համայնավար կուսակցութիւնը տարիներէ ի վեր կը պայքարի գիւղական մանր սեփականատիրութեան դէմ։ Այս պայքարին յաջողութեան համար, բացի վարչական մեքենայութիւններէն, առանձնապէս ուժ կը տրուի հաւաքական տնտեսութեան, հակադրելով զայն անհատական տնտեսութիւններուն։

Դժուարութիւնները, որոնք յառաջ կուգան այս արմատական փոփոխութիւններէն, սպառնական բնոյթ կը ստանան կամայականութիւններու, համայնավար «քէլլեկէօզութիւններու» ընթացքին։ Մանաւանդ որ, այս բոլորին հետ, կիրը վանտալականութեան կը հասնի անհատ սեփականատէրերու կամ իրենց սիրած արտայայտութեամբ «կուլակութեան» դէմ։

Եթէ այս բոլորին վրայ աւելցնենք նաեւ համայնավար կուսակցութեան մէկ ուրիշ կարեւոր ձգտումը՝ Հայաստանի գիւղատնտեսութեան արտադրութեան մէջ իրենց ունեցած նախասիրութիւններու մասին՝ որով հացաբոյսերու փոխարէն կ'ուզեն զարգացնել ճարտարարուեստի մէջ գործածուող բոյսերը (բամպակ, ծխախոտ, կտաւատ եւլն.), արդէն ընդհանուր գծերով ծանօթ կ'ըլլանք կատարուած աշխատանքներու հիմնական առաջադրութիւններուն։

Ամէնէն առաջ, յիշենք սակայն, Հայաստանի մշակելի հողերու տարածութեան աճումը, որ ըստ Պ. Խանջեանի յայտարարութեան 1931ին հասեր է 381,800 հեկտարի, 28-29ին 334,800 հեկտարի փոխարէն։ Ուրեմն 47 հազար հեկտարի յաւելում մը երկու տարուան ընթացքին։

Հողի քանակութեան աճումին հետ չի զարգանար սակայն բերքի արտադրութեան որակը, Որով հակառակ լայն հողային տարածութիւններուն եւ ծաւալուն աշխատանքներուն. որակն ու բերքը կը մնան թոյլ: Այս բացը առանձնապէս աչքի կը զարնէ բամպակամշակութեան մէջ։

Գիտենք բամպակի համար նշանակութիւնը Խորհրդային երկիրներու ճարտարարուեստական արդիւնաբերութեան մէջ։ Գիտենք նոյնպէս այն կատաղի եւ վայրենի պայքարը զոր կը մղեն մեր համայնավարները այդ մշակութիւնը առաւելագոյն չափին հասցնելու համար, հոգ չէ թէ հայ գիւղացին ոչինչ օգտուի։

1931ին բազմաթիւ դժուարութիւններով, Հայաստանի մէջ 25 հազար հեկտար բամպակ ցանուեցաւ, համաձայն Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի հրամանին։

Հակառակ այդ առթիւ գործադրուած բոլոր բռնութիւններուն, զրկանքներուն, որոնց զոհը եղաւ Հայաստանի գիւղացիութիւնը, եւ «չնայած բամպակի ֆրոնտի խոշոր կարեւորութեան, կ'աւելցնէ պ. Խանջեան, չկարողացանք քիչ թէ շատ գոհացուցիչ արդիւնքներ ստանալ: Ընդհակառակն, պէտք է ընդունինք, որ այս գծով 1931 թուին խայտառականյաջողութեան մատնուեցանք:»

Այս խայտառակութեան ապացոյցը այն է, որ ցանուած բամպակին մթերման ծրագիրը գործադրուած է միայն 41 առ հարիւր։

Կարեւոր չեն այս մասին Խանջեանի յիշած պատճառաբանութիւնները, որոնք բոլորը մէկ կը վկայեն իրենց անկարողութիւնը, աշխատանքի կազմակերպման եւ արդիւնաւորման մէջ։

Ընդհանուր խօսքերու սահմաններու մէջ եղած այս արտայայտութիւնները պատասխանատուութիւններու մասին, կը վերջանան նոյնքան ընդհանուր թելադրանքներով։

Իրենց սեփական ապիկարութիւնը մեղմելու, եւ Ռուսաստանին առաջին գնով բամպակ հայթայթելու համար Խանջեանը չի մոռնար կրկնել համագումարին։

«Բամպակի ֆրոնտի հիմնական խնդիրն է՝ ջախջախելով կուլակ-դաշնակցականտարրերըւնդիմադրութիւնը եւ ամրացնելով կոլտնտեսութիւնները, առաւելագոյն չափով օգտագործել բոլոր հնարաւորութիւնները, որ ունինք Հայաստանում, կիրառելու ճամբկուսակցութեանյօ- զունգը՝ բամպակի անկախութիւնն ապահովելու, Անդրկովկասը բամպակի երկրորդ հիմնական բազա դարձնելու մասին»։

Եզրակացութիւն.– 1931ին Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն «բամպակի ֆրոնտում» կը ներկայանայ «խայտառակ անյաջողութեան մատնուած»։ Եւ սակայն այս խայտառակութեան համար կը դատապարտուին «շրջաններում գործող կազմակերպութիւնները» պետական թէ կուսակցական, անհատ գործիչները: Իսկ Կեդր. Կոմիտէ՞ն... ան յաղթական իր կեցուածքովը կը շարունակէ մատնանշել «կուսակցական գծի աղաւաղումները», Ստալինի թելադրանքներու անտեսումը եւ ի վերջոյ «կուլակ-դաշնակ»ի դէմ սուր պայքարի անհրաժեշտութիւնը:

Այսքանը բաւական էր մոռցնելու Կեդր. Կոմիտէի պատասխանատուութիւնը, մանաւանդ որ ան նորէն ու նորէն կը շեշտէ «բամպակի անկախութեան» կարգախօսը իբրեւ կուսակցութեան որոշում։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Համաձայն Վիճակագրային Գըլխաւոր Տնօրէնութեան տուած տեղեկութիւններուն, 1931 դեկտ. 31ին Պուլկարիոյ մէջ կային ընդամէնը 6284 արձանագրուած Համագործակցական Միութիւններ, որոնցմէ միայն 3501 համագործակցականներ գործած են, ունենալով, իբրեւ ընդհանուր դրամագլուխ, 2,536,877 լէվա, ֆոնտ՝ 545,314,000 լէվա, իսկ 2,477,870,000 լէվա՝ առեւտուր։

Քաղաքներու մէջ գործած են ընդամէնը 810 համագործակցականներ, ունենալով 16,835,804 լէվա դրամագլուխ, ֆոնտ՝ 386,092,000 իսկ գիւղերու մէջ 2691 համագործակցականներ՝ 701,073,000 լէվա դրամագլուխով ու 159,222,000 լէվա ֆոնտով։

Տարուան ընթացքին գործող համագործակցականները հետեւեալ բաժանումները ունին,— վարկային՝ 181 քաղաքները եւ 1599 գիւղերը։ Սպառողական եւ բնակարանային — 241 քաղաքները եւ 58 գիւղերը: Արհեստակցական եւ մատակարարական՝ քաղաքները 126, իսկ գիւղերը 160։ Ապահովագրական՝ 59 քաղաքները, 794 գիւղերը։ Արտադրողական եւ աշխատաւորական՝ 159 քաղաքները, 78 գիւղերը: Միութիւններ եւ կեդրոններ՝ 44 քաղաքները, 2 գիւղերը:

Պուլկարիոյ բոլոր համագործակցականներուն անշարժ կալուածներուն ընդհանուր արժէքն է 1,594,077,000 լէվա։

Համագործակցականներու պաշտօնէութեան թիւն է 7320։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Ռումանիա ունի «արտածումի եւ ներածումի յատուկ կեդրոնական համագործ. կազմակերպութիւնը» մը։ Անիկա կը սպառէ հողագործական արտադրութիւնները 144 համագործակցականներու, որոնց դրամագլուխն է 7,335,000 լէյ։ Ան, այս տարի, համագործակցականներուն հաշւոյն վաճառած է 74,599 թօն արմտիք, որմէ 60,988 թօնը արտասահմանի համար։ Ան վաճառած է, նաեւ, 1185 վակոն փայտեղէն՝ 11,045,032 լէյ արժէքով։ Ան, կեդր. Համագործ. դրամատան եւ երկրագործական նախարարութեան հետ, հիմնած է գինիի համագործակցական մը՝ 12 միլիոն լէյ դրամագլխով։ Իր գործը աշնան սկսած ըլլալով հանդերձ, արտածած է 140 վակոն խաղող եւ 7 վակոն ընկոյզ։ Կազմակերպած է նաեւ, հաւկիթի արտածման համագործակցական մը՝ 10 միլիոն լէյ դրամագլխով։

1931ի սկզբնաւորութեան, Ռումանիոյ մէջ կային 2122 համագործակցականներ՝ 289,261 անդամներով։ Այս համագործակցականներուն սեփական հարստութիւնն է 984,200,000 լէյ։ Ռումանիոյ մէջ, փոքրամասնութեանց համագործակցականները ռումանականներէն աւելի լաւ կազմակերպուած են։ Ռումանացիները ունին 1665 համագործակցականներ, փոքրամասնութիւնները՝ 457։ Առաջինները ունին 185,122 անդամ, երկրորդները 104,839։ Ռումանականները տարեկան միջին հաշուով 474,395 լէյի առեւտուր կ'ընեն. փոքրամասնութեանց առեւտուրն է 999,153։

Իսկ բաղդատելով Պուլկարիոյ, Ռումանիա ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը, շատ ետ կը մնայ։ Արդէն, ինչպէս անցեալ տարի փրոֆ. Տոտոմեանց եւս «Հայրենիք» ամսագրին մէջ կը գրէր, համագործակցական շարժումը Պուլկարիոյ մէջ անօրինակ ծաւալ առած ու շատ լաւ կազմակերպուած է։

Ցաւօրդին վերապահելով Անգլիոյ համագործակցականներու մասին առայժ տեղեկութիւններ, կ'ուզեմ ուշադրութեան յանձնել պարագայ մը:

Հակառակ այն իրողութեան, որ ընկերվարական շարժման մասին շատ խօսուած է ու կը խօսուի մեր մէջ, դեռ մինչեւ ցարդ որեւէ շօշափելի աշխատանք չէ տարուած այս ուղղութեամբ։ Պատերազմէն առաջ եւս, գաւառներու մէջ. մեծ ձեռնարկներ չկային, հակառակ անոր որ նպաստաւոր գետին կար։

Այժմ, զանազան գաղութներու մէջ հնարաւոր ու ձեռնտու է ընթացք տալ այս գործին։ «Յառաջ» կը գրէր թէ Սոֆիայի մէջ վերջերս դրամատան ձեռնարկը եղաւ։ Կարելի է զանազան ձեւի համագործակցականներ հիմնել։ «Վաճառական ժողովուրդ» ենք։ «Յառաջ», որ գործնական թելադրանքներ կ'ընէ՝ մեր ցիրուցան բազմութիւններու իրական պահանջներէն առաջնորդուած չէ՞ր ուզեր, արդեօք, արծարծել այս հարցը:

Բայց, մոռցա՛յ, որ... «քրիզա» կայ հիմա:

ՎԱՋԷ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՃԷՊԷԼ ՄՈՒՍԱՅԻ ՄԷՋ

Համաշխարհային տնտեսական տագնապի ազդեցութիւնը մեծապէս զգալի եղաւ նաեւ Ճէպէլ Մուսայի արդէն աղքատիկ տնտեսութեան վրայ։ Ծայրայեղօրէն աշխատասէր այս ժողովուրդը, այժմ, ձեռնածալ հը մնայ եւ շուարած է, թէ ինչպէս ապրուստ պիտի ճարէ։ Գլխաւոր զբաղումներն էին՝ շերամաբուծութիւն, սանտրագործութիւն, ջուլհակութիւն եւ պարտիզպանութիւն։ Այժմ այս արհեստներով կարելի չէ նուազագոյն չափով իսկ տանելի տնտեսութիւն պահել։ Նախորդ տարիներուն, խոզակին երկու օխան որ մէկ թրքական հնչուն ոսկի կ'արժէր, հիմա անոր եռապատիկը միեւնոյն արժէքը չի ներկայացներ։ Եւ իրականութիւն է որ, այս զուտ հայկական գաւառակի պարտէզներուն երեք քառորդը թթենիներով լեցուն է։ Նաեւ, սանտրագործութիւնը, որ ժողովուրդի ապրուստի հայթայթման ամենագլխաւոր միջոցներէն մէկն էր, այժմ, ան ալ իր կէս արժէքին իջաւ՝ տեղրլինի անկման պատճառով, որովհետեւ արտածուած սանտրը կը սպառի Եգիպտոսի շուկային մէջ: Ջուլհակութիւնը մեռաւ ամբողջութեամբ. այս արհեստաւորները կ'աշխատին, ընդհանրապէս, մետաքսի վրայ, իսկ մետաքսը, հիմա, բուրդի արժէքն ալ չունի։ Պարտիզպանութիւնը, որ ժողովուրդի բացարձակ մեծամասնութեան զբաղումն էր, այժմ,գրեթէ լքուած է, որովհետեւ շերամաբուծութեան վրայ հիմնուած էր։ Ցանք կ'ընեն շատ քիչ. արմտիքները կը ներածուին Անտիոքէն։ Միայն նարինջի պարտիզպանութեամբ զբաղողներն են, որ քիչ մը շնորքով ապրուստ կը ճարեն, որովհետեւ, նարինջը, բաւական սուղ կը վաճառուի Անտիոքի մէջ։ Դժբախտաբար, այս բախտաւորները, պարտիզպաններու մէջ չնչին դասը կը կազմեն միայն:

Կը կատարուի անխուսափելին. երիտասարդութիւնը կը գտնուի Սուրիոյ գլխաւոր քաղաքները՝ գործ փնտռելու։ Եւ վաղը, վստահաբար, երբ այս առողջ բազմութիւնը վերադառնայ՝ շատ քիչ բան պիտի ունենայ իր հայրերէն ժառանգած սրբութիւններէն։

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Հիւանդութիւնները շատ քիչ կ'այցելեն այս չարքաշ ժողովուրդին։ Մեր հայրերը կը պատմեն, որ նախ քան ընդհանուր պատերազմը, հազիւ քանի մը տարին մէկ մարդ կը մեռնէր. քանի մը տասնեակ ծնունդին դէմ՝ մէկ մահ կը պատահէր։ Հիմա, բաղդատմամբ այն ժամանակին, մահերը շատ են. բայց նորէն, ծնունդները, համեմատած մահերուն հետ, կրկնապատիկ աւելի են։ Թոքախտը հազուադէպ է,եղածն ալ կուգայ քաղաքներէն. վարակումը քիչ կը պատահի: Կանոնաւոր յաճախորդ է կոփը, որ ձմրան առաջին ցուրտերուն հետ կը սկսի եւ մարտին կը վերջանայ, աւելի կը սաստկանայ ձմրան սկզբին ու վերջին, եղանակներու փոխանցման շրջանին։ Բարեբախտաբար քիչ մահաբեր է։ Առաջ անծանօթ էր այս հիւանդութիւնը, 8-10 տարուան կեանք ունի հոս, երթալով կը տկարանայ։ Սեռային հիւանդութիւններ բացարձակապէս գոյութիւն չունին։ Ցաճախ մալարիա կը բերեն քաղաքները գործաւորութիւն ընողները, բայց, այդ հիւանդութիւնը, Ճէպէլ-Մուսայի առողջապահական նպաստաւոր բնական պայմաններուն չի կրնար դիմանալ, բռնուողները շատ շուտ կը բուժուին։

Դժբախտութիւնը այն է, որ Ճէպէլ-Մուսայի մէջ բժիշկ չկայ, եւ ժողովուրդի նիւթական կարողութիւնը չի ներեր, հարկ եղած պարագային, քաղաքներէն բժիշկ կանչել։ Բարեբախտաբար Սուրիոյ Օգնութեան Խաչը մասամբ այդ պակասը կը լրացնէ. տոքթ. Մ. Վարպետեանը ի հաշիւ Օգնութեան Խաչին, ամիսը երկու անգամ կ'այցելէ այս գիւղախումբը։ Նաեւ Սուրիոյ Օգն. Խաչի կեդրոնէն, յաճախ, կը ստացուի քինին, լուծողական եւ ուրիշ տարրական դեղօրայք։ Այս ժողովուրդը չի կրնար մոռնալ նման անկեալներու պաշտպան կազմակերպութեան մը նախախնամական բարիքը:

Թո՛ղ ապրի Հ. Կ. Խաչը:

Նաեւ, Ճէպէլ-Մուսան մեծ ուրախութեամբ ողջունեց, քանի մը ամիս առաջ, Եւրոպայէն շրջանաւարտ իր անդրանիկ բժիշկին՝ տոքթ. Ս. Մաթոսեանի (Գեղարդ Շարայեան) ժամանումը։

Ճէպէլ-Մուսայի առողջապահական վիճակը կը բարելաւուի։

ՃԷՊԷԼ-ՄՈՒՍԱՅԻ

ՆԱՄԱԿ ՄԱՆՉՈՒՐԻԱՅԷՆ

Յովհ. Խան Մասեհեանի թաղումը

ԽԱՐՊԻՆ, 27 յունուար (Սեփ. թղթ).— Նախորդ թղթակցութիւնովս գրած էի թէ հանգուցեալ Յովհաննէս Խան Մասեհեան թիւրիմացութեամբ իսլամ ծէսով թաղուած է։

Ֆրանսական հիւպատոսարանը հանգուցեալին դիակը մահմետական համայնքին յանձնելու կարգադրութիւնը ըրած է, հետեւցնելով անցագրին մէջ Masset մականունէն, զոր մահմետական համայնքը աղաւաղած եւ Մաշատի վերածած է։

Լուացումը կատարող մօլլան, այժմ կը խոստովանի որ թլփատուած չէր։ Արարողութեան մասնակցողներէն մէկն ալ յայտնած է թէ՝ «եւրոպական լեզուներով խօսող այսպիսի բարձրաստիճան դիւանագէտ մը Հայ կրնայ ըլլալ»: Բայց որովհետեւ գործը սկսուած էր եւ մանաւանդ այդ թաղումը երեքհարիւր եէն (եօթանասունեւհինգ տոլար) եկամուտ մը կը բերէր իրենց համայնքին, խոհեմութիւն սեպեր են լուռ մնալ...

Սխալը դարմանելու համար, թէ ֆրանսական հիւպատոսարանը եւ թէ մահմէտական համայնքը հայկ. վարչութեան առաջարկած են, որ եղելութիւնը չպարզուի տեղական մամուլին մէջ. միայն դիակի փոխադրութեան ժամանակ, կրօնական ծէս կատարեն Հայերը։

Դիակի փոխադրութեան գործը յանձնուած է Բոխնէր ընկերութեան Գրասենակին։

Այժմ ակամայ հարց կը ծագի թէ՝ ո՞վ է մեղաւորը, այս ձախաւերութեան։

Մամիկս կ'ըսէր թէ «մեռելը քննադատելը մեղք է. տէրկա Յիսուսին գործն է,վերջինդատաստանը»են.։ Այժմ եթէ լսենք, տակաւին շատերը պիտի ենթարկուին այսօրինակ թիւրիմացութեանց եւ մեր տէր պապաները միայն հոգեհանգիստ մը կատարելու պարտաւորուած պիտի ըլլան:

—Այսօր երկրորդ օրն է որ Խարպինը կ'ապրի պատերազմական վիճակի մէջ։ Հին կառավարութեան կազմալուծուած զօրքերը կորսնցնելէ վերջ բոլոր յենակէտները, Խարպինի տակ կը կռուին Մուքտէնէն նոր եկող զօրամասերու դէմ։ Այսօր կէսօրին ճափոնական օդանաւ մը վար են առած եւ օդանաւորդը սուրինահար ըրած են։ Կը սպասուի ճափոնական զօրքի։ Թնդանօթներու ձայնը լսելի է նոր քաղաքին եւ քաղաքամասերուն մէջ։

ԿԱՍՊ

Հրաշք մանուկին նուագահանդէ

Քանի մը պարզ հաստատ
եւ թիւեր միայն։

Փլէյէլի շէնքին մէջ Chopin-ը մեծ սրահ մը չէ։ 2-300 աթոռ։

Փարիզ իր շրջականերով 20,000ի մօտ Հայ կը հաշուէ։

Եթէ հաւատանք միշտ
ուող «ֆրազ»ներուն, մենք,
արեւելքի ժողովուրդներուն են
ուեստագէտ եւ կրթեալ ժողով
ենք, զարգացա՛ծ, ամենազէ՛տ,
մտաւորական, շա՛տ, շա՛տ բ
մակարդակի վրայ կանգնած։

Անհերքելի է որ արուեստ
պատմութեան մէջ մանուկ-հանճ
ները շատ հազուադէպ երեւոյթ
են եղած, դարերու ընթացքին
ձեռքի մը մատներուն վրայ
գտնելու աստիճան։

Եւ եղաւ որ Հայուն Աստ
—Իսրայէլի Եհովան մրափի մէջ
լալուն— ուզեց իր խեղճուկրակ
ղովուրդին թանկագին շնորհ մը
նել, փոքրիկ Մեսիայի նման
մը ղրկել՝ իր աստուածային կրա
ակնախտիղ կայծ մը դնելով
մէջ։

Ու հայ երաժշտութեան փոք
Մեսիան եկաւ Արուեստի Տաճ
մէջ, աստուածային ներշնչ
թիւններուն թարգմանը եւ մի
դը ըլլալու, Աստուածը եւ մ
իրար միացնելու։

«Յիսուս եկն, եւ իւրքն զնա
ընկալան»։

Շոփէնի սրահը անցեալ շաբ
երեկոյ գրեթէ կիսով պարապ էր

Անաթէմա չպիտի կարդամ
րականութիւնը կը ճզմ՛այ, կը պ
ռ՛այ արդէն... անշուշտ ականջ
նեցողին։

Ականջ ունեցող հազուագիւ
հայրենակիցները եւ օտարներ
իրած ու բացած էին իրենցը՝ ան
եալ օր, նոթ մը, երանգ մը չփա
ցնելու համար այն քնքուշ ներդա
նակութիւններէն, որոնք կը թռչ
կը թաւալէին հրաշք-մանուկին
րիկ, թանգագին մատիկներուն
կէն։

Պեթհովէնի, Շօփէնի, Մօցարթի,
Շումանի, Շուպէրթի տառապ
հոգիները— կ'երեւակայեմ— քնք
րէն հակած էին Ռաֆֆիի փոք
գլխուն վրայ, անոր ներշնչելով
րենց ստեղծագործութիւններուն
գեխառով խորհուրդը, անբացատր
եւ անըմբռնելի հմայքը:

Ռաֆֆի մեքենայ մը չէ՛։

Ան գիտէ, գիտցաւ այդ
վարպետներուն հոգիի մրմունջն
կամ աղաղակները։

Հասկնալ եւ վերարտադրել։
Բացատրե՞լ...

Հրաշքը կը բացատրուի՞։ Ըրէ
պազել միայն անոր առջեւ։

Եւ պաշել մանուկ հանճար
խորհրդաւոր կարողութիւններ
վրայ, ինչպէս պաշեցաւ ֆրան
դաշնակահարը՝ որուն զմայլանք
սեւեռուն նայուածքին տակ փոքր
Ռաֆֆլնիրեն սիրուած խաղալիք
րը կը բանար Foyerին մէջ,
դաշնակէն յետոյ։

— Etonnant!... merveilleux
կը կրկնէր ան, Ռաֆֆիի փոք
թաթիկները ձեռքերուն մէջ
շոյելով թանկագին առարկայի
պէս:

Զանազան առիթներով Ռաֆֆ
կարողութիւնը բացատրելու փոր
լսեցի՝ յաճախ զինքը դեռ չ
րու կողմէ։

Ձայնագրող խմորի մը նման
ցին իր ուղեղը, մէկ անգամ
մեքենականօրէն այլեւս արտադր
ընդունակ։

Ռաֆֆի հոգի եւ ուղեղ
էակ մըն է, զգայուն, գիտակից
մտածող։

Նուագի ընթացքին երբեմն
տահեցաւ սխալ նօթի մը ապրո
որ հազիւ լսուած, կ'ուղղուէր
Ռաֆֆիի կողմէ։ Մեքենան կը
զէ եւ կ'անցնի։

Անոնք որ կը ճանչնան Շուպէ
Moment musical No 3ը, եւ
զմայլելի եւ հոգեխառն ներդաշ
կութիւնը, եւ լսեցին զայն
կին մատներուն տակ, չպիտի կր
մոռնալ այն երանգաւորումը, զգա
ցումներու աստիճանաւորումը
դրաւ վարպետի մը գիտակցութեամբ
ապրելով այդ վայրկեանները, եւ
րեցնելով մեզ:

Կը կրկնեմ, հրաշքը չի՛ բացա
տրուիր։

Եթէ նոյն իսկ կանգ առնենք
վերարտադրութեան թէքնիք

րութեան առջեւ անկարելի է չհիանալ այն կատարեալ եւ ինքնավստահ տիրապետութեան վրայ, որուն տակ հսկայ դաշնամուրը` մերթ հեզ ու հառաչուն, մերթ զոռ ու ցասումին` կը կենդանանայ, կ'ապրի` ինչպէս կը քնէր ոեւէ virtuoseի մատներուն տակ:

Անոնք որ տասնեակ տարիներ փորձած են—եւ չեն կրցած La prière d'une vierge(ը) տանելի կերպով նուագել, անոնք պիտի կրնան գնահատել մեծ_ժանուկին Թէքնիքը:

Իսկ այժմ անոնք` որ հոգեւին նուիրուած են հայ ցեղին բարոյական արժէքները արժեցնելու դժուարին գործին` անոնք կանգնած են — Ռաֆֆիի շնորհալի արուեստագէտ ծնողին հետ— փոքրիկ արուեստագէտին ապագային խոշոր, կարեւոր եւ ստիպողական հարցականին առաջ:

Զմայլելի մանուկը այլեւս ստիպուած ըլլալու չէ հասարակութեան երեւալու եւ զանազան պահանջներ գոհացնելու:

Ջերմանոցի այդ փնքուշ ծաղիկը կրնայ խամրիլ մեծ սրահներու հեղձուցիչ մթնոլորտին մէջ:

Պատահարութիւններու պէտք չունի ան:

Առաջին նուագահանդէսէն մինչեւ անցեալ օր երեք ամիսներ անցան: Մեծ յայտնագործումէն մինչեւ այսօր դեռ ոչ մէկը գտնուեցաւ, որ մտածէր եւ գործադրէր Ռաֆֆիի ուսման եւ կատարելագործման ձեռնարկը:

Փարիզի ունեւոր եւ քաղաքակրթուած դասակարգին առջեւ է ինքզինքը արժեցնելու կամ ճերքելու հարցը:

Հայը արժանի է Ռաֆֆիներ ունենալու...:

ՀՐ. ԱՀԵԱՆԱԺ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Օդանաւորդութեան դասեր

Թուրքիոյ օդանաւային ակումբը փետր. 3էն իվեր օդանաւորդութեան դասեր կուտայ Պոլսոյ մէջ: Առաջին դասը տուաւ քաղաքային օդանաւորդ Նուրի պէյ: Ներկայ էին կիներ ալ: Այսուհետեւ շաբաթը երեք օր դասաւանդութիւն պիտի ըլլայ: Տեսական դասերէն յետոյ, գործնական փորձեր ալ պիտի կատարուին: Թռիչքներ պիտի կատարեն ֆրանսական եւ իտալական փոխադրութեան ընկերութեանց օդանաւերը եւ այդ առթիւ պիտի տրուին գործնական դասերը: Դասաւանդութեանց ծրագիրը ընդհ. ապայակոյտին ներկայացնելով, կազմակերպիչները խնդրած են որ հինգած օդանաւեր, շարժանիւներ եւն. տրամադրուին:

Մօտերս դասախօսութիւններ պիտի ըլլան նաեւ թունաւոր կազերու դէմ պաշտպանուելու միջոցներու մասին:

Կազմակերպիչները կը յուսան օդանաւեր ճարել մինչեւ գարուն, Թռիչքներ կատարելու համար: Տոմբոլիկով մը պիտի մասնակցին նաեւ օդանաւային մեծ տօնին:

Տնտեսական կեանքը

Որոշուած է համագործակցական դպրոց (քօօփէրաթիվ) բանալ Պոլսոյ մէջ: Այս առթիւ պիտի ուսումնասիրուին Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ գործակցական դպրոցներուն ծրագիրները:

× Առեւտրական Տեսչութիւնը նկատած է որ վերջերս ժողովրդային մասնակցութեամբ կազմուած շատ մը ընկերութիւններու գործունէութիւնը չի համապատասխաներ երկրին օրէնքներուն: Այս կարգի 8-10 ընկերութիւններ դատարան յանձնուած են, իսկ չորսի մասին ալ քննութիւն կը կատարուի:

× Տէօրթեօլի նարինջները չեն ծախուած տակաւին, Ռուսերուն ձգձգման հետեւանքով: Այս պատճառով գիները մեծապէս ինկած են: Այս տարի բերքը անցեալ տարուան վրայ հարիւրին յիսուն աւելի է, որով գիներու բարձրացման յոյս չկայ:

× Իտալական ընկերութիւն մը արտօնութիւն ուզած է կառախումբերու մէջ ծանուցումներ փակցնելու համար:

Միւս կողմէ, Թուրքիա հասած է իտալական յանձնախումբ մը, ծխախոտ գնելու համար: Յանձնախումբը Սամսոն մեկնած է:

× Արեւելեան երկաթուղիներու Թրքական հողերէն անցնող մասին համար միջազգային ընկերութիւն մը կազմուեցաւ, նախաձեռնութեամբ Ֆրանսացիներու եւ 8 միլիոն Թրքական ոսկի դրամագլուխով: Գծին պալքանեան երկիրներէ անցնող մասին համար զատ-զատ ընկերութիւններ պիտի կազմուին:

«Լիալ» գոյնէրու աւարը

Պոլսոյ Տէֆթէրտարութեան լուր տրուած է թէ մէկուկէս միլիոն ոսկի արժողութեամբ կալուած մը գաղտնի կը պահուի: Տէֆթէրտարութիւնը կը խորհի դատարան յանձնել «գեղծարարները»:

Այա Սօֆիայի հին խճանկարները

Պոսթընի բիւզանդական գիտական հաստատութեան տնօրէն Պ. Վիթէմօր, որ ատենէ մը ի վեր Պոլիս կը գտնուէր, եւ Այա Սօֆիայի մզկիթին պատերուն ծեփին տակէն պատմական խճանկարներ երեւան հանելու համար կը բանակցէր կառավարութեան հետ, յայտարարած է թէ շուտով պիտի սկսի գործի, քանի որ Րամազանի ու Պայրամի առթիւ անկարելի էր կատարել այդ երկար աշխատանքը:

Անմիջապէս մզկիթին մէջ պիտի հաստատուին բարձրագիր լաստեր, եւ կրօնական արարողութեանց ու շրջիկներու այցելութեանց արգելք չըլլալու համար, քերումը պիտի կատարուի մաս առ մաս: Ծեփերու տակ մնացած հին խճանկարներու տեղը ճշդելու համար երկու տարի պատմական ուսումնասիրութիւններ կատարած է ընկերութիւնը, օգտուելով գերման, իտալացի եւ յոյն հեղինակներէ:

Կատարուելիք քերումները առայժմ խճանկարները ամբողջութեամբ երեւան հանելու նպատակով չեն կատարուիր, բայց յառաջիկային կարելի պիտի ըլլայ հաւանաբար Այա Սօֆիայի հին որմնանկարները մէջտեղ հանել: Յայտնի չէ թէ որքան ծախքի ու ժամանակի պէտք ունի այս գործը: Առայժմ այս ձեռնարկին ամբողջ ծախքերը պիտի հոգայ Ամերիկայի Բիւզանդագէտներու Միութիւնը, որ շատ հարուստ է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գաղթականները

Սոցիալիստական Անասնապահութիւն շաբաթաթերթը կը գրէ (25 յունուար) թէ 170 ընտանիք տեղաւորուած են Ստեփանաւանի շրջանին մէջ: Գաղթականներուն տրուած են բնակարան ու վառելափայտ: Մանաւոր յանձնախումբ մը, որուն մէջ բժիշկ մը եւ հիւանդապահուհի մը, դիմաւորելու գացած էր Քոլագերան կայարանը: Շրջուն խանութ մը, որ կ'ընկերանար գաղթականներուն` Քոլագերանէն մինչեւ իրենց յատկացուած գիւղերը, տակաւին մէկ ամիս պարէն պիտի հայթայթէ նորեկներուն:

Ընկերվարական քաղաք

Թիֆլիսի «Պրոլետար»ին կը հեռագրեն Երեւանէն 27 յունուար թուականով.—

Հայաստանի գործավարներու խորհուրդին որոշումով, Ալլահվերդի մեկնեցաւ յանձնախումբ մը, որ պիտի ճշդէ տեղը, ուր պիտի շինուի ընկերվարական քաղաք մը: Յանձնաժողովը ունի երկու յատակագիծ,—առաջին յատակագիծը կը ծրագրէ քաղաքը շինել Սանահինի կայարանին բարձրաւանդակին վրայ, երկրորդ յատակագիծը կը ծրագրէ շինել Ակոռի գիւղէն ոչ հեռու:

Ըստ այս երկու յատակագիծերուն, անհրաժեշտ է շինել վերելակ մը (funiculaire), քաղաք հասնելու համար: Քաղաքը պիտի ունենայ 12,000 բնակիչ:

Արդէն սկսած են աշխատանքները, ճամբաները հարթելու եւ ջուր բերելու համար:

Այս հարցին մասին խորհրդ. Հայաստան մէջ (29 յունուար) կը գրէ աշխատակից մը, Բ. Ն. սկզբնատառերով.—

Թէեւ Հայաստանի Գործավարներու Խորհուրդը որոշած էր Ալլահվերդիի պղնձի արդիւնաբերութեան բանուորական քաղաք մը շինել Սանահին գիւղին սարահարթին վրայ, Համայնական Տնտեսութեան գործավար Եաղուբեանի նախագահութեան տակ կազմուած յանձնախումբը տեղւոյն վրայ երկու օր քննութիւն կատարելէ յետոյ, այն եզրակացութեան եկած է թէ նոր քաղաքին կառուցման համար աւելի յարմար է Ակոռի գիւղին (ԽՄԲ.— Թերթին մէջ գրուած է Աքորի) տափարակը:

Ակոռի այն առաւելութիւնն ունի, որ աւելի արեւահայեաց է, աւելի ջրառատ: Ցետոյ Ձորագէսի ելեկտրակայանէն ելեկտրական ուժը կը մեկնի դէպի Ալլահվերդի Ակոռիի վրայով: Եւ սակայն, միւս կողմէ, Ակոռին բաւական հեռու է գործարանէն (մօտ 2 քիլոմեթր): Աւելին, դէպի այդ վայրը կ'ուղղուի ձուլարանին ծծմբային ծուխը, որ կը թունաւորէ օդը:

Այս առթիւ հարցուեցաւ նաեւ բանուորներուն կարծիքը: Բոլորը կը խօսէին ի նպաստ Սանահինի:

Ի՞նչ առաւելութիւն կը ներկայացնէ Սանահինը: Նախ մօտ է գործարանին, յետոյ շրջապատուած է անտառներով, ամառը շատ աւելի զով է Սանահին, քան Ակոռի: Ձուլարանի ծուխը չի հասնիր: Շինութեան համար տեղական ատաղձ ունի:

Յանձնախումբը խնդրեց 20 օր, աւելի խոր քննութեան մը համար: Այդ քննութենէն յետոյ պիտի ճշդուի քաղաքին վայրը: Մանչսի մէջ աւուահետեւ չպիտի շինուին նոր տուներ, պիտի աւարտին կիսատ մնացած շէնքերը:

Դերասանի մը մահը

Բաբգէն Գաբրիէլեան, երիտասարդ դերասան, Հայաստանի Պետական երկրորդ Թատրոնէն (Լէնինական), մեռաւ յունուար ամսուն վերջը եւ թաղուեցաւ Լէնինականի մէջ: Իր խաղին մասին լաւ կ'արտայայտուին քննադատները, փայլուն ապագայ կը խոստանար:

Փոքրիկ լանգատներ

Պիոնէր կանչ թերթին մէջ սիւնակ մը կայ, «Մեզ գրում են» խորագրին տակ, ուր արձանագրուած են փոքրիկ գանգատներ, որոնք կը պատկերացնեն կացութիւնն ինչպէս որ է Հայաստանի դպրոցներուն մէջ:

× Կողբ գիւղի դպրոցին մէջ տաք նախաճաշ չի տրուիր աշակերտներուն:

× Կոկանդ գիւղին եօթնամեայ վարժարանը ընկերային գիտութեանց ուսուցիչ չունի:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մեր կեանքը

ՄՈՒԼԷՆ, 12 Փետր.— Այս գաւառը կը բաղկանայ տասնեակ մը էնկիւրիւցի եւն. ընտանիքներէ, որոնք հոս հաստատուած են 1926—27էն ի վեր: Քաղաքը հարուստ է եւ ճարտարարուեստի շատ քիչ գործարաններ կան: Օտարականներն ալ քիչ են, համեմատաբար ուրիշ տեղերու: Մեր փոքրիկ գաղութը առանց բացառութեան կը վայելէ պետական շրջանակներու համակրանքը, որուն շնորհիւ ներկայ տագնապին չունինք անգործներ: Բաւական թիւով հայ մանուկներ տեղաւորուած են ֆրանսական գիշերօթիկ նախակրթարաններու մէջ, բոլորովին ձրի: Այս առաւելութիւնը կը պարտինք Տօքտոր Մարմարեանի, բնիկ Տրապիզոնցի, որ 35—40 տարիներէ ի վեր հաստատուած է Ֆրանսա եւ իր վաստակած պաշտօններուն բերումով ծանօթ է բոլոր խաւերուն:

Հոս բնակող հայրենակիցները քիչ շատ բարեկեցիկ են, շնորհիւ յարատեւ աշխատանքներու:

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կեանքը Ռօմանի մէջ

ՌՕՄԱՆ 11 փետր. (Սեփ. Թղթ). — Անցեալները քանի մը տեղեկութիւն տուած էի անգործութեան մասին: Կը փութամ լրացնել պակասը: Ռօման քաղաքը կը գտնուի Վալանսէն 18 քիլ. հեռու Կրընոպլի գիծին վրայ, դիմացը ունենալով Պուրկ տը Փէժա գիւղաքաղաքը: Ռօմանի բնակչութեան թիւն է 18 հազար, իսկ Պուրկ տը Փէժալ` 6 հազար: Այս երկու քաղաքները իրարու միացած են երկու կամուրջներով որոնք ձգուած են Իզէր գետին վրայ: Երկու քաղաքներէն մէկը կը ծառայէ իբրեւ կեդրոն: Կամուրջները շատ կը նմանին հռոմէական կամուրջներուն, որոնց երկու ծայրերը գմբէթաձեւ աշտարակներ կային, սակայն քանի մը տարի առաջ փլցուցին: Ռօմանը ունի նաեւ Հռոմայեցիներուն ժամանակէն մնացած հսկայ եկեղեցի մը, Սէն Պեռնար որուն հսկայ պատերուն քարերը տարիներու ընթացքին մաշած են, այնպէս որ անցորդին վրայ աւերակի մը տպաւորութիւնը կը ձգեն: Լուռ քաղաք մըն է Ռօմանը: Լուր օրեր երթեւեկը շատ ցանցառ է: Սակայն անգործութիւնը հիմա փոփոխութիւն յառաջ բերած է, փողոցները թափելով բազմութիւն մը բանուորներու:

Կօշիկի կարգ մը գործարաններ իրենց դուռները գոցեցին, իսկ ուրիշներ քանի մը ժամ աշխատանքով կը քաշքշեն: Կան նշանաւոր գործարաններ կօշիկի, կաշիի, ըմպելիքի, գլխարկի եւ խաւաքարտի տուփերու:

Մեր հայրենակիցները բաւական թիւ մը կը կազմեն հոս: Միշտ ալ գործունեայ գաղութ մը հանդիսացած է Ռօմանը, սակայն անգործութիւնը մեծ ազդեցութիւն ըրաւ ազգային կեանքին վրայ ալ:

Իբրեւ գործօն կազմակերպութիւն ունինք Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ առանց վհատելու կը գործէ: Կան նաեւ Ջափահասները, որոնք քիչ շատ գործունէութիւն ցոյց կուտան: Մալաթիոյ Կրթասիրացն ալ ճիւղ մը ունին:

Հօկի թափթփուքները հոս ալ կը փայլին իրենց խառնակչութեամբ, աջակից ունենալով օտար կարմրուկներ, որոնց գործերը դարձած են: Թաղ. Խորհուրդը կը զբաղի ազգային գործերով: Մալաթիացիները գաղութին տրամադրած են իրենց կօկիկ սրահը որ իբր մանկապարտէզ կը ծառայէ շաբաթը երկու օր, հինգշաբթի եւ կիրակի:

ՍՈՒՐԷՆ ԳԱՍԱՊԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Փա՜ռք եւ պարծանք...

«Բանուոր», Ամերիկայի հայ կարմրուկներուն շաբաթաթերթը, որ ամիսը անգամ մը ճոգեվարքի ճիչեր կ'արձակէ, չափազանց զայրացած է որ թերթերը «քանի մը բոլշեւիկներ» կ'ըսեն ու կ'անցնին:

Եւ, ապացուցանելու համար թէ իրենք իսկապէս ուժ են, կը սոնքայ վերջին խմբագրականով (6 փետր.)—

— «Հայ ցեղին ծամուղը չի կարող այլեւս առաջուա պէս գաղութները յուզել «ազգային» ազատագրական շարժումներու համար, խաբել բանւորութիւնը, կողոպտել, «քանի մը բոլշեւիկներու» հետ եւ բանւորները, զանգւածները:

Հսկա քաղցարշաւը, որ ցնցեց Միացեալ Նահանգներու կառավարող դասակարգը, իր մէջ կը համբէր 30 հայ բանւորներ:

Գործադուլներու ճակատներուն վրա տասնեակէ մը աւելի քաջարի առաջնորդները, իրական ղեկավարներու անուններ ունինք:

Կօշիկի, օթօմոպիլի, հագուստեղէնի, հիւսուածեղէնի արդիւնաբերութեանց մէջ աշխատող հայ բանւորներ քիչ մը դանդաղ, բայց հաստատուն կերպով կը քայլեն դէպի մեր բանակը:

Մենք մեր երեսը դարձուցեր ենք դէպի Խորհ. Միութիւնը, մեզ համար յենարան ունինք Խորհ. Հայաստանը: Մենք մեր դասակարգի այլազգի բանուորութեան հետ նոր հասարակական կամնքի մը ծանր ու հաճելի աշխատանքին լծուած ենք, մեր շարքերը միլիոններու կը հասնին:

Իսկ մեզ «քանի մը բոլշեւիկներ» որակողները, կապուած են, մաս են մեռնող դասակարգի մը: Իրենց համար շատ ծանր է խօսիլ մեր շարժման մասին: Խօսելու պարագային հարկաւոր է ստել, հայհոյել եւ կամ թէ «արհամարհանք» ցոյց տալ: Ընթերցողը շատ դիւրութեամբ կը նկատէ, որ արհամարհանք չէ, այլ «արհաւիրք» է այդ:

Ազգայնական բոլոր կազմակերպութիւնները, Խորհ. Հայաստանի «լոյալ հակառակորդները» ինչպէս եւ «բարեկամները» թող այս բանը շատ լաւ հասկանան. ոչ իրենց ստերը, ոչ ալ զրպարտութիւններն ու հայհոյանքները կրնան արգիլել մեզ իրենց խաբեբա դէրքը քննադատելէ, եւ մերկացնելէ հայ բանւորներուն առաջ, որոնք գունդ ի գունդ կը հետեւին Միացեալ Նահանգներու կոմկուսի ղեկավարութեան, հացի, լոյսի եւ իրական ազատամարտի համար, յանուն համաշխարհային Հոկտեմբերի»:

Ամէն:

Արաբկիրի հայերը կը հեռացնե՞ն

Հաւաստի անհատական նամակներէ կը տեղեկանանք թէ Թուրք իշխանութիւններ հրաման տուած են Արաբկիրի բնիկներուն, որպէսզի 20 օրուան մէջ հեռանան քաղաքէն, առանց որոշ վայր մը ցոյց տալու: Այս պայմանաժամը աւարտելէն վերջ, Թուրքերը տեսնելով որ Հայերը չեն շարժիր իրենց տեղերէն, երկրորդ անգամ 20 օր եւս պայմանաժամ տուած են, հակառակ պարագային, բռնագաղթի ենթարկելու սպառնալիքով:

Հայերը շփոթութեան մատնուած են, նկատելով որ սոսկալի ձիւն ու ձմեռ կը տիրէ այժմ նոյն վայրերուն մէջ եւ ոչ մէկ երկիր գաղթական կ'ընդունի ներկայիս:

Հալէպի Արաբկիրի հայրենակցական Միութիւնը դիմում կատարած է Ամերիկայի կեդրոնական միութեան, փութացնելու համար այս խեղճերուն Հայաստան ներգաղթը: (Եփրատ)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԿՈՒՆՔ, պաշտօնաթերթ Զ. Ո. Միութեան, թիւ, 26, փետրուար, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մեր բարեկամներուն` Խմբ., Որբը եւ մենք` Վ. Նաւասարդեան, Երազս` Ն. Մարգարեան, Հայերը կեցան այնտեղ` Ս. Ստեփանեան, Որբերու դժոխքը` Հայու Տղայ, Որբուհին` Դ. Վարուժան, ԶՈՄը Մոնթէվիտէոյի մէջ` Ասպէլ, Ուղերձներ մեր հնգամեակին առթիւ, Յարգանք Ապրիլեան յուշարձանին` Ս. Միրականեան, Վերլիշում մը` Կ. Բերդակցի, Ողջոյն «Երկունք»ին` Մ. Խրալեան, Մեր որբերը` Մշակ, եւ խմբանկարներ: Տարեկան բաժնեգին 15 ֆրանք, արտասահման 1 տոլար: Հասցէ.— A. Kapikian, 17 Ave. Philippe Auguste, Paris:

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

III

— Այո՛, հայ ղեկավար մարդու դժբախտութիւններէն մին ալ ա՛յն է, որ ստիպուած է ցաւը ծածկել ու ժպտիլ իր դաշինքներուն...: Գնա ու շնորհաւորէ այս սրտով...:

— Է՛, այն ձեռքը զոր չես կրնար կտրել, համբուրէ ու ճակտիդ դիր, կ'ըսէ առածը...:

— Մենք կը կտրենք այդ ձեռքը, Տէր Մեսրոպ... այս ազգը կը կտրէ այդ ձեռքը, եթէ մէկ հատիկ ուժեղ բազուկով շարժիլ գիտնայ...: Մենք կը կտրենք այդ ձեռքը, եթէ հայ ազգութիւնը պահպանելու խնդրին մէջ եւս այնքան միակամ ու խիզախ ըլլանք, որքան եղանք հայ եւ թաթարական կռուին` հայ եկեղեցին պաշտպանելու համար...:

— Այսօրուան տարբերով անկարելի է այդ...:

— Այդ ճի՛շդ է...: Սերունդ պէտք է հասցնել: Ու, ամէն տեղ պէտք է ուժ տալ ազգային զօրեղ դաստիարակութեան:

— Սարգիս էֆէնտիներով ու Բաբօներո՞վ...:

— Իրաւունք ունիս: Արդէն մտադրած եմ խնդրոյ առարկայ ընել: Դիմաքսեանը մտադիր է գալ: Յառաջիկայ տարեշրջանին անպատճառ ընթացք պէտք է տալ այդ գործին:

— Ձեռն համաձայնիր:

— Պիտի բերենք ու պատրաստենք:

— Գամփանայլին չուանին տոլապը բաց ձգեր ես, Արթին աղբար, — լսուեցաւ, յանկարծ, Օննէս աղային խռպոտ ձայնը, — քեզի հարուր հեղ ըսինք, նորէն գիտցածդ ես...: Ամսագլուխ գայ նէ, աչքերնիդ չորս կը բանաք...:

Արթին աղբար վազեց գոցեց «տոլապը»: Մինչ Օննէս աղա, Դաւիթ էֆէնտիին հետ, սկսան բարձրանալ առաջնորդարանի սանդուխներէն:

Երբ ներս մտան, «Դրօշակ»ը անհետացած էր արդէն: Սեղանին վրայ բաց կը մնար ստացուած նամակը:

— Քէֆդ տեղը չէ՞, ի՞նչ է, հայր սուրբ, — սկսաւ Դաւիթ էֆէնտին` լեցունկեկ «Ասաուած օրհնական սրբազան»ը կոխելէն վերջ — փէք իշթահսըզ կ'երեւաս նորէն... զո՞ւն ա, Տէր Հայր...:

— Ոչի՛նչ... վերէն վարէն կը խօսակցէինք տէր հօրը հետ: Նի՞ւթ կը պակսի: կարդացէ՛ք, տեսէ՛ք նամակը:

Դաւիթ էֆէնտի առաւ նամակը: Օննէս աղա սկեպտիկ ակնարկ մը նետեց: Բը՛զզ... ճանճը ի՛ր քթին էր հիմա. ճի՛շդ տեղը, պանիրի տիկ [illegible] մուկի պէս...: Օննէս աղա հանեց ժամացոյցը եւ նայեցաւ: Ոսկի շղթան դուրս ձգեր էր այսօր. փէսն ալ կաղապարի տուեր:

— Մինակ տաղաւարէ տաղաւար ղալիպի երես կը տեսնէ, — կ'ըսէր կինը, իրաւամբ — կը դողա՛ս մէթալիկի վրայ:

Ի՜նչ: Օննէս աղան եթէ վերստին ողջնալուն ճարը գտնէր, օրը տասն անգամ կը մեռնէր, տասը մէթալիկին սիրոյն համար: Ասկէ զատ, կինը կը սխալէր: Ո՛չ միայն Մնունդի ու Զատկի, այլեւ պայրամներուն, օր մը առաջ, ան կը հանդիպէր փէսճի կիպրանոսին, կաղապրել կուտար փէսը, ու, մեկնելէ առաջ կ'ըսէր.

— Եղաւ ըլլալիքը նէ պարէ փըռչամըն ա զարկ:

Թէեւ տունը կը ջղայնանար եթէ կինը կամ աղջիկը խոզանակը առնէին ու, առտուն դուրս ելած ատեն, վրան զային.

— Հասած աղջիկ ունիս պէ մարդս, — կը խնդրէր կինը — ի՞շ կ'ըսէ տեսնողը... ինծի ղապահաթ կը գտնեն... երկանը վրան չի՞ նայիր, կ'ըսեն...:

— Ձեռքս պազնողը թող գայ աղջիկս առնէ, — կը պատասխանէր զայրացած:

Ու Օննէս աղա փէսճիին խոզանակին կը հանդուրժէր տուած «մէթալիկը հախ ընելու համար»: Թէեւ դուրս չելած, անպատճառ կը դառնար, ու «ի խորոց սրտի» կ'ըսէր.

— Լա՛ւ կաղպրեց նորէն մեզ, կիպրիանոս...:

Ինք եկեղեցիին ամէնօրեայ այցելուն էր ու բանկալին տեւական հաշուապահը: Տասնըհինգ տարիէ ի վեր «ազգին սիրոյն» կը վարէր այդ պաշտօնը: Առաջին երկու տարիներէն վերջ, սկսած էր փայլուն չէնթէզները փոխել` իր սեղանաւորի «տոլապ»ին մաշած չէնթէզներուն հետ: Ու ինքզինքը կը մխիթարէր` «Ճանը՛մ, չէնթէզի տեղ կ'առնէ կոր նա՛», ըսելով: Թէեւ այդ «կ'առնէ կոր»ը` Աղքատախնամին միջոցաւ կիրակի առաւօտները աղքատներուն դրամն էր, որոնցմէ շատերը յաջորդ օրը իրեն կը բերէին ու կ'առնէր 35 փարայի: Իսկ երբ Աղքատախնամէն գիտոլութիւն ըլլար.

— Կ'աւըրի կոր, կ'աւըրի կոր աս ազգը, — կ'ըսէր: Իշտա՛ր խալպ փարա կայ նէ մօմին կը քշին, ա՛ղբար... նէ՛ ամօթ մնաց, նէ սրբութիւն...: Մէ՛ղք...:

Աւելի վերջ, աչքին զարկաւ հասոյթին առատութիւնը: Օր մը ձախ գրպանը դրեր էր մաս մը դրամ: Ու մոռցեր էր հաշուին մէջ անցընելը: Երբ յիշեց— «Աստուծու մասը կայ աս գործին մէջ» ըսաւ ինքնիրեն: Ու չդրաւ տեղը` «ինծի պէս էմնիյէթլի օրականճի մը բանին` ասոր երկու անգամը պէտ 'տան» մտածելով: «Իր օրով» — ինչպէս ինք կը գործածէր — երբեք չպատահեցաւ, որ վառուած ու ժողվուած մոմերուն փոխարէն նոր մոմերու մուտք մը արձանագրուէր: Երբ խօսքի կարգ գար, «մոմ բաւ ծըգ` մինչեւ «տիպ»ը վառելու է — կ'ըսէր — վառողը` իր մեռելին հոգուն կը վառէ կոր»: Թէեւ հինգ վայրկեանը մէկ բանկալէն եկեղեցիին մեծ դուռը կ'երթար, կը կենար ներսի մարմար սալայատակին ճիշդ մէջտեղը, ու մոմ մը` մաս մը, երկու վառեցա՞ւ, յօնքերով նշան կուտար Արթին աղբօր, վերցնել մարելու համար: Բրած չըրած` ձեռով մը հասկցուած էր, նաեւ, մոմ պատրաստող յոյն խանութպանին հետ: Եւ, հալեցնելու համար ետ տրուած մոմերը, իրենց միջեւ կը... «հալեցնէին» երկուքը:

Օննէս աղա արդարացում մ'ալ ասոր գտած էր, ու բնաւ «ինծի է չէր ըսեր», երբ բերնէ բերան կը փսփսային թէ` «տունը մոմի կճաններովը կայծեցուցած է», ակնարկելով ծովեզերեայ պարտիզաւոր ու քարկիր մեծ շէնքին:

(Շար.)

Կ. ՄԻՀՐԱՆ

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Փըթիթ Սուրսի մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է: Ներկայանալ անդամատետրերով: Ընթերցում շրջաբերականներու:

Կարապետ Խանչերեան կը հրաւիրուի ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:

ԱՆԻԷՌ Պօլս Քոլոնպի ընկերական ընդհ. դասախօսութիւնը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 80 rue Charles Chefson: Շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան:

ԱՆԻԷՌ Պօլս Քոլոնպի Պատանեկան Միութեան դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, սեփական Գրադարանին մէջ, 26 rue du Président Krüger. Կը խօսի ընկ. ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊԱՆԵԷՕՅԻ Արծիւ խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 31 rue Mme. Curie, ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան 1932ի շրջանի առաջին դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.45ին: Կը խօսի ընկ. Մ. Մարութեան հայ թատրոնի մասին: Իսկ ժամը 9.45ին կը խօսի Պ. Վահան Գույումճեան Հայաստանի աշխարհագրութեան մասին: Իւրաքանչիւր դասախօսութիւն կը տեւէ 45 վայրկեան: Դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան ամէն Հինգշաբթի Միութեան սրահին մէջ, 63 բիւ տը լա Ռէփիւպլիք: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի հերթական դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Կը խօսի Կ. Տայեան, Նիւթ՝ «Ծրագրի պարզաբանում»: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Համազասպ, Կայծակ, Կուկունեան, Մարզպետ եւ Կար տը Վիզի Անդրանիկ խումբերու ընկերները այս Կիրակի ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժէռոմի Վրէժ խումբի ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Պոռ-Թապալի ներքնասրահին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Այս կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին **Sociétés Savantes**ի սրահին մէջ, **8 rue Danton**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝ **ԴԵՐԱՍԱՆ ՔԻՆ**

ՏՐԱՄ 4 ԱՐԱՐ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐ ՏԻՒՄԱՅԻ

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկիններ ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ, ԱՆԱՀԻՏ, ԺԻՆԻԱ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ, Պ. Պ. ՍԱՐԵԱՆ, ԴՄԲԷԹԵԱՆ, Կ. ՍՐԱՊ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, ԳՐ. ՎԱՀԱՆ, Ս. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին սովորական տեղերը եւ ներկայացման գիշերը՝ կիշէն

ՈՉ ՈՔԻ ՏՈՄՍԱԿ ՉՈՒՂԱՐԿՈՒԻՐ

կազմակերպիչ՝ Կ. ՍՐԱՊ | բեմադիր-ռէժիսէօր՝ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

ՊԱՆԵԷՕՅԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԷՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին

Նախագահութեամբ Տիկ. ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

3 Villa d'Orléansի մէջ, Métro: Alesia

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ մասնակցութեամբ փարիզաբնակ ծանօթ արուեստագէտներու

40 փոքրիկներ պիտի երգեն ու արտասանեն մանկական զուարթ երգեր

Գեղարուեստասէր խումբ մը երիտասարդներու կողմէ

պիտի ներկայացուի՝ **«ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ»** յուզիչ տրամ 4 արար

Մուտք՝ 5 ֆրանք

«ՓԵՏՐ. 18», ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի կոմիտէին կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Սալոն Շարի մէջ, 84 rue Chape

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ | Կը խօսի՝ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ Մ. Մարութեան, Յ. Ուզունեան, Մ. Գաբրիէլեան (արտասանութիւն), Խ. Դաւիթեան, Ս. Աւտօեան (մեներգ): Կը նուագէ Ժ. Մալայեանի նուագախումբը ընկերակցութեամբ դաշնակահար Պ. Կիւլպատեանի:

ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ՝ ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մուտքը ազատ է

Սէն Շամոնի մէջ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին Քաղաքապետարանի սրահին մէջ (Սալ տը Քոնֆէրանս):

Կը խօսի ընկ. ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին | Մուտքը ազատ է

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Այս կիրակի ժամը 2.45էն մինչեւ կէս գիշեր

GYMNASE JAURÈSի մէջ, Փարիզ

87 Avenue Jean Jaurès

Կը խօսի՝ Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ 70 հոգինոց ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին

Մարզական աննախընթաց ցուցադրութիւններ եւ մենամարտ՝

Ֆրանսացի եւ հայ մարզիկներու կողմէ

գայլուկներու, սկաուտներու եւ արենուշներու կողմէ զանազան խաղեր

գեղարուեստական հաճելի բաժին եւ անակնկալներ

6 հոգիէ բաղկացած ընտիր ճազ

Պար՝ ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր | ճոխ եւ աժան պիւֆէ

Տոմսերու գիներ 5, 7.50 եւ 10 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանտ-Սամուէլ գրատունը եւ Ֆլօրիա ճաշարանը:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Métro Jean Jaurès, Tramways 21a, 21b, 21c, 21d, 29a, 29b, 29c, 51, հանրակառքերը բոլորն ալ կանգ կ'առնեն Gymnaseին առջեւ: Autobus M եւ AT:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Միւթիւալիթէ սրահին մէջ 24 Rue St. Victor: Դասախօս Պ. Արշակ Չօպանեան, նիւթ՝ Պետրոս Դուրեանի կեանքն ու արուեստը: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՉԱՐՍԱՆՃԱԳԻ Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին, 59 Bld. du Gomier, Bar Monumantaleի սրահին մէջ: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն, ընթացիկ հարցեր: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏԱՆ բանախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8.30ի «Մարի Նուպար» տան (Cité Universitaire) սրահին մէջ: Կը խօսի Պ. Հրաչ Երուանդ, նիւթ՝ «Խ. Հայաստան՝ պետական կառուցուածքն ու դիմագիծը»:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (151)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

Յաւելուած

2.— ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԱՔՍՈՐՈՒԵՑԱՒ

Իզմիրլեան պատրիարք նոյնիսկ չէր խզած իր յարաբերութիւնները Մաքսիմովի հետ, այնպէս որ իբր օտարահպատակ կամ կեղծ անցագրով դարձեալ Պոլիս բերաւ բոլոր այն ֆէտայիները, որոնք օտար պետութեանց պաշտպանութեանը տակ փախած էին արտասահման: Ու կ'աշխատէր նոր յեղափոխութիւն մը պատրաստել:

Օգոստոսի վերջերը, Դաշնակցական կոմիտէն նոր ծանուցագիր մը ղրկեր էր մեծ պետութեանց Պոլսոյ դեսպաններուն, որոնց կը յայտարարէր թէ մինչեւ տրուած պայմանաժամը եթէ գոհացում չտրուին հայոց պահանջներուն, դարձեալ խռովութիւն մը պիտի ծագի: Երբ այս լուրը առինք, մտածեցի: Դէպքերուն մէջ անձնաւորութիւնները մեծ դեր կը կատարեն: Այս ամենապատիւ հոգեւոր պետը քանի կը մնար Պոլսոյ մէջ, վստահ էի որ վերջը չպիտի գար յեղափոխութիւններուն: Այլեւս ներելի չէր օր մը աւելի թողուլ, որ հանգիստ Պոլսոյ մէջ նստի այս եփուն եւ նենգ կոմիտէճին: Ուստի պահանջեցի զայն աքսորել դէպի Երուսաղէմ, պնդելով պահանջիս վրայ: Այդ շրջանին դատարաններէն եւ օրէնքներէն վեր ուժ մը կար, որ կը կոչուէր կայսերական հրաման: Հազար դժուարութեամբ յաջողեցայ ստանալ կայսերական այդ հրամանը: Այսպէս կարելի եղաւ Իզմիրլեանը Երուսաղէմ աքսորելու մասին ձեռք առնել բոլոր միջոցները: Ու այս օրհնեալ (.') հոգեւոր պետը ճամբայ ելաւ դէպի Երուսաղէմ, որ քրիստոնեաներուն Քեապէն կը համարուի: Թող երթայ այնտեղ իր Յիսուս Քրիստոսէն խնդրէ, որ իր ազգին գործին յաջողութիւն շնորհէ: «Հէրիֆ»ը հոգեւոր կողութեան տակ, Մախսուսէ ընկերութեան «Կիրիտ» շոգենաւը դրինք:

1 սեպտեմբեր 1896ին, Եաֆայի ոստիկանութենէն հեռագիր մը ստացանք թէ Պատրիարքը Եաֆա հասած է, թէ մէկ օր յետոյ պիտի ղրկուի Երուսաղէմի Հայոց վանքը:

3.— ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Սվազի ոստիկանական տեսուչը հետեւեալ ծածկագիր հեռագիրը ղրկած էր ինծի.

—«Ակնայ դէպքերէն յետոյ Տիվրիկ, Բինկեան, Զիմառա եւ Կամա գիւղերուն մէջ Հայերը ընդհարում մը ունեցան Թուրքերուն հետ: Քննութիւն կը կատարուի այդ մասին, շուտով կը ճշդուին նաեւ վնասները: Տիվրիկի կառավարչութիւնը կը հաղորդէ թէ վերահաստատելու համար խաղաղութիւնը, Տիվրիկէն յիշեալ գիւղերը ղրկուած է մէկ վաշտ կանոնաւոր զինուոր, իսկ կեդրոնէն ալ պիտի ղրկուի նոյնքան հեծեալ քաղաքազօրք: Յետոյ կը տեղեկացնենք արդիւնքը: Նահանգին միւս շրջաններուն մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն:»

Կը տեսնէ՞ք, կոմիտէճիները միտք չունին հանգիստ կենալու: Նախ Պոլսոյ մէջ խռովութիւն մը կը փորձեն, երբ չյաջողեցաւ՝ կը վազեն խառնշտկելու ամբողջ Անատոլուն: Եթէ այդտեղ ալ պարտուեցան, դարձեալ Պոլիս կ'անցնին, յեղափոխութիւն յարուցանելու համար:

Այսպէս, Պոլսոյ դէպքերէն յետոյ, սկսան կռիւներ մղել Սվազի կողմերը: Ու մինչ կը սկսէին այդ կռիւները, յանկարծ տակն ու վրայ կ'ընէին նաեւ Պրուսայի նահանգը:

Լուր առինք, որ Խիւտավէնտիկեար նահանգին մէջ Փազարքէօյի կառավարչութեան ենթակայ Օրթաքէօյի Հայերը յարձակում գործեր են ծիհան գիւղին վրայ: Այս Հայերուն կը հրամայէր Կարապետ, որ անցեալ տարուընէ ի վեր այդ կողմերը կ'աշխատէր կոմիտէին հաշւոյն, դրամ կը հաւաքէր եւ ֆէտայի կ'արձանագրէր: Հակառակ մեր բոլոր փնտռտուքներուն, չէինք կրցած գտնել հետքը: Եւ ահա յանկարծ օր մը, Օրթաքէօյի մէջ քանի մը հարիւր ֆէտայի գլխուն հաւաքելէ յետոյ, կը զինէ զանոնք եւ կը յարձակի ծիհանի վրայ:

Գիւղին երախաները եւ կիները, երբ հեռուէն կը տեսնեն որ զինուած խումբ մը մարդիկ կուգան, լուր կուտան իրենց այրերուն: Եւ գիւղին բնակիչները կ'առնեն ինչ որ կը գտնեն. հրացան, ատրճանակ, դանակ, բիր եւ կը դիմաւորեն կոմիտէճիները: Աւազակները, առանց նոյնիսկ ձեռք մը զէնք արձակելու, կը ստիպուին փախչիլ: Սակայն որոշ էր, որ խաղ մըն էր այդ:

Որովհետեւ, արիւնոտ բազմաթիւ դէպքեր եւ փորձեր ցոյց տուին մեզի, որ հայ յեղափոխականները այդքան ալ վախկոտ չէին: Յետոյ իրենց պատիւին չէր համապատասխաներ առանց արիւն թափելու հեռանալ տեղէ մը: Ապահովաբար շփոթեցնելու փորձ մըն էր: Կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելով այդ շրջանին վրայ, կ'ուզէին խռովութիւն յարուցանել ուրիշ շրջաններու մէջ: Այս պատճառով, անհրաժեշտ կը դառնար չափազանց շրջահայեաց շարժիլ եւ լուրջ խիստ խուզարկութիւն մը կատարել նահանգին մէջ: Նահանգապետութիւնն ալ այդպէս ըրաւ: Թէ՛ զինուորական եւ ոստիկանական ուժեր սկսան շրջիլ նահանգին մէջ՝ հաւաքելով բոլոր այն ֆէտայիները, որոնք զինեալ կը պտտէին նահանգին կեդրոնին կամ շրջաններուն մէջ:

Կոմիտէճիները, որոնք երկար անգամ յեղափոխութիւն փորձեցին Վանի մէջ, դարձեալ ուժեր կը բերէին Ռուսիայէն ու Պարսկաստանէն, յարձակում գործելու համար շրջանին գիւղերուն ու քաղաքներուն վրայ, կը սպաննէին բնակչութիւնը կամ կողոպտուի կ'ենթարկէին ստացուածքները: Ասոնց դէմ զինուոր ղրկուեցաւ: Ֆէտայիները կրակով կը դիմադարձէին եւ կ'ապաստանէին եկեղեցին ու տուներուն մէջ: Այս ձեւով կը զբաղեցնէին Պ[illegible] կառավարութիւնը: Վերջապէս [illegible] մը Ալին կրցաւ կանոնագիր Սուլ[illegible] պատրաստել եւ վաւերացնել թանէն:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

19 FÉVRIER 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1807

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Յաճախադէպ երեւոյթ է դահլիճներու անկումը Ֆրանսայի մէջ: Ամէնէն թեթեւ ընդհարումը, հարցապնդման պահանջ մը, վստահութեան խնդիր մը բաւական են, մէկ ժամէն միւսը գլորելու ո՛րեւէ դահլիճ:

Եւ այս՝ առանց նկատի առնելու մարդիկը կամ կացութիւնը:

Ֆրանսայի խորհրդարանական ասպարէզին մէջ եղած են եւ կան երեսփոխաններ կամ ծերակուտականներ որոնք մասնագիտութեան, տեսակ մը գեղարուեստի հասցուցած են տագնապներ ստեղծելու, դահլիճներ տապալելու ռազմավարութիւնը: Այս ճամբուն վրայ անմրցելի համբաւ մը շահած էր հանգուցեալ Վագրը, Քլէմանսօ, որ կը կոչուէր նաեւ «դահլիճներ ձգող»:

Այնպէս որ, զարմանալու բան չկայ, երբ Լավալի դահլիճն ալ կ'իյնայ ջախջախիչ յաղթանակէ մը քանի մը օր յետոյ: Եւ չափազանց փափուկ շրջանի մը մէջ:

Փետր. 11ին էր որ, ամբողջ 22 ժամ, գիշեր ցերեկ նիստ գումարելով, Երեսփ. Ժողովին մեծամասնութիւնը — աջակողմեան — յաջողեցաւ քալեցնել իր կամքը:

Ձախակողմեան երեսփոխանները առին քալեցին, բայց մեծամասնութիւնը ոգեւորուած՝ իր պատահական ուժէն, քուէարկեց ինչ որ առաջադրած էր: Ընտրութիւնները վերածեց մէկ քուէարկութեան, ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք տուաւ կիներուն, պարտաւորիչ հռչակեց քուէարկութիւնը բոլոր քաղաքացիներուն համար եւն.:

Բայց կարճ տեւեց գինարբուքը: Ձախակողմեանները իրենց յոյսը դրած էին Ծերակոյտին վրայ, որուն 291 անդամներէն առնուազն 150ը ունին արմատական համոզումներ: Եւ յուսախաբ չեղան:

Օրերէ ի վեր, ներքին քաղաքականութեան մասին հարցապնդում մը պատրաստուած էր ծերակուտականներէն մէկը: Անխուսափելի էր փոթորիկը, եւ նրբանցքներուն մէջ աշխատանքներ կը կատարուէին, որպէսզի հարցապնդումը յետաձգուի:

Գուշակելով ելքը, մեծամասնութեան կուսակիցները Փարիզէն Ժընեւ, հեռախօսով հաղորդակցութեան մէջ դրած էին հարցապնդող ծերակուտականը եւ անոր մտերիմը՝ Պ. Թառտիէօն, որ ֆրանսական պատուիրակութեան նախագահն է զինաթափութեան ժողովին մէջ: Երեք անգամ խօսակցութիւն տեղի ունեցած էր երկու բարեկամներուն միջեւ, որպէսզի յետաձգուի հարցապնդումը: Եւ համաձայնութիւն գոյացած էր:

Բայց, Ծերակոյտին ռազմական յատակագիծը պատրաստ էր արդէն, մթնոլորտն ալ՝ գրգռուած: Այնպէս որ, երբ Պ. Փիէր Լավալ ուզեց իր նստած տեղէն խօսիլ, պահանջեցին որ բեմ ելլէ: Եւ հազիւ բերանը բացած, քրթմնջիւնները ծայր տուին:

Վարչապետը նախատեսելով ելքը, սրտառուչ կոչ մը ուղղեց յանուն հայրենասիրութեան եւ «պետական գերագոյն շահերու»: Խնդրեց որ յետաձգեն հարցապնդումը, որպէսզի տագնապ մը չծագի ճիշդ այն պահուն երբ զինաթափութեան ժողովը նիստի մէջ է եւ պիտի լսէ գերմանական առաջարկները: Նոյնիսկ հաւանեցաւ փոխանակ փետրուար 26ի, 20ին յետաձգել հարցապնդումը: Եւ, վերջին պահուն, դիմեց սովորական ռազմավարութեան,— վստահութեան խնդիր:

Պատասխանը եղաւ մերժում, 24 ձայնի առաւելութեամբ:

Եւ դահլիճը ինկաւ, իրեն հետ ձգելով նաեւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին ֆրանսական պատուիրակութիւնը, որ արդէն Փարիզ վերադարձած է:

Աւելորդ է գուշակութիւններ կատարել նոր վարչապետի կամ դահլիճի մասին:

Այսօր-վաղը կը կազմուի դահլիճ մը, հին եւ նոր տարրերով, միշտ կռթնած աջակողմեան մեծամասնութեան վրայ: Եւ ինչ ձեւ ալ կազմուի, քանի մը ամսուան կեանք ունի: Իր պաշտօնը պիտի ըլլայ փաբել ընթացիկ գործերը, վերջացնել առկախ մնացած օրինագիծներ, — նիւթաբոյց, ընտրական օրէնք եւլն.: Խորհրդարանը իր վերջին օրերը կ'ապրի, եւ յառաջիկայ մայիսին տեղի պիտի ունենան նոր ընտրութիւնները:

Ճիշդ այստեղ է տագնապին բուն հանգոյցը:

Աջն ու ձախը բուռն պայքարի մը բռնուած են այս միջոցին, նոր ընտրութեանց առթիւ: Աջերը կ'ուզեն տիրաբար ձեռք առնել երկրին ճակատագիրը, իսկ ձախերը վճռական փորձ մըն է որ կը կատարեն, ասպարէզէն քշելու այն տարրերը որ բազդատական մեծամասնութիւն մը կը կազմեն 1928ի ընտրութիւններէն ի վեր:

Ինչպէս ուրիշ երկիրներ, Ֆրանսան ալ կը տառապի զօրաւոր իշխանութեան մը տագնապէն:

Ֆրանսայի կացութիւնը փափուկ է մանաւանդ անոր համար որ, նժարին մէջ կ'երերայ Վերսայլի դաշնագիրը — իր արտաքին քաղաքականութեան առանցքը:

Գերմանիան տարուէ տարի կը դառնայ աւելի պահանջկոտ: Խաղաղ, բայց հետեւողական պայքարով մը, Պերլին յամրաբար կը փորէ դաշնագրին հիմերը: Արդէն յաջողած է խախտել, վիճելի դարձնել հատուցումներու խնդիրը. իսկ սպառազինութեանց կրճատման համար բռնած է ճամբայ մը որ նեղացուցիչ է Ֆրանսայի համար: — կա՛մ դուք ալ վար դրէք զէնքերը, կամ թոյլ տուէք որ մենք ալ սպառազինուինք ձեզի չափ:

Այս խնդիրը զանազան ձեւերով կ'արծարծուի Գերմանիոյ ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Իսկ հիմա որ զինաթափութեան ժողով կայ եւ այլազան տեսակէտներ դրուած են մէջտեղ, Ֆրանսան ըՋօրէն մտահոգ է:

Մտահոգ է մանաւանդ վաղուան համար, որովհետեւ Գերմանիոյ բոլոր աշխատանքները կը ձգտին քանդելու Վէրսայլը:

Արդ, Ֆրանսայի մէջ ալ ձախերը աւելի տրամադիր ըլլալով զիջումներու, աջերը չեն կրնար հաշտ աչքով դիտել անոնց աճումն եւ տիրապետութիւնը:

Նոր ընտրութիւններէն յետոյ միայն պիտի պարզուի կացութիւնը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԽՈՒՐ ԽՈՀԵՐ

Հայ թերթուկի մը մէջ, թուրքիոյ նուիրուած երկու յաջորդական գրութիւններ կրնան իբր չափացոյց ընդունուիլ՝ առհասարակ չէզոք խմբագիր կոչուած մարդոց մտքի եւ հոգիի աղքատութեան:

Չէզոք խմբագիրը, եթէ զուրկ է պարկեշտութեան նախատարրէն, ստիպուած է իր խօսքը չափելու եւ կշռելու, հիմածայն մտայնութեան մը, որ կը կարծէ թէ ազգին մեծագոյն զանգուածինն է, անորը որ «չէզոք» կ'որակուի:

Իր դատաստանին մէջ, «ճիշդ»ի մտահոգութիւնը — եթէ կայ — ելեւէջներ կ'ունենայ հիմածայն օրուան պահանջին, թելադրութեան ու ներշնչումին, որոնք իբր չեն — որ եւ է տեղէ փոխ առնուած են: Հասուածի մը կամ կազմակերպութեան մըն ալ չեն կրնար ըլլալ: Անոնց անունով ձաւելու իրաւունքը իրեն չիյնար: Ազգին մեծագոյն զանգուածինը — չէզոքներունն ալ չեն կրնար ըլլալ: Որովհետեւ, չէզոքը չէզոք է նաեւ այլ հակումներուն ու նկատումներուն հանդէպ, որոնք իրեն կը վերագրուին...

Չէզոք խմբագիրը, շահնուրի «գրագէտ-խմբագիր»ն է՝ թերթ քշելու իր միակ մտահոգութեամբ, որ գոնէ, չարդարանիր յաջողութիւններով: Որովհետեւ, պարզ է: Չէզոքութիւնը սկզբունք մը չէ, ոչ ալ գործելակերպ որ իր յատուկ թերթը քշէ ու տարածէ:

Չէզոք խմբագիրը հաւանաբար այսքանն ալ չի գիտեր: Եթէ ո՛չ, այսօր չպիտի այրէր ինչ որ կը պաշտէր երէկ: Ու վաղը, վստահաբար, չպիտի պաշտէ, ինչ որ կ'այրէ այսօր:

Չէզոք խմբագիրը՝ պարզապէս աղքատ մըն է մտքով ու հոգիով, որ բաժնեգին կը մուրայ, իւրաքանչիւր բաժանորդի ուղղելով՝ յարմար մաղթանքներ...

Մ. Ն.

Հայ կառմուկները Պէյրութի մէջ

Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է 18 տարեկան խաչիկ Տիգրան Բարսեղեան եւ 17 տարեկան խաչատուր Քէշիշեան անուն երկու թրքահպատակ հայ երիտասարդներ որոնք համայնավարական թռուցիկներ կը բաշխեն եղեր ժողովի մը հրաւիրելու համար գործաւորուհ բանուորները:

Կատարուած քննութենէն հասկցուած է թէ խաչիկ Բարսեղեանը գաղտնի կերպով մտած է Լիբանանի հողը, առանց ի ձեռին ունենալու ոեւէ անցագիր կամ անձնագիր:

Միւս կողմէն, ճիսր-Պէյրութի (Պէյրութի կամուրջ) ոստիկան զինուորները ձերբակալած են Գէորգ եւ Յակոբ անուն երկու Հայեր, այն միջոցին որ Նահրի Հայկական քէմբին մէջ թռուցիկներ կը փակցնէին եղեր պատերուն վրայ: Ատրճանակ մը, երկու դանակ եւ 18 թռուցիկ գտնուած են անոնց քով:

Նոյնպէս, համայնավար էլիաս Սաատ, Միքայէլ Քէշիշեան եւ Անիս Շէմալի դատարաններու կողմէ պիտի հետապնդուին սրճարանի մը մէջ գումարուելիք միթինկի մը, բանուորներ հրաւիրած եւ սոյն միթինկը գումարել փորձած ըլլալու յանցանքով հակառակ արտօնութիւն ստանալու համար ներքին գործոց նախարարին մօտ իրենց կատարած դիմումին մերժուած ըլլալուն:

Հայ աղջնակ մը կը խաշի եւ կը մեռնի

Չորս տարու հայուհի մը Մարի Փօղոսեան, 6, rue de Turenne, արկածով ինկաւ եռացած ջուրի մեծ ամանի մը մէջ: Հակառակ տրուած արագ խնամքներուն, կարելի չեղաւ փրկել աղջնակը, որ մէկ քանի ժամ վերջ, մեռաւ անտանելի տառապանքներու մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ֆրանսայի նախարարական տագնապը

Տակաւին յայտնի չէ թէ ի՞նչ ելք պիտի գտնէ Ֆրանսայի նախարարական տագնապը որ անակնկալ կերպով պայթեցաւ Ծերակոյտի անհաշտ ու վճռական ընթացքով:

Հանրապետութեան նախագահը կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները կուսակցութեանց պետերուն եւ քաղաքական ազդեցիկ անձնաւորութեանց հետ: Տագնապին լուծումը կը դժուարանայ անով նաեւ որ Ծերակոյտի եւ Երեսփ. Ժողովի մեծամասնութիւններն են որ կանգնած են դէմ առ դէմ:

Իբր ելքի միակ ձեւ կ'առաջարկուի ամէն կողմէ՝ կազմութիւնը դահլիճի մը որ կրքերը խաղաղեցնէ եւ յաջողի յառաջիկայ ընտրութիւնները կատարել տալ հանդարտութեամբ:

Խորհրդարանը իր աշխատանքի ծրագրին մէջ ունի ելեւմուտքի քննութիւնն ու քուէարկութիւնը, ինչ որ անհրաժեշտ կը դարձնէ նախարարական տագնապին արագ լուծումը: Ընտրական օրինագիծը որ քուէարկուեցաւ Երեսփ. Ժողովին կողմէ, այլ եւս ճեռեալ տառ կրնայ նկատուիլ դահլիճին անկումով, մանաւանդ որ Ծերակոյտի յատուկ յանձնախումբը միաձայնութեամբ դէմ արտայայտուեցաւ Երեսփ. Ժողովի մէջ քուէարկուած օրինածին:

Այս կերպով արդէն, չափով մը կը դիւրանայ տագնապին լուծումը, եթէ կազմուի դահլիճ մը որ ելեւմուտքի քուէարկութենէն անմիջապէս յետոյ, ձեռնարկէ խորհրդարանական ընտրութեանց, մանաւանդ որ տապալած դահլիճին արտաքին քաղաքականութիւնը խնդրոյ առարկայ չէր եղած: Այլ ընդհակառակն, անոր դիրքը աւելի զօրացած կը նկատուէր, Զինաթափութեան Ժողովին մէջ՝ ֆրանսական պատուիրակութեան դիրքով:

Զանազան հոսանքներու պետերը տրամադիր են սկզբունքի հարց չյարուցանելու կազմուելիք դահլիճին շուրջ, պայմանաւ որ ներկայ կացութեան մէջ որ եւ է փոփոխութիւն չառաջարկէ: Հարցը առաւելապէս կը դառնայ ուրեմն անձերու շուրջ, եւ գլխաւոր դժուարութիւնը կը կայանայ այդ անձերուն նշանակման մէջ:

Քաղաքական եւ խորհրդարանական շրջանակներու մէջ, արդէն կը շրջին անունները կարգ մը անձնաւորութեանց, իբր ամէնէն յարմարը վարչապետութեան, նկատի առնելով օրուան կացութիւնը:

Կը խօսուի Փօլ-Պօնքուրի, Փէնլըվէի եւ Ժորժ Լէյկի վրայ: Առաջինը որ դեռ քանի մը ամիս առաջ հրաժարեցաւ ընկերվարական կուսակցութենէն, մեծ հաւանականութիւն չի ներկայացներ, նկատի առնելով ձախ տարրերու դժկամակութիւնը անոր հանդէպ:

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Ռումանիոյ եւ Աւստրիոյ տեսակէտները

Զինաթափութեան ժողովին վերջին նիստին մէջ խօսեցան Ռումանիոյ, Աւստրիոյ, Եսթոնիոյ, Ուրուկուայի եւ Ֆինլանտայի ներկայացուցիչները:

Ռումանիոյ տեսակէտը

Ռումանիոյ ներկայացուցիչը՝ արտաքին նախարար իշխան Կիքա, ամէնէն առաջ կը հաստատէ թէ անցեալ աշունէն ի վեր, ժողովուրդներու կեանքին մէջ, նպաստաւոր ո՛չ մէկ տարր երեւան եկած է, որպէսզի վստահութիւն ներշնչէ, երբ անհրաժեշտ նախատարր զինաթափութեան ժողովի աշխատանքներուն եւ ջանքերուն, եւ կը շեշտէ թէ, ժողովրդային շատ արտայայտութիւններ ընդհակառակն, կը ներքեն խաղաղասիրական ոգին, որ դրոշմած ըլլալու էր ամբողջ աշխարհը: Ժողովուրդներու մերձեցումը պէտք է փորձուի խաղաղութեան դաշնագրերու շրջանակին մէջ: Ամէնէն աւելի պէտք է ուժ տրուի բարոյական զինաթափութեան:

Իշխան Կիքա համաձայնութիւն կը յայտնէ ֆրանսական ծրագրին, որ կը նկատէ ո՛չ միայն գործիք մը որ կրնայ խաղաղութիւնը պահպանել կամ զայն հաստատել իրապէս, այլ նաեւ միջոց մը որ կրնայ Ազգերու Դաշնակցութեան տալ անհրաժեշտ հեղինակութիւնն ու ուժը:

Ռումանիա փափաքելով բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել դրացի կամ հեռաւոր պետութեանց հետ, պատրաստ է զինաթափութեան կամ խաղաղութեան զօրացման ճամբուն վրայ ստորագրելու միջազգային բոլոր համաձայնութիւնները, որոնք կրնան այդ նպատակին տանիլ, փոխադարձ ապահովութիւններու հիման վրայ:

Աւստրիոյ տեսակէտը

Ֆրանսական առաջարկները, ինչպէս նաեւ ուրիշներ, մեծ գոհունակութեամբ կրնան ընդունուիլ: Որովհետեւ, անոնք կը ձգտին վիճաբանութիւններն ուղղել դէպի նոյն նպատակը: Աւստրիական կառավարութիւնն ալ ունի իր առաջարկները, որոնք կը ձգտին ամէնէն ցած մակարդակին իջեցնել սպառազինումները:

Աւստրիա հիմամիտ է հակակշռի եւ հսկողութեան տակ առնելու զէնքերը՝ միջազգային յանձնախումբի մը կողմէ, ջնջելու յարձակողական զէնքերը, քիմիական եւ միքրոպային պատերազմները, օդանաւային ռմբակոծումը, ինչպէս նաեւ խաղաղութեան շրջանին, բոլոր նախապատրաստութիւնները որոնք դէպի հոն կը տանին:

Չինաճափոնական պատերազմը

Ազգերու դաշնակցութեան խորհուրդին անունով, ճափոնի ուղղուած կոչը, յուզումի մատնած է ճափոնական շրջանակները:

Կոչին մէջ տեղ մը կ'ըսուի.— Բացի ճափոնի եւ Չինաստանի ներկայացուցիչներէն, խորհուրդին անդամները պարտադրութեան տակ են ճափոնական կառավարութեան ուղղելու ստիպողական կոչ մը, որպէսզի ան ընդունի յատուկ պատասխանատուութիւնները եւ չափաւորութեան ու իմաստութեան սպարտականութիւնները՝ որոնք իր վրայ կը ծանրանան՝ իբր Ազգերու դաշնակցութեան անդամ:

Կը կարծուի թէ ճափոն, առանց դադրեցնելու իր յարձակողական ընթացքը, խորհուրդին պիտի պատասխանէ հետեւեալ երեք կէտերով. 1.— ճափոն կը հաստատէ թէ Չինաստանի վերագրուած խաղաղասիրական ձգտումները կը հերքուին իրողութիւններով:

2) ճափոն երբեք դէմ չէ կեցած խաղաղութեան որեւէ դաշնագրի, ոչ ալ 9 պետութեանց դաշնագրին, ոչ ալ Ազգերու դաշինքին 10րդ յօդուածին, որուն խօսքը կ'ըլլայ խորհուրդին կոչին մէջ:

3) Բոլոր ազգերը պէտք է հասկնան թէ ճափոն միտքը դրած է կատարել իր միջազգային յանձնառութիւնները, թէ իր պատիւը չպիտի զոհէ խախտելով իր հանդէպ ցոյց տրուած վստահութիւնը:

ՄԵՐ ՀԱՍՑԷՆ ՓՈԽՈՒԱԾ Է, ՅԱՐԳԵԼԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԻՑՆԵՐ

«Հայրենիք», «Ասպարէզ», «Պայքար», «Արեւ» եւ ուրիշ քանի մը պաշտօնակիցներ կը շարունակեն հին հասցէներով փոխանակել իրենց թերթերը:

1932 յունուար 1էն ի վեր ՓՈԽՈՒԱԾ Է ՄԵՐ հասցէն.— 17 Rue Damesme, Paris (13).

Սովի վախ Հիճազի մէջ

Հիճազէն հասած լուրեր կ'ըսեն թէ ժողովուրդը մօտալուտ սովի մը առջեւ կը գտնուի, որովհետեւ արգիլուած է ցորեն փոխադրել Անդրյորդանանէն: Միւս կողմէ, այս տարի յոյս չկայ դէպի Մէքքէ ուխտագնացութենէն: Գահիրէի մէջ հազիւ 16 հոգի արձանագրուած են մինչեւ հիմա, մինչդեռ նախապէս հազարներ կ'երթային:

Վեհապետներու կառավարութիւնն ալ չունի դրամական միջոցներ եւ ամիսներն ի վեր չի կրնար վճարել իր պաշտօնեաներուն թոշակները: Կառավարութիւնը երկու պատուիրակներ ղրկած է Գահիրէ, որպէս զի բանակցին եւ ատանան եգիպտական վազըֆներէն իրեն ինկած բաժինը: Այս գումարին վճարումը ընդհատուած է, երկու կառավարութեանց միջեւ ծագած վէճի մը առիթով:

Կոստանցայի գործը եւ Կուտեպովի առեւանգումը

Կոստանցայի մէջ, Աղաբեկովի առեւանգման փորձին առթիւ, ռումանական ոստիկանութեան կողմէ բացուած քննութիւնը կը շարունակուի:

Տակաւին յստակօրէն չէ ճշտուած թէ այս գործին մէջ, ի՞նչ եղած է ֆրանսացի Ալեքսանտր Լըքոքի դերը: Այս մարդուն ընտանիքը որ եւ է նոր լուր չէ ստացած իր մասին:

Կը յիշուի թէ Աղաբեկովի առեւանգման եղանակին մէջ, կարգ մը նմանութիւններ նշմարուելով, կապ մը ենթադրուած էր Կուտեպովի առեւանգման գործին հետ: Այս առթիւ անհետացած զօրավարին բարեկամները յայտներ էին թէ ան սովորութիւն ունէր յաճախելու Մօնթաբօռի ճաշարաններէն մէկը, որուն տէրն էր ռուս նախկին զինուորական մը:

Ըսուեր էր նաեւ թէ այդ ճաշարանին յաճախորդներուն մէջ կային որ չէին համակրեր ռուս գաղթականներուն: Այս վերջիններուն մէջ էր Լըքոք:

Ճաշարանին տէրը որ Կոստանցայի առեւանգումին պահուն փարիզէն հեռու կը գտնուէր, վերադարձած է ճամբորդութենէն եւ ֆրանսական թերթի մը յայտարարած է թէ, ճիշտ է որ Կուտեպով կը յաճախէր իր ճաշարանը: Թէ իրարու կապուած էին սերտ բարեկամութեամբ. բայց երբեք իր ճաշարանին մէջ չէ նշմարած Լըքոքը:

Հնդկաստանի խռովութիւնները

Հնդկաստանի կացութիւնը հետզհետէ կը պղտորի: Փաթնայի մէջ, ոստիկանական պաշտօնատար անգլիացի մը յարձակում կրեց ամբոխին կողմէ, ուրիշ սպաներու հետ: Ամբոխը շարունակեց սպառնալ եւ յարձակիլ:

Երբ ոստիկանութիւնը որոշեց կրակ բանալ ամբոխին վրայ, արդէն անգլիացի պաշտօնատարը եւ քանի չափ ոստիկաններ վիրաւորուեր էին: Ամբոխէն սպաննուած են 8, վիրաւորուած 5 հոգիներ:

Անգլիական ոստիկանութիւնը հրաման տուաւ կանտիի քարտուղարուհիին ագլիացի կին մը, Պոմպէյէն հեռանալու 24 ժամուան ընթացքին:

Այս կինը որ Հնդկաստանի անգլ. նաւատորմին նախկին հրամանատարին աղջիկն է, 7 տարիէ ի վեր, կանտիի կ'աշակերտի եւ այդ օրէն ասդին ամէն կապ խզած է իր ընտանիքին եւ հայրենիքին հետ:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մօտաւորապէս տարի մը ի վեր է, շաբաթ չանցնիր որ դրդրդալին նոր դէպք մը չգայ բարերար կամ չարաբաստիկ ազդեցութիւն մը գործելու տնտեսական միջազգային կեանքին վրայ: Արդարեւ, տնտեսական եւ ելմտական նորանոր երեւոյթներով ճոխ շրջանի մը մէջ կ'ապրինք որ աննախընթաց էջեր պիտի հայթայթէ միջազգային տնտեսական պատմութեան համար:

Այս երեւոյթներուն ամէնէն կարեւորները բացատրած ենք արդէն «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, այս սիւնակներուն մէջ իսկ: Ամէնէն վերջինը՝ որ Միացեալ-Նահանգներու վարկային քաղաքականութեան կը վերաբերի, տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու վերջ եւ ծագում առած է հետեւեալ պարագաներուն տակ:

Ինչպէս ուրիշ առթի առիթը ունեցած ենք ըսելու, այս երկրին մէջ 1929ի աշնան ծայր տուող տագնապին պատճառը նկատուած է մասնաւորաբար վարկային այն ազատամիտ քաղաքականութիւնը՝ որուն հետեւած են ամերիկեան դրամատուները վերջին տարիներուն մէջ:

Առանց նկատի առնելու թէ՝ փոխ տրուած դրամները ինչ բանի կը գործածուին, թէ՝ տնտեսական իրական պէտքի մը կը համապատասխանե՞ն, դրամատուները չվարանեցան գոհացում տալու ամէն անոնց՝ որոնք իրենցմէ դրամ փոխ կ'ուզէին:

Տնտեսական օրէնքի մը համեմատ՝ ամէն դրամագլուխ որ փոխ կ'առնուի, պէտք է իրական պէտքի մը ծառայէ, ուրիշ խօսքով, պէտք է որ արդիւնաբերութեան մէջ գործածուի եւ կամ արդէն արտադրուած ապրանքներու շրջաբերութիւնը դիւրացնելու ծառայէ միայն: Զուտ շահադիտութեան համար փոխատուութիւն ընել, հակատնտեսական արարք մը նկատուած է:

Ահա տնտեսական այս օրէնքն է զոր ոտնակոխ ըրած էին ամերիկեան ելմտական հաստատութիւնները եւ անուղղակի կերպով պատճառ եղած որ շահադիտութեան ոգին ծաւալի հասարակութեան մէջ: Ամէն տեսակ արժեթուղթերու գիները անհաւատալի բարձրութիւններու հասան, այնպէս որ երբ տագնապը ծայր տուաւ, գիներու թաւալգլոր անկումներն ալ նոյնքան բուռն եղան. իսկ այս անկումներուն պատճառաւ կործանող ելմտական հաստատութիւններու եւ նոյն իսկ ռուսական անհատներու թիւը տասնեակ հազարներու հասաւ:

×

Այն ատեն էր ահա որ տակաւին կանգուն մնացող հաստատութիւններու վարիչները յիշեցին մեր վերը մատնանշած տնտեսական օրէնքը ու իրենց վարկերը սկսան սահմանափակել: Միայն թէ՝ իրենք ալ փոխադարձաբար չկրցան վարկ ստանալ, ուրկէ առաջ եկաւ դրամական արտակարգ նեղութիւն մը՝ որ մինչեւ այն ատեն կանգուն մնացած հաստատութիւններուն ալ փոխանցուեցաւ:

Ահա այս կարգի ելմտական հաստատութիւնները ու դրամատուները սնանկութենէ փրկելու համար էր էր որ անցեալ յունուարի մէջ հրատարակուած օրէնք մը հիմը դրաւ Րիքոնսթրըքշըն Ֆայնէնս Քորփորէյշըն (Reconstruction Finance Corporation) անուն հաստատութեան մը, որ իր երկու միլիառ տոլարի դրամագլուխովը պիտի գար օգնութեան հասնելու անձկութեան մէջ գտնուող ելմտական հաստատութիւններուն:

Նոր կազմուած այս հաստատութեան գաղափարը հնարամիտ էր, իսկ կազմակերպութիւնը աննախընթաց կերպով հսկայ: Սակայն չկարողացաւ իր վրայ դրուած յոյսերը արդարացնել: Կ'ենթադրուէր թէ հասարակութիւնը՝ որ տնտեսական տագնապին հետեւանքներէն վախնալով քանքարաթաքոյց եղած էր, պիտի փութար իր դրամները մէջտեղ հանելու, գնելու համար նոր հաստատուած կազմակերպութեան պարտաթուղթերէն:

Մետաղ ոսկին շարունակեց խոյս տալ Միացեալ Նահանգներէն, ուրկէ յունուարի սկիզբէն մինչեւ անցեալ շաբթու վերջերը Ֆրանսա բերուած ոսկին միայն 112 միլիոն տոլարի հասած էր: Ճիշդ է որ ուրիշ երկիրներ (Զուիցերիա, Հոլանտա), ղրկուած ոսկիի քանակը կարեւոր թիւ մը չի ներկայացներ բաղդատմամբ Ֆրանսա ղրկուածին: Երկուշաբթի օր 40 միլիոն տոլար եւս ղրկուեցաւ Եւրոպա, առանց հաշուելու նոյնքան գումարի մը առաքումը որ ծանուցուած է արդէն:

×

Ելմտական աղէտի մը առջեւը առնելու համար նոր միջոցներու գործադրութիւնը անհրաժեշտ կը դառնար: Նախաձեռնութիւնը ծերակուտական Կլաս առաւ, որ նոր օրինագիծով մը կ'առաջարկէր փոփոխութեան ենթարկել Ֆէտըրըլ Րիզըրվ(1) դրամատուններու հիմնական կանոնագրին այն յօդուածները՝ որոնք կը վերաբերին այս դրամատուններու կողմէ տրուելիք վարկերու պայմաններուն, ինչպէս նաեւ անոնց կողմէ շրջաբերութեան հանուած թղթադրամներուն ոսկիի փոխարժէքին:

Ասկէ առաջ, դրամի պէտք ունեցող դրամատուն մը երբ Ֆէտըրըլ Րիզըրվ դրամատուններու դիմէր վարկ ստանալու համար, երկու դասակարգի թուղթեր միայն կրնար գեղչել տալ. 1.— Առեւտրական գործառնութիւններէ ծագում առած եւ առ առաւելն երեք ամիս պայմանաժամ ունեցող թուղթեր: 2.— Երկրագործներու կողմէ ստորագրուած պարտամուրհակներ առ առաւելն ինն ամիս պայմանաժամով. պայմանով որ փոխարժէքը երաշխաւորուած ըլլայ իրենց բերքերովը:

Եթէ ծերակուտական Կլասի առաջարկը ընդունուի, այսուհետեւ վերը յիշուած թուղթերէն զատ ուրիշ կարգ մը դասակարգի թուղթեր ալ պիտի կրնան ներկայացուիլ գեղչուելու համար, կարգադրութիւն մը՝ որուն շնորհիւ իրենց թղթապանակին մէջ այս տեսակ թուղթեր ունեցող դրամատուններ պիտի կրնան նոր գումարներ գտնել իրենց նիւթական առժամանակեայ դժուարութիւնները հարթելու համար:

Ծերակուտական Կլասի առաջարկին երկրորդ մասը շատ աւելի կարեւոր է եւ առնչութիւն ունի ամերիկեան տոլարին հետ:

Առանց մասնագիտական մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու, դիտել տանք թէ՝ առաջարկուած փոփոխութեան անմիջական նպատակն է շրջաբերութեան հանուած տոլարներուն փոխարէն պահուելիք ոսկի մետաղին քանակը պակսեցնել: Օրինակի համար, այսպէս է որ Ֆէտըրըլ Րիզըրվ դրամատունները իրենց ունեցած պետական արժեթուղթերուն փոխարէն՝ պիտի կրնան թղթադրամ հրապարակ հանել:

Ուրիշ խօսքով, այն թղթադրամները՝ զորս այս դրամատունները հրապարակ կը հանեն պետական արժեթուղթեր գնելու համար, պէտք չպիտի ունենան իրենց ամբողջական արժէքովը ոսկի մետաղով երաշխաւորուած ըլլալու:

Ասիկա հնարամիտ միջոց մըն է Միացեալ Նահանգներու Կեդրոնական Դրամատան ոսկիի մթերքին քանակը աւելցնելու, կուրծք տալու համար ոսկիի արտածումներուն, եւ այս կերպով զերծ կացուցանելու համար տոլարը ամէն վտանգէ:

Ծերակուտական Կլաս ելմտական խնդիրներու հմտածանօթ մասնագէտ մըն է եւ ինք է որ մեծ բաժին ունեցած է «Ֆէտըրըլ Րիզըրվ» դրամատուններու կազմակերպութեան մէջ: Ասկէ զատ, թէեւ ընդդիմադիր կուսակցութեան կը պատկանի, բայց իր ծրագիրը դեռ չպատրաստած երկար խորհրդակցութիւններ ունեցած ըլլալով Մր. Հուվըրի եւ իր խորհրդականներուն, ինչպէս նաեւ Ֆէտըրըլ Րիզըրվ Դրամատան վարիչներուն հետ, տարակոյս չկայ որ իր ներկայացուցած ծրագիրը որ ամերիկեան Ներկայացուցչական ժողովին կողմէ արդէն վաւերացուեցաւ երկուշաբթի օր, մինչեւ այս շաբթու վերջը քուէարկուած պիտի ըլլայ նաեւ Ծերակոյտին կողմէ:

×

Հիմա խնդիր է սակայն գիտնալ թէ՝ նոր օրէնքին գործադրութիւնը բաւական պիտի ըլլա՞յ բարւոքելու կացութիւնը: Ամերիկեան ժողովուրդին մէկ խոշոր մասը մտակական լաւատեսութիւն մը ունի յաճախ: Այս պարագային ալ, հաւատացողներ կան թէ ծրագրուած բարեփոխութիւնը կոչուած է բարեկեցութեան շրջան մը բանալու: Այս կարծիքը կարելի չէ բաժնել անշուշտ: Կատարուածը փորձ մըն է միայն, գերագոյն ճիգ մը, ընդհանուր վստահութիւն առաջ բերելու համար:

Այս փորձը կրնայ յաջողիլ, կամ ձախողիլ բոլորովին: Առաջին պարագային, յաջողութիւնը ինքնին բաւական չի կրնար ըլլալ տնտեսական տագնապին վախճանը փութացնելու: Ձեռք առնուած միջոցները իրենց նպատակը լիովին իրագործած կ'ըլլան արդէն, եթէ մինչեւ այդ վախճանը յաջողին արգիլելու նորանոր դժուարութիւններու ծագումը, Միացեալ-Նահանգներու երկրագործական եւ ելմտական վարկի գործերուն մէջ: Իսկ թէ ձախողութեան պարագային, ի՛նչ հետեւանքներ կրնան առաջ գալ, ատիկա դժուար է նախատեսել:

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(1) Ֆէտըրըլ Րիզըրվ Պէնքս կոչուած դրամատունները 12 հատ են եւ Նիւ Եորքի մէջ կեդրոն մը ունին Ֆէտըրըլ Րիզըրվ Պօրտ անունով: Կը համապատասխանեն եւրոպայի պետական դրամատուններուն:

ԿՐԻԱՅԻ ԳԼՈՒԽԸ

(Լեւանտէն «Ժամանց»ի մը առթիւ)

Ռամկավարներու պաշտօնական օրկան «Ապագայ»ի մէջ հրատարակուած է «Լեւանտականութիւն» վերնագրով յօդուած մը (փետրուար 13), ընդդէմ իմ այն յօդուածներուն, որոնք յիշեալ խնդիրը կը շօշափէին:

Յօդուածագիրը իր կրիայի պատեանին մէջ կծկուած, հազիւ գլուխը դուրս կը հանէ, եւ կեղծամ դրած իր ինքնութիւնը կը պահէ Սանխօ ծածկանունին տակ, իսկական Սանխոյի հոգեբանութեամբ: Սակայն այդ ցանցառ կեղծամին տակէն կ'երեւայ կրիայի գլուխը, որ վկայականի պէտք չունի բոլորին ծանօթ դէմքը ցուցադրելու: Ու երեւակայել որ այդ դիմակին ապաւինած մարդը,— «բանաստեղծ», «հրապարակագիր», «ազգային գործիչ», եւ Եգիպտոսէն մինչեւ Փարիզ «եւն. եւն. եւն.»ով ծանօթ,— փոխանակ հրապարակ գրուած հանրային խնդրով զբաղելու, անասնական զռեհիկ հայհոյանքը կը նետէ իմ հասցէիս, որ անշուշտ ինծի չի հասնիր, բայց զինք եղբայրակից մը դարձնէ այդ անասունին, միայն այն տարբերութեամբ, որ Ան— «երկու խոշոր... տառով անը» ներկուած կը գտնենք իր լեւանտէն շուկային մէջ:

Հայհոյանքներուն կրնանք արհամարհանքով պատասխանել, բայց ինչո՞ւ մեր ընդդիմախօսը Աստուծոյ շնորհած մարդկային կերպարանքէն կը հրաժարի, ու մեզ ալ կը ստիպէ որ կենդանաբանութեամբ զբաղինք, հասարակ իրողութիւն մը պարզաբանելու համար: Յօդուածագիրը այդ տգեղ եւ անվայել ձեւը տուած է իր գրութեան՝ քանի մը նպատակներով: Եթէ մենք լռենք եւ արհամարհանքով անցնինք իր գրութեան վրայէն, հեղինակը կը մտածէ թէ իր ըսելիքը ըսաւ, եւ կը մնայ հանրային մտքին մէջ՝ առանց պատասխանի: Իսկ եթէ պատասխանենք, ստիպուած պիտի ըլլանք զբաղիլ այն կեղծ ու խարդախ արտայայտութիւններով, զորս ան փաթթած է իր գրութեան մէջ: Որով իրեն հաւասարած կ'ըլլանք, եւ ինչ որ գլխաւորն է, հանրային նշանակութիւն ունեցող վէճը կը մոռցուի անհատական խածածանքի մէջ:

Այս բարքն ինքնին լեւանտական անբարոյականութիւն մըն է, զոր պէտք է ձաղկել հիմնական խնդրին առընթեր:

Երբ ասկէ երկու շաբաթ առաջ յօդուածով մը լեւանտէն մտայնութիւնը կը մատնանշէի, կը գրէի միեւնոյն ժամանակ.—«Մինչ դեռ անդին, լեւանտէնները, խորամանկ ու շահադէտ քմծիծաղով կը դիտեն այս վրիպած տեսարանը»: Ճշտակի հարուածը ուղղելով բուն լեւանտէններուն եւ այդ հոգեբանութեամբ վարակուածներուն դէմ, բնաւ կասկած չունէի, որ անոնք նշդրակի անշեղ հարուածէն անհանգիստ, իրենց թաքստոցներէն դուրս պիտի գային, մաղձով ու թոյնով սպառազինուած:

Մենք պէտք չունէինք ճրագով փնտռելու, այդ տիպերը գտնելու համար: Տարագիր հայութեան մէջ, ամէն տեղ ուշադիր դիտողը, առանց դժուարութեան, կարող է տեսնել շլատիչ ու քայքայիչ այն ոգին, որ մթնոլորտէ մթնոլորտ կը սողոսկի, ազգային համախմբումը անկարելի կը դարձնէ, կրթական գործը իր նսեմ ու թշուառ վիճակին կ'իջեցնէ, թափառայած բազմութիւններն ազնուութեան ու անյուսութեան կը մատնէ, կը թողու որ բազմահազար երիտասարդութիւնը ափէ ափ մտաւոր ու ֆիզիքական ծիւրումի ենթարկուի, մնայ անկրօնան ու անյենարան, եւ ճերմակ ջարդը, անտեսանելի ու անքննելի իր աւերը տարածէ: Եւ սակայն, երբ հայ ժողովուրդի կազմակերպուած ոգին ճիգ մը կը թափէ, կամքերը համախմբելու, դարաւոր արիւնոտ կլափին դէմ՝ գոյութեան ինքնապաշտպանութիւնը կազմակերպելու, մշակութային կեանքը ծաղկեցնելու եւ մեր քաղաքական երերուն քայլերն ամրացնելու, այն միւս շլատիչ ու աւերիչ ոգին, ամէն տեղ, ու ամէն պարագայի, իր ժանիքները կը բանայ, թոյն կը տարածէ, ամէն դրական երեւոյթ խեղդելու համար:

Մեր պայքարն այս աւերիչ ոգիին դէմ է: Բառերը, կ'ուզէք առէք իր նեղ կամ լայն իմաստով: Մտահոգութեան առարկան կը մնայ տխուր իրականութիւնը:

Այս մտահոգութիւններուն դէմ, «Ապագայ»ի յօդուածագիրը կանխամտածուած դեղերումներ կը կատարէ, «բիւզանդականութիւնը» եւ «լեւանտականութիւնը» իրար խառնելով: Ոչինչ, քիչ մը բանասիրութիւն. ո՞վ գիտէ, թերեւս մոլորին եւ բաղդիտութեան ետեւէ վազեն. այն ատեն՝ լեւանտէնը կրնայ հանգիստ որսով իր պատեանին մէջ քաշուիլ:

Տիպար լեւանտէնի բարքով յօդուածագիրը կ'անցնի բուն խնդրի քովէն, լեւանտականութիւնն «անգոյ» հռչակելով: Հապա այդ յօդուա՞ծը, որ առաջին տառէն մինչեւ վերջը լեւանտէն հոգեբանութեան վաւերական վկայական մըն է: Հեղինակը կը նմանի բռնուած գողի մը, որ տան տէրը կ'ուզէ համոզել թէ գող չկայ տան մէջ: Երանելի ճարպիկութիւն, որ սակայն այդ սահմաններուն մէջ չի մնար, եւ կ'անցնի աւելի թաքուն նպատակներ հետապնդելու, քանի մը անուններ կուտայ հին ու մոռցուած վիճաբանութեան մը յիշատակութեամբ: Ո՞վ գիտէ, ջուրը կարող է թէքիլ, եւ այդ առուներէն հոսիլ...

Ասով չի բաւականանար, ռուսահայ-տաճկահայ տարբերութեան կոչում կ'ընէ, յուսալով որ այդ պղտոր ջրերուն մէջ ոմանք կրնան խեղդուիլ, առանց իր կոկորդը սեղմելու:

Այս խորամանկները լաւելէն յետոյ, տկարամիտ յօդուածագիրը առանձին հրճուանքով «Յառաջ»ի ընկերները դէմ-դէմի կը դնէ յուդայական ակնարկութեամբ, կարծելով թէ իր կեղծ համբոյրներով կարող է հանել մեր ընկերական բարոյականի գարշապարին, ու թունաւորել մեզ, երբ մեր բոլոր սլաքները ուղղուած են այդ թունոտ սողոսկումներուն դէմ, մեր ժողովուրդի էութիւնը կրծող սարկական բարքերուն դէմ:

Դեռ աւելին, ռամկավար յօդուածագիրը պաշտօնի եւ դիրքի ակնկալութիւններ կը հիւսէ տեղ մը, ուր գերագոյն սկզբունքն եղած է անձնուիրութիւն եւ զոհողութիւն: Ըստ երեւոյթին, այս յօդուածագիրը, իր ամբողջ կեանքի ընթացքին, հանրային բոլոր գործերուն մէջ՝ անձնական շահը հետապնդած է, ու լեւանտէնի կատարեալ հոգիով, իր պատկերը կ'ուզէ տեսնել ուրիշներուն մէջ:

Գրականութեան այս կենդանի մեռեալները, նոյնիսկ յաւակնութիւնը կ'ունենան երբեմն, իրենց գետնատարած վիճակով՝ տաղանդ բաշխելու: Անցեալի այս տխուր ժառանգութիւնը միամիտ ու խղճալի մարդոց համար տակաւին կը շարունակուի որպէս «նպաստաբաշխութիւն» մը, որ մեր արհամարհանքի սահմաններէն ներս չի կրնար անցնիլ:

Լեւանտէն «բանաստեղծութեան» այս նմոյշը գրուած է իբր թէ «Ժամանց»ի համար: Բայց, յօդուածագիրը անորակելի մարդու մը ամբողջ հոգին փռած է այդ սիւնակին մէջ, թունաւորելու մթնոլորտը այնքան, որքան հնար է:

Այդ գարշելի բամբասանքները հեղինակը կարող է իր հետ պտտցնել սրճարանէ սրճարան, ու գոհացում տալ իր պառաւական հակումներուն, բայց հանրային խնդիրներուն մէջ անոնք այլեւս տեղ չունին եւ չեն կրնար մեր ուշադրութիւնը գրաւել:

Մեր հանրային կեանքը դժբախտութիւններով եւ բազմաթիւ պակասութիւններով եռացած կաթսայ դարձած է. հազար ճիչ կը լսուի հազար անկիւնէ, մեր ժողովուրդի քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային պահանջներն իրենց որոշ պատասխանին կը սպասեն, մինչդեռ անդին, կազմալուծող, շլատող, յուսալքող լեւանտէն ոգին կը գործէ, հազար գոյն ու անուն կրելով եւ աղի ու լեղի պատճառաբանութիւններ ծամելով:

Այս խնդիրներուն պատասխանելու փոխարէն, մեր ընդդիմախօսը «Ժամանց»ի թունոտ խմորը կը շաղէ: Այս մարդիկ, որ մեր հանրային կեանքի չէին եւ շատ անգամ անհատական կնիք կրող աննշան երեւոյթները կը դիմաւորեն ողբերգական լրջութեամբ մը, եւ հանրային պաշտօնական մարդու ստորճանաւորման խիստ նախանձախնդիր են, (Պարոնեանի կատակերգութիւնները նսեմացնելու աստիճան), այլ պարագայի, ազգային ամենակենսական խնդիրներու եւ պատասխանատուութեանց հանդէպ հրապարակ կուգան «Ժամանց»ով, եւ այն ալ ամէնէն ստորին տեսակի: Այսպէս է ամբողջ հակադաշնակցական իրողութեան պատկերը:

Մեր ազգային կեանքին մէջ, բազմաթիւ խլեակներ եկած ու բախած են Դաշնակցութեան պատուարին: Մեր ներկայ կեանքի հակամարտութիւնը բնորոշելու համար, անգամ անգամ ըսած էի, որ այդ խլեակները շարունակաբար իրենց ողբը տարածած են մեր կուսակցութեան դէմ: «Ապագայ»ի յօդուածագիրը ինքզինքը հաշուելով այդ խլեակներէն մէկը, հրապարակ եկած է ոչ թէ ճակատէն հարցը դիմագրաւելու եւ ներկայանալու իր իսկական անունով եւ բարոյական հասակով, այլ դիմած է կեղծանունի, քաշուած վարագոյրին ետին, մութին մէջէն գործողի հոգեբանութեամբ, հայհոյանքը, անհատական վիրաւորանքը, գաղտասուքը (insinuation) զէնք ընտրած է իրեն:

Արդ, ինծի համար խնդրոյ առարկայ հանրային խնդիրներն են հետաքրքրական: Պ. Սանխօն, երբ կրիայի իր պատեանէն դուրս կուգայ եւ կեղծամները վար կ'առնէ այն ժամանակ, եթէ չբաւարարուի միայն հանրային խնդիրներու քննութեամբ եւ ուզէ անձնական խնդիրներ ալ քրքրել, մենք յաւելուածով մը երկուքիս «ցուցակ բարուց» կը ներկայացնենք հրապարակաւ:

Մինչ այդ, Պ. Սանխօն իմ աչքիս կը մնայ պարզ թշուառական մը:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Յ. Գ.— Կարդացի Ուխտաւորի գրութիւնը իմ յօդուածներու կապակցութեամբ: Ինչպէս կը խոստովանի ինք ալ, շատ բան չէ հասկցած գրուածքիս էութենէն: Քաղաքական խնդիրները բանաստեղծական բացականչութիւններով չեն լուծուիր, եւ ոչ ալ Larousseով:

Կ. Ս.

Ո՞ւր կը գտնուի Սուրիան

Հարցը հանելուկ մը լուծելուն մէջ չի կայանար, ոչ ալ կորսուած երկիր մը գտնելուն մէջ: Դատերն են որ այս տեսակ հարցեր երեւան կը հանեն ու կասկածի կ'ենթարկեն դարաւոր գիտութեան մը տարրերը:

Այսպէս է որ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին նախագահը՝ եւ ֆրանսացի ծերակուտական Փօլ Պոնքուռ, Ժընեւէն վերադարձած էր Փարիզ, դատարանին առջեւ փաստելու թէ Սուրիա չի գտնուիր Փոքր-Ասիոյ մէջ՝ ինչպէս կը ջանայ հաստատել իր հակառակորդ փաստաբանը՝ նոյնքան համբաւաւոր՝ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախկին նախագահ Պ. Միլրան:

Դատին տուն տուած է հսկայ ժառանգութիւն մը: Պէյրութի մէջ, մեռեր էր մեծահարուստ Լիբանանցի մը որ ունէր 2 մանչ զաւակներ եւ չորս աղջիկներ: Այս վերջինները կը զրկուէին իրենց հօր 150 միլիոնի ժառանգութենէն, համաձայն իսլամական օրէնքին: Բայց մարդը, 1873ին Փարիզի մէջ ստացեր էր ֆրանսական հպատակութիւն:

Աղջիկներն ուրեմն, երբ Ֆրանսացիի մը զաւակները կը պահանջեն ֆրանսական օրէնքին գործադրութիւնը որ հաւասար կերպով կը բաշխէ ժառանգութիւնը: Ժառանգութեան այս իրաւունքը հաստատելու համար է որ դատարանը պիտի վճռէ թէ Սուրիա մաս կը կազմէ՞ թէ ոչ Փոքր-Ասիոյ: Վճիռը պիտի տրուի գալ շաբթու:

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

«ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄ ԵՒ ՆԱՀԱՊԵՏ ՔՈՒՉԱԿ»

Փետր. 13ին, Գրական Ակումբին մէջ, անսովոր բազմութեան մը առջեւ, խօսեցաւ Պ. Արշակ Չօպանեան, նիւթ ունենալով «Օմար Խայեամ եւ Նահապետ Քուչակ»:

Պ. Չօպանեան ցոյց տուաւ, որ այդ երկու մեծ բանաստեղծները, տեղով, ժամանակով, ցեղով ու մտայնութեամբ անհունապէս հեռու են իրարմէ, բայց ունին հանգիտութիւններ եւ հասարակաց գիծեր իրենց ստեղծագործութեանց մէջ:

Այդ նմանութիւններն են՝ նախ

Ա.— Ըստ ձեւի: Ճիշդ է որ անոնցմէ առաջ արաբ եւ պարսիկ բանաստեղծներ գործածած են քառեակային ձեւը, բայց գրած են նաեւ բանաստեղծութիւններ, դիւցազնավէպեր եւն., մինչդեռ Խայեամ միմիայն քառեակներ է գրած: Քուչակեան տաղերն ալ, քիչ բացառութեամբ, քառեակներ են, հակիրճ ու սեղմ: Եւ միւս բացառիկ տաղերն ալ վեց կամ տասնաւելին ութ տողէ կը բաղկանան:

Բ.— Երկուքն ալ արդիական շեշտ ունին եւ անձնական են:

Գ.— Երկուքին մէջ ալ միանգամայն յուզմունք եւ հեգնութիւն կայ:

Դ.— Խորքով տարբեր եւ հանճարով եղբայր են:

Ե.— Երկուքն ալ երկար ժամանակ անծանօթ մնացած են իրենց ժողովուրդին:

Որո՞նք են տարանմանութիւնները:

Խայեամ մտքի բանաստեղծ է, իմաստասէր է, բարձր շրջանի հետ կապեր ունի, արքունիքի հետ յարաբերութեան մէջ է, եւ իր նիւթն է ամբողջ մարդկութեան ճակատագիրը, անոր ցաւերն ու մտորումները: Ըմբոստ է, հեգնող ու խայթող, եւ ազնիւ քնարերգութեան մը մէջ կ'արտայայտէ իմաստասիրական բարձր խոհեր: Ան կ'երգէ իրեն համար եւ ո՛չ ժողովուրդին:

Քուչակ սրտի բանաստեղծ է: Ան կ'երգէ հայ պանդուխտին վիշտերը, ցաւերը եւ սիրող սրտերուն տառապանքներն ու մորմոքումները, ինչպէս եւ հրճուանքներն ու ուրախութիւնները. իրապաշտ, յուսալից ու հաւատաւոր ոգի մը կը տիրէ իր ամբողջ բանաստեղծութեան մէջ: Ան գիտուն մը չէ Խայեամին պէս եւ կ'երգէ ոչ թէ իրեն իրեն, այլ ժողովուրդին համար:

Պարսիկ միտքը առհասարակ խոր հրդապաշտ ու իմաստասէր է: Եւ Խայեամ անոր բարձրագոյն արտայայտութիւններէն մին է:

Խայեամ ծնած է 1040ին եւ մեռած 1140ին: Խայեամ բառը կը նշանակէ «վրանակար»: Խայեամը ուսումնասիրողները առնելով, կը կարծէին թէ ինքն ալ էն առաջ, վրանակար մը եղած էր: Մինչ «վրանակար»ը իր ընտանեկան մականունն էր:

Պ. Չօպանեան ներկայացուց կենդանօրէն Խայեամի ժամանակը, շրջանը, որ կը զուգադիպէր Սելճուքեան (1037 թ.) մեծութեան տակարդ շրջանին, Տուղրիլէն, Ալփասլան եւ Մելիք Շահ: Մանաւանդ Ալփասլանի տիրապետութեան ատեն, մեծ վէզիրի պաշտօնին կոչուած Նիզամը-Միւլքի պարսիկ անձնաւորութիւն մը, կը քաջալերէր մշակութային շարժումը: եւ իր անձնական դրամով դպրոցներ կը հաստատէր, ցեղերու, կրօններու եւ լեզուներու վրայ ներողամիտ աչքով կը նայէր: Խայեամ այդ շրջանին կը յայտնուի, իբրեւ մեծ գիտուն: Նիշապուրի մէջ Խայեամ ուսումնասիրեր էր աստղագիտութիւն, մարագիտութիւն, բժշկութիւն, թեմաթիք, իմաստասիրութիւն եւն. Կը պատմուի թէ Խայեամ նոյնիսկ իր մահուան անկողնին մէջ ձեռքն է ունեցած Ապի-Սէնայի «Գիրք Բուժման»ը: Ուրիշ գիտուններու հետ, Խայեամ մեծ դեր է ունեցած «Ճէլալ»ի տոմարի հաստատութեան մէջ:

Խայեամ ապրած է մինչեւ խոր ծերութիւն: Եւ մեռած է 80 տարեկան հասակին մէջ:

Խայեամ եղած է յոռետես, այդ յոռետեսութիւնը մարմնական խեղութեան մը կամ անձնական կեանքի հետ կապ ունեցող պատճառներու հետեւանք չէ, ինչպէս Լէոփարտիի, Պայրընի եւ ուրիշներու քով: Խայեամ յոռետես է, որովհետեւ արարչագործութիւնը անկատար կը գտնէ:

հաւատար, որ կայ ամենակարող նախախնամութիւն մը, իբրեւ տիեզերքի գիտակից ու արդարամիտ վարիչ, ստեղծող: Ան կը հաւատայ նիւթին, որ բնաշրջուած է [illegible] կոյր ուժերու յաջորդականութեամբ եւ յօրինած տիեզերքը: Ասոր համար է որ ան կը բողոքէ «Աստուծոյ» դէմ: Խայեամ եղած է «Աստուծոյ հեգնող»: Ասոր համար զինքը անուանած են «Արեւելքի Վոլթէր»: Սակայն Վոլթէրի հեգնութիւնը եղած է չոր, իսկ Խայեամինը՝ յուզուած: Պ. Զօպանեան մէջընդմէջ մեծ ոգեւորութեամբ կը կարդար Խայեամի հրապուրիչ քառեակներէն թանկագին հատուածներ, Գ. Ֆընթըլեանի եւ Մասեհեանի թարգմանութիւններէն:

Խայեամի քննադատները խստօրէն դատափետած են զայն՝ ներկայացնելով «անառակ, ամբարիշտ, ապականեալ, անպատկառ, գինեմոլ» մը: Մէջմիտտին-Րաքիք, անոր ամենալաւ քառեակները կոչած է «ապականեալ եւ անպատկառ»: Իսկ Բիզալ-Շուարան՝ «անշէջ հուրերու դատապարտեալ» ստեղծագործութիւն: Եւ ուրիշ քննադատներ, նոյն ոգիով են արտայայտուած իր գործերուն վրայ:

ԺԹ. դարու վերջերն է, որ Խայեամ իրապէս ճանչցուած է: Գերմանացի ֆոն Համմէր առաջին անգամ Խայեամի խումբ մը քառեակները թարգմանած եւ հրատարակած է: Յետոյ Պարսկաստանի ֆրանսական հիւպատոս Նիքօլա, հատորով մը (մօտ 800 քառեակներ հրատարակած է: Երկուքն ալ, սակայն, անյաջող: Անգլիացի բանաստեղծ Ֆիցճերըլտ Խայեամի իրական համբաւին է շինած ամբողջ Եւրոպայի մէջ: Բարլայը սքանչացած է անոր վրայ:

Մեր մէջ Խայեամը ճանչցուած է 1904էն սկսած: Ինքը, Պ. Ա. Չօպանեան, ֆրանսերէնէ թարգմանած եւ հրատարակած է շարք մը քառեակներ: Գ. Ֆնտքլեանը անճշտութիւններ գտնելով այդ թարգմանութեան մէջ, ինքն իսկ բնագրին վրայէն թարգմանած է, գեղեցիկ յառաջաբանով մը եւ հրատարակած: Միրզայեան՝ պարսիկ ուրիշ բանաստեղծներուն հետ թարգմանած եւ հրատարակած է Խայեամէն քառեակներ, տաղաչափեալ ձեւով: Նոյնը Լ. Մեսրոպ, տաղաչափեալ թարգմանած է Խայեամը: Ամէնէն յաջող տաղաչափեալ թարգմանութիւնն է Յովհ. Խան Մասեհեանի հրատարակած քառեակները: Դժբախտաբար մեր հին մատենագրութեան մէջ չենք հանդիպիր պարսիկ բանաստեղծներէ կատարուած թարգմանութիւններու:

Մեր հին բանաստեղծներէն Ֆրիկն է (ԺԳ.էն ԺԴ. դար) որ կը բողոքէ «Գանգատ» ստանաւորով Աստուծոյ դէմ, այն Աստուծոյ որ թոյլ կուտայ անարդարութիւններ ամբողջ աշխարհիս վրայ, ու մանաւանդ հայ ժողովուրդին դէմ:

Նոր ժամանակներու մէջ Ե. Տէմիրճիպաշեանն է որ եղած է մեծ բանաստեղծ մը յոռետեսութեամբ տոգորուած, բայց Խայեամի իսկական արձագանգը մեր մէջ Յովհ. Թումանեանն է, իր քառեակներով, (ուր սակայն ձեւն է միայն խայեամական, ոգին հաւատաւոր, միստիկ ու խանդավառ):

Ն. Քուչակ.— Ո՞վ է Նահապետ Քուչակը, ե՞րբ է գրեր, որոշ չէ: Քուչակ հասարակ գրագիտութեամբ մեծցած, բնական տաղանդով օժտուած աշուղ մը եղած է: Ապահովաբար Հայաստան թուրք ցեղերու տիրապետութեան տակ իյնալէն յետոյ, թերեւս ԺԵ. դարու կամ նոյն իսկ ԺԴ. կը յայտնուի:

Քուչակեան բանաստեղծութեան շարքը մեզի ալ անծանօթ կը մնար: Մենք չենք ճանչցած, որովհետեւ վանքերու ձեռագիրներուն մէջ խառնուած կը մնար: Քուչակի առաջին յայտնութիւնը կը պարտինք Արիստակէս վրդ. Տէվկանցին, որ անոնցմէ մաս մը հրատարակած է իր «Հայերգ» գրքին մէջ: Պ. Զօպանեան 1898ին Վենետիկի ձեռագիրներուն մէջ գտած է բազմաթիւ քառեակներու շարք մը, առանց անունի, բայց յայտնապէս Քուչակեան: Եւ այդ բոլորը ամփոփած ու հրատարակած 1907ին հատորի մը մէջ: Ն. Բիւզանդացին չէր ընդունէր որ Պ. Զօպանեանի հրատարակած Քուչակեան տաղերը առանձին քառեակներ են, անոնց որոշ շարքերը կը համարէր բազմատուն քերթուածներ: Պ. Զօպանեան սխալ կը նկատէ այդ կարծիքը: Քուչակեան բանաստեղծութեան բուն հեղինակը ինքը հայ ժողովուրդն է, յանձին հին մեծ աշուղի մը եւ իր հետեւորդներուն: Քուչակ գրած է խրատական, պանդուխտի եւ սիրոյ քառեակներ: Պանդուխտի ողբերը մանաւանդ շատ խորունկ են եւ յուզիչ՝

Ժամ ժամ զիս դարիբութիւնս ես յիշեմ եւ նստիմ ու լամ,
Ձայնդեղ իմ ջրերի նըման, ես երկրէ յերկիր կու գընամ:

Քուչակի քնարին յուզիչ լարերէն է գլխաւորապէս սէրը, որ տիրած է անոր հոգիին եւ թրթռուն տաղեր արտադրել տուած:

«Պէտք է Քուչակը ճանչնալ ու տարածել: Օր մը եթէ իր ամբողջ գործերը թարգմանուին, համամարդկային մեծութիւն մը կ'ըլլայ Քուչակ» ըսաւ Պ. Զօպանեան:

Երկուքեւկէս ժամ տեւող դասախօսութիւնը լսուեցաւ յարատեւ ուշադրութեամբ:

ՎԻՆ-ՀԱՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Մաքսանենգութեան դէմ

Յունաստանի ելմտական նախարարութիւնը միջոցներ կը խորհի, ապահովելու Թուրքեւհելլէն ծովային հսկողութեան գործակցութիւնը մաքսանենգութեան դէմ, որ ի գործ կը դրուի Եգէականի մէջ, Միտիլլիի, Սիրայի եւ Սամոսի կղզիներուն եւ ծովեզերքներուն միջեւ:

Այս մաքսանենգութիւնը զսպելու համար խնդիր եղած էր յօդուած մը աւելցնել Թուրքեւհելլէն առեւտրական պայմանագրութեան վրայ: Այս յօդուածին համաձայն, խուզարկող շոգենաւերը իրաւասութիւն պիտի ունենային մտնել հելլենական ջուրերու մէջ հետապնդելու համար երկու դրօշներէն մէկը կամ միւսը կրող շոգենաւերը: Նոյնպէս հելլէն խուզարկող շոգենաւերը պիտի կըրնային մտնել թրքական ջուրերու մէջ հետապնդելու համար հոն մաքսանենգները:

Այս վերջինները, իրենց ձերբակալութենէն վերջ պիտի յանձնուէին տեղական իշխանութեանց:

Այս թելադրութեան հետեւանքով, հելլէն արտաքին նախարարը բանակցութեանց ձեռնարկած էր Էնկիւրիի մէջ, համաձայնութիւն մը կնքելու համար:

Այս առթիւ հելլէն դեսպանը Պ. Փօլիխրօնիատիս՝ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է.

— Ինչպէս Էնկիւրիի մէջ բանակցութեանց ձեռնարկեցինք Թուրք եւ հելլէն կառավարութեանց միջեւ եւ մաքսանենգներու հետապնդման համար համաձայնութիւն մը կնքելու համար: Որոշուեցաւ կազմել երեք կամ չորս յանձնաժողովներ, մէկը Էնկիւրիի եւ միւսը Աթէնքի մէջ, որ պիտի ուսումնասիրեն մանրամասնութիւնները եւ համաձայնութեան գործադրութիւնը:

Հանրային Պարտքի խնդիրը

Թուրք թերթերը ընդհանուր կերպով կը ներկայացնեն Հանրային պարտքի խնդրին այսօրուան վիճակը.—

Թէ Հանր. Պարտուց Վարչ. ժողովը եւ թէ բաժնետէրերու փոխանորդները՝ աշխարհի տնտեսական ընդհանուր կացութեան բերումով համաձայն էին 4.5 տարուան միջոցի մը համար ամէն տեսակ դիւրութիւն ընծայել վճարումներու մասին, 1928ի Փարիզի համաձայնագրին ընդունած ձեւով:

Մինչդեռ, Ըսմէթ փաշայի կառավարութեան համոզումը այն է թէ այս խնդրին մէջ առժամեայ դիւրութիւնները բաւարար չեն, որովհետեւ, մինչեւ հիմա կատարուած գործադրութեանց փորձը ցոյց տուած է թէ 1928ի համաձայնագիրը, հակառակ Թուրքիոյ ամէն տեսակ բարի կամեցողութեան, վեր է մեր տնտեսական ուժէն եւ կարողութենէն: Մանաւանդ որ, աշխարհի նոր պայմաններն ալ աննպաստ ազդակ մը կը կազմեն այս մասին: Հետեւաբար Հանրային Պարտքերու բեռը պէտք է իջեցնել երկրին նիւթական կարողութեան իրապէս համապատասխանող սահմանի մը:

Երբ Ֆրանսացիներն անգամ որ ամէնէն աւելի ջղայնոտ են պարտքերու խնդրին մէջ եւ Ամերիկայի իրենց ունեցած պարտքերը հիմէն ուրանալու ճամբուն կը հետեւին, նախկին Օսմ. կայսրութեան պատկանող պարտքերու մասին բանակցելու համար Թուրք կառավարութիւնը Փարիզ պատուիրակ կը ղրկէ, ինչ որ Թուրք ազգին եւ կառավարութեան բարեխղճութիւնը կ'ապացուցանէ:

Լատինատառ գիրերը չեն ծախուիր

Պոլսոյ «Լա Ռէփիւպլիք» (Ճիւմհուրիյէթ) լրագիրը կը գրէ թէ օրէ օր կ'իյնայ լատինատառ գիրքերու վաճառումը: Այս առթիւ գրավաճառներու միութեան նախագահ Սուտի պէյ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է.—

— Անոնք որ արաբական տառերուն վարժուած են, միշտ այդ գիրերով գիրքեր կ'ուզեն: Իմ կարծիքով, նոր Թուրքիան որ իրականացած տառերու յեղափոխութիւնը, պէտք է առանց վարանումի անհետացնէ արաբատառ բոլոր գիրքերը, պահանջելով միայն անոնք որ պատմական կամ գիտական արժէք ունին: Միւսները, վէպ եւն՝ կառավարութիւնը պէտք է գնէ կամ ոչնչացնէ քանի մը հարիւր հազար ոսկի զոհելով: Որքան ատեն որ արաբատառ գիրքեր գտնուին, լատինատառ գիրքերը շատ քիչ ընթերցող պիտի ունենան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տագնապը Փոն տ'Օպնայի մէջ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, 10 փետր.— Նախորդ թղթակցութեամբ նկարագրած էի մեր հայրենակիցներուն վիճակը, համեմատաբար լաւ գտնելով: Դժբախտաբար երկար չտեւեց մեր ուրախութիւնը: Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ հասաւ գործազրկութիւնը, անելի մը առջեւ դնելով Archambaudի մետաքսի գործարանը: Հաստատութիւնը իրարու ետեւէ փակեց իր 45 ճիւղերէն 13ը: Միայն երկուքը կը բանին, այն ալ մասնակի: Տագնապի մատնուած է նաեւ Turelle: Banssionը բոլորովին փակեց գործարանը: Երկու ամիս կ'ըլլայ որ բոլոր Հայերը ճամբեց, իսկ տեղացիները մասամբ կ'աշխատին. Jeandre, (Վալսի ճամբուն վրայ) բոլորովին փակեց, Commbiene (Dugradu) դադրեցուց գործերը մինչեւ նոր տնօրինութիւն:

Շրջաններէն, Labégudeի ապակիի գործարանը շաբաթը 30 ժամ կ'աշխատի, Giraude (Vals) 3 օր: Բացառութիւն ըլլալով միայն St. Pierreը կանոնաւոր կը բանի, թէեւ օրավարձերը զեղչեց:

Վերջերս ծայրայեղ խստութեամբ կը հետապնդեն 100նոց ինքնութեան թուղթով աշխատողները: Ոստիկանական մանրակրկիտ արձանագրութիւն մը կատարուեցաւ, որուն նպատակը չկրցանք հասկնալ, բայց ձեւակերպութեան ընթացքին կռահեցինք որ խնդիրը կը դառնար օտար գործաւորներու քանակին եւ 100նոց ինքնութեան թուղթերուն շուրջ: 00նոց թուղթերով աշխատողներ գտնուեցան եւ արձակուեցան: Ասոնց մէջ կան բազմանդամ ընտանիքներ եւ բոլորովին չքաւորներ:

Այս պայմաններուն մէջ, [illegible] կը դառնայ իրերօգնութեան եւ գործազուրկներու սնտուկի մը հաստատումը: Մանաւանդ որ պատրաստ դրամ ալ ունինք:

Իսկ գանձապահ Պ. Կարապետ Ժամկոչեան տրամադիր է Գործազուրկներու Սնտուկին տրամադրելու 1900 ֆրանքի մօտ գումար մը:

Գաղութիս մէջ ունինք բարեկեցիկ ընտանիքներ, չորս նպարավաճառ, երկու կօշկակար եւ մէկ մսավաճառ: Որո՞ւն կը սպասենք ինքնամփոփուելու, մեր ճակատագրի մասին խորհելու:

Այստեղ ալ սկսան նպաստ տալ գործազուրկներուն, այրերուն վեց ֆրանք, կիներուն երեք, երախաներուն երկու: Ամուլ եւյլն. չեն տար:

— Մեր երիտասարդ հայրենակիցները կազմեցին մարզական խումբ մը: Յաջողութիւն:

— Մեր տարաբախտ հայրենակից Հրանտ Ճանիկեանի (Կ. Վիտինեան) յօշոտումը Թուրք զազաններուն կողմէ, մեծ յուզում պատճառեց գաղութիս մէջ: Հոս շատ մօտէն ճանչցողներ կան Վիտին Կապէն եւ շատ պարկեշտ անձնաւորութիւն մը ըլլալը կը հաստատեն:

Մ. Թէրզեան

ՄԱՄՈՒԼ

Զգուշացէք ծուղակէն

«Ասպարէզ» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 յունուար).

— «Որքան աւելի խորամանկ ու ճարպիկ կը դառնան Թուրք ղեկավարներն ու ծածուկի վարիչները, այնքան աւելի վախկոտ ու շուարած կը դառնան մեր ղեկավարներուն եւ ծածուկի վարիչներուն մէկ մասը, այն աստիճան, որ անձիր համակերպութիւնն ու ստրկութիւնը կը շփոթեն «խոհականութեան» հետ:

Ասկէ առաջ առիթ ունեցած ենք ըսելու, այս անգամ ալ կը կրկնենք, որ Թուրք ղեկավարները, զարմանալի ճարպկութեամբ մը, մեր մէջ բացած են ճեղք մը եւ անկէ ներս սողոսկելով, ամէն ճիգ կը թափեն պառակտելու մեզ:

Թուրք ծածուկը շինծու պատմութիւններ հնարելով կը յարձակի հայութեան դէմ: Սակայն վարպետօրէն կ'աշխատի այդ յարձակումը կեդրոնացնել հայութեան այն հոսանքին դէմ, որ հաստատ գիտէ թէ հայութեան ջիղը, կամքն ու դիմադրական կարողութիւնը հոն կեդրոնացած են: Անհաւատալի ճարպկութեամբ մը կ'աշխատի նաեւ հայ ժողովուրդի մնացած հոսանքներն ալ զինելու անոր դէմ, ապահովելու համար իր յաղթանակը:

Փորձերը ցոյց տուած են թէ, դուրսի յարձակումները որքան ալ զօրաւոր ըլլան այնքան վտանգաւոր չեն, որքան ներսի յարձակումները՝ հոգ չէ թէ շատ թոյլ:

Համոզուած ենք թէ, որեւէ մէկը չի հաւատար այս հէքեաթային ամբաստանութիւններուն:

Ոչ միայն Հայերս, այլ օտարներն անգամ գիտեն թէ Թուրքերը թաքուն նպատակ մը կը հետապնդեն:

Թուրքերու թաքուն նպատակէն բխող յարձակումի այս քաղաքականութիւնը ո՛չ ծրագրուած է մեր այս կամ այն վերաբերումին հետեւանքով, ո՛չ ալ դադար կ'առնէ մեր կրաւորականութեան կամ «խոհականութեան» ընթացքով:

Կարելի չէ որ այսքան բան չգիտնան ինքզինքնին ծածուկի վարիչ եւ ղեկավար համարող Հայեր:

Այս փորձանքին ազդովին եւ խոհականօրէն դիմադրելու համար անհրաժեշտ է մեր ուժերը համախմբել եւ դիմադրել դրօշին, ու ոչ թէ թոյլ տալ որ Թուրքը խորամանկօրէն մտնէ մեր մէջ եւ մեր ներսէն տկարացնէ մեզ:

Գերագրական յիմարութիւն պիտի ըլլայ մտնալով Թուրքին յարձակիլ հայ ժողովուրդի կամքին եւ ուժին. — Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, որուն գոյութիւնը միակ խոչընդոտը կը համարեն Թուրքերը իրենց սատանայական ծրագիրներու ճանապարհին վրայ:»

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Կոչ մը Մուսուլէն Տարօնի Հայր. Միութեան

ՄՈՒՍՈՒԼ, 1 փետր.— Մշոյ Գոմս գիւղացի շատերու ծանօթ Քեռի Մարգարի որդի Գասպարը կոտորածէն ազատուած, այժմ կը գտնուի Մուսուլ, բայց դժբախտաբար հիւանդութեան մը պատճառաւ անդամալուծուած, յետին թշուառութեան մէջ կը տառապի իր կնոջ եւ եւ երկու փոքրիկ զաւակներու հետ, որոնք երեք տարիէ ի վեր կ'ապրէին տեղւոյս բարեսիրտ ազգայիններու եւ հայրենակիցներու օժանդակութեամբ:

Այժմկարիք կը զգացուի կոչ ուղղել արտասահմանի բարեսիրտ հայրենակիցներուն, որպէսզի բարեհաճին իրենց նիւթական օգնութեամբ սատարել հայրենիքի բազմաշխատ զինուորի մը յետին չքաւորութեան մէջ գտնուող զաւկին եւ իր երկու փոքրիկներուն, որ կարողանան իրենց գոյութիւնը պահել:

Բարեսիրտ ազգայիններ եւ հայրենակիցներ թող հաճին իրենց օգնութիւնը ղրկել տեղւոյս Թաղ. Խորհուրդի միջոցաւ, հետեւեալ հասցէով: Թաղ. խորհ. Գանձապահ Սերոբ Քենտիրեան, Հայոց եկեղեցի, Մուսուլ:

Տարօնցի

Վէնթիմիլ-Փարիզ գծին վրայ

Վէնթիմիլ-Փարիզ գծին վրայ կատարուած ոճրափորձին շուրջ, քննութիւնները կը շարունակուին: կասկածներ կան որ ոճրագործները համայնավարներ են եւ կ'ուզէին այդ կերպով սպաննել նախկին համայնավար երեսփոխան Անտրէ Պերթոնը որ վերջերս հրաժարեր էր համայնավար կուսակցութենէն: Յիշեալը որ նոյն ձեպընթացով Փարիզ կուգար, անցած է Մարսէյլ, ուր ոստիկանութիւնը զինքը կը փնտռէ:

40 միլիոն մանուկներ անօթութեան մատնուած

Ահա սահմռկեցուցիչ թիւեր, որոնք աւելի յստակ կերպով ցոյց կուտան համաշխարհային տագնապի մռայլ գծերը:

Աշխատանքի Միջազգային Դիւանին վերջին վիճակագրութեան համաձայն, ներկայիս, ամբողջ աշխարհի մէջ կան քսան միլիոն անգործներ, առանց հաշուելու աւելի բազմաթիւ գործաւորներ, որոնք կէս-անգործ կը նկատուին, շաբաթական քանի մը օր աշխատելով:

Դարձեալ նոյն Դիւանին վիճակագրութեամբ, քառասուն միլիոն մանուկներ կան, անգործներու զաւակները, որոնք չեն կրնար կուշտ ու կուռ ուտել եւ որովհետեւ մարդու մէջ ըլլալու չափ մաքուր ու կոկիկ հագուած չեն, կամ նոյնիսկ հազիւ կրնան իրենց մերկութիւնը ծածկել ցնցոտիներով, դպրոց ալ չեն կրնար երթալ:

Ամբողջ սերունդի մը մտաւոր, բարոյական եւ մարմնական զարգացումն է ուրեմն որ վտանգուած է, քաղաքակրթութեան այս մեծ դարուն:

Մեղմելու համար այս մանուկներու թշուառութիւնը, Ֆրանսայի մէջ Մանուկներու Պաշտպանութեան Յանձնախումբը բացած է հանգանակութիւն մը, որ պիտի տեւէ փետրուարի 15էն մինչեւ 29:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

III

Չափազանց կծծի էր, ու «նուէրը կը բռնուէր», երբ որեւէ ձեռնարկի համար դիմուած ըլլար իրեն:

— Դուք ուրիշները փրցնելու նայեցէք, — կ'ըսէր — մենք Սասնուն օրը կուտանք կոր ձեռքի տակէ...:

— Արեւ ըլլայ, մարդու վրայ չի ծախեր ծէ՛, — կ'ըսէին քաղաքացիները: «Ձեռքը սզմելու չի գար, մէկ մատը պակաս կ'առնես»: «Անկէ հաւկիթ առնես, դեղնուցքը չես գտներ մէջը...»: «Գործարան պիլէ հաշիւով կ'էթայ»...:

Եւ, իրապէս, Օննէս աղա կը պլանար ոչ միայն ուրիշներուն այլեւ ինքն իրեն: Առտուն կօշտ մը հաց կը դնէր բերանը ու դուրս կ'ելլէր: Աղտոտ ու անխնամ, վրան գլուխը կարկըթած «կերած խմածին լիսթան կեօքը», ինչպէս կ'ըսէին՝ ակնարկելով բաճկոնակին ու շալվարին վրայ կարկըթած լուղերուն: «Գնա ժամուն վերի դուռը պագ, Օննէս աղա», կը կատակէր ծօտիկ բարեկամ մը, «պագ քի չկայթէ, աղբար»...:

Օննէս աղա Սասնուն օրը եկեղեցի կուգար:

Բակ կը մտնէր ձեռքերը կախած ու չորս կողմը նայելէն: Ժամկոչը ոտքի ելած կ'ըլլար, արդէն: Նաեւ՝ Բաբօն, Սարգիս էֆէնտին, պառաւած «Օրիորդ Բրաբ»ը, որ 40 տարիներէ ի վեր կը պաշտօնավարէր ու Հայկազեան բառարանը եւ Շնորհալին քովէն չէր զատեր, տուտու իրիկուն գոց ընելով բառերն ու ազօթքները:

Դպրոցի աշակերտներն անգամ, դրօսանքի ատեն, զինքը տեսնելնուն, կը լռէին: Կը հագնէր երկար ու լայն տաբատ մը, որուն ծայրերը ափ մը վեր դարձուցած կ'ըլլար: Մէջքին կոճակը քակուած, շապիկէն մաս մը դուրս ինկած: Կը դնէր առանց փողկապի լաթիկ օձիք մը, որուն մէկ ականջը կոճակէն ելած կ'ըլլար յաճախ: Կը քալէր գլուխը կախ, ճօճելէն զայն պարապ դոյլի մը նման, ու աչքերը տուած գետին, կարծիր ու խոշոր քիթին ռունգերը բացած եւ արագ-արագ շնչելէն:

Դաւիթ էֆէնտին զայն իրմէ չէր բաժներ: Մեծկակ գումար մը առած էր ու միասին, շահակցաբար, արմտիքի գործ կ'ընէին:

Պայրամի առթիւ, այդ օրը շուկայէն միասին եկան առաջնորդարան:

Յոգնած էր ու կը հեւար թիկնաթոռին վրայ:

Դաւիթ էֆէնտի, վերջացնելով նամակին ընթերցումը.

— Փէ՛ք անկաճ կախելու չէ սանկ էշէճմէլէթելիգ բաներուն [illegible] — ըսաւ: Շատ տակը փորելու ըլլաս նէ՝ նորէն փէտայլի մաս կ'ելլէ... Տեղերնին ծանրը նստած չունին քի... խօսիլը պիլէ էսել է...:

= Ի՞նչ է կէնէ, խալթ մը կերած չըլլա՞ն, — մէջ ինկաւ Օննէս աղա:

— Ներելի չէ այդպէս արտայայտուիլ Օննէս աղա — վրայ բերաւ Տէր Մեսրոպ՝ զգալապէս վիրաւորուած: Սուտ չէ ջարդուածը, ծա՛րդ է, վերջապէս...:

= Ճանը՛մ, եղածը ի՞նչ է քի ազտար իրար անցեր էք... Դո՛ւն ալ փէք թելաշի կուտաս, Տէր Հայր...:

— Ի՞նչ ընենք, լռե՞նք, Օննէս աղա, —ձայնեց Տաճատ վարդապետը...:

= Վո՞վ ըսաւ քի լռենք, ճանը՛մ— խօսքի մէջ ինկաւ Դաւիթ էֆէնտի — կ'էթանք, կը պոռանք, կը ճըլըվենք... Խելքս չի՛ հասնիր, ի՞նչ է ուզածնին... տուն, հանգստութիւն, գործ, փարա... վո՞վ ծուռ նայած ունի մեզի...:

— Հոգ՝ ո՛չ, անշուշտ: Արդէն հոգ է ձեր սխալը: Դուք կը չափէք 8-10 քաղաքներու մէջ մեր ապրած կեանքով: Բայց, հայութիւնը դուք ու ես չենք, Դաւիթ էֆէնտի... խոշոր զանգուած մը կայ, որ արիւն կուլայ օրն ի բուն...:

= Ընողաց՝ փոխոլաց, — կրկին ձայնը բարձրացուց Օննէս աղան: Ան չէ՛ մեր տալիկն ա պլտ աւրին օր մը...:

— Որո՞նք, — հարց տուաւ Տէր Հայրը՝ սրտնեղած:

= Մերո՛նք...: Մեղա՛յ, մեղա՛յ, մարդուն լուզուն ա էռէջէրթար՝ «մերոնք» ըսելու պիլէ...:

— Օննէ՛ս աղա, — դժգոհեցաւ վարդապետը — ատիկա չներեցի ձեզի...: Մեր կեանքի սիրոյն է, որ տուն-տեղ թողեր՝ ձիւն-ձմեռով լեռները կը չափչփեն ու կեանքերնին կը զոհեն...:

= Վա՛յ, իրենց վո՞վ ըսաւ քի լեռը ելլեն... Թող տեղերնին ծանրը նստին, էֆէնտիմ... Թօհա՛փ պէ....:

— ... Քանի մը Հայ ալ պակաս կը ջարդուէր — աւելցուց Դաւիթ էֆէնտի:

= Իսկ այն հարիւր հազարաւոր Հայե՞րը, որոնք այս փէտայիներէն շատ առաջ ջարդուեր են, — ընդմիջեց Տէր Հայրը — ան ատե՞ն ալ յեղափոխութիւն կար... Խրիմեան Հայրիկը չէ՞ր որ առաջին անգամ ձայն հանեց... ականջը խօսի...

Ու նայեցաւ կախուած կենդանագրին:

Բոլորը հոն ուղղեցին ակնարկնին: Դաւիթ էֆէնտի ուղղուեցաւ: Յետոյ՝ նայելով անգամ մը Օննէս աղային:

— Ատ պարկենքը ե՞ր կախեցիք, [illegible] — հարցուց:

= Քիչ առաջ, ձեր եղբօրը պզտիկը հոս էր, կախել տուինք...:

— Մեզի չհարցուցա՞ծ, — զարմացաւ Օննէս աղան:

= Ի՞նչ պէտք կար հարցնելու... Մեր կաթողիկոսին պատկերը ինչո՞ւ չկախենք, երբ Սուլթանինը կայ...:

— Անանկ է ամմա, վաղը վալին է կուգայ... աչքի կը զարնէ...: Ան՝ Ռուսիա, մենք՝ հոս...: Ինծի մնայ նէ՝ դուք երեսի ջուրով վար առնել տուէք... «հաթթա», պատարագին՝ անոր անունը յիշելը պիլէ...

= Ատիկա մե՛ր գործն է...: Դարաւոր աւանդութիւն է ու ոչ ոքի տրուած է դպիլ անոր: Մեր եկեղեցւոյ գերագոյն պետն է ան...:

— Աղէկ իշտէ եա, — մէջ ինկաւ Օննէս աղա — տանինք եկեղեցին կախենք ան ատեն:

= Հոս ալ եկեղեցիին մաս չի՞ կազմեր — հարցուց Տէր Մեսրոպ:

— Հոս Առաջնորդարան է... Առաջնորդարան ըսածդ կէս մը «խօնախ» կը սեպուի...:

(Շար.) Կ. ՄԽՀԵՆ

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Փըթիթ Սուրսի մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Ընթերցում շրջաբերականներու։

Կարապետ Խանճէրեան կը հրաւիրուի ներկայ գտնուիլ այս ժողովին։

ԱՆԻԷՌ Պուա Քոլոմպի ընկերական ընդհ. դասախօսութիւնը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 80 rue Charles Chefson։ Շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան։

ԱՆԻԷՌ Պուա Քոլոմպի Պատանեկան Միութեան դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն, սեփական Գրադարանին մէջ, 26 rue du Président Krüger. Կը խօսի ընկ. ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՊԱՆԵԷՕՅԻ Արծիւ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 31 rue Mme. Curie, ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Համազասպ, Կայծակ, Կուկունեան, Մարզպետ եւ Կար տը Վիզի Անդրանիկ խումբերու ընկերները այս Կիրակի ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժէռոմի Վրէժ խումբի ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին՝ Պառ-Թապալի ներքնասրահին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ միութեան բոլոր ընկերները, այս Կիրակի ժամը 4.30ին, 63 բիւ տը լա Րէփիւպլիք։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Եփրեմ Խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը այս Կիրակի ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

“ՓԵՏՐ. 18,, ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի կոմիտէին կողմէ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Սալոն Շաբի մէջ, 84 rue Chape

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ   Կը խօսի՝ Պ. ՀԻՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ Մ. Մարութեան, Յ. Ուզունեան, Մ. Գաբրիէլեան (արտասանութիւն), Խ. Գաւիթեան, Ս. Աւտոեան (մեներգ)։ Կը նուագէ Ժ. Մալայեանի նուագախումբը ընկերակցութեամբ դաշնակահար Պ. Կիլլպատեանի։

ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ՝ ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մուտքը ազատ է

Սեն Շամոնի մէջ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին Քաղաքապետարանի սրահին մէջ (Սալ տը Քոնֆէրանս)։

Կը խօսի ընկ. ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին   Մուտքը ազատ է

Փարիզի Գոակաւ Ակումբ Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 rue Cabronne, Métro Vaugirard. տեղի կ'ունենայ Յիշատակի երեկոյ՝ նուիրուած Յովհաննէս Խան Մասէհեանին։ Զեկոյց՝ Յ. Զաւրեանի կողմէ։ Մասեհեանի երկերէն կ'արտասանեն Պ. Պ. Նաւասարդեան եւ Թորոսեան։ Մուտքը ազատ է։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Այս կիրակի ժամը 2.45էն մինչեւ կէս գիշեր

GYMNASE JAURÈSի մէջ, Փարիզ

87 Avenue Jean Jaurès

Կը խօսի՝ Տիկ. ԷԼԻՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Միրայօժար մասնակցութեամբ 70 հոգինոց ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին

Մարզական աննախընթաց ցուցադրութիւններ եւ մենամարտ՝

Ֆրանսացի եւ հայ մարզիկներու կողմէ

Գայլուկներու, սկաուտներու եւ արենուշներու կողմէ զանազան խաղեր

Գեղարուեստական հաճելի բաժին եւ անակնկալներ

6 հոգիէ բաղկացած ընտիր ճազ

Պար՝ ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր   ճոխ եւ աժան պիւֆէ

Տոմսերու գիներ 5, 7.50 եւ 10 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանտ-Սամուէլ գրատունը եւ Ֆլօրիա ճաշարանը։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Métro Jean Jaurès, Tramways 21a, 21b, 21c, 21d, 29a, 29b, 29c, 51, հանրակառքերը բոլորն ալ կանգ կ'առնեն Gymnaseին առջեւ։ Autobus M եւ AT։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Այս կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին **Sociétés Savantes**ի սրահին մէջ, **8 rue Danton**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝ **ԴԵՐԱՍԱՆ ՔԻՆ**

ՑՐԱՄ 4 ԱՐԱՐ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԴԻՒՄԱՅԻ

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկիններ ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ, ԱՆԱՀԻՏ, ժԷՆԻՍ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ, Պ. Պ. ՍԱՐԵԱՆ, ԴՄԲԼԷԹԵԱՆ, Կ. ՍՐԱՊ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, ԳՐ. ՎԱՀԱՆ, Ս. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

տոմսերը կը ծախուին սովորական տեղերը եւ ներկայացման գիշերը՝ կիշէն

ՈՉ ՈՔԻ ՏՈՄՍԱԿ ՉՈՒՂԱՐԿՈՒԻՐ

կազմակերպիչ՝ Կ. ՍՐԱՊ   բեմադիր-ռէժիսէօր՝ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

ՊԱՆԵԷՕՅԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԷՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի Նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին

Նախագահութեամբ Տիկ. ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

3 Villa d'Orléansի մէջ, Métro: Alesia

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ մասնակցութեամբ փարիզահայ ծանօթ արուեստագէտներու.

40 փոքրիկներ պիտի երգեն ու արտասանեն մանկական զուարթ երգեր

Գեղարուեստասէր խումբ մը երիտասարդներու կողմէ

Պիտի ներկայացուի՝ «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ» յուզիչ տրամ 4 արար

Մուտք՝ 5 ֆրանք

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՉԱՐՄԱՆՃԱՊԻ Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին, 59 Bld. du Gomier, Bar Monumantaleի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն, ընթացիկ հարցեր։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Ո. Միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ եւ շրջանի երկսեռ Բիւթանացի հայրենակիցները՝ անդամ եւ ոչ անդամ, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի ժամը 2ին Կրան Քաֆէ Նօայլ, Քանըպիէրի անկիւնը։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ Մատենադարանի յառաջիկայ բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր ժամը 4ին։ Պիտի խօսի Պ. Աշոտ Պատմագրեան նիւթ ունենալով Հայ երաժշտութիւնը (ժողովրդական, եկեղեցական եւ աշուղական)։ Բանախօսութեան ընթացքին նիւթին վերաբերեալ կտորներ պիտի երգէ Տիկին Ռօզ Պատմագրեան (ռուսական օփերայէն) եւ պիտի նուագէ Օր. Խոսրովեան (Փրօֆ. Ռուսական Քոնսէրվաթուարի)։ Օրինակներ պիտի տրուին նաեւ ֆոնոկրաֆով։

ՓԱՐԻԶԻ Մնձուրի Հայր. միութենէն կը խնդրուի իր հասցէն հաղորդել Պ. Հայրունիի՝ 120 Rue Grande Fontaine, St. Germaine en Laye, (S. et O.)։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Հ. Գ.— 140։
Շաւ, Թոր.— 25։
Կլօրեէօ Վէրտէօն, Հ. Բ.— 280։

Պ. Պ. Խօսրով եւ Արայ Նարլեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Հէրման Նախնիքեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Պայպուրթլեան (Միլան), ինչպէս նաեւ Նարլեան, Համալեան, Բարունակեան, Նախնիքեան եւ Էսաեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մեծ մօր եւ ազգականուհիին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ՀՌԻՓՍԻՄԷ Ս. ՆԱՐԼԵԱՆԻ

(ծնեալ Բարունակեան)

յանկարծական մահը որ տեղի ունեցաւ Փետր. 15ին Փարիզի մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի, այսօր, Ուրբաթ, 19 Փետր. կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Rue Jean Goujon.

Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթօտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի։ Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12։

Սեղղադական

Կ'ուզուին երիտասարդ եւ զարգացած հայ երիտասարդներ շահաբեր գործի համար։ Ներկայանալ անմիջապէս կէսօրէ առաջ ժամը 10—12 Պ. Պ. Xynos et Cornellos, 18 rue Chaussée d'Antin, Paris.

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Danton 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ ԵՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՏԵՍԱՐԱՆ, ՄԱՔՈՒՐ ՕԴ,

Porte d'Orléansէն ՈՒԹԸ ՎԱՅՐԿԵԱՆ ՄԻԱՅՆ ՀԵՌՈՒ

1, 2, 3 սենեակնոց յարկաբաժիններ, Entrée, W. C., խոհանոց, Cave, chauffage central, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Այցելել եւ պայմաններուն տեղեկանալու համար դիմել ամէն օր տեղւոյն վրայ 115 Route d'Orléans (առնել Porte d'Orléansէն 88 Թիւ Թրամվէյը, իջնել Bagneux) կամ ժամը 10-12 Զորմիսեանի, 80 Rue de Bondy, Paris (Porte St. Martin).

Ամէնուն ցանկացած Հայկ. ճաշարանը բացուած է Փարիզի կեդրոնը

44 Rue de Trévise Metro: Cadet Tél. Provence 64-74

Au Duc de Trévise

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՄԱՔՍՈՒՍ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

Կէս օրին ՄԱՔՍՈՒՍԻՆ եկուր, հոն եմ 7.50 ֆրանքով կը ճաշեմ, կը կշտանամ ու միշտ գոհ եմ։

Մաքուրը կը յարմարի օրուան տագնապին։ Եկէք եւ տեսէք։ Արեւելեան եւ կովկասեան կերակուրներ, ամենաընտիր օղի եւ գինի պոլսական եւ ռուսական աղանդերներով։

Տրամադրելի սրահ հարսնիքներու, հանդիպումներու եւ ժողովներու։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. **ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ**

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մետալ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ Ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothéraphie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրականութեան բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն։ Հակաշինծախտային խարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, թելադրական եւ ֆրոյտեան մեթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։

Դարմանատունը ունի ատամնաբուժարանը որուն մեքանիսիէնն է Պ. Վ. ԹԱՇՃԵԱՆ։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն։

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (152)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դանիճը կը պատմէ

Յաւելուած

3.— ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Այդ կանոնագիրը գործադրուեցաւ։ Ըստ այդ կանոնագրին, զէնքով պիտի պատասխանուէր բոլոր այն կոմիտէճիներուն, որոնք զէնք կը կրէին եւ զէնք կը գործածէին։ Ողջ կամ մեռած, հրաման տրուած էր ձերբակալել զանոնք։ Երբ որեւէ տեղ ապաստանէին, մէկ անգամ անձնատուութեան հրաւէր պիտի ըլլար, եւ երբ անձնատուր չըլլային, պիտի հրկիզուէին անոնց ապաստանած շէնքերը։ Այդպէս ալ եղաւ 3-4 վայրերու մէջ։ Հրկիզուեցան այն շէնքերը, ուր ապաստան ընտրած էին հայ ֆէտայիները, եւ այսպէսով շատեր զարկուեցան կամ բնաջնջուեցան։ Այս խիստ ընթացքով միայն յաջողեցանք առաջքն առնել վանի մէջ պատրաստուած նոր յեղափոխութեան մը։ Եւ սակայն Մամուրէթ-իւլ-Ազիզ նահանգին մէջ Ակն քաղաքը մեծ յեղափոխութեան մը թատերաբեմ դարձաւ եւ շատ արիւն թափեցաւ։

4.— ԱԿՆԱՅ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

3 սեպտ. 1896ին էր։

Մամուրէթ-իւլ-Ազիզի նահանգին մէջ, Ակնայ Քէօյպաշի հայկական թաղին եկեղեցին լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը, որուն նմանը չէր տեսնուած։ Ուշադրութեան արժանի գլխաւոր կէտն այն էր, որ մեծ մասամբ գիւղացիներ էին, եւ ոչ թէ Ակնցիներ, որ կը լեցնէին եկեղեցին։ Իսլամ ժողովուրդը գիտէր թէ Հայերը ո՛ր ժամուն կը կատարէին իրենց աղօթքը եկեղեցիներուն մէջ։ Սակայն զարմանալի էր, որ նախ Հայերը այս անգամ շատ խուռն բազմութեամբ եւ տատուանց կա՛նուխ լեցուած էին եկեղեցի, յետոյ կէսօրը հասած ըլլալով հանդերձ ոչ ոք դուրս կ'ելլէր եկեղեցիէն։ Եւ երրորդ, շուկային մէջ ոչ մէկ Հայու խանութ բացուած էր։

Կէսօրն անցած էր, երբ այդ բազմութենէն մաս մը մարդիկ դուրս ելան եկեղեցիէն։ Եւ սակայն դարձեալ չբացուեցան Հայոց խանութները։ Շատ տարօրինակ էր։ Հայերը միշտ այս ձեւով շարժած էին բոլոր այն խռովութիւններուն ընթացքին, զորս փորձեցին Թուրքիոյ մէջ ամէն կողմ։ Իսլամ ժողովուրդը զարմանքի եւ մտատանջութեան մատնուած էր։

Անոնք որ ելան եկեղեցիէն, խմբովին գացին մտան քանի մը տուներէ ներս։ Մաս մըն ալ, իբր թէ քաղաքէն կը մեկնի, գնաց հաւաքուելու քաղաքէն դուրս, նախայ ժայռերու բոլորտիքը։

Փողոցին մէջ կը խաղային խումբ մը հայ մանուկներ։ Անոնք իրենց բերնէն փախցուցին ճշմարտութիւնը։

— Հայրս զէնքն առաւ, որսի երթալու համար այսօր։

Ուրիշ հայ մանուկ մըն ալ կրկնեց նոյն խօսքը.

— Միայն քու հայրդ չէ, մեր հայրերն ալ իրենց զէնքերը առին եւ որսի գացին։

Ակնայ զինուորական հրամանատար գնդապետ Թէվֆիք պէյի տրամադրութեան տակ կը գտնուէր վաշտ մը զինուոր, որ ամբողջ չէր թիւով։ Հազիւ 530 հոգի կար վաշտին մէջ։ Երբ Պոլսոյ դէպքերուն մասին գաւառներուն տեղեկութիւն տրուեցաւ եւ այդ առթիւ թելադրուեցաւ շրջահայեաց եւ արթուն գտնուիլ, զինուորական իշխանութիւնը իր ուժերը բաժնեց ու ցրուեց հոն, ուր վտանգ մը կը նշմարուէր։ Այսպէս, Ակնայ զինուորներէն մաս մը ղրկուած էր Թավա Թաղը։ Գումարտակ մըն ալ, երբ տեսնուեցաւ որ Հայերը չեն բանար խանութները, շրջուն պահակի պաշտօնով ղրկուեցաւ հայկական թաղերը։ Ակնայ կառավարիչը իր մօտ կանչեց քաղաքին առաջնորդը եւ դատական ու քաղաքապետական մարմիններու անդամ հայ երեւելիները, անոնց հարցուց թէ ինչո՞ւ այդ օրը շատ բազմութիւն հաւաքուած էր եկեղեցին, թէ ինչո՞ւ Հայերը չէին ուզեր բանալ իրենց խանութները։ Առաջնորդը, «չիմ-չում» ընելով, ըսաւ.

— Բան մըն ալ չկայ, էֆէնտիմ, որ եւ է տեղեկութիւն չունիմ, էֆէնտիմ, պէտք եղածը կ'ընենք, էֆէնտիմ։

Եւ այսպիսի թափթփած խօսքեր։

Երբ դեռ կառավարչատուն կը գտնուէին ասոնք, շուկայէն ու հայկական փողոցներէն լսելի եղան հրացանաձգութեան ձայներ։ Կոմիտէճիները, որոնք դիրք գրաւած էին Հայոց տուներուն մէջ, կրակ բացին այն զինուորներուն վրայ, որոնք կը շրջէին թաղէ թաղ։ Շրջուն պահակախումբէն քանի մը հոգի նահատակուեցան այսպէս։ Զինուորները փոխադարձեցին, սակայն, Հայոց տուներէն մաս մը պարպուած էր, ու զինուորները չէին գիտեր թէ ո՛ր տուներուն մէջ դիրք գրաւած էին կոմիտէճիները. այնպէս որ աւելի զոհ չտալու եւ օգնական ուժ առնելու համար՝ նահանջեցին։ Երբ նահանջեցին զինուորները, տուներուն մէջ ապաստանած Հայ... դուրս ելան քաղաքէն եւ մի... շրջակայքը դիրք գրաւած ... տամբներուն։ Կը կարծուէր, որ ... տայիներուն թիւը 500ի կը ... Անոնք բոլորն ալ զինուած էին ... սական արդիական զէնքերով։ Ակն... Հայերուն կը հրամայէր մաւզե... Մանուկ։ Գնդապետ Թէվֆիք ... իր զինուորները կարգի դնելէ ... անձամբ հրամայելով յարձակ... այն ժայռերուն վրայ, ուր ապ... տանած էին հայ հրոսները։ Ընդ... րումը տեւեց մէկ ժամ, կոմիտէ... ները բաւական զոհ տուին եւ ... խան դէպի Սանտըք Տաղ, զոր ... պաստան ընտրեցին իրենց։ Զինուոր... ները մաս մը նահատակ եւ ... րաւոր ձգեցին այս ընդհարման ... Գնդապետ Թէվֆիք պէյ յարձ... չնկատեց իր պակասաւոր վաշ... հետապնդել զանոնք եւ յարձակ... լերան վրայ, որովհետեւ անյա... ճամբով մը օգնական մեծ ուժեր ... ստացած էին կոմիտէճիները։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Gobelins 19-78

(ՆԵՐԹՆԵԿԻ ԿԱՅԱՐԱՆ Métro: TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 20 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

20 FÉVRIER 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1808

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ ԶԷՆ ՈՒ ԶՐԱՀԻ

Միշտ արթուն եւ հետեւողական, Գերմանացիները զինաթափութեան խորհրդաժողովին առջեւ պարզեցին ծրագիր մը, որ անակնկալ չէր, բայց եւ այնպէս խոր ցնցում պատճառեց:

Այն պատճառով որ, հեռագրական առաջին լուրերուն վրայ իսկ, փարիզեան մամուլը սկսաւ շանթեր տեղալ:

Ի՞նչ կը պահանջէ Գերմանիան:

— Մենք զինաթափ եղած, լրացուցած ենք Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին 8րդ յօդուածը: Հաճեցէք դուք ալ կատարել ձեր յանձնառութիւնը:

Սովորական հայերէնով, այս է Գերմանիոյ ծրագրին իմաստը:

Գերմանիան պարտուեցաւ եւ զանազան պատիժներու, կաշկանդումներու եւ հատուցումներու դատապարտուեցաւ, հողային, քաղաքական, տնտեսական եւ զինուորական գետնի վրայ: Զրկուեցաւ բանակէ եւ նաւատորմէ, պարտաւորիչ զինուորութենէ եւ սպառազինութեան իրաւունքէ:

Յաղթականները շնո՛րհ ըրին միայն 100 հազար զինուոր պահելու: Վերսայլի դաշնագրին համաձայն, հանրապետութեան նախագահը արտօնեց Րայխստակին՝ ցրուել բանակը եւ կազմել ազգային-պաշտպանութեան ուժ մը (Րայխսվէր), կամաւոր զինուորութեամբ եւ 12 տարի պայմանաժամով: Կարգ-կանոնի տակ առնուեցան նաեւ ոստիկանական ուժերը, սահմանափակուելով 150 հազարի: Նաւատորմը վերածուեցաւ բուն գերմանական ծովեզերքը պաշտպանելու սահմանուած ուժի մը, որուն նաւաստիներուն թիւը չպիտի անցնի 15 հազարը, մէջն ըլլալով սպաները, — առ առաւելն 1500 հոգի: Ինչպէս բանակին մէջ, այստեղ ալ զինուորները պիտի ծառայեն 12 տարի, իսկ սպաները՝ 25 տարի: Սահմանուած են նաեւ թնդանօթի եւն. չափերը:

Արդ, ինչ որ կ'առաջարկէ հիմա Գերմանիան, չափուած է այս բռնի զինաթափութեան վրայ:

Գերմանիա կ'ուզէ արժեցնել իր օրինակը, եւ կ'առաջարկէ որ միւսներն ալ հետեւին իրեն, կամ իրաւունք տան վերազինուելու: Զինդունիր ո՛ր եւ է բացառութիւն կամ խտրութիւն՝ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն միջեւ: Գիտել կուտայ թէ՝ իրեն հետ զինաթափ եղած են ուրիշ երեք պետութիւններ ալ, — Պուլկարիա, Աւստրիա և Հունգարիա:

Ուրեմն, խորհրդաժողովը եթէ իսկապէս կ'ուզէ իրականացնել զինաթափութիւնը, չի կրնար երկու չափ, երկու կշիռ ընդունիլ: Պէտք է միեւնոյն պայմանները հաստատէ բոլոր անդամներուն, ինչպէս եւ պարտուած անդամներուն համար: Եւ իբրեւ առաջին պայման, պէտք է ջնջէ պարտաւորիչ զինուորութիւնը, նուազագոյն չափ մը սահմանելով նաեւ մարտանաւերուն համար (ինչպէս եղած է Գերմանիոյ հանդէպ): Պէտք է ջնջել սուզանաւերը (ինչպէս եղած է Գերմանիոյ համար). եւ օդանաւերը (նոյնպէս):

Մէկ խօսքով, ինքն իր մէջ տրամաբանական եւ հետեւողական է գերմանական ծրագիրը, եւ վարպետ ռազմախաղ մը՝ կարելի առաւելութիւններն ստանալու համար:

Ինչպէս ըսինք, դժգոհութիւն պատճառած է գերմանական ծրագիրը: Անշուշտ ամէնէն առաջ Ֆրանսայի մէջ, որ միշտ վաղուան անակնկալներու մղձաւանջով կ'ապրի:

Այս անգամ ալ, գլխաւոր մեղադրանքը այն է թէ՝ Գերմանիան կ'ուզէ առիթէն օգտուիլ, Վերսայլի դաշնագիրը պատռելու համար:

Յաղթականները չեն հաւատար թէ Գերմանիան իսկապէս, անկեղծօրէն զինաթափ եղած է: Անոնք սուտ կը հռչակեն պաշտօնական թիւերը: Անոնք համոզուած են եւ կը պնդեն թէ Գերմանիան գաղտնապէս, զանազան «ֆիրմա»ներու տակ սքօղուած՝ կը շարունակէ զինուորցու, զէն ու զրահ, օդանաւ եւ մարտանաւ պատրաստել: Գերմանիան ունի, կ'ըսեն, բազմաթիւ եւ բազմազան կազմակերպութիւններ, միութիւններ եւ ընկերակցութիւններ, որոնք ոչ միայն զինուորական մարզանքներ կը կատարեն, այլ եւ նիւթական ուժ կ'արտադրեն եւ վառ կը պահեն վրէժխնդրական ոգին: Գերմանական ճարտարարուեստի գործարանները կրնան անմիջապէս զինագործարաններու վերածուիլ: Գերմանիան գաղտնապէս ռազմանիւթ կը գնէ դրացի երկիրներէ: Գերմանիոյ առեւտրական օդանաւերը կրնան անմիջապէս վերածուիլ զինուորական օդանաւերու եւն.:

Այս համոզումն ունենալով, յաղթականները տրամաբանօրէն կ'եզրակացնեն, — Եթէ ընդունուի գերմանական տեսակէտը եւ միւս պետութիւնները զինաթափ ըլլան, Գերմանիան գերակշիռ դիրք պիտի ստանայ, շնորհիւ իր սարքած խաղերուն:

Ուրեմն, չկայ փոխադարձ վստահութիւն: Իսկ երբ կը պակսի վստահութիւնը, եւ տիրաբար կ'իշխեն կանխակալ կարծիքները, ի՞նչպէս կարելի է յուսալ որ ընդհանուր զինաթափութիւնը յաջողի:

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը ետ կանչուած ըլլալով, հարկ է սպասել նոր դահլիճին եւ հետեւաբար նոր պատուիրակութեան կազմութեան, որպէսզի շարունակուին վիճաբանութիւնները:

Բայց, այժմէն կարելի է ըսել թէ մեծ տարբերութիւններ չպիտի ըլլան երէկուան եւ այսօրուան պատուիրակութեանց տեսակէտներուն միջեւ: Հակառակ ներքին տագնապին, Ֆրանսայի մէջ տեսակէտները յարենման են արտաքին եւ մանաւանդ գերմանական քաղաքականութեան մասին. գոնէ ներկայ խորհրդարանով:

Գերմանացիներն ալ գիտեն այս պարագան, եւ պատրանքներ չունին իրենց ծրագրին յաջողութեան մասին: Բայց, հիմքեր ունին հաւատալու թէ՝ իւրաքանչիւր միջազգային ժողովի մէջ նոր քար մը գլորելով, անպատճառ բան մը կը շահին: Եթէ չկարենան ստանալ զէն ու զրահի հաւասարութիւն, գոնէ յամրաբար կը խախտեն իրենց վզին փաթթուած օղակները, եւ ճամբայ կը բանան դաշնագիրներու, հետեւաբար եւ պատիժներու վերաքննութեան:

Ամէն պարագայի մէջ, զինաթափութեան խորհրդաժողովը նոր առիթ մըն է, ապացուցանելու թէ պատերազմի դաշնագիրները ոչ թէ բարելաւած, այլ աւելի խառնակած են միջազգային յարաբերութիւնները:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՀԱՆԴԷՍԸ

Բոլոր անոնք որ գորովով ու ջերմ հետաքրքրութեամբ հետեւած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործունէութեան ու յամառ ճիգերուն՝ հակառակ դժնդակ պայմաններու, ցաւով պէտք է արձանագրեն թէ կիրակի օրուան հանդէսը սարքուած է նիւթական հաշւոյթի ակնկալութեամբ:

Այդ օրուան պէտք չէր հանէր Հ. Մ. Ը. Մ.ը որ իր կազմութեամբ, գործունէութեամբ ու նպատակով իսկապէս «համազգային», իր սաները բեմ բարձրացնելու էր միայն ու միայն, ոգեւոր հասարակութեան մը ցուցադրելու համար առողջ զարգացման ու կիրթ շարժումի հպարտութիւնը:

Գիտենք դժուարութիւնները որոնք կը ջլատեն ամէնէն տաք ու հաւատաւոր կորովներն ու ամէնէն բարեացակամ տրամադրութիւններն անգամ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչները դեռ յուսաթափ չեն եղած ու հակառակ նիւթական եւ այլ արգելքներու կամ դժուարութիւններու, եթէ տակաւին կը շարունակեն փարած մնալ բազմապահանջ գործին, որովհետեւ իրենց մէջ անդուլ կը բանի անհրաժեշտ նպատակի մը գիտակցութիւնը:

Պէտք չկայ մանրամասնելու այդ նպատակը եւ շեշտելու անոր հսկայ կարեւորութիւնը:

Բայց, երբ մեծ կազմակերպութիւն մը չի գտներ ուզուած քաջալերութիւնը, անհրաժեշտ է տարբերութիւններ ցուցադրել:

Ամէն ժողովուրդ իր մանուկներու, պատանիներու եւ երիտասարդներու մարմնակրթանքը դրած է կազմակերպուած ու բանաւոր ձամբու վրայ:

Ու ամէն ժողովուրդ իր մեծ բաժինը բերելով մէկտեղ այդ շարժումին, զայն յանձնած է նաեւ իր պետութեան բարոյական ու նիւթական օժանդակութեան:

Մեր մէջ, ո՛չ միայն գործին բարոյական գնահատութիւնը լքուած է անհատական եւ այլ նկատումներու ողմուտին մէջ, այլ նիւթական քաջալերանքն ալ մնացած է անվերջ պատահականութիւններու:

Ուրիշ ժողովուրդներ մարմնակրթանքի կազմակերպութեան վրայ կը նային իբրեւ *գործ* ու կը վարձատրեն գործին մարդը:

Մեր մէջ գործը կը տարուի անվերջ զոհողութեամբ, եւ ամէն անոնք որ հեռուէն կամ մօտէն կապ ունին *գործող* կազմակերպութեան մը հետ, գիտեն թէ՝ ի՞նչ կը նշանակէ *զոհողութիւն*, մանաւանդ մեծ ու տարածուն քաղաքներու մէջ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը զոհողութեան այս գործն է, իսկապէս համահայկական, որ պէտք ունի զարգանալու, ուռճանալու եւ պարարտանալու:

Վաղուան հանդէսին խուռներամ բազմութիւն մը պէտք է փաստը տայ այս գիտակցութեան:

Չի բաւեր անընդհատ ճառել այլասերումի եւ նորահաս սերունդի հիւանդագին աճման դէմ պայքարի անհրաժեշտութենէն: երբ արդէն գործը կայ, պէտք է լծուիլ անոր:

Ու վաղուան հանդէսին, նոյն խուռներամ բազմութիւնը պէտք չէ մոռնայ գնահատել նաեւ զանոնք որ, տարիներէ ի վեր գործը կը վարեն համբերատար զոհողութեամբ:

Մ. Ե.

«Բարի յուսեր» Կովկասէն

Կանոնաւոր անցագրով եկողներ կը պատմեն թէ վերջերս Կովկասի եւ Ռուսաստանի կարգ մը քաղաքներուն մէջ թուցիկներ ցրուած են, «Ընկեր՝ն խորհրդային կարգերը» վերնագրով: Շատ հաւանական է որ ձեկան ինք սարքած ըլլալ այս դաւը, նոր ձերբակալութիւններ կատարելու պատրուակով:

Ճամբորդները կը պատմեն նաեւ թէ կարմիր բոլշեւիկները բանտարկեալները տանջելու համար նոր միջոց մը հնարած են, — ելեկտրական ցնցումով կը թուլացնեն, անդամալոյծ կը դարձնեն բանտարկեալները եւ յետոյ կ'արձակեն...

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ֆրանսայի նախարարական տագնապը

Փէնլըվէ կը ստանձնէ կազմել դահլիճը

Հանրապետութեան նախագահը Պ. Փօլ Փէնլըվէի յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը: Լուրը շատ լաւ տպաւորութիւն գործած է քաղաքական շրջանակներուն վրայ:

Հանրապետութեան նախագահը պատերազմական նախարար եւ նախկին վարչապետ Պ. Թարտիէօի հետ տեսակցելէ վերջն էր որ որոշեր էր գործը յանձնել Պ. Փէնլըվէի:

Պ. Փէնլըվէ անմիջապէս ձեռնարկեց խորհրդակցութիւններու եւ դիմումներու, դահլիճին կազմութեան համար:

Պ. Թարտիէօ յայտնեց Պ. Փէնլըվէի թէ պատրաստ է աշխատակցելու իրեն նոյն դահլիճին մէջ, պայմանաւ որ ոչ մէկ անձ կամ խմբակցութիւն դահլիճի կազմէն դուրս ձգելու խօսքը չըլլայ: Նոյն պատասխանը տուեր էր նաեւ Պ. Լավալ նախկին վարչապետը, որուն աշխատակցութիւնը ուզեր էր Պ. Փէնլըվէ:

Այս պատասխանները ստանալէ վերջն էր որ Պ. Փէնլըվէ տեսակցեցաւ արմատականներու պետին Պ. Էրիոյի հետ: Անոնց դիրքը համադէպ Փէնլըվէի կողմէ կազմուած դահլիճին, հաւանաբար պիտի ըլլայ հետեւեալը.— Արմատական-ընկերվարական կուսակցութիւնը կը նկատէ թէ Փէնլըվէի նման անկախ եւ բարոյական տէր անձնաւորութեան մը ներկայութիւնը՝ դահլիճին գլուխը, բաւարար երաշխիք մը կը կազմէ տրուած ըլլալով մանաւանդ որ, այսպէս կազմուած կառավարութիւն մը պիտի ըլլայ հաշուեյարդարի եւ կատարեալ չէզոքութեան կառավարութիւն մը»: Կազմուելիք կառավարութեան ծրագիրը պէտք է ըլլայ, ուրեմն, համաձայն տիրող ընդհանուր տպաւորութեան քուէարկել տալ ելեւմուտքը, պահպանել Ֆրանսայի ներկայ արտաքին քաղաքականութիւնը, եւ կատարել ընտրութիւնները: Այս ծրագրին գործադրութեան համար, արմատական-ընկերվարականները սկզբունքի կամ քաղաքականութեան որեւէ հարց չպիտի յարուցանեն ընդդէմ Փէնլըվէի դահլիճին:

— Պ. Փէնլըվէ կէս-գիշերէն վերջ մինչեւ երեք, խօսակցութիւններ ունեցաւ այն անձերուն հետ որոնք պէտք է մտնեն իր դահլիճին մէջ: Տակաւին դահլիճի անդամներուն ցանկը վերջնապէս չէ կազմուած:

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Գերմանիոյ առաջարկները եւ Պուլկարիոյ տեսակէտը

Մէկ քանի օրէ ի վեր, Ժընեւի ժողովը հետաքրքրութեամբ կը սպասէր Գերմանիոյ առաջարկներուն զինաթափութեան հարցին մասին:

Գերմանիոյ առաջարկները ժողովի դիւանին յանձնեց Թուրքիոյ նախկին գերման դեսպանը Պ. Նատոլնի:

Առաջարկները կը բաղկանան ներածութենէ մը եւ ծովային, ցամաքային ու օդային ուժերու սահմանափակման վերաբերեալ առաջարկներէն:

Ներածութեան մէջ կը յիշուի թէ Գերմանիա արդէն զինաթափ եղած է եւ թէ անոր զինաթափումը պէտք է նկատուի իբր ուղեգիծ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամներուն զինաթափութեան, մանաւանդ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը բաղկացած է հաւասար իրաւունքներ վայելող անդամներէ:

Ցետոյ, գերման յիշատակագիրը կը յայտնէ թէ զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնախումբին կողմէ մշակուած նախագծին թերիներն ու պակասները նկատի առնելով, գերման կառավարութիւնը մերժած է զայն, թէ Գերմանիոյ առաջարկները կը բխին այն տեսակէտէն թէ ասկէց վերջ, պէտք է գոյութիւն ունենայ զինաթափութեան եղանակ մը, որ հաւասարապէս կիրարկուի բոլոր պետութեանց:

Գերման առաջարկները կը բաղկանան հետեւեալներէն.—

ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ՈՒԺԵՐ.— Բոլոր երկիրներու մէջ, ցամաքային զինուորական ուժերը պէտք է հայթայթուին միմիայն կամաւոր յանձնառութիւններու ձեւով: Իսկ եթէ այս ձեւը չընդունուի եւ պարտադիր ծառայութիւնը շարունակուի, այդ պարագային պէտք է նկատի առնել պահեստի ուժերը, որոնք գլխաւոր մասը կը կազմեն բանակներուն եւ ըստ այնմ ճշդել սահմանափակումը:

Կարգ մը թնդանօթներէ զատ, Գերմանիա կ'առաջարկէ ջնջել ամէն տեսակի հրասայլերը, թանքերը եւ ականաձիգները: Ամէն մէկ պետութեան համար, պէտք է ճշդուի ռազմական նիւթեղէնի չափը. իսկ այն պետութիւններուն համար որոնք զէնքի գործարան չունին, պէտք է թոյլ տրուի որ որոշ քանակութեամբ մթերք ունենան: Ասկէց զատ, պէտք է արգիլուի կարգ մը ամրոցներու շինութիւնը, մանաւանդ անոնցը որ սահմանագլուխներու մօտերը կը գտնուին:

ՆԱՒԱՑԻՆ ՈՒԺԵՐ.— Մարտանաւերու տարողութիւնը 10 հազար թոնոյէն աւելի չպիտի ըլլայ. իսկ սաւառնակատար նաւերը պէտք է արգիլուին: Ընդծովեաները պէտք է ջնջուին: Գերմանիա կարգ մը առաջարկներ կը ներկայացնէ զրահաւորներու, յածանաւերու, եւայլնի մասին:

Ծովային զինուորներն ալ պէտք է կամաւոր յանձնառութեամբ հայթայթուին:

ՕԴԱՑԻՆ ՈՒԺԵՐ.— Օդանաւային որ եւ է ուժի պահպանումը պէտք է արգիլուի եւ ներկայիս գոյութիւն ունեցող բոլոր պատերազմական օդանաւերը պէտք է ջնջուին: Պէտք է նաեւ արգիլուին օդանաւային այն մարզանքները որ, որ եւ է զինուորական նպատակի մը կրնան ծառայել: Զինուորականները պէտք չէ ծառայեն օդանաւորդութեան մէջ. պատերազմական նպատակով որ եւ է օդանաւ շինուելու չէ:

Գերմանիա կարգ մը առաջարկներ կը ներկայացնէ նաեւ քիմիական պատերազմի, զէնքերու արտադրութեան եւ առեւտուրի եւ պատերազմական ծախքերու մասին.

Պուլկարիոյ կողմէ խօսեցաւ վարչապետը Պ. Մալինոֆ.

— Պուլկարիա, ըսաւ, արդէն զինաթափ եւ իր ապահովութիւնը երաշխաւորող ամէն ազգու միջոցներէ զրկուած, ուրախ է հաստատելով որ ժողովուրդներու միջեւ առեւտուրը ... մեղմացնելու ճամբուն վրայ յառաջդիմութիւններ կը կատարուին եւ միջազգային յարաբերութիւնները անհերքելի կերպով կը բարուոքին: Այս առողջացած բարեշրջումը թոյլ կուտայ Պուլկարիոյ մտածելու թէ միակողմանի զինաթափութեան խտութիւնները որոնց ենթարկուեցաւ, այլեւս գոյութեան իրաւունք չունին: Նոր կացութեան հանդէպ, նոր լուծում պէտք է: Այս լուծումը, Պուլկարիա կ'ուզէ գտնել վերջնական զօրացմանը մէջ այն միջոցներուն, զորս Ազգերու Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ տրամադրել ամբողջ աշխարհի: Նաեւ կ'ուզէ զայն գտնել իւրաքանչիւր երկրի համար, ազատութեան եւ իրաւունքներու հաւասարութեան մէջ, որդեգրելով զօրահաւաքի եղանակ մը, որ ամէնէն աւելի կը յարմարի իր ազգային պաշտպանութեան պէտքերուն, նկատի առնելով իւրաքանչիւր երկրի յատուկ աշխարհագրական եւ քաղաքական կացութիւնը:

ՎՐԻՊԱԿ.— Այսօրուան գ. էջին մէջ, «Նամակ Մանչուրիայէն»ը պիտի ըլլայ «Նամակ խմբագրութեան»:

Ռուսիա

Մայր. Արեւելքի մէջ

Գերման զօրավար մը, հանդէսի մը մէջ հրատարակուած յօդուածով մը կը յայտնէ բոլշեւիկներու կրաւորական ընթացքին պատճառները՝ ռուս եւ ճափոնական կռուին մէջ:

Գերման զօրավարը կը հաւաստէ թէ կարմիր բանակին մեծագոյն ուժը գրեթէ 70ի վրայ 43 զօրաբաժին — կեդրոնացած է խորհրդային արեւմտեան սահմաններուն վրայ: Հոն են նաեւ պատերազմական օդանաւերը մեծ մասամբ, զրահապատ կառախումբերը եւ ինքնաշարժ գնդացիրներ:

Բոլշեւիկները բացարձակապէս անկարողութեան մատնուած են եւ չեն կրնար այս ուժերէն կարեւոր մաս մը փոխադրել Ծայրագոյն-Արեւելք, այն պատճառով որ բոլշեւիկեան երկաթուղին ողբալի վիճակի մէջ է: Հետեւաբար, բոլշեւիկեան որեւէ գործողութիւն ընդդէմ ճափոնի, առաջուցդատապարտուած պիտի ըլլայ ձախողութեան, երբ, ճափոնցիները՝ մէկ քանի ժամուն մէջ կրնան գրաւել Վլատիվօսթոքը:

Անշուշտ, Ռուսիա մարդկային անսպառ աղբիւր ունի. բայց գերման յօդուածագիրը կը յիշեցնէ թէ ամբողջ Ռուսիոյ մէջ, բոլշեւիկներու թիւը չանցնիր երկու միլիոնը. իսկ զօրաշարժի պահուն, բոլշեւիկեան իշխանութիւնները կը վախնան որ զէնքերը իրենց դէմ դառնան: Բոլշեւիկները, կ'եզրակացնէ զօրավարը, անշուշտ պիտի կորսնցնեն այս պատերազմը: Արդ, ընդ.ի. պատերազմը հաստատեց թէ պարտութիւնը աղիտաբեր է վարչաձեւի գոյութեան: Եւ որեւէ պատճառ չկայ մտածելու թէ բոլշեւիկները պիտի կրնան խուսափիլ նոյն բախտէն:

Ցոյն զինուոր մը Թուրքիոյ պիտի ծախէր

ԻՐ ԵՐԿՐԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

Աթէնքի մէջ ձերբակալուեցաւ հայրենադաւ զինուոր մը, որ կ'ուզէր Թուրք դեսպանատան ծախել Յելլէն զինուորական նաւակայանի ռազմագիտական մէկ քարտէս-յատակագիծը:

Հայրենադաւը, Սթէֆան Լաղուտաքիս, որ ատրճանագործութեամբ վտարուած էր նաւատորմէն եւ իր զինուորական ծառայութիւնը կը լրացնէր Աթէնքի Ա. գունդին մէջ իբրեւ հասարակ զինուոր, նաւատորմի սպայակոյտին մէջ պաշտօնավարած միջոցին կը գողնայ վերոյիշեալ յատակագիծ-քարտէսը: Վերջերս դրամական նեղութեան մէջ ինալով, կը խորհի դրամի վերածել այդ գաղտնի եւ ժեծարժէք փաստաթուղթը: Բայց որովհետեւ մարդ չէր ճանչնար, գաղտնիքը կը պարզէ իրեն վստահելի նկատած յինապետին՝ Սթավրաքաքիսի եւ անոր կ'առաջարկէ երկուքուկէս միլիոն տրախմիի ծախել քարտէսը: Սպան կը հաւանի, եւ թակարդ մը լարելով, ձերբակալել կուտայ զինուորը: Քարտէսը, նաւային սպայակոյտի նախապատերազմեան շրջանի մէկ հրատարակութիւնն է, որուն վրայ սակայն, ծածկագրով եւ այլ նշաններով արձանագրուած են նաւակայանին մէջ մինչեւ այսօր կատարուած բոլոր յաւելումները, փոփոխութիւնները, խրամաշինութիւնները, ուրիշ գետեղումներ եւլն.:

Ռուսական խաբելը

Արմաւիրի մէջ (Ուկրայնա) վերջացաւ քարիւղատարին շինութիւնը: 488 քիլոմեթր երկարութիւն ունի եւ անոր շինութիւնը արժած է 23 միլիոն ռուբլի: Վերջացաւ 10 ամսուան աշխատանքով:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ՄԱՄՈՒԼԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Անկէ առաջ առիթ ունեցած էինք ներկայացնելու ընդդիմադիր շարժումը՝ Թուրքիայէն ներս եւ դուրս։

Վերջերս Փարիզի մէջ լոյս տեսած նոր թերթ մը— La Turquie Libre— դարձեալ օրակարգի վրայ կը դնէ արտասահմանի ընդդիմադիր Թուրքերուն գործունէութիւնը։

Երեք տարիէ ի վեր Փարիզի մէջ կը հրատարակուի La République Enchaînée թերթը, տնօրէնութեամբ Մէհմէտ Ալի պէյի (150նոցներէն), որ Ջինայադարին Ֆէրիտ փաշայի դահլիճին մէջ ներքին նախարար եղած է կարճ ժամանակ մը (կարծեմ 40 օր)։ Մէհմէտ Ալի պէյ իր նախարարական տիտղոսը կ'օգտագործէ ամէն առթիւ, իր անձին եւ ձեռնարկին աւելի հմայք եւ կարեւորութիւն ապահովելու համար անշուշտ։ Հակառակ թերթին ճակատը «երկշաբաթաթերթ» յայտարարուած ըլլալուն, La République Enchaînée լոյս տեսած է շատ անկանոն կերպով եւ ցարդ հրատարակուած է միայն 38 թիւ, երեք տարուան մէջ։

Հակաքէմալական այս օրգանը հիմնուած ատեն, Մէհմէտ Ալի պէյի շուրջ համախմբուած էին 150նոցներու Սեւ Ցանկին պատկանող այն ընդդիմադիրները, որոնք Փարիզ կը բնակէին։ Սակայն այդ համերաշխութիւնը երկար չտեւեց եւ Մէհմէտ Ալի պէյ հետզհետէ տեսաւ հեռանալը իր բարեկամներուն։

Այս վերջիններէն մէկը՝ Տրապիզոնցի Խոճէր Ֆէվզի պէյ (Լազ, փաստաբան, Օսմ. Երեսփ. Ժողովի նախկին քարտուղար եւ Էրզրումի Միլլի համագումարին Տրապիզոնի պատգամաւոր), որ շատ հետաքրքրական յուշեր սկսած էր հրատարակել La République Enchaînéeի մէջ, բաժնուելով գնաց հրատարակեց Բէհյէրը ինգլալ թերթը, արաբատառ Թուրքերէն (օգոստոս 1930)։ Նիւթականի պակասէն, այս թերթը դադրեցուց իր հրատարակութիւնը, միայն վեց թիւ լոյս ընծայելէ վերջ։

Ֆէվզի պէյ բաւական լուրջ յօդուածներ հրատարակեց այդ թերթին մէջ։ Մասնաւորապէս քրտական հարցին մասին արտայայտուեցաւ մեծ համակրանքով, հաստատեց Քիւրտերու անկախ եւ ազատ ապրելու իրաւունքը, փաստերով ցոյց տուաւ Օսմանեան վարիչներուն սխալները արաբական (Եմէն) շարժումներուն ատեն, մեղադրութեամբ Իսմէթի, որ այսօր Թուրքիոյ վարչապետն է։

Թուրք խմբագիրը մասնաւոր բաժին մը յատկացուցած էր թերթին մէջ՝ բացատրելու համար «յեղափոխութեան» իմաստը, ցոյց տալով թէ՝ ինչ որ կը կատարուի Թուրքիոյ մէջ, իսկական յեղափոխութիւն չէ։ Օրինակներ կը բերէր ֆրանսական մեծ յեղափոխութենէն եւ կը ծաղրէր Մուսթաֆա Քէմալին ու Էնկիւրիի վարիչները, իրենց յախուռն կապկութիւններուն համար։

Այս թերթի դադարումէն վերջ՝ Մէհմէտ Ալի պէյի ֆրանսերէն թերթը մինակ մնաց հրապարակին վրայ եւ շարունակեց իր հրատարակութիւնը, կոթնելով առաւելապէս Հրեաներու վրայ։

La République Enchaînéeի խմբագրութիւնը կը վարէր 25 տարեկան երիտասարդ Հրեայ մը՝ Ալպէր Հայոն, բնիկ Պոլսեցի, որ փոքրիկ տարիքէն Փարիզ եկած է իր ծնողքին հետ եւ նախակրթարանէն սկսեալ իր ուսումն առած է ֆրանսական վարժարաններու մէջ։ Անցած տարի աւարտեց իրաւաբանական վարժարանը։ Թուրքերէն չի գիտեր, բայց ունի թրքական ծածկանուն՝ Նէճաթի Րիֆաթ. Իր անունը կը փայլէր թերթին ճակատը՝ իբրեւ խմբագրապետ եւ սիւնակներու երեք քառորդին տակ՝ իբրեւ յօդուածագիր։ Բացի տնօրէնին ստորագրած յօդուածէն եւ քանի մը պատահական թղթակցութիւններէ, թերթը ամբողջովին լեցնողն էր Նէճաթի Րիֆաթ մականունեալ Հայոնը։

Ուրիշ Հրեայ մը՝ Ալպէր Ֆուա, նախկին իթթիհատական գործիչ, մօտէն կը հետաքրքրուէր այս թերթով։ Անցած տարի բացառիկ մեծադիր թիւ մը հրատարակուեցաւ՝ գրուած գրեթէ ամբողջութեամբ Ալպէր Ֆուայի մէկ բաց-նամակով, ուղղուած Մուսթաֆա Քէմալի։

Մէհմէտ Ալի պէյ պարապ նստող մարդ չէ։ Անցած տարի կազմակերպեց «Թուրք Ռամկավար Կուսակցութիւն» մը (Parti Démocrate Turc)։ Իր Թուրք բարեկամները կը հաստատեն թէ այս կուսակցութիւնը գոյութիւն ունի, բայց թուղթի վրայ եւ թէ անդամները մատի վրայ կը համրուին։ Պատճառներ կան հաւատալու թէ՝ իրականին մէջ նման «կուսակցութիւն» չկար, այս բառին իսկական իմաստով։ Քանի մը անհատներ կային հրապարակին վրայ, Մէհմէտ Ալի պէյի անձնական բարեկամները։ Վերջերս ալ ծրագրի պէս բան մը լոյս տեսաւ թերթին մէջ։

Այս կուսակցութեան կազմութիւնը յայտարարուելէ վերջ, Մ. Ալի պէյ թերթը մկրտեց իբրեւ Organe de la Démocratie turque Պուլկարիոյ Աչըգ Սէօզ եւ Սէտայի իսլամ արաբատառ Թուրքերէն թերթերն ալ միացած հռչակուեցան իբրեւ անուանական կուսակցութեան։ Այս ձեւով գործակցութիւն մը կը փորձուէր արտասահմանի զանազան ընդդիմադիր տարրերուն միջեւ։

Մինչեւ անցած տարուան վերջը՝ La République Enchaînée պահեց վերի տիտղոսը։ Իսկ այս տարուան առաջին թիւին (5 յունուար 1932) ճակատը դրոշմուած կը տեսնենք «Organe de la Démocratie Paysanne Turque» մակդիրը։ Այս փոփոխութեան մասին խմբագրութիւնը որեւէ բացատրութիւն չի տար։ Միայն դեկտեմբերի թիւին մէջ Թուրք Երկրագործական Ազգային Միութեան կողմէ (Միլլի Թիւրք Չիֆթճի Պիրլիյի) պատգամագիր մը հրատարակուած է՝ զգուշացնելու համար Եւրոպացիներն ու Ամերիկացիները որեւէ փոխառութիւն ընելէ այսօրուան տէրերուն՝ Նախկին ելմտական գործավար Սարաճ օղլու Շիւքրի պէյ այդ միջոցին Ամերիկա գացած էր՝ փոխառութիւն մը կնքելու նպատակով։ Ընդդիմադիրները արգելք ըլլալ կ'ուզէին առոր, որպէսզի քէմալական վարչաձեւը չամրապնդէ իր դիրքը դրամի շնորհիւ։ Ըստ թերթին, Երկրագործական Միութիւնը կը գտնուի Թուրքիա եւ հոն քաղաքի մը մէջ (որուն անունը բնականաբար գաղտնի կը պահուի) 1931 նոյեմբերին համաժողով գումարելէ վերջ, հրատարակութեան տուած է վերոյիշեալ բողոքագիրը։

Նոյն դեկտեմբերի թիւին մէջ, հրատարակուած է ուրիշ բողոքագիր մը Պոլսոյ Թիւրք Օճաղըին կողմէ։

Ինչպէս կը յիշուի, անցած տարի Մ. Քէմալ լուծեց Թիւրք Օճաղըները եւ զանոնք միացուց Խալք կուսակցութեան։ Հիմա իբրեւ թէ անոնք կը բողոքեն այս կարգադրութեան դէմ։ Մէհմէտ Ալի պէյ կերպով մը կը ջատագովէ Թուրանական շարժումը...։ Միւս կողմէ անհասկնալի են «Երկրագործական Միութեան» անունով գրուածները։

Գալով խալիֆայութեան խնդրին, ընդդիմադիր թերթը յիշելէ վերջ թէ Մ. Քէմալ համաձայնած է նախկին խտիվ Ապպաս Հիլմի փաշայի խալիֆա հռչակուելուն, կը պաշտպանէ Ապտիւլ Մէճիտի խալիֆայական իրաւունքները, խալիֆայանիստ քաղաք պահելով Պոլիսը։

Որոշ կը տեսնուի թէ թերթը խարխափումի մէջ է եւ իւրաքանչիւր թիւ նոր անակնկալ մը կը բերէ՝ տնօրէնին քաղաքական ուղղութեան մասին։

Յունուարի թիւին ճակատը իբրեւ խմբագրապետ կը տեսնենք նոր դէմք մը՝ Մէթրը Տուրկութ, մեզի անծանօթ։ Չորրորդ էջին վրայ քանի մը տող՝ յայտարարելու համար «Թուրք ռամկավար երկրագործական միութեան եւ Թիւրք Օճաղըի յարգելի վարիչներուն» թէ Նէճաթի Րիֆաթ որեւէ յարաբերութիւն չունի թերթին հետ։ Կ'աւելցնէ թէ շուտով Թուրքերէն լեզուով յաւելուածական բաժին մը պիտի ունենայ թերթը։

Մէհմէտ Ալի պէյի այս անկայուն գեգերումներուն պահուն է, որ յանկարծ հրապարակ կ'ելլէ La Turquie Libre. Organe Monarchiste Constitutionnel։ Նոր թերթը իր տիտղոսովն իսկ կը բացատրէ իր որոշ եւ յստակ նպատակը։ Ալպէր Հայոն կանգնած է սուլթան-խալիֆայական գետնին վրայ եւ իր բոլոր ճիգերը ուղղուած են այդ նպատակին։ Ըստ իրեն, հին վարչաձեւին վերահաստատումին մէջ է միայն Թուրքիոյ փրկութիւնը։ Այդ ձեւով միայն բացարձակ խզում առաջ կրնայ գալ Ռուսիոյ հետ, «որ էր եւ կը մնայ միշտ անդրդուելի թշնամի Թուրքիոյ եւ Կովկասի Թուրանական շարժումին»։

Նէճաթի Րիֆա'թ կը բացատրէ նաեւ թէ ինչո՞ւ կը բաժնուի Մ. Ալի պէյէն, որուն հետ քաղաքական խնդիրներու մասին տարակարծութիւններ ունէր վերջերս։

Այս կարգի հրատարակութիւններ ոչ մէկ վճռական դեր կրնան խաղալ քէմալական բռնակալութիւնը տապալելու համար։ Այս վերջին նպատակը կը պահանջէ շատ լուրջ կազմակերպութիւն, ինչ որ կը պակսի Թուրք եւ Հրեայ ընդդիմադիրներուն մօտ։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

10 ՓԵՏՐ.— Առջի օր եւ երէկ տեղի ունեցաւ Ռումանահայ Թեմին պատգամաւորական ժողովի անդրանիկ նստաշրջանը՝ Պուքրէշ, Ռումանահայ Կեդր. Մատենադարանի սրահին մէջ։

Յունուար ամսուան մէջ տեղի ունեցած էին պատգամաւորական ընտրութիւնները Ռումանահայ 22 համայնքներուն մէջ։ Ընտրական պայքարը բուռն էր եղած մանաւանդ Պուքրէշի, Քիշնեւի, Կոստանցայի, Կալացի, Սիլիսթրէի եւ Պազարճըքի մէջ, ուր կը վխտան պղտոր տարրերը, ինչպէս անշուշտ գիտեն «Յառաջ»ի ընթերցողները։

Ընտրուած էին 24 աշխարհական եւ 3 հոգեւորական պատգամաւորներ։

Նիստը բացուեցաւ 28 պատգամաւորներու ներկայութեան եւ նախագահութեամբ առաջնորդ Յուսիկ արքեպսկ. Զօհրապեանի, որ բարի գալուստ մաղթեց պատգամաւորներուն, այս առթիւ ի վեր հանելով պատմական նշանակութիւնը Թեմին ճանաչման եւ Թեմական կանոնագրութեան վաւերացման։ Յետոյ հրաւիրելով ներկաները համերաշխ աշխատութեան, առաջարկեց կատարել Դիւանի ընտրութիւնը։

Դիւանի ընտրութիւնը ցոյց տուաւ թէ Թեմ. Պատգ. Ժողովի ծոցին մէջ համերաշխ մեծամասնութիւն մը կայ, որ ուխտած է ի գլուխ հանել հին եւ նոր հայութեան եղբայրական կապը, եւ վիժեցնել պառակտումի բոլոր փորձերը։ Սոյն ընտրութեան արդիւնքը շշմեցուցիչ եղաւ մանաւանդ անոնց համար որ պատգ. ժողով մտած էին ոչ թէ շինարար աշխատանքի մը իրենց մասնակցութիւնը բերելու, այլ կազմալուծելու համար այդ աշխատանքը։

Դիւանը ընտրուեցաւ հետեւեալ կերպով.—

Պ. Պ. Ինճ. Սօլոմոն՝ ատենապետ, Տօքթ. Ս. Սալբի՝ փոխ-ատենապետ, Արտ. Թովմասեան՝ ատենադպիր, Կար. Պաղտասարեան՝ ատենադպիր։

Իսկ ընտրական տեղեկագիրներու ստուգման յանձնախումբը կազմուեցաւ հետեւեալ կերպով.—

Պ. Պ. Ինճ. Սօլոմոն (Ռոման), Մ. Մանկա (Եաշ), Գ. Ասատուրով (Չէթաթէ Ալպա), Լ. Զօհրապ (Թուլչա), Կ. Պաղտասարեան (Պալչըք)։

Դիւանի կազմութենէն յետոյ, ատենապետ Պ. Ինճ. Սօլոմոն կարդաց ճառ մը՝ ուր կը պարզէր պատմական նշանակութիւնը Թեմին հաստատման, ակնարկ մը կը նետէր հայ եկեղեցւոյ դարաւոր կեանքին վրայ Ռումանիոյ մէջ, եւ կ'աւելցնէր.—

—«Բարի գալուստ մաղթելով ձեզ, պարտք կը սեպեմ, յանուն բոլորիդ, իբրեւ մեր անդրանիկ պարտականութիւնը, մեր երախտագիտութիւնը յայտնել ռումէն պետութեան՝ որ դարերով պաշտպանութիւն ընծայած է հայ եկեղեցիին, եւ անոր օգոստափառ վեհապետին որուն օրով է որ Թեմը իր պաշտօնական նուիրագործումը կը գտնէ, եւ փրոֆ. Եորկայի կառավարութեան որ այնքան բարեացակամութիւն ցոյց տուաւ մեզ հանդէպ։

Ժողովը ջերմ ծափերով ողջունեց այս խօսքերը, եւ պաշտօն տուաւ դիւանին հաւատարմական եւ երախտագիտական հեռագիրներ ուղղել վեհապետին ու վարչապետին։ (Պատգ. ժողովը աւարտելու մօտ էր, երբ պալատէն ստացուեցաւ շնորհակալութեան պատասխան մը)։ Պ. Թրանքու Կալաց իր ողջոյնի ջերմ խօսքը ուղղեց Թեմական Առաջնորդին՝ իր պաշտօնական ճանաչման եւ Թեմական կանոնագրութեան վաւերացման առթիւ։

Պ. Գ. Հաճի Արթինեան յայտարարութիւն մը կարդաց՝ ուր իր եւ ստորագրող ուրիշ խումբ մը պատգամաւորներուն անունով կը խոստանար աշխատիլ համերաշխ գործակցութեան մը համար տեղացի եւ եկուոր հայութեան միջեւ, եւ կ'առաջարկէր ի սպաս դնել իրենց ուժերը Թեմը ծաղկեցնելու գործին։ Սոյն յայտարարութիւնը ստորագրած էին նաեւ Դաշնակցական եւ համակիր պատգամաւորները։

Շատ մը պատգամաւորներ յայտնեցին թէ իրենք եւս կը միանան սոյն առաջադրութիւններուն։

Նիստը ընդհատուեցաւ կէսօրին՝ որպէսզի ընտրական տեղեկագիրներուն քննիչ յանձնախումբը քննէ այդ տեղեկագիրները եւ իր եզրակացութիւնը բերէ։

×

Պատգ. Ժողովի երկրորդ նիստը տեղի ունեցաւ կէսօրէ յետոյ ժամը 5ին։ Ներկայ էին հոն թիւով ունկնդիրներ։

Եաշի պատգամաւոր Պ. Միհայ Մանկա, որ տեղեկաբերն էր ընտրական տեղեկագիրներու քննիչ յանձնախումբին, առաջարկեց վաւերացնել 15 քաղաքներու ընտրութիւնները, որոնց դէմ որեւէ բողոք չկար, ինչպէս նաեւ Կոստանցայի, Պազարճըքի, Կալացի, Պրայլայի եւ Սալովայի ընտրութիւնները՝ որոնց դէմ ուղղուած բողոքները յանձնախումբը գտած էր անհիմն։

Պուքրէշի ընտրութեանց գալով՝ յանձնախումբը թէեւ գտած էր որոշ օրինական զանցառութիւններ, բայց ի վերջոյ կ'առաջարկէր վաւերացնել Պուքրէշի չորս պատգամաւորները եւ բեկանել միայն ընտրութիւնը հինգերորդին, գտնելով որ ան շահած չէ արտայայտուած քուէներու կէսէն աւելին։ Ժողովը 6ի դէմ 20 քուէով բեկանեց հետեւաբար ընտրութիւնը Տօքթ. Տիրացեանի։ («Յառաջ»ի ընթերցողները գիտեն որ Պուքրէշի մէջ շահած էր հօճ-հնչակ-ռամկավար պլօքը)։

Ժողովը 13ի դէմ 14 ձայնով բեկանեց նաեւ Քիշնեւի ընտրութիւնները՝ յանձնախումբը անպարտկելի զանցառութիւններ գտած ըլլալով անոնց մէջ։ «Յառաջ»ի ընթերցողները գիտեն նոյնպէս որ Քիշնեւը որջն է եղած ցարդ բոլոր դաւադրութիւններու։

Ատենապետ Պ. Քօսթիքա Սօլոմօն յայտնեց թէ ժողովը իր օրինական հանգամանքը գտած է՝ վաւերացուած ըլլալով ընտրութիւնը 30 պատգամաւորներու, որ 28ը ներկայ էին ժողովին։

Ժողովը իր նիստը շարունակեց յաջորդ առտու, փետր. 9ին։

Պուքրէշի պատգամաւոր Պ. Ա. Գասպարճեան անիրաւ գտնելով Տօքթ. Տիրացեանի ընտրութեան բեկանումը, յայտարարեց թէ կը քաշուի ժողովէն։

Ժողովը յետոյ լսեց նախկին Ռումանահայ Թեմ. Գործ. Մարմնի տասնամեայ գործունէութեան տեղեկագիրը՝ զոր կարդաց Պ. Գ. Հաճի Արթինեան։ Ժողովը բուռն ծափերով իր գոհունակութիւնը յայտնեց Թեմ. Գործ. Մարմնի անդամներուն՝ իրենց արդիւնաւոր գործունէութեանը համար, եւ ընդհ. քարտուղարին՝ որ ամբողջ տասը տարի անձնուէր կերպով իր ճիգերը ի սպաս դրած էր Թեմին կազմակերպութեան։

Ժողովականներէն շատերը ըրին զանազան թելադրութիւններ յառաջիկային համար։

Նիստը շարունակուեցաւ կէսօրէն յետոյ։

Կարդացուեցան Պատգ. Ժողովի բացման առթիւ ուղղուած հեռագիրներ Օրնէյէն, Պլօյէն, Թուլչայէն, ինչպէս նաեւ շնորհաւորական ուղերձ մը Հայ Ուսանողական Միութեան կողմէ՝ որ կը խնդրէր այս առթիւ Թեմական Պատգ. Ժողովին աջակցութիւնը ուսանողական տան մը հիմնարկութեանը համար։

Ժողովը լսելով զանազան դիտողութիւններ Թեմական կանոնագրութեան ինչ ինչ յօդուածներուն մասին, որոշեց զանոնք նկատի առնել յառաջիկայ նստաշրջանին, իսկ մինչեւ այդ անշեղ կիրարկել զայն։

Այդ պահուն Պուքրէշի պատգամաւորներէն Պ. Պ. Ա. Աթէշեան եւ Դ. Դանիէլեան եւս յայտնեցին թէ քաշուին ժողովէն՝ ազդուելով Տօքթ. Տիրացեանի ընտրութեան բեկանումէն։

Ժողովը շարունակեց իր նիստը համեստ եւ խիկալպէս ոգեւորիչ մթնոլորտի մը մէջ՝ երբ Ռումանիոյ 20 համայնքներու պատուիրակները Թեմը կազմակերպելու նախանձախնդրութեամբ տոգորուած, եղբայրական աննախընթաց սիրով մը, ըրին զանազան թելադրութիւններ եւ առաջարկներ։

Ժողովը ի վերջոյ ձեռնարկեց ընտրութեանց։ Ներկայ էին 24 պատգամաւորներ։ Թեմական Խորհուրդի անդամ ընտրուեցան.—

Երեմիա քհնյ. Ապրիլեան՝ 21 քուէ, Ինճ. Սօլոմոն՝ 20, Դր. Օճանով (Քիշնեւ) 20, Գ. Մօրթազեան (Եաշ), Մ. Խիլպայլեանու (Չէրնօվից) 20, Գ. Հաճի Արթինեան 20, Ա. Մանիսալեան 20, Ա. Թովմասեան 20, Լ. Զօհրապ 19։

Իսկ փոխ-անդամ ընտրուեցան.—

Թուրիեւ 20, Եաքօպ Պըլըգիլու 20, Ա. Ճապուրով 20, Տօքթ. Ս. Տիրացեան 20, Յ. Քիւչիւքեան 20։

Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամ ընտրուեցան.—

Գաբրիէլ Խաչիկով, Արտաշէս Մելիտոն, Վաճէ Զուլճեան։

Իսկ փոխ-անդամ.—

Յ. Տավիտէնքու, Ն. Ալան։

Ժողովը վերջացաւ երկու ամբողջ օր տեւելէ յետոյ։ Ներկայ 24 պատուիրակները խմբովին լուսանկարուեցան։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԽՄԲ.— Մեր աշխատակից Հ. Ալեմնաք արդէն գրած էր այս նուագահանդէսի մասին։ Կուտանք նաեւ մեր երաժշտական աշխատակցին գրութիւնը, քանի որ կը գտնուինք արտակարգ երեւոյթի մը առջեւ։

Անցեալ շաբաթ իրիկուն Salle Chopinի մէջ վեցամեայ Րաֆֆին, այս մանուկ դաշնակահարը տուաւ իր երկրորդ նուագահանդէսը։ Եթէ պարբերաբար հայ եւ օտար փաքրիներ կուգան աճպարարական խաղերով մեր հետաքրքրութիւնն ու երեւակայութիւնը գրգռելու, այնպիսի միջոցներով որոնք յաճախ պարզ խարդախութիւններ են, փոքրիկ Րաֆֆիին որպէս դաշնակահար երեւումը պարզապէս եթէ ոչ հրաշք, գոնէ արտասովոր եւ վերջին ծայր հազուագիւտ երեւոյթ մըն է։

Ան գրուած երաժշտութենէ բան մը չի հասկնար, նոթագրուած երաժշտութեան մը մասին իր հասկացողութիւնը շատ սահմանափակ է ու միայն նոթերու գծագրութենէն է որ կրնայ որոշել թէ այդ էջը իր նուագած կտորն է թէ ոչ։

Նկարագրենք մանուկը։ Նիհար կազմով, վտիտ սրունքներով, մեղրագոյն մորթով, սակայն առողջ եւ վառվռուն մանչուկ մըն է։

Վերջին ծայր աշխոյժ, չարաճճի ու կեանքոտ է։ Առաջին նուագահանդէսին հիացողներ կասկածներ էին անոր ֆիզիքականին մասին, ու իր այս կանխահաս տաղանդը արդիւնք նկատեր էին տեսակ մը հիւանդագին, երազային վիճակի։ Բժշկական լուրջ քննութենէ մը վերջ հաստատուած է որ Րաֆֆին ֆիզիքական թէ մտաւորական տեսակէտով շատ բնականոն եւ առողջ վիճակի մէջ կը գտնուի, ու տէր եւ գիտակից է իր կատարած աշխատանքին։

Նուագահանդէսէն առաջ ոչ մէկ վախ կամ յոգնութեան կամ մտահոգութեան արտայայտութիւն ունի։ Իրեն կ'ըսեն որ եթէ լաւ նուագէ՝ տուփերով շօքօլա պիտի ստանայ... շա՛տ կ'ուրախանայ, մայրը կը փութայ անոր մատները տաքցնելու, մինչ ինք անտարբեր կը սպասէ որ ժամ առաջ բեմ ելլէ։

Նուագահանդէսէն առաջ պզտիկ փորձի մը կ'ենթարկենք զինքը։ Առանց նախապէս երաժշտական նոթի մը ձայնը պահած ըլլալու, կամ այդ բանին մասին մտածած ըլլալու՝ դաշնակէն ելած ուեւէ ձայնի անունը կրնայ տալ անմիջապէս։ Թէեւ նոթերը չի ճանչնար, բայց գիտէ տասներկու նոթի անունները եւ այսինչ ձայնին ո՞ր անունին պատկանիլը։ Այս պարզ յատկութիւնը բաւ է ապացուցանելու որ փոքրիկ դաշնակահարը ունի յիշողութեան եւ երեւակայութեան արտակարգ ընդունակութիւն։

Քանի որ յիշողութեան մասին խօսեցանք՝ ըսենք նաեւ որ երաժշտական գործեր մը նուագելու համար անհրաժեշտ է ան, եւ որ երեք տեսակի կը բաժնուի։

Ա.— Ականջի յիշողութիւնը՝ որով նախապէս լսուած կտորի մը նոթագրութիւնը չգիտնալով հանդերձ զայն արտաբերել կարելի է գործիքի մը վրայ ականջի օգնութեամբ։

Բ.— Մատներու յիշողութիւնը՝ որով կարելի է երգի մը ընկերակցութիւնը ապահովել մեքենաբար, եւ առանց խորհելու։ Անոնք որոնք առանց այլեւայլի պէտք է նուագուին այսինչ մատով, առ այդ որ եւ է թերացում թոյլ չի տար կտորին շարունակութիւնը։

Գ.— Աչքի յիշողութիւնը՝ որ մէնէն նուազ կենսական է, կտորի մը գծագրութիւնը երեւակայելով զայն տեսնելու յատկութեան մէջ կը կայանայ։

Րաֆֆի առաջին երկուքով է որ առայժմ կը նուագէ, եւ այդ երկուքը հզօրագոյն կերպով օժտած է իր ամբողջ էութիւնը։

Իր երաժշտական կրթութիւնը կը սկսի օրօրոցէն, երբ հայրը կը նուագէր ու աշակերտներուն կը դասաւանդէր օրն ի բուն՝ անընդհատ, մանուկին միտքը կը զարգանար քիչ քիչ, ու այսպէս մէկուկէս տարեկանին՝ ան պատահական կտորի մը մէկ անցքը մէկ ձեռքով կը կատարէր դաշնակի վրայ։ Ասիկա պատճառ կ'ըլլայ որ հայրը մասնաւոր ուշադրութեամբ հետեւի ու պատրաստէ զինքը։

Րաֆֆի նուագեց Մոցարթ, Պեթհովէնի, Շօփէնի, Շումանի այլոց կտորներէն, տարօրինակ վստահ կերպով։ Եթէ մատներու անզգալաբար եւ ըսենք առանց ուզելուն կը յիշեն [illegible] ները, ուշադրութեան արժանի է ամէն մէկ անցքին իր միտքն կը զգայ ու զգացումը անպակաս է իր նուագած կտորներուն մէջ։

Մասնաւորապէս պէտք է ծանրանամ Մոցարթի Ah vous dirai-je maman կտորին վրայ, յօրինուած բազմաթիւ variationներուն մասին։ Գլխաւոր եղանակը ունկնդիրին մը հասկցնելէ վերջ երբ կուգայ բարդութիւններուն եւ փոփոխակներուն՝ Րաֆֆի այս կամ այն մատով, աջ կամ ձախ ձեռքին մէջտեղ կը հանէ ու կ'անջատէ մայր եղանակը իր զարդարանքներէն, բան մը որ կը պահանջէ մաքրութիւն կամ առնուազն բնազդ։

Շօփէնի փոքրիկ նախերգանքը նուագեց մասնաւոր եւ անթերի արտայայտութեամբ, իսկ վերջինը Շումէրթի Զինուորական երգը որ կը պահանջէ կշռոյթ (rythme) մեծ պահանջ, իր կտորներէն մին եղաւ։

Րաֆֆիի մասին կարծիքները զանազան են։ Ոմանք կ'ընդունին որ ան՝ բնականէն լաւծը կ'արտայայտէ իր կարգին, ուրիշներ կը պնդեն թէ մասնաւոր կերպով խառնուած է նոյնիսկ չարաչար։ Իսկ մեր կարծիքը այն է որ երկուքին խառնուրդէն յառաջ եկած է արդիւնքը եւ կամ ինչ ձեւ ըլլայ՝ գնահատանքէ կամ [illegible] բանութենէ վեր կը մնայ արդիւնքը։

Հրեայ տասներկու տարեկան ջութակահարը՝ Yehudi Menuhin այս ձեւով սկսած է իր ասպարէզը բայց յետոյ յիշողութեամբ նուագելը մէկ կողմ դրած՝ սկսած է նոթագրութեամբ նուագել ու ան ընդունուած է այսօր իբր ժամանակիս մեծագոյն ջութակահարը։

Րաֆֆիի այժմու հանգամանքը իբր դաշնակահար տրամաբանական գետնի վրայ չէ, ու կը մնայ երեւոյթ, բայց նկատի առնելով տարիքը Հրեային հետ՝ անմիջապէս փառքը իրեն կը սպասէ։ [illegible] ենք տեղեկանալով որ Րաֆֆին բնաւ գոհ չէ իր արդի վիճակէն [illegible] զանգատի հօրը՝ որ ինչո՞ւ [illegible] ները չի սորվեցներ իրեն»։ [illegible] լու մեծ փափաք ունի ու [illegible] առթիւ կ'ուզէ ձեռք զարնել [illegible] վէնի concertoին։ Պ. Սէրկէյ [illegible] բոսեան՝ որ լաւ ուսուցիչ [illegible] կ'ըսէ իրեն թէ տակաւին կանուխ [illegible]

Նուագահանդէսին ներկայ [illegible] նաեւ շարք մը Եւրոպացիներ, [illegible] մասնաւոր ուշադրութեամբ [illegible] տեւէին ու կը հիանային։ [illegible] էր տեսնել որ հակառակ եղած [illegible] նուցումներուն հայ հասարա[illegible] թիւնը այս անգամ եւս չէր կր[illegible] լեցնել Շօփէնի սրահը, որ [illegible] տեղ ունի, մինչդեռ նմանօրի[illegible] երեւոյթի մը առջեւ երբեք [illegible] չէ իր անտարբերութիւնը [illegible] կառակն փոքրիկ Րաֆֆին [illegible] ծնողքը արժանի են լայն [illegible] րանքի։

Մեր ջերմ շնորհաւորութիւն[illegible] փոքրիկ արուեստագէտին [illegible] բազդաւոր ծնողքին։

Ա. ՊԱՐԹԵՒ[illegible]

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Քիւրտերու կրթական համաժողովը

Յունուար 25ին Երեւանի պետական թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի քիւրտ ուսուցիչներու առաջին համաժողովը։ Առաջին նիստը նուիրուեցաւ քիւրտերէն ՌԻԱ ԹԱԶԱ թերթին եւ Երեւանի քրտական ուսուցչանոցին առաջին տարեկան պանծացման։

Խօսեցան Դրաստամատ Սիմոնեան, Արամայիս Երզնկեան, Ա. Հախուվեան, Կ. Շէկոյեան, Ամիրէ Ավտալ (Ռիա Թազա թերթին կողմէ), Կրդեյ Շաֆակի ներկայացուցիչը, Վրաստանի քրտական ակումբին ներկայացուցիչը Ռասսոմ, Թուրքիոյ հիւպատոսը՝ Խալիլ պէյ, բժշկական վարժարանի կողմէ Ակունց։

Նիստէն յետոյ ներկայացուեցաւ թատերախաղ մը քրտերէն լեզուով։ Եղան պարեր ու երգեր։

Յաջորդ օրը երկրորդ նիստին, խօսեցաւ Երեւանի քրտական ուսուցչանոցին տնօրէնը Ջասմէ Ջալիլ։ Ուսուցչանոցին մէջ առաջին տարուան ընթացքին կային 62 ուսանողներ, որոնց 23ը ներկայիս ուսուցիչ նշանակուած են քրտական գիւղերուն մէջ։

Այս տարի կը շինուի նոր շէնք մը ուսուցչանոցի, ուր պիտի փոխադրուին դասախօսութիւնները, երբ շէնքը աւարտի։ Կը յուսացուի որ յառաջիկայ աշնան։ Այդ նոր ուսուցչանոցը պիտի ունենայ 400 կամ 440 ուսանող։

Փոքրիկ գանգատներ

Գիւղի կանչ թերթին մէջ «Մեզ գրում են» խորագրին տակ, պատառիկներ են, որ կը գանգատին.—

× Աղաւնեաւոյն գիւղին դպրոցին մէջ աշակերտներուն տաք նախաճաշ չի տրուիր։

× Խալիլ գիւղին դպրոցը չունի թուաբանութեան եւ բնագիտութեան ուսուցիչ։

× Գանձակի մէջ բազմաթիւ ծնողազուրկ եւ տնազուրկ երախաներ կան, հետաքրքրուող չկայ։

× Խորհ. Հայաստանի մէջ (29 յունուար) կը գրեն.

— Արագածայան անասնաբուծական կարեւոր շրջան մըն է։ Ոչխարաբուծական խորհրդային տնտեսութիւնը երբեմն ունեցեր է մինչեւ 20 հազար ոչխար։ Սակայն հոգ տանող չկայ։ Այնպէս որ մէկ կողմէ խոտը կը փճանայ Ջինչիրլուի սարերուն վրայ, մինչ անդին առանց կերի կը մնայ ոչխարի հօտը, միւս կողմէ զամէ զրկուած են քսան հազար ոչխարները, այս պատճառով դեկտեմբերէն ի վեր ամէն օր քանի մը ոչխար կը սատկի ցրտահար։ Հովիւները ոչ կեր կուտան անասուններուն, ոչ ալ ջուր, եւ օրերով առանց ջուրի կը մնան ոչխարները, մեծ մասը հիւանդ։

× Հայաստանի գործավարներու խորհուրդը հրատարակութեան տըւաւ 4 յունուար թուակիր որոշում մը որ հաստատելով թէ Մարտունի, Բասարգեչար, Նոր Բայազետ, Ապարան գիւղատնտեսական շրջաններուն, ինչպէս նաեւ Լենինական ու Երեւան քաղաքներուն մէջ «լայն չափերու են հասեր գաղտնօրէն անասուն մորթելու դէպքերը», խիստ պատիժներ կը սահմանէ անոնց դէմ, որոնք իրենց անասունները չհամայնացնելու համար, անխնայ կը մորթեն։

Դասախօսութիւններ

Մարքսիզմի եւ Լէնինիզմի Համալսարանին մէջ, յունուար 31ին Յակոբ Զօրեան դասախօսութիւն մը տուաւ «Հայ պատմագրութիւնը վերջին տասնամեակում» նիւթին մասին։

Նախընթաց օր Մուշեղ Դումբիչեան ներկայացուցած էր «արդի բնագիտութեան տագնապը»։

Սեւանի խնդիրը Մոսկուայի մէջ

Թիֆլիզի Պրոլետարին կը հեռագրեն Մոսկուայէն, 6 փետր. թուականով.-

Մամուլի տան մէջ տեղի ունեցաւ հաւաքոյթ մը, որ նուիրուած էր Սեւանի լճի խնդրին։

Սեւանի կոմիտէին նախագահը, ճարտարագէտ Տէր Աստուածատրեան կարդաց զեկոյց մը Սեւան լճին ջուրին օգտագործման մասին, ուժի անսպառ աղբիւր մը համարելով զայն։

— Սեւանի լիճը, ըսաւ ճարտարագէտը, ունի 1413 քառ. քիլոմեթր հսկայական մակերեւոյթ։ Իւրաքանչիւր վայրկեան լիճ կը թափի ափերէն ու անձրեւներէն 30,4 խոր. մեթր ջուր, իսկ լիճը կը կորսնցնէ իւրաքանչիւր վայրկեան 2,8 խոր. մեթր ջուր (շնորհիւ Զանգի գետին եւ ափերուն վրայ ծծուած քանակութեան)։ Սակայն, հակառակ լիճ թափուած ջուրին քանակութեան որ անհամեմատ աւելի է կորսուած քանակութենէն, չի բարձրանար լճին մակարդակը։ Եւ լճին քանակական հաւասարակշռութիւնը չի փոխուիր երբեք, որովհետեւ իւրաքանչիւր վայրկեան լիճ թափուած ջուրին աւելի մասը — 37,6 խոր. մեթր — կը գոլորշիանայ լճին մակերեւոյթէն։ Յատկանշական է այն որ հակառակ այդ ահագին գոլորշիացման, լճին շրջանակին ու շրջակայքին վրայ երբեք չաւելնար անձրեւումի աստիճանը։

Լճին օգտագործման նախագծին համաձայն, Սեւանի ջրային մակերեսը պիտի իջնէ 50 մեթր, այսինքն մինչեւ իր խորութեան կէսը։ Այս ձեւով պիտի կազմուի ջրային նոր հաւասարակշռութիւն մը,— գոլորշիացման չափը նուազելով հանդերձ լիճ թափող ջուրերուն քանակը պիտի մնայ նոյնը։ Այսպէսով ամէն տարի Սեւանի ջրամբարէն կ'առնուի 600 միլիոն խոր. մեթր, օգտագործուելու համար ելեկտրական ուժի հայթայթման եւ դաշտերու ոռոգման մէջ։

Լճին կողքին, ջրային այդ հարստութիւնը պիտի օգտագործուի հիմնելու համար 9 ելեկտրակայան, ջուրին իջեցման կարգով դասաւորուած, որոնք պիտի ստանան աւելի քան հազար մեթր ճնշում եւ պիտի տան բոլորը մէկ 480 հազար քառ. մեթր ուժ։

Այսպէս միաժամանակ Սեւանի լիճը կը կանոնաւորէ Անդրկովկասեան ջրաելեկտրային ցանցը։ Ելեկտրական ուժ հայթայթելու տեսակէտով, Սեւանի լիճը աւելի շատ արժէք ունի քան Վոլխովստրոյը, Սվիրստրոյը, նոյն իսկ Դնեպրոստրոյը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Լուսաբանութիւն մը

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 15 փետր.— «Առաջ»ի 10 յունուար թիւին մէջ զարմանքով կարդացի Սէն Շամօնէն անճիշդ տեղեկութիւններ գաղութին հայ անգործներու մասին, որոնց վիճակը օրէ օր անտանելի կը դառնայ։ Թղթակիցը շատ լաւ գիտէ որ, Պ. Ա. Չօպանեանի կատարած դիմումը օգուտ չունեցաւ։

Ինչպէս գրած եմ, թէեւ քաղաքապետը Պ. Չօպանեանին խոստացաւ օգնել բազմանդամ ընտանիքներուն, սակայն դժբախտաբար, քաղաքապետական ժողովին կողմէ մերժուեցաւ։ Եւ ամէն ընտանիք ստացաւ նամակ մը որ դիմումին մերժուած ըլլալը կը յայտնէր։ Եթէ չեմ սխալիր, այդ նամակէն նմոյշ մըն ալ ղրկեցին Պ. Չօպանեանի, իր բարեկամները։

Սուտ է նաեւ թէ կերակուրի փոխարէն առաջարկուած էր «հաց, իւղ, շաքար», եւայլն «բայց մերժուեցաւ»։ Եթէ այդպէս եղած ըլլար, թղթակիցը ամէնէն առաջ ինքը պիտի օգտուէր։

Իսկ նպաստ ստացողները երկու ընտանիք են. մէկը հպատակ Չէրքէզ, միւսը զինուոր մը որ ճամբաներու շինութեան վրայ կ'աշխատէր եւ արձակուած է այժմ։ Անգործներու տրուած «սուփ»էն (ապուր) օգտուիլ սկսան քանի մը հայրենակիցներ, որոնք քաղաքապետարանը ճամբայ բռած էին։ Մօտ 200 հայ անգործներէն քանի մը ընտանիք ապուր ստանան։ Պ. Ա. Չօպանեան ալ իր կարգին կրկնելով սխալ տեղեկութիւնները, կը գրէ թէ Սէն Շամօնի անգործ Ֆրանսացիներն անգամ չեն օգտուիր նպաստէ, քանի որ տեղական իշխանութիւնը դեռ ստացած չէ հարիւրին 75ը ներքին գործերու նախարարութենէն։ Ոչ, բարեկամ, ոչ։ Մէկուկէս ամիսէ ի վեր տեղացին եւ Իտալացին կը ստանան հաւասար նպաստ, իսկ «հայմաթլոս»ներուն միայն ապուր, ոչ ուրիշ բան, կ'առաջարկեն։

Մ. Ազատ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը, որ ամէն ամիս վերջին չորեքշաբթի ժողով կը գումարէ Սոսիէթէ Սավանթի մէջ, երկէջեայ տեղեկագիր մը կուտար մամուլին եւ իր անդամներուն, համառօտակի ներկայացնելով ժողովին մէջ կատարուած բժշկագիտական վիճաբանութիւնները։

Այս տարուընէ սկսեալ, արդէն սկսած է թերթի ձեւով 4 էջնոց փոքրիկ տեղեկագիր մը հրատարակել, տալու համար ոչ միայն Միութեան անդամներուն բժշկագիտական զեկոյցներն ու վիճաբանութիւնները, այլ եւ ներկայացնելու համար Միութեան ներքին կեանքը։

Փետրուարի թիւով հրատարակուած այդ տեղեկագիրը կուտայ լուրեր Միութեան ներքին կեանքէն, ամփոփումը բժշկագիտական վերջին վիճաբանութիւններուն եւ հանդիսարան մը (revue), ուր կ'երեւի համառօտագրութիւնը Միութեան անդամներուն կողմէ այս կամ այն ֆրանսական թերթին մէջ լոյս տեսած յօդուածներուն։

Վերջին ընդհ. ժողովը մայր դիւանին ատենապետ ընտրեց Տոքթ. Վ. Թորգոմեան, ատենադպիր՝ Տոքթ. Հ. Եազմաճեան։ Վարչութիւնը կազմուեցաւ հետեւեալ ձեւով.—

Տոքթ. Պ. Քօլօլեան՝ նախագահ, Տոքթ. Վ. Ջիլինկիրեան՝ ընդհ. քարտուղար, Տոքթ. Մ. Քէշիշեան՝ գանձապահ, Տոքթ. Արթին՝ փոխ-նախագահ՝ Տոքթէօրներ՝ Գրգոյեան եւ Խադուպ՝ փոխ-անդամներ։

Անցեալ շրջանի տեղեկագրէն կը հասկցուի, որ Միութեան կ'անդամակցին 36 բժիշկներ, 5ը գաւառէն, 7 ատամնաբոյժներ եւ 6 դեղագործներ, բոլորն ալ Փարիզէն։ Վերջին շրջանին, Միութիւնը կորսնցուցած է երկու անդամներ, Տոքթ. Բէմհաճեան եւ դեղագործ Խանճեան։

Յետոյ տեղեկագիրը կը թուէ այն դասախօսութիւնները, որոնք կատարուեցան Փարիզի մէջ, ինչպէս իր ժամանակին տեղեկագրած է Յառաջ։

Վերջին ժողովին մէջ փրոֆ. Աղաջանեանց կը խօսի inhibitionի երեւոյթին մասին, դարմանաբանական եւ բնախօսական վերլուծում մը կատարելով։ Եւ նախ ներկայացուց անդրադարձիկ շարժումները (mouvements réflexes), իր քննութիւնները այդ մասին, նոյնիսկ նախ քան Փավլովի զեկոյցը Մատրիտի համաժողովին մէջ (1903)։ Իր այս դասախօսութիւնը ընդարձակ կը տեսնուի Encéphale ամսաթերթին մէջ, նոյ. 1931։

Փետր. 17ի ժողովին մէջ տոքթ. Քօլօլեան ներկայացուց Վարչութեան ծրագիրը, գիտական զեկոյցներ տուին տոքթէօրներ Խանճեան, Եադուպ եւ Ջիլինկիրեան։

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան տեղեկատուն կը ներկայացնէ նաեւ հայ բժիշկներուն յօդուածները, որոնք կը տեսնուին հայ եւ օտար թերթերու մէջ, ինչպէս նաեւ ատամնաբոյժ Արամ Ճինճեանի մէկ գիրքը։

"ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՄԱՆ ԿՈՄԻՏԷ,,

Խորհրդային իշխանութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որով պարենաւորման կոմիտէ մը կը ստեղծուի, կեդրոնացնելու եւ ուղղակի վարելու համար հացահատիկի, խոտի, բամպակի, վուշի, կտաւատի եւ ուրիշ հողագործական բերքերու մթերման հետ կապուած գործողութիւնները։

Թէեւ Խորհ. իշխանութիւնը պարենաւորման մասնաւոր գործավարութիւն մը ունի, բայց նոր կոմիտէն անոր կապուած չէ, այլ ուղղակի ենթակայ՝ Աշխատանքի եւ Պաշտպանութեան Խորհուրդին (Ստօ), իսկ նախագահն է Կույբիշեւ, պետական ծրագրի վարիչը։

Նոր Կոմիտէն արտակարգ իրաւասութիւններ պիտի վայելէ եւ արդէն իսկ գործի ձեռնարկեց։

Նոր կարգադրութեան բուն իմաստը յայտնի չէ. բայց նկատի առնելով որ վերջերս վերակազմութեան ենթարկուեցան հաւաքական տնտեսութիւնները, զինուորական ուսանողները ժամանակէն շատ առաջ վկայական եւ աստիճան ստացան եւ այժմ բուռն պայքար կը մղուի ռազմապաշտ ոգին արծարծելու համար, կը նշանակէ թէ Խ. իշխանութիւնը կ'ուզէ պաշար ամբարել եւ պատրաստ գտնուիլ ո՛ր եւ է հաւանականութեան առջեւ։

ՄԱՄՈՒԼ

Զառամիտ տեղեկատուութիւն

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 փետր.).

— «Փաթրիսի մէկ խմբագիրը, Աթէնքի «փոքրամասնութեանց» մասին պրպտումի մը ձեռնարկած է։ Եւ առաջին առթիւ ստորագրած է երկար յօդուած մը Աթէնքի հայ համայնքին մասին։ Խմբագիրը, իր տեղեկութիւնները քաղելու համար, անշուշտ դիմած է իրեն ծանօթ հայու մը։ Եւ ապաւինած՝ անոր տուած ծանօթութեանց, խմբագրած է իր յօդուածը որ, իր որոշ կէտերուն մէջ գունաւորուած է տեղեկատու հայուն ունեցած նախասիրութիւններով՝ այս կամ այն հարցին նկատմամբ։ Այդ յօդուածին մէջ տեղեկութիւններ կան, որոնք անգիտութիւն կը ցուցադրեն։ Եւ կան կէտեր՝ ուր կիրքը իր գլուխը կը ցցէ կամ հակառակորդը վարկաբեկելու ճիգը լայնաբերան կը ճչայ։ Մատնանշենք քանի մը կէտեր, որպէսզի մեր ըսածը հաստատուի։

Յոյն օրագրողը — դուն հասկցիր տեղեկատու Հայը — տեղ մը կը խօսի Դաշնակցութեան մասին, զոր կը ներկայացնէ իբրեւ համայնքին «ծայրայեղ աջ թեւը» եւ կ'ըսէ թէ, անիկա, ամէնէն անհաշտ ազգայնական հոսանքն է Աթէնահայ իրականութեան մէջ։

Այս «ծանօթութիւնը» տեղեկատուի անձեղ ազնուութեան պիտի վերագրէինք, եթէ երբեք անոր ետին թաղնուած չըլլար՝ Դաշնակցութիւնն ու Դաշնակցականները յաչս Հելլէն հանրային կարծիքին վարկաբեկելու բացայայտ ճիգը։ Որովհետեւ, Դաշնակցութենէն վերջ խօսքը կ'ըլլայ ռամկավարներուն, որոնց համար օրագրողը կ'ըսէ թէ «պաշտպանողականներ են եւ ջերմապէս ջատագով Հայերու հելլենաֆիլատակութեան տեսակէտին։»

ՆԱՄԱԿ ՄԱՆՉՈՒՐԻԱՅԷՆ

«Նազըմփաշայի յուշերը»

ԹԱՒՐԻԶ.— Նազըմ փաշայի միտումնաւոր յուշերուն ըստ էութեան անդրադառնալէ առաջ, անոր «Պիթլիս կը վառի» խորագրին տակ մատնանշած գործիչները ստուգման ենթարկելու պարտք կը զգամ, ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար։

Ուշադրութեան առնելու է առանձնապէս այն պարագան, որ իրաւ թէ, Թուրք կառավարութիւնը հանդէպ այդ գործիչներուն բարեացակամ վերաբերմունք ունեցած է։

Անցնինք մերկ իրականութեան.—

Ա.) Միսիոնար Ճօրճ, Ամերիկացի Մատր Նափի տղան, այս ազնիւ մարդը, լոկ մարդասիրական զգացումներ կը տածէր հանդէպ տառապող հայութեան։ Ճօրճը այն մարդն էր, որուն անունը յիշուած է «Ես Միշեր ճամբորդ եմ» երգին մէջ։ «Ամերիկացի Ճօրճին, տարէք բարեւներս, մենք չենք մոռնար անոր, բրած բարիքներ»։ Թուրք կառավարութիւնը Ճօրճը մեռցուց 1915ին, Տիարպէքիրի մէջ, թունաւորելով զայն։

Բ) Աւետիքեան Նազար (Զոխիկեան Մուղսի Նազար), Պիթլիսի Աւիրմէկյան թաղէն։ Այս գործիչը ոչ թէ պետական ներման արժանացաւ, այլ երեք տարի ամբողջ բանտային խիստ տանջանքներու մատնուեցաւ, առողջութիւնը քայքայուեցաւ եւ միայն մահուան անկողնին մէջ բանտէն հանուեցաւ, ո՛ւր երեք օր ետք մեռաւ։

Գ) Համազասպ (Մուղսի Վարդանեան), Պիթլիսի Աւիրմէկյան թաղէն մինչեւ Օսմանեան սահմանադրութիւնը բանտերուն մէջ տառապեցաւ եւ աքսորուեցաւ։ Այսպէս 8 անգամ բանտարկուեցաւ եւ վերջը աքսորուեցաւ։ 1895էն կատարածէն մինչեւ 1908ի սահմանադրութիւնը, շուրջ 13 տարիներու ընթացքին, Համազասպը միայն 4 տարի ընդմիջումներով բանտէն դուրս ապրեցաւ, այն ալ հսկողութեան տակ։ Կ'արժէ այս արժանաւոր յեղափոխականի մասին առանձին անդրադառնալ։ Հայկական Մեծ Եղեռնին ձերբակալուեցաւ, դաւադրաբար եւ բանտին մէջ անգթաբար խողխողուեցաւ։

Դ.) Պասմաճեան հաճի Մանուկ (Պասմաճեան Մուղսի Խաչմանուկ), Պիթլիսի Փօսիկ-աղբիւրի թաղէն, բանտային տառապանքներուն զոհ դարձաւ։

Ե.) Մամբր (Մամբրէ Յովհաննէսեան) Պիթլիսի Աւիրմէկյան թաղէն, բանտէն փախչելով Կովկաս ապաստանեցաւ եւ միայն սահմանադրութեան երկիր մտաւ։ Համազասպի մտերիմ ընկեր։ Մեծ Եղեռնին Համազասպի հետ միատեղ դաւադրօրէն ձերբակալուեցաւ եւ նոյն վիճակով խողխողուեցաւ։

Զ.) Եւ վերջապէս, Նազըմ փաշայի սիրելին Գէորգ աղան (Պագգալեան), Պիթլիսի Աւիրմէկյան թաղէն, ազգի դաւաճանը եւ Թուրք կառավարութեան «բարի հայը»։ Թէեւ յեղափոխականներու վրէժխնդրութենէն կերպով մը ճողոպրեցաւ, բայց ժողովրդի արդար ցասման արժանացաւ եւ բարոյապէս կենդանի մահուան դատապարտուեցաւ…։

Վաղարշակ Ցոխիկեան

Սուլթան Ապտիւլ Համիտ դատապարտուած

Հալէպի ծանօթ Վէքիլ ընտանիքը կորսնցուցած էր Ապտիւլ Համիտի օրով Պաշի մօտ իր սեփական հինգ գեղեցիկ գիւղերը (Սուրիա)։

Համիտ գրաւած էր զանոնք, թշուառութեան մատնելով ընտանիքը։

Այս ընտանիքը նախնական դատարանին դիմելով դատ բացած էր Ապտիւլ Համիտի իբր ժառանգորդ Սուլթան Րէշատի դէմ եւ դատը շահեցաւ ու Ապտիւլ Համիտ դատապարտուեցաւ։

Այժմ Հալէպի Պետական Կալուածներու Տնօրէնութիւնը վերաքննութեան դիմեց յիշեալ դատին համար, երբ այս օրերուն տէրը այդ գիւղերուն։

Տնտեսական տագնապը Անդրյորդանանի մէջ

Ամմանէն լուր կը տրուի թէ լքեալ մանուկներու յատկացուելիք պատսպարան մը բացուած է։

Հողագործութեան տագնապին հետեւանքով, շատ մը անպատսպար մանուկներ ստիպուած են ձգել գիւղերը եւ հաստատուիլ Ամման։ Անոնց դժուարին վիճակը լուրջ վտանգի մը առջեւ կը դնէ թէ իշխանութիւնները եւ թէ ժողովուրդը։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վէպ)

Ա. ՄԱՍ

III

— Իսկ ես կը կարծեմ թէ, — ընդմիջեց վարդապետը՝ հնչեղ ու տիրական շեշտով մը — առաջնորդարանը միայն ու միայն ազգային հաստատութիւն է։

— Ճանը՛մ, ձգենք հիմա աս խօսքերը տէ էթանք խօնախ, — եզրակացուց Դաւիթ էֆէնտի։

Ու երբ Տաճատ վարդապետն ու Տէր Մեսրոպը դուրս ելան՝ իրենց սքեմներն ու փակեղները առնելու համար.

— Ասոնց կիտիշին փէք չեմ հաւնիր, Օննէս աղա, ըսաւ Դաւիթ էֆէնտի,— կը տեսնե՞ս տէրտէրդ, ծեր խլէզին կախել ասեր է պարկենքը... վո՛վ գիտէ ինչե՛ր կը կարդան աղ տարիքը աղուն գլուխին... խա՛լթ կերանք տէ տէրտէրին ալ դաս տալ տուինք դպրոցը... Աչքի էտեւ ձգելու չէ, հասկցա՞ր...։ Ասոնց ճնայ նէ, օր մըն ա մեզ կախել կուտան աս պատին ղուսիղին...։

— Ըլլալիքը աղ է, զաթէն... ան գըմպա ծօրուքը էկաւ՝ կեցաւ շաբաթ մը, — ակնարկեց գործիչի մը որ դարմը. — Նորէն եկած էր քաղաք ու ծեկնած — թո՛ւղ մը առին ծերոնք...։ Տէրտէրը չէր օգտեր, ծէյ մըն ա վարդապետը բուսաւ գլոխնիս...։

— Հա՛, «պիր վար ըտը կիճէտէն, պիր տա տիշտի պաճատան»ին գործն է... Ինչ ընել ընել...։

— ... Ճամբա՛յ տալու է — լրացուց Դաւիթ էֆ. — ձեւ մը գտնել տէֆ ընելու է աս պէլան գլօխնուս...։ Լաքին աս եաղ կայ քի, երկուքին լուզուն բերնուն ծէջ կը դառնայ կոր, աղբա՛ր...։

— Եա՛... խօնախ ծտնենք նէ հետը, սանկ զուվէթ կուզայ վրադ գիտես քի...։

Ու դուրս ելան, վարէն լսելով Տաճատ վարդապետին ձայնը, որ բարապանը կը կանչէր։

Վարը, բակի մարմարներուն վրայ երբ միացան կրկին.

— Ի՞նչ կ'ըսէք, Դաւիթ էֆէնտի, — անդրադարձաւ Տաճատ վարդապետ— յարմար առիթը չէ՞ ստացուած նամակին մասին խօսելու վայրին։

— Ի՞նչ... նամակի՞ն, ըսիր — կանգ առաւ Դաւիթ էֆ. ծուռնոզ, — ճիվի՛րդ պագնեմ, ~~[illegible]~~ հի՛չ ծինասիպ չէ... կ'ըլլա՞յ մի, ճանը՛մ, Պայրամի օրով...

— Ի՞նչ ընենք, ուրեմն...։

— Ի՞նչ անենք մի՞... հոտը չելած կամացո՛ւկ մը կը պառնես։ Իրենց ա սանկ ռամիզէն մը կ'իմացնես քի փէք աղէկ վէլվէլէ չի տայ։ Օլմայաճախ երկու երեք գիւղացիի ու չորս կառք զապոյն ու պուլնուզքը եզան համար... խելքերնին խրատնին՝ տեղերնին ծանր նստին տէ էվալլահ ընել գիտեան քիչ մը... Խրատէ՛, խրատէ՛, հասկցա՞ր Սրբազան...։ Հը՛, Օննէս աղա — թեւը զարկաւ անոր, մինչ ան գլուխը իջեցուց կուրծքին՝ ձեռքով խնչած ատեն բաճկոնակին վրայ աչքի ճերմուկուցքի նման բան մը փակած ըլլալուն, — Հը՞... պէյի պէս թող ապրին տէ ծե՛զ ա հանգիստ ձգեն, Պատրիարքարանն ա...։

VI

— Անդրէ՜ն. անդրէ՜ն, Խորէն... հա... դարձուր հիմա... հա՛ շէօյլէ...։

Ու՝ չաք-չաք-չաք՝ մուրճերը իջեցուցին։

Ետոյ, կրկին կրակը խօթելով երկաթը՝

— Եա՛ — շարունակեց ինքնիրեն խօսիլ վարպետ Ռուբէն— ըսել է սանկ... մէկ մութէն մէկալը բանէ քի...։ Զատիկ, հէ՞... ա՛ռ քեզի Զատիկ...

Ու խօսքը կիսատ թողուց։ Խորէնը շապիկին թեւերը սոթտած, կուրծքը բաց, մուրճը ձեռքին կանգնած էր իր դէմ՝ քրտինքներու մէջ։ Փքոցը կ'ուռէր ու կ'արտաշնչէր, Գրիգորի թեւերուն ճնշմանը տակ։

— Կ'օգտէ՛, — ձայնեց հայրիկը։

Կեցուց փքոցը։

Կրկին մուրճ։ կայծեր։ Օճախ մը։ Բոց։ Մեծուող երկաթ մը...։

— Շո՛ւտ, շո՛ւտ, Խորէն... երկաթ ըսածդ, օղլում, տաք-տաք կը ծեծուի...։ Հա՛, սա՛նկ... զարկած ատենդ՝ գիտնալու ես չէ՛քիճին իջնելիք տեղը...։

Տափուլի ու զուռնայի ձայն։ կանչեր։ կարմիր ու կանաչ հագուած տղոց բազմութիւն։

Պատանի է, կը դիմանա՞յ։ Գրիգոր գլուխը երկնցուց։ Ի՞նչ տեսնէ.— դրանը մէջ կանգնած է Օսման էֆէնտիին տղան՝ փոքրիկ Մէհմէտը։ Հագած է զինուորականի փայլուն հագուստ մը՝ «կըճըրը վրան», դեղին ծոպաւոր ուսնոցներով եւ մէջքին կախած երկար սուր մը, որ հողին կը դպի։ Քալեց՝ սանք ու ամբարտաւան։ Մօտեցաւ։ Սուրը գծեց գետինը։

Վարպետ Ռուբէն յանկարծ փոխեց դէմքին արտայայտութիւնը, ժպտեցաւ, ու զուարթ շեշտով մը.

— Օ՛, Մէհմէտ պէյ, — կատակեց, եւ փորձեց զայն գգուել։

Մէհմէտ, սուրը շարժելէն աւելի մօտեցաւ, սուրով զարկաւ հեղ մը վարպետ Ռուբէնի գլխուն, ու՝

— Սէլա՛մ, սէլա՛մ վէր, — պոռաց՝ հրամայական շեշտով մը։

Խորէն կրքոտեցաւ։ Գրիգոր նետուեցաւ առաջ։ Քիչ էր մնացեր՝ վզէն բռնէր ու խեղդէր... Բայց, վարպետ Ռուբէն, դառնալով Խորէնին.

— Ձայնդ կտրէ — հրահանգեց — չամուռին քար մի նետեր, Աստուածդ սիրես...։

Ու կրկին շոյեց Մէհմէտը, որ դարձաւ, եկաւ Գրիգորին մօտ, ուզեց դպիլ անոր ալ, բայց, տեսնելով անոր վայրի կատաղի նայուածքը եւ լսելով անարգական «Մէհմէտճուկ»ը, դէպի դարձաւ ու մեկնեցաւ։

Ու աշխատանքը վերսկսաւ։

Հիմայ, օճախին հետ կ'եռեւեփէր, նաեւ, Գրիգորի կուրծքը։ Մանր բան մը եկեր՝ կը ճնշէր։ Կը զղջար, որ չէր փակած պուկին ու չէր յափշտակած սուրը։

Ա՛հ, եթէ ի՛նք ալ սուր մը ունենար։ Մեծ չըլլար, հոգ չէ։ Սանկ... հա՛, հէքեաթին հովիւին սուրին չափ... Ու յիշեց, յանկարծ, որ իրենք ալ սուր մը ունէին։ Եւ ի՛նչ, երկայն շեղբով, եւ սեւ կոթով։ Հայրը դրած էր վարը՝ մառանը, մութ ու անթափանց անկիւն մը։ Տեսած էր օր մը։ Հարցուցած։

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դերասան Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Վաղը Կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին **Sociétés Savantes**ի *սրահին մէջ*, **8 rue Danton**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝ **ԴԵՐԱՍԱՆ ՔԻՆ**

ՏՐԱՄ 4 ԱՐԱՐ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐ ՏԻՒՄԱՅԻ

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկիններ ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ, ԱՆԱՀԻՏ, ԺԻՆԻՍ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ, Պ. Պ. ՍԱՐԵԱՆ, ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Կ. ՍՐԱՊ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, ԳՐ. ՎԱՀԱՆ, Ս. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին սովորական տեղերը եւ ներկայացման գիշերը՝ կիշէն

ՈՉ ՈՔԻ ՏՈՄՍԱԿ ՉՈՒՂԱՐԿՈՒԻՐ

կազմակերպիչ՝ Կ. ՍՐԱՊ — բեմադիր-ռէժիսէօր՝ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Վաղը Կիրակի ժամը 2.45էն մինչեւ կէս գիշեր GYMNASE JAURÈSի *մէջ*, Փարիզ

87 Avenue Jean Jaurès

Կը խօսի՝ **ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ**

Միաժամ մասնակցութեամբ 70 հոգինոց ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին

Երգ, նուագ, մեներգ, արտասանութիւն Զարեհ Ղարիպեանի եւ Օր. Տէր Թովմասեանի կողմէ

Մարզական աննախընթաց ցուցադրութիւններ եւ մենամարտ՝ Ֆրանսացի եւ հայ մարզիկներու կողմէ

գայլուկներու, սկաուտներու եւ արենուշներու կողմէ զանազան խաղեր — գեղարուեստական ճաշելի բաժին եւ անակնկալներ

6 հոգիէ բաղկացած ընտիր ճազ

ՊԱՐ ԺԱՄԸ 8ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ — *ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ*

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ 5 7.50 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հրանտ-Սամուէլ գրատունը եւ Ֆլօրիա ճաշարանը

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— *Métro Jean Jaurès, Tramways 21a, 21b, 21c, 21d, 29a, 29b, 29c, 51, հանրակառքերը բոլորն ալ կանգ կ'առնեն Gymnaseին առջեւ. Autobus M եւ AT:*

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԻԲՈՆԻ Մասիս խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱՆԻԷՌ Պոււա Քոլոմպի Պատանեկան Միութեան դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն, սեփական Գրադարանին մէջ, 26 rue du Président Krüger. Կը խօսի ընկ. ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊԱՆԵԷՕՅԻ Արծիւ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 31 rue Mme. Curie, ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն սեփականաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Համազասպ, Կայծակ, Կուկունեան, Մարգպետ եւ Կար տը Վիզի Անդրանիկ խումբերու ընկերները վաղը Կիրակի ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. Ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժերոմի Վրէժ խումբի ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին՝ Պառ-Թապալի ներքնասրահին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ միութեան բոլոր ընկերները, վաղը Կիրակի ժամը 4.30ին, 63 բիւ տը լա Րէփիւպլիք: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Եփրեմ Խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Փասկալի Ապառաժ խումբը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8էն 10: Հ. Յ. Դ. Պատ. միութեան ակումբին մէջ: Նիւթ անցեալ դասախօսութեան շարունակութիւնը: Կը դասախօսէ՝ ընկ. Ա. Գառօնէ: Կը հրաւիրուին երիտասարդ համակիրները եւ Պատ. միութեան անդամները:

"ՓԵՏՐ. 18,, ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի կոմիտէին կողմէ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Սալոն Շարի մէջ, 84 rue Chape

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ — *Կը խօսի՝ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ*

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ Մ. Մարութեան, Յ. Ուզունեան, Մ. Գաբրիէլեան (*արտասանութիւն*), Խ. Դաւիթեան, Ս. Աւտօեան (*մեներգ*): Կը նուագէ Ժ. Մալայեանի նուագախումբը ընկերակցութեամբ դաշնակահար Պ. Կիւլպատեանի:

ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ՝ ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մուտքը ազատ է

Սեն Շամոնի մէջ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին Քաղաքապետարանի սրահին մէջ (Սալ տը Քոնֆէրանս):

Կը խօսի ընկ. ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — *Մուտքը ազատ է*

Փարիզի Գրական Ակումբ *Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 rue Cabronne, Métro Vaugirard. տեղի կ'ունենայ Յիշատակի երեկոյ՝ նուիրուած Յովհաննէս Խան Մասէհեանին: Զեկոյց՝ Յ. Ջաւրեանի կողմէ: Մասեհեանի երկերէն կ'արտասանեն Պ. Պ. Նաւասարդեան եւ Թորոսեան: Մուտքը ազատ է:*

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է ԵՒ ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

"ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋ,,

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՉԱՐՍԱՆՃԱՔԻ Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2ին, 59 Bld. du Gomier, Bar Monumantale*ի սրահին մէջ: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն, ընթացիկ հարցեր: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Ո. Միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ եւ շրջանի երկսեռ Բիւթանացի հայրենակիցները՝ անդամ եւ ոչ անդամ, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի ժամը 2ին Կրան Քաֆէ Նօայլ, Քանըպիէրի անկիւնը: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սալնոյ Զորի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին Քաֆէ Սփոր Պառվէնսանի մէջ: Անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ այս ժողովին: Շատ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին Bld. Dugommier, No. 23, Au Bar Petit Poucet*ի ներքնասրահը: Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները եւ գրասէր հասարակութիւնը: Օրակարգ՝ ծրագրի ընթերցում եւ կարեւոր հարցեր:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Մուշի Պուլանուխ Թէղուտ գիւղացի Սեդրակ Աւետիսեան, կնոջ անուն՝ Փերուզ (Էսկիշէհիրցի, եղբօր անուն՝ Յակոբ), որդիները՝ Կարապետ եւ Գասպար: 1931ի առաջին ամիսները կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ S. Avedissian c)o Pilibossian, Novea Zago a, Bulgarie. *Իմացնել իր եղբօր Հմայակ Աւետիսեանի,* Site du Chemin de Fer 6-7, Décines, Isère.

Կը խնդրուի Պուլկարահայ թերթերէն արտատպել:

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30*ին Պէլվիլի Ֆրանսական Աւետ. եկեղեցւոյ սրահին մէջ կը քարոզէ հայերէն լեզուով Վեր. Մ. Տէր Սահակեան: Մուտքը ազատ է:*

Հասցէ՝ 8 Boulebard Simon, Մեթրօ Պէլվիլ, Թրամուէյ 26:

Սեղանաւորի մը կ'ուզուին

Սեղանաւորի

Կ'ուզուին երիտասարդ եւ զարգացած հայ երիտասարդներ շահաբեր գործի համար: Ներկայանալ անմիջապէս կէսօրէ առաջ ժամը 10—12 Պ. Պ. Xynos et Cornellos, 18 rne Chaussée d'Antin, Paris.

ՊԱՆԵԷՕՅԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՑԱՌԱՋԴԻՄԱՍԷՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին

Նախագահութեամբ Տիկ. ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

3 Villa d'Orléans*ի մէջ*, Métro: Alesia

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ մասնակցութեամբ փարիզահայ ծանօթ արուեստագէտներու.

40 փոքրիկներ պիտի երգեն ու արտասանեն մանկական զուարթ երգեր

Գեղարուեստական խումբ մը երիտասարդներու կողմէ

պիտի ներկայացուի՝ **«ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ»** յուզիչ տրամ 4 արար

Մուտք՝ 5 ֆրանք

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

Հայ "ՏՐԱՄ-ՕՓԷՐԷԹ,, խումբը Ղեկավարութեամբ դերասան Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆի

Կը ներկայացնէ Պաքուի արեւելեան կեանքէն առնուած

ՄԱՇՏԻ ԻԲԱԴ կամ ՆԱ Չ'ԼԻՆԻ, ՍԱ ԼԻՆԻ

Խիստ քրքջալից օփերէթը 3 արար

28 Փետրուար, Կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 8.45ին

Salle des Sociétés Savantesի *մէջ*

Գ. արարին, հարսանիքի տեսարանին, Կովկասեան լեռնային պարեր Արեւելեան երաժշտութիւն ղեկավարութեամբ Թառիստ ԺՕՐԺի

Տոմսերու գիները՝ 20, 15 եւ 10 Ֆր. — *Կը ծախուին սովորական տեղերը*

«Հայրենիք» ամսագիր եւ օրաթերթ

Ընդհանուր գործակալ Եւրոպայի (բացի Պալքաններէ)

Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ

51 rue Monsieur le Prince, Paris (VIe) Danton 88—65

Ուր պէտք է դիմել բաժանորդագրութեանց վճարումներու համար

կը ճայթայթենք ամսագրի հին թիւերը

ԱՄԷՆ ՀԱՅՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԵՒՈՐ — ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄՏՔԵՐԸ

Մատենաշար Դրօշակի Բ. տպագրութիւն

Գին 10 Ֆր., փոստի ծախքով 11 Ֆր.: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան

Լոյս տեսաւ

Ազգային հերոս Սեբաստացի Մուրատի կենսագրութիւնը,

„ՄՈՒՐԱՏ"

Գրեց՝ Պ. Միքայէլ Վարանդեան, հրատարակութիւն Մուրատ Ծննդ. Կեդր. վարչութեան: Գիրքը կը բաղկանայ 350 էջերէ եւ 45 նկարներէ: «Մուրատ» տպուած է սահմանափակ թիւով. փութացէք օր առաջ ապահովել օրինակ մը: Գին՝ թղթակազմ 30 ֆրանք, լաթակազմ՝ 40 ֆրանք: Գաւառներու համար ղրկել փոստի ծախք 2 ֆրանք: Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը կամ Ներսէս Գըլիկեանի, 24 rue Anatol France, Issy-les-Moulineaux. (Seine) France

---

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մեթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Ամէնուն ցանկացած Հայկ. ճաշարանը բացուած է Փարիզի կեդրոնը

44 Rue de Trévise Metro: Cadet Tél. Provence 64-74

Au Duc de Trévise

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՄԱՔՍՈՒՏ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

Կէս օրին ՄԱՔՍՈՒՏԻՆ եկուր, հոն եմ 7.50 ֆրանքով կը ճաշեմ, կը կշտանամ ու միշտ գոհ եմ:

Մաքսուտը կը յարմարի օրուան տագնապին: Եկէք եւ տեսէք՝ Արեւելեան եւ Կովկասեան կերակուրներ, ամենաընտիր օղի եւ գինի պոլսական եւ ռուսական աղանդերներով:

Տրամադրելի սրահ հարսանիքներու, հանդիպումներու եւ ժողովներու:

TANNERIE DE LA DEULE

S. A. R. L. au Capital de 315,000 francs

9 rue Charlot, PARIS (3) — Tél. Arch. 05-86

Directeur-Gérant LEON BABONIAN

ԿԱՇԻԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Հայ կօշկակարներուն.— *Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում ամէն տեսակ կաշիներու, հրապարակի գինէն աժան:*

Քռուբօն (*կռնակի մաս*) *Ա. կարգի շէն՝ քիլօն 30, Բ. կարգի 24 եւ Գ. կարգի՝ 22 ֆրանք,*

Թալօնի համար քռուբօն, էքառ՝ քիլօն 12 ֆրանքէն:

Հայ *marchand forain*ներուն.— *Այրերու եւ կանանց կօշիկներու համար կտրուած կէս նրբանցու եւ թալօն՝ քիլօն Ա. կարգի 28, Բ. կարգի 24 ֆրանք, Գ. կարգի՝ 22 ֆրանք:*

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ եւ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ՝ 9 rue Charlot, Paris

Métro République et Hôtel de Ville

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վէներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

21 FÉVRIER 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1809

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ՀԱՄՐԱՆՔԸ

«Ալիք», Թեհրանի մեր պաշտօնակիցը, իր յունուար 23ի խմբագրականով կ'արծարծէ խնդիր մը, որ պարբերաբար յիշուած, բայց մոռացութեան տրուած է երկար ատենէ ի վեր,— «Գաղթահայութեան վիճակագրութիւնը»։

— «Քանի՜-քանի՜ անգամ է արծարծուել այդ հրատապ ու կարեւորագոյն խնդիրը հայ մամուլում, քանի՜-քանի անգամ կոչ է արուած ու յորդոր կարդացուած հայ հասարակական մարմիններին նախաձեռնող լինել այդ անյետաձգելի խնդրի շուտափոյթ լուծման մէջ. բայց ի զո՜ւր, մամուլի ձայնը արձագանգ չգտաւ եւ ո՛չ մի հասարակական հաստատութեան շրջանում..

մեր հասարակական հաստատութիւնները վատ ջրաղացի քարի նման միայն գիտեն մանր հատիկները խոշոր աղալ...»։

«Յառաջ»ի ընթերցողները պիտի յիշեն թէ Ռումանիոյ մէջ արդէն իսկ ձեռնարկուած է մարդահամարի մը, որ յաջող կ'ընթանայ, համաձայն վերջին տեղեկութիւններու։

Քանի մը տարի առաջ, Մարսէյլի մէջ ալ փորձ մը կատարուեցաւ, եւ, որքան գիտենք, մնաց կէս ճամբան կամ կիսատ։ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ երբեմն կը հրատարակուին ցուցակներ ազգ. իշխանութեանց կողմէ։ Ենթադրական հաշիւներ եղած են նաեւ Պուլկարիոյ, Յունաստանի եւ Եգիպտոսի մէջ։

Բայց չունինք տակաւին մեր իսկական մարդահամարը։

Անշուշտ պայմաններն ալ թոյլատու չեն։ Մարդահամարը կը պահանջէ պետական կազմակերպութիւն եւ լայն միջոցներ։ Յաճախ պետութիւններն ալ մեծ դժուարութեանց կը հանդիպին։ Եւ իբրեւ հետեւանք, կարելի կ'ըլլայ մարդահամարներ կատարել հինգ-տասը տարին անգամ մը։

Եւ սակայն, անհրաժեշտ է որ գիտնանք մեր համրանքը՝ ի սփիւռս աշխարհի։

Անհրաժեշտ է մանաւանդ այսօր, երբ սրընթաց կը թաւալի օտարացման եւ այլասերման գլանը։

Համրանք չունինք անոնք որ «հայ-քրիստոնեայ» կը համարուէին երէկ, եւ հայկականութենէ խոյս կուտան այսօր։

Դժուա՛ր է գտնել հաշիւը անոնց, որ խումբ-խումբ նետուած այս ու այն ցամաքին վրայ, հեռաւոր յիշատակի մը պէս կը նային իրենց հայրենիքին կամ ծագման վրայ։

«Ալիք» հարցարան մըն ալ կցեր է խմբագրականին, դիւրացնելու համար մարդահամարը։ Հարցարանը կազմուած է պարսկահայ գաղութին համար, բայց կը պատշաճի ո՛ր եւ է գաղութի։ Ամփոփենք այդ կէտն ալ.

— «Բաւական է յիշատակել միայն վայրը, ամսաթիւը, անուն-ազգանունը, ծննդավայրը, մշտական բնակութեան վայրը, հասակը, սեռը, զբաղմունքը. անհրաժեշտ է առանձին ուշադրութեամբ ու խնամքով արձանագրել նաեւ գրագէ՞տ է, թէ անգրագէտ եւ ի՞նչ կրթութիւն ունի՝ սկզբնական, միջնակա՞րգ, թէ՞ բարձրագոյն. եւ ապա ո՞րն է նրա առօրեայ գործածական լեզուն, հայե՞րէնը թէ որեւէ օտար լեզու։»

Կարելի է տեղէ տեղ յապաւել կամ ընդլայնել հարցարանը։

Ինչպէս ուրիշ պարագաներու մէջ, այստեղ ալ ամէն բանէ առաջ կը պահանջուի նախաձեռնութեան ոգի։ Եթէ չենք սխալիր, Ռումանիոյ մարդահամարին ձեռնարկուներն են հայ ուսանողները։

Ամէն տեղ ալ ունինք ազգ. իշխանութիւն, առաջնորդարան, հայրենակցական եւ երիտասարդական միութիւններ։ Ամենաներ պարագային՝ հոգեւոր հովիւ մը, ուսուցիչ մը, կամ կուսակցական գործիչ մը։ Կեդրոն տեղերու մէջ ազգ. իշխանութիւնը, մեկուսի վայրերու մէջ՝ քիչ-շատ սրտցաւ անհատ մը եթէ պարտք սեպէին ցուցակագրել իրենց շրջանի համրանքը, արդէն կը բացուէր ճամբան։

Ֆրանսայի մէջ, «Յառաջ»ի հիմնարկութենէն ի վեր, ամէն անկիւնէ տեղեկութիւններ հասած, թուանշաններ արձանագրուած են։ Եւ համբողներն ու գրողները ընդհանրապէս համեստ բանուորներ են, որոնք ո՛ւր որ իյնան, պարտականութիւն կը սեպեն գրի առնել իրենց քաղած տեղեկութիւնները։

Երբ անհատներ այսքանը կրնան կատարել ինքնաբերաբար, ինչո՞ւ պիտի վարանէին ազգային օրկաններն ու կազմակերպուած միութիւնները։

Եթէ միայն իւրաքանչիւր Հայր. Միութիւն իր գիւղին ու քաղաքին մնացորդները համրէր, մեծով-պզտիկով, գործին կէսը կատարուած կ'ըլլար։

Թուաբանական ճշգրտութեամբ մարդահամար մը չէ որ կը պահանջենք, այլ մօտաւոր թիւեր։

Այսպիսի աշխատանք մը պիտի դիւրացնէր նաեւ գաղութներու կազմակերպութեան ծրագերը։

Խոստովանինք որ, սկիզբէն ի վեր, շատ նախնական գաղափար ունեցած ենք թուանշաններու արժէքի մասին։ Տեսակ մը արհամարհանք։ Ինչպէս խօսքերը, թիւերն ալ կը գլորենք ու կ'ոգեւորուինք։

Ողբացեալ Զաւարեանը, իր գաղափարական վերացումներուն մէջ իսկ, հոգի կուտար թուանշաններուն։ Մինչեւ այսօր կարօտով կը փնտռենք իր «Աւերակ Վասպուրականը» եւ «Աւերակ Տարօնը» — երկու փաստացի ուսումնասիրութիւններ, որոնք շարունակուեցան, տպուեցան, բայց գիրք չեղան, աւելի կատարելագործելու մտահոգութեամբ։

Եւ Մեծ Պատերազմը քշեց տարաւ կատարուած աշխատանքը, ինչպէս ամէն բան։

Հիմա հօթն աշխարհի մէջ ցրուած են Վասպուրականը, Տարօնը, Կարինը, Սեբաստիան, Բիւթանիան կամ Կիլիկիան։ Եւ մեր պարտքն է ճշդել, փրկել ինչպէս Դատը, նոյնպէս անոր տարրերը։

Թիւերը, իւրաքանչիւր համրանքի տեղն ու դիրքը աչքի առջեւ ունենալէ յետոյ է որ, պիտի կրնանք սահմանել մեր «անելիքները»։ Կարելի չէ ծրագիր կազմել աչքերը մշուշին մէջ եւ ոտքերը աւազի վրայ։ Եւ կարելի չէ նոր սերունդ փրկել, առանց գիտնալու անոր ինչն ու ինչը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՎ ՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՄԸ ԿԸ ԲԱՆԱՅ ՍԵՐՈՒՆԴ ՄԸ ԿԸ ՓՐԿԷ

Պանթէօ-Քաշանի Յառաջդիմասէր Միութիւնը, այսօր, հանդէս մը կուտայ ի նպաստ Պանթէօյի մանկապարտէզին։

Վստահ ենք թէ հայ ծնողքները, որոնց մտքին մէջ տարիներէ ի վեր նստած է մեծ մտահոգութիւնը,— իրենց մանուկներուն հայեցի կրթութիւնը,— հրճուանքով պիտի վազեն քաջալերելու ձեռնարկը եւ հպարտութեամբ գնահատելու 40ի չափ փոքրիկներու յաջողութիւններն ու մանաւանդ, խումբ մը յամառ ու անվհատ «Յառաջդիմասէր»ներու ճիգերը։

Անտէր այս ժողովուրդին համար, որ ամէն օր, երթեւեկի իր ճամբուն վրայ, կրթութեան ու գիտութեան մեծ հաստատութիւններու կը քսուի, գործը մանկապարտէզին մնացած է։

Քաղաքակրթութեան հսկայ ոստաններուն ծոցը նստած, այլ եւս՝ փոքրագոյնին մէջ է, որ իյնկած ենք փնտռելու հայ ապագայի պահպանման հիմերը։

Ուրիշ ժողովուրդներու համար, ազգային ապահովութիւնը՝ բարգաւաճման, պերճանքի հարց մըն է միայն։

Մեզ համար վերածուած է գոյութեան նախատարրական պայքարի՝ ընդդէմ անողոք ճակատագրի մը։

Ուրիշ ժողովուրդներ՝ իրենց ազգային ապահովութիւնը կը փնտռեն մարդակուլ, արիւնաշխեղ միջոցներու, բանակի ու զէնքի մէջ, զոր կը գտնեն ազատօրէն, առատութեամբ։

Իսկ մենք, զայն կ'որոնենք խաղաղութեան ու քաղաքակրթութեան օրրաններուն, դպրոցներու մէջ, զոր արգիլուած ենք ունենալէ։

Ուրիշ ժողովուրդներու համար, սերունդներու շղթայաւորումը նոյն ոգիով, մտայնութեամբ ու զգացումով, մեքենական, ինքնաշարժ խաղ մըն է։ Մեզ համար կենսական պայքարի դաժան նախապատրաստութիւն մըն է՝ վարանումներով ու անդոհանքով լեցուն։

Ահա թէ ինչո՞ւ ով որ կը յաջողի մանկապարտէզ մը բանալ, ճակատագրին դէմ է որ կը պայքարի, յանուն մատաղ սերունդներու փրկութեան, ու պէտք է արժանանայ ամբողջ ժողովուրդի մը սրտաբուխ քաջալերութեան։

Մ. Ե.

Անգործութիւնը

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին վիճակագրութիւնը կը ցուցնէ թէ փետր. 8էն 13 նպաստընկալ անգործներու թիւը կրած է 11,101ի նոր յաւելում մը, որով անգործներու թիւը կը բարձրանայ 270 հազարի։ Այս անգործները կը պատկանին 12 միլիոն 330 հազար բնակչութիւններկայացնող 601 համայնքներու, ուր միայն, նպաստի սնտուկ է հաստատուած։

Նոյն թուականին, փարիզի անգործներու թիւն էր 82,931, իսկ շրջակայքի անգործները 62,924։ Սէնի նահանգին մէջ ուրեմն ընդամէնը 145,855 անգործ, մէկ շաբթուան ընթացքին՝ 6 հազար հոգիի յաւելումով մը։

Այդ շաբթուան ընթացքին, Ֆրանսա մտած են 104, անկից մեկնած են 3000ի չափ օտար աշխատաւորներ։

Չինաճափոնական վէճը

Ճափոնական կառավարութիւնը վերջնագրով մը, պահանջած էր չինական կառավարութենէն, որ իր ուժերը Շանկհայի շրջանակէն 20 քիլոմեդր ետ քաշէ։

Չինական կառավարութիւնը մերժած ըլլալով Ճափոնի այս վերջնագիրը, ճափոնական ուժերը յարձակման սկսան երէկ առաւ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Նախարարական տագնապը տակաւին ելքի մը չյանգեցաւ, գլխաւոր այն պատճառով որ կարելի չեղաւ համաձայնութիւն գոյացնել Պ. Փէնլըվէի եւ Պ. Թարտիէօի միջեւ։

Կազմուելիք դահլիճին գլխաւոր անդամներուն շուրջ նախապէս համաձայնութիւն գոյացած էր։ Պիտի մասնակցէին նախկին դահլիճէն Լավալ, Թարտիէօ, Փիէթրի, Փօլ Ռէնօ, եւ Ռիպ։ Ներքին նախարարութիւնը պիտի յանձնուէր ծերակուտականի մը։ Բայց Պ. Թարտիէօ յայտնեց թէ չի կրնար ընդունիլ որ ներքին նախարարութիւնը յանձնուի խորհրդարանի փոքրամասնութեան պատկանող անդամի մը, ինչպէս նախատեսուած էր ծերակուտականը։ Ասով, բանակցութիւնները խզուեցան։

Այս խզումէն յետոյ, Պ. Փէնլըվէ հեռաձայնով հաղորդակցեցաւ Պ. Փօլ-Պօնքուրի հետ, որ ժընեւ կը գտնուէր, եւ անոր հաւանութիւնը առաւ դահլիճին մէջ մտնելու իբր արտաքին նախարար։

Անկից վերջ էր որ Պ. Փէնլըվէ Էլիզէ գնաց, երկրորդ անգամ ըլլալով Հանրապետութեան նախագահին՝ անհրաժեշտ դատուեցաւ համաձայնութեան փորձ մը կատարել Թարտիէօի հետ։ Այս անգամ կը պահանջուէր Պ. Լավալի յանձնել արտաքին նախարարութիւնը որ արդէն խոստացուած էր Փօլ-Պօնքուրի։ Անկից զատ, խորհրդարանի ձախ խմբակները չէին ուզեր որ արտաքին նախարարութիւնը յանձնուի նախկին վարչապետին։

Այս անգամ բանակցութիւնները վերջնապէս կը խզուէին Փէնլըվէի եւ Թարտիէօի միջեւ։

Պ. Փէնլըվէ տեսնելով իր ջանքերուն ձախողութիւնը, հրաժարեցաւ դահլիճը կազմելու յանձնառութենէն։ Հանրապետութեան նախագահը կրկին ձեռնարկեց խորհրդակցութեան։

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Եգիպտոսի եւ Հնդկաստանի տեսակէտները

Զինաթափութեան վերջին ժողովը լսեց Եգիպտոսի եւ Հնդկաստանի տեսակէտը։ Եգիպտոսի վարչապետը Սըտքը փաշա, պարզեց իր երկրին տեսակէտը, հետեւեալ կէտերուն մէջ ամփոփելով՝

Ա.— Իբրեւ վիճաբանութեանց հիմ ընդունիլ զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնաժողովին կողմէ մշակուած պայմանադրութեան նախագիծը։

Բ.— Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրել նիւթական ուժ մը, որ համեմատի անոր վայելած բարոյական բարձր հեղինակութեան։

Գ.— Ազգային պաշտպանութեան պէտքերը նկատի առնելով սահմանափակել եւ կրճատել պաշտպանողական զէնքերը։

Դ.— Ցամաքային, ծովային եւ օդային յարձակողական բոլոր միջոցներու ամբողջական ջնջում։

Ե.— Բարոյական զինաթափութիւն։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Սըտքը փաշայէն վերջ խօսեցաւ Հնդկաստանի ներկայացուցիչը Աղա Խան, հետեւեալ իմաստով.

— Աշխարհի տնտեսական եւ ընկերային պայմանները այնպէս են որ, անմիջական կերպով պայմաններ անհրաժեշտ կը դառնան։ Այս տեսակէտէն, զինաթափութեան ժողովը կոչուած է կատարելու առաջնակարգ դեր մը։ Բարոյական տեսակէտով, պէտք է ջնջելու աշխատիլ վախի, չարակամութեան եւ կասկածի հետեւանքները։ Նիւթական տեսակէտով, կենսական է որ պատերազմի նախապատրաստութեան նուիրուած ծախքը վերածուի անհրաժեշտ նուազագոյնին։

»Հնդկաստան, գործօն կերպով պիտի մասնակցի այն միջոցներու որոնումին, որոնք թոյլ կուտան պաշտպանելու քաղաքային բնակիչները՝ ընդդէմ պատերազմի բարբարոս միջոցներու։

Աղա Խան կ'ընդունի թէ ֆրանսական առաջարկները մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն եւ արժանի են մանաւոր քննութեան,

Իռլանտական ընտրութիւնները

Իռլանտայի օրէնսդրական ընտրութիւններուն առթիւ, բուռն պայքար մղուեցաւ հանրապետական եւ կառավարական կուսակցութեանց միջեւ։ Ընտրութիւնները ցարդ տուած են հետեւեալ արդիւնքը.— կառավարականներ՝ 43, հանրապետականներ՝ 55, անկախներ՝ 12, աշխատաւորականներ՝ 3։

Եթէ անակնկալ արդիւնք մը չպատահի, պարզօրէն կը տեսնուի թէ իռլանտական կառավարութիւնը պիտի անցնի հանրապետականներու ձեռք, ինչ որ կրնայ յեղափոխական շրջան մը բանալ երկրին մէջ։

Իսկ հանրապետականներու ծրագրին մէջ կը մտնեն, ջնջում Անգլիոյ թագաւորին հանդէպ հաւատարմութեան երդումի, երկրին մէջ կառավարիչի տիտղոսին վերածումը՝ հանրապետութեան նախագահի տիտղոսի, ուրիշ խօսքով հռչակում հանրապետութեան։

Բացարձակ մեծամասնութիւն ունենալու համար, պէտք է ապահովել 77 աթոռ. հանրապետականներու ղեկավար Վալէրա, յոյսը դրած է աշխատաւորականներուն վրայ, կառավարելու համար երկիրը։ Երկու կուսակցութեանց միջեւ, ընկերային համախոհութիւններ կան, սակայն Իռլանտայի աշխատաւորականները առ այժմ դէմ ըլլալ կը թուին հանրապետականներու անջատողական ձգտումին։ Այնպէս որ այս վերջինները կրնան մեծ դեր կատարել չափաւոր քաղաքականութիւն մը պարտադրելու համար հանրապետականներուն։

Նախ կ'ուտեն, յետոյ աւելցածը կը ցանեն

Յայտնի է թէ Թուրք կառավարութիւնը զսպելէ յետոյ քրտական ըմբոստութիւնը, քիւրտ աշիրէթներ աքսորեր էր Թրակիա, ուր անոնց տուեր էր հող, երկրագործական գործիք, սերմնցու, որպէսզի երկրագործութեամբ զբաղին։

Քիւրտերը սակայն, աւելի գործնական, անօթութենէ չմեռնելու համար անհրաժեշտ դատած են ուտել իրենց տրուած սերմնցուն։ Էնկիւրիէէն հեռագիր մը կը յայտնէ թէ քիւրտերը այս պատճառով սովի մատնուածեն եւ կառավարութիւնը ստիպուած է մնուցանել զանոնք։

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

ՑԱՆԿ 15

Գ. Կարսեան, Լա Պաքա	25.—
14րդ ցանկին գումարը	3194.—
ընդհ. գումար	3219.—

„Լենին եւ Ստալին հայկ. հիւղաւաններու մէջ"

Պէյրութի «Էլ Ահրար» թերթը կը գրէ.—

Լուր առինք որ ընդհանուր Ապահովութիւնը Պէյրութի մէջ պոլշեւիկներու գործունէութեան մասին շատ սարսափելի տեղեկութիւններ ստացած է։ Այդ լուրերուն ծանօթանալով, կարծեցինք որ Լիբանանի մայրաքաղաքին մէջ, ուր ապահովութեան պաշտօնատունները աճագին եռուզեռի եւ շարժման մէջ են կարմիրներու գործունէութիւնը սանձելու համար, ոչ կառավարութիւն կայ եւ ոչ ալ իշխանութիւն. կարծեցինք որ կը գտնուինք Մոսկուայի մէջ։

Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, անցած կիրակի երեկոյ, Հայկական հիւղաւաններու եկեղեցիին մէջ կատարուած է երախայի մը մկրտութիւնը, թէ այդ երախան կոչուած է սովիէթներու յայտնի լիտըր Ստալինի անունով։ Այս մկրտութեան արարողութեանց ներկայ գտնուած են 200ի մօտ համայնավարներ, կրօնականներ (?) եւ ազգային ժողովի անդամներ (?)։ Երախան բերած են մէջտեղ բոլշեւիկեան կարմիր դրօշի մը մէջ փաթթուած, այն դրօշը որ արիւն եւ աւեր կը խորհրդանշէ։

Գալուստեան կամ Գալօշեան (?) անուն կօշկակար մը, որ Մոսկուայի եւ բոլշեւիկներու աչքին յարգի մէկն է, ոտքի կեցաւ եւ յանուն Լենինի կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ. վերջը դրամատէրերուն եւ աշխարհակալ պետութիւններու հասցէին սկսաւ յարձակումներ գործել եւ իշխանաւորներու «գովք»ը հիւսեց։ Գալօշեան ներկաները խանդավառելու եւ գրգռելու համար բուռն լեզու մը գործածեց եւ հրաւիրեց զանոնք դիմադրել բոլշեւիկներու դէմ եղած բոլոր շարժումներուն եւ ըսաւ.— «Պոլշեւիկեան շարժումը օրէ օր կ'ընդարձակուի եւ մօտ օրէն այդ շարժումը պիտի խորտակէ օրէնքներն ու կանոնները եւ տկարներու իրաւունքները պիտի պաշտպանէ»։

Գալօշեանի ճառը գրեթէ կրկնութիւնը եղած է այն բազմաթիւ թռուցիկներուն, որոնք յաճախ կ'անցնին մեր ձեռքը։

Ճառը վերջացաւ բուռն ծափերու մէջ, որմէ յետոյ ներկաները բարեւեցին նորածին Ստալինը։

Մենք դեռ չենք գիտեր թէ՝ ինչ ըրած է ընդհանուր Ապահովութիւնը այս ցոյցին դէմ, որուն կազմակերպիչները՝ մեր հիւրերը կամ հայրենակիցները թէեւ արտաքնապէս դէմ են, բայց հոգեպէս Մոսկուայի հպատակներն են....

Սուրիոյ սահմանին վրայ

Պոլսէն կը գրեն թէ Թուրքիա, հարաւային սահմաններու վրայ մաքսանենգութիւնը արգիլելու համար, որոշուած է 10,000 հոգիի հասնող զօրաբաժին մը յատկացնել հրամանատարութեամբ Սէյֆի փաշայի, որ ենթակայ պիտի ըլլայ ներքին գործավարի հրամանին։ Այս զօրաբաժինը իր տրամադրութեան տակ պիտի ունենայ ռմբաձիգ ինքնաշարժեր, թնդանօթներ եւ թնդանօթաձիգներ եւ օդային տորմիղ մը։ Այս ուժին մեծ մասը պիտի կեդրոնանայ Սուրիոյ սահմանին վրայ։

Զօր. Սէյֆի փաշա մեկնած է արդէն սահմանագլուխ, տեղւոյն վրայ կազմակերպելու հակամաքսանենգային միջոցները։

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՎԻՇՏԸ

«Իմ Նո՛ր Հայրենիք,
Հզօ՛ր Հայրենիք...»։

Յաւերժական յիշատակներով հարուստ եւ լեցուն, չորս հազարամեայ պատմութեան հոյակապ յուշարձաններով հպարտ ու կանգուն, մեր ազգի քաղաքակրթական ստեղծագործութեանց եւ ձգտումներուն իբր կենդանի եւ լուռ վկայ, դո՛ւն, Հայրենիքդ իմ սիրասուն, այժմ ամայի եւ աւերակ ես եւ վշտահար մօր մը պէս սիրտդ կը մղկտայ եւ աչքերդ արցունք կը թափեն՝ տարագրուած եւ թափառական, հայրենազուրկ բայց հայրենակարօտ զաւակներուդ համար։

Հայրենիքի վի՜շտը...

Որքա՜ն անսահման եւ անհուն ես դուն, որ ծնունդ առած ես բուն իսկ Մայր Հայրենիքէն, Հայոց Մեծաց Աշխարհէն եւ անոր ծոցէն ծնած ու սնած ժողովուրդէն։ Դո՛ւն մեր ազգին հետ ծնունդ առիր, մեզ հետ ապրեցար ու պիտի ապրիս իբր մեր սիրտերուն եւ հոգիներուն անբաժան եւ հարազատ մէկ մասը։

Դո՛ւն հայրենիքդ իմ, վշտի յաւերժօ՛ւփ, ծփծփո՛ւն ծով, ազատութեան յոյսի անսպա՛ռ աղբիւր, քաղաքակրթութեան լոյսի հիւրընկա՛լ ընդունարան, դո՛ւն դարեր շարունակ քումեծ վիշտերուն եւ ցաւերուն մէջէն անգամ վա՛ռ պահեցիր Մեծ Յոյսը Հայոց Աշխարհի ազատութեան եւ անշէջ Լոյսը ազգային ու համամարդկային քաղաքակրթութեան։

Հայրենի՛քդ իմ սրբազան։

Արեւելքէն, արեւմուտքէն, հարաւէն ու հիւսիսէն անդադար հարուածեցին քեզ, անհուն վիշտը պատեց քո սիրտը, սակայն դուն մնացիր մի՜շտ աննկուն, մի՜շտ անխորտակ։

Տո՛ւր մեզ, տո՛ւր քո սէրը մե՛ր հայրենիք, տո՛ւր մեզ քո յոյսը, մա՛յր հայրենիք։

Քո լեռները ձիւնազգած, բարձրաւանց, սէգ ու հպարտ, լանջեր ունին՝ կանաչապա՛տ, արիւնագո՛յն։ Հայոց լեռներն ամէն առտուն բարիլուսուն համբոյր ու ողջոյն կուտան Հայոց ԿԱՐՄԻՐ արեւուն։

Հայոց արեւ, կարմիր արեւ ճրավառ,
Չէ՞ որ տեսար մեր արիւնն ու մեր
պայքար.
Հայրենիքիս ու մեր վիշտը ցրի. տուր,
Ազատութեան յոյսն ու լոյսը մեզի
տուր։

Քո գետերը ոլոր մոլոր, յաճախ զուլալ, երբեմն պղտոր, փրփրկներդ առատաջուր, սառն ու վճիտ անուշ աղբիւր, քո վիշտն ու յոյսը տա՛ր ու պա՛հ տուր մեր ալեծուփ ու միշտ ծփծղուն՝ Հայոց ԿԱՊՈՅՏ ծովերուն։

Հայոց լեռներ, կապոյտ ծովեր զուարթութիւն,
Չէ՞ որ տեսաք Հայրենիքիս վիշտն անհուն.
Դուք մեր յոյսի աղբիւրներն էք անսպառ,
Խորհրդանիշ մեր աշխարհին վեհափառ։

Քո հողերը բերրի, փխրուն, անտառներդ մի՜շտ հովասուն։ Այգիներդ ծառ ու ծաղիկ, բերք ու բարիք. ծիրան, խնձոր, խաղող ու նուռ՝ առատ առատ ամէնուն տուր։ Վայելողաց անուշ լինի՝ հաց եւ գինի։ Բերրիութի՛ւն Հայոց արտերուն՝ գոյնով ՆԱՐԻՆՋԻ բերքերուն։

Հայոց հողեր, դուք շա՜տ ունիք հաց, գինի,
Միրգ, բերք, բարիք, սիրուն գոյնով նարինջի.
Չէ՞ որ նորէն ժիր մշակներ պիտի գան,
Որ մենք տեսնենք շէն ու պայծառ Հայաստան։

Հայրենիքի վի՜շտը...

Դո՛ւն որ յաւերժօրէն եւ անուշ անուշ կը հանգչիս մեր սիրտերուն մէջ, որքա՛ն քաղցր է քո տուած յաւզումն ու տառապանքը, քո պատճառած յոյզերն ու ապրումները։ Դուն որքա՛ն յոյս ու լոյս կը ներշնչես մեր յուսաբեկ սիրտերուն եւ տխրամած հոգիներուն։ Դո՛ւն, Մեծ Վիշտ, մեզ համար նոյնքան զօրաւոր ես, որքան մեր վաղուան Մեծ Յոյսը։

Հայրենիքի՛ վիշտ, օտար երկինքներուն տակ, հեռաւոր եւ տխուր երկիրներուն մէջ, դո՛ւն մեզ համար, մեր սիրտերուն մէջ, մեր աչքերուն առջեւ կը ծփա՛ս, կ'ալիքս, հուր կը դառնաս եւ սակայն քու մոխիրներուն մէջէն իսկ վաղուան ազատ ու երջանիկ կեանքի յոյսը կը ներշնչես տարագիր եւ սատանդական զաւակներուդ։

Հայո՛ց Աշխարհ, երկի՛ր հայրենի, հաւատա՛, հաւատա՛նք, որ քեզմէ ծնունդ պիտի առնէ մեր Նոր ու Հզօր Հայրենիքը հայի իմացական լոյսով ալոցուն՝

Իմ Նո՛ր Հայրենիք,
Հզօ՛ր Հայրենիք։

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՆՑԽԱՐ ՄԸ ԽՐԻՄԵԱՆԷՆ

ԽՄԲ.— «Սիոն»ի փետրուարի թիւէն կ'արտատպենք Խրիմեանի ճետեւեալ մասունքը, որ անտիպ է, ինչպէս կը գրէ խմբագրութիւնը.—

Արծուին Վասպուրական
Մինչ ծուարած էր Վարագայ բոյն,
Հոգին խռոված էր յոյժ,
Հոգած էր տխուր.

Ասաց երթամ եւ
Կարկուտ Խաչի դար,
Նստիմ նայիմ բարձրէն աշխար՝
Այն չնաշխարհիկ տեսարան.

Վանայ ծովակ,
Ոստանայ պալատ,
Աւտօսայ ամպոտ սար,
Գրգուռի կլորակ գլուխ,
Հրաբուխ Նեմրութ եւ Սիփան
Աղթամար Գագկայ գահ,
Առտէր կզզին ճգնող Գրիգորի,
Կտուց եւ Լիմ անապատ,
Արտամետու ճոխ մրգաստան,
Վանայ քաղաք, ամբողջ այգեստան.

Վա՜յ, սրտիկս բացուեցաւ,
Զուարթացաւ իմ թոռմած հոգիս,
Ո՛վ Հայրենիք աննըման,
Ի՞նչպէս թողու մարդ զքեզ
Մտնէ գերեզման։

Աչքին առջեւ բացուեցաւ
Մի այլ տեսարան.
Վերջնաց ժամն էր,
Մօտ էր իրիկուան.
Արեւ երկնից կամարէն
Իջեր էր վեր Վանայ ծովուն
Շառաւիղներ վերէն ձգելով
Կ'ողջունէր հորիզոնին մօտ
Ջրեղէն տընտըղներու վերայ
Կապեր էր լուսեղէն սըներ։

Մօտն ու արեւ լայնն ու ջրեր
Զիրար համբուրելով
Ելեւէջ խաղալին։

Նլաւ,աւա՛ղ, մի ամպ մթագոյն
Բոնեց մթնցուց երեսն արեւուն.
Ա՜հ, ո՞ւր ես, հովիկ. վարէ՛ տար
այդ ամպ,
Տեսնեմ վերջին անգամ
Իւր դէմքն պայծառ.
Ես ծովուն արեւուն սիրահար
եմ, սիրահար,
Տեսնեմ պահ մի այդ չքնաղ
տեսարան։
Այլ թո՛ղ, մի՛ տանիր, գիտեմ հետ
արեւուն
Տի մտնի անցնի իմ կենաց լոյս
արեւ,
Ո՛չ լոյս, ո՛չ արեւ եւ ոչ էլ աշխարհ.
Չես մեռնիր, արեւ, պահ մի կը ներ-
ջես.
Կը զարթնուս այգուն, կ'ելնես անապատէն,
Խարձեալ լոյս կը բերես մեր
մութ աշխարհին։

Ես կը ննջեմ անլոյս գերեզմանին մէջ
Էլ չեմ ելներ, ո՛հ, չգիտեմ մինչեւ
ե՞րբ.
Կ'ասեն թէ մինչեւ ժամհար Գաբրիէլ
Զարնէ իւր կոչնակ՝ հնչէ փողն՝
Մեռելոց աշխարհ զարթնու նոր
հրաշքով.
Դու յայնժամ տի ելնես
Գերեզմանէն ողջ,
Դեռ ննջեմ ուրեմն
մինչեւ գայ այն օրն։

Ներգաղթ...

«Նոր Օր» կը գրէ.—

Ներգաղթի ցանկին մէջ մերժուածներուն կը պատասխանուի դ. Շահվէրտեանի կողմէ, պաշտօնապէս «արձանագրուեցէք Հօկին, անոր ճըրաճանգներով գործեցէք, եթէ յետագային գոհ մնանք ձեր ընթացքէն (խռովութիւններէ...) պիտի դրկենք ձեզի ալ»։

Հին Յունաստանի զանազան քաղաքներէ կատարուած դիմումներուն, նոյն ձեւով պատասխանած է ատամնաբոյժ դ. Քիւթնէրեան, դ. դ. Շահվէրտեանի անունով։

Աթէնքի սովիէթ դեսպանատան մէջ, Հայաստան մեկնելու համար կը դիմէ խեղճ գաղթական մը։ Ցեմնելով յարուցուած դժուարութիւնները, կ'ըսէ.

— Աղբա՛ր, մենք թո՞ւրք ենք, ինչ՛ու...

Ներգաղթի պաշտօնեայ Ասլանով զայրանալով կը կոչէ.

— Ի՞նչ ասել ա Թուրք, Հայ... սքանք բոլորն էլ մէկ բան են։ Դուք էդ գլուխով չէք կարող Հայաստան գնալ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲՆԱՆԿԱՐՆԵՐ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԿՐԷՆ

ԽՄԲ.— Այս փունջը կազմուած է նկարագրական այն յօդուածներէն, որոնք երբեմն կ'երեւին Հայաստանի թերթերուն մէջ։ Պաշտօնական գրականութիւն չէ այս, եւ ստորագրողները գրականութիւն ընելու համար չեն գրած զանոնք։ Այդ է պատճառը, որ սիրուն է փունջը։ Որքան արտայայտութիւնն է նկարչական ու բնագեղ, այնքան կեանքն է իրական ու բաբախուն։ Երանի՜ թէ դաս առնէին Երեւանի մեծխօսիկ պրոլետ գրողները անկեղծ գրականութեան այս էջերէն։

Այս փունջը կուտանք, որպէսզի մեր ընթերցողները պահ մը պատրանքն ունենան շարժանկարի մը պէս դիտելու հայրենի երկրին տեսարանները, եւ նկարչական այդ խաղերուն արանքէն՝ երկրին իրական կեանքը եւ մեր համր ժողովուրդին սրտին բաբախումը։ Պէտք է ըսել, որ արտայայտութեանց մէջ երբեմն փուշի պէս կը տեսնուին բոլշեւիկեան խորթ ու խուպոտ բաներ։ Այդպիսի տարրերն ալ կուտանք.. ծիծաղի համար։

ԿԵԱՆՔԸ ԵՈՒՎԱՅՈՒՄ

Բեդուինը կանգնել է ծովի աւազոտ ափին։ Զալմայով ծածկուած միրուքին գուգահեռ երեւում է «անապատի նաւ» միայնակ ուղտի գլուխը, իր տխուր հայեացքը՝ յառած ծովի կապուտակ հեռուները։ Ուղիղ նրա դիմաց՝ կանաչ, ծաղկափթիթ լեռնալանջ։ Ոչխարի հօտը սփռուել է կենսատու կանաչի մէջ, իսկ հեռւում քարափին նստած երիտասարդ հովիւն իր սրնգի միջոցով սարերին է յայտնում իր անհուն, անեզր յոյզերը։ Ինչպիսի՛ հովուերգութիւն...։ Բայց այդ հովուերգութիւնը կատարեալ լինել չէր կարող, եթէ դուք աչքաթող անէիք շրջանակի մէջ առած իւղաներկ մի այլ նկար։ Ահա նա,— զագաթն ամպի մէջ պարուրած Մասիսը, որի ոտների տակով հնազանդ զաւակի պէս սողում է դէպի ձորն շտապով լալկան Արաքսը։ Ափին զետնափոր տնակ, գորշ կտուրով։ Այս «սքանչելի» ներդաշնակութիւնը լրացնում է Արաքսի ափով անցնող զամբիւղը ձեռքին փոքրիկ աղջնակը...

Պատկերների ցուցահանդէս չէ դա։ Ոչ էլ մայրաքաղաքի թանգարաններից մէկը, ուր հմուտ պատմաբանը բազմաթիւ փաստեր բերելով ծանօթացնում է ձեզ մինչ յեղափոխութեան նկարիչների ստեղծագործութեանը։ Այսպիսի նկարները, բացի թանգարաններից ու ցուցահանդէսներից, կարող են զարդարել ճահճացած քաղքենու տան պատերը։ Այս նկարներով, սակայն, զարդարուած են Երեւանից 25 կիլոմետր հեռաւորութեան վրայ գտնուող Ղամարլուի «Կարմիր Արեւ» արճաւանի պատերը։

— Աշխատաւորութեան պոչից են գնում, չեն տեսնում, որ դաշտերում 100 մարդուց պակաս չեն աշխատում, եւ այդպիսի յիմար նկարներ են կպցնում, բողոքում է Եուվայի կոմունայի նախագահը Ենոք։

Ղամարլուի աշխատաւորութիւնը բողոքում է քաղքենիական, հնից եկող այդ երիտասարդ հովիւներով աղբրալի նուագից, իրաւունք ունի բուռն զայրոյթը յայտնելու մենաւոր ուղտի դէմ, որը ծռել է իր վիզը։ Այժմ Ղամարլուում սկսում է իշխել հաւաքական կեանքն ու աշխատանքը։ 20 օրւայ ընթացքում, նրա բազմաթիւ գիւղերում 2,000 տնտեսութիւն, հրաժարուելով մենակ աշխատելուց, հաւաքական տնտեսութիւն են եկել, բերելով իրենց հետ անգամ վերջին բահը։

Բամպակի եւ պտղատու այգիների ընդարձակ տարածութեան վրայ արեւի ծակող համբոյրների տակ թնդում է յաղթանակի երգը։

Ղամարլուի շրջանում՝ հաւաքական աշխատանքի սիրտն է Եուվայի «Արիւնոտ Կիրակի» կոմունան։

Տերեւազարդ պարտէզների մէջ թաղուած են մի քանի շէնքեր։ Ընդամէնը 40 նորակառոյց սենեակ կայ այդտեղ։ Կոմունարների բնակարաններ, իւրաքանչիւրն առանձին իր նախասենեակով։ Նրանց դիմաց ձգւում են բոլոր սպասարեղիները, խոհանոցը, գոմերը, փուռ եւ զանազան մանր կառուցումներ։ Շէնքերի առաջ, հմուտ ձեռներով մշակուած հողի վրայ ծաղկանոց։ Կառուցումների վերջին կէտից սկսում են կոմունարներին պատկանող 26 հեկտար պտղատու այգիները, խաղողի ճառագայթող ողկոյզներով։ Այստեղ կոմունայում իշխում է հաւաքական կամքը։ Բոլորը մէկի, մէկը բոլորի եւ բոլորը մէկ ընդհանուր գործի համար.

— Մեր շարքերում խտրութիւն առածը չի եղել երբեք, պատմում են կոմունարները, բոլորս միասին աշխատում ենք ու մեր աշխատանքը վայելում։

Իրականում ճիշդ այդպէս է կոմունայի առօրեան։ Իւրաքանչիւրն աշխատում է ըստ իր հնարաւորութեան, բայց ստանում է ոչ ըստ աշխատանքի, այլ իր իրական կարիքների համաձայն։ Այդ կարիքների մէջ մտնում է բոլոր անհրաժեշտը, նոյնիսկ երկրորդականը։ Ամէն օր տաք կերակուր, որը պատրաստւում է կառուցած, մաքուր խոհանոցում։ Կոմունան ունի իր յատուկ խոհարարը, որն սպիտակ ու մաքուր գոգնոցը հագին, նոյնպիսի սպիտակ գլխարկով, ամբողջ օրը վառարանի առաջ զբաղւում է իբեն ենթակայ ամանեղէնի, դանակների մթերքների հետ։ Խոհարարի ինքնուրոյնութիւնը խախտւում է նրանով, որ կոմունայի կարգադրութեամբ իւրաքանչիւր օր նրա վառարանի վրայ դրուած կաթսաները պատրաստում են շատ աւելի կերակուր, քան անհրաժեշտ է կոմունարներին, իրենց վատնած ուժը վերականգնելու համար, ոչ թէ երեխաներին շատակերութիւն սովորեցնելու հայեցակէտից, այլ կոմունարների հիւրասիրութիւնից։

— Օրական միշտ էլ դոնաղներ ենք ունենում, ամօթ չէ՞, որ մենք ուտենք, նրանք մտիկ անեն։

Իւրաքանչիւր կոմունար, եթէ հիւր է ունենում, ուղղակի ասում է խոհանոցում իր հիւրերի քանակը եւ ստանում այն ամէնը, ինչ կայ խոհարարի մօտ։ Կոմունայի գլուխը նրա կողմից ընտրուած խորհուրդն է։ Խորհուրդը կոմունայի առօրեայ աշխատանքները ղեկավարելու ամբողջ իրաւունքը յանձնել է նախագահութեանը, որը եւ կեանքի մէջ է անցկացնում խորհրդի եւ կոմունարների ընդհանուր ժողովի կողմից առաջադրուած որոշումները։

...Ղամարլուում շոգ է։ Վաղ առաւօտից սեպտեմբերեան արեւը ծծելով գետնի ու տերեւների վրայից երեկոյեան նստած շաղի վերջին կաթիլը, մինչեւ ուշ երեկոյ դեռ պահում է երկիրն իր ջերմի շրջանակում։

Շոգից ազատուելու համար, Ենոքի ու Կորիւնի հետ անցնում ենք այգի։ Առաջին հանդիպած բարձր թումբը պատսպարեց մեզ այրող շողերից։

Կոմունայի աշխատանքը գործածավարձով է տարւում, ասում Ենոքը հասած դեղձը ստամոքի սրութեանը յանձնելով, բայց գործավարձը մեզ մօտ հաւաքական տնտեսութեան գործավարձի նման չէ։ Լրիւ նորման մենք բոլորս էլ ստանում ենք, իսկ հարուածային աշխատողները, աշխատանքի շատ օր ունեցողները արժանանում են պարգեւատրման։ Դրա ձեւերից մէկը կոմունան ընդունել է զբօսաշրջիկութիւնը։ Անցեալ տարի մեր պարգեւատրուած կոմունարները Ուկրայնա գնացին ման եկան։ ... Աղջի՛ Հռիփսիկ, էդքան խաղողը մենա՞կ պէտք է ուտես...։

Փոքրիկ Հռիփսիկը, որն իր նման երկուսի հետ լիքը փէշերով հազիւ քայլում էր թմբերի միջից, առանց յետ նայելու աշխոյժ գոչեց.

— Ինչի՛ մենակ, դոնաղ կայ տանը, դոնա՛ղ...

Հանդիպումը Հռիփսիկի հետ, նրա համարձակ պատասխանն առիթ են Ենոքի համար խօսելու իրենց կոմունայում աճող սերնդի մասին։ Կոմունայի երեխաներն առանձին են մեծանում, նրանք ունեն իրենց զբաղուելու սենեակները, կահաւորուած են բոլոր յարմարութիւններով։ Երկու ուսուցչուհի ամբողջ օրը նրանց հետ են զբաղւում եւ միայն ուշ երեկոյեան, երբ ծնողները վերադառնում են աշխատանքից, մանուկները տուն են գալիս եւ մտնում փափուկ անկողին։ Խոհարարն ամէն օր իր վառարանի մի անկիւնում, եփում է յատուկ ճաշ երեխաների համար, որը որակով անհամեմատ բարձր է մեծերի ճաշից։ Բայց բոլորը այս չէ։ Կոմունան որոշել է ամբողջովին առանձնացնել իրենց երեխաներին։ Կոմունան կ'ա՞նի այդ, մանուկների համար առանձին շէնք կառուցելուց յետոյ։

Գ. ՉԱՆԵԱՆ

Անյայտացող ճամբաների եւ ԺՈՏԱՑՈՂ ԿՆԳՈՒՂՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Երբ լոյսը բացւում էր եւ արեւը քիչ բարձրանում, մածակների միլիոնաւոր խմբեր երկինք էին բարձրանում, սեւ ամպի պէս բռնում արեւի առաջ։ Ճանապարհների, ճկլուտների նեխուած ջրի հոտը մարդու քիթն էր ծակում։ Ընդարձակ դաշտերը ծածկւում էին դեղին չալթուկով։ Զանգիբասար էր կոչւում այդ շրջանը։

Ստեղծարար ձեռքը հասաւ ճահճապատ Զանգիբասարին։ Ահա նա, — Զանգիբասարը։

Արեւը զէնիթից կրակ է թափում. տօթը խեղդում է։ Մեր առաջ բացւում է գիւղից գիւղ ձգուած մի հիանալի տեսարան։ Մինչեւ հորիզոնը ձգուած դաշտերը ծածկուած են կանաչ բամպակով։

Ի՛նչ բամպակ։ Զուգահեռ շարքեր, սեւս գինւորական վաշտեր են շարուել հերթով եւ արշաւի են գնում։ Լայն կանաչաւուն տերեւներ, որոնց արանքից դուրս են ընկած դեղնաւուն, անուշահոտ ծաղիկներ, եւ լայն ճիւղաւորուած թփերի վրայ դուք կը տեսնէք 40.50, յաճախ մինչեւ 80 ծաղիկներ եւ կնգուղներ։

— Հլա մի լաւ նայէք,— ասում է Արուս Բիձան, մի փունջ բամպակենի ձեռքին, որոնց կնգուղները բացել էին ու սպիտակ բամպակը փայլում էր կեղեւի տակ,— ամէն մի քոլին 60-90 լուլ կայ։ Որ մի քիչ քամի է լինում, լուլերը փուռ բոլ են խաղում, թռչում են վեր ու վար։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ

Դալի - Թափա

Պատմական Սիւնիքում է նա։

Դալի-Թափան տիրաբար իշխում է Վայոց ձորին։ Նրա շաքարի գլխի նման կլոր ու ողորկ գագաթը դրսից պատել է հազարամեայ հրաբխափոշին, ապա դարեր շարունակ փաել է լեռնային սէզը, թոփալախոտը, եւ սեւահողի մի ստար շերտ է գոյացել։ Հողը մնացել է կուսական։ Նա խոփ չի տեսել ոչ Վայոց ձորի իշխանների ժամանակ, ոչ էլ Սիւնեաց իշխանների ժամանակ, որոնց հօտերը Խաչ-Սույից ձգուել են մինչեւ Դէլի-Թափա։

Հիմի ժայռը բացել է իր կուծքը եւ այնտեղից դուրս,ի կարկաչիւնով յորդում են ջրերը, ջրերը զուլալ, սառնորակ եւ այնքան յորդ, այնքան առատ, որ ներքեւում գիշեր ցերեկ աշխատում են ջրաղացները։

— Մալիշկան էս ջրոնն ա Մալիշկա, մի մտիկ արա՝ ներքեւ դրախտան բաղ ա, դրախտան բաղ...։

Իչերի քարաւանը քարքարոտ կածանով իջնում է ցած։ Հաւաքական գիւղատնտեսութեան կանանց խումբը տղամարդու պէս թեւ է տալիս ջուալներին, իջեցնում ցած, ապա փռում են կարպետները հոսանքի առաջ ու տոպրակներով ցորենը շուռ տալիս։ Զուլալ լեռնային աղբիւրը քշում տանում է ողը, թեփը, մրիկը, այն ինչ որ կարողացել է ազատուել Վարոնէժի սերմազտիչ պողպատեայ մաղից, ու մնում է կարմիր ցորենը նռան հատիկների նման։

Առաջին բերքն է հաւաքական գիւղատնտեսութեան։

Արդեօք սա էլ մինչ այժմեան հարցերի պէս «բոյ է տալու զազ», թէ՞... ով գիտէ, սատանի բան է։

— Կուտ կ'անի, ջանըմ, թամուզ թոնդիրը կը թափի։

— Տօ՛, կոլխոզի հացը կ'ուտի՞։

Եւ նրանք, թազօները, Անուշները, որոնք դեռ երէկ իբրար մազերն էին քաշում մի բուռը հաւի կուտի համար, ուրախ կատակով «մաշինից յետոյ ջրով զուտած» ցորենը լցնում են ջուալները, բարձում էշերին, եւ քարաւանը ճամբայ է ընկնում դէպի ջրաղացը։

— Օ՛հ, օ՛հ, հաց հօ չի՛, կաթնահունց եմ ուտեցնելու, կաթնահունց, պպպիրոսի թղթի պէս բարակ...

Եւ խմբին պետը Շողիկն այրող այտերը զովացնում է ջինջ ջրով, մեզ տեսնելով շփոթւում, ապա հետաքննէտ համարձակութիւն առնելով հարցնում է.

— Ո՞ւմ էք ուզում։

— Ձեզ, ձեր կոլխոզի նախագահին։

Նա մատը մեկնում է ժայռի գլխին թառած դէզերը։

— Կալ են անում. էնթանք։

Մի հսկայ կալ է այդ։

Կանանց խումբը որոշել է կալսել մինչեւ ուշ գիշեր։ Լիալուսինը պռունկը հանում է հանդիպական լեռան լանջից եւ լուսաւորում աբեւախաշ մազոտ դէմքերը։ Նրանց արտեւանունքներին նստել է կալի փոշին, մղեղը։ Դէզի տակ, կալի եզրին, աշխոյժ շխկշխկոցով աշխատում է փամհար մեքենան։

Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Դէպի Պանթէոն

Վերջերս Պոմարշէի բարե...ները պայքար մը բացին, որ... Պանթէոն փոխադրուի Պոմ... մարմինը։

Եւ այս՝ արժանաւորապէս... լու համար ծննդեան երկհարիւ...եակը անոր, որ գրեց Ֆի... ճարմնիքը եւ Սէվիլի սափրիչ... Ջէնը հայերէնի թարգման... Սակայն այս առթիւ, ոմանք... քեցին եւ բռին թէ մեծագոյն... գանքը պիտի ըլլար Պոմարշէն... ու թողուլ Պանթէոնի նկուղն...

Թերեւս զարմանալի թուի... տերուն, եւ հարցնեն թէ ի... Ֆրանսայի հռչակաւոր մարդոց... տանիքները մերժած են Պանթ... փոխադրել իրենց սիրելիներ... մարմինը։ Այսպէս, կը յիշուի... Վիքթոր Հիւկոյի գերդաստանը... նի մը անգամ դիմում կատար... Պանթէոնէն հանել տալու հա... մեծ բանաստեղծին աճիւնները... պէս նաեւ բազմաթիւ ընտանիք... արհամարհանք ցոյց տուած... Պանթէոնին դէմ եւ մերժած... այնտեղ փոխադրել իրենց սիր...ներուն մարմինը։

Միշլէի, Ռընանի, Լամարթին... ուրիշ շատ շատերու ընտանիք... թշնամութեամբ կը նային Պա...նին, եւ նախանձազին կ'ուզեն... թէոնէն դուրս պահել իրենց... դատստանին հռչակաւոր անդամ...ներուն աճիւնը։

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ համար, որ ի... պէս սարսափ կը պատճառեն Պա...թէոնի նկուղները։ Ո՛վ գիտէ։

Շարլ Լը Կոֆֆիք

Դրեցինք թէ մեռաւ, անցեալ ... բաթ, ակադեմական Շարլ Լը Կո...ֆիք։

Փառայեղ դիմագիծ մը ... այս բանաստեղծը, ստուածաշն... կան մօրուքով, լայն երեսներով, դիմպեան ճակատով։ Դասական ... իբրեւ բանաստեղծ, խորապէս ... նօթ յունական արուեստին։ Իր ... թուածները թրվոուն բան մը ուն... եւ ատիկա կուգայ ոչ միայն անկ... որ վարպետ տաղաչափ մըն էր... գիտէր բառերուն ներքին կշռոյ... այլեւ անկից, որ, իբրեւ Պրըթ... ծանօթ էր իր երկրին ժողովր...կան երգերուն, հոգին անանց բար... խումով լեցուն։ Ունի տաղաչափ...թեան գեղեցիկ գիրք մը։

Եւ բանաստեղծութեանց հատ...ներ։ Ու նաեւ աղուոր ուսումն...րութիւններ։ Անյագ կարդացող ... քննադատի յարմարութեամբ ... տուած, Լը Կոֆֆիք տուաւ քնն... պատմութիւն մը ֆրանսական գր...կանութեան մասին, երկու հատոր... չափազանց լաւ խտացուած ... ձեւ առած, ուր լաւ գծուած են ... դէմքերըգրականաշխատաւորներ... Արդար վերաբերումով մը գր... հոսանքներուն մասին, եւ ման... սէրով մը նորահաս սերունդին ... դէպ։ Ունի նաեւ բազմաթիւ վէպ... բայց իր անունը պիտի բանեն ... խատութիւնները, որ յիշուի... քիչ առաջ։

Վերջերս անգամ ընտրուե... ֆրանսական Ակադեմիային, եւ ... միջապէս մեկնեցաւ իր ծննդավայ... Պրըթանիը։ Խօսեցաւ իր հայրե...կիցներուն հետ, ճառեց հրապարա...կաւ, աւանդական հայրենի տար... հագաւ, այս ամէնը՝ համոզելու ... մար իր հայրենակիցները, որ ... ուին անջատողական զաղափարն... րով։ Արդարեւ, եթէ քաղաքա... գիծով պայքարը համր է Պրըթ... րուն մէջ՝ անջատուելու հայր... մայր երկրէն, գրականութեան ... որոշ կը տեսնուի թէ ի՛նչ ճիգ ... թափուի այդ ուղղութեամբ։

Մասնաւորաբար զաւառաբ... բառնելու դէմ Ա. տը Մոնզիի ... խարարական պայքարէն ի ... Պրըթոնները կատաղի կռիւի ... լծուած են, պահպանելու համար ... րենց մայրենի լեզուն։ Այնպէս ... ոմանք կ'ըսեն թէ անջատողակ... այդ պայքարին դէմ խաղ մըն ... ըրաւ ֆրանսական կառավարութ...նը ակադեմականի ծիրանին ն... լով Լը Կոֆֆիքի կռնակը եւ ... շրջագայութեան հանելով ... հիւսիս, աւանդական տարազը ... ուսին եւ ժողովրդական երգ... շրթներուն։ Եւ սակայն Շարլ ... Կոֆֆիք արժանի էր ակադեմակա...նի այդ ծիրանին։

Լեհական արդի գրականութիւնը

Լս շաբաթաթերթը, որ կը հրատարակուի Փարիզի մէջ, — քաղհան ընելով եւրոպական, ասիական եւ ամերիկեան բոլոր երկիրներու գրական դաշտէն,— իր վերջին թիւով գերմանական թերթէ մը կ'արտագրէ ուսումնասիրութիւն մը լեհական արդի գրականութեան մասին։ Կ'ամփոփենք գլխաւոր մասերը.—

Լեհ գրական նոր սերունդը անծանօթ կը մնայ արտասահմանի մէջ։ Հազիւ երեք անուններ կրցած են անցնիլ սահմանագլուխը, — Սիէնքիէվիչ, Զապոլսկա, Օժէնդովսկի։ Մասնաւորաբար ցո՛ նրթասը ծանօթ է աշխարհի բոլոր անկիւններուն, թէեւ Սիէնքիէվիչ աւելի արժէքաւոր գործեր ունեցած ըլլայ։ Զապոլսկա,սակայն, մոռացման մատնուած է հիմա իր գործերով, որոնք ներշնչուած էին Զոլայէն կամ Միրպոյէն։ Օժէնդովսկի չկրցաւ երբեք գտնել բարձրութիւնը իր առաջին վէպին, որ կը կոչուի Անասունները, մարդիկ եւ Աստուած։

Իսկ ասոնցմէ զատ, տաղանդաւոր բոլոր գրողներն ու բանաստեղծները Լեհաստանի, որ տուաւ վերջին երեսնեակին, Ժէրոմսկի, Ռ. Լաուխուա, Կասպրովիչ, Բերենտ, Տիտմայեր, տակաւին ծանօթ չեն արտասահմանի մէջ։ Եւ եթէ հրապարակի վրայ երբեմն կը տեսնուին թարգմանութիւններ անոնց գործերէն, ատոնք այնքան անհաջող են, որ գրեթէ անճանաչելի կը մնան հեղինակները։ Ռէյմոնտի գիւղացիները միայն բախտն ունեցան գերմաններէն գեղեցիկ թարգմանութիւն մը ունենալու։ Մասնաւորաբար Վայսէնհոֆ, հակառակ իր անվիճելի տաղանդին եւ իրմէ կատարուած գեղեցիկ թարգմանութիւններուն, չկրցաւ շահիլ ընթերցողներու բազմութիւն մը։ Օգուտ չունեցան նաեւ գերման հրատարակիչներու ջանքերը, ծանօթացնելու համար Կադէն-Բանդրովսկիի փայլուն տաղանդը։ Թերեւս նոյն բախտն ունենայ նաեւ Յէրոմինսկա Գէօտէլ։ Այս սերունդին մէջ ամէնէն բախտաւորն է Սօֆի Կոսաք Սչչուկա, որ կը հետեւի Սիէնքիէվիչի։

Ինչ է պատճառը այս կղզիացումին, ինչո՞ւ լեհ գրողները չկրցան իրենց արուեստով շուկայ շահիլ արտասահմանի մէջ։ Պատճառը պարզ է, — լեհ գրողները չափազանց կապուած են իրենց հայրենի հողին, եւ անտարբեր են միջազգային հոգեկան եւ ընկերային խռովքներու մասին։ Ջինական պատ մը կը զատէ զիրենք Եւրոպայէն։ Այսուհանդերձ լեհական գրականութեան մէջ դուք կը գտնէք բոլոր տեսակի հոսանքները, — ռոմանթիքներ, ծաղկաքաղի հաւաքածոներու բանաստեղծներ, որոնք արդի աշխարհը կը դիտեն երազուն, կէս սարսափահար, — դարավերջիկ décadentներ- տպաւորապաշտներ, արտայայտապաշտներ, նոր-իրապաշտներ եւլն.։

Միւս կողմէ Լեհաստանի արդի գրական սերունդին լաւագոյն ներկայացուցիչները «Ձախ» կը նկատուին իրենց քաղաքական դաւանանքով, — Սիէրոշեւսկի, Կադէն-Բանդրովսկի, Ստրուգ, Բոյ, Տուիմ, Գէօտէլ։ Ազգայնական ընկերվարական հոսանքին կը յարին Վայսէնհոֆ, Սոփիէտռշովսկի, Նովաչինսկի։ Կաթոլիկ վարդապետութեան կը յարին Թաներզակ Ռոգդուսրովսկի եւ քնաբերզակ Ստաֆ։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պուլկարիոյ ելեւմուտքը եւ տնտեսութիւնը

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած քննիչ յանձնախումբը որ պիտի քննէր Պուլկարիոյ ելմըտական կացութիւնը, իր աշխատանքը վերջացնելով, տեղեկագիր մը տուած է։ Այս տեղեկագիրը կը հաստատէ թէ Պուլկարիոյ տնտեսական կացութիւնը իր ամբողջութեան մէջ՝ գոհացուցիչ է. միայն ելեւմուտքը հաւասարակշռելու համար, լուրջ ջանք պէտք է թափել, թէ մուտքերը շատցնելու եւ թէ ծախքերը կրճատելու համար։ Այս քննութենէն յետոյ, Պուլկարիոյ ելմտական նախարարը մտադրած է գործադրել կարգ մը միջոցներ որոնք հաւանութիւն գտած են։

Այս քննութենէն յետոյ, Պուլկարիոյ վարիչները չպիտի կրնան յամառիլ երկրին պարտքերը չվճարելու իրենց նպատակին մէջ։ Արդէն Պուլկարիոյ ելմտական նախարարին յանձնարարութեամբ, պուլկար հեռագրական գործակալութիւն մը հերքեց կարգ մը օտար թերթերու այն լուրերը թէ Պուլկարիա մտադրած է յետաձգել իր պարտքերու վճարումը։

Հակառակ այս իրողութեան սակայն, Պուլկարիոյ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.— Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբին առջեւ, մեր տեսակէտն էր ցոյց տալ թէ, Պուլկարիա չի կրնար վճարել իր պարտքերը, երկրագործական արտադրութեանց գիներուն անկման հետեւանքով, ինչ որ շատով սպառնեց օտար դրամներու մթերքը։

«Պուլկար կառավարութիւնը եւ վաճառականները կէտ առ կէտ կը կը գործադրեն իրենց յանձնառութիւնները եւ եթէ հիմա թեթեւացում մը կ'ուզենք, պատճառն այն է որ կ'ուզենք վճարել։ Մեր արտաքին փոխառութիւններուն վերաբերեալ թեթեւացում մը կ'ուզենք։

«Այս մասին համաձայնութիւն մը նպաստաւոր է թէ տալիքատէրներուն եւ թէ առնելիքատէրներուն։

Աւստրիոյ վիճակը

Աւստրիոյ վարչապետը երկրին տնտեսական կացութեան մասին, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դեսպաններուն.

— Աւստրիական կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան բացատրեց թէ բացարձակապէս անհրաժեշտ է որ ընդլայնէ իր տնտեսական գործունէութեան դաշտը։ Դրացի ազգերը ընդհանրապէս, կը ջանան սեղմել այս դաշտը. աւստրիական կառավարութիւնը անգամ մը եւս կը յայտարարէ թէ պատրաստ է շահագրգռուող պետութեանց հետ ուսումնասիրելու առեւտրական համաձայնութիւններ։

«Այսօր, կացութիւնը տագնապալի է։ Առանց ժամանակ կորսնցնելու, պէտք է բանակցութեանց ձեռնարկել եւ անհրաժեշտ է որ դրական արդիւնքի մը յանգին։

«Եթէ այդ բանակցութիւնները ձախողին, իրօք, Աւստրիա ստիպուած պիտի ըլլայ արգելիչ մաքսատուրքերու ենթարկել օտար արտադրութիւնները, ինչ որ պիտի վնասէր միւս երկիրներու առեւտուրը։ Աւստրիական կառավարութիւնը կը յուսայ սակայն թէ չպիտի ստիպուի դիմելու այդ միջոցներուն, բայց միւս կողմէ, երկիրը պէտք ունի միւս ժողովուրդներու տնտեսական եւ ելմտական բարեացակամութեան»։

Աւստրիոյ վարչապետը իր յայտարարութիւնը վերջացուց, խնդրելով մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներէն, որ զայն հաղորդեն իրենց կառավարութեան եւ անոնց աջակցութիւնը ուզեն։

Եգիպտոս տագնապին առջեւ

Տեղական եւ համաշխարհային պատճառներու բերումով, ներկայիս, Եգիպտոս կը տառապի դրամական, ելմտական եւ տնտեսական երբեակ տագնապով մը, որ եթէ երկարի, կրնայ մեծ ազդեցութիւն գործել երկրին ազգային տնտեսութեան, բարգաւաճման եւ արտասահմանի մէջ անոր ունեցած վարկին վրայ։

Եգիպտական դրամը կը տառապի անգլիականի երեսէն։ Յայտնի է թէ 1916, նոյեմբեր 30ին, Գահիրէի մէջ կատարուած յայտարարութեամբ մը, եգիպտական եւ անգլիական դրամները կապուած են իրարու։ Անգլիականի անկումն ուրեմն, պատճառ դարձաւ եգիպտականի անկման։ Սրտքը փաշայի կառավարութիւնը անյարմար դատեց իր պարտապահանջներուն վճարել կտրոններու ոսկի փոխարժէքը, դատեր բացուեցան իր դէմ, որոնք համաձայն 1904ին հրատարակուած հրովարտակի մը, չեն կրնար վերջանալ ի նպաստ կառավարութեան։

Տագնապի սկիզբը հարց ծագեցաւ խզել եգիպտականի եւ անգլիականի միութիւնը,քանի որ անգլիականը իջած ըլլալով մէկատեղ իր արժէքին հարիւր 70ին, եգիպտականը կը մնար կանգուն։ Սակայն կարգ մը դժուարութիւններու առջեւ, առ այժմ տեղի տուաւ այդ կարծիքը։ Կացութիւնը անշուշտ չի կրնար այդպէս շարունակուիլ։ Եգիպտոս ստիպուած ըլլալով հանրային պարտքի կտրոնները վճարել ոսկի փոխարժէքով, իր ելեւմուտքին վրայ պէտք է ծանրացնէ տարեկան 2 միլիոն ոսկիի բեռ մը։ Այս եւ ուրիշ պատճառներ, անհրաժեշտ կը դարձնեն նախատեսել կարգ մը միջոցներ։

Առ այժմ, որ եւ է միջոց չէ նախատեսուած։ Զեռնհասս շրջանակները կը զոյացած են խնայողութիւններ թելադրելով՝ կառավարութեան ծախքերուն մէջ, ինչպէս նաեւ ժողովուրդը հրաւիրելով աւելորդ ծախքերու կրճատման։

Եթէ այս խորհուրդները լսուին ալ, անշուշտ անբաւարար պիտի ըլլան տագնապին առաջքն առնելու, մինչեւ որ կառավարութիւնը ձեռնարկէ օրինական միջոցներով կարգադրութիւններ ընելու եւ մանաւանդ առաջքն առնելու շահադիտութեանց։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋԸ

ՊԻՍՏԱԿ ԾԱԽՈՂ ՏՂԱՆ

փոքրիկ տղայ, ծիգիւ տասը տարեկան,
Աչքերը սեւ՝ ինչպէս բախտը իր անպէտ,
Թափառում է փողոցներում ու պոռում՝
— Կակաուէ՛տ, կակաուէ՛տ...

Պիստակներով լեցուն զամբիւղն իր թեւին,
Ներս է մտնում սրճարաններն սեթեւեթ,
Սեղանների առաջ կանգնում ու կանչում՝
— Կակաուէ՛տ, կակաուէ՛տ...

Գլուխը բաց, ծիգուստները պատառուն,
Վտիտ, գունատ, գուցէ ծիւանդ առյաւէտ,
Բայց անդադրում բղաւում է ու գոռում,
— Կակաուէ՛տ, կակաուէ՛տ...

Իր ձեւերը ե՛ւ անկիրթ են ե՛ւ կոպիտ,
Պժգանք կը զգաս, եթէ խօսիս իրեն հետ,
Անարգանքդ կը պարտուէ իր կանչէն՝
— Կակաուէ՛տ, կակաուէ՛տ...

Ո՛վ է արդեօք փերեզակը այս փոքրիկ,
Փողոցների ծաճուկ մե՞ղքը դառնադէտ,
Որ իմաստն իր գոյութեան՝ բառ մ'ունի՝
— Կակաուէ՛տ, կակաուէ՛տ...

— Հայի տղայ է, — մի օր ինծ ասացին,
Ու արիւնից սիրտս, շրթներս անգէտ
Կրկնեցին ափսոսանքով ու տրտում՝
— Կակաուէ՛տ, կակաուէ՛տ...

ԱՐԱՄ - ԳԱՌՕՆԷ

ՄԱՄՈՒԼ

«Դաշնակցութիւնը անելք ունի»

«Le Foyer» կը գրէ իր փետրուարի թիւին մէջ, այս խորագրին տակ.

— «Ռամկավար թերթի մը մէջ, որ իր գոհունակութիւնը չի ծածկեր այս առթիւ, կարդացինք թէ Քալիֆորնիոյ Դաշնակցականներու կարեւոր խումբ մը, առաջնորդութեամբ «զօրավար» Սմբատի, հրաժարած է կուսակցութեան շարքերէն, հրապարակ հանելով յայտարարութիւն մը, որուն մէջ կ'ըսեն թէ այդ որոշման յանգած են, քանի որ «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը «իր բուն կոչման» վերադարձնելու ուղղութեամբ»իրենց թափած բոլոր ջանքերն ու աշխատութիւնները ձայն բարբառոյ յանապատի մնացած են։

Եթէ չենք սխալիր, այդ հրաժարողներուն համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան «բուն կոչումը» կը կայանայ յեղափոխական «անընդհատ» գործունէութեան մէջ։

Եթէ չենք սխալիր, զօրավար Սմբատի համար Դաշնակցութիւնը ինչի՞ կը ծառայէ, երբ մէկ քանի տարին անգամ մը յեղափոխական շարժում մը չկատարէ, օրինակի համար գլխաւոր ապստամբութիւն, ռումբ, մահափորձ եւայլն։

Մենք կը շնորհաւորենք Հ. Յ. Դաշնակցութեան վարիչ մարմինները, որ քաջութիւնը ունեցած են դիմադրելու զօրավար Սմբատի եւ իր համախոհներուն իրենց վրայ գործած ճնշումին եւ անոնց պարտադրած են կացութեան հրամայած խիստ կարգապահութիւնը։ Ըսուեցաւ թէ Դաշնակցութիւնը «անելք չունի»։ Եթէ միայն յաջողի զատել իր մէջ գտնուած խեռ, անհանդարտ ու «քեալլակէօզ» տարրերը, Դաշնակցութիւնը լիուլի անելք ունի, եւ մեր մէջէն բոլոր անոնք որ իրենք զիրենք «խոհեմ» կը հռչակեն, այս գործին մէջ Դաշնակցութեան վարիչներուն պաշտպանի եւ ջատագովի դիրքը պէտք է բռնեն, եւ ոչ թէ քաջալերական խօսքեր շռայլեն հրաժարողներուն համար։»

ՍՓԻՆՔՍԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Հարվըրտի համալսարանին ուսուցչապետներէն՝ եգիպտագէտ Գ. Րէյզնըր, որ այս պահուս Եգիպտոսի մէջ, Սփինքսին վրայ հետախուզութիւններ ընելով զբաղած է, հետաքրքրական տեղեկութիւններ հաղորդած է վերջերս Պօսթընի գեղարուեստական թանգարանին, եւ Հարվըրտի սեմական թանգարանի վարչութեան։

Իր պեղումներու ընթացքին գիտնականը երեւան հանած է Սփինքսին ներքին արեւի պաշտամունքին նուիրուած մեհեան մը։

Սփինքսը շինուած է եգիպտական բուրգերու ամէնահինէն ալ առաջ, եւ իր թուականը մօտաւորապէս կը թուի ըլլալ Քրիստոսէն 6000 տարի առաջ՝ այսինքն Եգիպտոսի պատմութեան ամէնահնաւոր շրջանին։

Եգիպտական առաջին ծանօթ փարաւոններէն Մօնայի կամ Մէնէսի գերեզմանը կը գտնուի Սփինքսին մէջ, որ շինած էր զայն, ինքզինքը աստուածացնելէ յետոյ։

Շարք մը ներքնուղիներ կը յանգին քարայրներու, որոնք դեռ չեն հետախուզուած, աշխատանքները հազիւ վեց ամիսէ ի վեր սկսած ըլլալով։

Սփինքսը թաղուած է ժայռակոյտի մը մէջ, բայց ներսը կը տեսնուի շէնքերուն մնացորդները քաղաքի մը, որ գուցէ իր ժամանակին բաց երկնքի տակ կը գտնուէր։

Ներկայիս աշխատանքները կեդրոնացած են գլխին մէջ՝ ուր կը գտնուի 18 մեթր երկայնութեամբ և 4 մ. 28 լայնութեամբ սրահ մը. այդ սրահը նրբանցքներով կը յանգի Արեւի տաճարին՝ որ կը գտնուի Սփինքսին երկու թաթերուն միջնտեղը։

Հոն գտնուած են բազմաթիւ սրբազան առարկաներ՝ ինչպէս կլոր շրջանակուած խաչեր, որոնք արեւը կը խորհրդանշէին։

Այդ խաչերէն շատերը ոսկի են, եւ թելեր կը կրեն՝ որոնց ծայրը կախուած էին ժամանակին զանգակիկներ, եւ որոնցմով քահանաները ոգիները կը կանչէին։

Սփինքսին ներսը գտնուած են նաեւ փոքրիկ բուրգեր։

Փրոֆէսորին կարծիքով այդ շրջանին՝ բուրգերը արեւի ժամացոյցի սլաքներու դերը կը կատարէին։ Սփինքսը կը համարուէր նաեւ արեւային աստուած մը։

Հաստատուած է որ Խէօփսի բուրգը ժամերը կը նշանակէ շատ ճշգրիտ կերպով։

Փրոֆէսորը ուսումնասիրելով Սփինքսին մէջ գտած սրբազան առարկաները, կը յուսայ թափանցել եգիպտական քուրմերու գաղտնիքներուն, որոնց մոգական կարողութիւնները հռչակաւոր էին։

Գիտնականը դժուարութիւններու կը հանդիպի իր աշխատանքին մէջ, որովհետեւ արաբ գործաւորները չեն համարձակիր Սփինքսին գլխուն մէջ պառկիլ եւ գիշերել։

Խորապէս համոզուած են որ այդ վայրը անթիւ սատանաներու բնակավայրն է, եւ թէ հոն քնացող ամէն մարդկային էակ դատապարտուած է մեռնելու։

ՀՐ. ԱԼ.

Եգիպտոսի համալսարանի փրոֆէսորներէն Սէլիմ Հասան որ պեղումներ կը կատարէ Կիզէի բուրգերուն շուրջը, գտած է հիմքը չորրորդ բուրգի մը, Սփինքսին շրջակաները։ Այս նոր բուրգին խարիսխը կը բռնէ հինգ հազար քառակուսի եարտա տարածութիւն։ (Երրորդ բուրգին տարածութիւնն է 14,000 քառ. եարտա)։ Կը կարծուի թէ այս բուրգը շինուած է իբրեւ դամբարան թագուհիներու, 28րդ կամ 27րդ դարերուն (ք. ա.)։

Կարելի՞ է

ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԳՈՅԱՑՆԵԼ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՀԱՄԱՐ

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (31 յունուար).—

Նիւ Եորքի Կովկասահայ Միութիւնը ուշագրաւ առաջարկ մը ըրած է Նիւ Եորքի մէջ կազմուած Ներգաղթի Խառն Յանձնախումբին։ Վերջինս իրեն ներկայացուած առաջարկը քննելով՝ վաւերացուցած է եւ զայն ուշադրութեանը յանձնած Փարիզի Ներգաղթի Յանձնախումբին։

Նիւ Եորքի Կովկասահայերու Միութիւնը առաջարկած է որ Փարիզի Ներգաղթի Յանձնախումբը յարաբերութեան մէջ մտնէ Ժընեւի Նանսէնեան Յանձնախումբին հետ, միջազգային մեծ վիճակահանութիւն մը կազմակերպելու, որու արդիւնքը ամբողջովին յատկացուի հայ տարագիրներու ներգաղթին, եւ անոնց համար գիւղեր, գործարաններ, արհեստանոցներ եւլն. հիմնուին։

Վիճակահանութիւնը պարբերաբար կրկնուելու է գէթ տասը անգամ մը, ամէն երեք կամ չորս ամիսէն ետք։ Եթէ ենթադրենք, թէ իւրաքանչիւր վիճակահանութեան համար հրապարակ պիտի հանուին երկու միլիոն մէկ տոլարնոց տոմսեր՝ տասը վիճակահանութիւններէն կարելի է ակնկալել քսան միլիոն տոլարի ընդհանուր մուտք։

Առաջարկը բերող Կովկասահայ Միութիւնը կ'ըսէ որ՝

Այդպիսի գումար մը ապահովելու կարելիութիւնը կայ, եթէ այս առաջարկը հէքեաթ կամ երազ չընդունուի եւ նկատի առնուի գործնական մարդու չափանիշով։

Եւրոպական բոլոր երկիրներու մէջ արտօնուած են բարեսիրական նպատակով վիճակահանութիւններ — նոյն իսկ առեւտրական հազարաւոր հիմնարկներ իրենց վիճակահանութիւններն ունին, — ինչպէս երկաթուղիներ, դրամատուններ եւլն։

Քաղաքներն ու պետութիւնները իրենց փոխառութիւնները հրապուրիչ դարձնելու համար վիճակահանութիւնները ամէնէն գործնական միջոց են ընդունած։ Խորհրդային Միութեան մէջ պարբերաբար տեղի կ'ունենան այլ եւ այլ վիճակահանութիւններ,

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

III

Ու հայրիկը պատմեր էր թէ՝ հինէն, շա՜տ հինէն է մնացած։ Ի՞նչ գիտնար, պապէ՞ն, պապի՞ն պապէն, որ ամեհի ու կորող-թափող մարդ մըն էր եղած, լայն վիզով, կարմրայտ, սեւաչեր հաստաբազուկ, բարի ու աշխատունակ, բայց եւ՝ անողոք։ «Իր օրով — ըսեր էր հայրիկը — հայուն թաղը օտար շուն պիլէ չէր ծմներ»։ Բայց, առա՜ջ էր այդ, շա՜տ առաջ։

Գրիգոր ուզած էր առնել. հայրիկը չէր արտօնած.

— Բանի խարար չէ, տղա՛ս, — ըսեր էր — կը տեսնե՞ս, բերնէ բերան՝ աղէկ չէ... Փորձանք կուգայ...։

Սա հայրի՜կն ալ։ Միշտ փորձանքէ կը խօսէր։ Մայրիկը այդպէս չէ՛։ Անկէ ուզէ՞ր, արդեօք... կախէր քովէն, քսէր հողին ու քալէ՛ր... Իրենց տա՞նը մէջ ալ չէր կրնար ընել։ Ինչո՞ւ, ուրեմն, Մէջմէտը անգամ... Այն ալ իր հօրը խանութին մէջ...

— Հը՜... Լսուեցաւ հօրը ձայնը։

Ու Գրիգոր արագօրէն փակեց փռոցին։ Բայց, չյաջողեցաւ ծածկել։ Մէջմէտոաքը միշտ աչքին առջեւն էր։ Կրկին խորշեցաւ փորձանքի մասին՝ թեւերն ու մէջքը շարժելէն։

Փը՛, փը՛, փը՛, — ի՜նչ ալ ծանր կուգար երբեմն փռոցը... «Փորձանք», հը՛... Ինք ալ եթէ հայրիկին չափ ուժով ըլլար։ Հօրեղբայրը՝ Դաւիթ էֆէնտին ալ անանկ էր։ Այո՛։ Յակոբը վերջերս յանկութիւն կ'ունենար ծռտնելու իրեն եւ Աշոտին։ Նոյնիսկ, տիւալէկին վրայ նշանառութեան խաղին ծանակեր էր հեղ մը։ Երէկ ալ, «Զատկին տեղ»էն Փիշթօֆ մը գներ էր, ու, չա՜թ, կը պայթեցնէր՝ երեսը անդին դարձնելէն...Օր մը — պատճեր էր Յակոբ — իրենց խանութին ետեւը փորձեր էր «պապա» մը տնկել ու նշան առնել։ Բայց, հայրը վրայ հասեր ու կշտամբեր էր՝

— Փորձանքի մը կուգաս, տղա՛ս,— ըսելով։

Ու ատիկա ա՛լ բերնի ծամոց ըրեր էին իրենք։ Յակոբն ալ շատ վախկոտ բան էր, հա՜։ Քար մը նետած ատեն լեզուն կը հանէր ու աչքերը կը գոցէր։ Իսկ Դօդօշը ձեռքէն կամ մէջքէն բռնեց՝ դիւահարի նման կը դողար։ Օր մը գալրոցը, ձիու ճանճ մը եկեր փակեր էր վզին։ Սատանան բան գործ ունի՞։ Ճի՜չ մըն է՝ փրցուց՝ ոտքերը գետինը զարնելէն։ Բոլորը սկսան ծիծաղիլ ու անկէ ի վեր «Ճանճէն վախցող» կ'որակէին զինքը։ Այսուհանդերձ, ուրիշ անուններ ալ ունէր, «ծաղկելպիճի», «խաս թուղթ» — սպիտակ ու թուլիկ ըլլալուն։

— Յակոբ, — կ'ըսէր, յաճախ, Գրիգոր, — ինծի՛ նայէ, բռնուէ բազրիքէն, փորձանքի մը կուգաս...

— Տանիքին տակէն տղի՜ն, ծէ՛...

Պաճան վար կ'իյնայ, — վրայ կը բերէր Դօդօշը...։

Ու խնդուքը ծայր կուտար։

Յակոբ կը կարմրէր։ Կ'ուզէր սրտոտ ըլլալ. յանդուգն, կրակոտ։ Անո՛նց նման։ Բայց, երբ սրտին պէտք կ'ունենար՝ դողի մէջ կը գտնէր զայն։ Երբ յանդգնութիւն հարկ կ'ըլլար, կը սրփա՛ր տերեւի մը նման։ Ու երբ կրակ կտրելու պահը գար, մոխիրի գոյն կ'ըլլար դէմքը...

Գրիգոր յիշեց այս բոլորը ու ժպտեցաւ ինքնիրեն։ Յանկարծ, խանութին ճիշդ դէմը, հօրին վրայ նշմարեց Յակոբը, որ թէ հասակով եւ թէ տարիքով քիչ մը փոքր էր իրմէ, ու ինք. առաջին տարին, ուշ գացած ըլլալուն, նոյն դասարանը եկեր էր, բայց այժմ կարգ մը վեր էր անկէ։ Յակոբ կեցած էր՝ շրթունքը կախ, ոտքերը լայնաբաց, ցուրտ ու ապակեայ աչքերը յառած իրեն։

Գրիգորը տեսնելուն, հեգնական ժպիտ մը ունեցաւ, լեզուն հանեց, եւ սկսաւ դուրս տալ եղանակաւոր ու ծաղրական բառեր՝

Էլեր էկեր է տունէն,
Սեւ է թթխուեր մուրէն,
Սեւ մուկ է դարձեր նորէն,
Բռնէ՝ կտրէ պոչիկէն...։

Մզկիթին առջեւի բարտիին վրայ ագռաւ մը կկկզաց...

Գրիգոր փրփրեցաւ, կատղեցաւ, շարժեց գլուխը։ Փքոցը կանգ առաւ պահ մը։ Քայլ մը նետեց, բայց.

— Քէօրի՜՛կը... Լսուեցաւ, նորէն, հօրը ձայնը։

Ու Գրիգոր, ճարահատ, փակելով, կրկին, փքոցին, կուշտ ու կուռ հայհոյանք մը կոխեց՝ սկսելով անոր «փառլախ տղու»...

Ու սիրտը լեցուեցաւ կրկին։ Ուռեցա՜ւ կուրծքը՝ կոհակուող ու խեղդող յուզումով մը։ Ջերմութիւն մը պատեց իր մարմինը։ Կը դողդղար զայրոյթէն ու հազիւ կը ջանար զսպել արցունքը՝ իր լճացող աչքերուն մէջ։

Մինչ հեռուէն, դեռ կուգար ղըհօլին ու զուռնային ձայնը, թմբկոտող տղոց խօսուըրտուքը, ու կ'երեւար վազքը քանի մը շուներու լեզունին... հեռխան իրար հասուըստալէն...։

×

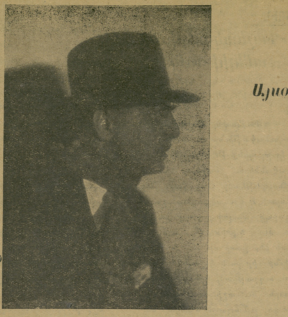
— Հայրիկդ փուռերը հաց չէ գտեր, չեփնած՝ էթաս հօրքուրէդ երկու հաց առնես, — ըսաւ մայրիկը Գրիգորին, իրիկուան կրակարանին կրակը ծածկելէն եւ ունելիով կամաց մը զարնելով կատուին պոչին, որ ցատկեր էր օճախին վրայ ու կը մլաւէր անընդհատ։

Գրիգոր աճապարանքով դուրս ելաւ։ Արտաւրները, յոգնած ու խոնջ, կը դառնային տուն։ Վառվառը եկեղեցիէն դառնալէն ի վեր կանգներ էր դրանը առջեւ ու հիմայ շախուր-շուխուր հազար մը կ'ուտէր։ Իշուկը գնաց։ Ի՜նչ աղուոր գնաց՝ պինչը վեր, ռունգերը բանալէն։ Մէկ ալ տեսնես՝ ճէլատ Միսաքին էշը չսկի՞։ Երկարէ՜ հա երկարէ.... Ըը՜ը՜ըը՜... Ու իշուկներուն ձայնին հետ Գրիգորն ալ թռաւ։ Վարէն, փողոցէն, Ծախիկ Խէչոյին կառքը կ'անցնէր՝ ճանկէլով ու յամբրընթաց։ Քանի մը տղաք կախուեր էին քեղիէն։ Աշոտն ալ փայտ մը առեր՝ կը բարակցնէր՝ թուլցնելի համար։ Հազիւ Գրիգորը նշմարած, փայտը ձեռքը վազեց եկաւ։ Սկսան քալել։ Ուրշեցին ձիաւին երթալ։ Վերէն, փողոցին անկիւնէն, Նազարը վար կուգար։ կանգ առաւ։

Ուզեց ծռտնել։ Բայց, Գրիգոր ցուրտ վերաբերում մը ցոյց տուաւ։

(Շար.)

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դերասան Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Այսօր Կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին **Sociétés Savantes**ի սրահին մէջ, **8 rue Danton**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՝ **ԴԵՐԱՍԱՆ ՔԻՆ**

ԴՐԱՄ 4 ԱՐԱՐ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐ ՏԻՒՄԱՅԻ

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկիններ ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ, ԱՆԱՀԻՏ, ԺԻՆԻՍ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ, Պ. Պ. ՍԱՐԵԱՆ, ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Կ. ՄՐԱՊ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, ԳՐ. ՎԱՀԱՆ, Ս. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ 20, 15 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը կը ծախուին սովորական տեղերը եւ ներկայացման գիշերը՝ կիշէն

ՈՉ ՈՔԻ ՏՈՄՍԱԿ ՉՈՒԻՂԱՐԿՈՒԻՐ

կազմակերպիչ՝ Կ. ՄՐԱՊ

բեմադիր-ռէժիսէօր՝ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

ՊԱՆԵԼՕՅԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԷՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին

Նախագահութեամբ Տիկ. ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

Այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

3 Villa d'Orléans*ի մէջ*, Métro: Alesia

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ մասնակցութեամբ փարիզահայ ծանօթ արուեստագէտներու.

40 փոքրիկներ պիտի երգեն ու արտասանեն մանկական զուարթ երգեր

Գեղարուեստասէր խումբ մը երիտասարդներու կողմէ

Պիտի ներկայացուի՝ **«ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ»** յուզիչ դրամ 4 արար

Մուտք՝ 5 ֆրանք

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Այսօր Կիրակի ժամը 2.45էն մինչեւ կէս գիշեր GYMNASE JAURÈS*ի մէջ, Փարիզ*

87 Avenue Jean Jaurès

Կը խօսի՝ **ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ**

Սիրայօժար մասնակցութեամբ 70 հոգինոց ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին

Երգ, նուագ, մեներգ, արտասանութիւն Զարեհ Ղարիպեանին եւ Օր. Տէր Թովմասեանի կողմէ

Մարզական աննախընթաց ցուցադրութիւններ եւ մենամարտ՝ Ֆրանսացի եւ հայ մարզիկներու կողմէ

Գայլուկներու, սկաուտներու եւ արենուշներու կողմէ զանազան խաղեր. Գեղարուեստական ճաշեղի բաժին եւ անակնկալ...

6 հոգիէ բաղկացած ընտիր ճազ

ՊԱՐ ԺԱՄԸ 8ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ — *ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ*

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ 5 7.50 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— *Métro Jean Jaurès, Tramways 21a, 21b, 21c, 21d, 29a, 29b, 29c, 51, հանրակառքերը բոլորն ալ կանգ կ'առնեն Gymnaseին առջեւ: Autobus M եւ AT:*

Տիկ. Մարի Տօնապետեան եւ զաւակունք (Սէն Շամօն), Այրի Տիկ. Մնուշ Լամէրեան, Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Գաւմէճեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Խորէն Բէպապճեան. Այրի Տիկ. Հայկանուշ Բէպապճեան, Պ. Գրիգոր Տէր Աւետիսեան, Այրի Տիկ. Արշալոյս Յակոբեան, Տէր եւ Տիկ. Նշան Տինկճեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Մէնէլթեան, Ղազար եւ Նշան Շմաւոնեան, Այրի Տիկ. Վարդուհի Թուխմանեան, Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Շմաւոնեան, Պ. Պետրոս Պօզոյեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԽՈՐԷՆ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ

յանկարծական մահը որ տեղի ունեցաւ Փետր. 19ին Սէն Շամոնի մէջ, ձգելով երեք զաւակներ:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր Կիրակի Սէն Շամոնի մէջ:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Պ. Խոսրով եւ Արայ Նարլեան, Շէր եւ Տիկին Նախնիքեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Նարլեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին այրի Տիկին ՀՌԻՓՍԻՄԷ Ս. ՆԱՐԼԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին Պէլվիլի Ֆրանսական Աւետ. եկեղեցւոյ սրահին մէջ կը քարոզուի: Ամէնքն ալ սիրով կը հրաւիրուին: Մուտքը ազատ է:

Հասցէ՝ 8 Ave. Simon Bolivar, Մէթրօ Պէլվիլ. Թրամուէյ 26:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախկին Պատերազմիկ Հայ Սպաներու միութիւնը կը ծանուցանէ թէ այսօր Կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի Հայաստանի նախկին սպարապետ Զօրավար ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ մահուան տարեդարձին առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Պ. Միրիճան Պըյիկեան, որ մինչեւ 1919ին պաշտօնեայ էր Պոլսոյ Իբրանոսեան վաճառատան մէջ: Իսկ 1919-1922 նոյն վաճառատան Պաթումի մասնաճիւղին վերատեսուչն էր: Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել՝ H. Andranian, 4 Bld. Latil, Marseille.

Գտնուած *Պէյրութ, Շ. վրդ.— Մարտիրոս Սապօնճեանի ազգականներուն հասցէն՝ Լեւոն Սապօնճեան, 22 Bld. de la Paix. Marseille.*

Կ'ուզուին *շապիկի եւ ոտքի անթըփըրնէօզներ: Դիմել՝ Boutten, 39 rue Sentier, Փարիզ:*

Կ'ուզուի *հրշազգեստ, ոտք, շապիկ ձեւող (կուփէօզ) աշխատաւորուհի մը որ կարողանայ վարել արհեստանոց: Դիմել Maison Doutten, 39 rue Sentier, Փարիզ (2):*

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 **R, Rivoli**, մէթ. Շադլէ: Արմատ. եւ նոր միթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վէններ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

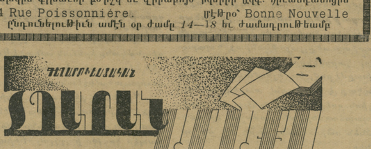
Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին
44 Rue Poissonnière. մէթրօ՝ Bonne Nouvelle
ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

221 rue Lafayette-PARIS

Տպագրութիւնը դարուս մեծագոյն արուեստն է: Գիտցէք արդիական եւ ճաշակաւոր ըլլալ ձեր տպագրած թուղթերուն վրայ: Թօփալեան եղբարք կրնան տալ այդ յատկութիւնները ձեզի, տրամադրելով իրենց արուեստն ու ճաշակը:

Téléphone Nord 76-68

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՓՈԽԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք Ձեր խնայած դրամը ապահովցնել չէնքի մը տէր դառնալով, Ձեր սեփական հողին վրայ բնակարան մը ունենալ, Ձեր ապագան ապահովել հաստատ եկամուտ բերող կալուածով մը:

ԴԻՄԵՑԷՔ ՄԵԶԻ ՆՈՅՆԻՍԿ, ԵՐԲ ՁԵՐ ԴՐԱՄԸ ՉԻ ԲԱՒԵՐ

ԿԸ ՇԻՆԵՆՔ անմրցելի պայմաններով եւ խղճամիտ աշխատանքով

ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ վստահելի մեծ հաստատութենէ մը, փոքր տոկոսով ՎՃԱՐԵԼԻ ՏԱՍԸ, ՏԱՍՆԸՀԻՆԳ եւ ՔՍԱՆ ՏԱՐԻԷՆ Ֆրանսահպատակ Հայերու համար Լուշէօրի օրէնքէն օգտուելու դիւրութիւն:

ԴԻՄԵՑԷՔ տեղեկութեանց համար մեր ներկայացուցիչին՝ Պ. Ա. ԹԱՀԹԱՃԵԱՆԻ, առտուները՝ **18 Rue Claude-Vellfaux, Paris, (Métro Combat)**, կէսօրէ վերջ՝ **39 Rue du 22 Septembre, Bécon-les-Bruyères (St. Lazare** կայարանէն**)**:

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

CONSTANTINOPLE

Եւրոպական եւ արեւելեան առաջնակարգ նպարեղէններ անմրցելի գիներով:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԷՔՍԹՐԱ ՍՈՒՐՃ = Ապրանքները կը յանձնուին բնակարան:
Թէլ. *Taitbout 56-96 R. C. Seine 519,052.* մէթրօ *Cadet.*

ԹԻՒԹԻՒՆՃԵՆ ԵՒ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

37. Rue de Trévise. PARIS (9)

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ ԵՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՏԵՍԱՐԱՆ, ՄԱՔՈՒՐ ՕԴ,

*Porte d'Orléans*էն ՈՒԹԸ ՎԱՅՐԿԵԱՆ ՄԻԱՅՆ ՀԵՌՈՒ

1, 2, 3 սենեակնոց յարկաբաժիններ, *Entrée, W. C.,* խոհանոց, *Cave, chauffage central,* ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Այցելելու եւ պայմաններուն տեղեկանալու համար դիմել ամէն օր տեղւոյն վրայ *115 Route d'Orléans* (առնել *Porte d'Orléans*էն 88 թիւ թրամվէյը, իջնել *Bagneux*) կամ ժամը *10-12* Զորմիսեանի, *80 Rue de Bondy, Paris (Porte St. Martin).*

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ — ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՌԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

ՄԱՔՈՒՐ եւ ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն *8*, առտուները ժամադրութեամբ կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու
Պատուոյ մէտայլ ֆրանս, առողջապահ. նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothéraphie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրադարմանի բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն: Հակաշիճախտային կախարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, թելադրական եւ ֆրէօտեան միթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Դարմանատունը ունի ատամնաբուժարանը որուն մէքանիսիէնն է Պ. Վ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ ... հիւանդներուն:

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway *26*, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

ՏՈՒՐՔ ՄԻ ՎՃԱՐԷՔ

ԱՌԱՆՑ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՀԱՐՑՆԵԼՈՒ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏ

Գ. ՇԷՔԷՐԵԱՆԻ

150 Faubourg St. Denis, PARIS

Etude de Me BERNARD VAHÉ (ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)

(11 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Conseil juridique à la Défense Automobile et Sportive de Paris et à la Mutuelle Militaire
18, Rue Dauphine, Paris (6e) Tél. Danton 73-97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ *certificats de coutumes*ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները. կուտայ խորհրդակցութիւններ ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու մասին—ամէն օր, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, երեկոյեան ժամը 6-7 եւ անկէ դուրս ժամադրութեամբ:

ԾԱՆՕԹ.— Նկատի առնելով ներկայ տնտեսական ճանգամանքները, հայերու համար խիստ դիւրամատչելի պայմաններ կ'ընծայուին:

Ամէնուն ցանկացած Հայկ. ճաշարանը բացուած է փարիզի կեդրոնը
44 Rue de Trévise Metro: Cadet Tél. Provence 64-74

Au Duc de Trévise

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՄԱՔՍՈՒՏ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

Կէս օրին ՄԱՔՍՈՒՏԻՆ եկուր, հոն եմ 7.50 ֆրանքով կը ճաշեմ, կը կշտանամ ու միշտ գոհ եմ:

Մաքսուտը կը յարմարի օրուան տագնապին: Եկէք եւ տեսէք՝ Արեւելեան եւ կովկասեան կերակուրներ, ամենաընտիր օղի եւ գինի պոլսական եւ ռուսական աղանդերներով:

Տրամադրելի սրահ հարսնիքներու, հանդիպումներու եւ ժողովներու:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

23 FÉVRIER 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1810

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

226 – 184 – 160 ՄԻԼԻՈՆ

Թրքական ելմտացոյցին պատկերն այս, քանի մը տարուան ընթացքին։

Սկսելով 134 միլիոնէն, այդ ելմտացոյցը տարուէ տարի բարձրացաւ եւ հասաւ 226 միլիոնի։ Սակայն, բաց բացի վրայ բարդուած ըլլալով, Էնկիւրի մկրատը ձեռք առաւ, եւ 1930-1931ին Նախահաշիւը արդէն իջած էր 184-186 միլիոնի։

Արդ, Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ հաշիւ եղած է որ մինչեւ ելմտական տարուան վերջը հասոյթը հազիւ 160 միլիոնի պիտի հասնի, ուրեմն բաց կայ 26 միլիոն ոսկի։

Ի՞նչպէս կը գոյանայ այս բացը։

Հաշուած են որ բոլոր մենաշնորհներու հասոյթը պիտի ըլլայ 20 միլիոն ոսկի, մինչդեռ նախատեսուած է 24 միլիոն։ Զգալապէս պակսած է «գործառնութեանց տուրքը»։ Մաքսային հասոյթը 4-5 միլիոն պակսած է միայն 1931 Նոյեմբեր եւ Դեկտեմբեր ամիսներու ընթացքին, իբրեւ հետեւանք ներածումներու սահմանափակման։ Եւայլն։

Այս կացութեան առջեւ, որ տակաւին նախանշանն է եւ ոչ ամբողջ իրականութիւնը, այժմէն կը խորհին նախահաշիւէն ջնջել Հանրային Պարտքի վճարման համար սահմանուած գումարը, — հինգ միլիոն։ Յետոյ, 12 առ հարիւր կրճատել պաշտօնեաներու թոշակները, գործադրել «տագնապի տուրք»ը, եւ խնայողութիւններ կատարել։

Կը հետեւի թէ՝ ճիշդ ախտագնած էր այն Թուրք ելմտագէտը, որ դեռ 1930ին կը յայտարարէր թէ130 միլիոն ոսկի դրամագլուխ ունեցող պետութիւն մը իր ելմտացոյցը պէտք է կազմէ այդ գումարէն ալ վար թուանշանի մը վրայ։

Մնաց որ, 1931ի վերջին ամիսներուն, երբ խնայողութեան շաբաթի փողը կը հնչէր եւ ներքին արտադրութիւնը ծաղկեցնելու յորդորներ կը կարդային, ելմտական գործավարը, Ջարդարար Ապտիւլ Խալիք պէյ, կը խոստովանէր.

— «Մեր անցեալ տարուան ելմտացոյցը 186 միլիոնի վրայ հաստատած էինք եւ նախահաշիւը գրեթէ իրականացած էր։ Մինչդեռ այս տարի, թէեւ ելմտացոյցը հաստատեցինք 184 միլիոնի վրայ, առաջին չորս ամիսներուն ստացանք միայն 58 միլիոն ոսկի։ Մինչդեռ 1928ի առաջին չորս ամիսներուն ստացած էինք 66 միլիոն, 1929ին՝ 78 միլիոն եւ 1830ին՝ 64 միլիոն։

«Միւս կողմէ, անցեալ տարի մէկուկէս միլիոն անգլ. ոսկի ունէինք, իբրեւ արտածումներէն աւելցած գումար։ Այսօր 45 միլիոն ֆրանք ունինք։ Ուրեմն 30 միլիոն ոսկիի տարբերութիւն մը կայ։ Հաշիւ ըրած էինք թէ երկաթուղիներէն երեք միլիոն ոսկիի հասոյթ մը պիտի ապահովէինք, մինչդեռ կէս միլիոն ստացանք»։

Այսքանը արդէն բաւական է, ապացուցանելու համար թէ Թուրքիան թէեւ անկախ է իբրեւ պետական-քաղաքական կազմ, բայց միշտ կախեալ՝ տնտեսական տեսակէտով։

Մէկ խօսքով, չարաչար ձախողած է «Տնտեսական Ցուլին Փունարը», որ հռչակուեցաւ դղրդալից ծափերով, յանգելու համար պղպջակի մը։

Ահա թէ ինչո՛ւ Փարիզէն Ուաշինկթըն մեկնեցաւ Սարաճօղլու-նէրը, ի խնդիր մամոնայի։

Սարաճօղլուն մէկ անգամ վայելեց Ամերիկան եւ վերադարձաւ «գոհ եւ կազդուրիչ տպաւորութեամբ»։ Ըսին թէ յաջողած է եւ այս անգամ նորէն կ'երթայ, պտուղը քաղելու։

Ճի՞շդ է։ Որոշ տեղեկութիւն չունինք։ Գիտենք, միայն, որ նախկին ելմտական գործավարը յաջողած է շահագրգռել կարգ մը ամերիկեան ընկերութիւններ եւ դրամատէրներ, հանրօգուտ շինութեանց համար։

Թուրքիան միշտ հրապուրիչ խայծ մըն է առեւտուրի եւ շինութեանց, շահագործումներու համար։ Դրամ ունեցողը ի հարկէ շահաստան կը փնտռէ։ Բայց կը փնտռէ նաեւ ապահովութիւն։ Հաստատ երաշխաւորութիւն, որ հազուագիւտ բոյս մըն է Թուրքիոյ մէջ։

Արդ, քէմալապետութեան ուզածը փոխառութիւն է, ոչ թէ առեւտրական կամ ճարտարարուեստական ձեռնարկ։ Իսկ այս միջոցին ոչ ոք աչքերը գոց դրամ կու տայ Թուրքիոյ, մանաւանդ քէմալական Թուրքիոյ։ Եւ մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Ամերիկան ալ, ինչպէս Եւրոպան, ոչ յանձնառութիւն, ոչ ալ տրամադրութիւն ունի մեծագումար փոխառութիւն մը շնորհելու։

Ամերիկացիները ամէն բանէ առաջ գործի մարդ են, եւ կը զգուշանան ճախճախուտներէ։ Ամերիկան ունի «աչքեր» Թուրքիոյ ամէն կողմը, իբրեւ դեսպան, հիւպատոս, միսիոնար կամ շրջիկ։ Ամերիկեան դեսպանատան ամէնէն թրքասէր պաշտօնեան ալ չի կրնար ծածկել աղուոր իրականութիւնը, — Թուրքիոյ տնտեսական կազմալուծումը։ Ուաշինկթընի արտաքին պաշտօնատունը ունի տեղեկագիրներ, որոնք անշուշտ Սարաճօղլուներուն համար ալ գաղտնիք են։ Եւ երբ Թուրք վարիչներն ու մամուլը ճշմարտութեան մէկ մասը կը խոստովանին, ուրեմն իրականութիւնը աւելի ծանր է քան կը ներկայացնեն։

Միւս կողմէ, Թուրքիան չունի այն անսպառ միջոցները որոնցմէ կ'օգտուի Խորհրդային Միութիւնը, 1917էն ի վեր։ Եղած-չեղածը աւարի տրուեցաւ դեռ Իթթիհատի օրերէն, գլուխն ըլլալով հայկական աւարը, — «լքեալ» գոյք, որ շատոնց սպառած է։ Հիմա սկսած են մոմով փնտռել «գաղտնի պահուած» գոյքեր, լրտեսութեան ցանց մը կազմակերպելով եւ պարգեւներ սահմանելով։

Բայց ե՞րբ է տեսնուած որ ելմտացոյց կազմուի, պետական վարկ հաստատուի կողոպուտով եւ աւարառութեամբ։ Բռնագաղթով եւ բռնագրաւումով։

Եւ ահա Էնկիւրին, թէեւ յաղթական, կը գալարուի հազարգլխանի վիշապի մը, անտեսական ճգնաժամութեան մագիլներուն տակ։

Ոչ սուրն ու թնդանօթը, ոչ ալ օդանաւերը կրնան ծածկել ու ծաղկեցնել 780,000 քառ. քիլոմեդր տարածութիւն մը, որ ամէն բանէ առաջ ժողովուրդ կը պահանջէ։

Բայց ո՞ւր է այդ ժողովուրդը, — 25-30 միլիոն Թուրք, ինչպէս կ'երազեն Աղաօղլուները...։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

...ԵՒ ԼՌՈՒԹԻՒՆ

Բարեգործականը պաշտօնեայ մը ղրկեց Յունաստան, իբրեւ "լիազօր", ներգաղթի ձեռնարկին առթիւ։

Պաշտօնեան գնաց, եւ իր պաշտօնին բերումով, այցելեց գաղթակայանները, ազգ. հաստատութիւնները, ակումբները եւն.։

Թերթերն ու թղթակիցները կը գրէին թէ՝ պաշտօնեան խորապէս ազդուած՝ տիրող թշուառութենէն, գիշերները քուն չէր քնանար։ Թէ փաստացի տեղեկագիրներ կազմած է, ներկայացնելով ամբողջ պատկերը։ Եւայլն։ Եւայլն։

Արդ, պաշտօնեան վերադարձած է քանի մը շաբաթէ ի վեր, բայց ոչ իր ձայնը կը լսուի, ոչ ալ Բարեգործականի կեդրոնին։

Ի՞նչ բանի համար կազմուեցաւ տեղեկագիրը։ Մալէզեանի գզրո՞ցը շէնցնելու, թէ Նուպարեան Մատենադարանը ճոխացնելու համար։

Գիտենք որ 1927ին կամ 28ին ալ քննիչ մը գնաց, նոյնքան փաստացի տեղեկագրով մը։

Արդիւ՞նքը... լռութիւն։

Աթէնքի եւ Սելանիկի գաղթակայանները նոր չէ որ պիտի երգեն.—

Այսքան գար լացինք, ո՞վ է լսողը...

ՎԱՀԷ

Թրքական լուրեր

Ո՞վ էր գողը

Էնկիւրիի մէջ, կառավարութիւնը քննութիւն բացած է, երեւան հանելու համար՝ փարիզեան թերթի մը մէջ հրատարակուած յօդուածի մը հեղինակը։ Յօդուածը նկատուած է դիտումնաւոր՝ թրքական կառավարութեան կողմէ։ Օտար թերթերու թղթակիցներէն շատերը հարցաքննուեցան, սակայն յիշեալ յօդուածին հեղինակը կարելի չեղաւ երեւան հանել։ Քննութիւնը կը շարունակուի։

Մահ Նուրէտտինի փաշայի

Փետրուար 18ին Պոլսոյ մէջ մեռաւ Նուրէտտին փաշա որ մեծ պատերազմի ընթացքին զինուորական կարեւոր պաշտօններ վարած է եւ Իզմիրի վերագրաւումէն յետոյ, նոյն քաղաքին զինուորական կառավարիչ էր նշանակուած։

Այս այն հրէշն է որ սարսափ յառաջխաղացութեամբ մը գրաւելով Իզմիրը, հուրի եւ սուրի մատնեց զայն (1922 սեպտեմբեր)։ Գրաւումէն անմիջապէս յետոյ, իրարու ետեւէ հրատարակեց բացառիկ հրամաններ, բռնագրաւման ենթարկելով ողջ մնացողներուն ստացուածքները, հպատակութենէ զրկելով, դէպի ներս աքսորելով եւ զանգուածօրէն ջարդեր կազմակերպելով։ Այդ օրերուն էր որ հիմը դրուեցաւ քէմալական այն օրէնքներուն որոնք կը տեւեն մինչեւ այսօր։

Թունդ իսլամ եւ պահպանողական, Նուրէտտին փաշան ալ շուտով ինկաւ Մ. Քէմալի աչքէն, մանաւանդ երբ բողոքեց ֆէսին տեղ գլխարկ դնելու օրէնքին դէմ։ Իզմիրի ծանօթ դաւադրութեան ատեն աւելի կասկածելի դարձաւ եւ քիչ մնաց դատի քաշուէր, իբրեւ երեսփոխան յետադիմական օջախ մը դարձուցած ըլլալով Պրուսան։

Այդ օրէն ի վեր քաշուած կ'ապրէր։

Այս մալ-դն էր որ Թուրք ամբոխին յանձնեց Իզմիրի յոյն եպիսկոպոսը, Խրիսոստոմոսը եւ Ալի Քէմալը, որպէսզի յօշոտեն։

Սնանկացած դրամատուն

Քանի մը ամիս առաջ, մեծ թմբկահարութեամբ բացուած Առեւտուրի եւ Ճարտարարուեստի Թրքական դրամատունը սնանկացաւ։

Երեւի "իշ", դրամատունն է որ կը պատրաստուէր մանմաճիւղեր բանալ... Պարսկաստանի մէջ...

Ալ չեն վճարեր

Թուրք թերթերը կը հաղորդեն թէ Թուրքիոյ յառաջիկայ ելմտացոյցին մէջ՝ ո՛չ մէկ գումար պիտի յատկացուի հանրային պարտքերու վճարման համար։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պ. Թարտիէօ կազմեց դահլիճը

Ինչպէս գրեր էինք, Պ. Փէնլըվէի ձեռնարկը դահլիճը կազմելու համար, ձախողած ըլլալով, հանրապետութեան նախագահը սկսեր էր խորհրդակցութեանց, գտնելու համար գործին յարմար անձը։

Դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ Պ. Թարտիէօի որ, ընդունելով, յաջողեցաւ կազմել նախարարներու ցանկը, հետեւեալ կերպով, վարչապետ եւ արտաքին նախարար՝ Անտրէ Թարտէօ, Աշխատանքի նախարար՝ նախորդ վարչապետը Փիէր Լավալ, Փոխ-վարչապետութիւն, դատական նախարարութիւն եւ վարչութեանց հսկիչ՝ Փոլ Ռէյնօ, — ներքին՝ Ալպէր Մահիէօ, — ելմտական՝ Ֆլանտէն, — Ազգային պաշտպանութեան՝ (պատերազմական, ծովային եւ օդանաւային) Փիէթրի, — կրթական՝ Մարիօ Ռուսթան, — հանրօգուտ շինութիւններ եւ ծովային առեւտրական կերմիէ, — առեւտրական եւ թղթատարական Ռոլէն, — երկրագործական՝ Տոքթ. Շօվօ, — գաղթավայրեր տը Շափտըլէն, — եւայլն.

Կառավարական նոր կազմը ունի ութ անգամ աւելի պակաս քան նախորդը, այնպէս, որ զանազան վարչութիւններ ենթարկուած են նոյն նախարարութեան։

Պ. Թարտիէօ նորութիւն մը մտցուցած է կառավարական կազմութեան մէջ, հիմնելով ազգային պաշտպանութեան նախարարութիւն մը եւ փոխ-վարչապետութեան կցելով հանրային զանազան սպասարկութեանց հսկողութիւն մը։

Դահլիճը խորհրդարանին կը ներկայանայ այսօր, ներկայացնելով շատ կարճ յայտարարութիւն մը, որ գլխաւորաբար պիտի անդրադառնայ արտաքին քաղաքականութեան, ելեւմուտքին, գործազրկութեան եւ ընտրութեանց։

Պ. Թարտիէօ պիտի ընդունի անմիջապէս վիճաբանութեան ենթարկել իր յայտարարութիւնը, պայմանաւ որ Երեսփ. Ժողովը ժամանակ տայ իրեն նոյն իրիկունն իսկ մեկնելու Ժընեւ, պատասխանելու գերմանական առաջարկներուն։

ՉԻՆԵԻՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ամերիկա ճափոնի դէմ?

Ինչպէս գրեր էինք, չինական կառավարութեան կողմէ, ճափոնական վերջնագրի մերժումէն յետոյ, ճափոնցիներն սկսան յարձակման Քեանկ-Ուանի շրջանին մէջ։ Քեանկ-Ուանը քանիցս գրաւուեցաւ ու ետ առնուեցաւ։ Յարձակումէն մէկ ժամ յետոյ, շնորհիւ հրասայլերու, ճափոնցիներն արդէն գրաւեր էին քաղաքը։ Սակայն չինացիներու անակնկալ եւ ուժեղ փոխ-յարձակման հետեւանքով, ստիպուեցան ետ քաշուիլ՝ բաւական վնասներով։ Անկից յետոյ, երկու անգամ, ճափոնցիները փորձեցին վերագրաւել քաղաքը, սակայն ետ մղուեցան։ Այն ատեն էր որ օգնական ուժեր ստացած ըլլալով, մեծ յարձակման մը ձեռնարկեցին, ուժգին ռմբակոծումէ մը վերջ։

Ճափոնական եօթը մարտանաւեր եւ բազմաթիւ օդանաւեր անընդհատ կը ռմբակոծեն Վու-Սունկը, ուր տակաւին, բերդին վրայ կը ծածանի չինական դրօշը։

Վու-Սունկի չինական թնդանօթներն ուժգին կրակ մը բացին ճափոնական մարտանաւերուն վրայ։ Իսկ ճափոնական բանակը շատ աւելի ուժեղ յարձակման մը սկսաւ 22 հրասայլերու օժանդակութեամբ։ Ճափոնցիները երեք տեղէ կը յարձակին Քեանկ-Ուանի վրայ։ Կ'ըսուի թէ ճափոնցիներն արդէն գրաւած են Շանկհայ—Վու-Սունկ երկաթուղիին արեւելեան ամբողջ շրջանը։

Չինական հեռագրական գործակալութիւն մը կը հաղորդէ թէ գերի բռնուած են 500 ճափոնցի զօրքեր։

— Ուաշինկթընէն տրուած լուրի մը համաձայն, բազմաթիւ քաղաքական շրջանակներու մէջ, հետզհետէ այն կարծիքը կը տարածուի թէ ամերիկեան կառավարութիւնը շատ լաւ ըրած պիտի ըլլայ, գործակցելով Ազգերու Դաշնակցութեան, եթէ այս վերջինը որոշէ տնտեսական արգելքի տակ առնել ճափոնը։

Այս ծգտումին դէմ բուռն պայքար կը մղեն ծերակուտական Պօրահ եւ իր բարեկամները, այն համոզումով՝ թէ նման ձեռնարկ մը բացէ ի բաց թշնամութիւն պիտի ըլլար ճափոնի։

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Զինաթափութեան վերջին ժողովին մէջ խօսեցան Հարաւային Ափրիկէի, Չիլիի եւ Լիթուանիոյ ներկայացուցիչները։

Հարաւային Ափրիկէի ներկայացուցիչը մանաւորաբար շեշտեց.— Հինգ մեծ պետութիւններ՝ որոնք յանձն առած են վարել խաղաղութեան քաղաքականութիւն մը, վերջին եօթ տարիներու ընթացքին, աւելցուցին իրենց պատերազմական ծախքերը մինչեւ աւելի քան 150 միլիոն ստերլին։ Անկից զատ, 1931ի ընթացքին, եւրոպական վեց մեծ պետութիւններ ծախսած են 500 միլիոն ստերլին՝ պատերազմական պէտքերու համար։ Հարաւային Ափրիկէի կառավարութիւնը կը հասկնայ այս իրողութեանց նշանակութիւնը եւ կը վախնայ որ եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, եւ աշխարհի ապագայ խաղաղութեան հանդէպ այս փոխադարձ կասկածը եւ վստահութեան պակասը շարունակուին, ոչ-եւրոպական պետութիւնները ստիպուին ո՛չ թէ Եւրոպայի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, այլ ուրիշ տեղ փնտռել խաղաղութիւնը։

Զինաթափութեան ժողովի ընդհանուր վիճաբանութիւնները պիտի սկսին վաղը։

Համայնավար դաւադրութիւն Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, երկարատեւ ու մանրակրկիտ քննութիւն մը երեւան հանած է համայնավար կազմակերպութեան մը կեդրոնը՝ որուն անդամները դաւ մը կը սարքէին ընդդէմ պետութեան։

Իզմիրի մէջ է որ ոստիկանները նշմարեցին նման կազմակերպութեան մը գոյու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հայ կաթողիկներու նոր "խաչագործութիւնը" Պիրէոնի գաղթակայանին մէջ

Նոր Օրի վերջին թիւէն (17 փետր.) կ'ամփոփենք հետեւեալ տխուր դէպքը, որ երրորդն է Դ. Շահվէրտեանի ժամանումէն ի վեր։ Առաջին երկուքը տեղի ունեցան Ֆիքսի գաղթակայանին մէջ (Աթէնք).

Գրած էինք թէ համայնավարները առանց արտօնութիւն ունենալու, ուզած են հաւաքոյթ կազմակերպել Լիփազմայի եկեղեցիին մէջ, բողոքելու համար կառավարութեան դէմ, հիւղակներու խնդրոյն առթիւ։ Ինչպէս յայտնի է, խնամատարական նախարարութիւնը իր որոշման վրայ անդրդուելի կը մնայ եւ խստօրէն արգիլած է գաղթողներու պատկանող հիւղակներու առուծախը։

Մեր փանջունիները չզգաստացան Ֆիքսի խայտառակութենէն, կիրակի օրուան «Նոր Շարժում»ի մէջ յայտարարութիւն տուին եւ հրաւիրեցին «աշխատաւորները» Լիփազմա համախմբուիլ, բողոքելու համար կառավարութեան դէմ։

Հրաւէրին կը պատասխանեն Մակեդոնիայէն եկած եւ առժամապէս Գոքինիա տեղաւորուած 100է աւելի գաղթականներ, որբեր, մաս մը յոյն համայնավարներ, մաս մըն ալ մեր փանջունիները։ Լիփազմացիներէն հրաւէրին պատասխանած են միայն տասնեակ մը «աշխատաւոր»ներ։

Կիրակի առտուան ժամը 10ին, քանի մը հարիւր հոգի կը հաւաքուին Լիփազմայի եկեղեցիին առջեւ, եւ աբարողութենէն յետոյ կը մտնեն եկեղեցի։

Հաւաքոյթի համար արտօնութիւն ստացուած չըլլալով, ոստիկանութիւնը արգելք կ'ըլլայ եւ կը թելադրուի փանջունիներուն խաղաղօրէն ցրուիլ։ Վախնալով որ եկեղեցիին մէջ նեղը կը մնան ու կը պաշարուին, հաւաքուողները մեծ աղմուկով փողոց կ'ելլեն ու կը սկսին հայհոյել ոստիկանութեան։ Յետոյ կ'ուզեն վար առնել եկեղեցիին շէնքին վրայ պարզուած եռագոյնը։

Ոստիկաններուն ազդարարութիւնները ոչ մէկ հետեւանք չեն ունենար։ Հետզհետէ աղմուկը աւելի կը բարձրանայ եւ փողոցը կատարեալ խռովութիւններու վայրիմըկըվերածուի։ Ներկայ ոստիկանական սպան տեսնելով որ կացութիւնը լուրջ հանգամանք կը ստանայ եւ համայնավարները յարձակման պատրաստութիւններ կը տեսնեն, լուր կը ղրկէ Պիրէոնի ոստիկանական կեդրոնին եւ օգնական ուժ կ'ուզէ։

Երբ ոստիկանական ուժերը կը հասնին, սպան դարձեալ կ'ազդարարէ որ ցուցարարները ցրուին, բայց տեսնելով որ գրգռութիւնը կ'աւելնայ եւ բախումը անխուսափելի է, անձամբ կ'երթայ եւ եռագոյնը կախուած տեղէն վար առնելով, կը ծալլէ եւ կը դնէ գրպանը։

Ասիկա գոհացում չի տար սակայն ցուցարարներուն, որոնք կը փորձեն յարձակիլ ոստիկանական սպային վրայ, գրպանէն առնել եռագոյնը եւ բզիկ բզիկ ընել։

Այս պարագային սակայն, ոստիկանութեան համբերութիւնը սպառած ըլլալով, կը դիմէ բռնի միջոցներու, կը սկսի կռիւ ոստիկանութեան եւ համայնավարներու միջեւ։ Վերջինները գաւազանով կը վիրաւորեն քանի մը ոստիկաններ։

Տասը վայրկեան խառնակութիւն կը տիրէ եւ այդ միջոցին ոստիկանները կը յաջողին ձերբակալել տասը հոգի, Օհաննէս Խաչիկեան, Կարապետ Կայսեան, Արթին Աճէմեան, Խաթի Մուխթարեան, Յակոբ Թասումեան, Մավրանիօղլու, Հայրապետ Թավրանձեան եւ ուրիշներ (անուններու ճշտութիւնը չենք երաշխաւորեր, որովհետեւ առած ենք յունական թերթերէն)։

"ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ..

Հին բառ մըն է լուսաւորութիւնը, միջնադարեան պատկերաւոր բացատրութիւն մը, զոր շատ կը գործածեն Հայաստանի մէջ, կրթութիւն բառին փոխարէն։

Ուրեմն չախալիք կարծելով թէ պիտի խօսիմ Հայաստանի ելեկտրական լուսաւորութեան մասին: Իմ նպատակս է ներկայացնել Հայաստանի կրթական ու դպրոցական կեանքը, համաձայն «Հայաստանի լուսաւորութեան հնգամեայ պլանին» (1928 — 1933)։

Ներկայ դպրոցական տարուան սկիզբը, խուճապային յօղուածներ ու զեկոյցներ երեւցան Հայաստանի թերթերուն մէջ։ Այդ խուճապը սկսաւ այն ատեն, երբ պարտադիր նախակրթութեան հրահանգ տրուեցաւ Երեւանէն մինչեւ Գողթան։ Հայաստանի ներկայ կրթական թոհուբոհին մէջ, ներկայացնելէ առաջ բարի մտահոգութիւններն ու թերութիւնները, սխալ առաջադրութիւններն ու ընդվզումները, պակասը դպրոցական շէնքերու եւ ուսուցչական դէմքերու, գիրքի, թուղթի եւ դպրոցական առարկաներու, միշտ քաղելով Հայաստանի թերթերէն, — նախ ներկայացնենք «Հայաստանի լուսաւորութեան հնգամեայ ծրագիրը», հետեւելով գրքոյկին, զոր կը հրատարակէ այդ խորագիրով, Յակոբ Յովհաննիսեան։ Իր կարգին կը խօսինք նաեւ բոլշեւիկեան մանկավարժութեան մասին, համաձայն Պիստրիակի մէկ գրքին, որ դասական ուղեցոյցն է Հայաստանի ուսուցիչներուն։

×

Բոլշեւիկները կը սիրեն ծրագիր հագնիլ։ Ծրագիրներ ունէին ճարտարարուեստի, ծրագիրներ՝ գիւղատնտեսութեան: Անհրաժեշտ էր նաեւ ծրագիր մը «լուսաւորութեան» համար։ Վասնզի դժուար թէ յաջողին բոլոր ծրագիրները ճարտարարուեստական ու գիւղատնտեսական, եթէ աշխատաւորները պատրաստուած չեն համաձայն լուսաւորութեան որոշ մէկ ծրագրին։ «Յայտնի է որ, կ'ըսէ Յ. Յովհաննիսեան, մեր ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման եւ մեր մասսաների կուլտուրական մակարդակի միջեւ կայ զգալի տարբերութիւն»։

Յիշեցէ՛ք Զանգեզուրի գիւղակներուն գետնափոր բնակարանները, ուր կը տիրէր մթութիւնը Քսենոփոնի օրերուն։ Յիշեցէք ցարերու կայսրութեան այդ ծայրագաւառը, որ զրկուած էր Սահակ-Մեսրոպի «հրաշքին» լոյսէն։ Հայ գիւղացին, ուրիշ ամէն ժողովուրդէ աւելի, մրցանիշ կոտրելու ատրճան, սիրահար է գրել-կարդալու: Ահա թէ ինչո՛ւ աքսորի ընթացքին, արաբական անապատներուն մէջ, վրաններուն տակ, հայ մայրերը, կտոր մը բորբոսած հացին հետ այբենարան մը կը փնտռէին, այբուբեն սորվեցնելու համար իրենց սովահար երախաներուն։ Եւ սակայն, «ծայրագաւառին» մէջ, ճերմակ ցարը շատ քիչ կը հետաքրքրուէր «հպատակ եւ աղօթող» հայ ժողովուրդին դպրոցին ու «լուսաւորութեամբը»։ Իսկ հիմա կարմիր ցարը, իր «լուսաւորութեան ծրագիրովը», արդեօ՞ք կը կարծէք թէ կը հետաքրքրուի հայ ժողովուրդին ազգային «ցաւերով»: Մոսկուայի քաղաքականութեան մէջ լուսաւորութեան ծրագիրները ունին միայն մէկ նպատակ, — «իրապէս եւ գործնականօրէն կենսագործել կուլտուրական յեղափոխութեան գործը» եւ «որակաւոր ուժեր տալ մեր ժողովրդական տնտեսութեան»։ Մեր ընթերցողները կրնան քիչ մը խորհրդածել այստեղ, այս զոյգ բացատրութեան մասին։

Օր մը բացէ ի բաց կը խօսինք այդ հարցին մասին, զոր հիմա կը թողունք «չլուսաբանուած»։

×

«Հայաստանի լուսաւորութեան ծրագիր»ը կը բաժնուի զանազան մասերու.

Ա.— Գրել - կարդալ սորվեցնել, «համատարած» ձեւով, Հայաստանի բոլոր բնակիչներուն։

Բ.— Նախակրթութիւն:

Գ.— Բարձրագոյն կամ համալսարանական կրթութիւն։

Ե.— Արհեստագիտական դասընթացքներ։

1

Հայաստանի լուսաւորութեան գործավարութեան տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, Հայաստանի 16-39 տարեկան անուս (կարդալ - գրել չգիտցող բնակիչներուն թիւն է 191 հազար, իսկ 12-15 տարեկան անուսներուն թիւն է 23,200, ուրեմն 12-39 տարեկան անուսներուն թիւը՝ 215 հազար։ Կիսովին անուս բնակիչներուն թիւն է 100 հազար։ Համաձայն ազգութեանց՝

	կիսովին անուս	բոլորովին անուս
Հայեր	235,511	163,881
Թուրքեր	49,102	32,692
Ռուսեր	12,114	3,634
Ուրիշ ազգեր	18,373	14,893

Կիսովին անուս բնակիչները ըստ սեռի.

Այրեր	64,720
Կիներ	35,280

Բոլորովին անուս բնակիչները ըստ սեռի.

Այրեր	79,854
Կիներ	135,246

Ի՞նչպէս գրել-կարդալ սորվեցնել այս հսկայ բանակին։ Ծրագիրը այս թիւը բաժնած է հինգ տարիներու, մաս առ մաս եւ հետզհետէ «ուսում ջամբելու» համար այս անբախտներուն։ Եւ այդ աշխատանքին համար տրամադրուած է 2,346,428 րուբլի։ Լուսաւորութեան գործավարութիւնը աշխատանքը բաշխած է զանազան Միութիւններու միջեւ, յիշենք.—

Ուսուցիչներու Միութիւնը, «Կորչի անգրագիտութիւնը» Ընկերութիւնը, Կոոպերացիան եւ կրթական գործավարութիւնը։ Այս աշխատանքին մէջ «առիւծի բաժը» դրուած է «Կորչի անգրագիտութիւնը» Ընկերութեան վրայ, ինչպէս ցոյց կուտայ հետեւեալ ցուցակը·

Մարմինները եւ իրենց ստանձնած թիւը	
Կրթական գործավար·	102,784
Ուսուցչ. Միութիւն	29,366
Կոոպերացիա	38,667
«Կորչի անգրագիտ·» Ընկ·	144,284

Այս կազմակերպութիւնները մէկ մէկ ներկայացուցիչ տալով, կազմած են «Անգրագիտութեան Վերացման Արտակարգ Յանձնաժողով» մը, որուն վրայ պարտք դրուած է ամէն գնով անհետացնել երկրէն «անամօթ անգրագիտութիւնը», Մռաւեանի բացատրութեամբ։

Եւ այս ճիգը անոր համար, որովհետեւ պարապ խօսք պիտի մնայ ընկերվարական շինարարութիւնը երկրին մէջ, եթէ պատրաստուած ու մշակուած չեն քաղաքացին ու գիւղացին։ Չէ՞ որ Լէնինն ալ կ'ըսէ. — «Ելեկտրիֆիկացիայի համար անգրագէտ մարդիկ պիտանի լինել չեն կարող, եւ այստեղ միայն գրագիտութիւնն էլ դեռ քիչ է»։

Եւ սակայն այդ հսկայական ծրագիրը, որ դեռ երազի պէս է, կապուած է նիւթական այնպիսի գումարի մը, «որն աւելի կարեւոր է, եւ կազմակերպչական տեսակէտից չափազանց բարդ գործ է», ինչպէս կը գրէ Յ. Յովհաննիսեան։

Այս «բարդ գործը» աւելի եւս դժուարին, աւելի եւս ծանր կը դառնայ, երբ նկատի ունենանք, որ Հայաստանի լուսաւորութեան հարցը չի սահմանափակուիր միայն «անգրագիտութեան վերացման» պսակին մէջ։ Կրթական գործավարութեան այդ աշխատանքները կը տարածուին դեռ շատ ուրիշ ճակատներու վրայ։ Անհրաժեշտ է ներկայացնել նաեւ այդ ծրագիրները։

ՇԱՀԷՆ

Հրեաները Պայոնի մէջ

Պայոնի մէջ կը բնակին բազմաթիւ Հրեաներ։ Ասոնք դեռ վերջիններս օտարական կը համարուէին։ Քննութիւնը ցոյց տուաւ, որ այս մարդիկը առենօք Թուրքիա փախած էին Ֆրանսայէն, որովհետեւ այդ շրջանին Ֆրանսա մոլեռանդ կաթոլիկ էր եւ կը հալածէր այլադաւանները։ Փախստական Հրեաները հաստատուած էին Պոլսոյ եւ Սելանիկի մէջ, բայց չէին ուզեր բոլորովին հրաժարիլ ֆրանսական քաղաքացիի իրաւունքներուն։

Շնորհիւ քափիթիւլասիոններուն, ասոնք Թուրքիոյ մէջ կը վայելէին զանազան առանձնաշնորհներ, իբրեւ protégés français ottomans։ Հիմաերը շատերը վերադարձած են Ֆրանսա, ու հաստատուած Պայոնի մէջ, անշուշտ զարմանք պիտի պատճառէր կարդալ ֆրանսական թերթերու մէջ, թէ «օսմանցիներ» կան Պայոնի մէջ, ֆրանսական կառավարութեան պաշտպանութեան տակ։

Այդ անիմաստ եւ ժամանակավրէպ բացատրութիւնը ջնջելու համար, ֆրանսական կառավարութիւնը 21 մարտ 1931ին, առանց ձեւակերպութեան, առանց պայմանաժամի, ֆրանսական քաղաքացիութեան իրաւունք տուաւ անոնց։

„ՄՈՒՐԱՏ„

Ա.

Աշխարհի պատմութիւնը մեծ մարդոց կենսագրութիւնն է:

ՔԱՐԼԱՅԼ

Կը սիրեմ՝ Քարլայլը։ Որովհետեւ կը սիրեմ հերոսները։ Կը պաշտեմ հերոսութիւնը։ Եւ Քարլայլ անզուգական տեսաբանն է հերոսներուն եւ հերոսութեան։

Ապա, կը սիրեմ Միքայէլ Վարանդեանը։ Որովհետեւ կը պաշտեմ Հայ Հերոսները։ Մեր նորագոյն պատմութիւնը որ ակաղձուն է հերոսութիւններով եւ հերոսներով, մեծ մասով կը պարտինք իր գրչին։

Տեսակ մը գրական մասնագիտութիւն եւ տաղանդ:

Եւ, ահա՛ հատ մըն ալ։

«Մուրատ»։

Պատկառելի հատոր մը, որուն մէջ հրաշալիօրէն քանդակուած է Մեծ-Սեբաստացին։ Անոր հոգին, եւ անոր ազգասիրութիւնը։ Կամքը եւ իր կրանիթէ նկարագիրը։ Թռիչքը իր հոգիին, որ անդէկ եւ անկայուն խոյա՛նք մըն է մարտնչումէ մարտնչում եւ դէպի վտանգէ ազատութիւն։

Այո՛, այո՛, դէպի վտանգէ ազատութիւն: Որովհետեւ, եթէ քաղցրաբոյ եւ քաղցրահամ պարտէզ մը ըլլար ազատութիւնը՝ արփինաշող դաշտի մը վրայ, կամ երազունակ հովիտի մը ափին, ապա պէտք չկար ո՛չ հերոսութեան եւ ո՛չ ալ հերոսներուն։

Դիտա՞ծ էք վայրէջքը շահէնին։ Նոյնպէս անբեկ եւ անկայուն, որ իր ընթացքին մէջ, հերոսի մը զինուորութեամբ, ծառի հսկայ ոստեր կը ճարճատէ։ Հոն ձորի մը մէջ է իր նշանակէտը, զոր դիտած է անչափելի բարձրութիւններէն, եւ հիմա հերոսական վայրէջք մը՝ աստուծոյ սահմաններէն դէպի վար…

Այսպէս կը խոյանայ՝ Վարանդեանի գրքին Հերոսը= Մուրատ:

Եւ մի՞թէ դիւրին է ըլլալ ճեբոսաբան: Գրել հերոսներու կեանքը։ Երգել զանոնք արժանավայել կշռոյթով եւ աստուածային տրամութեամբ։

Պրիսմակի պէս ճառագայթեցնել անոնց հոգին ու կոթողի պէս բարձրացնել հասակը անոնց գաղափարին։

Ամէ՛ն մէկ մուրճ, ամէն մէկ հարուած լո՛յս մը կը ցայտեցնէ մեր աչքերուն մէջ։ Մեր դէմքին վրայ։ Մինչ անտարակոյս, հեղինակը հոգեպարար ցնցումներ ունեցած է իր էութեան խորքէն:

Դիտա՞ծ էք ադամանդի հանքերուն աշխատաւորները։ Կը գալարուին՝ բահի ու բրիչի խուրաքանչիւր հարուածէն, որ կը ցնցէ սեւ կամարները հանքին։ Մինչ այսօր երջանիկ էք ադամանդէ մատանիներ ունենալով ձեր մատներուն վրայ։

Ես գիտեմ, «Մուրատ» ձեռագիրը ճմլուած էր արցունքներով։

Այն պայմանները որուն մէջ գրուեցաւ գեղեցիկ այս հատորը։ ընդունակ էին՝ միայն կորուստի մատնելու զայն։ Անիկա, կորզելու համար ժամանակէն, պէտք էր հերոսութիւն:

Ահա թէ ինչո՛ւ։

«... Ողճի պարտք ունինք՝ մեր անձէն, սիրտէն ու ճիգերէն բաժին մը տրամադրելու մեր պաշտելի մեռելներուն»։

Կամ՝

«Մեր սիրտը անոնց գերեզմանը»։

Այո՛, սեփական սիրտով պէտք է փորել՝ Հերոսի մը գիրքը գրելու համար։

Ու պէտք էր այս գիրքը։

«Վասնզի, հերոսներուն պաշտամունքը՝ ամենախոշոր ազդակներէն է մարդկային քաղաքակրթութեան։ Ամենահզօր խթաններն՝ ազգերու յառաջդիմութեան» (էջ 12)։

Ու, թո՛ղ Մուրատը խթանէ մեզ։

«Եղեր են եւ ուրիշ Մուրատներ: Բայց մէկը կ'իշխէ բոլորին վրայ՝ իր առանձին տեսքով, իր թովիչ նկարագրի հրապոյներով, միանգամայն խելքով եւ արիութեամբ։ Մէկը, որու հանդէպ Դանթէ Ալիգիերի պիտի ըսէր.— «Mai non pensammo forma piu nobile d'Eroe»։ (Երբեք չենք պատկերացուցեր մեզ՝ հերոսէ մը աւելի ազնուական կերպարանք)։

Սեբաստացի Մուրատը:

Ահա անիկա մեր դիմացն է։ Օրօրոցէն մինչեւ գերեզման։ Իր պատանեկութեան արկածները, հովուութիւն, Ս. Կարապետ, ուխտաւորութիւն, պար, պարագլուխ, զօտեմարտ, ըմբիշ, ռազմիկ, աճպեկիչ, քարոզիչ, հերոս։ Ուսում չունէր։ Բայց ուշիմ էր։ Եւ աշխարհի խոշոր դէմքերէն ո՞վ տեսած է կանոնաւոր ուսում։ Եւ թերեւս, դպրոցը պիտի աղայծ դարձնէր հերոսութեան տարերքը, մեր աննման Մուրատին մէջ։

Կարգապահ էր Մուրատը։ Բայց ըմբոստ։ Չէր հանդուրժեր ամբաստանութիւններուն։ Այսպէս, կազմակերպուած կռիւ մը ունեցաւ գիւղի մեծատունի տղոց հետ: Անոնք անիրաւ կերպով կ'ուզէին կաշկանդել իր եւ իր ընկերներուն ու իրենց հօտին իրաւունքը։ Մուրատ յաղթանակը տարաւ, եղաւ աւագ հովիւ:

Կը խենթենար արարքութեան համար։ Եւ յաճախ զղջալով հօրեղբօր հրացանը՝ կ'երթար վայրի բադեր որսալ՝ Ալիսին եզերքը։

Կը պաշտէր ձին: Շուտով եղաւ նշանաւոր նշանառու։ Ու մինչեւ ետքն ալ իր գնդակը մնաց հաստու ու անվրէպ։

Իր առաջին սէրը եղաւ նոյնպէս հերոսավայել: Որոշեցին փախչիլ սիրուհիին հետ։ Բայց, ճակատագիրը միջամտեց: Թուրք մը սպաննեց, լեռ ապաստանեցաւ, բայց իմանալով հօրը բանտարկութիւնը, յանձնուեցաւ, զայն արձակելու համար։ Յետոյ, իբրեւ անչափահաս, զինք ալ ազատ թողուցին ու պանդուխտի ցուպը ձեռք առաւ՝ դէպի Պոլիս, համալութիւն ընելու համար։

Մուրատ 16 տարեկան էր։

Կրակ ու բոց պատանի։

Վարանդեանի այս գեղեցիկ գրքին մէջ կը տեսնենք, որ Մուրատ բնութեամբ լարուած է դէպի Ազատութիւն։ Սովորական մարդ չէ։ Գերհայ մըն է։ Արմէն մը։

Նախ մտաւ հնչակեան շարքերուն մէջ։ Համբուրեց դաշոյնի մը կոթը եւ դարձաւ աճպեկիչ։

«Le poignard, seul espoir de la Terre,
«Est ton arme sacrée»։
André Chénier

Աշըղեան պատրիարքի խնդրին առթիւ ծեծեց ոստիկաններ, պատժեց լրտեսներ։ Այդ օրերուն զաղթահայութիւնը կազմակերպեց: Անոնց քարոզեց՝ հայրենասիրութիւն եւ ազգասիրութիւն։ Եւ մանաւանդ անձնազոհութիւն։ Անկարեկիր եւ դաժան էր, բոլոր գիտակից ազգադաւներուն հանդէպ։ Անգիտակիցները կը դարմանէր իր անոյշ ու իմաստուն լեզուով։

Պոլսոյ հնչակեան յեղափոխական ցոյցերէն յետոյ անցաւ Եգիպտոս։ Սարի զաւակ էր Մուրատ։ Մեծ քաղաքներու կեանքը կը խեղդէր զինք։

Եւ հաւատացէք, երիտասարդ ընկերներ, այս գիրքը կարդալէ յետոյ կ'երդնում ձեզի, որ եթէ Մուրատ ողջ ըլլար, առտու մը պիտի իմանայիք որ ան ինքզինքը կախած է Փարիզի պողոտաներուն վրայ։

Եգիպտոսէն անցաւ Աթէնք եւ յետոյ Թիֆլիս։ Հոս կարճ ժամանակ մը մնալէ վերջ ուզեց Կարս անցնիլ։ Տարուած էր «Երկիր» մտնելու կարօտով։ Թիֆլիսէն Կարս երկաթուղի չկար։ Գաղարծը ուսին, եօթը օր թափառեցաւ ոտքով։ Կարսի մէջ մտաւ՝ Հ. Յ. Դ. շարքերուն մէջ, խնդրելով, որ առաջին զինուոր խումբին հետ անցնի երկիր։ Բայց կազմակերպութիւնը պահեց զինք հոն։ Որովհետեւ, Մուրատ ի ծնէ քարոզիչ էր յեղափոխութեան:

Այդ օրերուն մարդիկ ծոյլ չէին։ Քրիստափորի «Փաթթրիկ»ը կար։ Մուրատ անգնահատելի մասնակցութիւն ունի այդ գործին մէջ: «Մուրատ»ի անուշ ու գրաւիչ լեզուն կովկասահայ մեծահարուստներուն դրամը օձի պէս իրենց ծակէն դուրս կը քաշէր։

Վերջապէս, 1903ին, իբրեւ պարզ զինուոր ընկերացաւ Թորգոմի խումբին։ Շատ չանցած Մուրատ Սասունի հերոսներէն էր։

Հայ - Թաթարական կռիւներու մէջ Մուրատ անզուգական ղեկավար մը եղաւ Սիւնեաց աշխարհի համար։ Պաշտպանութեան անխորտակելի բազուկ մը։

«Խաղաղութեան» ժամանակ, Մուրատ մասնակցեցաւ Կուսակցութեան Գերագոյն Ժողովներուն։

Հիւրիյէթէն յետոյ վերադարձաւ իր ծննդավայրը։ Կովտուն։ Մուրատ սկեպտիկ էր եւ զբաղեցաւ ինքնապաշտպանութեան սուրբ գործով։ Դպրոցներով եւ զէնքերով։

Թշնամին էր որ Մուրատին պարգեւեց փաշա տիտղոսը։

Մեծ պատերազմի նախօրեակին Մուրատ հնչեցուց ահազանգը։ Թուրքերը իր կեանքին դէմ դաւեր կը լարեն։ Մուրատ նորէն կը բարձրանայ լեռ։ Հեռուէն՝ սեփական աչքերով կը դիտէ կովտունցիներու աքսորը:

Մուրատ՝ հիւանդ։ Մուրատ կ'աղէկնայ հաւատքովը վրէժին։ Ու ահա իր ոդիսականը, Սամսոն։ Սեւ ծով: Կովկաս։ Երզնկա։ Մուրատ Հայեր «կը գնէ»։ Մուրատ հետախուզութեան մէջ: Մուրատ Ազգային բանակի հրամանատարներէն։ Մուրատ աննման «մաքրագործող»։ Մուրատ՝ քաղաքագէտ փէտալի, եւ վերջապէս իր հերոսական վախճանը Բագուի մէջ։

×

Ահաւասիկ չոր ուրուագիծ մը Սեբաստացի Դիւցազնէն:

Ափսո՛ս, որ մեր պայմանները չեն ներեր՝ այս հազուագիւտ կեանքի բոլոր գիծերը ուսումնասիրելու, ձեռքի տակ ունենալով՝ օրուան գիրքը։

Հայոց աշխարհը կայ Մուրատի մէջ։ Անոր անդնդալեր լեռներուն վէս ու հրաշափառ կատարները։ Անոր ահեղամռունչ անտառները, ծովակներուն մրրիկը, դաշտերուն զեփիւռը ապա եւ հովիտնե՛ր, զովասուն եւ կանաչորակ, աղբիւրներ եւ առուակներ տրտում-ժպիտ երգով։

Ցա՛ւ է, որ մենք միայն կանգ պիտի առնենք լեռներու կատարներուն վրայ եւ ունկնդրենք խոյական մրմունջը անտառներուն եւ իրենց փոթորիկին։ Պիտի դիտենք կապոյտ առաւօտներ եւ կարմիր վերջալոյսներ։

Հայոց հեթանոս աստուածները կը բնակին Մուրատին մէջ։ Խոժո՛ռ բայց՝ զօրաւոր: Բայց՝ իմաստուն։

Վարանդեան արձանագրած է Տրապիզոնցի Մալխասի յուշերէն թէ՝

«Սեբաստացի Մուրատը, լեցուն ու կայտառ, խոհուն դէմքով, ուժի ու խելքի մարդը, որ իմ վրաս մեր Վահագն աստուծոյ տպաւորութիւնը կը ձգէր»։

Անտարակոյս, սիրելի Մալխաս, բոլոր իսկական հերոսներուն մէջ աստուածներու ընտանիք մը կը բնակի։

Հերոսին մանկութիւնը արկածալից է նման ուրիշ բազմաթիւ մանկութիւններուն։ Բայց ահա առաջին կէտը որ զինք կը զանազանէ։ Կը մասնաւորէ զինք, սովորական պատանութիւններ են։

Քանի մը տող կարդանք «Մուրատ»ի 27րդ էջէն։

«Ընթերցողը կը յիշէ, որ մանկութեան օրերուն, Մուրատ բազմաթիւ թշնամիներ ունէր, թէ՛ Հայերու եւ թէ Թուրքերու մէջ։ Օր մը քաղաք գնալու ատեն քանի մը Թուրքեր առջեւը կուզան սպաննելու դիտաւորութեամբ։ Թուրք մը կը զարնէ եւ միւսները փախուստի մատնելով կ'ազատուի»։

«Լուրը կը հասնի քաղաք (Սեբաստիա), ոստիկանութիւնը կը թափէ դէպքին վայրը։ Խուճապ եւ քննութիւն։ Կուզան գիւղը՝ ձերբակալելու մարդասպանը։ Բայց, նա չկայ, անհետացեր է Սախառի լեռներուն մէջ։ Ծնողներն ալ տեղեկութիւն չունին։ Ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ Մուրատին հայրը— Յակոբը:

«Մուրատ լսելով այդ, անմիջապէս լեռնէն վար կ'իջնէ ու կը յանձնուի ոստիկանութեան, իր հայրը ազատելու համար»։

«Յակոբ կ'ազատուի, Մուրատ կը բանտարկուի»։

Ալ ի՞նչ աւելցնեմ։ Միայն ընդգծենք երկու բառ՝ «իր ճայրը ազատելու ճամար»:

Հերոսութեան պարտէզին առաջին պտուղն է այս։

Այնուհետեւ Մուրատ, մինչեւ վերջը իր կեանքին, ինքզինքը նետեց վտանգէ վտանգ, ազատելու համար ուրիշ անթիւ հայրեր ու անթիւ մայրեր։

Իբրեւ աճպեկիչ, անզուգական էր Մուրատ: Յանդուգն, համեստ, զաղտնապահ, խորխտ եւ գիտակից։ Յանձնել գործ մը Մուրատին, կը նշանակէր արդէն կատարուած համարել այդ գործը։

Ճշգապահ էր։ Անգութ՝ թշնամիին հանդէպ, ըլլայ ներքին կամ արտաքին։ Եւ կարգապահ՝ կուսակցութեան եւ անոր հրահանգներուն։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ԾՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԵՐԸ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՍԵՌԱՅԻՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ Մէ...

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի անդամ... ներու կիրակի... զրոյցի նիւթն... «Ծնողներու դերը մանուկներու... ռային դաստիարակութեան մէ... Բժշկական դասախօսութիւն... չէր եղածը, բայց նոյնքան հե... քրքիր եւ անոր չափ օգտակ... մանկավարժական զեկուցում մըն... որ ըրաւ Տիկին Ս. Տէր Դաւիթեան... Օրինակներով ցոյց տուաւ թէ ի... պէս կեղծիքի եւ սուտի միջոցներ... շատ մը ծնողներ սխալ կը դատ... րակեն իրենց պզտիկները սեռայ... հարցերու մէջ։

Տիկինը իր նիւթը բաժնեց եր... մասի, նախ առաւ բնազանցութե... գաղտնիքը: Այն ինչ շատ պա... կերպով կարելի է բացատրել տղաք... մեր շուրջի բոյսերու, թռչուններ... կենդանիներու օրինակներով, յա... անզամ ծնողներ կը ստիպուին... խօսիլ եւ կամ յանդիմանել... անմեղ հետաքրքրութիւնը։ Երեխա... յին կաղամբէն կամ վարդէն դուրս... ելլելուն պատմութիւնը ծանօթ... ամէնուն։ Երբ տղան ուրիշներէ ի... զեկ կ'ըլլայ, մէկ կողմէ կը կորսն... վստահութիւնը իր ծնողքին բացա... րութիւններուն վրայ, միւս կողմ... ինքն ալ իր կարգին կը սկսի ն... կել մօրմէն կամ հօրմէն շատ... բաներ։ Ահաւասիկ նախնական պա... ճառ մը ծնողին եւ տղուն փոխ... դարձ մտերմութեան խզումին։ Եր... մայրը կամ հայրը գիտակից կե... պով կ'առաջնորդէ տղան պզտիկ... տարիքէն, երբորդ անձերու, ապ... սուհիներու կամ անկիրթ ընկերնե... րու գռեհիկ բացատրութիւններ... այլեւս ազդեցութիւն չեն ունենար... անոր վրայ։

Տիկին Տէր Դաւիթեան յետոյ... շօշափեց սեռային դաստիարակո... թեան հարցը։ Մեծ սխալ է, բա... ծնողներու կողմէ կանուխէն չպա... րաստել իրենց զաւակները հաս... նութեան շրջանին։ Օրինակներ... ցոյց տուաւ թէ այդ կարգի անձ... կալներ ինչքան աղէտալի կ'ըլլ... շատ անգամ աղջիկներու եւ տղո... կեանքին մէջ։

Զեկուցումէն յետոյ մանկավար... եւ փորձառու ծնողներ հետզհետ... ընդլայնեցին նիւթը։ Կարելի է ըսե... թէ բոլորն ալ համաձայն էին ո... ծնողները իրենք կանուխէն, մտեր... եւ պարզ կերպով զրաղին իրենց... տղոց սեռային դաստիարակութեամ... փոխանակ խորհրդաւորութեան մէ... նոլորտի մը մէջ պարուրելու բնա... կան երեւոյթներ։ Սխալ դաստիա... րակութեան հետեւանքով է որ նման... հարցեր գռեհկացած են։

Դպրոցին մէջ բնագիտութեան... կենդանաբանութեան, առողջապա... թեան եւայլն գիտութիւններու շնոր... հիւ, աշակերտը կը ծանօթանայ... «կեանքի գաղտնիքներուն» բնա... բնական երեւոյթ։ Ինչո՞ւ տանը եւ... դպրոցը չդաշնակցին այս խնդիր... րուն մէջ եւ իրար լրացնեն, փոխա... նակ իրար հակասելու եւ բացասա... կան դաստիարակութիւն մը տալո... տղուն։

Սեռային առողջ դաստիարա... կութիւնը մեծ մասամբ կախում ու... նի տղուն ընդհանուր դաստիարա... կութենէն։ Եթէ տղան կիրթ բա... րոյութեան տէր է, կամքի ուժ ու... եւ ազնուական հոգի, գռեհկութիւ... ներ հեռու կը մնան անկէ։

Միւս կողմէ ծնողները իրենց... պէտք է քաջալերեն եւ մղեն իրենց... զաւակները ֆիզիքական մարզանք... սկաուտական բացօթեայ կեանք... որովհետեւ աճող տղուն համար... առողջ սեռային դաստիարակութի... մը հնարաւոր է միայն առողջ ֆի... զիքական դաստիարակութեամբ։

Յաջորդ զրոյցի նիւթն է «Օտա... ամուսնութիւնները»։

Մ.

Ջահէ գաւառին բնակչութիւնը

Ջահէի գաւառին մէջ կատար... ուած մարդահամարը հետեւեալ ար... ւերը տուած է.—

15,685 Սիւննի մահմետակա... 6237 Շիի, 407 Տիւրզի, 10,434 Մա... րոնի, 13,148, Յոյն Օրթոտոքս, 41... բողոքական, 1056 Հայ Լուսաւորչա... կան, 288 Հայ կաթոլիկ, 859 Սա... րիանի Օրթոտոքս, 289 Սուրիանի կաթոլիկ, 218 զանազան ազգեր։ Ընդհա... նուր գումար 54,350 բնակիչ. որոնց... 22,329ը մահմետական, 31,803ը քրիս... տոնեայ եւ 218 զանազան ազգեր։

Արթուր Օհանջանեան

■■■

Պ. Ա. Սաֆրաստեանէ, որ վերջերս Փարիզ կը գտնուէր, պատահաբար իմացանք՝ խորին ցաւով՝ Արթուր Օհանջանեանի մահը, որ տեղի ունեցեր է մէկ քանի ամիս առաջ անգլիական գաւառական անկիւն մը, ուր Լոնտոնէն գացած էր ան, իր առողջական անգոհացուցիչ վիճակին պատճառաւ։

Արթուր Օհանջանեան, որ մեր մէջ ճանչցուած էր իր մարտական Զրատաւազդ անունով, մեր յեղափոխական շրջանին որոշ մէկ փուլին մէջ ակնառու եւ նշանակելի դեր մը կատարած է։ Մեր յեղափոխական շարժումը իր մէջ ընդգրկած է ամէն կարգի այլազան ու զարմանազան դէմքեր, բայց չենք կարծեր որ իրմէ աւելի ինքնատիպ (original) տիպար մը մասնակցած ըլլայ մեր ազատագրական կռուին շարքերուն։ Զաւակ Ախալքալաքի նահապետական հայ ընտանիքի մը որ դեռ պահած էր իր Էրզրումի աւանդութիւնները, Օհանջանեան Թաւսայի համալսարանին մէջ իրաւագիտական ուսանող էր, երբոր նետուեցաւ նորաստեղծ հնչակեան կուսակցութեան մէջ եւ օգտուելով իր կամ ուրիշներու կողմէ հայրենասիրութեան մեղուած հարուստ այրիի մը՝ Տիկին Անուշի առատաձեռնութենէն, գլուխ կանգնեցաւ Պարսկաստանէն Թրքական Հայաստան զէնքերու փոխադրութեան գործի մը, որ ձախողեցաւ։ Զէնքերուն հետ բռնուեցաւ Օհանջանեան եւ բանտարկուեցաւ Վանի մէջ, ուր իր կրած չարչարանքէն ընկճուած, անձնասպանութեան փորձ մը կատարեց։ Կ. Պոլիս բերուեցաւ, գործ ունեցաւ հռչակաւոր Նազըմ պէյին հետ, եւ շատ չանցած ազատ արձակուեցաւ շնորհիւ, անշուշտ իր ռուսական հպատակութեան։ Եւ սակայն, փոխանակ երկրէն արտաքսուելու, Կ. Պոլիս մնաց, ուր ազատ ման կուգար։ Ասոր պատճառը անշուշտ Թուրք վարչութեան անողնայար կազմակերպութեան մէջ պէտք է փնտռել, ուր անօրինակ խստութիւններ համընթաց էին անբացատրելի թուլութիւններու, զորոնք պէտք չէ հասկնալու ջանադիր ըլլալ եւրոպական դատողութեամբ։ Օհանջանեան բաւականաչափ երիտասարդ մըն էր, միշտ լաւ հագուած, Բերայի մայթերուն վրայ պտտցնելով իր մետաքսէ սիլինտրին փայլը, որ անգլիացի ճէնթըլմէնի մը հովեր կուտար իրեն։ Իր դէմքին վրայ ուշադրութիւն կը գրաւէին իր աչքերը որ մանաւանդ խոսած ատենը, քովինի մարմրուն թովչութիւն մըունէին, եւ իր արծիւի կոր քիթը որ կարծես կայսերական մետալէ մը փոխ առնուած էր։ Իր յեղափոխականգործունէութիւնը չէր դադրեցուցած, եւ Լոնտոնի Հնչակեան կեդր. Վարչութեան ներկայացուցչի հանգամանքով է որ աշխատեցաւ Պապը Ալիի ցոյցին կազմակերպութեան, զոր «իր գործը» կը նկատէր։ Յաջորդ տարին Լոնտոն էր ուր մասնակցեցաւ Հնչակեան Ընդհ. Ժողովին որուն արդիւնքը եղաւ շատերու հետ, իրեն ալ բաժանումը Նազարբեգեան ամոլէն։ Ա՛լ այնուհետեւ ո եւ է կապ չունեցաւ ո՛չ հընչակեան եւ ո՛չ մէկ ուրիշ ազգային գործի հետ։ Սովորականէն դուրս լեզուագէտ մը կար իր մէջ, եւ ատոր շնորհիւ սկսաւ ապրիլ։ Հմուտ, բացի հայերէնէ եւ ռուսերէնէ, անգլիերէնի, ֆրանսերէնի, գերմաներէնի, քիչ շատ տեղեակ դասական լեզուներու, հոգին ու առանցքն էր Թարգմանութեանց անգլիական գրասենեակի մը ուր իր հմտութիւնը, միացած իր ընդոծին հնարամտութեան, զարմանք ու հիացում կը պատճառէր իր գործատիրոջ։ Ինչ լեզուով գրուածք որ բերէին իրեն, մէջէն կ'ելլէր, իր գիտցած լեզուներէն հանած մակածութիւններով, կամ ընդնշմարած հանգիտութեանց շնորհիւ։ Ինքն էր որ կրցաւ «քակել» ապարանջանի մը վրայ քանդակուած անըմբռնելի նշանները որոնց առջեւ իրենց անկարողութիւնը խոստովանած էին Լոնտոնի Թարգմանութեանց գրասենեակներու բոլոր աշխատակիցները։ Օհանջանեան էր որ գտաւ թէ այդ «գրերը» ուրիշ բան չէին բայց եթէ Զօդիակոսի տասներկու նշանները ու կը նշանակէին «Յաւիտենականութիւն», — սիրահարի մը հաւատարիքը իր պաշտած կնոջ։

Յետոյ Պաքու անցաւ 1902ի սկիզբները, ուր իբր օտար լեզուներու թղթակից, կ'աշխատէր Կասպիական ընկերութեան գրասենեակին մէջ, առաջին գործակիցներէն մին եղած էր Հայերու հրատարակած «Պաքու» ռուսերէն օրաթերթին եւ կ'աշխատակցէր Նէֆթիանոյէ Տիէլօ (Նաւթային գործեր) պաշտօնական ամսաթերթին։ Կասպիական ընկերութեան գործերով ետքէն դարձեալ Լոնտոն գնաց, յետոյ Փեդրոկրատ եւ նորէն Լոնտոն, ուր պատերազմէն վերջ իր հաշւոյն կը զբաղէր առեւտրական գործերով։ Կենցաղագէտ ու կենսաղասէր նուրբ մարդ մըն էր, սուր եւ զննող մտքի տէր, շատ բան տեսած ու ամբարած, ու իր մէջ աղօտ յիշատակի մը պէս մնացած էին այն օրերը ուր զէնք կը փոխադրէր Ուրմիոյ վրայէն դէպի Վան, եւ կամ Բերա, Տիկին Հրաչեայի սրահին մէջ նստած, ժամացոյցը կը հանէր, սեղանին վրայ կը դնէր ու թատերական շեշտով մը կ'ըսէր.

— Ժամը երեքն է։ Այս բոպէին յարձակումը կը սկսի Պապը Ալիի վրայ…։

(Le Foyer)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Տխուր խաղեր

«Նոր Օր» կը գրէ (16 փետր.). — Բ. կարաւանի արձանագրութիւնները այս անգամ կատարուած են խիստ քննութենէ մը յետոյ։ Դիմողներէն շատեր մերժուած են, զանազան առարկութիւններով։ Դաշնակցութենէն եւ հնչակեանութենէն հրապարակային հրաժարական տուողներ նոյնպէս չեն առնուած մեկնողներու ցանկին մէջ։

Իսկ ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, երեւան հանուած են մեծ զեղծումներ։ Շատեր 3000 ական տրախմի դրամ վճարած են միջնորդներու — համայնավար գործակալներու — մաս կազմելու համար ներգաղթին։ Ամբաստանութեան ներքեւ է «Նոր Շարժում»ի խմբագիր Նազիկեան։ Իսկ Մշեցի Յովսէփ անունով ծանօթ գործակալը, նախորդ կարաւանին մասնակցողներէն դրամ շորթած ըլլալով, «Իտրէօս» մեկնելէն առաջ Պ. Շահվերտեան, յանկարծակիի բերել տուած է Յովսէփը զայն արգելափակել տալով խցիկի մը մէջ։ Հայաստանէն նամակ ստացուած է թէ Յովսէփը, Պաթումէն ձերբակալուած վիճակի մէջ Երեւան տարած են։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Ռաշցի Հայերը

1903 Թուի մարդահամարին համաձայն, Ռաշտը ունէր 93 տուն, 463 հոգի, 240 այր, 217 կին։ Զբաղում՝ եօթը առեւտրական, 16 խանութպաններ։ 1916ի մարդահամարով Ռաշտը ունէր արդէն 107 տուն, 571 հոգի, (305 այր, 291 կին)։ Զբաղումներ՝ 17 խանութպան, 20 ողեգործ կամ ողեվաճառ, 19 ծառայող, 10 շարժավար, մէկ երկաթագործ, երեք բժիշկ, երկու գինուոր, չորս ատամնաբոյժ, երկու բաղնեպան, երկու հեռագրիչ, երկու դերձակ, մէկ հիւսն, հինգդրամատանծառայող, երկու կօշկակար, քսան անգործ, չորս կալուածատէր, հինգ վաճառական, երկու սափրիչ, երկու նկարիչ, երկու կապալառու, չորս ուսուցիչ, երկու պանդոկատէր եւ երկու ոսկերիչ։

1928էն մինչեւ 1931 դեկտեմբեր տեղի ունեցած են 41 ծնունդ, 12 պսակ եւ 28 մահ։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

Ափսո՜ս որ կարճ տեւեց

1928ին Կալկաթայի մէջ կազմուեցաւ Կրթական Միութիւն մը, որուն նպատակն էր օգնել Պարսկաստանի Փէրիա գաւառի 30 եւ Զարմահալի 12 հայ գիւղերու դըպրոցներուն։ (Այս գիւղերու եւ անոնց դպրոցի նմանող խեղճութիւններու մասին ժամանակին մանրամասնօրէն գրած է մեր ողբացեալ աշխատակիցը, Վ. Իրանեան)։

Առաջին տարին Միութիւնն ունեցաւ 198 անդամներ, որոնց 151ը Կալկաթայի եւ 47ը շրջակայ քաղաքներու ու գիւղերու մէջ։ Ամսավճար նշանակուած էր մէկ ռուփի չափահասներուն, իսկ 4 անա դըպրոցական աշակերտներուն համար։ Կալկաթայի 151 անդամներէն 65ը Ճեմարանի աշակերտներ էին։ Միութիւնը ընտրեց վարչական ժողովը 13 հոգիէ եւ գործադիր մարմին մը 7 հոգիէ։ Մեծ ոգեւորութեամբ անցան գործի։

Համաձայն իրենց առաջին տարեկան ընդհ. ժողովի տեղեկագրին, Միութիւնը առաջին տարին ունեցաւ մուտք՝ 8112, ռուփի, որմէ Ն. Ջուղա փոխադրուեցաւ 2 հազար ռուփի։

Երկրորդ տարեկան ընդհ. ժողովին (1930 փետր.) երեւան եկաւ որ մուտք է եղեր միայն 2614 ռուփի։ Այդ գումարէն ուղարկուած է Ն. Ջուղայի դպրոցներուն օգտին միայն 758 ռուփի։

Դժբախտաբար անդամներն ալ նուազած են, իսկ հաւաքուած գումարը կը մնայ անձեռնմխելի։

„Մնացորդաց"

Սահմանափակ քանակութեամբ ստացած ենք Յ. Օշականի վէպին պրակները, «Յուսաբեր»ի խմբագրութենէն։

Անոնք որ կ'ուզեն կանոնաւորապէս ստանալ, թող փութան յայտնել իրենց անունները, որպէսզի կարենանք նոր ապսպրանք տալ։

Բուռն պայքար Սուրիոյ կապալառուներուն դէմ

■■■

Կալուածատէրերու դէմ Պէյրութի մէջ սկսած շարժումը տարածուած է Լիբանանի եւ Սուրիոյ բոլոր մասերուն մէջ։ Պէյրութէն վերջ, Տրիպոլիսի եւ Հալէպի մէջ ալ կազմուած են յանձնախումբեր եւ տեղի կ'ունենան հաւաքոյթներ, պայքարելու համար վարձքերու սղութեան դէմ։

Փետրուար 6ին, Պէյրութի մէջ, վարձակալները մեծ հաւաքոյթ մը գումարեցին, որուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին բոլոր թաղերու վարձակալներու կողմէ ընտրուած պատուիրակութիւններէ զատ, շուկայի վաճառատուններու վարձակալներու ներկայացուցիչները։ Այս հաւաքոյթի միջոցին որոշուեցաւ ընտրել տեւական յանձնախումբ մը, շարունակ պաշտպանելու համար վարձակալներու իրաւունքները։ Ընտրուեցաւ առանձին յանձնախումբ մը ուսումնասիրելու համար թէ ինչպէս կարելի պիտի ըլլայ դեղջել վարձքերու գինները եւ ճշդել վարձակալներու եւ կալուածատէրերու յարաբերութիւնները։

Տրիպոլիսի մէջ այս շարժումը շատ աւելի սաստիկ է եւ կը պահանջուի 100ին 50 զեղչ մը վարձքերու ներկայ գիններուն վրայ։ Վարձակալները կը պահանջեն նաեւ չորս վճարով փակել շէնքերու վարձքերը, բոլոր տուրքերը բեռցնել կալուածատէրերուն։

Հալէպի մէջ եւս քանի մը հաւաքոյթներ արդէն տեղի ունեցած են, ժամանակցութեամբ լրագրողներու եւ բազմաթիւ յայտնի վաճառականներու։ Որոշուած է ամէն գնով ազատել վարձակալները վարձքերու ծանր լուծէն։

Խնդրած գործիներ

Դրած էինք թէ քանի մը հայ կարմրուկներ ձերբակալուած են Պէյրութի մէջ, թռուցիկ ցրուած ատեն։

Անոնք դատարանի յանձնուած ըլլալով, պատժական խաւն դատապարտը անմիջապէս ձեռնարկած է դատավարութեան եւ իր վճիռը արձակած, դատապարտելով Պարգեւ Տէրտէրեանը երեք ամիս բանտարկութեան եւ անպարտ արձակելով Մարտիրոս Թէշիշեանը, որուն մեղապարտութեան մասին զօրաւոր ապացոյցներ չեն գտնուած։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ձեւի փնտռեցին, ոսկի գտան

■■■

Պէյրութի նաւահանգիստի ոստիկանութեան հասած հրաման մը տեղեկութիւն կուտար թէ մեծաքանակ զէնքեր ցամաք պիտի հանուէին մաքսանենգութեամբ, պատուղներու յատուկ կողովներով։

Այս հրամանին վրայ, եգիպտական բանջարեղէններ բեռցած շոգենաւ մը ենթարկուեցաւ խիստ հսկողութեան մը։

Մաքսային ենթասպան որ չէր կրնար պարպել տալ եւ քննել բոլոր կողովները, որոշեց փորձ մը կատարել։ Իր ձոռ կանչեց լօլիկի կողով մը փոխադրող մարդ մը եւ անկէ պահանջեց բանալ կողովը եւ պարունակութիւնը պարպել նաւին կամրջակին վրայ, տեսնելու համար թէ զէնք չէր պահուած անոր մէջ։

Մարդը դժուարութիւն յարոյց, առարկելով թէ իրաւունք չունէր բանալու հողովը եւ շատ մը վարանումներէ յետոյ, մերժեց հնազանդիլ ենթասպայի հրամանին։

Վերջ ի վերջոյ, կողովը ճեղքել տրուեցաւ, լոլիկները ցրուեցան կամրջակին վրայ եւ առանձին կողովին յատակը երեւան եկան խնամքով ծրարուած… վեց հատ ոսկի ձողիկներ,— 150 հազար ֆրանք արժողութեամբ ոսկի։

Մաքսային պաշտօնեան բաւական դժուարին կացութեան մատնուեցաւ իր այս գիւտին առթիւ, նկատելով որ թէեւ ոսկիի այս երկրէն արտածումը արգիլուած է, բայց ներածումը բոլոր ովին ազատ է։

Ոսկիի տէրերը անմիջապէս փաբեցան ենթասպայի օձիքը, պահանջելով ոսկի ձողերը, որոնք անոնց յանձնուեցան վերջ ի վերջոյ։

ՄԱՄՈՒԼ

Դաշնակցական մամուլի ծաւալումը

■■■

Հայրենիք կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 փետրուար).

— «Յունուար 1էն սկսեալ Փարիզի Յառաջ Թերթը սկսաւ լոյս տեսնել ընդարձակուած ծաւալով մը։ Տարի մը առաջ ալ Եգիպտոսի Յուսաբեր անխափանընթաց կերպով մը ընդարձակեց իր ծաւալը։ Նոյնը ըրին նաեւ Աթէնքի Նոր Օր եւ Սուրիոյ Ազդակ Թերթերը։

Դաշնակցութեան ծանօթ այս Թերթերու ծաւալի ընդարձակումը այնպիսի ատեն մը, երբ ամէն տեղ կը տիրէ տնտեսական ծանր տագնապ, աւելի քան որեւէ ուրիշ փաստ ցոյց կուտայ, թէ որպիսի կենսական անհրաժեշտութիւն դարձած են այդ Թերթերը իրենց գաղութի ընթերցող հասարակութեան համար։

Այս փաստը աւելի եւս պերճախօս կը դառնայ, եթէ ի նկատի առնենք, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, համաձայն իր վերջին ընդհանուր ժողովներու որոշման, իր կուսակցական զանձէն ոչ մէկ սենթ կուտայ իր Թերթերուն, որոնք պարտաւոր են ինքնապահ ըլլալ, այսինքն՝ ընթերցող հասարակութեան նիւթական օժանդակութեամբ ապրիլ։

Աւելին կը նշանակէ, թէ Դաշնակցական մամուլը ընդհանուր առմամբ կը հրատարակուի հետաքրքրական բովանդակութեամբ ու գոհացուցիչ ուղղութեամբ եւ կը համապատասխանէ ընթերցող հասարակութեան հոգեւոր պահանջներուն։ Այլապէս այդ հասարակութիւնը տարուէ տարի աւելի մեծ չափով պիտի չքաջալերէր Դաշնակցական Թերթերը եւ նիւթական աւելի ընդարձակ զոհողութիւններ յանձն պիտի չառնէր ընելու անոնց համար, հակառակ տնտեսական իր յարաճուն դժուարութիւններուն եւ նեղութիւններուն։

Եթէ հրապարակի վրայ ուրիշ փաստեր չըլլային, այս միակ խիստ պերճախօս փաստն իսկ բաւական պիտի ըլլար ապացուցանելու համար, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը ուեւէ ուրիշ հայ կուսակցութենէ աւելի կը խօսի հայ ժողովրդական սռուար զանգուածներու սրտին եւ հակառակ ներկայ այնքա՛ն աննպաստ պայմաններուն, ոչ միայն մազաչափ անգամ չի կորսնցներ իր նախկին հմայքը, ազդեցութիւնն ու հեղինակութիւնը, այլ եւ տարուէ տարի աւելի խորունկ ու ծաւալուն կերպով անփոխարինելի կենսական պահանջ մը կը դառնայ հայ ժողովրդի ճնշող մեծամասնութեան համար»։

Տէր եւ Տիկին ԿՐՊՕԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ աղջկան՝ ՍՈՆԱյի։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊՐԱԳԱՅԻ ՆԱԽԿԻՆ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԵԱՆ

Սիրելի՛ հայրենակիցներ,

Տնտեսական ծանր ճգնաժամի հետեւանքով, Չեխօսլովաքիոյ կառավարութիւնը դադարեցուց իր օժանդակութիւնը տասնըհինգ ուսանողութեան, որ աչա քանի տարի է կատարուած էր անձնուէր ճարտարութեամբ։

Դրա հետեւանքով նաեւ չորս հայ ուսանողներ, որոնք վեց ամսից մէկ տարի ժամանակամիջոցում պիտի աւարտէին իրենց բարձրագոյն դասընթացքը՝ մնում են անել վիճակում։ Ներկայիս դժուար է աշխատանք ճարելը, իսկ եթէ ճարէլ էլ՝ չափազանց պիտի դժուարանայ, եթէ չառնենք անկարելի պիտի դառնայ, միաժամանակ ուսանելը։ Դուք բոլորդ, որ ապրել եւ ուսանել էք այստեղ, գիտէք տեղիս պայմանները եւ կարիք չկայ, կարծում ենք, մանրամասնութիւնների մէջ մտնելու ձեզ համոզելու համար։

Դիմում կոչ ենք անում ձեզ ու խնդրում ձեր օժանդակութիւնը՝ օգնելու մեր այդ ընկերներին՝ իրենց ուսումը աւարտելու։

Նրանք, ովքեր ժամանակին Միութեան օժանդակութիւնն են ստացել՝ թող այսօր հնարաւորութիւն տան մեզ, որպէսզի կարողանանք մեր պարտականութիւնը կատարել նաեւ այդ մնացած ընկերների հանդէպ։

Մեծ զոհողութիւն պէտք չէ մեզ այդ նիւրական պարտականութիւնը կատարելու համար։ Եթէ ամէն մէկը ձեզնից թեկուզ փոքրիկ ցանկութիւն ունենայ ընդառաջ գնալու մեզ՝ պիտի կարողանանք յաջողութեամբ ի կատար ածել եւ դա պիտի լինի մէկ նոր պայծառ գիծ մեր Պրագայի ուսանողական իրականութեան համար։

Լիայոյս ենք, որ մեր այս կոչը արձագանք պիտի գտնի բոլորից սրտերում անխտիր։

Ընկերական ջերմ բարեւներով
Չեխօսլովաքիոյ Հայ Ուս. Միութեան Վարչութեան նախագահ՝ Յ. Ղարիբեան, քարտուղար-գանձապահ՝ Վ. Նիկողոսեան։

Յ. Գ.— Միւս հայ Թերթերէն խնդրում ենք արտատպել մեր այս կոչը։ Առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէին. H. Garibian, Sokolska 34, Praka II։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■

Ա. ՄԱՍ

III

Ներքին փոխադարձ ատելութիւն մը սկսեր էր երկուքին միջեւ։ Թէեւ Գրիգորին նման, «խօսք անց» կ'ուզէր ըլլալ ու յաւակնոտ էր՝ անոր չափ։ Ու բաժնուեցան, կրկին։ Պիտի անցնէին Նախ Ցանաց փողոցէն։ Ցետոյ՝ Հրեաներուն, ու, անկէ անդին, քիչ մը տեղ, Թրքական Թաղէն։ Զտեսան, որ Նազար կը հետեւէր իրենց։

Այդ լռանուտութիւն դժուար էր, անշուշտ։ Մանաւանդ որ քանի մը անգամ կռուի բռնուեր էին Թուրք տղոց հետ։ Աշոտ ուժեղ դասակ ունէր։ Իսկ ինք սրտոտ էր ու լա՛ւ նշանառու։ Փուռին դէմ, կաթողիկէ կատարով մարմարեայ զըխւրին քով, դիմաւորեցին ծածուն... վաճառ Հասանը՝ տղուն՝ Քեամիլին հետ։ Քանի մը օր առաջ, Նազարը Քեամիլին Թապլան քաշեր ու «քեասէ»ները կոտրեր էր։

Հասան հրէական Թաղը։ Մինչեւ հող արագ գացեր էին։ Բայց, անկէ անդին պէտք էր դանդաղեցնել քայլերը, որովհետեւ կը սկսէր Թրքական Թաղը, ու գիտէին որ Թուրքերը, շուներու նման անպայման կը հաչէին ու կը խածնէին՝ երբ վազելով ու արագ գացող մէկը տեսնէին…

Կը քալէին քով քովի, անտարբեր երեւոյթ մը կեղծելէն։ Փողոցին անկիւնը կը պլպլար աղօտ ու տժգոյն լամբ մը։ Ձայն նոր էր վառեր քիւրտ Հասանը, այդ Թաղին պահապանը, կարճլուկ սանդուխ մը ուսին ու քարիւղի սեւցած ու ժանգոտ թիթեղը ձեռքին։ Շուն մը կը հաչէր կողկողաձայն ու հեւվաճիին կերուն ձայնը կը լսուէր՝ հեռաւոր ու անճոռնի երգի մը նման։

Երբ անկիւնէն դարձան, ստուեր մը ուրուագծուեցաւ։ Մութը կը թանձրանար հետզհետէ։ Գրիգոր նկատեց ու գպաւ Աշոտին։ Երկուքն ալ քարեր զետեղած էին շապիկնուն մէջ։ Ստուերը մօտեցաւ։ Հարկ էր անցնիլ անկիւնէն։ Ու պիտի անցնէին։ Ընկրկող չէր Գրիգոր։ Ոչ ալ՝ Աշոտը։ Աւելի մօտեցան։ Ստուերները երկու եղան։ Յետոյ՝ երեք։

— Քեամիլն է, — ըսաւ Աշոտ՝ մեղմ շշնջիւնով։

Ճի՛շդ էր։ Նազար, հեռուէն, քայլ մը առաջ անցաւ։ Գրիգոր ըմբռնեց թէ Թուրքերը խաղ մը կը փորձեն իրենց գլխին։ Քեամիլ, իրենցմէ արագ, վազեր հասեր էր՝ անցնելով վարի ճամբէն։ Վրէժի փորձ մը կ'ուզէին, կ'երեւի։ Լա՛ւ։ Եւ սակայն, Գրիգոր վրդովուեցաւ, երբ յանկարծ տեսաւ Նազարը։ Մօտեցաւ։ Թելադրեց հեռանալ։ Ընդդիմացաւ Նազար։ Ու կռիւ մը ծայր տուաւ։ Ստուերները շատցան, սակայն։ Աշոտ կը ցանկար, որ երեքով տանին կռիւը, բայց, գիտէր թէ Գրիգոր դէզ է եւ կը նախընտրէ առանց Նազարի ըլլալը, հոգ չէ թէ բռունցք մը նուազ զարնէ ու բռունցք մը աւելի ուտէ…

Ու մինչ առին տուին երկուքը, ստուերները շատցան ու մօտեցան։ Յետոյ՝ ուրիշներ եւս։ Մէկը մօտեցաւ Գրիգորին։ Նազար դեռ կը հայհոյէր։ Գրիգորի բռունցքը օդին մէջ մնաց։ Ոտք մը զարկաւ ոտքին։ Միւսները շրջապատեցին Աշոտն ու Նազարը։ Թուրք տղաքը ծանօթ էին երեքին ալ յանդգնութեանը։ Գիտէին, մանաւանդ որ Գրիգորի դպիլը վտանգաւոր է։ Օձի մը նման կը ժողվըտկէր ինքզինքը ու՝ մէկէն վրան գիտցինին։ Կա՛մ կ'արիւնէր, կամ կ'արիւնէին զինքը։ Զարկին դէմ՝ զարկ մը, երկու, երե՛ք, հոգը չէր եթէ նոյնիսկ գիտապատ իյնար։

Հիմա կը տրոփէր սիրտը, վայրի ու հաւժկու զարկով մը։ Անհամբեր էր. Ականները կը կճրտէին։ Անկարելը գնեց Աշոտը եւ Նազարը շրջապատողներէն մին։

— Միանանք պատին տակ՝ երեքս մէկ — շշնջեց Աշոտ։

Բայց Նազարն ու Գրիգոր, երկուքն ալ, մնացին իրարմէ հեռու։ Դեռ սպառնական դիրքի մէջ էին։ Նաեւ՝ Աշոտը։ Եթէ փորձէր յարձակիլ մէկին վրայ, միւսները կրնային սանձել զինքը։ Նոյնը կը մտածէր, նաեւ, Գրիգոր։ Հետզհետէ աւելի կատաղի բան մը կար Նազարի աչքերուն մէջ։ Նոյն սպառնական դիրքը սակայն։

Ցարձակողական դիտում մը ուժգին պտշտպանողականէ եւ տկար յարձակողականէ մը լաւ է միշտ։ Գրիգոր յանկարծ գաղափար մը յղացաւ։ Ուժգին կերպով մը հրեց Քեամիլը։ Քար մը հանեց ծոցէն ու շպրտեց անկիւնի լամբին։ Եւ սակայն, Թուրք տղաքը մտեր էին իրենց միջեւ եւ Գրիգորի ու Նազարի համար դժուար եղաւ՝ շղթան պահել՝ պատին տակ։ Մութին մէջ վժլտուքը սկսաւ։ Գրիգոր ու Աշոտ շան հոտառութիւն ունէին ու զիրար կը գտնէին։ Աշոտին «հը»ն լսուեցաւ։ Յետոյ՝ շառաչ մը։ Հայհոյանք։ Կը կռուէր և՛ւ Նազարը։ Թեւերը կը բարձրանային ու կ'իջնէին օդին մէջ։ Հատ մը իջաւ Գրիգորի ուսին։ Փոխադարձել ուզեց։ Պարապի գնաց։ Ու, ցաւէն կատղած, նետուեցաւ մէջտեղ։ Ձեռքին ինկաւ վիզ մը։ Փակաւ։ Առաւ անութին տակ։ Ճանչցաւ։ Մէհմէտն էր, Աւելի կատղեցաւ։ Տուեց գլուխը ու վայրի կճրտիւնով մը խածաւ… Նազարին ու Գրիգորին միջանցքը լայնցեր էր սակայն ու Թուրքերը երկուստեք սկսան հարուածի ենթարկել։ Ու տղեկը կը ճչար։ Կից մըն ալ կերաւ։ Նազարէն էր՝ սոլոսկած ատեն։ Աւելի մեծցաւ ճիչը։ Հարուած մը իջաւ Նազարի ուսին։ Ուժգին։ Մինչ տղեկին ձայնը շատցաւ, դարձաւ կողկողագին ու պարզուեցաւ։

— Սատկեցո՛ւր, ո՛ւժով… Գիրգոր… Զա՛րկ… — Աշոտին ձայնն էր։

Ու հատ մ'ալ ինք իջեցուց զարձող գանկի մը։ Մէկը եւս տապալեցաւ։

Վժլտուքը շատցաւ։ Դուռ մը բացուեցաւ։ Բարձրահասակ մարդ մը դուրս եկաւ։ Վրայ հասաւ և՛ւ քիւրտ Հասանը… Նաեւ՝ ոստիկան մը։ Քիւրտ Հասան ճոկանը վերցուց։ Նազար հազիւ ճողոպրեցաւ։

Միւսները հրէական զաւիվարը բռներ էին արդէն։ Ու, անկարելի ըլլալով հօրքրոջը երթալ, Աշոտ իրենց տունէն հաց մը տուեր էր։ Երբ իրենց դրան առջեւ հասան, Գրիգոր դառնալով Աշոտին.

— Տեսա՞ր Դօղօշը, — ըսաւ, — ինտո՞ր փախաւ…

— Ան անանկ է, ծէ՛… Բայց, մէկտեղ ըլլայինք նէ…։

(Շար.) Կ. ՄԽՀԵԱՆ

Թիւը, որ Ճիւղեր հաստատեր էր երկրին զանազան կողմերը։ Իզմիրի մէջ արդէն 15ի չափ անձեր ձերբակալուեցան։ Դաւադրութեան կը մասնակցէին բազմաթիւ կիներ։ Խուզարկութեանց ընթացքին երեւան հանուած վաւերաթուղթեր ոստիկանները դրին կարմիր գործիչներու հետքին վրայ։ Անոնք ներկայիս իրենց գործունէութիւնը փոխադրած են Պոլիս։

Նոր ձերբակալումներ պիտի կատարուին մօտերս։ Կասկած կայ թէ համայնավարները դրամական օժանդակութիւն կը ստանային ուղղակի Մոսկուայէն։

Իրլանտական ընտրութիւնները եւ Անգլիա

Իրլանտական ընտրութեանց մասին՝ վերջին լուրերը հետեւեալ կերպով կը ներկայացնեն կուսակցութեանց դիրքը, — հանրապետականներ 65, կառավարականներ 50, անկախ 15 եւ աշխատաւորական 9։

Կը մնան դեռ 14 վայրեր, ուր ընտրութեանց արդիւնքը չէ ճշդուած։ Արդէն յայտնի կ'ըլլայ թէ հանրապետականները՝ Վալերայի գլխաւորութեամբ պիտի ձեռք անցընեն կառավարութեան ղեկը։ Այս պարագան սկսած է մտահոգել Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները։ Իրօք, հանրապետականներու ղեկավարը Վալերա, ամբողջ ընտրական պայքարի ընթացքին, չդադրեցաւ յայտարարելէ թէ՝ իր կառավարութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ ջնջել Անգլիոյ թագաւորին հանդէպ հաւատարմութեան երդումը, եւ չվճարել տարեկան 3000 սթերլինի գումարը, որ կը տրուի Անգլիոյ, համաձայն անգլիական հողերու գնման օրէնքին։ Միւս կողմէ, կը յուսան սակայն թէ, անգլեւիրլանտական դաշնագրին մասին աշխատաւորականներու եւ հանրապետականներու միջեւ տիրող անհամաձայնութեան հետեւանքով, նոր խորհրդարանը դիւրաւ չպիտի ընդունի հանրապետականներու ծրագիրը։

Դիտել կու տան նաեւ թէ, եթէ նոր խորհրդարանը ջնջէ հաւատարմութեան օրէնքը, Իրլանտա՝ ինքնաբերաբար պիտի դադրի գաղթապետութիւն մը ըլլալէ եւ հետեւաբար, պիտի զրկուի նախընտրական մաքսատուրքերէն որ իբր այդ՝ իրեն վերագրուած է եւ միւս կողմէ Անգլիա հաստատուած իրլանտացիները օտարական պիտի նկատուին։

Ամերիկա եւ պատերազմական պարտքերը

Անգլիական «Մորնինկ Փոսթ» թերթը հրատարակութեան տուած է Արմսթրոնկի մէկ նամակը։ Արմսթրոնկ Նիւ-Եորքի անգլիական ընդհ. հիւպատոսն էր 1920էն 1931։

Իր նամակին մէջ Արմսթրոնկ, նկատի ունենալով պարտքերու ջնջման առաջարկին հանդէպ՝ Ամերիկացիներու ցոյց տուած դժկամակութիւնը կը յիշեցնէ այն օրերը, երբ Ամերիկա իր դրամը կը տրամադրէր դաշնակիցներուն։

Նախագահ Ուիլսըն, պատերազմը կը նկատէր իբր խաչակրութիւն մը ի նպաստ մարդկութեան եւ անընդհատ ամերիկեան խորհրդարանէն կը պահանջէր «միջոցներ հայթայթել»։ Թէեւ ամերիկեան գումարները որ այն ատեն տրուեցան Եւրոպացիներուն, պարզ փոխառութիւններ կը կազմէին, սակայն անուրանալի է թէ այդ օրերուն, ամերիկեան խորհրդարանի մէջ տիրող մտայնութիւնն այն էր թէ տոլարները շարժման մէջ դրուած էին եւրոպական խրամներն երթալու եւ օգնելու որ Գերմանները կանգ առնեն մինչեւ որ ամերիկեան զօրքը հասնի։

Ֆրանսա կորսնցուց 1,428,000 սպաննեալ, Անգլիա՝ 807 հազար, Իտալիա՝ 507 հազար, Պելճիքա՝ 267 հազար, Սերպիա 707 հազար, Ռումանիա 345 հազար, Ռուսիա 2,762,000, մինչ Ամերիկա կորսնցուց ընդամէնը 107 հազար մարդ։

Միւս կողմէ, նամակը կը յիշէ նաեւ իւրաքանչիւր պետութեան ծախքերը պատերազմի ընթացքին։ Ֆրանսա ծախսեց աւելի քան 25 միլիառ տոլար, Անգլիա 35 միլիառ, Ռուսիա 23 միլիառ, ընդամէնը այս երեք երկիրներուն համար 80 միլիառ տոլար, մինչ Ամերիկա ծախսած է 23 միլիառ։

Նամակը կը վերջանայ հետեւեալ նախադասութեամբ.

— Ժամանակը մթագնեց կզացումներն ու հաւատքը որ կը տիրէին պատերազմի պահուն։ Մոռցուեցան։ Այսօր ուրիշ բան չեն տեսներ եթէ ոչ դեղնած էջերը մեծ գիրքի մը, ուր ցուցադրուած են պարտքեր եւ առնելիք մը միայն։

Գերմանիա այլ չի կրնար վճարել

Գերմանիոյ ելմտական նախարարը, ճառի մը մէջ յիշեց թէ գերման ժողովուրդը ենթարկուած է 3,300 միլիոն մառք տարեկան տուրքի մը՝ որ կը յատկացուի անգործներու իբր նպաստ, թէ իշխանութիւնները պատրաստ են հսկելու որ այս գումարը գործածուի բանաւոր կերպով։ Ցետոյ, անցնելով մաքսային հարցերուն, նախարարը քննադատեց կարգ մը երկիրներու կողմէ կիրարկուած մաքսային խստութիւնները, օտար ներածումները սահմանափակելու համար.

«Այս պայմաններուն մէջ, աւելցուց, Գերմանիա ի՞նչպէս պիտի կրնայ վճարել պատերազմական պարտքերը։ Լօզանի յառաջիկայ ժողովին իսկական նպատակը պէտք է ըլլայ ցոյց տալ թէ գերման ժողովուրդին մէջ՝ կամքը չի պակսիր վճարելու, բայց օտար պետութիւններն են որ արգելք կ'ըլլան անոր, իր յանձնառութիւնները կատարելու։ Ամէն մարդ կը հասկնայ արդէն թէ Գերմանիա չպիտի կրնայ շարունակել իր վճարումները յուլիս 1էն։

Երկաթուղիի արկած Լենինկրատի մէջ

Լէնինկրատի մօտերը երկաթուղիի ծանր արկած մը պատահեցաւ։ Երկու կառախումբեր իրարու զարնուեցան։ Վեց ճամբորդներ սպաննուեցան։ Ուրիշ 13 ճամբորդներ ալ ծանօրէն վիրաւորուած են։

Կէփէուն ձերբակալել տուաւ երկաթուղային հինգ պաշտօնեաներ, որոնք կը մեղադրուին թէ անփութութեամբ տեղի տուած են արկածին։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԷՔՈՆԻ Մասիս խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի պատասխանատու ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Կը խօսի ընկ. ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԵԱՆ։ Ներկայ կրնան ըլլալ միայն ընկերներ։

ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ռոստոմ Գրադարանի սրահը։ Օրակարգ՝ ընթերցում շրջաբերականներու։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 242 rue Duguesclin։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի ժամը 2ին, Հայոց եկեղեցիի սրահին մէջ, 19 rue Bayard
կը խօսի ընկ. Ա. Ա Բ Ո Յ Ե Ա Ն
գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի ճաշարանին վերնայարկը։ Օրակարգի վրայ՝ պատգամաւոր. ժողով օրակարգի նիւթերը։ Բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՏԻՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ներսէս Օհանեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որ գրաւոր կամ բերանացի համակրութիւն յայտնեցին իրենց զաւկին՝ Եդուարդի անցուցած արկածին առթիւ։

Ձեռք փնտռած գիրքեր

ԹԷՕՖԱՆՕ վէպ. Ժ. Մ. Գ. Ալիշանեան *(Բիւզանդիոնի Հայազգի կայսր Յովհ. Զմիսկին է այս վէպին գլխաւոր հերոսը եւ Թէոֆանօ կայսրուհին իր սիրային արկածախնդրութիւններով։ Կը կարգացուի հետ ի հետ)։ Գին 25 ֆրանք։*

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ. հեղինակ Բօլ Տիմիթրաքօփուլօ (Սուլթան Համիտի հարէմականներէն իր շուայտութիւններով եւ դաւադրութիւններով, վրէժխնդիր Հայ երիտասարդ մըն է վէպին գլխաւոր հերոսը)։ Գին 30 ֆրանք։

ՎԱԼԱՆԹԻՆ. ֆրանսացի նշանաւոր հեղինակ, Ժորժ Սանի սիրային ամէնէն գեղեցիկ վէպը։ Գին 20 ֆրանք։

ԽԵՆԹ ԵՒ ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ. Րաֆֆիի։ 25 ֆրանք։

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄՏՔԵՐ. Քրիս. Միքայէլեանի միակ հրատարակութիւնը, Բ. տպագրութիւն։ Գին 10 ֆրանք։

ԱՆԱՀՏԱԿԱՆ. բանաստեղծ. գրեց Սոս Վանի։ Գին 8 ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»ի խմբագրատունը Լեւոն Գեւոնեանի 17, rue Damesme, Paris (13).

ՏԱՒԻԴ ԵՒՈՎԵԱՆ գրեց Գէորգ Կաւլարեց։ Բանաստեղծութեանց գեղեցիկ հատոր մը, գեղարուեստական տպագրութիւն, զարդանկարուած Մ. Քէպապճեանէ, գին 20 ֆրանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Մուշի Պուլանուխ Թէղութ գիւղացի Սեդրակ Աւետիսեան, կնոջ անունը՝ Փերուզ (Խակիշէհիրցի, եղբօր անունը՝ Յակոբ), որդիները՝ Կարապետ եւ Գասպար։ 1931ի առաջին ամիսները կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ S. Avedissian c)o Pilibossian, Novea Zago a, Bulgarie. *Իմացնել իր եղբօր Հլղաթ Աւետիսեանի,* Site du Chemin de Fer 6-7, Décines, Isère.

Կը խնդրուի Պուլկարահայ թերթերէն արտատպել։

Բացուած է բաժանորդագրութիւն

«ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ»

Հայագիտական ուսումնաթերթի

ԽԶ. ՏԱՐԻ — 1932

«Հանդէս Ամսօրեայ» հայագիտական ուսումնաթերթը կը հրատարակուի Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան կողմէն աշխատակցութեամբ ազգային եւ օտար բանասէր-գրագէտներու։

Կը քննէ, կ'ուսումնասիրէ հայ մշակոյթի պատմութիւնն անցեալին եւ ներկային մէջ. կը ծանօթացնէ հայագիտական աշխատասիրութիւնները հայ եւ օտար մամուլին մէջ. կը պահէ տեղեակ իր ընթերցողները հայ գրական կեանքի ընթացքին։

Կը հրաւիրուին բաժանորդագրուելու բոլոր հայ մտաւորականները, վաճառականները, տնատէրերը, գործատէրերն եւ գրասէր հայրենակիցները։

«Հանդէս Ամսօրեայ»ի տարեկան բաժանորդագինն է ամէն երկիրներու համար 5 տոլար։ Դիմել Rédaction «Handes Amsorya», VII., Michitharistengasse 4, Vienne, (Autriche).

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (153)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

Յաւելուած

4.— ԱԿՆԱՅ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Երբ կոմիտէճիները լեռ կը քաշուէին, սարսափելի հրդեհ մը ծագեցաւ քաղաքին մէջ։ Հրդեհը կը ծաւալէր քաղաքին բոլոր կողմերէն, քրիստոնեաներուն եւ իսլամներուն թաղէն երկինք կը բարձրանային բոցերը։ Ակնայ տուներուն մեծ մասը փայտաշէն ըլլալով, կարճ ժամանակուան մէջ այրեցաւ քաղաքին մէկ քառորդը։ Զինուորները այլեւս մոռցան դուրսի ֆէտայիները, ու կ'աշխատէին մարել ահաւոր ու տնաւեր հրդեհը։ Հայ հրոսակները, գործով ցոյց տալու համար թէ թէ Թուրքերը ի՛նչքան կը հարստահարեն Հայերը, եւ արտաքին միջամտութիւն հրաւիրելու նպատակով, իրենք իրենց ձեռքով կրակ ձգած էին իրենց թաղերուն մէջ։ Նոյնիսկ կրակ ձգած էին իրենց եկեղեցիին փայտաշէն մասին մէջ։

Հովը հակառակ էր, հրշէջ միջոցները պակաս էին, այնպէս որ մեծ ճիգ կը թափէր զինուորականութիւնը, օգնութեամբ քաղաքացիներուն ու բնակչութեան, մարելու համար հրդեհը։ Այդ հրդեհին ընթացքին, քաղաքին մէջ ոչ մէկ հայ բնտանիք մնացած էր։ Բոլորն ալ, իրենց զաւակները միասին առած, քաղաքէն դուրս ելած էին, քալելով դէպի լեռը, ուր ապաստանած էին իրենց այրերը։ Այդ պահուն քաղաք հասան քանի մը ճամբորդներ, որոնք պատմեցին թէ Իլիչի, Տիվրիկի եւ Բինկեանի կողմերէն բազմաթիւ զինեալ Հայեր դէպի Սանըրգատաղ կ'երթային։

Այս ամէնը կը նշանակէր, որ ինչպէս անցեալ տարի Վանի շուրջ եղաւ, բաց դաշտի մէջ կռիւ մը տեղի պիտի ունենար Հայերուն եւ Թուրքերուն միջեւ։ Հրդեհը կը շարունակէր մոխիրի վերածել քաղաքը։ Զինուորներն ու ժողովուրդը նախ կ'աշխատէին կրակէն ազատել իսլամներու թաղերը, եւ հրդեհին առաջքն առնելու համար քանդեցին քանի մը տուներ։ Քանդումին շնորհիւ էր, որ հրդեհը մարեցաւ, այրելէ յետոյ իսլամ թաղին մէջ 13 տուն, Քաղանճը շուկային մէջ 37 թրքական խանութ։ Քրիստոնեաներու թաղին մէջ այրած էին եկեղեցիին փայտաշէն մասն ու 410 տուն, ինչպէս ուրիշ կարգ մը թաղերու մէջ 190 տուն քրիստոնեաներէն, 29 տուն իսլամներէն։ Այսուհանդերձ կարելի եղաւ կրակէն ազատել Ակնայ անջատ շուկան ու քաղաքին ամէնէն գեղեցիկ փողոցները, շնորհիւ զինուորներու ջանքերուն։

Երբ հրդեհը կը շարունակուէր այսպէս եւ զինուորները կ'աշխատէին մարել կրակը, կոմիտէճիները հրոսախումբ մը ղրկեցին, որ կամաց կամաց քաղաք մտաւ եւ անդէն զինուորներուն վրայ գնդակ ու ռումբ տեղալ սկսաւ։ Այս ձեւով բազմաթիւ զինուորներ նահատակ կամ վիրաւոր ինկան։ Այս յանկարծական յարձակման ընթացքին, Թուրք կիները, երախաները եւ ժողովուրդը բաւական կորուստ մատնուեցան։ Զինուորները միջոց չունէին ինքնապաշտպանութեան դիմելու, որովհետեւ զօրանոց ձգած էին իրենց զէնքերը։ Սակայն պահակախումբ մը, որ կը բաղկանար 100 հոգիէ, երբ լսեց զէնքի եւ ռումբի ձայները, վազեց եւ փրկեց զինուորներն ու ժողովուրդը այս անսպասելի յարձակումէն։ Հրոսախումբը մօտ 20 վայրկեան կռուելէ յետոյ պահակախումբին հետ, դարձեալ իրենց ռազմական խարխուլը, լեռը քաշուեցան, կռուի վայրը թողլով քանի մը վիրաւորներ եւ սպաննեալներ։

Երբ հրդեհը բոլորովին մարեցաւ, քաղաքին շուրջը զինուորական շղթայ մը քաշուեցաւ, պաշտպանելու համար ամէն հաւանական յարձակման դէմ։ Իրիկուան դէմ, Սանըրգատաղէն, ուր ապաստանած էին Հայերը, հրացանի բաց կրակ (եայլըմ աթէշի) մը բացուեցաւ, մինչ լսելի կ'ըլլային ոմբաձգութեան ահաւոր ձայներ։ Ի՞նչ էր արդեօք այս։ Զինուորական հրամանատարը, հեծեալ 40-50 հոգինոց ջոկատ մը հետախուզութեան ղրկեց։ Կէս ժամ ետքը, վազեց հասաւ հեծելազօրքի տասնապետներէն մին, որ պատմեց թէ Հայերը յանկարծական յարձակումի մը կ'ենթարկեն աշիրէթները որոնք քաղաք կու գային։ Աշիրէթներն ալ կը պատասխանեն կրակին եւ երկու կողմերուն միջեւ սկսած այս կռուին ընթացքին թէ Հայերը եւ թէ աշիրէթները բազմաթիւ զոհեր կը ձգեն։ Հետախուզութեան ղրկուած զինուորները օգնութեան կը հասնին աշիրէթներուն, որոնց կողքին կը շարունակեն կռիւը Հայերուն դէմ։ Զինուորական հրամանատարը որոշեց Սանըրգատաղին վրայ յարձակիլ, անցնելով ետեւի կողմը։ Եւ քաղաքին պաշտպանութեան համար մէկ գումարտակ զինուոր թողլով, ճամբայ ելաւ։ Սակայն երբ հրամանատարը մեկնեցաւ իր զինուորներով, տարբեր ճամբով մը քաղաք մտան խումբ մը Հայեր եւ յարձակեցան Թուրք ժողովուրդին վրայ։ Արդէն Թուրք ժողովուրդը պատրաստ կեցած էր, նկատի ունենալով հաւանականութիւնները։ Սատանայական պատերազմ մըն ալ կ'ունենայ քաղաքէն դուրս։ Հաւանականն այն էր, որ Սանըրգատաղի հրոսներուն հրամանատարը, նաեւ իր արբանեակներն գլուխը կը գտնուէին այն ուժերուն, որոնք յարձակած էին քաղաքին վրայ։ Քաղաքէն ներս եւ դուրս կռուեցաւ կռիւը, եւ ջարդուեցաւ հայ յարձակողներուն մէկ մասը, որոնք բնաջնջուեցան։ Իսկ լեռան վրայի հրոսները, դեռ գնդակ թէվֆիք չպաշարած, խոյս տուին գիւղերէն ու կ'անհետանան։ Մնացեալ ուժերը ամբողջովին բնաջնջուեցան, շնորհիւ զինուորներու, աշիրէթներու եւ ժողովուրդին միացեալ ուժին։ Այս ձեւով կարելի եղաւ առաջքն առնել այն մեծ խռովութեան, զոր կ'ուզէին կոմիտէճիները հանել Անատոլուի մէջ։ Այս կռիւներուն մէջ, հայ կոմիտէճիները ձգեցին 581 սպաննեալ եւ 48 վիրաւոր։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932
24 FÉVRIER 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1811 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՍՏԻՆ ՋՈՒՐ, ԱՆԴԻՆ ՀՈՒՐ

Ճշմարիտ եղերավէպ մը տեղի կ'ունենայ Ժընեւէն Շանկայ:

Ահա երրորդ շաբաթն է որ ջուր կը ծեծեն Ազգերու Դաշնակցութեան պալատին մէջ, մինչ հուրն ու սուրը աւեր կը գործեն Խաղաղականի ափերուն վրայ:

Զինաթափութեան ժողովէն շատ առաջ, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը քանի մը անգամ բացառիկ ժողովներ գումարեց, զագրեցնելու համար չինեւճափոնական թշնամութիւնները: Ցորդոր, ազդարարութիւն, քննիչ յանձնախումբ,— բոլորը անցան ապարդիւն, եւ թնդանօթները կ'որոտան Շանկայի մէջ: Պատերազմ, առանց յայտարարութեան: Արիւնհեղութիւն մը, որ կրնայ յանգիլ ընդհանուր աղէտի մը:

Ի՞նչ կ'ուզէ Ճափոն, ի՞նչ կ'ըսէ Չինաստան,— այդ բոլորը այնքան արժէք չունին, որքան մղուած կռիւը, որ մեքենաբար կ'ընթանայ եւ որուն առաջքն առնելու համար անճրկած է 56 պետութիւններու Արիսպագոսը, այսպէս կոչուած Ազգերու Դաշնակցութիւնը:

Շեղած՝ իր սկզբնական ծրագրէն եւ դարձած ուժերու գերակշռութեան եւ գաղտնի դիւանագիտութեան նոր օրկան մը, Ժընեւի ժողովը յուսախաբութեան մատնած է նոյն իսկ աշխարհակալ-քաղքենի տարրերը եւ անոնց թմբկահարները:

Ահա քաղքենի «Մաթէն»ն անգամ լեզու եյած է, և Ազգերու Դաշնակցութեան սնանկութիւնը կը ձաղկէ, իր խմբագրապետին ստորագրութեան տակ:

Եւ այնքան յառաջ կ'երթայ Սթէֆան Լօզան որ, կ'առաջարկէ տախտակ մը փակցնել Ազգերու Դաշնակցութեան աւերակներուն ճակատը, (ակնարկելով նոր պալատին շինութեան ծրագրին).

— «Շինութիւնները կանգ առած են, սնանկութեան հետեւանքով»:

Ու թափ մը եւս տալով իր հեգնութեան, կը թելադրէ աւելցնել.

— «Շէնքը վստերս պիտի վերածուի ապաքինարանի, ի պէտս տարէց երազատեսներու»:

×

Առաջին անգամ չէ որ քաղաքական տագնապ մը կը զարնուի Ազգերու Դաշնակցութեան դուռներուն, բայց աշխարհը կը մատնուի յուսախաբութեան:

Անցեալ օր յիշեցինք հայկական պատերազմի պարագան — առաջին թեթեւ փորձը — երբ Ժընեւի ժողովը չկրցաւ ոչ թէ զինուոր, այլ և քննիչ յանձնախումբ մը իսկ ղրկել:

Ցետոյ ծագեցաւ հելլէնեւիտալական միջադէպ մը — պարզ ոճիրարկած — երբ Մուսոլինի, առանց աջ-ձախ նայելու, իր մարտանաւերը քշեց դէպի յունական ջուրերը եւ գրաւեց Քորֆուն, բռնի ստանալով ինչ որ վճռած էր:

Պատահեցաւ նաեւ գէնքերու մաքսանենգութեան խնդիր մը, Հունգարիոյ մէջ: Բայց որովհետեւ ենթական պարտուած եւ պատժուած պետութիւն մըն էր, Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրցաւ արժեցնել իր խօսքը:

Այդպիսի պարագայ մըն էր նաեւ աւստրեւգերման համաձայնութիւնը, երբ յաջողեցան խոնարհեցնել պատժապարտ Գերմանիան եւ չեղեալ հռչակել կնքուած պայմանագիրը: Այստեղ կար նաեւ շահերու անմիջական բախում եւ հզօրներու ազդեցութեան պայքար, այնպէս որ զարմանալի չէր այս յաջողութիւնը:

Արդ, անհաւասիկ արիւն կը հոսի Ծայր. Արեւելքի մէջ, սպառնալով խաղաղութեան, բայց անզօ՛ր է Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Անզօ՛ր թէ իբրեւ բարոյական ազդակ եւ թէ իբրեւ ֆիզիքական ուժ:

Եւ այս ճիշդ այն միջոցին, երբ ճառերու տեղատարափ մը կը հոսի յանուն զինաթափութեան եւ խաղաղութեան...

Այստեղ ալ կայ շահերու բախում: Եւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն մէջ կամ անոնցմէ դուրս կը գտնուին տարրեր որ չարախնդութեամբ կը դիտեն չինեւճափոնական պատերազմը:

Անշուշտ Ճափոնն ալ գիտէ այս պարագան, երբ կը շարունակէ կռիւը, չլսելու զարնելով Ժընեւէն արձակուած կանչերը:

Օրինական բոլոր պատրուակներէն դուրս, Ճափոնը ունի աշխարհակալութեան ծրագիր, եւ կ'օգտուի առիթէն, զայն իրականացնելու համար: Իր հրաբխային կղզիները չեն բաւեր 70 միլիոն ժողովուրդ կերակրելու. եւ Ճափոն աչք ունի ոչ միայն Մանչուրիոյ, այլ և չինական ուրիշ հողերու վրայ: Չինաստանը պատրաստ աւար մըն է, իր բազմիշխան եւ քաոսային վիճակով, և Ճափոն գիտէ որ եթէ ինքը տունը խելօք նստի, ուրիշներ պիտի բաժնեն կարկանդակը:

Այս ճամբուն վրայ, իր ամէնէն մեծ մրցակիցներն են Անգլիան ու Մ. Նահանգները, ինչպէս եւ Ռուսաստանը, որ իբրեւ խորհրդային իշխանութիւն, զգուշանալու պատճառներ ունի եւ առ այժմ կը գոհանայ «բարեացակամ» չէզոքութեամբ:

Ուրեմն, դէպքերը կ'ընթանան այնպէս, ինչպէս ծրագրուած են: Եւ որովհետեւ արիւնը կը հոսի անդադար, նոր ազդակներ կ'աւելնան ոչ թէ ի նպաստ խաղաղութեան, այլ թշնամութեանց սաստկացման համար:

Չինացիները թէեւ չունին Ճափոնի կուռ կազմակերպութիւնը, բայց արդէն կը դիմադրեն կատաղօրէն, հայրենիք պաշտպանելու գիտակցութեամբ, եւ կասեցուցած են Ճափոնցիներու յառաջխաղացութիւնը:

Այս պարագան միայն բաւական է, կռիւը վերածելու պաշտօնական պատերազմի մը, անոր հետ կապուած բոլոր անակնկալներով:

Միւս կողմէ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը նոր տագնապ մը կ'անցնէ, իբրեւ հետեւանք զինաթափութեան խորհրդաժողովին, որ նոր խրամատներ բացաւ, փոխանակ երկու կամուրջ ձգելու:

Այսպէս կամ այնպէս, Ծայր. Արեւելքի դէպքերն ալ կ'ապացուցանեն, թէ տակաւին չեն յագեցած աշխարհակալութեան և փոխադարձ ատելութեան ախորժակները, հետեւաբար եւ չէ խաղաղած աշխարհը:

Կացութիւնը այնպէս է որ, պատերազմը աւելի դիւրին կը համարուի, քան խաղաղութեան ամրապնդումը...:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ՃԱԿԱՏ

Աւելորդ է կարճ կամ երկար փաստարկութեամբ ցուցադրել օտար երկիրներու մէջ՝ հայ գաղութներու խարխուլ կացութիւնը՝ քաղաքական եւ օրինական կրկնակ տեսակէտէ:

Չգիտցող չմնաց:

Սակայն, անհրաժեշտ է մատնանշել որդը որ կը կրծէ գաղթականներու իրաւական գոյութեան արմատները:

Այդ որդը հայ համայնավարութիւնն է, որ զանազան դիմակներու տակ պարտկուած — քաղաքականութիւն, գաղափարաբանութիւն, կամ հայաստանասիրութիւն..., ոչ միայն Հայը կը հանէ Հայուն դէմ, անոր ձեռքը զինելով, այլ նաեւ իշխանութեան դէմ այն երկրին, ուր իբր ապաստանեալ կ'ապրի:

Մատնութեան ու դաւի համայնավարական ձեւն է այս: Ու այս ձեւը կը նշանակէ պարզապէս, Թուրքին սարսափներէն փրկուած բեկորները յանձնել օտար օրէնքներու խստութեան:

Կը նշանակէ նաեւ անպաշտպան Հայը յանձնել չորս հովերու փայրագ քմահաճոյքին:

Ու եթէ կ'ուզէք, կը նշանակէ մանաւանդ, Թուրքին հայաջինջ գործը շարունակել Հայու ձեռքով, հոն ուր Թուրքը կանգ կ'առնէ:

Ու մատնութեան ու դաւի այս ձեւին դէմ, առենն է որ երեւան գայ *միացեալ եւ անկախ ճակատը* բոլոր անոնց, որոնք քաղաքական-կուսակցական բոլոր նկատումներէն առաջ, կը մտատանջուին հայ կեանքերու գոյութեան ու պահպանման տարրական ու կենսական հարցերով:

Մ. Ե.

ՓԱՐԻԶԻ ՌՈՒՍ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԱՐԿԱԾԸ

Փարիզի խորհրդային դեսպանը, նախորդ օր, ինքնաշարժով Ժընեւ կ'երթար, երբ Նայոնի 8 քիլոմեթր մնացած, զարնուեցաւ ուրիշ ինքնաշարժի մը:

Տովկալեւսկի վէրքեր ստացաւ դէմքէն: Ինքնաշարժին մէջ էր նաեւ խորհրդային առեւտրական ներկայացուցիչը Կորեւիչ, որուն մէկ բազուկը կոտրեցաւ. դէմքէն ալ վէրքեր ստացած է:

Մոսկուա կը բանադրէ Տրոցկին

Պոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահը խորհրդային քաղաքացիութեան իրենց իրաւունքներէն զրկեց ռուս գաղթականներ որոնք կը մեղադրուին թէ, արտասահմանի մէջ ներկայիս լծուած են հակայեղափոխական գործունէութեան:

Ասոնց մէջ կը գտնուին Տրոցկի, Ապրամովիչ, Տան, Կարվի, Փոթրեսով եւն.: Ասոնց արգիլուած է Ռուսիա մուտքը:

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՄԷՋ

Կոստանցայէն ռումանական թերթի մը կը հաղորդեն թէ, ռուսական նաւ մը, որուն կ'օժանդակեն երեք ընդծովեաներ, ականներ պիտի զետեղէ Սեւ ծովու ամբողջ ռուսական եզերքին վրայ:

Մոսկուա կը պատժէ

Լէնինկրատի դատարանը վերջացուց դատավարութիւնը մրգեղէնի եւ բանջարեղէնի Թրըսթին այն պաշտօնեաներուն, որոնք մեղադրուած էին թէ չարակամօրէն զեղծում գործած են խորհրդային առեւտուրին մէջ:

Դատարանը հաստատած ըլլալով ամբաստանեալներու հակայեղափոխական կանխամտածուած գործունէութիւնը, անոնցմէ երեքը դատապարտեց հրացանազարկ ըլլալու, մնացեալները բանտարկութեան:

× Լէնինկրատի դատարանը կարգ մը պատիժներ տուաւ երկաթուղային այն պաշտօնեաներուն, որոնք պատասխանատու կը նկատուէին, անցեալ հոկտեմբերին, Թոգնոյի կայարանին մէջ պատահած երկաթուղիի արկածին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ֆրանսական նոր դահլիճը

Խորհրդարանին ներկայանալէ առաջ, ֆրանսական նոր դահլիճը լիակատար նիստ մը գումարեց վերջնապէս ճշդելու համար կառավարական յայտարարութեան տարրերը:

Կառավարական յայտարարութիւնը ակնարկութիւն մը բովանդակելով հանդերձ ընտրական օրէնքին մասին, չի ճշդեր յառաջիկայ ընտրութեանց թուականը. դահլիճը այդ մասին չէ խորհրդակցած ու վարչապետ Պ. Թարտիէօ այն կարծիքէն է թէ խորհրդարանին առջեւ, ընտրութեանց թուականին խօսքն ընելու պէտք չկայ, քանի որ թուականի ճշդումը կառավարութեան իրաւունքը կը մնայ:

Ազգային պաշտպանութեան նախարարը պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, հետեւեալ բացատրութիւնները տուաւ պատերազմական, ծովային եւ օդային նախարարութեանց միացման մասին:

Այս երեք նախարարութեանց միացումը չի նշանակեր թէ փոփոխութեան պիտի ենթարկուի իւրաքանչիւրին զինուորական կազմն ու կանոնադրութիւնը:

Իւրաքանչիւր սպայակոյտ կը պահէ պատերազմական նիւթեղէնի եւ բանակներու թիւի մասին իր իրաւասութիւնները: Իսկ միակ նախարարութիւնը ցոյց կուտայ պատերազմական, օդային եւ ծովային վարչութեանց միջեւ կապակցութիւն հաստատելու կամքը, որով կարեւոր խնայողութիւններ ալ պիտի ապահովուին: Ցարդ, երեք նախարարութիւնները նիւթեղէնի հայթայթման սակարկութեանց մէջ իրարու դէմ մրցում կը մղէին: Իւրաքանչիւր նախարարութիւն զանազան գիներով կը գնէր սննդեղէնի եւ հագուստեղէնի վերաբերեալ նիւթերը: Երեք նախարարութիւններն ալ առանձին կը պահէին նոյն գործն ունեցող վարչութիւններ: Այս կերպով մեծ խնայողութիւն ապահովուած պիտի ըլլայ:

Չինեւճափոնական պատերազմը

Ճափոնական զօրքը շարունակեց իր յարձակողականը ընդդէմ Շանկհայի չինական խրամներուն: Յարձակողականը ցարդ չէ տուած ակնկալուած արդիւնքը եւ Ճափոնցիները իրենց յարձակողական ծրագրին համաձայն, երկու օր ուշ մնացած են, սակայն դանդաղօրէն կը շարունակեն յառաջանալ եւ իրենց զինուորական գործողութեանց գանգատութիւնը կ'արդարացնեն երկուպատրուակով,— գետինը ճահճային է եւ չեն ուզեր շատ մարդ զոհել:

Յարձակումը կը կատարուի երեք ուղղութեամբ. Վու-Սունկի մօտ, չինական հաղորդակցութիւնները կտրելու եւ պաշարելու համար հակառակորդին ձախ թեւը: Աւելի վարը՝ կը պայքարին գրաւելու համար Քեանկ-Ուանը: Եւ վերջապէս, կը ջանան տիրանալ Շափէյի, ուր կուրծք կուրծքի, սուինաւոր կռիւ կը մղուի:

Ճափոնցիները կը յայտնեն թէ Քիանկ-Ուանի առջեւ, իրենց կորուստները կը հաշուուին 300 հոգի. իսկ օտար զինուորական կցորդները շատ աւելի կը գնահատեն ճափոնական կորուստները:

Գալով Չինացիներուն, ունեցած են 500 սպանեալ եւ 1500 վիրաւոր:

Չինական աղբիւրէ տրուած լուրի մը համաձայն, Շափէյի մէջ չինացիները յարձակման սկսած են: Չինական կառավարութիւնը պատրաստութիւններ կը տեսնէ մէկ տարի պատերազմ մղելու ընդդէմ Ճափոնի: Մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք եւ բազմաթիւ օդանաւեր կը գնէ եւ Գերմանիայէն գործիքներ բերել կուտայ՝ խրամ փորելու համար:

Ճափոն՝ Ժընեւի դէմ

Ազգերու դաշնակցութեան կոչին, ճափոնի պատասխանը ուշացաւ. կը կարծուի թէ այսօր պիտի ղրկուի, ենթարկուելէ յետոյ ճափոնական դահլիճին հաւանութեան: Ճափոն չընդունիր Ազգերու դաշնակցութեան կոչին կարգ մը կէտերը եւ կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ կոչը միայն ճափոնի ուղղուած է եւ կը նկատէ թէ բանաւոր չէ միայն ճափոնէն պահանջել որ քաշէ իր զօրքը, որովհետեւ, հակառակ իրենց խաղաղասիրական պնդումներուն, չինացիները այն տեսակ գործեր եւ բռնութիւններ կը կատարեն, որոնք կը խախտեն ճափոնական շահերն ու իրաւունքները:

Մանչուրիոյ անկախութիւնը

Ճափոնական կառավարութիւնը դեռ վերջնական հաւանութիւն չյայտնեց մանչուրիական անկախութեան յայտարարութեան: Կը կարծուի թէ Մանչուրիոյ անկախութեան յայտարարութիւնը՝ որպէսզի հաւանութիւնն ստանայ Ճափոնի կառավարութեան, պիտի բովանդակէ հետեւեալ գլխաւոր կէտերը.

1. Ճանաչում նախորդ կառավարութեան պարտքերուն եւ յանձնառութիւններուն:

2. Սկզբունք «բաց դրան», որ պէտք է կիրարկելի ըլլայ բոլորին համար:

3. Ցարգել ի զօրու եղող բոլոր այն դաշնագրերը, որոնք կնքուած են օտար պետութեանց հետ, անոնց հպատակներու ինչքին ու կեանքին պաշտպանութեանը համար:

Մանչուրիոյ գործադիր իշխանութիւնը երկրին պետ նշանակեց Չինաստանի նախկին կայսրը: Գործադիր իշխանութեան անդամներու մեծ մասը տրամադիր են վերահաստատելու կայսրութիւնը:

Չինաստանի նախկին կայսրը արդէն հասած է Մուքտէն:

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Թարտիէօ Հանրապետութեան նախագահին ստորագրել տուաւ՝ Զինաթափութեան ժողովի ֆրանսական պատուիրակութեան վերակազմութեան հրովարտակը:

Ինչպէս կը յիշուի, Լավալի դահլիճին անկումէն յետոյ, պատուիրակութեան պետը Պ. Թարտիէօ հրաժարած էր: Թարտիէօի դահլիճին կազմութեամբ, պատուիրակութեան կազմին մէջ որեւէ փոփոխութիւն չէ մտած:

× Իր երէկուան նիստին մէջ Զինաթափութեան ժողովը լսեց Աֆղանիստանի, Վենեցուէլայի եւ Ցունաստանի տեսակէտները:

Այսօր, կէս օրէ վերջ, ժողովին ընդհանուր յանձնախումբը որ կը բաղկանայ պատուիրակութեանց պետերէն, գումարեց իր առաջին նիստը, զբաղելու համար առաջարկներու քննութեամբ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ

ՑԱՆԿ 16

Յակոբ Աճէմեան	10.—
15րդ ցանկին գումարը	3219.—
Ընդհ. գումար	3229.—

"Հիւղակներուն տախտակները կրնայ ծախել,,

Աթէնքի առաջնորդ Մազլըմեան արքեպսկ., հիւղակներու հարցին առթիւ ժամադրութիւն մը խնդրած ըլլալով խնամատարութեան նախարարութենէն, անցեալ շաբթու ունկնդրութեան ընդունուած է:

Խօսակցութիւնը հազիւ սկսած, Նախարարը վրդովումը յայտնած է Լիփազմայի ցաւալի դէպքին մասին:

Ցետոյ խօսքը դարձած է հիւղակներու մասին: Նախարարը ըսած է թէ միայն մէկ կարգադրութիւն կարելի է ընել. — Ներգաղթողները կրնան պետական հողերու վրայ իրենց հիւղակները քանդել եւ տախտակները ծախել:

Առաջնորդը՝ նախարարին հետ ունեցած իր տեսակցութենէն տեղեակ պահած է Ազգային կեդր. վարչութիւնը: Այս վերջինը որոշած է որ Առաջնորդը գրաւոր կերպով իմացնէ խնամատարական նախարարութեան թէ հիւղակներու մասին իր կարգադրութիւնը հաղորդած է թաղերուն:

Ազգ. Դաշնակցութիւնը եւ ներգաղթը

«Նոր Օր» կ'իմանայ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան օֆիսը Աթէնքի ներկայացուցիչէն պահանջած է որ ներգաղթողներէն ստորագրութիւն առնէ որ կը մեկնին իրենց ազատ կամքով, առանց պարտադրութեան եւ թէ յետագային իրենց պատահելիք ոեւէ դժուարութեան պատասխանատուն իրենք ներգաղթողներն են:

Պարզ է որ Ազգերու դաշնակցութիւնը ներգաղթողներու պարենաւորման ծախքերու մասնակից ըլլալով մէկտեղ, կը խուսափի պատասխանատուութենէ: Նանսէնեան օֆիսի Աթէնքի ներկայացուցիչը խնդրած է ներգաղթի պատուիրակ Պ. Շահվէրտեանէն, որպէսզի խնդրոյ առարկայ թուղթերը ներգաղթողներուն բաժնուին, ստորագրելու եւ վերադարձնելու համար: Պ. Շահվէրտեան արժանապատուութեան դէմ գտած է եղած առաջարկը եւ մերժած գործածում տալ: Մերժումէն յետոյ, Նանսէնեան օֆիսի ներկայացուցիչը, այս անգամ դիմած է արտաքին նախարարութեան, որպէսզի ոստիկանութեան միջոցաւ ներգաղթողներուն ստորագրութիւնը առնուի: Կը տեղեկանանք թէ այս ուղղութեամբ դիմում կատարուած է նաեւ Ազգ. կեդր. վարչութեան:

Տուրքերը մի՛ մոռնաք

Մի մոռնաք ձեր տուրքերու յայտարարութիւնն ընել մինչեւ մարտի 1ը: Եթէ չէք ուզեր տուգանքներու ենթարկուիլ: Թաղապետարաններու եւ հարկահաւաքներու պաշտօնատան մէջ, տպուած յայտարարութիւններ կան, զորս պէտք է լեցնելով ղրկել մինչեւ այդ թուականը:

Հայ մը սնանկացած

Պ. Սերժ Յակոբեան, 3 Սիթէ Պէրժէր, ճերմակեղէն, սնանկութիւն յայտարարեց:

Ներգաղթի երկրորդ կարաւանն ալ մեկնեցաւ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կ'իմանանք թէ երէկ առտու (երեքշաբթի) Պիրէօնէն դէպի Պաթում մեկնած է ներգաղթի Բ. կարաւանը, 1215 հոգի:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

"ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ,,

Օրուան ժխորին մէջ, թերթերը ամէն օր կը գրեն, — Հիթլեր, հիթլերեան, հիթլերականութիւն։ Ընթերցողն ալ կը կարդայ ու կ'անցնի, առանց շատ բան հասկնալու։ Մինչդեռ Հիթլերի շարժումը արդէն սոտացած է ծաւալուն հանգամանք. այն աստիճան որ, հոսանքին հիմնադիրը կը պատրաստուի վաղուան Գերմանիան կառավարելու, իբրեւ հանրապետութեան նախագահ, կամ խորհրդարանական մեծամասնութեամբ։

Եւ կարելի չէ ցնդաբանութիւն համարել այս ձգտումը, քանի որ Հիթլեր գործի սկսաւ 15 հոգիով (1919) եւ այսօր իր կողմն ունի 15 միլիոն քուէարկուներ, այր թէ կին։

Մուսոլինին ալ այդպէս չէ՞ր որ տիրացաւ իշխանութեան։

Միւս կողմէ, շարժումը իր տարօրութեամբ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Ֆրանսայի, որ անոր եւ տին կը տեսնէ վրէժխնդիր Գերմանիան։ Արդէն իսկ բազմաթիւ հրատարակութիւններ եղած են այս հոսանքի մասին, իսկ «Je Suis Partout» շաբաթաթերթը իր փետր. 13ի թիւը ամբողջովին յատկացուց Հիթլերին ու իր գործը ծանօթացնելու։

Օգտուինք այդ աղբիւրներէն, ներկայացնելու համար ուժ մը որ կրնայ անակնկալներ ստեղծել մէկ օրէն միւսը։

×

Շատ խոնարհ ծագում ունի Ատոլֆ Հիթլեր։ Մինչեւ այսօր ալ զինքը ծաղրողներ կան, իբրեւ «չէնքի ներկարար», իբրեւ հայրենազուրկ, իբրեւ դասալիք զինուոր եւն.։

Եւ սակայն, արդէն հասած է գիրքի մը, ուր վարչապետներ եւ դեսպաններ տեսակցութիւններ կը խնդրեն, իսկ իր «հայմաթլոս» հանգամանքը արգելք չի համարուիր վարչապետութեան կամ նախագահութեան հասնելու։

Ծնած 1889ին, զաւակը՝ աւստրիացի խոնարհ պաշտօնեայի մը, Հիթլեր չարաչար տքնած է թշուառութեան մէջ, իր հացը ճարելու համար։ Փորձած է ամէն արհեստ։ Պատանութեան օրերէն, Վիեննայի մէջ, խորապէս համակուած է գերման ցեղին պաշտամունքով եւ Հրեաներու ատելութեամբ։ Իսկ Մեծ Պատերազմի օրերէն բիւրացուցած է «ճակատի ոգին», ինչպէս կ'ըսէ յաճախ։

Եւ այդ առթիւ՝ սուր ատելութիւն Ֆրանսայի դէմ, զոր կը կոչէ «դարաւոր կամ ժառանգական թշնամին», ինչպէս մենք՝ Թուրքերը։ Իր հոգեբանութեան մէջ խոր հետքեր ձգած են 1919ի գերմանական յեղափոխութիւնը, երբ «ընկերվարական դաշոյնը կռնակէն զարկաւ գերման զինուորը» եւ Պավերայի 1923 նոյ. 9ի ձախող յեղափոխութիւնը։ Այդ առթիւ բանտարկուեցաւ եւ ինը ամիս պառկելէ յետոյ, ներում ստացաւ։ Այդ օրէն այլեւս հաւատք չունենալով մասնակի ձեռնարկներու վրայ, բանգործ ըրաւ վերակազմել ազգայնընկերվարական կուսակցութիւնը (Նազի), որուն հիմնադիր-անդամն էր 1919էն ի վեր։

Անյուհետեւ դարձաւ տիրական դէմք մը, իբրեւ կազմակերպիչ, քարոզիչ եւ ռազմավար։ Եւ կուսակցութիւնն ալ աճեցաւ անընդհատ։ 1928ին, միայն 12 երեսփոխան ունէր գերմանական խորհրդարանին մէջ, իսկ 1930ին գրաւեց 107 աթոռ, եւ եթէ այսօր նոր ընտրութիւններ կատարուին, ապահովաբար 200էն աւելի պիտի ըլլայ իր երեսփոխաններուն թիւը։

Յանդուգն է Հիթլեր, բայց ոչ յախուռն։ 1923էն ի վեր, միշտ կը զգուշանայ աճապարանքէ, նպաստաւոր առիթներէն օգտուելու ճարպիկութիւններէ, եւ անդադար կը կազմակերպէ, կը քարոզէ,ուժ կ'ամբարէ։ Կը գործէ ոչ թէ իբրեւ խռովայոյզ պարագլուխ, այլ իբրեւ կազմակերպուած ուժի մը ղեկավարը որ կը ձգտի դառնալ պետութեան վարիչը։

×

Ի՞նչ է իր վարդապետութիւնը։

Երկա՛ր պատմութիւն է այս, եւ մենք պիտի տանք միայն գլխաւոր գիծերը։

— «Իմ նպատակս է, կը գրէր օր մը, իմ ժողովուրդս, անոր հացը, ազատութիւնը, պատիւը։ Ես քաղքենի հայրենասիրութեան կեդրոնին տեղ կը դնեմ իմ կուսակցութեան ազգային հաստատակամութիւնը, իսկ մարքսեան ընկերվարութեան տեղ՝ նոյն կուսակցութեան ընկերային արդարութիւնը։ Մինչ խորհրդարանական Գերմանիան կը փլի, նոր Գերմանիա մը կը ծնի։ Իբրեւ նշանացոյց ունենալով նոր դրօշներ եւ նոր գաղափարներ, առաջնորդուած՝ սառն գլուխներով եւ տաք սիրտերով, գերման ժողովուրդը ոտքի կ'ելլէ կատարելու համար իր առաքելութիւնը որ առաքելութիւնն է քսաներորդ դարուն»։

Եւ այսպէս միշտ իշխանասաստ եւ «ես»ական, ինչպէս Մուսոլինին։

Վերջերս, լուսաբանելու համար միջազգային կարծիքը, գրի կ'առնէր նաեւ հետեւեալ խօսքերը.

— «Գերման ժողովուրդը կը գտնուի խաչաձեւ ճամբաներու վրայ, երկու նշանատախտակներու առջեւ, որոնք երկու տարբեր ճամբաներ կը ցուցնեն, պատմութեան մէկ անկիւնադարձին վրայ։ Արնոտեղ հին ոգին յուսահատական պայքար մը կը մղէ նոր ոգիին դէմ եւ ազգային ընկերվարութիւնը կը սկսի պայծառօրէն երեւալ իբրեւ պատկերը նոր Գերմանիոյ։ Ազգային ընկերվարութիւնը կը ճգնի ձեւ ու մարմին տալ քաղաքական նոր խտէալի մը, որ հաստատուած է քաղքենի գաղափարաբանութեան եւ պրոլետարական գաղափարաբանութեան աւերակներուն վրայ։ Այդ քաղաքական խտէալը կը յայտարարէ թէ ոչ անհատն է, ոչ ալ մարդկութիւնը, այլ ազգն է որ իսկապէս կը ներկայացնէ կազմական ամբողջութիւն մը, ամենաբարձր արժէքով։»

Ունի, տակաւին, աւելի որոշ սահմանումներ.

— «Սխալ է դէմ դիմաց հանել ազգային եւ ընկերվարական բառերը։ Այն կուսակցութիւնները որ կը յաւակնէին ազգային ժառանգութիւնը պաշտպանել, գայն կը պաշտպանէին միայն արտաքին քաղաքականութեամբ։ Իսկ ներքին քաղաքականութեան մէջ, անոնք ընկերային աստիճանը եւ ստացուած հարստութիւնը կը համարեն բաւարար նախապատուութիւն՝ բանուորը երկրորդկարգիքաղաքացի համարելու համար։Միւս կողմէ,մարքսականութիւնը, համերաշխութիւն քարոզելով հանդերձ ամբողջ աշխարհի չունեւորներուն միջեւ, անողորմ կռիւ կը քարոզէր միեւնոյն ժողովուրդիզանազանտարրերուն միջեւ։Տեւապէս յայտարարելով թէ սեփականութիւնը միշտ գողութեան արդիւնք է, գողութեան կը մղէր, քանի որ իր հետեւորդները կը դրդէր հարստանալ ի վնաս ուրիշին։ Բայց, ինչ որ աւելի գէշ է,մարքսականութիւնը, դրամատիրութեան դէմ պայքար ձեւացնելով հանդերձ, չի դադրիր ձեռք ձեռքի գործել մեծ դրամատէններուն եւ սակարաններուն հետ»։

Ահա, ուրեմն, Հիթլերականութեան գլխաւոր սկզբունքները,որոնց վրայ կազմուած է ծրագիր-կանոնագիրը։ Այս սկզբունքներէն ծնած են գործունէութեան չորս հիմնական կէտեր,— Պայքար Հրեաներուն դէմ, պայքար օտարականներուն դէմ, պայքար մարքսականութեան դէմ, պայքար դրամատիրութեան դէմ։

Երկրորդ յօդուածով մը, կուտանք ծրագրուած պայքարին թանձրացեալ, գործնական կէտերը։

ՇԱՐՄԱՂ

Ցուցահանդէս Պարսկական արուեստի

վաղը, հինգշաբթի ժամը 3ին կլըմէի մէջ (6, Place d'Iéna) ,կը բացուի Պարսկական Արուեստի ցուցահանդէս մը — «Սպահանի որմանկարները», որոնք ընդօրինակուած եւ վերակազմուած են նկարիչ Պ. Ս. խաչատրեանի կողմէ։ Ցուցահանդէսին հովանաւորութիւնը եւ կազմակերպութիւնը ստանձնած է Պարսկաստան, որուն պալատական նախարարը, Թիմուրթաշ եւ փարիզի դեսպանը կը նախագահեն հովանաւոր մարմնին։

Առիթ պիտի ունենանք երկար խօսելու այս ցուցահանդէսին մասին։

L'Art Vivantիր վերջին թիւին մէջ ընդարձակ տեղ տուած է պարսկական արուեստին եւ այս ցուցահանդէսին։ Առանձին ուսումնասիրութիւն մը ունի աեւ Սադըգ Արմենակ պէյ, որ մասնագէտ մըն է այս ճիւղին մէջ։

„ՄՈՒՐԱՏ„

(Բ. եւ վերջին մաս)

Վարանդեան կ'ըսէ, որ Մուրատ կը ռոտեմարտէր նաեւ կուսակցական ժողովներուն մէջ, ի վիճակի էրհամալսարանականընկերները պապանձեցնել իր Թէզերով։ Եւ, ինչո՞ւ չէ։ Թէզը՝ որուն մասին կը խօսէր ու կը գործէր Մուրատ՝ կը բխէր իր էութենէն։ Անտարակոյս հայ տառապանքը կ'աղաղակէր իր մէջ՝ երբեմն անո՛ւշ, հեզնոտ։ Երբեմն՝ բուռն եւ սպառնալից։ Վճռական։

Մտաւորականութիւնը կը հեգնէր, եւ շպրտելով անոր գործածած օտար բառերը, «Մարքս, Էնգէլս, պրինցիպ, տակտիկա, ֆորմուլա, արգումանտացիա, թէզիս եւն.»։

Եւ, մանաւանդ իր յառաջաբանով.

— «Դէ, մենք ուսում չունինք, ժողովուրդի տղէտ զաւակ ենք, աւել.պակաս՝ կը ներէք»։

Այսպէս, հեզնոտ եւ արհամարհական վերաբերմունք ունէր նաեւ միւս հերոսը— Անդրանիկ։

«Ո՞վ է Ազգային Բիւրօն։ Ես արդէն հրամանատար եմ։ Այս գլուխը մեռնի՛, որ Վահան Փափազեան եւ Ռուբէն ինձ աջակից պիտի դառնան եւ շտապի (սպայակոյտի) պետ»։

Հոգեբանական վերլուծումի կարօտ է՝ այս յաւիտենական դժգոհութիւնը՝ հայ ֆէտայիին եւ հայ մտաւորականին միջեւ։

Այս մարզին մէջ, Մուրատին եւ Անդրանիկին տարբերութիւնը՝ երեւոյթ-բնաւորութիւնն է։ Երկուքն ալ կը կրակէին միեւնոյն նպատակին։ Մէկը՝ ժպիտով, անուշութեամբ, հեգնօրէն, միւսը շիփ-շիտակ, կոշտութեամբ։

Եւ այն մէկ գլուխը, որ Վարանդեան նուիրած է՝ իբրեւ զուգահեռ երկու հերոսներուն, իմ կարծիքովս՝ զուգահեռ մըն է լոկ իբրեւ երեւոյթ։

Զոյգ հերոսներն ալ հոգեկան միեւնոյն ըմբռնումը ունին։

Մուրատ որքան անուշ է իր լեզուով, բնաւորութեամբ, այպա Անդրանիկ նոյնքան անկեղծ եւ հրաշալի է, իր կծու խօսքերով։ Որովհետեւ, որքան որ երկուքն ալ հերոսներ են՝ բառին ամենաբարձր առումով, եւ սակայն պէտք չէ մոռնալ, որ Անդրանիկ «չէֆ» էր։ Եւ իբրեւ այդպիսին, Ցեղի Վրէժին ամբողջ պատասխանատուութիւնը կ'ապրէր այդ հերոսը։

Եւ, ո՞վ է այն մէկը, որուն մէջ Ցեղը մարմնանայ՝ իր ամբողջ մարտականութեամբն ու դիւցազնութեամբը եւ անիկա խոժոռ ու խիստ չըլլայ։

Անդրանիկ Ցեղին Նհովան էր դաժան եւ անժպիտ։

Ցասկոտ ու խոժոռ բնաւորութիւնը Անդրանիկի մօտ՝ սատուածային ինքնատպութիւն մըն է։

Մէկը, որ ամբողջ իր կեանքին մէջ ճակատած է թշնամիին դէմ՝ անկարելի հերոսութեամբ, մէկը՝ որ ո՛չ ընտանիք եւ ո՛չ ալ ընտանեկան վիճակ ունեցած է իր օրերուն մէջ, ի՛նչ սրտով պիտի ժըպտէր։

Արի՛ւն կը կարկաչէր իր հոգիին խորը։

Իսկական որբ մըն էր Անդրանիկ։ Մեծ Որբը։ Եւ, որբերը չեն խնդար։ Դառնութիւն ունին աշխարհին դէմ։

Եւ այդ մէկը պէտք է ներուի անոնց։

Այսպէս, Մուրատ բնաւորութեամբ համեստ էր։ Եւ Նէլսընին համար ըսուած խօսքերը շատ լաւ կ'երթան իրեն.

— «Brave as a lion, gentle as a lamb». (Քաջ ինչպէս առիւծ մը, հեզ իբրեւ գառնուկ մը)։

Մուրատ քաջ էր։ Եւ գիտակից քաջ։ Որովհետեւ, ինչպէս արդէն ըսած եմ, վտանգին դիմաց գիտակից քաջութիւնն է, որ հերոսական է։ Բնատուր քաջութիւնը եթէ արժէ մէկ, գիտակցութեան պարգեւած քաջութիւնը կ'արժէ հազար։

Մուրատ, որ անհաբեկիչ էր, կը հետապնդէր թշնամին՝ պաղարիւնով եւ հաստ. քայլերով։

Իմաստուն էր Մուրատ։

Ծնած էր ուշիմ։ Կրնար «դիւանագիտութիւն» ընել ե՛ւ ներքին ե՛ւ արտաքին թշնամիներուն հետ։ Այսպէս, կրցաւ ինքզինքը խնայել ազգին համար, խուսափելով Թուրք ոստիկաններու, վալիներու եւ մինչեւ անգամ Էնվէրի սադրանքներէն։

Ռազմիկ էր Մուրատ։

Անխո՛նջ, անվհա՛տ ռազմիկ։ Լո՛ւռ

Մասունի «հերոսական ցանց»ին սիւներէն մէկը։ Եւ, ժողովուրդը, արդարօրէն, իր երգերուն մէջ անմահացուց զինք։

Շենիք-Սեմալ պաշարուած է Քիւրտերով,
Ցալուրիկի անցքն է փակուած ռսոխով,
Ջքեզ տեսնեմ քաջ-Մուրատ,
Սուրդ շարժիր անվհատ...

Ապա, ամէնէն շատ, վրէժխնդիր եւ «մաքրագործող» էր Մուրատ։

Այն ի՛նչ վտանգներ էին, որոնց վրայէն խոյացաւ՝ ի սէր այդ Վրէժին։

Իր ծննդավայրը, իր ծնողքը, իր ընտանիքը, իր սիրելիները ձգեց, յանուն բազմաթիւ ծնողքներու, ծննդավայրերու, ընտանիքներու եւ սիրելիներու Վրէժին։

Կարդացէ՛ք խնդրեմ, շա՛տ կարդացէք՝ «Մուրատի Ողիսականը» գլուխը։ Այստեղ արդէն Վարանդեանին Հերոսը կատարելութիւն մըն է։

— «Այստեղ կը սկսի հերոսի կեանքին ամէնէն խռովայոյզ դըրուագներէն մէկը,— իր ոդիսեքական փախուստը Սեբաստիայէն ու հարազատներէն, իր կռիւներն ու տառապանքները լեռներու, ձորերու մէջ, եւ ի վերջոյ, իր արկածալից ուղեւորութիւնը Սեւ-Ծովու վրայէն դէպի Կովկաս։

«Հայ զինուորը չէր փախչէր մեզի, վեհերոտ փոքրութեամբ, նա չէր լքեր ռազմի դաշտը, այլ կը հեռանար, վասնզի քաղաքացիական գերագոյն պարտքը այսպէս կը թելադրէր...»

Եւ, ահա՛ իր խօսքերէն.

— «Նաւով հիւրընկալուեցանք Կաովա գիւղը։ Նամակ մը ստացայ կնոջմէս, որ կը գրէր. «Իմ մասին երբեք մի՛ մտածեր, ես ինքզինքս կը սպաննեմ. խնդրեմ գրէ՛ դեղագործին, որ ինծի քիչ մը թոյն տայ»։ Պատուիրեցի Մկրտիչին որ կնոջս խնդիրքը կատարէ եւ թոյն տայ իրեն»։

Եւ, որպէսզի տառապանքը հասնի իր կատարելութեան.

— «Բախտի անգթութիւնը՛ ...Հոգեկան զարհուրելի այդ պայմաններուն մէջ, երբ Հայդուկը ամէն վայրկեան կը սպասէր թշնամու դաւադիր հարուածներուն, մէկէն ի մէկ կը բռնուի ամէնէն դաժան հիւանդութեամբ — բծաւոր տիփով վարակուեր էր գիւղի մէջ»։

Քիչ մըն ալ.

— «Երկու օր յետոյ՝ նորէն ուրիշ վայր փոխադրեցին տիփոի զոհը։ Կերպով մը նորէն Մուրատ հեծաւ իր «Բեզաս»ը եւ տաժանելի կերպով հասան գետափ։ Գետը վարար էր, ջուրերը բարձրացած եւ ջերմէն չարչրկուած Հայդուկի մարմինը կը սոսկար պաղ ջուրէն։ Ձին եւս կը վարանէր յորդ գետին հանդէպ։ Պէտք էր, սակայն, անցնիլ։ Հիւանդը ժողվեց իր ուժերը եւ «Բեզա՛ս, քեզ զուրպան» գոչեց։ «Բեզաս»ը թռաւ ջուրերուն վրայէն»։

«Գացին Կաովա, անկէ Սախտա, ապա ուրիշ տեղեր,շարունակ պտըտցնելով եւ թագցնելով ուժասպառ Հայդուկը։ Ամէն վայրկեան կը վախնային, թէ ձիէն պիտի ընկնէր։ Չէր խօսեր, ձայնը կտրուեր էր։

«...Ձիւն էր ամէն կողմ, ցուրտ, բուք։Իրենք անօթի,ձիերն անօթի...։

«Ի վերջոյ ստիպուեցան թողնել ձիերը որ ուշադրութիւն կը հրաւիրէին եւ կը վտանգէին ամէնքը։ Եւ հիւանդ Մուրատը սրտառուչ հրաժեշտ մը տուաւ իր «Բեզաս»ին, որ այնքա՛ն հաւատարմութեամբ սպասարկեր էր իրեն երկա՛ր տարիներ եւ շատ անգամ ազատեր էր զինքը թշնամիի հետապնդումէն։ Վերջին անգամ համբուրեց «Բեզաս»ին աչքերը եւ խորունկ վշտով արձակեց զայն։

«Էշ մը բերին հոշակաւոր երիվարը փոխարինելու...»։

Այս գլխուն մէջ կարդացէք նաեւ Վարդան,Շահպազի յուշերը։

— Ժողովուրդի անցնելիք ճամբուն վրայ, սարի կողին նստած (Մուրատ) գիտակը ձեռքը կը տեսնէ սեփական աչքերովը կարաւանը եւ անոր մէջ կը տեսնէ իր կինը՝ երախան կռնակը կապած...։

«Գազաններու պէս կատղած էինք, յարձա՞կիլ թէ ոչ... Վարդան եւ Արմենակը իրենց երախաները տեսեր էին կարաւանին մէջ եւ անդադար կ'ըսէին «եթէ յարձակինք, ամէնքն ալ կը կոտորեն»։ Ընկերներս տեսեր էին նաեւ իմ տնեցիներէն մէկ քանիսը, բայց այդ օրը ինծի չյայտնեցին»։

Այսպէ՛ս փշոտ է ճանապարհը ազատութեան։ Եւ միայն հերոսները կրնան կտրել զայն...։

Ցեղը՛ ծովը։ Սեւ.ծով,ուր փոթորիկը յաւիտենական է։

Եւ հոգեկան այս ծանրութիւններով պէտք է մնալ ոտքի եւ արհամարհել մինչեւ անգամ բնութեան ամենահզօր մէկ ուժը — ծովը։Ուրկէ՞ այս յանդգնութիւնը։

Ա՛հ, ա՛ղգ իմ, ռա՛զգ իմ սիրական, ո՞ւր էր, թէ օր մը քու տառապանքիդ մրրկածուփ ծովուն դիմաց ալ մէկը հերոսացնէր քեզ՝ նետուելու համար, արհամարհելու համար ահագնակուտակ ալիքները անոր...

Մե՛ծ պատիւ այդ մէկին։

Հրաշքով՝ նաւակ, նաւավար։ 26 հոգի են նաւակին մէջ։ Նաւավարը 60նոց Թուրք մը։ Ջրահաւուրի նախկին հարիւրապետ։ Կ'ուզէ Թրքական ցամաք հանել «փախստականները»։ Կը պաշարուին։ Կը կռուին։ Կը զոհե՛ն...

— «Աւա՛ղ։ Եզօի վէրքը մահացու էր։ Ընկերները խնամեցին զինքը, որքան կարող էին այդ սարսափելի պայմաններուն մէջ, ծովին վրայ, դարանակալ ռոսխներու մշտնջենաւոր սպառնալիքներուն տակ։ Վէրքը կապեցին, գլխուն տակ կա՛կուղ բան մը դրին ու վրան ծածկեցին։ Լեզուն բռնուած էր, այլեւս խօսիլ չէր կարող։ Երկու ժամ յետոյ մեռաւ... Եզօն — Մուրատի աջբազուկը, Հայոց ազատութեան հինաւո՛րց, վաստակաւոր զինուորը... Դիակը փաթթեցին, անկիւն մը դրին։ Տխուր էին ամէնքը, բայց սգալու ատենը չէր»։

Յաւսահատական եւ յուզիչ է, չէ՞։

Այսպէս, մինչեւ Պաթում եւ անկէ Թիֆլիս։ Եւ միշտ յիշեցէք բնութեան դժխեմ անակնկալները։ Հակառակ քամի, փոթորիկ, ալիք...։

Բայց, այս բոլոր դժուարութիւններուն յաղթելու կամքը՝ իր սնունդը կը ստանար Ցեղի Վրէժին յաւիտենական ակէն։

Մուրատ, յաջողեցաւ եւ հասաւ իր մուրատին։

Կովկաս հասնելէ յետոյ,իր «մաքրագործութիւնները»՝ իմ կ'արծիքովս Մուրատի իմաստութեան ամենահոտաւէտ ծաղիկը կը կազմեն։

Ուրախ եղիր դու հայ տղայ,
Ունիս պաշտպան քաջ Անդրանիկ,
Մուրատի պէս հուռով ծաղիկ,
Էլ ի՞նչ ուզում է հայրենիք։

Մուրատ գիտէր ազգ. շինելու արուեստը։

Եւ Մուրատ Հայաստանի Հանրապետութեան ճարտարապետներէն է։ Կերիզ Հայաստանի՝ արգասաբեր հունտը։

Հ. Հ. Զին. նախարարը յանդիմանեց՝ Մուրատը եւ Սեպուհը։ Ինչո՞ւ, Որովհետեւ,«ակն ընդ ական»ի դրութիւնը հիմնաքարն է բոլոր ազգային ազատութիւններուն...։

Վարանդեանի գիրքին վերջին գլուխը նուիրուած է՝ Մուրատի վերջին ճակատամարտին եւ մահուան։

Ա՜հ, չեմ ուզեր կտրատել այս գլուխը։ Բագուի հերոսամարտը դրուագներ ունի իր մէջ՝ արժանի հայ դիւցազներգութեան։ Հոն, անկարելի պայմաններու մէջ՝ կը ցոլայ "հայկական ճիգին արժէքը համաշխարհային պատերազմի մէջ,,։ Հայ հերոսին սատուածացումը կայ հոս։ Հայկական դիմադրութեան եւ պայքարին գնահատանքը՝ նոյնիսկ թշնամիին կողմէ։ Բագուն թումբ մըն է, Հայաստանի Հանրապետութեան "ածու,, Թուրք հեղեղներէն պաշտպանող։

Բայց, Բագուն, մինչեւ այսօր ալ դեռ կը մնայ ազգային սուգի օր մը մեր ազատագրութեան պատմութեան մէջ։ Բագուն մեր հերոսներու շարքերէն խլեց՝ աննման մաքրագործող Մուրատը։

Կարդացէ՛ք, խնդրեմ, վերջաբանը Վարանդեանին, որ այնքա՛ն յուզիչ է եւ իբրեւ արտասանութեան նիւթ կ'երթայ ընկերանալ իր «Հերոսները»ին։

Այժմ ձայնակցելով հեղինակին.

«Հեռուէն հեռու կ'ողջունեմ քեզ եւ քո պայծառ, անջնջելի յիշատակը, որուն հանդէպ վայրկեան մը կը մոռնամ հայ կեանքի առօրեայ, արտասուելի պզտիկութիւններն ու թշուառութիւնները»։

Համուրելի՛ Մուրա՛տ, դուն գացիր նօսրացնելով շարանը մեր հերոսներուն, բայց հայ Ազատագրական Պատմութիւնը էջէ էջ կը շողայ քու արեւաշող արիւնովդ։

×

Միքայէլ Վարանդեանի լեզուն դիւցազներգական է այս հատորին մէջ ալ։ Իր ոճը ունի՝ երիտասարդ եւ առնական համ մը։ Դատելու եւ զգալու իր ինքնայատուկ ձեւը կը վարակէ քեզ ալ։ Շա՛տ տեղեր ստիպուած ես, գիրքը բաց թեւերով

Թռչունի պէս մէկդի ձգել, որովհետեւ... կուլաս։ Կիրքը, վրէժը, պատ... տառմունքը՝ հերոսին հանդէպ... գալարեն քեզ։

Հատորը խիստ ներկայանալի է, ինչպէս որ կը վայելէր «Հայրենիք»ի տպարանին։

Մուրատ Ֆօնտի կեդր. Վարչութեան յղացումը վեր է ամէն գնահատանքէ։

Մուրատի համար, մեր ժողովուրդը բաւական երգեր հիւսած է։ Ցանկալի է, որ երկրորդ տպագրութեան՝ (վստահ եմ) անոնք հաւաքուէին այս հատորին մէջ։

Երիտասարդ ընկերներ, «Մուրատ»ը դարձուցէք ձեր սեղանի գիրքը։ Որովհետեւ, «Աշխարհի պատմութիւնը, կ'ըսէ Քարլայլ, կենսագրութիւնն է Մեծ Մարդոց»։

ՈՒԽՏԱՆՈՐ

ԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Առեւտրական տագնապը 1929ին էր որ երեւան եկաւ Անգլիոյ մէջ, 1930ին աւելի շեշտուեցաւ։ Հակառակ ասոր, անգլիական համագործակցական շարժումը կը շարունակէ զօրանալ, թէեւ իր առեւտրական գործունէութեան յաւելումը 0.1 նշանակութիւն մը ունի։ Ասիկա աննշան տարբերութիւն մըն է, ... շուշտ։ Բայց, երբ նկատի առնենք տնտեսական ներկայ վիճակը, ... նին արժէք կը ստանայ անիկա։ Անգլիոյ համագործակցական շարժման ուժը իր 1210 սպառողական համագործակցականներուն մէջ է։

Համագործակցականներու անդամներու թիւը, 1930ին, կը հասնէր 6,402,986 հոգի։ Ասիկա Անգլիոյ ամբողջ բնակչութեան հարիւրին 13ն է։

Համագործ. շարժման իրական վիճակը կրնանք ըմբռնել հետեւեալ ձեւով։ Եթէ խորհինք որ ամէն մէկ ընտանիք, միջին թիւով, 4 հոգի կը բաղկանայ, ուրեմն պիտի եզրակացնենք, որ Անգլիոյ մէջ կան ... միլիոն ընտանիքներ։ Գործակցականները ունին աւելի քան 6 միլիոն անդամներ։ Արդ, ընտանիքներ կան ուր մէկէ աւելի համագործակիցներ կը գտնուին։ Ուրեմն, երբ ընդհանուր թիւէն հարիւրին 10ը զեղչենք, կ'ունենանք 5,762,670 ընտանիք՝ Անգլիոյ մէջ՝ որ համագործակցականներէն գնում կ'ընէ։ Այսինքն՝ Անգլիոյ ընտանիքներուն հարիւրին 50էն քիչ մը աւելին։

Ի՞նչ սպառում ունին գործակցականները։ 1930ին անդամ գլուխ սպառած էին միջին հաշուով ... անգլ. ոսկի եւ 19 շիլին, իսկ 1931ին՝ 30 ոսկի եւ 3ուկէս ... Նուազումը արդիւնքն է գիներու անկման, համագործակիցներու ... մուտներուն նուազման, անգործութեան եւ օրականներու անկման։

Անգլիոյ մէջ գիներու անկումը աւելի մեծ է, քան թէ սպառման գումարի նուազումը։ Այսպէս գիները ինկած են հարիւրին 17.2, իսկ սպառումը հարիւրին 3,5։ Իրականին մէջ, վաճառուած նիւթերու ... նակին մէջ յաւելում մը կայ ...

Անդամները հետեւեալ բաժանումը ունին.—

69 համագործակցականներ ունին 20 հազարականէն աւելի անդամներ, 46 համագործակցականներ՝ 15-20 հազարական։ 113 համագործակցականներ՝ 5-10 հազարական եւ ... համագործակցականներ հազիւ 5 ... զարական։

Ընդհ. կացութիւնը հետեւեալն եղած է.

1918ին 1364 համագործակցական 3,816531 անդամ, 61,394,708 անգլ. ոսկի դրամագլուխ։

1928ին 1245 համագործակցական, 5,885,135 անդամ, 11..,665,... անգլ.ոսկի դրամագլուխ։

1930ին 1210 համագործակցական, 6,402,966 անդամ, 135,929,... անգլ. ոսկի դրամագլուխ։

Խանութներու թիւին նուազումը արդիւնքն է այն իրողութեան, ... նախապէս իրարու մօտ թաղերու ... եղածները յետոյ ճանչցուած ... Տագնապին հետեւանքով, կը ... ծուէր թէ համագործակցականներու գործունէութիւնը պիտի նուազի ... 1929ին, ամէն մէկ անդամի կ'իյնար ... 17 ոսկի եւ 6 շիլին դրամագլուխ, ... 1930ին՝ 19 ոսկի եւ 13 շիլին ... գած է։

1913ին վաճառումը եղած ... 89.590.374 անգլիական ոսկի։ ...

...երջ տարիներուն աւելցած է։ Վեր-
ջին երեք տարիներունը եղած է՝

	վաճառում	անգլ. շաճ. ոսկի
[illegible]	209,389,155	24,735,439
1928	216,567,099	26,133,911
1929	517,818,001	26,938,024
1930		

Անգլիոյ մէջ, Մանչէսթրի շրջակայքը, կան 118 արտադրողական կայքեր, կամ գործակցականներ, որոնց անդամագործակցական արտադրութիւնը եղած տարւան արտադրութիւնը հասած է 39 միլիոն անգլիական ոսկի։ 1929 թուականէն 6.3 պակաս 1930էն։

Բայց, եթէ այս նուազումը բաղդատենք երկրին վաճառականութեան ընդհանուր նուազումին հետ, պիտի տեսնենք որ ամէնէն քիչ համագործակցական արտադրութիւնն է որ աղդուած է, քանի որ իր անդամներուն միայն ապրանք կը վաճառէ, իսկ անոնց թիւը աւելցած է (518.718 նոր եր)։

Ապառողական համագործակցականները, 1931ին, իրենց անդամներուն տուած են ապառողական շահ մը 4.823.384 անգլ. ոսկի։ Անոնց պաշտօնեաներուն թիւը եղած է 257.454 (Մանչէսթրի ու Կլասկովի կեդրոններ), որոնց համար ծախսուած է, իբրեւ ամսաթոշակ, 33.152.517 անգլիական ոսկի։ Գումար մը, որ պալքանեան պետութիւններէն մէկուն պետական պիւտճէէն քանի մը անգամ աւելի է։

Առեւտրական այս յաջողութիւնը ամէն հիմք կուտայ նախատեսելու որ համագործակցական շարժումը շատ նպաստաւոր է ժողովուրդին համար ու աւելի եւս ընդարձակուելու կարելիութիւն կայ։

Անոնք արտասահմանի մէջ ունին, նաեւ, հետեւեալ հաստատութիւնները.— Տանըմարքայի մէջ խոզի սպանդանոց մը, եւ 29 ճիւղեր զանազան երկիրներ,— Ամերիկա՝ 1, Քանատա՝ 1, Սէյլան կղզի՝ 2, Տանըմարքա՝ 1 (նաեւ սպանդանոց մը), Յրանսա՝ 1, Հնդկաստան՝ 5, (թէյի պարտէզներով 46 զանազան տեղեր) Սպանիա՝ 1, արեւմտեան Ափրիկէ 11, Կեդր. Ափրիկէ (Նիկերիա) 3, Սիերրա Լէոնէ (Կեդր. Ափր.) 2։

Համագործակցականները ունին, նաեւ, նոզեր եւ փորձառականկայաններ։ Անգլիոյ մէջ՝ 116,543 տէքար, իսկ Թէյի համար՝ 114,334 տէքար։ Անոնք ունին, նաեւ, 2 ածուխի հանքեր՝ 725 աշխատաւորներով, որոնք օրական 3 թոն եւ 2 քուինթալ ածուխ կ՚արտադրեն։

Ցետոյ, բաժին մը, որ ունէր, 1925ին, 9,808,576 սթերլինի պահեստի գումար մը, 1930ին եղած էր 11 միլ. 331,596 սթերլին։ Պաշտօնէութեան թիւն է (կեդրոն՝ Մանչէսթր) 3.150։

Վերջերս աւելի լաւ հիմերու վրայ դրուեցաւ նաեւ դրամատնային բաժանումը։ Այս դրամատան միջոցաւ կը կատարուին անգլ. համագործակցականներուն դրամական գործողութիւնները։ Այդ հաստատութեան կեդրոնը Մանչէսթր է. ճիւղ մը ունի Լոնտոն։

Ընթերցողը ըմբռնեց, արդէն, թէ ի՛նչ ուժ կը ներկայացնէ այս հսկայ կազմակերպութիւնը։

Կազմակերպութիւն մը, որ պետութեան մը չափ տարածուն ու հզօր է։

ՎԱՉԷ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Վերջին դէպքին առթիւ

Երէկ հաղորդած էինք Լիփազմայի գաղթակայանին (Պիրէոս) մէջ, հայ կարմրուկներու սարքած նոր խեղկատակութիւնը։

Յունական թերթերը մանրամասնօրէն նկարագրելով այս խայտառակութիւնը, կծու խօսքեր կ՚ուղղեն Հայերու հասցէին։

«Փրոիա» խմբագրական նօթերու մէջ կը գրէ թէ՝ Հայերը շատ լաւ բան մը ըրած պիտի ըլլան, եթէ իրենց քաղաքական ու կուսակցական պայքարներուն հանդիսավայր չդարձնեն Աթէնքը։ Տէրկութիէն (Ֆիքս) յետոյ Լիփազմայի մէջ կրկնուած այս դէպքը կուգայ ցոյց տալու թէ Հայերը հիւրասիրական զգացումները յարգել չեն գիտեր։

«Քաթիմէրինի» եւս խմբագրական նօթերու մէջ իր ցաւը կը յայտնէ դէպքին համար։ «Ակրոփոլիս» ընդարձակ յօդուածի մը նիւթ դարձուցած է կիրակիի դէպքը, դատապարտելով համայնավարները եւ դէպքին տալով քիչ մը վիպական ձեւ։ Վիմա, Էթնոս, Վրատինի, Էսթիա եւ բոլոր միւս թերթերը դէպքը կուտան այնպէս, ինչպէս տեղեկագրած է ոստիկանութիւնը։

Յոյն համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի օրգանը, Ռիզոսփասթիս կը գրէ.

«Ինչպէս գրած էինք, չորեքշաբթի Սովիէթ Ռուսիա կը մեկնի Հայերու երկրորդ կարաւանը, որ պիտի բաղկանայ հազար երկու հարիւր հոգիէ։ Մեկնող Հայերը մեծ խանդավառութիւն ցոյց կուտան դէպի մեր պրոլետարական հայրենիքը։ Երէկ մեծ բազմութիւն մը հաւաքուեցաւ Լիփազմայի Հայոց եկեղեցին։ Վար առին ֆաշիստական դրօշակը եւ պարզեցին կարմիրը։ Այդ պահուն ոստիկաններ հասան եւ կլոփներով յարձակեցան աշխատաւորներու վրայ եւ վար առին կարմիր դրօշակը։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ եղան»։

«Նոր Օր» կը գրէ.— Որոշ տարրեր եւ թղթակիցներ զրոյց տարածած էին թէ կառավարութիւնը հրահանգ տուած է ոստիկանութեան արգելք ըլլալ հայկական եռագոյնի պարզումին։ Ստուգելու համար դիմեցինք ներքին նախարարութեան եւ ընդհ. ոստիկանութեան կեդրոն, ուրկէ մեզ բսուեցաւ հետեւեալը.

—Մեզի ոչ մէկ հրահանգ արուած չէ այդ մասին։ Եթէ կառավարական որոշում ըլլար, բնականաբար մեզի պիտի հաղորդուէր ամենէն առաջ, գործադրութեան դնելու համար։ Մենք չենք ուզեր միջամտել Հայերու ներքին խնդիրներուն։ Մեզ շահագրգռողը անդորրութեան պահպանումն է։ Ցաւալի է որ Հայաստան գացողները անկարգութիւններու տեղի կուտան։ Լիփազմայի դէպքը անոնց կողմէ կանխապատրաստուած էր եւ պատասխանատուները պատժուեցան։

Վուրգը։ Եթէ ներգաղթը չիրականանայ կամ քաշքշուի, բոլորն ալ կորսուած են։ Որովհետեւ, տեղէ մը հինգ տրախմի շահելու համար գործ չկայ մերիններուն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նորէն Հայերը

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Օտար երկիրներ, մասնաւորաբար Եգիպտոս, Պոլսոյ ճամբով ափիոնի եւ հաշիշի մաքսանենգութիւն կատարուած ատեն, գրաւումը դիւրացնելու համար, կարգ մը անձեր, Պոլսոյ մէջ կը գործեն Ազգերու Դաշնակցութեան հրահանգով։

Կ՚ըսուի թէ՝ այս մարդոցմէն շատը Հայեր են եւ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան հաշւոյն Պոլսոյ մէջ գործող այս անձերէն շատերը երկու ճակատի վրայ կը գործեն ու այս կերպով շահ կ՚ապահովեն։ Այս անձերը, շողենաւ կը բեռցնեն ափիոն եւ հաշիշ, ապա լուր կուտան թէ՝ Պոլսոյ եւ թէ ապրանքները ղրկուած քաղաքին ոստիկանութեան ու այս կերպով կը տիրանան մեծաքանակ գումարներու, քանի որ օրէնքով սահմանուած լրատուութեան պարգեւն ալ կ՚առնեն։

Քննութիւն կը կատարուի երեւան հանելու համար ինքնութիւնը այս անձերուն։

Ելմտացոյցին բացը

Էնկիւրիէն կը գրեն փետր. 14 թուականով.—

Ելմտական գործավարութիւնը կը շարունակէ պիւտճէի քննութիւնը։ Մինչեւ փետր. 15 կարելի պիտի ըլլար յունուարի հասոյթներու արդիւնքը ճշդել։ Այնպէս կը հասկցուի թէ բոլոր մենաշնորհներու հասոյթը քան միլիոնի պիտի հասնի, մինչդեռ 24 միլիոն կը նախատեսուէր։ Նոյնպէս զգալապէս նուազած է «գործառնութեան տուրք»ի հասոյթը։ Նոյեմբերի եւ դեկտեմբերի մաքսային հասոյթը ներածման սահմանափակումին վրայ 4,5 միլիոն պակսած է։ Որով երեւան կուգայ թէ մինչեւ տարուան վերջը հասոյթներու ընդհ. գումարը պիտի հասնի 160 միլիոնի, այսինքն նախատեսուածէն 26 միլիոն ոսկի պակաս։ Ուրեմն, անցեալ տարուան 186 միլիոնի փոխարէն. նոր տարուան պիւտճէն 160 միլիոնի վրայ կազմել պէտք պիտի ըլլայ։

Կառավարութիւնը պիւտճէի հաւասարակշռութեան համար իր կողմէ ամէն ճիգ թափած ըլլալով, այլեւս խնդիրը կուսակցութեան եւ Ազգ. Մեծ ժողովին կը մնայ։ Թէեւ ո՛չ վճռապէս, բայց հաւանական է որ պիւտճէի խնդրին լուծման համար նկատի առնուին հետեւեալ պարագաները.

Հանր. Պարտքի բաժնետէրերուն հետ քանի մը տարի վճարումները յետաձգելու մասին խօսուած ըլլալով, ջնջել պիւտճէի մէջ դրուած 5 միլիոն ոսկիի գումարը, պաշտօնեաներու ամսականէն առաջուան պէս 12 առ հարիւր վար դնել, հանգստեան թոշակի համար, «տագնապի տուրք»ը գործադրել նաեւ հասութաբեր կալուածներու եւ ազատ ասպարէզներու հետեւողներու մասին ալ եւ կարելի խնայողութիւնը ընել ծախքերու բաժնին մէջ։

Երթեւեկի նոր հրահանգը

Էնկիւրի, 15 փետր.—

Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէնութիւնը նոր հրահանգ մը պատրաստած է երթեւեկի մասին։ Այս հրահանգին համաձայն երկիր չեն կրնար վերադառնալ անոնք որ 150նոցներու ցանկին մէջ են, Թուրք հայրենակցութենէ վտարուած են, կը պատկանին անկեալ կայսերական գերդաստանին։ Առընթեր մէ դուրս հրահանգը բազմաթիւ կարեւոր տրամադրութիւններ կը պարունակէ անոնց մասին որ կ՚ուզեն Թուրքիա դառնալ, ինչպէս նաեւ ոչ-փոխանակելի օրթոտոքս ընտանիքներու պատկանող աղջիկներու եւ կիներու մասին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տագնապի նշաններ ածխահանքերու մէջ

ԿԱՐՏԱՆ, 19 ՓԵՏՐ. (Սեփ. թղթ.).— Անգործութեան աստիճանաբար ծաւալումն ու սաստկացումը հետզհետէ զգալի կը դառնայ նաեւ ածխահանքերու մէջ։

Մեր շրջանին մէջ կը գտնուին երկու խոշոր ածխահանքեր։ Մէկը Պիվէռի մէջ (Կարտանէն 5 քիլոմեդր հեռու), որուն մասին արդէն հաղորդած էի տեղեկութիւններ։ Երկրորդը կը գտնուի Կարտանէն 5-6 քիլոմեդր հեռու, հարթ տարածութեան մը վրայ, Մերոր։ Այս ածխահանքը, որուն նախնական աշխատանքներու շրջանը կը սկսի 1926ի վերջերէն, Ամերիկեան Ընկերութեան կողմէ բացուած հաստատութիւն մըն է, ուր կ՚աշխատին հոծ թիւով բանուորներ։ Վերջին երեք տարուան խաղաղ աշխատանքէն յետոյ, այս հանքն ալ ազդուեցաւ տագնապէն։

Այս շրջանին մէջ ունինք հայրենակիցներ, որ հաստատուած են 3-4 տարիներէ ի վեր։ Ածուխի ընկերութիւնը տրամադրած է ամսական չնչին վճարումներով բնակարաններ լայն ու խոշոր, պայծառ, արեւոտ։ Որպէս զի ընկերութիւնը գործաւորներ չարձակէ, գործադրութեան յանձնած է հետեւեալ որոշումները։ Հանքին վրայ աշխատողներուն 7, իսկ հորին մէջ —գետնին տակ— աշխատաւորներուն 8 ժամ աշխատանք։ Այսպէսով այդ շրջանին մէջ գտնուող մեր հայրենակիցները նորէն բախտաւոր են, որ, թէեւ օրական մէկ ժամ պակաս աշխատանքով, շաբաթական կանոնաւոր գործ կը հայթայթուի։

Գործերու թուլութեան հետեւանքները թէեւ այնքան ալ ծանրակշիռ չեն, սակայն, հաւանական է որ հետզհետէ ընդհանուր հանգամանք մը ստանան։ «Յառաջ»ի արծարծած խնդիրը, փոխադարձ օգնութեան սնտուկ, մեր գաղութին մէջ խորհրդածութեան առարկայ դարձաւ։

Ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, անցեալ կիրակի, Կարտանի «Ուսումնասիրաց» Միութիւնը ընդհանուր խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ հայրենակցական, կրթական միութիւնները ու քաղաքական հոսանքները, իրերօգնութեան միջոցներ ու դարմաններ որոնելու համար։ Առաջին ժողովը դեռ որոշ եզրակացութեան մը եկած չըլլալով յետաձգուած է։

Կը սիրենք յուսալ թէ, փոխադարձ օգնութեան սնտուկի մը հաստատման ծրագիրը յղացող Ուսումնասիրացը պիտի ջանայ իրագործել այդ ծրագիրը։

Յաջորդ կը ներկայացնենք մեր գաղութին կրթական ու ազգային կեանքը իր բոլոր կողմերով։

Լ. ԳԵղունի

ՄԱՄՈՒԼ

Ծերունի երիտասարդներ

Այս խորագրով երկրորդ խմբագրականի մը մէջ, «Յուսաբեր» դիտել կուտայ (հետր.).

— «Բայց պայքարն ու նահատակութիւնը վերջացած չեն տակաւին։ Մեր մէջ տակաւին կան չարչիական, դաւանական, տեղացիական ու հատուածական թափթփուկներ, վատթարագոյն տարրեր, որոնք մեր փոթորկած պատմութեան, որոնք տակաւին գլխատուած չեն Դաշնակցութեան գաղափարական կացինով։ Ու պայքարը այս տարրերուն դէմ թերեւս շատ աւելի ծանր ու տաժանելի գործ մըն է, քան խորտակումը մեր հայրենիքի շղթներին նետուած թրքական եւ ռուսական լուծերուն։

Դեռ եւս արմատէն չեն պոկուած յաճախ երիտասարդ՝ հասակով, բայց հոգիով ծերունիները, որոնք կրօնական դաւանանքը աւելի կը գերադասեն քան ազգայինը. որոնք այս կամ այն բարբառին աւելի գերապատուութիւն կուտան քան մեր ընդհանրական, մի ու շքեղ լեզուին. որոնք կը նախընտրեն այս կամ այն հատուածի շահը, փոխանակ ազգի ամբողջականութեանը փարելու, ծռնալով, որ դաւանական խտրութիւնները, լեզուական նախասիրութիւններն ու բաժանումները, հատուածական նեղմիտ ու նեխած զգացումները մեր ժողովուրդի ու մեր հայրենիքի գերեզմանը կը փորեն։

Մեր չարատանջ պատմութեան տառապողներն են ասոնք, որոնք տակաւին քաղցան չեղան Դաշնակցութեան գաղափարական գերանդիով։

Ով դէմ է այս գաղափարին, ով հոգիով ու մարմնով, իր բովանդակ էութեամբ եւ իր բոլոր զգացումներով փարած չէ հայ հողի ամբողջականութեան, հայ ժողովուրդի միութեան եւ հայ ցեղային եռեալի ընդհանրականութեան ուխտին, օր մը — ով կ՚ուզէ թող ըլլայ — պիտի չորնայ արմատազուրկ տերեւի նման եւ նետուի մէկդի։

Մեր օրերու ծերունի երիտասարդները եթէ կ՚ուզեն ապրիլ, գործել ու բեղմնաւորել, ապա միայն մէկ ճամբայ ունին, — ընթանա՛լ այն ուղիէն, զոր իրենց առջեւ գծած են մեր պատմութեան երիտասարդ ծերունիները՝ Սահակները, Մեսրոպները, Գրիգորիներն ու Խորենացիները։

Եւ անոնց ճշմարիտ աշակերտները, — Քրիստափորները, Սիմոններն ու Ռոստոմները։»

Առողջապահական ժողովրդային դասախօսութիւններ

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը, օժանդակութեամբ Հ. Կարմիր Խաչին, որ, ինչպէս նախորդ տարիներուն կը կատարէր բժշկական առողջապահական ժողովրդային դասախօսութիւններ Փարիզի հայ գաղութին համար, նոյնպէս այս տարի նման դասախօսութիւններ պիտի տայ Փարիզի արուարձաններու հայ գաղութին։ Ուստի կը խնդրուի արուարձաններու ազգային Միութիւններէն եւ մշակութային ակումբներէն, որ եթէ կը փափաքին, դիմեն Բժշկ. Միութեան Վարչութեան, հայթայթելով սրահ մը։ Արձանագրելէ յետոյ դիմումները, Բժշկ. Միութեան Վարչութիւնը պիտի ճշդէ օրերը, եւ մասնագէտ բժիշկներ պիտի ղրկէ որոշուած օրերուն խօսելու համար ժողովրդային առողջապահական ու բժշկական նիւթերու շուրջ։

Դիմումները կատարել հետեւեալ հասցէին.—

Dispensaire de l'Église Arménienne, 15 Rue Jean Goujon, Paris.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(Վէպ)

Ա. ՄԱՍ

III

Գրիգոր, երբ տուն մտաւ, մայրը խոհանոցն էր։ Սիրանոյշ դեռ կը զբօսնուր պարտէզին դրանը առջեւ, հօրին քով, երկայն ու հարթ քարին վրայ։ Հայրը գործի հագուստովն էր. կաշիէ գոգնոց կապած։ Նստած էր բազմոցին անկիւնը։ Մտածկոտ էր ու մռայլ։ Ծօղնաբեկ ու լուռ։ Հանեց ծխատուփը, եւ սկսաւ սիկառ մը փաթթել։ Մի՛շտ ալ կը խաբէր այս Զըմզըմին Սահակը. աչա՛, նորէն թաց էր ծխախոտը։ «Սախկա աղուոր է, Ռուբէն աղբար»։ Աւելի սրտնեղեցաւ վարպետ Ռուբէն։ Հակառակ իր սովորութեան, չհարցուց, նոյնիսկ, թէ Սիրանին գլուխը կրկին ցաւա՞ծ էր այսօր. կատուն բան կերա՞ծ էր։ Գրիգոր արտորանքով կտոր մը կրակ տարաւ հայրիկին։ Քրտնած էր ու անհանգիստ։ Անշուշտ, ոչինչ ըսաւ։ Գնաց պարտէզ։ Կատուն ետեւէն վազեց։ Դպաւ ոտքին։ Կից մը տուաւ։ Միաո՛ւ... Սիրան յուզուեցաւ, իրար անցաւ.

— Աղբարիկ, մի՛, ձագ պէտ ունենայ...

Գրիգոր, սրտնեղած, ներս եկաւ։ Հայրիկը ինչո՞ւ այդքան մտածկոտ էր։ Զափազանց տխրեցաւ։ Մոռցաւ իր ներքին կիրքերը։ Ձինուորները, Մէհմէտը, Յակոբը, կռիւը։ Մոռցաւ ամէն ինչ։ Ու իր բոլշեւիկեան հրճուանքը, — զոր հարուածած ըլլալու մտածումէն առեր էր — կրկին տրտմութեան փոխուեցաւ, երբ լսեց հօրը հառաչանքը, ամպի մը նման, որ կուգայ կը փակէ աչքատ ու վհնոգի մարդու մը սուրթ ու նսեմ տնակէն ներս ինկող պզտիկ ճառագայթը...

— Ի՞նչ է՝ նորէն գլուխդ կախեր ես, չելլէ աղ չունը...

Ու լռեց։ Հայրիկը բարձրացուց գլուխը։ Շուրջը նայեցաւ։

— Ո՞ւր է Սիրանը, հարցուց։

— Պարտէ՛զն է, հայրի՛կ, — պատասխանեց Գրիգոր՝ ժպտիլ փորձելէն եւ հաճոյակատար։

— Կանչէ՛...

Ու, Սիրանին ներս գալէն վերջ.

— Գացէք խոհանոց, — ըսաւ։

Առարկութիւն չըրաւ Գրիգոր։ Անցան խոհանոց։ Կռահեց թէ մեկուսի խօսակցութիւն մը ունէին։ Մանաւանդ որ մայրիկը կիսատ թողած էր հարցումը։

Տարօրինակ թուեցաւ իրեն՝ հօրը հետաքրքրութիւնը՝ դասի մասին։ Առաջին անգամն էր որ Վարպետ Ռուբէն հարցուցած էր։ Յաճախ, Գրիգոր ուզեր էր հայրիկին ցոյց տալ իր գրքերը։ Մանաւանդ առաջին տարիներուն։ Բայց, չէր համարձակեր։ Խորապէս ցաւած էր, նաեւ, որ Տաճատ վարդապետին նուիրած փայլուն կողքով գիրքն ալ չէր ուզած նայիլ։ Հ. Սիմոն Երեմեանի «Տուրկին»ն էր։ Մեծ գետ մը կար մէջը։ Տէր Հայրը ըսած էր թէ Հայաստանի գետն է։ Ցետոյ՝ երկու հօկա՛յ բերդեր։ Ու դեռ ուրիշ պատկերներ, զորս միասին թղթատած ու նայած էին Սատղիկին հետ ու անոր մազերը դպեր էին իր ճակտին... Սիրտը դող մը մտաւ։ Լա՛յն շունչ մը առաւ։ Հօրը ձայնը լսեց։ Կը խօսէր մայրիկին հետ։ Մտաբերեց հայրիկին յանձնարարութիւնը։ Գրելիք դասեր ունէր անշո՛ւշտ։ Հայերէն ընդօրինակութիւններ չէր ըրած։ Յաջորդ օրը եկեղեցական հինգ տրարողութիւններ կային։ Ուրբաթ՝ թաղում։ Զէ՞ որ «տունօրհնէք»ի պիտի երթար Տէր Հօրը հետ։ Լաւ կ՚ըլլար, ուրեմն, որ ընդօրինակէր։ Այո՛... Բայց, գիրքը առեր էր Աշոտը։ Ի՞նչ ընէր։ Մտածեց։ Երկար մտածեց խոհանոցը, փոքրոց նայող պատուհանին առջեւ կանգնած։ Յետոյ, դառնալով Սիրանին.

— Պարտէզէն գնա եւ Վեհանոյշ քոյրիկէն հայերէնի գիրքը ուզէ, — ըսաւ։

Յետոյ, երբ մինակ մնաց, անդրադարձաւ հայրիկին ու մօրը խօսակցութեան։ Այսօր խանութն ալ շատ տխուր էր հայրիկը։ Հետաքրքրուեցաւ։ Ուզեց ականջ տալ։ Վարանեցաւ։ Ի՞նչ կ՚ըլլար, սակայն։ Ինք գէշ նպատակով չէր որ պիտի ընէր։ Քայլերը յառաջացան։ Ինքզինքը գտաւ դրանը ետեւ։

— ... Նորէ՞ն, լսեց մօրը ձայնը — Հ՞է... Ի՞նչ ըսաւ։

— Ի՞նչ պըտ'ռէ, փարա կ'ուզէ...

— Շո՛ւնը ուտէ գլուխը...

— Զունիմ՝ ըսի։ Չեղա՛ւ։ Զատիկ է եկածը, ըսի. օղուխ չօճուխի տէր եմ... վրայ գլուխ կ'ուզեն... քար կտրեր է սիրտը...։

— Ետքը՞։

— Ետքը՝ առաւ քալեց. երկու օր միւսատէ տալով... 200 կարմիր ոսկի կ'ուզէ... Զատա՝ տունը խանութը կը պարպես, ըսաւ...։

— Մախսո՛ւս կ'անէ շունը... Տաղաւար էկա՞ւ, մութլախ պըտ'լացնէ... Աստուծմէ կը գտնէ, ինշալլա՛հ...։

— Սխա՛լ, սխա՛լ արինք, էֆէնտիմ... տէրտէրին ի՞նչ վրան պէտք է կ'էթայ՝ թափուի, թուղթի խօսք կը հանէ... էղած լմնցած բան է... Մարդը էլեր գլոխնիս նստեր է... Ալլանին բերնէն պատառ կ'առնուի՞... Համբերենք պըտը. որ համբերեցէ իսպառ՝ նա կեցցէ...։

— Կ'առնուի՛, ինտո՛ր չառնուիր, Ռուբէ՛ն։ Գլոխդ ծռես նէ հէլպէ՛թ կը զարնէ...

— Ի՞նչ անէի, հապա...։

— Ի՛նչ անես... Գիշեր մը կրակը կուտաս՝ ի՛նք ալ կ'էրի, մե՛նք ա... Մեղի ըլլալէն ետք, պարէ իրե՛ն ա կ'ըլլայ...

— Տէրտէրի՞ն խելքն է ատիկա... Ան օղուխ չօճո՞ւխը... Օձիքս վո՞ւր պատիմ...։

Դուռը բախեցին, յանկարծ։

Բացին։ Տէր Մեսրոպն էր։ Գրիգոր թեթեւցաւ քիչ մը։ Տէր Հայրը, հագիւ ներս մտած.

— Խօրէնը բանիր մը ըսաւ, Ռուբէն, — սկսաւ՝ բազմոցին վրայ տեղաւորուելով — աս մարդուն աչքը մինչեւ չվախցնենք՝ ազատելիք չունիս։

— Ես անոր աչքը, ես՝ մէրը, — վրայ բերաւ Վարպետ Ռուբէն՝ դժգոհ ու դժկամակ շեշտով մը։

— Աս ա՛լ Աստուած գիտէ։

— Աս Աստուծու խօսքը, քալո՛մ տէրտէր, մի՛ խառներ Տաճկին... Ինծի անանկ կուգայ քի անոնց մարգարէն մեր Ցիսուսէն զօրաւոր է... Մեղա՜յ, չի՞ս տեսներ՝ միշտ աստղերնին փայլախ է...։

(Շար.)

Կ. ՄԽՉԵԱՆ

Գերմանիոյ նախագահական ընտրութիւնը

Հիթլերի թեկնածութիւնը

Այն օրէն ի վեր որ Հինտէնպուրկ, հանրապետութեան արդի նախագահը, պաշտօնական յայտարարութեամբ մը իր թեկնածութիւնը դրաւ նախագահութեան յառաջիկայ ընտրութեան համար, կուսակցութիւնները, մանաւօրաբար ազգայնականները մեծ իրարանցումի վրայ են։ «Արոյրէ Ճակատ»ը որ վերջերս կազմակերպուեցաւ ընդդէմ Հիթլերի, հանրապետութիւնը պաշտպանելու համար, հաւաքոյթ մը ունեցաւ Պերլինի մէջ։ Երեսփոխան մը յայտարարեց թէ «Արոյրէ Ճակատ»ը պատրաստ է պայքարի եւ թէ որեւէ յարձակում զայն անակնկալի չպիտի բերէ։ Եթէ ըսաւ, Հիթլեր յաջողի ձեռք ձգել կառավարութեան ղեկը, ատիկա պիտի նշանակէ պատերազմի յայտարարութիւն մը' «Արոյրէ Ճակատ»ին համար։

Համայնավարները նախագահութեան թեկնածու ներկայացուցած են իրենցմէ մէկը. Թէլման։ Եթէ վերջին պահուն, անակնկալ դէպք մը չփոխէ իրենց որոշումը, ընկերվարականները ուժ պիտի տան Հինտէնպուրկի։

Գերման հանքագործներու սէնտիքաներէն զօրաւոր թեւ մըն ալ, իր քուէն պիտի տայ Հինտէնպուրկի։

Պերլինէն տրուած լուր մը կը յայտնէ թէ Հիթլեր եւս դրած է իր թեկնածութիւնը, նախագահական ընտրութեան համար։

Այս կերպով, ընտրութեան հարցը կը մտնէ նոր փուլի մէջ։ Այլեւս յստակօրէն յայտնի կ'ըլլայ թէ երկար ատենէ ի վեր, գերման ազգայնական կուսակցութեանց միջեւ տեղի ունեցող բանակցութիւնները՝ միակ թեկնածու մը ներկայացնելու համար, համաձայնութեան մը չեն յանգած։ Սակայն Հիթլերի հպատակութեան հարցը տակաւին չէ լուծուած, ինչ որ սակայն, քանի մը օրուան հարց կը նկատուի։ Պրունշվիքի կառավարութիւնը տրամադիր է Հիթլերի յանձնելու կառավարական պաշտօն մը, որ ազգայնական պետին պիտի ապահովէ գերման հպատակութեան ստացումը։

Միւս կողմէ, «Պողպատէ Սաղաւարտները» կը յայտարարեն թէ գերման ազգայնականներու հետ համախորհուրդ, որոշած են առաջին քուէարկութեան թեկնածու ներկայացնել գնդապետ Տուսթերպերկը։ Անոնց յայտարարութիւնը կը յայտնէ նաեւ թէ ստիպուած էին այդպէս շարժիլ քնդդէմ Հիթլերեաններու, որոնք կը պնդէին Հիթլերի թեկնածութեան վրայ, եւ կը յուսան թէ առաջին եւ երկրորդ քուէարկութեան միջեւ, ազգայնական կոչուած ընդդիմադիրները պիտի յաջողին համաձայնիլ միակ թեկնածուի մը վրայ։

Կոստանցայի լրտեսական գործը

Կոստանցայի լրտեսական գործը, որուն մէջ մեծ դեր ունեցաւ Աղաբեկով, կը շարունակէ զբաղեցնել դատական իշխանութիւնները։ Ձերբակալեալներուն հարցաքննութիւնը կը շարունակուի։ Ֆրանսացի Լըքօքը խոստովանեցաւ թէ հեռագիրներ փոխանակած է Փարիզցի համայնավարի մը՝ Մենցի հետ։ Հաւանական կը նկատուի որ դատավարութիւնը սկսի երեք շաբաթէն։

Թուրքիա օդանաւ կը գնէ

«Թայմզ» կը գրէ թէ էնկիւրի պայմանագրութիւն մը կնքած է ամերիկեան կառավարութեան հետ, 24 զինուորական օդանաւերու համար։ Ասոնց 18ը ուղղակի Մ. Նահանգներէն պիտի ղրկուին, իսկ մնացեալները պիտի շինուին Անատոլուի մէջ։

Երեւի Սարաճօղլուի յաջողութիւններէն մէկն է այս ձեռնարկը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ.— Քաղաքական հակառակորդներու հետ կռիւի մը ընթացքին սպաննուած հիթլերեանի մը յուղարկաւորութեան առթիւ, նոր բախումներ տեղի ունեցան Համպուրկի մէջ։ Քանի չափ վիրաւորներ կան։ Ոստիկանութիւնը հարիւրի չափ անձեր ձերբակալեց։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ.— Բացի եգէական կղզիներէն, ամբողջ Յունաստանի մէջ սաստիկ ձիւն կը տեղայ։ Ֆլորինայի մէջ՝ 21 աստիճան ցուրտ կը տիրէ։ Թեսալիոյ կարգ մը շրջաններուն միջեւ հաղորդակցութիւնները ընդհատուած են։ Ողիմպոսի շրջանին մէջ, գիւղի մը մօտ, գայլերը յօշոտեցին ուսուցիչ մը։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 32 Ave. Gobelins, Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Կը խօսի ընկ. ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԱՆՑ։ Ներկայ կրնան ըլլալ միայն ընկերներ։

ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ռոստոմ Գրադարանի սրահը։ Օրակարգ՝ ընթերցում շրջաբերականներու։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 242 rue Duguesclin։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 63 Րիւ տը լա Րեփիւպլիք։ Կը խօսի ընկ. Մ. Մարութեան, նիւթ ունենալով «Հայ Թատրոնը»։ Կը հրաւիրուին ընկերներն եւ համակիրները։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ալֆորվիլի մէջ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի կողմէ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot Alfortville

Կը նախագահէ՝ Տիկ. ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Կը խօսի՝ ընկ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն — Մուտքը ազատ է

Լիոնի մէջ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Համազասպ» խումբի

եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի եւ Շրջ. Կոմիտէներու

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՎԱՐԴԱՆ ԶՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ — Մուտքը ազատ է

Պուլվար Օսսոյի մէջ (Մարսէյլ)

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 120a Chemin de la Madrague Ville Պար Վէնսան սրահին մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Սէն Մարկրիթի մէջ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն Մատուռ Մանկապարտէզին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Սէն Ժ'Անթուանի մէջ

Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 7ին Պար տը Փլաթանի մէջ. (Նորաշէն սինէմա Լիտօի կողքին) 30 Route Nationale.

Կը խօսին՝ ընկերներ ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ — Մուտքը ազատ է

Կրընոպլի մէջ

Այս Կիրակի ժամը 2ին, Հայոց եկեղեցիի սրահին մէջ, 19 rue Bayard

Կը խօսի ընկ. Ա. Ա Բ Ո Յ Ե Ա Ն

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Մուտքը ազատ է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը։ Օրակարգի վրայ՝ պատգամաւոր. ժողովի օրակարգի նիւթերը։ Բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ Ակումբին դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ։ Կը խօսի Հ. Յովհ. Մըսրեան։ Նիւթ՝ «Հայ եկեղեցւոյ յարաբերութիւնները ուրիշ եկեղեցիներու հետ»։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Պ. Խոսրով եւ Արամ Նարլեան (Նիւ-Եորք), Տէր եւ Տիկին Հէրման Նախնիքեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Պայպուրթլեան (Միլան) եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին այրի Տիկին ՀՌԻՓՍԻՄԷ Ս. ՆԱՐԼԵԱՆի մահուան առթիւ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պէյրութ, Խ. Ա.— 100։
Մարսէյլ, Գործ.— 920։
Պինկանթէն, Ս. Գ.— 16 տոլար։
Քան, Վ. Գ.— 35։
Պօվէ, Նազ.— 25։
Տէսին, Աւ.— 20։
Սօֆիա, Գործ.— Ստացանք։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHA..

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (154)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

Յաւելուած

4.— ԱԿՆԱՅ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Մեծ կորուստներ ունեցան ժողովուրդը, զինուորները եւ աշիրէթները։

Հայերը Չախչախելէ լետոյ, աշիրէթները փորձեցին քաղաք մտնել աւարառութեան նպատակով, սակայն զինուորները խիստ ընդդիմութիւն մը ըրին, չթողլով որ քաղաք մտնեն։

Ոմանք կը պնդէին թէ այս դէպքերը ծագեցան անոր համար, որ Հաճընի ու Զէյթունի կողմերը երեւցած են խումբ մը աւազակներ։ Ահա այս աւազակներն են, որ ուժ կուտան կռիւներուն։ Ու կ'աւելցնէին թէ Զէյթունցիները, Կիպրոսէն եւ ուրիշ վայրերէ օգնական ուժ առնելով, կ'աշխատէին նոր խռովութիւն մը յարուցանել Ատանայի կողմերը։ Եւ սակայն Զէյթունէն Պոլիս հասած էր պատգամաւորութիւն մը, որ 5 հազար ստորագրութեամբ աղերսագիր մը ներկայացուց Պալատին, երդումպատառ հաղորդելու համար թէ այսուհետեւ երբեք չպիտի խաբուին Աղասիէն եւ բոլոր կոմիտէճիներէն, թէ կը փափաքին ապրիլ խաղաղութեամբ։ Այսուհանդերձ Ակնայ դէպքերուն ընթացքին ոստիկանութեան ձեռքն անցած ռուսական հրացանները եւ սպանեալներուն միջեւ տեսնուած Ռուսահայերը այն եզրակացութեան հասցուցին մեզ, որ լաւ հսկողութեան տակ չեն առնուած արեւելեան սահմանները։ Այդ պատճառով, մասնաւոր հրահանգներով հրաւիրեցինք Դ. Զօրաբանակի հրամանատարութեան եւ Վանի ու Էրզրումի կուսակալութեանց ուշադրութիւնը այդ մասին։ Նոյն ատեն շարունակեցինք խուզարկութիւնը Ակնայ մէջ, ուր գրաւեցինք հարիւրներով հրացան, մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ, ումանակ, ռումբ, շողիկ եւ զանազան զէնքեր։

5.— ՍԱՍՆՈՅ ԵՒ ՏԱԼՈՒՈՐԻԿԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Անոնք որ կը հետեւին յուշերուս, մոռցած չեն անշուշտ թէ հայկական ապստամբութեան պատմութեան մէջ յաճախ կը յիշատակէի Համբարձում Պօյաճեանի անունը։ Այս մարդը մասնակցած է բազմաթիւ դէպքերու,— Գում Գափուի ու Պապը Ալիի դէպքերը այս մարդն էր, որ պատրաստած էր։ Ատանայի, Կիլիկիոյ, Եոզկատի, Մարզուանի կողմերը հայկական ապստամբութեանց մէջ եղբօրը՝ Միրայրի հետ մեծ դեր խաղացած էր։ Քանիցս ձերբակալուած էր, դատապարտուած, բայց կայսերական ներման շնորհիւ ազատ արձակուած, կամ Եւրոպա փախած։

Համբարձում Պօյաճեան, որ երբեմն կը յայտնուէր Մուրատ, երբեմն Յակոբ անուններով, բնիկ Հաճընցի է։ Եղբօրը հետ ուսումը ստացած է նախ Թուրքիոյ, յետոյ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ։ Կը խօսէր քանի մը լեզուներ, ուժեղ կամքի տէր, ճարտասան, խորամանկ, քաջ յեղափոխական մըն էր։ Քոյրը, Սիրանուշ, իր կարգին, ինչպէս ծանօթ է, մէկն էր Զէյթունի ապստամբութեան ղեկավարներէն։ Աղասիի հետ կը կազմակերպէր ու կը վարէր հայ յեղափոխական բանակը։ Սիրանուշ կոմիտէին կողմէ ղրկուեցաւ Պալքանները, Թիֆլիզ, Եւրոպա, ուր շրջեցաւ շրջագայեցաւ, մեծ գործունէութիւն ցոյց տուաւ։ Այս քոյր եղբայր երրորդութեան կատարած գործը, հայ յեղափոխութեան համար ցոյց տուած ծառայութիւնը, հայկական տեսակէտով, վեր է ամէն գնահատութենէ։ Երեքն ալ հասնելու համար իրենց երազին, լուրջ աշխատանք թափած էին եւ իրենց կեանքը նուիրած էին այդ երազին իրականացման։ Այն ազգային երգերուն մէջ, զորս հայ կոմիտէները յօրինած էին, շատ կը յիշուին ասոնց անունները։

Երբ Կիլիկիոյ ապստամբութենէն յետոյ, Միրայր դարձեալ կը փորձէր գլուխ ցցել եւ խռովութիւն յարուցանել Հաճընի կողմերը, ձերբակալուեցաւ եւ Ատանայի մէջ դատարանի յանձնուեցաւ։ Դատարանը մահուան դատապարտեց զայն։ Եւ կախաղան հանուեցաւ։ Այնուհետեւ պահ մը չլսուեցաւ Համբարձումի եւ քրոջը՝ Սիրանուշի անունը։

Կ'ըսէին թէ Համբարձում եւ Սիրանուշ փախած են Եւրոպա եւ հաւանաբար կը գործեն Լոնտոնի իրենց կոմիտէին մէջ։ Յետոյ հասկցուեցաւ որ Սիրանուշ Պոլիս է հաստատուեր, իսկ Համբարձում Անատոլու անցնելով, կ'աշխատէր ապստամբական կարեւոր շարժում մը պատրաստել։

Սասնոյ եւ Տալւորիկի դէպքերը, որոնց մէջ կը յիշուի Համբարձումի անունը, թէեւ աւելի կանուխ պատահած են, սակայն անջատաբար առնելով, այնքան մեծ դէպքեր են, որ կ'արժէր այսպէս յետաձգել յուշերուս վերջաւորութեանը։

Սասուն կը գտնուի Պիթլիսի նահանգին մէջ։ Մուշի սանճաքին ենթակայ աւան մըն է։ Սասնոյ գիւղախումբին վարչական կեդրոնն է Տալւորիկը։ Ինչպէս ծան.. Հայերը հոծ զանգուած մը կը .. մեն ամէնէն աւելի Մուշի եւ .. ներուն մէջ։ Բոլորովին .. բնակ գիւղեր կան այդ շրջան.. Իսկ հայ եւ թուրք խառն բն.. թեամբ գիւղերուն մէջ, դ.. Հայերն են որ գերակշիռ են .. թիւով։

Համբարձում Պօյաճեան .. քով մը նեղէլ յետոյ Եըլ.. լատը, յաղթութիւնը տանելէ .. իրենց յեղափոխութեան բան.. տակին հասնելու համար, .. Անատոլու եւ ռազմական .. հաստատեց Մուշի շրջանին .. Մշոյ մէջ, Ամերիկեան բողոք.. եկեղեցիին միսիոնարներէն Մր.. ճորճ, ինչպէս ներկայացո.. Մշոյ կռիւներուն ընթացքին, յեղափոխութեան սիւնը կը հա.. ուէր։ Ամերիկայէն ու Եւրոպ.. սնտուկներով ապրանք կը .. ամէն օր այս միսիոնարներուն .. ցէին։ Մաքսատան մէջ անկ.. էր բանալ ու նայիլ թէ ին.. պարունակեն այդ սնտուկն.. որոնք լեցուած էին զէնքով ու .. մանիւթով։

(Շար..)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
25
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
1932
25 FÉVRIER
1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1812 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄՐՆ ԱԼ ԹԻՒԵՐՈՎ

Դարձեալ մեր համրանքի մասին, վիճակագրական իմաստով:

Եօթը հարիւր հազար կամ կէս միլիոն կ'րսենք ու կ'անցնինք: Ո՞րն է ճիշդ:

Աւելի բացորոշ դնելով հարցը,— ի՞նչ է մնացեր իբրեւ հայկական արժէք: Ո՞ւր էին եւ ո՞ւր կը գտնուին այդ աշխարհացրիւ, «տեղահանական» բազմութիւնները: Ի՞նչ կը ներկայացնեն իբրեւ բարոյական, մտաւոր եւ տնտեսական արժէք:

1921-1922ի գաղթականութենէն զատ, ունինք հին գաղութներ: կիսովին կամ բոլորովին օտարացածներ, որոնց համրանքի մասին ալ ենթադրական, խնդրական են մեր տեղեկութիւնները:

Միայն Թրանսիլվանիան ու Պուքովինան. Ճավան կամ Հնդկաստանը չեն որ վրիպած են ուշադրութենէ: կան Մանչեսթըրն ու Լոնտոնը, Պրիւսէլն ու Անվէրսը, Փէշթան ինչպէս Վիէննան:

Անշուշտ եթէ ունենայինք միացեալ կազմակերպութիւն եւ կեդրոնական իշխանութիւն, գէշ-աղէկ երեւան կը հանուէր պատկերը:

Չունինք այսպիսի բան, եւ այս ընթացքով չպիտի ունենանք երկար ատեն:

Ուրեմն, իւրաքանչիւր շրջան պիտի աշխատի իրեն համար:

Եթէ ազգային իշխանութիւն կայ տեղ մը, ա՛ն պիտի կատարէ մարդահամարը: Եթէ չկայ, անոր տեղը բռնող մարմինը: Իսկ եթէ այդ ալ կը պակսի—բայց շատ քիչ տեղերու մէջ կը պակսի—պիտի կատարէ անհատը, ի՛նչ դաւանանք ալ ունենայ: Կը բաւէ որ իր կապերը կտրած չըլլայ այս ժողովուրդին հետ:

Անհրաժեշտ է այս աշխատանքը — գաղութներու մարդահամարը — նոյնիսկ մեր ինքնապաշտպանութեան համար:

Ի՞նչ օգուտ գեղեցիկ ծրագիրներէն, երբ չունինք ճշգրիտ գաղափար բուն խարիսխին, համրանքին կացութեան, սեւ ու ճերմակի մասին:

Անպատճառ աղէ՞տ մը պիտի պատահի, որպէսզի տեղեկանանք թէ 20-30 տուն Հայեր կան այսինչ լերան ետին, կամ սահմանին վրայ, անապատին մէջ կամ միջազգային յորձանքի մը ափը, դատապարտուած կորսուելու:

Եթէ իսկապէս տէրն ենք մեր ճակատագրին եւ կ'ընդունինք թէ ճիտի պարտք ունինք այս հալածական ժողովուրդին հանդէպ, որո՞ւ կը սպասենք, զայն կատարելու համար: Անոր կատարումը դիւրացնելու համար:

Եթէ ուրիշները բռշաներու բազմութեան մը, «երբեմն եւ տաանեալ» զանգուածի մը տեղ դրած են մեզ, ո՞վ պիտի ապացուցանէ թէ չարաչար կը սխալին, թէ մենք դիրքերը չենք լքած եւ գիտենք վարել մեր բախտին անիւը:

Թուանշաններն են որ ճամբայ պիտի ցուցնեն շատ մը գործերու համար, աշխատանքի տագնապէն մինչեւ ընկերային կամ քաղաքական որոնումը: Ընդհանրացումները բան չեն ապացուցաներ:

Եթէ քաղաքէ մը գրեն թէ «անօթի ենք, թշուառութենէն կը ծխըրինք, մեռանք-կորանք», մարդիկ բան չեն հասկնար: Իրենց ուսերը կը թօթուեն ու կ'անցնին:

Իսկ երբ կը գրես — երկու հարիւր հոգի ենք, քսան կամ յիսուն հոգի բացարձակ անելի մատնուած են. ոչ եկամուտ ունին, ոչ ալ ո՛ր և է աշխատանք՝ մինչեւ վեց ամիս. — պատկերը պարզ է, եւ կարելի կ'ըլլայ այս կամ այն ձեռնարկը կատարել:

Ուրիշ օրինակ մը,— երբ ըսեն թէ Ալեքսանտրէթի կամ Անտիոքի մէջ Հայերը Թուրքերէն կը խօսին,— կը վրդովուիս, բայց չես կրնար ըմբռնել ամբողջ կացութիւնը, որպէսզի անոր համեմատ ձեւակերպես «անելիք»դ: Պիտի գրես — մեր շրջանին մէջ երկու կամ հինգ հազար հայրենակիցներ կան, որոնց հարիւրին տասը, կամ քսանը, 300 կամ հազար հոգի մայրենի լեզուն չեն գիտեր, կամ գիտնալով հանդերձ կը յամառին Թուրքերէն խօսիլ:

Հասարակ-տեղիք օրինակներ են ասոնք, բայց անհրաժեշտ, որպէսզի գիտնանք մեր ճամբան ամէն բանի մէջ: Առօրեայ կեանքի պահանջներէն մինչեւ քաղաքական ծրագիրները:

Ընդհանրացումները, վերացական ըմբռնումները այնքան ծանր նստած են մեր գլուխներուն մէջ որ, նոյն իսկ չենք ստուգած մեր ջարդերուն թիւերը:

Մինչդեռ մերկ թուանշան մը շատ աւելի բան պիտի ապացուցանէր, քան ամէնէն վսեմ ողբը:

×

Վերադառնալով բուն հարցին — գաղութներու մարդահամարին, աւելորդ անգամ մըն ալ յիշենք թէ չենք անտեսեր գործին դժուարութիւնները: Եւ չենք պահանջեր կատարեալ վիճակագրութիւն:

Այդ բոլորը վեր են մեր ուժերէն:

Բայց, եթէ ըմբռնենք ձեռնարկին արժէքը, դժուար չէ մէջտեղ հանել մօտաւոր պատկերը:

Մանաւանդ որ, հին կամ հում նիւթեր շատ կան: Պարբերաբար կատարուած են զանազան վիճակագրութիւններ: Առատ նիւթ կը գտնուի առօրեայ թերթերուն ինչպէս տարեցոյցներու, ազգային բազմապիսի հաստատութեանց մէջ: Եւ ունինք ձեռնհաս մարդիկ որ ծանօթ են վիճակագրութեան գիտելիքին, կը սիրեն պրպտել, հաւաքել, դասաւորել:

Եւ պայման չէ անպատճառ վարձու պաշտօնէութիւն մը փնտռել: Մեծ կեդրոններու մէջ կան ազգային իշխանութիւններն ու հաստատութիւնները, Հայր. Միութիւններն ու կուսակցութիւնները եւ ուրիշ բազմազան օրկաններ: Իսկ փոքր, մեկուսացեալ վայրերու մէջ՝ երբեք չեն պակսիր մէկ-երկու սրտցաւ անհատներ, ինչպէս ըսինք:

Եթէ աւելի երկար ձգձգենք այս գործը, վաղը դժուար թէ կարենանք ճշդել մեր շահն ու կորուստը, ինչպէս եղած է տարիներու դաբերու ընթացքին, Թուրքիայէն մինչեւ Պարսկաստան կամ Հնդկաստան:

«Մնացորդաց» պատմութեան մէկ երեսը եթէ գրականութիւնն է, միւսն ալ վիճակագրութիւնն է: Թուանշա՛նը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑԷՔ

Աստուածաշունչի բոլոր Թարգմանութիւններուն մէջ, կ'աւանդեն թէ, հայերէնը կը կոչուի «Թագուհի Թարգմանութեանց»:

Անցեալները, ընթերցող մը ժամուլի մէջ կը հարցնէր Հ. Արսէն Ղազիկեանի թէ ինչո՞ւ «Թագուհի» կոչուած է մեր Թարգմանութիւնը, եւ ո՞վ տուած է այդ վկայականը:

Իմ գիտցածս այն է, որ Աստուածաշունչի Թարգմանութիւններուն մէջ, ինչ լեզուով ալ կատարուած ըլլան, կը վխտա՛ն սխալները եւ անճշդութիւնները — ոչ մէկ խօսք. սակայն, թէ հայերէն գրաբար Աստուածաշունչին լեզուն հրաշալի հայերէն մըն է: Բայց եւ այնպէս աւանդութիւն մը կայ, տակաւի՛ն, որ կ'ըսէ թէ հայերէն Թարգմանութիւնը «Թագուհի՛» է:

Հիմա Պ. Ա. Շահխաթունի, որ լաւ հեքեաթներ գիտէ,— այնքա՛ն անուշ կը պատմէ, որ յաճախ ինք ալ կը հաւատայ իր ափ յափոյ պատմութիւններուն, — կ'ըսէ թէ Մոսկուայի մէջ, *Համլէթ*ի ներկայացման պահուն, անգլիացի դերասան մը կը նկատէ անճշդութիւններ ռուսերէն Թարգմանութեան մէջ: Հաւաստելու համար այդ անճշդութիւնները, կը բանան... հայերէն Թարգմանութիւնը: Ու կը յայտարարուի հայերէն Թարգմանութիւնը «Թագուհի Թարգմանութեանց»:

Հայոց մէջ այսպէս կը հռչակուին ախոյեանները, Թագուհիները, եւ բոլոր տիտղոսները, — փրոֆէսէօր, տոքթէօր, եւյլն: Ցետոյ ամէն մարդ կը սկսի հաւատալ, ու կը դառնայ սովորութիւն, աւանդութիւն:

Եթէ Մասեհեան խանի Թարգմանութիւնները հարազատ են ու գեղեցիկ, ո՞վ կը կասկածի: Անպայման պէ՞տք էր «Թագուհի» Թարգմանութեանցը հայերէնը կոչել: Ռուսերը, որ հիանալի Թարգմանիչներ են, այսքան մեծամիտ եղա՞ծ են երբ եւ իցէ:

Եւ ի՛նչ «տանը մանածը ծախող» ազգ ենք, որ մեր Թարգմանութիւններուն «Թագուհի» տիտղոսը տալու համար, օտարներուն բերանը կը դնենք գովեստի խօսքեր, (ըսողներ կան թէ մեր Թարգմանութիւնները բնագիրէն ալ գեղեցիկ են), կ'երթանք նոյն իսկ... անգլիացի դերասանին ըսել տալու թէ հայերէնն է՛ գեղեցիկ Թարգմանութիւնը:

Եթէ հայերէնով Թարգմանութիւնները «Թագուհի» են եւ գեղեցիկ, այն ատեն առաջարկ մը, — հայերէնի Թարգմանել բոլոր գլուխ-գործոցները եւ այրել բնագիրները:

Ոչնուհետեւ մարդիկ միայն հայերէն Թարգմանութիւն կ'ունենան կարդալու եւ ընթերցման մէջ հրճուելու:

ՀԱՐԹՈՅ

Նամակ Երեւանէն

Աթէնքէն Հայաստան գացած գաղթական մը հետեւեալ նամակը գրեր է իր ազգականին.—

« — Երախտապարտ պիտի ըլլամ քեզի, եթէ ինծի երեք զոյգ գուլպայ, զոյգ մը կօշիկ, քիչ մը խունկ եւ քիչ մըն ալ լիմոն թուզի ղրկես, հոս կարելի չէ գտնել: Տակաւին գործի չսկսանք: Խիստ ցուրտ կ'ընէ: Կլիմային վարժ չըլլալով բաւական դժուարութիւն կը քաշենք:

Եթէ գալու ըլլաս աշխատէ կարելի եղածին չափ շատ ներքնազգեստ բերել: Այստեղի ժողովուրդին հետ բաղդատելով մենք հարուստ ենք: Հոս շատեր հագուեստի կարօտութիւն ունին»: — *մեկական ձեռք հագուստ ունին»:*

Երկրաշարժ Էնկիւրիի մէջ

Երկուշաբթի օր, երկրաշարժի ուժգին ցնցումներ տեղի ունեցան Էնկիւրիի մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ

Ո՞ո՞նք պիտի կրնան վերադառնալ

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ինչպէս գրած էինք, երթեւեկի նոր կանոնագիր մը հաստատուած է Թուրքիոյ մէջ:

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք առաջին տեղեկութիւնները, սպասելով լրացուցիչ լուսաբանութեանց.—

Էնկիւրի, 16 փետր. («Ճիւմհուրիյէթ»ի թղթակիցը կը գրէ).— Երթեւեկի նոր կանոնագիրը ելած է գործավարներու խորհուրդէն, Ահաւասիկ անոր հիմնական կէտերը.—

1.— 150նոցներու ցանկին մէջ գտնուողներէն, Թրքական հպատակութենէ հանուածներէն եւ կայսերական անկեալ գերդաստանի պատկանելնուն համար երկրին սահմանէն դուրս հանուածներէն զատ, այն Թրքահպատակները որոնք Թրքական անցագիր չառնելով օտար երկիր փախած են, 2րդ յօդուածին մէջ նշանակուած ձեւով կրնան երկիր վերադառնալ:

2. Ա.— Բնաւ անցագիր չառնելով օտար երկիր գացող Թրքահպատակները, Բ.— Օսմանեան անցագրով օտար երկիր մեկնող Թրքահպատակները, Գ.— Հինէն ի վեր օտար երկիրներու մէջ բնակող Թրքական հպատակներէ անոնք որ 5 օրուան միջոցի մը մէջ Թրքական հիւպատոսարանը դիմելով, իրենց արձանագրութիւնները վերանորոգած եւ հպատակութեան վկայագիր եւ անցագիր չեն առած: Ասոնք երբ ուզեն երկիր վերադառնալ, իրենց բնակած տեղին Թրքական հիւպատոսարանը, իսկ չգտնուելու պարագային ամէնէն մօտիկ Թրք. հիւպատոսարանը դիմելով, երեք հատ «պէյաննամէ» պիտի առնեն եւ անոնց ամէն մէկուն մէջ գրուած հարցումներուն պիտի պատասխանեն: Այս «պէյաննամէ»ներուն վրայ մէյ մէկ լուսանկար պիտի փակցուի:

Հիւպատոսարանը այս «պէյաննամէ»ներէն մէկը վար դնելով, միւս երկուքը պիտի ղրկէ ներքին գործավարութեան ապահովութեան գործերու տեսչութեան: «Պէյաննամէ»ին տիրոջ մասին հաղորդուելիք ցեկոյցին վրայ, անցագիր պիտի տրուի իրենց:

3.— կրնան վերադառնալ անոնք որ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ ժողովի կառավարութեան անցագրով օտար երկիրներ գացած են, եւ իրենց Թուրք հայրենակցութեան իրաւունքը չեն կորսնցուցած:

4.— Թուրքիոյ Հանրապետութեան պաշտօնատուններուն կողմէ տրուած անցագրով Պոլսէն մեկնած ոչ-փոխանակելի Օրթոտոքս Յոյներու, Պոլիս գտնուող իրենց ընտանիքի պետերուն միանալու համար գալիք աղջիկ եւ մանչ տղոց, եթէ չափահաս ըլլան՝ չամուսնացած աղջիկներու եւ չափահաս ըլլալով իբր «էթապլի» ճանչցուած այրի մայրերու մասին պէտք եղած գործողութիւնը կը կատարուի՝ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ 1930 Յունիս 11ին կնքուած պայմանագրին եւ փոխանակութեան խառն յանձնաժողովի Թուրք պատուիրակութեան նախագահութեան կողմէ հիւպատոսներու տրուելիք տեղեկութեան համաձայն: Իրենց հպատակութիւնը կասկածելի նկատուողներէ անցագիր կը տրուի անոնց՝ որոնց հպատակութիւնը կը ճշդուի պատկանեալ պաշտօնատան կողմէ կատարուելիք քննութեան հետեւանքով:

5 — 1930 Յուլիս 2 եւ 1930 Նոյմ. 11 Թուակիր երթեւեկի հրահանգին տրամադրութիւնները ջնջուած են:

Էնկիւրի, 17 փետր. («Ենի կիւն»).— Կուսակալութեանց հաղորդուելու վրայ է գործավարներու խորհուրդին ընդունած երթեւեկի նոր հրահանգը, որ երկրին մէջ կը ճշդէ կատարելապէս բնականոն կացութիւնը:

1) Յարդ երկրին մէջ արտօնութեամբ պտտիլ կրցող Թուրք ոչ-իսլամները ազատօրէն պիտի կրնան պտտիլ եւ կալուած գնել:

2) Երեք ամիսէն աւելի չպիտի կրնան մնալ Յունաստանէն գալիք Յոյները:

3) ***Եւրոպա փախած ոչ-իսլամները Եւրոպայի իսլամներուն*** եղած գործողութեան պիտի ենթարկուին:

4) Նախապէս երկիր մտնելու համար «պէյաննամէ» լեցնելով ընդհ. ապահովութեան տնօրէնութեան արտօնութեան ենթակաները ասկէ ետք փոխանակութեան յանձնաժողովի Թուրք պատուիրակութեան՝ հիւպատոսարաններու ընծայելիք արտօնութեամբ պիտի կրնան ճամբորդել:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

կառավարական յայտարարութիւնը

Պ. Թարտիէօյի դահլիճը ներկայացաւ Խորհրդարանին, ուր կարդացուեցաւ կառավարական յայտարարութիւնը: Ինչպէս գրեր էինք, յայտարարութիւնը շատ կարճ է. կը բովանդակէ հետեւեալ գլխաւոր կէտերը:

— Հատուցումներու եւ զինաթափութեան հարցերուն մէջ, կառավարութիւնը կը շարունակէ նախորդ դահլիճին քաղաքականութիւնը: Բոլոր երկիրներու հետ իր բարեկամական յարաբերութիւններով, Ֆրանսա պիտի շարունակէ ծառայել խաղաղութեան դատին: Գալով ներքին քաղաքականութեան, կառավարութենէն կախում չունի կուսակցական հակամարտութեանց վերացումը. սակայն, կառավարութիւնը պիտի ջանայ արգիլել որ անոնք որեւէ վնաս հասցնեն երկրին տեւական շահերուն: Ընտրութիւններէն առաջ, կառավարութիւնը պիտի աշխատի ելեւմուտքը քուէարկել տալ: Ընտրութեանց թուականի ճշդումը, համաձայն օրէնքի տրամադրութեանց, կը մնայ կառավարութեան իրաւունքը, որ պիտի գործադրուի կատարել անկողմնակալութեամբ: Ընտրական օրինագիծը կը պահանջէ Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի համաձայնութիւնը, կառավարութիւնը չպիտի միջամտէ վէճին: Գալով տնտեսական տագնապին, կառավարութեան յայտարարութիւնը կը բովանդակէ հետեւեալ նկատումները.

— Ամէնէն առաջ, մեր երկրագործութիւնը վնասուեցաւ եւ հակառակ այն միջոցներուն, որոնք զայն փրկեցին մահացու վտանգէ մը, պէտք է պաշտպանուի արթնութեամբ: Մեր ճարտարարուեստն ու առեւտուրը նոյնպէս կը պահանջեն հանրային իշխանութիւններու եռանդագին աջակցութիւնը:

«Ֆրանսայի կացութիւնը՝ թէեւ այնքան ծանր չէ որքան ուրիշ երկիրներունը, շատ կէտերու մէջ փափուկ է եւ տաժանելի: Մայր երկրին թէ գաղթավայրերուն մէջ, անհրաժեշտը պիտի կատարուի յառեգոյնին առաջքն առնելու եւ լաւագոյնը փութացնելու համար:

Յայտարարութիւնը յետոյ կ'անդրադառնայ նախարարութեանց կրճատման եւ միացման:

Կառավարական յայտարարութենէն յետոյ, տեղի ունեցան ունեցան բուռն վիճաբանութիւններ, որոնք վերջացան կառավարութեան հանդէպ յայտնուած վստահութեան քուէով:

Կառավարութիւնը շահեցաւ 309 քուէ ընդդէմ 262ի:

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ՏՈՒՐՔԵՐԸ

ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՐՏԻ 1Ը պէտք է ուղղակի տուրքերու պաշտօնատան յղած ըլլաք ոչ-առեւտրական արհեստներու շահուն վրայ ձեր տուրքի յայտարարութիւնները:

ՈՐ ՇԱՀՆ Է ՈՐ ՏՈՒՐՔԻ Կ'ԵՆԹԱՐԿՈՒԻ:

Ոչ-առեւտրական արհեստներու եկամուտներուն մէջ կ'իյնան ազատ-արհեստներու (բժշկութիւն, փաստաբանութիւն, գրականութիւն, գեղարուեստ եւյլն.),

Ճարտարարուեստէ, առեւտուրէ, երկրագործութենէ, հանրային եւ մասնաւոր պաշտօններէ զատ զբաղումներու եկամուտները:

Որ եւ է շահաբեր զբաղումի կամ ձեռնարկի շահերը, որոնք եկամուտի վրայ յատուկ տուրքի մը չեն ենթարկուած:

Տուրքի ենթակայ է միայն զուտ հասոյթը, այն գումարը որ կը մնայ ամբողջական հասոյթներէն հանելով արհեստի կիրարկման անհրաժեշտ ծախքերը:

ՊԷՏՔ Է ՈՐՈՇԵՄ ՁԵՐ ԽԱՌՆ, ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՀԱՍՈՅԹԷՆ ՀԱՆԷՔ,

Ա.— ձեր աշխատակիցներուն կամ պաշտօնեաներուն ծախքերը,

Բ.— ձեր գործատեղիին վարձքը,

Գ.— Գրասենեակի ծախքերը եւ գործատեղիի յատուկ ծախքերը, տաքութիւն, լոյս եւյլն.:

Դ.— Երթեւեկի ծախքեր, ինքնաշարժի, ձիու ծախքեր եւյլն.:

Ե.— Արհեստի տուրքերը որ վճարած էք 1931ին:

ՉԷՔ ԿՐՆԱՐ ՁԵՐ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՀԱՍՈՅԹԷՆ ՀԱՆԵԼ,

Ա.— ձեր տան ծախքերը, ձեր բնակարանին վարձքը,

Բ.— ձեր ծառաներուն վարձքերը,

Գ.— ձեր սո՛սկ անձնական ծախքերը:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ԸՆԵԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պէտք է յայտարարէք՝

Ա.— 1931ի ձեր ամբողջ հասոյթը,

Բ.— ձեր արհեստին կիրարկման վերաբերեալ ծախքերու գումարը,

Գ.— ձեր 1931ի զուտ հասոյթը,

Ասոնք պէտք է լեցնել յայտարարութեան տպուած հարցարանին երկրորդ էջին՝ յատուկ աղիւսակին մէջ,

Այս տպուած յայտարարութիւնները կրնաք գտնել բոլոր թաղապետարաններուն մէջ:

ԿՐԿՆԵՆՔ, ՁԵՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՏՔ Է ԸՆԷՔ ՄԱՐՏ 1ԷՆ ԱՌԱՋ:

Եթէ ձեր յայտարարութիւնը ժամանակին չհասնի, հարկային պաշտօնատունը ինքն իսկ ի պաշտօնէ կը նշանակէ ձեր տուրքը եւ այդ պարագային՝ կրնայ ըլլալ որ հարիւրին 30 յաւելում մը նշանակէ:

ԵԹԷ ՁԵՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՃԻՇԴ Է

Իբր տուգանք, ձեր տուրքին վրայ կը կատարուի հարիւրին 400ի յաւելում մը: Այդ պարագային պաշտօնատունը այս յաւելումը կատարելու համար հիմ կը բռնէ ձեր շահուն ծածկուած մասը, եթէ քսան հազար ֆրանքը կ'անցնի կամ ամբողջին մէկ տասներորդէն աւելի է:

Եթէ մերժէք ձեր հաշուի տետրակները ներկայացնել, մանաւանդ ըստ օրինի եթէ պարտաւոր էք կանոնաւոր տետրակ բռնել, ձեր շահը ենթադրաբար կ'որոշուի հարկային պաշտօնատան կողմէ եւ ձեր տուրքին վրայ կը բարդուի հարիւրին 50 յաւելում մը:

Հիթլեր գերման քաղաքացի

Որպէսզի Հիթլեր կարենայ դնել հանրապետական նախագահութեան թեկնածութիւնը, Պրունշվիկի կառավարութիւնը զայն նշանակեց ժողովրդային կրթութեան ուսուցիչ՝ բարձրագոյն վարժարանի մը մէջ: Այս պաշտօնը վերջնապէս իրեն կ'ապահովէ գերման քաղաքացիութիւնը:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

ԽՄԲ.— Շաբաթ օր Մարսէյլի մէջ տօնուեցաւ փետրուար 18ի ըմբոստացման տարեդարձը։

Ստորեւ՝ գլխաւոր հատուածները նախագահ ընկ. Մ. Վարանդեանի ճառին.—

«... Պատերազմիկ ցեղ մը չենք — չենք եղած, հաւանականօրէն, երբեք։ Խաղաղ, աշխատասէր ժողովուրդ մը՝ փարած իր մաճին ու արօրին, իր առեւտրական կարաւաններուն, իր գրին ու գրականութեան, իր ստեղծագործ աշխատանքին,—բայց շրջապատուած պատերազմիկ եւ խուժադուժ ցեղերով, ենթակայ անոնց աւերիչ արշաւներուն... Դիւրին բան չէր ըմբոստանալը աշխարհագրական եւ ցեղագրական ամէնէն վատթար միջավայրում — եւ այնուամենայնիւ, ըմբոստացումներ ալ ունեցանք մեր քսան դարու պատմութեան ընթացքին, ինքնապաշտպանութեան հերոսական կռիւներ ալ վարեցինք։

Աւարայր, Ղարաբաղ (Դաւիթ Բէկ), Զէյթուն, Սասուն, Ղարաքիլիս, Սարդարաբադ եւ այլ շքեղ անուններ կը խորհրդանշեն օղակները կարմիր շղթային, որ կուգայ փոքր ինչ փայլ ու հրապոյր հաղորդելու մեր լացող, սգաւոր պատմութեան։ Եւ օղակներէն վերջնագոյնը — փետրուար 18ի համաժողովրդական ընդվզումը Մոսկուայի անհանդուրժելի վարչակարգին դէմ...։

Սակաւաթիւ օվասիսներ ստրկութեան անապատի մէջ... Ահա թէ ինչու քաղցր են անոնք մեզի համար, — Ազգի մը համար, որ կ'ուզէ ապրիլ, իբրեւ պատուաւոր մարդկային համայնք եւ ոչ իբրեւ անպատիւ նախիր։..

... Չենք զարմանար, որ Հայաստանի այժմեան տէրերը կ'ատեն այս տեսակ տօնակատարութիւններ եւ կատաղաբար կը քարկոծեն մեզ։

Այսօր իսկ — անշուշտ, մեր այս հանդէսը վիժեցնելու մտահոգութեամբ — իրենք եւս փութացին արտակարգ միջոցներով ուրիշ հաւաքոյթ մը սարքել... որպէսզի շանթ ու որոտով ծանուցանեն Մարսէյլի հայ աշխատաւորութեան, թէ Երեւանի վարիչները բարեհաճեր են — գուցէ ոչ առանց արտաքին հարկադրանքի — բուռ մը գաղթականներ ընդունիլ հայրենի օճախը։

... Կը քարկոծեն մեզ եւ չեն խորշիր ամէնէն անհեթեթ ու ստայօդ առասպելներէն։ Կ'ըսեն նոյնիսկ, թէ մենք թշնամի ենք խորհրդային հայրենիքին։ Ոչ ոք մեզի չափ կ'ուրախանայ այդ հայրենիքին վերաշինութեան որեւէ լուրջ ձեռնարկի հանդէպ։

Կ'ըսեն նաեւ թէ մենք կը դաւենք մշտապէս Սովետներուն դէմ... միացած «իմպէրիալիստ պետութիւններուն»։ Այլանդակ կեղծիք մըն ալ այդ։ Կեղծիքը արդէն հիմքն է բոլշեվիկեան այդ արտառոց իրաւակարգին. 14 տարիէ ի վեր ճշմարտութիւնը չարաչար կը նահատակուի սովետական երկինքին տակ...

Լաւ գիտեն, որ մենք կը պայքարինք միայն խօսքով, իրենց վարչաձեւը քննադատելով, իրենց կեղծուած ընկերվարութիւնը մերկացնելով, իրենց նիւթած չարիքները խարանելով։ Շատ լաւ գիտեն...։

Շատ լաւ գիտեն, որ մենք չենք ժամանակցիր որեւէ դաւադրութեան... Եւ այնուամենայնիւ, այդ մարդիկ՝ որ շատոնց հօշակեր են Դաշնակցութիւնը, որպէս արդէն մեռած, թաղուած, այսօր շարունակ մեզմով են զբաղած եւ իրենց մամուլի ու ժողովներու մէջ անդուլ կը հնչեցնեն ահազանգը «Դաշնակներուն» դէմ, վասն զի միշտ աւելի կը համոզուին, որ ժողովուրդը սրտով, գաղափարով այդ Դաշնակներուն հետ է, որ նա կ'ատէ բոլշեվիկ իրաւակարգը իր Չեկաներով, ու տզրուկ պաշտօնեաներով, որոնք կը քշեն այդ ժողովուրդը մտրակ ու խարազանով, որպէս անբան ոչխարներու հօտ մը...։

... Եւ օրին մէկը — 1921ի փետրուար 18ին — զառնութեան բաժակը յորդեցաւ, բռնութիւնը հասաւ իր գագաթնակէտին եւ ժողովրդական ցասումը պոռթկաց բուռն կատաղութեամբ...

Կատարուեցաւ փետրուարեան անմոռանալի ժեստը իր արտակարգ խիզախութեամբ ու գեղեցկութեամբ։ Անոր առջեւ խոնարհեցաւ նոյնինքն կարմիր Պապը — Լէնին։ Նոր, աւելի ստուար բանակ ճամբելով դէպի Երեւան, վերանուաճելով Հայաստանը նա հանդիսաւոր նամակով սաստեց իր կովկասեան ու հայ ճիտերը, հրամանգեց անոնց՝ չհետեւիլ կուրօրէն իրենց ռուս ընկերներուն, զգուշութեամբ վարուիլ շինական ժողովուրդի հետ, խուսափիլ անօգուտ գրգռումներէ։ Եւ Լէնին հեռացուց հոն, ապիկար վարչութիւնը Երեւանէն ու նոր վարչապետ մը ճամբեց Հայաստան, որմէ յետոյ նախկին վայրագ ռէժիմը ստորճան մը մեղմացաւ, մահավճիռները նուազեցան, կարմիր տէրրորը հետզհետէ տեղի տուաւ ճերմակ հալածանքին, գնդակահարութիւններու փոխարէն՝ սկսան քշել գաղափարական երիտասարդութիւնը դէպի Ռուսիոյ եւ Սիբիրի խորքերը...

Դիրքագրին անակնկալ մ'եղաւ Հայոց ապստամբութիւնը բուն իսկ Լէնինի ստեղծած, անոր ձեռքով նուիրագործուած ահաբեկչական ռէժիմին դէմ. եւ գուցէ, ո՞վ գիտէ, որոշ չափով ազդեց նաեւ անխախտական Պապի գործելակերպին վրայ, քանի որ հալածանքի, տէրրորի նոյն մեղմացումը հետզհետէ շեշտուեցաւ համառուսական կացութեան մէջ։ Այն օրէն ինչ բոլշեւիզմը ճարակեր էր հսկայածաւալ կայսրութիւնը իր այլազան ժողովուրդներով, ոչ մէկը այդ ժողովուրդներէն չէր համարձակեր ըմբոստութեան նշոյլ մը անգամ ցուցնել Մոսկուայի սատրապներուն դէմ, որոնք գիտեն պատասխանել իրենց անհնազանդ ճորտերուն Համիտեան վրէժխնդրութեամբ, զանգուածային գնդակահարութիւններով... Յիշեցէք Վրաստանի ապստամբութիւնը 1924ին։

Ինչո՞ւ հայ ժողովուրդը միայն խիզախեցաւ մեն-մինակ ըմբոստանալու ամէհի բռնապետութեան դէմ։ Յիշատակելի պարագայ մըն է, որ 1903 թուականին ալ — երբ ռուս կայսրութիւնը, Պլէվէի բացարձակ բռնապետական ռէժիմին տակ, ոչ մի տեղ զինուած ըմբոստութեան նշոյլ չէր ցուցներ — միմիայն հայ ժողովուրդն էր պարզեր ապստամբութեան դրօշը, միմիայն կովկասեան Հայաստանն էր փոթորկուեր արիւնալի բախումներով... Տասնեակ տարիներ մեծ ու փոքր Գալիցիններու սանձարձակ բռնութիւններուն տոկալէ յետոյ, այդ ժողովուրդը օր մը հարկադրուեցաւ վեր բարձրացնել նետուած ձեռնոցը եւ Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ վարեց շարք մը կռիւներ, որոնք յաղթանակով պսակուեցան, քանի որ թշնամին վերադարձուց իր թալանը — մեր ազգային-եկեղեցական գոյքերը — եւ վերաբացաւ հայ դպրոցները... Ինչո՞ւ մեն-մինակ Հայը։

Ոչ միայն այն պատճառով, որ Դաշնակցութեան ձեռքով դաստիարակուած հայ զանգուածն ու մտաւորականութիւնը քիչ մը գուցէ աւելի ազատասէր ու ռազմունակ են, քան Ռուսաստանի միւս ազգերը, այլ մանաւանդ այն պատճառով՝ որ 1903 եւ 1921 թուականներուն՝ լուծը իրօք դարձեր էր անհանդուրժելի, դանակը իրօք ոսկրին հասեր էր — մասնաւորապէս փետրուարեան օրերուն... Ոճիր չմնաց, որ չնիւթէին այդ անկոչ հիւրերը սոցիալիզմի մեծ վարդապետութեան անունով, սրբութիւն չմնաց, որ չպղծէին, անբեւակայելի չափեր առին պաշտօնեաներու կամայականութիւնները, թալանն ու հարստահարութիւնը. ի վերջոյ սկսան բանտերու մէջ իսկ կոտորել ժողովուրդի ընտիր զաւակները։ Համազասպի եւ այլոց եղեռական մահէն յետոյ, հարիւրի չափ մտաւորականներ կը սպասէին նոյն կացինի հարուածներուն Երեւանի բանտին մէջ, երբ յանկարծ տեղաց ապստամբ ժողովուրդի լախտի հարուածը...

Հայ բոլշեվիկները կապկեցին իրենց ռուս տէրերը եւ գերազանցեցին զանոնք։ Իտալացի հինաւուրց յեղափոխական գրող մը, Ալֆիէրի, կ'ըսէ տեղ մը իր գրուածքին մէջ.

— «Չկայ աւելի դաժան բռնաւոր, քան փոքրիկ բռնաւորները»... Այդպէս եղան հայ կարմիրները, տգէտ, ամբարտաւան եւ անգութ... Գիտեն, որ իրենք ժամանակաւոր տէրերն են երկրի։ Գիտեն, որ բոլշեւիզմը փակագիծ մըն է Հայոց արկածալի պատմութեան մէջ։ Ազատութիւնը — մարդկային հոգու առաջնագոյն պահանջներէն մին — զի կարող անպատիժ ու յաւիտենօրէն ոտնահարուիլ ու խոշտանգուիլ... եւս առաւել սոցիալիզմի անունով։

Այդ գիտակցութիւնը կը ջղայնացնէ ու կը մղէ զիրենք դէպի արբենոտ ոխրագործութիւններ։ Արդէն իսկ ծանր է անոնց քրէական արարքներու dossierն, նոյնիսկ գաղութներու մէջ։ Կը տեսնէք, թէ ինչպէս ամէն օր անոնք կը պղտորեն, կը թունաւորեն մթնոլորտը հիւրընկալ երկիրներու մէջ — Սուրիա, Յունաստան եւ այլուր կը գրգռեն տեղացիները մեր թշուառ գաղթական ժողովուրդին դէմ։ Իսկ բուն երկիրը կը տքայ անոնց կրունկներուն տակ, ինչպէս երբեք չէ տքացեր ցարական բռնապետութեան ամէնէն մռայլ օրերուն... Վերջապէս, ո՞վ կարող է մոռնալ, որ այդ անարժան սերունդը գործիք եղաւ Մոսկուայի տէրերուն, որոնք նիւթեցին պատմութեան մեծագոյն ոճիրներէն մին, գիտակցաբար զոհաբերեցին հայ արիւնաքամ ժողովուրդը իրենց կուսակցական ծրագիրներուն, զինեցին ու ոտքի հանեցին հոգեվարքի դուռը հասած Թուրք Չարդարար պետութիւնը, դաշնակցեցան Քեմալին, անոր հետ թեւ թեւի խեղդեցին մեր մանուկ հանրապետութիւնը, եւ բերին Տաճիկը մինչեւ Ախուրեան ու Սուրմալու... Որո՞ւ համար գաղտնիք է, որ առանց Մոսկուայի հաւանութեան՝ Քեազիմ Գարապէքիրները չպիտի համարձակէին երթալ այդքան հեռուները...

Հայ ժողովուրդը երբեք չպիտի մոռնայ այդ քստմնելի դաւաճանութիւնը,— եւ բոլշեւիկեան վայնասունը չէ, որ պիտի արգիլէ մեզ խարանելու ոճիրները եւ ազատութիւն պահանջելու մեր բազմատանջ ժողովուրդի համար, բոլշեւիկեան վայնասունը չէ, որ պիտի արգիլէ մեզ՝ տօնելու հայկական ըմբոստացումի շքեղ դրուագները, տօնելու Փետր. 18ը, զոր գալոց պատմագիրը չպիտի վարանի դասել մարդկային ազատագրական գեղեցկագոյն թռիչքներու ցանկին մէջ»։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի աշխատանքի նախարարութեան վիճակագրութիւնը ցոյց կու տայ անգործութեան սաստկացումը շաբաթէ շաբաթ։ 1931 նոյեմբերի վերջը, ընդամէնը 50,000 անգործ էր արձանագրուած իբր պաշտօնապէս նպաստընկալ։ Բայց մինչդեռ, 12 ամիս վերջ եղած էր, անգործներու թիւը բարձրանայ 50 հազարի, մեծ ոստումով մը, նոյեմբերի վերջը կը հասնէր 92 հազարի. դեկտեմբերի վերջը բարձրացեր էր 147 հազար, իսկ անցեալ շաբթու, արդէն կ'արձանագրուէր 270 հազար։

Ահա, միայն Սէնի նահանգին (Փարիզ) մէջ, իւրաքանչիւր ճիւղի անգործներու վիճակագրութիւնը.— Մետաղագործութիւն՝ 30,177, — շինութիւններ՝ 16,437, — հիւսուածեղէն՝ 8390, — առեւտրական եւ գրասենեակի պաշտօնեաներ 13098,— զգեստեղէն՝ 9853, — նպարեղէն՝ 11454, — կաշեգործութիւն՝ 5096, — պարզ բանուորներ՝ 28337, սպասաւորներ՝ 3792։

Եթէ յիշենք որ 1927ի տագնապի ատեն արձանագրուած նպաստընկալ անգործներու առաւելագոյն թիւն էր եղած 81916, դիւրաւ կրնանք գնահատել ներկայ տագնապին ծանրութիւնը։

Ու թէեւ ապրուստի գիները որոշ նուազում մը ցոյց կու տան, կառավարութիւնը եւ տեղական իշխանութիւնները կը ջանան աւելցնել անգործներու տրուած նպաստը։

Այնպէս որ պետութեան կողմէ անգործներու տրուած օրական նպաստի քանակը կրնայ հասնիլ 20 ֆրանքի երեք զաւակով ընտանիքի մը համար՝ 23 ֆրանքի, չորս զաւակով ընտանիքի մը համար 26 ֆրանքի՝ 5 զաւակի տէր ընտանիքի մը համար։

Աւելցնենք թէ նպաստ կրնան ստանալ միայն այն անգործները, որոնց ընտանեկան եկամուտները չեն անցնիր երկու հոգիի համար օրական 23 ֆրանքը եւ 33 ֆրանքը՝ երեք հոգիի համար։

Գալով կէս-անգործներուն, 1931 մարտ 10ի հրամանագիրը որ կ'արտօնէր նպաստի յատուկ սնտուկներու կազմութիւնը, սկսած է գործադրուիլ։ Ներկայիս, զանազան համայնքներու մէջ կազմուած են 54 սնտուկներ՝ որոնք նպաստ կու տան միմիայն կէս-անգործներու։

Փորձեր կատարուեցան երեւան հանելու իրական անգործներու թիւը՝ բաղդատմամբ նպաստընկալ, այսինքն արձանագրուած անգործներու թիւէն։ Կարելի չեղաւ։ Սակայն յաջողեցան գտնել ցուցիչ թիւ մը որ բազմապատկելով նպաստընկալ անգործներու գումարին հետ, մօտաւորապէս երեւան կը հանէ անգործներու բուն թիւը։ Այդ ցուցիչ թիւը նախապէս 4ուկէս էր, իջաւ 3ի, այսօր 2 է։

Աշխատանքի քննիչներուն կողմէ ամսական քննութիւնը որ կը կատարուի 100է աւելի մարդ աշխատցնող հաստատութեանց մէջ, ցոյց կու տայ միայն ճարտարարուեստի գործունէութեան տարբերութիւնը։

Ընդհանուր կերպով՝ կարելի է ըսել թէ աշխատանքի ժամանակի նուազումը՝ գործարաններու մէջ, կը համապատասխանէ հարիւրին 16—17ի։

Յունուար ամիսէն ի վեր, մօտ 300000 օտար գործաւորներ մեկնած են Ֆրանսայէն ինչ որ կը նշանակէ թէ, եթէ այս օտար գործաւորները մեկնած չըլլային իրենց երկիրները կամ անոնց տեղ տեղացիներ գործածուած ըլլային զարդի առատութեան օրերուն, այսօր Ֆրանսա պիտի համրէր մօտ վեց հարիւր հազար արձանագրուած անգործ, նկատելով որ անգործութեան երեւէն այս երեսուն հազար օտարականներու մեկնումէն յետոյ, այսօր, Ֆրանսա նպաստ կու տայ 270,000 անգործներու։

Տագնապը ի՞նչ ազդեցութիւններ գործեց Ֆրանսայի մէջ։

Մինչեւ անցեալ աշնան վերջերը, Ֆրանսա չափաւոր կերպով ազդուած էր տագնապէն, երբ ուրիշ երկիրներ, երկար ատենէ ի վեր արդէն կը տառապէին։ Ֆրանսա իր այս վիճակը կը պարտէր բազմաթիւ պատճառներու։ Ճարտարարուեստական եւ երկրագործական արտադրութեան միջեւ օգտաւէտ հաւասարակշռութիւն մը՝ թէ ճարտարագործներուն եւ թէ երկրագործներուն ապահովեր էր կարեւոր սպառում մը՝ ներքին շուկային մէջ։ Ուրիշ երկիրներու բաղդատմամբ, թէ ճարտարագործները եւ թէ երկրագործները զգուշացեր էին պէտքէն շատ աւելի արտադրելէ։ Ատկէ զատ, սակարաններու մէջ ալ, շահադիտութիւնը այնքան ծաւալ չէր առած որքան արտասահմանեան սակարաններու մէջ։

Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, շրջապատուած երկիրներէ, ուր տագնապը երկար ատենէ ի վեր աւեր կը գործէր, Ֆրանսա չէր կրնար առ յաւէտ անփոփոխ մնալ։ Իբր հետեւանք տագնապին, շնորհիւ գիներու անկման, ֆրանսական շուկան ողողուեցաւ օտար ապրանքներով, մինչ միւս կողմէ, Ֆրանսայի արտածողները հետզհետէ աւելի մեծ դժուարութիւններու կը բախէին արտածման մէջ։

Ֆրանսական արտադրութեան գիները բարձր էին, օտար մաքսատուրքերը կը բարձրանային, օտար պետութիւնները միջոցներ ձեռք կ'առնէին սահմանափակելու իրենց դրամին արտածումը եւ վերջապէս անգլիականի անկումը, որ Ֆրանսային առջեւ փակեց անգլիական շուկան եւ նման պատճառներ մեծապէս հարուածեցին ֆրանսական արտածումները։ Այնպէս որ 1931ին, ֆրանսական առեւտրական հաշուեկշիռը ցոյց կու տար 12 միլիառի բաց մը արտածումներուն վրայ։

Ու այս բացին կարեւորութիւնը ցոյց տալու համար, դարձեալ պէտք է դիմենք թուանշաններու լեզուին։ Ըսինք թէ աշխատանքի քննիչները ամսէ ամիս քննութիւն կը կատարեն արհեստանոցներուն եւ գործարաններուն մէջ։ 1931 դեկտեմբեր 1ին, 8856 հաստատութեանց մէջ գտնուող 2 միլիոն 526,945 գործաւորներէն միայն 1 միլիոն 377258, ըսել հարիւրին 54,51 կ'աշխատէին շաբաթական 48 ժամ, 547050 հոգի, (հարիւրին 24,67) կ'աշխատէին շաբաթական 40 ժամէն աւելի եւ 48էն պակաս. 230638 հոգի կ'աշխատէին 40 ժամ, 371,544 հոգի, 40 ժամէն պակաս եւ 64521 հոգի 32 ժամէն պակաս։

Այս թիւերը ցոյց կու տան տնտեսական տագնապին կարեւորութիւնը եւ կը ստանան մասնաւոր ծանրութիւն մը, երբ բաղդատենք 1930ի թուանշաններուն հետ։ Այդ թուականին, այդ հաստատութեանց մէջ բանող գործաւորներու հարիւրին 93,61ը կ'աշխատէին շաբաթական 48 ժամ կամ աւելի։

Միջին թիւերը սակայն ճշմարիտ կացութիւնը չեն պարզեր զանազան ճարտարուեստներու. ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերուն վրայ, տագնապը գործած է տարբեր ազդեցութիւններ։ Հանքագործութիւնը ամէնէն աւելի վնասուած է, քանի որ անոր գործաւորներուն 26,52 առ հարիւրը միայն կ'աշխատին 48 ժամէն աւելի։ Յետոյ, նուրբ մետաղագործութիւնը՝ 28,44 առ հարիւր, հիւսկեղէնը 31,61 առ հարիւր եւն.։

× Ֆրանսացի հմուտ գրող մը Լիւսիէն Ռօմիէ Մանի մէջ բանախօսութեան մը ընթացքին, անդրադառնալով Ֆրանսայի ելմտական կացութեան, քննադատեց կառավարութեան ելմտական ուղղութիւնը. — Կառավարութեան դէշ եղանակը ըսաւ, այս տարուան վերջաւորութեան երեւան պիտի գայ ելմտացոյցին մէջ 8—9 միլիառ բացով մը։ Ան ատեն մեր երեսփոխանները կրնան երեւակայել ինչ տուրք որ կ'ուզեն, այս տուրքերը չպիտի գանձուին, որովհետեւ կարելի չէ 100ին 50 հաւանականութեամբ նուազած տնտեսութենէ մը քաղել հարիւրին հարիւր գոցելու չափ դրամ։

«Անշուշտ փոխառութիւն պիտի կնքուի դժուարութիւնը հարթելու համար։ Բայց փոխառութիւնը կամ յաջորդական փոխառութիւնները պիտի յաջողի՞ն քաղաքական անկայունութեան շրջանի մը մէջ։ Պէտք է աշխատիլ որ վերածնին վստահութիւնն ու յաւատեսութիւնը եւ յաջողելու համար, պէտք է որ արտաքին եւ ներքին գործերը ամրանան»։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆ ՄԱՍԵՀԵԱՆ

Մեր թարգմանական գրականութիւնը ծանր եւ անփոխարինելի կորուստ մը ունեցաւ յանձին Յովհ. Խան Մասեհեանի, որ մեռաւ վերջերս հեռաւոր Խարպինի մէջ։

Մեր թարգմանական ժլատ գրականութեան մէջ Յովհ. Խան Մասեհեան բացառիկ տեղ մը ունի։ Յիսունէ աւելի հատորներով ստուարացած է մեր գրականութեան։

Յարգանքի եւ երախտագիտութեան տուրք մըն էր որ կատարեց Գրական Ակումբը, փետր. 20ին, Յովհ. Խան Մասեհեանի յիշատակին եւ այդ առթիւ Պ. Յովհաննէս Զաւրեան կարդաց բարեխիղճ զեկոյց մը, նուիրուած անոր գրական եւ դիւանագիտական գործունէութեան։

Ահա այդ զեկոյցին գլխաւոր մտքերը.—

Յովհ. Խան Մասեհեան ծնած է Թէհրան 1864 փետր. 2ին, միջակ կարողութեան տէր քաղքենի ընտանիքի մը մէջ։ Իր նախնական կրթութիւնը ստացած է Սուրբ Բարթողիմէոս եկեղեցիի դպրոցին մէջ, Մկրտիչ վարդապետի ձեռքին տակ։

1870ին կը մտնէ Թէհրանի Հայկազեան դպրոցը եւ կ'աւարտէ 1878ին ոսկեխաչ նիշով։ 1879ին կը սկսի ֆրանսերէն դասեր առնել իր մօրեղբայր Նրուանդեան Խանէն։ 1882ին Յովհաննէսի ծնողքը կը ղրկեն Փարիզ իր ուսումը կատարելագործելու համար։ Երեք տարի յետոյ կը վերադառնայ Պարսկաստան եւ կը մտնէ արտաքին գործերու նախարարութեան մէջ թարգմանի պաշտօնով։ Պաշտօնի բարձրացում կ'ունենայ շուտով եւ 1887ին Անգլիոյ Վիքթորիա թագուհիին գահակալութեան յիսնամեայ յոբելեանի ատեն, Պարսից արտակարգ պատգամաւորութեան կազմին մէջ կը մտնէ աւագ թարգմանի պաշտօնով։ 1894ին, Նիքոլա Բ. ցարին գահակալութիւնը շնորհաւորելու համար Փեթերսպուրգ ղրկուած պատգամաւորութեան մէջ դարձեալ աւագ թարգմանի պաշտօնը կը կատարէ։ 1896ին կը նշանակուի Պարսից արտաքին նախարարութեան վարիչ, 1897ին կը մեկնի դարձեալ Լոնտոն, Վիքթորիա թագուհիին 60ամեակը շնորհաւորող պատուիրակութեան հետ։ 1900ին կը նշանակուի Պերլինի պարսկական դեսպանատան աւագ խորհրդական եւ վեց տարի կը մնայ այդ պաշտօնին մէջ։ 1906ին կը կատարէ դեսպանի փոխանորդ պաշտօնը եւ 1911ին մէկ տարուան համար կը վերադառնայ Թէհրան եւ կը ստանձնէ ...տական գոյքերու վարիչի պաշտօնը եւ կը գործակցի Եփրեմին։ 1912ին կը նշանակուի Պերլինի պարսկական դեսպան։

Համաշխարհային պատերազմի ատեն Յովհ. Խանը կը գտնուէր Պերլին։ Շատ Հայեր պատսպարուեցան անոր նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան։ Պատերազմի վերջին տարիները, շատերու պէս ան ալ տարուեցաւ Հայաստանի անկախութեան յոյսերով, թողուց պաշտօնը եւ մտաւ Ազգ. պատուիրակութեան կազմին մէջ, մեծ օժանդակութիւն ցոյց տալով Պօղոս Նուպար փաշային։ Հ. Հանրապետութեան կազմութենէն վերջ, Հայաստանի կառավարութեան կողմէ հրաւիրուեցաւ Լոնտոնի դեսպանութեան, սակայն անգլիական կառավարութիւնը որոշ առարկութիւններ ըրաւ եւ իր տեղը նշանակուեցաւ ուրիշ մը։

Պարսիկները դիւրութեամբ չմոռցան Յովհաննէս Խանին Հայաստանին տուած նախապատուութիւնը։ Մինչեւ 1927, ան առանց պաշտօնի մնաց եւ ապրեցաւ Փարիզ ու Լոնտոն։ 1927ին ընտրուեցաւ պարսիկ խորհրդարանի անդամ, Թէհրան վերադարձաւ եւ քիչ վերջը Լոնտոնի դեսպան կարգուեցաւ. Յետոյ նշանակուեցաւ Թօքիոյի դեսպան, կլիման չեկաւ իրեն, ...ռացաւ, հրաժարեցաւ պաշտօնէն, եւ վերադարձին Խարպինի մէջ մեռաւ 18 նոյ. 1931ին։ Խարպինէն փետր. 9, «Յառաջ»ի ղրկուած թղթակցութենէ մը կ'երեւի որ Յովհաննէս Խանը մեռեր է թոքատապէ։ Ֆրանսական հիւպատոսը ժամանակաւորապէս հողին յանձներ է մարմինը մահմետական ծէսով, կարծելով թէ պարսիկ է։ Պարսիկ կառավարութիւնը որոշած է անոր աճիւնը փոխադրել Պարսկաստան։

(ՅԱՌԱՋ — Մեր մասնաւոր տեղեկութեան համաձայն, այս փոխադրութիւնը չպիտի կատարուի, խորհրդային իշխանութիւնը վեց հազար ստերլին պահանջած ըլլալով իբրեւ ծախք)։

Այսպէս տխուր եւ մենաւոր վերջացուց իր կեանքը Յովհաննէս Խան Մասեհեան։

Որպէս մարդ, Յովհաննէս Խան վերին աստիճանի զգայուն եւ բարեկիրթ սիրտ ունէր։ Օժանդակած է շատ մը ուսանողներու եւ քաջալերած ու հնարաւորութիւն ստեղծած ուսանելու։

Իբր պետական պաշտօնեայ ...գած է բարեխիղճ ու ջանասէր։ Սակայն միայն պաշտօնը չէր կրնար գոհացնել։ Դեռ Հայկազեան դպրոցն եղած ատեն, անոր մէջ սէրն ու ...շակը դէպի հայ գրականութիւն ուժեղ էր։ Իսկ ուսանողական տարիներուն անոր առջեւ բացուեցան ֆրանսական գրականութեան ...նատարած հորիզոնները։ Սկսաւ թարգմանել Ալեքսանդր Տիւմայի, Փիէր Լօթիէն եւ ուրիշներէ։ Գրական աշխատանքը այնքան գրաւեց զինքը, որ առաւօտեան ժամը 5ին կը նստէր աշխատանքի սեղանին գլուխը, կը կարդար ու թարգմանութիւններ կ'ընէր անգլիերէնէ, գերմաներէնէ եւ ֆրանսերէնէ։ Ժամը 9ին գրասեղանը կը ձգէր եւ ... նադէտի լարուած աշխատանքը կ'սկսէր։ Իր այդ սովորութիւնը պահեց մինչեւ մահը։

Սակայն իր բոլոր թարգմանութիւններուն մէջ, Շէյքսփիրը կը մնայ անմահ։ Շէյքսփիրի թարգմանութիւններու դժուարութիւնը հանրածանօթ է։ Տակաւին գոյութիւն չունի ոչ մէկ թարգմանութիւն, որ ... լեզուով, որ ըլլայ անթերի եւ բնագրի արժանիքներուն համապատասխան։

Վիքթոր Հիւկօն անգամ իր ... տարուան տարագրութեան ... Անգլիա, չհամարձակեցաւ Շէյքսփիրը թարգմանել ոտանաւորով, ...ծելով թէ մտքի ու խօսքի հսկային թարգմանիչը, միայն գաղափար կրնայ տալ անոր մասին ... ջանալով պահել մտքերն ու պատկերները։ Ան սրբապղծութիւն կը համարէր անոր բառերու տեղափոխութիւնն ու յապաւումը։

Շէյքսփիրի առաջին հայերէն ... թարգմանութիւնները տեղի ...ցան անցեալ դարու 70ական թուականներուն, նախ Վենետիկի Մխիթարեանները 1877ին լոյս ընծայեցին «Մակբէթ»ի թարգմանութիւնը, 1879ին Գ. Բարխուդարեանի «Վենետիկի Վաճառական»ի ...

թարգմանութիւնը, ուտանաւոր։ 1881ին «Օթէլլօ»ի թարգմանութիւնը, առանց թարգմանիչի անուան եւ առանց տարեթիւի։ 1887ին «Լիր Արքայ»ի թարգմանութիւնը յայտնի հայագէտ-բանասէր Ստեփան Մալխասեանի կողմէ, Հէնրիխս Յուսիֆեանցի թարգմանութեան։ 1911ին Գ. Կոստանդեան բնագրէն թարգմանած է «Անտոնիոս եւ Կլէոպատրա»։

1894ին առաջին անգամ Յովհաննէս Խան Մասեհեանի թարգմանութիւնները բնագրէն հրապարակ եկան։ Ան խորապէս ուսումնասիրեց բնագիրն ու բովանդակութեան վերաբերող գրականութիւնը, թափանցեց բոլոր մանրամասնութիւններուն մէջ եւ տուաւ «Համլէթ»ը, «Արքայ Լիր»ը, «Ռոմէօ եւ Ժուլիէթ»ը եւն.։ Մասեհեանի թարգմանութիւնները համեմատաբար շատ աւելի յաջող էին քան միւսները։ Թէեւ ոտանաւորը անպաճոյճ էր, բայց պահած էր Շէյքսփիրի ոտանաւորներուն տողերուն չափն ու իմաստը եւ տողերուն քանակը կ'աւելնար հայերէնի անձնայատկութեան պատճառով։ 1921ին ան արդէն պատրաստ ունէր 16 գրուածքներ, Շէյքսփիրէն թարգմանուած։ Յովհաննէս Խանի թարգմանութիւնները բոլորն ալ մօտ են բնագրին, ճիշդ են ոչ միայն բառերու, այլեւ բովանդակութեան կողմէ։ Անոր գործը այնքան կատարեալ էր, որ լոյս տեսած հատորները բաւական եղան, որ ան ընտրուի Լոնտոնի Շէյքսփիրեան Կաճառին անդամ։

Դերասան Ա. Շահխաթունի կը պատմէ թէ Մոսկուայի գեղարուեստական թատրոնին մէջ «Համլէթ»ի ներկայացման առթին բեմադրիչի կողմէ հրաւիրուած Գորտոն Կրէգը նկատեր է, որ ռուսերէն Գերբելի թարգմանութեան մէջ անճշդութիւններ կան։ Եւ որովհետեւ բեմադրիչները եւ դերասանները մէջ անգլիերէն գիտցող չէ եղեր, դիմեր են Մասեհեանի թարգմանութեան եւ Գորտոն Կրէգը հաստատեր է, որ հայերէն թարգմանութիւնը շատ ճիշդ է։

Յովհաննէս Խանի մատուցած ծառայութիւնը շատ մեծ է եւ արժանի անհուն երախտագիտութեան։

Մասեհեանի «Համլէթ»ի եւ Նալեամի քառեակներու թարգմանութիւններէն արտասանեցին Ս. Թորոսեան եւ Ս. Նաւասարդեան։

Ապա տեղի ունեցաւ մտքերու փոխանակութիւն։

ՎԻՆ-ՀԱՐ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ

1951 ապրիլ 26ին, Հռոմի հիմնարկութեան տարեդարձին, ամբողջ Իտալիոյ մէջ, մարդահամար մը կատարուեցաւ. բայց արդիւնքը նոր է որ կը յայտնուի։ Այս յապաղման տեղի տուած են զանազան պատճառներ, որոնց կարգին, մէկ քանի նահանգապետներու կողմէ կատարուած զեղծումներ։

Անցեալ ապրիլ 26ին, ուրեմն, Իտալիոյ բնակչութեան թիւն եղած է 41 միլիոն 220,443։

Կառավարութիւնը աւելին կը նախատեսէր եւ այդ լաւատեսութեամբ, վիճակագրութեան պաշտօնատունը հեռաւոր թիւեր գուշակեր էր. այսպէս 1941ին, Իտալիոյ բնակչութեան թիւը պիտի բարձրանայ 46 միլիոնի, իսկ 1951ին, այսինքն 20 տարի վերջ՝ 50 միլիոնի։

Կրօնական տեսակէտով, Իտալիոյ մէջ կայ 41,060.963 կաթոլիկ, 82,560 բողոքական, 47,865 հրեայ և 17,493 անկրօն։

Գ. Ռ. Մ.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գ. Ռ. Միութեան փարիզի Մասնաճիւղին պարբերական դասախօսութիւնները, որ տեղի կ'ունենան ամէն հինգշաբթի, տարեսկիզբէն ասդին կատարուեցան հետեւեալ նիւթերուն շուրջ.—

21 յունուար.— Պ. Շաւարշ Նարդունի խօսեցաւ հետեւեալ նիւթին մասին.— «Ինչո՞ւ Հայերը անկախութիւն հաստատեցին Կիլիկիոյ մէջ, Ժ.—ԺԲ. դարուն»։ Դասախօսը քննադատեց պատմութիւն գրելու հին տեսակէտը, որ չի խօսիր տնտեսական պատճառներու մասին։ Վերին Հայաստան, ըսաւ, կը մնանէր ոչ միայն երկու գետով (գետային քաղաքակրթութիւն եւ վաճառականութիւն), այլեւ առեւտրական համաշխարհային ճամբաներու հետ իր յարաբերութեամբ։ Բագրատունեաց հարստութենէն յետոյ բոլորովին փակուած էին այդ ճամբաները եւ հայկական աշխարհը, որ կը տարածուէր Կիլիկիայէն մինչեւ Կովկաս, իր քաղաքական կեանքը տարաւ դէպի հարաւ եւ արեւմուտք, առեւտրական միջազգային յարաբերութեանց նոր ցանցին վրայ, (ծովային քաղաքակրթութիւն եւ վաճառականութիւն)։

Կիլիկիա հայկական երկիր մըն է եղած հինէն ի վեր, եւ այդ շրջանին երբ վերին Հայաստան կործանած էր քաղաքականապէս եւ տնտեսապէս, Կիլիկիոյ Հայերն են որ ձեռք կ'առնեն Հայոց քաղաքական կեանքի ղեկը, որ մինչ այդ կը գտնուէր Հիւսիսի Հայերուն ձեռքը։ Դասախօսը օտար հեղինակութիւններէ մէջբերումներ ընելով, հաստատեց իր տեսակէտը եւ հայ պատմիչներու հակասութիւնները ցոյց տալով, մերժեց այն գրոյցը թէ Կիլիկիոյ անկախութեան հիմնադիրը Ռուբէն կը սերէր Արծրունիներէն։

28 յունուար,— Պ. Ա. Շահխաթունի խօսեցաւ Պ. Ադամեանի մասին, ներկայացնելով կեանքն ու գործը այդ հանճարեղ դերասանին։

4 փետրուար.— Տոքթ. Շ. Այվազեան, շարունակելով առողջապահական դասերու իր շարքը, խօսեցաւ տարափոխիկ հիւանդութիւններու մասին եւ տուաւ անհրաժեշտ ծանօթութիւններ հիւանդապահներու համար։

11 փետրուար.— Պ. Լեւոն Մեսրոպ բերաւ հետաքրքրական նիւթ մը — «Արեւելագիտութիւնը եւ Մամիկոնեանց նախարարութեան չինական ծագումը»։ Համառօտ տեղեկութիւններ տալէ յետոյ արեւելագիտութեան մասին, քննութեան առաւ Խորենացիի մէկ աւանդութիւնը, որ Մամիկոնեաններուն կուտայ չի՛նական ծագում, եւ օտար պատմագիրներու հետ բաղդատական քննութեամբ մը հաստատեց այդ տեսակէտը։

18 փետրուար.— Պ. Արշակ Չօպանեան ներկայացուց Պետրոս Դուրեանի կեանքը եւ անոր թատերական ու հայրենասիրական գրականութիւնը, բաժնելով անոր քնարերգական գործերը, որոնց մասին խոստացաւ առանձին դասախօսութիւն մը Պուքրէշէն վերադարձին։

Գ. Ռ. Միութեան այս դասախօսութիւնները արդէն գիշերային դպրոցի մը ձեւն են առած, եւ այդպէս ալ պիտի շարունակուին։ Հետզհետէ որբերու այդ բեմին վրայ պիտի հրաւիրուին Փարիզի բոլոր հայ մտաւորականները։ Վարչութիւնը, ապագային երբ լրանան կարգ մը պայմաններ, պիտի կատարէ նոր կարգադրութիւններ։

Այս առթիւ ըսենք, թէ այս դասախօսութիւնները, որ ժամանակաւորապէս փոխադրուած էին Միութիւալիթէի սրահին մէջ, այսուհետեւ եւ առաջուան նման պիտի կատարուին Ֆլորիայի սրահին մէջ, (61, Rue Mr. Le Prince), ուր ամէն դասախօսութենէ առաջ պիտի ներկայացուի մէկ ժամ շարժանըկար, տալով արդիական ժապաւէններ։

Ուշադրութիւն,— դասախօսութիւնները պիտի վերսկսին 2 մարտ, չորեքշաբթի երեկոյ, (ընդհատուած է այս շաբաթ Միութեան ընդհ. ժողովին պատճառով), եւ այնուհետեւ պիտի շարունակուին ամէն չորեքշաբթի, փոխանակ հինգշաբթիի։

Հ. Վ.

Թուրքեւպարսիկ համաձայնութիւնը Փոքր Արարատի մասին

Պարսկաստանի արտաքին նախարարութիւնը հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հրատարակած է, Թուրքեւպարսիկ վերջին համաձայնութեան առթիւ.—

Թուրքիոյ, արտաքին գործավար Տոքթ. Թէվֆիք Րիւշտի պէյը եկած է Թէհրան Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահ Կազի Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ յայտնելու Շահն-Շահին եղբայրական զգացումները, նաև հաւաստելու Պարսից կառավարութեան եւ ժողովուրդին այն աւանդական բարեկամութեան անկեղծ զգացումները որ գոյութիւն ունին երկու երկիրներու միջեւ։ Յարգելի նախարարը Պարսից պաշտ. անձնաւորութեանց այցելելէ յետոյ, մտաւ բանակցութիւններու մէջ, համաձայն երկու ազգերու ցանկութեան, որ արտայայտուած է անոնց բարձրագոյն իշխանութիւններու կողմէն աւելի սերտ կապեր հաստատելու երկու բարեկամ երկիրներու միջեւ։

Նախարարը կայսերական կառավարութեան հետ համաձայնութեան է եկած թուրքեւպարսկական սահմանագիծի որոշման հարցին մէջ, նաեւ առհասարակ այն բոլոր վէճերու կարգաւորման մասին, որ ապագային կրնան ծագիլ երկու երկիրներու միջեւ։

Այդ բանակցութիւններէն յետոյ կնքուած է Պարսից եւ Թրքական կառավարութիւններու միջեւ համաձայնութիւն անոնց սահմաններու որոշման մասին։ Ըստ այդ համաձայնութեան, սահմանագիծը երկու երկիրներու միջեւ կը մնայ նոյնը, ինչ որ երեք տարի առաջ որոշուած էր Էնկիւրիի մէջ, Ֆորուղիի եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի միջեւ։

Վճռուած է, որ Աղր-Տաղի (Արարատ) լեռնավայրին մէջ, կայսերական կառավարութիւնը Թուրքիոյ կը զիջի հողաշերտ մը։ Ատոր փոխարէն, Թուրքիան Պարսկաստանին կուտայ Բաժերքեհի շրջանէն հողամաս մը Կոտուրի շրջանին մէջ, ուր սահմանագծի մասին երկար տարիներ երկու կառավարութիւններու միջեւ կային տեսակէտներու անհամաձայնութիւններ եւ խնդիրը մնացած էր անորոշ վիճակի մէջ։ Թուրքիան զիջած է Պարսկաստանին հողամաս մը այդտեղ եւս սահմանագիծը որոշուած է։ Այսպիսով սահմանային բոլոր վէճերը երկու կողմերու միջեւ ամբողջովին կարգադրուած են։

Հիմք ունենալով վերոյիշեալը, երկու կառավարութիւններու արտաքին գործերու նախարարները համաձայնութիւն կնքած եւ ստորագրած են։

Որոշուած է նաեւ, որ առաջիկայ գարնան խառն յանձնախումբ մը կազմուած երկու կառավարութիւններու ներկայացուցիչներէն՝ պիտի երթայ սահմանագլխի յիշեալ վայրերը եւ դնէ սահմանաքարերը, ըստ կնքուած համաձայնութեան։

Գալով այն վէճերուն, որոնք ապագային, կրնան ծագիլ երկու երկիրներու միջեւ, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ եւ Ֆորուղին ստորագրած են իրաւարարութեան եւ հաշտարարութեան դաշնագիր մը, համաձայն ժամանակակից միջազգային ձեւերու։

Վերոյիշեալ համաձայնութիւնն եւ դաշնագիրը, գրուած ֆրանսերէն լեզուով կը թարգմանուին պարսկերէն ու թուրքերէն եւ ապա կը ներկայացուին երկու երկիրներու խորհրդարաններուն։

Բացի այդ երկու արդէն ստորագրուած վաւերագրերէն, Թէվֆիք Րիւշտի պէյը եւ անոր ընկերակցող պաշտօնական անձեր բանակցութիւններ են վարեր Պարսից հեղինակաւոր անձերու հետ, տնտեսական, ճանապարհներու հաղորդակցութեան վերաբերեալ խնդիրներու շուրջը, ինչպէս նաեւ առեւտուրի եւ յանձնումներու մասին պայմանագիր կնքելու նպատակով։ Երկու կողմերը տուած են ապացոյցներ ջերմ բաղձանքի՝ հասնելու վճռական արդիւնքներու եւ որոշած են բոլոր ուսումնասիրութիւններն ու բանակցութիւնները այդ հարցերու շուրջ աւարտել կարելի եղածին չափ շուտ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տագնապը Տիկուանի մէջ

ՏԻԿՈՒԱՆ, 21 փետր.— Այստեղ ալ գործազրկութիւն կը տիրէ եօթը ամիսէ ի վեր։ 1927ի տագնապին մեր հայրենակիցները չազդուեցան եւ կը հոգային իրենց ապրուստը, բաւարար չափով։ Իսկ այս տարի մեծապէս կը նեղուին։

Գաղութը կը բաղկանայ քսան ընտանիքներէ, որոնց 3-4ը նիւթական կարողութիւն ունին այն ալ 5-6 ամսուան համար է. աւելի ոչ։ Մնացեալները անելի մատնուած են։ Իւրաքանչիւր ընտանիք ունի 2-3 զաւակ։ Այրերը շաբաթը երկու օր միայն կ'աշխատին, այն ալ հարիւրին 15 կրճատումով։ Մարդ գլուխ 24 ֆրանք ապահովագրութիւն, լետոյ տունի վարձք ևն։ Ուրեմն գործարանատիրոջ եւ կառավարութեան հաշուին միայն կ'աշխատին, իսկ ազդին իրենց ընտանիքն ու զաւակներն հաց կ'ուզեն։

ՄԱՄՈՒԼ

Չորրորդ դէպքը

«Նոր Օր» խմբագրականի մը մէջ դիտել կուտայ Լիփազմայի դաղթակայանի դէպքին առթիւ (18 փետր.).

— Ըսելիք նոր բան մը չունինք այս դէպքի մասին։ Շղթայ մըն է որ կը քակուի։ Պ. Շահվէրտեանի ժամանումէն ի վեր պատահած չորրորդ դէպքն է այս։ Առաջին՝ յարձակում Աթէնքի եկեղեցիին վրայ, երկրորդ՝ Ֆիքսի դրօշակի դէպքը, երրորդ՝ Ֆիքսի պառաքաներուն առթիւ կազմակերպուած յարձակումը ոստիկանութեան վրայ, չորրորդ՝ Լիփազմայի կռիւը։ Ու տակաւին շարունակելի է։ Մենք կը սպասենք նոր դէպքերու ալ, որոնք կը պատրաստուին ու կը խմորուին համայնավարներու կողմէ։

Ո՞վ է պատասխանատուն։ Մեր կարծիքով բարոյական պատասխանատուութենէ զերծ չէ Պ. Դ. Շահվէրտեան, որուն անունով կուռի կը զրկուին «աշխատաւոր»ները։ Մեր ձեռքին տակ ունինք գրութիւն մը՝ որ խիստ կարեւոր ծերկայացումներ կ'ընէ այս դէպքերուն մասին։ Գրութեան հեղինակը «աշխատաւոր» մըն է, մասնակցած բոլոր դէպքերուն, Հայաստան երթալու յոյսով։ Երկրորդ կարաւանի ցանկերուն մէջ իր անունը չտեսնելով, զայրացած մեզի ներկայացուց եւ տուաւ դէպքերուն բոլոր մանրամասնութիւնը։ Իր փափաքով, գրութիւնը պիտի հրատարակենք երկրորդ կարաւանի մեկնումէն յետոյ, եթէ ինք մաս չկազմէ կարաւանին։

Այս գրութեան պէտք չունէինք պատասխանատուներու մասին գաղափար կազմելու համար։ Գիտենք թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ մեր շուրջը։ Տեղեակ ենք բոլոր մանրամասնութիւններուն։ Գիտենք նաեւ որ առանձին ծրագիր մշակուած է Սելանիկի համար եւ երկրորդ կարաւանին մեկնումէն յետոյ, հրետանին պիտի փոխադրուի Մակեդոնիոյ մայրաքաղաքը, հոն եւս կրկնելու համար Աթէնքի դէպքերը։

Արտասահմանի մէջ տակաւին չեն հասկցած կամ հասկնալ չեն ուզեր Աթէնքի դէպքերուն իմաստը։ Եթէ օր մը ներգաղթի շարժում սկսի նաեւ Եգիպտոսի, Ֆրանսայի կամ Ամերիկայի մէջ, այն ատեն պիտի ըմբռնեն թէ բանն ինչո՞ւմն է։

Կազմակերպուած ծրագիր կայ գաղութները կազմալուծելու։ Այդ ծրագիրը մասամբ գործադրութեան դրուեցաւ Աթէնքի մէջ։ Անշուշտ չյաջողեցան իրենց նպատակին, բայց յաջողեցան հեղձել մամուլը, հանրային կարծիքը եւ կառավարութիւնը հանել մեզի դէմ։ Արդէն առանց այդ դէպքերուն, տրամադրութիւնները լաւ չէին մեզի հանդէպ։

Այսպէս ուրեմն, Երեւան կը գործէ։ Իսկ գաղութները ծափ կը զարնեն։ Մինչեւ ե՞րբ այսպէս։

Ի՞նչ ընեն, ո՞ւր երթան, որո՞ւ դիմեն։ Թէեւ կ'ուզեն ագարակներու մէջ աշխատիլ, բայց յոյս չկայ։ Շատ մը նամակներ գրուեցաւ զանազան ոէնտիքաներու, սակայն ոչ մէկ պատասխան եկաւ։

Այստեղ ալ կազմուած է Հ. Յ. Դ. խումբ մը, նախաձեռնութեամբ ընկեր Մեսրոպ Թորոսեանի։ Եռանդով կ'աշխատին բոլորը։ Դժբախտաբար չի կրնար օգնութեան հասնիլ գործազուրկներուն։ Շատերը քաղաքապետարան դիմած, բայց յուսախաբ եղած են։

Թղթակից

Աշխատանքի տագնապը

ՍԻՆ ԽՕՊԱՆ (Պաս Ալփ) 22 փետր.— Աշխատանքի տագնապ.— այս է օրուան միակ հոգը բոլոր բանուորներուն։ Մեծ վտանգ մը որ կը սպառնայ ճարահատ հայ աշխատաւորութեան։

Հոս ալ քիմիական արտադրութեանց գործարաններուն մէջ շատոնց ծայր տուած է անգործութիւնը, եւ այժմ մեծ համեմատութիւններ առած։

Մեր փոքրաթիւ հայրենակիցներէն արդէն երեք հոգիի հաշիւը տուած են, վախի մէջ ձգելով միւս «բախտաւոր»ները, որոնք կը շարունակեն իրենց գործը, բոլորովին կրճատուած օրականներով։ Չմնաց այլ եւս երբեմնի այն եռուզեռը այս գործարաններուն։

Հետզհետէ դուրս կը նետուին մարդիկ առանց խտրութեան։ Տեղացիի եւ օտարի խնդիր այնքան ալ չի յարուցուիր։

Առ այժմ ընտանիքով գործաւորները կը պահուին, կամ փոխանակ մէկ ընտանիքէն երկու-երեք հոգի աշխատցնելու, մէկ հոգի կ'աշխատցնեն։ Ամուրիներէն շատերուն ճամբան ցոյց կուտան։

Գալով նպաստին, այս կողմերը դեռ ոչինչ գիտենք այդ մասին։ Հաւանական է որ մասամբ օգնութիւն ցոյց տրուի յառաջիկային։

Յ. Խաչատուրեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«Ազատ Արուեստագէտներու Միութիւն»

Այս ընդհանուր անուան տակ համախմբուած են ներկայիս Փարիզի եւ առհասարակ Եւրոպայի մէջ ցրիւ գործող մեր արուեստագէտները։

Իրենց խմբակցութիւնը ամրապնդող իրերօգնութեան եւ համերաշխութեան գերընտիր սկզբունքներուն քով, Միութենէս նաեւ արուեստագէտները դրած են նաեւ այն խոր գիտակցութիւնը թէ իրենց առաջադրած հաւաքական գործունէութիւնով օգտակար եւ մեր ցեղին համար պատուաբեր դեր մը կատարելու կոչուած են գաղութիս մէջ։

Մեր արուեստագէտները ներկայ ծանրակշիռ բոպէի գիտակցութիւնն ունենալով հանդերձ, հրապարակ կուգան, որովհետեւ անոնք համոզուած են թէ ազգի մը քաղաքակրթական չափանիշը գեղարուեստական գոյութեամբը կը ճշդուի եւ թէ նոյնիսկ պատմական ամենատագնապալի շրջաններուն իսկ, որպիսին է ներկայս, ազգի մը արուեստագէտներէն կը սպասուի որ ա՛ռաւել լուսաւոր ջահը ձեռքէ չթողուն այլ միշտ վեր բռնեն զայն։

Գաղթահայ գիտակից տարրերուն կը մնայ ամէն առթիւ աջակցիլ մեր արուեստագէտներուս իրենց հաւաքական կոչումի այդ անձնազոհ ճամբուն վրայ։

(կնիք)

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ց. ՄԱՍ

III

— Որովհետեւ սուրբերնի՛ն փառլախ է, — ընդմիջեց Տէր Մեսրոպ հայրը՝ անհամբեր։

Ծնցուեցաւ Գրիգոր ճի՛շդ բացած էր տէր ծօրեզբայրը։ Անոնց սուրը փայլուն էր. գիտէ՛ր։ Ու աչքին պատկերացաւ Մէհմէտին սուրը։ Պզտիկ, բայց շողարձակ, Շլշխկալէն, հոգի՛ն հպած ու դէմքէն անոր վրայ։ Մինչ իրենցը ժանգոտած էր… Նետուած անկիւն մը… Է՛հ, եթէ իր պապին պապը յանկարծ ողջնար… Խօսէ՛ր հոգին ծէջէն, ինչպէս կը խօսէր իր հոգիին ծէջ… Փոքրոց եղէր… Փոքրոց եղէին բոլո՛րը, ինք, հայրիկը, Խորէնը, Աշոտը…։

Ու մինչ ապլցուած էր իր հոգին՝ այս նախատեսութեան առթած հրճուանքով, ճիչ մը լսեցաւ։ Պարտէզ վազեցին։ Սիրանն էր։ Մութին ծէջ, վախցեր էր կատուի մը փայլփլուն աչքերէն։ Ներս եկաւ՝ հեւքը հեւքին։ Խօսակցութիւնը ընդհատուած էր, արդէն։ Գիրքը ձեռքն էր։

Գրիգոր առաւ գիրքը ու գրաւ սեղանին։ Տէր Հայրը մեկնեցաւ քիչ յետոյ, ու իրենք ճաշի նստան։ Բնա՛ւ չխօսեցան։ Մայրիկը խոհանոցը պնակները կը լուար։ Հայրիկը մի՛շտ տխուր էր ու ընկճուած։

Ընկճուած էր ե՛ւ ինք։ Աշխարհը մթներ էր իր առջեւ ու չար նախատեսութիւններ կը չարչարէին իր հոգին։ Յանկարծ, միտք մը յղացաւ։ Վեր վազեց։ Բացաւ ճերմակեղէններու դարակը։ Վեր առաւ զգեստեղէններէն մաս մը։ Մութին ծէջ սկսաւ փնտռել այն քսակը, որուն ծէջ «տուն օրհնէք»ներէն խնայած դրամ ունէր, ու ծայրը՝ հօրմէն գաղտնի՝ պահած էր, իր փափաքին համաձայն, որպէս զի երբ «Սթամպօլ դպրոց» երթայ, ճամբու ծախք ընէ։ Գրիգորի ծեծագոյն երազներէն մին էր ատիկա։ Գտաւ քսակը։ Ուրախացաւ։ Կարծես գտած ըլլայ հօրը վիշտը անհետացնող միջոց մը։ Ու, արագօրէն փակեց դարակը։ Իջաւ վար, եւ, մօտենալով հայրիկին.

— Հայրի՛կ, — ըսաւ, — իմ դպրոցիս համար պահած դրամ ունիմ, առ ու տուր անոր…

Այդ «անոր»ին ծէջ խորո՛ւնկ ատելութիւն մը կար, սակայն։ Դառնութիւն մը, որ կ'աճի, կ'ընդլայնի, բնազդօրէն կամ գիտակցօրէն արմատ կը բռնէ հոգին ծէջ ու կը ծեծնայ աճող հասակին հետ։

Հայրիկը նայեցաւ իրեն։ Լեցուեցան աչքերը։ Արցունք կար ե՛ւ Գրիգորի աչքերուն ծէջ։ Խռովուած, երկարեց ձեռքը, առաւ զայն իր կուրծքին, որ ուժգնօրէն կ'ելեւէջէր, կանչեց նաեւ Սիրանը, մինչ ան ապշած կը նայէր՝ բնազդօրէն զգալով թէ «գէշ բան մը» պատահած էր. ու, հայրօրէն տխուր եւ զգածուած, սեղմեց զանոնք, ուժգի՛ն, շա՛տ ուժգին, շոյեց երկուքին գլուխները, ու անոնց վար նայող աչքերէն անտես, արտասուեց՝ աշխատաւոր ու վեհանձն մարդու հպարտ ինքնազսպումով, մինչ խոհանոցէն մայրիկը, մեղմ ու տխուր ձայնով կ'երգէր՝

Դա շապիկն է այն քաջ մարդուն,
բալաջան,
Որ քեզի հայր կոչւում էր…

Քիչ յետոյ, Գրիգոր անցաւ լամբին առջեւ, ու պատրաստուեցաւ գրելու։ Թղթատեց գիրքը։ Կարծեց, որ հայրիկին ուշադրութիւնը կը գրաւէ ու կ'ուզէ նայիլ։ Յանկարծ, գրքին բացուող մէկ էջին ծէջ թղթիկ մը տեսաւ։ Ուրախացաւ։ Ենթադրեց թէ… Յուզուեցաւ։ «Ուրեմն Աստղիկը…»։ Ոտքի ելաւ, բարձրացաւ սենեակ։ Կրկին բացաւ գիրքը. նաեւ՝ թուղթը՝ դողդղալէն։ Ու սառեցա՛ւ, կեցած տեղը… Նազարի գիրն էր։ Կարճ ու ծամածռող գրուած քանի մը բառեր.

«Կիրակի օր փախար ճամբէն, քեզի շատ կը սիրեմ կոր։ Միշտ քու վրադ կը ծտածեմ… Ա՛խ, մէկ մը պագնէի քեզ»։

Նազարը, Զատկի արձակուրդէն առաջ, վերջին օրը, ելեր էր վեր՝ մինչ տղաքը կը զբօսնէին, անցեր էր աղջկանց բաժինը, գաղտնօրէն դրեր էր թուղթը գրքին ծէջ ու վար իջեր։ Աստղիկ չէր իսկ բացած, անկէ յետոյ, գիրքը։ Եւ երբ Սիրանը եկած էր ուզելու, բացառիկ հրճուանքով մը վազած էր սենեակ, առած ու տուած գիրքը, եւ հարցուցած՝ քիչ մը կամաց ձայնով՝

— Գլխուն վէրքը անցա՞ւ…

Բայց, Սիրան, վախէն լեղի պատառ եղած, մոռցած էր այս բոլորը պատմելու աղբարիկին։

Գրիգոր, անգիտակ այս բոլորին, փակեց գիրքը արտակարգ յուզման մը ծէջ, ուր խռովք կար ե՛ւ տրտմութիւն։ «Ուրեմն, Աստղիկը…» Բայց, այս անգամ զգուշացաւ լրացնելէ մտածումը։ Քանի մը քայլ առաւ։

Մութին ծէջ, պատուհանէն նայեցաւ Աստղիկենց պատուհանին։ Լոյս մը կը պլպլար։ Ու սեւ ստուեր մը կար՝ հերարձա՛կ՝ վարագոյրին վրայ… Սեւ ստուեր մը՝ եւ իր հոգիին վրայ… Ու փղձկեցաւ։ Մա՛նր, ծա՛նր էր օդը՝ իր փխրուն հոգիին վրայ։ Լսեց հօրը ռունգաձայնը։

Հանուեցաւ՝ մտաւ անկողին։ Ցեռոյ, եկան մայրն ու Սիրանը եւս ու պառկեցան։

Ու մինչ Սիրանը շուտո՛վ մը անձնատուր եղաւ քունին, իրեն յածախեցին, մութին ծէջ, չար ու դժնէ պատկերներ։ Ցիշեց իր հոգիին համար եղերական եղող օրուան մը տխուր անցուդարձերը։ Մտաբերեց Նազարին նամակը. լեցուեցաւ սիրտը. կասկածեցաւ բոպէ մը. անդրադարձաւ այն կիրակի օրուան, երբ Նազարը Աստղիկին քովէն, կը քալէր. բայց, յանկարծ, միտքը եկաւ փուռը, չէօրէկը, Աստղիկին հպումը… Զատիկը. Օսման էֆէնտին, սպառնալիքը, հացը… մտածեց, ախորժօրէն մտածեց թէ՝ ալ չէր կրնար երթալ հօրքուրին, ու թուրք տղաքը փակած էին իրենց հացին ճամբան…

Իսկ եթէ սո՞ւր մը ունենար… Ա՛հ, այդ Մէհմէտճիկը… Լա՛ւ խածեր էր ինք, սակայն… Ու ան շա՛ն մը նման ոռնացած էր… վերլսեց Աշոտին ձայնը՝

— Զա՛րկ… սատկեցո՛ւր, ուժո՛վ…

Սիրտը մասամբ թեթեւցաւ։ Ու քունը, այդ հանդարտ ու անձայն գիշերուան մէջ, եկաւ իր լճացած աչքերը փակելու, իր հոգին խաղաղեցնելու եւ իր յոգնատանջ մարմինը հանգստացնելու։

(Տար.) Ն. ՄԵՀԵԱՆ

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 32 Ave. Gobelins. Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէի դասախօսական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Կը խօսի ընկ. ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԱՆՑ։ Ներկայ կրնան ըլլալ միայն ընկերներ։

ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ռոստոմ Գրադարանի սրահը։ Օրակարգ՝ ընթերցում շրջաբերականներու։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 242 rue Duguesclin։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 63 Րիւ տը լա Րիփիւպլիք։ Կը խօսի ընկ. Մ. Մաբութեան, նիւթ ունենալով «Հայ Թատրոնը»։ Կը հրաւիրուին ընկերներն եւ համակիրները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Պուլվար Օտտօի մասնաճիւղի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին իրենց հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 63 Րիւ տը լա Րեփիւպլիք։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ալֆորվիլ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի կողմէ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot Alfortville

Կը նախագահէ՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Կը խօսի՝ ընկ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն — Մուտքը ազատ է

Լիոն

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Համազասպ» խումբի

եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Յ. Լիոնի եւ Շրջ. Կոմիտէներու

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՎԱՐԴԱՆ ԶՈՒԼԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օրիորդներ Ծ. Տ. Պետրոսեան, Պ. Վարդանեան (մեներգ), ընկերներ Սաքօ, Ե. Նշանեան (արտասանութիւն), Պ. Ա. Աւետիսեան (երգ), Ե. Մոմճեան (ջութակ), նաեւ յատկապէս պատրաստուած նուագախումբ, որ կը ղեկավարէ ընկ. Ա. Գ. Մելքոնեան, եւ «Գողթան» երգչախումբը։

Մուտքը ազատ է

Պուլվար Osso (Մարսէյլ)

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 120a Chemin de la Madrague Ville Պար Վէնսան սրահին մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Սէն Մարկրիթ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն Մատուռ Մանկապարտէզին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Սէն Բ'Անթուան

Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 7ին Պար տը Փլաթանի մէջ. (նորաշէն սինէմա Լիտօի կողքին) 30 Route Nationale.

Կը խօսին՝ ընկերներ ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ — Մուտքը ազատ է

Կրընոպլ

Այս Կիրակի ժամը 2ին, Հայոց եկեղեցիի սրահին մէջ, 19 rue Bayard

Կը խօսի ընկ. Ա. ԱԲՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Մուտքը ազատ է

Փոն տը Շերիւի

Այս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Սէն–Մորիս

Այս Կիրակի Կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Շարժանկարի ներկայացում Տեխնի մէջ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ

Պատմական շարժանկարը կը ներկայացուի մէկ անգամի համար Տէնինի մէջ այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Սինէմա Նովէլթիի մէջ։ Ներկայացման ընթացքին պիտի նուագուին հայկական ընտիր եղանակներ։

Տոմսերը կը ծախուին հայկական սրճարաններուն մէջ եւ ներկայացման օրը կիչէն։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ 5 Մարտ Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։ Գինները ժողովրդական։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ Ակումբին դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ։ Կը խօսի Հ. Յովհ. Մըսրեան։ Նիւթ՝ «Հայ եկեղեցւոյ յարաբերութիւնները ուրիշ եկեղեցիներու հետ»։

ՓԱՐԻԶԻ Ուրֆայի Հայր. միութեան ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին Քաֆէ լա Փըթիթ Սւրսի մէջ, Մէթրօ Օտէօն։

Մայր եւ որդի Ճէնճեան, ինչպէս նաեւ Ծառուկեան եւ Պօղոսեան ընտանիքները (Մարսէյլ), իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Պօղոսեան ընտանիքին (Մշեցի), իրենց փոքրիկն ԵՐՋԱՆԻԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ (6 տարեկան) դառնաղէտ եւ անակնկալ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Փետրուար 14ին Կիրակի իրիկուն, իրենց տանը մէջ, արկածի մը հետեւանքով։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Փետրուար 18ին։ Մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն Փիէր գերեզմանատան մէջ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լա Սիօթա, Գործ.— 165։
Վալանս, Գործ.— 300։
Սարսէլ, Ղ. Ն.— 35։
Առնուվիլ լէ Կոնէս, Էլիզ.— 70։
Մարսէյլ, Հ. Ա.— 10։
Վիէն, Ս. Մ.— 35։
Տէսին, Օ. Ս. Թ.— 35։
Բուրժէզոն, Պ. Զ.— 35։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Emilio Sanche (հայ անունով Յակոբ Արփաճեան) հօր անունը՝ Աբրահամ, մօր անունը՝ Մաքրուհի։ Մօտաւորապէս չորս տարի առաջ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին Emilio Sanche, Calle Santa Rosa No. 22, M. Muzquiz. Goah, Mexique։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Մարի Արփաճեանի «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

Երեկոյթ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՕՆԷՍԻ ՄԷՋ

Արարատ Միութեան կողմէ, ի նպաստ անգործներու այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Նիկողոսեանի սրահին մէջ։ Կը խօսին՝ Պ. Պ. Հրաչ Երուանդ եւ ցօքթ. Մ. Քէշիշեան։ Արտասանութիւն եւ երգ։

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴ մը պատրաստ է մէկ կամ երկու մանուկներ խնամելու եւ հայերէնի դասեր տալու հայ ընտանիքի մը մէջ։ Դիմել Յառաջ»ի։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ ձեռքով Թրիքօ եւ քրօշէ հիւսող գործաւորուհիներ։ Դիմել ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—5, 65 Ave. du Maine, 1er étage, en face, Փարիզ (14).

Կ'ուզուի շրջագգեստ, ռոպ, շապիկ ձեւող (կուփէօզ) աշխատաւորուհի մը որ կարողանայ վարել արհեստանոց։ Դիմել Maison Boulton, 39 rue Sentier, Փարիզ (2)։

Կ'ուզուին շապիկի եւ ռոպի անթըփըրնէօզներ։ Դիմել՝ Boulton, 39 rue Sentier, Փարիզ։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՑՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դամբանը կը պատմէ

Յաւելուած

5.—ՍԱՍՆՈՅ ԵՒ ՏԱԼՈՒՈՐԻԿԻ ԿՌՈՒՆԵՐԸ

Միսիոնարները այդ զէնքերը կը յանձնէին արժանապատիւ քահանաներուն, որոնք, երբ աղօթքի համար եկեղեցի կուգային Հայերը, կը բաշխէին անոնց, քարոզելով թէ Յիսուս ապստամբութեան կը հրաւիրէ բոլոր Հայերը եւ Թուրքերուն դէմ կռուի ընթացքին սպաննուածները նահատակ համարելով շիտակ արքայութիւն պիտի ղրկէ զանոնք։ Համբարձում Պոյաճեան Մշոյ Բըզըլ-աղաճ գիւղին մէջ գտաւ կորովի օգնական մը, սարսափելի մէկը, որ կը կոչուէր Արմենակ։ (Այս մարդը վերջէն Երզրումի մէջ ձերբակալուեցաւ եւ կախաղան հանուեցաւ)։

Համբարձում Պոյաճեան, մէկ կողմէ այս երկուքին՝ Ճորճի եւ Արմենակի վրայ յենլով, միւս կողմէ տեսնելով որ հայ ժողովուրդը ամբողջովին պատրաստ է յեղափոխութեան համար, հաւաքեց ու դաստուրեց հազարաւոր ֆէտայիներ, որոնք Ռուսիայէն ու Պարսկաստանէն թրքական հող էին մտած։ Եւ այսպէս պատրաստուեցաւ յարձակման։ Ապստամբութիւնը սկսաւ նախ տուրք վճարելու մասին ընդդիմութեամբ եւ մերժումով։ Երբ հարկահաւաքները կ'երթային պահանջելու արքունական տուրքերը, Սասունցիները ծաղրածանակ ըրին զանոնք, վռնտեցին եւ «այսուհետեւ մեթալիք մըն ալ չենք տար ձեզի» ըսին անոնց երեսին։ Ոստիկանազօրքը ընկերացաւ հարկահաւաքներուն։ Սասունցիները այս անգամ ալ սպաննեցին զանոնք։ Բնաջինջ ըրին որքան ոստիկան եւ հարկահաւաք որ կար գիւղերուն մէջ։ Անկից վերջն էր, որ Համբարձում Պոյաճեան պաշտօնապէս բացաւ ապստամբութեան դրօշը։ Յայտարարութիւնով մը հազորդեց թէ հիմը դրուած է հայկական կառավարութեան։ Յետոյ հեռագիր մը ղրկելով Պալը Ալիի, յայտնեց թէ Հայաստան որեւէ կապ չունի Օսմ. Կայսրութեան հետ, եւ աւելի արիւն չթափելու համար, կը պահանջէր առանց այլ եւ այլի ընդունիլ բոլոր այն պայմանները, որ ցոյց տրուած են Հնչակ կոմիտէին յայտարարութեան մէջ։ Նման ծանուցագիր մըն ալ ղրկեց օտար դեսպաններուն։

Պալատը շուարեցաւ ու շփոթեցաւ այս կացութեան առջեւ։ Բոլոր պաշտօնեաներու՝ զինուոր ղրկելու համար ապստամբներուն վրայ, Պալը Ալին կը պատասխանէր մերժումով։ Որովհետեւ Ապտիւլ Համիտիլտեսը ուռուցանային առաջ Թարգման Մաքսիմով յայտարարեր էր թէ Սասունցիներուն վրայ զինուոր ղրկուած պարագային՝ մեծ պետութիւնները պիտի միջամտեն։ Ըսի թէ կարելի չէ միջամտութեան խնդիր յարուցանել, երբ որեւէ կառավարութիւն կը զրաղի իր ներքին հարցերով, մանաւանդ այսպիսի խռովեալ եւ ապստամբական ժամանակներու մէջ։ Թէ ներելի չէ այսպէս երկար բարակ վարանիլ, խորհրդակցութիւններով ժամանակ կորսնցնել, այլ պէտք է՝ ընդհակառակն զինուորական ուժ ղրկել ապստամբներուն վրայ, զսպելու համար զանոնք։ Թէ երբ կ'ուշանան զինուորական գործողութիւնները, հայկական ապստամբութիւնը այնքան կ'աճի, որ կարելի չըլլար առաջքն առնել, եւ պետութիւնը կը մատնուի լուրջ ու մեծ վտանգի մը։

Մուշէն հասած տեղեկագիրները կը հաղորդէին թէ Քիւրտերն ու աշիրէթները, լսելով հայկական յեղափոխական շարժումները, ուղի կը կանգնին եւ մեծ բազմութեամբ կը քալեն դէպի Սասուն։ Եթէ այդպէս էր կացութիւնը, ուրեմն մեծ վտանգի մը առջեւ կը գտնուէինք։ Որովհետեւ հայ կոմիտէճիները որքան չարագործութեամբ կը շարժէին, Քիւրտերն ու աշիրէթները անոնցմէ նուազ չարագործութիւն ցոյց չէին տար։ Ու երբ այդ շրջաններուն մէջ այս երկու ցեղերը իրարու դէմ կ'ելլէին ու կը կռուէին, կոտորածէն զատ աւարառութեան դէպքերն ալ անշուշտ պակաս չպիտի ըլլային։ Ուրիշ ի՞նչ գործ ունէին դատարկապորտները, («այաք թաքըմը»), լեռնական աւազակները, գողերը, ոճրագործները, անօթիները, որոնք այսպիսի պղտոր ջուրերու մէջ պիտի ուզէին որսի ելլել։ Հետեւաբար անհրաժեշտ էր փութով զինուոր ղրկել։ Վերջապէս Պալը Ալին քիչ մը ծանր կոխեց, եւ Դ. Զօրաբանակէն եւ այլ շրջաններէ 21 վաշտ կանոնաւոր զինուոր («Նիզամիէ») հանելով՝ ղրկեց դէպի Սասուն։ Այս զինուորներուն հրամանատարութիւնը յանձնուեցաւ Պօնացի մարաջախտ Մէհմէտ Ալի փաշայի, որ ուղղամիտ եւ պարկեշտ զինուորական մըն էր։ Մէհմէտ Ալի փաշա հայրն է Թէհրանի Թուրք դեսպանին, Խալիֆայի պէյին։ Մարաջախտը կրօնասէր, Խալիֆային հաւատարիմ, Ապտիւլ Համիտի հանդէպ յարգալից մէկն էր։

Թրքական վաշտերը վրան կին Սասնոյ լեռներուն վրայ։ Համիտ անձամբ հեռագրով կը զրոյցէր Մէհմէտ Ալի փաշային։ Եըլտըզի Պալատին մէջ սենեակին մէջ տեղաւորել տուած հեռագրական մեքենայ մը։ Համիտ ծանօթ էր հեռագրելու արհեստին։ Արտակարգ նման գիտցերեկ կը կենար մեքենային գլուխ եւ կ'աշխատէր։ Մէհմէտ Ալի փաշան կը սպասէր որ յարձակման հրամանը տրուի իրեն։ Եւ սակայն Համիտ չէր ուզեր յարձակման հրաման տալ։ Որովհետեւ կը վախնար որ երբ Թրքական զինուորները յարձակման սկսին, անգլիական նաւատորմը կ'անցնի Նեղուցներէն եւ կը պաշարէ Պոլիսը։ Մինչդեռ Անգլիոյ կայսրն ու Ռուսիոյ ցարը համոզուած էին թէ իրենք արգելք պիտի ըլլան Անգլիոյ յառաջխաղացման։ Ապա որ Սուլթանը այսպէս գոհ կ'երթար օտար դեսպաններու թարգմաններուն խաղերուն։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH (Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932
26 FÉVRIER 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1815

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՅՑ Ո՞Ր ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ...

Մինչեւ հիմա մէկը չելաւ որ
Արեւելքի մեծ ոճիրներուն
ճիշդ պատմութիւնը գրեր:

Այսպէս կը վերջացնէ իր «հայասիրական» խորհրդածութիւնները Թուրք հրապարակագիրը, Ֆալիհ Րըֆգի:

Ծաղկած՝ Իթթիհատի օրով եւ իր փառքի գագաթնակէտին հասած՝ Քէմալականութեան շրջանին, այս գրագէտը, որ միեւնոյն ատեն երեսփոխան է, 1915ին գտնուած է սուրիական ճակատը, Ճեմալ փաշայի հրամանին տակ: Այդ օրերու յուշերն է որ կը պատմէ «Միլլիյէթ»ի մէջ, «Ձիթենեաց Լեռ» խորագրին տակ, եւ տեղ-տեղ կը յիշէ նաեւ հայկական անցքերը: Այսօր դրուագ մը հրատարակած ենք Բ. էջին մէջ, եւ վերի տողերն ալ անոր մաս կը կազմեն:

Բայց ուրիշ նշանաւոր գիւտեր ալ ունի Թուրք հրապարակագիրը, («Միլլիյէթ». 19 փետրուար 1932).

— Հայկական պատմութիւնը՝ ոճիրի եւ անձնասպանութեան երկար պատմութիւն մըն է: Եթէ այսօր Անատոլուի մէջ Հայ չէ մնացած, եթէ այնքան բուխերիկներ մարած, բոյներ ցիր ու ցան եղած, երդիքներ փլած են, ատոնց պատճառը ոչ պատմութեան, ոչ ալ ազատագրութեան դատ մըն է: պատճառը ռուսական քաղաքականութիւնն է եւ հայ յեղափոխական կուսակցութիւնը: (կը թարգմանենք բուն բնագրէն, զոր թրքավարի հայերէնի վերածեր են պոլսահայ թերթերը:

— «Մեծ պատերազմին Հայերը կառավարութեան հետ միաժամանակ իրենց զօրաշարժի պատրաստութիւններն սկսան: Ութ տարեկանէն վեր բոլոր այրերը զինուորական ուժ էին. բոլոր կիներուն եւ ծերերուն ջուր կրելու, հաց եփելու, փամփուշտ լեցնելու, վառօդի համար բորակ հաւաքելու, ռումբ շինելու պաշտօն տրուած էր:

— «Հայերուն մէջ սիրելիներ ունենալով, այս ժողովուրդը պարապ տեղը բնաջինջ ընող յեղափոխական կոմիտէին դէմ իրենց չափ զայրոյթ կը զգամ:»

Բայց կը բաւէ: Ամբողջութիւնը կը կարդաք առանձին:

Այսպէս, ուրեմն, եթէ Թուրքիոյ հայ ժողովուրդը ոչնչացաւ պարբերաբար սարքուած եւ 1915ին աննախընթաց կատարելութեան հասած ջարդերով, պատճառը ոչ թէ ազատագրական պայքարն էր, ոչ թէ Թրքական արիւնածարաւ ժանիքն էր, այլ միայն եւ միայն ռուսական քաղաքականութիւնը եւ հայ յեղափոխութիւնը:

Եւ այսպէ՛ս եղած է ամբողջ հարիւր տարի, ոչ միայն Անատոլուի, այլեւ Պալքաններու մէջ...

Ֆալիհ Րըֆգի անշուշտ կը ցաւի որ, թէեւ Հայերը ոչնչացան, բայց Պալքանները փրկուեցան, շնորհիւ նոյն ոճիրներուն...

Եւ այս թշուառականն է որ կը փորձէ մարդկային, մարդասիրական կերպարանք ստանալ եւ աղաղակել:

— «Մինչեւ հիմա չելաւ մէկը որ գրէր Արեւելքի մեծ ոճիրներուն ճշգրիտ պատմութիւնը»:

Բայց այդ պատմութիւնը շատո՜նց գրուած է, պէ՛յ էֆէնտի՛: Գրուած է անխնայ խարանելով ձեր արիւնաթաթախ ճակատը եւ ձեռքերը: Գրուած է ձեր լուծէն փրկուած ժողովուրդներու անկախութեամբ եւ յաղթական սլացքով, իսկ մնացեալներուն աննկուն կեցուածքով:

Ո՞ւր յանգեցան, վերջապէս, «Պալքանի եւ Անատոլուի մէկ դարէ աւելի տեւող աղէտները»:

Ո՞ւր են օսմանեան մեծազօ՛ր կայսրութեան անբաժան մասերը — Ռումանիան, Պուլկարիան, Սերպիան, Յունաստանը, Ալպանիան, Մակեդոնիան, Թրակիան, Կրետէն, Կիպրոսը, Եգիպտոսը, Սուրիան, Լիբանանը, Պաղեստինը, Միջագետքը, Արաբիան (Հիճազ եւ Եէմէն): Ո՞ւր են Մարոքը, Ալժերիան, Ափրիկեան Տրիպոլիսը:

Եւ ո՞ւր կ'երթայ, ո՞ւր պիտի յանգի այսօրուան Թուրքիան, յամառօրէն շարունակելով պապերուն քաղաքականութիւնը, [illegible]ծելով, հարստահարելով, աւարի տալով, խլամացնելով կամ պարբերաբար ջարդելով:

Արեւելքի ճշգրիտ պատմութիւնը շատո՜նց գրուած է [illegible] կրնայ գրուիլ: Ֆալիհ Րըֆգիներուն կը մնայ գրել բուն իսկ իրենց պատմութիւնը: Եւ իրե՛նց բարիքին համար:

Թող վերջապէս երեւան ելլէ մէկ հատիկ Թուրք, որ համարձակի գրել ճշգրիտ պատմութիւնը օսմանեան, իթթիհատական եւ քէմալական Թուրքիաներուն, մէկդի դնելով օտար աշխարհակալ[illegible]նց բոլոր մեղքերը, եւ դէմ դիմաց կանգնելով իրենց լուծին ենթակայ ժողովուրդներու հետ:

Կ'ըսենք մէկ հատիկ Թուրք, — հազուագիւտ հրէշ մը — որ պատմէր թէ, օրինակ, ի՛նչպէս ժողովուրդի մը բոլոր այրերը [illegible]թեամբ բանտարկել, շղթայակապ աքսորել եւ մինչեւ 15 տարեկ[illegible]լինուր տանել յետոյ, երկու-երեք ամսուան ընթացքին բոլորը [illegible] տունը մնացած ծերունիները, պառաւները եւ մանուկներն ալ, [illegible]ցուցին կախաղանով, բիրով, կացինով, բահով, բրիչով, խմբական [illegible]կահարութիւններով, անօթի մեռցնելով, ոտքերուն քար կապած [illegible]նտելով, գետերու մէջ հրացանի բռնելով, ժայռերէ վար գլորելով, [illegible]րու մէջ մորթելով, եկեղեցիներու կամ գոմերու մէջ հրկիզելով, կի[illegible]ու աղջիկները աւարի տալով, շուկայէ շուկայ ծախելով, տաս[illegible]եկանէն վար մանուկները խլամացնելով, միլիոններու շարժուն [illegible]նշարժ հարստութիւն բռնագրաւելով, եւ Մնացորդաց վերջին [illegible]ոդն ալ յափշտակելով...

Այս պատմութիւնն է որ լրիւ չէ գրուած տակաւին, [illegible] էֆէնտի, իսկ ձեր չորնալիք ձեռքերով ոչ իսկ մէկ տող:

Հրամեցէք ասպարէզ, եւ թող ըսեն թէ մէկ տող[illegible] փայլեցաւ Թրքական երկնակամարին վրայ:

Օգուտը նորէն ձերն է:

Բանակներ ունէիք դուք յեղափոխական կոմիտէներուն դէմ, ամբողջ պետութեան մը զէն ու զրահը: Բայց փոխանակ «կոմիտէճի»ն հետապնդելու, մէկ միլիոն անզէն այր, կին եւ երախայ կոտորեցիք, որովհետեւ ԿՈՏՈՐԵԼ էր ձեր նպատակը — ինչպէս [illegible] ամբողջ պատմութիւնը, սերունդէ սերունդ:

Որովհետեւ, այն ատեն է որ պիտի լուսաբանուի թէ ո՛վ ի՛նչպէս սկսաւ, եւ ո՛ւր յանգեցաւ:

Արիւնով Ջրաղաց չի դառնար:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՎՏԱՆԳԻՆ ԴԷՄ

Համայնավարութիւնը ըստ էութեան՝ իբր ընկերային շարժում,այդքան մեծ վտանգ չպիտի նկատէինք մեզ համար, եթէ կենսական յոռեգոյն անդրադարձումներ չունենար հայ գաղթական զանգուածներուն վրայ:

Իբր օտար երկիրներու ապաստանեալ բնակիչ, ո՛չ միայն բռնադատուած ենք յարգելու տեղական օրէնքները, այլ նաեւ շատ բան զիջելու մեր մարդկային բնական ու տարրական իրաւունքներէն:

Վերջին ժամու յեղափոխականը թող չփութայ «ստրկամտութիւն» որակելու ընթացքը անտէր ժողովուրդի մը, որ օտար օրէնքներու ճնշումին տակ, իր խարխուլ գոյութիւնը կը պաշտպանէ՝ առաջնորդուած իր բնազդական ողջմտութենէն:

Սակայն, այդ չի բաւեր փարատելու համայնավար վտանգը,— գաղթահայ գոյութեան դամոկլեան սուրը — որ սկսած է բացայայտ լրբութեամբ, սպառնալ գաղութներուն:

Ամէն ժողովուրդ իր գոյութիւնը կը պաշտպանէ համաձայն իր միջոցներուն եւ յարմարութիւններուն:

Պետութիւնները՝ օրինական արգելքներէ զատ, ունին բնութեան գործիքներն ալ:

Մենք, Հայը՝ իբր համայնավար օտարին մատնանշելու իրաւունք իսկ չունինք: Ու լաւ է որ այդպէս է: Բայց իրաւունքն ունինք մենք մեզ պաշտպանելու մեր միջոցներով ու տրամադրութիւններով:

Եւ եթէ համոզուած ենք որ համայնավարութիւնը կը կազմէ գաղութներու ամենամեծ վտանգը, ատեն է որ փաստը տանք մեր համոզման, կազմերով ընդդէմ համայնավարութեան «միացեալ եւ անկախ ճակատը». միացեալ՝ հայ ազգային բոլոր առողջ ուժերով եւ անկախ՝ կուսակցական ու հատուածական ամէն նկատումներէ:

Կրնա՞նք սակայն:

Մ. Ե

Ալմազեանի մէկ միլիոնը

Ալմազեան որ ինչպէս կը յիշուի, մեղադրուած ու բանտարկուած էր սպանութեան մը վերագրումով, դատ բացած է մասնագէտ գիտունի մը դէմ, որուն տեղեկագրին վրայ էր որ հարցաքննիչ դատաւորը զայն ենթարկեր էր դատական հետապնդման:

Ալմազեան մէկ միլիոն կը պահանջէ Պ. Ամիէն, որ այն ատենները փոխտնօրէնն էր դատական ինքնութեան սպասարկութեանց:

Ալմազեան կը մեղադրէ Պ. Ամին թէ, երբ կարգ մը ստուգումներու պաշտօնը ստանձնեց, շարժեցաւ հակաօրինական կերպով եւ անոր հաւաստումին վրայ էր որ ինք ամբաստանութեան տակ ինկաւ:

Ալմազեանը հետապնդողը եւ բանտարկողը հարցաքննիչ դատաւորն է. սակայն ան դատ կը բանայ մասնագէտին դէմ, որովհետեւ ֆրանսայի մէջ, դատաւորները կարելի չէ պատասխանատուութեան կանչել:

Առաջին դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի օր, քաղաքային ատեանին առջեւ: Ալմազեանի փաստաբանն էր Պ. Շարլ Լըկրան, որ Ռիկոտէնի ոճրին ամբաստանութեան ալ պաշտպանի դեր ստանձնեց:

Մէկ շաբաթ յետոյ պիտի խօսի Պ. Ամիի փաստաբանը:

Կը հրաժարին...

Համայնավար երեսփոխան եւ ծանօթ փաստաբան Պ. Անտրէ Պէրթօն Մոսկուայի կեդրոնէն մերժուած ըլլալով իբրեւ թեկնածու ֆրանսայի նոր ընտրութեանց, հրաժարեցաւ համայնավար կուսակցութենէն եւ երեսփ. ժողովի բոլշեւիկ խմբակցութենէն: Իրեն հետ հրաժարած են նաեւ ուրիշ չորս բոլշեւիկ երեսփոխաններ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Սուրիական սահմանի ապահովութեան համար

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը լսենք թէ՝ ապահովութիւն տրուած է սահմանամերձ շրջաններու բնակչութեան, որուն մասին կարգ մը պահանջներ ըրած էր Թուրքիա: ընթացք չպիտի տրուի 280 անձերու (հայ, քիւրտ, ա՜սորի) հեռացման առաջարկին եւ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին անդորրութեան պահպանման համար:

Խստութիւններ Սուրիոյ մէջ

Պ. Փոնսօ, Սուրիոյ մարզպանը, հրամանագիր մը հրատարակեց որով ծանր պատիժներ կը սպառնայ անոնց որ խռովութիւններ կը յարուցանեն Սուրիոյ սահմանադիր ժողովի ընտրութեանց առթիւ:

Ինչպէս յայտնի է, ընտրութիւնները յետաձգուած են Դամասկոսի եւ Հալէպի մէջ, ծագած խռովութեանց հետեւանքով, եւ տեղի պիտի ունենան մարտի կիսուն:

Սահմանադիր ժողովը պիտի բացուի մարտ 24ին:

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Զինաթափութեան ժողովի գիւանը, Հէնտըրսընի նախագահութեամբ նիստ մը գումարեց եւ որոշեց ժողովին ներկայացնել հետեւեալ առաջարկները:

1) Ժողովին աշխատանքները դադրեցնել մարտ 19էն սկսեալ, երկու շաբթուան համար:

2) Արտօնել ընդհանուր յանձնախումբին որ, ի հարկին կարենայ կազմել մասնախումբեր, որոնց կազմութիւնը անհրաժեշտ կը նկատուի աշխատանքներու ընթացքը ապահովելու համար:

Ժողովին ներկայացուած բոլոր առաջարկները ինչպէս նաեւ զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնախումբին մշակած նախագիծը, պիտի յղուին ընդհանուր յանձնախումբին, որ ուսումնասիրէ զանոնք եւ հետզհետէ հարցերը պիտի յղէ մասնախումբերուն, որպէսզի իրենց կարգին ուսումնասիրեն եւ տեղեկագիր ներկայացնեն ընդհանուր յանձնախումբին:

Վիճաբանութեան ընթացքը

Չորեքշաբթի օր, բոլոր պատուիրակութեանց պետերը ժողով գումարեցին Հէնտըրսընի նախագահութեամբ, եւ տեղեկաբեր նշանակուեցաւ Պ. Պէնէշ, Չեխօսլովաքիոյ արտաքին նախարարը: Նախագահը առաջարկեց անմիջապէս ձեռնարկել վերջնական օրակարգի կազմութեան, աչքի առջեւ ունենալով բոլոր ծրագիրներն ու նիւթերը:

Բրիտանական պատուիրակը առաջարկեց վիճաբանութեանց հիմք ընդունիլ նախապատրաստական ժողովին կազմած նախագիծը, որուն վրայ հինգ տարի աշխատեր են մասնագէտները: Ֆրանսայի վարչապետը, որ միեւնոյն ատեն առաջին պատուիրակն է, յայտարարեց թէ կատարելապէս համաձայն է իր պաշտօնակցին, այսինքն 1930ի նախագիծը պէտք է հիմք ծառայէ ժողովին աշխատութեանց:

Ասոր վրայ, խօսք առաւ Պ. Լիտվինով, Խ. Միութեան ներկայացուցիչը եւ դիտել տուաւ թէ 1930ի նախագծին մաս չի կազմեր խորհրդային ծրագիրը, որ կը պահանջէ բացարձակ զինաթափութիւն, ոչնչացում բանակի, նաւատորմի, զինուորութեան եւ ռազմական բոլոր միջոցներու: Եթէ, ըսաւ, մեր ծրագիրն ընդունուի, այլեւս հարկ չի մնար ուրիշ ծրագրի վրայ որոճալու: «Խորհրդային ծրագիրը չի հակասեր խորհրդաժողովին նպատակին, որ է սպառազինութեանց կրճատում, որովհետեւ կարելի է կրճատումները հասցնել մինչեւ զերոյի»:

Իտալական պատուիրակն ալ միացաւ իր անգլիացի եւ ֆրանսացի պաշտօնակիցներուն: Նոյնպէս գերմանական պատուիրակը, որ շեշտեց թէ իր ծրագիրը կը ձգտի լրացնել առաջարկուած նախագիծը եւ խնդրեց որ քննութեան ենթարկեն երկուքը մէկ: Պ. Թարտիէօ պատասխանելով Լիտվինովի դիտողութիւններուն, առաջարկեց որ անմիջապէս քննութեան ենթարկուի խորհրդային ծրագիրը: Գալով գերմանական առաջարկին, Պ. Թարտիէօ գոհունակութիւն յայտնեց համամտութեան համար, բայց դիտել տուաւ թէ Ֆրանսա ամբողջ հինգ տարի աշխատած է կարգ մը սկզբունքներ ընդունիլ տալու համար եւ չի կրնար հաւանիլ որ անոնց տեղ դրուին գերմանական պատուիրակութեան առաջարկած սկզբունքները:

Հունգարիոյ, Թուրքիոյ եւ Ճափոնի պատուիրակներն ալ միացան բրիտանական առաջարկին: Նախագահ Հէնտըրսըն գոհունակութիւն յայտնեց պատուիրակութեանց «հրաշալի միաձայնութեան համար» եւ որոշուեցաւ մէկ նիստի մէջ (հինգշաբթի) դէմ դիմաց քննել ընդհանուր նախագիծը եւ խորհրդային ծրագիրը:

Այս առթիւ փակուեցան ընդհանուր վիճաբանութիւնները, որոնց մասնակցած են 50 ատենախօսներ, 49 երկիրներէ: (Ժողովին կը մասնակցին 57 պետութիւններ): Վերջին խօսողներն եղան Աֆղանիստանի, Յունաստանի, Ալպանիոյ եւ Փանամայի ներկայացուցիչները:

Բացում գերման խորհրդարանին

Անցեալ հոկտեմբերի իր կարճ նստաշրջանէն յետոյ, առաջին անգամ ըլլալով, գերման խորհրդարանը բացուեցաւ նախորդ օր:

Այս առթիւ, ոստիկանութիւնը կարգապահական խիստ միջոցներու դիմած էր:

Կառավարութեան կողմէ, Ներքին Նախարարը Նախագահական ընտրութեան թուական առաջարկեց մարտ 13 եւ ապրիլ 10:

Այս յայտարարութենէն յետոյ, հիթլէրեան երեսփոխան մը կէօպպէլս խօսք առնելով, բուռն յարձակում մը գործեց կառավարութեան, խորհրդարանի մեծամասնութեան եւ նախագահ Հինտէնպուրկի դէմ, ծանր միջադէպի տեղի տալով:

Նիստի դադարի ընթացքին, Երեսփ. Ժողովի երէցներու ժողովը նկատի առնելով հիթլէրեան երեսփոխանին կողմէ հանրապետութեան նախագահին ուղղուած անարգանքներու ծանրութիւնը, որոշեց զայն վտարել նիստէն, ինչ որ կատարուեցաւ, աջերու եւ ձախերու բուռն աղմուկին մէջ:

Յանդուգն կողոպուտ՝ դրամատունէ մը

Չորեքշաբթի կէս օրին չորս դիմակաւորներ մտան Փարիզի ամէնէն բանուկ պողոտաներէն Ռիւ Լաֆայէթի վրայ հաստատուած դրա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Որբերը նորէն մնացին

Ինչպէս գրեցինք, երկուշաբթի օր Պիրէոնէն Պաթում մեկնեցաւ Ներգաղթի երկրորդ կարաւանը, 1215 հոգի:

Դժբախտաբար այս կարաւանէն ալ դուրս ձգուած են Մակեդոնիայէն Աթէնք գացած որբերը, որոնք սոսկալի թշուառութեան մատնուած են: (տես տակի լուրը):

Այս որբերուն համար, առաջնորդ Մազլըմեան արք. եւ բարեգործականի մասնաճիւղի ատենապետը դիմած են Պ. Դ. Շահվերտեանին, բայց այս վերջինը անդրդուելի մնացած է: Պ. Շահվերտեան մերժած է ցանկերու մէջ արձանագրել զանոնք:

Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, մինչեւ հիմա մօտաւորապէս 8 հազար հոգի արձանագրուած են Ներգաղթի ցանկերուն մէջ:

Երկրորդ կարաւանով մեկնած են նաեւ խումբ մը Հոկտեմբերիկներ որոնք վերջերս մասնակցած էին հակակառավարական ցոյցերու:

Գաղթականներէն մէկը

«Նոր Օր» մասնաւոր նամակէ մը կը քաղէ հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

«Մեզի ղրկեցին հեռաւոր գիւղ մը. ցուրտը սոսկալի էր եւ գործ չկար: Ստիպուեցայ փախուստ տալ եւ Երեւան համնիլ: Յաջորդ օրը ձերբակալեցին եւ իբր կառավարական հրամաններու եւ կարգադրութիւններու անսաստող, որոշեցին աքսորել: Մինչեւ որ նոր նամակ չգրեմ ձեզի, դուք մի գրէք: Հասցէ չունիմ եւ չեմ գիտեր թէ ուր պիտի ղրկեն: Իմ ճակատագիրս ալ այս եղաւ»:

Հինգերորդ դէպքը

Յարձակում մը Աթէնքի Ազգ. Վարչութեան Ատենապետին դէմ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (21, փետր.).—

Ուրբաթ առտուան ժամը 10ին, Մակեդոնիայէն եկած եւ առժամապէս Քոքինիա տեղաւորուած 120 որբեր եւ գաղթականներ, որոնք Ներգաղթի ցանկերուն մէջ արձանագրուած չեն, պաշարած են Ազգ. կեդր. վարչութեան ատենապետ Պ. Գրիգոր Բարաղամեանին բնակարանը եւ սկսած են պոռալ. «անօթի ենք, հաց կ'ուզենք»:

Որբերը կը պահանջեն որ Պ. Գ. Բարաղամեան ընկերանայ իրենց եւ միջամտէ բարեգործականի մասնաճիւղին մօտ, որպէսզի հոգայ զիրենք: Պ. Գ. Բարաղամեան առարկած է թէ զբաղած ըլլալով, չի կրնար խանութէն բաժնուիլ եւ տրամադիր կ'ըլլայ քանի մը հարիւր տրախմի տալու: Բայց յետոյ, եղած պնդումներուն վրայ, կ'առաջարկէ պատուիրակութիւն մը կազմել, դիմելու համար:

Որբերը սակայն կը մերժեն, եւ կը պնդեն որ վարչութեան ատենապետը անպատճառ ընկերանայ իրենց: Պ. Գ. Բարաղամեան տեսնելով որ գրգռութիւնը եւ աղմուկը կը բարձրանայ, կը փորձէ դուրս ելլել բնակարանի երկրորդ դուռնէն: Որբերը սակայն այդ դուռն ալ պաշարած ըլլալով, Պ. Բարաղամեան դարձեալ տուն կը մտնէ: Ասոր վրայ, Օր. Բարաղամեան կը դիմէ Քոքինիոյ ոստիկանութեան, յայտնելով որ իր եղբայրը վտանգի տակ կը գտնուի: Անմիջապէս ոստիկաններ կը փութան եւ կը պաշարեն ցուցարարները, որոնցմէ քանի մը հոգի կը ձերբակալեն:

Պ. Գ. Բարաղամեան յետոյ կը ներկայանայ ոստիկանութեան եւ ազատ արձակել տալով ձերբակալուած որբերը, կու տայ քանի մը հարիւր տրախմի իբրեւ հացագին:

ՅԱՌԱՋ.— Այս հինգերորդ դէպքն է Շահվէրտեանի Աթէնք ժամանումէն ի վեր:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՑՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Այգեգործութիւնն ու շերամապահութիւնը..— Հայաստանի գիւղատնտեսութեան մէջ միշտ ալ կարեւոր տեղ է բռներ այգեգործութիւնը։ Մեր խաղողն ու բազմատեսակ պտուղները, իրենց ընտիր որակով Հայաստանէն դուրս՝ անդրկովկասեան երկիրներու, Ռուսաստանի եւ անգամ արտասահմանի մէջ՝ իրենց սպառման շուկան են ունեցեր միշտ։

Գինին, գոնեակն ու ալքոլը, ինչպէս նաեւ պտուղներու պահածոները, մեր արտահանման նիւթերու մէջ, նոյնպէս կարեւոր տեղ կը բռնեն։

Որքան ալ պատերազմի հետեւանքով զգալի վնասներու ենթարկուեցաւ Հայաստանի այգեգործական արտադրութիւնը, սակայն պատերազմէն յետոյ, մասնաւոր ոգեւորութեամբ քաջալերուեցան աշխատանքները այդ ուղղութեամբ։ Եւ սակայն, Խանջեանը պարտք է սեպած Հայաստանի այգեգործութիւնը ներկայացնել «Նախախորհրդային շրջանում լիակատար քայքայման» հասած։

«Այգեգործութիւնը խորհրդային իշխանութեան շրջանում աստիճանաբար վերականգնում է»։ Բայց վերեւի քայքայման եւ այս վերականգնման յայտարարութիւնները պատճառ չեն՝ նոյնպէս երկու տող վարը կրկնելու որ՝

«Այգիների եւ խաղողի տարածութիւնն աճման առանձին նշաններ չի տալիս։

«Ունինք 10-12 հազար հեկտար խաղողի եւ 4500 հեկտար պտղատու ծառերի այգիների գրեթէ անփոփոխ տարածութիւն»։

Անփոփոխ այս տարածութիւնները անշուշտ շատ հեռու են նախախորհրդային շրջանի «քայքայման» հասած այգեգործութիւնը, խորհրդային շրջանին «վերականգնած» հռչակուելէ։

Բայց Խանջեանը այս ակամայ խոստովանութիւններով մեծ կարեւորութեամբ կ'ուզէ ծախել իր յայտարարութիւնները 1932ի եւ երկրորդ հնգամեակի ընթացքին այգեգործութեան մէջ ըլլալիք հրաշքներու մասին։

Թողունք ուրեմն այգեգործութիւնը իր «անփոփոխ» տարածութիւններու մէջ, մինչեւ կատարուին հրաշքները։

Շերամապահութիւնը ընդհանրացած չըլլալով, սահմանափակ մշակութիւն է ունեցած Զանգեզուրի եւ Մեղրիի շրջաններու մէջ։ Ասով մէկտեղ Հայաստանի կլիման հնարաւորութիւններ կուտայ շերամապահութիւնը աւելի լայն չափերով զարգացնելու։

Ցարդ այս ճիւղին մէջ, նախապատերազմեան շրջանի համեմատութեամբ — կարեւոր յառաջդիմութիւն մը ցոյց չէ տուած, նորէն ապագայի ծրագրեր են որ նիւթ կը մատակարարեն զեկուցաբերին։

«Պտղաբուծութեան եւ շերամապահութեան գծով 1932 թւին մեր առաջ դրւում են նոր եւ կարեւոր խնդիրներ, որոնց լուծմանը պիտի լծուին կուսակցական կազմակերպութիւնները»։

Անասնապահութիւնը.— Արդի Հայաստանի ընդարձակ եւ պարարտ արօտավայրերը, բուսականութեամբ հարուստ լեռնային շրջանները — Զանգեզուր, Դիլիջան, Իջեւան, Լօռին եւ Ղարաքիլիսան — բնականէն սահմանուած են իբրեւ լաւագոյն շրջաններ անասնապահութեան զարգացման համար։ Բացի խոշոր եղջիւրաւոր կենդանիներէ, այդ շրջաններու մէջ ոչխարաբուծութիւնը կրնայ հասնիլ իր զարգացման բարձր աստիճանին։ Նոյնը նաեւ խոզաբուծութեան մասին, մասնաւորաբար Դիլիջանի, Ղարաքիլիսայի եւ Լօռիի շրջաններու մէջ։

Մեր գիւղատնտեսութեան նախնական շրջաններէն իսկ, անասնապահութիւնը իր կարեւորութիւնը զգացնել է տուեր հայ գիւղացիին։ Որքա՜ն օճախներ վառ են մնացեր թիզ մը հողի շուրջ պահելով կով մը, մէկ քանի այծ ու ոչխար։

Խորհրդային տնտեսական նոր ուղղութիւնը չուզեց անտեսել Հայաստանի մէջ, այս արդիւնաւոր ասպարէզը։ Հոս եւս սակայն անհրաժեշտ նկատուեցաւ «սօցիալիստական կառուցման» նոր ձեւերով եւ նոր պահանջներով?։

Համայնավար կուսակցութիւնը գլխաւորաբար ուժ տուաւ խորհրդային եւ հաւաքական տնտեսութիւններու անասնապահութեան։ Բացի ազնուացեղ կենդանիներէ, այս տնտեսութիւններուն տրամադրուեցան հարուստ վարկ եւ նիւթական ուրիշ հնարաւորութիւններ։

Ասով մէկտեղ, աճումը այս ճիւղին մէջ կը յամառի չհամապատասխանել «բոլշեւիկեան բարձր» ցուցանիշերուն։ Դեռ աւելին։ 1930ի համատարած հաւաքական տնտեսութիւններու խելագար «քէլլէկէօզութիւններու» հետեւանքով, գիւղացին անխնայ փճացուց իր ունեցած անասունները, ազատելու համար կենդանիները համայնացման կաշկանդումներէն եւ խորթ կարգերէն։

Խանջեանի իշխանութեան շրջանին մէկէ աւելի առիթներով դատապարտուած է անասուններու «անխնայ ջարդի» քաղաքականութիւնը։ Իսկ սպառնալի՛ք, «մարտական» եւ «հարուածային» կարգով, լուեր է շարունակ անասնատողներու եւ շրջանի պատասխանատու գործիչներու հասցէին։

Կը թուի թէ այդ բոլորը Կեդր. Կոմիտէի պատերէն դուրս ազդեր են միայն այն թերթերուն վրայ, որոնց պաշտօնն է արձանագրել նմանօրինակ հրահանգներն ու կարգադրութիւնները։ Այլապէս դժուար թէ Պ. Խանջեանը խոստովանէր որ «մինչեւ վերջին տարին անասնապահութեան խնդիրները չեն արժանացել անհրաժեշտ ուշադրութեան»։

Իսկ իր ներկայացուցած հետեւեալ թիւերը ցոյց կուտան նաեւ, որ գլխաւորաբար Խանջեանի իշխանութեան շրջանին, ան ալ 1931ին, անասնապահութեան մէջ աճեր է նուազման թափը, նոյնիսկ 1930ի համեմատութեամբ։

— «1931 թուին ունէինք Հայաստանում 758,800 գլուխ խոշոր եղջիւրաւոր անասուն, որ կազմում է 30 թւի քանակի 96,7 տոկոսը...Մանր եղջիւրաւոր անասուններ 31 թւին 1,490,000 գլուխ նախորդ տարւայ քանակի 92.8 տ.»։

Բայց այս նուազումը ըստ Պ. Խանջեանի արդիւնք է «կուլակներու եւ անհատական տնտեսութիւններու» հակախորհրդային շեշտուած քաղաքականութեան։ Ու ասոր իբրեւ փաստ կը ներկայացուին մանրամասնութիւններ, որոնք նուազման աճումը կ'արձանագրեն անհատական տնտեսութիւններու մէջ, իսկ խորհրդային եւ հաւաքական տնտեսութիւններու մէջ, անասուններու ա՜ճումը նշանակալի երեւոյթ է։

Կարելի է չվիճիլ այս պնդումի դէմ, նկատի ունենալով ա) որ վերջինները անուանական ձեւով սեփհականատէր են իրենց անասուններու, եւ հետեւաբար չեն կրնար ոեւէ քայլ առնել առանց իշխանութիւններու գիտութեան, բ) կառավարութիւնը, ինչպէս ըսի քիչ վերը ոչ մէկ միջոց կը խնայէ հարստացնելու խորհրդային եւ հաւաքական տնտեսութիւններու անասուններու քանակը։

Իրաւացի պիտի ըլլար հաւանաբար մեր երկրի «Ստալին»ը, եթէ պարզեր այս վերջի տնտեսութիւններու մէջ յառաջ եկած իրական աճումը, Հայաստանի անասուններու աճման բնական չափի վրայ հաշուած։ Եւ արդէն իրականութենէն բխող փաստերը չեն, որ կ'արժեւորուին հոս, այլ այդ փաստերու կապակցութեամբ կը քաջալերուի անասնապահութիւնը ամբողջապէս կեդրոնացնելու, խորհրդային եւ հաւաքական տնտեսութիւններու մէջ։ Պ. Խանջեան դիտումնաւոր կերպով շեշտ դնելով «կուլակ եւ անհատ տնտեսութիւններու» վնասարարութիւնը այս ճիւղին մէջ եւս, կ'առաջարկէ «բոլշեւիկեան զգօնութիւն եւ աչալրջութիւն» «անասնապահութեան սոցիալիստական վերակառուցման» համար։ Յիշելով անցեալ տարուան վերջերը համայնավար գերագոյն մարմնի կտրուկ եւ արմատական որոշումները այս մասին, եւն. 1932ի համար կը թելադրէ իր կամակատարներուն.

«Պէտք է պահանջենք, որ կուսակցական կազմակերպութիւնները ծաւալուն եւ կատաղի պայքար մղեն դասակարգային թշնամու ոտնձգութիւնների դէմ անասնապահութեան ֆրօնտում»։ (Ի՛նչ համեստութիւն. համագումարին նման խնդրանք մը նոյնքան ալ շիտակ գործ չէ այսքան ամուր ղեկավարի մը համար. Ս. Թ.) «1932 թիւը պէտք է վերջ տայ մեր երկրի անասունների կրճատմանը, եւ սկիզբը դնէ նրա աճմանը. պէտք է պահպանել, ամրացնել եւ ծաւալել խորհ. տնտեսային եւ կոլտնտեսային անասնապահութիւնը՝ շեշտ դնելով ոտքի վրայ»։

Այս շեշտը պիտի դրուի անշուշտ համագումարի լիակատար վստահութեան հետ. որպէսզի Խանջեանը 1932ին կարենայ կտրուկ եղանակով կռուիլ այս ուղղութեամբ, վերջնապէս քայքայելու համար անհատական անասնապահութիւնը։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՏՈԼՖ ՀԻԹԼԵՐ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Իր վարդապետութեան գլխաւոր կէտերը

ԽՄԲ.— Չորեքշաբթի օր, ամփոփ գիծերով ներկայացուցեր էինք Հիթլերի ծրագրին գլխաւոր սկզբունքները։

Նոր աշխատակից մը քաղուածաբար ուսումնասիրած ըլլալով այս շարժումը, սիրով տեղ կուտանք անոր յօդուածաշարքին։

1919 մայիս ամսուն կը կազմուէր, Միւնիխի մէջ, գերման գործաւորական կուսակցութիւնը որուն շարքերուն մէջ կ'արձանագրուէր, եօթներորդը, Ա. Հիթլեր։ Իր կազմութենէն չորս տարի վերջ, 1923ին, անդամներու թիւը աւելցած ըլլալով, Հիթլեր Լիւտենտորֆի առաջնորդութեամբ, փորձեց արշաւ մը, որ ձախողեցաւ։ Յետոյ, Ա. Հիթլեր, որ դարձեալ միեւնոյն շարքերու մէջ մնացած էր, ժրաջան, տքնաջին աշխատանքով մը սկսաւ վերակազմել հին կուսակցութիւնը։

Ո՞վ է Հիթլեր, ուրկէ՞ց կուգայ։ Որո՞նք են այն գերբնական ուժերը որոնցմով կրցած է այսօր մօտաւորապէս տասներկուքէն տասնըհինգ միլիոն, կուսակցական թէ համակիրներու բազմութիւն մը հպատակեցնել իրեն, իր կամքին, իր հրամանին։

Հիթլեր Գերմանացի չէ։

Ծնած է 1889ին, Պաօնօի մէջ, աւստրիական հողամասին վրայ որ գետակով մը կը բաժնուի Պավիէրայէն։

Համեստ ծնողներէ սերած, որոնք պարզ գեղջուկներ եղած են, ստիպուած էր աշխատիլ իր երիտասարդական շրջանին։ Իր պայքարի սկզբնական շրջանին իր հակառակորդները զինքը կը կոչէին — «Շէնքերու ազատ ներկարար» — զինուորական փախստական, հայրենազուրկ անձնաւորութիւն մը, եւն.։

Իր աղքատիկ ծագումը եւ համեստ արհեստի մը մէջ աշխատած ըլլալու պարագան չեն որ անձի մը անկարողութիւնը ցոյց կուտան։ Ուրիշ օրինակներ շատ ունինք, օրինակ Մուսոլինին։ Ընդհակառակն, ժողովուրդի ծոցէն բխած, անոր մէջ սկսած ըլլալով կեանքի պայքարը, Հիթլեր կրցած է զգալ, ապրիլ եւ հասկնալ անոր ընկերային, քաղաքական եւ ամէն կարգի պահանջները։ Ու այս գաղափարներով տոգորուն, սկսած է նոր աւետարան մը պատրաստել...

Առաջին ակնարկով զայն կը՛ նանք նմանցնել պավիէրական գարեջրատան մը սպասաւորի մը տիպարին։ Չար բերաններ կը պատմեն թէ, եթէ երբեք գեղեցիկ Ատոլֆ, կորսնցուցած է Միւնիխի գեղուհիներու համակրանքը, սակայն դարձած է միջին Գերմանիոյ մայրաքաղաքի սպասուհիներու եւ լուացարարուհիներու հմայքի առարկան։

Միջահասակ, քիչ մը լեցուն, քալուածքը բնական, դէմքը թուխ եւ առնական, երկայն քիթ մը որուն տակ կը հանգչին «ա լա Շարլօ» կտրուած պեխեր, մէկ խօսքով սովորական դիմագիծ մը, որուն կարող ենք հանդիպիլ ամէն օր։ Ահա մարդուն ֆիզիքականը։

Ուրեմն արտակարգ ոչինչ ունի իր անձնաւորութեան մէջ։

Ունի սակայն։

Երբ նոր կարգ ու սարքի ռահվիրան կը պատրաստուի իր տեսակէտները պարզաբանելու, այն ատեն է որ կը ցայտեն, պարզ եւ յստակ, այն երկու առաւելութիւնները որոնց մէջ կը կայանայ իր գերբնական, մագնիսային զօրութիւնը։— Աչքերը եւ ձայնը։

Իր աչքերը կը փայլին տարօրինակ, պաղ, վայրի, վստահ եւ անզուսպ փայլով մը։ Իր բամբ եւ հնչուն ձայնով ստացած է Միւնիխի Թմբուկ մակդիրը։ Այնպէս որ, իր տաք, խոհեմ եւ փափուկ ձեւերով եւ վերոյիշեալ յատկութիւններով կ'ունենայ ճարտասանութեան լայն աղբիւրներ։

Իր աչքերը, իր ձայնը... Ահա Հիթլերի գերբնական զօրութիւնը։

×

Հիթլեր՝ մեծ փորձառութիւն ձեռք բերած էր իր կուսակցութեան 1923ի ձախողումէն։ Այնպէս որ ինը ամսուան բանտարկութենէ մը վերջ ներում ստացած եւ ազատ արձակուած ըլլալով, ձեռնարկեց — ինչպէս ըսինք քիչ մը վերը — իր կուսակցութեան վերակազմութեան։ Սակայն այս անգամ ան պիտի կրէր N. S. D. A. P. անունը (Գերման Ազգային Ընկերվարական Գործաւորական կուսակցութիւն)։

Այդ ժամանակէն սկսեալ Հիթլերի մէջ կըսկսին երեւան գալ կազմակերպական, քարոզչական եւ դիւանագիտական յատկութիւններ։

Կ'ըսեն թէ Հիթլեր գերմանիոյ դժգոհութեան պոռթկումներէն մէկն է։ Ոչ։ Հիթլեր գերմանիոյ դժգոհութեան պոռթկումն է։ Երբ կը սկսի խօսիլ, բացայայտօրէն կ'երեւի թէ գերմանիան է որ կը խօսի անոր բերնէն։

Այսուհանդերձ մարգարէութիւն մը պէտք ըլլար եթէ բացարձակապէս ըսէինք թէ Հիթլեր պիտի կրնայ կացութեան տէրը դառնալ։ Իր առջեւ երեք հաւանական ելքեր կան։ Նախ բացարձակ պարտութիւն. որով ազգային-ընկերվարական կուսակցութեան անհետացում։ Բ. Աջակողմեաններու եւ կեդրոնի կուսակցութեանց հետ պլօք կազմելով իշխանութեան գլուխ անցնիլ։ Գ. մէկ կամ միւս ձեւով իշխանութեան գլուխ գալով, իրականացնել ճշմարիտ ազգային-ընկերվարական յեղափոխութիւնը։

Այս երեք հաւանականութիւններուն վրայ վերջնական գաղափար մը յայտնելը, ինչպէս ըսինք, մարգարէութիւն մը եղած պիտի ըլլար։ Սակայն ունենալով իր տրամադրութեան տակ լայն միջոցներ, — Հիթլեր ամէն ինչ ի գործ պիտի դնէ հասնելու իր նպատակին։

Անոր ետեւ կանգնած է ամբողջ գրականութիւն մը, փիլիսոփայութիւն մը, աւելին նոյնիսկ, ցեղի եւ ուժի ամբողջ վարդապետութիւն մը։ Ահա թէ ինչու համար, Հիթլերի անձնական ուժէն եւ յաջողութենէն զատ. «Նացի»ներու շարժումը առած է խորունկ եւ վրդովիչ երեւոյթ։

×

Ինչպէս՝ Հիթլերի հակառակորդ տարրերը բացարձակ սխալմունքի մէջ են, երբ չեն կրնար գնահատել անոր պարագլուխի յատկութիւնները։ Ան՝ պողպատէ կարգապահութիւն մը մտցուցած է իր հսկայական կազմակերպութեան մէջ։ Կը հրամայեմ... կ'ուզեմ որ... կը պատժեմ... ասոնք են իր գործածած բառերը իր հրամանագիրներուն մէջ։ Բայց հակառակ այն բոլոր երկպառակութիւններուն որոնց դիմագրաւած է, մեծ պարագլուխը կրցած է իր ափերուն մէջ պահել յարձակման խմբակները, որոնք միշտ կազմ եւ պատրաստ են կռիւի։

Ինչպէս տեսանք Հիթլեր խստապահանջ է։ Ան կուսակցութեան սաղմն է, անոր գոյութիւնն ու ընդլայնումը սերտիւ կախում ունին իրմէ։ Շարժման ծրագիրը մասնաւորապէս իր հեղինակութիւնն է, քանի մը բարեկամ աշխատակիցներու գործակցութեամբ։

Եթէ «Նացի»ներու գաղափարները քննենք, կ'ունենանք քսանը հինգ կէտեր։ Ծրագիրը պատրաստուած է ինքը՝ Հիթլեր եւ ընկերային տնտեսագիտական հարցերու մասնագէտ ու իրեն բարեկամ Կօթֆրիտ Ֆէտէր։

1.— Իւրաքանչիւր ժողովուրդի ինքզինքը կառավարելու իրաւունքին վրայ հիմնուելով, կ'ուզենք բոլոր Գերմաններու Միութիւնը, Մեծ Գերմանիոյ մը մէջ։

2.— Գերման ժողովուրդին համար կը պահանջենք միւս ազգերու հաւասար իրաւունք, կը պահանջենք Վէրսայլի եւ Սէն-Ժերմէնի դաշինքներու ջնջումը։

Երրորդ յօդուածը հին գաղթավայրերը ետ կը պահանջէ։

Հիթլերի աշխատակիցները եւ մասնաւորապէս Ռօզընպէրկ, մեկնաբանած եւ գծած են իրենց արտաքին քաղաքականութեան միջոցները, այսինքն՝ սերտ գործակցութիւն Անգլիոյ հետ, ուր Հիթլեր մեծ պայքար մղած է, եւ Իտալիոյ հետ, որուն մինչեւ իսկ Թիրօլի հարաւային մասը զիջելու գաղափարը ունեցած է։

Ասոր նման դաշնակցութեամբ մը, Հիթլեր կը հաւատայ թէ ազգային-ընկերվարական Գերմանիան աւելի հեշտութեամբ պիտի կրնայ ճզմել ժառանգական թշնամին՝ Ֆրանսան։

Պէտք է լաւ գիտնալ թէ գերման ժողովուրդի եւ անողոք թշնամին կայ եւ կը մնայ Ֆրանսան, ով որ ալ ըլլայ զայն կառավարողը այսօր թէ աւելի ուշ։ Պէտք է հասկնալ թէ Գերմանիա չուզեր ապրիլ անցողական պայմաններու տակ, այլ կ'ուզէ վերջնական եւ դէմ առ դէմ բացատրութիւն մը ունենալ Ֆրանսայի հետ։

Չորրորդ յօդուածէն մինչեւ տասներորդ նոր պետութեան էական պայմանները կը բացատրեն։ Այսպէս։

Քաղաքացի են միայն գերման արիւնէ սերածները եւ այս՝ առանց դաւանանքի խտրութեան։ Հրեաները գերմանական արիւնէ չըլլալով՝ քաղաքացիներ չեն կրնար ըլլալ։ (Յօդ. 4)։

Հիթլեր աւելի առաջ գացած է այս մասին.

—«Այն որ առաւօտները հրէական թերթ մը կը կարդայ եւ անոր մէջ չի գտներ իր հանդէպ ամբաստանութիւն մը, կրնայ ինքզինքը յանցաւոր նկատել նախորդ օրը իր ... անցուցած ... լալուն համար, որովհետեւ ... ռակ պարագային, ան Հրեաներ... կողմէ լուտանք ստացած պիտի ... լար։ Ան որ ուժգնօրէն կը ցոյցնէ ... ազգութեան եւ մեր արիական ... այս մահացու թշնամիներուն ... պէտք է ատելութիւն եւ հալածանք ... սպասէ այդ ցեղէն»։

Պետութեան յատկացուած ... ուածներու ամէնէն յատկն է ... ցեղապաշտ պրոպագանդի գլխ... ազդակներէն մէկը։ Քաղաքացի ... լալու այս կանոնը միայն զուտ գեր... մանացիներու սահմանուած է ... մերժուած Հրեաներուն եւ ... արիւնով շաղախուածներուն։ Կու... սակցութեան մէջ այս ուղղութեամբ ... մասնագէտներ կանոնաւոր աշխ... տանքներ կը տանին։ Մասնաւորա... բար Հէրման Էսսէրիր «Հրէական ... մաշխարհային ժանտախտը» անուն ... գրքին մէջ. կ'ապացուցանէ թէ ... պէս հրէական դասակարգը պա... մութեան ընթացքին կրցած է բոլոր ... պետութեանց ծոցին մէջ խաբեբա... ներու ընտրանին դառնալ»։

Բայց Հրեան ալ մարդ մը չէ։

— «Այո, Հրեան ալ մարդ մըն է, պիտի ըսէ Լիսէր, ինչպէս ... կենդանի մը։ Արդ՝ գայլը միւս կեն... դանիներուն հետ չեն խառներ, ... նակ պառնուկներու։ Այդ պատճա... ռաւ Հրեան, իր ցեղի գազրութեան... ներուն համար չեն կրնար քա... քացի մը նկատուիլ»։

Պետութեան ձեւը վերջնական... պէս եւ ճշգրտօրէն որոշուած չէ ... կաւին։

Ն. ՀՐԱՉԵԱ

ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ

Ի՛նչու կոտորուեցաւ հայ ժողովուրդը

ՎԱՐԴԳԷՍԻ ԵՒ ԶՕՀՐԱՊԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Պոլսոյ «Միլլիյէթ» լրագիրը սկսած է հրատարակել գրագէտ երեսփոխան Ֆալիհ Րըֆգի պէյի յուշերը, «Զէյթին ցաղը» (Ձիթենեաց լեռ) զինուոր գացած ըլլալով սուրիական ճակատը։ Այդ առթիւ, կը խօսի նաեւ 1915ի հայաջինջ սարսափներու մասին, անշուշտ վայրենի հասկացողութեամբ եւ Թրքավարի չքմեղանքով։ Կը հրատարակենք իբրեւ նիւթ պատմութեան.—

Ճէմալ փաշա երբ իմացաւ Վարդգէսի եւ Զօհրապի սպանութիւնը եւ ոճրագործներուն Պոլիս փախուստը, կեդրոնի հրամանատարին հրահանգ տուաւ որ ամբողջ պատասխանատուութիւնը իրեն պատկանելու պայմանով, անմիջապէս այս երկու անձերը իրենց զոյգերով Դամասկոս ղրկէ։ Իթթիհատի ընդհ. չէր թողուր։ Թալէաթ փաշայի հետ հեռագրական ծածկագիր հաղորդակցութիւն ունեցաւ։

Ան կ'ըսէր թէ այս առիթով անոնց ձեռքէն ալ ազատած կ'ըլլանք։ Վերջապէս Դամասկոս եկան, բայց Պոլիսէն միջամտութիւններ եւ բարեխօսութիւններ վերջ չունէին։ Չէրքէզ Ահմէտի եւ Նազըմի զոյգերը բացուած ատեն, իրենց պայուսակներուն մէջ կիներու մատնիներ ապարանջան, օղ եւ գոհարեղէններ գտնուեցան։ Պատերազմական ատեանին ձեռքը կարեւոր զէնք մը անցած էր եւ յայտնի եղաւ որ, այս երկու թափառաշրջիկները ոչ թէ «խռէալ»ի մը համար զոհողութիւն ըրած էին, այլ հարստանալու համար ոճիր գործած էին։

Պոլսէն միջամտութեան համար հեռագիրներ կը տեղային, մինչ Դամասկոսի պատերազմական ատեանին գործողութիւնը փութացնելու հրաման կը հասնէր եւ պատերազմական ատեանը 24 ժամուան մէջ անոնց մահապատիժը որոշեց եւ տեղեկագիրը Երուսաղէմ ղրկեց։ Հետեւեալ օր այս երկուքը կախեց Դամասկոսի մէջ։

Հայկական անցքերը՝ ոճիրի եւ անձնասպանութեան երկար պատմութիւնն են։ Եթէ այսօր Անատոլուի մէջ Հայ չէ մնացած, եթէ այսքան օճախներ մարած, բոյներ ցրուած եւ շէնքեր քանդուած են, ասիկա պատմութեան եւ փրկուելու դատ չէ, այլ պատճառը ռուսական քաղաքականութիւնը եւ հայկական յեղափոխական կուսակցութիւնն են։

Չորրորդ զօրաբանակի սահմաններուն մէջ են Ձէյթին Պաղչէ եւ Ուրֆա։ Զինուորական եւ քաղաքային վարչութեաց մօտէն ծանօթ եմ։ Ասոնցմէ ոչ մէկուն վրայ ճնշում եղաւ որ արդարացնէր հայկական ոեւէ չփոթութիւն։ Ամէն ատեն եկեղեցին եւ կոմիտէն էին որ ժողովուրդը իրենց քղանցքին կապելով կրակին բերանը նետած են։

Ձեզի Ուրֆայէն անցք մը պատմել կ'ուզեմ։ 1908էն սկսելով, եկեղեցին իբր հոգեւոր պարտականութիւն թելադրած էր որ Ուրֆայի Հայերը իրենց եկամուտին չորրորդը յատկացնեն զէնք առնելու համար։ Հայոց թաղի տուները քարէ, փողոցները նեղ եւ ոլորապտոյտ եւ վաղեմի նկուղներով լեցուն էին։ Եկեղեցին եւ կոմիտէն տարիներով այդ թաղը ապստամբութեան պատրաստած էին։

Ստորերկրեայ ճամբաներ, գաղտնի սենեակներ շինուեցան եւ այնքան ճարտարութեամբ որ, ոչ ոք բացի իր տունէն, ուրիշինը չէր կրնար գիտնալ եւ գտնել։ Սենեակներու մէջ կաթսայ, անկողին, արմտիք, երկար ատեն դուրսէն պէտք չունենալու պայմանով ամէն բան կար։ Հորերու մէջտեղէն, մարդոց ուսին լայնութեամբ ճեղքեր բացուած էին եւ անկէ ստորերկրեայ տեղերը կ'իջնէին։ Երկրի վրայ յոյս չմնացած պարագային, ստորերկրեայ տեղեր պիտի ցրուէին եւ անհետանային։

Ուրֆա խրամներով, փոքր ա... րոցներով հայկական հին դարեր... անառիկ մէկ վայրը դարձուած էր...

Ի՞նչ պիտի ըլլար, ոչինչ... Իբր թէ այս ստորերկրեայ պատրաստութիւնները 7 ամիս պիտի դիմադրէին եւ պիտի դիւրացնէին ռուսական բանակին յառաջխաղացութիւնը դէպի Իսքէնտէրուն։

Օր չկար որ եկեղեցին եւ կոմիտէն ականջէ ականջ լուր չտարածէին ըսելով «կուգա՛յ կոր»։ Կը տարածայնէին որ Ամերիկացի Լեհլէրի տունէն, մօտական ազդեցութեամբ ամերիկեան բանակը պիտի ելլէ։

Հայերը, համաշխարհային պատերազմին, կառավարութեան հետ իրենք ալ զօրաշարժի պատրաստութեան սկսան։ 8 տարեկանէն վեր բոլոր Հայերը զինեալ էին։ Կիներուն եւ ծերերուն պաշտօն տրուած էր ջուր կրել, հաց եփել, վառօդ... պատրաստութեան հարկ եղած նիւթեր հաւաքել, եւ ուժանակ պատրաստել։ Հայկական հին շարժումներու մէջ մեռնողներուն զաւակներուն յեղափոխական երգեր սորվեցուցած էին եւ ասոնք պատերազմող շարքերու եռանդը պիտի արծարծէին, «Եթէ Ռուսերը Ուրֆա չեկած ոտքի չելլենք, վարձատրութիւն սպասելու իրաւունք չենք ունենար», կ'ըսէին։

Իբր բարեբաստ օր 1331 յուլիս

13 օրը ընտրեցին. շարժումը մինչեւ 8 շաբաթ տեւեց եւ ապստամբութեան բոյները ռումբերով նուաճուեցան:

— Անձնատուր եղէք ձայնին ի պատասխան— Մեր գերեզմանը մեր պատասխանն է կը պատասխանէին, այնպէս որ ամբողջ յոյսով եւ յամառութեամբ եւ մինչեւ վերջը դիրկընդխառն կռուեցան:

Հայերու մէջ սիրուած անձեր ունենալով, այս ժողովուրդը պարապ տեղը բնաջինջ ընող յեղափոխական կազմակերպութեան համար, իրենց զայրոյթ կը զգամ: Տարաբախտաբար չկայ որ Հայերը մշակոյթի տեսակէտով մեզի շատ մօտ կը գտնուին: Իրարմէ ոչ մէկ կերպով չենք կը տարբերինք, թուրք երաժշտութեամբ, նոյնիսկ թուրք գրականութեամբ թուրքերու չափ զբաղող հայեր կան:

Ընդհանուր պատերազմէն յետոյ Եւրոպայի որ կողմը որ թուրք մը կամ հայ մը իրարու հանդիպած են, իրարու ջերմ բարեկամութիւն ցոյց տուած են:

Անատոլուի որ կողմը որ գըտնուէին, ամէնէն հարուստ վաճառականները անոնք էին. իրենց ոչ մէկ գործերը խանգարուած էր: Թուրքերէ աւելի իրաւունքներ կը վայելէին: Աւելի զարմանալի էր որ, ոչ կառավարութիւն կազմելու չափ թիւ եւ ոչ ալ աշխարհագրական միութիւն ունէին: Երզրումէ մինչեւ Մերսին, հայկական կառավարութեան մը հաստատութիւնը տղայական երեւակայութիւն ըլլալէ իսկ հեռու ցնորք մըն է:

Եթէ կարելի ըլլար խառնել Հայերու եւ Արեւելեան փոքրամասնութիւններու Չարքի պատմութիւնները կազմող կառավարութեանց արտաքին քաղաքականութեան թըղթածրարները, ո՜րի պատասխանատուներուն, սրո՞նք ըլլալը կրնայինք հասկնալ:

Գաղթավայրեր հաստատողներու եւ զրուցմներ ընողներու խաղերը գիւրացնելու համար անոնց գործիք եղողներ. Թուրքերէ աւելի իրենց ազգին թշնամութիւն ըրին:

Մինչեւ հիմա մէկը ելլելով Արեւելքի մեծ ոճիրներուն ճիշդ մէկ պատմութիւնը չգրեց: Անենէն ալ արտաքին նախարարութիւններու պաշտօնական գրութիւններով օրօրուեցան: Այս գրականութիւնը իրաւ ցաւալի էր: Ինչպէս որ Ռուսերը ճարտարօրէն Հայերը զոհ ըրին, եւ իրենց հոգիներուն ալ այնքան տխուր դամբանականը կարդացին:

Մէկ դարէ աւելի տեւող Պալքանի եւ Անատոլուի աղէտները, հետեւանք են աշխարհակալութեան ասպալի ոճրին, որոնց պատասխանատու չէ ոչ թուրք. ոչ յոյն, ոչ ալ հայ ժողովուրդը, որեւէ մէկուն տուար մեծամասնութիւնը:

(Ցալիճ Րըֆգը Մխլայեթ)

Աճաւասիկ Զօհրապի եւ Վարդգէսի սպանութեան վերաբերեալ մասը.—

Ճեմալ փաշա, Պոլիսէն Վանի պատերազմական ատեանը ղրկուած Զօհրապը եւ Վարդգէսը ազատելու համար Թալաթ փաշայի հետ երկարատեւ տեսակցութիւններ ունեցաւ:

— Սոնք ազատ ձգեցէք Լիբանան երթանք, ոչ մէկ կերպով վնասակար կ'ըլլան:

Թալաթ փաշա, կը հաստատէր թէ Զօհրապի եւ Վարդգէսի կեանքը վտանգի չին ենթարկուած եւ կ'ըսէր...

— Անհրաժեշտ է որ անգամ մը Պատ. Ատեան երթան, վար մի դնէք զանոնք:

Հրամանատարին վերջին ծածկագիրը ցոյց տուաւ Պառոն պանդոկին գետնայարկի սրահին մէջ: Զօհրապ սկսաւ լալ, Վարդգէս դրան առջեւ վիզիս փարած՝

— Ինքզինքս չեմ խորհիր, բայց այս մարդը գոնէ չղրկէին, կ'ըսէր:

Եւ յանկարծ երեսս նայելով.

— Երբեմն մէջս հին Վարդգէսը, յեղափոխական Վարդգէսը գլուխ կը ցցէ եւ «լաւ՝ մարդ, ինչ որ պիտի ըլլայ, թող ըլլայ» կ'ըսէ: Յետոյ կը խորհիմ կնոջս մասին: Այսօրուան խեղճ Վարդգէսը, յեղափոխական Վարդգէսը կը խանարհեցնէ:

Երկուքն ալ գացին: Քանի մը օր յետոյ Չերքէզ Ահմէտի եւ Նազըմի աւազակախումբերը Զօհրապն ու Վարդգէսը սպաննած էին:

Սակայն Ճեմալ փաշա չէր մարսած ասիկա եւ քանի մը օր ետքը ոճրագործները կախաղան բարձրացուցած էր Դամասկոսի մէջ:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՀԱՆԴԷՍԸ

Ծոխ ու պէսպիսութիւններով լի հանդէս մը եղաւ այն՝ զոր սարքած էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի Շրջանային Վարչութիւնը, Avenue Jean Jaurèsի թաղապետական ընդարձակ մարզասրահին մէջ, փետր. 21ի կիրակի օրը:

Հանդէսին ցերեկոյթի մասը նուիրուած էր գլխաւորապէս սկաուտական եւ մարզական ցոյցերու, որոնք թէ մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցին ներկայ հասարակութեան մէջ, զայն զուարճացնելով եւ միանգամայն դաստիարակելով:

Հանդէսը բացուեցաւ «Յառաջ նահատակ...» քայլերգով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Մինչ «Կոմիտաս» երգչախումբը բազմաձայն կը հնչեցնէր զայն, «սկաուտ բանակ»ը տպաւորիչ տողանցք մը կը կատարէր մարզասրահին չորս բոլորը, իբր յառաջապահ ունենալով գայլուկները, որոնց կը հետեւէին հայ արինուշները (կայտ), իրենց ետեւ թողած աւելի երկարաձիգ շարքը սկաուտներուն: Ամբողջ սրահը որ հանդէսին սկզբնաւորութենէն դեռ պահ մը առաջ, զուարթ աստղիկներով կը խայտար, յանկարծ լռեց, երկիւղածօրէն. ի տես այս «զինուորեալ մանկանց» տողանցքին, որուն գլուխը կը ծածանէր հայկական եռագոյնը՝ բոլորուած պատանի բազուկներէ, իսկ անմիջապէս ետեւէն՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սեփական դրօշակը՝ իր Բարձրացի՛ր-բարձրացո՛ւր նշանակով բանուած: Ազգային անսահման անոտառ մըն էր որ կ'անցնէր այդ պահուն ամբողջ սրահին մէջէն:

Քանի մը խօսքով՝ հանդէսը բացաւ Շրջ. Վարչութեան ատենապետ Պ. Սահակ Տէր-Թովմասեան՝ հրաւիրելով հայ ժողովուրդը քաջալերել Հ. Մ. Ը. Մ.ը՝ որ մեր մանուկներուն, պատանիներուն եւ երիտասարդներուն համար կը հանդիսանայ փրկութեան զօրաւոր լաստ մը՝ բոլոր աւերիչ հոսանքներուն դէմ:

Այնուհետեւ, գայլիկներ, արենուշներ եւ սկաուտներ, փոխն ի փոխ զուարճացուցին ու զարմացուցին իրենց խաղերով, մարզանքներով, դրօշախօսութեամբ, ձեւացուցած յանդուգն բուրգերով եւ փոքրիկ տրամախօսութիւններով:

Տեղի ունեցաւ նրբասուսեր մենամարտի տեսարան մը՝ երկու ֆրանսացի մարզիկներու միջեւ՝ (M. M. Durieux et Laval) դատաւորի մը աչքին տակ: Հասարակութիւնը որ մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր սպետական այս մարտին փուլերուն, բուռն ծափերով ողջունեց մարտիկները: Արդարեւ նորութիւն մըն էր ասիկա՝ հայկական բեմի մը համար, եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որուն ծրագրին մաս կը կազմէ սուսերամարտը, կ'արժէ որ ջանք թափէ ծաւալելու այս վայելուչ մարզանքը: Ուրիշ ֆրանսացի մը՝ M. Roulois, ախլէթի գեղեցիկ մարմինով, մարմնարզի սքանչելի ցուցադրութիւն մը ըրաւ. ոտքի վրայ՝ բազմատեսակ ճկուն շարժումներ թեւի՝ «ալթէր»ներով ծանրաբեռնուած. նոյնպէս արագ շարժումներ եւ չուանով ցատկելու չտեսնուած այլեւայլ ձեւեր: Այս բոլորը՝ այնքան հրապուրիչ, որքան մարմնաշինիչ: Ֆրանսացի այս երեք մարզիկները որ կը պատկանէին Union Sportive de la Samaritaineի, ծափահարուեցան ջերմօրէն:

Հ. Մ. Ը. Մ.ական հայ մարզիկ մը, Պ. Ալեքսանեան, երբեմնի սաներէն Պուլէլիի որբանոցին, գործնական մարմնամարզի ուրիշ ցոյց մը հրամցուց՝ որ պակաս հաճելի եւ պակաս կրթիչ չէր: Ծանր փայտաշէշեր ձեռքին մէջ, առնական հուժկու կեցուածքով մը, երկարօրէն եւ անշփոթ ներդաշնակութեամբ՝ ներկայացուց շարժումներու բազմազանութիւն մը, որ մեծապէս ուշադրութիւն գրաւեց եւ արժանացաւ բուռն ծափերու:

Մարզական բաժնին մէջ՝ տեղի ունեցաւ նաեւ կոփամարտի երկու ցուցադրութիւն, առաջինը՝ Պ. Պ. Ծերոնեանի եւ Շահինեանի եւ երկրորդը՝ Պ. Պ. Ալեքսանեանի եւ Զաքարեանի կողմէ:

Տրուած ըլլալով սկաուտական եւ մարզական հանգամանքը հանդէսին, գեղարուեստական մասը բնականաբար տիրողը չէր: Սակայն այս մասին փայլը աւելցուց գլխաւորաբար «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Նշան Սէրգոյեանի, որուն ջանքն ու եռանդը կը հաւասարէին իր անձնուիրութեան: Երգչախումբը լսեցուց Կոմիտասեան քանի մը ընտիր կտորներ՝ «Չիգ տու; քաշի» եւ «Բաղհան», «Հով լինի» եւ «Կալի երգ»: Իսկ Պ. Յակոբ Յակոբեանի կողմէ մեներգ մը՝ «Հով արէք», ընկերակցութեամբ դաշնակի զոր կ'ածէր Պ. Պերճ Փափազեան:

Երկու արտասանութիւններ ըրաւ Օր. Տ. Թովմասեան, փոքր եւ արտայայտիչ կերպով: Մասնաւորապէս գնահատելի էր «Ապրէ՛ք, եղբայրնե՛ր»ը: Հաճոյքով ունկնդրուեցաւ նաեւ Պ. Զարեհ Գարիպեանի կողմէ մեծ յաջողութեամբ արտասանուած «Մասիս»ը (Ահարոնեան), որ ջերմագին ծափերով ընդունուեցաւ: Նոյնպէս, երկու շատ յաջող արտասանութիւններ ըրաւ սկաուտ Դանիէլ Ճիզմէճեան, մէկը՝ Զարենցի «Հայաստան»ը եւ միւսը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ուղղուած ոտանաւոր մը, որ իրեւ սեփական քայլերգ նոյն Միութեան՝ եղանակուած է Արա Պարթեւեանի կողմէ: Ուրիշ երեք սկաուտ մը՝ Վահան Քէրէսթէճեան՝ արտասանեց ինքնագիր երկու բանաստեղծութիւններ:

Հանդէսի ընթացքին բանախօսեց Տիկ. Էլլէն Բիւզանդ՝ Սկաուտական Վերին Մարմնին կողմէ: Հռետորական դիւրութեամբ մը անիկա պանծացուց ազգային գաղափարը եւ ցոյց տալով Հ. Մ. Ը. Մ.ի կատարած կարեւոր դերը այլ երկիրներու մէջ, աւաղեց որ անիկա դեռ իրեն արժանի ծաւալը չէ ստացած Ֆրանսայի մէջ:

«Թող կայ Փարիզում, գոչեց Տիկին Է. Բիւզանդ, եւ այդ թօյնը ձեզ բոլորիդ է թունաւորում»: Յարգելի բանախօսը ձաղկեց բոլոր անտարբերութիւնները, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ Արիներու համաձոյլ միութեան մը անհրաժեշտութիւնը ջատագովեց՝ քանի որ երկու միութիւններն ալ կը ծառայեն ազգայնութեան պահպանման միեւնոյն դրօշակին, եւ վերջացուց՝ մաղթելով որ շուտով գայ այն օրը երբ Մայր հայրենիքի դուռները պիտի բացուին վերջապէս ամէնուն առջեւ:

Վիճակահանութեան տրուեցաւ պարսկական զորգ մը, զոր համաձայն իրենց բարի սովորութեան Գարայեան եղբայրները ազնուաբար նուիրած էին Միութեան:

Հանդէսը վերջացաւ «Բամ Փորոտան»ով, դաշնաւորուած Պ. Նշան Սէրգոյեանի կողմէ: Տպաւորութիւնը այնքան ոգեւորիչ էր, որ յոտնկայս ունկնդրուած այս քայլերգը կրկնուեցաւ՝ ժողովուրդին խնդրանքով:

Ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր, տեղի ունեցաւ պարահանդէսը՝ շատ հաճելի եւ ոգեւոր մթնոլորտի մը մէջ:

Այն ջերմ ընդունելութիւնը, զոր հայ ժողովուրդի մասնաւորաբար միջակորեար եւ աշխատաւոր դասակարգը ըրաւ, հաստատեց անգամ մը եւս թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր պատմութեամբը, իր ներկայ գործունէութեամբը եւ հետապնդած գերազանցապէս համազգային նպատակներովը իրաւունք ունի աջակցութիւն եւ պատրաստ է տանիլ ներկայ պատանեկութեան եւ ապագայ երիտասարդութեան դաստիարակութեան այնքան արտադրաւ եւ զոհողութիւններով լեցուն գործը:

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Այս առթիւ պարտաւոր կը զգանք մեր հայ երիտասարդութեան յիշեցնել անգամ մը եւս թէ՝ սոյն սրահը (87 Avenue Jean Jaurès) տրամադրուած ըլլալով Միութեան, ամէն կիրակի առաւօտ տեղի կ'ունենան նաեւ մարմնակրթանքի դասեր՝ մարզիչ պ. պերճ ջաքրճեանի առաջնորդութեամբ: Մուտքը ազատ է:

Իգդիրի համայնավարները

Իգդիրի մէջ երեւան հանուած համայնավար կազմակերպութեան մասին քննութիւնները կը շարունակուին: Ցարդ, այս գործին հետեւանքով ձերբակալուած են 8 հոգի, բայց բազմաթիւ անձեր իբր կասկածելի՝ խիստ հսկողութեան տակ առնուած են:

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՛նչ համաձայնութիւն...

Տարիներով մենք ըսինք, մենք լսեցինք: եւ մեզի ըսին թշնամի Հայաստանի:

Իսկ ի՛նչ կ'ըսէ փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, խմբագրական սիւնակէն (Ապագայ 13 փետր.).

— «Անբնական են յարաբերութիւնները Հայաստանի եւ գաղութահայութեան միջեւ, Խորհ. Միութեան մաս կազմող երկիրներէն որեւէ մէկը գուցէ այնքան չի տուժեր իր դուրսի ազգակիցներուն հետ այլանդակօրէն յարաբերելու հրողութենէն՝ որքան Խորհ. Հայաստանը: Որովհետեւ հայ հայրենիքին մէջ ապրող ժողովուրդին կէսէն աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն արտասահման ապրող Հայերը, որոնք զրկուած են Հայաստանի հետ ազատօրէն կապ պահելու հնարաւորութենէն: Այս կացութենէն կը տուժէ հայ ժողովուրդը — կ'ուզէք ըսէք հայ աշխատաւորութիւնը — թէ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի մէջ: Ազատ երթեւեկութեան փոխարէն՝ կայ թղթակցական յարաբերութիւն, սահմանափակուած ընտանեկան, ազգականական կամ հայրենակցական նեղ շրջանակի մէջ: Կառավարութիւնը եւ գաղութները պաշտօնապէս յարաբերութիւն չունին իրարու հետ, անոնց միջեւ միջնորդի դեր կը կատարեն Բարեգործականի, Հօկերու, կ. Խաչերու, Հայրենակցականներու Հայաստանեան եւ արտասահմանեան կազմակերպութիւններն ու ներկայացուցիչները: Մամուլին մուտքը արտասահմանէն Հայաստան՝ արգիլուած է, մինչ գաղութահայ իւրաքանչիւր հրատարակիչ պիտի փափաքէր իր ունեցածը ուղարկել նաեւ Հայաստան. շատերը արդէն կ'ուղարկեն, բայց այդ գիրքերը կամ թերթերը՝ Երեւան հասնելէն յետոյ՝ կը հաւաքուին կուսակցական պատասխանատու վարիչներու քով եւ կը դատապարտուին հոն ալ մնալու: Անհշան թիւ մը կը ներկայացնեն անոնցմէ բախտաւորները՝ որոնք կ'երթան զարդը կազմելու Հայաստանի մատենադարանին կամ այս ու այն գրադարանին: Թէեւ Հայաստանէն որեւէ գիրքի կամ թերթի արտասահման գալը արգիլուած չէ, բայց անոնք ալ ուրիշ դժբախտութեան մը ենթակայ են. — չեն կարդացուիր, նա՛խ իրենց լեզուին եւ ուղղագրութեան եւ յետո՛յ իրենց բովանդակութեան պատճառով: Գաղութահայութիւնը իր տեղեկութիւնները Հայաստանի մասին կը ստանայ արտասահմանի հայ մամուլէն՝ խորհրդային թերթերէ կատարուած քաղուածներով. իսկ Հայաստանի ժողովուրդը գաղութահայութեան մասին իր ունեցած հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար հարկադրուած է գոհանալ այն ցանցառ «ինֆորմացիա»ներով, որոնք հաղուադէպ պարագաներու մէջ կը թոյլատրուին կուսակցական գրաքննութեան կողմէ:»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Վիէնի դէպքին առթիւ

ԽՄԲ.-- Պ. Արշակ Զօպանեան իր ուզածին պէս եւ չորս հինգ սիւնակ գրած ըլլալով վիէնի դէպքը, պ. գ. Ալոյեան, զոհը, մեզի ղրկած է իր պատասխանը: կը հրատարակենք միայն դէպքին վերաբերեալ մասը.—

Պ. Զօպանեան կ'ըսէ թէ, թող բանալին ուզուէր Ռ. Ա. Ակումբէն եւ ոչ թէ գործատէրէն եւլն.. Բայց շաբաթ մը առաջ արդէն, որոշուած էր որ, բանալին յետ այսու գործատիրոջ քով գտնուի, ով որ պէտք ունենայ պէտք է դիմէ իրեն: Ինծի յանձնարարուած էր որ վարդապետին դասախօսութեան համար այդ օր կէս օրին (յունուար 16 շաբաթ) ժամը 11.30ին գրասենեակ ներկայանամ եւ բանալին առնեմ, իբրեւ տեղիս Կաթոլիկ Վարչութեան մէկ անդամը եւ այդ տեղի աշխատաւորը: Ժամը 11.30ին գործէս ելլելու ատեն գրասենեակ ներկայացայ բանալին առնելու համար: Ա. Զօպանեանի բարեկամներն ալ ներկայ յացան երեք հոգի, որոնց մէկը լաւ ֆրանսերէն գիտցող էր: Բաւական խօսելէ յետոյ, բանալին յանձնեցին գործատիրոջ գրագրին, գործատիրոջ բացակայութեան պատճառաւ:

Ռամկավարներէն մէկը բանալին տալով գրագրին, ըսաւ.— Ահա բանալին կուտամ — յետոյ հայերէն կ'ըսէ (եւ կ'ուզէ որ ֆրանսերէն գիտցող բարեկամը թարգմանէ բայց չի թարգմաներ),— բայց արիւն պիտի թափենք, մեծ արիւնահեղութիւն պիտի ըլլայ:

Երբ այս լսեցի, բանալին չէի ուզեր առնել, եւ կէս կատար ֆրանսերէնովս չկրցայ լաւ մը հասկցնել գրագրին՝ ռամկավարին ըսածները: Բայց գրագիրը ըսաւ.— Պ. Փելէն ինք պատուիրած է որ բանալին քեզի յանձնեմ, վարդապետի այս երեկուան դասախօսութեան համար:

Բանալին կ'առնեմ, վերջապէս դուրս կ'ելլենք ռամկավարներու հետ միասին, կը տեսնեմ որ 8 հոգի ալ դուրսը կեցած են (երեք կին) ուրեմն 11 հոգի. որոնք հաւաքուեցան շուրջս:Սամինակէ:Մէկըպոռաց .—«Դաւաճան»: Ուրիշ մը «սրիկայ», մէկ ուրիշ մը, աւելի զեհիկ հայհոյանքով մը, վրաս յարձակեցաւ եւ սկսաւ զարնել (այս առաջին անգամ զարնող հերոսները, ժամը փոխանակ 11.30ին իրենց գործերը ձգելու, 11ին ձգած եկած էին, կէս ժամ հեռու խաղախորդարանի բաժնէն եւ գործատէրը սպասելէ վերջ գործէ հանեց):

Եւ սկսան բոլորը միասին զարնել, մէկը շիշով, մէկը քարով, եւ ոմանք ալ դանակով: Ես մինակս ի՛նչ կրնայի ընել 11 հոգիի դէմ: Ինքզինքս կորսնցուցած, գետին ինկած էի արիւնլուայ: Հի՛նչ թէ տասը վայրկեան վերջ, ընկերներէս 2-3 հոգի կ'իմանան, կը հասնին զիս ազատելու: Եւ երբ կը տեսնեն որ իրենց ալ կը զարնեն շիշերով, այս անգամ, կը սկսի կռիւը երկուստեք: Ո՞վ է յանցաւորը եթէ Զօպանեանի բարեկամներէն մեծ մասը կը չուէ, ձգելով չորս հոգի այնտեղ: «Հերոս»ներէն երկու հոգի կը վազեն ոստիկանութեան լուր տալու, մէկը հեռաձայնով, իսկ միւսը ուղղակի ոստիկանատուն, «Հասէ՛ք, սպաննեցին» պոռալով: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս կուգայ: մեզ բոլորս կ'առաջնորդէ ոստիկանատուն:

Իմ ընկերներս, ոչ շիշ բերած էին, եւ ոչ ալ ուրիշ բան մը, եթէ շիշ գործածուած է, այդ ռամկավարներուն շիշերն են որ իրենց դէմ գործածուեցան: Ահա այս է դէպքը: Եթէ Պ. Զօպանեան չի հաւատար այս գրածիս, կը հրաւիրեմ Վիէն, բոլոր ծախքերը կը ստանձնեմ, թող այստեղ իր նախագահութեան տակ պատւոյ ատեան մը կազմէ եւ պիտի համոզուի որ ես ոչ կռիւին պատճառ եղած եմ, ոչ ալ ինծի վերագրուած խօսքերը արտասանած եմ բանալին առած ատենս: Ոչ նախայարձակ եղած եմ, եւ ո՛չ ալ առաջին անգամ բողոքողը: Գլուխս ութ տեղէ կոտրած էին եւ մէկ ալ դանակ զարկած քունքիս: Եթէ ընկերներս չհասնէին, ի՞նչ կ'ըլլար վիճակս.. Չեմ գիտեր: Բայց այս մարդիկը չե՛ս ճանչնար, Պ. Զօպանեան:

Գ. Ալոյեան

Տէր եւ Տիկին Տաճատ կարապետեան կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երկրորդ մանչ զաւկին ՎԱՐԴԳԷՍ ի:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ս. ՄԱՍ

III

Եւ, յոգնատանջ ու խռով, իր երազին մէջ տեսաւ, իր վերեւ, մե՜ծ թռչուն մը. իրենց տանը սեմին, որ կը թռէր ու կը ժպտէր... կապոյտ ու թեւաւոր այդ թռչունը աղջկայ դիմագիծ ունէր... Այո, պիտի ճանչնար զայն.. Աստղիկն էր... թեւերը բարձրացուց, ուզեց բռնել ու գրկել, մինչ ան կը թռէր իր վերեւ, ու Մէհմէտը, աչաւասիկ, որ սուրը բարձրացուցեր՝ կ'ուզէ հարուածել... Գրիգոր, հեւալով ու շնչասպառ, ուզեց աւելի երկարել. թեւերը բացաւ, սոսում մը փորձեց: Կեց մը տուաւ Մէհմէտին, ճիշդ այն ատեն՝ երբ ան սուրը մխեր էր իրեն ու հայրիկին: Ու մինչ ինք կը փորձէր թռչունը գրկել, Մէհմէտ յարձակեցաւ կրկին, ու Նազարէթ որ կեցեր էր անկիւն մը, անակնկալօրէն խլեց կապոյտ թռչունը...:

— Աստղի՜կ, — ձայնեց, յանկարծ, Գրիգոր, ուժգնօրէն...

Ու իր կանչէն արթնցաւ: «Աստղիկ» բառը իր երազէն արթնցուց զինքը:

Կը դողդղար տերեւի մը պէս, սիրտը ուժգնօրէն կը տրոփէր ու բռունցքը դեռ սեղմուած կը մնար՝ անյագ զայրոյթով մը պրկուած...

Մինչ մայրիկը, մտահոգ, գլուխը երկարեց, շոյեց պէծքովը Գրիգորին գլուխը, ու հարցուց.

— Արթո՞ւն ես. մանչս...:

Արթո՛ւն էր, անշուշտ: Արթնցա՛ւ: Դեռ չարթննա՞ր..

VII

— Չէ՛, չէ՛.. Հա՛, վա՛րի երկթին կապէ.. Հապա՛... Հա՛ շեօյլէ... կեցցե՛ս պէ կիրակոս... Հիմա տաշա դիւրին կ'երթայ զինծիլը...

= Է, հա՛... Մինակ քի, Դաւիթ էֆէնտի, ձունին-ձմեռին ժամկոչը շատ պըտ 'նեղուի.. Անդին ըլլար նէ՝ «սաչախ»ին տակէն կը զարնէր զամբանան...

= Զէն չունի, կիրակոս ղալֆա, էֆէնտիին ըսածը թող ըլլայ, — ձայնեց յանկարծ ժամկոչ Արթինը, որ եկեր՝ ձեռնածալ կանգներ էր Դաւիթ էֆէնտիին ետին, եկեղեցւոյ բակին մէջ, մինչ ան, ձեռքերը տաբատին գրպանը, փորը ցցած, հպարտ ու մեծավայելուչ երեւոյթով մը կը նայէր վեր, իր նոր կառուցանել տուած մեծադիր զանգակատան, որուն գագաթն ելեր՝ զանգակին շղթան կը տեղաւորէր կիրակոս ղալֆան, Աւագ Ուրբաթի առաւօտով, իսկ իր քով կանգներ էր տղան Յակոբը, լեզուն դուրս ձգած մաս մը, ու անիմաստօրէն նայելէն շուրջը:

Ծնծղուկները կը ճռուողէին բակի մեծ շագանակենիին ու թթենիներուն վրայ: Լուսաշող արեւ մը փռուած էր մարմարներուն: Եթերին մէջ ժպիտ մը կը թեւածէր ու մեղմ զեփիւռ մը սաղարթներուն սօսաւիւնը լսելի կ'ընէր:

Կանանց պաշարանէն դուրս եկաւ Տէր Գէորգը, հողաթափերը շխշխկացնելէն: Յետոյ, սքեմին կուրծքերը իրար բերելէն ու լայն երկար թեզանիքներուն ծանիշակագոյն սնդուսը դարձնելէն դուրս, մօտեցաւ զանգակատան:

— Օրհնեցէք, Տէ՛ր Հայր — լսելի եղաւ Դաւիթ էֆէնտիի հնչեղ ձայնը, որ այս անգամ ինքնաբաւ ու աւելի լեցուն բան մը ունէր իր մէջ: Դէմքը կը ճառագայթէր ու յստակապէս տրամադրուած էր:

— Աստուա՛ծ օրհնէ, — վրայ բերաւ Տէր Գէորգ — է՛, վարձքդ կատար, Դաւիթ էֆէնտի... Աղուո՜ր բան եղաւ լաքին...

= Անանկ չէ՞, Տէր Հայր... Իրա՛ւ, քիչ մը սուղի նստաւ, ամմա, հի՛չ աչքիս չերեւար...

— Է՛, հարկաւ.... Ճանը՛մ, ո՞ր մէկ տուածդ... Սա գիրն ա աղուոր գրուեցաւ, շիտակը... Օսկի, հապա՛, օսկի՛ գիրերով գրուելիք անուն ունիս, խաչոր... Ալ աս իրիկուն կը հնչեցնենք, հէ՞, Արթին աղբար, — դարձաւ ժամկոչին — սանկ սօնթօռլո՛ւ մը, թաղումին ատեն... Խնտո՞ր ալ աղէկ հանդիպեցաւ Զատկի առթիւ, հօրդ յիշատակին... Հը՛, պատուական մարդ էր օղորմած հոգի Արթին աղան.. Ազգին պարծանք ա զաւակ ունեցաւ...:

Դաւիթ էֆէնտի աւելի փքացաւ: Ժամացոյցը հանեց ու նայեցաւ:

— Օ՛, վախիթը անցեր է: Էթանք՝ նայինք... Վո՞ւր է, ճա՛նըմ, Միսիւ Վաղարշը պըտ'գար... Աղքատախնամին ա բան մը տանք տէ...

Տէր Գէորգ աւելի մօտեցաւ: Ժպտեցաւ.

— Ալ հիմա մէ՛կ տէրտ մնաց, Դաւիթ էֆէնտի, սա մանչդ.. Սանկ — սկսաւ շոյել Յակոբին երեսը — մէյ մը մեղնայ տէ՝ կարգենք՝ պսակենք.. Ի՛շ քիպար մանչ... Պապա՛ն է, պապա՛ն...

Ու գրպանէն հանեց նշխարք մը, տուաւ տղուն, որ Տէր հօրը աջը համբուրեց եւ սկսաւ ծամել: Մինչ Դաւիթ էֆէնտին, անդրադառնալով Տէր հօրը խօսքերուն.

— Յակո՞բս — մէյ մը նայեցաւ տղուն. — Հա՛, նայինք ալ...

(Շար.) Կ. ՄԵՀԵՆ

Ցուցահանդէս կը զօրացնէ նաւատորմը

Յունական կառավարութիւնը երեք թորփիլահածներ յանձնարարած էր իտալական նաւարաններուն: Այս մարտանաւերու շինութիւնը աւարտած է:

մատուն մը, (Թիւ 15, Պանք Պարուխ) եւ սարսափի մատնելով պաշտօնեաները, 130.000 Ֆր. յափշտակեցին ու անհետացան։

Ճաշի ժամն էր եւ պաշտօնեաները կը պատրաստուէին փակել դրամատունը, երբ դիմակաւորները ատրճանակները բռնած, «Ձեռքերը վե՛ր» պոռացին եւ հոս մըն ալ պարպեցին։ Պաշտօնեաներէն մէկը դիմադրած ըլլալով, դաշոյնի ծանր հարուած մը ստացաւ կուրծքէն։ Յարձակողները դրամարկղին յարակից սենեակ մը Թխեցին միւս պաշտօնեաները եւ հանգիստ պարպեցին դրամարկղը, որ բաց էր սակայն։

Վարի յարկին վարձակալը աղմուկը լսելով, լուր տուաւ ոստիկանութեան, բայց դիմակաւորները չուած էին, առանց որ եւ է հետք թողելու։ Ինչպէս կ'երեւայ, երեքը ներս մտած էին, իսկ չորրորդը դուրսը կը սպասէր ինքնաշարժով մը։ Սանդուղին վրայ տրցակ մը քսուն ֆրանքնոց գտաւ ոստիկանը։

Պանք Պարուխի պաշտօնեաները եւ յաճախորդները մեծ մասով Սերպեր, Չեխեր եւ Լեհեր են։ կը կարծուի թէ յարձակողները հունգարացի են։

Չին-ճափոնական պատերազմը

Վու-Սունկի, Քեանկ-Ուանի, Շափէյի շուրջ սկսած ճափոնական յարձակումը կանգ առած էր նախորդ օր։ Երկու հակառակորդ կողմերը գիրար կը կումը կանգ առած էր նախորդ օր։ Երկու հակառակորդ կողմերը գիրար կը ռմբակոծեն։ Ճափոնցիները կը զօրացնեն իրենց դիրքերը, սպասելով օգնական ուժերու։

Չինացիներն ալ, կը զօրացնեն իրենց դիրքերը, այնպէս որ ճափոնական ուժերը չկարենան Շափէյը պաշարել։ Ճափոնական յառաջխաղացումը արգիլելու համար, չինացիներն օդը հանեցին բազմաթիւ կամուրջներ։

Շանկհայէն տրուած վերջին լուրերու համաձայն մէկ օր տեւող հանդարտութենէ վերջ, ճափոնցիները կրկին սկսան յարձակման մը, այս անգամ աւելի ուժգին, Քեանկ-Ուանի ճակատին վրայ։

Սակայն չինական զօրախումբերը յաջողեցան պահպանել իրենց դիրքերը։ Գիշերը տեղացող անձրեւը դժուարացուցած էր չինական գործողութիւնները։ Խրամները լեցուած են ջուրով եւ երկու կողմի զինուորները տառապանքներու ենթարկուեցան։ Կը հերքուի այն լուրը թէ 13 հազար հոգինոց ուժ մը օգնութեան ղրկուած է Վու-Սունկի ճափոնական բանակին։

Ճափոնական պատասխանը Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի կոչին հասաւ Ժընեւ։

Ճափոն չիկրնար ընդունիլ որ կոչը ուղղուած ըլլայ միայն մէկ կողմէն եւ յարձակողական շեշտով քննադատելէ վերջ կոչին բովանդակութիւնը, կը հաւաստէ թէ որեւէ հողային կամ քաղաքական յաւակնութիւններ չի ստանձներ հանդէպ Չինաստանի։

Անօթի սով Խ. Միութեան մէջ

«Թայմզ» կը գրէ թէ Մոսկուայի իշխանութիւնները տենդագին կ'աշխատին իրագործելու համար Ստալինի եւ Մոլոտովի հրամանագիրը՝ սովահար շրջաններու օգնութեան մասին։ Արհեստակցական Միութեանց կեդր. խորհուրդը հրաման տուած է պաշտօնեաներուն՝ անմիջապէս հակակշռի խումբեր հաստատել բոլոր գիծերուն վրայ, հացահատիկի կանոնաւոր առաքումը ապահովելու համար։ Հրամանագիրը տեղ մը կը յիշէ սովահար գիւղացիներու 100 հազար թոն հաճար հասցնելու խնդիրը. բայց անկարելի է ճշդել տիրող թշուառութեան չափը, որովհետեւ իշխանութիւնները եւ մամուլը միայն սերմնուի վրայ կը ծանրանան, պատահաբար միայն յիշելով հացահատիկի խնդիրը։

Հողագործական գործավարութիւնը հրատարակութեան տուած է բազմաթիւ տեղեկագիրներ զանազան շրջաններէ որոնք երկիւղալի եւ շատ աւելի ծանր կը ներկայացնեն կացութիւնը քան կարելի էր ենթադրել։ Կառավարութիւնը խիստ հրամաններ արձակած է, որպէս զի Ստորին Վոլկայի Հիւսիսային Կովկասի, Միջին Ասիոյ, Խրիմի եւ Ուկրայնայի յատկացուած սերմնցուն պատրաստ ըլլայ փետր. 15էն առաջ, իսկ միւս շրջաններուն մէջ մինչեւ փետրուարի վերջը։ Բայց, համաձայն ամէնէն լաւատես հաշիւներու, մինչեւ փետրուարի կէսը պահանջուած սերմնցուին հազիւ 40 առ. հարիւրը ճարուած էր, իսկ հայթայթելու եռանդը կը նուազէր շատ մը շրջաններու մէջ, իբրեւ հետեւանք պաշտօնեաններու «քրէական անտարբերութեան» 1931ի միեւնոյն ժամանակաշրջանին 69 առ. հարիւր եղած էր հացամթերումը։

Պարզեւ շահած են, չեն առներ

Խորհրդային Միութեան ելմտական գործավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են երեւան հանելու համար անուններն ու հասցէները անոնց որ պարգեւներ շահած են ներքին փոխառութեանց վիճակախաղէն, բայց չեն ներկայանար գանձելու։ Գործավարութիւնը կ'ըսէ թէ շահողները կը դժկամակին ստանալ իրենց օրինաւոր իրաւունքը, եւ թէ չգանձուած պարգեւներուն գումարը կը հասնի 40 միլիոն ռուբլիի (4,000,000 ստերլին)։

Ինչպէս կ'երեւայ, խորհրդային քաղաքացիները կը նախընտրեն զրկուիլ իրենց պարգեւներէն, քան գանձել զանոնք եւ մատնուիլ այն գրկանքներուն որոնց ենթակայ են ունեւորները, ինչ ձեւով ալ հարստացած ըլլան։

Պատերազմ եւ խաղաղութիւն

Միջազգային իրաւաբանական գործակցութեան լեհական յանձնախումբը ուսումնասիրելով միջազգային իրաւաբանութեան հարցերը, վերջացուց 3421 տարիներու հետ կապ ունեցող վիճակագրութիւն մը։

Այս 3421 տարիներէն 3153ը տարիները եղած են պատերազմի տարիներ, եւ միայն 268 տարիներու ընթացքին խաղաղութիւն տիրած է աշխարհի մէջ։

Այս 34 տարիներու ընթացքին, կնքուած են 8 հազար խաղաղութեան դաշինքներ, որոնց իւրաքանչիւրը միջին, միայն 2 տարի խաղաղութիւն ապահոված է։

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 32 Ave. Gobelins, Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կո[...] [...]ւէի դասախօսական ընդհ. ժողովը վաղը Շ[...] [...]րաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Կը խօսի ընկ[...] [...] ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԵԱՆ։ Ներկայ կրնան ըլլ[...] [...]ալ միայն ընկերներ։

ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հ[...] [...]աւիրէ ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ռոստոմ Գր[...] [...]ադարանի սրահը։ Օրակարգ՝ ընթերցում շրջաբերականներու։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԱՆԻԷՌԻ Զէյթուն կոմիտէի հ[...] [...]երկայացուցչական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30 Գրադա[...] [...]րանին մէջ։ Կը խնդրուի Եռագոյն, Աղատամարտ, Փոթորիկ եւ Մ[...] [...]սիս խումբերէն իրենց ներկայացուցիչները ղրկել։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղի բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին իրենց հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Ուրֆայի Հայր. միութեան ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին Քաֆէ լա Փըթիթ Սալըսի մէջ, Մէթրօ Օտէօն։

ՍԱԼՆԱՁՈՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին Քաֆէ տը լա Մէրիի վերնայարկը, 2 Փլաս տ'Իթալի։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

Երեկոյթ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԸ ԿՕՆԷՍԻ ՄԷՋ

Արարատ Միութեան կողմէ. ի նպաստ անգործներու վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Նիկողոսեանի սրահին մէջ։ Կը խօսին՝ Պ. Պ. Հրաչ Երուանդ եւ Տօքթ. Մ. Քէշիշեան։ *Արտասանութիւն եւ երգ։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Կը փնտռուի* Emilio Sanche *(հայ անունով Յակոբ Արփաճեան) հօր անունը՝ Աբրահամ, մօր անունը Մաքրուհի։ Մօտաւորապէս չորս տարի առաջ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին* Emilio Sanche, Calle Santa Rosa No. 22, M. Muzquiz. Goah, Mexique։ *Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Մարի Արփաճեանի «Յառաջ»ի խմբագրատունը։*

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ»

Գրեց՝ ՈՍՏԱՆԻԿ

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (156)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

Յաւելուած

5.—ՍԱՍՆՈՅ ԵՒ ՏԱԼՒՈՐԻԿԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Ու երբ Համբարձում Պոյաճեան տեսաւ որ չեն յարձակիր Թուրք զինուորները, փոքրիկ խումբերով սկսաւ յարձակում գործել ու նեղել վաշտերը, մեծ վնաս հասցնելով զինուորներուն։ Հայ հրոսախումբերն ալ իրենց կարգին կը յարձակէին Թրքական գիւղերուն վրայ, կը կոտորէին, իսկ բնակչութիւնը բնաջինջ կ'ընէին։

Մարաջախտ Մէհմէտ Ալի փաշա կը տառապէր կեցած տեղը։ Ամէն ժամ Պալատ դիմելով կը խնդրէր հրաման տալ յարձակելու։ Բայց ոչ ոք մտիկ կ'ընէր իրեն։ Ի վերջոյ իրիկուն մը, այս օրհնած հրամանատարը գէշութիւն մը զգաց, անդամալոյծ զարձաւ՝ անշարժ գանգուածի մը պէս գետնին գամուեցաւ։ Հրամանատարութիւնը ուրիշի յանձնեցին։ Եւ մարաջախտը պատգարակով մինչեւ Էրզրում տարուեցաւ։ Եւ Էրզրումի հիւանդանոցին մէջ հոգին աւանդեց։

Երբ տրուեցաւ յարձակման հրամանը, որուն այնքան կը սպասէր Մէհմէտ Ալի փաշա, Քիւրտերը, աշիրէթները եւ շրջակայ գիւղերու Թուրք բնակչութիւնը, հսկայ զանգուած մը կազմելով, արդէն քալեր էին Հայերուն վրայ եւ կռիւի բռնուեր։ Ի՛նչ ընէին, երբ 21 վաշտ վրան կը զարնեն ու չեն շարժիր, մէկ ձեռք հրացան չեն պարպեր, մինչ կոմիտէին ֆէտայիները իրենց շարունակական յարձակումներով կը վառէին խլամներուն սիրտը։ Եւ սակայն Հայոց մարտիկները զինուած էին արդիական հրացաններով եւ կը շարժէին զինուորական կատարեալ կարգապահութեամբ եւ գիտութեամբ։

Հայոց ուժերը, որոնց թիւը թերեւս կը հասնէր 10 հազարի, խլամներուն յարձակումը ձախողման մատնելէ յետոյ, սկսան նեղել նաեւ Թրքական զինուորները։

Երբ Թրքական զինուորներուն հրաման տրուեցաւ յարձակիլ ապստամբներուն վրայ, լեռնային թնդանօթներն սկսան կրակ տեղալ։ Թնդանօթին ձայնը մեծ եւ կարեւոր միջոց մըն է ահաբեկելու թշնամին։ Թնդանօթի ռումբերուն կատարած աւերէն զատ, թնդանօթին որոտումն ալ իր կարգին բարոյական որեւէ կորով չէր թողուր այլեւս թշնամիին վրայ։ Հայերը երկու կրակի միջեւ մնացին։ Սասունի էր կոտորածը եւ արիւնահեղ։ Երկու կողմէն ալ կորուստը մեծ եղաւ։

Պատերազմը տեւեց 5-6 ժամ։ Ի վերջոյ, հայկական ուժերը խորտակուեցան։ Հայոց կորուստները տասն անգամ աւելի էին Թուրք զինուորներուն եւ ժողովուրդին կորուստներէն։ Երբ հայկական բանակը խորտակուեցաւ, պարտուած կոմիտէճիները, 5-10-30-50 հոգինոց խումբերով փախան ցրուեցան, այրելով, քանդելով, ջարդելով ինչ որ հանդիպեցան իրենց ճամբուն վրայ։ Եւ այսպէս բաժնուեցան զանազան նահանգներու մէջ։

Այս փախստականներն էին, որ եւրոպէն ապստամբութիւն յայտարարեցին Էրզրումի, Վանի, Պիթլիսի կողմերը։

Հայերուն ու Թուրքերուն դիակները վերցուած ատեն, հրաման տրուած էր քննել բոլորը։ Կառավարութիւնը Համբարձում Պոյաճեանի լուսանկարը Սասուն ղրկեց։ Եւ ալ Պոլսէն երկու ոստիկան ղրկեցի, որոնք լաւ կը ճանչնային Համբարձումը։ Բայց մեռելներուն մէջ Համբարձում Պոյաճեան չկար։ Կը նշանակէր թէ ողջ էր եւ փախած։

Երբ այսպէս կը վերցնէին ու կը քննէին հայ եւ թուրք սպանեալներուն դիակները, ծիծաղելի տեսարաններ ալ պարզուեցան։

Մեծ էր Հայոց կորուստը։ Այդ պատճառով, Հայերը ամէն կողմ յայտարարեցին թէ Թուրքերը ջարդ մը կազմակերպած են։ Ու զրոյց շրջեցաւ Սասունի մէջ թէ մեծ պետութիւնները ճնշում կործած են Պապը Ալիի եւ Եըլտըզի վրայ, այդ դէպքերուն առթիւ։ Ճիշդ էր ճնշումի այդ զրոյցը։ Իրապէս կարգ մը պետութիւններ նոյնիսկ վերջնագիր տուին Թուրք կառավարութեան։ Յուշերուս շրջանակէն դուրս ըլլալով, չպիտի պատմեմ այդ արտաքին միջամտութեան մանրամասնութիւնները։ Միայն սա չափ ըսեմ, որ, իմ կարծիքովս, եթէ այնուհետեւ հայկական բոլոր ապստամբութիւններու ընթացքին Սուլթան Համիտ կը մերժէր զինուորական գործողութիւններու ձեռնարկել Հայերուն դէմ, այդ վախը կը ծագէր Սասունոյ եւ Տալւորիկի կռիւներուն առթիւ տեղի ունեցած արտաքին միջամտութեան կրկնութենէն։

Եւ ահա ժողովուրդը, լսելով որ օտարները ճնշում կը գործեն Թուրք կառավարութեան վրայ, կը խորհէին որ օգտակար կ'ըլլայ, եթէ Հայոց կորուստը աւելի քիչ երեւայ Թուրք զինուորներուն եւ իսլամ ժողովուրդին կորուստներէն։ Եւ այդ նպատակով հնարք մը կը գտնեն. վերցուած չէին դիակները, երբ [...] չէն սիւննէթ ճի Իլիասը կը [...] եւ սպաննուած Հայերը [...] կ'ընեն։ Սիւննէթճի Իլիաս [...] ով կը թլփատէ աւելի ք[...] դիակ։

Դիակներուն ազգութեանց [...] դումր իրապէս ողբերգական [...] րաններու տեղի կուտար։ [...] ւոր երախաներ ու կիներ [...] փնտռելու իրենց հայրը [...] ւոր։ Թուրք, հայ այս երախ[...] ու կիները, իրենց գլխուն [...] փետելով, կը պոռչտային, [...] կը կարդային։ Այն հայ կին[...] րոնք կը գտնէին իրենց ամուս[...] րուն դիակները, կ'ըսէին.

— Ա՛խ, Յակոբս, ա՛խ [...] ա՛խ Գիրգորս։

Եւ կը նետուէին դիակ[...] վրայ։

Դիակի մը մօտ կը կենայ [...] անունով հայ կին մը եւ կ'ըս[...]

— Բա՛, այս ի՛նչ է, երէկ[...] իրիկուն տուն եկած ատեն [...] քրիստոնեայ էր, այս գիշեր [...] լմանի փոխուեր է։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 19-78
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 27 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932
27 FÉVRIER 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1814 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԱԶՄԱԽԱՂ

Որ եւ է նոր տեղեկութիւն չունինք Թուրքիոյ երթեւեկի այն կանոնագրի մասին, որ «բարեփոխեալ» ձեւով հրապարակ հանուած է փետրուար 16ին, ինչպէս հաղորդեցին թերթերը:

Գիտենք միայն որ, այդ լուրէն առաջ թէ վերջը, դիմողներ եղած են փարիզի թրքական հիւպատոսարանը, եւ հաւաստիք ստացեր են թէ անցագիր պիտի տրուի փախստականներուն, «յետ քննութեան»: Լուրէն առաջ դիմած է ռամկավար երեւելի մը, մեղրածոր խօսքեր լսելով: Լուրէն յետոյ դիմած է Պոլսեցի երիտասարդ մը, որուն պատասխաներ են թէ զինուորական փախստական ըլլալով, չի կրնար վերադառնալ:

Ուրեմն, սպասելով աւելի մանրամասն եւ վաւերական լուսաբանութեանց, գրի առնենք ինչ որ խորհինք, հրատարակուած կանոնագրին կամ եղած «բարեփոխութեան» մասին:

Մէկ խօսքով բսենք թէ վրան-բաց ռազմախաղ մը կը փորձէ Էնկիւրին, հոգեբանական պահու մը: Տեսակ մը թակարդ:

Գիտենք թէ քէմալապետութիւնը ո՛րքան ուշադրութեամբ կը հետեւի արտասահմանի հայկական անցուդարձին, շահագործելով ամէնէն սովորական իրողութիւնները:

Գիտենք թէ լրտեսներու, գործակալներու, թարգմանիչներու ցանց մը փռուած է բոլոր գաղութներու մէջ, ի խնդիր հայկական կամ հակաթրքական հետազօտութեանց:

Գիտենք թէ՝ նոյն իսկ դէպի Հայաստան ներգաղթը որոշուած է քէմալապետութեան գիտութեամբ եւ հաճութեամբ, ցրուելու համար սահմանամերձ գաղութները, մանաւորապէս Յունաստանի և Սուրիոյ հայկական համրանքները:

Ու գիտենք, վերջապէս. որ Թուրքերը ամէն միջոցի կը դիմեն, խոբացնելու համար մեր ներքին պառակտումները, վէճերն ու պայքարները:

Պարապ տեղը չէ որ օրը օրին կը թարգմանեն ոչ միայն յեղափոխական գրականութիւնը, այլ եւ «կոմիտէճի»ներուն, եւ մանաւորապէս Դաշնակցութեան դէմ եղած հրատարակութիւնները, խորագիրներով եւ ստորագրութիւններով:

Արդ, Էնկիւրին յիմար չէ եւ շատ լաւ կ'ըմբռնէ թէ՝ որքան ատեն որ գոյութիւն ունենան հայկական զօրաւոր համախմբումներ՝ իր սահմաններէն դուրս, բայց միշտ աչքերը դէպի ներս, ինք հանգիստ չպիտի ունենայ:

— Փաստ է, այդ բազմութիւնները որքան ալ նեղուին, ուծանան կամ պլլաերին, չեն լուծուիր, չեն լռեր, չեն հրաժարիր իրենց բնական իրաւունքներէն, — հատուցման արդար պահանջէն:

Եթէ 100էն 25ը դասալիք ըլլայ ու լռէ, մնացեալ 75ը անդադար պիտի աղաղակէ, այս կամ այն ձեւով:

Եւ ոչ միայն Դաշնակցականին, այլեւ ամէնէն պահպանողականին, պատուելիներուն եւ ռամկավարներուն բերնով, քանի որ բոլորն ալ պարբերաբար կը ճառեն «անկորնչելի» իրաւունքներու, մեծ ու պզտիկ «Տեսիլք»ներու մասին:

Այս պատկերին առջեւ, Էնկիւրին ամէն միջոց կը փորձէ, որպէս զի կարելի եղածին չափ շատ ճեղքեր, ճակատներ բացուին հայկական հոսանքներու եւ բազմութիւններու միջեւ:

Կը զանազանէ, կը շոյէ, կը գնահատէ այս կամ այն թերթն ու անձը, հոսանքն ու խմբակը, երբ կը տեսնէ որ անոնք փամփուշտ կը տեղան յեղափոխութեան դէմ, եւ լռջութիւնը շփոթելով դասալքութեան հետ, կը քարոզեն ու կը յանգին... բան մը չընելու քաղաքականութեան:

Թղթատեցէք թերթերը, եթէ կ'ուզէք միայն 1930 — 31ի հաւաքածոները: Եւ թրքական այս ռազմախաղը յստակօրէն պիտի փռուի ձեր աչքերուն առջեւ:

Յիշեցէք միայն սա վերջին երկու-երեք ամսուան ընթացքին եղած հրատարակութիւններն ու թարգմանութիւնները: Եւ եթէ կրնաք, հակառակը պնդեցէք:

Եւ ահա նոր ռազմախաղը, — աւելի նուրբ եւ «բարեացակամ» — փախստականները կրնան վերադառնալ: Ջնջուա՛ծ են վերադարձը արգիլող տրամադրութիւնները:

Ինչպէս բսինք, մանրամասնութիւններ չունինք տակաւին, և չպիտի կրնանք պատասխանել մեզի եղած հարցումներուն, — Ո՞ւր պիտի վերադառնան, միայն Պոլի՞ս թէ ամէն տեղ: Պիտի կրնա՞ն երթալ իրենց ուզած վայրը: Պիտի վերստանա՞ն իրենց ինչքերը, որ աւարի տրուած են իբրեւ «լքեալ» գոյք, որոնց հետքն իսկ մնացած չէ ընդհանրապէս...:

Բայց, ի՛նչ «առաւելութիւններ» եւ պատեհութիւններ ալ ներկայացնէ երթեւեկի նոր կանոնագիրը, նպատակը մէկ է,— ճեղքել, սարսել մեր քաղաքական ճակատը, եւ ամբողջ Հայկական Դատը վերածել Թուրքիա երթալ-գալու ազատութեան: Թուրքիոյ մէջ ապրելու եւ այսպէս կամ այնպէս հաց մը ճարելու արտօնութեան:

Անշուշտ մինչեւ ... ցնոր տնօրինութիւն:

Երբ այս է պատկերը, ինքնին կը լուծուի երթալ-չերթալու խնդիրը, որ սկսեր է զբաղեցնել միամիտները:

Քաղաքական դատը երթեւեկի հրահանգներով չի կրնար սակարկուիլ: Քաղաքական դատը երբ լուծուի, երթեւեկի կանոնագիրներն ալ աւելորդ կը դառնան:

Բայց, ամբողջ հարցը սպառելէ առաջ, կ'ուզէինք իմանալ թէ ի՛նչ կը խորհին անոնք, որ կը ջատագովէին յարաբերութեանց «դարմանումը», եւ կը յորդորէին «հրաժարիլ Թուրքիոյ դէմ երկրային պահանջներ ունելէ»:

— «Իր (գաղութահայութեան) պահանջները տարբեր են եւ կը վերաբերին անհատական իրաւունքներու եւ շահերու՝ զորս լսելի ընելու համար պէտք է նախ լռեցնել ժխորը»: («Արեւ», 11 Մարտ 1931):

Երթեւեկի հրահանգը կը համապատասխանէ՞ այս տեսակէտին, կ'օգնէ՞ յարաբերութիւնները «դարմանելու» եւ մեր դատին ճամբան հարթելու... բարեկամաբար:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՐԳԵՒ ՇԱՀԱԾ ԵՆ, ՁԵՆ ԱՌՆԵՐ

Կարդացինք թէ Ռուսիոյ մէջ, ներքին փոխառութեան վիճակախաղէն շահուած 40 միլիոն րուբլի կը մնայ անտէր, թէ եւ իմտական գործավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է երեւան հանելու համար, անոնք որ յիմարաբար երես կը դարձնեն բախտին, երբ իրենց կը ժպտի ու չեն հետապնդեր իրենց անձնական շահը:

Երանելի՜ երկիր, ուր ամէն ինչ պէտք է բնութեան ու մարդուն օրէնքին դէմ շարժի: Աշխարհի մէջ ուրեմն, կը գտնուի երկիր մը, ուր շահը այլեւս չի հետաքրքրեր մարդը: Անշուշտ տակը գաղտնիք մը կայ: փնտռենք միասին:

Շահողը կ'երեւի, կը մտածէ. — վիճակախաղէն շահիլը անշուշտ լաւ բան է: Բայց շահը գանձելու համար վիճակը խաղի ենթարկել դիւրին բան չէ: Ի՛նչ կը կորսնցնեմ.. եթէ շահածս գանձեմ:

«Մէկ ձեռքով պիտի տան, միւսով պիտի առնեն ունեցածիս հետ նաեւ չունեցածս: Պիտի ըսեն, կուլակ, շահադէտ, պուրժուա, եւ զիս ուղարկեն մինչեւ Սիպերիա...: Ի՛նչ կը շահիմ, եթէ կորսնցնեմ: կը մնամ գոնէ հոն, ուր եւ ինչ վիճակի մէջ որ կը գտնուիմ: Ուրե՞մն: կորուստը նախընտրելի է շահէն:»

Իսկ եթէ խորհրդային կառավարութիւնը այդքան հետաքրքիր է երեւան հանելու շահողները որ կը յամառին չյայտնուիլ, կրնայ յիշել գոլոմպոսի հաւկիթին պատմութիւնը եւ հետեւելով օրինակին՝ դիմել ամենապարզ միջոցին: Շահուած գումարները փոխադրել արտասահման, ապահով դրամատուն մը, եւ ճամբորդութեան իրաւունք տալ խորհրդային քաղաքացիներուն եւ սպասել արդիւնքին:

Մէկ շաբաթ չանցած, երեւան կ'ելլեն շահող Ռուսերը բայց Ռուսիայէն դուրս..

Կը տեսնէք որ, ո՛վ բոլշեւիկ եղբայրներ, լոյսը նորէն «դաշնակ»ներէն կը բխի:

ԽԱՐՏՈՑ

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ

Երիտասարդ գրագէտ Շահան Շահնուր (Քէրէսթէճեան) դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր հայրը, Պ. Զաքար Քէրէսթէճեան, համեստ արհեստաւոր մը, որ մեռած է Սկիւտարի մէջ (Պոլիս):

Մեր ցաւակցութիւնները:

Պարսկական արուեստի ցուցահանդէսը

Հինգշաբթի օր, Միւզէ կիմէի մէջ բացուեցաւ Սպահանի որմանկարներու ցուցահանդէսը: Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը, հայ եւ օտարազգի: Բացումը կատարեց փարիզի պարսկական դեսպանը, իսկ թանգարանապետը տեղեկութիւններ տուաւ ցուցադրուած գործերու մասին, որոնց վերակազմումն է ծանօթ նկարիչ Ս. Խաչատրեանի: (Ժուռնալ գրած է... պարսիկ):

Էքօ տը Փարի եւ ուրիշ թերթեր հաղորդելով ցուցահանդէսին բացումը, մեծապէս կը գնահատեն կատարուած աշխատանքները:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Ձիւն ձմեռ Պալքաններու մէջ

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ ձիւնամրրիկը տակն ու վրայ ըրած է երկաթուղիի հաղորդակցութիւնները՝ Պուլկարի մէջ դադրեցուցած են ապրանքները ցամաք հանելու գործողութիւնը, որովհետեւ բուռն մրրիկ մը դէպի ծով նետեց եօթը բեռնակիրներ որ կ'աշխատէին բարափին վրայ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Յանձնախումբերու կազմութիւնը

Զինաթափութեան ժողովի ընդհ. յանձնախումբը որ կը բաղկանայ իւրաքանչիւր պատուիրակութեանց նախագահներէն գրեթէ միաձայնութեամբ (երկու ձայնի պակասով՝ Ռուսիա եւ Թուրքիա) մերժեց վիճաբանութեան ենթարկել զինաթափութեան խորհրդային ծրագիրը, որուն մասին Լիտվինովի կողմէ ներկայացուած բանաձեւը կը վերջանայ հետեւեալ կերպով, — համոզուած ըլլալով որ կատարեալ եւ ընդհ. զինաթափութեան գաղափարը կը համապատասխանէ դէպի խաղաղութիւն ժողովրդային զանգուածներու անկեղծ բաղձանքներուն, խորհրդաժողովը կ'որոշէ իր աշխատանքներուն հիմ ընդունիլ ընդհանուր եւ կատարեալ զինաթափութեան սկզբունքը»:

Միայն, Թուրքիոյ պատուիրակութեան պետը Թէվֆիք Րիւշտի, ընդհանուր լռութեան մէջ խօսք առաւ, կարճ յայտարարութիւն մը ընելու թէ Լիտվինովի կողմէ ներկայացուած ծրագրին կատարելապէս համամիտ է Թուրք պատուիրակութիւնը:

Կարճ վիճաբանութենէ մը վերջ, քուէարկութեան դրուելով մերժուեցաւ խորհրդային բանաձեւը:

Լիտվինովի առաջարկով, որպէսզի կարելի ըլլայ թարգմանութիւնը բաղդատել բնագրին հետ, յետաձգուեցաւ անգլիական բանաձեւին քուէարկումը:

Ինչպէս յայտնի է, անգլիական բանաձեւը կ'առաջարկէ վիճաբանութեանց իբր հիմ ընդունիլ զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնախումբին մշակած նախագիծը:

Ֆրանսայի պատուիրակութեան պետը՝ Պ. Թարտիէօ առաջարկեց կազմել քաղաքական յանձնախումբ մը, որ զբաղի զինաթափութեան հարցէն բխած քաղաքական եւ այլ խնդիրներով:

Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, որոշուեցաւ կազմել բացի քաղաքականէն, նաեւ զինուորական, նաւային, օդանաւային եւ ծախքերու յանձնախումբեր:

Գերման դահլիճը Խորհրդարանին առջեւ

Գերման վարչապետը Պրիւնինկ իր արտաքին եւ ներքին քաղաքականութիւնը պաշտպանեց Խորհրդարանին առջեւ:

Անդրադառնալով Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ յարաբերութիւններուն, Պրիւնինկ յայտնեց թէ գերման կառավարութիւնը կը շարունակէ մեծ ուշադրութեամբ հետեւիլ Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի բանակցութեանց՝ ոչ-յարձակման դաշինքի կնքման համար, թէ ռուսեւ-գերման յարաբերութեանց միջեւ որեւէ փոփոխութիւն մտցնելու հարկ չկայ առ այժմ, քանի որ համաձայն դաշնագրի 2րդ յօդուածին, այն պարագային որ Լեհաստան յարձակում գործէ երրորդ պետութեան մը վրայ, Ռուսիա պիտի վերստանայ իր գործելու ազատութիւնը:

Գալով զինաթափութեան հարցին, Պրիւնինկ կանխահաս կը նկատէ այժմէն իսկ որեւէ գաղտնիքի ենթարկել, իսկ զինաթափութեան եւ թէ հատուցումներու հարցին մասին, գերման վարչապետը տեսակցութիւններ ունեցած է Ֆրանսայի վարչապետին հետ: Գերման կառավարութիւնը կարելին պիտի ընէ վերահաստատելու եւ ամրացնելու Գերմանիոյ ելմտական ու դրամական կացութիւնը:

Գալով Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահի յառաջիկայ ընտրութեան, մեծ աղմուկի մէջ. Պրիւնինկ պարզեց կառավարութեան տեսակէտը եւ պատմականն ըրաւ այն բանակցութիւններուն, որոնք կատարուեցան Հինտէնպուրկի վերընտրութեան առթիւ:

Հիթլեր գերման հպատակ

Հիթլերի գերման հպատակութեան ստացումը վճռապէս ապահովուեցաւ հետեւեալ կերպով: Պրունշվիքի կառավարութիւնը՝ կառավարական խորհրդական նշանակեց Հիթլերը եւ այդ տիտղոսով զայն կցեց Պերլինի Պրունշվիկեան պատուիրակութեան: Այս կերպով, հպատակութեան ստացման ամէն ձեւակերպութիւն ջնջուած կ'ըլլայ:

Բոլշեւիկները կը ջարդեն 800 գիւղացի

Պուքրէշէն տրուած լուրի մը համաձայն, խումբ մը գիւղացիներ՝ որոնք Ռուսիոյ մէջ տիրող Թշուառութենէն կը փախչէին, երբ կը փորձէին անցնիլ ռումանական հողը, սպաննուեցան կարմիր պահակներուն կողմէ: Սպաննուածներու թիւը կը հասնի ութսունի:Քիչերը յաջողեցան անցնիլ Տնիեսդեր գետը՝ որ սառած է:

Ռումէն սահմանապահ զինուորները, որոնք հրազէնի ռմբիւններէն իրար անցեր էին, ականատես եղան ջարդի զարհուրելի տեսարանին: Բոլոր անոնք որ յաջողեցան ռումանական հողը ապաստանիլ, վիրաւորուած են: Բոլորն ալ կիսամերկ եւ սոված էին: Յայտնեցին թէ ծայրահեղ Թշուառութիւն կը տիրէ ռուսական գիւղերուն մէջ:

Չինաճապոնական պատերազմը 200,000 ճոգի դէմ առ դէմ

Երկու հարիւր հազարնոց բանակ մըն է որ ներկայիս դէմ առ դէմ կը կռուի Շանկհայի շուրջը: Երկու օրէ ի վեր, հակառակորդները կը շարունակեն զիրար ռմբակոծել: Հակառակ ճափոնական ուժգին ռմբակոծման, չինական ուժերը յաջողեցան համախմբուիլ եւ յարձակման ձեռնարկելով,ետ առնել մեծ մասը այն հողերուն, զոր կորսնցուցեր էին նախորդ օրերու ընթացքին:

Ռուսիա ուժ կը համախմբէ

Սիպերիոյ սահմանէն տրուած լուրերու համաձայն, 50 հազարնոց բոլշեւիկեան բանակ մը,Նիքոլաեւսքէն ղրկուած է դէպի Մանչուրիոյ սահմանը, միւս կողմէ խորհրդային իշխանութիւնները մերժած են թոյլ տալ որ ճափոնցիները առանց Չինացիներու արտօնութեան, օգտագործեն արեւելեան Չինաստանի երկաթուղին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

Թուրքիոյ փոխառութիւնները

Հայրենիքի կողմէ կատարուած դիմումի վրայ թէ՝ Թուրքիա վերջին տարիներս ո եւ է փոխառութիւն ըրա՞ծ է Եւրոպայի կամ Ամերիկայի մէջ, Պ. Վահան Գարտաշեան կուտայ հետեւեալ տեղեկութիւնը.

— 1929էն մինչեւ այսօր Թուրքիա կարճատեւ վարկեր ստացած է — երկաթուղիներու եւ ճանապարհներու շինութեանց համար — Շուետական պերկեր խմբակէն եւ պելճիքական խմբակէն: Ապա՝ մէկ միլիոն անգլ. ոսկի փոխ առած պանքա քոմէրսիալէն, 500 հազար անգլ. ոսկի պանք Օթոմանէն, մէկ միլիոն Մոսկուայէն եւ տասը միլիոն տոլար Ամերիկոեւրոպական Լուցկիի ընկերութենէն:

1931ի ընթացքին Թուրքիա ըրած է հետեւեալ կարճատեւ փոխառութիւնները.

— Շուէտի եւ Պելճիքայի կառավարութենէն 2.208,897 անգլ. ոսկի:

Պանք տը Ցուրիխէն 375 հազար անգլ. ոսկի:

Բանակին համար փոխ առած է 1,089,312 անգլ. ոսկի: (Այս փոխառութեան աղբիւրը յիշուած չէ):

Դիզուած են բանակի մատակարարման եւ շինարարական ձեռնարկներու համար կատարուած պարտքերը, որոնց վճարման ժամանակը կը լրանայ մէկ քանի տարիէն:

Թուրքիա այժմ բանակցութիւններ կը վարէ ամերիկեան ընկերութեանց հետ Մերսինի, Տրապիզոնի նաւահանգիստները եւ Հայկական բարձրաւանդակի երկաթուղիները շինելու եւ ամայի վայրերը մշակելու համար:

Ամերիկայի ելեւմուտքը

Յունուար 31ին, Միացեալ Նահանգներու ելեւմուտքը՝ տարուան եօթը ամիսներուն համար, ցոյց կուտայ 1659 միլիոն տոլարի բաց մը. իսկ ելմտական ամբողջ տարուան համար, որ կը վերջանայ յունիս 30ին, կը նախատեսուի 3 միլիառ տոլարի ամբողջական բաց մը (75 միլիառ ֆր.):

Կռիփը կը տարածուի

Վիեննայէն եւ Պուքրէշէն տրուած լուրերու համաձայն, կռիփը տարածուած է կեդր. Եւրոպայի մէջ: Ռումանիոյ մէկ քաղաքին մէջ, դպրոցները ամբողջ գոցուած են համաճարակին պատճառով: Տղոց կէսէն աւելին հիւանդ է:

Փէշթայի մէջ, երեք օրուան ընթացքին 33 անձեր մեռան:

Գուրանին թարգմանութիւնը

Գահիրէի Էլ Ազհար համալսարանին վարչութիւնը ժողով գումարեց քննելու համար Գուրանին թարգմանութեան խնդիրը: Այս խորհրդակցութիւնը հետեւանք է Գուրանին Թուրքերէն թարգմանութեան, որ տեղի ունեցաւ վերջերս, եւ կարդացուեցաւ Թուրքիոյ մզկիթներուն մէջ: Ժողովը որոշեց ականաւոր իւլէմաներու խորհրդաժողով մը հրաւիրել յառաջիկայ շաբթու եւ խնդիրը քննել իսլամական չորս ուղղափառ վարդապետութեանց հիման վրայ (Հանէֆի, Հանպալի, Շաֆի եւ Մալքի): Խորհրդակցութիւններէն յետոյ յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակուի, ինչ որ մեծ ազդեցութիւն պիտի գործէ իսլամական աշխարհին մէջ, որովհետեւ Էլ Ազհարը զօրաւոր հեղինակութիւն կը վայելէ իբրեւ կեդրոն մը իսլամական վարդապետութեան:

Մարտանա կը չինէ

Ամերիկեան Ծերակոյտի նաւային յանձնախումբը հաւանութիւն յայտնեց որ կառավարութիւնը չինել տայ բոլոր այն մարտանաւերը, որոնց իրաւունք ունի, համաձայն նաւային դաշնագրերու:

Ծերակոյտի յանձնախումբը այս մասին ներկայացուցած է մանրամասն տեղեկագիր մը:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՎԻԹԽԱՐԻ ՃԻԳ ՄԸ

Աշխարհի մէջ երկու երկիրներ կան ուր թէ՛ պետական վարիչները եւ թէ մասնաւոր հաստատութեանց ղեկավարները ամէն ինչ խոշոր կը տեսնեն ու ամէն ձեռնարկ հսկայական ծրագիրներու համեմատ գլուխ հանել կը ջանան։

Այս երկիրներէն մէկը Միացեալ Նահանգներն են, իսկ միւսը՝ Գերմանիա։ Պատմութիւնը պապագային պիտի ըսէ թէ՝ ի՛նչ է եղած այս ձգտումին դերը երկու տարիէ ի վեր Ամերիկայի մէջ տիրող տագնապին մէջ։ Բայց, հիմակուընէ իսկ կարելի է ըսել թէ՝ ան իր պատասխանատուութեան բաժինը ունեցած է տագնապին մէջ Գերմանիոյ՝ որուն ազգային տնտեսութիւնը գերազանցապէս ճարտարարուեստական գործունէութեան մը վրայ հիմնուած է։

×

Գերմանիոյ մէջ դրամատուները շատ սերտ կապերով կապուած են ճարտարարուեստական մեծ ընկերութիւններուն հետ, որոնց կը տրամադրեն իրենց դրամարկղներուն ամբողջ պարունակութիւնը։ Տիտանեան գործարաններուն համար պէտք եղած ելմտական միջոցները հայթայթելու համար անոնք տեւականապէս պէտք ունին հնչուն դրամի։ Այս է պատճառը որ երբ տագնապը վրայ հասաւ, գերման դրամատուները իրենց փոխ տուած դրամները չկրցան գանձել ու սկսան տապլտկիլ անօրինակ դժուարութիւններու մէջ։

Անոնց ամէնէն տկարները փակեցին իրենց դուռները։ Բայց, մեծերն ալ զերծ չմնացին այս դժուարութիւններէն, որոնք կատարեալ խուճապ յառաջ բերին անցեալ յուլիսին, երբ առաջին անգամ այս տուներէն ամենէն մեծերէն մէկը՝ Տանաթ Պանքը (Տարմշթէտէր ունտ Նացիոնալ Պանք) հարկադրուեցաւ դադրեցնել իր վճարումները։

Այս անանկութիւնը երկրին ընդհանուր տնտեսութեան, ինչպէս նաեւ ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան վրայ կրնար շատ յոռի ազդեցութիւն գործել, որովհետեւ 60 միլիոն մառք դրամագլուխ ունեցող այս դրամատունը շատ սերտ ու այլազան կապերով կապուած էր գերման ճարտարարուեստին հետ։ Այս պատճառով կառավարութիւնը ստիպուեցաւ միջամտել, հանդարտեցնելու համար հանրային կարծիքը որ յուզման մատնուած էր։

Այդ յուզման նշանները երեւցած էին արդէն։ Եկաւ պահ մը՝ ուր ոչ միայն այս դրամատունը, այլ և միւս վարկային հաստատութիւնները չկրցան գոհացում տալ այն բոլոր կաւկածոտներուն, որոնք դիմում կ'ընէին անոնց դրամարկղերուն մէջ իրենց պահ տուած գումարները ետ ուզելու համար։

Խախտուած վստահութիւնը վերահաստատելու համար, գերման կառավարութիւնը առանց վարանելու յանձն առաւ Տանաթ պանքի բոլոր յանձնառութիւններուն համար երաշխաւոր ըլլալ եւ անոր փոխ տուաւ 43 միլիոն մառքի գումար մը, առանց տոկոսի։

Ասիկա առաջին միջամտութիւնն էր զոր գերման պետութիւնը կը կատարէր մասնաւոր հաստատութեան մը մէջ։ Երկրորդ միջամտութիւն մը սակայն յաջորդեց այս առաջինին։ Արդարեւ, քիչ ետքը ուրիշ մեծ դրամատուն մը, «Տռէզտնէր Պանք»ն էր որ կը փակէր իր դուռները։ Հոս ալ, պետութիւնը հարկադրուեցաւ օգնութեան հասնիլ, հարիւր միլիոն մառք (600 միլիոն ֆրանք) դրամագլուխ ունեցող այս հաստատութեան տրամադրութեան տակ դնելով 300 միլիոն մառքի գումար մը, որուն փոխարէն կը ստանար 7 առ հարիւր տոկոս բերող առանձնաշնորհեալ բաժնեթուղթեր։

Դեռ խօսքը չենք ըներ ուրիշ կարգ մը նուազ կարեւոր ելմտական հաստատութիւններու, զորս սնանկութենէ փրկելու համար, պետութիւնը զանազան ձեւերով միջամտութիւն գործեց, ուղղակի կամ անուղղակի (Տռէօտէր Պանք. եւն.)։

Այս բոլոր միջամտութեանց շնորհիւ, խնդրոյ առարկայ դրամատուները անխուսափելի սնանկութենէ մը փրկուեցան, բայց պետութիւնը իր կարողութենէն ու տարողութենէն վեր, եւ մանաւանդ իր իրաւասութեան սահմաններէն դուրս ծանր բեռան մը տակ գտնուած եղաւ։ Բոլոր մեծ դրամատուները առանց բացառութեան պետութեան պարտական մնացին եւ անոր ուղղակի ազդեցութեան ենթարկուեցան։

×

Այս անբնական կացութեան վերջ տալու համար էր որ երկու ամիսէ ի վեր գրեթէ ամէն օր բանակցութիւններ կը՝ կատարուէին Պերլինի մէջ, մէկ կողմէ՝ խնդրոյ առարկայ հաստատութեանց եւ միւս կողմէ՝ գերման կառավարութեան ու իր պետական դրամատան միջեւ։ Այս բանակցութիւնները երկար տեւեցին եւ դժնդակ կերպով ընթացան, որովհետեւ ուզուեցաւ որ մեծ դրամատուները ամէնքն ալ վերակազմութեան մը ենթարկուին ու նոր եւ առողջ հիմերու վրայ դրուին։

Գործը վերջնականապէս գլուխ ելաւ անցեալ երկուշաբթի օր եւ նոյն իրիկունը, հրատարակուեցան այն պայմանները՝ որոնց համեմատ պիտի վերակազմուէին խնդրոյ առարկայ դրամատուները։ Ահաւասիկ այս վերակազմութեան ամենագլխաւոր գիծերը։

1. Տռէզտնէր Պանք եւ Տանաթ Պանք.— Այս երկու դրամատուները վերջնականապէս կը միանան։ Տանաթ Պանքը կ'անհետանայ բոլորովին. նոր հաստատութեան անունը կը դրուի Տռէզտնէր Պանք։ Վնասը որ մօտ 100 միլիոն մառքի կը հասնի, կը կրէ պետութիւնը։ Այս միացումէն ծագում առնող դրամատան դրամագլուխը պիտի ըլլայ 220 միլիոն մառք, որուն 198 միլիոնը պետութեան հակակշռին տակ պիտի գտնուի (150 միլիոնը ուղղակի կերպով եւ 48 միլիոնն ալ Ոսկեխսպանքին միջոցաւ)։

2. Տոյչէ Պանք ունտ Տիսքոնթ Օ-կէզէլշաֆթ.— Այս դրամատան դրամագլուխը 285 միլիոն մառք էր. բայց բաժնեթուղթերուն գիներուն անկումին պատճառաւ, 180 միլիոն մառքի իջած էր։ Այս վերջին գումարն ալ խոշոր նկատուելով հարկ տեսնուեցաւ 2 հինգերորդի համեմատութեամբ զեղչել, որով նոր դրամագլուխը կ'ըլլայ 72 միլիոն մառք միայն։ Այս գումարին 50 միլիոնը Կօլտ Տիսքոնթ Պանք կոչուած կէս պաշտօնական հաստատութիւնն է որ վրան առած է առ այժմ։ Կ'ըսուի սակայն թէ քիչ ատենէն Տոյչէ Պանքը ի վիճակի պիտի ըլլայ այս բաժնեթուղթերը իր հաշուոյն գնելու կամ զանոնք ծախելու ճարտարարուեստական ընկերութիւններու եւ հետեւաբար, վերստանալու իր կատարեալ անկախութիւնը, ինչպէս առաջ։

3. Քոմէրց ունտ Փրիվաթ Պանք.— Այս դրամատունն ալ 75 միլիոն մառքի դրամագլուխ մը ունէր։ Նոր կարգադրութեան համաձայն, դրամագլուխը կը բարձրանայ 80 միլիոն մառքի։ Այս գումարին մէջ պետութեան բաժինը կ'ըլլայ 56 միլիոն մառք, որուն մօտ 12 միլիոնը պիտի գտնուի իր ուղղակի հակակշռին տակ. մնացած 45 միլիոն մառքն ալ իրանուղղակի հակակշռին պիտի ենթարկուի, այսինքն դարձեալ գործ պիտի դրուի վերոյիշեալ Կօլտ Տիսքոնթ Պանքին միջոցաւ։

×

Այս բոլոր կարգադրութեանց հետեւանքը ան կ'ըլլայ, որ գերման կառավարութիւնը կըստիպուի ընդամէնը մօտ 800 միլիոն մառքի գումար մը տրամադրել վերակազմութեան ենթարկուած դրամատուններուն։

Այս ահագին գումարին 193 միլիոնը վերջնականապէս կորսուած կարելի է նկատել, որովհետեւ յատկացուած է դրամատուններուն ունեցած կորուստները դարմանելու։ 256 միլիոն մառքի արժէքով ալ պետական գանձատոմսերով պիտի յանձնուին. իսկ մնացածը կը ներկայացնէ արժէքը այն բաժնեթուղթերուն՝ զորս կառավարութիւնը իր հաշուոյն գնած է յիշեալ դրամատուններէն, անոնց վերակազմութեան գործը դիւրացնելու համար։

×

Գերման մեծ դրամատուններուն կազմակերպութեան այս հսկայ գործը, որուն ահաւոր մեծութեանը վրայ կարելի չէ ճշգրիտ գաղափար մը կազմել մեր ներկայացուցած պատկերէն, պատմական աննախընթաց ձեռնարկ մը նկատուեցաւ ելմտագէտներու կողմէ։

Թուղթի վրայ միայն շինուած ծրագիր մը չէ ան, այլ գործնական տուեալներու վրայ հիմնուած է եւ առաջնակարգ փորձագէտներու տքնաջան աշխատութեանց արդիւնքն է։ Հետեւաբար, անոր գիտական արժէքը չէ որ խնդրոյ առարկայ կրնայ դառնալ։

Միայն թէ՝ ձեռնարկուած գործին յաջողութիւնը երկու պարագաներէ կախում ունի։ Առաջին՝ գերման պետութեան ելմտական վիճակը թոյլ պիտի տա՞յ որ կառավարութիւնը այս վերակազմութեան գործին մէջ իր դրական մասնակցութիւնը կարենայ բերել լիովին։ Երկրորդ, աշխարհի տնտեսական կացութիւնը որ բարելաւումի նշաններ ցոյց չի տար դեռ, պիտի կրնա՞յ ստանալ այնպիսի վիճակ՝ մը որ նպաստէ Գերմանիոյ վերակազմեալ դրամատուններուն մօտալուտ բարգաւաճումին։ Այդ երկու տարակուսական հարցումները երկու մութ կէտերը կը կազմեն այն յանդուգն ձեռնարկին՝ զոր ահա Գերմանիա կը կատարէ այսօր։

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՄԵԿ ՍԻՐՏ, ՄԵԿ ՀՈԳԻ

Ա՜հ, այս որքա՜ն սիրտ կը հատցնէ «Յառաջ»ը համերաշխութեան ոգին արծարծելու եւ ազգային գանգուածը իրարու շաղախելու համար՝ մաքուր եւ անարատ խմորով մը։ Աւելի ճիշդը խօսելով, հայեւհայ համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար։ Եւ շատ իրաւամբ։

Մէկդի՛ առայժմ ուրիշ ո՛րեւէ ազգի հետ համաձայնութիւնը։ Մէկդի՛ նաեւ բարձր քաղաքականութիւնը։ Առ այժմ էականն ու անհրաժեշտը համահայկական համաձայնութիւնն է։

Երբ Վ. Թէքէեան Զափահաս Որբերու Միութեան ժողովին մէջ, կուսակցութիւններու միջեւ մօտալուտ համաձայնութեան մը լոյսը կը յայտնէր, բոլոր որբերու հոգիէն կ'անցնէր հրճուանքի ալիք մը,նման բերկրալի այն ճռուողումին, որ թռչնիկները կ'արտայայտեն,երբ մայրթռչունը բոյն դառնայ։

Այո՛, հայ հոգին ծարաւի է համերաշխութեան։ Սիրոյ եւ միութեան հաղորդութեամբ, պէտք է հաղորդուինք բոլորս ալ։ Եւ շուտով։ Արդէն շատ ուշացած ենք։

Հայկան Սփիւռքը՝ տարբեր չորս հովերու հոսանքին մէջ։ Զալման վտանգը՝ իժի մը նման՝ իր բոցեղէն կլափներով մեզի կլլելու վրայ։ Հայ հոգին՝ հոգեվարք։ Եւ մենք բիւզանդական կռիւներու փշոտ ճանկերուն մէջ խաղալիք։ Կոկորդ կոկորդի փաթթուած։

Յառա՛ջ՝ քաջաբար։ Հայ ազգը վտանգի մէջ է։ «Յառաջ»ը իբրեւ յառաջապահ, թո՛ղ խորտակէ, թո՛ղ փշրէ այն պատնէշը, որ եղբայրը եղբօրմէն կը զատէ։

Բանաստեղծութիւն չէ՛ որ կ'ընենք։ Սիրտ չունինք զբօսնելու։ Օրերը յղի են անակնկալներով։ Բոլորը կը պատրաստուին։ Միայն մենք՝ յիմար կոյսերու նման՝ ձեռնածալ եւ անպատրաստ վիճակի մէջ։ Մուշ մուշ կը քնանանք։ Չէթը հատեր է մեր ճրագին։ Հայ ճրագին։ Կ'ուզենք տօնել Հայկական Ճրագալոյցը։

Ձէնքերը վար, կիրքերը վար։ Գոցենք հին տեղրակները, հին հաշիւները։ Ամէն ուղղութեամբ, ամէնքս ալ, աջէն ու ձախէն, տեղի տանք։ Զոհենք մեր եսը։ Զոհողութիւն ընենք։ Ներենք իրարու։ Հաշտուինք, համբուրուինք։

Թո՛ղ մեր երգարաններէն սրբուին, թո՛ղ հայ շրթունքները այլեւս չերգեն՝

Ազգերնիս մէ՛կ- կրօնքնիս մէ՛կ, լեզունիս մէ՛կ, ինչո՞ւ չըլլայ սրտերնիս մէկ։

Ալ ասկէ ետքը, մէ՛կ ազգ ենք, մէ՛կ լեզու կը խօսինք, մէկ սիրտ ենք եւ մէկ հոգի։

Փարիզը՝ լոյսի ոստան։ Լոյսն՝ յոյսի հարազատ եղբայր։ Բոլոր ակնարկները դարձած են Փարիզ։ Հայը՝ լոյս եւ յոյս կը սպասէ Փարիզի կեդրոնէն։

Թող մեզի չըսեն թէ՝ ամէն ազգերու մէջ ալ, ամէն ժողովուրդներու միջեւ ալ, անմիաբանութեան որոմներ կան։ Ինչո՞ւս պէտք ուրիշ ազգերն ու ժողովուրդները։ Հայ արտը՝ պէտք է ըլլայ մաամաքուր ցորենի արտ մը՝ զերծ որոմներէ եւ փուշերէ։ Վայրի խոտեր իրաւունք չունին բուսնելու հայ արիւնով ոռոգուած ու պղպղատուած ազգային արտին մէջ։ Այսչա՛փ տառապանքէ, այսչա՛փ չարչարանքէ ետքը, այլեւս անմիաբանութիւնը, քէնն ու ոխը աններելի են մեզի համար։ Տառապանքի մէջ, վտանգի առջեւ բոլորը կը միանան։

Այս ընդհանուր կանոնի՞ն ալ բացառութիւնը պիտի կազմենք, ինչպէս շատ մը բաներու մէջ մեր բացառութիւններովը կը փայլինք։

Կարճ եւ կտրուկ։ Եթէ ապրիլ կ'ուզենք, սա ներկայ թոհուբոհին մէջ, սա պայքարի եւ տագնապի դարաշրջանին մէջ, պէտք է, անպայման եւ առանց այլեւայլի, համերաշխական ոգին տիրէ մեր միջեւ։ Ընտրողաբար պէտք է ստեղծենք հայ նորագոյն տիպ մը, որուն մէջ գերազանցօրէն զարգացած ըլլայ այդ ոգին։

Ես իբրեւ հայ-լուսաւորչական, մկրտուած «Յառաջ»ի աւազանին մէջ Շ. Միսաքեանի կնքահայրութեամբ, կամ եթէ կ'ուզէք խունկ եւ մոմ ծախող եկեղեցական կամ բանկալապետ, բոլոր խունկս եւ մոմս, լոյսս ու ձէթս պիտի յատկացնեմ այդ գեղեցիկ օրուան, երբ համերաշխական ոգին ներարկուի, իր բոլոր շքեղութեամբ,հայ արիւնին մէջ։

Ահա այն օրը պիտի ծնի մեր Նոր Արքան, Նոր Փրկիչը։

Այն օրը իմ քնարս — հայ քնարը — պիտի թրթռայ Սաղմոսերգուին սա չքնաղ բառերով.—

«Տէր լոյս ի՛մ եւ կեանք ի՛մ, ես յումմէ՞ երկեայց, ես յումմէ՞ դողացայց։»

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԹԱՏՐՈՆ

„ԴԵՐԱՍԱՆ ՔԻՆ"

Կիրակի երեկոյ, հայ խանդ... տեղրախումբ մը մը, ղեկավար... թեամբ Պ. Ա. Շահխաթունիի, ներ... կայացուց դերասան քինը։

Այս թատերախաղը ունի թա... բազդական զանազան դիրքեր... բազդրութիւնը։ Իբրեւ սեռ, ... տեսակ մը երգիծերգութիւն է, ... յետոյ ողբերգութիւն։ Մերթ գ... կան է կառուցուածքով, մերթ ... մանթիք։

Իրական պատկերն է դեր... նին կեանքին, որ կը վերջանայ ... գեկան մեծ խռովքով մը։

Պ. Ա. Շահխաթունի այս խաղ... ըրաւ իր début Պոլսոյ մէջ, ան... հետեւ Փարիզի մէջ այս երկրո... անգամն է, որ կը խաղայ դերասան քինը։

Տաղանդաւոր դերասան, Պ. Շահ... խաթունի գիտէ բնականութեամբ ... արուեստով նոյնանալ իր հերոսին ... հետ, արտայայտել անոր հոգին... նօթ է նաեւ այն յարաբերութեան... որ գոյութիւն ունի դերասանին ... սրահին միջեւ։ Այդպէս էր, որ ... ձայնին accordը կ'աշխատէր ներդաշ... նակել սրահին տարածութեան ... Պէտք է խոստովանիլ, սակայն, ... նուազ ոգեւորուած կը թուէր ... նուազ խանդավառ։ Ճիշդ է թէ ... ու բազմութիւնը խոր տպաւոր... թիւն կը թողուն դերասանին վրայ ... Սոսիէթէ Սավանթի թատերաբեմ... դպրոցական բեմ մըն է, եւ այսպ... սի խաղերու բոլորովին անյարմար։ Յաճախ խաղեր կան, որ չեն հան... դուրժեր տէքորի աղքատութեան։ Աւելորդ է խօսիլ նաեւ բազմութեան հոգեբանական ազդեցութեան մասին, որ կ'արտացոլայ անմիջապէս բեմին վրայ։ Վերջին երկու արար... ներուն, ողբերգական այդ պահերուն Պ. Շահխաթունի ցոյց տուաւ յու... զումի, խռովքի յորդ ու գեղեցիկ արտայայտութիւն մը, հոգեկան ճարճատուն փլուզումի մը պատ... կերով։

Պ. Ա. Դմբէքեան կը խաղայ Սալոմոնի դերը։ Այս այն տիպար է, որ ամբողջովին տարուած է դ... րասան Քինի հմայքով։ Այս ... ցայլակթերեան է, որ կը դառն... Քինի հանճարին լոյսին շուրջ, ի... գինք կը զոհաբերէ անոր՝ անձ... լի պաշտումով։ Ա. Տիմա — ... գիտեր ինչո՞ւ — հրէական շաղ... կը հագցնէ այս ազնիւ մարդուն, ... նախանձիլ չի գիտեր, անձնա... շահ չի ճանչնար, այլ միայն պա... տամունքն ունի «հանճարին»։ ... մա թերեւս երգիծական բան մը ... զած է աւելցնել հրէական քննա... եւ շողողութեան գոյն մը տալ ... նոր։ Ընդհակառակն, դերասանը ... յաջողի քննանքն ու շողոմութիւ... սրբել, որքան յաջողի երգիծակա... գոյնը ջնջել անոր վրայէն, ... վայելչօրէն կը մտնէ խաղի ensembleին։ Որովհետեւ երբ դեր... սան Քին կը հեգնէ ու կը ծաղր... բարքերը, զորս կը տեսնենք բարե... դասու,նոյնիսկ դերասաններու մէ...

ԲԺԻՇԿԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԴԱՐՁԵԱԼ ԿՌԻՓ

Թէեւ ցուրտը մեղմացաւ, գէթ Փարիզի շրջանին մէջ, բայց օդի բարեխառնութեան յաճախակի փոփոխութիւնը, խոնաւութիւնը, երբեմն ալ մշուշը կը շարունակեն կռիփին օժանդակել, այնպէս որ տակաւին կրնանք այդ հիւանդութեան մասին խօսիլ։

Նախորդ յօդուածս վերջացուցած էի ըսելով որ եթէ կռիփէ բռնուիք, ջանացէք վիժեցնել զայն։ Ի՞նչպէս։

Նախ՝ օգտուելով այն միջոցէն որ ամէնուդ տունը կը գտնուի։ Այդ չափազանց օգտակար միջոցը կամ դարմանը անկողինն է։ Պարզ միջոց մը որ ամէնուն մատչելի է, ատոր համար է թերեւս, որ կարեւորութիւն չի տրուիր։

Եւ սակայն, բազմաթիւ հիւանդութիւններու դարմանումին մէջ, անկողինը էական դեր կը կատարէ եւ յաճախ բարդութիւններ կը կանխէ։ Որքա՜ն հիւանդութիւններ ծանրացած եւ դէշ վերջաւորութիւն ունեցած են, որովհետեւ հիւանդը, շարունակած ըլլալով իր աշխատանքը, ջլատած ու սպառած է մարմնին պաշտպանողական ուժը։

Արդարեւ հիւանդութիւն մը կռիւ մըն է, զոր մարմինը կը մղէ իր հաւասարակշռութիւնը խանգարող պատճառներուն դէմ, եւ ճիգ կ'ընէ զանոնք անհետացնելու կամ անոնց ազդեցութիւնը չէզոքացնելու համար։ Վարակիչ հիւանդութիւններուն մէջ այդ պատճառները մանրէներ են։ Անոնց դէմ պաշտպանուելու, անոնց արշաւանքը կասեցնելու համար մարմինը պէտք ունի իր ամբողջ ուժերուն։ Երբ կը շարունակէք աշխատիլ, ոչ միայն կը ջլատէք անոր ուժերը, ստիպելով որ անոնց մէկ մասը ձեր արտաքին աշխատանքին յատկացնէ, այլ յոգնութիւն մը եւս կ'աւելցնէք հիւանդութեան առթած յոգնութեան եւ ընդհանուր կոտրտուքին վրայ, զոր յառաջ կը բերեն մանրէները՝ թունաւորելով մարմինը։

Այս պայմաններուն մէջ ի՞նչպէս կ'ուզէք որ ձեր մարմինը կարենայ երկու ճակատի վրայ գործել եւ կռուիլ։ Եթէ ձեր կազմը զօրաւոր է եւ վարակող մանրէներուն ուժը տկար, այսինքն հիւանդութիւնը թեթեւ է, այդ պարագային մարմնին ուժերը կրնան բաւել թէ արտաքին աշխատանքին —ձեր գործին— եւ թէ ներքին աշխատանքին — հիւանդութեան դէմ կռիւին։ Բայց երբ հիւանդութիւն մը կը սկսի տաքութեամբ, դողով եւ ընդհանուր յոգնութեամբ ու կոտրտուքով, շատ յաճախ անկարելի է գիտնալ թէ եկողը ի՞նչ հիւանդութիւն է եւ ի՞նչ պիտի ըլլայ անոր ընթացքը ու վերջաւորութիւնը։

Հետեւաբար, հիւանդութեան սկիզբէն իսկ անհրաժեշտ է խնայել մարմնին ուժերուն, այսինքն բնութեան ուժերուն, որոնց շնորհիւ է որ շատ անգամ հիւանդութիւնները կը բուժուին։ Օգնեցէք բնութեան որ բնութիւնն ալ ձեզի օգնէ։ Հիւանդութեան պարագային այս սկզբունքին գործադրութիւնը յաճախ կենսական կարեւորութիւն ունի։ Իսկ բնութեան օգնելու անմիջական եւ լաւագոյն միջոցը անկողինն է, պառկիլն է։

Հիւանդութեան մը սկիզբը, երբ անմիջապէս կը պառկիք, բարերար հանգիստ մը կ'ապահովէք ներքին կարեւոր գործարաններուն— սրտին, լեարդին, երիկամունքներուն, ջղային դրութեան— որոնք ծանր աշխատանք մը ունին կատարելիք, կռուելով մանրէներու արշաւանքին եւ թունաւորման դէմ, կռիւ մը որուն ուժգնութիւնն է որ կ'արտայայտէ ջերմութեան բարձրացումը։

Նկատել կուտամ որ սենեակին մէջ մնալը, մերթ ոտքի վրայ, մերթ բազմոցի մը վրայ երկննալը նոյն ազդեցութիւնը չունին։ Անկողնին մէջ պառկիլը միայն կրնայ յառաջ բերել մկանունքներու առաւելագոյն թուլացումը, ջղային դրութեան հանդարտեցումը եւ ապահովել կատարեալ հանգիստ մը, որուն վրայ կ'աւելնայ միօրինակ բարեխառնութեան մը մեղմարար ազդեցութիւնը։

Քիչ մը երկար կանգ առի հիւանդութեան սկիզբէն իսկ անկողին մտնելու անհրաժեշտութեան վրայ, որովհետեւ շատեր չեն գիտեր կամ չեն գնահատեր անոր կարեւորութիւնը։ Անշուշտ կան պարագաներ ուր հիւանդը ակամայ կը ստիպուի իր գործը շարունակել որքան ատեն որ դիմանայ։ Բայց շատ շատեր քաջութիւն կը համարեն չպառկիլը, հիւանդութիւնը ոտքի վրայ անցնելը, երբեմն կը յաջողին, բայց յաճախ հիւանդութիւնը կը զգետնէ զանոնք։ Ուրիշներ ալ չեն պառկիր այն նախապաշարումով որ «անկողինը հիւանդութիւն կը բերէ», կամ «անգամ մը որ պառկին, այլեւս դժուար կ'ելլեն»։ Այս նախապաշարումով է որ կարգ մը ծնողներ կը վախնան պառկեցնել երեւութապէս թեթեւ հիւանդութիւն մը ունեցող իրենց երախաները եւ պատճառ կ'ըլլան որ նոր սկսող հարսանիթ մը, կոկորդի ցաւ մը կամ նոյնիսկ պարզ հարբուխ մը ծանր հետեւանքներ ունենայ։

Ուրեմն դառնանք կռիփին։ Ինչպէս ըսի, երբ առաջին անհանգստութիւնները զգաք— դող, ջերմութիւն, ընդհանուր յոգնութիւն եւ ցաւ, կսկորդի քերուըտուք, եւն.— ջանացէք նախ անկողին մտնել։ Յետոյ քրտնիլ։ Քրտնելու համար՝ մէկ կամ երու ասփիրին, շատ տաք ըմպելիներ (կաթ, թէյ, այլազան ծաղիկներու խաշածոներ, տաքցած գինի եւն.) եւ ոտքի տաք լոգանք մը առէք։ Ասփիրինը լաւ դեղ է. պայմանաւ որ չափաւոր եւ պատշաճ ատեն գործածուի։ Եթէ հացի տեղ բռնէ, կրնայ սիրտը եւ երիկամունքը յոգնեցնել եւ ստամոքսը գրգռել։ Սուրճը կ'աւելցնէ անոր ազդեցութիւնը, Վիշիի ջուրը կը չէզոքացնէ զայն։ Մաքրողականը յանձնարարելի չէ սկիզբի օրերուն, բայց լուծողական մը (laxatif) կրնայ օգտակար ըլլալ, մանաւանդ եթէ պնդութեան ենթակայ էք։ Պէտք է առատ խմել,առատ միզելու համար։ Ալքօլը— քիչ մը ռոմ, քոնեագ կամ տաք գինի— օգտակար է, բայց ոչ անհրաժեշտ։ Ասկէ զատ թեթեւ հականեխական իւղ մը կաթեցուցէք քթախորշերուն մէջ, ձեր բերանը մաքուր պահեցէք։ Քրտնելէն յետոյ,յաջորդ 2-3օրուան ընթացքին օգտակար է առաւօտ եւ իրիկուն ... սանթիկրամ քինին (սուլֆաթ) ... նել, քինինը կերպով մը մարմին... կը զօրացնէ եւ կը գրգռէ անոր պաշտպանողական ուժը։

Այսպէսով էականը ըրած կ'ըլ... լաք կռիփը վիժեցնելու համար։ Յաճախ 24 կամ 48 ժամէն ամէն ինչ կարգի կը մտնէ, կռիփը կ'անցնի. ցնէք առանց հարբուխի, ցնցղատա... պի կամ ուրիշ բարդութիւններու եւ կրնաք ձեր գործին երթալ, անշուշտ զգուշանալով կրկնումէ մը, որ ... հանրապէս աւելի ծանր կ'ըլլայ։

Իսկ եթէ վարակիչ հիւանդու... թիւն մը ծանուցանող սկզբնական նշանները քանի մը օրէն չանհետա... նան, բժշկական քննութիւն մը ... տակար կրնայ ըլլալ ճշդելու հա... մար հիւանդութեան կռիփ ըլլա... կամ բարդութեան մը սկզբնաւորու... թիւնը եւ ստանալու համար պատ... շաճ դարմանումը։

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

5 միլիոնի ոսկի ջուրին մէջ

Երբ «Պերինկարիա» շոգենաւ... մեծ քանակութեամբ ձոյլ ոսկի ... բարձած, Ամերիկայէն Շէրպուրկ ... հասաւ, պարպումի պահուն փոքր ... շղթայ մը եւ 4 տակառ (5 միլիոն ... ոսկի) ինկաւ ջուրին մէջ։ Առաջին ... փորձերը չյաջողեցան, գտնելու համար ոսկիի տակառները։

Շէրպուրկ ղրկուեցան ամէնէն ճարտար սուզակները։

նակին մէջ երբ Քին վիրաւորելու առթեան կը քննադատէ անոնք որ հանչնալ կը յաւակնին արուեստագէտ գերասանը, ահա այդ խեղկատակութեան պատկերին ետեւ կ'երեւի խոնարհ, աննշան, ծերուկ մարդ մը, Սալոմոնը, որ կը ծափահարէ, կը գնահատէ ու կը պաշտէ արուեստագէտը: Սալոմոն գեղեցիկ հակադրութիւն մըն է ամբողջ խաղին մէջ:

Պ. Ա. Գմբէթեան շատ լաւ հասկցած էր այդ պարագան, եւ իր խաղը եղաւ պաշտումի, գնահատութեան, նոյնիսկ փառաբանութեան արտայայտութիւն մը առ դերասան Քին։ Պ. Գմբէթեան ուշիմասիրող ու հոգեխոյզ դերասան մըն է։

Օր. Անահիտ կը խաղար Փիսթոլի դերը: Անզուգական էր ան, իր մանկունակ ու ժիր խաղով, իր պատանիի վաղահաս զգացումներուն արտայայտութեամբ, վերջապէս անով որ կուտար զգայուն երախայի մը իրական պատրանքը:

Ես կանգ առի այս հերոսներուն վրայ, որովհետեւ ամբողջ խաղը կը հանգչի անոնց ուսին, — երբ Քին ցոյց կուտայ խարդախ ու եղծուած կեանքը պալատէն մինչեւ սալոնները, խոնարհ ծերուկ մը եւ զգայուն երախայ մը միայն հիացումի կուգան մեծ արուեստագէտին առջեւ:

Միւս գերասանները, իրենց կարգին, եկան ներդաշնակել այդ ensemble: Արդէն հեղինակը ատո՛ր է, որ կանչած է զանոնք: Յիշենք անոնք որ կատարեցին այդ դերերը, — տիկիններ Սուրաբեան, Շահպարոնեան, պարոններ Սարեան, Սարաֆեան, Սրապեան, Գ. Վահան, Տէրվիշեան:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երկրաշարժ Երեւանի մէջ

Թիֆլիսի «Պրոլետար»ին կը հեռագրեն Երեւանէն 10 փետրուար թուականով.—

Այսօր, առտուան ժամը 4ին, Երեւանի մէջ զգալի եղան երկրաշարժի ուժեղ ցնցումներ։ Երկրաշարժը վնաս չպատճառեց։

Ներգաղթի Բ. կարաւանը

Երեւանէն կը գրեն «Պրոլետար»ի, 13 փետր. թուականով.—

Ստացուած տեղեկութիւններու համաձայն, փետրուար 20ին, Յունաստանէն Պաթում կը հասնի հայ գաղթականներու երկրորդ կարաւանը, 1200 հոգի։ Այս գաղթականները պիտի տեղաւորուին մեքենագործարանին, պետական շինութեանց ձեռնարկներուն, Արթիկի փնքարի հանքերուն, Լենինականի հիւսուածեղէնի գործարանին մէջ։ Անոնց համար արդէն պատրաստուած են անհրաժեշտ բնակարանները։ Պաթումէն Հայաստան, գաղթականներուն ուղեկցելու համար շուտով Երեւանէն կը մեկնի մասնաւոր յանձնախումբ մը։

Սաստիկ ձմեռ

Կովկասեան թերթերը կը գրեն թէ ձմեռը այս տարի սաստիկ է ամբողջ Անդրկովկասի մէջ։

«Պրոլետար» կը գրէ (փետր. 13).—

Ձիւն ու ձիւնախառն փոթորիկ Անդրկովկասեան երկաթուղիներու հարաւային ու արեւմտեան գիծերուն վրայ։ Շոգեկառքերու երթեւեկը դադրած է։ Տեղ տեղ վայրաշարժերը ձիւնի տակ մնացին։ Զանազան կողմերէ լուր կը հասնի թէ ձիւնը մեծ աղէտներ է պատճառած:

Նոյն թերթը կը գրէ 10 փետր. թուականով.—

Փետր. 7ի գիշերը սաստիկ ձիւնեց Պաթումի մէջ, առաւօտուն փողոցները ծածկուած էին ձիւնի մէկ մեթր խաւով։ Ծովուն վրայ ահաւոր փոթորիկ մը։ Ծերունիները կ'ըսեն թէ այսպիսի առատ ձիւն տեսնուած է 1911 եւ 1924 տարիներուն միայն։

Նոյն թերթը կը գրէ 11 փետր. թուականով.—

Յունուարի վերջը, ամբողջ Անդրկովկաս թաղուած էր մառախուղի մը մէջ: Կը փչէր նաեւ արեւմտեան քամին։ Ու երբ ձիւնը սկսաւ տեղալ, զանազան շրջաններ ծածկուեցան 70 սանթիմեթր խորութեամբ ձիւնով։ Ադրբէջանի մէջ ձիւնը ծածկած էր միայն Նախիջեւանը։ Իսկ Հայաստանի մէջ ձիւն կը տեղար դրեթէ ամենուրեք (Սեմիոնովկա, Ելինովկա, Ջաջուռի լեռնանցքը)։

Փետրուարի սկիզբը ամէն կողմ կը փչէր ձիւնախառն փոթորիկ մը, մասնաւորաբար Լենինականի եւ Ջաջուռի կիրճին մէջ։ Սաստիկ ցուրտ կը տիրէ Հայաստանի մէջ։ Ջերմաչափը ցոյց կուտար Երեւանի մէջ զէրոյէն վար 18 աստիճան, Լենինականի մէջ զէրոյէն վար 27 աստիճան։ Վրաստանի մէջ, ցուրտը որ Հայաստանի չափ սաստիկ չէ, աննախընթաց կը համարուի։ Փետրուարի 3ին ձիւնը սաստկացաւ։ Աջարիստանի մէջ ձիւնը հասաւ 162 սանթիմեթր:

Պրոլետար կը հրատարակէ նաեւ հետեւեալ հեռագիրները.—

ԵՐԵՒԱՆ, 11 փետր.— Սոսկալի ցուրտերը կը շարունակուին ամբողջ Հայաստանի մէջ: Վերջին օրերուս Արարատեան դաշտին ու Երեւանի մէջ ցուրտը աննախընթաց սաստկութեան մը հասաւ։ Փետրուարի 10ին Սարդարաբադի մէջ ջերմաչափը ցոյց կուտար—31, Ղուրդուղուլուի մէջ — 25, Ղամարլուի մէջ — 28, Վաղարշապատի մէջ — 25, Երեւանի մէջ — 23, մինչդեռ Սեմիոնովկայի եւ Ջաջուռի մէջ, այսինքն Հայաստանի ամենացուրտ մասին մէջ միայն — 18։

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ, 12 փետր.— Այս տարի Լեռնային Ղարաբաղի մէջ սոսկալի ձմեռ է։ Ցուրտը տիրաբար կը շարունակէ։ Վերջին շաբթուան ընթացքին առատ ձիւն տեղաց։ Հարթավայրերուն մէջ ձիւնը մէկուկէս մեթր խորութիւն ունի։ Միջին եւ վերին գօտիին մէջ ձիւնին խորութիւնը՝ մէկ մեթրէն աւելի է։ Երթեւեկը դադրած է։ Հադրութի շրջանէն կը տեղեկացնեն թէ ցրտահար մեռած են քանի մը գիւղացիներ։

Ձմռան վտանգները

Վերի պատկերը ցոյց կուտայ արդէն թէ ինչ աղէտներ կը սպառնայ Հայաստանի մէջ, ձմրան սաստկութեան պատճառով։ Հայաստանի Ջրային տնտեսութեան պետը Կ. Այվազեան, այս առթիւ, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Խորհ. Հայաստան»ի (փետր. 9).—

—«Այս տարի մենք կանգնած ենք սարսափելի հեղեղներու վտանգին առջեւ, որովհետեւ առատ ձիւն կը տեղայ։ Մեծ կարեւորութիւն ունի կանխարգելիչ պայքարը հաւանական այդ հեղեղներուն դէմ։ Պայքարի հիմնական ձեւերը երկու տեսակ են. — նախ ամրացնել ու բարձրացնել գետեզերքները, յետոյ առժամեայ կարգադրութիւններ ընել վարարման դէմ։ Արդէն իսկ կազմուած է հանրապետական յանձնախումբ մը 5 հոգինոց, մշակելու համար հեղեղի դէմ պայքարի ծրագիր մը։

Այս տարի հեղեղը կը սպառնայ հետեւեալ վայրերուն.

1.— Ղուրդուղուլու շրջանին մէջ Ջանֆիդա գիւղին (Արաքսի ափին), Գեչրլուի եւ մօտակայ գիւղերուն (Մաստարայի ափին)։

2.— Վաղարշապատի շրջանին մէջ Քասաղ գետին հեղեղէն Դողս, Այնալու եւ Հայ Չէյվա գիւղերը։ Զանգուի աջ ափերուն եւ Արաքսի հեղեղէն Շորգալար գիւղը։

3.— Ղամարլուի շրջանին մէջ Զանգուի ձախ ափերուն եւ Գեառնիի հեղեղէն Արփավար, Եամանջալու գիւղերն ու շրջակայքը:

4.— Վեդիի-շրջանին մէջ Վեդի Չայի հեղեղէն Բէօյուք Վեդի եւ Արազդայան։ Արաքս գետին հեղեղը կը սպառնայ Խորվիրապէն մինչեւ Շիմալու եւ Սաօ գիւղերուն ու շրջակայքին։

5.— Դիլիջանի շրջանին մէջ՝ Գալավինկա եւ Աղստաֆինկա գետերու հեղեղը։

6.— Ալլահվերդիի շրջանին մէջ՝ Դեբետչայի հեղեղէն Լամբալուի խորհրդային գիւղատնտեսութիւնը, Արճիս գիւղն ու շրջակայքը։

7.— Քէշիշքենդի շրջանին մէջ, հարաւային Արփաչայ գետին հեղեղը։

8.— Մեղրիի շրջանին մէջ Մեղրի գետակին հեղեղը։

9.— Ղափանի շրջանին մէջ՝ Օխչի եւ Ղափան գետակներուն հեղեղը։

10.— Լէնինականի շրջանին մէջ Ղարանլու գետին հեղեղը։ Լէնինական քաղաքին կը սպառնայ Արփաչայի հեղեղը։

11.— Երեւան քաղաքին կը սպառնան հեղեղները, որ պիտի գան Գետառ գետակէն եւ Օրթում ձորէն։ Ջրաելեկտրակայանին կը սպառնայ Զանգու գետը։ Քաղաքին կը սպառնայ նաեւ Ոխչաբերդի հեղեղը։

12.— Նոր Բայազետին կը սպառնայ Բեավառ գետակը, որ կ'անցնի քաղաքին մօտէն։

Այդ շրջաններէն զատ, կան տեղեր ու գիւղեր, որոնք եւս հաւանաբար հեղեղի վտանգին մատնուին։ Ուստի անհրաժեշտ է ուշադրութիւն դարձնել եւ պայքարի մղուիլ։

Այս տարի հեղեղներուն դէմ պայքարելու համար բացուած է 590,000 րուբլի վարկ, (անցեալ տարի 370,000 էր)։ Այս գումարէն 120 հազարը հեղեղման դէմ պայքարի, մնացեալը գետեզերքներն ամրացնելու համար։

Հրահանգ տրուած է տեղական յանձնախումբեր կազմել պայքարի համար։ Այս տարուան հեղեղը շատ աւելի սաստիկ պիտի ըլլայ, բաղդատմամբ անցեալ տարուան հեղեղներուն։ Պէտք է մինչեւ 15 մարտ վերջացնել հեղեղի դէմ պայքարի բոլոր աշխատանքները։ Ժողովուրդը եւս գործաշարժի ենթարկուած է, եւ որեւէ թերացում պիտի պատժուի։ Այս ձեւով թերեւս ազատինք վտանգէն ու հեղեղներու աղէտներէն»։

ՊԱՆԵՕՅԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Հակառակ գարնանային օրուան մը տպաւորութիւնը ձգող օդին, կիրակի օր որոշեցինք երթալ տեսնել մեր պզտիկները եւ շատ ալ գոհ մնացինք։

Իրենց պէս աղուորիկ հանդէս մըն է որ տուին պզտիկները։

Մէկ շարք, իրարու ետեւէ, մաքուր հագուած 40ի չափ փոքրիկներ, «Երբ որ ես մեծնամ»ը երգելով բեմ ելան, ու շարուեցան հասակի կարգով։

«Յառաջդիմասէր»ի Վարչութեան ատենապետ՝ Պ. Միհրան Ասատուրեան, շնորհակալութիւն յայտնելով օրուան նախագահուհիին, որ չէ մերժած իրենց հրաւէրը, խօսքը տուաւ անոր։

Տիկին Տիրուհի Միսաքեան, յայտնեց թէ որքան մօտ են բոլորիս սրտին նման ձեռնարկները, երբ այսօր ձուլման եւ պզտիկներու այլասերման վտանգին դէմ, ինքնապաշտպանութեան աշխատանք մըն է որ կը տանինք։ Վեր հանեց, մանաւանդ այն ուրախալի պարագան, որ, երբ մեր մէջ գրեթէ սովորութիւն դարձած է ուրիշի օժանդակութեամբ պահել նման հաստատութիւններ, «Յառաջդիմասէր»ը կրցած է իր միջոցներով պահել իր մանկապարտէզը։

«Մեծ ազգերու մեծ առաքինութիւններէն մէկը՝ հպարտութիւնն է։ Պանեօյի «Յառաջդիմասէր»ը կրնայ պարծենալ, որ իր ուժերով կրցած է տոկալ բոլոր դժուարութիւններուն։ Կը մաղթեմ որ, վառակէչ օրինակ մը ըլլայ ուրիշ վայրերու հայութեան եւ յարատեւելով, այս պզտիկներէն լաւագոյն Հայեր պատրաստէ վաղուան համար»։

Բուռն ծափերով ողջունուած այս խօսքերէն վերջ, սկսան պզտիկները։

Կարգով կեցած են, մաքուր եւ կոկիկ հագուած, սանտրուած մազեր, վառ գոյներով գոգնոցներ։ Մայրական գուրգուրոտ մատներու թարմ կնիքը կայ բոլորին վրայ։ Սրահին լեցուն հասարակութիւնը կը վախցնէ շատերը, որոնք քաջալերանքի կը սպասեն, իրենց վառվռուն աչքերը վարագոյրին ետեւը կեցող վարժուհիին ուղղելով։

Ահա սկսան. «Ո՜վ մեծասքանչ դու լեզու»։ Մէկը վարէն կը սկսի, միւսը՝ վերէն։ Հոգ չէ՛, շատ ներդաշնակ է մեզի համար։ Անկէ վերջ «Զէյթունցիները», աւելի խանդավառ։ Մանաւանդ մանչերը, բոլորը ակռայ կը ցուցնեն։ Պարզ է թէ, երգին իմաստը բացատրուած է իրենց, ապրի՛ք տղաք։ Աչքիս տակէն քովս նստող Զէյթունցի տիկնոջ կը նայիմ։ Կը զգայ թէթեւ մը։

Պզտիկ աղջիկ մը, ձիթապտուղի պէս սեւ աչքերով, սեւ յօնքերով, առաջ կուգայ։ Առաջին տողէն վերջը եկող անպիտան տողը փախեր է. ընկերներու զսպուած ծիծաղը բոլորովին կը շփոթեցնէ զինքը. բարեբախտաբար վարժուհին հոն է իր խրախուսիչ շեշտովը։ Յաջորդ տողը կը լմնցնէ, բայց վերջինը արցունքով խառնուած։

Ահա՛ ուրիշ մը։ Աս մէկն ալ կաս կարմիր՝ մինչեւ գոգնոցը։ Մեր քաղաքին նուռերուն պէս կարմիր այտերով։ Անպիտա՛ն աղջիկ, որքան կ'ուզէի բեմ ցատկել եւ այդ երկու այտերդ տեղն ու տեղը ուտել։ Աղջիկներէն վերջ մանչուկ մը։ Մեր «օձի պոչ» Արմէնը՝ իր երկու թիզ հասակով։ Մէկ թուշին վրայ խոշոր այրուածք մը, բարութեան! Նշան։ Շրթունքները կը շարժէ։ Լսելէն աւելի կը գուշակենք, որ «կլորիկ-թոմպուլիկ»ը կ'ըսէ. բայց հազիւ երկու տող, մնացածը մուկը կերեր է։ Բայց ո՞ր մէկը պատմեմ. ամէնքն ալ մէկ-մէկ բան ըսին իրարմէ աղուոր։

Պզտիկներու բաժնէն վերջ Պ. Արտ. Գմբէթեան արտասանեց, եւ յետոյ, խումբ մը արուեստասէր երիտասարդներ, ղեկավարութեամբ դերասան Եր. Գրիգորեանի, ներկայացուցին զաւեշտ մը։

Հինգ վայրկեան դադարի միջոցին, աճուրդի դրուեցան զոյգ մը արձաններ, որոնց արդիւնքը եղաւ 430 ֆրանքի մօտ գումար մը։ Աճուրդը շահեցան, Պ. Պ. Մ. Գրիգորեան եւ Ց. Երկրաչափ, որոնք վերստին նուիրեցին մանկապարտէզին։

Օգտուելով Պ. Արշակ Ջամալեանի եւ Պ. Միրայր Միսաքեանի ներկայութենէն, Վարչութեան կողմէ՝ Պ. Թ. Մեծատուրեան բեմ հրաւիրեց նախ Պ. Ջամալեանը, որ քանի մը բառերով բացատրեց մանկապարտէզներու եւ անոնց միջոցաւ պզտիկներուն հայեցի դաստիարակութեան օգուտները, թէ պզտիկներուն եւ թէ ծնողներուն համար։ «Եթէ ձեր զաւակները հայ մեծնան, նախ, դուք՝ ծնողքներդ էք որ կը շահիք, որովհետեւ ձեր մէջ այլ եւս խորթութիւն չի կենար»։ Յետոյ իր մաղթանքի խօսքերն ըրաւ նաեւ Պ. Միրայր Միսաքեան։

Ներկայացուեցաւ յետոյ յաջող կերպով «Աշխարհի Դատաստանը» ողբերգութիւնը միեւնոյն խումբին կողմէ։

Փակման խօսքը ըրաւ Պ. Թ. Մեծատուրեան, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլորին, մանաւանդ Պ. Եր. Գրիգորեանի, որ 75 ֆրանք արժէքով անուշահոտութեան նուէրներ կ'ընէր մանկապարտէզին։ (Նոյնքան ալ Ա. Ե. Կ. Խաչին)։

Իսկապէս գնահատանքի արժանի են, «Յառաջդիմասէր»ի Վարչութեան եռանդուն անդամները, մանաւանդ մանկապարտէզի երիտասարդ ու համակրելի վարժուհին՝ Օր. Սիրվարդ Սրապեանը։ Գուրգուրանքի արժանի ձեռնարկ մը, որ պատիւ կը բերէ Պանեօյի մեր հայրենակիցներուն։

Դուրս ելած ատենս, Վարչութեան անդամներէն մին, ուրախութեամբ կ'ըսէր թէ մանկապարտէզին վեցամսեայ ծախքը ապահովուեցաւ։

Խորհիլ թէ որքա՛ն քիչով կը գոհանանք։

Հ. Ակոնայեան

ՄԱՄՈՒԼ

Բարի վարուց վկայական

Քալիֆորնիոյ Մշակը, անկախ ճայաթերթ, դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 փետրուար).

— «Ռամկավար մամուլն ու առաջնորդները իրենց համակիրներով մէկտեղ կարծես հրապարակ իջեր են Թրքական վրան բաց խաղերուն իբր ձրի փաստաբան ծառայելու։ Անոնք նոյն իսկ շատ մը կէտերու մէջ կ'աշխատին Թուրքը չքմեղացնել, եւ պատասխանատուութիւնը ուղղակի կամ անուղղակի բարդել իրենց պէս չի մտածող ուրիշ հայ տարրերու վզին։ Օրհասական այսպիսի լրիկ պայքարի մը ընթացքին ռամկավար մամուլի բռնած դիրքը առնուազն դաւաճանութեան հաւասարող բան մըն է։

Այլապէս Թուրք թերթերը վերէն վար գոհունակութեան զգացումներով երկար յօդուածներ չպիտի տպէին, անդրադառնալով ռամկավար մամուլի խմբագրականներուն։ Անոնք ներքին գոհունակութեամբ մը մեզ հեգնելով՝ խրատականներ չպիտի կարդային, որպէսզի «Հայ խռովարար տարրերէ» երես դարձնելով հետեւին «Արեւ»ի, «Ապագայ»ի եւ «Պայքար»ի իմաստուն քաղաքականութեան եւ ուղեգծին։

Թուրքերու կողմէ տրուած «բարի վարուց» վկայականը յիշեալ թերթերուն եւ անոնց խմբագրական կազմի ճակտին նետուած ամենամեծ «ազգային» նախատինքն է որ կարելի է երեւակայել։

Ժամանակն է որ հայ ժողովուրդը իր գոյութեան սպառնացող անպատասխանատու առաջնորդներուն դէմ ցցուի եւ թող չտայ որ Թուրքերու կողմէ վաւերացուած ու գնահատուած ուղղութեամբ մը վերջնական կազմալուծումի առաջնորդեն զինք։

Անուններ երբեք տարբերութիւն չեն ըներ մեզի համար, ըլլան անոնք Աճէմ կամ Աւետիս, Նազըմ կամ Նազար, Թէվֆիք կամ Թէքէեան, որքան ատեն որ անոնց ապիկար քաղաքականութիւնը եւ ուղեգիծը՝ հայութեան ներկան ու ապագան, հաւասարապէս թունաւորելու բնոյթ ունին»։

18 հայ կառմուկներ ձերբակալուած Պէյրութի մէջ

Պէյրութի Էլ Ահրար թերթը կը գրէ.—

Անցածները բոլշեւիկ Հայաստանի նախագահը եւրոպական մայրաքաղաքները այցելեց եւ Փարիզի մէջ յայտարարութիւն մը հրատարակեց յայտնելով որ 1931ին Հայաստանի կառավարութիւնը կրնայ ընդունիլ տասը հազար Հայեր արտասահմանէն եւ 5000 ալ 1932ին։

Երբ ան վերադարձաւ Հայաստան յանձնախումբ մը ղրկեց Սելանիկ, հոն գտնուող Հայերը Հայաստան փոխադրելու համար։ 1931ի վերջերը մեր երկրէն 500 ? մեկնեցան Հայաստան։ Երեւանի հետ կապ ունեցող Միութիւն մը կ'աշխատի աւելի մեծ թիւով Հայեր ղրկել Հայաստան։ Այս ամսոյն վերջը երթալիքներու թիւը մինչեւ հիմա եղած է 300։ Կ'երեւի թէ այս թիւը բաւական չհնկատուիր, որով Պուրճ Համուտի մէջ Երեւանի մարդիկը ժողով մը գումարեցին եւ սկսան ճառեր խօսիլ եւ Հայերը հրաւիրել։

Ժանտարմայի տեղեկագիրը կ'իմացնէ որ այս բոլշեւիկ ժողովին ներկայ գտնուած են հարիւրաւոր Հայեր, որոնք ճառեր խօսած են բոլշեւիկութեան հրաւիրելով։ Ժանտարմայի հրամանատարութիւնը այս լուրը առնելով ուժ ղրկած է եւ ցրուելով ժողովը 18 հոգի ձերբակալած։ Անոնցմէ չորս հոգի խոստովանած են իրենց բոլշեւիկ ըլլալը եւ անոնց վրայէն գտնուած են բոլշեւիկեան թուղթեր եւ նշաններ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

Ա. ՄԱՍ

III

— Հա՛, հի՛չ չի նմանիր ալըօրդ տղին, Գրիգորին... Վարդապետն ալ — քիչ մը մօտեցաւ եւ ձայնը իջեցուց — անոր ինչի՞ն հաւներ է, չիյտեմ... Տէր Մեսրոպին հետ մէկ խափա են, չիյտե՞ս...

Ու դարձաւ՝ պահարանին նայեցաւ։

— Ի՞նչ է, հո՞ս է, — հարցուց Դաւիթ էֆէնտի։

Ու, մօտենալով, իր կարգին, աւելցուց՝ շշնջուն։

— Ինծի նա՛յէ, Տէր Գէորգ, դուն աչքդ չորս բաց աս տեղ...կը հասկնա՞ս ես... Ես լէպ ըսեմ՝ դուն լէպլէպին հասկցիր... Ասոնք մինակ ձգելու չի գար...

— Գիտե՛մ, Դաւիթ էֆէնտիս, գիտեմ, ամմա... Օրն ի բուն, վերն են, փըսըր, փըսըր, փըսըր... Ներս մտա՞յ՝ ձայներնին կը կտրի...

Յանկարծ, պահարանին դռնէն Տէր Մեսրոպը երեւցաւ։ Ու փըսըր, փըսըր, փըսըր ձայներնին կտրեցաւ... Տէր Մեսրոպ մօտեցաւ։ Ողջունեց անսեթեւեթ կերպով, ձեռքին մատները դրած բաճկոնակին գրպանը։

Աքեմը հաներ էր ու կը կրէր սեւ գդակ մը։ Կը ծխէր։

Գդակը նետեց քիչ մը ետեւ, գլուխը քերեց, ու մինչ ծուխը փակեր էր աչքին մէկը, սիկառնիկը ակռաներուն միջեւ՝

— Դաւիթ էֆէնտի, — ըսաւ, — կ'ուզէի խօսիլ քեզի հետ։

Ու բանկալին դուռը բացաւ։ Երկուքը մտան ներս։

— Գիտե՛ս, հարկաւ որ, — վերսկսաւ Տէր Մեսրոպ, — Օսման էֆէնտին առջի օր նորէն նեղեր է եղբայրդ։

— Է, հա՛, լսեցի...

— Ի՞նչ ընել կը մտածես։

— Մեզի խելք հարցնող, տանըշմիշ եղո՞ղ վո՞վ է, էֆէնտիմ... Ան անտա՛ր խրատատուներ ունի քի... Մենք բա՞ն գիտենք։

— Բայց, Դաւիթ էֆէնտի...

— ... Հիմա, թամամ քի հաւկիթը ծարը եկեր է՝ միտքերնին ինկանք, չըն՞ս... Տէր Հայր, «քէօռ ալլահա նասըլ պաքարսա...»

— Աղէ՛կ, բայց, այդ խնդիրները թողունք հիմա... կը նայիս, չի նայիր՝ ձեր ներքին գործն է... Անոր ալ հարցնես՝ հին հաշիւներէ կը խօսի... Ի՞նչ գիտնամ...

— Է՛ ի՛նչ ընենք հիմա...

— Երկու եղբայրներ էք, վերջապէս... Զատկի օրեր են... Տե՛ս, որքան ուրախ ես, որ հօրդ յիշատակին այս զանգակատունը շինեցիր... Բայց, պիտի հանդուրժե՞ս, որ անոր հնչած ատեն եղբօրդ զաւկները արցունք լան՝..

Ցուցուեցաւ Դաւիթ էֆէնտի։ Աստուածավախ ու փխրուն սրտով մարդ էր։ Աչքերը յառած մնացին, բոպէ մը ապակեփեղկին մէջ եղող մեծադիր մոմերուն։ Ոտքի ելաւ, յանկարծ, եւ.

— Նէ՛ խսէ, — ըսաւ, — թուլ տամարիս կոխեցիր, Տէր Հայր... Ես աս օր կը կարգադրեմ այդ գործը... Մինակ քի, Ռուբէնին անկճին օ՛ղ թող ըլլայ սաիկա տէ, մինակ փարայի համար չգայ քովս, հասկցա՞ր... Մենք ա խելք ունինք... Աս ազգը... լաքին, քանի քի կարգը եկաւ՝ ըսեմ... Դո՛ւն ա անանկ ես...։ Աստր խելքին խելք դրեր ես... Նայէ Տէր Ղեւոնդը, Տէր Գէորգը՝ «տէր ողորմեա»էն ու մէթալիքէն զատ բանով հետաքրքրուած ունի՞ն... Դուք ձեր կարգալիքին, մեռելին գործը, մենք ա՝ մե՛ր գործը... Աս ազգը... մենք մեր եղածը տապկուինք, Տէր Հայր... Աս քաղաքին մէջ մէկուն քիթը արունած ունի՞, հէ՞, ըսէ՛...

— Առայժմ ո՛չ, անշուշտ։

— Առայժմ, մառայժմ չկայ իշտէ, Տէր Հայր... Աղ որի՞ շնորհքն է, ըսէ՛... Որի՞ խաթերովն է... Ղօնախ օր մանեմ, վալիդ, մավինդ... Իշտէ սանկ խտա՛րէ ընելու է... Աղ է վարպետութիւնը... Աղ դաւինը, գեղերունը հի՜չ մեր խառնուելիք բաները չեն... Փա՛ռք Աստուծոյ...

Աս քարերը օղորմած հոգի հարս շարել տուած է, կը տեսնես... Գիտես հարկաւ, ըսելու պէտք չկայ... Ես ելայ՝ մեծցայ, առ քեզի զամփանա մը...Ասո՛նց նայինք մենք... Մէյ մը սա պահարանին սըվան ալ ընել տամ... Հա՛, աղէկ միտքս ինկաւ, սա ղապարալը շապիկները աչքէ անցուցի՞ք... Ճանը՛մ, Տէր Հա՛յր, կիւվէ մտած չըլլայ, Զատկին պըտը հանենք զիրէ... կիւվէ, հը՞ — շեշտ մը նայեցաւ Տէր Մեսրոպի, մինչ ան, այդ բառին վրայ, նոյնքան շեշտակի կը նայէր Դաւիթ էֆէնտիին...

Այն ատեն, Դաւիթ էֆէնտի, նիւթը փոխեց։ Ոտքի ելլելով տաբատին գրպանէն հինգ կարմիր ոսկի հանելով տէր հօրը առջեւ.

— Սըւիկա ալ — ըսաւ, — Միսաք Վաղարշեին կուտաս, Աղքատախնամին համար է... Գործ ունիմ, չսպասեմ իրեն... Ծանուցումն ա, նայի՛նք ալ, դո՞ւն կ'անես, վարդապետը՞ կ'անէ... կիրակի ա՛ն է հէլպէթ պատարագուորը...

— Այո՛...

— Հա՛, հի՛նգ ոսկի, հինգ կարմի՛ր ոսկի — ու՝ գլուխը ծռելով տէր հօր — զամփանայի համար ա ըսէ սոր համար ա... Օղորմած հոգի հարս ա պըտ յիշուի, հարկաւ... Պահարանին սըվան... սանկ ղալապալըխը մէկ ատենը... Ետախուտ՝ քարոզին... Իշտէ՛ քարոզի նիւթ իրեն... Թա՛մ քրիստոնէական, ազգաշէն գործ մը քեզի...

Ու, մինչ դուրս կ'ելլէր պահարանէն, կրկին դարձուց գլուխը, եւ, գոհունակ ու հպարտ շեշտ մը աչքերուն մէջ.

— Ես [illegible] ըսէ, ամմա, դուն նորէն կը յիշեցնես [illegible] քի Զատկին եռջի օրը պատարագէն ետք շխակ մեզի պըտ'գայ... Ճաշի՛... Մինակ, Ճանըմ Տէր Հայր, սանկ ձեւով մը հասկըցուր իրեն՝ մուհաքին է, մէճլիսի խաբէի ալս է գալու ըլլան նէ՝ քիչ մը էւել թալթիֆ թող անէ... Ասոնց քիթին տակը մի... Իտարէ, իտարէ... անուշ լեզուն օձը ծակէն կը հանէ... Ես Դաւիթ էֆ. իքէն.., Գիտե՛ս իշտէ, ըսելու պէտք չկայ... Անանկով է քի մենք սանկ պէյլի պէս կ'ապրինք կոր հոս... Նայէ՝ Ռուսը քրիստոնեայ իքէն...։

— Դաւիթ էֆէնտի՛ — ձայնեց, յանկարծ, կիրակոս ղալֆա, — մէյ մը զարնենք զամփանան՝ կ'ուզես նէ...

(Շար.) Կ. ՄԻՀԵԱՆ

Թուրքիա եւ օտար մասնատուրները

Թուրք կառավարութիւնը որոշեց յաւելուածական տուրք մը վճարել տալ բոլոր այն պետութիւններուն, որոնք Թուրքիոյ կապուած ըլլալով մէկտեղ առեւտրական դաշնագրերով, աւելցուցին իրենց մաքսատուրքերը:

Թուրքիա կը վերակազմէ թղթատարը

Թուրք կառավարութիւնը պայմանագրութիւն մը կնքեց ամերիկեան կառավարութեան հետ, Անատոլուի գլխաւոր կեդրոններուն միջեւ, առեւտրական եւ թղթատարական օդանաւային սպասարկութիւնը կազմակերպելու համար: Այս առթիւ պիտի կազմուի թրքական անանուն ընկերութիւն մը:

Շարժանկարի ներկայացում Տեսինի մէջ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ

Պատմական շարժանկարը կը ներկայացուի մէկ անգամի համար Տէսինի մէջ վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Սինէմա Նովէլթիի մէջ: Ներկայացման ընթացքին պիտի նուագուին հայկական ընտիր եղանակներ:

Տոմսերը կը ծախուին հայկական սրճարաններուն մէջ եւ ներկայացման օրը կիշէն:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ 5 Մարտ Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ: Գիները ժողովրդական:

Մուրատեան վարժարանի թատր-երաժշտ. ցերեկոյթ

Կարեւոր ցեկոյց ներգաղթի եւ յունահայ գաղութի մասին նախաձեռնութեամբ Մխիթարեան հայրերու, գործակցութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին եւ եղբայրական Անմիջական յանձնաժողովին:

Կը նախագահէ Պ. ԱՐՄԵՆԱԿ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

6 Մարտ Կիրակի ժամը 3ին Սեւրի Մուրատեան վարժարանի մէջ

ի Նպաստ փարիզահայ գործազուրկներու

Գին տոմսակներու 7, 10 եւ 15 ֆր. Հանգանակութիւն պիտի չըլլայ

Տոմսերը կը ծախուին Մուրատեան վարժարան, բարեգործականի կեդրոնատեղին 11 Sq. Alboni, Հայոց եկեղեցին 15 rue Jean Goujon, Պ. Ա. Համբարձումեանի գրասենեակ, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ եւ Ֆլօրիա ճաշարանը:

Հաղորդակց. միջոցներ՝ Թրամուէյ 1, մէթրօ Port St. Cloud.

«Հայրենիք» ամսագիր եւ օրաթերթ

Ընդհանուր գործակալ Եւրոպայի (բացի Պալքաններէ)

Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ

51 rue Monsieur le Prince, Paris (VIe) Danton 88—65

Ուր պէտք է դիմել բաժանորդագրութեանց եւ վճարումներու համար

կը ծախուին ամսագրի հին թիւերը

Փորթ տ'Իթալիի եւ Պիսէթրի հայրենակիցներուն ուշադրութեան

Դերձակատուն ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31 Route de Choisy, ՄԷԹՐՕ ՓՕՐԹ ՏԸ ՇՈՒԱԶԻ

Կը ծանուցանէ թէ ստացած է ամառնային կերպասներու նոր մթերք: Կը կարէ կանանց եւ արանց ամէն տեսակի հագուստներ ձեռքի կարով ներկայ տնտեսական տագնապին համապատասխան գինով:

ԱՆԹԵՐԻ ՃԱՇԱԿ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԿԱՐ ՁԵՂՉՈՒԱԾ ԳԻՆ

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ընդհ. ժողովըայսօրՇաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին: Կը խօսի ընկ. ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԱՆՑ: Ներկայ կրնան ըլլալ միայն ընկերներ:

ԱՆԻԷՌ Պուա Քոլոմպի Պատ. Միութեան դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Սահակ-Մեսրոպ Դրադարանին մէջ: Կը խօսի՝ ընկ. Յակոբ Հիսայեան:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Պուլվար Օտտօի մասնաճիւղի բոլոր ընկերներըայսօրՇաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին իրենց հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այս երեքշաբթի նոր Դրադարանը:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ալֆորվիլ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի կողմէ

Վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot Alfortville

Կը նախագահէ՝ ՏԻԿ. ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Կը խօսի՝ ընկ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն — Մուտքը ազատ է

Լիոն

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «Համազասպ» խումբի եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի Կոմիտէի

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՎԱՐԴԱՆ ԶՈՒԼԱԼԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օրիորդներ Ծ. Տ. Պետրոսեան, Պ. Վարդանեան (մեներգ), ընկերներ Սաքօ, Ե. Նշանեան (արտասանութիւն), Պ. Ա. Աւետիսեան (երգ), Ե. Մոմճեան (ջութակ), նաեւ յատկապէս պատրաստուած նուագախումբ, որ կը ղեկավարէ ընկ. Ա. Գ. Մելքոնեան, եւ «Գողթան» երգչախումբը:

Մուտքը ազատ է

Պուլվար Osso (Մարսէյլ)

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 120a Chemin de la Madrague Ville Պար Վէնսան սրահին մէջ:

Կը խօսի՝ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Սեն Մարկրիթ

Վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին տեղւոյն Մատուռ Մանկապարտէզին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Սեն Թ'Անթուան

Վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 7ին Պար տը Փլաթանի մէջ. (նորաշէն սինէմա Լիտօի կողքին) 80 Route Nationale.

Կը խօսին՝ ընկերներ ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ — Մուտքը ազատ է

Կրընոպլ

Վաղը Կիրակի ժամը 2ին, Հայոց եկեղեցիի սրահին մէջ, 19 rue Bayard

Կը խօսի ընկ. Ա. Ա Բ Ո Յ Ե Ա Ն

գեղարուեստական ճոխ բաժին — Մուտքը ազատ է

Փոն տը Շերուի

ԱյսօրՇաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Սեն—Մօրիս

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Տեսին

Վաղը Կիրակի ժամը 3ին. Սօսիէթէ Լիօնէզի սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱԼՆԱԶՈՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2ին Քաֆէ տը լա Մէրիի վերնայարկը, 2 Փլաս տ'Իթալի: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պէրպէրեան ընտանիքին եւ պարագաներուն՝ ընկեր ԱՀԱՐՈՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Արամայիս Յակոբեանի եւ պարագաներուն՝ իր սիրելի որդւոյն մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 40 ֆրանք կը նուիրէ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղը Կիրակի հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ՝ Յոլակ Ապրիլեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ամէն Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին Պէլվիլի ֆրանսական Աւետ. եկեղեցւոյ սրահին մէջ կը քարոզուի: Ամէնքն ալ սիրով կը հրաւիրուին: Մուտքը ազատ է:

Հասցէ՝ 8 Ave. Simon Bolivar, Մէթրօ Պէլվիլ, Թրամուէյ 26:

Աշխատութիւն

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի ժողովրդային Դրադարանը, փոխադրուած է 240 Rue Duguesclin, նախկին դրադարանէն 100 քայլ հեռու Mazenodի փողոցի անկիւնի սրճարանին կից:

Դրադարանը բաց է ամէն իրիկուն ժամը 7.30—9, բացի Շաբաթ եւ Կիրակիէ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Emilio Sanche (հայ անունով Յակոբ Արփաճեան) հօր անուն՝ Աբրահամ, մօր անուն Մաքրուհի: Մօտաւորապէս չորս տարի առաջ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին Emilio Sanche, Calle Santa Rosa No. 22, M. Muzquiz. Goah, Mexique: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Մառի Արփաճեանի «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ԿԷՍ ԳԻՆՈՎ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Դէպի Լիոն, Վալանս, Օրանժ, Ավինեօն, Էքս եւ Մարսէյլ:

Ծանօթ կառքի վարիչ Մկրտիչ Միրաքեան, Երկուշաբթի առտու անձնական օթօմօպիլով կը մեկնի Փարիզէն դէպի վերոյիշեալ քաղաքները եւ կրնայ մինչեւ երեք հոգի միասին տանիլ շոգեկառքի գինին կէս վարձքով: Դիմել անմիջապէս իր հասցէին՝ 4 Route Stratégique, Vanves, (Seine).

ԲԱՑ Է Անիէր, Պուա Քոլոմպի Սահակ-Մեսրոպ Դրադարանը ամէն Երեքշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8.30էն 10: Իրենց մօտ գիրք ունեցողներէն կը խնդրուի շուտով յանձնել Դրադարանի վարչութեան: Հասցէ՝ 26 rue President Kruger, 79 rue Villbois Mareuilleի եռեւը, Անիէր:

Հայրենակիցներ, աճապարեցէ՛ք 13 Րիւ տէ Տօմինիքէն ՄԱՐՍԷՅԼ

Օ ՊՕՆ ՄԱՐՇԷՆ

Ուր կը ծախուին մեծաքանակի գինով, ամէն տեսակ նպարեղէններ

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ»

Գրեց՝ ՈՍՏԱՆԻԿ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ — ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒԺԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

ՄԱՔՈՒՐ եւ ԽՆԱՄԵԱԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

ՃԱՇԱՐԺԵՍՏԱԿԱՆ

ՓԱՐՈՆ

221 rue Lafayette-PARIS

Տպագրութիւնը դարուս մեծագոյն արուեստն է: Փնտռեցէք արդիական եւ ճաշակաւոր ըլլալ մեր տպագրած թուղթերուն վրայ: Թօփալեան եղբարք կրնան տալ այդ յատկութիւնները ձեզի, սպասարկելով իրենց արուեստն ու ճաշակը:

Téléphone Nord 76-68

ՎԱՐՁՈՒ Է նպարավաճառի խանութ մը իր բոլոր կազմածներով Bld. de la Villetteի մօտ: Տարեկան վարձք 3000 ֆր.: Պայմ՝ 9 տարի, բըփրիզ՝ 15,000 ֆր.: Դիմել Հ. Աբէլեանի, 226 Rue Lafayette, Paris, Մէթրօ՝ Լուի Պլան, Հեռ. Nord 89-06, 95-79

Լաւ պատեհութիւն մեկնումի պատճառաւ ծախու է Aulnay s/Boisի մէջ լաւ շինուած փավիյոն մը 250 քառ. մէթր տարածութեամբ, 3 սենեակ, խոհանոց, գին՝ 28000 ֆրանք, իր իսկական գինին մէկ երրորդը: 10,000 ֆրանք կանխիկ, մնացածին երկար դիւրութիւններ: Մանրամասնութեանց համար դիմել Հ. Աբէլեանի, 226 Bd Lafayette, Փարիզ, մէթրօ Լուի Պլան, Հեռ. Nord 89-06 եւ 95-79:

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Ամէնուն ցանկացած Հայկ. ճաշարանը բացուած է Փարիզի կեդրոնը

44 Rue de Trévise Metro: Cadet Tél. Provence 64-74

Au Duc de Trévise

Ղեկավարութեամբ՝ Պ. ՄԱՔՍՈՒՏ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

Կէս օրին ՄԱՔՍՈՒՏԻՆ եկուր, հոն եմ 7.50 ֆրանքով կը ճաշեմ, կը կշտանամ ու միշտ գոհ եմ:

Մաքուրը կը յարմարի օրուան տագնապին: Եկէք եւ տեսէք: Արեւելեան եւ կովկասեան կերակուրներ, ամենաընտիր օղի եւ գինի պոլսական եւ ռուսական աղանդերներով:

Տրամադրելի սրահ հարսնիքներու, հանդիպումներու եւ ժողովներու:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթօտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ վէրքեր. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (157)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՑՈՒՇԵՐԸ

Հայոց դահիճը կը պատմէ

Յաւելուած

5.—ՍԱՍՆՈՅ ԵՒ ՏԱԼՒՈՐԻԿԻ ԿՌՈՒՆԵՐԸ

Ու զարմացած կը նայէր:

Դիակները վերցուեցան ու թաղուեցան: Խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ: Այնուհետեւ սկսանք փնտռել կոմիտէին պետերը: Մասնաւորաբար Համբարձում Պոյաճեանը: Ամէն կողմ հեռագիր ղրկուեցաւ, լուսանկարը բազմաթիւ օրինակներով տպելով ամէն կուսակալութեան ղրկուեցաւ, եւ սակայն անկարելի եղաւ գտնել հետքը:

6.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՊՈՅԱՃԵԱՆ

Այս դէպքերէն առաջ, Պիթլիս եկած էր բարեհամբոյր տէրվիշ մը, որ կաղ էր եւ սպիտակ մօրուք ունէր: Յստակ էր դիմագիծը. ճառագայթի պէս: Անթերի թուրքերէն մը կը խօսէր: Հմուտ էր միսթիքականութեան եւ վանական (թէքքէ գրականութեան: Գոց գիտէր Եոնուս Էմրէի, Նիազի պապայի չափածոյ) բոլոր քերթուածները:

Պիթլիս հասած օրն իսկ, սրճարանին մէջ, կը հարցնէին իրեն.

— Բարի եկաք, տէրվիշ պապա, ո՞ւրկից կուգաք այսպէս, ո՞վ էք դուք:

— Բնիկ Աքսէքիցի եմ: Անունս Իպրահիմ է: Ժուռ եկայ ամբողջ Հնդկաստանը, Չինաստանը, Պարսկաստանը: Ծննդավայրէս բաժնուած եմ երբ դեռ փոքր էի: Հիմա կը շրջագայիմ Անատոլուի մէջ: Աստուածապաշտները այսպէս միշտ ժուռ կուգան աշխարհէ աշխարհ:

Ամէն օր մզկիթ կ'երթար, ժողովուրդին հետ նամազի կը նստէր:

Ժողովուրդը ամէն օր հիւր կը տանէր այս տէրվիշը, մեծարելու եւ պատուասիրելու համար իրենց տուներուն մէջ: Սակայն ոչ ոք գիտէր թէ ո՛ւր կը պառկէր, ո՛ւր կ'երթար գիշերները:

Այս յարգելի Տէրվիշը Պիթլիսի մէջ երեւցաւ նաեւ Սասնոյ եւ Տալւորիկի կռիւներէն յետոյ: Առաջուան նման, ձեռքը ցուպ մը, կաղալով կաղալով կը պտտէր փողոցներուն մէջ: Գաղտնի ոստիկանները, որոնք Սասունէն Պիթլիս անցեր էին, փողոցներուն մէջ օր մը կը հանդիպին այս տէրվիշին: Գաղտնի ոստիկանի մը ուշադրութիւնը կը գրաւէ տէրվիշը: Կը նայի աչքերուն: Դուք կրնաք փոխակերպել ձեր ամբողջ դիմագիծը, բայց երբեք ձեր աչքերը: Անկարելի է աչքերուն վկայութիւնը:

Գաղտնի ոստիկանը սկսաւ մտածել:

— Ես տեսած եմ այս տէրվիշը տեղ մը, բայց ո՞ւր, չեմ յիշեր:

Եւ սկսաւ քրքրել իր յիշողութիւնը: Ընկերոջը դարձաւ եւ ըսաւ:

— Ինծի նայէ, կը ճանչնա՞ս սա տէրվիշը: Ես տեսած եմ զինքը տեղ մը, բայց չեմ գիտեր թէ ո՞ւր, Պոլսոյ մէ՞ջ թէ այլուր:

— Դո՛ւն ալ, գործ չունի՞ս, շուտ ըրէ, վերջացուր գործդ եւ ժամ առաջ Պոլիս վերադառնանք:

Տէրվիշը կը քալէր կաղն ի կաղ: Գաղտնի ոստիկանը կասկածեցաւ այդ կաղութեան մասին: Իրական կաղութիւն մը չէր այդ: Արուեստական ու կեղծ կաղութիւն մըն էր ապահովաբար: Այս կասկածով քիչ մը մտածելէ յետոյ, ըսաւ ընկերոջ ականջին:

— Ձայն մի՛ հաներ,գտանք Համբարձում Պոյաճեանը:Դուն չես ճանչնար զայն, բայց ես լաւ կը ճանչնամ: Աչքե՛րը, իր աչքերն ենժամէ մը ի վեր կը մտածէի եւ յիշողութիւնս կը քրքրէի: Կը կարծեմ թէ աղուէսը բռնեցինք:

Տէրվիշ Իպրահիմ, 10-15 մեթր հեռուէն, կաղն ի կաղ կը քալէր եւ անցնող դարձողէն յարգալից բարեւ կ'առնէր:

Գաղտնի ոստիկանը ըսաւ իր ընկերոջ.

— Քալէ՛, քիչ մըն ալ մօտենանք սա տէրվիշին: Եւ եթէ յանկարծ պիտի պոռամ «Համբարձո՛ւմ»: Բնականաբար պիտի շփոթի, երբ յանկարծակի լսէ իր անունը: Այլեւս իր հետքը չի կրնար կորսնցնել, սակայն աւելի լաւ է զայն ձերբակալել շուկային մէջ, ամէնուն աչքին առջեւ. քիչ մը կը զուարճանանք: Այսուհանդերձ վտանգաւոր կոմիտէճի է, զգուշութիւն պէտք է: Կրնայ ըլլալ, որ զէնք գործածէ: Պատրաստ բռնենք ատրճանակներ:

— Ճանը՛մ, դուն ալ... ամէն մարդ կը ճանչնայ զայն, չե՞ս տեսներ, ամէն մարդ բարեւ կուտայ: Կը սխալիս դուն, բայց եւ այնպէս եթէ կ'ուզես, պոռա՛ անգամ մը:

Այլեւս մօտեցած էին տէրվիշին: Հազիւ 4-5 քայլ մնացած էր իրենց միջեւ: Գաղտնի ոստիկանը պոռաց բարձրաձայն.

— Համբարձո՛ւմ...

Տէրվիշ Իպրահիմ մէկէն դարձաւ ետեւ եւ նայեցաւ ոստիկաններուն:

Ճիշդ ինչպէս երբ մարդ մը անվայել խօսք մը կը թռցնէ բերնէն ու սաստիկ կը կարմրի, այնպէս ալ տէրվիշը շփոթեցաւ, կարմրեցաւ, ալ չգիտցաւ թէ ի՞նչ դառնար, յառա՞ջ երթար, կենա՞ր: Վարանմամբ մնաց իր կանգնած տեղը: Գաղտնի ոստիկանները մօտեցան: Մէկը ձեռքը կարգ ... շեց այդ աւելոր ծերունիին մօրուքէն ու կախուեցաւ: Ի՞նչ տեսնեն, ... ծամ մըն էր, ճերմակ մազերով մօրուքով, որ մնաց ոստիկանին ձեռքը: Եւ երեւան ելաւ երիտասարդի թխորակ դիմագիծը: Հաշակաւոր Համբարձում Պոյաճեանն էր: Ուզեց զէնքը հանել, սակայն երկու ... բազուկներ սեղմեցին ձեռքերը: ... ժողովուրդը զարմանահար մնաց ... տեսարանին առջեւ: Ճերմակ ... րուքով տէրվիշ Իպրահիմը ... մարդ չէր,բայց եթէ կոմիտէճի Համբարձում Պոյաճեանը:Երբ ժողովուրդը հասկցաւ այդ, զգուանքի եւ ... րոյթի մատնուեցաւ: Ոստիկանները տէրվիշը բռնած տարին ... Պիթլիսի դատական իշխանութեան յանձնեցին:

Համբարձում դատարան ... ուեցաւ: Դատարանին մէջ ... չուրացաւ իր յանցանքները:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 19-78

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1932

28 FÉVRIER 1932

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1815

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐԵԼՔԸ՝ ԵԼՔԻՆ ՅԵՏՈՅ

Հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն եւ մեր աշխարհացրիւ կացութեան, վերելքի մէջ է մեր մտաւոր, մանաւանդ գրական կեանքը:

Բոլոր վէճերէն ու տեսակէտի բոլոր խնդիրներէն վեր, կա՛յ բուն իրականութիւնը,— անընդհատ ճիգ եւ արտադրութիւն: Ոչ միայն գիր, այլեւ տպագրութիւն:

Ահա կը լրանայ տասը տարին, երբ նորէն յանձնուեցանք տարագրութեան քամիներուն: Այս անգամ ոչ միայն մէկ սահմանէն միւսը, Թուրքիայէն Կովկաս եւ Պարսկաստան կամ Սուրիա-Միջագետք, այլ ծովերէ ծով: Ցամաքէ ցամաք: Աշխարհէ աշխարհ:

Մեր դարերու պատմութիւնը շա՛տ է արձանագրած զանգուածային գաղթեր, մինչեւ Լեհաստան, Թրանսիլվանիա կամ Հունգարիա:

Բայց ոչ այնպիսի դէպք որ տեղի ունեցաւ 1922ին, երբ ամբողջ ժողովուրդի մը վերջին մնացորդը — Մնացորդաց — ոտք նետեց ուր որ բաց դուռ մը գտաւ: Այն ալ առանց կանգ առնելու: Միշտ բեռ կապելով եւ միշտ բաց դուռներ փնտռելով:

«Ելք» մը, որ ապահովաբար կը գերազանցէ հրէականն ալ, իր տարողութեամբ եւ ողբերգութեամբ:

Եօթը հարիւր հազար կամ կէս միլիոն արմատախիլ ժողովուրդ՝ ի սփիւռս աշխարհի: Լոնտոնէն մինչեւ Հրոյ Երկիր: Փարիզէն մինչեւ Քանատա: Պալքաններէն մինչեւ Պարսկական ծոց...

Ու միշտ երերուն եւ տարուբեր: Բուն Ելքը շատոնց կանգ առած է, բայց գաղթը երկիրէ երկիր՝ կը շարունակուի, որքան կը թոյլատրեն պայմանները: Եւ եթէ հրաշքով քակուին երկիրէ երկիր հաստատուած կցպանքները, ապահովաբար ամբողջ գաղութներ նորէն պիտի տեղափոխուին ցիրուցան: Փոքրերը պիտի լուծուին, եւ մեծերը պիտի ուռին: Ամէն պարագայի մէջ, պիտի կերպարանափոխուին բոլոր գաղութները: Տեղատուութիւն եւ մակընթացութիւն...

Արդ, հակառակ այս անհաստատ եւ տաժանելի կացութեան, կանգ չէ առած մեր մտաւոր կեանքը:

Ընդհակառակն, ահա տասը տարուան Երկունք մը, որ իր նմանը չունի մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ: Երկունք մը, որ շուքի մէջ կը ձգէ Երկիրն ալ — այսօրուան Երեւանը:

Որեւէ է քաղդատութիւն կատարած ատեն, պէտք է արդար ըլլալ եւ աչքի առջեւ բերել նախ պայմանները — մեր հալածական, ցիրուցան վիճակն ու անոնց հաստատուն եւ համախումբ կացութիւնը:

Անոնց երկունքը տեղի կ'ունենայ հայրենի հողին վրայ: Ժողովուրդին ծոցին մէջ: Եւ լայնօրէն «ֆինանսաւորուելով»:

Մերիննները կը տքնին ու կ'արտադրեն օդին մէջ առկախ: Մտքի եւ սրտի երակներով միայն կապուած հայրենիքին ու ժողովուրդին հետ: Իսկ «ֆինանսական» տեսակէտով՝ ամէն ինչ բախտին ձգած:

Արժէքի տեսակէտով ալ, կշիռը կը հակի նորէն դէպի գաղութները:

Այո՛, Երկրի գրողն ալ իր լաւագոյնը պիտի տար, եթէ ազատ ըլլար Հայաստանը: Եթէ ազատ ստեղծագործելու իրաւունք ունենար գոնէ գրողը ինք:

Բայց այն ատեն, ինչո՞ւ պիտի ունենայինք Հայաստանի մէջ գրողներ եւ գաղթահայ գրողներ...

Ուրեմն, անուրանալի է վերելքը՝ ալեկոծ Ելքէ մը յետոյ:

Աչք մը միայն, արտասահմանի հրատարակութեանց վրայ, պիտի բաւէր հաստատելու այս կազդուրիչ իրողութիւնը, այնքան լեղի յուսախաբութեանց վերեւ:

Մէկդի նետելով շուկայիկը, խարուսիկը, խատուտիկը, յարդն ու որոմը, կեղծն ու չնչինին, ծուռն ու վիժածը, անդին կ'ունենանք թանկագին եւ բազմազան վաստակ մը, որ արժանի է հպարտութեան եւ մեծարանքի:

Այսօրուան կացութեան մէջ — այսպէս չորս հովերուն տարտղնուած — կարելի չէ ճշդիւ ըմբռնել կատարուած ստեղծագործութեան ամբողջական պատկերը: Աշխարհներով իրարմէ բաժնուած, գրասէրներ միայն աւելի-պակաս գաղափար ունին այս կամ այն գաղութին մէջ թափուած ճիգի, իրականացած երկունքի մասին:

Մէկ տեղ, միեւնոյն տեղը, բոլորին աչքին առջեւ չէ վաստակը, որպէսզի բոլորը տեսնեն իր ամբողջ կերպարանքով, խորութեամբ ու ծաւալով:

Միայն 1925էն յետոյ, իրարու վրայ դիզուեցան գիրքեր, կամ պարբերագիրներու մէջ ցիրուցան հրատարակութիւններ, մանաւանդ երիտասարդներու կողմէ:

Եւ գիտենք որ նոյնքան ալ ծրագիրներ կամ ձեռագիրներ աշխատանքի յարմարութեան, հրատարակիչի կամ... սպառիչի կը սպասեն:

Բայց, կը շարունակուի երկունքը լուռ ու մունջ: Գլուխը պատին զարնելով, ճանկռտելով եւ հրմշտկելով:

Կանգ չառներ վերելքը: Ահա Համաստեղը՝ իր «Սպիտակ Ձիաւորով» («Հայրենիք» ամսագիր), եւ Օշականը՝ իր «Մնացորդաց»ով («Յուսաբեր»): Եւ դեռ ուրիշները:

Երբեք այնքան ստեղծագործ եւ ծաւալուն համեմատութիւններ չէր ստացած վիպագրութիւնը: Ոչ ալ այսքան ծաղկած՝ մեր արձակը:

Ինչո՞ւ չփառաբանել տոկալու, տեւելու եւ ստեղծագործելու այս կամքն ու խոյանքն ալ, երբ ուրիշները վարձու մունետիկի կանչեր կ'արձակեն տեղի-անտեղի, աւելի կամ պակաս վաւերական արժէքներու համար:

«Պահակները արթուն են» նա՛եւ այս ճակատին վրայ, եւ վառ կը պահեն սրբազան խարոյկը:

Այստեղ ալ ինքնապաշտպանութեան կամեցողութիւնն է որ կը հակազդէ չարագուշակ մարգարէներու վայրերան խուճապին — «Մեռա՛նք, կորա՛նք»:

Երբ այնքան կը տրորուինք, հասկնալի ջղաձգութիւններ կ'ունենանք քստմնելի դէպքերու եւ հարուածներու հետեւանքով, արդա՛ր է որ ուշադրութենէ չվրիպին նաեւ լուսաւոր կէտերը:

Թող լոյս իջնէ մեր հոգիներուն, այս կազդուրիչ իրականութեան առջեւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ո՞Ր ՀԱՅԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿԱՐԵՆԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

Ի՞նչ կ'ըսէ Փարիզի թուրք հիւպատոսը

Երթեւեկի նոր կանոնագրի մասին լուսաբանութիւններ ստանալու համար, աշխատակից մը շաբաթ օր դիմած էր Փարիզի Թուրք հիւպատոսարանը:

Հիւպատոս Ֆուատ պէյ յայտարարած է թէ, թերթերու մէջ հրատարակուած լուրէն աւելի բան մը չի գիտեր: Ոչ հրահանգ ստացած է, ոչ ալ «պէյաննամէ»ի (յայտագիր-հարցարան) օրինակ ունի: Այնպէս որ, չի գիտեր թէ ինչպէս պիտի գործադրուի օրէնքը:

Ուրիշ տեղեկութիւններ երեքշաբթի օր:

Նոր մանրամասնութիւններ

18 Փետրուար 1932 թուակիր եւ 2029 համար պաշտօնաթերթը հրատարակած է երթեւեկի նոր հրահանգը, որ վաւերացուած է Գործադիրներու Խորհուրդին 31 Յունուար 1932ի նիստին մէջ:

Ընդամէնը հինգ յօդուածներէ բաղկացեալ այս հրահանգով, ջնջուած են 2 Յուլիս 1924 եւ 17 Դեկտեմբեր 1930 թուակիր հրահանգները, որոնցմէ առաջին, 4, 5 եւ 6րդ յօդուածները, մասնաւորուած էին Հայերուն, իսկ միւս մասերն ալ Իսլամներուն, Յոյներուն եւ Հրեաներուն յատկացուած էին:

Ներկայ հրահանգը այդ տեսակ զանազանութիւններ չէ դրած, որով, որոշուած է գործադրել ընդհանուր թրքահպատակներուն անխտիր:

Հրահանգը, իր սեղմ շրջանակին մէջ, արմատական բարեփոխութեամբ, բաւական ազատ կացուցած է երթեւեկի հարցը:

Թուրքիա մտնելու արգիլուած է միայն.

Ա.— 150նոցներու ցանկին մէջ նշանակուածները,

Բ.— Թրքական հպատակութենէ ջնջուածները,

Գ.— Իբրեւ կայս. անկեալ գերդաստանին անդամ ազգային սահմաններէն դուրս հանուածները:

Բացատրութեան կարօտ չէ առաջին մասը, որ Լօզանի դաշնագրով պետութեան վերապահուած է եւ որոշեալ անունները՝ մասնաւոր ցանկով հրատարակուած: Արդէն անոնց թրքական հպատակութիւնն ալ ջնջուած է մասնաւոր օրէնքով:

Երկրորդ մասը կը վերաբերի այն թրքահպատակներուն, որոնց հպատակութիւնը 1041 թիւ օրէնքին մէջ ցոյց տրուած իրաւասութեամբ, Գործադիրներու Խորհուրդը որոշմնագրով ջնջած է, եւ պաշտօնապէս հրատարակուած:

Այսպիսիները չեն կրնար Թուրքիա մուտք գործել:

Ասոնցմէ դուրս, այն թրքահպատակները, որոնք հրամանագրի հետեւեալ պայմանները կը լրացնեն, կրնան ազատօրէն երթեւեկել.

1.— Առանց անցագրի արտասահման գացողներ:

2.— Օսմանեան անցագրով գացողները:

3.— Հինէն ի վեր օտար երկիր գտնուող եւ հինգ տարուան (ոչ թէ օրուան, ինչպէս սխալմամբ գրուեր էր նախորդ օր) մէջ թրքական հիւպատոսարան չդիմած, չարձանագրուած եւ հպատակութեան փաստաթուղթ կամ անցագիր չառած թրքահպատակները, անխտիր կրնան օգտուիլ հրահանգին տրամադրութիւններէն:

Հրահանգին այս երկրորդ յօդուածը, հիմնովին կը ջնջէ ամէն սեղմում:

Փափաքողները անձամբ պէտք է դիմեն իրենց գտնուած վայրին կամ ամէնէն մօտ Թրք. հիւպատոսարանը, ուրկէ առնելով երեք յայտագիր, հարցումներուն պատասխանները գրելէ եւ իրենց լուսանկարը փակցնելէ վերջը, ներկայացնելու են հիւպատոսին, որ յայտագրերէն մէկ հատը իր քովը պահելով, երկուքը պիտի ղրկէ Ներքին գործավարութեան Ապահովութեան ճիւղի Ընդհ. Տնօրէնութեան, ուրկէ առնուելիք տեղեկութեան վրայ, անցագիրը պիտի տրուի:

Այն թրքահպատակները, որոնք իրենց հպատակութիւնը պահած են, եւ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին կամ Հանրապետութեան անցագրով ճամբորդած են, կրնան ազատօրէն վերադառնալ:

Հրահանգին 4րդ յօդուածը կը վերաբերի Յոյներուն:

Թրքական համախմբումներ Սուրիոյ սահմանին վրայ

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք.—

Ստոյգ աղբիւրէ մը կը տեղեկանանք որ Հիւսիսային Սուրիոյ սահմանին վրայ, Թուրք կառավարութիւնը կը շարունակէ զինուորական համախմբումներ կատարել: Մանաւանդ Հաճըլարի եւ Քիլիսի սահմաններուն վրայ կեդրոնացուցած են մեծաթիւ զինուորներէ զատ պատերազմական պիտոյքներ:

Այս համախմբումներու եւ պատրաստութեանց պատճառ ցոյց կուտան իրենք, Թուրքերը, մաքսանենգութեան դէմ մղուած պայքարը: Բայց ձեռնհաս շրջանակներ այդ պատճառաբանութիւնը կը նկատեն պարզ պատրուակ մը եւ կը գտնեն որ Թուրք կառավարութիւնը յետին մտքեր կը հետապնդէ: Շատ ուշագրաւ է Հաճըլարի շրջանին մէջ այս օրերս տեղի ունեցած համախմբումը, այն պատճառաւ որ Ալէքսանտրէթի սանճագին շուրջ Թուրք թերթերու եւ քաղաքական շրջանակներու մէջ, վերջերս գայլի ախորժակներ արթնցած են:

Իզմիրի համայնավարները

Ոստիկանութիւնը գաղտնի իշխանութեան յանձնեց այն տասը համայնավարները, որոնք ամբաստանուած են թէ կառավարութեան դէմ շարժում մը կը կազմակերպեն: Ընդհ. դատախազութիւնը անմիջապէս զանոնք ղրկեց զինուորական ատեանին: Համայնավարները պիտի դատուին պատերազմական ատեանին առջեւ:

Տրոցկի Չեխօսլովաքիա կ'երթայ

Գրեր էինք թէ Թուրքիոյ եւ Չեխօսլովաքիոյ միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին, որպէս զի Տրոցկիի արտօնութիւն տրուի օդափոխութեան երթալու Չեխօսլովաքիա:

Տրոցկի այս արտօնութիւնը ստանալու համար դիմում կատարած է Չեխօսլովաքիոյ, իր խնդրագրին կցելով բժշկական վկայագրեր: Չեխօսլովաք կառավարութիւնը պայման դրած է որ Տրոցկի նախ արտօնութիւնն ստանայ Թրքական կառավարութեան՝ երթուդարձի համար:

Տրոցկի հաւաստած է թէ չպիտի միջամտէ երկրին ներքին գործերուն եւ իր անձին ապահովութեան պիտի հսկէ իր իսկ ընտանիքը:

ՉԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Զինաթափութեան ժողովը ձեռնարկած է կազմակերպական եւ խորհրդակցական աշխատանքներու, այնպէս որ, միայն յառաջիկայ չորեքշաբթի պիտի կրնայ վերսկսիլ ընդհանուր վիճաբանութեանց:

Ժողովի դիւանը պաշտօն յանձնեց Պ. Պէնէշի մինչեւ յառաջիկայ երեքշաբթի օր պատրաստել եւ ներկայացնել զեկոյց մը որ հիմ պիտի ծառայէ ընդհանուր յանձնախումբի վիճաբանութիւններուն: Պ. Պէնէշի գործը պիտի ըլլայ զինաթափութեան պայմանագրութեան նախագծին ամէն մէկ յօդուածին քով ներկայացնել փոփոխութեան առաջարկները կամ հակաառաջարկները, որոնք պատուիրակութեանց կողմէ ներկայացուած են ժողովին:

Չինաճափոնական պատերազմը

Նախորդ օր բուռն կռիւներ տեղի ունեցան վ.ու Սունկ-Շափէյ գծին կեդրոնին վրայ:

Ճափոնցիները յաջողեցան յառաջանալ մէկ քիլոմեթրի չափ դէպի Քիանկ-Ուանի արեւմուտքը, գրաւելով գիւղ մը՝ Չինացիներու բուռն ընդդիմութենէն վերջ: Երկու կողմերն ալ ծանր կորուստներու ենթարկուած են:

Ճափոնցիները օգնական ուժի կը սպասեն, երկու զօրաբաժնի չափ: Երբ այս ուժերը հասնին, չինական եւ ճափոնական ուժերը Շանկհայի շրջանին մէջ պիտի կազմեն իւրաքանչիւրը 50 հազարնոց բանակ մը: Ճափոնցիները Չինացիներուն վրայ ունին ծովային եւ ցամաքային ծանր հրետանիի եւ օդանաւային մեծ առաւելութիւն: Ճափոնական ուրիշ զօրախումբեր ալ հրաման ստացած են մեկնումի պատրաստուելու:

Չինացիները, փոխադրութեան միջոցներու հետեւանքով, չեն կրցած փոխադրել հազարի չափ վիրաւորներ:

× Կը հաստատուի թէ Խարպինի մէջ սպաննուած է չինացի զօրավար մը Մա Չան Շան, որ ճափոնցիներուն կողմն անցեր էր, Ջիծիքարի առջեւ, բուռն դիմադրութիւն մը ընելէ վերջ անոնց:

Չինական շրջանակներ այս սպանութիւնը կը վերագրեն ճափոնցիներուն, այն պատճառաւ որ սպաննուած զօրավարը դէմ էր ճափոնցիներուն, երբ անոնք կ'ուզէին Մանչուրիոյ գահը բարձրացնել նախկին կայսրը:

× Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ամերիկայի եւ Իտալիոյ դեսպանները յաջորդաբար ներկայացան ճափոնի արտաքին նախարարին եւ պահանջեցին որ ասկէ վերջ, ճափոն զօրք չհանէ Շանկհայի միջազգային թաղի հողին վրայ: Նոյնպէս թելադրեցին որ չինական եւ ճափոնական զօրախումբերը քաշուին մինչեւ միջազգային թաղի սահմանը, որպէսզի շափէյը չէզոք գօտի մնայ:

Իսկ ճափոնի դեսպանը ներկայանալով Ամերիկայի արտաքին նախարարին՝ յայտնեց թէ ճափոնի կառավարութիւնը տրամադիր է քննելու՝ թշնամութիւնները դադրեցնելու եւ Շանկհայի շուրջ չէզոք գօտի մը ստեղծելու ամէն առաջարկ, անմիջապէս որ ճափոնական զօրախումբերը ետ մղեն Շանկհայի շրջանին չինական զօրախումբերը:

Ծերակոյտը մերժեց ընտրական օրէնքը

Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովին կողմէ քուէարկուած ընտրական օրէնքը, նախորդ օր վիճաբանութեան դրուեցաւ Ծերակոյտին մէջ, որ լսելէ յետոյ տեղեկաբերը, 199 ձայնով մերժեց միանուն եւ միանգամ քուէարկութիւնը: Ծերակոյտի կեդրոնի եւ աջակողմեան խմբակցութիւնները ձեռնպահ մնացին այս քուէարկութեան ընթացքին: Իսկ 1ի դէմ 216 ձայնով ընդունուեցաւ Ծերակոյտի ընտրական Յանձնախումբին կողմէ ներկայացուած նախագծին ամբողջութիւնը:

Յետոյ, անցնելով օրինագծին յօդուածներու քննութեան, Ծերակոյտը ընդունեց թեկնածութեան պայմանաժամը ճշդող յօդուածը:

Օրինագծէն անջատուեցան կիներու քուէարկութեան իրաւունքին եւ պարտադիր քուէարկութեան վերաբերեալ յօդուածները, քննուելու համար իրաւասու յանձնախումբերուն կողմէ:

Գերմանիոյ Խորհրդարանին առջեւ

Գերման Խորհրդարանին մէջ, բուռն վիճաբանութիւններէ յետոյ, Պրիւնինկի կառավարութիւնը վստահութիւն շահեցաւ 25 ձայնի առաւելութեամբ:

Ծայրայեղ ձախերու եւ աջակողմեաններու կողմէ՝ Պրիւնինկի դէմ ներկայացուած անվստահութեան բանաձեւերը յաջորդաբար մերժուեցան 289 ձայնով՝ ընդդէմ 264ի:

Անվստահութեան բանաձեւ ներկայացուած էր նաեւ ընդդէմ պատերազմական նախարարին զօրավար Կրէօնէրի, ինչպէս նաեւ ելմտական նախարարին: Երկուքն ալ վստահութիւն շահեցան:

Հիթլերեանները եւ Երնկի ծրագիրը

Համայնավարները բանաձեւ մը ներկայացուցեր էին, պահանջելով Երնկի ծրագրով պարտադրուած վճարումները դադրեցնել: Համայնավարները պահանջեցին նաեւ որ անմիջապէս քուէարկութեան դրուի իրենց առաջարկը, որպէս զի Հիթլերեանները ստիպուին արտայայտուիլ այս մասին:

Մեծ աղմուկի եւ իրարանցումի մէջ, Հիթլերեանները բացատրեցին թէ ի հարկին պիտի քուէարկեն պատերազմական պարտքերու ջնջումը, բայց երբեք մասնաւոր պարտքերու ջնջումը:

Համայնավար առաջարկը մերժուեցաւ 368 ձայնով՝ ընդդէմ 75ի: 108 Հիթլերեան երեսփոխաններ ձեռնպահ մնացին:

Ամերիկայի ելմտական ճիգերը

Ամերիկայի Խորհրդարանը քուէարկեց այն օրէնքը որ փոփոխութեան կ'ենթարկէ Դաշնակցային Պահեստի Դրամատան կանոնադրութիւնը:

Արդէն, այդ օրէնքին քուէարկութիւնը նախատեսելով Նիւ Եորքի այս դրամատունը իր զեղչի սակը նուազեցուցեր 100ին տասը:

Ասոր հետեւանքով, արժեթուղթերը բարձրացում մը կրեցին: Շուկայի այս վիճակը թէ դրամատուններուն կը նպաստէ եւ թէ ժողովուրդին վստահութիւն կը ներշնչէ:

Սպանիական Խորհրդարանին մէջ

Սպանիոյ Խորհրդարանին մէջ, երբ երեսփոխանները հաւաքուած էին, համայնավար մը քար մը նետեց: Որեւէ մէկուն չդպաւ քարը: Միայն ապակի մը կոտրեց:

Համայնավարը ձերբակալուեցաւ անմիջապէս: Բայց ո՛չ հարցումներուն պատասխանեց եւ ոչ ալ իր անունը յայտնեց:

Ձերբակալեալը խոստովանեցաւ սակայն թէ համայնավար կուսակցութեան կը պատկանի: Մարդը լաւ հագուած է եւ բարեկիրթ կը թուի: Ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ գործը փախուկի մը հետ է:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

Կ'ըսեն թէ գրականութիւնը հայելին է երկրի մը կեանքին։ Այն ատեն գիտե՛նք, Հայաստանի գրականութեանը մէջէն իբրեւ հայելի՝ կեանքը զոր կ'անցընեն այնտեղ մեր համր գիւղացիները։ Ու պիտի տեսնէք որ, այսպէս, Թղթակցութենէ մը աւելի կենդանի եւ աւելի իրական է պատկերը, զոր կուտանք։ Ժամանակէ մը ի վեր դիտեր եմ, հետեւելով Հայաստանի գրականութեան, որ սովորութիւն դարձած է երգել ոճիրը, եղբայրասպան կռիւը, միջգիւղացիական արիւնհեղութիւնը, «դասակարգ» չինելու համար Հայաստան աշխարհին մէջ, ուր ոչ միայն կը պակսի ըմբռնումը դասակարգային հակամարտութիւններու, այլ նոյնիսկ, այնտեղ հայ գիւղացիին հոգեբանութեամբ, գոյութիւն ունի եղբայրակցութիւն մը

Մտիկ, հարազատ Զաթնանց Սողոյին։

Էապէս էլ կրա՞կ, էապէս էլ օյի՞ն...
Ա՛յ, օձ անօրէն, ես ի՞նչ եմ արել,
Աղջիկ էր՝ չուզեց, աչք էր՝ չմտաւ։

Եւ ահա արդէն կը սկսի հանգոյցին կազմութիւնը։ Լաչին այցելութեան կ'երթայ Զաթնանց Սանթրոսին։ Կը պատմէ իր ցաւը,— «ձայնազուրկ» է հոչակուած։

— Ա՛յ, հազար բարով, արի՛, արի դէս,
«Զայնազուրկ» Լաչին,— հա՛ հա՛ հա՛
... հազաց։
Իսկ «հընկեր» փեսադ ինչո՞ւ տազ
արաւ,
Քեզ չէ՞ր ճանաչում, թէ՞ լեզու չունէր։
Թողնես ճառ ասի երկար ու բարակ.
«Կոմխոզ, հա կոմխոզ, աներ, հէր ու

...

Մէկը կոլխոզ մտնելու, միւսը
դուրս գալու։
Հակառակութիւններ կան, մին կը թշնամանէ միւսին.
«... Միշտ է հարբում, բեխերը խուզել է, որ գիւղը քանդի, կանանց համբուրել է կոլխոզի արտում»։
Իր կարգին, «կարմիր բանակային» Ալեքսանն ալ իր հին հաշիւը կը մաքրէ։
Զաթնանց Սանթրոսն, ունեւոր գիւղացի, ատենօք գրաւեր էր Ալեքսանի պապուն, Թուշանի մէկ արտը, Զանգուի ափին։ Թուշանի քարափ անունը կուտային այդ հողին, Չրարբի եւ բերրի։ Թուշանի թոռը, Ալեքսան, հիմա առիթէն օգտուելով կ'ուզէ վերագրաւել այդ հողը։ Ալեքսան, յանուն կոլխոզի վարչութեան, ոչ միայն կը պահանջէ հողը, այլ եւ կը հրամայէ Սանթրոսին, որ 24 ժամէն հեռանայ գիւղէն։ Կը սարսափի Զաթնանց Սանթրոս, ո՞ւր երթայ ձիուն ձմեռով, հարսներով ու թոռ-

...

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԿԱՐՕՏԸ

«Ո՛տայր ինձ զծուխն ծխանի
եւ զառաւօտն նաւաարդի...»:

Մա՛յր Հայրենիք, կարօտդ ի հոգիս, սէրդ ի սիրտս, ինչպէս յաճախ, այսօր ալ աչքիս առջեւն են՝ միշտ տխուր, միշտ սրտաբեկ եւ անհամբեր սպասող՝ քեզմէ հեռու,քեզմէ տարագրուած զաւակներուդ գալստեան։

Հայաստա՛ն... դո՛ւն մայր որդեկորոյս եւ մենք՝ քու հարազատ ու կաթոգին զաւակներդ մայրակորոյս։ Քո կարօտը մայրական եւ մեր կարօտը որդիական՝ հեռու է հեռու իրար միանալով, մէկ սիրտ, մէկ հոգի, մէկ մարմին դառնալով այսքան ուժե՛ղ, այսքան այրո՛ղ եւ շաղկապող դարձած են։

Դուն, հայրենի՛ք, հնամեայ, դարերու ընթացքին կուտակուած անհուն կարօտի եւ ջերմ սիրոյ սքան-

...

ԳՈՀԱՐՆԵՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԱՐՈՒԵՍՏԷՆ

ԱՖՂԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Ե.

Միսթիկ բանաստեղծներու շարքին մէջ, որոնք Աֆղաններու դական գրականութիւնը ճոխացուցին, կայ մէկը որուն Տիվանը թղթատեն՝ կարելի չէ չյիշել Պապա Թահէրը, պարսիկ միսթիքականութեան ամէնէն ինքնատիպ եւ հուժկու դէմքը։

Աֆղան բանաստեղծը՝ Խվաճա Մոհամմէտ Պէնկաշ Թափառական մուրացիկ Տէրվիշ մըն է միւսին նման։Սուֆի միսթիքականութեան մէջ ի բասոյզ, կ'երգէ իր հոգիին յափշտակութիւնովը գինովցած։ Սուֆի պետներու նման «բարձր» գրականութիւն չէ մշակած, որով իր երգերը ցրուած են աֆղան ժողովուրդին մէջ եւ շատերը կորսուած։

Նման Պապա Թահէրի կեանքին, աֆղան տէրվիշին կեանքը հաստատուն ստոյգ պատմութիւնը, կամ եղածը աւանդութիւններու մշուշովը պատած է։

Մոհամմէտ Պէնկաշ ապրած է 17րդ դարու երկրորդ կէսին։ Իր ... րէթը պէնկաշ, աֆղան եւ հնդիկ ցեղերու խառնուրդ մըն է։ Իր կեանքին անցուցած է իբրեւ ազքատ տէրվիշ, յաճախ մուրացիկ, բայց իր ցեղակիցներէն յարգուած իբրեւ մաքրակրօն Սուֆի մը, խորապէս հմուտ այդ ... ւանանքին կնճռոտ գաղտնիքներուն։

Անգլիացի արեւելագէտ մը,G. Raverty յաջողած է 1850ին ձեռք ձգել Մոհամմէտ Պէնկաշի Տիվանը, միակ օրինակը, որմէ կ'օգտուիմ թարգմանելու համար քանի մը հատուածներ։

Բնական է ատոնք պէտք է հասկնալ Սուֆի այլաբանութեան ... տով, նման Պապա Թահէրի եւ պարսիկ մեծ վարպետներու սուֆի-միսթիքական երգերուն։

Հետեւեալ տաղին մէջ իւրաքանչիւր տողի վերջին բառը կրկնուած է ... մը անգամ։ Անոնք որ լսած են Արեւելքի երգիչ տէրվիշները, գիտեն ի՛նչ անթարգմանելի հմայք մը կուտայ՝ տէրվիշը իր արտասանած երգած կտորին, երբ կը կրկնէ այդ մասը, շունչը ներս քաշելով եւ ... նակ շեշտ մը դնելով միայն այդ բառերուն վրայ։

Ամբողջ ցաւս քուկին սէրդ է, սէրդ, սէրդ, քուկին սէրդ,
Սիրտս փշրած, փոշի դարձած, արիւնաներկ, արիւնաներկ։
Վէրքերս անվերջ կը նորոգես նոր վէրքերով, նորէն, նորէն,
Մինչ ծիները դեռ կը մնան, ու բուժուած չեն, ու բուժուած չեն։
Ցեղար քնքոյշ ինծի ծանդէպ այս կեանքին մէջ, այս կեանքին մէջ,
Ա՜լ ի՛նչ օգուտ, եթէ ըլլաս մահէս ետքը, մահէս, մահէս։
Այդ աչքերը երազային, առիւծներ են, առի՜ւծ, առի՜ւծ,
Մոհամմէտը բզքտեցին, անգթօրէն անգթօրէն։

Ձեռքերդ կարմիր ծինայ ես նախշած,
Կամ սիրահարիդ արեամբդ ես ներկած։

Հոգի՛ս, չեմ կրնար ակնարկիդ տոկալ,
Ես անոնց դիմաց այնքա՛ն եմ տկար։

Քանի՞ զոհ ըրին ակնարկներդ անգութ,
Ձե՞ս կրնար սանձել աղէտն աչքերուդ։
Գարնան ամպեր են մազերդ սեւ-սեւ,
Դէմքդ անոնց մէջէն շողացող արեւ։
Հմայուածներք թակարդդ ինկան,
Մինչ ցանցին վրայ ոտքը չի դներ
Միամիտ անփորձ խե՛ղճ թռչունն անգամ։

Ամբողջ աշխարհքը չկայ հաւասար,
Գեղեցկութեանդ, մինչ ես կը մեռնիմ
Այդ շռայլութեան քովը սովահար։

Լ. ՄԵՍՐՈՊ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Տոլստոյ

կարմիր տպագրութեամբ

...

լայ հետեւիլ «Աննա Քարենինայի» եւ «Պատերազմ եւ խաղաղութեան» պէս գործերու շարադրութեան ... թացքին։ «Աննա Քարենինայի» ... ոագիրներէն երեւան հանուած է ... բողջ գլուխ մը, որ կը նկարագրէ ...

...

ՀԱՅ ՈՐԲԵՐՈՒ ԵՒ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԹԵՒԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԻՎԼԱՅԻ ՄԷՋ

...

Մանկական գրականութիւն

...

կողմէ կը պակսին այդ սահմաններուն սեղմումով»։

— «Բանակները ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ ճամախմբումներ կարգապահ ոճրագործներու»։

Մէկ խօսքով, Տոլստոյի տեսութիւնները խորապէս տարբեր են Մարքսի եւ Լէնինի փիլիսոփայութենէն։ Բայց եւ այնպէս, խորհրդային իշխանութիւնը բացառաբար իրաւունք տուած է խմբագրական յանձնախումբին՝ Տոլստոյի գործերը հրատարակել առանց յապաւումներու։ Մնաց որ, խորհրդային երիտասարդութեան համար վտանգաւոր համարուած մտածումները լայն տարածում չպիտի գտնեն, որովհետեւ իւրաքանչիւր հատորը հինգ հազար օրինակ միայն կը տպուի, գոնէ առայժմ։ Եւ ատոնց ալ մէկ մասը արտասահմանի մէջ պիտի ծախուի։

Ճարտարապետութեան տագնապը

Կը տրտնջան ճարտարապետները։ Տագնապի մէջ է ճարտարապետութիւնը, ոչ թէ տնտեսական համաշխարհային նեղութեանց, այլ պարզապէս ուղիղ գծին աշխարհակալութեան պատճառով։

Նաղախին (ciment armé) գործածութիւնն ալ իր կարգին կը նպաստէ ուղիղ գծին յաղթանակին։ Եւ այսպէս կը կազմուի արդիական ճաշակ մը, որ հրապարակէն կը սրբէ ճարտարապետական բոլոր սիրուած ոճերը։

Դուք չէք գտներ հիմա նախկին զրուագները պատերուն վրայ, զարդմանակները սիւներուն վրայ, վերջապէս բոլոր զարդախաղերը, որ կը գեղեցկացնէին մանրանկարչական պաստառի մը պէս։ Եկեղեցիներուն պատերն իսկ վռնտուած են սուրբերը։

Ճաշակի եթէ ոչ յանկարծական, գէթ տիրական փոփոխութիւնը շուարումի մատնած է ճարտարապետները, քանդակագործները, որոնք տագնապի մատնուած են։ Եւ այդ տագնապը պիտի տեւէ, քանի քաղաքակրթութիւնը սարկօրէն կը հեւայ մեքենային ու գործարանին։ Մեքենան կամ գործարանը կը սպաննեն անհատական ստեղծագործութեան, թշնամի են մանրանկարչական ու ձեռակերտ զարդարանքին, որովհետեւ, կ՚ըսեն, մեքենայի եւ գործարանի արուեստին սիրահարները, ինչ որ անօգուտ է, արուեստ չէ, արդ, ինչ օգուտ ունի զարդը, կը հարցնեն անոնք։

Անհատական դրոշմը կամ կնիքը հետզհետէ կը կորսուի, կ՚առարկեն զարդանկարիչները։ Ի՞նչ փոյթ, կ՚ըսեն՝ ուղիղ գիծը, որ խափշիկները բերին եւ գործարանը իւրացուց։

Ճարտարապետական ու քանդակագործական ոճի այս պայքարին իբրեւ հետեւանք, Փարիզի մէջ անգործութեան կը դատապարտուին 12,000 արուեստագէտներ, — քանդակագործ, ճարտարապետ, գծագրիչ, կաղապարիչ, զարդանկարիչ։

Փարիզի Թաղապետական ժողովը, նկատի առնելով այս պարագան, որոշած է մայրաքաղաքին բարեզարդութեան համար մշակել զանազան ծրագիրներ։ Սակայն առժամեայ միջոց մըն է այդ, որ չի կրնար լուծել վէճը։ Որովհետեւ դժուար է կռուիլ ոճին կերպարափոխութեան բնական պահանջին դէմ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Փետրուար Տասնըութը Սէն Շամոնի մէջ

■■■

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 22 փետր. (Սեփ. Թղթ.).— Այս տարի եւս քաղաքապետարանին ընդարձակ սրահին մէջ, խուռներամ բազմութեան ներկայութեամբ եւ մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Փետր. 18ի համաժողովրդական ապստամբութեան տարեդարձը։ Նորէն աչքի կը զարնէր Դաշնակցութեան համակիր երիտասարդութեան թիւը։

Հակառակ տիրող սաստիկ ցուրտին, նոյնիսկ Սէնթ Էթիէնէն, Լօրեթէն եւ Լօրմէն եկած էին շատ մը ընկերներ եւ համակիրներ։ Կառավարութեան շէնքին ճակատէն կը ծածանէր տարագիր եռագոյնը։ Իսկ բեմը գեղեցկօրէն զարդարուած էր «Մահ կամ Ազատութիւն» խորհրդանիշով, հայ հերոսներու նկարներով։ Մէջտեղը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան զինանշանը։

Կը նախագահէր ընկ. Ա. Գույումճեան որ օրուան տօնին նշանակութեան հետ տուաւ քանի մը դրուագներ բոլշեւիկ հայանուն դահիճներու գազանութիւններէն։ Յետոյ ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը անոնց, որ մեռան իրենց պարտականութեան ճամբուն վրայ։ Հանդէսը բացուեցաւ երգչախումբի «Բամ Փորոտան»ով,

Քանի մը արտասանութիւններէ եւ երգերէ վերջ երբ ընկ. Ս. Վրացեան երեւցաւ, խումբ մը երիտասարդներ ընկերակցութեամբ նուագի, գիմաւորեցին «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ով։ Համակիրներու եւ ընկերներու կողմէ եղան յաջող արտասանութիւններ։ Մէջ ընդ մէջ երգուեցան ազգային յեղափոխական երգեր են. ։ Դեղարուեստական բաժինի աւարտումէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Ս. Վրացեան, որ նախ մանրամասնօրէն նկարագրեց 1921ի քաղաքական անցուդարձերը՝ որոնք յանգեցան փետրուարեան ապստամբութեան։ Փաստացի տեղեկութիւններ տուաւ կատարուած դէպքերու եւ գէմքերու մասին։

«Հայ գիւղացին եւ մտաւորականը միացեալ ճակատով երկրի փրկութեան համար կուրծք տուաւ, եւ Փետր. 18ին եռ ծղեց յարձակումները, պաշելու համար ազատ եւ անկախ Հայաստանի բնական իրաւունքները։ Տիրող բռնութիւնը կ՚ապացուցանէ թէ Փետր 18ը դեռ կը շարունակուի։ Այսօր այս սրահին մէջ հաւաքուած էք հոծ բազմութեամբ, կը նշանակէ նաեւ թէ տասնըմէկ տարիէ ի վեր, գոյրոյթ եւ բողոք ունինք այն բէժիմին եւ Թուրքին որ, անիրաւօրէն տիրացաւ Հայուն բոլոր ինչքին։ Ուշ կամ կանուխ պիտի հնչէ այն ժամանակը, այսպիսի բազմաթիւ բողոքի հաւաքոյթները պիտի դառնան իրական մէկ բողոք։ Քանի դեռ Արարատը Թուրքին ձեռքն է, քանի Ղարաբաղը, Ախալքալաքը, Նախիջեւանը Հայաստանի անբաժանելի հողերը չեն վերադարձուիր, հալածանքները եւ աքսորները վերջ չեն գտած, երկրի թէ արտասահմանի Հայութիւնը հանգիստ քուն չունի, եւ պայքարը պիտի շարունակուի յանուն Միացեալ եւ անկախ Հայաստանի»։

Հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն, «Մեր Հայրենիք»ով եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեան տակ։

— Երէկ կիրակի սեւ հողին յանձնեցինք գաղութին համակրելի անդամներէն Պ. Խորէն Տօնապետեանը, բնիկ Տիգրանակերտցի։ Թաղումը կատարուեցաւ մեծ շուքով, գագաղին կը հետեւէր ամբողջ գաղութը։ Հանգուցեալը կը թողու երեք զաւակներ։

Մ. Թաշճեան

Փետր. 18ը Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, փետր. 20.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն այս տարի ազգանշանը տուաւ Փետր. 18ի տօնակատարութեան, եւ փետր. 20ին Սալօն Շափի ընդարձակ սրահին մէջ, մասնակցութեամբ շրջանի ենթակոմիտէներուն, հանդէս տուաւ։

Սրահը լիքն էր հոծ բազմութեամբ, մեծ մասով երիտասարդներ։

Սրահին ներքին կարգապահութեան կը հսկէին Մարսէյլի Հայ Արիները, իսկ հիւրասիրութեան՝ կարգադիր յանձնախումբը։

Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական ու ֆրանսական եռագոյնները։

Իսկ հարիւր մեթր անդին, Սալօն Լոնշանի խեղճուկ սրահին մէջ, Հօկի քօղին տակ տասնեակ մը կարմրուկներ սարքած էին հրապարակային բանախօսութիւն մը միեւնոյն օրին ու ժամուն, պարզապէս խաչաձեւելու համար մեր հանդէսը։ Բայց, ոչ Տ. Զաւէնի «հմայքը», ոչ ալ գաղտնի Թուոցիկները զօրեցին գիտակից հասարակութիւնը մոլորեցնելու։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով մասնակցութեամբ Մալեան Նուագախումբին։ Հանդիսականները յոտնկայս ունկնդրեցին, մինչեւ վերջ, իսկ Հայ Արիները բարեւի կեցած էին։

Բացման խօսքը բրաւ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կողմէ, ընկեր Ս. Մինտոնեան, որ ամփոփեց օրուան տօնին իմաստը։

Յետոյ երգեց ընկեր Անտոնեան, իսկ Մ. Մարութեան եւ Մ. Գաբրիէլեան արտասանութիւններ բրին։

Օրուան առաջին բանախօսն էր ընկեր Մ. Վարանդեան (ԽՄԲ.— Արդէն իսկ հրատարակած ենք ճառին ամփոփումը)։

Տասը վայրկեան դադարէ վերջ ընկ. Ուզունեանի արտասանութեամբ սկսաւ հանդէսին Բ. մասը։ Ընկ. Համբարձումեան երգեց, իսկ Պ. Զէօրէկճեան ջութակի մասնակցութեամբ նուագեց «Մշակ Բանուոր»ը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Երկրորդ բանախօսն էր ընկեր Հիւսեան որ պատմական փաստերով նկարագրեց Փետր. 18ը։

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 12ին Մայր Հայաստանը ներկայացնող կենդանի պատկերով։

Ն. Մանուկեան

Օգնութեան Սնտուկը Կրընոպլի մէջ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 24 փետր. (Սեփ Թղթ.). — Նախորդ Թղթակցութեամբ գրած էի, Եղբայրական Օգնութեան Սնտուկի կազմակերպութեան մասին։

Կիրակի կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ օգնութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը։ Ներկայ էին բոլոր հրաւիրեալ անձերը, 35 հոգի։ Կը նախագահէր Պ. Տիգրան Իզմիրլեան։ Յանձնախումբի քարտուղարուհի տիկին Մարի Զարացեան կարդաց ծրագիր-կանոնագիրը, որուն գլխաւոր կէտերն են.—

Յօդ. Ա.— Միութեանս նպատակն է զբաղիլ գործազուրկ բոլոր անհատներու տնտեսական կեանքով եւ մեղմացնել անոնց հոգերը։ Յօդ. Բ.— Անգործները օրուան տագնապէն փրկելու համար կարելի եղած միջոցները ձեռք առնել եւ կառավարութեան հետ շփում ունենալ։ Յօդ. Գ.— Բոլոր աշխատաւոր դասակարգի անհատներու դրկել մասնաւոր կոչեր որ շուտով փութան արձանագրուիլ Միութեան անդամ։ Յօդ. Դ.— Այն անհատները որ այսօր կ՚աշխատին ու չեն ուզեր անդամակցիլ Միութեան, յետագային երբ անգործ մնան, մասնաճիւղս պարտաւոր չէ որեւէ օժանդակութիւն բերել այդպիսիներուն։ Յօդ. Ե.— Միութիւնս կրնայ օգնել միայն իր քաղաքի ու շրջակայքի բոլոր արուարձաններու մէջ ապրող հայ եւ անդամագրուած անգործներուն։ Յօդ. Զ.— Միութիւնս դրամական օժանդակութիւն չի կրնար ընել անգործի մը, այլ կուտայ տոմս մը որով կրնայ ներկայանալ նշանակուած խանութը, կամ հացագործի մը եւ գրուած արժէքով կը ստանայ պէտք եղած ապրանքները։ Յօդ. Է.— Միութիւնս պիտի աշխատի կապ հաստատել բոլոր առեւտրականներու հետ,— նպարավաճառ, մսագործ, հացագործ, սափրիչ եւյլն, Յօդ. Ը.— Երբ Միութիւնս լուծուի, բոլոր գոյքերը ու դրամը կը յատկացուի Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին։

Ժողովականները վաւերացուցին ծրագիրը եւ յետոյ ձեռնարկուեցաւ վարչութեան ընտրութեան, գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցան Պ. Տիգրան Ստանպօլեան, ընկ. Գասպարեան, ընկերուհի տիկին Մ. Զարացեան, ընկ. Սալավան Սալավանեան, ընկ. Սարգիս Ղուկասեան, ընկ. Փարաւոն Անտոնեան, Պ. Կարապետ Թիֆանքճեան։

Ներկաները արձանագրուեցան իբրեւ անդամ, տուին մուտք ու անդամավճար, ոմանք 100 մուտք եւ 100 ամսական, ուրիշներ տասով, հինգով եւ երկուքով, ընդհ. հասոյթը գոյացաւ 405 ֆրանք։

Ժողովականները մեկնեցան ուրախ, յաջողութիւն մաղթելով նորընտիր վարչութեան։

Այս առթիւ պիտի թելադրէինք շտապել արձանագրուիլ նորակազմ Միութեան։ Դիւրութեան համար նշանակուած են յատուկ անձեր որ միշտ զբաղին անգործներով, Պ. Տիգրան Ստանպօլեան (Եկեղեցիի փողոց), Տիգրան Գասպարեան (Քուա Ռուժ)։

— Քուա Ռուժի պիսկիւիի գործարանը 30 հոգի գործի առած է, միայն 5 հոգի Հայ, շոքոլայի գործարանը ընդունած է 8 գործաւոր, երկուքը Հայ։ Քաղած տեղեկութեանս համաձայն, այս շաբթուան ընթացքին գործերը պիտի վերսկսին։ Այն գործարանները որ պակաս ժամ կ՚աշխատէին, ներկայիս 8 ժամ լման կը բանին։ Սակայն Թող չհրապուրուին բանուորները եւ այս կողմերը չգան։

Ա. Գլանեան

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

■■■■■■■■

Եղբայրական Անմիջական Օգնութեան Յանձնաժողովը, կազմուած Աղքատախնամ Ընկերութեան նախաձեռնութեամբ, կ՚ուղղէ այս կոչը Փարիզի եւ շրջակայից հայ հասարակութեան, հրաւիրելու համար զայն իր համագործակցութեան եւ զոհողութեան ոգւոյն մէկ նոր ապացոյցը տալու։

Քաղաքիս եւ շրջականերուն մէջ, հայ բեկորներէն մաս մը, շատ աւելի մեծ քան ինչ որ կը կարծուի, այսօր կ՚ապրի տարապայման անձկութեան եւ թշուառութեան շրջան մը։ Հայ մարդասիրական կազմակերպութիւնները այսօր կը գտնուին անլուր դժբախտութեանց պատկերներու առջեւ, զորս ամոքելու համար իրենց սովորական միջոցները կը մնան անբաւական։

Տնտեսական ներկայ տագնապը ամէնէն առաջ եւ ամէնէն անողոք կերպով հարուածած է մեր աշխատաւոր հայրենակիցներէն անոնք՝ որ աւելի մեղմ եւ բարեբախտ շրջանի մը մէջ կրցած էին պատսպարուիլ այս հիւրընկալ երկրին մէջ, որ վեհանձնութեամբ չէր ուզած անոնց կիրարկել օրէնքին բոլոր խստութիւնները։

Այսօր անհաշուելի է թիւը անոնց որ ամիսներէ ի վեր հեռացուած որեւէ աշխատանքէ, զրկուած աշխատելու որեւէ օրինական կարելիութենէ, անհատական կամ պետական որեւէ նպաստէ, յաճախ զրկեթէ անբնակ, անհաւատալի թշուառութեան օրեր կ՚ապրին։

Յանձնաժողովիս կազմութիւնը անխուսափելի դարձած էր։ Օգնութիւնը անտեղիտալի պարտաւորութիւն մըն է այսօր։ Թող չսպարկուի ժամանակներու խստութիւնը։ Բարեգործութիւնը միմիայն առատութեան շրջաններու մէջ մշակուելիք առաքինութիւն մը պէտք չէ ըլլայ։ Իւրաքանչիւր Հայ որ կարօտ չէ նպաստի, ինքզինքը պարտաւոր պէտք է նկատէ նպաստելու։

Եղբայրական անմիջական Օգնութեան Յանձնաժողովը պիտի դիմէ իւրաքանչիւր հայ անհատի, խնդրելու համար անոր մասնակցութիւնը իր ծանր աշխատութեան։ Պիտի ջանայ տարածել եւ ընդհանրացնել իրերօգնութեան դրութիւնը։ Ամենափոքր գումարները պիտի ընդունուին այնքան երախտագիտութեամբ որքան ամէնէն մեծերը, եւ հայ ժողովուրդը ինքն է որ, իր խոնարհ միջոցներով, անգամ մըն ալ պիտի սփոփէ ճակատագրէն ընկճուած իր եղբայրները։

Դիւան

ՁՈՐՍ ՀՈՎԵՐԷՆ

Առջը լուծեց Զինաթափութեան հարցը

■■■

Զինաթափութեան ժողովի ընդհանուր յանձնախումբին մէջ, խորհրդային ներկայացուցիչը առաջարկեր էր ընդհանուր եւ կատարեալ զինաթափութիւն, պատճառաբանութեամբ մը, որուն ամէնէն առաջ՝ ինքը չի հաւատար։ Գրեցինք թէ առաջարկը մերժուեցաւ գրեթէ միաձայնութեամբ, ինչ որ անակնկալ մը չէր անշուշտ։

Այս առթիւ սակայն, երեւան ելաւ թէ ծանրագլուխ ու խոժոռադէմ դիւանագէտներն ալ գիտեն ի հարկին զուարճանալ ու ժամանակ զուարճացնել եւ ժպիտով ու ծիծաղով լուծել հարցեր։

Այսպէս, Սպանիոյ ներկայացուցիչը, որ միեւնոյն ատեն Փարիզի դեսպանն է, հետեւեալ կերպով լուծեց տրուած հարցը.

— Հոս եկած ենք ըսաւ, յանգելու համար ամբողջական զինաթափութեան։ Եթէ ոչ, ի՞նչ գործ ունինք հոս։

Այս, քիչ մը ոչ-դիւանագիտական լեզուն անշուշտ զարմանքի եւ ապշութեան պիտի մատնէր պատուարժան ժողովականները։ Սակայն, Սպանիոյ ներկայացուցիչը առանց ազդուելու շարունակեց.

— Ձենք կրնար Պ. Լիտվինովի առաջարկը մէկդի նետել, ժպիտով մը — ու սկսաւ ցոյց տալ թէ Լիտվինովին բանաձեւը դիւրաւ ստուելիք ապուրի չի նմանիր։

Եւ իր տեսակէտը հաստատելու համար, դիմեց Խիկարի լեզուին։

— Ամերիկեան քաղաքի մը մէջ, պատմեց, ամէն մարդ քաղաքավար էր, բարեհամբոյր. բոլորը իրարու հետ հաշտ կ՚ապրէին, որովհետեւ ամէն մարդ իր գրպանին մէջ ատրճանակ մը ունէր։ Օր մը, կառավարինին խելքին փչեց ջնջել զէնք կրելու իրաւունքը եւ այդպէս ալ ըրաւ. բայց, յաջորդ օրն իսկ, քաղաքը սկսաւ անբնակելի դառնալ. այլեւս ոչ քաղաքավարութիւն մնաց, ոչ ալ հանդարտութիւն։ Զէնք կրելու իրաւունքին ջնջումը, վերցուց նաեւ խաղաղութիւնը»։

Բայց, կ՚երեւի այս առակը չէր բաւեր բոլորովին ջրելու խորհրդային տեսակէտը։ Այդ պատճառով ալ, զինաթափութեան ժողովին առակախօսը՝ հարկ դատեց հարց տալու.

— Ինչո՞ւ բոլշեւիկներն են որ կ՚առաջարկեն ամբողջական զինաթափութիւն։

Եւ, Սպանիոյ ներկայացուցիչը պատասխանը կուտայ դարձեալ առակով մը.

— Անասունները որոշած ըլլալով այլեւս չկռուիլ իրարու հետ, հաւաքոյթ մը ունեցան խորհրդակցելու։ Առիւծը ցուլէն պահանջեց որ հանէ նետէ իր կոտոշները։ Ցուլը իր կարգին վագրին առաջարկեց փրցնել իր ճիրանները։ Վագրը փիղէն խնդրեց որ թեթեւցնէ իր թաթերուն ծանրութիւնը։

«Այն ատեն, միջամտեց ամենէն Մեծ Արջը եւ ըսաւ.— Իրօք, ես ալ համամիտ եմ որ մէջտեղէն վերնան բոլոր պաշտպանութեան միջոցները, որոնք կրնան կռուի ծառայել։ Ձեզ կ՚առաջարկեմ որ բոլորս մէկողջագուրուինք ամենայն խաղաղութեամբ։ Եւ իր վիթխարի բազուկները բանալով, արջը շարունակեց.

— Դուք բոլորդ որ զինաթափ էք եղած, եկէք որ ձեզ սեղմեմ...սրտիս վրայ»։

Մեծ արջուն ուղղուած ակնարկութիւնը մեծ յաջողութիւն գտաւ ու պահ մը, ծիծաղի շեշտերով լեցուց սրահը։»

Կարդացէք եւ Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

“ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԵՐԴԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻ

(ՎԷՊ)

■■■■■■■■

Ա. ՄԱՍ

III

Ու, անոր հաստատական պատասխանին վրայ, զարկը սկսաւ։ Հնչեղ, տիրական արձագանգող զարկը նորակառոյց զանգակատան, որուն բակը զարկած տուներին մէջ, հպարտ ու գերերջանիկ կանգներ էր Դաւիթ էֆէնտին՝ ձեռքերը գրպանը, փորը տնկած, նայուածքը վեր, ֆէսին ծոպը շարժելով ու ատենը մէկ նայելով Տէր Մեսրոպին, իր Յակոբին, Տէր Գէորգին, կիրակոս ղալֆային ու նո՛ն պահուն բակին դունէն աճապարանքով ու հրճուանքով ներս վազող ծալապետին, որ բերանը բաց, իր միատ ու բարի նայուածքը զանգակին պղնձեայ գունտէն Արթին աղբօր, ու Արթին աղբարէն՝ պղնձեայ գունտին կը տանէր՝ ամէն մէկ հնչումին ուրախօրէն շնչելէն, եւ ժամկոչին ամէն մէկ ծռելուն ու բարձրանալուն գլուխն ու մէջքը տանել բերելէն...

VIII

Ուհօ՜, քիչ մնաց սանդուղներէն պիտի իյնար։ Բայց, ո՞վ է յանցաւորը. Թող չվազէ։ Ի՛նչ կածուկրակ ալ մանչ...

Ահա կիներ, աղաք, երիկմարդիկ, աղջիկներ՝ արտակարգօրէն շքուած ու ժպտուն։ Իրար կը հրմշտկեն, ճամբայ կը բանան, կը խօսին։ Բակը դեռ վժլտուկ մը։ Տաճատ վարդապետ, չաթալթագը գլխին եւ պկիրներով շրջապատուած՝ մօտեցաւ առաջնորդարանի դրան «Հրաշափառ»ի կերկերուն ոլորտներուն մէջ, պկիրներէն ու բազմութենէն շրջապատուած։

Տղեկ մը եւս վազեց։ «Հոս վազելիք տե՞ղ է» — «քեզի ի՞նչ...»։ «Հա՛, հա՛, բէք աղուոր խօսեցաւ» — տարիքոտ կին մըն է. սեւ ֆիտանն ալ գեւինը կը քսուի. կը տեսնէ՞, նայէ։ «Աս ի՞շ խալապալըխ, մարիկ... Աս մեր հայութիւնն ա...»։ Դաւիթ էֆէնտի կը դիտէ առաջնորդարանի այն պատուհանէն, որ բակին կը նայի։ Օննէս աղա բանկալին պնակները կը մեկտեղէ։ Արթին աղբար մամերը ներս բերաւ։

... Փողոցին մէջ շուն մը ճղմուեցաւ։ «Հուռա՜»։ Արագիլ մը թռաւ մօտակայ ծխնելոյզի մը վրայէն։ կափ, կափ, կափ... Երիտասարդ մը նայեցաւ վերնատունէն իջնող կանացի բազմութեան։ Ուրիշներ եւս կան իր քով։ Ձիրար կը թեւանցարեն գաղտնօրէն՝ յօնք ու աչք ընելով։ «Աղնի՛ւը՛, Միքէ...» — «Անո՛ւշ բան է, պէ՛... Աստուածամար, Աստուածամար... Փաթթուի՛ս, ապբարս...» — «կամաց մէ՛, ամօթ է... Հատի էթանք» — «Ամօ՞թս ո՛րն է... Աստար կնիկ վո՞ւր պըտ տեսնենք մէյ մըն ա... Տաղաւարէ տաղաւար... կուավաթս շիտա՞կ է մէ՛...» — մատերովը դայն շտկելէն։

Քիչ մը վարը, փողոցէն դարձին, դրան մը առջեւ խումբ մը կիներ։ — «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց» — «օրհնեալ է յարութիւն Քրիստոսի...» — «Է՜, խղդուելիք բան էր աս օր ժամը... Մութն ու լուսուն, փաչաճի Լեւոնին կնիկն ա եկեր մինտէրս առեր է... Անո՜նկ շինել մը շինեցի քի...» «Հա՛, լացին գիշերն ա փէշերը չկարե՞ն... Քա՛, հիմակուաններ փէ՛ք առած-քալած են, խաչոր...» — «Էրկու հատ ա գիւրքէ մեր քովը կեցեր էին. կը խնդան, կը կենան... Սանկ ծուռ մը նայեցայ... Որի՞ կ՚ըսես... Ժամ՚ն ա համ հոտ չմնաց... Քա՛.. Մե՛ղք...» — «Ղասապ Ջեմոբին աղջիկն էր... Ան ի՛շ կոյրըւոց... Պարէ բանս ա բա՞ն ըլլայ... Վուրկէ՞ց ա կը գտնեն, ճանը՛մ քուրուկս... Պապային խղտո փէսը չի նայեր կոր...» — «Հոռմի պէս են անոնք քա... Տակէն պատռած վարտիկ կը հագնին, վրայէն իփէքլի... Մահ էլլէ... Մօրը քիթէն ինկած է...» — «Լուսը լուսնա նէ չարշընին են մար ու աղջիկ» — «Բէօնա՛ լուսերնին, մահալէնիս համ հոտ չձգեցին... Մինչեւ կէս գիշեր մարդ կայ պատուհաննուն տակը... Մեղք կը մանէ մարդ՝ Զատկի առտուանցով» — «Փէ՛ք սոնթոսլու պատարագ մը արաւ վարդապետը... Գամփռան լսեցի՞ր... Է՛, շիտակը, աս մարդը լուսերու մէջ պահելիք է... Ամմա, վարդապետն ա աղէ՛կ ըսաւ... Աջին տուածը ձախը իմանալու չէ, ըսաւ»։ — «Քա՛, ճանըմ Զարուկ, ինչո՞ւ վիրա Ցարութիւն, Ցարութիւն, կ՚ըսէր կոր... Մե՛ծ Ցարութիւն, Մե՛ծ Ցարութիւն, աղ էր բերանը... Հէլպէթ Դաւիթ էֆէնտիին պապային համար էր...»։

Մե՛ծ Ցարութիւն։ Մե՛ծ...

Այդպէս կ՚ըսէր Բարթող էմմին ալ, տարիներ առաջ, երբ հէքեաթը վերջացնէր։ «Ո՞ւր է՝ Զատի՛կ է այսօր», մտածեց Գրիգոր՝ ճեղքելով բազմութիւնը ու տէր մօրերորը խաչն ու աղօթագիրքը լաւ մը բռնելով ձեռքին մէջ։ «Այսօ՞ր էր արդեօք այդ մեծ օրը... Բայց, ի՞նչ կար արտակարգ... Տիկլի տիւտիւկի ձայն մը եկաւ ականջին։ Ինք ալ գնած էր միշտ։ Հա՛, կը բռնես, կարմիր փայտին ծարիկէն կը փչես, եւ, փո՛ւֆ, կ՚ուռի... կանանչն ալ կայ, կարմիրն ալ կայ... Բայց շատ փչելու չի գար, կը պայթի՛... Այո՛, ինք ալ կը գնէր։ Հայրիկը, այն ատեններ, դրամ տուած կ՚ըլլար իրեն։ Սիրտը չեղաւ։

Ինչ կար։ Կրնար շո՛ւտ մը անցնիլ «Զատկի տեղէն»։ Իջաւ Հոռոմկալեր, Աղմուկ, պոռչտուք, իրարանցում։ Կարկանդակ ծախողներ, մահալէպիճիներ։ «Մէ՛, Հայու տղայ, մաճո՛ւն է, մաճո՛ւն» — «Աշլամա պո՛ւզ» — «Քայմաքլը տօնտուրմա՛»...։ Ուրիշներ, աչաւասիկ։ Վա՛րը՝ աղբիւրին քով, մեծկակ վրան մը։ Առջին վարագոյր մը։ Ու դաճաճ մը անոր դուրսիդին — «Շամ իշի, Ճափոն իշի, պունը եափան իքի քիշի, պիրի երքեք, պիրի տիշի... Սարայլար, ասլանլար, գափլանլար, եըլանլար, Երուսաղէ՛մ, Երուսաղէ՛մ... Եիրմի փարա... Զօճուքլարա աքերլերէ եիրմի փարայա, պաշը պօզուք քըրք փարայա»...

... Տղեկ մը կուլայ։ Շաքարը առեր փախեր են։ Է, հարկաւ կ՚առնեն։ Ի՞նչ բերանը դրեր է երկար բարակ այդ շաքարը ու «չըռնած՝ մինչեւ մէկալ ծայրը ուտել» կ՚ուզէ։

Կառք մը։ Շըխըռ, շըխըռ, շըխըռ... «Մէկ, երկու, երեք... Ութը հատ չընկըրտախ ունի ձին, Գասպա՛ր» — «Ծուկի է, հա՞» — «Ուհու, ծսկի կ՚ըլլա՞յ, մէ...»։

(Շար.) Կ. ՄԽՀԵԱՆ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Համաձայն Աշխատանքի Նախարարութեան վերջին վիճակագրութեան, փետրուար 15էն 20 երկարող շաբթու ընթացքին, Նպաստընկալ անգործներու թիւը կրած է 13,263ի յաւելում մը: փետրուար 20ին ուրեմն, վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ 283,844 անգործ՝ 620 համայնքներու մէջ, որոնց բնակչութիւնը կը հաշուուի 12 միլիոն 400 հազար: Ասոնց 54 հազարը կիներ են:

Անցեալ տարուան համապատասխան շրջանին անգործներու թիւն էր ընդամենը 38084:

փետրուար 20ին, փարիզի մէջ արձանագրուած անգործներուն թիւն էր 86,764, Սէնի միւս վայրերուն մէջ՝ 64,697: Ամբողջ Նահանգին համար ուրեմն՝ 151,461, որով մէկ շաբթուան ընթացքին 56 հազարի յաւելում մը Սէնի Նահանգին մէջ միայն:

Այս Նահանգին մէջ անգործութիւնը կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը աշխատանքի զանազան ճիւղերուն մէջ (փետր. 20ին).

Մետաղագործութիւն 32174, շինութիւններ՝ 18 հազար, առեւտուրի եւ գրասենեակի մէջ աշխատող պաշտօնեաներ 14371, նպարեղէն՝ 12377, զգեստեղէն՝ 10587, փայտի ճարտարարուեստ՝ 9420, փոխադրութիւններ՝ 6142, կաշեգործութիւն՝ 5426, գրքի գործ՝ 2330, ապակեղէն՝ 970, հիւսկեղէն՝ 912, քիմիական արտադրութիւններ՝ 815, տան մէջ ծառաjողներ 4260, զանազան գործարաններու մէջ աշխատող պարզ բանուորներ՝ 30260:

Մնացեալ նահանգներուն մէջ, անգործներու ամբողջ թիւն է 132383, նախորդ շաբթուան վրայ 7657 հոգիի յաւելումով մը:

Անցեալ շաբթուան ընթացքին, Ֆրանսա մտած են 86, անկից մեկնած են 2434 օտար գործաւորներ:

Ականջ դրէք Փարիզէն Պուքրէշ

վաղը, երկուշաբթի (29 փետր.) երեկոյեան ժամը 7.30ին (Պուքրէշի ժամ 9.30) Պուքրէշի ռատիօ-կայանը պիտի փոխանցէ Աթէնէի սրահին մէջ տեղի ունենալիք հայկական երեկոյթին երաժշտական մասը: Պիտի երգէ տեղւոյն կոմիտաս երգչախումբը հայ ժողովրդական երգեր՝ ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Պօթէզի:

Ճափոնի դիմումը Ռուսիոյ

Ճափոնցիները որոշած ըլլալով ընդարձակել Մանչուրիոյ զինուորական գրաւման շրջանակը եւ մասնաւորաբար, զօրախումբեր ղրկել Ռուսիոյ սահմանակից շրջանները, Մոսկուայի Ճափոնական դեսպանը դիմում կատարեց Գարախանի, խօսելու համար Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի օգտագործման մասին:

Ցայտնի է թէ այս երկաթուղիին վարչութիւնը կը գտնուի Չինաստանի եւ Ռուսիոյ ձեռքը միանգամայն:

Բայց այս երկու երկիրներէն ոչ մէկը իրական իշխանութիւն ունի այս գծին վրայ որ կ'անցնի Մանչուրիայէն:

Գարախան բացատրած է Ճափոնի դեսպանին թէ այդ հարցը «վեր է երկաթուղային վարչութեան իրաւասութենէն»:

կ'ըսուի սակայն թէ՝ Ռուսիա որեւէ ընդդիմութիւն չպիտի ընէ այդ գծին վրայ՝ Ճափոնական ուժերու փոխադրութեան:

ՀԻԹԼԵՐԻ ԵՐԴՈՒՄԸ

Շնորհիւ իր բարեկամներուն, Հիթլեր յաջողեցաւ վերջապէս դառնալ գերման քաղաքացի: Գրեր էինք թէ Պրունշվիքի կառավարութիւնը որ հիթլերեան է, ցեղապաշտ պետը նշանակեր էր կառավարական խորհրդական եւ այդ պաշտօնով զայն կցեր էր Պերլինի պրունշվիքեան պատուիրակութեան: Հիթլեր երէկ առտու երդում տուաւ, հաւատարիմ մնալու սահմանադրութեան եւ այս կերպով վերջնապէս ստացած եղաւ գերման քաղաքացիի իրաւունքները:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱԼՆԱՁՈՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Կիրակի ժամը 2ին Քաֆէ տը լա Մէրիի վերնայարկը, 2 Փլաս տ'Իթալի: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN